TEKA

GRONA KONSERWATORÓW

GALICYI ZACHODNIEJ

TOM II

Z 258 ILLUSTRACYAMI W CYNKOTYPII, 3 W ŚWIATŁODRUKU I 3 TABLICAMI W HELIOGRAWURZE

W KRAKOWIE
NAKŁADEM GRONA KONSERWATORÓW GALICYI ZACHODNIEJ
MCMVI

32

TEKA

GRONA KONSERWATORÓW

GALICYI ZACHODNIEJ

TOM II

Z 258 ILLUSTRACYAMI W CYNKOTYPII, 3 W ŚWIATŁODRUKU I 3 TABLICAMI W HELIOGRAWURZE

W KRAKOWIE
NAKŁADEM GRONA KONSERWATORÓW GALICYI ZACHODNIEJ
MCMVI

KRAKÓW. — DRUKARNIA UNIW. JAGIELL. POD ZARZĄDEM J. FILIPOWSKIEGO.

WSTĘP.

W chwili ukazania się niniejszego drugiego tomu Teki Grona konserwatorów Galicyi zachodniej, mija blizko sześć lat, odkąd w roku jubileuszu Uniwersytetu Jagiellońskiego wyszedł tom pierwszy niniejszego wydawnictwa. Pragnęliśmy, by odstępy czasu pomiędzy tomami były mniejsze. Na przeszkodzie stanął nie brak materyałów ani ochoty do pracy — lecz brak środków materyalnych. Przedsięwzięcie, mimo wszelkich ofiar ze strony współpracowników, zrzekających się honoraryum a nawet zwrotu wydatków poniesionych za rysunki i zdjęcia fotograficzne, jest nader kosztownem. Wydanie tego drugiego tomu umożebniły nam zapomogi uzyskane z funduszów państwowych i krajowych, po 2000 kor. wynoszące. Za tę wydatną pomoc składamy podziękowanie Wys. c. k. Ministerstwu Oświaty i Wys. Sejmowi galicyjskiemu. Stanowią one cenny dla nas dowód uznania pożyteczności dzieła.

Główna część wydawnictwa poświęconą jest — jak i poprzednio — inwentaryzacyi zabytków sztuki w Galicyi zachodniej, której ważność wymownie określoną została w słowie wstępnem do tomu pierwszego Teki. Ogłaszając obecnie Inwentarz zabytków pow. krakowskiego, poczuwamy się do miłego obowiązku wyrażenia głębokiej wdzięczności tym wszystkim, którzy, czy to przez dostarczenie materyałów rysunkowych i wiadomości, czy też przez udział w pracy samej, pomocy swej użyczyć nam raczyli. Zastęp tych instytucyj i osób jest nie mały.

Akademia Umiejętności w Krakowie udzieliła do niniejszego wydawnictwa klisz kościoła paraf. w Mogile, kilku pieczęci klasztoru mogilskiego i klasztoru zwierzynieckiego oraz szczegółów portalu

zwierzynieckiego. Muzeum narodowe i Tow. numizmatyczne w Krakowie użyczyły fotografii obrazów średniowiecznych z Ruszczy. Widoki dawnych budowli na Łobzowie i Prądniku odtworzone są z miedziorytu Vischera de Jonghe z widokiem Krakowa znajdującego się w Muzeum XX. Czartoryskich, a nadto Łobzów także z litografii Stachowicza w tymże zbiorze. Od Tow. miłośników historyi i zabytków Krakowa otrzymaliśmy klisze filara romańskiego i pisciny kościoła klasztornego w Mogile. Hr. Adamowa Potocka pozwoliła użyć do reprodukcyi dawnych widoków zabudowań parafialnych w Morawicy, znajdujących się w jej zbiorach; prof. dr. Maryan Sokołowski fotografii zwierzynieckiego obrazu »św. Wilgefortis«, na jego zamówienie robionej, podobnie jak prof. dr. Jerzy Mycielski fotografii obrazu Triciusza w Bolechowicach, a X. Franciszek Namysłowski fotografii kaplicy w Witkowicach. Prof. dr. Piekosiński pożyczył do zrobienia reprodukcyi swojego odcisku starej pieczęci opata mogilskiego; prof. Sławomir Odrzywolski umyślnie dla Teki podjął z uczniami krak. szkoły przemysłowej mozolną pracę około zdjęcia planów kościoła na Bielanach, a użyczył swych planów kościoła w Zielonkach; dr. Emanuel Swieykowski również dla Teki wykonał zdjęcia fotograficzne licznych zabytków na Bielanach, w Branicach, Kościelnikach, Mogile, Morawicy, Pleszowie i na Zwierzyńcu, nadto w tym samym celu sam zrobił pomiary i plany kościoła ś. Salwatora i kaplicy ś. Małgorzaty na Zwierzyńcu. Architekt p. Tadeusz Stryjeński udzielił swoich planów pałaców w Balicach i na Woli Justowskiej; budowniczy p. Janusz Niedziałkowski zdjęć architektonicznych kościoła w Czulicach, architekt dr. Jan Zubrzycki rysunku odrzwi drewnianych kościoła w Modlnicy; artysta p. Stanisław Cercha dla Teki zrobił bezinteresownie rysunki szczegółów z domu mieszkalnego w Branicach. Dalej w samej pracy inwentaryzacyjnej i opisowej pomagali łaskawie pp. Stanisław Cercha (Branice, Czulice, Mogiła), Adam Chmiel, archiwaryusz m. Krakowa (Modlnica), dr. Konstanty M. Górski (Bolechowice, Raciborowice, kościół ś. Salwatora na Zwierzyńcu), Julian Pagaczewski (Bielany), dr. Emanuel Swieykowski (Bielany, Mogiła). Nadto p. Kazimierz Kaczmarczyk, asystent archiwum m. Krakowa, dostarczył niejednej wiadomości historycznej ze zbiorów archiwum, p. Jan Kozłowski zaś zwrócił uwagę na kilka mało znanych zabytków w okolicy Krakowa (Boleń, Bosutów, Garlica murowana). P. dr. Włodzimierz Demetrykiewicz udzielił wiadomości o wykopaliskach przedhisto-

rycznych z pow. krakowskiego, znajdujących się w zbiorach Akademii Umiej. w Krakowie, a X. Gerhard Kowalski, zakonu OO. Cystersów, zestawił notatkę o ważniejszych dziełach biblioteki klasztornej w Mogile.

Wreszcie zmarły w chwili rozpoczynania druku tej publikacyi, znany tak chlubnie fotograf krakowski, bł. p. Józef Krieger, bezinteresownie pozwolił użyć do reprodukcyi swoich zdjęć fotograficznych (mianowicie fig. 14, 17, 75, 97, 101, 173, 186, 195, 202).

Po opisie zabytków pow. krakowskiego znalazła miejsce praca p. dra Jana Zubrzyckiego o Wieży Maryackiej, ozdobiona zdjęciami architektonicznemi. Z okazyi restauracyi górnej części wieży skorzystaliśmy, by dać po raz pierwszy dokładny na pomiarach oparty illustrowany opis tego sławnego na całą Polskę zabytku budownictwa gotyckiego. W dalszym ciągu dajemy inwentarz cennego Muzeum dyecezyalnego w Tarnowie, mogącego być przykładem dla innych podobnych instytucyi, dokonany przez p. Lepszego i opis interesujących kafli średniowiecznych z Oświęcimia, który dał p. Chmiel. Mamy zamiar i na przyszłość podawać w Tece wiadomości szczegółowe, na fachowych datach oparte, o ważniejszych restauracyach dokonywanych w Krakowie lub w Galicyi zachodniej.

Celem Teki jest, dawac obraz działalności konserwatorów zabytków Galicyi zachodniej. Więc resztę tomu wypełnia streszczenie protokołów posiedzeń Grona konserwatorów Galicyi zach. za czas od wydania tomu pierwszego, aż do ogłoszenia niniejszego, tj. za lata 1900—1905.

Komitet redakcyjny Teki składali pp. Tomkowicz, Krzyżanowski i Lepszy. Indeks abecadłowy opracował prof. Szkoły realnej w Śniatynie p. Władysław Podlacha.

III.

POWIAT KRAKOWSKI.

OPRACOWAŁ

Dr STANISŁAW TOMKOWICZ.

(Miejscowości opisane: Aleksandrowice, Balice, Batowice, Bielany, Bolechowice, Boleń, Bosutów, Branice, Bronowice małe, Bronowice wielkie, Chełm, Czernichów, Czernichówek, Czulice, Dąbie, Dziekanowice, Garlica murowana, Giebułtów, Górka Kościelnicka, Górka narodowa, Karniowice, Karniów, Kościelniki, Krzesławice, Liszki, Łobzów, Łuczanowice, Modlnica, Mogiła, Morawica, Mydlniki, Olszanica, Pleszów, Półwsie zwierzynieckie, Prądnik biały, Prądnik czerwony, Prądnik dominikański, Raciborowice, Ruszcza, Rybna, Tonie, Węgrzce, Witkowice, Wolica, Wyciąże, Wola justowska, Zastów, Zielonki, Zwierzyniec).

LITERATURA.

Józef Łepkowski, Przegląd zabytków z okolic Krakowa. Warszawa 1863 (odbitka z Roczników Tow. nauk. krak. Tom V, ogóln. zbioru XXVIII). — Rzecz pisana ok. 1849, patrz str. 49, gdzie przy słowie »teraz« dodano w nawiasie: 1849.

Ambroży Grabowski, Kraków i jego okolice, wyd. 5-te. Kraków 1866.

Józef Mączyński, Pamiątka z Krakowa, część III, Kraków 1845.

Walery Eljasz Radzikowski, Kraków dawny i dzisiejszy. Kraków, 1902. — Są także uwzględnione okolice Krakowa.

1. Aleksandrowice.

Wieś, oddal. zach. od Krakowa $12^1/_2$ kilom. Należy do parafii w Morawicy.

W XV w. A. należały do Aleksandrowskich Toporczyków (Długosz Lib. benef.) R. 1581 własność Stanisława Iwana (Pawiński, Małop.) a później własność zwolennika reformacyi Jana Karmańskiego, który w końcu XVI w. po zburzeniu zboru w Krakowie, dwór swój w A. kalwinom krak. na zbór ofiarował. D. 14 kwietnia 1613 pospólstwo krak. zbór ten napadło, spustoszyło i spaliło. I potem jeszcze choć zbór gdzieindziej przeniesiono, kalwini odprawiali tu swe nabożeństwo za dziedzica Piotra Gołuchowskiego, którego syn Samuel przeszedł na katolicyzm i ok. 1620—1630 ztąd różnowierców wydalił (Łukaszewicz, Dzieje wyzn. kalw.).

($^6/_6$ 1902)

Dwór dzisiejszy ma być dawną oficyną, jakoby przerobioną ze zboru aryanów. Jest to niewielka kamienica piętrowa na planie prostokąta. Cały parter ma izby niskie sklepione, które robią wrażenie budowy z XVII w. Sklepienia są o łukach odcinkowych z lunetami. Żadnych dawnych zabytków nie ma. Istnieje wieść o jakichś starych ozdobnych piecach, które miały się tu znajdować aż do ostatniej restauracyi. Lecz nic bliższego o nich dowiedzieć się nie można.

Dawny dwór, używany do końca XIX w. i w r. 1895 rozebrany, stał w ogrodzie trochę powyżej dzisiejszego.

(1901)

Figura przydrożna. W środku wsi przy drodze z Aleksandrowic do Balic po wschodniej stronie drogi posąg kamienny ś. Jana Nepom. $^1/_2$ nat. wielk. Rzeźba licha. Postument niski z płaskorzeźbionemi ozdobami rokoko, roboty chłopskiej. Na postumencie napis ryty:

A. 1755. D. Z octobr.

2. Balice.

Wieś, oddal. zachodnie od Krakowa 10$^1/_2$ kilom. Należy do par. Morawica.

W średnich wiekach: Balici, Baliz, Balicz, Balicze.

R. 1229 po raz pierwszy wspomniane B. jako dobra klasztoru tynieckiego w bulli Grzegorza IX, która jednakże okazała się podrobioną (Kod. tyn. 23). W ostatniej ćwierci XIII w. wieś jest własnością Toporczyków, którzy ją dzierżyli do początku XVI w. i których jedna gałęź od tej majętności przybrała potem nazwisko Balickich (Niesiecki). R. 1286 comes Gregorius haeres de Balicz dictus Żegoczicz, r. 1304 Andreas comes de Baliz wspomnieni w dokumentach (K. kat. kr. I, 18; III, 3). R. 1402 toczył się spór o prawo do różnych części B. między Dobrochną, wdową po Grzegorzu, a dziedziczką po Prokoszu, tudzież Elżbietą wdową po Janie kasztelanie Wiślickim, oraz Burkardem i Henrykiem de magno Rudno (Helcel Star. pr. p. pomn. II, zap. 836, 942). W r. 1429 właściciele B. piszą się »de Ossolyn« (tamże zap. 2272). Andrzej Tęczyński, zabity w Krakowie r. 1462, był r. 1441 panem na Balicach i Morawicy (Morawski, Sądeczyzna II, 179). R. 1449 B. należą do Mikołaja kasztel. wojn. (Helcel l. c. zap. 3395) zwanego też Ossolińskim (Niesiecki). Po nim właścicielem r. 1468 Andrzej Ossolinsky (Helcel l. c. zap. 3896), a r. 1493 i 1504 Johannes Ossolynsky de Ossolyn et Balycze heres (tamże zap. 4398, 4399 i 4550). Seyfrid Betman rajca krak. nie odebrawszy od właściciela Balic znacznej sumy, którą mu pożyczył, nazywał się dzierżawcą Balic.

Córka jego Zofia już jest właścicielką tej wsi, a gdy r. 1518 wyszła za Seweryna Bonara, ten został »haeres de Balicze« (Acta. Castr. Crac. nr. 34, p. 727 cyt. u Ptaśnika, Obrazki z przeszł. II, 13). Syn jego Jan kaszt. oświęc. potem biecki przyozdobił B. pałacem i ogrodami, była to wówczas »villa, quam ipsum Lucullum aedificasse diceres« (Orzechow. Opis wesela Zygm. Aug.). R. 1541 za Jana Bonara była tu winnica (A. Grabowski, Staroż. wiadomości o Krakowie, str. 295, por. 57). Jan ten i brat jego przyrodni Seweryn kaszt. krak. założyli tu i utrzymywali zbór protestancki (Łukaszewicz, Dzieje wyzn. kalw.). Była tu także papiernia na początku XVI w. własność Bonarów (Popiel, Czynności art. na dworze Zygm. I, *Sprawozd. kom. h. szt.* I, 25 — por. Piekosiński, Średniow. znaki wodne, 6). W drugiej połowie XVI w. B. przechodzą na córkę Seweryna Bonara, Zofię, albo jej spadkobierców. R. 1574 właścicielem jest owdowiały mąż jej Jan Firlej, marsz. w. kor. (A. Grabowski, Krak. i ok. wyd. 5-te 229). Sarnicki w r. 1585 mówi o tym dworze »superbo sumptu aula exstructa a longiquo cernitur, opus inter miracula reponendum«. (Descriptio vet. et nov. Pol.) W r. 1595 Gaetano opisuje, że pałac, acz piękny i obszerny, jest drewnianym, z ogrodem rozkosznym i rzadkich owoców pełnym (Niemcew. Pamiętn. II, 132). R. 1632 Starowolski (Polonia, Mizlera wyd. hist. pols. p. 443) zalicza B. między »palatia pulcherrima« w pobliżu Krakowa. Za Sasów B. należały do Szembeków. Lubił tu przesiadywać Jan Szembek kancl. w. kor. Pałac wówczas już był murowany. Opuszczony i zrujnowany odnowiła i urządziła w końcu XVIII w. Urszula z Trzebińskich Darowska (A. Grabowski, Kraków i okolice, wyd. 1865 r. str. 230), a przyozdobiła około r. 1840 Anastazya z Rudnickich Sołtykowa. Wtedy to Paweł Filippi sztukator i rzeźbiarz odlewał z gipsu postacie królów z grobowców Wawelu i porobił z nich posągi dla ozdoby sieni pałacu w Balicach, pod kierunkiem Pawła Popiela (Łuszczkiewicz, Kartka z dziejów rzeźbiarstwa, Kalendarz Czecha 1896, str. 59). Wreszcie za obecnego właściciela, ks. Dominika Radziwiłła pałac został w latach 1887—1894 przebudowany przez arch. Stryjeńskiego, a ogród znacznie przemieniony.

Fig. 1. Balice. Fragment w murze piwnicy pałacu.

R. 1535 po odbytem w Krakowie weselu elektora Joachima margr. Brandeburskiego z Jadwigą, córką Zygmunta I, nowożeńcy w przejeździe zanocowali u Seweryna Bonara w Balicach, uroczyście traktowani, poczem nazajutrz odjechali dalej. (Rocznik Świętokrzyski, Mon. Pol. hist. III, 110). Ztąd odbyła wjazd do Krakowa królowa Katarzyna Austryaczka, żona Zygm. Aug. w r. 1553, która tu przybyła z bratem swoim arcyks. Ferdynandem i nocowała w pałacu (Niemcew. Pamiętn. V, 329). Jan Firlej marsz. w. kor. przyjmował tu w r. 1574 wspaniale Henryka Walezyusza, przybywającego z Francyi na tron polski; r. 1592 ztąd odbyła wjazd do Krakowa arcyksiężniczka Anna, żona Zygmunta III (A. Grabowski, Kraków i okol. wyd. 5te, str. 229/30). W r. 1595 kilka dni bawił tu u Mik. Firleja woj. krak. Henryk Gaetano, legat papieski (Niemcewicz, Pamiętn. II, 132).

Ze wzmianki w wizycie Radziwiłłowskiej z lat 1596—1598 możnaby mniemać, że wówczas był tu jakiś kościół, nadaństwa biskupów krak. (X. Bukowski, Dzieje reform. I, 647), ale może to odnosi się do kaplicy, w której mógł być zbór.

(1903)

Pałac wielekroć przebudowywany, zachował zaledwie w dolnej części szczątki dawnego pałacu. Przy przeróbkach w latach 1887—1894 przekonano się, że piwnice pod środkowym korpusem jego pochodzą z budowy mogącej sięgać średnich wieków. Wskazuje to grubość i struktura fundamentów, oraz znalezione w nich fragmenty. Rzut poziomy tych piwnic dajemy w fig. 2. Kreskowania oznaczają mury

z nowszej przebudowy. W jednem miejscu znalazły się odrzwia późnogotyckie, kamienne z fazą i lekkiem wycięciem w nadprożu nakształt oślego grzbietu. Dolna brakująca część prawego węgaru była założona kamieniem wapiennym, który widocznie z czegoś innego pochodził i stanowił niegdyś podstawę kolumny przyściennej (fig. 1), ciekawej przez to, że przedstawia w swych formach jakby reminescencyę późną stylu romańskiego [1]). Kamień mierzy wys. 0·45 m., szer. 0·285 m. a grubości 0·235 m.

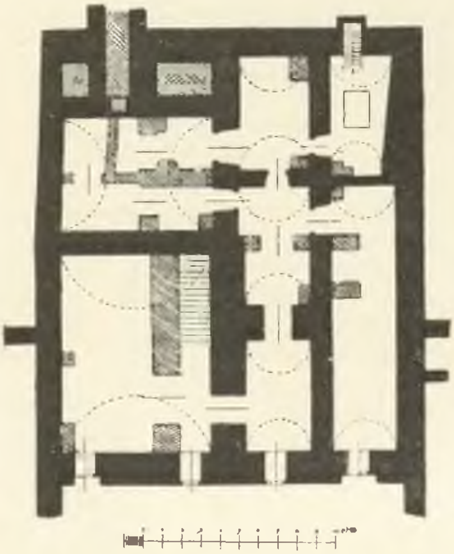

Fig. 2. Balice. Stare piwnice pod pałacem, rzut poziomy.

Odrzwia te zamurowane znajdowały się w piwnicy, z której wychodzi podziemne przejście, prowadzące podobno do Morawicy (por. niżej Morawica, plebania). Korytarz ten, wybrany w ziemi, nie mający ścian murowanych ani sklepień, od góry w wysokości średniego wzrostu człowieka, ma przekrój ostrołukowy. Jest zamurowany, gdyż w kilku miejscach nad nim w ogrodzie ziemia się zapadała [2]).

3. Batowice

Wieś, oddal. półn. wsch. od Krakowa 8 kil. Należy do parafii w Raciborowicach.

R. 1344 Jan Grot, biskup krak., uposaża ołtarze w kat. krak. dochodami z Batowic i innych wsi. (Cod. dypl. Kat. kr. I, 227). Już wtedy wieś należała do biskupstwa krak. W XV w. był tu dwór należący do biskupów krak. (Dług. Lib. ben. I, 46). Przed r. 1480 Ryncza z Batowic był właściceilem kilku łanów na Prądniku (Helcel. Star. pr. p. p. zap. 4221).

($^5/_7$ 1901).

Słup przydrożny wśród wsi, między trzema rozstajnemi drogami, na pagórku, albo raczej kopcu sztucznie usypanym (fig. 3). Słup jest muro-

---

[1]) Nieco podobną bazę kolumny romańskiej z początków XII w. z Paulinzelle publikuje Kraus, Geschichte der kirchl. Baukunst II, cz. I, str. 113 (fig. 53) i str. 135, fig. 81.

[2]) Wiadomość tę i rysunek bazy zawdzięczam p. Edwardowi Lepszemu, art. malarzowi. Planu zaś piwnic udzielił mi uprzejmie p. Tadeusz Stryjeński architekt.

wany z cegły niegrubej, nietynkowanej; rzut poziomy kwadratowy, wysokość ok. 5 m. Od dołu jest cokół i odsadzka, wyżej trzon gładki, przyozdobiony w górnej połowie wałkiem i dwoma gzemsami. Zakończenie stanowi daszek siodłowy, a nad nim krzyż żelazny. Niema kapliczki, jak zwykle, tylko w czterech ścianach, ujęte między dwoma gzemsami, wpuszczone są 4 tafle majolikowe prostokątne, wys. 0·415 m., szer. 0·35 m., na których w płaskorzeźbie barwnej przedstawiony jest Chrystus na krzyżu, pod krzyżem Matka Boska i druga postać. U stóp pnia krzyża trupia głowa i piszczele. Na górnem ramieniu krzyża tabliczka z tytułem [1]). Płaskorzeźba powtarza się bez zmian, natomiast odmienne są na każdej tafli zestawienia barw, na które składa się kolor brunatno-czarny, zielony, błękitny, żółty i biały. Na jednej jest tło niebieskie, krzyż i ziemia zielone, na drugiej odwrotnie, na innej krzyż czarny, Podobnie obramiająca listewka raz zielona, drugi raz żółta. Stale są tylko: nimby nad głowami

Fig. 3. Batowice. Słup przydrożny.

Fig. 4. Majolika z Muzeum Narodowego.

i spodnie szaty osób pod krzyżem żółte; ciała, trupia głowa i kości białe; włosy, oczy i tytuł krzyża czarne. Wierzchni płaszcz jednej z postaci niebieski, drugiej zielony. Robota dość gruba, może krakowska i równie jak budowa słupa, z XVII w. Łepkowski sądził, że majoliki są włoskie, przywiezione przez X. Annibala Orgasa piszącego się Rzymianinem, proboszcza raciborowskiego w XVII w. (Przegl. zabytk. str. 62).

---

[1]) Dajemy w fig. 4 fotograficzne zdjęcie jednej z identycznych tablic majolikowych, które do lata 1903 r. znajdowały się na słupie przydrożnym w Zakrzówku pod Krakowem, a obecnie niestety w kawałkach dostały się do Muzeum Narodowego w Krakowie.

Zabytki przedhistoryczne, pochodzące z Batowic:

Krążek bursztynowy przedziurawiony, naczynie gliniane, młotek kamienny, klinik z rogowca i młotek z nefrytu znajdują się w Gab. arch. Uniw. Jagiell. w Krakowie, Nra Inwentarza 9075 i 9078—9081.

4. Bielany.

LITERATURA.

Ludwik Zarewicz, Zakon Kamedułów... w Polsce i Litwie, według źródeł rękopism. archiwum OO. Kamedułów w Bielanach. Kraków 1871. — Bielanom poświęcone str. 22—31, 53—89, 103—124, także biografie Firmiana muzyka i Mikołaja Wolskiego.

Klemens Bąkowski, Bielany, (*Tyg. illustr.* 1901, I półr. Nr. 21 z 25 maja), krótki opis z licznemi zdjęciami fotogr.

Ambr. Grabowski, rozdział »Bielany« wraz z notami na końcu dzieła, w książce Kraków i jego okolice, wyd. 5te, 1866 r.

Inwentarz skarbca kościelnego OO. Kamedułów na Bielanach na podstawie sześciu różnych inwentarzy z lat 1674—1844 przechowywanych w klasztorze, podany przez p. Juliana Pagaczewskiego w Sprawozd. kom. hist. szt. tom VI (Zesz. II i III z r. 1898) str. XXXIV i n. — Obejmuje on kościelne naczynia, sprzęty i paramenty.

Drobne Komunikaty o Bielanach w Sprawozdaniach Kom. hist. szt. w tomie IV passim.

Widok klasztoru bielańskiego z r. 1670, rysowany przez Mikołaja Brosciusza, a ryty przez Jana Aleks. Gorczyna, sztych bardzo rzadki. Wspomina o nim A. Grabowski (Krak. i okol. wyd. 5-te, str. 390), ale go nie widział.

Wieś; oddal. zachod. od Krakowa 8 kilom., należy do par. ś. Salwatora na Zwierzyńcu.

W średnich wiekach: Belany, Belanj, Byelani, Byelyany.

Wieś istnieje już w r. 1254 i należy do klasztoru Norbertanek zwierzynieckich (K. d. Kat. Krak. I, 53). W tymże czasie klasztor Staniątecki posiadał też jakieś pola na Bielanach, jeżeli drugi przywilej z r. 1254 ogłoszony z transumptu jest autentycznym i do tych samych Bielan się odnosi (Kod. dypl. polski III, 58). R. 1433 i nast. właścicielem jest mag. Joannes Moravus Dr. in medicinis (Helcel, Starod. pr. p. p. II, Nra 2524, 2555, 2616). R. 1439 Mikołaj z Zarogowa wziął w zastaw część Bielan, która przedtem należała była do mag. Jana Gromczicza Dra med, tj. zapewne owego Morawczyka (tamże 2777), a r. 1445 Piotr z Chełmu, kaszt. połan. daje synowi swemu Janowi połowę swego folwarku na Bielanach (tamże 3222). Za Długosza jeden folwark (praedium) z zagrodnikiem należał do klasztoru Zwierzynieckiego, a drugi folwark, kmiecie, zagrodnicy, karczmy i młyn do Mikołaja Zarogowskiego, h. Ostoja, rajcy krak. (Lib. ben.). Zdaje się, iż ta wiadomość Długosza jest o tyle niedokładną, że Zarogowscy byli herbu Romany czyli Baranie rogi, nieco podobnego do Ostoi (Helcel op. c. zap. 1991 i Piekosiński, Heraldyka polska w. śr. str. 190). Zarogowski, który r. 1451 odziedziczył jeszcze pewne posiadłości na Bielanach po stryju i bracie stryjecznym (Helcel op. c. 3453), r. 1450 zapisał był testamentem część swoją synom (Arch. m. Kr., Cons. Crac. r. 1450 pag. 15), lecz r. 1490 toczy się między nim a synami spór o to, że tę samą część chce alienować (Helcel, Starod. pr. p. p. II, nr. 4224 *a*). R. 1480 Jan Długosz, historyk, chcąc założyć klasztor Kartuzów, zawarł umowę z Mikołajem Zarogowskim o zamianę zakupionych w tym celu łanów we wsi Prądniku na całą wieś Bielany, z wyjątkiem części, z dawna należącej do klasztoru zwierzynieckiego (tamże 4224 *b*). Atoli umowa nie została w czyn wprowadzoną, bo obie strony kontraktujące wkrótce pomarły. Następcy Zarogowskiego powrócili w posiadanie góry, co r. 1487 Kazimierz Jagiell. potwierdził. (Ręk. O. Arnolfa, przytoczony w Grab. Kraków i ok.

wyd. 5-te str. 388). Łętowski (Katal. II, 39) dodaje, że r. 1482 Zarogowski testamentem przeznaczył plac na Bielanach na klasztor Kartuzów, »kędy przygotowany jest kamień, z gruntem pod sad i winnice«. Założenie klasztoru nie przyszło do skutku. W wieku XVI wieś należy w połowie do klasztoru zwierzynieckiego, lecz »per vim mali vicini D. Marciani Chełmski (ok. r. 1533) et postea per filios ejus conventui abstracta sunt violenter«. Toczyła się o to sprawa między Chełmskim a Zofią Łagowską, ksienią, w r. 1571, lecz 1579 trybunał ją do sejmu odesłał. Od Chełmskich nabył Bielany Seb. Lubomirski, kaszt. małog. a potem wojnicki, który w r. 1596 w drodze zgody wypłacił klasztorowi zwierzynieckiemu 900 zł. za ustąpienie pretensyj (Z Rękopisu, A. Grab. Krak. i ok. wyd. 5-te str. 388). Sebastyan Lubomirski naprzód ustąpił miejsce na klasztor Kamedułów, a potem klasztorowi ufundowanemu przez Mik. Wolskiego darował wieś Bielany r. 1604. (A. Grabowski l. c. str. 389—90 oraz Zarewicz, Zakon Kamedułów).

Erem Kamedułów, na górze mającej 328 m. wys. nad poziom morza (mapa sztabu jener. austr.), leżącej na wschód od wsi, bliżej Krakowa, niedaleko Wisły.

Miejsce to, niegdyś nazywano »collis S. Stanislai« (pismo urzęd. Kazimierza Jag. z r. 1480, wspomniane w A. Grabowskiego dziele Kraków i jego okolice str. 389), albo »montes s. Stanislai alias na Gorkach« (Helcel, Star. pr. p. pom. II, nra 4224 *b*, 4225, zapiski z r. 1480), a może też *Bielnisza*, od początku XVII w. stale *Srebrna góra, Mons argenteus* (Mitarelli et Costadoni, Annales camaldulensium, 1764, przytoczone w temże dziele A. Grabowskiego), także *M. argentinus*, albo *argentineus*. Mikołaj Wolski z Podhajec, marsz. w. kor., bawiąc we Włoszech, upodobał sobie zakon Kamedułów w pustelni Mons coronae koło Perugii i obiecał dla nich erem wystawić i uposażyć w Polsce. Za poradą sprowadzonych w r. 1603 z Włoch Kamedułów obrał ku temu celowi górę bielańską, należącą do Sebastyana Lubomirskiego. Właściciel robił trudności. Do przezwyciężenia ich dopomogła żona Lubomirskiego, Anna z Branickich. Podczas bankietu rozczulony ofiarował nietylko górę, ale wieś Bielany na uposażenie eremu (Zarewicz, op. c. str. 53—56). za co Wolski podarował mu wielką ilość naczyń srebrnych, i od tego góra otrzymała nazwę »srebrnej« (Mitarelli et Costadoni op. c. tom VIII p. 206 i nast.). R. 1604 Wolski i Lubomirski zrobili urzędownie akt fundacyi i zapewnili uposażenie. R. 1606 Paweł Henik kawaler jerozolims., przyjaciel Wolskiego, przywiózł pierwszych Kamedułów z Włoch dla oddania im fundacyi, i w tymże roku Maciejowski, biskup krak., położył kamień węgielny pod 20 domków pustelników, którzy tymczasowo zamieszkali w leżącym na przeciwnym brzegu Wisły Bodzowie, własności Benedyktynów tynieckich. R. 1609 w maju nuncyusz Simonetta poświęcił miejsce pod kościół, zakonnicy z Bodzowa przeprowadzili się tutaj r. 1610. R. 1617 erem stał się przeorstwem; w tymże roku runęła większa część kościoła będącego na ukończeniu. Na nowo zaczął go budować Wolski, wziąwszy architekta Andrzeja Spezzę (Zarewicz l. c.), tego samego, który stawiał klasztor w Walditz i prawdopodobnie brał udział w budowie pałacu Waldsteinów w Pradze. Umowa o kamieniarskie roboty około facyaty kościoła bielańskiego zawartą została w r. 1618 między Spezzą, jako budowniczym projektującym, a wykonawcami, majstrami Giorgio Balarino de Ostravia i Janem Kinkowskim (Sprawozd. Kom. hist. szt. VI str. XXXII i LVI). Jednak facyatę kończyli Jan Succatori, budowniczy J. K. M. i Jakub Lapicida dopiero około r. 1630, jak widzimy z testamentu Mik. Wolskiego, który też wspomina, że miał zamiar postawić tu drugi kościół na końcu claustri (podobno przy gościńcu pod górę bielańską), gdzieby mogły wchodzić kobiety, nie wpuszczane do kościoła klasztornego (A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5-te, str. 391). Wolski na ten erem wyłożyć miał 500.000 zł. według świadectwa Stan. Albr. Radziwiłła. Kościół poświęcił X. Tomasz Oborski, sufr. krak., w r. 1642 (Zarewicz op. c.), a r. 1667 sejm fundacyę klasztoru potwierdził (Vol. leg. IV, p. 967). Do przyozdobienia wnętrza kaplic przyczynili się Stanisław Lubomirski, syn Sebastyana (napis nad kaplicą ś. Sebastyana), Rafał Delpace, mieszczanin krak., który w testamencie z r. 1652, wciągniętym r. 1655 zapisał klasztorowi znaczną kwotę i wspo-

mina, jako ołtarz ś. Romualda przezeń jest zbudowany (Arch. m. Krak. Księga testamentów XVII w. Nr. 1194 p. 171 i n.) i król Władysław IV (Zarewicz op. c.).

W latach 1655—1657 Szwedzi dali się we znaki klasztorowi, 1656 zajął go i spustoszył Wirtz (Zarewicz op. c.), tak, że zakonnicy musieli chwilowo opuścić Bielany (A. Grabowski, op. c. str. 236); r. 1706 oblegał i dobywał erem Adam Smigielski dla ujęcia Szwedów Karola XII; łupili go potem Moskale w latach 1711, 1714 i 1715. Za konfederacyi barskiej ucierpiał erem w latach 1769, 1770, 1771 zarówno od Moskali, jak od konfederatów. R. 1814 pożar zniszczył wnętrze kościoła, piękny główny ołtarz z chórem zakonnym i malowidłami O. Wenantego, dachy miedziane na kościele, wieżę zegarową i dzwony (Zarewicz op. c.). Dom mieszkalny za furtą, w samym narożniku południowo-zachodnim dziedzińca frontowego, kazał odrestaurować Woronicz, biskup krak., a w r. 1857 odnowił go i w nim zamieszkał przez lat kilkanaście X. Schindler, prezes Senatu Rzpltej krak.

Od r. 1825—1843 służył erem za miejsce rekolekcyj XX. demerytów dyecezyi krak.

Zakonnikiem tutejszym był i tu umarł w r. 1660 O. Firmian, w świecie Jan Gierlicki z Krosna, znakomity muzyk i kompozytor, który urządzał muzyki kościelne podczas uroczystości. Zakonnikiem tutejszym był także O. Wenanty, malarz Włoch, który przebywając na Bielanach w latach 1624—1625 malował tu portret Wolskiego, obrazy do w. ołtarza i chóru zakonnego. (Zarewicz op. cit.).

Przebywali tu nieraz monarchowie i znakomite osoby. W foresteryi obok klasztoru mieszkali: r. 1613 księżna Anna z Kurlandyi Radziwiłłowa (A. Grabowski, Staroż. wiadom. o Krak. str. 262); r. 1653 Gembicki, biskup krak., podczas morowego powietrza; 1655 we wrześniu Jan Kazimierz, uchodząc przed Szwedami na Śląsk, patrzał ztąd na pożar Krakowa (Kochowski, Clim. II, p. 34); r. 1683 d. 15 sierpnia Sobieski był tu na uroczystem nabożeństwie przed wyprawą wiedeńską; r. 1698 Marya Kazimira, wdowa po Sobieskim, nocowała tu opuszczając Polskę; r. 1706 August II odprawiał tu 4-dniowe rekolekcye w wielkim tygodniu; r. 1787 odwiedził erem Stanisław August. Mieszkał tu lat kilka X. Jan Kurdwanowski, od r. 1713 sufragan warmiński; rekolekcye odprawiali: r. 1749 nomin. prymas Adam Komorowski, później Andrzej Załuski, biskup krak., a r. 1758 Józef Załuski, nomin. biskup kijowski. (A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5-te, str. 236 i Zarewicz op. c.).

R. 1676 przywiezione z Francyi zwłoki Jana Kazimierza złożone były czasowo na Bielanach, skąd przewieziono je do Krakowa (Zarewicz l. c.).

Topografia i dawne widoki klasztoru. Klasztor z kościołem wzniesiony został na szczycie góry skalistej, którą musiano plantować, oraz kilkupiętrowemi podmurowaniami rozszerzać przestrzeń platformy od strony południowej. Cała przestrzeń klasztornych zabudowań wraz z ogromnymi ogrodami obwiedziona jest wysokim murem. Dojazd jest od strony zachodniej przez ulicę pomiędzy murami ogrodowymi. Furta klasztorna z przejazdem jest w budynku piętrowym, na którego piętrze jest spichrz i mieszkanie prokuratora. Po dwu stronach ciągną się bezpiętrowe budynki mieszkalne dla służby, stajnie, wozownie i magazyny; dziedziniec wielki przedklasztorny pomiędzy furtą a frontem kościoła zamykają od północy budynki gospodarskie z bramą na podwórze gospodarskie, od południa częściowo dom mieszkalny zewnętrzny w samym narożniku dziedzińca, czyli foresterya, służąca obecnie na letnie mieszkanie biskupa krak. Część boku południowego jest odsłonięta i tylko balustradą zamknięta; poniżej, na południowym stoku góry, są ogrody warzywne i owocowe, rozłożone stopniami na tarasach podmurowanych w kilka piątr, pod któremi są piękne i obszerne sklepione korytarze (Łepkowski, Prze-

gląd zabytków str. 13). Bok dziedzińca wschodni stanowi fasada kościoła, rozszerzona budynkami klasztornemi; skrzydło przy południowym boku kościoła, obejmujące niewielki dziedzińczyk, mieści rozmownice i pokoje gościnne i nowicyat, od frontu ma piętro, a od tyłu długi korytarz, równoległy do południowej ściany kościoła. Po lewej stronie fasady kościoła mieszczą się, obok podobnego do poprzedniego dziedzińczyka z malowniczą studnią, przy północnej ścianie kościoła refektarze dla zakonników i dla gości, kuchnie, pralnie i t. d. Poza kościołem zamyka te zabudowania zewnętrzne ulica, idąca od północy do południa. Ścianę jej wschodnią stanowi mur filarami podzielony na przęsła, barokowemi gzemsami ozdobiony, na filarach stoją barokowe wazony rzeźbione kamienne (fig. 28). Przez kilka bram ozdobnych w tym murze przechodzi się do właściwego eremu, złożonego z odosobnionych domków z ogródkami. Za eremem ku wschodowi rozciąga się rozległy ogród i las murem obwiedziony.

Fig. 5. Bielany. Widok klasztoru z XVII w.

Najdawniejszy, niestety niezbyt dokładny, widok kościoła bielańskiego (fig. 5 — z rysunku L. Łepkowskiego) dochował się na obrazie Brygierskiego: Chrzest P. Jezusa, umieszczonym na ścianie wschodniej w kaplicy ś. Jana Chrzciciela (por. niżej Kaplica ś. Jana Chrzc.). Prawdopodobnie to widok pierwotnej postaci kościoła z przed wojen szwedzkich. Późniejszy widok przedstawiać ma nader rzadka rycina Brosciusza-Gorczyna z r. 1670, o której wspomina A. Grabowski — patrz wyżej »Literatura«.

($^{16}/_{10}$ 1903).

Kościół klasztorny pod wezw. Wniebowzięcia N. P. M.

Budynek murowany (patrz zdjęcia architekt. fig. 6—9)[1]) jest oryentowanym. Długość z murami włącznie wynosi 47 m.; szer. nawy z kaplicami i z grub murów 25·60 m. Grubość muru ścian rozmaita, waha się między 1·20—2·40 m. w przekroju dolnym, do czego przybywa jeszcze zgrubienienie pilastrów. Jest to prostokąt z węższem prostokątnem prezbiteryum od wschodu, nakrytem dachem siodłowym niższym; kaplice po dwu bokach nawy z niskiem piąterkiem, stanowią jakby nawy boczne, niższe, nakryte dachami pulpitowymi, nad któremi okna eliptyczne wpuszczają światło do nawy głównej. Przybudowy podobne są po obu stronach prezbiteryum, którego ściana wschodnia występuje ryzalitem poprzed fasadę

[1]) Zdjęcia te, umyślnie do Teki robione, zawdzięczam uczynności prof. Sławomira Odrzywolskiego. (S. T.).

wschodnią całego budynku. Nawa podobnież występuje ryzalitem poprzed fasadę zachodnią, rozszerzoną przez wieże, stojące po jej bokach i również ryzalitowo wysunięte. Główną zewnętrzną częścią architektonicznego zna-

Fig. 6. Bielany. Elewacya fasady kościoła.

czenia jest fasada zachodnia, wychodząca na frontowy dziedziniec przedklasztorny.

Fasada ta przedstawia się okazale. (Patrz elewacya fig. 6, oraz widok fig. 10). Szerokość jej z wieżami wynosi 41·20 m. Wysokość

szczytu środkowego 27·25 m. Wys. murowanej części wież 30·90 m., wys. wież z hełmami i krzyżami 48 m. Stylem fasady jest barok szlachetny i nie przeładowany. Materyałem: miejscowy cios wapienny, mający niemal pozór

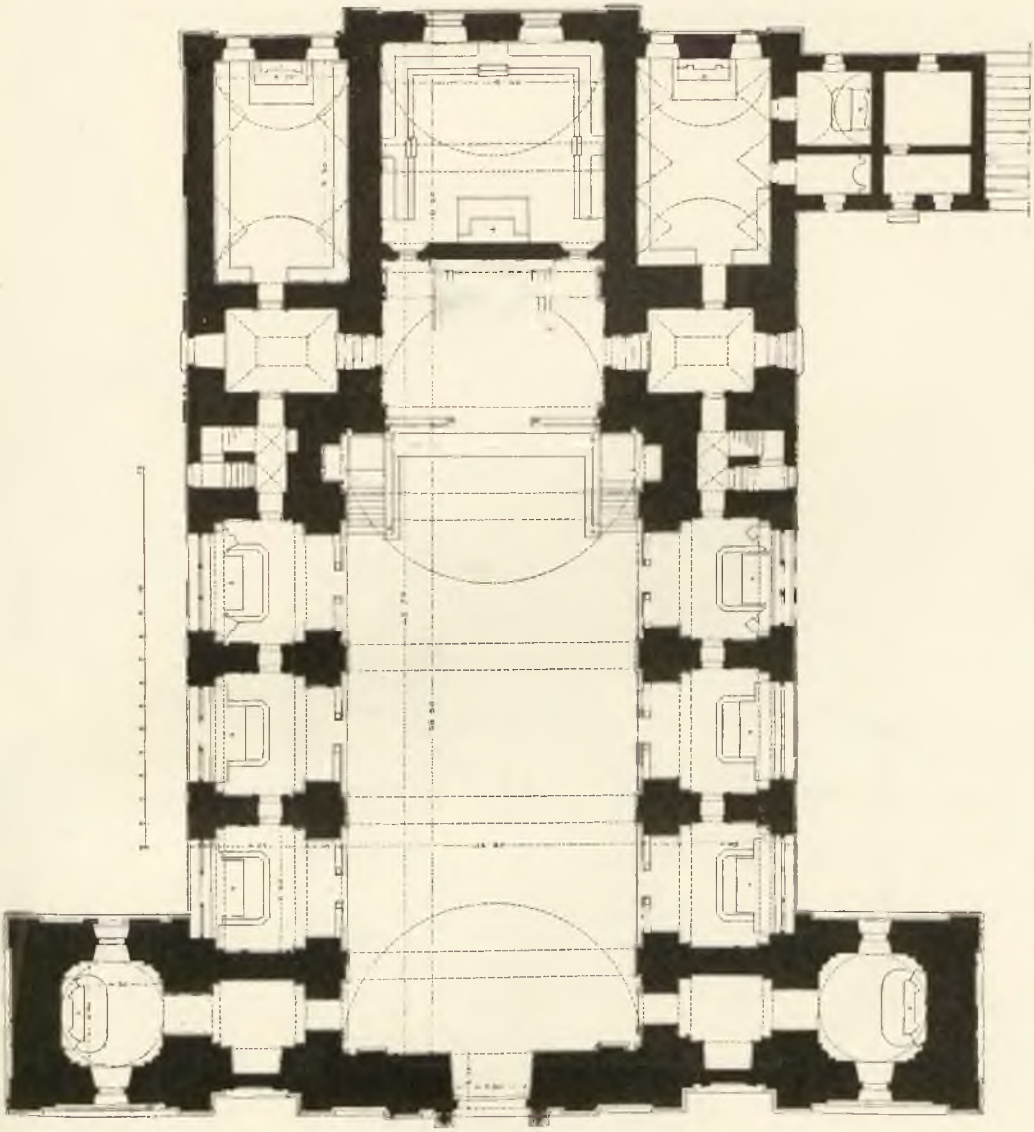

Fig. 7. Bielany. Rzut poziomy kościoła.

marmuru białego, oraz marmur czarny krajowy z Dębnika. Linia fasady ma liczne ożywiające ją załamania i występy, wszystkie jednak prostokątne i o płaszczyznach prostolinijnych. Całość podzielona jest na dwa piętra, przedzielone bogatym gzemsem o znacznym wyskoku. Pionowe rozczłonkowanie stanowią pilastry. W przyziemiu fasada wznosi się

na cokole. Ryzalit środkowy zawiera wejście główne prostokątne znacznych wymiarów, flankowane wolno stojącemi na tle pilastrów kolumnami jońskiemi, dźwigającemi architraw i obdasznicę trójkątną. Fryz i tympanon trójkątny wyłożone są marmurem czarnym. Po bokach, między parami pilastrów, są framugi łukiem wydłużonym zakończone, w obra-

Fig. 8. Bielany. Przekrój poprzeczny kościoła.

mieniu z uszami, bogato profilowanem, z kamienia ciemniejszego. Po bokach ryzalitu, odpowiadających szerokości kaplic, są mniejsze odrzwia zamurowane, o obramieniu z uszami, flankowane półpilastrami jońskimi i nakryte obdasznicami trójkątnemi, wykładanemi marmurem czarnym. W wieżach są okna tego kształtu, co framugi ryzalitu, wpuszczające światło do wnętrza wieży, zakratowane prętami grubymi, wyginanymi i wiązanymi w dużą sieć, której otwory w każdym drugim rzędzie mie-

szczą lilię ślusarskiej roboty. Górne półkole okna zamknięte misternego rysunku esowatą kratą z cienkich prętów, z której górą naprzód wychyla się kwiat misternej ślusarskiej roboty. Okno takie przedstawia fig. 11.

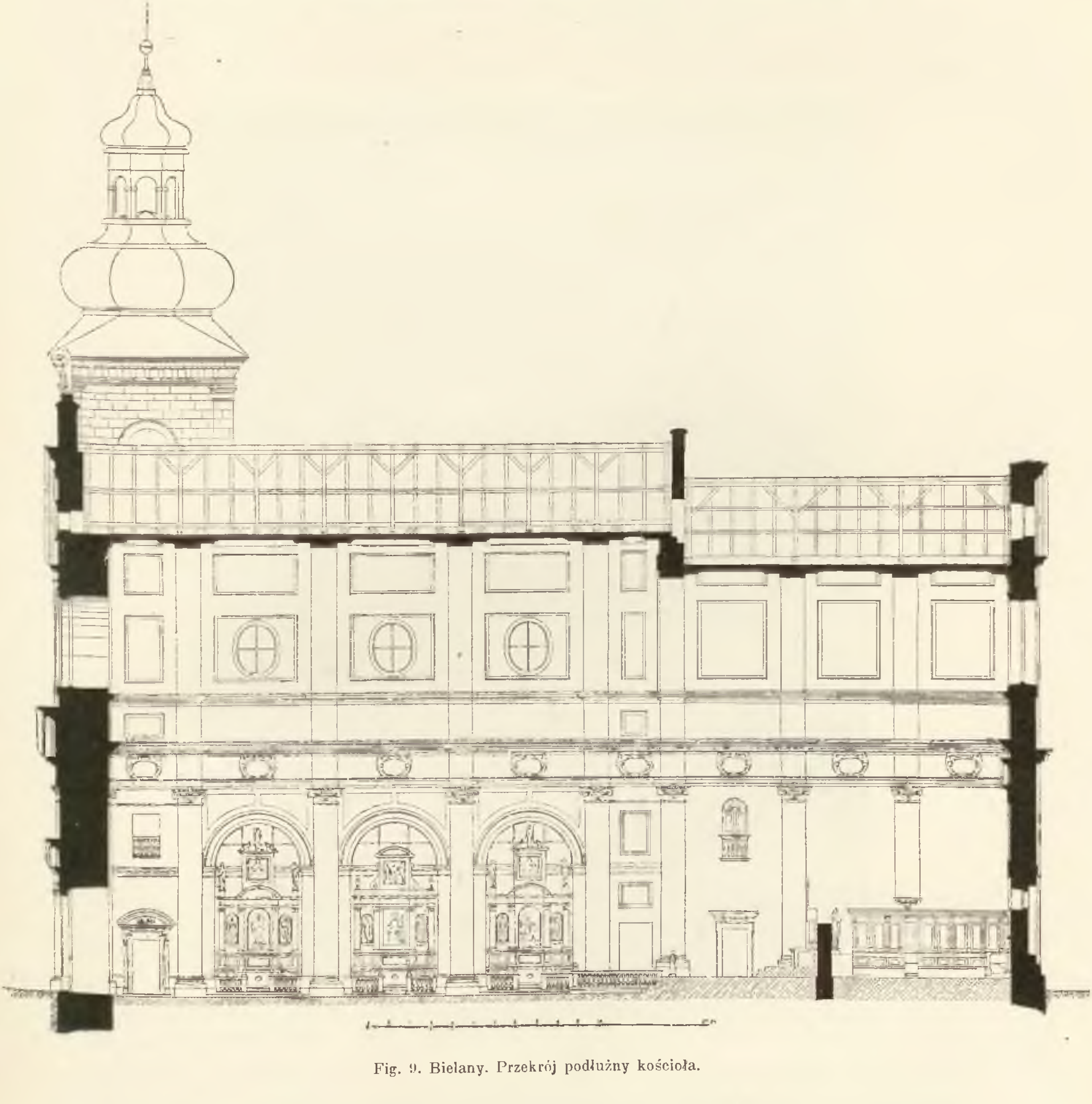

Fig. 9. Bielany. Przekrój podłużny kościoła.

Nad każdym z tych rzeczywistych lub udanych otworów dolnych jest prostokątne bogate obramienie jakby okienka półpiętra. Dwa z nich, po jednem w każdej wieży, są rzeczywistemi oknami, wpuszczającemi światło do wnętrza wieży; inne wypełnione czarnemi tablicami. Pilastry o kapitelach toskańskich podtrzymują wielki architraw i gzems nad dolnem piętrem.

Gzems jest przerwany na wieżach, i tu przechodzi w trójkątną obdasznicę, pod którą mieści się niskie obramione okienko, od góry zamknięte odcinkiem koła. Nad wejściem głównem, między środkową parą pilastrów architraw z fryzem i dolnymi członkami gzemsu biegnie dalej, podczas gdy karnes załamany i uzupełniony resztą gzemsu opisuje łuk odcinkowy.

Fig. 10. Bielany. Widok fotogr. fasady kościoła.

Tympanon łukowy wyłożony jest marmurem czarnym. Pierwsze piętro fasady wyrasta z cokołu o mniejszej odsadzce, niż dolny, i podzielone jest znów pilastrami, ale bez kapiteli, tylko z wisiorami rzeźbionymi, złożonymi z ślimacznic i kwastów. W polu środkowem jest wielkie okno półkoliste trójdzielne i obramione, wpuszczające światło pod sklepienie nawy głównej. Po każdej jego stronie po trzy obramienia bogatsze od dolnych; środkowe z każdej trójki jest oknem półkolisto zamkniętem, wpuszczającem światło

do piętra nad przejściami do kaplic wieżowych i ma nakrycie w kształcie obdasznicy trójkątnej, podczas gdy dwa po jego bokach są framugami, nakrytemi obdasznicami segmentowemi. Wszystko zamyka od góry skromniejszy od dolnego gzems, którego płata biegnie poziomo przez całą szerokość fasady, podczas gdy karnes, załamany i uzupełniony resztą członków gzemsu, tworzy obramienie trójkątnego szczytu, obejmującego szerokość

Fig. 11. Bielany. Okno dolne w fasadzie wieży

ryzalitu nawy głównej. Tympanon, wyłożony czarnym marmurem, przerywają przedłużenia pilastrów z ciosu białego. W środku jest okno koliste ciosem obramione. Zakończa ścianę fasady balustrada idąca za liniami gzemsu poziomego i skośnych boków trójkąta. Na słupkach, przerywających balustradę, stoją wazony płomieniste. Nad słupkiem szczytu trójkąta wznosi się wielki posąg M. Boskiej w mandorli promienistej z metalu.

Wieże mają jeszcze jedno wysokie piętro o narożnikach ujętych pilastrami jońskimi i wielkich, skromnie obramionych oknach półkolem zamkniętych. Architraw i gzems znacznego wyskoku, wsparty na konso

lach belkowatych, wypuszczonych z fryzu, zakończa mur. Nakrycia stanowią baniaste hełmy z dachem miedzianym.

Framugi fasady mieszczą posągi świętych, więcej niż nat. wielkości, z piaskowca, lichego dłóta. Na dolnem piętrze (licząc od lewego), ś. Benedykt i ś. Romuald; w wyższej kondygnacyi ś. Jan Kanty (?), ś. Mikołaj, ś. Ambroży (albo Bonifacy) i ś. Jan Nepomucen z emblematami odpowiednimi.

Boczne fasady, widoczne od niewielkich dziedzińców po obu stronach kościoła, równie jak tylna, wychodząca na uliczkę, dzielącą zabudowania kościelne i frontowe od właściwego eremu, są barokowe, skromne, tynkowane. Z boku południowego, obok prezbiteryum wznosi się niewysoka wieża zegarowa (nad sionką przy zakrystyi), mająca zakończenie baniaste. Hełm ten, cokolwiek odmienny, niż wskazuje fig. 8, przerabiany kilkakrotnie, pochodzi z końca XIX w. Zapewne kształt jego pierwotny przedstawia widok na obrazie Brygierskiego (patrz fig. 5).

Wnętrze (widok fig. 12) przedstawia się jako przestrzeń okazałych rozmiarów (szerokość nawy 12·80 m., dług. 26·50 m., wys. środka sklepienia 20·60 m.), oświetlona od góry dwoma wielkiemi półkolistemi oknami szczytowemi, oraz szeregiem kolistych po bokach u wyrostu sklepienia, wywiera wrażenie uroczystego spokoju. Budowa jednonawowa, rozszerzona jest niższemi kaplicami, z każdego boku po 4, których sklepienia beczkowe ustawione są pod kątem prostym do osi podłużnej kościoła. Kaplice otwierają się na nawę wielkiemi arkadami, niemal równemi jednemu bokowi kaplicy. Oprócz tych arkad jest w zachodnim końcu po każdej stronie przejście do kaplic pod wieżami fasady, otwierające się na nawę odrzwiami marmurowemi, którym przy wschodnim końcu nawy odpowiadają ślepe framugi. Cokolwiek węższe i niższe jest prezbiteryum, też prostokątne, na wyższym poziomie, wraz z chórem zakonnym, od którego dzieli je tylko niska ścianka drewniana z mensą w. ołtarza i tabernaculum. Ponad nią przestrzeń łączy się w jedną całość. Długość prezbiteryum z chórem wynosi 16·20 m. Wnętrze całe jest tynkowane i bielone, z cokolwiek ciemniejszemi polami wgłębionemi. Ściany rozczłonkowane pilastrami, kapitele jońskie mają dodane girlandy z owoców i głowy cherubinów. Fryz przyozdobiony płaskorzeźbionymi kartuszami. Gzems koronujący dużego występu, z ząbkami, perełkami i wołowemi oczami. Puste miejsca ścian wypełnione są płycinami, ujętemi w perełkowane listwy. W kilku płycinach są płaskorzeźbione obrazy. Wszystkie te ozdoby z gipsu starannie wykonane; barok to skromny, pełen smaku artystycznego, o cechach włoskich. Być może, iż pochodzą z tej ręki, która wykonała gipsowy pomnik Wolskiego (patrz niżej). Sklepienie beczkowe z pełnego łuku rozczłonkowane jest gurtami, odpowiadającemi pilastrom. Listwy poprzeczne tworzą rodzaj wielkich kasetonów pustych. Nie wyrasta ono bezpośrednio z ponad gzemsu głównego, lecz z naddatku pionowego, tworzącego jakby attykę, zakończoną drugim gzemsem skromniejszym. Obraz wielkiego ołtarza nie nad samą mensą, lecz cofnięty w głąb, na

wschodnią ścianę chóru zakonnego, ujęty jest w ramę marmurową czarną z gipsowemi rzeźbionemi ozdobami. Po bokach jego dwie nyże o gipsowem architektonicznem obramieniu mieszczą posągi świętych. Po

Fig. 12. Bielany. Wnętrze nawy kościoła z widokiem na ołtarz.

dwu bokach prezbiteryum są naprzeciw siebie odrzwia z marmuru krajowego czarne, o kształtach architektonicznych z uszami. w stylu skromnego szlachetnego baroku, prowadzące do dwóch sionek. Nad niemi znajdują się loże czy oratorya z wielkiem oknem na prezbiteryum, balustradą od dołu zamkniętem. Nad sionką południową nadto wznosi się wspomniana

już dzwonnica z zegarem. Podobnież w zachodnim końcu nawy, dwoje odrzwi naprzeciw siebie, barokowych z czarnego marmuru, bogato, w części rzeźbiarsko dekorowanych. Odrzwia na lewo wchodzącego głównemi drzwiami do kościoła, prowadzące do kaplicy zwanej Czartoryskich, czyli ś. Krzyża, mają skręty ornamentowe z białego gipsu i wkładki z czerwonego marmuru. Na fryzie kartusz próżny. Przeciwległe, prowadzące do kaplicy Lubomirskich czyli ś. Sebastyana, są bez wkładek z barwnego marmuru. Nad trójkątnym szczytem gzemsowym kartusz czarny marmurowy, otoczony skrętami rzeźb gipsowych. Na nim na czarnem tle h. Sreniawa, rzeźbiony z marmuru białego. Niżej na fryzie kartusz z marmuru czerwono-brunatnego eliptyczny wypukły z napisem:

EREMVM
QVAM MONTE HOC NEMORIBVS PROXIMIS ATQ. RVRE
SEBESTIANI (sic) COMITIS IN WISNICZ LVBOMIRSKI·
CASTELLANI WOINICENSIS SEDOMIRIEN SCEPVSIEN. E~ CAPITANEI
LIBERALITAS AVXIT
STANISLAI LVBOMIRSKI FILY PALLATINI (sic) ET GENERALIS.
CRACOVIEN: ZATORIEN: SCEPVSIEN. NIEPOLOMICEN. CAPNEI
HOC D. SEBESTIANI (sic) SACRARIO
PIETAS ORNAVIT
ANNO CHRISTI MDCXLII

Od stosunkowej skromności i bezbarwności nawy odbijają boczne kaplice na nią otwarte, niezmiernie bogato dekorowane na ścianach i sklepieniu rzeźbą stiukową w przekwitłym i przeładowanym baroku, z ciężką i ciemną polichromią, złoceniami itd. Sztukaterye tworzą obramienia prostokątne, wypełnione obrazami olejnymi na płótnie, przyczerniałymi. W podobny sposób stiukiem i obrazami pokryte są w grubości ścian arkady ich, otwierające się na nawę, mające od strony nawy archiwoltę, obwiedzioną profilowanym gzemsem ornamentalnie rzeźbionym i złoconym. Wejście do kaplicy t. zw. królewskiej, już zewnętrznie odznacza się rzeźbionym, przez aniołów unoszonym kartuszem z h. Wazów pod koroną królewską. Kaplic jest trzy po każdej stronie, wywyższonych o jeden stopień i oddzielonych od nawy balustradą barokową z czarnego marmuru krajowego, z kulami po bokach wejścia z alabastru biało-różowego słojowatego. Podobne są balustrady odgradzające w dwu wschodnich narożnikach nawy zejścia schodami do podziemi grobowych, mieszczących katakumby z ciałami zakonników, tudzież balustrada oddzielająca od nawy prezbiteryum, podniesione o 4 stopnie. W ścianach działowych między kaplicami są przejścia, z obramieniami otworów z czarnego marmuru krajowego, barokowe, z uszami.

Posadzka w całym kościele jest z marmuru krajowego, podzielona

fryzami na duże pola wyłożone kwadratami białymi i czarnymi; w niej symetrycznie ułożone płyty 4 grobów.

Przy wejściu głównem kropielnica, koncha z czarnego marmuru kraj. na balasie.

Nad rzędami kaplic po obu stronach nawy, znajdują się przestrzenie niskie, zasklepione, mające małe okienka we fasadach bocznych i małe okienka, otoczone kartuszową ramą we fryzie wnętrza, wspomniane wyżej. Również znajdują się przestrzenie i izby piętrowe nad przejściami do kaplic pod wieżami, oświecone oknami we fasadzie głównej, i izby piętrowe w wieżach. Pod prezbiteryum kościoła jest obszerne podziemie z grobami katakumbowymi zakonników. Prowadzą doń schody po bokach nawy, przy prezbiteryum.

Ogólny rozkład wewnętrzny kościoła z kaplicami, attynencyami i z oznaczeniem stale wmurowanych szczegółów uwidocznia plan schematyczny niżej umieszczony (fig. 13).

A Kaplica ś. Sebastyana, Lubomirskich.
B « ś. Miłosierdzia (ś. Michała?).
C « ś. Piotra.
D « ś. Romualda, Delpacych.
E Zakrystya.
F Umywalnia.
G Kapliczka ś. Józefa.
H Kapitularz (capitulum culparum).
I Kaplica ś. Benedykta, królewska.
J « ś. Jana Chrzciciela.
K « Zwiastowania.
L « Czartoryskich, ś. Krzyża.
a Epitafium Konstantego Jurkowicza.
b « Jakuba Rojewskiego.
c « Mikołaja Wolskiego
d Napis nad kaplicą Lubomirskich.
e Epitafium Jana Felicyana Łukaszkiewica.
f Płyta nad grobem Wolskiego.
g Epitafium Żabielskich.
h Płyta nad grobem b. Wojeńskiego.
i Napis »Benedictus«.
j « »Locum istum«.
k Obraz Stachowicza należący do w. ołtarza.
l Napis »Miserere mei«.
m Epitafium Jana Chr. Bodzenty.
n « Macieja Załuskowskiego.

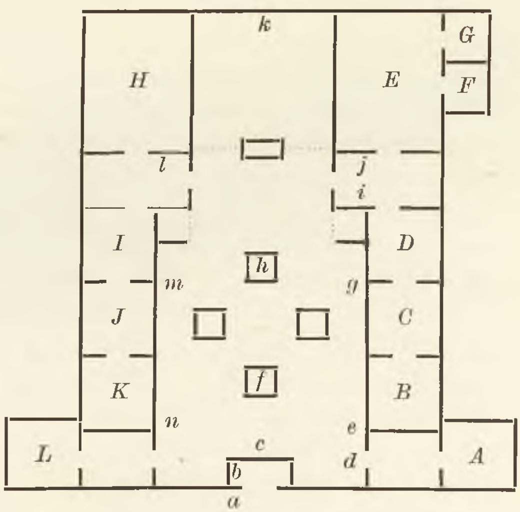

Fig. 13. Plan schematyczny rozkładu kaplic i attynencyi oraz umieszczenia epitafiów i napisów w kościele bielańskim.

Kaplice i attynencye kościoła.

Kaplica ś. Benedykta, zw. Królewską (*I* na planie schemat.), udekorowana r. 1633 kosztem króla Władysława IV. Wnętrze barokowe, nadzwyczaj bogato rozczłonkowane pilastrami i gzemsami, przyozdobionymi stiukową rzeźbą i malowaną ornamentacyą ze złoceniami. Na sklepieniu sztukaterye tworzą geometryczne ramy małych obrazów i scen figuralnych różnego kształtu, olejno malowanych, oraz wypełnienie rzeźbiarskie (kwiaty, owoce itd.) przestrzeni między niemi. Na ścianach pilastry i gzemsy pokryte groteskowemi i arabeskowemi malowaniami

ściennemi zawierają obrazy użyte jako panneaux, pędzla Tomasza Dolabelli (Zarewicz l. c.; Łuszczkiewicz, Malarstwo relig. w Polsce, Encykl. kośc. tom XIII, str. 162). Dwa wielkie obrazy na ścianach bocznych, kształtu dziwacznie wykrawanego z powodu drzwi, olejne, na płótnie, ujęte w ramy drewniane barokowe, przedstawiają: 1) kanonizacyę ś. Władysława, króla węg. i 2) ś. Benedykta w gościnie. Kompozycye historyczne okazałe, z mnóstwem postaci w bogatych strojach, na tle architektury i wnętrz wspaniałych i peizażów. Obrazy mniejsze na cokole poniżej, oraz w grubości otworu ściany, tworzącej jakoby tęczę, przedstawiają na cokole sceny z życia ś. Bonifacego, na tęczy z życia ś. Władysława. Koloryt żywy. Wiele obrazów retuszowano przy odnawianiu kaplicy ok. 1880 r.

Odrzwia marmurowe czarne przejść do kaplic sąsiednich i sionki mają gzemsowane obdasznice, a na tympanonie tarczę medalionową rzeźbioną z h. Snopek (Wazów).

Ołtarz drewniany, wysoki, cały złocony, o architekturze barokowej, dobrego smaku, dwupiętrowy, z kolumnami i pilastrami.

Kaplica ś. Romualda, patrona Kamedułów, zw. Delpacowską (*D* na planie schemat.)[1], fundowana przez Rafała del Pace, rajcę krak. (Niesiecki, pod »Delpacy«). Dekoracya podobna do poprzedniej; rzezby gipsowe są złocone, tła zielone. Wielkie i mniejsze panneaux pędzla Tomasza Dolabelli przedstawiają sceny z życia ś. Romualda. Na tęczy, utworzonej przez arkadę w grubości ściany nawy kościoła: 1) powołanie ś. Romualda do Benedyktynów po widzeniu ś. Benedykta w Rawennie w s. Apolinare in classe; 2) Święty przyjmuje habit w tymże klasztorze; 3) ś. Romualda w Valdecastro znajdują bracia zemdlałego po napadzie szatanów: w głębi scena bicia go przez szatanów. — Obraz wielki na ścianie zachodniej: Posłuchanie ś. Romualda u cesarza Ottona, okazała kompozycya dekoracyjna, liczni dworzanie, bogate ubiory, dywany, stroje i zbroje. — Obraz wielki naprzeciw (tabl. I) przeniesienie zwłok ś. Romualda z Valdecastro do Fabriano. Na cokole dokoła kaplicy małe sceny z życia pustelników. Na sklepieniu małe sceny figuralne w obrazkach wielobocznych.

Odrzwia przejść do sąsiednich kaplic i sionki czarne, marmurowe, barokowe z gzemsem i obdasznicą. Na tympanonie tarcza płaska z rysunkiem uwydatnionym przez zamatowanie tła. Nad przejściem do sionki h. Delpacych, Gozdawa, w postaci 3 lilij heraldycznych obok siebie na pasie idącym skośno w górę ku prawej stronie. Nad przeciwległemi herb wspólny Kamedułów eremitów i mnichów (kielich, do którego wspinają się 2 ptaki; wyżej gwiazda, od której promień pada do kielicha), oraz ryte na kartuszach monogramy.

Ołtarz drewniany podobny do ołtarza kaplicy poprzedniej, lecz nie kopia.

---

[1]) O tej fundacyi świadczy testament Rafała Delpace z r. 1652, wciągnięty r. 1655. Archiwum m. Krak. Księga testamentów XVII w. Nr. 1194, k. 171 i nast.

Tabl. I. Bielany. Obraz Dolabelli w kaplicy Delpacych: Przeniesienie zwłok ś. Romualda.

Do strony 20.

Dawny napis. Nad wejściem, czy też w samej kaplicy był napis — podany u Starowolskiego w Monumentach, a dziś nie istniejący — że r. 1648 kaplicę ś. Romualda swoim kosztem przyozdobił Rafał Delpacy, rajca krak.

Kaplice cztery pozostałe po bokach nawy *(B, C, I, J)*, rozmiarami takie same, jak pierwsze, mają dekoracyę podobną, tylko skromniejszą, polichromia spokojniejsza, bez złota, w tłach dużo białego. Ornamenty stiukowe gorsze, wydają się późniejsze od kaplicy królewskiej, wyraźny styl rocaille. Obrazy malowane jako panneaux może są pędzla malarza krak. Jana Proszow-

Fig. 14. Bielany. Obraz Brygierskiego: Chrzest Chrystusa z r. 1655, z widokiem Bielan, Krakowa i Tyńca.

skiego, który tytułował się malarzem królewskim (Sprawozd. K. hist. szt. tom VI, str. XXXII, por. Łuszczkiewicz, Malarstwo rel. w Polsce, Encyklop. kośc, tom XIII, str. 163).

W kaplicy ś. Jana Chrzciciela (*J* na planie schemat.), na ścianie wschodniej, jako panneau jest wielki obraz olejny na płótnie, Chrzest P. Jezusa, wśród krajobrazu nadwiślańskiego, z widokiem Krakowa, Bielan, Tyńca (fig. 14). Po lewej stronie widza, pod górą bielańską, ma być podpis: »Petrus Brygierski 1655« [1]). Widok sklepienia tejże kaplicy dajemy

---

[1]) Zanotował J. Łepkowski r. 1882 na szkicu rysunkowym L. Łepkowskiego, znajdującym się w mojem posiadaniu w aktach konserwatorskich Łepkowskiego. (S. T.)

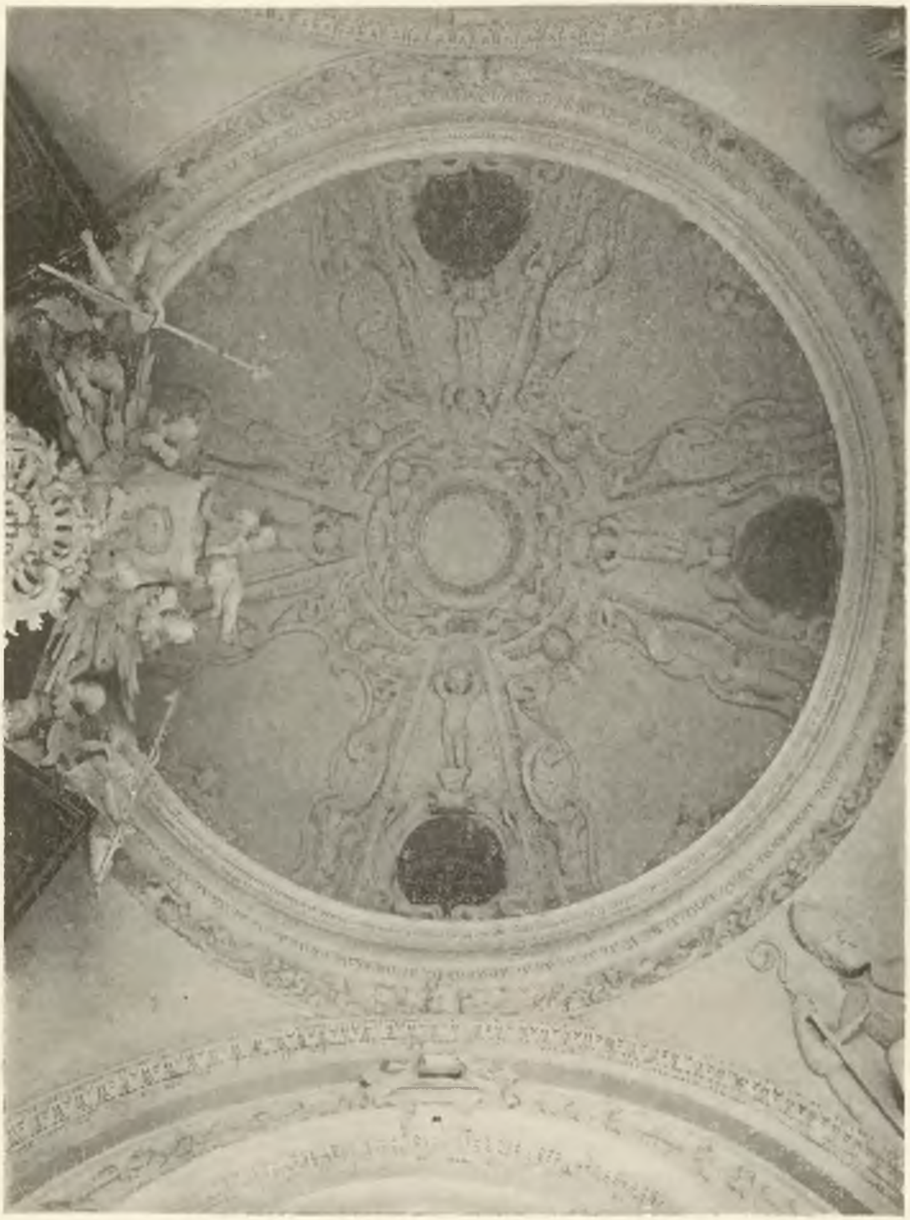

Fig. 15. Bielany. Kaplica ś. Sebastyana. Podniebie kopuły.

na tabl. II. Wnętrze jej i ołtarz drewniany były odnawiane w drugiej połowie XIX w. kosztem X. Jana Schindlera, jak świadczy napis na tabliczce marmurowej, w nawie kościoła wmurowanej obok wejścia do kaplicy.

Kaplica ś. Sebastyana, Lubomirskich (*A* na planie schemat.), w dolnej części wieży przy facyacie, założona r. 1642 przez Stanisława Lubomirskiego, syna Sebastyana, współfundatora eremu (patrz wyżej, napis nad wejściem). Dochodzi się do niej z nawy głównej, przez ciemny korytarzyk. Jest to budowa centralna, na planie kwadratu, zamknięta od góry sklepieniem kształtu kopuły, wprost bez bębna, wyrastającem na pendentifach. Wnętrze kopuły jest ciemne, gdyż okienka wychodzą na przestrzeń wewnętrzną piętra wieży. Widok podniebia przedstawia fig. 15. Płaskorzeźba, ornamentacya gipsowa, szlachetnego pomysłu i subtelnego wykonania, zarówno kompozycyą, jak szczegółami, mimo pewnych różnic, zupełnie przypomina ornamentacyę podniebia kopuły Oświecimiów w Krośnie, dzieło podobno tego samego Jana Succatorego, który kończył facyatę kościoła bielańskiego i miał tu wykonać jakieś sztukaterye (M. Sokołowski, art. o sztukach plastycznych w Oesterr. Ungarn in Wort u. Bild, Galicya, Krosno)[1]. Ściany obramione są od góry fryzem i gzemsem, po bokach pilastrami, nad którymi wyrastają archiwolty, tworzące półkoliste lunety. Fryz i pilastry przyozdobione płaskorzeźbioną ornamentacyą, stylizowanych liści i głów cherubinów. W narożnikach kompozytowe kapitele pilastrów wsparte są na głowach atlantów hermowych pełno rzeźbionych. Sztukaterya ścian, traktowana mniej drobiazgowo, wydaje się być dziełem innej ręki, niż kopuła. Całość jest piękna i bardzo dobrego smaku. Podobna dekoracya stiukowa zdobi sklepienie ciemnego przejścia z kościoła do kaplicy. Ołtarz z marmuru czarnego kraj., z rzeźbionymi szczegółami ze stiuku białego; całość szlachetnego rysunku, okazała, z kolumnami, gzemsami itd. w stylu barokowym.

Kaplica ś Krzyża, zw. Czartoryskich, pod drugą wieżą (*L* planu schemat.) jest zupełnie analogiczną do poprzedniej. Tych samych rozmiarów, kształtów i wraz z przejściem ciemnem z nawy, tak samo dekorowana stiukową płaskorzeźbą. Choć są pewne różnice w rysunku, jedna zapewne dekorowała ręka. tylko wykonanie narożnych atlantów hermowych jest tu wyższe (fig. 16).

Kapitularz po północnej stronie prezbiteryum i chóru (*H* planu schemat.) jest przestrzenią prostokątną, zasklepioną beczkowo, z lunetami. Pod ścianami w całym obwodzie ciągnie się ława, ujęta w jednolitą

---

[1]) Oba te podniebia kopuł — na Bielanach i w Krośnie — jak przekonywa zestawienie ich fotografij, niewątpliwie wyszły z pod tej samej ręki. Świeżo hr. Jerzy Mycielski ogłosił wypisy, nieznane dotąd, z Dyaryusza Stanisława Oświecima, z których zdaje się wypływać, że sztukaterye kaplicy krośnieńskiej wykonał Baptista Falconi w jesieni 1647 r. (Sprawozdanie Tow. opieki nad polskimi zabytkami, Kraków 1903, str. 7). Rzucałoby to także światło na pochodzenie sztukateryi kaplic pod wieżami frontowemi na Bielanach.

boazeryę rzeźbioną, sięgającą aż blisko wyrostu sklepienia. Zaplecki podzielone są kompozycyjnie na części, odpowiadające szerokości człowieka, każda część ma płycinę i konchę wachlarzowato rozpiętą u góry; przedzielają je od siebie pilastry, zakończone kapitelem korynckim. Nad fryzem ciągnie się gzems koronujący z ryzalitowymi występami nad każdym kapitelem. Sklepienie jest podzielone na figury geometryczne, obwiedzione stiukowemi listwami z listeczkami. Pola główne wypełnione obrazami olejnymi na płótnie. Przestrzenie muru między nimi i powierzchnie

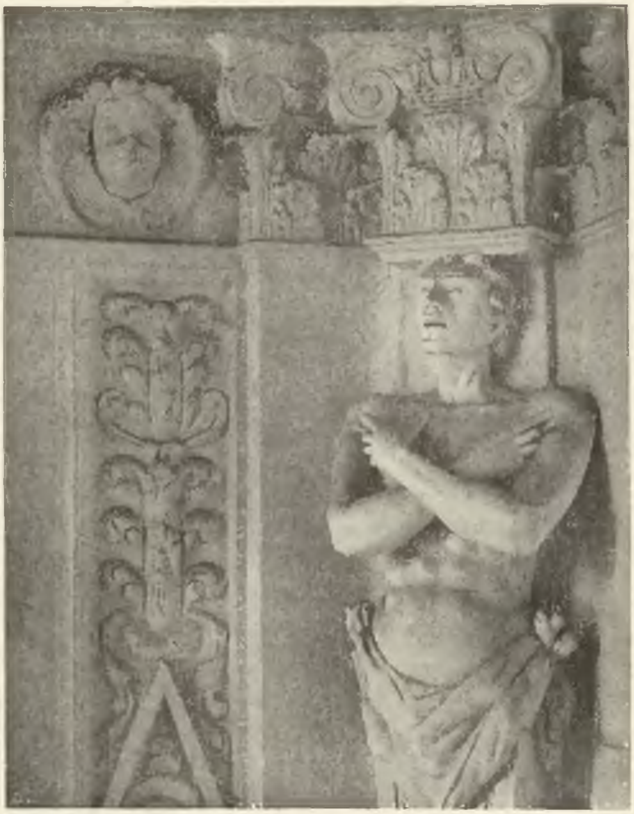

Fig. 16. Bielany. Kaplica ś. Krzyża. Narożnik górnej części ścian.

listew pokrywa malowanie groteskowe i ornamentacya splotów liściastych stylizowanych (tabl. III), Trójkąty lunet pokryte obrazami figuralnymi malowanymi na tynku. Pola ścian w lunetach wypełnione są wielkimi półkolistymi obrazami olejnymi na płótnie, w ramach drewnianych rzeźbionych. Obrazy przedstawiają sceny z życia Chrystusa P. i są wcale dobrego pędzla, w ogólnym tonie ciemne. Polichromia wraz z dekoracyą rzeźbiarską składa się na wrażenie ponure, lecz artystyczne, całości barokowej, dobrze zharmonizowanej.

Zakrystya po południowej stronie chóru zakonego (*E* planu schem.) jest podobną do kapitularza przestrzenią, skromniej udekorowaną. Skle-

TABL. II. BIELANY. SKLEPIENIE KAPLICY ś. JANA CHRZCICIELA.

Do strony 24.

Tabl. III. Bielany. Sklepienie i dekoracya kapitularza.

pienie przyozdobione sztukateryą w listwy, tworzące figury geometryczne, trzymaną w tonach jasnych, bez grotesków i obrazów. Ściany obłożone są dokoła boazeryą z drzewa dwubarwnego jasnego, w stylu barokowym, robotą stolarską, sięgającą do wysokości 2·40 m. Połączone z nią kompozycyjnie są drzwi oraz szafki i szuflady na ornaty. Ozdobę stanowią płaskorzeźbione ornamentacye listew, przedziałów i płycin. Powierzchnie gładkie pokrywa intarsya ornamentalna, złożona przeważnie ze skrętów

Fig. 17. Bielany. Szafy i boazerye w zakrystyi.

linearnych, grotesków i motywów roślinnych. Odrzwia mają po bokach, a niektóre nad nadprożem rzeźbione skręty kształtu rogów i muszli. Fig. 17 okazuje narożnik zakrystyi. Na drzwiczkach jednej ze szafek jest dwukrotnie data 1630 w intarsyi. U wejścia z sionki do zakrystyi, w boazeryi, pokrywającej grubość ściany, są cztery sceny figuralne intarsyowane na polach prostokątnych wys. 0·46, szer. 0·31 m. Przedstawiają one czterech pustelników świętych wśród peizażu. Jednym z nich ś. Hilaryon.

Kapliczka ś. Józefa, przytykająca do zakrystyi (*G* planiku schemat.), jest przestrzenią małą i niską o sklepieniu beczkowem spłaszczonem, t. zw. »bidze«. Za pomocą listeczkowych listew ze sztukateryi utworzone

kasetony płaskie pokrywa bogata polichromia. Ściany tynkowane stiukowo są pokryte malowaniem, naśladującem pionowe pasy tkaniny różnobarwnej we wzór granatu (fig. 18). Spojenia brytów pokrywa udawany galon złocony, a u góry poziomo biegnie udawana różnokolorowa frendzla, tworząc szlak, czy fryz. Jest to przestrzeń pełna dobrego smaku i może najlepiej zachowana część pierwotnej dekoracyi wnętrza budynku. Pod ścianą południową stoi ładny ołtarzyk barokowy o architekturze

Fig. 18. Bielany. Malowanie ścian kaplicy św. Józefa.

przeważnie ze stiuku, czy tynku, olejno malowanego, marmoryzowanego i złoconego, po którego bokach na ścianie olejno wymalowane są łączące się z nim obrazy: ś. Joachim i ś. Anna, dobrego pędzla, zapewne pochodzące z pierwszej połowy XVII w., nie przemalowane.

Umywalnia przy zakrystyi (*F* planiku schemat.), przestrzeń jeszcze mniejsza od poprzedniej; rodzaj alkowy beczkowo zasklepionej, ze sklepieniem podzielonem w kasetony stiukowe i malowanem w barokowe groteski. W głębi całą ścianę południową aż do sklepienia zakrywa nyża na *lavabo* marmurowa czarna, z wykładaniami z marmuru różowego. W miejscu

TABL. IV. BIELANY. OBRAZ Ś. SEBASTYANA.

Do strony 27.

kolumn są obeliski wolno stojące na ślimacznicach, nad niemi wisi w powietrzu zakończenie belkowania architektonicznego, dźwigające kule (fig. 19). W środku wysokości zbiornik na wodę, marmurowy, konchowaty, ma u spodu dwa kurki mosiężne, kształtu delfinów, zwróconych głową na dół i przegiętych; ogony dwudzielne wywinięte w górę. Na grzbiecie siedzi człowieczek brodaty i trzyma końce ogonów na ramionach.

Obrazy.

* Chrystus bolejący, w rodzaju sceny zw. »Chrystus w studni«, był do niedawna w predelli ołtarza kaplicy ś. Miłosierdzia (*C* planiku schemat.), obecnie w zakrystyi. Chrystus widziany do pół figury, obnażony, w cierniowej koronie, krwią zalany, ręce jego zranione podtrzymują dwaj aniołowie (fig. 20). Układ i rysunek dobry, świadczy o znajomości anatomii, draperye szat aniołów wykonane umiejętnie, twarze pełne wyrazu i uczucia. Malowanie olejne (?) na drzewie, wymiary: wys. 0·285 m., szer. 0·75 m. Tło złocone, koloryt jasny. Obraz nieźle zachowany, był niedawno odnawiany, przyczem tło odzłocono. Cenny zabytek malarstwa zapewne krakowskiego z XVI w. pod wpływem włoskim. Może pochodzi ze zbioru obrazów Mikołaja Wolskiego, fundatora klasztoru (Komunikat p. Juliana Pagaczewskiego na posiedzeniu Kom. hist. szt. w kwietniu 1901 — biuletyn Akad. Um. z maja 1901).

Fig. 19. Bielany. Lawaterz obok zakrystyi.

Obraz »Powołanie zakonne ś. Romualda« w ołtarzu kaplicy Delpacych (*D* planu szemat.). Scena figuralna: ś. Romuald ma sen, w którym widzi zakonników białych, wstępujących po stopniach na górę; wskutek tego snu zamienił habit benedyktyński na biały i założył nowy zakon Kamedułów. Widzenie przedstawione realistycznie. Zadziwia, że ś. Romuald, śpiący na pierwszym planie, ma już na sobie habit biały. Malowanie olejne na płótne, prawdopodobnie Dolabelli.

Obrazy kapitularza i kaplicy ś. Józefa zostały opisane już wyżej.

* Ś. Sebastyan. Obraz olejny na płótnie w ołtarzu kaplicy Lubomirskich (tabl. IV). Postać świętego więcej niż nat. wielkości, na tle peizażu z jeźdźcami i widokiem zamku czy miasta. Malowanie bardzo szlachetne, zapewne włoskie XVII w.

Fig. 20. Bielany. Chrystus w studni. Obraz z XVI w.

Tabl. V. Bielany. Portret Mikołaja Wolskiego fundatora klasztoru.
Dzieło O. Wenantego z XVII w.

Do strony 29.

W tejże kaplicy, w predelli poniżej ś. Sebastyana, medalion płaski, eliptyczny, z alabastru białego, spękany (por. tabl. IV) na nim ślady malowania, dwie małe figurki kobiece, reszta starta. Miał to być obrazek »Zwiastowanie N. Panny«, dający się jeszcze rozpoznać w r. 1849 (Łepkowski, Przegląd zabytków, str. 12).

Chrzest P. Jezusa, obraz Brygierskiego z r. 1655, patrz wyżej kaplica ś. Jana Chrzciciela i fig. 14.

Wniebowzięcie N. P. Maryi, pędzla Michała Stachowicza (Rastawiecki, Słownik), należące do w. ołtarza, na wschodniej ścianie, wysoko w głębi chóru zakonnego (*k* na planie schem.). Wielki obraz olejny na płótnie.

Dawniej obraz ten był w retabulum samego w. ołtarza (Zarewicz op. c. str. 25). Stachowicza też pędzla były w chórze za ołtarzem dwa obrazy ścienne (tamże), z których jeden może przedstawiał Węża miedzianego (Łepkowski, Przegląd zab. 12). Był tutaj także obraz Stachowicza N. Panna z Dzieciątkiem (Zarewicz l. c.), obecnie podobno umieszczony w nowicyacie.

* Portret Mik. Wolskiego, fundatora eremu (tabl. V) w nawie kościoła, na drewnianem przepierzeniu przy drzwiach głównych (*c* planu schemat.) pędzla O. Wenantego, Kameduły, z r. 1624 lub 1625. Obraz jest bez podpisu, ale wiemy, że Wenanty przebywał w tym czasie na Bielanach i malował portret Wolskiego, który miał wtedy lat około 70 (Zarewicz op. c. str. 198 i 226—227). W ramie prostej o skromnym profilu, złoconej, obraz malowany olejno na płótnie, mierzy wys. 2·17 m., szer. 1·22 m. Postać duża jest wielkości naturalnej, bo wiadomo, że Wolski był wzrostu znacznego, szkielet jego mierzy $3^1/_4$ łokcia pols. (Zarewicz l. c.). Wolski ubrany w strój szwedzki, cały czarny, stoi przy stole, opierając się oń lewą ręką. W prawej trzyma laskę marszałkowską, długą, okutą złotem, z nasadzonymi kamieniami czy emalią kolorową. Na sobie nie ma klejnotów ani orderów. U boku ma na pasku metalowym wąskim, barokowym szpadę z rękojeścią złoconą, pięknego kształtu, garda jej z drutów spiralnie skręconych. Na tle, poza głową, kotara zielona z frendzlą u dołu, przychwycona sznurem i w lewym narożniku związana w fontaź. Na stole okrytym fałdzistą makatą różową leży kapelusz wysoki stożkowaty, z główką zaokrągloną, a rondem prostem, szerokiem, przepasany haftem złotym z klejnotami. Ponad kapeluszem w narożniku prawym obrazu wymalowany herb Półkozic (popielaty na czerwonem tle) wśród kartuszu barok. z klejnotem; dokoła litery

M W
D P
S R
P M
K R
O O
C

które czytamy »M(icolaus?) Wolski de Podhajce, supremus regni Poloniae mareschalcus, krzepicensis, rabstinensis, olstinensis, odolanoviensis capi-

taneus«. — Technika malowania zamaszysta, dekoracyjna, rysunek poprawny, koloryt harmonijny, wyraz twarzy i postawa pełne charakteru.

Portret Hozyusza, w zakrystyi, olejny na płótnie, popiersie naturalnej wielkości. »Stary wierny wizerunek Hozyusza« (Zarewicz l. c.). Może kopia z jakiego dawniejszego portretu.

Portret Andrzeja Załuskiego, biskupa krak. W zakrystyi, olejny, na płótnie. Popiersie nat. wielkości, zapewne współczesne. Biskup przedstawiony jest w peruce siwej. Być może, iż pochodzi z Morawicy, gdzie był portret Załuskiego (który tam był proboszczem), lecz zniknął przed kilkudziesięciu laty (patrz niżej, Morawica, portrety).

Fig. 21. Bielany. Rzeźba w ołtarzu kaplicy Czartoryskich.

Rzeźba.

* Złożenie Chrystusa do grobu, w kaplicy Czartoryskich nad mensą (fig. 21). Wypukłorzeźba z alabastru białego, drobnych rozmiarów, wybornego dłóta. Tablica prostokątna wysokości około 0·30m., szer. około 0·25 m.

Epitafia i pomniki.

Pomnik Mikołaja Wolskiego, fundatora eremu, † 1630 (fig. 22), w ścianie zachodniej, wewnątrz kościoła nad wejściem głównem, a pod oknem półkolistem, wysoko w górze. Pomnik składa się z tablicy marmurowej czarnej, prostokątnej (wys. 0·91 m., szer. 1·22 m.), ujętej w architektoniczne obramienie z rzeźbionego stiuku białego z wkładkami z czarnego marmuru. Rama prostokątna z uszami w narożnikach, ujęta jest po bokach wolutami i wisiorami. W górze z pośród ślimacznic, na których stoją wazony, wyrasta rodzaj kapliczki z nyżą pustą, półkolem zamkniętą. Ku dołowi monument się rozszerza w poziomo ułożone ślimacznice, na których po bokach stoją wazony. Podstawę całości stanowi ława profilowana gzemsowo, mająca u końców wisiory zamiast konsol. Środkiem podpiera ją kartusz obramiony skrętami, z rzeźbionym z gipsu białego h. Półkozic. Cała wys. około 3·40, szer. 3:12. — Pomnik jest roboty Andrzeja Castellego z Lugano (Zarewicz op. c str. 26).

Napis ryty na tablicy:

Fig. 22. Bielany. Epitafium Mikołaja Wolskiego.

DEO OPTIMO MAX. MEMORIÆQVE
ILL^MI. D. NICOLAI WOLSKI DE PODHAYCE SUPREMI
REGNI POLONIÆ MARSCHALCI RELIGIONE IN DEVM
PIETATE IN DIVOS OBSERVANTIA IN ECCLESIAM
FIDE IN REGEM ET REGNVM, BENEFICYS IMMORTALIBVS
IN SACRVM CAMALDVLVM ORDINEM HEROIS PRÆSTANT^M.
CVIVS LIBERALITATEM HEROICAM ERGA DOMICILIVM HOC
ROMVALDINVM ET HÆC SPLENDIDA TEMPLA, ET IPSA
CÆLI VOLVMINA, ÆTERNVM VSQVE LOQVENTVR.
GRATITVDINIS VERO SVÆ, ID QVALECVNQVE MONVMENTVM
ANIMIS POTIVS, QVAM MARMORIBVS EXARRANDVM[1])
FVNDATORI[2]) SVO MVNIFICETISS°.[1]) POSTEAQVAM[1])
ANIMO CÆLIS REDDITO, EXVVIAS TERRENAS
CORPORIS MORIBVNDI HIC DEPOSVIT
CAMALDVLENSES ARGENTEI MONTIS EREMICOLÆ
NON SINE VOTIS, ET LACHRYMIS CALENTIBVS P. P.
OBYT A. D. 1630 DIE 19 MARTY ÆTATIS VERO SVÆ 75[3])

Epitafium J. Chryzostoma Bodzenty † 1678 w nawie na ścianie północnej (*m* planu schemat.). Tablica czarna marmurowa prostokątna wys. 0·70, szer. 0·66 m. Nad takąż skromną ramą barokową płaską kartusz rzeźbiony w gipsie ze skrętów barokowych, a na nim, na czarnem tle, rzeźbiony biały h. Szeliga. Napis ryty:

---

[1]) Sic. [2]) Pierwotnie było na końcu Y poprawione na I.

[3]) Napis ten kazał wyryć na cześć fundatora konwent Kamedułów w r. 1631 za sprawą generalnego wizytatora O. Sylwana Bosello. Mylnie w nim podano, że umarł »aetatis suae 75«, albowiem umierając miał lat 77 (Zarewicz op. c. str. 220 nota, 223 nota i 225 nota).

D. O. M.

IOANNES CHRYSOSTOM9 DE KRVSZCZOW BODZENTA
S. TH. & I. V. D. CANONICVS CRACOVIENSIS
VIRORVM FAMILIÆ SVÆ AB ANTIQVIS SZE
LIGIIS STEMMATIS A BODZENTA VERO
ARCHIEPO GNEZNENSI APLO LITVA
NORVM COGNOMINIS TRADVCEM
TERMINANTIS VLTIMVS. BIBLIOTECA [1])
SVA EREMO BIELANENSI PRO MONV
MENTO AMORIS RELICTA, IN HAC
ECCLESIA SEPVLTVS QVIESCIT
NATVS DIE XI MENSIS SEPTEMBRIS
ANNI M. DC. XV. MORTVVS DIE 2 MEN
SIS APRILIS ANNO DNI M. DC. LXXVIII
ÆTATI [1]) VERO SVÆ LXIII.

Epitafium Zabielskich † 1700, w nawie, na ścianie południowej (*g* planu schemat.). Tablica marmurowa czarna prostokątna, wys. 0·74 m., szer, 0·68 m. Rama skromna, barokowa, płaska, nad nią w górze kartusz z h. rzeźbionym z białego kamienia czworodzielnym: podwójnie: [2]) i Śreniawa. Napis ryty:

D. O. M.

SVBSISTE PARUMPER BENEVOLE VIATOR
D . . . . . [3]) CORDIS TVI SVSPIRIO ÆTERNAM QVÆSO
NON DEDIGNERIS PRECARE REQVIEM
PIIS MANIBVS
GNOSÆ OLIM ANNÆ DE PRZYBYSLAWICE GNOSORVM
SIGISMVNDI ORACZOWSKI ET IVSTINÆ DE KOCHOW FILIÆ
GNOSI VERO IOANNIS IN ZABIELE ZABIELSKI CAMERARY
GNERLIS DISTRICTVS ET NOTARY CASTREN CHENCINE CONSORTI
QVÆ VITÆ HONESTATE ET MORV PROBITATE SATIS CONSPICVA
DVM QVADRAGESIMVM ÆTATIS SVÆ LAVDABILITER VIVENDO
TERMINARET ANNVM OBDORMIVIT IN DNO AC IN ECCLEA
HAC SINGVLARI GRATIA R. R. P. P. CAMALDVLENSIVM
EREMVM HANC IAM CENTVM ANNIS HABITANTIVM
PRIMA FÆMINARVM SEPELIRI MERVIT.
VLTIMVM HOC AMORIS CONIVGALIS MONVMENTVM
MÆSTVS MARITVS POSVIT
ANNO DNI. MDCC
QVI ET IPSE CVM TRIGINTA ANNIS CAMERARIVS GRANI [1])
CIALIS DECENNIO NOTARIVS ET QVINDECEM ANNIS JVDEX
CASTREN CHENCINEN FVISSET DEOQVE PATRIÆ ET

[1]) Sic. [2]) Znani są tylko Zabielscy h. Trzaska; byłaby to jego forma niezwykła.
[3]) Nieczytelne.

AMICIS LAVDABILITER VIXISSET OBDORMIVIT
IN DOMINO ANNO DNI MDCC... ÆTATS[1]) SVÆ.....[2])
Quicunq, legerit dignetur orare pro Animabus eorum

Epitafium Jana Felicyana Łukaszkiewica † 1708, w nawie, na ścianie południowej (e planu schemat.). Tablica marmurowa czarna, wys. 0·44, szer. 0·55 m., w skromnem obramieniu takiemże, barokowem. U góry w medalionie portret na blasze mężczyzny w peruce czarnej; u dołu na małym kartuszu ryty h. Ostoja[3]). Napis ryty:

SVBSISTE PAVLVLVM VIATOR.
IN HOC MONTE ARGENTEO, ROMVALDINÆ SANCTITATI DICATO.
AVREVM DEPOSITVM, VIRTVTIS ET ERVDITIONIS, INVENIENS.
CLARISSIMI OLIM ET SPECTABILIS VIRI,
M. IOANNIS CANTIJ, FELICIANI, ŁVKASZKIEWIC
VTRIVSQ, IVRIS ET MEDICINÆ DOCTORIS, CONSVLIS CRACOV.
HIC GRACLÆ LVCINÆ ORTVM,
ACADEMIJS, CRACOVIENSI, PATAVINÆ, SAPIENTLÆ ROMANÆ, BONONIENSI
RARIS CONCESSAM INGENIJS, ANIMI CVLTVRAM DEBET.
QVATVOR LAVRIS. DE CONDIGNO LAVREATVM CAPVT PATRIJS CVRVLIB9 INTVLIT
VERE IVRIVM DOCTOR, ET NON PALLIO PHILOSOPHVS,
QVI MORE DOMINI, CEPIT FACERE ET DOCERE,
IN CONVERSATIONE, SVAVIS. COMIS, SINCERVS, CORDIALIS,
IN DOCENDO FACILIS, IN DICENDO SVBLIMIS, IN MEDENDO FELIX,
IN CVRIA IVDEX INCORRVPTVS, IN COMITIJS VRBANIS VERIDICVS,
CORRUPTO SECVLO[1]), OMNIBVS VIRTVTVM ÆCTIJPVS[1]),
TANDEM CONSVMMATVS IN BREVI. MAGNIS NOMINIBVS GRATVS,
GRATIOR DEO, QVEM SVMME, ET VNICE DILEXIT.
DE CORPORE MORTIS HVJVS EXIJT AT CORONAS
ANNO CHRISTI M.D.CCVIII DIE 1 MARTIJ
VALE VIATOR, ET DISCE BENE VIVERE VT BENE MORIARIS.

Epitafium Bogusława Bielskiego † 1759, w katakumbach pod kościołem. Płyta marmurowa czarna prostokątna, wys. 0·67, szer. 0·56 m., bez ramy. Napis ryty.

Magnificus DNUS BOGUSLAVS BIELSKI
Vexilifer Leopoliensis olim in Sæculo
meritis in Patriã honore et opibus claruit
Sed longe clarior horũ Omnium abje-
ctione & Suo ad Eremum a Strepitu

[1]) Sic.

[2]) Miejsca kropkowane pozostały nie wypełnione, zatem epitafium wykonane za życia Zabielskiego.

[3]) Nasze herbarze rodu szlacheckiego Łukaszkiewiców nie podają.

Sæculi pro pænitentia Secefsu Devo
tifsime se ad æternitatē præparans
exactis 83 Ætatis novem autem re
sidentiæ Suæ in hac Eremo Montis
Argentini annis raro pænitentiæ exē
plo tandem A° Dnī 1759 Die 16 Fe
bruarij plenus dierum & meritorū
placidissime obdormivit in Domino
& qva Confrater & Benefactor
hic conditus qviescit
Oretur pro Eo.

Płyta grobowa Mikołaja Wolskiego, † 1630, w posadzce, pośrodkiem nawy, niedaleko drzwi głównych (*f* planu schemat.), prostokątna, długość 2·20 m., szer. 0·95 m. Dokoła obiega napis ryty wielkiemi literami:

COMMISSA | MEA PAVESCO · ET ANTE TE · | ERVBESCO · | DVM VENERIS IVDICARE ·

W środkowem polu, w górnej połowie:

DOMINE
NOLI ME
CONDEMNARE.

Napis ten sam Wolski sobie ułożył i w tem miejscu pochować się kazał (Zarewicz op. c. str. 224).

Płyta grobowa Stanisława Wojeńskiego [1]), biskupa kamienieckiego, † 1685, w posadzce, pośrodkiem nawy, bliżej wielkiego ołtarza (*h* planu schemat.), prostokątna, dług. 1·90, szer. 1·10 m. W górnej połowie napis ryty:

MERITI CONSTANTIA PARATI HONORES
ET VITA LAVDABILIS PROBATIQVE MORES
STANISLAI PRÆSVLIS EXIMIA VIRTVS
EO TECTA LAPIDE QVIESCVNT HIC INTVS

W dolnej połowie, w medalionie wgłębionym, ryty h. Zadora na tarczy w kartuszu pod kapeluszem prałackim.

Epitafium Alber. Konstantyna Jurkowicza, bez daty, w ościeży wejścia głównego do kościoła po lewej ręce (*a* planiku schemat.). Tablica marmurowa czarna prostokątna wys. 0·34, szer. 0·45 m. razem z listewką, nieco wgłębioną dokoła. Na niej napis ryty pismem początku XVIII w.

---

[1]) Stanisław Wojeński, biskup kamieniecki, pochowany na Bielanach u OO. Kamedułów (Niesiecki, por. Zarewicz op. c. str. 26—27).

D. O M.

HOC HÆSIT MEA CYMBA VADO
SVSPIRIA POSCO,
VT TENEAT SVPERNVM LITTVS,
ANHELA RATIS,
ALBER. CONSTANTIN9 IVRKOWICZ
APOSTOLIC9 NOTARIVS
A. D.

Epitafium Jakuba Rojewskiego, bez daty [1], w ościeży wejścia głównego do kościoła, po lewej ręce, nad samą kropielniczką wmurowaną w ścianę (*b* planiku schemat.). Tabliczka marmurowa czarna prostokątna, wys. 0·11, szer. 0·175 m. Napis ryty pismem początku XVIII w.

PROSZĘ NĘDZNY GRZESZNIK
O IEDNO POZDROWIENIE
PANNY MARIEY ZA GRZECHY
Y DVSZĘ MOIĘ
IAKVB ROIEWSKI
KASZTEL. WIŚLICKI

Epitafium Macieja z Kaliszkowic Załuskowskiego, skarbnika sieradzkiego, † 1737, w nawie (*e* plan. schemat.), jest nowe z r. 1876 i świadczy, iż pochowany był w grobach pod tym kościołem.

Napisy pamiątkowe.

Przywilej papieski z r. 1610, nadający odpusty dla dusz czyścowych ołtarzowi ś. Krzyża. W sionce po północnej stronie prezbiteryum, w ścianie (*l* plan. schemat.), tablica marmurowa czarna prostokątna, wys, 0·90, szer. 1·16 m., otoczona obramieniem różnobarwnie malowanem olejno na ścianie, udającem ramę barokową, bogato rzeźbioną, w skręty wypukłe, z wieńcami kwiatów i owoców, wstęgami i puttami. Rysunek poprawny i śmiały, łudząco oddający plastykę, kolory silne, przyciemniałe (fig. 23). Tablica sama ma rodzaj marginesu szerokiego, utworzonego po bokach z rytych scen, przedstawiających dusze wybawione przez aniołów z mąk czyścowych, dobrego rysunku; tło groszkowane, scena sama polerowana. W scenie po prawej stronie od widza, u dołu płomieni czyścowych, nad

[1] Jakób Rojowski (sic), kasztelan wiślicki, żył w ostatniej ćwierci XVII wieku, umarł podobno 1703 r. Podobne do tej, tabliczki nad kropielniczkami poumieszczał zapewne za życia swego także w kościołach krakowskich: u Karmelitów na Piasku przy wejściu do kaplicy N. P. Piaskowej, oraz w bocznej kruchcie u ś. Marka (»u Marków«).

wyrazem MEI jest na wstędze drobny napis ryty: I. Zielaski F.[1]). Margines górny utworzony jest z napisu rytego wielkiemi literami

MISEREMINI MEI

margines dolny z napisu podobnego

SALTEM VOS AMICI MEI

Pole środkowe wypełnia napis:

Fig. 23. Bielany. Napis z przywilejem odpustowym z r. 1610.

[1]) Zielascy byli kamieniarzami z Sielca, którzy w XVII w. pracowali w kamieniołomach marmurów w Dębniku, należących do Karmelitów w Czerny. Ulubioną ich techniką było rycie ornamentów i scen na czarnym marmurze; efekta wydobywali przez groszkowanie tła, a uwydatnianie figur i przedmiotów okonturowanych i polerowanych, które wychodzą jak chińskie cienie, sylwetowo. W okolicach Krakowa jest dosyć ich robót.

PAVLVS P. P. V

AD PERPETVAM REI MEMORIAM

OMNIVM SALVTI PATERNA CHARITATE INTENTI SACRA INTERDVM LOCA SPIRITVALIBVS INDVLGENTIARVM MVNERIBVS DECORAMVS VT INDE FIDELIVM[1]) DEFVNCTORVM ANIMÆ DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI EIVSQVE SANCTORVM SVFFRAGIA MERITORVM CONSEQVI ET ILLIS ADIVTÆ EX PVRGATORY PŒNIS AD ETERNAM[2]) SALVTEM PER DEI MISERICORDIAM PERDVCI VALEANT. SVPPLICATIONIBVS IGITVR DILECTI FILII NOBILIS VIRI NICOLAI WOLSKI DE PODCHAYCE[2]) CVRLÆ REGNI POLONIÆ MARESCHALCI NOMINE NOBIS SVPER HOC HVMILITER PORRECTIS INCLINATI VOLENTES ECCLESIAM EREMI MONACHORVM ORDINIS CAMALDVLEÑ CONGREGATIONIS MONTIS CORONÆ AB IPSO NICOLAO VT ACCEPIMVS AD DIVINI CVLTVS AVGMENTVM PROPRIIS SVMPTIBVS FVNDATA[2]) POSTQVAM FVNDATA FVERIT AC DECENTER ORNATA ET IN EA DIVINA CELEBRABVNTVR OFFICIA ETIAMSI IN EA DVODECEM SACERDOTES NON EXISTANT ET ALTARE SSMĪ CRVCIFIXI QVOD PARITER VT ACCEPIMVS EXTRVITVR HOC SPECIALI DONO ILLVSTRARE AVCTORITATE NOBIS A DOMINO TRADITA AC DE OMNIPOTENTIS DEI MISERICORDIA AC BEATORVM PETRI ET PAVLI APOSTOLORVM EIVS AVCTORITATE CONFISI VT QVANDOCVNQVE SACERDOS ALIQVIS SIVE SCECVLARIS SIVE DE SVPERIORVM SVORVM LICENTIA REGVLARIS MISSAM DEFVNCTORV́ PRO ANIMA CVIVSCVNQVE FIDELIS QVÆ DEO IN CHARITATE CONIVNCTA AB HAC LVCE MIGRAVERIT AD PRÆFATVM ALTARE CELEBRABIT ANIMA IPSA DE THESAVRO ECCLESLÆ PER MODVM SVFFRAGII INDVLGENTIAM CONSEQVATVR ITA VT EIVSDEM DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI AC BEATISSIMÆ VIRGINIS MARLÆ SANCTORVMQVE OMNIVM MERITIS SIBI SVFFRAGANTIBVS PVRGATORIJ PŒNIS LIBERETVR CONCEDIMVS ET INDVLGEMVS IN CONTRARIVM FACIENTIBVS NON OBSTANTIBVS QVIBVSCVNQVE PRÆSENTIBVS PERPETVIS FVTVRIS TEMPORIBVS VALITVRIS DATVM ROMÆ AD SANCTVM PETRVM SVB ANNVLO PISCATORIS DIE XIX FEBRVARIJ ANNO DOMINI MDCX

PONTIFICATVS NOSTRI ANNO QVINTO

---

[1]) w przedostatniej zgłosce I mniejsze wpisane w L. [2]) Sic.

Napis na pamiątkę poświęcenia kościoła w r. 1642, w sionce południowej przy prezbiteryum (*j* planu schemat.). Tablica czarna marmurowa prostokątna, wys. 0·90, szer. 1·14 m., otoczona obramieniem malowanem na ścianie, podobnie jak poprzednia. Tablica ma rodzaj marginesu wąskiego, utworzonego od dołu z biegnących skrętów barokowych rytych, tak, że skręty polerowane są na tle groszkowanem. Trzy inne boki utworzone z napisu podobną techniką wykonanego, o literach dużych:

ELEGI ENIM ET SANCTIFICAVI
LOCVM ISTVM VT SIT NOMEN
MEVM IBI IN SEMPITERNVM

W polu środkowem napis ryty:

D. O. M.

HVMANI GENERIS REDEMPTORI IN CVLTVM
IN INCREMENTVM PIETATI
A PRIMA POLONORVM CONVERSIONE AD CHRISTVM OBSERVATÆ
NE LAVDATISSIMVM MOREM
A VETERIBVS CATHOLICÆ RELIGIONIS CVLTORIBVS SANCTE RECEPTVM
ET CONSTANTER HACTENVS ASEQVVTIS VSQ AD MODERNOS RETENTVM [1])
VEL MAIORVM ZELVS REQVIRERET
VEL POSTERVM MEMORIA DESIDERADET [2])
TEMPLVM HOC
NOMINI BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ ASSVMPTÆ FVNDATVM
BERNARDO MACIEIOWSKI TVNC QVIDEM EPISCOPO CRACOVIENSE POSTEA
|SRE CARDI
NALE ET ARCHIEPISCOPO GNESNENSE LOCVM LOCIQVÆ SITVM RELIGIOSÆ
|SOLITV
DINI CONVENIENTEM DELIGENTE EODEMQVE PRIMVM LAPIDEM IN HABITACV-
|LORVM STRVCTVRAM IACIENTE
SEBASTIANO LVBOMIRSKI CASTELLANO WOYNICENSE DOTATORE
NICOLAVS WOLSKI DE PODHAYCE REG. POL. CVR. MARSALCVS
PATRIBVS INSTITVTI D. ROMVALDI
EREMITARVM ORD. CAMALDVLENSIS MONTIS CORONÆ PRIMI AVCTORIS
EX ITALIA IN POLONIAM A SE EVOCATIS
VBI DIVINA COMMODE EXERCERENT
ANNO A SALVATORE EX DEIPARA VIRG. NATO MDCIX 4 MAII
PAVLO QVINTO DIVI PETRI APOSTOLORVM PRINCIPIS SEDE POTITO
SIGISMVNDO III ET CONSTANTIA AVSTRIACA POL. SWECIÆQ [2]) REGIB.
WLADISLAO SIGISMVNDO ET IOANNE CASIMIRO PRINCIPIB.
FVNDVM CONSECRANTE FRANCISCO SIMONETA PONTIFICIS MAX.
AD REGEM REGNVMQ POLONIÆ NVNTIO
TEMPORE PETRI TYLICKI EPISCOPI CRACOVIENSIS

---

[1]) Poprawiono z pierwotnego RETENDVM. [2]) Sic.

EXTRVI CVRAVIT
QVOD SACRA TABVLA
SACRO RITV CVM PRIMO SAXO FVNDATORIS MANV HVC INIECTA
MVTA LICET ET MOLE CONTECTA
SVPERIS PARITER ET INFERIS TESTABOR
NEC ALIVD NVNC AGO
DEDICATA VERO EST A RNDISSIMO DNO THOMA OBORSKI EPO LAODICEN
[SVFFRA
GANO ET CANCO CRAC ANNO DNI MDCXLII DIE VERO 14 MENSIS SEPTEMBRIS
ANNIVERSARII A DIE ASSIGNATA DNICA POST FESTVM EXALTATIONIS
[S CRVCIS[1])

Przywilej papieski z r. 1743 na odpusty w sionce południowej obok presbiteryum (*i* planu schemat.). Tablica marmurowa czarna prostokątna wys. 0·60, szer. 0·90 m., bez ramy i bez marginesu, otoczona obramieniem malowanem na ścianie, podobnie jak dwie poprzednie. Napis ryty:

BENEDICTVS PAPA XIV

AD PERPETVAM REI MEMORIAM

IN SVPREMO APOSTOLICÆ DIGNITATIS SOLIO, MERITIS LICET IMPARIBVS, CONSTITVTI SOL
LITVDINIS[2]) NOSTRÆ PARTES PRÆCIPVAS ESSE AGNOSCIMVS DE SALVTE DOMINICI GRE
GIS CVRÆ NOSTRÆ DIVINITVS COMMISSI ASSIDVE COGITARE, AC PROINDE ADVERÆ[2]) PIETATIS
CHARITATISQVE ZELVM, QVO ÆTERNA SALVS FACILIVS COMPARETVR, CHRISTI FIDELIVM ANI
MOS PROPONENDVM, CÆLESTES THESAVROS QVORVM, DE MISERICORDIA, DISPENSATORES SV
MVS IN TERRIS, LIBENTER EROGAMVS DE OMNIPOTENTIS DEI MISERICORDIA, AC BEATORVM APOS
TOLORVM PETRI ET PAVLI EIVS AVCTORITATE CONFISI, OMNIBVS ET SINGVLIS EREMITIS CAMALDV
LENSIBVS CONGREGATIONIS MONTIS CORONÆ, QVI VERE PÆNITENTES CONFESSI AC SACRA COM
MVNIONE REFECTI, CAPELLAM, SEV ECCLESIAM AUT ORATORIVM INTRA SEPTA EREMVM DICTÆ
CONGREGATIONIS EXISTEN[2]) PER DILECTVM FILIVM CLEMENTEM MODERNVM CONGREGATIONIS
PRÆFATÆ MAIOREM IN QVALIBET EREMO EIVSDEM CONGREGATIONIS SEMEL TANTVM DEPVTAN
DAM SEV DEPVTANDVM, DEVOTE VISITAVERINT, ET IBI PRO CHRISTIANORVM PRINCIPVM CONCOR
DIA, HÆRESVM EXTIRPATIONE AC SANCTÆ MATRIS ECCLESIÆ EXALTATIONE PIAS AD DEVM PRECES
EFFVDERINT, QVA VICE ID EGERINT, UT EAS OMNES INDVLGENTIAS AC PECCATORVM REMISSIO
NEM CONSEQVANTVR, QVAS CONSEQVERENTVR SI SEPTEM, AUT NOVEM ALME[2]) VRBIS NOS
TRÆ TAM INTRA QVAM EXTRA ILLIVS MVROS SITAS ECCLESIAS AD ID DESIGNATAS PERSONALITER
AC DEVOTE VISITARENT, AVCTORITATE APOSTOLICA TENORE PÆSENTIVM[2]) CONCEDIMVS ET INDVLGE
MVS IN CONTRARIVM FACIENTIBVS NON OBSTANTIBVS QVIBVSCVNQVE, PÆSENTIBVS[2]) FVTVRIS
TEMPORIBVS VALITVRIS. DATVM ROMÆ APUD S. MARIAM MAIOREM SUB ANNVLO PISCATORIS DIE 20
APRILIS 1743 PONTIFICAT9 NOSTRI ANNO TERTIO

Pro Eremo Montis Arigentini Altare mai9 SSmæ Virginis Mariæ Assumptæ.

D. CARDINALIS PASSIONEVS.

D. Clemens ECMC Maior.

Naczynia i sprzęty kościelne[3]).

Kielich srebrny pozłacany barokowy, prawdopodobnie z XVII wieku (fig. 24). Wys. 0·26, średnica podstawy 0·14 m. Na czarę nałożona koszulka,

[1]) Trzy ostatnie wiersze zapewne później zostały dodane. Stylistycznie z poprzednim tekstem się nie łączą. Odpis inskrypcyi w dokumentach Starowolskiego ich nie zawiera.

[2]) Sic.

[3]) Według opisu udzielonego uprzejmie przez p. Juliana Pagaczewskiego z mojemi uzupełnieniami. S. T.

dochodząca do $^2/_3$ wysokości, z blachy à jour, wycinanej i trybowanej. Podzielona listewkami pionowemi na 4 pola, ma ornament roślinny. Węzeł ujęcia nogi przeźroczy z 4 skrzydlatych puttów, wygiętych esowato i wybiegających w skręty. Na stopie kołem zakreślonej ornament z blachy ciętej à jour i trybowanej. Wśród niego 3 turkusy i 3 ametysty w oprawie sterczącej w górę Na krawędzi podstawy znaczek [CE].

Kielich drugi srebrny pozłacany barokowy zapewne z XVII wieku. Wys. 0·24, średnica czary 0·9, średnica podstawy 0·13 m. Na czarze koszulka nałożona pełna, z trzema trybowanemi postaciami w medalionach: P. Jezus, M. Boska, św. Piotr. Węzeł w kształcie gruszki, zwróconej cieńszym końcem na dół. Stopa trybowana, w części kuta: na obwodzie 3 głowy puttów naprzemian z liściastymi motywami. Nieco wyżej narzędzia męki Pańskiej. Na obwodzie podstawy znaczek [CE]. Spód stopy wypełniony blachą trybowaną, przedstawiającą ś. Hilaryona (z podpisem) na tle peizażu i architektury.

Fig. 24. Bielany. Kielich z XVII w.

Monstrancya srebrna pozłacana z końca XVII w., ofiarowana r. 1696 przez Franciszkę z Pestalozzich Wosińską, matkę zakonnika tutejszego O. Emiliana Wosińskiego, krakowianina (Zarewicz op. c. str. 27—28). Wys. 0·72 m., średn. podstawy 0·285 m. Nad ujęciem liściaste woluty wybiegają w lane posążki ś. Benedykta i ś. Romualda. W środku między nimi stoi N. P. Marya, trzymająca na głowie słońce monstrancyi o promieniach na przemian prostych i płomienistych. Okrągła puszka na lunulę ma na obwodzie 6 kwiatków emaliowanych (kolory biały, żółtawy, błękitny, zielonawy, fraise). W środku każdego kwiatka imitacya ze szkła: dyamenty, rubiny, szafiry, ametysty. Na szczycie trybowana korona barokowa. Ujęcie w kształcie tępej gruszki. Stopa trybowana, o konturze falistym. Na niej w liściastych kartuszach eliptyczne popiersia Chrystusa, M. Boskiej i 2 męczenników Kamedułów z palmami i książkami w ręku. Na trzonie przed ujęciem zjednej strony herb: lew trzymający klucz i napis: T. W. dedit Po drugiej stronie herb

Brodzic (nieco niezwykły, czysto geometryczny: kółko puste, z trzema krzyżykami, wybiegającymi z obwodu w równych odstępach)[1]. Dokoła napis: Ex legato Fratris Emiliani. — Na brzegu podstawy dwa znaczki [CE].

Relikwiarz srebrny w kształcie monstrancyi. Wys. 0·54, średn. podstawy 0·22 m. Nad ujęciem trybowany posążek ś. Romualda, nad nim słońce pozłacane. Dokoła lunuli cięty à jour i trybowany ornament. U szczytu korona. Pod lunulą infuła, pastorał i miecz. Stopa eliptyczna, trybowana w liściasty ornament.

Krzyż hebanowy w srebro oprawny z relikwiami krzyża ś.

Dwa jednakie relikwiarze hebanowe w kształcie ołtarzyka, oprawne w srebro z jaspisowymi obrazkami i takimiż słupkami. — Te trzy ostatnie relikwiarze darowane Mik. Wolskiemu przez papieża Pawła V (Sprawozd. Kom. hist. szt. tom VI, str. XXXIV).

Szaty kościelne.

* Ornat fioletowy fundacyi Zbaraskich (fig. 25). Wielki i okazały. Boki z tkaniny grubej, jedwabnej, adamaszkowej, fioletowej, może później farbowanej, przetykanej złotem, wzór granatu o wielkich liściach. Całość obszyta frendzlą jedwabną różnobarwną. Kolumna tylna w krzyż szeroki, delikatnym, haftowanym złotem galonem obwiedziony, na niej tło haftowane jedwabiami różnokolorowymi, oraz haft złoty, gładki, kordonkowy i jedwabiami kolorowymi, tworzący wzór drobnych skrętów i kwiatków. Ton ogólny płowy, tylko niektóre kwiateczki o barwach żywych. Na tem tle Ukrzyżowanie. Pień krzyża, naśladujący drzewo sękate, w aplikacyi z tkaniny ciemno żółtej, złotem przetykanej. U stóp krzyża Marya, ś. Jan, Magdalena w całych postaciach. Na końcach ramion krzyża półfigury: Bóg Ojciec, ś. Piotr i ś. Paweł. Poniżej Boga Ojca ponad głową Chrystusa Duch ś. jako gołębica. Wszystkie postaci z aplikacyi zahaftowanej i częściowo malowanej. Twarze na atłasie cielistym mają wyszyte włosy, rysy, karnacya podmalowywana w modelunku. Ciało Chrystusa aplikacya z rypsu bladego, poprzecznego, cienie malowane, kontury, fałdy, włosy wyszyte. Suknie innych postaci z aplikacyj różnokolorowych, o barwach żywych (niebieskiej, czerwonej, żółtej, zielonej i złocistej). Mankiety u rękawów grubiej haftowane. Materyał bogaty i delikatny, rysunek subtelny, układ i wykonanie artystyczne. Kolumna przodkowa prosta, cała zahaftowana, jak tylnej tło, tylko z dodaniem aplikacyi drobnej w kwiateczkach. U dołu haftowany złotem herb Zbaraskich na tle błękitnej aplikacyi jedwabnej, bez gwiazdy pod półksiężycem i bez korony nad krzyżykiem, nad nim litery D
G (jak C) Z

---

[1] Na nagrobku Wosińskiej z r. 1644 u Franciszkanów w Krakowie jest znak nieco odmienny, dwa krzyżyki po bokach kółka poziomo wybiegające, trzeci od dołu. Herbarze nie znają herbu Wosińskich, choć Niesiecki do szlachty ich zalicza.

Fig. 25. Bielany. Ornat Zbaraskich.

Początek wieku XVII. Z daru księcia Jerzego Zbaraskiego (Zarewicz op. c. 28, por. Inwentarz skarbca bielańskiego l. c.). Ornat może był przerabiany w XVIII w. i z tego czasu pochodzą części aplikacyi.

Ornat biały cały haftowany (fig. 26), tło z brokatu złotego haftowanego, na niem kwiaty płasko haftowane jedwabiami różnobarwnymi. Kolory żywe, układ kolorystycznie harmonijny, robota subtelna. Kolumna, oddzielona złotym tkanym galonem, ma cokolwiek odmienny wzór. Galony obwodu ornatu koronkowej roboty, złote. Początek XVII wieku.

Fig. 26. Bielany. Ornat haftowany z XVII w.

Ornat biały, kolumna kwiaty złotem wypukło haftowane (jak Bayerównej u P. Maryi w Krakowie), boki z tkaniny jedwabnej białej we wzór kwiatów złotych. Połowa XVII w.

Ornat biały, boki rodzaj adamaszku srebrnego, kolumna na tle złotem kwiaty haftowane jedwabiem kolorowym. XVII w.

Ornat biały, podobny do poprzedniego, kolumna na tle srebrnem, haft kwiatów grubszej roboty. XVII wiek.

Ornat czerwony fundacyi Lubomirskich (fig. 27). Boki aksamit ponsowy dwupowierzchniowy, w wielki wzór granatu, powstały z nierówności powierzchni. Kolumna na tle aksamitu gładkiego ponsowego ciemniejszego niż boki, haft złoty płaski w skręty barokowe. Na plecach wyhaftowana złotem M. Boska z Dzieciątkiem, na półksiężycu, w mandorli niekompletnej. Twarze i ręce podkładane wypukle, pokryte atłasem cielistym z haftowanemi konturami i rysami. Szaty haftowane jedwabiem niebieskim i zielonym we wzór złoty. Mandorla złotem haftowana. Korony z pereł. U dołu kolumny tarcza podwójna z całą armaturą klejnotów i lambrekinów, z herbami Szreniawa i Gryf, aplikacya i haft; tło atłas czerwony, herby złotem haftowane. Galon złoty wąski, haftowany; na

obwodzie ornatu z dodaniem złotej frandzelki. Początek XVII w. Ma być darem Lubomirskiego i jego żony Anny z Branickich. Inwentarze wspominają o nim, lecz nie mówią o jego pochodzeniu.

Trzy ornaty białe, podobne do siebie: kolumny srebrny brokat haftowany, na tem tle kwiaty haftowane jedwabiami różnobarwnymi, w. XVII.

Fig. 27. Bielany. Ornat Lubomirskich z XVII w.

Ornat czerwony, boki aksamit czerwony w kwiaty stylizowane, wypukłe, złotem haftowane (w rodzaju ornatu Bayerównej), kolumna kwiaty podobne, złote, haftowane, na tle srebrnem. Galonik z koronki złotej na tle zielonem jedwabnem. Połowa XVII wieku.

Ornat czerwony, zupełnie podobny do poprzedniego, tylko materyałem tła boków jest atłas czerwony. Połowa XVII w.

Ornat czerwony, cały z tkaniny jedwabnej, o tle z srebrnej »wody« w skręty barokowe aksamitne czerwone, przeplatanych rozetami złotemi kordonkowemi. Kontury skrętów czerwonych aksamitnych obwiedzione tkanym z jednej sztuki szlaczkiem złotym na tle białem. Galonik wąski złoty z frandzelką. — Wiek XVII.

Ornat zielony, cały tkany; boki o tle atłasowem we wzór granatu rypsowy, złotem przetykany; kolumna jaśniejsza zielona we wzór roślinny złotem przetykany. U dołu pleców tarcza z herbem Zbaraskich, bez gwiazdy, złotem haftowanym, nad nim korona, a nad nią litery G [D] Z. Tło tarczy błękitne, aplikowane, ozdoby i obwódka haftowane. Początek w. XVII. Dar Zbaraskich.

Ornat zielony, cały z adamaszku, we wzór drobny rozetowy. U dołu pleców h. Ciołek na kartuszu pod infułą i pastorałem, aplikacya obhaftowana. Ciołek czerwony atłasowy, na tle jasno-błękitnem atłasowem, kartusz

dokoła tarczy z tkaniny żółtej, złotem przetykanej, tej samej, z której pień drzewa krzyża na ornacie czerwonym Zbaraskich. Może w. XVIII.

Sześć ornatów zielonych z tkanin XVII i XVIII w., jeden z adamaszku jasnego z frandzelką jedwabną zieloną; jeden z wody złotem przetykanej. koło kolumny galony z koronki złotej; jeden w rzucik kwiatów różnokolorowych, tkanych wypukle, jak haft, na jedwabiu zielonym gładkim; jeden ma na bokach zielony i żółtawy wzór roślinny, na tle białawem, jedwabnem; jeden zielony aksamitny gładki — wszystkie, prócz pierwszego, obszyte frandzelką różnokolorową jedwabną.

Kilka ornatów z różnokolorowych tkanin jedwabnych, złotem przetykanych, wiek XVIII.

Był podobno do niedawna jeszcze ornat, bogato haftowany, na tle skórzanem (z opowiadania hr. Adamowej Potockiej).

Wela do czerwonych ornatów, cztery ceglaste atłasowe, zahaftowane delikatnymi skrętami i liśćmi złotymi lub złotem obwiedzionymi, w. XVII.

Wela do ornatów zielonych, kilka z zielonego atłasu w haft podobny do poprzednich, XVII w.

Kapa żółta adamaszkowa, we wzór subtelny, rypsowy, częściowo złotem przetykany. Szlak i szkaplerz z przepysznej przeźroczej guipiury złotej i srebrnej. Skręty srebrne, szerokie, płaskie, o liniach geometrycznych, na podłożonych paskach tektury; po dwóch bokach szlaku i dookoła szkaplerza galon złoty koronkowy, szer. 9 centym., z frandzelką złotą. XVIII w. Złote przeźrocze w części nadniszczone.

Zabudowania klasztorne.

Budynki po południowej i północnej stronie kościoła są bezstylowe i bez ozdoby. Tylko nad bramami przejazdowemi, przez nie prowadzącemi do dziedzińczyków obok kościoła i do pustelni, jest kilkakrotnie rzeźbiony herb eremitów Montis Coronae, 3 góry, na środkowej krzyż przepasany koroną. Nad jedną z bram jest także herb wspólny Kamedułów eremitów i mnichów, kielich z gwiazdą i ptakami. W południowej grupie zabudowań mieszczą się też rozmownice i pokoje gościnne, sklepione z lunetami. Bramy i sienie sklepione. Nad niemi, na piętrze, 3 pokoje, obecnie skład rupieci, d a w n e m i e s z k a n i e W o l s k i e g o, fundatora klasztoru[1]). W narożnym największym komin spory kamienny, grubych i prostych form architekt. barokowych, bez rzeźby. W przedpokoju jest framuga obramiona barokowo z rzeźbionym h. Montis Coronae: krzyż na górach, bez korony.

W dziedzińczyku po północnej stronie kościoła jest studnia, ujęta parapetem kolistym z ciosów, o średnicy znacznej, pochodząca zapewne

---

[1]) Według dzisiejszej tradycyi klasztornej. Zarewicz op. c. str. 206 twierdzi, że mieszkanie Wolskiego jest w budynkach po północnej stronie kościoła, obecnie na refektarz przemienionych, i że tutaj to on przesiadywał wieczorami przy kominie ze Starowolskim i Henikiem. Tylko, że niema żadnego kominka obecnie.

z czasu budowy klasztoru. Przy tymże dziedzińcu mieszczące się refektarze: zakonny i gościnny, kuchnie i pralnie, są izbami przeważnie sklepionemi beczkowo z lunetami. Refektarz gościnny, jest sporą salą w pobliżu frontu budynku, sklepioną. Ściany obwieszone są staremi portretami.

Za kościołem, wzdłuż ściany jego wschodniej i tyłów refektarza oraz nowicyatu ciągnie się uliczka od północy ku południowi idąca. Drugi bok jej stanowi mur z kilkoma bramami, tworzący odgrodzenie od eremu. Bramy te mają architekturę barokową, a słupy przy nich ozdobione są wazonami kamiennymi. Widok na uliczkę i mur przedstawia fig. 28.

Fig. 28. Bielany. Uliczka między kościołem a eremem.

Portrety w refektarzu[1]) dobrodziejów klasztoru i fundatorów różnych eremów kamedulskich w Polsce.

Mikołaj Wolski, fundator eremu bielańskiego, w popiersiu, wys. 1 łok. 3 cale, szer. 21 cali. Szkic olejny na płótnie do portretu będącego w kościele (Zarewicz l. c. str. 226—227). Na obrazie czytamy:

M. WOLSKI
M. W. KOR

* Król Jan Kazimierz. Portret olejny na płótnie, natur. wielkości, po

---

[1]) Według opisu p. Juliana Pagaczewskiego z mojemi uzupełnieniami. S. T.

TABL.VI. BIELANY. PORTRET JANA KAZIMIERZA.

Do strony 47.

kolana. Wys. 1·35 m., szer. 1·08 (tabl. VI). Król przedstawiony jest w zbroi, z laską marszałkowską w ręku, na tle pochmurnego nieba. U boku prawego powiewa draperya różowa, nad nią szyszak z pióropuszem. Na kolumnie na obrazie wymalowany r. 1678. Malowanie poprawne i zamaszyste, choć nieco pobieżne. Może pędzla Triciusza. Rama współczesna czarna, płaska, z listewką złoconą, na niej napis może współczesny, obiegający dokoła:

IOANES CASIMIR9 REX POLONIÆ[1])
FVNDATOR EREMI VYGREN
SIS. ET, BENEFACTOR
EREMI VARSAVIENSIS

Król Jan Kazimierz, małe popiersie olejne na płótnie. Malowanie dobre, choć grube, bez napisu. Częściowa kopia poprzedniego: wys. 0·72, szer. 0·475. Podobny portret jest w Akademii Umiej. w Krakowie.

Krzysztof Zygmunt Pac, kanclerz w. lit., fundator eremu w Pożajściu. Na ramie napis:

KRZYSZTOF . ZYGMUNT . PAC .
KANCL: W: X: LITEW:

Na obrazie:

FVNDATOR E^MI M^TI [2]) PACIS.

oraz herb Gozdawa na tarczy prostej od dołu ostro zakończonej i dokoła litery

C M P.
S. P.
V L
C

Krzysztof Pac. Drugi obraz olejny na płótnie.
Na obrazie napis:

K · Z · PAC · K · W · X · LIT ·
FVNDATOR E · M^TI [2]) PACIS ·

Mikołaj Radziwiłł (Sierotka), portret olejny na płótnie, pół figury. Wys. 0·87 m., szer. 0·685 m. Radziwiłł przedstawiony w ubiorze pielgrzymim i czapce, z dużą czarną brodą. Z tyłu na płótnie napisano: »questo est (?) il nostro quadro«. Rama nowsza dębowa z napisem: »Książe Radziwiłł Sierotka«.

Jerzy Ossoliński, kanclerz. Portret olejny na płótnie. — Na prawo w górze herb Topór na tarczy prostej, od dołu ostro zakończonej, z literami dokoła:

---

[1]) N maleńkie wpisane w O. [2]) Sic.

G. D. T. O.
S. R.
I. P.
S. C.
R.

Jerzy Zbaraski. Portret olejny na płótnie, na ramach napis:

Ks. Jerzy Zbaraski, kasztel. krak. 1631.

na obrazie herb Zbaraskich bez gwiazdy u dołu i litery G. Z.

Jan Tęczyński, woj. krak., fundator eremu w Rytwianach. Portret olejny na płótnie.
Na obrazie pod herbem złoconym napis:

IOANNES MAGNVS IN TENCYN
ET SAC: ROM: IMP: COMES
PALATINVS CRACOVIENSIS
PŁOCENSIS RADOSICENSIS
ZARNOVIECENSIS CERMNENSIS
CAPITANEVS. VLTIMVS VIRORVM
DE TENCYN A D 1637
ÆTAT 56

Tenczyński, drugi portret.
Na obrazie napis:

IOANNES MAGNVS · IN · TENCZYN
A · D · 1637

Albert Kadzidłowski, kasztelan inowłodzki, fundator eremu w Bieniszewie.
Na obrazie napis:

FVNDATOR . E . SS . QVIN . M.M .
IN

Niżej herb Ogończyk na tarczy prostej, od dołu ostro zakończonej, dokoła litery:

K
A. K
C. I.
C. R.
ÆTATIS SVÆ 80

Kadzidłowski, drugi portret.
Na obrazie napis:

A. KADZIDŁOWSKI
K · I · F · E · B
A. D. 1663

Obrazy i sztychy.

W południowej grupie budynków klasztornych, w korytarzu równoległym do bocznej ściany kościoła, za rozmownicami, wiszą na ścianach liche widoki olejne różnych polskich eremów kamedulskich — dwa jednakiej wielkości obrazy z kwiatami, olejne, na płótnie, bez ram, prostokątne, wys. 1·29 m., szer. 0·96 m. Bukiet z goździków, astrów, tulipanów, kosaćców i powojów wychodzi z wazonu pokrytego płaskorzeźbą; obok leżą owoce: dynie, jabłka, śliwki, winogrona, figi. Malowanie poprawne, przypomina szkołę holenderską, zniszczone, farba odpada. Obrazy należą zapewne do czterech obrazów »co na nich kwiaty, roboty rzymskiej, na 2 łokcie circiter wysokości mające«, które zapisał klasztorowi bielańskiemu Jan Pyrnus, rajca krak., testamentem 1672 r. (A. Grabowski, Skarbniczka, 68). — Dwie tezy z r. 1731 i r. 1764, z wielkiemi miedziorytami, przedstawiającymi jeden allegoryę wiary katolickiej, drugi chrzest Chrystusa.

Tu ma się znajdować w nowicyacie obraz Stachowicza, N. Panna z Dzieciątkiem, który do niedawna był w chórze kościelnym.

Dawniejszy opis wspomina: »Na korytarzach (sic) między wieloma mapami i sztychami jest wielki miedzioryt, widok Warszawy z r. 1739, podpis Johan. Georg Hertel Aug. Vindel«. (Łepkowski, Przegl. zab. 13). Podobno ten ostatni podarowano niedawno ks. Dominikowi Radziwiłłowi do Balic.

Stół z miękiego drzewa, o dwóch parach nóg, wykrawanych z bala grubego w linie renesansowe, może z końca XVI jeszcze wieku, na piętrze, w mieszkaniu Wolskiego.

Rzeźba. W bibliotece klasztornej zawieszony na ścianie wysoko nad szafami kartusz z drzewa złoconego. Środek stanowi orzeł polski, z h. Wazów (snopek) na piersiach. Wśród przeźroczych splotów kartuszu 3 główki puttów o karnacyi naturalnej, malowanej olejno. Robota snycerska, pełna charakteru, należy do typu »ornamentów blaszanych« i zapewne pochodzi z kaplicy królewskiej ś. Władysława, może z nad wejścia.

Biblioteka klasztorna w dwóch izbach I piętra nad kapitularzem. Powstała ona głównie z daru Pawła Henika, krakowianina, przyjaciela i pomocnika Wolskiego przy fundowaniu klasztoru, † 1623, który był uczonym i biegłym tak w językach greckim i hebrajskim, jak w celniejszych nowożytnych (Zarewicz op. c.), dalej z daru Jana Chryzostoma Bodzenty, kan. krak. i gniezn. † 1678 (Niesiecki). Mieści przeszło 6000 dzieł, wśród nich wiele cennych klasyków i pisarzy teologicznych, druki pyszne z XVI i XVII w. Elzewiry itd., Kromera Hist. polska, wyd. w Bazylei in officina Oporiniana 1568 r., Ariae Montani Commentarii in prophetas wyd. Plantina z r. 1570. Między inkunabułami: Guillermi Duranti Opus speculi iudicialis, wielkie folio w dwie kolumny, majuskuły kolorowe czerwone i niebieskie, piękny druk Jerzego Hufnera i Jana Bekenhub, kleryka moguńckiego, wykonany w Strasburgu r. 1473. Sermones, fol., wyd. w Strasburgu 1488 r., bez firmy drukarskiej. śliczny druk, majuskuły kolorowe, niebieskie i czerwone. Oprawa gotycka w skórę, wyciskaną we wzór

granatu. Wiele ksiąg w oprawach krak. z wyciskanej skóry z XVI w., między niemi gotyckie wzory, zamykane klamrami mosiężnemi, z napisami minusk. gotyck. — Ozdobną oprawę dzieła Theodori Zuingeri, Theatrum humanae vitae, fol. Basilea 1580, z czerwonego safianu, z wyciskami złotymi na okładce przedniej, a srebrnymi na tylnej, dajemy w reprodukcyi fig. 29.

Archiwum w wieży frontowej nad kaplicą ś. Krzyża jest wcale bogatem. Są tu wizyty przełożonych, akta kapituł generalnych i konwentualnych, dokumenty rodowe kandydatów zakonnych, testamenty, akty procesów, korespondencye, rejestry, inwentarze (Zarewicz op. c.). Podobno znajduje się tu karta z oryginalnym projektem rysunkowym epitafium Wolskiego z nad wejścia do kościoła Bielańskiego. (według twierdzenia X. Przeora).

Fig. 29. Bielany. Oprawa książki z XVI w.

Brama wjazdowa, stanowiąca jedyne połączenie świata zewnętrznego z głównym dziedzińcem klasztornym, naprzeciw zachodniej facyaty kościoła, jest osobnym piętrowym budynkiem przytykającym do niższych budynków bocznych. Drzwi jej wewnętrzne są razem furtą klasztorną. W przedsionku sklepionym, stanowiącym przejazd, zewnątrz furty, jest w architektonicznie obramionej framudze, po lewej stronie wchodzącego, obraz ścienny, słabego pędzla, w nowszych czasach przemalowany. Jak świadczy napis u dołu, przedstawia ś. Benedykta, na pustyni wśród skał, w dolnych narożnikach wymalowane herby fundatorów, na lewo Półkozic (Wolskiego), na prawo Śreniawa (Lubomirskiego).

Kolumna przydrożna. Przed kaplicą, przy wjeździe w uliczkę, prowadzącą między murami ogrodowymi do bramy głównej zachodniej, stoi kolumna toskańska z czarnego marmuru dębnickiego zwietrzałego i olejno pomalowanego na czarno (fig. 30). Postument wznosi się na pięciu nierównych stopniach, z których dwa spodnie są z białego wapienia, trzeci z piaskowca, a dwa najwyższe z czarnego marmuru. Kapitel dźwiga rodzaj kapliczki. Przykrycie jej dźwigają cztery narożne balustry o przekroju kwadratu.

Wnętrze kapliczki wypełnia trzon cofnięty o przekroju kwadratu, marmurowy. Zakończenie stanowi na rodzaju postumentu stopniowanego krzyż metalowy, zatknięty w heraldyczne góry z kamienia. Wysokość całości:

Fig. 30. Bielany. Kolumna przed wjazdem do klasztoru.

około 8·80 m. Ściany postumentu, wys. 0·71 m., szer. 0·515 m., zawierają sceny z męki Pańskiej, ryte w ten sposób, że tło jest groszkowane, a figury i przedmioty polerowane. Daje to sylwety konturowe, w których pewne rysy, fałdy itd. są zaznaczone liniami rytemi. Pole każde obwiedzione jest gładką listewką. Treść scen:

1) Strona północna, zwrócona ku przejazdowi, Chrystus w Ogrojcu, na listewce dokoła napis ryty:

Fig. 31. Bielany. Szczegół do fig. poprzedniej.

O VOS[1]) OMNES | QVI TRANSITIS PER VIAM | ATTENDITE ET VIDETE | SI EST DOLOR SICVT DOLOR MEVS. THRI[2])

2) Strona zachodnia, Biczowanie.

3) Strona południowa, Chrystus przed Kaifaszem.

4) Strona wschodnia, Wiązanie łańcuchem (patrz fig. 31).

Na trzonie kapliczki górnej podobnie ryte cztery sceny mniejsze, bez żadnego napisu:

1) Ukrzyżowanie (północ).

2) Przybijanie do krzyża (zachód).

3) Upadek pod krzyżem (południe).

4) Cierniem koronowanie (wschód).

Całość barokowa, przypomina kształtem kolumnę w Zielonkach (zob. niżej), żej), a szczegółami kolumnę w dziedzińcu Karmelitanek na Wesołej w Krakowie. Może dzieło Zielaskich?

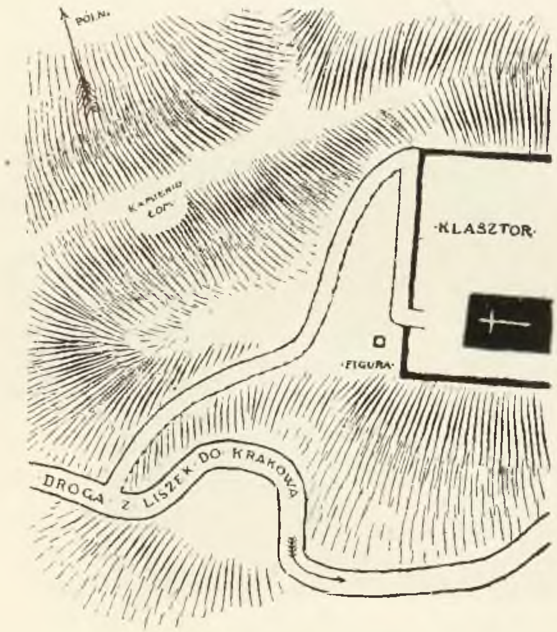

Fig. 32. Bielany. Plan sytuacyjny kamieniołomu.

Stary kamieniołom klasztorny, z którego brano wapień na ciosy facyaty kościoła, niedaleko drogi od gościńca do klasztoru, w połowie wąwozu czy parowu, zaczynającego się od skrętu drogi i schodzącego w dół ku Liszkom, na lewo od jadącego drogą w górę, niemal naprzeciw starej cegielni, dziś opuszczony. (Patrz planik sytuacyjny fig. 32). Na ścianie połudn. wschodniej, nisko przy samej ziemi, odsłoniwszy trawy, widać wykuty dłótem napis: IAN MALECKY A. D... Przed kilku laty, jak twierdzą miejscowi, była jeszcze widzialną data 1604 — lecz dziś cały koniec napisu zakryty jest ziemią, a raczej zielskami.

---

[1]) OVOS (sic). [2]) Tj. Threni.

5. Bolechowice.

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa 14 kilom.

W średnich wiekach: Bolechouic, Belechowicz, Wola Bolechowska.

R. 1222 wspomniany Laurinec Bolechouic (może de Bolechowic) (K. dypl. Kat. kr. I, 22). R. 1243 Bolesław Wstydl. nadał Prandocie, bisk. krak. część B. (Gładyszewicz, Żywot Prandoty, str. 220 i za nim Kod. dypl. Kat. kr. I, 34). R. 1254 Bolesław Wstyd. potwierdza nadanie B., uczynione przez stryja swego Konrada Janconi patrono claustri, a przez tego klasztorowi Staniąteckiemu (Bartoszewicz, Kod. dypl. polski III, 58). Była to część inna tejże wsi. Prócz niej klasztor nabył r. 1270 jakieś grunty od Cystersów Szczyrzyckich. Wszystko wyzbył przed r. 1317 (Ulanowski, O zał. i uposaż. klasztoru w Staniątkach, Rozpr. Wydz. hist.-filozof. Akad. XXVIII, 73). Za Długosza w XV w. wieś była biskupią (Lib. ben. I, 165; II, 29). R. 1581 »Bolechowice alias Wola Bolechowska» episcopi Crac. (Pawiński Małop.). Ostatnim biskupem krak., który tu mieszkał, był Woronicz i tu pisał sielanki, z których jedna nosi nazwę »Bolechowice«. R. 1792 wieś przeszła na własność rządu austr., od którego potem nabyli ją właściciele prywatni.

Szpitala fundacya sięga podobno XVII w. (Słownik geogr.).

Miejsce urodzenia w r. 1826 X. Waleryana Kalinki.

($^{29}/_{7}$ 1901).

Kościół paraf. śś. Piotra i Pawła. Patron: Rząd.

Wieś należała pierwotnie do par. Modlnica, a kościół był wtedy pryw. kaplicą biskupów krak., którzy tu mieli rezydencyę (Słown. Geogr.). Chór obecnego kościoła i zakrystyę wystawił z cegły Piotr Wysz, bisk. krak. (Katal. biskupów krak. Mon. Pol. hist. III, 372). Nawy nie dokończył z powodu przeniesienia na biskupstwo poznańskie i tak niedokończony stał kościół jeszcze w XV w. (Długosz Lib. ben. II, 29). Według miejscowej tradycyi, chór ten miał stanąć w r. 1393 (Schematyzm i Słownik geogr.), co jest o tyle wątpliwem, że Wysz w tym dopiero roku został bisk. krak. Data konsekracyi niewiadoma (Schematyzm).

Nie umiemy wytłómaczyć, dlaczego w zap. poborowych z r. 1581 zapisano Bolechowice i Karniowice jako należące do »fary Brzezie albo Bolechowice« (Pawiński Małop.). R. 1655 kościół złupiony był przez Szwedów, którzy zabrali wszystkie naczynia, paramenta i sprzęty, z wyjątkiem jednego kielicha, 1 theca argentea, 2 korony z obrazu M. B. na ołtarzu bocznym. R. 1668, d. 24 kwietnia, złodzieje zrabowali zakrystyę. Dobrodziejami kościoła byli Kazim. Waxmann, kan. krak. i Bartłomiej Wiesiewicz, kościoła tego pleban. R. 1669 Dorota Lipczyna z Więckowic sprawiła monstrancyę srebrną za 445 złp. R. 1668 Krzysztof Sporkowic, pleban miejscowy, dał 1000 złp. na odnowienie i wyzłocenie ołtarza wielkiego (Z notat różnych czasów na inwentarzu kościoła spisanym w r. 1663, przytoczonych w Schematyzmie). W drugiej połowie XVII w. odnowił i przyozdobił kościół pleban Wiesiewicz (por. nagrobek).

Plebani. R. 1326 »Boguslaus pleb. eccl. de Belechowicz« (Theiner, Monum. Pol. I, 234). R. 1375 Maczco pleb. in Bolchowicz (?) (Scab. Crac. zap. 1112). R. 1422—1427 Albertus Othira de Luthome rector eccl. in Bolechowice (Kod. dypl. Kat. kr. II, 482, 483; Kod. dypl. krak. I, 181, por. Cod. dipl. Uniw. Jag. I, 143). Za Długosza: Jan Latoszyński, »nob. de domo Griffonum«, kan. krak. (Lib. ben. II, 29). R. 1509 Piotr, r. 1532 do 1535 Szymon z Kalisza (Cod. dipl. Uniw. Jag. IV, 27, 114, 163). W XVII w. Krzysztof Sporkowic i Bartłomiej Wiesiewicz, Dr fil., † 1693 (por. nagrobek).

($^{29}/_{7}$ 1901).

Budynek oryentowany, średnich rozmiarów, murowany, jednonawowy, z węższem prezbiteryum, zakończonem połową ośmioboku. Prezbiteryum ma po jednej szkarpie bocznej i szkarpy skośne na załamkach ośmioboku, nawa po dwie boczne z każdej strony i skośne narożne tylko

przy narożnikach facyaty. Po północnej stronie prezbiteryum, między szkarpą boczną a rozszerzeniem nawy, jest zakrystya, współczesna budynkowi. Przy facyacie zachodniej wieża na podstawie kwadratu, lichej budowy niestylowej, doprowadzona tylko do wysokości połowy strychu kościoła i niedokończona. Między wieżą a skośną szkarpą narożnika północno-zachodniego wciśniętą jest okrągła klatka kręconych schodków na wieżę. Prezbiteryum i nawa widocznie nie są współczesne i z odmiennego materyału.

Prezbiteryum, którego widok daje fotograficzne zdjęcie (fig. 33), ma od dołu cokół z dzikiego piaskowca czerwonawego, zakończony fazą skośną; wyżej jest mur tynkowany aż do gzemsu opaskowego, nad nim już czysta cegła nietynkowana (Rohbau), układu gotyckiego, bez śladu

Fig. 33. Bolechowice. Widok zewnętrzny prezbiteryum.

wzorzystości, jednobarwna. Cegła jest rozmiarów średniowiecznych. Okna widocznie przerabiane, z ościeżami z cegły, niegdyś były dłuższe i dochodziły dołem do samego gzemsu opaskowego. Szkarpy mają od dołu cokół z ciosu, zakończony fazą, nad nim jeden cios duży w licu przez całą szerokość, a wyżej są ceglane, odsadzkami podzielone na trzy kondygnacye. Pierwszą zamyka gzems opaskowy, obiegający poziomo ściany i szkarpy, o profilu złożonym ze śmigi, żłobka i śmigi; drugą odznacza podobnego profilu gzems w licu szkarpy. Trzecia widocznie później nadmurowana, nakryta jest dachem dachówkowym. Całe prezbiteryum obiega pod dachem nowy ciosowy gzems o profilu gotyckim. Nawa jest tynkowana ze szkarpami ciosowemi od lica, jak się zdaje nadstawionemi. Przecinają one kamienny gzems opaskowy, będący przedłużeniem gzemsu prezbiteryum i mają swoje gotyckie gzemsy okapowe na odsadzkach, oraz gzems gotycki pod daszkami z dachówek. Ościeże okien półkolem zam-

knięte i gzems górny są późniejszemi przeróbkami. Kruchta boczna wciśnięta między dwie szkarpy strony południowej jest późniejszą dobudową.

Rzut poziomy kościoła (fig. 34), który z wyjątkiem wieży i drobnych jeszcze różnic, przypomina plan kościoła paraf. w Szczepanowie koło Brzeska (por. Łuszczkiewicz, Zabytki dawnego budownictwa w Krakowskiem, zeszyt V), będący zabytkiem XV wieku, przedstawia się w układzie wcale jednolicie. Uderzają jednak różnice w grubościach ścian. W prezbiteryum, zakrystyi i południowej ścianie nawy wynosi ona 1·10 m. Dwie ściany nawy, północna i zachodnia, mają przeszło 1·50 m. grubości. Szkarpy ściany północnej nadto nie odpowiadają szkarpom ściany przeciwległej, ani położeniem, ani występem. Nasuwa to przypuszczenie, że

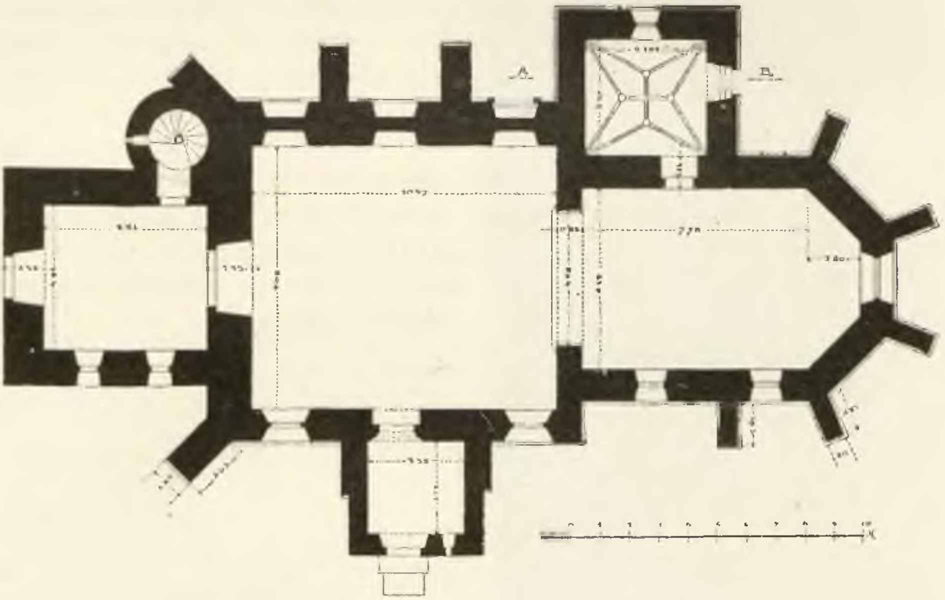

Fig. 34. Bolechowice. Rzut poziomy kościoła.

może budowa, niedokończona przez Wysza, obejmowała prócz prezbiteryum i zakrystyi także część nawy, przynajmniej jej ścianę południową. Później dokończono nawę, dając innym jej ścianom grubość większą z powodu mniej jednolitego materyału, trzymając się tylko z grubsza pierwotnego planu, lecz przedłużając go cokolwiek ku zachodowi, gdy u ściany południowej, stojącej już i wówczas zużytkowanej, ostatnia para szkarp w stronę facyaty zachodniej musiała być rozsuniętą, podczas gdy u stawianej teraz w całości ściany północnej szkarpy rozstawiono w równych odległościach. Wieża ma być przebudową nowszych czasów.

Wnętrze przedstawia mało interesu. Nawa ma sklepienie beczkowe z lunetami, może z XVII w., z czasów plebana Wiesiewicza. Okna nawy mają otwory ostrołukowe, bez węgarów i lasek, które niedobrze godzą się z ościeżami zewnętrznemi o łuku pełnym. Z kruchty bocznej wejście

ujęte od zewnątrz w odrzwia kamienne niby ostrołukowe, lecz z kątem zaokrąglonym niezgrabnie, obwiedzione okrojem gotyckim o głębokich żłóbkach o wałkach gruszkowatych. — Prezbiteryum ma sklepienie bez żeber, z »drutami« na kantach. W rzucie poziomym przedstawia ono zasadę gotycką: przęsło bliższe nawy jest krzyżowem, przęsło następne przechodzi w gwiazdę nad w. ołtarzem. Wejście z prezbiteryum do zakrystyi ma piękne obramienie ostrołukowe, którego widok od strony prezbiteryum daje fotograficzne zdjęcie fig. 35, okrój zaś fig. 36.

Zakrystya jest przestrzenią małą, kwadratową, wysoko w górze zasklepioną sklepieniem gwiaździstem na żebrach kamiennych, nisko schodzących w narożnikach. Przekrój pionowy przez zakrystyę okazuje fig. 37, okrój żeber fig. 38, zaś spływ ich nóżek, wspartych na konsoli w każdym z narożników zakrystyi, fig. 39. Na skrzyżowaniach żeber są niewielkie tarcze okrągłe, gładkie.

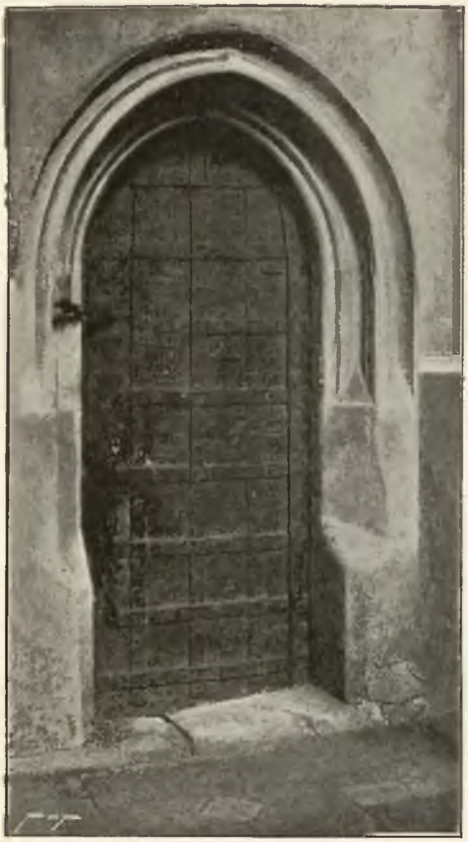

Fig. 35. Bolechowice. Wejście z prezbiteryum kościoła do zakrystyi.

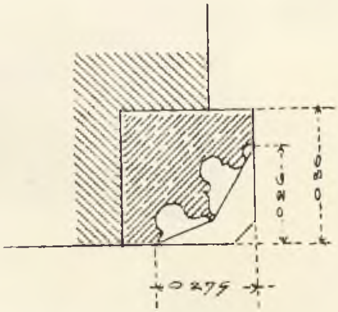

Fig. 36. Bolechowice. Okrój węgaru drzwi do zakrystyi.

Urządzenie wnętrza kościoła skromne, ma przeważnie cechę XVII w.

Wielki ołtarz drewniany, barokowy, bez wartości artystycznej. W r. 1899 przy restauracyi spostrzeżono wysoko na retabulum z tyłu napis, zanotowany w księdze Memorabilium:

»la brat Rachwał Dominikanin złociłem ten ołtarz 1688 z ianem Gwiazdowskim malarczikiem z Poznania oretur Pro nobis«.

* Obraz główny w w. ołtarzu (fig. 41) jest pięknem dziełem Triciusa, malarza nadwornego króla Jana III (zob. pracę hr. Jerzego Mycielskiego »Triciusz jako malarz religijny«, czytaną na posiedzeniu Kom. hist. sztuki 19 grudnia 1895 r. Biuletyny).

Dawniejszy opis wspomina jeszcze o kilku obrazach, około r. 1849 znajdujących się w kościele, W framugach trzy wielkie obrazy: Chrystus, Marya P. i ś. Magdalena. Pod nimi ogromna Wieczerza P.; oprócz tego inne obrazy, zdobiące chór; wszystkie klejone na płótnie, jednego malarza, niezłego pędzla, zniszczone. (Łepkowski, Przegląd zabyt. 49).

Chrzcielnica z czarnego marmuru dębnickiego, barokowa koncha na balascie.

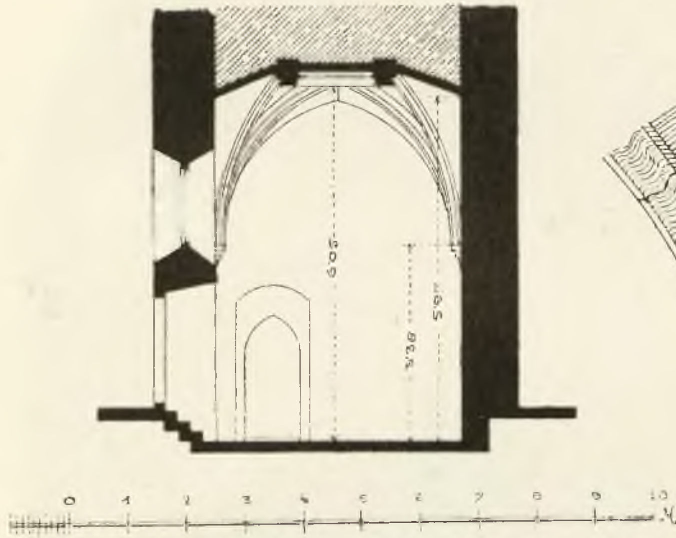
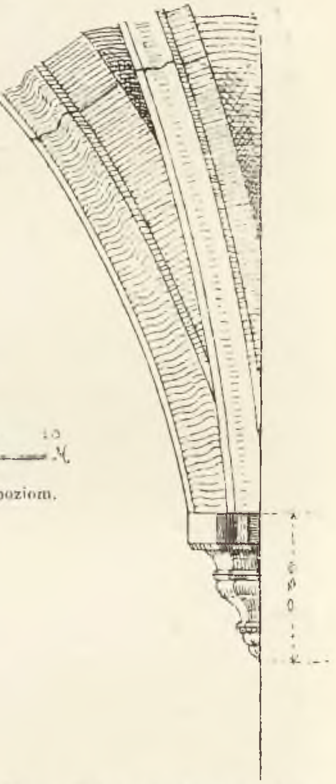
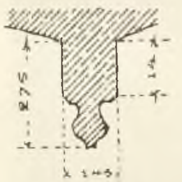

Fig. 37. Bolechowice. Przekrój pionowy zakrystyi. po linii A—B rzutu poziom.

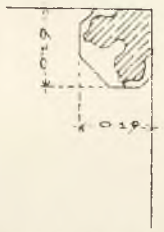

Fig. 38. Bolechowice. Okrój żebra w zakrystyi.

Fig. 39. Przekrój (do fig. nast.)

Fig. 40. Bolechowice. Spływ nóżek żeber w zakrystyi.

Epitafia. Adryana Skssewskiego (sic) † 1555. W presbiteryum w ścianie, w pobliżu w. ołtarza, a cornu epistolae, tablica marmurowa czarna bez ramy, prostokąt poprzeczny o dolnych rogach ściętych, wys. 0·42 m., szer. 0·63 m., z napisem rytym:

ADRIANVS SKSSEWSKI [1]) DECANV9
CRVSVIcIEN̄ CANONIC9 VLAD-
ISLAVIEN̄ RMI I CHRŌ PRIS D
DNI ANDREÆ ZEBRIDOWSKI DE

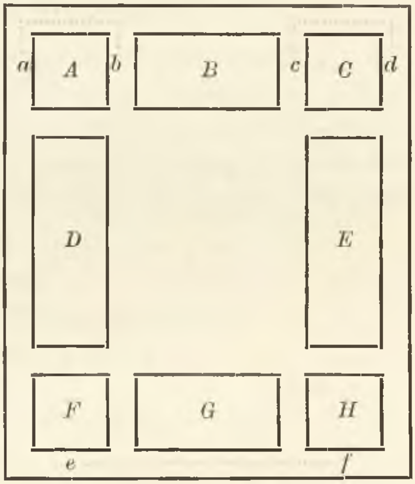
[1]) Zap. mylnie zam. Skaszewski. Niesiecki i Łętowski wspominają o Adryanie Skaszewskim, kan. krak., który jednak umarł 1603 r.

Fig. 41. Bolechowice. Obraz Trycyusza w wielkim ołtarzu kościoła.

VIANCZBORG DEI GRA EPISCO
PI CRAC DVCISQȝ SEVERIEN THE
SAVRARI9 VIR PIVS ET CATHOLI
CVS ANO DNI MDLV DIE 27
MENSIS OCTOBR VITA FVNCT9
IN HOC TVMVLO REQVIESCIT
CVI9 AIE SIT DE9 ꝓPPICIVS

Anny Tchórzewskiej † 1664. W nawie na ścianie południowej, w narożniku obok ołtarza bocznego, przy tęczy, tablica czarna z marmuru dębnickiego, prostokąt, wys. 0·685 m., szer. 0·60 m., bez ramy. Obwiedziona dokoła rodzajem szerokiego marginesu, podzielonego na ośm przedziałów prostokątnych naprzemian i kwadratowych, a wypełnionych ornamentem rytym z linij geometr., kwiatów, emblematów, herbów i napisów na wstęgach, robionych techniką Z i e l a s k i e g o (por. wyżej Bielany, Napisy pam., nota na str. 36). Rozkład tych ornamentów wyjaśnia schemat obok umieszczony.

A h. Gozdawa *C* h. Łodzia
F h. Łodzia *H* h. Poraj

B kompozycya alegoryczno-symboliczna: z namiotu wychyla się ręka zbrojna, trzymająca serce; w górze na prawo promienie słońca i obłoki, na dole trupia główka. Wśród tego na wstęgach napisy:

»Smiercią nierozerwana Miłość« i »TENDIT AD ASTRA«

D kwiaty wyrastające z pagórka, napis FLOS FLORVM
E » » » » ODOR ODORV

G W środku panoplii herb Rola (lub Kroje) wśród liter: K D / Z D
i napis POLONÆ INCREMENTA VIRTVTIS

Napisy na listewkach między ornamentami:

a—b szcza szkodliwych *c—d* iąca Przepaści
Niedopu żądeł Niezna Nurtow

e—f ... RIT ... CVM VITA OPES TECTA ARMA ARAS DŸS SACRA [SVNTO

W środkowem polu napis ryty:

Wdziecznosc affectow ludzkich iest Lilia
Zaszczÿt ma z piekneÿ ozdobÿ Gallia
Podciętÿ ten kwiat smiertelnoſci kosą

Skropiony w grobie obfitych łez rosą
Ach wdzieczne zacznych Matron floralia
Niszczyć iey z gruntu nie iest naualia (!)
Pamiątka Anny Thorzewskiey z Reklewa
Ztwardych Marmurow wynika nie zdrzewa
Kandor pieknosci tu z Ziemskiego Gaiu
Do Niebieskiego przeszczepiony Raiu
Buyno kwieciste ronią Latorofci
lusz niesmiertelny oddany wiecznofci
Roze z Palmami w staropolskiey Nawie
Kwitniące płyną ztąd ku wieczney Sławie
Ostatnią swiatu oddała valete 1664 którey
Dowod nieumieraiącey wdziecznofci
Wystawieł Wnuk od corki R. P. 1682[1])

X. Bartłomieja Wiesiewicza † 1693. W tęczy na prawo, idąc ku ołtarzowi, na grubości muru tablica marmurowa czarna, z takąż ramą rzeźbioną skromną ze skrętów barokowych, płasko trzymanych, nie modelowanych. Wysokość z ramą 1·16 m., szer. z ramą 0·80 m. Samej tablicy wys. 0·64, szer. 0·49. Napis ryty:

D. O. M.
PIIS MANIBVS
ADM RNDI OLIM M. BARTHOLOMÆI WIESIEWICZ
PHIÆ D. ECCLEÆ HVIVS RECTORIS
ET PASTORIS
ZELO PIETATIS CVLTVS DIVINI, ET PROBITATIS VITÆ
CONSPICVI
CVIVS OPERA ET SVMPTV
FACIES HÆC, QVÆ CONSPICITVR ECCLEÆ NOVV
ET EXIMIVM SVMPSIT AVGMENTVM
AD PERPETVA MEMORIA, VITA FELICITER FVNCTO
A. D. 1693 DIE 18 MENSIS IVLII
POST EXACTVM ÆTATIS SVÆ
ANNORV LXXVIII CVRSV: ET REGIMINIS ECCLEÆ
SVPRA QVADRAGESIMVM
HOC MNEMOSYNON
EXECVTORES, STVDIO PIETATIS ACCENSI POSVERVNT
PRECARE REQVIEM VIATOR
SI ET TIBI PIVM ALIQVANDO, SVPEREST
DESIDERIVM[2])

Przedmioty metalowe.

Monstrancya srebrna pozłacana, barokowa, z XVII w., zapewne z daru

[1]) Pisownia wiernie zachowana.
[2]) Opis trzech powyższych epitafiów zawdzięczam Drowi K. M. Górskiemu.

Doroty Lipczyny z r. 1669, o której wspomina Inwentarz przechowywany na miejscu.

Dzwony. Średni, wys. 0·60 m., ma na krawędzi czapki napis wypukły minusk. got., który trzeba czytać odwrotnie; z powodu trudnego przystępu nie odpisany w całości:

ecap.... eirolg . xer . o ....og airam eva. (ave maria go.... o rex glorie... pace)

Dzwon największy, wys. 0·80 m., średnicy dolnej 1 m., ma na krawędzi czapki napis wypukły z powodu trudności przystępu nie odczytany w całości: IESVS NASARNVS (sic).....AB OMNIBVS — niżej na płaszczu data 1545 (czwórka odwrócona w prawo).

Okucie żelazne drzwi do zakrystyi (patrz fig. 35). Cała powierzchnia obita blachą, na której listwy proste tworzą pole kwadratowe. Na dwóch polach środkowych wyrobione z blachy herby: Ozorya na tarczy od dołu półkolistej i Leszczyc.

Archiwum przechowuje się na plebanii.

Inwentarz kościoła z r. 1663 zawiera spis obfity sreber dawniej tu istniejących, oraz zapiski historyczne z różnych lat XVII w., o rabunku szwedzkim, o restauracyach kościoła, o dobrodziejach i ich darach.

Metryki ślubów od r. 1597, chrztów od r. 1593 i następne z XVII w.

Wykopaliska. W zbiorach Akad. Umiej. w Krakowie znajdują się kamienne i kościane narzędzia, znalezione w jaskini w B. Była tu, zdaje się, osada przedhistoryczna.

6. Boleń.

Wieś, oddal. półn. od Krakowa $8^1/_2$ kilom., należy do parafii w Raciborowicach.

R, 1397 Stanislaus heres de B. ma sprawę z właścicielem Suchdołu. R. 1470 B. in districtu Crac. należy do Katarzyny Młodziejowskiej, a r. 1479 do jej syna Stanisława (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 65, 4018, 4205), ale może to inny Boleń (por. Lib. benef.).

($^{11}/_9$ 1902).

Słup przydrożny. Przy drodze od dworu do gościńca michałowickiego, kilkaset kroków od komory rosyjskiej, na gruncie dworskim, w miejscu rozstajnych dróg polnych, stoi słup z piaskowca gruboziarnistego (fig. 42).

Słup podobno był obalony i niedawno został napowrót złożonym. Części jego składowe pochodzą jakoby z kilku odrębnych słupów, już dawniej złożonych (z opowiadania ludzi miejscowych). Miejscowi zapewniają, że nad rzeźbami kapliczki był napis, już zatarty w r. 1849, że tę figurę postawił król Władysław IV (Łepkowski, Przegląd zabytków, str. 62).

Słup składa się z utopionego w ziemi stopnia, postumentu z cokołem i gzemsem, bazy, krótkiego trzonu, zapewne części dawniejszej kolumny, na którym ustawiona kapliczka czworoboczna, pełna, nakryta płytą gzemsową, wyżej piramida ścięta tworzy daszek wciągnięty, na niej kula, z której wyrasta krzyż żelazny z grubszą od dołu nogą, pospolitej roboty. Osobne sztuki kamienia tworzą: cokół, postument aż do wałka, płyta

Fig. 42. Boleń. Słup przydrożny.

z otłuczonym wałkiem i listwą, baza kolumny, trzon, kapliczka, nakrycie. Części te nie wszystkie dobrze do siebie się nadają.

Wysok. całego słupa do krzyża 4·10 m. Postument od stopnia aż do bazy kolumny 1·02 m. Baza 0·28, trzon 1·60 m., kapliczka ok. 1 m. Szerokość boku prostokątnej środkowej części postumentu 0·53 m. Obwód trzonu kolumny u dołu 1·26 m.

Kapliczka (fig. 43) jest z jednej sztuki innego, drobnoziarnistego kamienia, luźno łączy się z trzonem. Na planie kwadratu ma ona boczne ściany o prostokątnem obramieniu z prostych listew płaskich. Listwy boczne mają mniej więcej w $^2/_3$ wysokości rodzaj impostów, na których opiera się archiwolta z takiejże płaskiej listwy utworzona i przerwana u góry występem zwornikowym. Półkolistą przestrzeń dwu z tych ścian (Biczowanie i Cierniem koronowanie) pod archiwoltą wypełnia ornament wachlarzowaty, albo raczej konchowy. Poniżej na każdem z czterech pól są płaskorzeźbione sceny z Męki Pańskiej:

1) Biczowanie,
2) Ogrojec,
3) Cierniem koronowanie,
4) Ukrzyżowanie.

Sceny: Biczowania i Ogrojca przedstawia fotografia. W Ukrzyżowaniu właściwie jest tylko sam Chrystus na krzyżu, bocznych figur nie było. Ukrzyżowanie zwrócone jest ku południowi. Nad niem na fryzie wyryta data 1638. Przy Cierniem koronowaniu siepacze nad głową Chrystusa skrzyżowali laski.

Rzeźba zniszczona przez zwietrzenie kamienia wydaje się wcale dobrą, barokową; figurki ok. 25 ctm. wysokie są dobrze wypukłe prawie w $^3/_4$ swej grubości. Dobry jest rysunek, układ, ruch, nawet wyraz twarzy. Fałdy sukien sute.

Fig. 43. Szczegół figury poprzedniej.

7. Bosutów.

Wieś, oddal. północne od Krakowa 8 kilom. Należy do parafii Raciborowice.

W średnich wiekach: Bossuthow, Bossothow, Bosschutow, może Bozutow.

R. 1230 wymieniony jest Hermanus de B. w transakcyi klasztoru mogilskiego, spisanej w katedrze krak. (Monogr. Mogiły. Kod. dypl. str. 9). R. 1350 Piotr z dziećmi swemi Falisławem, Machną i Swiechną, dziedzice tej wsi, sprzedali ją Floryanowi, proboszczowi krak., kanclerzowi łęczyckiemu, a Kazimierz W. wyjął wieś z pod praw świeckich (Kod. dypl. kat. krak. I, 242, 243). Wówczas musiała być sprzedaną nie cała wieś, gdyż w r. 1358 Hanka, córka Paskona, a żona Grzegorza, »heres de Bosutów«, swoją dziedziczną po matce część daje temuż Floryanowi. (Tamże, 272—273). Floryan nabył wieś dla kapituły katedr. krak., do której dziś jeszcze należy. R. 1464 Kazimierz Jag. obdarzył B. prawem magdeb. (Łepkowski, Przegl. zabyt. str. 63). W drugiej połowie XV w. był tu piękny dwór. Istniały w katedrze krak. prebenda i kanonikat bosutowskie, na tych dobrach uposażone (Długosz, Lib. ben.).

Podanie wskazuje dwór tutejszy jako miejsce głównej kwatery Kościuszki, gdy r. 1794 podstąpił pod Kraków (Łepkowski).

($^{11}/_{9}$ 1902)

Na końcu dworskiego ogrodu, w narożniku wysuniętym na południe, z widokiem na Kraków, dąb stary, gruby, wypróchniały. Na nim w miejscu bez kory, blisko krawędzi części wypróchniałej w wysokość głowy ludzkiej wyrznięty napis wielkiemi literami:

R. P. 1794 [1])
TADEUSZ
KOŚCIUSZ
KO

Podobno napis jest z połowy XIX w.

Dawny opis. W rogu ogrodu stoją trzy wielkie dęby, między dwoma wskazują dotąd dochowaną ławkę, na której Kościuszko siedział kreśląc plan. Na trzecim z tych dębów znać w połowie zarosły już krzyż, który miał wyrznąć kapitan Molski, adjutant Kościuszki. Kilkaset kroków ku południowi jest mogiłka, pod którą mają być pochowani polegli w tych czasach, na pagórku ku wschodowi znać ślady bateryi. (Łepkowski, Przegląd zabytków, str. 63). — Por. niżej: Dziekanowice.

8. Branice.

Wieś, oddal. wschod. od Krakowa 14½ kilom. Należy do parafii w Ruszczy.

W średnich wiekach: Utraque Branicze, Branicz, Branycze, Bramycz (?), Brancze.

Gniazdo rodu Gryfitów, później zwanych Branickimi. Pierwotnie były dwie wsi: Branica większa i mniejsza (Niesiecki pod »Branicki«).

R. 1250 Bolesław Wstydl. comiti Clementi, synowi Sulisława woj. krak. daje

---

[1]) Czwórka wyrznięta na trójce.

[2]) Mogiłka i baterya są na gruntach wsi Dziekanowic. Patrz tamże niżej.

przywilej na polowanie na bobry po obu brzegach Wisły w granicach wsi jego dziedzicznych »utraque Branicze« i innych w Krakowskiem (Kod. dypl. mał. II, 80); był to Klemens, znany jako woj. krak., obrońca Bolesława Wstydl. przeciw Konradowi Mazowieckiemu. R. 1347 »nobilis vir Clemens de Branicz« (tamże III, 66), a zapewne ten sam wspomniany także pod r. 1351 i 1353 jako »heres de B., camerarius Crac.« (Kod. dypl. mogiski 56—57). R. 1360 Wierzbięta, albo Wirzbantha de B. (Kod. dypl. mał.

Fig. 41. Branice. Widok lamusa dworskiego z XVI w.

I, 305). R. 1360 przeniesiono B. na prawo magdeburskie (Paprocki, Herby pol. 77, a za nim Niesiecki pod Branicki). R. 1403 «Gregorius et Petrus de Branice heredes« (Bartoszewicz. Kod. dypl. polski III, 403). W latach 1403, 1406, 1416 »Wierzbianta dapifer Crac. haeres in Branice (Kod. dypl. kat. krak. II, 293, Kod. dypl. Uniw. Jag. I, 73, Kod. dypl. kat. krak. II, 411, 420), 1412—1418 jest on starostą sanockim (tamże str. 426, 432, oraz A. gr. z. XI, 189). Umarł on jako stolnik krak. r. 1425, jak świadczy jego płyta grobowa i współczesne epitafium malowane w Ruszczy. (patrz niżej pod Ruszcza). R. 1418 Elżbieta Granowska, żona Jagiełły, pochowana w kaplicy mansyonarzy na Wawelu, w pobliżu ołtarza ś. Elżbiety, który fundowała i uposażyła dochodami »super villa B. (Mon. Pol. hist. III, 86). Fundacyę uregulował właściwie syn jej Jan

Granowski w r. 1426 (Długosz, Lib. ben. I, 252). W latach 1437—1456 występuje Grzegorz de Branicze (Branycze, Brancze), początkowo succamerarius reginalis, a od r. 1452 kaszt. radomski (Kętrz. Sm. Kod. Tyn. 330, Kod. dypl. Uniw. Jag. I, 188, Kod. dypl. kat. krak. II—IV, 225, Kod. dypl. śląski 88, Kod. dypl. mogilski 96, Długosz, Historya łać. V, 63, 234). Wieś pozostała w ręku Branickich aż blisko do wygaśnięcia rodu w końcu XVIII w. Od ostatniej dziedziczki, kasztelanowej krak., a siostry Stan. Augusta, króla, przeszła drogą kupna do rodziny Badenich, obecnych właścicieli.

(1903)

Lamus, albo raczej stary budynek mieszkalny. W ogrodzie dworskim, tuż w pobliżu dzisiejszego dworu, na pochyłości spadającej na południe ku nizinom nadwiślańskim, znajduje się tak zw. lamus, murowany, piętrowy, dziś używany na skład. — Widok jego daje zdjęcie fotograficzne fig. 44. Jak wskazuje rzut poziomy (fig. 45), budynek to na planie prostokątnym, wydłużonym od wschodu do zachodu. Bok dłuższy mierzy 11·45 m., krótszy 9·80 m. Materyałem jest w piwnicach kamień łamany aż do wysokości 0·60 m. nad dno piwnicy, na parterze cegła układu polskiego i formatu średniowiecznego (27×13×10 do 10½ ctm.); wyżej cegła mniejsza układu renesansowego (Blockverband). Grubość ścian magistralnych na parterze 0·90, na piętrze 0·76 m. Ściany działowe cieńsze cokolwiek. Obramienia drzwi i okien z piaskowca. Nad samą ziemią otwory okien do piwnic, małe, kwadratowe; jeden z nich znajduje się przy samem wejściu do parteru na prawo, skośno wpuszczony w narożnik budynku (*a* na planie piwnic). W ścianie południowej parter ma dwa otwory okien niewielkie, prawie kwadratowe, z oprawą kamienną, jeden (*c* na planie parteru) z oknem umieszczonem pochyło (fig. 46), drugi (*d* na planie parteru) z fazą. Otwór wejścia głównego w ścianie północnej (*f* na planie parteru) prostokątny, obramienie z fazą. Okno w ścianie północnej bezstylowe, w oprawie kamiennej W oknie frontowem parteru były kraty, po których znać dziury w obramieniach kamiennych. W oknach ściany południowej, kraty jeszcze są. Na I piętrze trzy okna od południa i trzy od

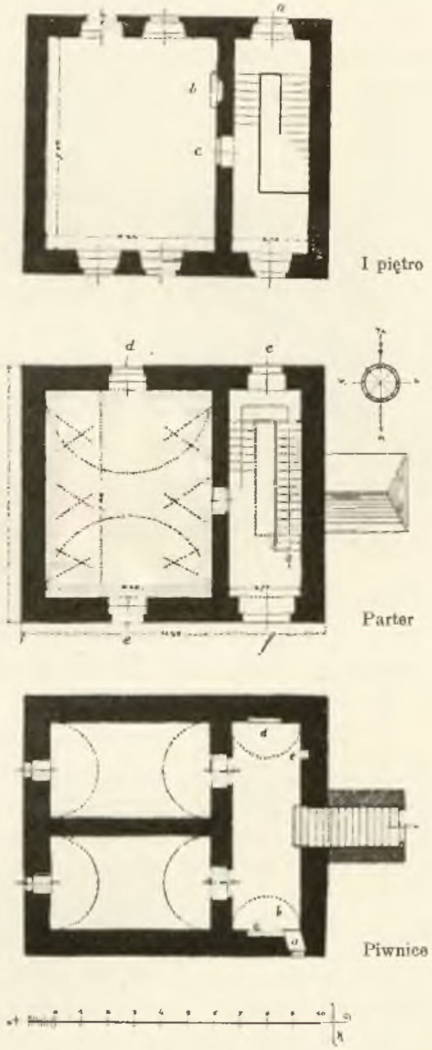

Fig. 45. Branice. Rzut poziomy piwnic, parteru i I piętra lamusa.

północy. Obramienie okna *a* skośne jak *c* parteru, tylko większe. Pięć innych jednakowych: otwory wielkie prostokątne, ujęte w obramienie profilowane renesansowo (fig. 47), z gerunkiem od dołu i kamzamsem od góry, wcale pięknego rysunku. Najlepiej zachowane nad drzwiami wchodowemi widać na fotograficznym widoku. Jest ono cokolwiek mniejsze od czterech innych. Nie znać, aby był krzyż kamienny w środku. Powyżej okien obiega budynek gzems poziomy, zamykający I piętro, okroju skromnego, dachówką kryty. Nad nim wyrasta wysoka attyka z wnękami (fig. 48), zakończona gzemsem o mniejszym wyskoku i krenelażem ponad nim. Zasłania ona dach koszowy wzdłuż osi od zachodu ku wschodowi. Wylot rynny od strony wschodniej. Cały budynek był tynkowany pierwotnie, lecz tynk mocno zniszczony, miejscami odpada. Na ścianie północnej koło drzwi wchodowych i w niektórych innych miejscach widać ślady sgraffitta w rauty, układu, który wskazuje fig. 49. Popod gzemsem nad I piętrem dokoła biegł fryz plecionkowy wykonany sgraffitto. Na attyce we wnękach ściany południowej są reszty rysunków figuralnych z podpisami. W pierwszym wnęku od rogu południ. zachodniego RVDOLPHVS, w drugim SALVATOR, w trzecim słońce promieniste, w piątym MAVRITIVS, dwa dalsze zniszczone, w ostatnim rodzaj strzelnicy. Ślady sgraffittów są też na ścianie wschodniej.

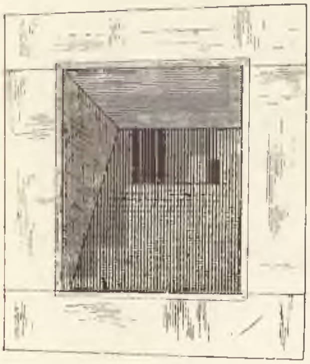

Fig. 46. Branice. Okno parterowe lamusa.

Wnętrze. Rozkład wskazują rzuty poziome w 3 wysokościach. Piwnice mają wejście nowsze przez przebitą ścianę zachodnią, do której dobudowano przedsionek na schody. W piwnicy wchodowej, przy okienku, w narożniku, znać otwór sklepienia, założony później cegłą, przy *b* planu piwnic. Tędy musiało być dawniej wejście zapewne z drzwiami na klapę w sieni wchodowej. Sklepienia są beczkowe. W piwnicy wchodowej, naprzeciw siebie, framugi płaskie w murach (*c* i *d* planu piwnic). Trzecie wydrążenie głębsze a węższe (*e* planu piwnic), było może kominem lub wentylatorem. Z tej piwnicy odrzwia kamienne do dwóch piwnic sąsiednich zamknięte półkolem, z fazą. Na parterze ze sionką sąsiaduje izba główna, zajmująca więcej niż połowę przestrzeni budynku. Zasklepiona beczkowo z lunetami, grzbiety przecięć sklepień odznaczone drutami przedłużonymi poza skrzyżowanie. Odrzwia wejścia do tej izby prostokątne z fazą, kamienne. — Najciekawszą częścią wnętrza jest I piętro, mieszczące obok dzisiejszej klatki schodowej jednę tylko izbę, oświeconą czterema oknami na przestrzał, mierzącą 6·34 m. × 7·96 m. powierzchni, a 3·80 m. wysokości. Była to izba mieszkalna około r. 1600, świadczy o tem prócz okien dużych dekoracya

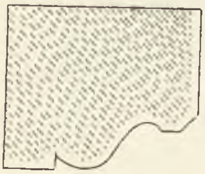

Fig. 47. Branice. Okrój węgaru okna I piętra lamusa.

ściany działowej. Na prawo wchodzącego, przy *b* na planie I piętra widzimy ozdobny komin, którego widok ogólny daje zdjęcie fotograficzne (fig. 50). Obramienie jego i nasadę stanowi okazała płaskorzeźbiona w kamieniu pińczowskim ornamentyka, mająca wys. 3·66 m., a największej szer. 1·79 m. Węgary obramienia stanowią karyatydy hermowe na lwich łapach; połączenie postaci kobiecej z hermą zasłania rząd piór. Na głowach mają rodzaj fantastycznego hełmu, wchodzącego pomiędzy woluty jońskiego kapitelu pilastru. Na gzemsowaniu architrawu, zdobnego w rozety, perełki, ząbki i listki akantu, plata na końcach zawinięta w woluty, przypominające joński kapitel. Ponad tym poziomym gzemsem wznosi się nasada, zakrywająca ścianę aż pod sam sufit, piramidalnie się zwężająca i bogato rzeźbiona, z plastycznemi rozetami, skrętami liściastymi i baraniemi głowami w profilu. Zakończa całość rodzaj kuli szyszkowatej, na nasadzie z odwróconych ku dołowi liści akantu. Na architrawie przytwierdzony, skośno nadwieszony kartusz barokowy nakryty koroną szlachecką, mieści tarczę kształtu medalionu wypukłego, skombinowaną z pięciu herbów. Rodzajem krzyża greckiego podzielona na cztery pola, mieści w górze h. Jastrzębiec i Nowinę, w dole Gozdawę (czy Bonarowę) i Pobóg. W środku mniejsza tarcza z h. Sulimą. Całe pole nasady nad gzemsem wypełnia drugi kartusz większy i wspaniale przyozdobiony skrętami i lambrekinami. Sama tarcza kształtu medalionu wypukłego, podzielona na cztery pola, mieści herby: Gryf i Kotwicz, pod nimi Kotwicz i Zabawa. Do Gryfa i Kotwicza odnoszą się klejnoty nad dwoma koronowanemi przyłbicami. Na kartuszu dokoła tarczy są litery:

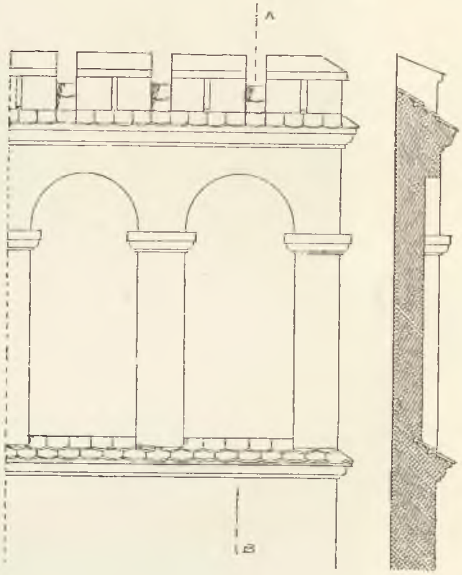

Fig. 48. Branice. Szczegół attyki lamusa.

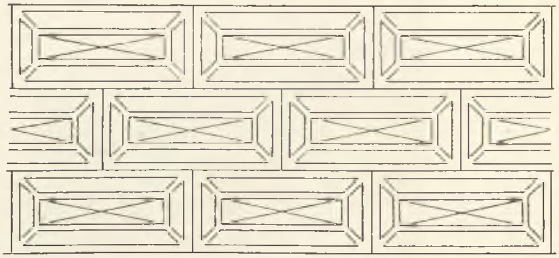

Fig. 49. Branice. System ozdoby sgraffittowej lamusa.

D R
I B
C Z
C N

Fig. 50. Branice. Kominek na I piętrze lamusa.

które czytamy: Ioannes de Ruszcza Branicki, castell. Zarnowiensis, capit. Niepołomicensis.

Drzwi wchodowe obok tego komina mają obramienie rzeźbione z kamienia pińczowskiego, widocznie z tej samej wyszłe ręki. Widok górnej części odrzwi z gzemsem daje fotograficzne zdjęcie (fig. 51). Profile węgarów są od dołu zagierowane. Cała wysokość obramienia 2·55 m., największa szerokość gzemsu 1·84 m., szerokość otworu wejścia 0·95 m. Kartusz barokowy skośnie nasadzony na wklęsłość gzemsu mieści jedynie h. Gryf otoczony literami

I B
C B
S N

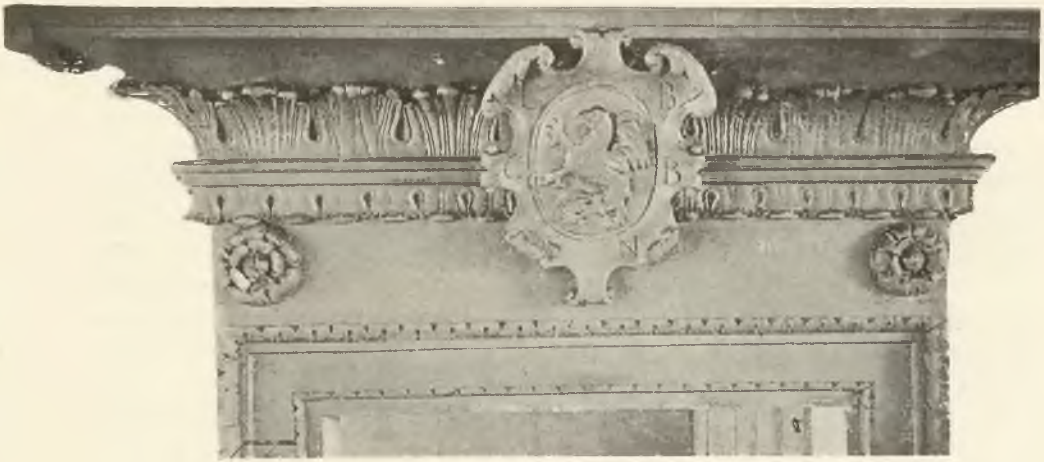

Fig. 51. Branice. Górna część obramienia drzwi na I piętrze w lamusie.

które czytamy: Ian Branicki, castelan (?) biecki, starosta niepołomicki. Jan Branicki był synem Grzegorza, star. niepołomickiego, burgrabiego krakowskiego, oraz Katarzyny Kotwiczównej; do tych więc rodziców i ich przodków odnoszą się herby na dolnym kartuszu kominka, podczas gdy kartusz górny odnosi się zapewne do genealogii żony Jana Branickiego, urodzonej z Zygmunta Myszkowskiego h. Jastrzębiec i Beaty Przerębskiej h. Nowina. Jan Branicki posiadał starostwo niepołomickie, a w r. 1603 z kasztelanii żarnowskiej postąpił na biecką. W tym samym czasie musiały być wykonane rzeźby w Branicach: komin wcześniej, gdy właściciel był kasztelanem żarnowskim, a odrzwia, gdy był już kasztel. bieckim. Rzeźby odznaczają się bardzo pięknym układem, rysunkiem i artystycznem wykonaniem. Twórca ich jest niewiadomy. Lecz niewątpliwie przypominają one wyraźnie dzieła, uważane za roboty Słońskiego, a jeszcze bardziej Santi Guci'ego [1]. W r. 1603 już ani Słoński, ani Guci nie żyli.

[1]) Pomniki Batorego i Montelupich w Krakowie, Grzegorza i Katarzyny Branickich w Niepołomicach, ozdoby kaplicy Firlejów w Bejscach i pałacu w Baranowie.

Ale Santi Guci miał synów i krewnych tegoż nazwiska, którzy około tego czasu byli w ścisłych stosunkach zależności od rodu Myszkowskich, a prawdopodobnie jeszcze jakiś czas prowadzili dalej warsztat sławnego rzeźbiarza. Być więc może, iż u nich zamówił rzeźby do Branic Jan Branicki, ożeniony z Myszkowską.

Fig. 52. Branice. Kołatka drzwi lamusa.

Fig. 53. Branice. Szczegóły okucia drzwi żelaznych lamusa.

Okucia żelazne. Drzwi wchodowe ze dworu na parterze okute są blachą żelazną, podzieloną listwami skośnie na kwadraty z przytwierdzonemi z blachy rozetami i gwózdkami, dobrego rysunku, choć grubej ślusarskiej roboty. W środku drzwi znajduje się antaba razem i kołatka (fig. 52). Wewnątrz na parterze podobne okute drzwi z sionki do izby mają rozetki ażurowe na listwie, a w polach kwadratowych duże rozety bardzo starannie wycięte z blachy z guzami trybowanymi. Szczegóły tego okucia wskazuje fig. 53.

Fig. 54. Branice. Posąg przydrożny.

Figura przydrożna graniczna. Przy drodze polnej, stanowiącej granicę z Wyciążami, na południe nieopodal gościńca z (Krakowa) Branic do Cła, stoi na podwyższeniu figura, zwana »pod Bogiem Ojcem« (fig. 54).

Postawiona została w końcu XVIII w., gdy bracia Badeniowie rozgraniczali dobra, nabyte od ostatniej Branickiej, Pani Krakowskiej, siostry Stan. Augusta (Z opowiadania hr. Jadwigi Rostworowskiej w Ruszczy 1902).

Cała budowa jest z ciosu pięknej kamieniarskiej roboty, na planie kwadratu. Na dwóch stopniach szerokich, krótki postument z ładnem gzemsowaniem barokowem, na tem stoi posąg więcej niż nat. wielkości, Salvator mundi, Chrystus, młody, z brodą, prawą ręką błogosławi, w lewej trzyma kulę świata. Rzeźba poprawna. Długość boku na wysokości dolnego stopnia 2·25 m.; wysokość podstawy aż do posągu 2·67 m. Wys. z posągiem 4·75 m. Na trzech bokach postumentu, w polach prostokątnych ryte napisy, teksty pisma ś, frontowy odnosi się do spraw granicznych. Na czwartej, tylnej stronie, data. Napisy częściowo uszkodzone, trudno czytelne.

północ (czyli front)	zachód	południe	wschód
NE TRANSGRE	TU	SI	IESU XTUS
DIARIS TER	AUTEM IPSE	SPECTAS	HERI ET HO
MINOS ANTI	ES& ANNI TUI	ANNU 1781	DIE IPSE ET IN
QUOS, QUOS	NON DEFICI	NOVISSIMA	SECULA . AD
POSUERUNT	ENT.... HE	ERTAS OCU	HEBRE 13 8
PATRES TUI	BRE	SPAN	
PROV 22. 28			

Wykopalisko przedhistoryczne. Młotek kamienny, wykopany w Branicach, znajduje się w Gab. archeol. Uniw. Jag. Nr. inw. 7060.

9. Bronowice małe

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa 5 kilom., należy do parafii N. P. Maryi w Krakowie.

W średnich wiekach: Brunouici, Brunouice, Brunowycze, Brunowiz, Brunowicze, Brunowice, Bronowicze polonicalis.

Początkowo zdaje się nie rozróżniano Bronowic polskich czyli małych od niemieckich. R. 1304 otrzymali sołtysi in Brunowiz prawo poboru wody z Rudawy (Kod. dypl. kat. kr. II, 1). R. 1375 »B. polonicalis« (Kod. dypl. mał. I, 389). R. 1400 już B. należą do proboszcza kościoła P. Maryi w Krakowie (Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 583), a były to B. polskie, jak się okazuje z dłuższego, od r. 1404 prowadzonego sporu archiprezbitera krak. z Katarzyną Łękoszową o nieprawne objęcie dworu z domem, ogrodu, pól oraz połowy młyna i karczmy; r. 1412 na spadkobierców Paszkowej i Łękoszowej rzuconą była klątwa (Kod. dypl. kat kr. II, 275). R. 1422 połowa sołtystwa w B. polskich drogą sprzedaży zmieniła właścicieli (tamże 483). Za Długosza B. polskie określone są »villa sub parochia s. Mariae in Cracovia sita, cuius proprietas et dominium ad plebanum s. Mariae in Cracovia pertinet« (Lib. ben. II, 2). Ten stosunek pozostał do dziś dnia.

W dworku bronowickim stanął Jan Kazimierz r. 1657 przed wjazdem do Krakowa, zniszczonego przez Szwedów, czekając przez cztery dni na uprzątnięcie ulic z gruzów (Załęski, OO. Jezuici przy kościele ś. Piotra w Krakowie str. 203).

Dwór należący do archiprezbitera kościoła P. Maryi drewniany, bezpiętrowy, budowa stylowa z XVIII w. z gankiem od frontu i drewnianemi kolumnami. Wnętrze również charakterystyczne mieści kaplicę domową, portrety i inne obrazy.

10. Bronowice wielkie.

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa $5^1/_2$ kilom. Należy do parafii ś. Szczepana w Krakowie.

W średnich wiekach: Bronowice teutonicalis (por. Bronowice małe).

R. 1274 wieś Brunowycze »sita in monte qui dicitur Vrosna góra« [1]), należy do klasztoru tynieckiego, a opat tyniecki poleca dwom mieszczanom krak., by ją lokowali na prawie niemieckiem i uposaża dochodami z niej kościół ś. Jerzego na zamku

[1]) Nazwa dziś mało znana. Długosz pod Modlnicza minor mówi: »in hac villa in loco qui dicitur Wrosznaa« (Lib. ben. I, 601).

krak. (Kętrz. Sm. Kod. tyniecki 53 — »dokument podejrzany« i Kod. dypl. Uniw. Jag. IV, 80—82). R. 1441 nastąpiła transakcya co do pewnego allodium »in B. teutonicali« (tamże, II, 1). R. 1468 Kazim. Jagiell. przenosi »nyemyeczske Brunowice« z prawa polskiego na magdeburskie (tamże 260—262). Według Długosza »B., villa in monte Wrożna góra dicto sita sub parochia eccl. de S. Stefano in Cracovia, cuius proprietas ad quartam praebendam s. Georgii in castro Crac. pertinet«. (Lib. ben. II, 16). R. 1506 król Aleksander wznawia i potwierdza lokacyę wsi na prawie niem. oraz prawa sołtysa Jana Kisslinga (Kod. dypl. Uniw. Jag. III, 240). R. 1522 orzeczeniem Zygmunta I sołtys B. niemieckich, Jan Kissling, podpadł jurysdykcyi prebendarza kościoła ś. Jerzego, jako pana tej wsi (tamże IV, 83). R. 1562 kanonikat bronowicki w kościele ś. Jerzego przekazany został Uniwersytetowi Jag. (tamże V, 48). R. 1581 były w »B. małych« »sors praeb. s. Georgii« i »scultetia D. Misziowski« (Pawiński, Małop.).

(1902)

Dzwonek. W środku wsi, przy rozstajnych drogach, obok kapliczki murowanej, na wysokim słupie drewnianym zawieszony dzwonek niewielki, na krawędzi czapki ma napis wypukło odlany, obiegający w jednym wierszu dokoła:

ANN. D: 1757 IN HONOREM S: S: TRINITATIS

Pod napisem biegnący ornament z liści akantu w dół zwróconych.

»Wrożna góra« zapewne miała związek z wróżbiarstwem epoki pogańskiej — nazwa ta nie uwzględniona w nowszych mapach — wzgórze dość wyniosłe w półn. zach. części wsi, a właściwie na pograniczu między Bronowicami wielkiemi i małemi, Modlniczką a Rząską; część jego dziś nazywa się »Pasternik«.

Wykopaliska. W gab. archeol. Uniw. Jag. pod l. Inwent. 219—221 znajdują się narzędzia kamienne przedhistoryczne, oraz pod l. 919 toporek żelazny górniczy, zapisane jako pochodzące z »Wróżny w Rząsce«.

11. Chełm.

Wieś, oddal. wsch. od Krakowa $6^1/_2$ kilom., należy do paraf. ś. Salwatora na Zwierzyńcu.

R. 1304 »comes Dobeslaus et Sanzimirus et Ymramus haeredes de Ch. itd. vendiderunt aquam acceptam super ipsorum haereditate praedicta Ch. et eductam de fluvio Rudawa« (Kod. dypl. kat. krak. II, 1, 2). R. 1375 wspomniany chełmski młyn (Kod. dypl. kr. I, 61). W latach 1388 i nast. występuje Hanco de Chelm, który ma posiadłość w sąsiedniej Woli chełmskiej, a r. 1398 wdowie po nim, Katarzynie, przyznano scultetiam in villa Wola (Ulanowski, Antiqu. lib. jud. zap. 5424, 6283, uw. XCVII, CCXL i CCLII). R. 1404 Piotr, Imram, Jan i Hanco, synowie Hancona, są właścicielami Ch. (Dypl. mogil. 94 i Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 1082). R. 1430 Hanko, Gregorius et Petrus de Ch. heredes (Kętrz. Smolka, Kod. tyn. 269). R. 1438 Stiborius de Chelm (Helcel op. c. zap. 2749); r. 1442 Petrus de Ch. kaszt. połan. zawiera układ w sprawie wody z Rudawy i młyna (tamże zap. 3050), a r. 1453 właścicielami wsi są bracia Jan kaszt. połan. i Scibor (Ulanowski, Inscr. clen. zap. 977). Imię Ścibor staje się potem przydomkiem w rodzinie Chełmskich, h. Ostoja, którzy dzierżą wieś przez wiek XV i XVI (por. Długosz, Lib. ben. II, 20 i Helcel op. c. zap. 3465, 3731, 3947, 4155; Bobrzyński Decr. jud. D. 1452 i 284). R. 1480 posiada części Ch. Mikołaj Zarogowski i zawiera o nie układ z Długoszem (Helcel op. c. zap. 4224 b i 4236/7 — mylnie wydrukowano 4136). R. 1533 Marcianus Chełmski heres de Ch. (Prawa i przyw. krak. II, 923). Za tego Marcyana,

gdy w latach 1552—1555 był zbór luterski w Woli Justowskiej, grzebano zmarłych dyssydentów w Ch., przez pogardę od ludu »psią górką« zwanym (Łepkowski, Przegl. zab. 10).

Wykopaliska. Tu odkryto grobowiska pogańskie, z których zabytki ma Gab. archeol. Uniw. Jag., czy też Bibliot. Jag. (Łepkowski, Przegląd zab. str. 8, nota); dwa luźne narzędzia kamienne przedhist., znalezione między Chełmem a Wolą Justowską, znajdują się w zbiorach Akad. Um. w Krakowie.

12. Czernichów.

Wieś, oddal. połud. zach. od Krakowa $20^1/_2$ kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Cirnechowo, Cyrnechow, Czernechow, Czyrnechow, Czirnechow, Czyrnyechow, Czerniechow.

Wieś z dzisiejszym Czernichówkiem stanowiła, zdaje się, początkowo jedną całość. Od r. 1253 wyliczana między posiadłościami klasztoru tynieckiego w szeregu dokumentów podrobionych lub podejrzanych. Również podrobione przywileje królewskie z lat 1286 i 1360, nadające Cz. i innym włościom klasztoru prawo magdeburskie (Kod. tyn.). R. 1398 klasztor wiedzie spór sądowy o karczmę w Cz. (tamże 181, Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 298). R. 1456 Kazim. Jag. potwierdza przywileje klasztoru na dobra Cz. i inne (Kod. tyn. 406). Obok tego połowa wsi »altera medietas« jest w rękach prywatnych. R. 1454 występuje nob. vir Zegotha de Cz. Długosz nazywa go: Zegota Obrychth albo Obricht z rodu Toporczyków. Członkowie rodu tego roszczą sobie prawo prezentowania proboszcza na przemian z klasztorem tynieckim, a długoletni spór o to rozpoczęty między opatem Mścisławem a Janem, woj. łęczyckim, rozstrzygnięty został dopiero w r. 1466. R. 1466 Petronella heres in Cz.; r. 1494 nob. et gen. Nicolaus Paczoltowski de Cz. (Kod. tyn. 406, 370, 379, 541; Długosza Lib. ben. II, 124 i III, 189; por. Łepkowski, Przegl. zab. 15).

($^{28}/_{10}$ 1903)

Kościół par. ś. Trójcy. Patron: Rząd.

Parafia istniała już w pierwszej połowie XIV w. R. 1353 Bodzanta, bisk. krak. odłączył od niej kilka wsi (Kod. dypl. mał. I, 278—279). Jest tradycya, że kościół pierwotny, tak jak i osada, były niegdyś gdzieindziej, a śladem tego ma być jakaś kapliczka opodal osady stojąca. Kościół na miejscu dzisiejszem wystawiono, zużytkowując starą kaplicę murowaną, która obecnie stanowi prezbiteryum. Kościół ten spłonął w XVII w., a odbudowany konsekrował r. 1680 biskup Mikołaj Oborski sufr. krak. Bractwo różańcowe założone przy nim r. 1665, potwierdzone 1667. (Z aktów kościelnych). Jakaś dobudowa miała podobno miejsce r. 1791, a śladem była tu data wyryta czy wymalowana na części budynku zachodniej (z opowiadania X. Proboszcza miejscowego).

Dawniejsi plebani: r. 1326 »Henczeko pleb. eccl. de Cirnechow« w dekan. zatorskim (Theiner, Monum. I, 241). R. 1401 po śmierci »Suentoslai ultimi rectoris« zostaje plebanem Nicolaus Gregorii de Pilzno; r. 1433 Paulus, a po jego śmierci r. 1454 Petrus Jacobi de Podlesse, v. de Podlesche, wspomniany także 1456. R. 1466 po rezygnacyi Marcina zostaje plebanem Mikołaj, przedtem pleban w Spytkowicach (Kętrz. Sm. Kod. tyn. 185—188, 272—276, 370—372, 399. 470). W XVII w. żył zasłużony proboszcz tutejszy, Wawrzyniec Ignacy Kamerer † 1687 r., dobrodziej kościoła. (Z Liber Memorab. i epitafium — patrz niżej).

Budynek oryentowany, murowany, dziwacznego kształtu, sklejony z trzech części nierównego wieku i stylu. Plan wskazuje fig. 55. Prezbiteryum maleńkie, zakończone wielobokiem o narożnikach zaokrąglonych

(na planie mylnie półkole) ze szkarpami, całe tynkowane. Jest to owa pierwotna kaplica średniowieczna, lecz przerabiana. Szkarpy gotyckie mają późniejsze gzemsy i nakrycia kamienne dziwacznie stopniowane. Tylko na jednej szkarpie zachował się na odsadzce pierwotny gzems okapowy gotycki z wapienia, prostego okroju. Cokół wapienny zakończony u góry profilem późno-gotyckim (fig. 56), obiega dokoła prezbiteryum i szkarp. Jest nieźle zachowany, na jednym z ciosów w narożniku północno-wschodnim jest znak kamieniarski W ścianie wieloboku południ.-wschodniej jest framuga ostrołukowa z zamurowanego dawnego okna. Od zachodu

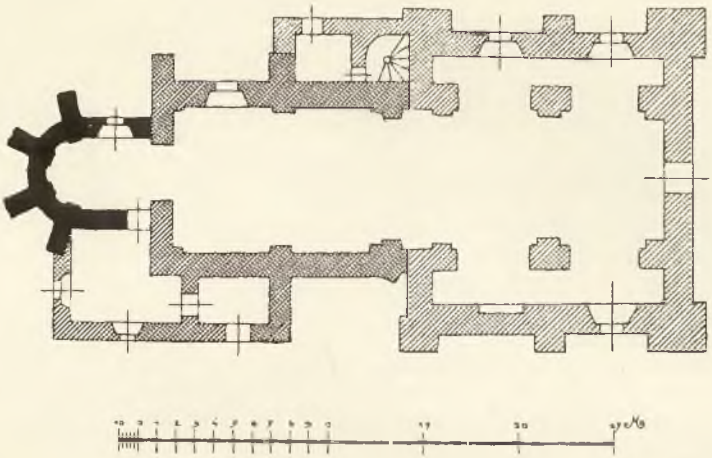

Fig. 55. Czernichów. Rzut poziomy kościoła.

przylega część rozszerzona, nawa prostokątna, wydłużona (ciemniej kreskowana); dobudowana zapewne w XVII w., ale na rzucie poziomym gotyckim i może na starszych murach; przy ścianie północnej zdjęcie rzutu poziomego wskazuje jakby część szkarpy skośnej narożnej, tu zapewne kończyła się pierwsza przybudowa. Wreszcie od zachodu jest dalsza przybudowana część, jeszcze szersza od poprzedniej, na rzucie poziomym kwadratu niemal, niezgrabna co do planu i wykonania. Datę jej budowy oznacza zapewne r. 1791, który miał być wypisany na murze gdzieś na strychu. Zewnątrz ma bardzo skromne cechy charakterystyczne i szczegóły. Portal główny w facyacie zachodniej jest bramą zamkniętą łukiem kabłąkowatym. Obramienie kamienne barokowe skromne, ale dobrego rysunku, ze zwornikiem w kształcie konsoli, impostami i ozdobnymi spodami węgarów; kant węgarów i archiwolty zaokrąglony w wałek, odcięty rowkiem od lica kamieni. Portal zapewne należał do części środkowej kościoła z XVII w. i później tutaj przeniesiony został.

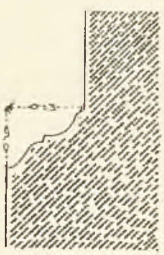

Fig. 56. Czernichów. Okrój cokołu kościoła.

Wnętrze tak w częściach starszych, jak nowszych, zasklepione w epoce baroku beczkowo z wielkiemi lunetami. Wielobok wschodniego zakończenia, wewnątrz zaokrąglony i zasklepiony konchowo. Reszta prezbiteryum tworzy kwadrat o jednem przęśle sklepienia krzyżowego, z drutami na krawędziach. Odrzwia wejścia z prezbiteryum do zakrystyi są marmurowe czarne, prostokątne, o okrojach barokowych. Pochodzić mają z kościoła WW. Świętych w Krakowie[1]. — Część kościoła zachodnia jest trójnawową o nawach równej wysokości; nawy boczne bardzo wąskie.

Ołtarze: wielki i jeden boczny obok tęczy, drewniane barokowe, pochodzą zapewne z drugiej połowy XVII w. Kilka innych podobnych do nich, jest późniejszych. Ołtarz boczny P. Jezusa Ukrzyż. w nawie północnej części nowszej kościoła, architektoniczna kompozycya drewniana, barokowa, o proporcyach wielkich a skromnej dekoracyi, według tradycyi miejscowej pochodzić ma z kościoła WW. Świętych w Krakowie.

Obraz Chrzest P. Jezusa, olejny, na płótnie, powieszony na pilastrze w środkowej części kościoła. Format pionowy, wys. ok. 3 m., szer. 0·72 m., w listwie złoconej, kompozycya i wykonanie wcale poprawne, koloryt żywy, postaci ludzkie blisko nat. wielkości, zapewne z XVII w.

Obraz ś. Izydora, olejny, na płótnie, w bocznym ołtarzu, części środkowej kościoła według tradycyi miejscowej ma być Stachowicza; utwór artystycznie słaby.

Chrzcielnica czarna marmurowa, barokowa, w kształcie czary konchowej na balustrze, z XVII w.

Epitafium X. Wawrzyńca Ignacego Kamerera, † 1687. Przy samym wielkim ołtarzu, w ścianie a cornu evangelii, jest wmurowana tablica czarna marmurowa, w ramie takiejże z płaskich skrętów barokowych, dobrego rysunku i dość okazałej, zakończonej u góry rodzajem attyki z dwoma kulami na końcach i podwyższeniem w środku, w którem jest miejsce próżne na medalion blaszany z portretem, zapewne wyjęty, i rozszerzonej u dołu ornamentyką, wśród której jest medalion próżny. Najw. wys. 1·60 m., najw. szerokość 1·33 m. W polu głównem prostokątnem napis ryty:

D. O. M.
perenni memoriæ
Periltris olim & Admdm Rn̄di Domini
LAVRENTII IGNATII KAMERER
I. Vsqꝫ Doctorꝫ Prothonotarii Aplici DECANI novi montis Czerniecho:[2]
Plebani Viri de Ecclesia DEI meritissimi
Claros cui Pofnania ortus, ROMA Doctoralem coronam

[1] O nabyciu do Czernichowa odrzwi marmurowych wspomina Zebrawski, Nasze zabytki I, 15, w pracy o zniesionym kościele WW. Świętych. Niema tam wzmianki iżby nabytym też został ołtarz.

[2] Małe z wpisane w duże C.

Præclaras natura dotes, Virtus ac eruditio magnu̅ ubiq; no̅en cu̅ dedifs&
In hoc deĩde loco, per 33 annos Paſtoralis cura,
Vitæ integritas, ſævi eloquii gloria munificentia in egenos
Domo plebanali, poſt Suecos per eum exſtructa
Templo hoc: poſt conſlagratione̅ e lapidibus reædificato
Et ſacra supellectili aucto Sſsmi ROSARII
Præbendario 7 millıū fundaōne erecto
Morte tandem felici, immortalem promeruit coronam
Obiit A. D. 1687 die 8 Novebr. Aetatis suæ 51

Epitafium Teresy z Łukawskich Przecławskiej † 1815, na małej tabliczce czarnej kamiennej, na fasadzie zewnętrznej zachodniej (dziś w kruchcie), na prawo wejścia głównego.

Napis pamiątkowy konsekracyi kościoła. W ścianie prezbiteryum, wysoko nad drzwiami do zakrystyi niewielka tablica marmurowa czarna, prostokątna, bez ramy, na niej w obwódce złoconej napis ryty:

DOMVM HANC
Ssmæ Trinitati et Divo Nicolao sacram
A. D. 1679 Die 30 Meñ. 7bris
Flammis voracibvs toto corpore exvstam et violatam
Itervm pristino ordini restitvtam sub eodem Patrocinio
Consecravit
Illmus et Rndism9 Dnus Nicolaus
Oborski D. G. Epūs
Laodiceñ. Suffraganeus et tunc Sede vacante
Epātus Cracovieñ. Generalis Administrator
A. Dñi 1680 Die 21 Mens. Novemb.
Et Anniversariam diem dedicationis huius Ecclæ ultimam
Dñicam post Pentec. celebrandum [1]) in fvturvm assignavit

Naczynia kościelne.

Kielich piękny srebrny, wys. 0·26 m., ornamenty barokowe au repoussé, a częściowo na wierzchu przyprawione z blachy wyrzynanej. Na krawędzi nogi od spodu napis ryty częściowo starty, obiegający w jednym wierszu dokoła:

....ECCLESIA [1]) CZERNICHOVIENSI LAVRENTIVS IGNATIVS KAMERER I. V. D. ....O PLEB CZERNICHOVIENSIS DONO DONAVIT

Monstrancya srebrna pozłacana, wys 0·78, barokowa z ozdobami au repoussé. Całość skonstruowana z przeźroczych gałązek winnej latorośli. Na dolnej krawędzi nogi od spodu napis ryty:

ANNO 1677 ECCL. CZERNICH. VALORIS M. II Lot 10

Puszka i pacyfikał srebrne, barokowe, roboty podobnej, jak monstrancya.

---

[1]) Sic.

Ornat cały z haftu kolor. jedwabnego, kolumna na tle złotem, boki na srebrnem. Barok, z połowy XVII w.

Dzwony na wieżach zachodniej fasady[1]):

Najmniejszy — wys. 0·29 m., dolna średnica 0·38 m. Odlew gładki, paskami poziomymi podzielony. Szyję obiega wśród dwóch pasków napis wypukło odlany:

SONET VOX MEA IN AVRIBVS TVIS 1667

Na płaszczu pod wyrazem »SONET« medalion w płaskorzeźbie odlany, obwiedziony girlandą. W polu wewnętrznem święty z gołą głową, trzyma laskę z krzyżem i księgę, u nóg jego leży nawpół siedzący człowiek z wzniesioną lewą ręką. Obok lewego ramienia świętego jakiś przedmiot, jakby kula z krzyżem na drągu stoi pionowo. — Podobno dzwon nosi imię Jana.

Największy, wys. 0·67 m., średn. dolna 0·95. Odlew gruby. Na płaszczu równo rozmieszczone kartusze barokowe, rysunku lichego, w jednym imię Marya, w drugim ś. Wojciech biskup, płaskorzeźbiony w całej postaci, w trzecim hierogram ihs minuskułami gotyckiemi, z czwartej strony wielki kartusz prostokątny w ramce barokowej z napisem wypukłym:

POST RESTITVTVM FRACTO CORPORE MEO ROBVR
ANNO DOM. 1677
SEPTENNIO EXACTO VIOLATVM DE
NOVO FLAMMIS IN AMPLIORI FORMA
ET PONDERE RENOVATVM ACQVISI
VI SONVM ANNO DNI 1683
PRÆSIDENTE ECCLÆ PAROCHI.
CZERNIECHOVIENSI LIK

Szyję obiega napis wypukły, pod którym biegnie ornament ze splotów węzłowatych, jakby gęsty motyw haftowany, tworzący rodzaj ząbków w dół zwróconych:

SONET VOX MEA TRINVS ET VNVS VT ADORETVR DEVS IESVS [MARIA MIKOLAY

Dzwon średni nowy przetopiony ze starego, pękniętego przed kilku laty.

Zachowany w odcisku napis na nim brzmiał: R. D. Laurent. Ignativs Kamerer I. V. D. Prot. Aplic. Decanus Novi Montis ples[2]) Czerniechoviensis Sponsae suae amantissimae applicavit A. D. 1677.

Na drugiej stronie był na płaszczu odlany kartusz herbowy pod kapeluszem prałackim i dokoła litery, stanowiące sigle nazwiska i tytułu proboszcza:

---

[1]) Żebrawski w książce Nasze zabytki I, 28 pisze, że r. 1832 na licytacyi urządzenia kościoła WW. Świętych w Krakowie zakupiono do Czernichowa dwa dzwony, największy ważący 18 centn., rozbity, i drugi mały, ważący 5 centn. Wiadomość ta nie może odnosić się do żadnego z dzwonów niżej opisanych, gdyż pierwszy jest za mały, by ważył 5 centn., a dwa następne według napisów były w XVII w. dla kościoła czernichowskiego odlane. [2]) Sic.

L I K
I.V. D
P. A.
D. N
P. C

Archiwum kościelne, przechowywane na plebanii. Znajdują się tam:

a) Metryki od r. 1776.

b) »Liber privilegiorum« czyli księga Bractwa różańcowego, założona w XVII w. przez X. Kamerera, który w niej wpisał różne przywileje.

1) Dedykacya Różańcowi ś.

2) Alanusa Chodowskiego, prowincyała Dominikanów, przywilej na założenie Bractwa różańcowego. Aprobata biskupia. Confirmatio z r. 1667.

3) Przywilej opata tynieckiego na kaplicę drewnianą w Czernichówku.

4) Fundacye różne.

5) Obowiązki nałożone przepisami biskupa Mikołaja Oborskiego.

6) Wpisy do Bractwa różańcowego od 1 maja 1665.

c) Nowy »Liber memorabilium«.

Starszych aktów niema.

13. Czernichówek.

Wieś, oddal. południ. zach. od Krakowa $19^3/_4$ kilom. Należy do par. w Czernichowie.

Co do nazwy i dziejów patrz wyżej: Czernichów.

($^{28}/_{10}$ 1903)

Kaplica Różańcowa. Na wzgórku skalistym, między gościńcem z Czernichowa do Liszek a Wisłą, z pięknym widokiem na południowe zawiśle i podgórze karpackie, stoi kaplica, fundowana podobno w XVII w. przez X. Kamerera, prob. w Czernichowie, na pamiątkę, że biskup Oborski z tego miejsca procesyonalnie szedł poświęcać kościół w Czernichowie. (Tradycya miejscowa). Jest to budynek murowany, oryentowany, niewielki, na planie ośmioboku, z przybudówką od wschodu, na pomieszczenie zakrystyi. Materyałem cegła tynkowana. Zewnątrz bez ozdób. Wnętrze rozczłonkowane pilastrami w narożnikach. Całość skromna i opustoszała, ma ogólne cechy barokowej budowy. Odrzwia wejścia bocznego południowego, tudzież drugie z kościoła za mensą ołtarzową do zakrystyi, mają obramienia drewniane, barokowe, o prostym okroju, z uszami w narożnikach.

Budynek przed niewielu laty został nakryty dachem i nadmurowany czterema nieładnymi szczytami na końcach osi podłużnej i poprzecznej. Zresztą nie jest wykończony ani urządzony.

14. Czulice.

Wieś, oddal. półn. wsch. od Krakowa $19^1/_2$ kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Zulicz, Czulicz, Czulycze, Czulicze.

Gniazdo Czulickich h. Czewoja.

R. 1335 Imramus de Zulicz (Kod. mał. I, 239), może ten sam wspomniany r. 1350 (Dypl. mogil. 59) R. 1370 pojawia się »dom. Chwalis de Cz. heres« (Acta Scab. Crac. zap. 502). Może syn pierwszego Imrama występuje 1381—1387 jako Ymramco de Cz., a potem 1388—1397 jako Imramus de Cz. (Ulanowski, Ant. lib. jud. zap. 778,814, 947, 1270, 1301, 4189, uw. XLVIII). W końcu XIV w. Cz. mają kilku współwłaścicieli: 1385 do 1390 Johannes albo Jaschco de Cz., od 1398 Helena, wdowa po nim, i 1398—1409 ich syn Imramus junior, obok nich żyje Imramus senior, zw. też Czuliczski 1398—1409

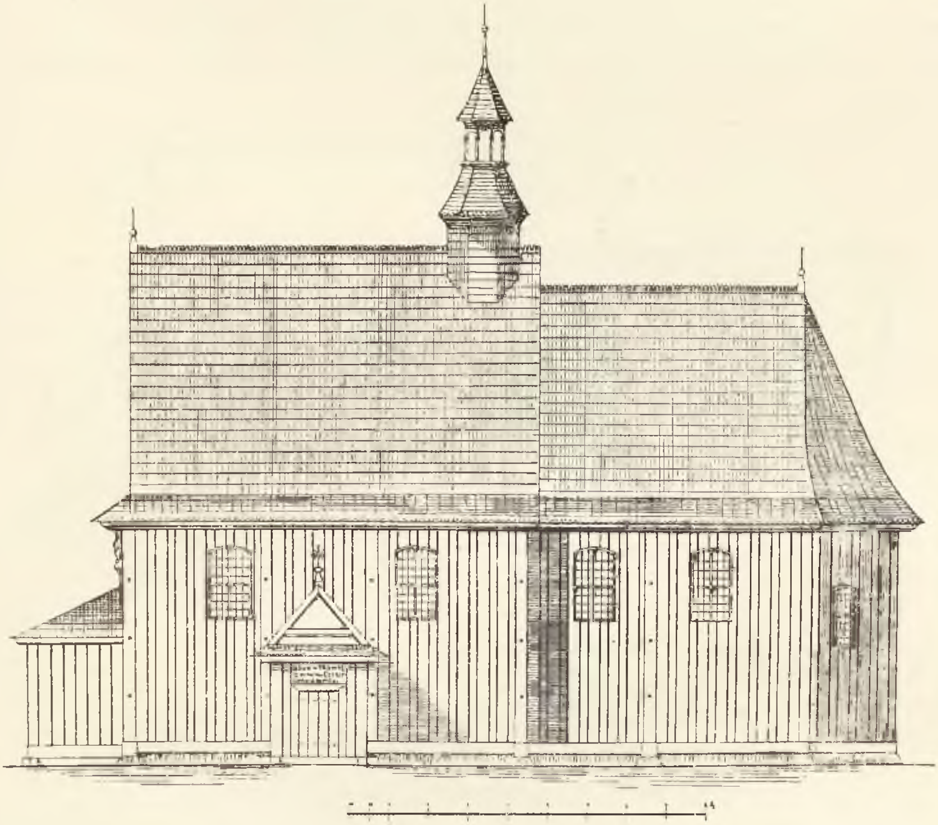

Fig. 57. Czulice. Elewacya boczna kościoła.

i wiedzie z nimi spory o część Czulic. (Ulan. op. cit. zap, 4639, uw. XCV, zap. 4701, 4706, 5046, 5447, uw. CXXVIII, zap. 7010, 9991, uw. CCLXIV, CCLXX, CCLXXVI, CCCXV, Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 376, 571; Ulanowski, Inscr. clen. zap. 90, 1222, 1242). Równocześnie r. 1398 występuje Woytek Oczoslo heres de Cz. (Ulanowski, Ant. lib. jud. uw. CCLIV). R. 1409 Imramus junior dowodzi swego szlachectwa jako należący do h.: »duorum babatorum cruce intermedia, proclam. Czewa« (Helcel op. cit. zap. 1210). Tenże jako heres de Cz. w latach 1408 - 1418 (Kod. kat. kr. II passim — por. Kod. Uniw. I, 106). R. 1447 1488 właścicielem Cz. jest Jan »de armis Czewnia« albo »Czewya« zw. Czuliczsky (Kod. Uniw. II, 135; Helcel op. cit. zap. 4318, 4331, por. Długosza Lib. ben. II, 40, 159). R. 1581 jest w Cz. »sors woj. bełskiego« (Mikołaja Dorohostajskiego?) i »sors Drzewieckich« (Pawiński, Małop.). R. 1800 właścicielką Anna z Morskich Grodzicka (patrz. niżej Mogiła, epitafia).

(7/8 1901)

Kościół paraf. ś. Mikołaja. Patron: p. Antoni Dębski.

Parafia już w pierwszej połowie XIV w. Za Długosza istniał tu kościół drewniany (Lib. ben.). Według Schematyzmu, kościół obecny wystawiony jest r. 1547.

Dawniejsi proboszczowie: R. 1326 Hermannus pleb. eccl. de Czulicz dek. pleszowskiego (Theiner, Monum. I, 246). R. 1397—1398 Johannes plebanus de Cz. (Ulanowski Antiqu. lib. jud. zap. 6238, uw. CCXL). R. 1471 Piotr pleban (Kod. Uniw. III, 36). R. 1568 pleban Jakub Lipnicki (Dypl. mogil. 158).

Budynek oryentowany, drewniany; zewnętrznie, wskutek przeróbek i oszalowania deskami pionowemi, bez wybitnego typu stylowego. Elewacyę boczną przedstawia fig. 57; rzut poziomy fig. 58, a przekrój podłużny

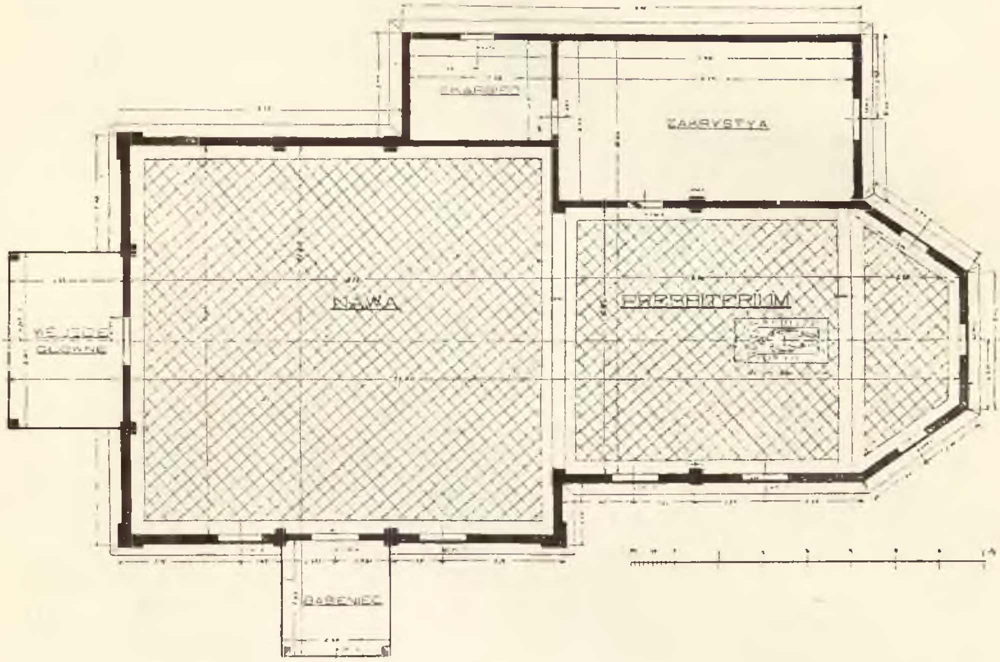

Fig. 58. Czulice. Rzut poziomy kościoła.

fig. 59 i poprzeczny fig. 60. Jest to kościół jednonawowy, bez wieży, z prezbiteryum węższem, zakończonem wielobocznie. Jedynymi szczegółami stylowymi, które się zachowały, są: odrzwia profilowane wejścia bocznego od strony babieńca południowego (fig. 61). W polu gładkiem, nad arkadami, jest wyrzezana data 1547, na rysunku nie uwzględniona, która wskazuje, że kościół był w tym może roku skończony, choć niema pewności, czy też te odrzwia ze starego kościoła nie zostały tylko przeniesione do nowszego. Dalej, odrzwia wejścia głównego w ścianie zachodniej, podobnego rysunku, tylko bez tympanonu i fryzu w nim arkadowego. Innego kształtu, choć podobnego okroju odrzwia z prezbiteryum do zakrystyi okazuje fig. 62. Wreszcie z dawnych obramień okien zacho-

wało się jedno za wielkim ołtarzem, rysunkiem analogiczne do portalu datowanego, lecz okrojem skromniejsze (fig. 63)[1]).

Obrazy.

W w. ołtarzu obraz na drzewie M. Boskiej w półfigurze, cały przemalowany, tylko może twarz Dziecięcia Jezus pierwotna. Obraz ten był podobno już w r. 1747 restaurowany. (Z zapisek w aktach kościoła). Może o nim pisze w r. 1863 Łepkowski[2]), że zupełnie prawie z barw obleciały.

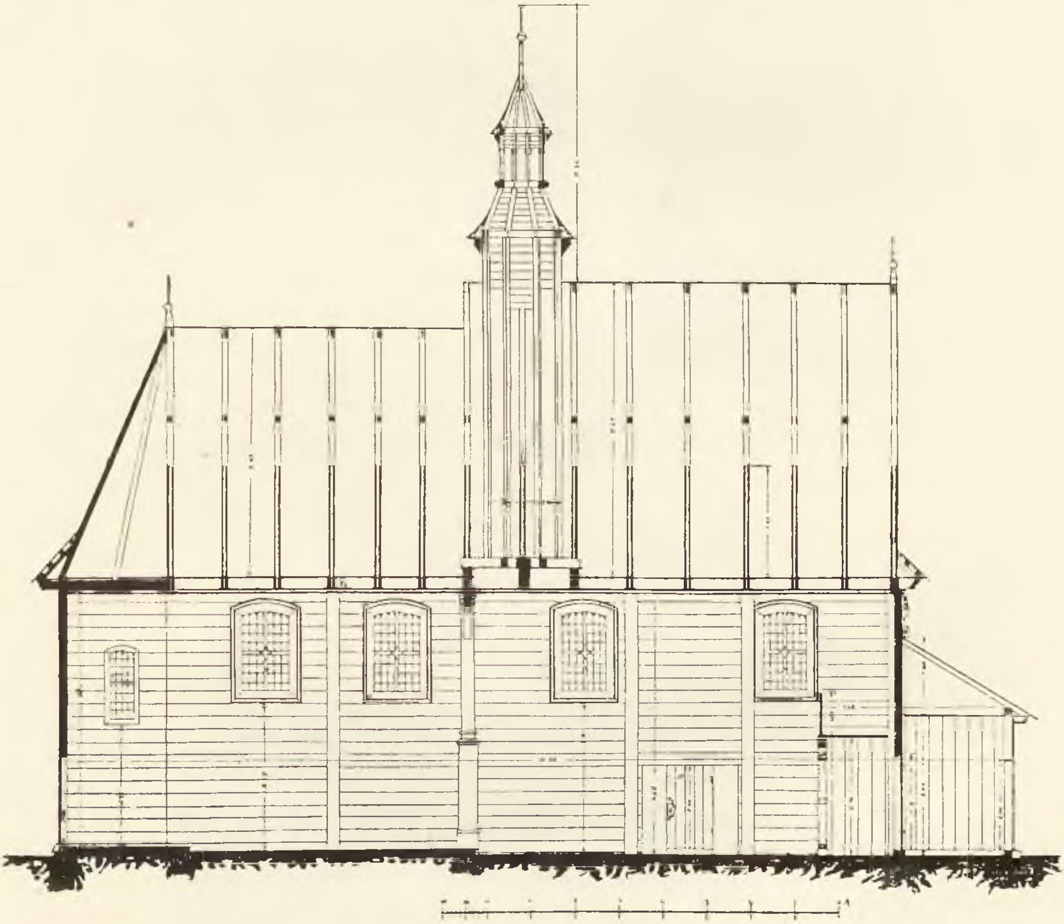

Fig. 59. Czulice. Przekrój podłużny kościoła.

Obraz trzech śś. Janów (fig. 64), w zakrystyi przechowany, na drzewie, wys. 1·01 m., szer. 0·93 m. Od dołu być może skrócony, ujęty w ramę nowszą. Dawniej miał od góry ramę łukowatą, albo też maswerk rzeźbiony, czego ślad zachował się na tle. Obraz przedstawia obok siebie

[1]) Powyższe zdjęcia kościoła w Czulicach zawdzięczam p. Januszowi Niedziałkowskiemu, architektowi w Krakowie.

[2]) Przegląd zabytków str. 76.

śś.: Jana Ewang. z kielichem, Jana Chrzc. z barankiem i książką, Jana Jałmużnika z insygniami kardynalskiemi i workiem. Malowanie jest zdaje się olejne, rysunek dobry, głowy wydają się za wielkie z powodu, że postaci są widoczne tylko po kolana. Traktowanie draperyi jakby blaszanych i sztucznie wydętych przypomina manierę Wita Stwosza. Koloryt jest w tonie brunatny. Tło złocone, wygniatane w skręty liści ostu czy

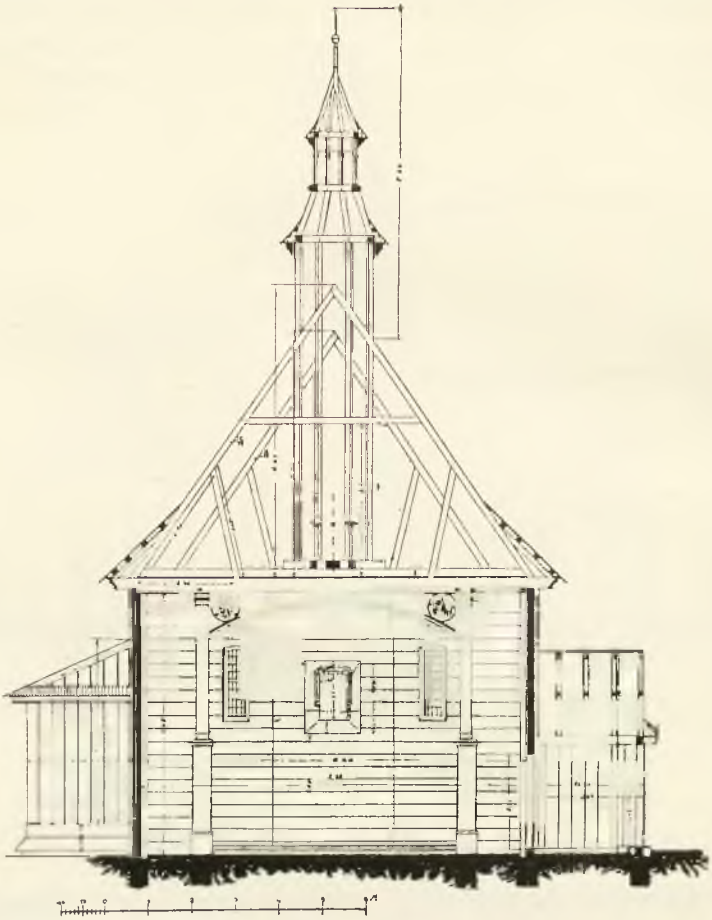

Fig. 60. Czulice. Przekrój poprzeczny kościoła.

akantu, zupełnie gotyckie. Obraz jest zapewne z samego końca XV w. Zachowany dobrze, nie był przemalowywany.

Chrzcielnica czarna marmurowa, barokowa, podobna jak w Ruszczy (patrz niżej: Ruszcza), ale bez herbu. Stopień półkolisty z pod niej usunięto i znajduje się przed kruchtą.

Płyta grobowa Czulickiego z XV w. Na środku prezbiteryum, tuż przy balaskach w. ołtarza, jest w posadzce płyta piaskowcowa prostokątna, dług. 1·68 m., szer. 1·02 m., o powierzchni wydeptanej i bardzo startej. Na środkowem polu prostokątnem znać resztę śladów rytej postaci rycerza,

zwróconej nogami ku wielkiemu ołtarzowi. Na głowie ma hełm kształtu spłaszczonego okrągłego kapelusza z rondem, poprzed nogami tarczę, z poza której pokazują się stopy i herb Czewoja (w dolnej połowie tarczy w poprzek dwie szerokie podkowy barkami zwrócone ku sobie)[1]). Dokoła brzegu płyty, jakoby na listwie wysok. 0·18 m., obiega napis ryty minuskułami gotyckiemi wys. 0·135 m., zaczynając w głowach rycerza: Anno domini .... izabet § obyt § dn .... de czu ...[2]). Te reszty napisu są już niemal całkiem nieczytelne, widać litery tylko przy sztucznem oświetleniu. Uzupełnić go częściowo można: Anno domini .... in die s. elizabet obyt dnus ..... de czulice[3]).

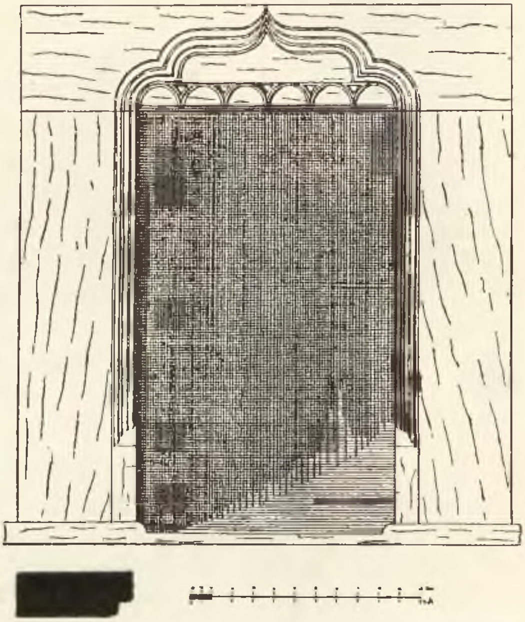

Fig. 61. Czulice. Portal południowy kościoła.

Rzeźby drewniane i sprzęty.

Posąg M. Boskiej stoi zewnątrz na konsoli przyczepionej do facyaty zachodniej kościoła, nad dachem babieńca, około $^{3}/_{4}$ wielk. nat. M. Boska trzyma Dziecię Jezus na

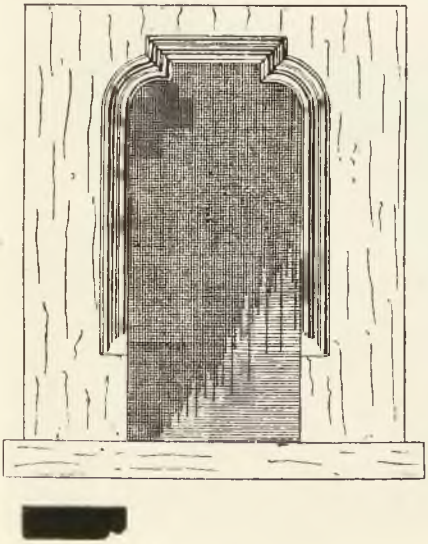

Fig. 62. Czulice. Odrzwia wejścia z kościoła do zakrystyi.

[1]) Herb Czewoja właściwie ma jeszcze krzyż długi drzewcem dolnem wciśnięty między barki podków, albo krzyż krótki powyżej podków. Zdaje się, że tak wyglądał też i w Czulicach, a tylko przez czas starte zostały ślady krzyża, na który jest miejsca dość na górnej połowie tarczy. Piekosiński, Heraldyka polska wieków średnich, niedokładnie opisuje i rysuje ten herb z nagrobku Czulickiego na podstawie mylnych notat Łepkowskiego. Widok tej płyty z przed 40 lat, nie zupełnie ścisły, ogłoszony jest w Cerchów i Kopery Pomnikach Krakowa, z błędnym podpisem, iż to jest nagrobek nieznanego mężczyzny w Ruszczy. Według tego zdjęcia, widać było w r. 1862 jeszcze całego rycerza w zbroi nieudolnie konturowo wyrytego.

[2]) Łepkowski w Przeglądzie zabytków z r. 1863 czytał: »Johannes Chulicius.... obiit anno...« Być może, iż »Johannes« było jeszcze widać wówczas, cała jednak reszta odczytana jest błędnie, jak dziś nawet stwierdzić można.

[3]) Do odczytania tego napisu pomagał uprzejmie p. Stanisław Cercha.

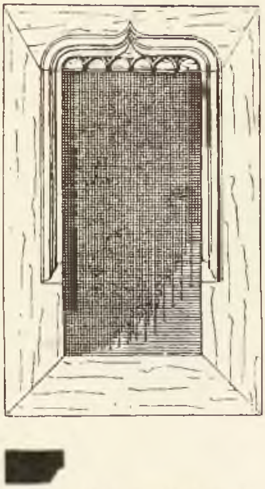

Fig. 63. Czulice. Obramienie okienne kościoła.

lewej ręce, jest przegięta w tył w pasie, draperye mają cechy średniowieczne, robota jest dosyć gruba. Polichromia może nowsza, poścRierana.

Relikwiarz, mała herma ś. Mikołaja, złocona, dość dobrego dłóta, XVII w. — w skarbcu.

Skrzynia malowana w skarbcu. Kwiaty malowane w stylu barokowym, ale roboty chłopskiej, może z XVII w. Farby poścRierane.

Przedmioty metalowe.

Kielich srebrny wys. 0·24, śred. dolna podstawy 0·12. Ozdoby trybowane barokowe w liście i głowy aniołków. Węzeł o przekroju trójkątnym z lanemi głowami aniołków w trzech kątach, na płaszczyznach zaś w nyżach płaskorzeźbione lane figurki całe śś. Stanisława, Floryana, Mikołaja. Na dolnej krawędzi pod spodem napis ryty w jednym wierszu dokoła:

A. D. 1675 Slawały z Panią Barbarą Matką swą, ten kielich z pracy swoiey kościołowi Czulickiemu

Kielich srebrny barokowy, wys. 0·23 m., średn. dolna podstawy 0·113 m. Węzeł ma trzy głowy aniołków w trzech rogach, na nodze i stopie emblematy Męki P. trybowane. Na blasze osobnej przytwierdzonej tarcza z h. Godziemba i dokoła litery:

P D
Z L
K K

(P .... Dąbski z Lubrańca kaszt. konarski?).

Kielich srebrny, trybowany w stylu Ludwika XVI.

Kielich srebrny z różnemi monetami wprawionemi, z XIX w.

Monstrancya wielka srebrna, trybowana, w stylu rokoko. Wysokość cała 0·83 m. W środkowej części posążek ś. Mikołaja podtrzymuje melchizedek, — z boku ramiona masywne lane, jak w kandelabrze, ze skrętów rokoko, podtrzymują na końcach klęczących aniołków lanych. — Wiele pereł i czeskich kamieni w promieniach i górnej części. Na dolnej krawędzi

Fig. 64. Czulice. Obraz średniowieczny trzech śś. Janów.

stopy od strony wierzchniej napis ryty: *A. D. 1771 die 6ᵗᵃ 10bris. Grzyw. 16 lutów 8 Prob. 10*

Pacyfikał z relikwią krzyża ś. rokoko, srebrny, na spodzie dolnej krawędzi napis ryty w jednym wierszu:
MCA DNA ANNA A DROZDOW DĄBSKA CASTELLANISSA KONAR. ŁECZYC. ECCLESIÆ CZVLICENSI DICAVIT A. D.... (reszta starta).

Kadzielnica srebrna rokoko i takaż łódka, ozdoby liściaste ładne, trybow.

Krzyż wielki na ołtarzu w.; bronz pozłacany. Wys. 1·14 m., wczesny barok, ozdoby lane, tytuł [INRI], aniołki — z różnych części składany. Noga przeźrocza, bronzowa, późniejsza.

Dzwon na dzwonnicy osobnej, w murowanej arkadzie, pięknego odlewu, średn. 0·90 m., z napisem bisk. Skórkowskiego.

15. Dąbie.

Wieś, oddal. wsch. od Krakowa 3 kilom., należy do paraf. ś. Mikołaja w Krakowie.

W średnich wiekach Dambe, Dąbe polonica, Dambie, Danbe.

R. 1254 Bolesław Wstydliwy uwalnia wieś Dambe, należącą do klasztoru Norbertanek na Zwierzyńcu od uciążliwości i ciężarów (Kodeks dyplom. kat. kr. I, 53). Wieś potem niewiadomo jakim sposobem przeszła na własność królewską. R. 1348 Kazimierz W. »haereditatem nostram Dąbe polonica dictam, contiguam nostrae civitati Cracow, super litus Wisslae iacentem« nadaje i darowuje klasztorowi Cystersów w Mogile, choć jeszcze potem r. 1355 jakieś grunta w D. były w posiadaniu Mikołaja Wierzynka, podst. sandom., który z nich płacił daniny królowi (Kod. dypl. małop. I, 286); a klasztor r. 1389 drogą zamiany odstępuje Dąbie m. Krakowowi (Kod. dypl. mogil. 58, 84; Kod. dypl. m. Krak. I. 83—87). W XV w. kilkakrotnie m. Kraków dawało w zastaw wieś Dąbie, gdy potrzebowało pieniędzy dla dania ich królowi na wyprawę pruską, na szpitale i na inne pilne wydatki (Kod. dypl. krak. 664—710 passim). Zawsze je jednak wykupywało i Dąbie do dziś dnia pozostaje własnością gminy m. Krakowa. — R. 1573 wspomniana jest cegielnia miejska pod Dąbiem (Pr. i prz. Krak. I, 1098).

($^{16}/_{1}$ 1904)

Figura czyli słup pamiątkowy. Za Grzegórzkami i wałem akcyzowym miejskim, pomiędzy torem kolei kocmyrzowskiej a fortem Dąbie, stojącym nad Wisłą, przy narożniku północno-wschodnim tego

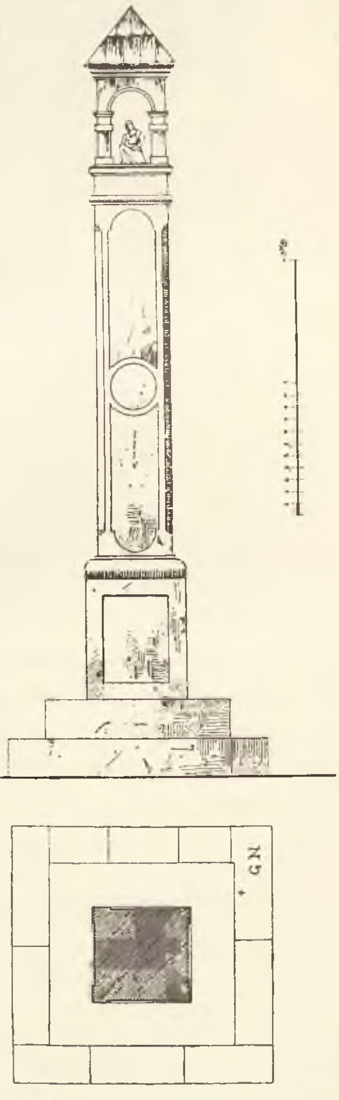

Fig. 65. Dąbie. Figura czyli słup pamiątkowy

fortu, na pastwisku, stoi na małym kopczyku słup murowany z cegły i tynkowany, na rzucie prostokątnym (fig. 65, por. planik sytuacyjny fig. 66). Na dwóch stopniach kamiennych wznosi się postument zakończony od góry rodzajem gzemsu profilowanego z cegły formowanej, wyżej trzon słupa z niskim cokołem, o narożnikach ściętych. Nad gzemsem górnym jest kapliczka na czterech słupkach zasklepiona i nakryta daszkiem dachówkowym.

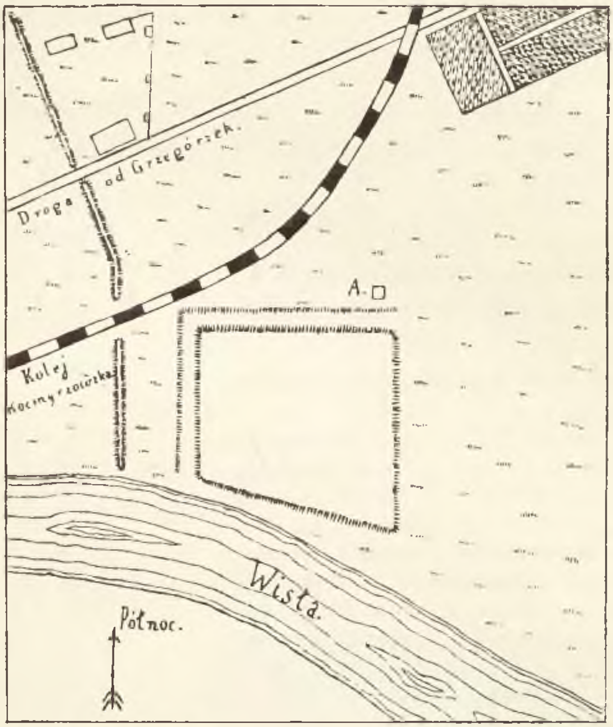

Fig. 66. Dąbie. Planik sytuacyjny słupa pamiątkowego przy forcie.

Cała wysokość wynosi aż do daszku 5·92 m. W kapliczce pod sklepieniem jest jakiś posążek postaci siedzącej, może P. Jezusa Miłosiernego. Postument i trzon są tynkowane i noszą ślady sgraffitowego podziału powierzchni. Całość, sądząc po cechach stylowych, pochodzi z początku XVIII w.

16. Dziekanowice.

Wieś, oddal. półn. wsch. od Krakowa $8^1/_2$ kilom. Należy do parafii w Raciborowicach.

W XV w. już oddawna wieś należała do kapit. krak., w której posiadaniu i dziś zostaje. Długosz pisze, że — jak wieść niesie — nadaną była początkowo klasztorowi ś. Trójcy w Krakowie przy jego pierwotnem uposażeniu, może przez Iwona Odrowąża. Dominikanie zaś odstąpili ją za pewną sumę kapitule krak. (Lib. ben. I, 157). R. 1464 Kazim. Jag. przeniósł D., należące do kapituły krak., na prawo magdeburskie (Łepkowski, Przegląd zabytków str. 63)

(11/9 1902)

Mogiła. Na polu dworskiem, niedaleko granicy Bosutowa i drogi prowadzącej przez Sudoł i Prądnik czerwony do Krakowa (do gościńca z Michałowic do Krakowa), na punkcie górującym naprzeciw dworu Bosutowskiego (patrz planik syt. fig. 67, przy *A*), jest kopiec, około 3 m. wysoki, znacznego obwodu. Na jego szczycie spłaszczonym leży głaz z piaskowca kształtu i wielkości bębna wojskowego. Zapewne część trzonu kolumny.

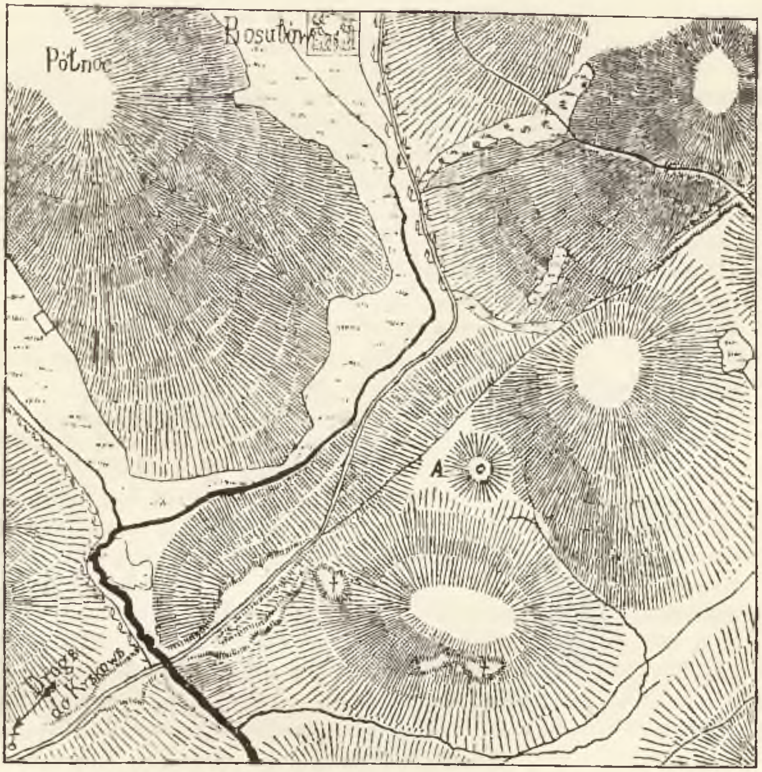

Fig. 67. Dziekanowice. Plan sytuacyjny kopca pamiątkowego.

Podobno ma tu być grób zmarłych czy poległych tutaj żołnierzy kościuszkowskich. Por. Bosutów [1]).

Dawniejszy opis miejscowości. Na drodze z Krakowa do Raciborowic, na wzgórzu, stoi na czworobocznej podstawie część z wielkiego kamiennego słupa. Miejsce około podstawy wyłożone ciosami, które żelazem spojone były i zdaje się, że pod niemi jest grób. O tej ruinie grobowca, który lud figurą zowie, głosi podanie, że pod nią leży jakiś nieprzyjacielski jenerał, który z tego wzgórka obserwował pole bitwy (Łepkowski, Przegląd zab. str. 63). Tego słupa czy grobowca dziś znaleść nie można.

---

1) Łepkowski w Przeglądzie zabytków str. 63 wspomina o tym kopcu pod Bosutowem i mówi, że »na pagórku ku wschodowi znać ślady bateryi«.

17. Garlica murowana.

Wieś, oddal. półn. od Krakowa 9 kilom. Należy do parafii w Zielonkach.

W średnich wiekach: Gardlicza, Gardlic, Gardlicia, Gardlichia, także czasem Gorlicza, Gorlicz — Garlicza superior, Garlicza górna.

Dzieje Garlicy są zawiłe z powodu, że dzieliła się na kilka wiosek tej samej nazwy. Obecnie są dwie G. obok siebie nad samą granicą: murowana w Austryi, duchowna w Królestwie polskiem; nadto Garliczka tamże i Wola Zacharzowa. Pierwotnie tworzyły może jedną całość. R. 1263 klasztor Zwierzyniecki odstępuje swoje »praediolum Gardlicza« kapitule krak. (Kod. kat. kr. I, 89), a r. 1274 kapituła pozwala pewnemu Zacharyaszowi »villam G.« lokować na prawie niemieckiem. Tak powstała Wola Zacharzowa (tamże 102). Ale już w końcu XIV w. występują obok kapituły prywatni właściciele części G.: r. 1357 i 1379 Petrus de G. heres (Dyplom. mogil. 22 i Kod. tyn. 159); może ten sam r. 1389 »Potrassius dictus Garliczsci« (Ulanowski, Antiq. lib. jud. I, zap. 5327); r. 1381 villa G. Thomconis (Kod. kat. kr. II, 82). W latach 1385—1388 czytamy o Miczku albo Nicolaus de G., a w latach 1388—1398 o Michale »heres de G.« (Ulanowski, Antiqu. lib. jud. zap. 3430, 3694, 3695, 4558, 4599, 5140, 6381). W latach 1397—1429 pojawia się Joannes de G., zwany też Janus, Hanus, Jaschco Werzing, Hanus Werzingi albo Werzinek de G., syn Miczka Werzing de Gorlicz. R. 1400 nastąpił podział dóbr pomiędzy synami Miczka tego, braćmi Janem, Tomaszem i Mikołajem, w którym Janowi dostała się villa tota G. et pars hereditatis in alia G.« Mimo tego w tymże roku »Hanus, Niclos et Thomas fratres uterini« występują dalej jako »heredes de G.« R. 1429 Hanus Werzingi de G. ma sprawę »cum Bernardo thabernatore de Gardlicza Petri« (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 399, 526, 527 i 2295; Ulanowski, Inscr. clen. zap. 129 i 356; tenże, Antiq. lib. jud. uw. CCXXXII, CCLXX, zap. 1399, 8206, 9249, 9251, 9723, 9998, 10482, 10647)[1]; r. 1419 Joh. de G. de clenodio prawdy; r. 1447 Helvig et Stanislaus fratres de G. in clipeo deferentes medium leonem de muro, proclamacione prawda (Ulan. Inscr. clen. zap. 330 i 876)[2]; r. 1444 i 1449 Nicol. de G. heres i (zapewne ten sam) Nicolaus Verzinek de G. (Cod. dypl. Uniw. II, 42 i Helcel op. c. zap. 3400). Ten sam, lub syn jego, Mikołaj, wspomniany jeszcze r. 1477 (Helcel, op. c. zap. 4190). Za Długosza, obok posiadłości kapitulnej, były jeszcze w Garlicy folwarki Zagorskiego i Grzegorzowskiego, tudzież wioski »Garlicza dicta Wierzynkonis« oraz »Gardlicza Thomkonis« należąca do par. w Giebułtowie, a tej ostatniej właścicielem był Piotr Gaszkowyecz doktor med. (Lib. ben. I, 170—171 i 266). Właściwie nazywał on się Gaschowyecz, był rajcą krak. i umarł między styczniem a majem r. 1474, a akta spadkowe zowią go »haeres de Gorna Garlicza« (Helcel op. c. zap. 4119, 4121b). R. 1474 występuje »nob. Joh. Zagórski de inferiori Garlicza alias capitulna«, lecz w r. 1481 synowie dra Piotra Gaszowca, »haeredes de inferiori Garlicza«, sprzedają tę wioskę Mikołajowi Kobylskiemu (Helcel op. c. zap. 4119 i 4263). R. 1493 jeszcze czytamy o żonie i synach dra Piotra Gaszowca jako »heredes de Garlicza« (Ulan. Inscr. clen. zap. 1477), a r. 1498 Jan Liberhant »phisicus Reg. maj. heres de superiori Garlicza«, nabywszy pewne prawa do części Garlicy od Pawła Czarnego albo Schwarza, żupnika krak., prowadzi proces z wdową po Piotrze Gaszowcu »de superiori Garlicza« i jej synem Stanisławem Garlickim (Helcel op. c. zap. 4496 i 4507). R. 1505 królowa wdowa Elżbieta »totam villam

[1]) »Derslaus de Garlice Carwaczian dictus«, o którym czytamy pod r. 1413 w Dyplom. mogil. str. 98, zdaje się nie był z Garlicy, ale może z Gorliczyna (por. Długosz, Lib. ben. I. 119, 250 i II, 78).

[2]) Wikła ta wiadomość historyę Garlicy, albowiem wiadomo, że Wierzynkowie, którzy od tej wsi przybrali też nazwę Garlickich, używali h. Łagoda albo Połańcze, zw. także Wierzynkowa (Kutrzeba, Hist. rodziny Wierzynków. Roczn. krak. tom II).

suam hereditariam inferiorem Garlicza, quam a Nicolao Kobylski habet emptam, nob. Johanni Wyrzbiantha donavit« (tamże, zap. 4556). R. 1532 właścicielem Garlicy jest Stanisław Narembski (Kod. dypl. Uniw. IV, 115). — Według wskazówek, umieszczonych przez wydawcę Długoszowego Lib. ben. Garlicą murowaną byłaby dawna G. Thomconis, zwana później G. superior. R. 1581 były w G. (murowanej) »sors capituli crac.« i »sors Szydłowski« (Pawiński, Małop.). Ok. 1815 r. nabyli wieś Baderowie od Radomyskich, którzy ją mieli w spadku (tradycya rodziny Baderów i Kozłowskich).

R. 1367 Johannes de G. praebendarius s. Michaelis in castro crac. (Dypl. mogil. 22). R. 1381 umarł Joh. de G. kanonik krak. (Mon. Pol. h. II, 929 i VI, 636).

($^6/_7$) 1902)

Lamus. We dworze, położonym na wyniosłości nad rzeczką Naramką, wśród budynków gospodarskich, na spadzistości, w ogródku, budynek murowany piętrowy, na rzucie poziomym niemal kwadratowym. Plan parteru i I piętra podaje fig. 68. Materyałem cegła niewielkich rozmiarów, zapewne XVII w.; zewnątrz tynkowany, bez ozdób lub gzemsów, tylko okna I piętra zarówno te, co są otwarte, jak i ślepe dla symetryi umieszczone, mają obramienia kamienne, o skromnym renesansowym okroju. Parter, dziś używany jako piwnica; wchodzi się doń trochę na dół. Był od początku bez okien. W dwóch przeciwległych ścianach krótszych były otwory arkadowe szerokości 3·52 m., zasklepione odcinkiem koła; dziś są oba zamurowane w późniejszych czasach, w jednym zrobiono drzwiczki wejścia, w przeciwległym okienko. Jedna ściana dłuższa parterowa od strony spadku terenu jest wzmocniona przymurowaną w całej jej długości, zapewne w nowszych czasach, szkarpą skośnie gubiącą się w wysokości około 3 m. od poziomu. Parterowa przestrzeń jest zasklepiona płaskiem sklepieniem z lunetami w ten sposób, że więcej niż po pół lunety znajduje się po bokach, a druty grzbietów sklepienia są przedłużone poza przecięcie się. Do izby I piętra idzie się po schodkach zewnętrznych drewnianych wzdłuż ściany krótszej, zakończonych w górze małym podestem. Jakie było dawniej połączenie, niewiadomo. Izba o przestrzeni wskutek odsadzek wewnętrznych cokolwiek obszerniejszej niż parter, ma piec i cztery okna. Dwa są umieszczone w ścianie krótszej naprzeciw wejścia, a w ścianach dłuższych po jednem blisko tamtej ściany. Symetrycznie zaś do nich są w drugim końcu ścian dłuższych okna ślepe, tylko z zewnątrz widzialne. Okna mają pierwotne obramienia kamienne, drzwi są bez obramienia takiego. Budynek zresztą

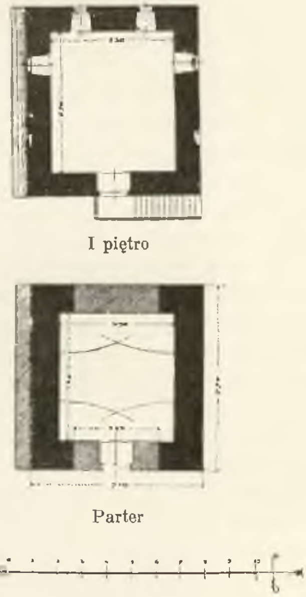

Fig. 68. Garlica murowana. Rzut poziomy parteru i I piętra lamusa

nie ma cech stylowych. Profil węgarów okien jest w górnej części, w części dolnej węgary i ława spodnia są gładkie.

Niewątpliwie budynek był pierwotnie bramą obejścia dworskiego, o czem świadczy zarówno tradycya, jak teren. Na dole był przejazd dziś zamurowany, zaś nad nim umieszczono izbę mieszkalną.

Obecnie wjeżdża się do zabudowań dworskich z innej strony, od wschodu. Tu znajduje się brama wjazdowa murowana, w kształcie niewielkiego łuku tryumfalnego w stylu empire. Obok przejazdu, zasklepionego półkolem, są pilastry kamienne, bez kapitelów i baz. Fryz klasyczny, z tryglifami i kroplami, zakończony jest gzemsem koronującym znacznego występu. Na zworniku łuku bramy, poniżej architrawu, jest po obu stronach bramy wypukło rzeźbiony herb Lubicz bez tarczy, niezłego wykonania.

18. Giebułtów.

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa $9^1/_2$ kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach Gebeltow, Geboltow, Gyebulthow, Gebolthow, Gebyolthow, Gyebolthow, Gebultow.

Gniazdo rodziny szlacheckiej Giebułtowskich h. Berszten. R. 1326 wieś była już parafialna (Theiner, Monum. 237). R. 1352 discreti viri bracia Jaczco et Steyus, dziedzice Przybysławic, oddają Janowi, podsędkowi krakowskiemu, dziedzicowi Srokomli, górę Korzkyew z kilku polami w zamian za 80 grzywien groszy praskich i łąkę in Gyebulthow, nad rzeczką Przesden (Kod. dypl. mał. III, 87). R. 1353 klasztor mogilski posiada tytułem kupna jakieś części wsi G. i daje je w zamian za części Zesławic (Kod. dypl. mog. 56, por. Mon. hist. pol. VI, 445, 452). R. 1388 występuje Swentoslaus de G., a r. 1390 Jacussius de G., r. 1400 zwany Jacussius de G. Dulowski, a później już tylko Jacussius de Dulowa; r. 1397 Petrus de G. i Stanislaus de G., który partem hereditariam ibidem vendidit Johanni de G. Zaś r. 1398 ma tam hereditatem suam Zaklika de Korzekwa i zastawia ją za 300 grzywien Nicolao notario terrae crac. gen. (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 4626, 8129, 10557, uw. CCIX, CCXX, CCXXIV i CCCXXXIX). W latach 1412 i 1434 czytamy o Andrzeju i Piotrze »de G. de clen. Baranye rogi et de proclam. Romany« (Ulanowski, Inscript. clen. zap. 203 i 625). Ród ten był wówczas także właścicielem części Modlnicy (patrz pod Modlnica). R. 1448 pojawia się Jacobus Vanszik de G., a wieś jest jeszcze w r. 1473 w posiadaniu jego dzieci (Ulanowski, Inscript. clen. zap. 888, 890, 899; Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 3846 i 4100). R. 1531 Barbara, rel. olim Lucae Zebrzidowski subj. terrae crac. de G. (Bobrz. Decr. jud. D. 508). R. 1581 były w G. »sors Anna Zborzyńska« i »sors Kasper Giebułtowski« (Pawiński, Małop.), a są ślady, że część ta była w posiadaniu rodziny Giebułtowskich już przed r. 1557 — aż do 1623 (patrz niżej epitafia). — Obecnym od r. 1793 właścicielem klasztor PP. Wizytek w Krakowie (Konst. Sejmu Grodz. 1793 cz. III).

($^{22}/_8$ 1898)

Kościół par. ś. Idziego opata. Patron konwent PP. Wizytek w Krakowie.

Tradycya miejscowa mówi o starożytnej fundacyi jakoby z r. 1082 (Schematyzm). Według Długosza kościół fundowała Judyta, żona Władysł. Hermana (Historya I, 391). Podobno w miejscu krzyża ku wsi Pękowicom istniał dawniej kościółek drewniany fundacyi Wład. Hermana, i z rozebranego zachowaną była belka, umieszczona w tęczy dzisiejszego murowanego kościoła z datą jakoby 1082 (Łepkowski, Przegląd zab. 53),

lecz belka, dziś widzialna, ma profil z XVII w., a napis ten na niej, jako bałamutny, został zamalowany przed kilkunastu laty (z opowiadania proboszcza). Za Długosza kościół był drewniany (Lib. ben. II, 61). Kościół obecny stawiany był w r. 1604, jak świadczy napis ryty na kamieniu nad wejściem bocznem. W inwentarzu, przechowanym na miejscu, wiadomość, że budował go lub restaurował Sebastyan z Nagrodzieńca, dr. fil., proboszcz u ś. Anny w Krakowie i w Zielonkach, materyału i rzemieślników

Fig. 69. Giebułtów. Portal główny zachodni kościoła.

dostarczał zaś Kucharski z Modlnicy (Łepkowski, Przegl. zab. 53). Ale Niesiecki, oparty na rękopiśmie Stan. Baranowskiego, pisze, iż »Jakób Tomaszewski, star. na Tęczynie i Morawicy, ożeniony z Barbarą Pisarską h. Śreniawa, we wsi Giebułtowicach (s) mila od Krakowa wymurował kościół cudnie piękny r. 1600«. Baranowski pochodził z rodziny mieszkającej w najbliższej okolicy, a wiadomość jego znajduje potwierdzenie w herbach portalu głównego, choć przeczy jej napis portalu bocznego. W całej historyi budowy kościoła jest jakaś zagadka, i prawdopodobnie komuś zależało na jej zaciemnieniu.

Plebani dawniejsi: R. 1326 Florianus (Theiner, Monum. I, 237). R. 1337 Petrus

(Kod. dypl. kat. kr. I, 207); 1398 Stephanus (Helcel, Star. pr. p. p. zap. 155); r. 1460 Ulricus de Cracovia baccal. in decretis (Kod. dypl. m. Krak. 591); 1477 mgr. Joannes (Kod. dypl. Uniw. III, 55); w latach 1596—1604 Sebastyan Nagrodius, prof. uniw. Jag. proboszcz u ś. Anny w Krakowie (patrz niżej napis nad portalem). Ok. 1666 może Wojciech Majeranowski, dr. fil. (patrz niżej: Chrzcielnica).

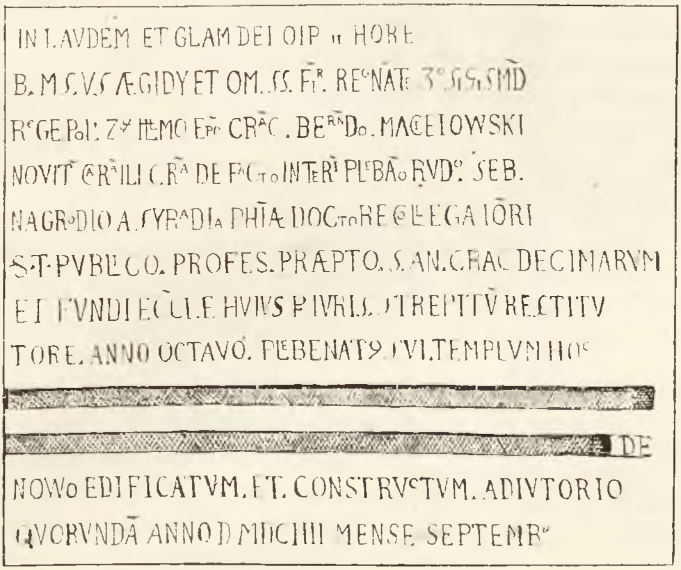
Kościół dość duży, oryentowany, murowany licho z cegły i kamienia, tynkowany zewnątrz, jednonawowy z węższem prezbiteryum zakończonem półkolistą absydą. U fasady zachodniej, gdzie wejście główne, w narożnikach szkarpy skośne, bez gzemsów u góry, u dołu mają cokół prosty, zakończony od góry kamiennym spławem o płaszczyźnie równej, skośnej. Okna wązkie, zakończone łukiem pełnym; kilka z nich ma oścież z okrojem niby gotyckim i laskę środkową kamienną. Po północnej stronie prezbiteryum przybudowana zakrystya, po przeciwnej kaplica. U południowej strony nawy wejście boczne z przybudowaną kruchtą. Zachodnia fasada kościoła i boczna kruchta mają szczytowe ściany dachów siodłowych stopniowane schodowato i nakryte płytami kamiennemi.

Fig. 70. Giebułtów. Wejście południowe do kościoła.

Wejście główne w zachodniej fasadzie wprost z dworu do kościoła ma portal ozdobny z kamienia rzeźbiony (fig. 69), roboty grubej. Po bokach rodzaj krótkich pilastrów, wypełnionych rautami i niezakończonych. Wyrasta z nich półkolista archiwolta. Nad pilastrami konsole esowate, rzeźbione w liście akantu, dźwigają gzems z płyty grubej, o wielkim występie. Pod płytą fryz okrążający górną część konsol. Fryz jest cały żłobkowany pionowo; na występach nad konsolami zdobią go rozety; nad otworem drzwi dwa kartusze rzeźbione barokowe niedaleko siebie umieszczone. Na lewym od widza h. Bończa, a nad tem litery I T, na prawo h. Śreniawa i litery w górze B T (a więc oczywiście Jakub Tomaszewski h. Bończa i Barbara z Pisarskich h. Śreniawa Tomaszewska, żona Jakuba). Ćwikle po pod fryzem mają w narożnikach rozety rzeźbione. Nad płytą gzemsu między dwoma kulistymi wazonami po końcach wznosi się w środku rodzaj monumentu, ujętego po bokach pilastrami, a od góry płytą gzemsową, nad którą daszkowate zakończenie stanowią związane skośne woluty i kulisty nad niemi wazon. Poziome płyty gzemsowe obu piątr portalu mają płaszczyznę zwróconą ku dołowi, ozdobioną wisiorami kształtu rozet. W polu kwadratowem

tego monumentu jest płaskorzeźba: przed krucyfiksem, z boku umieszczonym, klęczą dwaj portretowani mężczyźni, widziani w profilu, brodaci, w płaszczach kształtu tog. Napisu niema.

Wejście do bocznej kruchty południowej ma zewnątrz portal pokrewny poprzedniemu (fig. 70), tylko cięższy w proporcyach i niekompletny; prócz drobnych różnic w szczegółach, brak samego obramienia otworu otworu drzwi, a miejsce płaskorzeźby górnej zajmuje tablica z piaskowca, z napisem rytym, pełnym skróceń i nie wolnym od błędów pisarskich. Cały czwarty i prawie cały trzeci wiersz od końca zostały po wyryciu skute starannie dla zatarcia jakiegoś szczegółu napisu. Napis ten podajemy w podobiźnie

co czytamy:

In laudem et gloriam Dei omnipotentis, honorem
b. Mariae v. s. Aegidy et omnium sanctorum... regnante tertio Sigismundo
rege poloniae etc., illustrissimo episcopo cracoviense Bernardo Macieiowski
noviter cardinali cracoviense defacto, interim plebano reverendo Sebastiano
Nagrodio a Syradia philosophiae doctore collega maiori
s. theologiae publico professore praeposito s. Annae Cracoviae, decimarum
et fundi ecclesiae huius post iuris strepitum restitu
tore, anno octavo plebanatus sui templum hoc

de
novo aedificatum et constructum adiutorio
quorundam anno domini MDCIIII mense septembre.

Kartusze na żłobkowanym fryzie pod gzemsem mają herby i litery te same, co u portalu zachodniego.

Wnętrze jest skromnem i bezstylowem. Nad nawą i prezbiteryum jest sufit płaski. Tylko kaplica południowa przy prezbiteryum ma sklepienie krzyżowe na żebrach o przekroju okrągłym, późnogotyckie. Przez tęczę przerzucona jest belka profilowana, okroju renesansowego, na niej stoi krucyfiks drewniany rzeźbiony, roboty niezłej, prowincyonalnej. Napisu na belce niema.

Obrazy. Obok w. ołtarza wisi obraz z ś. Idzim, pędzla Jana Nep. Danielskiego, krakowianina, zm. 1844, czy też jego stryja lub dziada (Rastawiecki, Słownik malarzy), bez większej wartości.

Portret X. Jana Grzybowskiego, plebana modlnickiego z XVII w. na chórze muzycznym zawieszony na ścianie. Jest to malowanie olejne, słabego pędzla, na płótnie zbutwiałem i podziurawionem. Przedstawia kapłana, nat. wielkości w półfigurze, obok głowy namalowany h. Prus 2do z pewnemi zmianami i literami dokoła I G P M, pod herbem napis: Aetatis suae 57. Pod górną krawędzią płótna namalowany napis, jak się zdaje, już przemalowany i pełen błędów:

JOANNES DE GRZYBOWO MAGNO GRZYBOWSKI PLEB. MODLNICEN.
PREZBYTER ANNORUM 26 VITA DOCTRINA LABOREQUE PASTORALI CONSPICU
ETIAM MUNIFICENTIA PIA IN PAUPERES ET LOCA DICATA CLARUS ET IN (?)
SPONSAM SUAM MODLNICENSEM PER HOSTEM SPOLIATAM PRISTINO RESTIT
ISSET DECORI CAPELLAM S. ADALBERTI A FUNDAMENBO CONSTRUXISSET
[WIECZNI (?)
NENSEM HOSTILI IGNI CONSUMPTAM IUVISSET ECCLESIAE HUIUS PLEBANO
FLORENOS MILLE PRO SUA SUORUMQUE ANIMABUS
AVITERNE [1]) INSCRIPSISSET ALIQ. [1]) PRAECLARA AD
DEI O. M. H. OPERA MANUUM SUA
RUM EFFECISSET MIGRAVIT IN DNO
DIE 15 IANUARIJ
1664

U spodu portretu podpisano:

Albert Majeran [2]) fecit Kracovie [1]).

Dawniejszy opis. Łepkowski wspomina o drugim jeszcze portrecie »Majeranowskiego proboszcza i dobrodzieja kościoła« (Przegląd zabytków str. 54). Obecnie nie ma takiego portretu.

Chrzcielnica. W nawie kościoła stoi pod ścianą chrzcielnica z marmuru czarnego dębnickiego, kształtu barokowej konchy, na balasie, podobna jak w Zielonkach. Na postumencie balasu tarcza z rodzajem herbu: dwie gałązki palmy skrzyżowane, nad niemi korona zębata. Dokoła litery:

---

[1]) Sic.
[2]) Rastawiecki nie zna malarza tego nazwiska.

A M
PH D
P G
D S
A 1666 D

Może należy je czytać: »A. Majeranowski, philosophiae doctor, plebanus Giebułtowiensis...«

Pomniki:

W kruchcie południowej wmurowanych jest w ściany nisko nad posadzką pięć płyt nagrobkowych.

Pomnik niewiadomego i żony jego Barbary, właścicieli Przybysławic, z r. 1477 (fig. 71)[1]). W ścianie połudn., na prawo od wchodzącego do kruchty, płyta prostokątna, z jednym bokiem dłuższym ociosanym, wys. 1·26 m., szer. 0·95 m. Na polu środkowem postać mężka płaskorzeźbiona, u nóg jej h. Śreniawa, obok postać kobieca, u nóg h. Grzymała; obie postaci w strojach średniowiecznych, kobieta w zakonnym. Rzeźba grubej roboty, lecz dobrego rysunku. Napis gotyckiemi minuskułami, o tle zagłębionem, obiega dokoła u krawędzi, wzdłuż jednego boku ociosany, koniec jego przecina obie postaci w połowie. To, co pozostało, da się odczytać: *A. d. m°cccc°lxxvij....n et barba(ra) consors de przybislavicze heredes una cvm pveris ipsor....*

Fig. 71. Giebułtów. Płyta grobowa z r. 1477 (według Łepkowskiego »Monumenta Epigraphica«).

Pomnik Gabryela Giebułtowskiego † 1557. Na ścianie zachodniej, blisko narożnika południowo-zachodniego, płyta z piaskowca, złożona z dwóch części prostokątnych, górna wys. 1·14 m., szer. 0·66 m., pod nią druga, wys. 0·56 m., szer. 0·70 m. Na górnej napis ryty, który powtarzamy wiernie z właściwościami pisowni, w czterech ostatnich wierszach trącącej czesczyzną:

TV LEZY POD TYM KA
MIENIEM SLACHETNIE
VRODZONY GABRIEL
GEBVLTOWSKY W GE
BVLTOWIE DZIEDZICZ
POCHOWANY ROKV
PANSKIEGO 1557

[1]) Reprodukowany także w Pomnikach Krakowa Cerchów i Kopery zesz. XI. — Za Długosza właścicielem Przybysławic w par. Giebułtów był Stanisław Oraczowski h. Śreniawa.

NA WIECZNAV · PA
MIAVNTKE ZIALOS
TNY SY IEGO POLO
ZITCZ DAL

Na dolnej kartusz w obramieniu płaskorzeźbionem ze spiczastemi uszami, jakby ze skóry wyciskanej, łączący się z wygiętem obrzeżeniem górnej krawędzi. W kartuszu tarcza kształtu medalionu, ujęta wypukłą listewką, a na niej ryty h. Bersztein z tą odmianą, że jedno kółko płużne jest u góry, a dwa pod niem.

Pomnik Barbary Giebułtowskiej † 1595. Na ścianie wschodniej, w pobliżu narożnika północno-wschodniego, płyta z piaskowca prostokątna, złożona z dwóch części, górna ma wys. 1·02 m., szer. 0·61 m., dolna szersza kwadratowa ma dług. boku 0·68 m. Na górnej napis ryty:

TV · L'EZY · S · PANI · BAR
BARA · GEBVLTOWSKA
Z WELKEGO · VIEZD
CZA · MALZIONKA · S
PANA · KASPARA · GEBV
LTOWSKEGO · ZV
IEZDCZA · Z LASKY
MALZIOLSKY · TEN
KAMIEN · VROBITC
DAL · SKONALA · ZI
DIE · NOVEIS
ANNO · 1·5·9·5
HODIE · MICHY
CRAS TIBI[1])

Poniżej na środku płyty szerszej tarcza ozdobna w obramieniu podobnem do poprzedniego, tylko u góry dodane są wstęgi, łączące się z wygiętem obrzeżeniem górnej krawędzi płyty. Na kartuszu kształtu medalionu eliptycznego z osią pionową dłuższą, ryty herb poczwórny bez podziału na pola, w górze dwa razy h. Jastrzębiec, w dole h. Lis i h.

Pomnik Katarzyny z Giebułtowskich Pawęckiej † 1610. Naprzeciw poprzedniego, na ścianie zach., płyta z piaskowca wys. 1·64 m., szer. 0·46 m., z jednej sztuki kamienia, ale jakby z dwóch części złożona, na podobieństwo płyt poprzednich. Część górna jest tablicą prostokątną, w kierunku wysokości wydłużoną i ujętą w rodzaj rzeźbionej ramy z płaskich wolut grubej roboty, z uszami w narożnikach. Dolna woluta zachodzi na część dolną, rozszerzoną do rozległości owych uszów obramienia i niemal kwadratową, a ujętą z dołu i z boków w prostą listwę płaską. Na części

[1]) Napis powtórzony wiernie z błędami pisowni i czechizmami. Pomnik odtworzony jest w Cerchów i Kopery Pomnikach Krakowa zesz. V.

górnej h. Berszten w podobnej postaci, jak na poprzednich pomnikach. Na dolnej gładkiej części płyty napis ryty, który podajemy wiernie z błędami:

ROKV · 1·6·1·0 · DNIA · 5 SLIC[1])
VMARLA · SL^{I}ACHETNA · P...
KATARZYNA · GEBVLT$_{o}$W
SKA · MALZIONKA · SL^{I}ACHE
TNE^{o} · P. WAWRZYNIECZ
PAWECKE^{o} · Z · OWCZAR · KO
MORNIKA · GRANICNE^{o} · KRA
KOWSKE · Y · PROSSOW^{o} · SMV
T^{N}Y TEN KAMEN POL^{o}ZICZ DAL
PAN BVG RACZ BYTC MILO
STYW DVSSY IEGO[2])
HODIE MICHY
CRAS TIBY

Na dolnej, rozszerzonej części, jest duży kartusz barokowy ze skrętami niezgrabnego rysunku, płaskorzeźbiony ciężko, a na nim w medalionie kolistym h. Berszten w tej postaci, jak na poprzednich, i po bokach litery K P.

Trzy ostatnie pomniki między sobą pokrewne co do pomysłu i wykonania, wyszły niewątpliwie z pod jednego dłóta, zapewne w pierwszym dziesiątku lat wieku XVII, tj. około czasu śmierci Katarzyny Pawęckiej.

Pomnik Kaspra Giebułtowskiego † 1623. W ścianie wschodniej, blisko narożnika wschodnio-południowego, płyta z wapienia ściśle prostokątna, bez ramy lub listwy. W górnej części ma wgłębione nieco pole kwadratowe, w narożnikach ozdobione płaskiemi dwoma liliami heraldycznemi i dwoma liściastymi ornamentami. W środku kartusz barokowy dziwacznego kształtu, płaskorzeźbiony, a na nim tarcza w kształcie medalionu nieco sferycznie wypukłego, kształtu jajowatego, cieńszym końcem zwróconego ku dołowi. Na tarczy w górze wyryte litery C. G., pod niemi h. Berszten. Poniżej na płycie napis ryty, który powtarzamy wiernie z błędami. Ostatnich liter kilku wierszy brak, może wskutek zatarcia:

HIC IACET GENEROSVS
ET NOBILIS CASPAR GIE
BVLTOWSKI VLTIMVS HE[3])
RES SORTIS SVÆ IN GIE
VLTOW ET COL^{L}ATOR ECC
LÆ HVIVS PRINCIPALIS ıILIVS[4])
GENEROS[5]) EX[6]) NOBILIS GABRIE
L^{I}S GIEBVLTOWSKI PRO GEN

[1]) Tak. Ostatni wyraz jest zatarty i nieczytelny. Sądzę, że miało być »Stic« skrócenie zamiast »Stycznia«. W Pomnikach Krakowa Cerchów i Kopery, gdzie ta płyta jest odtworzoną w zesz. VIII, czytamy w tem miejscu »Sin«. Łepkowski zaś widział tu »Sierpnia« (Przegląd zabytków, 54).

[2]) G poprawione z Y pierwotnego.

[3]) H i E złączone. [4]) Oczywiście: FILIUS.

[5]) N i E złączone.

[6]) Oczywiście: GENEROSI ET. W »Generosi« N i E złączone.

T9 A BARBARA NOBILI ET G
NEROSA[1]) $P_{O}DL^{IO}DOWSKA$ DE[2]) $PR_{ZI}T_{I}$
GBI $WEDL^{I}E$ CNOTIGODNOSCI *ANNO 1623*
GRZEBIONO VMARLIH KOSCI
PRZISZLOBI DZIS LEZEC TOBIE
GIEBVLTOWSKI W MARMVROWIM GROBIE
TERAS CIE KAMIENA MOGILA
ZACNEGO[1]) CZELKA[3]) PRZIKRILA
LEC SLAWA SIEGA NIEBA
NIE Z GROBV CIE SADZIC TRZEBA[4])

Pomnik ten różni się cechami pomysłu i wykonania od trzech poprzednich. Pismo napisu też jest późniejsze. Ośmiowiersz końcowy polski wydaje się wpisanym później na wolnem miejscu, równie i data.

Wszystkie płyty powyższe były zapewne dawniej w posadzce kościoła.

Pomnik Anny z Bronickich Tomaszewskiej † 1572. W posadzce przed w. ołtarzem, nieco z boku, w pobliżu wejścia do kaplicy południowej, płyta z piaskowca, z napisem rytym, zatartym i częściowo tylko czytelnym:

. . . . . EVSKI
. . . . . ARVS
. . . NOBILI
. . . NÆ BR...
MÆSTVS PO...
. . MDLXXII X[5])...

Poniżej tarcza medalionowa z herbem zatartym.

Dawniejszy opis. Oprócz powyższych pomników, było dawniej jeszcze bardzo wiele innych z napisami w posadzce. Łepkowski ok. r. 1849 widział je i przytacza z nich dwa fragmenta:

. . . . Gebułtowski nobili . . . . 1573 an. . . .

oraz

. . . St. Gebułt. . . . an. . . .

Nadto twierdzi, że w sklepach pod kościołem są szczątki trumien i kości rodziny Giebułtowskich (Przegląd zabytków str. 54—55).

Dzwony są umieszczone na osobnej drewnianej dzwonnicy.

Większy o wys. 0·50 m., dolnej średnicy 0·61 m., ma u krawędzi czapki napis wypukło odlany:

IESVS NAZARENVS REX IVDEORVM ANNO DOMI

poniżej pod ostatnimi wyrazami data: 1575 i drobna płaskorzeźba: dwie postaci świętych z krzyżem pośrodku.

---

1) N i E złączone. 2) Maleńkie E wpisane w D. 3) Sic.

4) Reprodukcya tego pomnika jest w Cerchów i Kopery Pomnikach Krakowa zeszyt V.

5) Anna Bronicka h. Ślepowron była za Stanisławem Tomaszewskim h. Bończa w XVI w. (Niesiecki, za Paprockim, Stromata).

Mniejszy, wys. 0·275 m., średn. dolnej 0·345 m., ma na krawędzi czapki napis:

† SOLI DEO CHONOR[1]) ET GLORIA · 1788

19. Górka Kościelnicka[2]).

Przysiołek Kościelnik, oddal. wschod. od Krakowa 17 kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Górka, Górka wrzodowa.

W XV w. nazwa jest »Górka«. R. 1423 »Johannes Strasz de Gorka, de clenod. sagitta a zawassa, de proclam. Odrowanz« (Ulanowski, Inscript. clen. zap. 408). R. 1434 Bartłomiej, dziedzic Górki, i Osanna, żona, zeznają akt w sprawie Węgrzec (Kod. tyn. 283, por. Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 2648 pod r. 1436). Później właścicielem Jakób z Koniecpola h. Pobóg (Długosz, Lib. ben.). Od końca XV w. G. tworzy część klucza kościelnickiego. W XVI—XVIII w. nazywano wieś Górą albo Górką »wrzodową«[3]), według tradycyi miejscowej od cudownego obrazu w tut. kościele, przy którym w czasie zarazy chorzy znajdowali uleczenie. Ale prawdopodobniej nazwa pochodzi od Kurozwęckich, którzy w XVI w. byli podobno właścicielami wsi (patrz niżej i por. Kościelniki), a których jedną gałąź w XVI w. Wrzodami zwano (Paprocki).

(15/7 1902)

Kościół parafialny WW. Świętych. Patron Teresa z hr. Potockich hr. Wodzicka.

Parafia i kościół drewniany WW. Świętych był tu już w XV w. (Długosz, Lib. ben.). R. 1563 Hieronim z Kurozwęk zapisany jest jako dobrodziej kościoła (Archiwum kościelnickie). W XVI w. był tu zbór heretyków, lecz nie na długo (Łepkowski, Przegląd zabytków str. 75 za Wizytą kościołów dyecezyi krak. z r. 1595). Kościół obecny stawiany w r. 1648 przez Barbarę Morsztynową, poświęcony r. 1698 przez X. biskupa Stanisława Szembeka, sufragana krakowskiego, a odnowiony z gruntu w r. 1777 przez Konstancyę z Dębińskich Wodzicką, kaszt. sandecką. Później odnawiany w r. 1855, 1860 i wewnątrz odmalowany w r. 1892.

Najdawniejszy znany pleban: Jakub Kopecz, zapisany pod r. 1526 w aktach kościelnych[4]).

Budynek drewniany, bez wieży, oryentowany, niewielki, na malowniczym pagórku wśród drzew starych, cały zewnątrz deskami pionowemi obity. Typ kościoła dawny, tylko kąt dachu mniej ostry, plan podobny do średniowiecznych: prezbiteryum zakończone wielobocznie, zakrystya po stronie północnej, nawa szersza z rodzajem zaskrzynienia na rozszerzeniach bocznych. Nad środkową nawą pułap z desek wygięty na kształt spłaszczonego łukowego sklepienia. Tęczę stanowi łuk pełny o przekroju

[1]) Sic.

[2]) Inwentarz ten sporządzony został przezemnie przy uprzejmej pomocy p. Emanuela Świeykowskiego.

[3]) Według aktów kościelnych i kwitów poborowych w archiwum kościelnickiem we dworze. Nie zgadza się to z twierdzeniem Piekosińskiego (Rycerstwo polskie III, str. XLIV), że pierwotną była nazwa »Górka wrzodowa«.

[4]) Wiadomości historyczne o Górce, głównie z archiwum kościelnickiego zaczerpnięte, zawdzięczamy uprzejmości hr. Teresy z Potockich Wodzickiej, właścicielki Kościelnik.

prostym, bez profilowań, wsparty końcami na balaskach ze ścian wystających i profilowanych jako konsole.

Wnętrze co do urządzenia nie przedstawia nic ważnego.

Nad głównem wejściem, zewnątrz kościoła, na białem tle prostokątnem, namalowany czarnemi literami napis, zapewne podług śladów dawniejszych skopiowany lub poprawiany w nowszych czasach:

ÆDES HÆC DEO O. M. IN OO. SS. SACRA AB ILLV. M. D. BARBA
RA DE MORZKO MORSZTYNOWA [1]) PRIMITVS FVNDATA ET AB ILLVSTRISS.
R.D. SZEMBEK SVFFRA. CRAC. A. D. 1698 CONSECRATA MEDIIS 8bris TAN
DEM PER ILLVS. M. D. CONSTANTIAM DE DEBIESKIE WODZICKA CAST. SANDE.
[DNA. ORD. CRVCIS STELLS
A FVNDAMENTIS RESTAVRATA, PICTVRIS DECORATA AC SVPELLECTILI CVRA
[ET RECTORATV
ADME [2]) REV. DOM. CAIETANI KVLPINSKI A. D. MDCCIXXVII [3]) MEDIIS 8bris

Obrazy. Na ścianach wiszą 2 małe obrazy olejne na płótnie, kształtu prostokąta wys. 1·15 m., szer. 0·915 m., o ściętych rogach. Wyjęte są z ołtarzy bocznych, gdzie je widział Łepkowski (Przegląd zabytków) około r. 1849 i gdzie jeszcze widać obramienia ośmioboczne po nich pozostałe. Lepszy przedstawia Chrystusa z Samarytanką, o ładnym pomyśle i żywym kolorycie Drugi gorszy: Ucieczka do Egiptu, ma tło zczerniałe. Obrazy te, niewiadomego pochodzenia, mają niejakie pokrewieństwo z dziełami Franciszka Smuglewicza.

Naczynia kościelne.

Kielich srebrny, trybowany, barokowy, w liście i kwiaty grubego wykonania. Na stopie, wśród ornamentów, ryta tarcza herbowa pod koroną, a na niej sam tylko napis:

D. O. M.
OO. SS.

Na krawędzi stopy, od spodu, napis ryty różnemi rodzajami pisma zmięszanemi ze sobą, z błędną pisownią:

P. Krystow Sobta m. k. hoo opus donawit Occlesie Gurcen. An. 1703.

Kielich srebrny z drugiej połowy XVIII w., styl Louis XVI, skromny, stopa na planie kwadratu o wyciętych łukowato rogach.

Monstrancya srebrna z XVIII w., z nogą w liście trybowane, miernej wartości.

Ornaty.

Cztery ornaty białe, z emblemami Męki P., piękny haft jedw. kolor. łańcuszkowy na atłasie białym, XVIII w. Niektóre z nich przeniesione już na tło nowsze.

[1]) Prawdopodobnie ma to być Barbara z Moskorzewa, żona Władysława Morsztyna, star. kowalskiego — patrz niżej, str. 101 nota 2.

[2]) Sic.

[3]) Tak, zapewne zam. MDCCLXXVII. Zresztą powtarzamy cały napis wiernie z jego błędami pisowni.

Biały z podobnymi emblemami haftowanymi ściegiem rozłupanym, au plumetis [1]).

Biały. Boki z żółtej lamy jedwabnej, we wzór sześciobocznych komórek wosku. Kolumna z rypsu jedw. błękitnego, na nim kwiaty, haft gruby jedw. kolor. obwiedziony sznurkiem srebrnym.

Czerwony. Na atłasie emblemy Męki P. w hafcie łańcuszkowym. Wiek XVII.

Czerwony. Boki aksamitne, obwiedzione pięknym galonem złotym koronkowym. Kolumna, na amarantowym rypsie wypukłe kwiaty, które były pierwotnie pokryte różnobarwnemi tkaninami, a teraz przy restauracyi z przed kilku lat zostały w podobnych barwach zahaftowane. U dołu przodu h. Pilawa, haftowany jedwabiem kolorowym i złotem (tło różowe), dokoła na samej tarczy:

B M
Z M
S R
S W

które zapewne czytać należy: Barbara Morsztynowa z Moskorzewa... [2]). Wiek XVII.

Czerwony. Boki różowe, brokat adamaszkowy jedw., drobny wzór roślinny, Kolumna z niebieskiego aksamitu, na tem kwiaty jedw. kolor., haft ściegiem płaskim. U dołu pleców h. Leliwa, haft wypukły jedwabny kolor. i złotem. Dokoła litery:

M N
Z R
S K
K G
K I

Herb i litery odnoszą się oczywiście do kogoś z rodziny Morsztynów z Raciborska. Wiek XVII.

Fioletowy. Boki z tkaniny jedw. z XVIII w. w kwiaty atłasowe. Kolumna kwiaty jedw. kolor., haft wypukły, obwiedziony sznurkiem srebrnym.

Czarny. Może fioletowy zrudziały. Ryps jedwabny bez osobnych kolumn. Na plecach ślicznym ściegiem łańcuszkowym haftowany obraz, kolory przeważnie brunatne i białe, tło zostawiono czarne: Chrystus na krzyżu. Krew z ran tryska i ścieka na dusze czyścowe w płomieniach

[1]) Bardzo podobne ornaty do tego ostatniego i czterech poprzednich znajdują się w Dukli, z fundacyi Mniszchów.

[2]) Władysław Morsztyn, star. kowalski, właściciel Kościelnik w XVII w., był ożeniony z Barbarą z Moskorzewa Moskorzewską h. Pilawa (Niesiecki). Może trzecią parę liter czytać należy: S(tarościna) K(owalska). Była jeszcze niedawno kapa podobnego wyrobu, co ten ornat, ale zniszczona. Obecnie jej niema.

u dołu [1]) Na przodzie haft: Niepokalane Poczęcie, czy też M. B. Zwycięzka. Całe wykonanie artystyczne. Wiek XVIII.

Zielony. Boki z adamaszku miąższego w. XVII.

Dzwonnica murowana, osobno stojąca, budynek z XVII lub XVIII w. bez cech stylowych. Dolne jej piętro przy ziemi otwarte dwoma arkadami na przestrzał, stanowi rodzaj bramy, czy portyku. Wewnątrz w ścianie północnej wmurowana tablica czarna marmurowa ok. 1 m. wys., a ok. 0·60 m. szer. z napisem rytym niewprawną ręką:

ELIASZ WODZICKI W ZIEMI SWEY DZIEDZICZNEY
CHCIAŁ BYDZ GRZEBANYM
URODZIŁ SIĘ W R. 1730
POIĄŁ ZA ŻONĘ LUDWIKĘ WIELOPOLSKĄ
KAROLA MARGRABIEGO MYSZKOWSKIEGO
CORKĘ
POTOMSTWO Z NIEY ZOSTAWIŁ
I UMARŁ R. 17 STY [2]) 1805 [3])
REQVIESCAT IN PACE
O BOZE BĄDZ LITOSCIW W SĄDZIE
TWYM TEY DUSZY KTORA CIĘ O TO
W ZYCIU IESZCZE BŁAGAĆ NIE PRZESTANIE

Dzwony. Na górnem piętrze dzwonnicy zawieszone są dwa dzwony niewielkie, przystęp do nich bardzo trudny.

Większy, ładnego odlewu, bez ornamentów, tylko na środku płaszcza h. Śreniawa wypukło odlany, dobrego rysunku, wśród napisu:

STANISL. COM. IN WISN
LVBO (herb) PALAT
TERRAR RVSSI

Drugi całkiem mały, może 0·40 m. wys., ma na krawędzi czapki i szyi pięknie odlany ornament koronkowy z dwóch rzędów liści, z których górny zwrócony końcami w górę, a dolny w dół. Między temi dwoma rzędami otacza dzwon listwa z napisem, którego tylko część odczytałem, bo reszty dojrzeć nie można:

. . . . AD SONORIOR . . . .

Plac dokoła kościoła splantowany, otacza od strony południowej i wschodniej ku plebanii balustrada piękna kamienna w stylu XVIII w. Pochodzi ona z ogrodu pałacowego w Kościelnikach, który w XIX w. przerobiono na angielski i usuwano różne jego ozdoby kamienne.

[1]) Zupełnie taki sam haft na ornacie w Dukli, ofiarowanym przez Mniszchów.

[2]) Sic.

[3]) Wiersz ten widocznie przerabiany. Napis zapewne położył Wodzicki za życia i przypuszczając, że umrze jeszcze w XVIII w. kazał wyryć początek daty R. 17 . .. aby następcy dokończyli. A gdy umarł r. 1805, zużytkowano te cyfry dla zapisania dnia śmierci, lecz zostawiono przed niemi R . już teraz niewłaściwe.

20. Górka narodowa.

Wieś oddal. półn. od Krakowa 4 kilom., należy do parafii w Zielonkach.

W średnich wiekach: Górka, Gorky, villa minor Gorka.

R. 1398 sprzedaż posiadłości koło rz. Prądnika sięgającej »ad limites haereditatum Gorky et Wangercze« potwierdzana w latach 1409 i 1426 (Kętrz. Sm. Kod. tyn. 179, 220, 248). W XV i XVI wieku należała do kapituły krak. i była uposażeniem prebendy w kat. krak. »in choro dextero«. Długosz nazywa ją »fundus, videlicet villa minor Gorka« Lib. ben. I, 42; por. Pawiński, Małop.).

($^{22}/_{6}$ 1900)

Krzyż przydrożny. We wsi, tuż obok ogrodu dworskiego, po drugiej stronie drogi jest mogiłka przy drodze. Na niej stał do niedawna krzyż dębowy rzeźbiony z daszkiem z połączonych trzech łuków złożonym. Na krzyżu w pełnej rzeźbie, nieco tyłem spłaszczonej, Chrystus, poniżej jego stóp u pnia w takiejże rzeźbie M. Boska. Główny pień krzyża wraz z kadłubem Chrystusa i stojącą pod nim M. Boską, z jednej sztuki drzewa. Ramiona krzyża z ramionami Chrystusa osobno przyprawione. Wcale dobra rzeźba barokowa, razem z przegiętym daszkiem pełna malowniczości i charakteru. Krzyż jest stary, miazga drzewa między słojami głęboko wymyta. Pochodzi zapewne z XVI w. W mogiłce podobno znajdowano przy kopaniu stare kości ludzkie.

Krzyż zastąpiony nowym kamiennym leżał obalony na ziemi — obecnie przewieziony do Krakowa, znajduje się w Archiwum miejskiem.

21. Karniowice.

Wieś, oddal. półn. zachod. od Krakowa 15½ kilom. Należy do paraf. w Bolechowicach.

W średnich wiekach: Carnyowycze.

R. 1470 Karniowice wyszły z rąk Kmitów. Dobiesław (Kmita) z Wiśnicza kaszt. lubel. odstąpił wieś X. Jakubowi z Koniecpola prob. ś. Floryana w Krakowie i star. sieradz. w zamian za dobra w przemyskiem, od którego już w dwa miesiące nabyli ją Piotr i Imram Salomonowie, ale od nich zaraz odkupił ją *jure proximitatis* Jan z Tęczyna, kaszt. krak. (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 3997, 3999; por. Długosz Lib. ben.). R. 1581 K. należą do »successores Szarota« (Pawiński, Małop.). Na początku XVII w. właścicielem był Jerzy Pipan rajca krak., dr. praw i med. i w r. 1604 sprzedał wieś Andrzejowi Belli rajcy krak. (Odpis we dworze z Lib. relat. kapituły krak. 91 pag. 482). W latach 1665—1675 posiada tę wieś jako beneficium kapituły krak. X. Stanisław Wojeński, kan. krak. (patrz niżej tablice napisowe); później właścicielami kolejno byli: Morsztynowie, Ossolińscy, Meciszewscy, Bartynowscy, Delavaux, a w r. 1856 od Lewieckiego nabył wieś Stanisław hr. Mieroszewski (Słownik geogr.). Obecnie właścicielem Stefan Skrzyński.

($^{6}/_{6}$ 1903)

Kaplica ś. Magdaleny, w ogrodzie dworskim, tuż obok zajazdu przed front główny dworu, na wzniesieniu gruntu.

Jerzy Pipan, właściciel Karniowic, wymurował kaplicę, którą w r. 1624 z polecenia Szyszkowskiego, bisk. krak., poświęcił X. Mikołaj Mościcki. Potem X. Stanisław Wojeński, właściciel wsi, odnowił kaplicę, a w r. 1665 Michał Oborski, sufragan krak. złożył tu relikwie śś. Antonina, Grzegorza i Cyryaka męczennika. Wojeński umieścił

tu także tablice ku pamięci zmarłych dobrodziejów i przyjaciół. Z tych czasów jest też antependyum marmurowe. Stanisław hr. Mieroszowski r. 1860 odnowił kaplicę i uzyskał dla niej prawo nabożeństwa (Słownik geogr.).

Fig. 72. Karniowice. Kaplica z XVII w. w ogrodzie dworskim.

Budynek centralny, murowany z cegły, tynkowany (fig. 72). Zewnątrz przedstawia się jako wzniesiony na sześcioboku regularnym o dług. boku 4·35 m. (fig. 73). Od strony półn. naddatek stanowi szkarpa skośnie idąca od poziomu do gzemsu koronującego. Ściany wznoszą się stosunkowo znacznie w górę. Wysoko nad gzemsem są duże okna koliste, w ścianach po dwóch bokach szkarpy i nad wejściem. Dach dachówkowy, kształtu wysmukłej kopuły sześciobocznej, o liniach dzwonkowato wygiętych; zakończa go latarnia sześcioboczna, cała blachą obita, nakryta daszkiem baniastym, z zatkniętym krzyżem żelaznym. — Wejście znajduje się w ścianie południowej. Jest prostokątne, z obramieniem z głazów wapiennych, o profilu barokowym (fig. 74 *A*), z uszami w górnych narożnikach; kamzams z jednego głazu, o wyskoku wydatnym, ma profil fig. 73 *B*. Gzems koronujący, cokół, rustikowane narożniki budynku są z tynku i pochodzą z ostatniej restauracyi. W ścianie południowo-wschodniej wmurowane są w czasie ostatniej restauracyi dwie kule, znalezione na miejscu, żelazna i marmurowa, oraz

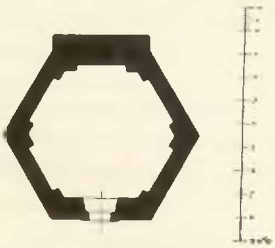
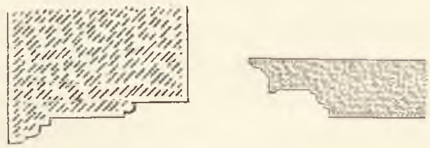

Fig. 73. Rzut poziomy kaplicy.

między niemi drobny fragment ozdoby rzeźbionej w kamieniu wapiennym, pochodzącej może z pierwotnej budowy kaplicy: dolna połowa kartusza barokowego, z tarczą kulisto wypukłą, zapewne niegdyś czterodzielną, na której są obok siebie dwa herby: pies biegnący w lewo, a pod nim szachownica, oraz pół orła, a pod nim rzeki, nakreślone liniami poziomemi falistemi. Po prawej stronie patrzącego zwiesza się koło kartusza wielki liść nakrawany o grubych palcach żyłkowanych zaokrąglonych. Wykonanie staranne, miękkie.

Wnętrze. Przestrzeń przedstawia się jako zamknięta sześciobokiem wkreślonym w koło o średnicy 6·20 m. Cztery boczne ściany mają wnęki

od posadzki się zaczynające, zagłębione 0·27 m., z których dwie bliższe wejścia są niższe, a dwie bliższe ołtarza wyższe. W wysok. ok. 6·00 m. obiega wnętrze gzems o okroju barokowym, ciągniony, ponad którym wyrasta sklepienie kopuły sześciobocznej, wyniosłej, z otworem sześciobocznym u góry, stanowiącym początek latarni, jak się zdaje, wykonanej z drzewa obijanego blachą. Wnętrze oświecone trzema kolistemi oknami, jest gładkie; jedyną ozdobą architektoniczną z dawniejszych czasów jest duża framuga z marmuru czarnego w ścianie północnej, około 2 m. nad posadzką. Tło jej składa się z czterech płyt grubych marmuru, tworzących razem na ścianie czworobok, obwiedziony listewką i mający w środku wycięcie eliptyczne, z osią

A. B.

Fig. 74. Karniowice. Szczegóły odrzwi kaplicy. A. Przekrój węgaru, B. Przekrój kamzamsu.

Fig. 75. Karniowice. Antependyum marmurowe kaplicy dworskiej.

dłuższą pionową, ujęte w obramienie profilowane, z tegoż marmuru wyrobione. Wycięcie mieściło obraz ołtarzowy, niegdyś ś. Magdaleny, malowany olejno na płótnie. Bardzo zniszczony pozostał podobno na miejscu, tylko go niedawno zakryto nowym obrazem M. Boskiej.

Kropielniczka mała konchowata, z czarnego marmuru krajowego, zapewne z XVII w., wmurowana w ścianę wnętrza, na prawo wejścia.

Posadzka, szachownica z marmuru czarnego i białego. Tafle białe, poprzerastane żyłkami fioletowo-szaremi, są zapewne sprowadzone z dalsza.

Antependyum mensy ołtarza pod ścianą północną stojącego, tworzy płyta marmuru brunatno-plamistego, zapewne chęcińskiego, cała

pokryta ornamentacyą rysunkową, rytą płytko w powierzchni polerowanej. Rysunek okazuje fotograficzne zdjęcie fig. 75. Środkowa scena przedstawia Zwiastowanie, ryte konturowo. Dokoła ornamentacya kaligraficzna i roślinna stylizowana, częścią ryta konturowo, częścią przez wyżłobienie powierzchni powstała. Większe płaszczyzny zagłębione i chropowate noszą ślady starego złocenia. Dokoła obiega szlak ze skrętów arabeskowych podobnej techniki. Mimo tradycyi miejscowej, iż antependyum jest przywiezionem przez Pipana z Florencyi, można je na podstawie analogii uważać za wytwór końca XVII w., może dzieło Zielaskich, kamieniarzy z pobliskiego Dębnika lub Sielca (por. wyżej Bielany, Bolechowice, niżej Ruszcza).

Napisy. Wewnątrz, na ścianie wejścia i dwóch przyległych, jest wmurowanych wysoko 6 tablic z marmuru czarnego krajowego, bez ram, prostokątnych, jednego rozmiaru (0·72×0·59 m.), tylko jedne umieszczone poprzecznie, drugie stojąco, z napisami pamiątkowymi rytymi, danymi przez Wojeńskiego.

1) stojąca, w ścianie południowej, na lewo wchodzącego, niżej:

D. O. M.
AC ÆVITERNÆ MEMORIÆ
ILLUSTRISSIMI ET REVERENDISSIMI D.
DOMINI MARTINI SZYSKOWSKI[1]) DEI
ET APOSTOLICÆ SEDIS GRATIA EPISCOPI
CRACOVIENSIS DVCIS SEVERIÆ
QVI
CAPELLAM HANC A GNOSO DOMINO
GEORGIO PIPAN IN KARNIOWICE HÆREDE
ERECTAM PER COMMISSARIVM SVVM
SPECIALITER ET SCRIPTO AD ID DEPVTATVM
REVEREND. P. NICOLAVM MOSCICENSEM
ORDINIS PRÆDICATOR: SACRÆ
THEOLOGIÆ DOCTOREM IVXTA RITVM
SACROSANCTÆ CATHOLICÆ ECCLESIÆ
IN HONOREM SANCTÆ MAGDALENÆ
BENEDIXIT DOMINICA ROGATIONVM
ANNO DOMINI MDCXXIV
DIE DVODECIMA MENSIS MAII
GRATVS
SPIRITVALIS BENEFICII IN KARNIOWICE
HÆRES
STANISLAVS A BRZEZIE WOIENSKI
CANONICVS CRACOVIENSIS SACRÆ REGIÆ
MAIESTATIS SECRETARIVS P. P.
ANNO SALVTIS
MDCLXV

---

[1]) Tak.

2) poprzeczna, w ścianie południowo-zachodniej, wyżej:

D. O. M.
IACOBO CHROSTKOVIO IVRIS VTRIVSQVE
DOCTORI
IVDICI SYNODALI GNESNENSI
CANONICO ET OFFICIALI CVRELOVIENSI
PRÆPOSITO MAŁOGOSTENSI SECRETARIO REGIO
VIRO
OMNI VIRTVTVM GENERE DIGNISSIMO
CHARISSIMO OMNIBVS
NEMINI INIVRIO
SIBI SOLI QVANDOQVE MOLESTVS [1])
OB NIMIAM ERGA AMICOS OBSEQVENTIAM
STANISLAVS A BRZEZIE WOIENSKI CANONICVS
CRACOVIENSIS DECIMO SEXTO POST EIVS
OBITVM ANNO AMORIS ERGO P. P.
A. D. MDCLXV

3) stojąca, w ścianie południowej, na prawo wchodzącego, niżej:

D. O. M.
AC ÆVITERNÆ MEMORIÆ
ILLMI: REVMI: D. NICOLAI OBORSKI DEI
ET APOSTCÆ: SEDIS GRA EPI LAODICENSIS
SVFFRAG: ARCHIDIAC: VICARII IN SPIRITVALIBVS
ET OFFLIS GENERALIS CRACOVIENSIS
QVI
ANNO DNI. MDCLXV. DIE. 18 MENSIS
NOVEMBRIS. SACRO DEDICAT: BASILICÆ: SS:
PETRI ET PAVLI APOSTOLOR: ALTARE
HOC IN HONOREM. S. MARIÆ MAGDALENÆ
CONSECRAVIT REPOSITIS INIBI &
OCCLVSIS. SS. MART: ANTONINI NOVELLÆ
GREGORII ET CIRIACI RELIQVIIS AC
IN IPSO CONSECRATIONIS DIE VNVM ANNVM
CHRISTIFIDELIBVS TVM IBI PRÆSENTIBVS
IN ANNIVERSARIIS AVTEM
QVI CAPELLAM HANC DEVOTE VISITAVERINT
QVADRAGINTA DIES DE VERA
PECCATORVM SVORVM INDVLGENTIA
CONCESSIT
GRATVS
SPIRITVALIS BENEFICII IN CARNIOWICE
HÆRES
STANISLAVS A BRZEZIE WOIENSKI
CANONICVS CRACOVIENSIS SACRÆ REGIÆ
MAIESTATIS SECRETARIVS. PP.
ANNO SALVTIS
MDCLXVI

---

[1]) Tak.

4) poprzeczna, w ścianie południowo-wschodniej, wyżej:

D. O. M.
PETRO PACZANOWSKI GENTE IELITICIO DE PACZANOW
VIRTVTE
THEOLOGO SAPIENTISSIMO
AC
CHRISTIANO ORATORI ELOQVENTISSIMO
ORDINE
PRESBYTERO SOCIETATIS IESV
DIGNITATE
PRÆPOSITO PROVINCIALI PER POLONIAM
PIO CONSTANTISSIMO PRVDENTISSIMO
DELICIIS AMICORVM
STANISLAVS A BRZEZIE WOIENSKI CANONICVS
CRACOVIENSIS POSVIT
IPSO EIVSDEM OBITVS DIE PRIMA APRILIS
ANNO MDCLXVII

5) Stojąca, w ścianie południowej, na prawo wchodzącego, wyżej od 3:

D. O. M.
ACHACIO IN PISARY PISARSKI TRIBVNO MILITARI
VIRO
ANTIQVISSIMA NOBILITATE DE DOMO SRENIAWA
VIRTVTE INCOMPARABILI AC FORTITVDINE INSIGNI
IN ÆVVM MEMORANDO
QVI
CVM TOTO HOC COSATICO AC INDE EMERGENTIBVS
BELLIS NVLLAM OCCASIONEM MERENDI DE PATRIÆ[1])
INTERMISISSET
IN BATOVIENSI BERESTECENSI BIAŁOCERKIEVIENSI
ZWANECENSI OCHMATOVIENSI CONFLICTIBVS
HERCVLEVM[1]) VIM IN HOSTES PATRIÆ EXERCVISSET
SVECIS IN POLONIÆ[1]) TRANSYLVANIS IN VNGARIA
EODEM ROBORE INNOTVISSET
TANDEM
CONTRA TVRCAS PRO CHRISTI NOMINE EADEM
CONSTANTIA PECTVS SVVM ZELANS OPPOSVIT
AC AD CHOTIMVM
RESTAVRATA MAGNO ANIMO FLVCTVANTE VICTORIA
IN HVSSEIN BASSÆ CASTRIS GLORIOSISSIME OCCVBVIT
STANISLAVS A BRZEZIE WOIENSKI CANON CRACOVI
FRATERNA CHARITATE DILECTO AMICO ET VICINO SVO
HOC OBSERVANTIÆ POSVIT MONVMENTVM
ANNO SALVTIS MDCLXXIII

[1]) Tak.

6) stojąca, w ścianie południowej, na lewo wchodzącego, wyżej od 1:

D. O. M.
GEORGIO SEBESTIANO[1] PRINCIPI LUBOMIRSKI
IN WISNICZ ET IAROSLAW COMITI
QVI
REBVS TOGA SAGOQVE PRÆCLARE GESTIS
LIBERATA A SVECIS PATRIA
RECEPTA BORVSSIA
PROFLIGATO RAKOCIO
TRIBVS PRÆLIIS VICTO SZEREMETO
AC TANDEM EXERCITV EIVS SEXAGINTA
MILLIVM ARMATORVM CONSTANTE
EXARMATO
CHMIELNICIO AD SLOBODISCZE ARMORVM VI
AD OBEDIENTIAM ADACTO
VKRAINA PACATA
CVM
PRO PATRIA ZELARET
VITAM ET OPES PERDIDIT
VT EIVS LIBERTATEM SERVARET
STANISLAVS A BRZEZIE WOIENSKI
CANONICVS CRACOVIENSIS GRATA HAC
ERGA PATRONVM MEMORIA CAPELLAM
SVAM ORNAVIT
ANNO SALVTIS MDCLXXV

Nowsze epitafia marmurowe czarne: Maksymiliana Bartynowskiego † 1839, hr. Stanisławowej Mieroszowskiej † 1877.

Napis pamiątkowy na pamiątkę restauracyi kaplicy przez hr. Stanisława Mieroszowskiego w r. 1859.

Kopiec. Na folwarku »Góry«, wśród pola, na płaskowzgórzu, niedaleko krawędzi szkarpy ziemnej, na północ od dworskiego ogrodu, znajduje się kopiec stożkowaty o podstawie okrągłej, nieco spłaszczonej od południowej strony. Średnica dolna mierzy 7·70 m. Leży na terenie spadzistym, tak, że gdy wysokość środka wynosi 2 m., to po stronie północnej trzeba ująć, a po stronie południowej dodać 0·50 m. Był na nim krzyż kamienny nie stary, kopiec otoczony był ogrodzeniem o czterech słupkach kamiennych, z których szczątki (podobno rozbite przez piorun) flankują schody przy wejściu do kaplicy ogrodowej wyżej opisanej. Znaczenie kopca nie jest wiadomem.

Wykopaliska przedhist. W jaskini, badanej przez Ossowskiego, znalezione narzędzia kamienne i fragmenty ceramiki, znajdują się w zbiorach Akad. Um. w Krakowie.

---

[1]) Tak.

22. Karniów.

Wieś, oddal. półn. wsch. od Krakowa 18$^1/_2$ kilom. Należy do parafii w Czulicach.

W średnich wiekach: Carniow, Carmiow, Carnow, Karnewo, Karnow, Karnyow. R. 1278 villa Carniow in Castellania Cracoviensi należy do klasztoru miechowskiego, którego bracia zakonni za pewne świadczenia oddali ją do użytkowania dożywotnego Zbrosławowi, kanon. krak. i wrocł., a ten zobowiązał się wprowadzić melioracye i po śmierci zwrócić ją klasztorowi (Kod. dypl. mał. II, 141). Wieś należy w latach 1349, 1354 do klasztoru, który w r. 1365 odstępuje ją wraz z kilku innemi wsiami Mikołajowi i Spytkowi braciom rodzonym, a ci za to zrzekają się na rzecz klasztoru wójtostwa w Miechowie (tamże III, 78, 93, 185). Ten Spytek żyje jeszcze r. 1388, lecz w r. 1398 występuje Lucarta, wdowa po nim, z synami Ninotą i Paszkiem. R. 1399 Andreas, Ninotha, Pasco et Nicolaus heredes de K. (Ulanowski, Antiq. libr. jud. uw. XIV, CIX, CCCV, zap. 7863, 9459). R. 1401 Petrus de K. heres (K. gr. ziem. V, 30). R. 1402 Beata, wdowa po Mikołaju, syn Mikołaja Andrzej, żona jego Elżbieta, jako »heredes de K.« zawierają umowę z Nynotą, Pawłem i Mikołajem braćmi rodzonymi »ibidem de Carnow« (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 840). Ta Elżbieta była córką Joannis de Miślimice (Ulan. Antiqu. libr. jud. zap. 9838, 9839, 9841). R. 1422 »Petrus de K. haeres« między świadkami z tejże okolicy występuje przy układzie o granice między Książnicami i Kończycami (Cod. dypl. Uniw. II, 43). Za Długosza właścicielem Jakub z Koniecpola h. Pobóg (Lib. ben. II, 40). Nie wiadomo, jak z tem pogodzić przywilej z r. 1498, którym Jan Olbracht dopiero nadaje Stanisławowi Koniecpolskiemu dobra Carniow, Łuczyce itd. za usługi w wojnie mołdawskiej (A. gr. ziem. IX, 163). R. 1531 o własność Karniowa, Łuczyc itd. był spór między spadkobiercami Nawojki Koniecpolskiej: Moszyńskim i Miowskiemi (Bobrzyński, Decr. jud. D. 505). R. 1581 właścicielem »p. Radomski«, może kasztelan radomski (Pawiński, Małop.).

Wykopaliska przedhistoryczne. Na gruntach dworskich wykopano w r. 1845 popielnicę, a r. 1863 naczynie z uchem półksiężycowem (*ansa lunata*). Oba zabytki ceramiki z epoki neolitycznej, lub przejściowej do bronzowej, znajdują się w zbiorach Akademii Umiej. w Krakowie (Demetrykiewicz, Przedhistor. ceramika z półksiężycowemi uchami. *Wiad. num. archeol.* 1901 Tom IV Nr. 2).

23. Kościelniki.

Wieś, oddal. wschod. od Krakowa 18 kilom. Należy do par. w Górce Kościelnickiej.

W średnich wiekach: Cosczelnyki, Cosczilniki, Coscelnik, Goscelnik, Koszczelnik. R. 1369 »Govorcus heres de Cosczelnyky« zapewnia na K. i innych włościach wiano synowej swej Elżbiety Janowej (Kod. dypl. mał. I, 365, 366). R. 1381 pojawia się »Johannes Gut heres de K.« (Ulanowski, Antiqu. lib. jud. zap. 851). Wieś w XIV i XV w. należy do gałęzi rodu Odrowążów, która się też z Białaczewa pisała i w której imię Strasz stało się przydomkiem, a nawet nazwiskiem. W r. 1384 jest spór między Warsem i Strasem, obu de K., oraz wdową po Janie Guth de Rzadouicz albo de Radzouicz. Ten Stras, zwany także Strascho, raz Staschco (r. 1389), i właściciel Stanisławic i Woli czyli Wolicy pod Kościelnikami, występuje do r. 1400 jako właściciel K., które czasem przez pomyłkę nazywane są Cosczelecz. R. 1389 przez zastępstwo Jana Gutha prowadzi spór cum domino Goworconis (Ulanowski, Antiqu. lib. jud. zap. 2328, 2418, 2537, 2921, 2926, 5110, 5128, uw. CLX, CCCXII). R. 1395 występuje jako »stren.

miles Strascho (castellanus) malagoski haeres de K.« (Dyplom. mog. 88), a r. 1399 żona jego Halsca albo Elizabeth. R. 1417 Goworco Guth scultetus de Dwekossy właścicielem połowy K., którą wyprocesował od Elżbiety, wdowy po Straszu z K. W latach 1431 do 1433 występuje Joannes dictus Stras, Strass, Strasch, v. Strasz heres de K., czasem de Stanisławice, zwany też de Byałaczow, który nie żyje już r. 1433. Inny Johannes Stras de K. ma r. 1437 sprawę z Jachną, wdową Strassij de Byałaczow, on to odgrywał pewną rolę przy koronacyi Władysława Warneńczyka (Miechowita). R. 1480 Mikołaj Strasz z Białaczewa, sędzia ziemi krak., jest właścicielem K., Woli i Stanisławic (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 8532, 8581; Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 1502, 2341, 2346, 2354*b*, 2441, 2466, 2599, 2696, 4227, 4288; por. Dług. Hist. łać. IX, 574/5; oraz Lib. ben.). R. 1499 już wieś jest w rękach Poraitów, występuje Kreslaus de Kurozwanky heres de Kosczelnyky (Helcel op. c. zap. 4510) R. 1564 dziedzicami byli Jan Włodzisławski i Wojciech Gnojeński (Łepkowski, Przegląd zab. 75). R. 1634 Stanisław Lubomirski, woj. ruski, sprzedaje kapitule krak. dobra kościelnickie za 60.000 złp. Stosunek ten nie jest jasny, gdyż istnieje skrypt Jana Chryz. Bodzenty, kan. krak. z r. 1674, który wspomina o »kontrakcie wieczności majętności kościelnickiej zawartym między nieb. Lubomirskim, marsz. w. k., a Władysławem z Raciborska Morsztynem, star. kowalskim. Przez szereg lat kapituła krak. wypuszcza temuż Morsztynowi K. w dzierżawę, odnawiając umowę co trzy lata, a za każdym razem Lubomirscy udzielają mu osobnym aktem intromisyę, nie wspominając o kapitule. R. 1689 Jakub, Andrzej i Stefan Morsztynowie dostają intromisyę »vigore donationis« Franc. Sebastyana Lubomirskiego star. olsztyńskiego. W tym czasie Stefan Morsztyn, star. duninowski, staje się właścicielem K. R. 1740 odziedziczył K. po bracie Andrzej Michał Morsztyn, kaszt. sądecki, po nim zaś krewni Lanckorońscy: Stanisław, star. stobn. i Maciej, stolnik podolski, sprzedali swoje prawa innemu współspadkobiercy, Linowskiemu star. lipnickiemu, od którego r. 1773 dobra te zostały nabyte na imię Eliasza Wodzickiego, star. stobn., lecz prawdziwą nabywczynią była podobno jego matka Konstancya z Dembińskich, wdowa po Piotrze Wodzickim, kaszt. sądeckim. Odtąd do r. 1849 K. były w rękach Wodzickich, poczem sprzedane hr. Stefanowi Potockiemu, przez małżeństwo jego córki z hr. Romanem Wodzickim, w r. 1868 powróciły znowu do rodziny Wodzickich. (Not. hr. Teresy Wodzickiej z archiwum kościelnickiego). Za Eliasza Wodzickiego, czy też jeszcze dawniej wykopanym został kanał z K. do Wisły dla spławu zboża (tamże).

Stanisław August w podróży z nad Dniepru do Krakowa d. 15 czerwca 1787 r. przybył do K. i nazajutrz wyjechał. Wśród przyjmujących była też siostra króla. Elżbieta Branicka, kaszt. krak. (Dyaryusz podróży Stan. Augusta, Warszawa, 1787 u Dufoura). Podejmował tu gości Eliasz Wodzicki, star. krak. i generał małop. Dla króla na dworze rozpięto namiot, tłum zaś gości zasiadł do uczty w sali pałacowej na piętrze. Wspomnienie tego spotkania króla z siostrą, kazał Wodzicki wyryć na monumencie kamiennym opodal domu (Z notat hr. T. Wodzickiej).

Pałac i ogród.

Stefan Morsztyn, star. duninowski, w końcu XVII w. zaczął przerabiać dawny dwór na pałac z ogrodem włoskim. Fabryka, której rachunki się zachowały, ciągnęła się od 1697—1730 r. Nad bramą frontową napisana data 1708 r., nie jest więc końcową. Istnieją umowy: z maja 1697 z Baltazarem Fontaną i Trebellerem o robotę sztukaterską, z r. 1704 z Antonim Baij »obywatelem warsz.« o odrzwia, obramienia, herby kamienne i z Jakubem Markusiczem o robotę stolarską; z r. 1712 z inżynierem le sieur Seret o roboty około ogrodu, zwierzyńca, kanałów, kaplicy i fontan; Seret ma pobierać 1000 złp. rocznie prócz całkowitego utrzymania. Nadto Morsztyn zamawia do ogrodu posąg drewniany Bachusa u Marcina Przybelowicza, snycerza ze Staniątek, za 130 złp., beczkę piwa i garniec gorzałki. Kraty żelazne do bramy i do małego balkonu kosztowały 100 złp. bez materyału i datków w naturze. Konstancya z Dembińskich Wodzicka po r. 1773 zaprowadziła w pałacu i ogrodzie znaczne zmiany, ona też kaplicę ogrodową zamieniła na altanę, a ołtarz, noszący datę 1708 r., przeniosła do nyży zamkniętej

w pałacu. Pozwolenie z Rzymu na odprawianie tamże mszy ś. opiewa na jej imię. Urządzenie saloniku z malowidłami jest z czasów Eliasza Wodzickiego, wykonane zapewne przez tych samych robotników, co salony w pałacu krakowskim, naówczas Wodzickiego (rynek 20). Ogród włoski później zmieniony został na angielski, pomysłu Theinerta. Wtedy balustrady kamienne z tarasu przeniesiono na cmentarz kościelny. (Notaty hr. Teresy Wodzickiej z archiwum kościelnickiego).

($^{15}/_{2}$ 1902)[1]).

Pałac jest obszernym budynkiem o parterze i jednem piętrze, okazałych rozmiarów, ma cechy początku XVIII w., zwłaszcza w rozkładzie wnętrza, zewnątrz przeróbkami późniejszemi mocno zmieniony. Składa się z korpusu środkowego i dwóch skrzydeł po bokach z mocno występującymi od frontu i z tyłu ryzalitami. Od zajazdu fasadę zdobi ganek szeroki z podjazdem na czterech kolumnach jońskich z wolutami na cztery strony. Na attyce domu wyrzeźbiony h. Leliwa. Na parterze, nad samą bramą wchodową tarcza kamienna, niewielka, z wyrzeźbionym h. Leliwa, r. 1708 i napisem dokoła:

Dabit plenitudinem, qui dedit augmentum.

Z przeciwnej strony od ogrodu jest na piętrze wiszący mały balkon z ładną żelazną kratą rokoko jako balustradą. — Wewnątrz cały środek korpusu zajmuje wielka sklepiona hala wejścia idąca na przestrzał. Na lewo od niej w skrzydle bocznem apartament złożony z pokoju sypialnego z alkową, tualety, łazienki i kilku pokoików, z wyjściem do ogrodu. Wszystkie drzwi mają filunki wyginane w duchu stylu rokoko. Na prawo schody na górę. Na piętrze, nad halą parteru, salon ogromny, idący przez całą głębokość domu, z oknami na front i ogród, nakryty rodzajem sklepienia zwierciadlanego. Przytyka doń od strony ogrodu salonik mały z całem urządzeniem z XVIII w. w stylu Luis XVI (fig. 76). Są tam buazerye dokoła ścian, gipsowe obramienia framug i inne ozdoby, malowane supraporty, piękny piec kaflowy biały z XVIII w. Ściany pokrywa obicie jedw. w rzucik fioletowy chiné na tle crême, w płycinach (panneaux) o ramach drewnianych pięknie rzeźbionych i przeźroczych. Umeblowanie odpowiednie, bardzo piękny stół na nogach konsolowych bogato rzeźbionych. — Za salonikiem w skrzydle wschodniem parę pokoi, o architekturze i dekoracyi z pierwszej połowy XIX w., zajętych pod bibliotekę i archiwum. Jeden z pokoi, dzisiejszy kredens, nosił dawniej nazwę »pokój Scipionów« — podobno dla malowideł na ścianach z historyi rzymskiej, albo może dla polskiej rodziny Scipionów, spokrewnionych z Wodzickimi.

Obrazy. W pokojach kilkanaście obrazów; lepszego pędzla portret Józefa Mniszcha, marsz. w. x. lit., oraz Morsztyna — oba z początku XVIII w. Bardzo piękny portret nieznanego młodzieńca z muszkietem w ręku, strój z epoki ok. 1700 r. Może to Piotr Wodzicki, który w tym

---

[1]) Do niniejszego opisu dopomógł mi w znacznej mierze p. Emanuel Świeykowski, któremu zawdzięczam także fotograficzne zdjęcie wnętrza saloniku i szkic monumentu pamiątkowego.

czasie służył w muszkieterach francuskich, a potem w pułku Royal allemand. Portret ten był zamalowany i odkryty został przypadkiem po odmyciu peizażu z kaczkami w r. 1880. Był na wystawie hist. krak. w r. 1883. W klatce schodowej dwa widoki Kościelnik a vol d'oiseau z XVIII w., lichego pędzla, jeden wcześniejszy, drugi późniejszy, z ogrodem włoskim, pawilonem barokowym, wazonem. Takiż widok pałacu hr. Konst. Potockiego w Krakowie (rynek 19), niegdyś Wodzickich.

Archiwum. W pałacu znajduje się cenny i znany zbiór dawnych aktów majątkowych, inwentarzy, kontraktów, korespondencyj, odnoszących się do majętności kościelnickiej i rodzin, które były jej właścicielami. Zajmuje on kilka szaf. Jest uporządkowany. Najstarszy akt nosi datę 1407 r. Archiwum to było dawniej czas jakiś w Prokocimiu, również rezydencyi Wodzickich, i w r. 1846 podczas rzezi przez poświęcenie kasyera Rychlińskiego ocalonem zostało. — W zbiorze znajdują się też rękopisy i cenne druki z XVI i XVII w.

Fig. 76. Kościelniki. Wnętrze saloniku z XVIII w.

Ogród rozległy otacza pałac, zniżając się spadkami znacznie ku południowi i zachodowi, gdzie zakończa go szeroki bagnisty wykop, dawniej staw. Ma cechy ogrodu angielskiego, tylko jeszcze pozostały ślady dawnego ogrodu włoskiego, okrąg starych lip, ozdoby architektoniczne, jak: dwa postumenty kamienne, kilka murów ogromny okrąg kamienny na kwiaty, mierzący około 4 metry średnicy w kształcie płaskiego kosza plecionego, stojącego na ziemi. W południowo-zachodniej stronie, niedaleko pałacu, na tarasie podmurowanym, altana murowana w kształcie pawiloniku centralnego barokowego o dachu chińskim i h. Leliwą na sztybrze. Z trzech stron są wejścia o odrzwiach kamiennych barokowych profilowanych z uszami narożnemi i łukowatem ogzemsowaniem prostego nadproża. Tu miała być dawniej kaplica. Ogród jest obwiedziony murem od zajazdu. — Brama wjazdowa do głównego dziedzińca ma na bocznych słupach wielkie orły pięknie wykute z kamienia, trzymające tarcze z monogramem E. W. zaplecionym (Eliasz

Wodzicki). Inna brama na zachód od tej ma na słupach lwy, gorszego dłóta.

Pod całym dziedzińcem frontowym mają istnieć piwnice — jak tradycya zapewnia. Pod samym pałacem ich niema. W podmurowaniu wspomnianej altany jest otwór wejścia do piwnic ogrodowych, a ztąd zamknięte obecnie przejście korytarzem podziemnym do jednej z oficyn. Oficyna ta, na spadzie terenu, mająca z jednej strony dwa piętra, z drugiej tylko parter, nosi cechę znacznej starości. Piętra dolne (piwnice i sutereny) są sklepione. Mury b. grube.

W ogrodzie i na dziedzińcu folwarcznym wykopują często kości ludzkie i końskie, może z czasu wojen szwedzkich. Około r. 1880 wykopano na folwarku 15 całych szkieletów i wielkie ostrogi obok nich, które potem zagubiono. Na trzęsawisku za ogrodem ma podobno leżeć dużo broni zatopionej przy końcu powstania Kościuszkowskiego. W ogrodzie znajdowano nieraz pieniążki z czasów Jana Kazimierza i Augustów.

Fig. 77. Kościelniki. Pomnik pobytu króla Stan. Augusta w r. 1787, razem fontanna ogrodowa.

Pomnik. W ogrodzie, obok pałacu na wschód, na małem wzniesieniu stoi na trzech stopniach wielki wazon kamienny (fig. 77), na postumencie kostkowym. Cała wysokość około 4 m. Przykrywa zakończona pinią. Dwa ucha z boku bronzowe, w kształcie wolutowo wykręconych wężów. Pomnik ten, pod którym znajduje się sklepiona piwniczka, służył jako fontanna; po dwu bokach postumentu są konchy wydrążone, a powyżej dziury na przewody dla wody. Na dwóch gładkich bokach kostkowego postumentu wyryte napisy, znacznie zniszczone. Od południa:

Stanislao Augusto
Solut... ad ripas Bor... thenis
... lon. et Catharin... Rufs...
. . . .
(parę wierszy nieczytelnych)

Od północy:

Elisabetham Branicka Cast. Crac.
et Supremi Exercit. Ducis Viduam
Sororem Carissimam
. . . . *urnam* . . . .
. . . .
(parę wierszy nieczytelnych)

24. Krzesławice.

Wieś, oddal. wsch. od Krakowa 9 kilom., należy do parafii w Pleszowie.

W średnich wiekach: Ceaslauic, Crezlauiz, Creslauis, Kreslawich, Creszlawici, Crzeslawicz, Krzeczlawice, Crzeslawicze.

Wieś darowana klasztorowi Miechowskiemu w początkach jego istnienia przez jakiegoś Bugiwoy militem (Długosz, Lib. ben. III, 14, 28), albo Bożywoja (Nakielski, Miechovia). W latach 1228—1247 prowadzony spór o K. między klasztorami mogilskim a miechowskim, zakończył się przyznaniem wsi Miechowitom (Kod. mał. II, 38, 75, 78 i Kod. dypl. polski III, 17). Podobnie na korzyść klasztoru zakończył się w r. 1288 spór o »hereditas K. super Dlubna« między Miechowitami a »comes Creslaus«. (Kod. mał. II, 170). W w. XIV Miechowici sprzedali, a raczej dali w zastaw wieś K. Jaśkowi wójtowi i Walterowi, mieszczanom krak.; po buncie Krakowa Łokietek dobra skonfiskował, lecz potem oddał Miechowitom w zamian za wieś Solec, co aktem z r. 1325 potwierdził (tamże, 258). Według Długosza K. należą do majętności, oderwanych od klasztoru miechowskiego dla uposażenia niemi w r. 1360 szpitala ś. Jadwigi na Stradomiu, lecz wkrótce odzyskanych przez Miechowitów (Lib. ben. III, 30), do których należały jeszcze w końcu XVII w. (Dyplom. Mogil. 69). W XIX w. wieś należała czas jakiś do Jana Matejki, malarza.

D a w n a w z m i a n k a. W wizycie dyec. z r. 1595 czytamy przy opisie Pleszowa: »In Krzesławice adest capella nunc aedificata«. Kaplicy tej pod wezw. ś. Jana Chrzciciela już ok. r. 1849 nie było śladu (Łepkowski, Przegląd zab. 69).

25. Liszki.

Wieś, oddal. zachod. od Krakowa 13 kilom., parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Lantiki v. Limtki (?), Lysky, Lyszky, Lyssek, Lissek, Liszek, Lyszki, Lyschky, Lissky, Liski, Lyski.

R. 1105 »villa Lantiki« występuje w przywileju podrobionym kard. Idziego na posiadłości klasztoru tynieckiego. W odpisie nazwana Limtki (Kętrzyń. Smolka, Kod. tyniecki 1). R. 1254 Lysky wymienione wśród posiadłości klasztoru zwierzynieckiego pod Krakowem. (Kod. dypl. kat. kr. I, 53). Wieś nabył od klasztoru zwierzynieckiego klasztor tyniecki w zamian za inne dobra (Długosz, Lib. ben. III, 186). R. 1356 przywilej Kazimierza W., zaprowadzający w Liszkach i innych dobrach klasztoru tynieckiego prawo magdeb. (Długosz, Historya III, 259). R. 1363 Kazimierz W. »advocatiam seu sculteciam in Liszek, albo in Lyssek, nabyte kupnem na rzecz króla, odstępuje klasztorowi tynieckiemu (Bart Kod. dypl. pol. III, 284, por. Kętrz. Sm. Kod. tyn. 134). R. 1456 Kazimierz Jag. potwierdza prawa klasztoru tynieckiego do wsi Lissky i innych dóbr (Kętrz. Sm. Kod. tyn. 406). R. 1560 klasztor tyniecki zapewnia sumę 800 zlp., pożyczoną na wyderkauf od uniw. krak., na dobrach swych Lyski itd. (Kod. dypl. Uniw. V, 45), a r. 1565 Zygmunt August potwierdza tę umowę (tamże 56). L. pozostały własnością klasztoru tynieckiego aż do kasaty.

($^1/_8$ 1901)

Kościół paraf. ś. Mikołaja b. w. Patron: Jan Skirliński.

W XV w. był kościół paraf. drewniany (Długosz, Lib. ben. II, 123; III, 186). R. 1585 kościół murowany, świeżo wówczas wystawiony, poświęcił X. Jakób Milewski, sufr. krak. (Schemat. Mylnie tam powiedziano, że było to r. 1685, gdyż Milewski był

sufr. krak. w latach 1563—1594). W aktach kośc., poczynających się od r. 1783 nadmieniono, że *in libro beneficiorum* (jakim? może klasztoru tynieckiego) pod r. 1444 jest wzmianka o kapliczce, którą chłop w tejże wsi wystawił. Kapliczka ta stanowiła potem prezbiteryum kościoła murowanego, który istniał do r. 1883 (Łepkowski, Przegląd zab. str. 13. Domysł cały bardzo wątpliwy, może polega na jakiemś nieporozumieniu). Część kościoła wzniesiono ok. r. 1810 (tamże). R. 1883 po zniesieniu starego murowanego kościoła, wystawiono nowy, murowany, poświęcony r. 1888.

Dawniejsi plebani. R. 1326 Andreas (Theiner, Monum. I, 242). R. 1370 Bogdanus (Kętrz. Sm. Kod. tyn. 154). R. 1407 Joannes Lindetoldi (A. gr. ziemsk. IV, 62, 65, 68).

Budynek nowy, jest w stylu romańskim, znacznych rozmiarów, z wysoką wieżą. Wewnętrzne urządzenie nowe.

Z dawnych przedmiotów pozostały:

Obraz. W wielkim ołtarzu Matka Boska, w półfigurze, trzymająca Dziecię Jezus na rękach. Malowanie niezłe, olejne, na drzewie, z XVI lub XVII w., niezbyt popsute restauracyą. Prócz twarzy i rąk reszta postaci przykryta pięknie wykutemi blachami. Nad głową M. Boskiej korona, którą trzymają aniołowie z blachy.

Zapewne ten obraz wspomniany jako: »dobrze zachowany obraz na drzewie, Koronacya N. M. Panny, w kruchcie« (Łepkowski, Przegląd zab. str. 14)[1].

Dawniejszy opis wspomina, że w zniesionym kościele były »nieostatnie obrazy« Marya i Magdalena pod krzyżem, Chrystus z Piłatem, Ecce homo. Na chórze wisiał mały obrazek »ś. Jan Kanty malowany olejno na płótnie, przyklejony na aksamicie, u dołu w czworoboku cały szereg liter S. A. S. M. O. M. I. R.« (Łepkowski, Przegląd zabytków str. 13—14).

Kropielnica. Przy wejściu głównem w kruchcie pod wieżą wmurowana w narożniku niewielka koncha z marmuru czarnego różowo żyłkowanego, a nad nią tabliczka marmurowa z napisem rytym:

IEZVS MAR
IA IOZEF
P. R
ROKV 1706

Lavabo marmurowe czarne w zakrystyi, z konchą barokową z XVIII w.

Kielich srebrny, stosunkowo wysoki, barokowy. Na czarze, wśród trybowanych ornamentów, trzy medaliony lane: Wieczerza P. — Ogrojec — Emaus. Na węźle trzej aniołowie w całej postaci trybowani, z główkami lanemi. Na nodze trzy medaliony lane: Chrystus uwiązany u słupa — M. Boska Bolesna — Dźwiganie krzyża. Na dolnej krawędzi od spodu napis ryty:

Piotr Wilk 1686 Apr. 13 — M. 4 L. 6. Fecit Flo Zło.[2]).

---

[1]) Obraz M. B. z Dziecięciem na łonie, w połowie figury, malowany na desce złoconej, był w r. 1832 prz sprzedaży ruchomości kościoła WW. Świętych w Krakowie, nabyty do kościoła w Liszkach i tam w jednym z ołtarzy umieszczony. Nimbus, otaczający głowę M. B., mieścił gotycki napis minuskułami: »Ave maris stella Dei mater alma adque se.« Obraz miał być r. 1647 z Węgier przywieziony (Żebrawski, Nasze zabytki, I, 14). [2]) Może skrócone: Floryan Złotnik.

Puszka na komunikanty, srebrna, częściowo złota, barokowa.

Relikwiarz: główka ś. Jana Kantego. Drewniana rzeźba z XVIII wieku, piękna, zniszczona.

Skrzynia cała żelazna kuta, dobra ślusarska robota, zapewne z XVIII w.

Ornaty.

Benedyktyński bogaty, z kolumną złotem haftowaną.

Czerwony, wypełzły adamaszek, przetykany złotem.

Czerwony. Boki aksamitne, kolumna na srebrnym brokacie, haftowane kwiaty jedwab. różnokolorowe. Robota dość gruba, zniszczony, źle restaurowany.

Zielony, z kolumną z adamaszku, na tle brunatnem kwiaty jedwabiem tkane.

Czarny. Boki nowe; kolumna: na srebrnym brokacie kwiaty jedwabne różnokolorowe, haft płaski, wcale ładny.

Kapa czerwona, szlak i szkaplerz z materyi jedwabnej tureckiej, przetykanej złotem, w palmety. Bardzo piękna tkanina.

Epitafia.

W murze obwodowym cmentarza kościelnego znajduje się szereg małych tablic, dwie z marmuru, reszta z piaskowca, prostokątnych, bez ram, roboty chłopskiej, z napisami rytymi. Może niektóre pochodzą ze zburzonego kościoła.

Epitafium X. Grzegorza Steczkiewicza † 1675. Tablica marmurowa czarna.

D. O. M.
PIIS MANIBUS
RVDI GREGORII HIIACINTHI [1])
STECZKIEWICYI
OLIM
VICESCHOLASTICI ET PRÆBENDARY
VISLICENSIS
DEIN
VICARIJ B. M.V. IN CIRCO [1]) CRAC.
PRÆSBYTERI [1]) de ECCL.E CATHOLICÆ [1])
BENEMERITI
LUCTVOSI SUCCESSORES
PARENTES SUPERSTITES
MÆSTISSIMI POSUERUNT
NATUS ANNO 1637
DENATUS ANNO 1675
SEQUEMUR

Epitafium Jędrzeja Rosponda † 1694.

---

[1]) Sic.

DOM WIECZNO
SCI IEDRZE
IA ROSPONDA
ROKV
1694

Epitafium Tekli Raciborskiej † 1826. Tablica marmurowa czarna.
Epitafium X. Józefa Raciborskiego † 1840.
Epitafium Jana Steczkowskiego, prof. Uniw. Jag. † 1881 [1]).

Dzwon z Liszek pochodzący jest od r. 1898 w Archiwum m. Krakowa. Jest on niewielki, pięknego odlewu Jana Waignera w Krakowie z r. 1752.

26. Łobzów.

Literatura: Obszerne rozdziały o Ł. w dziele A. Grabowskiego, Kraków i okolice, wyd. 5te — oraz w Mączyńskiego Pamiątce z Krakowa.

Widoki dawnego pałacu: oprócz trzech niżej odtworzonych, dwa miedzioryty Dietricha z rysunków Richtera.

Wieś, oddal. zachod. od Krakowa $2^1/_2$ kilom. Należy do paraf. ś. Szczepana w Krakowie. Do Łobzowa zalicza się też »Gramatyka«.

W średnich wiekach: Lobzow, Lobszow, Lobsow, Lopsow, Lobsuw, Lyobszow, Lobzouia.

Jak z dawnych przywilejów okazuje się, wieś Ł. z łanów nadanych wójtom krak. utworzona, w r. 1312 po uśmierzeniu buntu Alberta wójta skonfiskowana i do dóbr stołu król. czyli wielkorządów została wcieloną. (Grab. Kraków i ok. wyd. 5te str. 385. Nie przytacza jednak tych przywilejów). W Kodeksach dypl. wzmianki o Ł. są dopiero z czasów późniejszych. Prawdopodobnie pierwotnie nie było wsi Ł., tylko posiadłość królewska, zamek (*curia regalis, castellum*) zw. Ł. na obszarze Czarnej wsi. Kazimierz W. r. 1367, zakładając na prawie niem. Nową wieś (dziś Nowa wieś narodowa), położenie jej określa: »juxta allodium nostrum L.« i żąda, by się ta wieś również Ł. nazywała (Kod. dypl. mał. I, 349). R. 1369 są prywatne ogrody »ortus in L.« (Acta Scab. Crac. zap. 440). Wyrażenie »villa Lobzow« spotykamy po raz pierwszy w roku 1421 (Kod. m. Krak. I, 162). W latach 1449—1459 czytamy »Nowawieś alias Lobzow (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 3381, 3454, 3620). Długosz w Historyi pisze pod r. 1386: »L. castellum in Nigra villa« (Hist. łać. III, 459), lecz w Lib. ben. używa zwrotu: »L. villa seren. principis dom. Casimiri, Poloniae regis« (I, 203). R. 1501 zastawił Jan Olbracht Ł. za 2000 zł. węg. u mieszczanina krak. Bonara, który potem w r. 1507 u Zygmunta wyrobił, że włościanom tutejszym pańszczyznę zamieniono na czynsz. Lustracya z r. 1563 nie wspomina o żadnych robociznach. Dopiero później nastają skargi na ucisk pańszczyźniany, a r. 1574 Anna Jagiellonka normuje robociznę. (Baliński Lipiński, Staroż. Polska II, 61—63). Stanisław August w r. 1787 darował wieś Ł. Szkole główn. krak. dla pomnożenia jej dochodów, zaś pałac i ogród na miejsce ćwiczenia się młodzieży w geometryi prakt.; rząd austryacki przejął tę posiadłość w latach 1795—1809 w administracyę rządową, którą potem sprawował rząd wolnego m. Krakowa, aż po roku 1846 napowrót objął własność rząd austryacki.

»Gramatyka«, dawniej »Królowa Wola«, jest to posiadłość, grunt na południe od Ł., naprzeciw głównej fasady pałacu, po drugim brzegu Rudawy. R. 1420 »haereditas dicta Królowa Wola ex opposito curiae regalis L.« (Kod. Uniw. I, 127). R. 1517

---

[1]) Urodził się r. 1800 w Liszkach. Jest tu dziś jeszcze rodzina Steczków.

Piotr Danielis razem z żoną darowują Uniwersytetowi »praedium prope L., Crolewa wola vulgariter nuncupatum«. W nagłówku dodano: »donatio praedii Krolowa wola, expost Grammatica dicti« (tamże IV, 58). Zdaje się, że w XVI w. właśnie nastąpiła przemiana nazwy posiadłości, którą także nazywano »folwarkiem akademickim« (Por. plan Krakowa z okolicą z końca XVIII w. w Bibl. Jag. Nr. inw. 5356).

Pałac.

Kazimierz W. r. 1357 miał tu wybudować zameczek »turrim et mansiunculas« (Miechowita, Chronic. p. 240). Król Stefan Batory »zamek na Łobzowie, który przedtem był drewniany, murem wywiódł r. 1586« (Kronika Zelnera w książce Grabowskiego Groby królów polskich. Kraków 1835). Być może, iż były przedtem części budynku drewniane, albo na parterze murowanym piętro drewniane. W roku bowiem 1585 król ugodził Santhego[1]) do podniesienia murów i stawiania piętra, a przykrycia go dachówką. Istniała wówczas »stara wieża«. Koło pałacu urządzał wtedy ogród Włoch, Lorenz Bozeth (A. Grabowski, Staroż. hist. polsk. I, 64 i nast. — Tenże, Kraków i okol. wyd. 5te str. 224—225). Królowa Anna r. 1587 zajmowała się wykończeniem i wewnętrznem

Fig. 78. Łobzów. Widok pałacu na miedziorycie z widokiem Krakowa Visschera de Jonghe z początku XVII w.

urządzeniem gmachu. (A. Grabowski, Kraków i okol. wyd. 5te, 225). W XVII w. już tu mowa o pałacu. »Ł. obszerny pałac król. przez najj. Zygmunta III rozszerzony i okazalej odbudowany. Miejsce to przyozdabiają wspaniałe ogrody i sady oraz sadzawice, i otacza je dokoła mur« (Bruin Theatri praecip.... urbium Coloniae 1618 lib. VI). R. 1632 jest tu »palatium sumptuosissimum regium et hortus undequaque cultissimus« (Starowolski, Polonia, wyd. Mizlera 443). R. 1650 był ogrodnikiem Jakób Gerhard, którego syn, Piotr Gerhard, zawiadywał ogrodem za królów Michała i Jana III, a przez Augusta II r. 1697 został mianowany tutejszym dożywotnim burgrabią (A. Grabowski, Krak. i ok. wyd. 5te, str. 221—222, ze źródeł archiwalnych). Za Jana III ogród był francuskim, lustracya 1709 r. nazywa go włoskim. W altanie czy ogrodzeniu był »stół, także kręgów marmurowych od kolumn 12«. Lustracya z r. 1736 mówi o 9 kolumnach z marmuru przedniego i podstawach 20 pod kolumny, oraz o sztucznej fontannie (A. Grabowski, tamże 222). R. 1655—1657 pałac wiele ucierpiał od Szwedów (tamże,

---

[1]) Był to jakiś Santi Lazar, który po śmierci Batorego »robotę łobzowską« prowadzi dalej, a także pracuje około grobu króla Stefana i jeszcze 1595 r. podskarbi Młodziejowski płaci mu za to jakieś sumy z polecenia królowej Anny (Sprawozd. Kom. hist. sztuki Tom VII, str. CLXXXVI).

216, 384). Lustracye z lat 1692 i 1709 w samym korpusie pałacowym wyliczają pokoi 18 ozdobionych odrzwiami, kominkami i posadzką marmurowemi, oraz kaplicę, w której niegdyś był pozytyw i ołtarz, lecz już wszystko było znacznie nadrujnowane, a poboczne gmachy były w stanie zupełnego zniszczenia (A. Grabowski, tamże 216). W lustracyi z r. 1710 czytamy: »W niektórych pokojach są posadzki marmurowe, przy schodach na dół, kręconych drzwi dwoiste w odrzwiach marmurowych... W innym pokoju odrzwia marmurowe, w następnym pokoju komin szafiasty marmurowy, po lewej ręce drzwi w odrzwiach marmurowych, i znowu pokój, do którego odrzwia marmurowe... kaplica«. (A. Grabowski, Skarbniczka arch. 174). W czasie lustracyi z r. 1736 dachy były zgniłe, miejscami pozrywane. Wszystko to zniszczało wraz z ogrodem. R. 1788 William Coxe w podróży przez Polskę widział już tylko »rozwaliny starego gmachu, z którego mało co pozostało. W dziedzińcu wewnętrznym stoją

Fig. 79. Łobzów. Widok ruin pałacu, według litografii M. Stachowicza z pierwszej ćwierci XIX w.

jeszcze zabytki ganku wspartego na kolumnach doryckich«. Widział także kamienie z napisami, jeden z wykutym orłem i napisem gotyckim z datą 1357, drugi z czasów króla Stefana. Po ogrodzie porozrzucane były trzony kolumn marmurowych. Podróżnicy Bredetzky (1809 r.) i Rohrer (1804 r.) stwierdzają, że nie było już dachów ani okien. R. 1824 pałacyk staraniem rządu wolnego m. Krakowa nakryty i wyporządzony został (A. Grabowski, Krak. i ok. wyd. 5te, 216). Około tego czasu kamień z wykutym orłem polskim i napisem:

Sub anno Dni MCCCLXVII[1]) *inceptum est aedificari hoc fortalicium per Dominum Casimirum Regem Poloniae*

przeniesiony został do domu gotyckiego w Puławach. Nie wiadomo, co się stało z drugą tablicą kamienną, o której lustracya wielkorządcy krak. r. 1736 pisze, że była pomiędzy dwiema kolumnami od strony dziedzińca i nosiła napis:

Stephanus D. G. Rex Poloniae M. D. L. etc. restauravit et aedificavit domum istam A. D. MDLXXXVI

(Grabowski, tamże, str. 383 i 214—215). Około r. 1836 budynek był bez dachu i przedstawiał się jako ruina (por. fig. 80 widok odtworzony ze zbioru »Widoki Krakowa i okolic«).

---

[1]) Sic.

»W r. 1849 nie było już tam, oprócz h. Snopek nad drzwiami, ani śladu mogącego objaśnić przeszłość zamku« (Łepkowski, Przegląd zabytków str. 3). Rząd austr. w drugiej połowie XIX w. zupełnie pałac przebudował jako szkołę wojskową.

Znakomitsze zdarzenia.

Ulubione miejsce pobytu Kazimierza W. Tu miała mieszkać naprzód Rokiczana a potem Esterka (M. Bielski, Kronika świata, list 376). R. 1386 miał tu potajemnie przebywać Wilhelm rakuski, narzeczony Jadwigi (Długosz, Histor. III, 359). Ztąd uroczysty wjazd do Krakowa odbywali: r. 1512 Barbara Zapolya, pierwsza żona Zygmunta I (Decius p. 79, M. Bielski, list 408); r. 1605 Konstancya,, druga żona Zygmunta III (Piasecki p. 272); r. 1697 August II. Tu urodził się Władysław IV; ztąd odbywały się pogrzeby: Stefana Batorego r. 1588 (Niemcewicz, Pamiętn. tom II, 460), Zygmunta III i żony jego Konstancyi r. 1633 (Piasecki, 540).

Dawne widoki pozwalają nam wnioskować o postaci gmachu w różnych epokach. Na ogólnym widoku Krakowa z początku XVII w. w miedziorycie Visschera de Jonghe ze zbioru Czartoryskich (fig. 78) jest to duży

Fig. 80. Łobzów. Widok pałacu według rysunku Głowackiego, ze zbioru: Widoki Krakowa i okolic. Kraków 1836, nakładem Friedleina.

pałac, stawiany »w podkowę«, złożony z parteru i 2 piątr. Widok Stachowicza z pierwszej zapewne ćwierci XIX w., reprodukowany litograf. podobno do *Pszczółki* (fig. 79), już pokazuje nam zupełną ruinę i co dziwniejsze, bez śladu II piętra. Nieco późniejszy zapewne rysunek (fig. 80) przedstawia pałac w tym samym mniej więcej stanie, tylko widziany z boku od wschodu tak, że odsłoniętą jest wewnętrzna strona dziedzińca z arkadami.

W dzisiejszym gmachu jedynym śladem przeszłości są w fasadzie frontowej od zajazdu dwa portale barokowe, zamienione w obramienia okien parterowych i w nich nadproża marmurowe z herbami Wazów, użyte jako spławy pod oknami. W narożniku południowo-zachodnim ogrodu jest niewielki kopiec. Według tradycyi, jest to mogiła usypana na grobie Estery, kochanki Kazimierza W. Stanisław August r. 1787 kazał rozkopać mogiłę, szukając tam pamiątek, lecz nic nie znaleziono. (A. Grabowski, Kraków i okolice wyd. 5te, 223—224).

Z Łobzowskiego pałacu pochodzi kartusz barokowy wykuty z blachy bronzowej złoconej, bogatego rysunku i pięknej roboty w Muzeum Czartoryskich nad wejściem do Galeryi obrazów (Nr. inwent. 1265). Na tarczy herby: Polski, Litwy i Snopek Wazów; na jednej z wolut kartusza wykuta data: R. 1604.

27. Łuczanowice.

Wieś, oddal. półn. wschod. od Krakowa 13½ kilom., należy do parafii w Ruszczy.

W średnich wiekach: Lucianowice, Lucanouic, Luczianouice, Luczianowicze.

W latach 1382—1397 występuje często Petrus albo Petrassius czy Potrassius de Ł. Może ten sam w latach 1398—1401 nazywany bywa Petrus albo Petrassius Glas albo Glasz de L., a ma syna też Potrassiusa, i drugiego zw. Jaschco. Pod r. 1399 i 1400 czytamy: Petrassius et Nicolaus heredes de L. (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 1731, 1778, 2432, 3421, 5014, 8145, 8574, 9075, 9490, 9567, 10949, 10955, 10981, uw. CVII, CCXXXVI, CCLXXIII. Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 811). R. 1417 Swenssek, syn Sandka z Ł. dowodzi, że jest h. Oxa, proklamacyi Colda (Helcel, op. cit. zap. 1522). R. 1419—1421 Johannes heres de L., judex castri crac. (tamże zap. 1678 i Kod. kat. kr. II, 466). R. 1440 i 1462 Petrus de L. notar. terrae crac. (Helcel, op. cit. zap. 2804 i Kod. dypl. krak. 243) R. 1473 gener. dom. Nicolaus de Curoszwanky villae L. haeres (Kod. Uniw. III, 34) tenże w latach 1487 i 1488 jako kaszt. sieradzki (Helcel, op. cit. zap. 4315, 4318, 4331) R. 1581 Ł. należały do starosty stężyckiego (Pawiński, Małop.). W pierwszej połowie XVII w. odbywało się tu nabożeństwo ewangelickie, a r. 1636 odbył się zjazd braci augsburskiego wyznania i deputowanych zboru krak. i zawarto unię. Na jej akcie podpisany Stanisław Zeleński, senior distr. Crac., eques, synodus deput. Ten Zeleński zapewne właściciel Łuczanowic, chciał tu zakładać zbór i cmentarz, ale przygotowane już materyały r. 1626 fanatycy zniszczyli i groby naruszyli. Zbór jednak był i utrzymywał się do r. 1687 (Łukaszewicz, Dzieje wyzn. helw. str. 371 i nast.).

(10/8 1902)

Cmentarz dyssydencki. Na północny zachód od dworu, na kraju lasku wśród pól dworskich, niedaleko wysoko położonego (227 m.) punktu pomiarów tryangulacyjnych, jest wśród zarośli szeroki, płaski kopiec, wys. około 4 m., śred. ok. 8 m., dokoła niego w promieniu ok. 8 m. miejsce okopane rowem. W tej przestrzeni są pomniki grobowe z XVIII i XIX wieku. Widok partyi cmentarza zawiera fig. 81.

Fig. 81. Łuczanowice. Część cmentarza »aryańskiego«.

Pomnik Marcyana Zeleńskiego † 1787. Na szczycie kopca, na 3 stopniach o rzucie poziomym kwadratu postument prostokątny w stylu klasycznym, zakończony od góry fryzem żłobkowanym i gzemsem z wołowemi oczami i perełkami. Na jego czterech bokach płaszczyzny prostokątne z napisami, obwiedzione perełkami. Na tem stoi obelisk około 5 m. wysoki z ciosów złożony. W górze ma dokoła czterech boków wałek z girlandy z liści wawrzynu,

nad nim abakus, a na krawędzi abakusa napis. Wieńczy pomnik waza klasyczna, zakończona pinią. Całość z głazów piaskowca. Napisy ryte:

Na postumencie, na boku wschodnim:

MARTIANVS VITELLIUS
DE ZELANKA ZELENSKI
V. S. S. C.
MDCCLXXXVII

Na boku północnym:

D. O. M.
AVORVM MANIBUS
PIETAS

Na boku zachodnim h. Ciołek, duża rzeźba dość wypukła, dobrego dłóta. Czwarta strona pusta.

Dokoła krawędzi abakusa napis częściowo starty:

ZELENSKI . . .
SPOCZYWA
POD TĄ MOGIŁĄ

Obelisk jest skrzywiony w środku, tak, że grozi mu zawalenie. Pod stopniami otwory wykopane w ziemi, przez które widać podmurowanie i ściany grobu.

Dawniejszy opis. Przez otwór, zostawiony u podstawy pomnika, spuściwszy świecę, można było widzieć przed r. 1863 w sklepie podziemnym ustawione rzędem marmurowe (?) i drewniane trumny (Łepkowski, Przegląd zabytków 73).

U podnóża kopca od str. południowo-zachodniej kilka pomników:

Pomnik Joanny Aramownej, ur. 1743, zm. 1811. Napis kładą Anna Wielowieyska i Karolina Kempieńska.

Pomnik Ludwika Dębickiego † 1843 (na pierwszym planie fig. 81). Na dwóch stopniach postument na rzucie kwadratu, prostokątny, z piaskowca, nad tem kolumna żłobkowana, na której uciętym trzonie waza konchowata. Z boku trzonu korona hrabiowska i odtłuczone tło herbu rzeźbionego. Na jednym boku postumentu tablica czarna marmurowa z napisem rytym:

W tym grobie familijnym spoczywają zwłoki
J. W. Ludwika Hrabi
DĘBICKIEGO
Kapitana Wojsk polskich kawalera orderu Le-
gii honorowej i krzyża polskiego
1843 zmarł w Krakowie

Pomnik Ludwika Dębickiego † 184... (na ostatnim planie fig. 81). Sarkofag klasyczny z piaskowca, z akroteryami na rogach przykrycia. Boki dłuższe pokrywa ornament splotów rzeźbionych, na boku krótszym tablica marmurowa czarna z napisem rytym:

D. O. M.
Tu spoczywają zwłoki
Ludwika Hrabi
DĘBICKIEGO
oficera Wojsk Polskich
184 . . . zm . . .
(reszta tablicy potrzaskana)

Stela z piaskowca pionowa, bez gzemsów, z dwoma napisami. Wyżej dla Zofii z Zelanki Zeleńskich Różyckiej, zm. 1843 r. — niżej dla Karoliny Różyckiej, zm. 1851 r.

Krucyfiks. Pośród tych pomników u podnóża kopca stoi krucyfiks drewniany, który widać na fig. 81 między dwoma pomnikami Dębickich. Na postumencie kwadratowym wznosi się górna połowa kolumny pseudokorynckiej żłobkowanej, a nad jej kapitelem krzyż o tle z desek wyciętem. Belki krzyża mają perełki na kantach. Postać Chrystusa niezłej rzeźby, u góry daszek zniszczony. Zapewne pochodzi z pierwszej połowy XIX w.

28. **Modlnica.**

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa $9^1/_2$ kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Modlitia, Modlnicia, Moldnica, Modlincza, Modlinicza, Modlnycza, Modlenica (?), magna lub maior Modlnicza.

Jest podanie, iż miejscowość nazywała się dawniej Zagorze, a dopiero od czasów ś. Wojciecha, który tu miał być, otrzymała nazwę dzisiejszą (Łepkowski, Przegl. zab. 50). Początkowo była może jedna wieś M., która potem rozpadła się na Modlnicę i Modlniczkę. Pierwsza zwana była czasem magna M. albo M. major, druga M. minor albo parva M. Obie nazywano też często krótko »Modlnicia«, czasem gdy jest mowa o »sortes in M.« albo »pars Modlniciae« trzeba myśleć o Modlniczce. Modlniczka już w połowie XIII w. należy do klasztoru Zwierzynieckiego, ale części jej są w prywatnych rękach. Modlnica jest własnością prywatną, lecz w XIV i XV w. ma licznych współwłaścicieli. Z tego powodu dzieje tych wsi są zawikłane i niejasne. R. 1364 występują »Czader, Andreas, Pechna, pueri olim Swantoslai haeredis de M.« (Kod. dypl. Mał. I. 323); r. 1388 colonus Iuani de M.; w latach 1388—1398 Martinus heres de M.; r. 1397 Jaroslaus de M. (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 4599, 4790, 5140, 7936, uw. XCVII, CCXX, CCXXI). R. 1399 Małgorzata, wdowa po Krzesławie, kaszt. sandom., wiedzie spór o jakieś grunta w M. R. 1402 wyliczeni są w akcie prawnym: Swentoslaus, alter Swentoslaus, Stanislaus, Martinus, Nicolaus, ceterique nobiles et heredes de M. (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 931). Ci współwłaściciele należeli do różnych rodów. Jacobus albo Jacussius Probolo de M. heres (1388—1412), Joannes de M. (r. 1449), Martinus Probolo de M. heres (r. 1448 do 1450), Jacobus Probolo de M. heres (1469) używają klejnotu cornua agni albo Baranie rogi, o proklamacyi R o m a n y v. R o m a n. Raz jeden r. 1448 Martinus Probolo de M. zaliczony jest do h. Starykoń. Nicolaus albo Miczko de M. heres (1400—1426), Nicolaus filius Nicolai de M. heres (r. 1419), Stanislaus albo Staschco de M. maiori (1397—1447), Stanislaus Nosz de M. (r. 1404) i zapewne potomek jego nob. Nicolaus Nos de M. heres (r. 1484). Swanch albo Swentoslaus de M. (1389—1412), Swentoslaus de M. Czadrowicz (r. 1397) i Swentoslaus dictus Synowiec de M. posiadacz 4 łanów tamże (1398—1417) pieczętują się h. S t a r y k o ń. Bodzanta de M. maiori, syn Marcina (1400—1426) używa h. P r a w d a albo Prawdy. — Czadro v. Czeder de magna M. heres (1448—1450) h. W i e n i a w a. — Stiborius de M. (1449) h. J a s t r z ę b i e c v. Zarassi. — Petrus

de M. (r. 1451) h. Ławszowa v. Strzemię. Prócz tego pojawiają się: Stanislaus Swider de M. heres (1463—1476), Joannes Swider de M. heres (r. 1469), tenże r. 1481 jako camerarius judicii crac., a r. 1487 »de maiori M.«; Mathias Swider de maiori M. (r. 1483) (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 5056, 5461, 5790, 5796, 5798, 5891, 7043, 7044, 7077, 7694, 7820, 7938, 8870, 9105, 10311, 10652, uw. CXXVII, CCXXI, CCLVI, CCLXXVI, CCXCI, CCCXV, CCCXVII, CCCXVIII, CCCXXXI, CCCXXXIX; Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 358, 386, 632, 684, 722, 747, 757, 829, 996, 1292, 2804, 3720, 3742, 3882, 3941, 4155, 4254, 4328; Ulanowski, Inscr. clen. 103, 104, 108, 172, 174, 203, 233, 236, 308, 330, 501, 868, 908, 922, 924, 952, 958, 962, 1151, 1153, 1240, 1247, 1411, 1455; Bobrzyński, Decr. jud. D. 1455; Kod. dypl. kat. krak. II, 272; Kod. Uniw. II, 42; Dyplom. Mogil. 81)[1]. W latach 1494 i 1496 występuje Joannes de maiori M. subjudex Crac. (A. gr. z. VII, 183; IV, 212). Na początku XVI w. właścicielami są Salomonowie, mieszczanie krakowscy, których h. Łabędź jest na dzwonie z r. 1504 (patrz niżej). R. 1526 synowie Piotra Salomona czynili podział majątku ojcowskiego, do którego należała M.[2]). Ale równocześnie z Salomonami M. miała w r. 1515 innych współwłaścicieli, mieszczan krak. Zayfretów i Pawła Kaufmana. R. 1560 Jan Wierzbięta duas sortes bonorum in maiori Modlnica sprzedał Imbramowi Salomonowi (A. Grabowski, Dawne zabytki Krakowa, 218), »Ze śmiercią p. Mikołaja Salomona młodego, imienie Modlnica z częścią w małej Modlniczce przypadło na siostry... Od tych kupiona Modlnica przeszła w tymże roku w posiadanie X. Stanisława Fogelwedra, kanonika i mieszczanina krak.« (tamże, z Inwentarza wsi M. z r. 1582, przechowywanego we dworze). Ten X. Fogelweder był właścicielem jeszcze 1596—1598 według wizyty Radziwiłłowskiej (X. Bukowski, Dz. Reformacyi I, 655). Zofia (może Katarzyna, patrz niżej »Epitafia«) Oraczewska h. Śreniawa była za Stan. Kucharskim z Modlnicy (Niesiecki, pod Oraczewski). Łepkowski (Przegląd zab. 51) twierdzi, jakoby jakiś Jakub Kucharski † 1619 był dziedzicem M. — R. 1772 Stanisław Łętowski był właścicielem M. (Arch. m. Krak. Akta luźne »Variae Civitates«). Wieś w XIX w. była długi czas i pozostaje do dziś dnia w rękach rodziny Konopków.

Była tu niegdyś przez długie czasy kapliczka ś. Wojciecha, w polu (patrz niżej: Dawne opisy).

R. 1772 istniał szpital nowo wówczas wystawiony (Arch. m. Krak., jak wyżej).

Dawne nazwy pól. R. 1398 Mikołaj z M. »sprzedaje Swentoslao Synowecz« cztery łany w M.: Zagumnye, na Welempolu, Zanagornyky i Na rudcze w pobliżu pola Fochczal (Helcel, Star. pr. p. p. zap. 358). R. 1400 wymienione: aree Niwy czelinky, Nagorzinky circa fluvium, duae niwy et medietas Pokrantky zapusty (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 10867).

($^1/_{10}$ 1901)

Kościół parafialny ś. Wojciecha b. i męcz. Patron: Antonina Konopczanka.

Parafia była już w pierwszej połowie XIV w. (patrz niżej: plebani). W XV w. był kościół drewniany (Długosz, lib. ben.). Inwentarz z r. 1582 stwierdza, że gdy przed kilku laty budynkowi od starości groziło zawalenie, Szlatkowski »emphyteuta« Zabierzowa, swoim nakładem go odnowił, ozdobił i w tym kościele jest pochowany (Ustęp przytoczony w Schematyzmie). Kaplica murowana przybudowaną została r. 1622 (patrz

---

[1]) Wątpliwą jest zarówno wiadomość Długosza, jakoby za jego czasów właścicielami M. byli Jan i Stanisław »de domo Prussy« (Lib. ben. II, 28—29), jak i Łepkowskiego (Przegląd zab. 49), jakoby według jakiegoś Lib. benef. Modlnica w XV w. należała do Wierzbięty z Ruszczy i Branic, a potem do Minockiego. Ta ostatnia przeszła do różnych późniejszych opisów wsi.

[2]) R. 1531 występuje Nicolaus Imbramowicz (Salomon) haeres in maiori M. (Bobrzyński, Decr. jud. D. 484), a pod r. 1581 czytamy »Modlnica, Salomon« (Pawiński, Małop.).

niżej, napis). W XVII w. kościół był zrabowany, zapewne przez Szwedów, a ozdobę jego przywrócił proboszcz ówczesny X. Grzybowski, który zmarł r. 1664 (napis na jego portrecie w Giebułtowie).

Plebani: R. 1326 Sulco plebanus eccl. de Modlitia (Theiner, Monum. I, 238). R. 1400 Stanislaus plebanus de M. (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 9528). R. 1401 Johannes rector eccl. parochialis in M. (Kod. Uniw. I, 44); był on h. Starykoń i żył r. 1402 (Piekosiński, Herald. w. średn. 145). R. 1630 umarł X. Wacław Sedkowicz pleban M. (Testament jego z r. 1629 w Arch. m. Krakowa, akta luźne, »Variae civitates«). W połowie XVII w. X. Jan Grzybowski, wielki dobrodziej kościoła i parafii (patrz wyżej »Giebułtów« jego portret z napisem). R. 1791 plebanem X. Józef Numacki (?) (Arch. m. Krak., »Szpitale i opisy topogr.«).

Budynek drewniany, oryentowany, na planie gotyckim, nawa szersza, węższe prezbiteryum zamknięte połową ośmioboku, bez wieży; typu starego, ale przerabiany i cały obity nowemi deskami. Odrzwia drewniane głównego wejścia zachodniego prostokątne, z górnymi narożnikami zaokrąglonymi. Po stronie zewnętrznej obiega je płaski profil późnogotycki, tworzący na nadprożu wyrzeźbiony łuk podwójnie wygięty, mniejszej rozpiętości niż otwór wejścia, a pod nim na tle zagłębionem jest plecionka z arkadek półkolistych, zachodzących na siebie (fig. 82). Wewnątrz, w prezbiteryum u odrzwi drewnianych wejścia do zakrystyi profil późno-gotycki spłaszczony bocznych węgarów przechodzi górą w łuk podwójnie wygięty, tworzący rodzaj płaskorzeźbionej ozdoby na nadprożu poziomem (fig. 83). Do nawy po stronie północnej dobudowana jest kaplica na rzucie poziomym prostokąta, ze ściętymi narożnikami od północy. Ściana jej południowa stanowi zarazem część ściany północnej kościoła i przepruta jest arkadą wejścia do kaplicy· Wnętrze kaplicy nakryte jest sklepieniem krzyżowem z lunetami nad wielobocznem zamknięciem od północy. Grzbiety przecinających się pól sklepień ozdobione są listewkami stiukowemi. Stopy sklepienia w punktach spływania ze ścianami, w narożnikach kaplicy, wyrastają z rzeźbionych jońskich kapitelów pilastrowych, schodzących się pod kątem i tworzących rodzaj konsol. Pilastrów niema.

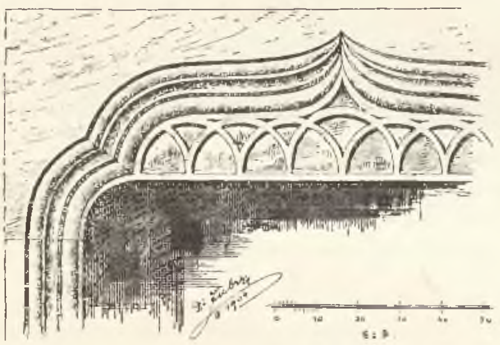

Fig. 82. Modlnica. Nadproże głównego wejścia do kościoła. (Zdjęcie p. Jana Sas Zubrzyckiego).

Fig. 83. Modlnica. Nadproże odrzwi wejścia z prezbiteryum do zakrystyi.

Napis z r. 1622 nad wejściem do kaplicy. W nawie, wysoko nad arkadą

wejścia do kaplicy, wmurowana jest tablica marmurowa czerwona prostokątna, w obramieniu rzeźbionem barokowem, dość bogatem, z kamienia pinczowskiego. W górze kartusz z tarczą czworodzielną z herbami rzeźbionymi: wyżej Dołęga i Śreniawa, niżej Radwan i Dołęga. Na tablicy napis ryty pięknemi literami elzewirowemi, często skombinowanemi lub wpisywanemi jedna w drugą:

BOGV WTROYCY[1] IEDYNEMV[2] NASWIETSZY PANNIE
MIESZKANCZOM WSZYTKIM NIEBA TAKZE[3] S. ANNIE
NA CZESC[4] Y CHWAŁĘ Z GRVNTv ZBVDOWAC[5] KAZAŁA
KATARZYNA KVCHARZKA[6] CHCAC[6] BY SIE[6] Tv CHWAŁ..
PANSKA SZERZEŁA ZAWSZE PoKI LVDZKIE[7] PLEMIĘ
OSZIADAC BĘDZIE[8] NISZKĄ WSZYTKO RODNĄ ZIEMIĘ
A TY CZO[9] WLADASZ[10] WSZYSTKIM[11] MNIE[12] S PoToMsTwEM[13] MOIM
MIEY W oPIECE MNIE SPRAWVY I RZĄDZ[14] DVCHEM[15] SWOIM
VRODZONA KATARZINA S PRZIBYSŁAWIC
KVCHARZKA VRoDZONEGO STANISŁAWA[16]
KVCHARSKIEGO[17] S KVCHAR Z WOIEWODZTWA
PŁOCKIEGO PoZOSTAŁA[18] MAŁZONKA, S KTORYM
SPLODZIEŁA[19] SYNOW VRODZONYCH[20] IANA PIOTRA[21] I IACKA
NA CZESC[22] I NA CHWAŁĘ[23] PANV BOGV WSZECHMOGĄCEMV[24]
NASWIETsZEY PANNIE MARYIEY Ÿ S. ANNIE PATRONCE[25]
TEŸ[26] KAPLICZE[27] Z GRVNTV ZMVROWACZ[28] DAŁA
V FVNDWAŁA[29] CHCĄCZ[30] ABŸ IEŸ CZIAŁO[31] NAMILSZEGO
MAŁZONKA[32] Y POToMKoW IEY Tv DNIA OSTATNIEGO[33] OCZEKIWAŁO[34]
ROKV PANSKIEGO 16ZZ[35])

O b r a z y.

Matka Boska w w. ołtarzu, w półfigurze, z Dzieciątkiem Jezus;

---

[1]) pierwsze Y wpisane w O, drugie w C.
[2]) NE połączone.
[3]) T i A razem tworzą monogram.
[4]) Z wpisane w C.
[5]) O wpisane w D.
[6]) Tak.
[7]) V wpisane w L, a Z w D.
[8]) Z wpisane w D.
[9]) Z wpisane w C.
[10]) Pierwsze A wpisane w L, drugie w D.
[11]) S i Z razem tworzą monogram.
T i K « « «
[12]) N z I tworzą monogram, nadto N połączone z E.
[13]) Przyimek S i P tworzą monogram, nadto S oplata ostatnią laseczkę od M.
[14]) Z wpisane w D.
[15]) V wpisane w D, H wpisane w C.
[16]) ST połączone w monogram, w którym S mniejsze oplata laseczkę T.
[17]) H wpisane w C.
[18]) T i A tworzą monogram.
[19]) O wpisane w L, Z wpisane w D, A wpisane w Ł.
[20]) Z wpisane w D. C i H tworzą monogram
[21]) T i R tworzą monogram.
[22]) Z wpisane w C.
[23]) H wpisane w C.
[24]) H wpisane w C, Ą wpisane w G, E wpisane w trzecie C.
[25]) T i R tworzą monogram.
[26]) T i E tworzą monogram.
[27]) Z wpisane w C.
[28]) Z wpisane w C.
[29]) Tak.
[30]) Z wpisane w C.
[31]) Z wpisane w C, O wpisane w Ł.
[32]) N wpisane w O.
[33]) O wpisane w G.
[34]) Z wpisane w C.
[35]) Z daleka wygląda jak 1677, lecz nie może być z tego roku tak ze względu na styl rzeźby, jak i na rok śmierci męża. Łepkowski czytał 1622.

obraz niewielki, bez wartości, może stary przemalowany; pokryty sukienką srebrną trybowaną.

Zdjęcie z krzyża, według Łepkowskiego[1]) kopia z Rubensa przez Jana Nep. Danielskiego, w prezbiteryum nad wejściem do zakrystyi, średniej wartości.

Pieta. Obraz olejny na płótnie, znacznych rozmiarów, na ścianie na lewo wejścia południowego. Figury wielkości nat., dobrze modelowane, choć z błędami rysunkowymi, koloryt żywy, może z XVIII w.

Oba powyższe obrazy mają pochodzić z daru rodziny Konopków.

Ś. Wojciech, ś. Antoni, w ołtarzach bocznych, obrazy olejne na płótnie, Jana Zamojskiego, krakowianina, ucznia Stachowicza, niewielkiej wartości artyst. (Łepkowski, Przegląd zab. 51).

Dawniejszy opis wspomina o dwóch wielkich obrazach w kaplicy, z których jeden przedstawiał śś. Filipa i Jakóba, pochodzących jakoby ze zniesionego kościoła ś. Filipa w Krakowie (Łepkowski, Przegląd zab. 51).

Fig. 84. Modlnica. Tabernakulum marmurowe na bocznym ołtarzu kościoła.

Tabernakulum na ołtarzu bocznym ś. Sebastyana, przy północnej ścianie nawy (fig. 84). Jest to z jednej sztuki marmuru brunatno-czerwonego rodzaj kapliczki, rotundy o formach architektonicznych, nakrytej kopułą. Ściana tylna ścięta. Rotundę otaczają kolumienki o kapitelach toskańskich. Płaszczyzny ścian i kopuły pokryte ornamentem renesansowym, przypominającym groteski, a jeszcze bardziej wzory tkanin, płaskich, o tle rytem w głąb i groszkowanem. Wys. całości 0·70. Piękny wytwór XVII wieku, prawdopodobnie nabyty z którego z kościołów krak.

[1]) Przegląd zab. str. 50. Tam także w nocie wiadomość o Danielskim krakowianinie, który umarł r. 1844.

Tabl. VII. Modlnica. Pomnik Stanisława Kucharskiego, † 1610 lub 1619, w kaplicy kość. paraf.

Do strony 129.

Ł a w k i, po dwu stronach nawy kościoła, mają na przedniej ścianie klęcznika pierwszego rzędu po dwie płyciny obwiedzione listewką, z wewnętrznem polem wypełnionem malowaniem olejnem treści alegorycznej w duchu późnego baroku.

Po stronie północnej:

1) Jeleń nad wodą wśród krajobrazu. Na wstędze napis:

flammam solantur undae

2) W głębi zagroda czy szałas, w nim owce leżące, przed ogrodzeniem leży pies biały owczarski, a przy nim zatknięta w ziemię nieproporcyonalnie wielka laska pasterska, z okiem Opatrzności w miejscu zakrzywienia. Napis na wstędze:

pro te excubat aether

Po stronie południowej:

3) Krajobraz lesisty, w powietrzu unosi się orzeł. Na wstędze napis:

non imbellem genuit

4) Wśród krajobrazu z drzewami leci ptak biały (gołąb?). Na wstędze napis:

hic puro licet aethere... (nieczytelne)

Malowanie wprost na drzewie, poprawne, nawet dość delikatne, bardzo zniszczone. Ławki mają pochodzić z kościoła Norbertanek na Zwierzyńcu pod Krakowem.

P a j ą k k r y s z t a ł o w y wenecki zawieszony w środku prezbiteryum, niewielki, pięknego kształtu, z ramionami metalowemi giętemi w esy i z wisiorami białymi i błękitnymi szlifowanymi, z kulami i obeliskami sterczącemi w górę na zakończeniach ramion. Zdaje się, że są częściowo z kryształu górnego, częściowo ze szkła. Ma pochodzić z mieszkania Jana Sobieskiego.

P o m n i k i g r o b o w e i e p i t a f i a [1]).

Pomnik Stan. Kucharskiego † 1610 lub 1619 (tabl. VII) [2]), wmurowany dość wysoko w zachodniej ścianie kaplicy. Rama rzeźbiona z kamienia pinczowskiego, z wkładkami w dolnych połowach pilastrów wypukło wygiętemi ze stiuku różowego. Poniżej pilastrów, w wisiorach konsolowatych, wkładki płaskie prostokątne ze stiuku fioletowego, podobne nad kapitelami. Tabliczka wąska poprzeczna, pod herbem, ze stiuku brunatnego. Bogata kompozycya barokowa, ozdobna, z naddatkami i wisiorami. Oryginalne pilastry z nadwieszoną ku frontowi górną połową, z której zwieszają się trzy »krople« nierównej wielkości. Wykonanie ornamentów rzeźbionych staranne i artystyczne. Górę wieńczy kartusz z hełmem i sutemi lambrekinami, ujęty w skręty barokowe. Na hełmie stoi jako zakończenie figurka Chrystusa Zmartwychwstałego, zdaje się później do-

---

[1]) Odpisy inskrypcyj zrobione z uprzejmą pomocą p. Adama Chmiela, archiwaryusza Archiwum miejsk. w Krakowie.

[2]) Łepkowski (Przegląd zab. 51) mylnie twierdzi, jakoby to był pomnik Jakuba Kucharskiego. Na zdjęciu (tabl. VII) brak półkuli stanowiącej dolne zakończenie wisioru i pomnika.

stawiona. Wysokość całości 2·80 m. Na górnym kartuszu w medalionie h. Dołęga [1]) rzeźbiony, dokoła na samej tarczy litery:

S K
D K

Pod nim na ciemnej tabliczce stiukowej napis ryty:

EPITAPHIV PRoSoPoPÆICV G. D. STA
NISLAI KVCHARSKÝ QVOD MÆSTA ET FIDA
CONIVNX GENEROSA KATHERINA DE STIR [2])
PE ANTIQVISSIMA CRACOVIANA POSVIT

Poniżej całe pole, ujęte ramą, wypełnia marmur brunatny, zapewne chęciński. W górnej większej połowie jest wnęka odcinkiem koła zakreślona, półkolisto od góry zamknięta, z obramieniem listwowem, a w niej w wypukłorzeźbie prawie pełnej półfigura rycerza w zbroi, z szarfą przez jedno ramię. Głowa łysa brodata, widocznie portretowana. W prawej ręce rękojeść miecza, u lewej palce niezgrabnie roztwarte. Od pasa rycerza w dół jest w licu pola pomnika tablica prostokątna, ujęta listwą i z tej samej sztuki marmuru co rycerz wyrobiona. Na niej napis ryty:

O MORS CRVDELIS NVLLO ES LIBAMINE DIGNA
NAM NVLLI PARCIS NVLLAQ₃ DONA IVVANT
FATA [3]) MANENT OMNES NEQ₃ HONOS NEQ₃ DIVITIÆ VLLÆ
IMMVNES FIENT A FERITATE TVA
SED QVID LVCRATA ES QVAMVIS KVCHARSKI TVLISTI
E VIVIS CHRISTO CREDIDIT ERGO MANET
LAVDE VIRVM EXIMIA DIGNV TVM GENTIS AVITÆ
VIRTVTES COLVIT RELLIGIONIS [4]) AMANS,
FINIVIT CVRAS FRVITVR IAM SEDIB9 ALMIS
PRO MISERA TERRA DONA BEATA TENET
QVID TIBI MORS LVCRI COELO DVM SPIRIT9 ALTO
TERRA CAPIT CORPVS TV CAPIS ERGO NIHIL
ETATIS [4]) SVÆ 66. OBIIT DIE 5 APR. A. D. 1610 [5])

Płyta grobowa Stanisława Kucharskiego. W posadzce tejże kaplicy, w narożniku południowo-zach., płyta kamienna, nakrywająca wejście do grobu, prostokątna, wys. 1·35, szer. 0·81, na niej wyryta tarcza czworodzielna, na której znać jeszcze słabo dwa herby: pierwszy w górze Ra-

---

[1]) Herbarze nasze nie znają Kucharskich h. Dołęga, tylko h. Lubicz. Te dwa herby są nieco do siebie zbliżone, ale tu jest wyraźnie h. Dołęga: Podkowa zwrócona ocelami na dół, w środku strzała zwrócona ku dołowi, nad barkiem krzyżyk.

[2]) I większe od innych liter z R tworzy monogram.

[3]) Litera F ma w ciągu całego napisu zawsze kształt niezwykły: Ғ.

[4]) Tak.

[5]) Łepkowski czytał 1619, i rzeczywiście pod końcowem 0 jest, na listwie już, kreseczka, która może wzbudzać wątpliwość, czy nie miało być 9.

dwan i drugi na dole Dołęga bez krzyżyka nad barkiem podkowy — inne dwa zatarte. Na klejnocie skrzydło przeszyte strzałą. Napis zatarty, widać tylko jeszcze

STANI . . . .

Łepkowski [1]) przed r. 1863 czytał jeszcze na tej płycie nazwisko Stanisława Kucharskiego i datę śmierci 1648. Mógłby to zatem być ktoś z rodziny poprzedniego Stanisława Kucharskiego, na którego epitafium powtarzają się herby Radwan i Dołęga.

Pomnik Józefa i Teresy Konopków † 1801 i 1811. W prezbiterym między drzwiami do zakrystyi a w. ołtarzem, pod ścianą północną, pomnik w kształcie krótszego boku sarkofagu. Na podmurowaniu, wys. 0·89 m., jest cokół, wys. 0·15 m., a wyżej nad nim, pomiędzy dwoma prostymi pilastrami, tablica prostokątna marmurowa wys. 0·50 m., szer. 0·78 m., przymocowana w narożnikach mosiężnymi guzami kształtu rozety, całość mierząca wys. 1·67 m„ zakończona od góry gzemsem poziomym. Styl empire, skromny. Podmurowanie, cokół, pilastry i gzems są z wapna czy gipsu czarno zapuszczonego i wygładzonego. Nad gzemsem rzeźba z gipsu białego, klęcząca postać kobiety, zwróconej w prawo, prawie w profilu, opartej o urnę. Na bocznych pilastrach tarcze z herbami, na prawym (od widza) Bogorya, na lewym Nowina, z gipsu białego modelowane. Na środku gzemsu koronującego przybite obok siebie dwa medaliony eliptyczne z blachy, z portretami mężczyzny i kobiety. Po jednej i drugiej stronie portretów po dwie rozety z gipsu białego. Na tablicy napis ryty i złocony:

D. O. M.
Józefowi i Teresie z Skotnickich
KONOPKOM
Łowczym Sanockim
Rodzicom, Dobrodziejom naszym
Teresie w dniu 15 Grudnia. 1801, a Józefowi
d: 27 Września 1811 R. zmarłym
Pomnik kładziemy.

Blacha cynowa w stylu empire, w kruchcie bocznej nad konchą kropielnicy czarnej marmurowej, na pamiątkę śmierci Stanisława Sędzimira † 1832.

Naczynia kościelne.

Kielich z XVII w., wys. 0·26 m. Czara srebrna złocona, na niej koszulka trybowana barokowa, dochodząca do połowy wysokości; podobna ornamentacya nogi i stopy. Z węzła wystają wolno trzy główki cherubinów, lane.

---

[1]) Przegląd zab., str. 51. Czytamy tam, że ciała rodziny Kucharskich z grobu pod kaplicą wyjęto niedawnymi czasy i pochowano na cmentarzu.

Pacyfikał, wys. 0·415 m., z XVIII w., z częściami użytemi starszemi. Na końcach ramion krzyża trzech ewangelistów, półfigury w medalionach przyczepionych, może z XVII w. Czwarty orzeł, stojący bokiem, jak kur strzelecki, ciekawy, może z XVI w. Z tyłu trzy klejnoty przeźrocze, głowy cherubinów jakby klamry zamknięcia książki, z XVII w. Sam pacyfikał w stylu Louis XVI.

Relikwiarz w stylu rokoko, metal biało siny, ozdoby trybowane. W stopie, otwierającej się z pod spodu, schowany autentyk na papierze prymasa Michała Poniatowskiego z r. 1783.

Ornaty.

Biały, boki: tkanina jedwabna; kolumny na srebrnym hafcie, haftowane kwiaty złote wypukłe stylizowane, jak parament Bayerównej u P. M. w Krakowie, galony złote koronkowe — połowa XVII w.

Biały, boki złota lama w ładny wzór, kolumna czerwona w kwiaty złote tkane.

Biały, boki: woda srebrna; kolumna z tkaniny jedwabnej żółtej.

Dzwony.

Na dzwonnicy osobnej, w kształcie niskiej wieży drewnianej, na południowy wschód od prezbiteryum, trzy dzwony.

Średni, wys. 0·46 m., średn. dolnej 0·61 m., ma u krawędzi czapki napis minuskułami gotyckiemi wypukłemi:

o rex glorie veni cum pace anno d. m cccc r lª

Największy, wys. 0·66 m., średnicy dolnej 0·77 m., ma na krawędzi czapki napis majuskułami półgotyckiemi, osobliwszego rysunku, którego próbkę dajemy obok: CRISTVS REX EORTIS VENIT

CRISTVS REX EORTIS VENIT IN PACE ET DEVS HOMO FACTVS EST MV4 (1504)

Poniżej h. Łabędź wypukło modelowany, rodziny Salomonów.

Archiwum bogate znajduje się we dworze u państwa Konopków, w niem Inwentarz oryginalny wsi M. z r. 1582 z zapiskami historycznemi. Także mapka pól Modlnickich, robiona r. 1758 przez X. Włyńskiego, tłómacza Kroniki Orzechowskiego.

Dawniejsze opisy M. wspominają, że była w tej wsi kapliczka ś. Wojciecha. Inwentarz z r. 1582 opowiada, że w M. w miejscu, do którego lud krakowski miał odprowadzać ś. Wojciecha, udającego się na Pomorze, rosła lipa, już w XVI w. uchodząca za bardzo starą. W temże miejscu była potem kaplica. Według napisu na portrecie z XVII w., X. Jan Grzybowski, pleban modlnicki, który † 1664, »capellam s. Adalberti a fundamento construxit« (patrz Giebułtów). Kapliczkę tę miano zburzyć za prymasa Poniatowskiego, administratora dyecezyi krak. w końcu XVIII w., który znosił miejsca pamiątkowe, aby w nich gusel nie odprawiano (Słownik geogr.). Jest zachowany odpis dekretu wizyty dyecezyalnej w r. 1783 odbytej w M. przez wikaryusza gen. Mowa tam, że kaplica ś. Wojciecha opodal wsi wali się i trzeba ją zburzyć, ale pamiątkę świętego zostawić dla potomności (Arch. m. Krakowa, luźne akta »Variae

civitates«). W każdym razie kaplica już w połowie XIX w. »dawno w gruzy się zamieniła«, a lipa upadła 1832 r., lecz leżała jeszcze w r. 1849 przy drodze z Modlnicy do Modlniczki (Łepkowski, Przegląd zabytków str. 49).

Dziś w tem miejscu pokazują trochę zarośli.

Wykopaliska. Pod lipą, stojącą w miejscu, gdzie była kaplica, na drodze do Modlniczki, znaleziono w ziemi popielnice i pieniądz rzymski z czasów Trajana (Słownik. geogr.).

Zdaje się, że była tu osada przedhistoryczna, narzędzia kamienne i fragmenty ceramiki, znalezione w M., znajdują się w zbiorach Akademii Umiej. w Krakowie.

29. Mogiła [1]).

LITERATURA.

Monografia opactwa Cystersów w Mogile, praca zbiorowa (Gorczyński, Szujski, Łuszczkiewicz, Seredyński, Hoszowski, Łepkowski) z kodeksem dyplom. opracowanym przez Janotę. Kraków, 1867.

Wład. Łuszczkiewicz, Wieś Mogiła. Kraków, 1899. (Bibliot. krak. Nr. 10).

X. Kronenberger, Wiadomość o wizerunku cud. P. Jezusa w kościele OO. Cystersów w Mogile. Kraków, 1893, wyd. 2-gie.

Rozdział o Mogile w Wal. Eliasza Radzikowskiego książce Kraków dawny i dzisiejszy. Kraków, 1902.

Kronika Mogilska Mikołaja krakowianina, spisana w latach 1504—1506 — Mon. Pol. Hist. VI, 429—480. Kraków, 1893.

Liber mortuorum monast. mogil. zaczęta w XVI w., z ekscerptami z egzempl. dawniejszego, a doprowadzona do w. XIX. — Mon. Pol. hist. V, 806—843.

Starowolskiego, Monumenta Sarmatarum (tekst części napisów nagrobkowych).

Biblioteka klasztorna posiada w rękopisach kilka kronik z XVII i XVII w., będących dalszym ciągiem Kroniki Mikołaja Krakowianina, między niemi anonimową Chronicon monasterii mogil. ab. 1695—1750, fałszywie przez kogoś na karcie tytułowej nazwaną »Kroniką Metnera« i pod tą nazwą cytowaną w Monografii. O tych Kronikach są wzmianki w Monografii, a także o zapiskach kronikarskich na marginesach książki »Diarium historicum« Henryka Pantaleona.

Reprodukcye pomników grobowych:

Łepkowskiego Monumenta epigraphica.

Cerchów i Kopery, Pomniki Krakowa (także niektóre szczegóły architektoniczne i wewnętrznego urządzenia).

Wieś, oddal. wschodn. od Krakowa $8^1/_2$ kilom. Parafia w miejscu, dyecezya krak.

W średnich wiekach: (Kopaniec?), Mogila sive Tumba. Moghila, Mogyla, Mokyla, Mogula, Mugila, Mogil, Mugla, Clara tumba.

Początki osady sięgają czasów przedhistorycznych. Było tu może miejsce kultu pogańskiego (Monogr. Mogiły 12). Według podania ciało królowej Wandy wypłynęło z Wisły tutaj, przy ujściu Dłubni. Jest przypuszczenie, że nazwa części wsi, położonej nad Wisłą: Kopaniec albo Kopań, była pierwotną nazwą osady całej, która nazwę Mogiły otrzymała dopiero od Mogiły Wandy, jakoby tutaj pochowanej (Monograf. Mogiły 2 nota). Podobno Kopańcem nazywają do dziś dnia niekiedy miejsce, na którem klasztor stoi. Do r. 1225 nazwa jest »Mogila sive Tumba« (Dyplomatar.). Wieś była wło-

---

[1]) Opis ten dokonany przy uprzejmej częściowej pomocy p. Emanuela Swieykowskiego, który też wykonał znaczną liczbę zdjęć fotograficznych.

ścią ojczystą Iwona Odrowąża bisk. krak. (Długosz, Lib. ben. III 421)[1]. R. 1222 Iwo darował »praedium meum Mogila sive Tumba« Cystersom prandocińskim (Dyplomatar.), którzy tu wkrótce klasztor założyli. R. 1228 pojawia się po raz pierwszy w dokumentach nazwa »Clara Tumba« (tamże). R. 1294 Wacław czeski upoważnił konwent do osadzenia Mogiły na prawie niemieckiem (tamże). R. 1356 Kazimierz W. wyjął posiadłości klasztoru z pod wszystkich sądów, krom królewskiego (tamże). Wieś po dziś dzień nieprzerwanie jest w posiadaniu klasztoru.

Papiernia słynna była tu w XVI w., a może i wcześniej. Papier w znacznych ilościach wywożono zagranicę. Paweł Piasecki opat (1624—1649) zajął się urządzeniem tej fabryki, która wówczas posiadała budowle obszerne i przyrządy na wielki rozmiar (Monografia 85, 115; Piekosiński, Średniow. znaki wodne 6). Upadła od czasu napadu Szwedów w r. 1656 (Monograf. 68).

Mężowie znakomitsi, związani z Mogiłą. R. 1320 Jan Muskata, bisk. krak., pochowany w Mogile, którą miejscowość za życia sobie był obrał (Kalend. Krak. M. P. H. II, 912). Około r. 1376 zakonnikiem tutejszym Jan Wartynberg, autor traktatów teol. (Kron. Mogil. M. P. H. VI, 449), a w XV w. Mikołaj Briger i brat Wilhelm, sławny geometra (tamże 454, 457). R. 1431 zamieszkał tu czas jakiś Zbigniew Oleśnicki, bisk. krak. (Długosz, hist. łać. IV, 440). W latach 1432—1441 był profesorem teol. na uniw. Jag. uczony pisarz Jakub z Paradyża, Cysters, należący do składu klasztoru mogilsk. (M. P. H. VI, 457 i X. Fijałek, Jakób z Paradyża I, 72). Mikołaj z Krakowa, autor Kroniki mog., był zakonnikiem tutejszym 1467—1506 (M. P. H. VI, 462 i przedm. wydawcy Kron.). Przebywał tu Mathias de Górka, sławny lekarz † 1494 (tamże 472). Opatami tutejszymi byli: Jan Stechir albo Stecher (1402—1424), uczony, który towarzyszył Mikołajowi Trąbie na sobór Konstancyeński (tamże 451 i Monograf. 93), Marcin Białobrzeski † 1586 sufr. krak., potem biskup kamien., pisarz, polemista teol., kaznodzieja, poeta (Monografia 103); Wawrzyniec Goślicki † 1617, pisarz polit., mowca, polemista rel., bisk. chełmski, potem przemyski, wreszcie poznański (tamże 106); Paweł Piasecki † 1649, historyk, biskup kamien., potem chełmski, wreszcie przemyski (tamże 113—120); Karol Ferdynand królewicz † 1655, biskup płocki (tamże 121—123), Jan Kazimierz Denhof, kardynał † 1697, poseł Jana III z pod Wiednia do Rzymu (tamże 125—129).

Jerzy z Sambora, zakonnik tutejszy ok. 1460—1474, pisał ozdobne kancyonały i wielkie antyfonarze (Kronika mogil. M. P. H VI, 464). Fr. Nicolaus pictor et illuminator, zakonnik tutejszy, pisał ozdobnie i iluminował wiele ksiąg, zwłaszcza kancyonały ok. 1460—1474. On także malował wnętrzne kościoła paraf. ś. Bartłomieja (tamże). Ok. r. 1533—1538 żył »fr. Stanislaus de Mogiła«, znakomity malarz, iluminator modlitewników Zygmunta I i Bony, używany do robót art. przez Tomickiego, bisk. krak., a może dekorator sklepienia biblioteki klaszt. mogil. (Spraw. Kom. hist. sztuki VI, str. LXXVIII). — Tomasz Dolabella w pierwszej połowie XVII w. malował obrazy do kościoła klasztoru w Mogile; był tu we wsi Łęg, należącej do klasztoru, folwark Dolabelińskie, dany artyście w dożywocie, który po r. 1655 opat Tarnowski do dóbr klasztoru przyłączył (Monogr. 115, 125 i A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5te, 378 — por. niżej: Obrazy). Potwierdzenie prac i zasług Dolabelli około klasztoru w dokumencie prymasa Wężyka (Sprawozd. kom. hist. sztuki VI, str. XXXIII). Około 1800 r. przebywał tu i malował Michał Stachowicz, malarz krak. (Łepkowski, Przegl. zab. 67).

Monarchowie polscy często tu bywali. Zygmunt I odwiedzał opata Erazma Ciołka (1522—1547) (Monografia 69). Stefan Batory około Wielkiej nocy 1577 r., jadąc ze Lwowa na koronacyę do Krakowa, przybył do Mogiły i przepędził tu trzy dni (Memoriale ord. fr. min. M. P. H. V, 394 — por. Kron. M. Bielsk.); według tradycyi zamieszkiwał pałacyk opacki (Monografia 70). R. 1587 Maksymilian arcyksiążę austr., pretendent do tronu polskiego, oblegając Kraków, cztery tygodnie stał główną kwaterą w klasztorze

[1]) Jedno tylko źródło, i to doszłe do nas w niezbyt wczesnym odpisie, twierdzi, że Mogiła była własnością kapituły krak. (Rocznik Świętokrz. M. P. H. III, 71).

mogilskim (według Menckenii, Sigism. Aug. epistolae etc. Lipsk 1703, A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5-te, 230 nota). R. 1657, po odejściu Szwedów i zajęciu klasztoru przez wojska cesarskie, zamieszkał tu w klasztorze Jan Kazimierz z żoną Maryą Gonzagą i ztąd wjeżdżali do Krakowa (Monograf. 20—21).

($^{24}/_{3}$ 1903)

Kościół paraf. ś. Bartłomieja apost. Patron: Książę-Biskup krak.

Była tu już na początku XIII w. kaplica (capella) ś. Bartłomieja, fundacyi Odrowążów, której nadane może były pewne prawa parafialne. Klasztor Cystersów stanął później w pobliżu tej kaplicy, którą Iwo Odrowąż oddał klasztorowi. R. 1266 Prandota, biskup krakowski, ponawiając to nadanie, zlecił klasztorowi duszpasterstwo w Mogile i kilku sąsiednich wsiach do kaplicy przynależnych, przenosząc na klasztor także prawa (zapewne do dochodów) do owej kaplicy przywiązane, ale zarazem pozwolił, aby parafianom w zastępstwie klasztoru sakramentów chrztu i małżeństwa udzielał ustanowiony przez klasztor kapelan (Monograf. Dyplom.). R. 1329 już wspomniany jest kościół (ecclesia) ś. Bartłomieja »in dicto monasterio sita«, któremu papież nadał odpusty (tamże), a r. 1347 kościół ś. Bartłomieja »in porta monasterii Claraetumbensis« konsekrował Jan, biskup skodryeński, zapewne sufragan krak. (tamże). R. 1442 Zbigniew Oleśnicki, biskup krak., pozwolił Cystersom udzielać sakramentów chrztu i małżeństwa parafianom kościoła ś. Bartłomieja, a stało się to wskutek sporu o to już od pewnego czasu istniejącego między klasztorem a księżmi świeckimi, bliższymi kościoła ś. Bartłomieja, może sąsiadami parafii mogilskiej (Monogr. Dyplom.). Utrzymywała się bowiem w XV w. jakaś wersya czy tradycya, że już Iwo, biskup krak., parafię Mogiłę przyłączył do par. w Pleszowie, czemu sam Długosz, mimo sprzecznej wiadomości w tomie II Lib. ben. dał wyraz (Lib. ben. III. 422). Pleban pleszowski dochodził roszczeń swoich prawnie, dowodził, że jako kapelan zakonników, jako wikary wieczysty kościoła ś. Bartłomieja, był kanonicznie instytuowanym do udzielania sakramentów chrztu i małżeństwa parafianom mogilskim. Ślady sporu spotykamy w latach 1454, 1456, 1460, aż wreszcie r. 1465 zapadł ostateczny wyrok, utrzymujący w używalności tego prawa zakonników, którzy za to mają plebanowi pleszowskiemu składać pewne opłaty (Monogr. Dyplom.). W drugiej połowie XV w., za opata Piotra Hirszberga (1460—1474), kościół ś. Bartłomieja, zapewne wskutek starości zniszczony, »de novo fuit erecta, satis solempnis et intus satis honeste decorata per fr. Nicolaum pictorem et illuminatorem« (Kron. mogil. M. P. H. VI, 464). O tej budowie świadczy napis współczesny z r. 1466 (patrz niżej opis kościoła par., odrzwia wejścia bocznego). Jednak jeszcze r. 1490 nadanie odpustów zachęca do datków na fabrykę kościoła paraf. (Dyplomat.). Następnie kościół ten zniszczony przez pobyt w Mogile w r. 1587 wojsk Maksymiliana, arcyks. austr., opat Goślicki (1586—1601) odnowił i wyporządził (Monogr. 105). Później musiał budynek uledz na nowo zniszczeniu, gdyż w miejscowych metrykach chrztów zapisano w tomie II, że r. 1761 kościół został konsekrowany przez Franciszka Potkańskiego, sufr. krak. (Schematyzm). Zapewne jednak nie stało się to wskutek nowszej budowy, tylko wskutek przebudowy podjętej około połowy XVIII w., gdyż części drewnianego budynku są starsze znacznie od tej daty. — R. 1786 klasztor mogilski zrzekł się patronatu na rzecz biskupów krak., lecz r. 1806 Cysterci odzyskali patronat kościoła parafialnego, który im znów odebrał w r. 1819 senat Rzpltej krak., a spór o to toczył się jeszcze r. 1850 z rządem austr.

Budynek (fig. 85) jest drewniany, oryentowany, niewielkich rozmiarów, z dachem gontowym o znacznej spadzistości. Prezbiteryum od wschodu ma narożniki ścięte i tworzące zakończenie na podobieństwo połowy ośmioboku. Po bokach nawy głównej są boczne, niższe, przykryte dachem pulpitowym. Nadto po dwu stronach nawy, u początku jej przy prezbiteryum, są przybudowane pod kątem prostym ramiona, stanowiące jakby

Fig. 85. Mogiła. Widok kościoła parafialnego.

Fig. 86. Mogiła. Widok portalu drewnianego kościoła parafialnego.

nawę poprzeczną. Każde z nich przykryte jest odrębnym dachem siodłowym. Wieży brak, jest tylko wieżyczka na sygnaturę (Dachreiter) na środku grzbietu dachu głównego. Cech typowych zewnętrze budynku nie posiada, ściany są obite deskami pionowemi, tak, że materyału ani układu ścian nie widać.

Portal z r. 1466 bocznego wejścia przez przybudowaną kruchtę południową, jest jedyną ozdobną częścią zewnętrza i daje nam datę ukończenia budowy kościoła w XV w. (fig. 86) Jest on ostrołukowy, ukształtowany z wielkich dylów dębowych. Ma bogaty profil gotycki załamany ukośnie w trzy płaszczyzny i u dołu węgarów zakończony skośnem ścięciem. Wałek środkowy pokryty jest drobną snycerską ornamentacyą z listków gotyckich. Lico zewnętrzne dylów zdobi w górnej części portalu płasko rznięta ornamentacya, złożona z pasa załamanego dwa razy pod kątem prostym i wypełnionego wijącą się falisto rośliną o kwiecie wielkim pięciolistnym; w trójkątnych ćwiklach wśród liści wydłużonych powtarza się po obu bokach tarcza z h. Odrowąż. Sam profil ostrego łuku obiega wstęga o końcach dołem wywiniętych, z płasko rzniętym napisem z minuskuł gotyckich, częściowo uszkodzonym:

...*Anno domini m.cccc.lxvi ad hon(orem Dei et) Regine coelorum mathias manczka f.*

Fig. 87. Mogiła. Widok słupa drewnianego w kościele paraf.

Wnętrze przedstawia się jako budowa halowa, trzynawowa, o niektórych jeszcze cechach gotycyzmu, z przybudowami po dwu stronach, stanowiącemi ramiona transeptu. Nawę główną od bocznych dzieli system arkad dźwigających zapierzenie z desek sięgające pułapu. Arkady są drewniane ostrołukowe, o profilu gotyckim; wspierają się na czterech wolno stojących słupach drewnianych ośmiobocznych, niejednakowych. Jedne w górze ogzemsowane renesansowo spoczywają na kamiennej bazie ośmiobocznej o profilu gotyckim, drugie bez bazy, a w górze przechodzą przez skośne profilowane podcięcie narożników w rodzaj kapitelu kostkowego, nie mającego pokrewieństwa z formami romańskiemi. Widok słupa z początkiem arkad przedstawia fig. 87. Arkad są trzy pary, para trzecia, zachodnia, o znacznie mniejszem rozpięciu łuku przy tej samej wysokości, ma szerokość chóru muzycznego, który się na jej słupach wspiera. Łuk jej jednym końcem topi się w ścianie kościoła zachodniej, podczas gdy łuk pierwszej wschodniej pary arkad wyrasta jednym końcem z narożnika prezbiteryum i tęczy. Tak więc nawa środkowa ma ściśle szerokość prezbiteryum.

Jeszcze jedna baza kamienna ośmioboczna, zapewne od słupa, widoczną jest nad posadzką, w narożniku dwóch ścian, na lewo wchodząc w tęczę, a druga takaż okrągła w narożniku przeciwległym. Nad całem wnętrzem jest pułap płaski z desek.

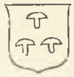
P o l i c h r o m i a. Ściany wnętrza pokrywa dekoracya malarska późno barokowa zapewne z połowy XVIII w. Są tam obrazy ścienne wśród dekoracyi architektonicznej, która je obramia i łączy ze sobą. Dekoracya liczy się z rozkładem ołtarzy, drzwi i okien, obchodzi zaplecki ław kolatorskich w prezbiteryum i t. d. Podstawę jej stanowi motyw muszłowy (rocaille). Koloryt był żywy, dziś przeważnie przyblakły, technika klejowa. W wielu miejscach malowanie jest starte i defektowne. Obrazy mają charakter portretów z podpisami, w półfigurach, w medalionach eliptycznie lub prostokątnie obramionych. W prezbiteryum są jeszcze widoczne wizerunki, opatrzone podpisami częściowo czytelnymi, różnych świętych, biskupów krak. (Iwo Odrowąż, Zbigniew Oleśnicki), uczonych (Jan Dąbrówka) i t. d. W transepcie są papieże (Innocenty X i t. d.). Postaci te mają związek z dziejami Mogiły, podobnie jak zapewne i herby na zapierzeniach nad arkadami w nawie głównej; na ściance północnej (licząc od prezbiteryum): Jednorożec (czy Starykoń) w kłusie, Ostoja, Pelikan, Junosza z mitrą książęcą; na ściance południ.: [1]), Odrowąż, Radwan, Habdank. Na ścianach wieloboku, po bokach w. ołtarza, są w całej postaci dwaj święci, zapewne apostołowie, en grisaille, przypominający dekoracyę malowaną wnętrza kościoła ś. Anny w Krakowie, dobrego rysunku.

Fig. 88. Mogiła. Chrzcielnica drewniana kościoła parafialnego.

O b r a z y o l e j n e w ołtarzach bocznych: ś. Bartłomiej, M. Boska z Dzieciątkiem, ś. Izydor i Wniebowzięcie M. Boskiej, wcale zajmujące, na tłach przeźroczych, przypominają sposób malowania Michała Stachowicza, równie jak obrazy olejne po obu stronach dwóch małych chorągwi: ś. Kazimierz i Zesłanie Ducha ś., oraz Wieczerza Pańska i święty w ubraniu szlachcica polskiego klęczy, a w górze zjawia się anioł[2]).

Dwa małe obrazki kwadratowe na drzewie, olejne, zapewne z w.

---

[1]) Może herb Tremartelli nuncyusza Franciszka Martelli, który w latach 1675—1680 był w Polsce. Hipotezę tę wyraził Dr Józef Korzeniowski, kustosz Bibl. uniw. lwowskiej.

[2]) Rastawiecki w Słowniku mówi tylko w ogóle, że w kościółku drewnianym w Mogile są roboty Stachowicza, zaś Łepkowski w Przeglądzie zab. str. 67 przypisuje mu »niezawodnie« tutejsze chorągwie.

XVIII, wprawione w tabernakulum w. ołtarza, z nich wcale dobry: Trzej królowie, zaś Obrzezanie gorszy.

Chrzcielnica drewniana (fig. 88), zapewne wyrób miejscowego snycerza wiejskiego z XVI lub XVII w., kształtu kielicha, wys. 0·80 m., okazuje reminiscencye gotyckie; ozdoby rzezane są: motywami ludowymi, z niejakiem naśladownictwem motywów renesansowych [1]). Rzut poziomy kolisty. Kamienna podstawa sześcioboczna jest może bazą słupa gotyckiego.

Fig. 89. Mogiła. Kołatka i rozeta okucia drzwi kościoła parafialnego.

Paramenty.

* Garnitur złocisty, złożony z kapy i 2 dalmatyk. U kapy szlak i szkaplerz, oraz części ozdobne dalmatyk, brokat złoty w kwiaty złote tkane wypukło na podkładkach poduszkowych. Pozostałe części z tkaniny jedwabnej, kwiaty o żywych barwach na tle czerwonem. Galon złoty serpentynowy, gładki. — Wiek XVII.

* Garnitur złocisty, złożony z kapy, ornatu i 2 dalmatyk. Całe z brokatu złotego w kwiaty tkane wypukło na podkładkach; kolumna ornatu ma wzór rzuciku kwiatowego. Rysunek trochę gruby, koloryt jaskrawy; może robota polska; w. XVII. Ogólny efekt obu garniturów wspaniały.

Ornat biały, kolumna haft złoty w kwiaty grubo wypukłe, na tle brokatu srebrnego — przypomina garnitur Bayerównej u P. Maryi w Krakowie. Boki białe nowsze.

Kilka ornatów i kap jedwab., tkaniny zapewne ze sukien XVIII w.

---

[1]) Łuszczkiewicz w Monografii Mogiły str. 71 mylnie uważa ją za dzieło stylu romańskiego.

Kołatka przybita do drzwi wejścia południowego, zewnątrz kruchty (fig. 89). Kółko nieściśle eliptyczne, zwieszone u środka kwadratu skośnego z blachy przeźroczo wyciętej i wykutej w rozetę gotycką, dobrej roboty ślusarskiej zapewne z XVI w. Kilka listków końcowych obłamanych.

Dzwony, na małej dzwonniczce nad bramką do cmentarza kościelnego.

Największy z trzech wys. 0·54 m. (z uchem 0·69 m.), dolna średnica 0·78 m. Na krawędzi czapki napis wypukły:

ANNO DOMINI 1693

Na wieszadle drewnianem wyryta data:

A. D. 1612

Drugi z w. XVIII.

Klasztor Cystersów zw. »Domus Mariae« i **kościół klasztorny** ś. Wacława.

Niepewna wiadomość podaje, że Piotr de Lubens był opatem Cystersów od r. 1218 w Prandocinie i Kacicach, a od r. 1222 w Mogile (Jongelin ex tab. morimund. monasterii de orig. abbatiarum, cyt. w Monogr. 89). Pewnem jest, że około tego czasu, według bardzo dawnej tradycji klasztoru, Wisław, z rodu Odrowążów, sprowadził Cystersów, których zwano też Grisei, albo monachi grisei »de Lubensi coenobio[1] in Slesia« i nadał im swoje dobra Prandocin, Kacice itd., a wkrótce potem Iwo Odrowąż, biskup krak., krewny Wisława, powiększył uposażenie konwentu dobrami rodzinnemi i przeniósł klasztor do Mogiły, jako do miejsca sposobniejszego (Dyplomataryusz mog., potwierdzenie przez Wacława, króla czeskiego, z r. 1291, podrobionego przywileju z r. 1225). Za datę początku klasztoru w M. jedni z rocznikarzy i kronikarzy naszych podają r. 1222 — drudzy r. 1225. Data 1230 w Roczniku Świętokrz. (M. P. H. III, 71) jest oczywistą pomyłką pisarza. Faktem jest, że w r. 1222 jeszcze sam Iwo, uposażając Cystersów wsią swoją »quod dicitur M. alias Tumba«, nadaje ją »loco religioso nuper in Prudochin erigendo«, a jak się zdaje miejsce, na którem ma tam klasztor stanąć, nazywa »terra s. Ueneeslai martyris« (Dyplomat., 2). Cystersi jednak obrali sobie później rezydencyę w Kacicach, gdyż do M. klasztor ostatecznie z Kacic został przeniesiony (Dyplomat. 4, oraz M. P. H. II, 802, 877, III 71, 355, 356). Rocznik tylko kapitulny (M. P. H. II, 802), a za nim Długosz (Hist łać. II, 222) przyjmuje za datę przeniesienia klasztoru do M. r. 1226. Pierwsza pewna wzmianka o »claustrum in M. quae cognominatur Clara tumba« jest z r. 1228 (Dyplomat.). Początkowo tytuł klasztoru nie był ustalony. Pod r. 1230 spotykamy wyrażenie »in honorem s. Bernardi« (Roczn. Świętokrz. M. P. H. III, 71), a także w późniejszych Annales mansionariorum Crac. czytamy: »1223 monasterium M. de Caczyce transfertur et in bonis Capituli collocatur in honorem s. Bernardi« (M. P. H. V, 891). R. 1253 pierwszy raz użyta jest nazwa »domus s. Mariae de M.« (Dyplomat.). Pamięć, że klasztor fundowany i uposażony był przez Odrowążów, długo przechowywała się w tym domu, tutaj grzebały się rody, używające tego herbu, i jeszcze w r. 1467 Odrowążowie wyrażają się o klasztorze, jako o domu »nostrae fundationis«, »nostrum monasterium«, a r. 1481 Jakub z Dębna występuje jako »ex maioribus et progenitoribus suis dicti monasterii patronus et fundator« (Dyplomat.). A dziś jeszcze o tej pamięci świadczy h. Odrowąż na pieczęci klasztornej obecnie używanej (patrz niżej: Pieczęci

[1]) Lubus, czyli Lubiąż na Śląsku. Cystersi tamtejsi przyszli z Pforty czyli Schulpforty w Niemczech (Zakrzewski, Dzieje klasztoru w Szczyrzycu, Rozpr. Akad. Umiej. Wydz. hist. filoz. S. II, t. XVI, 22—23).

klasztoru). Za opata Henryka (1236—1241) klasztor ucierpiał niemało od Mongołów, a r. 1260 został strasznie spustoszony przez Tatarów, którzy pozabijali zakonników (Kod. Małop. II, 112). Opat Herman (1278--1283) klasztor rozszerzył (Monogr.). Około r. 1393 sklepiono może krużganek klasztorny (Scabin. Crac., 214). Za opata Tomasza[1]) czuć się dało w Mogile trzęsienie ziemi tak silne, że zakonnicy z kościoła klasztornego w czasie modlitw uciekli (Kron. mogil. M. P. H. VI, 461), a r. 1447 klasztor, już w większej części zrujnowany od starości, uległ pożarowi (tamże 459); ofiarą pożogi padł cały jego korpus, z wyjątkiem murów i sklepień (Długosz, Hist. łać. V, 31). W ciągu dwulecia został odrestaurowany, przyczem wprowadzono wiele ulepszeń przy pomocy zacnych ludzi, a zwłaszcza Tomasza Zarwechtir krakowianina (M. P. H. VI, 459). R. 1473 był drugi pożar klasztoru, i to jak się zdaje wielki (tamże 463); o tym pożarze pisze Długosz pod r. 1474, że zniszczył klasztor »cum omnibus officinis« (Hist. łać. V, 597); opat Marcin Matyspasek (1474 czy 1475—1488), restaurując budynki »clypeis muros monasterii decoravit« (M. P. H. VI, 467). R. 1538 opat Erazm Ciołek udekorował, a może zbudował salę biblioteczną na I piętrze, nad kaplicami bliźniemi północnemi, do dziś dnia istniejącą — patrz niżej opis. Opat Białobrzeski (1559 - 1586) zrestaurował klasztor (Paprocki, Herby 933) i zbudował z gruntu dom opacki r. 1569 — patrz niżej napis na opactwie. On także wzbogacił i uporządkował bibliotekę klasztorną (Monograf. 103). R. 1587 Maksymilian, arcyks. austr., zamieszkiwał podobno bibliotekę klasztorną (Monogr. 18), a zniszczenie, wówczas przez żołdactwo zrządzone, jeszcze w r. 1590 mocno dawało się we znaki (hist. opata Goślickiego w A. Grabowskim, Starożytności hist. pols. II, 435). Goślicki opat (1586—1601) dom opacki podźwignął i przyozdobił, klasztorne budynki odnowił, klasztor otoczył wałem nakształt szańców, wystawił bramę przy wstępie, która później zaniedbana uległa zniszczeniu, założył piękny ogród (Monogr. 105). Opat Jan Wężyk (1613—1624) dokonał różnych ulepszeń w budowlach klasztornych i urządził dormitarz (tamże 110). Lecz już r. 1649 zakonnicy w memoryale, podanym opatowi koadjutorowi Remigianowi Piaseckiemu, żądają »ut dormitorium, ob cuius defectum fratres in tenebris habitantes maximum tam sanitatis corporalis, quam profectus spiritualis dispendium patiuntur, ex integro erigat, refectorium, propter cuius camerationem vetustate labefactam gravem cum periculo vitae expectamus ruinam, restauret ceteraque loca regularia, quae frequentibus stillicidiis absumuntur, resarciat« (Dyplomat.). Remigian warunki te przyjął. Istnieje też protokół rewizyi z r. 1649, stwierdzający, że na kościele i klasztorze dachówkowe dachy są bardzo złe, sklepienie nad wielkim chórem grozi zawaleniem, szkarpy zewnątrz kościoła w niwecz obrócone. Sklepienie w kapitularzu przepadłe, w »patellum około ambitu« (zap. w wirydarzu) wszystkie filary (tj. szkarpy) zepsowane, których 20; na korytarzu (I piętra?) ex opposito wschodu cele drewniane, deseczkami zapierzone, z oknami na korytarz, zresztą ślepe, zrujnowane, inhabitabiles i ciemne; było ich tam 6. Po drugiej stronie korytarza tego, od wirydarza podobne ciemne cele dla braci studentów. W stronie klasztoru od ogrodu były niektóre cele murowane i świeżo odrestaurowane. (Arch. m. Krak. luźne akta »Variae civitates«). Remigian jednak po śmierci stryja za krótko sprawował urząd opata, by swe obietnice spełnić. W latach 1655 i 1656 w kilkakrotnych napadach Szwedów i po nich rabunkach chłopstwa okolicznego, kościół, klasztor i dwór opatów do szczętu złupione zostały, a część budynków klasztornych przez Wirtza spalona; r. 1657 wojsko cesarskie zajęło klasztor (Monogr. 20—21). R. 1670, za opactwa Denhofa, kosztem 5000 zł., zapisanych przez opata Tarnowskiego, z dodatkiem funduszów klasztornych, burzono stary dormitarz wspólny na piętrze z dolnymi sklepami i starym kapitularzem i zaprowadzono na I piętrze korytarz z celami. (Z zapis. Series priorum Kiełczewskiego, Monograf. 68). Wogóle opat ten (1669—1697) odnowił i przyozdobił klasztor i pałac opacki, o czem świadczą jego herby na portalach zewnętrznych obu tych budynków. — Pożary zni-

[1]) Data 1443, uzupełniona przez wydawcę czy przepisywacza, jest wątpliwą, bo Tomasz był opatem 1444—1460.

szczyły klasztor za opata Michała Szembeka (1720—1726) i w r. 1743. (Monogr. 142 i 145). Restaurowano go jak się zdaje w XVIII w., poczem w latach 1901 i 1902 odnowiono gruntownie pałac opacki, od dłuższego czasu pustką stojący, tudzież t. zw. przeorat, przybudowę południową klasztoru.

Opaci mogilscy r. 1415 otrzymali prawo noszenia odznak biskupich (Dyplomat.). R. 1418 Wład. Jagiełło nadał opatom wspólnie z uniwersytetem krak. prawo patronatu nad probostwem kościoła ś. Anny w Krakowie, które przetrwało utworzenie tamże kollegiaty (Kod. Uniw. I, 122; IV, 160, 162). R. 1429 opat został mianowany konserwatorem dóbr i przywilejów uniwersytetu krak. (tamże I, 165) R. 1586 opactwo zamieniono na komendataryę (Monogr. 104). R. 1647 została w klasztorze założona szkoła filozofii dla młodzieży zakonnej, która przedtem w Krakowie na uniwersytet chodzić musiała (Monogr. 19). Zakład ten przestał istnieć może w czasie wojen szwedzkich, gdyż w r. 1708 na nowo założono w Mogile kolegium dla zakonników z 5-letnim kursem filozoficznym i teologicznym. Dla odbywania dysput utworzoną została olbrzymia sala w południowem ramieniu krużganku. Studyum to istniało do r. 1786 pod nazwą Collegium provinciale (Monogr. 23—24). Ostatnim opatem był X. Schindler już około połowy XIX w. Po nim godność opata zniesiono, są tylko przeorowie.

Fig. 90. Mogiła. Pieczęć klasztorna z XIII w.

Pieczęci klasztoru[1]). Znanych jest kilka ich odmian ze średnich wieków. Niektóre godne uwagi dla wartości artystycznej. Najstarsza z XIII jeszcze wieku i to nie z samego jego końca, gdyż odcisk jej wisi przy dokumencie z r. 1283 (fig. 90). Z drugiej zapewne połowy XIV w jest pieczęć odtworzona w fig. 91; z XV wreszcie wieku pieczęć fig. 92. Wszystkie one wyobrażają postać M. Boskiej z Dzieciątkiem Jezus na rękach, na dwóch ostatnich widzimy z boku pastorał trzymany przez dużą rękę niewidzialnej osoby. Zachowała się także pieczęć opata Mikołaja przy dokumencie z r. 1375 (fig. 93). Klasztor używał też czasem za swoje godło samego h. Odrowąż, i obecnie używana nowożytna pieczęć klasztoru wyobraża Matkę Boską w całej postaci z Dzieciątkiem na ręku, stojącą na półksiężycu, poniżej którego jest h. Odrowąż.

Pierwotnym kościołem klasztornym była, zdaje się, kaplica, czyli kościółek, istniejący tam jeszcze przed założeniem klasztoru. R. 1253 Innocenty IV nadając odpusty przyczyniającym się do budowy kościoła w Mogile, pisze, że konwent »ecclesiam ibi, quam squalida vetustas obruerat, in statum erigit per fabricam operis sumptuosi« (Dyplomat.). Kościoła tego budowa przeciągnęła się wskutek napadu Tatarów, poczem dopiero r. 1266 Prandota, bisk krak., poświęcił nową budowę, dedykując ją N. Bogarodzicy i ś. Wacławowi (Dyplomat.)[2]). Wiadomość Długosza (powtórzona przez Miechowitę i innych) jakoby r. 1350 czy też 1349 Kazimierz W. »monasterium Clarae tumbae

Fig. 91. Mogiła. Pieczęć klasztorna z XIV w.

---

[1]) Pozwolenie umieszczenia reprodukcyj wszystkich tutaj odtworzonych pieczęci mogilskich zawdzięczamy prof. F. Piekosińskiemu, klisze zaś trzech z nich, z XIII i XIV w. pożyczył łaskawie Zarząd Akademii Umiej. w Krakowie. Były one już ogłoszone w Sprawozd. Kom. hist. szt. Tom VI w pracy prof. Piekosińskiego, gdzie znaleść można szczegółowy ich opis.

[2]) Powtarzana stale wiadomość o konsekracyi kościoła w r. 1243 w obecności Bolesława Wstydl. i Kunegundy, polega na błędzie. W tym roku Bolesław wystawił

alias Mogila, in suo fundatore inconsummatum, regiam munificentiam in illud extendens, murum ecclesiae versus meridiem porrectum consummat, tectumque illi superimponit. Testudinibus ecclesiam ipsam exornat, inchoans testudines ipsas a turri ecclesiae ab oriente usque ad finem versus occidentem perficiens, et testudines transversales ad aquilonem et meridiem« (Hist. łać. III, 237), do której Łętowski (Katalog) dodał wiadomość o jakimś pożarze 1349 r. [1]), a któryś z kronikarzy opowiadanie o wyrzeźbionych na pamiątkę udziału królewskiego dwóch gołębiach, wewnątrz i zewnątrz kościoła (Monogr. 14) — nie znajduje potwierdzenia w innych źródłach, ani nawet w samym zabytku, gdyż gotyckie sklepienia kościoła mają cechy starsze od epoki Kazimierza W. (por. Monogr. Mogiły str. 59). W nadaniu odpustów z r. 1400 jest kościół klasztorny nazwany kościołem N. P. Maryi (Dyplomat.), zapewne przez rozciągnięcie nań nazwy klasztoru: Domus Mariae, tak jak w nadaniu odpustów z r. 1433 mowa jest o kościele klasztornym ś. Bernarda, obok parafialnego ś. Bartłomieja (Dyplomat.). Gdy kaplica ś. Bernarda jeszcze nie istniała, więc zdaje się, że kościół klasztorny może miał za drugiego patrona ś. Bernarda, założyciela Cystersów. Lecz od r. 1490 zwykła nazwa jest ś. Wacława (Dyplomat.). Około r. 1443 trzęsienie ziemi wzruszyło mury kościoła (Kron. mogil. M. P. H. VI, 461), poczem dotknął go straszny pożar w r. 1447. Okoliczność poczytaną za cudowną, że w pożarze krzyż w kaplicy nazwy ś. Krzyża został nienaruszony, potwierdził urzędownie Zbigniew Oleśnicki, biskup krak. (Monogr. 95). I znów w r. 1473 wielki pożar klasztoru zapewne objął i kościół. R. 1474 Małgorzata Luge, mieszczka krak., przekazuje część swego mienia na budowę kościoła (klasztornego) w Mogile braciom zakonnym (Dyplomat.), a niebawem przeor Matyspasek (1474—1488) pokrył kościół dachówką (Kron. mogil. M. P. H. VI, 467). Około tegoż czasu Jakub z Dębna, kaszt. i star. krak., wystawił piękny ołtarz na cześć śś. Stanisława męcz. i Piotra wyzn, »ad sinistram partem lucibuli magni, versus capellam prioris« (Kron. mog. M. P. H. VI, 467). Ale jeszcze r. 1490 nadanie odpustów zachęca do datków »pro fabrica et reparatione« obu kościołów mogilskich: parafialnego i klasztornego (Dyplomat.), a sklepienie stare ciągle jeszcze groziło zawaleniem i na początku XVI w. spadały zeń całe kawałki, tak, że r. 1505 znacznym nakładem musiano odbudować sklepienie nawy »ecclesiae maioris, consecrata in honore s. Wenczeslai sanctique Bernardi versus Cracoviam, circa capellam de novo constructam [2])... et clipeus ipse, qui iam declinaverat versus Cracoviam propter ipsius ponderositatem cum certis ferramentis... fuit artificiose susten-

Fig. 92. Mogiła. Pieczęć klasztorna z XV w.

Fig. 93. Mogiła. Pieczęć opata Mikołaja z XIV w.

---

tylko i to w Krakowie pewien przywilej klasztorowi, zachował się zaś oryginalny dyplom inny, zaczynający się: »Boleslaus — una cum seren. coniuge Kunegunde«, kończący się zaś: »datum a. d. MCCLXVI in domo Claratumbensi, in consecratione ipsorum ecclesie, tertio nonas maii« (Dyplomat. str. 20—21). Mamy więc oznaczony wyraźnie i niewątpliwie rok i dzień poświęcenia w obecności pary książęcej w Mogile.

[1]) Może to myłka zam. 1447.

[2]) Mowa tu o nieistniejącej dziś kaplicy osobnej ś. Bernarda blisko nawy głównej.

tatus et restauratus« (Kron. mogil. M. P. H. VI, 475). Po owych klęskach jeszcze opat Erazm Ciołek (1522—1546) dalej zabezpieczał kościół, a przyozdobił jego chór wielki, czyli nawę i zaprowadził organy (Monogr. 97—98). Po połowie XVI wieku kościół spłonął od pioruna, poczem zrestaurował go opat Białobrzeski (1559—1586) i znowu odnawiał go opat Wężyk (1613—1623), przyczem podwyższył wieżę (zapewne sygnatury). Piasecki opat przed rokiem 1644 kościół dwoma ołtarzami marmurowymi przyozdobił, ołtarz w. i ławki odnowić i odzłocić kazał i postarał się o obrazy Tomasza Dolabelli do kościoła i klasztoru. Po r. 1650 opat królewicz Karol Ferdynand restaurował kościół i dachówką go pokrył. Szwedzkie wojska oraz po nich napady chłopskie złupiły kościół w latach 1655—1656, poczem odnawiał go Denhof, od r. 1667 koadjutor, a 1669—1697 opat, nakładem przeszło 100.000 zł. (Monogr. 97, 98, 103, 110, 115. 122, 125, 126). Mimo tego, sklepienie na początku XVIII w. znajdowało się w stanie opłakanym, a r. 1712 zapadło się całe, czy też część jego, jak świadczy kronika cudów spełnionych przed krucyfiksem mogilskim (Kronenberger, Wiadom. o cudown. P. Jezusie w Mogile, wyd. 2-gie 1893 str. 36). Krzysztof Antoni Szembek (1714—1720) przez czas swego opactwa wypłacał rocznie 6000 zł. na restauracyę kościoła Opat Michał Szembek (1720—1726) wystawił w kościele klasztornym obok zakrystyi ołtarz ś. Floryana; gdy nowy pożar zniszczył kościół. po śmierci jego przez kilka lat dochody interkalarne szły na restauracyę. Wreszcie r. 1743 był znowu pożar, po którym jeszcze r. 1748, według Kroniki t. zw. Metnera, w kościele panuje straszny nieład i spustoszenie, budynkowi grozi ruina, gdzie były ołtarze, świadczą nagie mensy. Dano tylko niedawno ordynarną posadzkę, przyczem wyrzucono kamienne płyty grobowe całego rodu Odrowążów, ich krewnych i innych panów, a płytę spiżową głównego fundatora Iwona Odrowąża, która była w środku prezbiteryum, sprzedano (Monogr. 137—145). Wtedy to spaść miała wieżyczka sygnatury, miedzią kryta, zwalilo się sklepienie nawy bocznej lewej w czterech polach bliższych krzyża kościoła, a to samo stało się ze sklepieniem kaplic bliźnich po tejże stronie kościoła (tamże 61). R. 1780 odnawiano kościół. Wtedy sprawiono wielki ołtarz drewniany (Eliasz, Kraków dawny itd. 488) i według zapisek w aktach klasztoru, stanęła z fundamentów facyata kościoła (Monogr. 58). Domysł o skróceniu wówczas nawy kościoła o jedno przęsło sklepienne (tamże) i o użyciu kamiennych płyt grobowych do facyaty kościelnej (tamże 163), nie jest pewnym. W czasie restauracyi klasztoru w latach 1901 i 1902 znaczną część tych płyt porąbanych wydobyto z zewnętrznej północnej ściany transeptu, jedną prawie całą z mensy ołtarza w korytarzu na I piętrze i poskładawszy o ile się dało, wprawiono w ściany w krużganku; fragmenty zaś w sionce przejścia południowo wschodniego narożnika krużganku do ogrodu. Kościół dachówką nakryto w r. 1897.

Kaplica ś. Bernarda. Za opata Bartłomieja Remir (1488—1493) stanęła »capella satis pulchra extra ecclesiam nostram maiorem« na cześć głównie ś Bernarda a także ś. Zofii i śś. 14 Pomocników, przeznaczona dla kobiet, w dnie odpustu śś. Bernarda i Bartłomieja przychodzących z Krakowa tłumnie, którym ten opat zakazał wstępu do kościoła klasztornego (Kron. mogil. M. P. H. VI, 470). O kaplicy tej w nadaniu odpustów 1490 r. jest mowa jako o przyległej do kościoła klasztornego, a świeżo wystawionej (Dyplomat.), a znajdowała się ona obok nawy zachodniej kościoła, od strony Krakowa. R. 1505 »erecta est testitudo eccl. maioris versus Cracoviam circa capellam eciam de novo constructam«, według Łuszczkiewicza »po lewej ręce wchodząc do kościoła«. (Kron. mogil. M. P. H. VI, 475). Kaplica ta zburzoną podobno została ok. 1780 r. (W. Eliasz, Kraków dawny i dzisiejszy str. 488).

Sytuacya. Wśród wsi zajmuje klasztor wraz z zabudowaniami gospodarskiemi, młynem, dziś odłączonym i ogrodami przestrzeń około 43.000 m² po wschodniej stronie drogi idącej od gościńca ku Wiśle. Właściwy folwark ze stodołami, zw. »dworem«, znajduje się po przeciwnej stronie drogi, niedaleko kościoła parafialnego. Wzajemny stosunek zabudowań klasztornych okazuje plan sytuacyjny fig. 94. Cała przestrzeń

z ogrodem jest obwiedziona murem. Przepływa przez nią młynówka od Dłubni sztucznem korytem przeprowadzona jej brzegiem zachodnim i południowym, tak, że dotyka ogrodu, podwórza gospodarczego i zabudowań

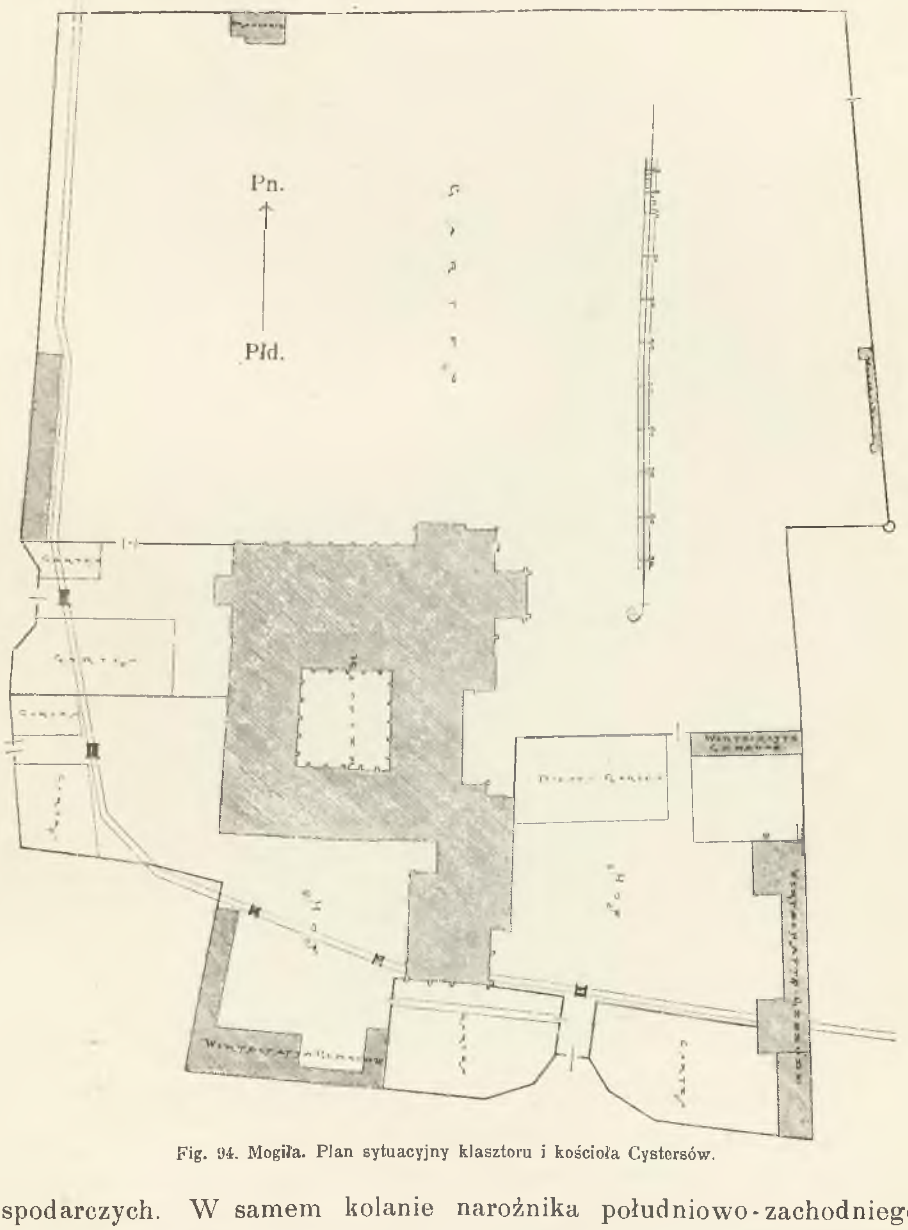

Fig. 94. Mogiła. Plan sytuacyjny klasztoru i kościoła Cystersów.

gospodarczych. W samem kolanie narożnika południowo-zachodniego obraca ona młyn, dawniej klasztorny; potem podchodzi popod budynek mieszkalny »pryoratu«. Budynki gospodarskie przyklasztorne znajdują się po stronie południowej i wschodniej, ogród na północ od klasztoru i zachodzi za wschodnią stronę kościoła. Wjazdy dwa przez bramy umieszczone w cofniętym wklęśle murze obwodowym prowadzą: jeden na

dziedziniec przed frontem kościoła, gdzie także znajduje się furta klasztorna — drugi w pośrodek zabudowań gospodarczych za wschodnią stroną klasztoru. Ten zapewne dawniej służył wyłącznie opatom. Trzecim wjazdem dostajemy się do podwórza gospodarczego przed południową częścią klasztoru, gdzie jest kuchnia, służba przeora itd.

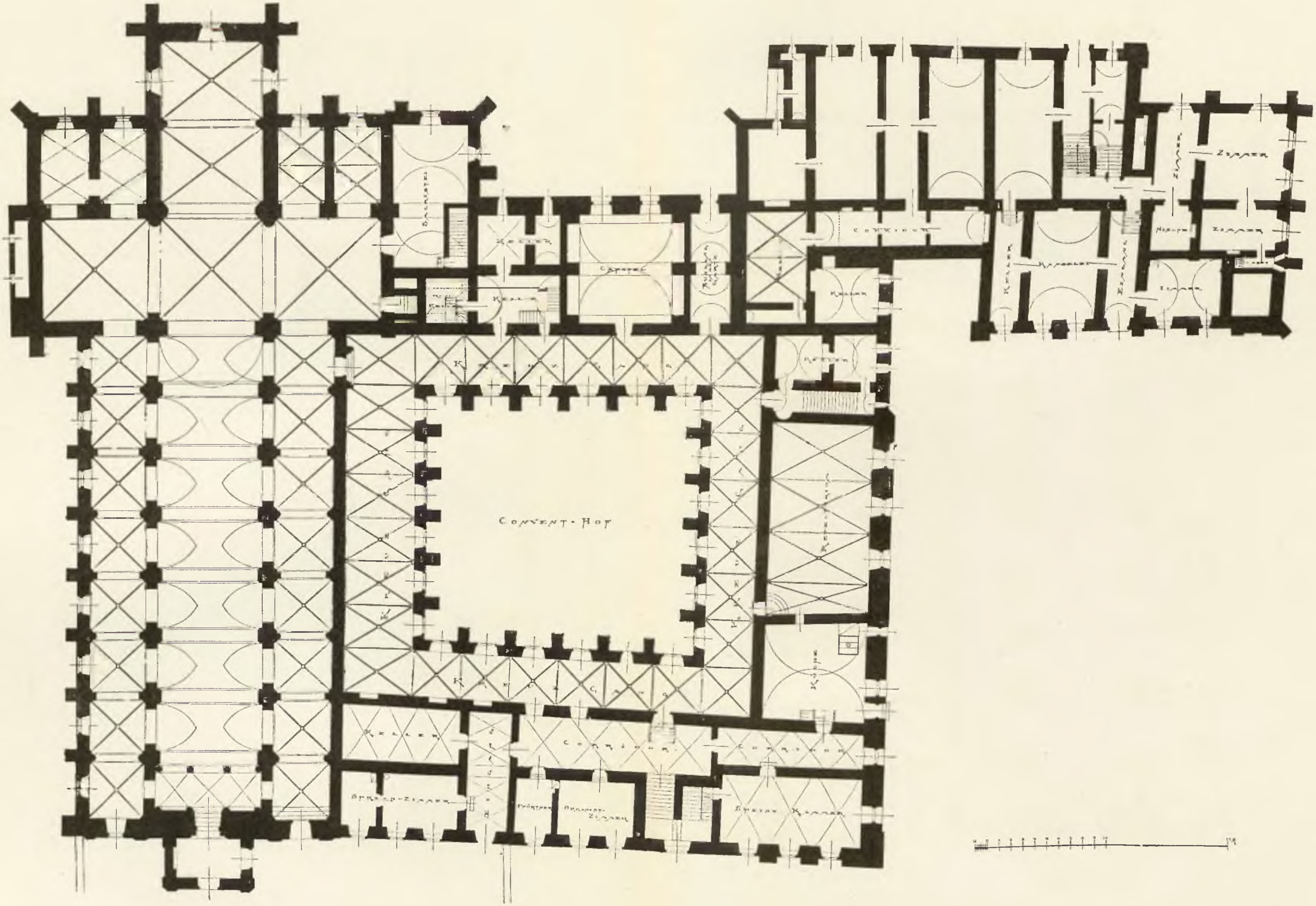
Fig. 95. Mogiła. Widok kościoła klasztornego od południow. wschodu — od strony opactwa.

Układ gmachu klasztornego z kościołem przypomina planem klasztor Cystersów Fontenay w Burgundyi [1]), a także klasztor Cystersów Haina [2]). Wskazuje go rzut poziomy przyziemia tabl. VIII [3]) i przekrój pionowy tabl. IX.

[1]) Por. Adamy, Architektonik, II Bd, II Abtheilung (moham. u. romanischer Stil). Hannover 1887. Str. 378.

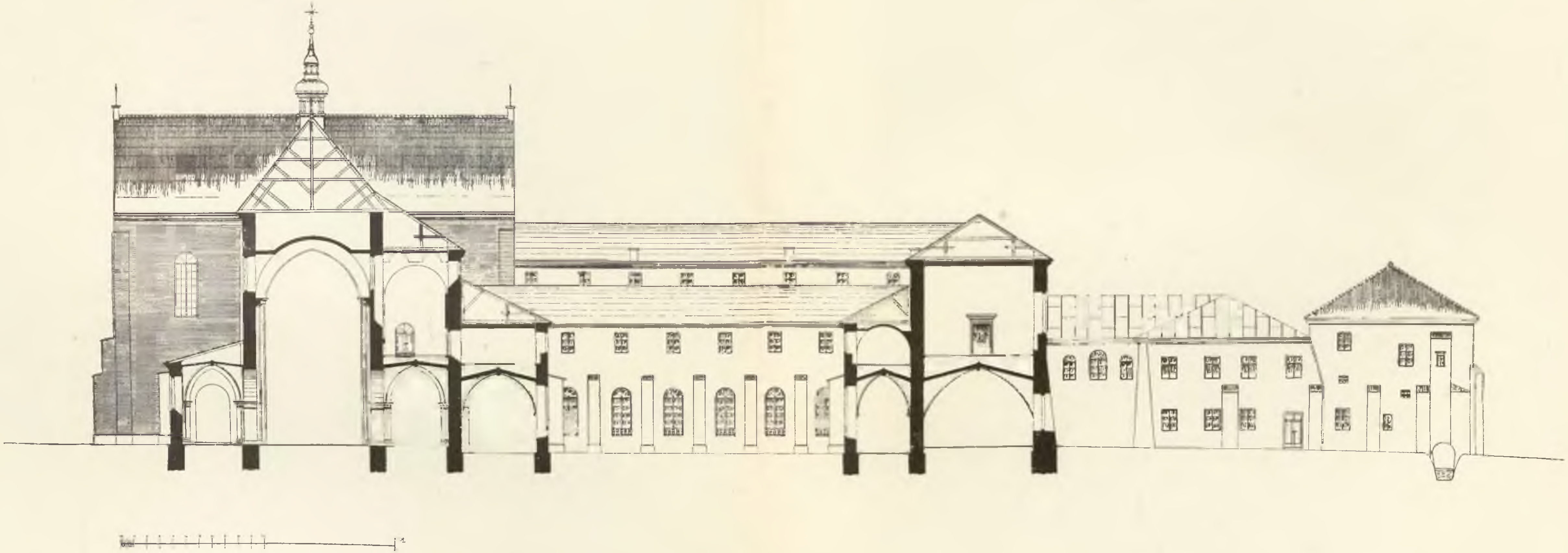
[2]) Schäfer u. Stichel, Musterg. Kirchenbauten des Mittelalt. in Deutschland.

[3]) Rzut poziomy w Monografii Mogiły jest nietylko zbyt drobny, ale bardzo niedokładny, a nawet błędny.

Tabl. VIII. — Mogiła. Rzut poziomy przyziemia klasztoru i kościoła.

Do strony 146.

Tabl. IX. — Mogiła. Przekrój pionowy kościoła i klasztoru, po linii od północy do południa.

Do strony 146.

($^{7}/_{3}$ 1904)

Kościół w pierwotnych swoich częściach jest z epoki przejściowej. Za wzór układu służył plan kościoła w opactwie Schulpforta, może także kościół w Lubiążu, a za wzór techniki budowlanej system ceglany, używany na Śląsku, wprowadzony zaś do Polski od początku XIII w. przez Dominikanów; jest to budynek oryentowany, o rozmiarach znacznych: długość z murami 67·50 m. Szerokość w transepcie z murami 29·25 m. Szerokość trzech naw z murami 22·00 m. Zajmuje on cały północny bok klasztoru i jest odeń znacznie dłuższy. Zbudowany z cegły, bez użycia zewnątrz kamienia. Wymiary cegły najstarszych części, jak ściany prezbiteryum, kaplic bliźnich itd. 25 cm. × 13 × 9. Najlepiej zachowaną częścią jest prezbiteryum z transeptem, których widok zdjęty fotograficznie od południowego wschodu dajemy w fig. 95. Pomimo późniejszych przemian nosi on wyraźnie piętno epoki przejściowej, romańsko-gotyckiej. Jest to Rohbau czerwony. Układ cegły gotycki, niezupełnie ściśle przeprowadzony. Miejscami główki tworzą wzór skośny zygzakowaty. Na pierwszy rzut oka widać dodatki późniejszych epok, jak wydłużenie okien pełnym łukiem zakończonych (XVIII w.), podniesienie ścian ponad fryzem arkadowym, który był pierwotnem uwieńczeniem pod okapem dachu. Narożniki mają szkarpowate wzmocnienie, jeszcze nieśmiałe, z epoki przejściowej, raczej lizeny romańskie, o wyskoku 0·16 m. — później dodano im od dołu silne gotyckie przypory, z odsadzką i cokołem kamiennym, mające wysokości zaledwie 6·00 m., podczas gdy ściany mierzą przeszło 17·00 m. Fryz arkadowy poziomo obiega górę ściany prezbiteryum i transeptu z wyjątkiem ściany południowej ramienia południowego nawy poprzecznej. Prócz tego po ścianach szczytowych biegnie on w górę wzdłuż dawnej linii spadku dachu. Jest on ze sterczących poprzed lico muru cegieł, formowanych łukowato, układany i powstaje przez przecinanie się małych łuków pełnych (podobnie jak w kościele Franciszkanów w Krakowie). Miejscami układ ten jest niedokładny, tak, że zamiast łuków pełnych zdają się być tylko szeregi arkadek ostrołukowych. Tło łuków było dawniej tynkowane. Nad łukami biegnie pas cegieł skośnie kantem naprzód na płask kładzionych, t. zw. »Deutsches Band«. Ściana wschodnia prezbiteryum (fig. 96) ma od dołu pierwotny kamień cokołu o okroju atyckim, z niego wyrastają lizeny dzielące ją pionowo na trzy równe pola. Od dołu są to cienkie $^{3}/_{4}$ kolumienki kamienne, zakończone kapitelem kielichowym również kamiennym, na wysokości początku ostrołuku okna środkowego. Odtąd przedłużenie ich aż do fryzu stanowi stos cegieł nakształt wąskiego pilastru. W tych polach widać zamurowane później trzy jednakowe, nisko umieszczone okna ostrołukowe, z których środkowe znacznie wyżej od bocznych. Obecnie jest nad niem nowsze okno koliste. Fryz arkadowy spotykamy jeszcze na kaplicach bliźnich po obu stronach prezbiteryum; na kaplicach bliźnich południowych dzieli on pierwotny parter od nadbudowanego I piętra; nad kaplicami północnemi zachował się jedynie na ścianie szczytowej północnej i biegnie skośno za linią dachu

pulpitowego. Szkarpy przy ścianach kaplic bliźnich i północnego ramienia transeptu są dodatkiem późniejszym. Przy północnej ścianie tegoż ramienia jest między szkarpami przybudówka wąska, obecnie bez wejścia, z małemi okienkami. W jej ścianie i przyległych szkarpach znajdowały się użyte jako materyał budowlany fragmenty z płyt nagrobkowych, obecnie od r. 1902, o ile się dało, poskładanych i wmurowanych w ściany krużganków klasztoru, tudzież sionki sąsiedniej.

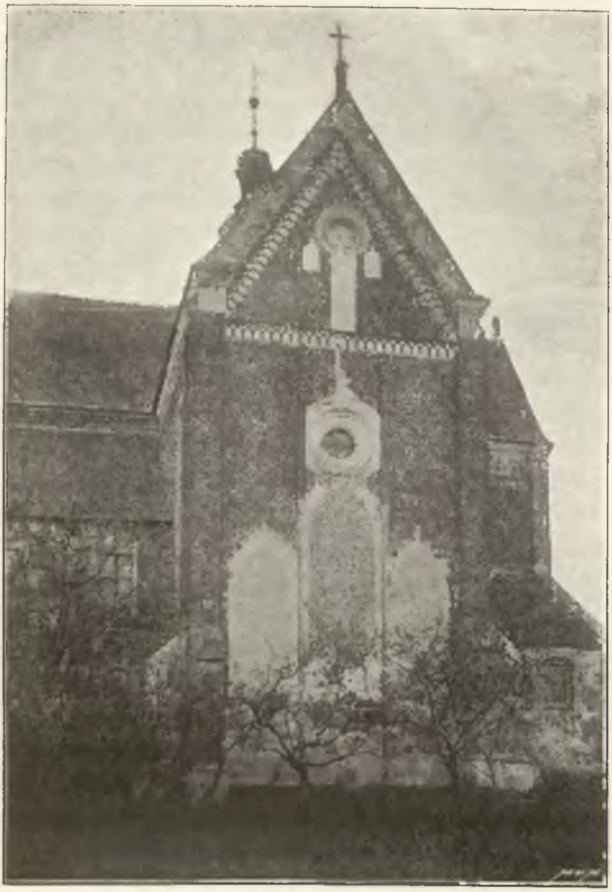

Fig. 96. Mogiła. Widok kościoła klasztornego od wschodu.

Nawa zachodnia z nawami bocznemi najbardziej została przemienioną zewnątrz przebudowami późniejszemi. Jest cała tynkowana, okna ma wszystkie z epoki baroku, pomiędzy niemi szereg szkarp bezstylowych. Pod dachem gzems ciągniony, który obiega także ściany boczne transeptu, prezbiteryum i lizeny narożne. Fasada zachodnia tynkowana, ma cechy późnego prowincyonalnego baroku, choć pochodzi z epoki t. zw. Zopfu. Jeszcze późniejszą jest przybudowana do niej murowana kruchta przed wejściem głównem. Obok niej jest drugie wejście do nawy bocznej południowej. Tutaj w progu i schodach znalazło się również kilka

fragmentów płyt nagrobkowych, r. 1902 przeniesionych do krużganków. Dach dachówkowy jest dany w r. 1897 w miejsce gontowego. Wieża sygnatury jest zapewne wystawiona po pożarze 1743 r.

Wnętrze przedstawia się jako bazylika trzynawowa z transeptem, na planie nieco skrzywionym. Długość wnętrza wynosi 63·50 m.; szer. trzech

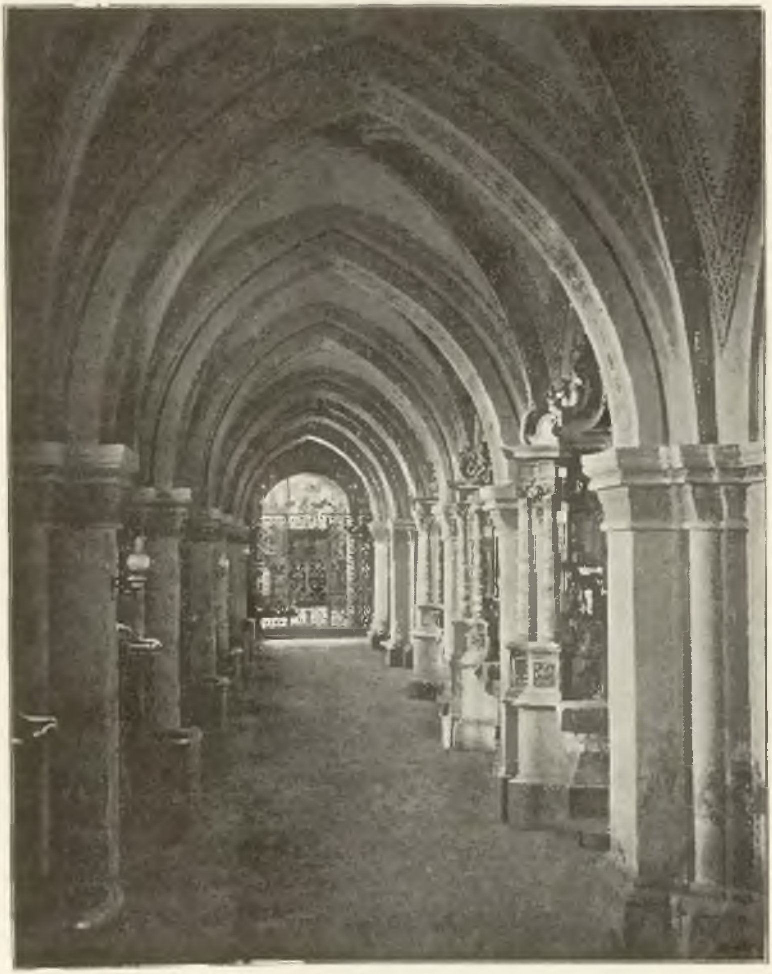

Fig. 97. Mogiła. Widok wnętrza nawy bocznej kościoła klasztornego.

naw 19·75 m., szer. nawy głównej od osi filarów do osi 9·50 m.; naw bocznych od ściany do osi filaru w nawie południ. przeciętnie 5·30, w nawie północnej przeciętnie 4·80 m. Szer. transeptu 27·00 m. Grubość ścian magistralnych nie jest jednaka, po większej części wynosi 1·00 m. Ściana wschodnia prezbiteryum ma grubość większą, a ściana fasady zachodniej bardzo znacznie jest grubszą. Największa wysokość nawy środkowej i transeptu: 15·60 m., wzniesienie zwornika naw bocznych 6·25 m. Nawa główna składa się z ośmiu przęseł prostokątnych, blisko dwa kwadraty na szerokość mie-

rzących. Odpowiada im tyleż kwadratowych przęseł naw bocznych. Świadczy to razem z rzutem poziomym filarów, zmieniającym się co drugi filar, o t. zw. »systemie wiązanym« pierwotnej budowy. Do wnętrza użyto kamienia na postumenty, bazy filarów, niekiedy na trzon kolumny przodkowej w wiązkach filarów naw bocznych (niektóre trzony mają naprzemian warstwę ciosową i trzy warstwy cegieł), na kapitele, imposty, tudzież na żebra sklepień. System pierwotny sklepień krzyżowych ostrołukowych na żebrach, gurtów pomiędzy przęsłami, kolumienek narożnych i filarów z wiązkami służek, zachował się w nawach bocznych, transepcie i prezbiteryum. Żebra mają okrój gruszkowy, żebra przyścienne są bezprofilowe. Widok nawy bocznej daje fig. 97. U filarów głównych za podstawę gurtu sklepiennego służy od strony naw bocznych pilaster, u filarów pośrednich półkolumna, na rzucie poziomym wydłużonego półkola. Bazy półkolumn i wciśniętych w narożniki ćwierćkolumn posiadają narożne listeczki, niezawsze wykończone. Szczegół wiązki filaru¹) pośredniego nawy bocznej przedstawia fig. 98. Kapitele są czemś pośredniem między kielichowymi a trapezowymi, gładkie. Zresztą jedyną ozdobą naw bocznych jest kilka zworników sklepień z płaskorzeźbami na tarczach kolistych²). W nawie północnej widzimy w przęśle piątem od transeptu Orła, w szóstem Pelikana, w siódmem Baranka z chorągiewką. W nawie południowej w przęśle szóstem h. Wilczekosy (późniejszy Prus) w najstarszej znanej postaci. Dwa z nich podajemy w fig. 99 i 100. W nawie bocznej południowej jest pięć wnęk romańskich okienek zamurowanych, szóste w przęśle siódmem od transeptu rysuje się tylko na tynku. Żebra sklepień krzyżowych mają okrój gruszkowy. Każdy kwadrat przęsła sklepiennego obwiedziony jest żebrami przyściennemi bez profilowań. W tran-

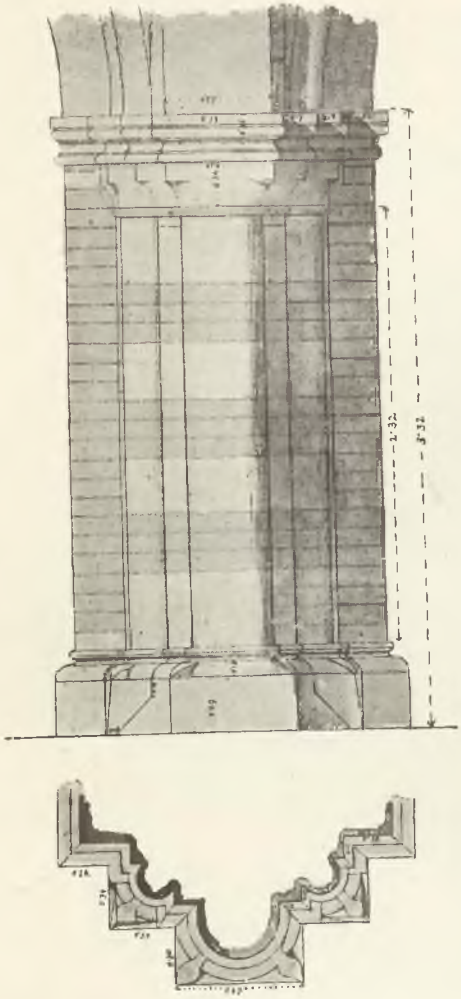

Fig. 98. Mogiła. Wiązka filaru pośredniego nawy bocznej kościoła klasztornego.

¹) Reprodukowany też w Pomnikach Krakowa Cerchów i Kopery zesz. XII.
²) Parę z nich ogłoszono w Cerchów i Kopery Pomn. Krak. zesz. IV.

sepcie południowym kolumienka wciśnięta w narożnik południowo-zach. jest dołem urwaną w pewnej wysokości od posadzki i zakończona niezgrabną murowaną konsolą. W nawie bocznej południowej, obok wejścia do krużganków, brak dwóch ćwierćkolumienek w wiązkach filarów przyściennych. — Nawa środkowa ma sklepienie nowsze, barokowe, beczkowe spłaszczone czyli koszowe z lunetami. Przęsła przedzielone są gurtami, którym odpowiadają pilastry zbarokowanych ścian bocznych. Jedyną tu pozostałością średniowiecza są ostre łuki arkad w ścianach bocznych. Widok nawy głównej dajemy w fig. 101. Sklepienie nawy środkowej podniesiono zapewne nieco w górę, gdy je zmieniano na barokowe. Gurt ostrołukowy w tęczy, który widać na tejże figurze, jest zapewne pierwotnym.

Fig. 99. Mogiła. Rzeźbiony zwornik sklepienia nawy bocznej kościoła klasztornego: Pelikan.

Transept utworzony jest z trzech kwadratowych przęseł, rozdzielonych gurtami, a zasklepionych krzyżowo, z żebrami głównemi o profilu gruszkowym, spływającemi w narożnikach w służki cienkie; są też żebra przyścienne, nieprofilowane. Prezbiteryum o posadzce wzniesionej o dwa stopnie, oddzielone balustradą, składa się z dwóch przęseł podobnie jak nawa poprzeczna zasklepionych, na rzucie poziomym prostokątnym. Tak w prezbiteryum, jak w transepcie podstawę gurtów stanowią grubsze półkolumny, łączące się w wiązkę z cienkiemi ćwierćkolumienkami, odpowiadającemi żebrom przekątnym i uwieńczonemi niskim kapitelem jakoby kielichowym. W południowem ramieniu transeptu w ścianie południowej, wejście do zakrystyi ma odrzwia ka-

Fig. 100. Mogiła. Rzeźbiony zwornik sklepienia nawy bocznej kościoła klasztornego: Baranek.

mienne o skromnych, lecz szlachetnych szczegółach późnogotyckich (fig. 102).

Całe wnętrze obielone dziś, było niegdyś nietynkowane; gdzie tylko odbić tynk, widzimy staranny układ cegieł w trzech barwach: ciemnoczerwonej, jasno-czerwonej i makowej. Wzór barwnego układu nie został dotąd zbadany. Cegły są szlifowane, a fugi testowane.

Fig. 101. Mogiła. Widok wnętrza nawy głównej kościoła klasztornego.

Kaplice bliźnie są również częścią pierwotnej budowy. Jest ich po dwie z każdej strony prezbiteryum; wypełniają przestrzeń, której szerokość odpowiada szerokości ramienia transeptu, a głębokość długości jednego przęsła prezbiteryum. Wejście do nich było i jest z nawy poprzecznej. Mają one wysokość mniej więcej naw bocznych. Dwie północne straciły wewnątrz swój wygląd pierwotny przez połączenie ich przejściem i danie późniejszego sklepienia beczkowego z lunetami. O pochodzeniu ich

Fig. 102. Mogiła. Wejście do zakrystyi z transeptu kościoła klasztornego.

z epoki stylu przejściowego świadczą jedynie wciśnięte w narożniki kolumienki romańskie z kapitelami kielichowymi. Natomiast wygląd średniowieczny zachowały całkowicie dwie południowe, mające każda osobne wejście po dwu stronach ołtarza. Posiadają one narożne kamienne kolumienki z kapitelami kielichowymi, oraz po dwa przęsła sklepień krzyżowych na rzucie prostokąta, o żebrach okroju gruszkowego i bezprofilowych żebrach przyściennych. Przełęcz (Schwibbogen) razem z wiązką żeber sąsiednich wyrasta z pokrywy konsoli o formach pokrywy kapitelu, umieszczonej w środku dłuższej ściany kaplicy. Ten także częściowy okrój pokrywy kapitelu dano impostowi w ostrołukowym otworze, stanowiącym wejście z transeptu do kaplicy. Kaplica dalsza od prezbiteryum ma trzy z pomiędzy czterech kapiteli wciśniętych w narożnikach kolumienek romańskich okryte rzeźbą ornamentalną,zupełnie jednakowe (fig. 103). Kaplice mają mensy ołtarzowe murowane przy ścianie wschodniej. Dziś są nieużywane. Na sklepieniach zachowały się ślady polichromii XVI w. Są to arabeski roślinne, z przewagą koloru zielonego, pokrewne polichromii biblioteki I piętra (patrz niżej). W bliższej prezbiteryum kaplicy zachował się rzadki zabytek średniowieczny, w ścianie po prawej stronie ołtarza (a cornu epistolae), w wysokości około 1 m. od posadzki, p i s c i n a, czyli miejsce zlewania reszt pozostałych ablucyi (fig. 104). Jest ona współczesną budowie kaplic, wykonana w cegle polewanej ciemnej i jasnej. Kaplice bliźnie południowe mają każda w ścianie wschodniej pierwotne małe okno ostrołukowe w cegłę ujęte, częściowo przerabiane jeszcze w gotyckiej epoce. W kaplicach północnych okna te zamieniono później na prostokątne segmentowo zakończone.

Fig. 103. Mogiła. Kapitel kolumienki w kaplicy bliźniej kościoła klasztornego.

Urządzenie wnętrza ma w całości cechę drugiej połowy XVIII w. Zapełnione jest sprzętami drewnianymi, grubej roboty, niezgrabnej, a pretensyonalnej kompozycyi, malowanymi i złoconymi; należy do nich w. ołtarz dwupiętrowy, ogromny, z lichą rzeźbą w miejscu środkowego obrazu i zastępem posągów świętych po bokach, w górze; stalle [1]) dwurzędowe i dwustopniowe z okazałymi zapleckami i baldachimem, umieszczone w dwóch pierwszych od transeptu przęsłach nawy głównej; ambona, ołtarze duże w transepcie i ołtarzyki boczne przy filarach dzielących nawy.

Fig. 104. Mogiła. Piscina kaplicy bliźniej kościoła klasztornego.

Na uwagę zasługują dwa jednakie ołtarze niewielkie, w transepcie po obu stronach wejścia do prezbiteryum. Mają one jednakie mensy kamienne ozdobione kamieniarską robotą arkadkami ostrołukowemi z maswerkiem skromnym późnogotyckim i z powtarzającymi się wypukłymi herbami Odrowąż [2]). Płyta nakrywająca mensę ma okrój gotycki. Są to wzorowe zabytki kamieniarstwa XV w., zapewne krakowskiego.

[1]) Łuszczkiewicz w Monografii Mogiły (str. 63) nie wiemy na jakiej podstawie łączy ze stallami datę 1677 r. — lecz później w broszurze »Wieś Mogiła« zgodniej z prawdą kładzie ich początek na epokę »zepsutego smaku XVIII w.«

[2]) Ogłoszone w Cerchów i Kopery Pomn. Krak. zesz. II.

Jakub z Dębna h. Odrowąż, kaszt. i star. krak., fundował w Mogile w kościele klasztornym »altare satis pulchrum ad sinistram partem lucibuli magni, versus capellam prioris, ubi prior solet agere missam, in honorem s. Stanislai mart. et s. Petri conf.« Stało się to za opata Marcina, który objął opactwo w r. 1474, a przed śmiercią Dębińskiego, który umarł 1481 r. (Kron. Mogil. M. P. H. VI, 467). Także Piotr Odrowąż, woj. i star. lwowski, zabity r. 1450 w wojnie wołoskiej, miał wraz z synami Andrzejem i Janem i innymi członkami rodziny własny ołtarz rodowy (tamże str. 461—462). Być więc może, iż jeden z tych ołtarzy należał do Odrowążów, drugi do Dębińskich.

Nad temi mensami wznoszą się retabula ołtarzyków jednakowych dziś poświęconych ś. Andrzejowi ap. i bł. Wincentemu Kadłubkowi. Są one z marmuru czerwonawego chęcińskiego, w kształcie łuków tryumfalnych barokowych, z kolumnami po bokach o kapitelach pseudo-jońskich, dwupiętrowe. Materyał i wykonanie przypomina pomnik Piaseckiego, o którym niżej. Górne piętro ma kształt mniejszego retabulum, które w środku mieści kartuszową tarczę z h. Janina pod insygniami biskupiemi, a dokoła niej litery: P. P.
E. C.
A. M.
(Paulus Piasecki, episcopus chelmensis abbas Mogilae).

Ramię południowe transeptu, przez oddzielenie kratami, stanowi kaplicę osobną, poświęconą czci cudownego krucyfiksu i powstałą w połowie XVII w. staraniem Stefana Żółtowskiego. Ołtarz w niej duży drewniany, barokowy, niesmaczny, jest z r. 1650 fundacyi tegoż Żółtowskiego.

Według tradycyi klasztornej, Żółtowski, mąż rycerski z ziemi płockiej, w bitwie pod Cecorą znalazł się w wielkiem niebezpieczeństwie. W tem zjawił mu się krzyż Chrystusa i niespodziewany przyniósł mu ratunek. Żółtowski szukał po miejscach cudownych owego wizerunku i znalazłszy go w Mogile, ufundował ołtarz i kaplicę (z zapisków na marginesach dzieła Pantaleona, Monogr. Mogiły 19).

Obrazy.

Ś. Trójca w bocznym ołtarzyku przy filarze między nawą główną a boczną południową. Prostokąt wys. 0·76 m, szer. 0·52 m. Malowanie olejne na blasze. Bóg Ojciec w tyarze podtrzymuje ciało Chrystusa zdjętego z krzyża. W górze gołębica, dokoła aniołki. Zapewne koniec XVI w. lub początek XVII. Obraz jest uszkodzony.

Obrazy w czterech innych bocznych ołtarzykach: ś. Józef w chmurach, trzymający Dzieciątko Jezus, ś. Bernard, ś. Floryan i ś. Benedykt, niewielkie, olejne na płótnie, mają być Fr. Ignacego Molitora (Rastawiecki, Słownik; Łuszczkiewicz w Monogr. Mogiły 63)[1]. Łepkowski (Przegląd zab. 66) mówi, że są na nich napisy »Franciscus Ignat. Molitor« i rok 1761, tudzież 1762.

Obraz śś. Filipa i Jakuba w jednym z tych ołtarzyków jest dziełem Teodora Stachowicza, syna znanego malarza Michała, i pochodzi z r. 1849 (Łepkowski, tamże).

---

[1]) Łuszczkiewicz zdaje się zaliczać do dzieł tegoż pędzla obraz Trójcy ś., o którym wyżej, tudzież ś. Michała i Matki Boskiej Częstochowskiej.

Dawniejsze opisy notują:

Dwa olejne obrazy szkoły niemieckiej XVII w., z podwójnem oświetleniem twarzy, od lampy i od latarni, powieszone na filarach między nawą główną a boczną (Łepkowski, Przegląd zab. 66).

Fig. 105. Mogiła. Epitafium Bedońskich z r. 1572.

W ołtarzu fundacyi Jakuba z Dębna były »effigies« tak jego jak i ojca, Bartosza, wymalowane (Paprocki, Herby 502).

Przed w. ołtarzem po obu stronach wisiały niegdyś obrazy treści historycznej: Zygmunt III odwiedzający cudowny krucyfiks w Mogile i Iwo Odrowąż oddający klucze nowo wystawionego klasztoru Piotrowi z Lubiąża, pierwszemu opatowi (Monogr. 62). Były one Dolabelli (Łuszczkiewicz, Wieś Mogiła 32).

Był może staroświecki ołtarz z katedry krak. R. 1550 na prośbę Andrzeja Dunina Szpota opata, sufr. krak., kapituła krak. uchwaliła stary wielki ołtarz katedralny

darować do kościoła w Mogile, aby »zachować dla potomności dzieło przedstawiające odwieczną starożytność obrazów« (Z notat Paulego Eliasz, Kraków dawny i dzisiejszy 487 nota).

Rzeźba. Krucyfiks cudowny w ołtarzu kaplicy Ukrzyżowanego P. Jezusa, w północnem ramieniu transeptu.

Tradycya, która łączy się także z kilku krucyfiksami kościołów krak., opowiada, jakoby figura Chrystusa przypłynęła Wisłą (Monogr. 62). Miało się to stać za Iwona Odrowąża i od tego też mniej więcej czasu późniejsze zapiski klasztorne rozpoczynają kronikę cudów. Według dalszej tradycyi ma to być ten sam krucyfiks, który w czasie pożaru r. 1447 ocalał, co przybyły z Krakowa Zbigniew Oleśnicki stwierdził (tamże 94). Jest przypuszczenie, że początkowo wisiał w tęczy kościoła, poczem r. 1588 do ołtarza przenieść go miał opat Goślicki (tamże 62). Najdawniejszy znany odpust, do ołtarza ś. Krzyża nadany, jest z r. 1638, a ogłoszony w r. 1639 (Dyplomat. mogil.). Przyozdobienie i urządzenie kaplicy nastąpiło w r. 1650 przez Żółtowskiego, który osiadł przy klasztorze i tu został pochowany. (Z zap. Pantaleona, Monogr. 19).

Posąg Chrystusa jest drewniany, wielkości więcej nieco niż naturalnej. Cechy charakterystyczne zatarte pod grubą warstwą farb, pierwotnie zdaje się klejowych, na gruncie kredowym. Nie zdaje się mieć większej wartości artystycznej. Można go odnieść do połowy XV w. Robota dość gruba, lecz głowa pełna wyrazu boleści. Obecnie licho pomalowany olejno, niby realistycznie; włosy na głowie i broda przyprawione z włósia czy włókien udających włosy.

Pomniki, epitafia i płyty grobowe.

Epitafium małżonków Bedońskich z r. 1572 w ramieniu południowem transeptu, w ścianie zachodniej wysoko, ok. 1·50 m. nad posadzką wmurowane (fig. 105). Wys. najw. 2·44 m., szer. najw. czyli szer. gzemsu poziomego między płaskorzeźbą a tablicą z napisem 1·30 m. Cały z jednego materyału, piaskowca, pomalowanego olejno na marmur czerwony. Składa się rysunkowo z dwóch części. Górna, główna, ma obramienie architektoniczne z pilastrami, architrawem, obdasznicą. Cechami znamiennemi brak fryzu i wsparcie załamanej na końcach obdasznicy na konsolkach, falisty przekrój ząbkowania u architrawu, tudzież ozdobność szczegółów. Gzemsy mają sznur pereł złożony naprzemian z jednego dłuższego sztabiku i dwóch perełek. Płaszczyzny pilastrów i skośne ściany wnęki pokryte są płaskim ornamentem o tłach rytych w głąb. Obdasznicę wieńczy środkiem wazon płomienny o skomplikowanym kształcie, po dwóch końcach siedzące postaci ludzkie nagie, trzymające tarcze kartuszowe, jedna z h. Jelita, druga z h. Abdank. Na tympanonie głowa cherubina bardzo pięknie modelowana. W prostokątnej wnęce u stóp Ukrzyżowanego klęczy rodzina: na lewo dwaj mężczyzni, na prawo trzy kobiety, w wypukłorzeźbie. Postaci ludzkie przysadkowate, nieproporcyonalne. Pod gzemsem dolnym część drugą, niezbyt szczęśliwie połączoną, stanowi tablica w ramie zawijanej, jakby ze skóry skręconej, bokiem ujęta ślimacznicami, u dołu gzemsem o sznurze perełek jednostajnych, podpartym ślimacznicami liściastemi, wychodzącemi z ust główki dziecięcej. Ornamentyka szlachetnego rysunku, wykonanie całości drobiazgowo staranne,

pierwotna subtelność znika pod grubą warstwą farb. Na tablicy napis ryty:

GENEROSIS PAVLO BEDONSKI ET HEDVIGI BIALO
BRZESKA PREDICTI PAVLI BEDONSKI CONIVGI
LEGITIME. IN SERVICIIS MONASTERII HVIVS
VITA FVNCTIS. NEC NON STANISLAO, CATHE
RINE ET HEDVIGI. EORVM FILIO ET FILIABVS
LABE PESTIFERA EXTINCTIS, ET HIC SEPVLTIS
AFINI[1]) SVO SORORI GERMANE, EX SORORE
GERMANA, NEPOTE ET NEPTIBVS, REVERENDIS
SIMVS DOMINVS MARTINVS BIALOBRZESKI, DEI
GRATIA EPISCOPVS LAODICENSIS, ABBAS HVIVS
MONASTERII MOGILENSIS, SUFRAGANEVS ET
CANONICVS CRACOVIEŃ. MOESTVS, HOC
MONVMENTVM POSVIT, ANNO DOMINI MIL
LESIMO QVIGETESIO, SEPTVAGESIMO, SECVDO

Na końcu ostatniego wiersza rodzaj kwiatka konturowo wyrytego.

Pomnik Marcina Białobrzeskiego † 1586, w południowem ramieniu transeptu, przy ścianie południowej, w środku między dwoma drzwiami: do zakrystyi i na schody do klasztoru (fig. 106). Cała wysokość 4·64 m., szerokość gzemsu koronującego część główną pod tablicą 2·55 m. Materyał tak architektury, jak rzeźby, kamień pinczowski[2]), później ordynarnie pomalowany na czerwony marmur. Od posadzki na małem podmurowaniu wznosi się cokół z rustykowanymi stylobatami na końcach. W zagłębieniu między nimi płaskorzeźba symboliczna: po jednej stronie szereg coraz mniejszych książek stojących sztorcem grzbietami do góry; po drugiej z obłoków wychyla się ręka, wskazująca środkowy kartusz, tabliczkę z napisem dziś trudno czytelnym:

HIC[3]) SCRIPSI VOBIS VT CREDA
TIS QVIA IESVS CHRISTVS EST FILIVS DEI
ET CREDENTES VIT . . F. T. R . .
. . . A HABEATIS[4])

Nad stylobatami ślimacznice sterczące ku przodowi w kształcie odwróconych na dół konsol żłobkowanych i na występie ozdobionych liściem akantu; razem z gzemsem cokołu i z architrawem górnym tworzą one ramę środkowej płyty skośnej, z przedstawieniem w płaskorzeźbie postaci leżącej biskupa in pontificalibus wielkości nat. Płaskorzeźba mimo błędów

[1]) Tak.

[2]) Tak twierdzi Łuszczkiewicz w Monografii 164. P. Julian Pagaczewski przypuszcza, że rzeźbiona postać zmarłego jest z marmuru (Sprawozd. Kom. hist. sztuki Tom VII, zesz. III, str. CLXVI).

[3]) Tak zam. haec.

[4]) Wariant ewangelii Joan. XX, 31.

rysunku i grubej nieco roboty ma pewne zalety miękkości, dobrego układu, szlachetnego fałdowania draperyi. Na rękawach są poprzeczne rurkowate fałdziki. Poduszka pod głową wzniesiona jest na małym pulpicie. Ornat cały ozdobiony wzorem kwiatów stylizowanych; pastorał leżący pod le-

Fig. 106. Mogiła. Pomnik grobowy Białobrzeskiego opata i biskupa † 1586.

wym łokciem zmarłego, jest krótki i ma zbyt małą kurwaturę. Architraw podzielony tryglifami i gzems skromny zamyka od góry tę część pomnika. Po jej bokach występują na lico ściany ślimacznice w bok zwrócone. Przy cokole płaskie esowate skręty, nieco nastrzępione, wyżej przechodzą w rodzaj atlantów podpierających głową gzems główny, w górnej po-

łowie ciała będących rycerzami brodatymi, bezrękimi, rzeźbionymi pełno, wygiętymi brzuchem naprzód i pełnych charakteru. Nad gzemsem attyka ściągnięta jest na mniejszą szerokość. Między ślimacznicami skośnemi, kształtu litery C i nastrzępionemi liściasto, w ramie z piaskowca tablica niemal kwadratowa z marmuru czerwonego z napisem. Nad nią tympanon trójkątny listwą od góry obwiedziony, na tle jońskiego kapitelu szerokiego pilastru, wyżej wśród esownic liściastych dołem zakończonych głowami brodatemi, kartusz renesansowy z tarczą eliptyczną, wypukłą czworodzielną. Na niej w górze herby: Habdank[1]) i Jastrzębiec[2]), niżej: Ostoja[3]) i Drzewica[4]). Na niewielkim gzemsie nad kartuszem wsparte głowami trzy delfiny wzniesionymi w górę i w wiązkę połączonymi ogonami podtrzymują szeroki postument krzyża o ramionach zakończonych trójliściem.

Całość zachowana nieźle, brak tylko woluty płaskiej po prawej stronie cokołu, a w połączeniu z pomnikiem wolut strzępiastych po bokach tablicy z napisem jest jakaś próżnia, zapewne wskutek uszkodzenia ornamentów niegdyś wypełniających trójkąty. Gruba warstwa farby olejnej zalała kanty i zagłębienia rzeźby. — Pomnik prawdopodobnie pochodzi ze szkoły lub pracowni Jana Michałowicza z Urzędowa (Pagaczewski loco cit.).

Napis na tablicy marmurowej, ryty, którego autorem według Paprockiego jest Andrzej Trzycieski.

QVEM DEVS AD CELSOS VIRTVTE EVEXIT HONORES
 ILLIVS HAVD POTERET[5]) SPLENDIDA FAMA MORI
VT BIALOBRESI PEPERIT TVA QVAM TIBI VIRTVS
 TE FAMA ÆTERNA LAVDE SVB ASTRA VEHIT
NATVS ENIM CELEBRI DE NOBILITATE POLONA
 QVÆ FERT HABDANCVM SCVBE[6]) VETVSTE[7]) TVVM
IANVSSO ATQ3 ANNA IANIKOVIA AB ORDINE FRATRVM
 CISTERCI IN GREMIVM RITE RECEPTVS ERAS
ARTIBVS INGENVI TENERIS INSTRVCTVS AB ANNIS
 CRACOVIÆ ET PRISCE[5]) RELIGIONIS AMANS
LECTVS OB ID MOGILÆ ABBAS POST LAODICENSIS
 PRÆSVLIS EGREGIE FVNCTVS ES OFFICIO
VARSAVIAMQ3 SACERDOTVM BIS AB ORDINE AD VRBEM
 HENRICVS CVM REX ELIGERETVR. ERAS
LEGATVS DI IN[8]) STEZICIAM QVOQ3 MISSVS OBISTI
 MVNVS ID IN GALLOS IVIT VT ILLE SVOS
TE TANDEM AVSTRIACAM RESPVBLICA MISIT AD VRBEM
 SCEPTRA NEGANS CÆSAR MAXIMILIANE TIBI
ADQ3 IDEO STEPHANVS TIBI DAT CAMENECIDOS ORE[5])

---

[1]) Herb Białobrzeskich.
[2]) Herb Janikowskich, z których rodu była matka zmarłego.
[3]) Krzyż pośrodku dwóch księżyców, dołem zamienia się w klingę miecza.
[4]) Mylnie »Leliwa« w Monografii Mogiły 164.
[5]) Tak. [6]) i [7]) Tak — może zam. »scuto vetusto«.
[8]) Tak, zam. »DEIN«.

PRÆMIA VIRTVTIS PONTIFICALE PEDVM
PLVRA DATVRVS ADHVC, NEQ3 ENIM CLEMENTIA FINEM
IN BENE PRO MERITOS[1]) MAXIMA REGIS HABET
REGIVS AT POSTQVAM LETHO GERMANVS OBISET[1])
AD TRANSYLVANI DITIA RVRA SOLI
REX IDEM STEPHANVS TE NVPER IVSIT[1]) ABIRE
FVNEBRI ET POMPE[1]) NOMINE ADESSE SVO,
INDE SIGISMVNDVS TE MAGNO AFFECIT HONORE,
QVEM DOMINVM PATRIS GENS HABET ILLA LOCO
HI[1]) BYALOBRESI[1]) VIR MAGNE FVCTE[2]) LABORES
HACTENVS ANTE ÆVVM GRANDE SENILE TVI
INGENIJ MONVMENTA ETIAM QVEM NOSSE IVVABIT
HEC[1]) SCRIPTA HAVD PRIDEM CARMINA PAVCA LEGAT.

Fragment płyty wapiennej z kawałkiem h. Habdank w kaplicy bliźniej za ołtarzem P. Jezusa Ukrzyżowanego, w posadzce. Na listwie obwodowej ornament biegnący, złożony z zestawionych obok siebie klamer esowatych, o skrętach połączonych linią prostą jakby odwrotnie zestawione pary kurwatur pastorału i przewiązanych listkiem. Na polu środkowem widać część h. Habdank na kartuszu przybranym wstęgami fruwającemi. Cała ornamentacya renesansowa, ryta, bardzo starta. Może płyta odnosi się do Białobrzeskiego opata, albo kogo z jego rodziny.

* Pomnik Walentego Goślickiego † 1596, w kaplicy bliźniej południowej, sąsiadującej z prezbiteryum, przy ścianie jej północnej, blisko wejścia (fig. 107)[3]). Cały z piaskowca, wys. do szczytu kuli nad herbem 3·22 m., szer. gzemsu koronującego część główną pod tablicą z napisem 2·00 m. Od posadzki, na niskiem podmurowaniu z odsadzką profilowaną wznosi się cokół rustykowany, zakończony od góry gzemsem. Wyżej skośnie ustawiona płyta, z dwóch sztuk poziomo złączonych złożona, z wypukłorzeźbioną postacią leżącego rycerza wielkości naturalnej, zakutego w zbroję blaszaną. Pod plecami ma poduszkę, wznosi się nieco górną połową ciała wspartą na prawem ramieniu i łokciu. Głowa brodata, włosy kędzierzawe. Rysy wyraziste, nieco surowe. Lewa ręka leżąca na lewem udzie, ma na dwu palcach pierścienie. Poza lewą nieco skurczoną nogą przyłbica. Wyżej, na drugiej płycie jakby dosztukowanej horyzontalnie, umieszczone drzewce z proporcem skręconym, a pod niem może miecz (?). Po bokach niema żadnego zakończenia ani obramienia, tylko na płaskich brzegach płyty znać miejscami listewkę przerywaną przez rzeźbę. Architraw, fryz listkowy i gzems koronujący znacznego występu z sznurem perełek pod karnesem — dwie perełki naprzemian ze sztabikiem — zamyka górą główną część pomnika. Nad tem zwężoną attykę stanowi prostokątna obramiona tablica napisowa. Przejście od części szerszej do węższej wypełniają skośno ustawione ślimacznice strzępiaste,

[1]) Tak. [2]) C i T złączone w monogram.
[3]) Ogłoszony w Cerchów i Kopery Pomn. Krak. zesz. XIV, tudzież w Łuszczk. broszurce Wieś Mogiła str. 41.

Fig. 107. Mogiła. Pomnik Walentego Goślickiego † 1596.

kształtu litery C. Mniejszy gzems nad tablicą dźwiga kartusz o lambrekinach obfitych, który podpierają zaplecionymi w skręty ogonami delfiny, głową zwrócone ku dołowi. Na tarczy rzeźbiony h. Grzymała, nad którego hełmem ornament zakończony kulą. Całość w stylu przekwitłego renesansu, odznacza się układem szlachetnym, dobrym i śmiałym rysunkiem, starannem wykonaniem. Cięcie kamienia znamionuje biegłego artystę, głowa portretowana. Rzecz ma wszelkie cechy utworów Canevesich i jest zapewne dziełem dłóta Hieronima Canevesi młodszego. Stan zachowania nader smutny. Narożniki, występy pootłukiwane, prawej ręki rycerza od łokcia brak, cała płyta z rzeźbą głównej postaci obruszana i luźnie tylko postawiona, nie umocowana, za nią próżna przestrzeń. Napis na tablicy w attyce ryty:

MAGNIFICO DOMINO VALENTINO GOSLICZ
KI DE MAGNA GOSLICZE GENTE GRIMA
LIO CASTELIANO[1]) SIPRCEN[1]) VIRO IN PRI
MIS AB INEVNTE ÆTATE MILITARI ET IN OB
EVNDIS REIPVB NEGOTIIS INSIGNI IN IVDICA
TV PLOCEÑ ADMINISTRADO ADMIRABILI IN
SENATORIA DIGNITATE CONSERVANDA CLA
RISS R9MVS DOMINVS LAVRENTIVS GOS
LICZKI D. G. EPISCOPVS POSNANIEÑ OB
DEBITAM PIETATEM POSVIT OBIIT CRA
COVIÆ DIE 1Z MENSIS MAY HORA Z0
ANNO DOMINI MDX:CVI ÆTATIS
VERO SVÆ XLII.

Epitafium Pawła Piaseckiego † 1649 r. i jego synowca Jakuba, wystawione za życia Pawła w r. 1645, w tęczy wmurowane w ścianę, na lewo wchodząc do prezbiteryum, nieco wzniesione nad posadzkę, dołem w części zasłonięte balustradą[2]). Całość ma wys. 2·25 m., szer. gzemsu górnego pod występującymi końcami obdasznicy 1·53 m. Obramienie jest z marmuru czerwonego nakrapianego, a raczej mozaikowo-wzorzystego (jak terrazzo). Dolny gzems poziomy trzema stopniami zwężający się ku dołowi, ma na końcach zaczepy (Verkröpfung) na konsolach kształtu wisiorów z kulkami u dołu; środkiem wielki wisior płaski, ujęty po bokach ślimacznicami, mieści kartusz obramiony skrętami, a na nim h. Janina, ponad którym infuła wypukło rzeźbiona zachodzi na gzems dolny. Nad gzemsem tym na niskim cokole, na końcowych występach, odpowiadających konsolom, stoją wolno dwie boczne kolumny o kapitelach jońskich fantastycznych, woluty ich przypominają rogi baranie. Po za kolumnami od zewnątrz naddane są płaskie woluty przyścienne, dwa razy przewiązane; kolumny dźwigają gładki fryz i gzems prosty bez występów; zamyka budowę obdasznica łukowata, środkiem przerwana, o zakończeniach zawróconych. W przerwie medalion zajmujący całą wysokość tympanonu

[1]) Tak.
[2]) Ogłoszone w Cerchów i Kopery Pomnikach Krakowa zesz. XV.

i sterczący górą ponad obdasznicę, eliptyczny, w ramie ze zgiętej wiązki prętów, kilka razy przewiązanej jakby wstęgą. Odpowiednio do kolumn sterczą nad końcami obdasznicy uszkodzone dwa postumenciki, które niegdyś dźwigały zapewne kule lub wazony. Całość typowo barokowa, ale skromna, więcej architektoniczna niż rzeźbiarska lub malownicza.

Fig. 108. Mogiła. Portret Pawła Piaseckiego, biskupa i historyka, z pomnika jego w kościele klasztornym z r. 1645.

W medalionie górnym malowany olejno na blasze portret Pawła Piaseckiego (fig. 108). W polu głównem między kolumnami i gzemsami tablica czarna marmurowa, prostokątna, obwiedziona listwą, na niej napis ryty:

CHRISTI
ANO MDCVL INNOCENT. X. P. P. I [1]) ÆTAT. MEÆ LXVI
EGO PAVLVS PIASECKI EPISCOP9 PRÆMISLEN.
ABBAS MOGILÆ POST DVROS LABORES A PRI
MA ÆTATE IN LITERIS INTER ANGVSTIAS IN
AVLA SIGISMVNDI III REGIS POLON' CVI [2]) ARCAN [3])
ET EI9 FILIOR? IOAN' ALBERTI VARMIEN' CAROLI
FERDINAN VRATISLAVIEN' EPISCOPALIA FÆLICI
TER CVRAVI INTER ÆMVLAONES ACERBAS IN
EPISCOPAT9 CAMENECEN' CHELMIEN' PRÆMI
SLEN' INTER LVCVBRAONES CVRASQ3 AXIAM
EXANTLATOS [4]) HIC LOCV̄ Q3ETIS MIHI PARAVI

[1]) Koniec daty MDCVL wypisany jest substrakcyjnie. Innocenty X zaczął panować we wrześniu r. 1644. zatem pomnik postawiony w pierwszym roku jego rządów, jest istotnie z r. 1645, a napis widocznie został później dokończony.
[2]) Zapewne zam. »cuius«. [3]) Zap. »arcana«. [4]) Zam. »exantlatus«.

HEM
PRÆCESSIT HVC QVI LŌNGE SVBSEQVI DEBVISSET
NEPOS
R? IACOBVS REMIGIANI PIASECKI ABBAS MOGI
LÆ DESIGNAT9 PRÆPOSIT9 CHEŁMEN. REGIS
VLADISLAI IV SECRET9 LVBLINI DVM IN TRI
BVNALI REGNI IVDICIS DEPVT' MVN9 AGIT
EXTINCT9 FEBRI XI MAII
HVIVSCE ANNI ÆTAT' XXX
MAGNA SPE FRVSTRAT9 SVOS MAIORI MÆRORE REPLEVIT
DEMV̄ TANTI NEPOTES PATRVI[1]) PAVL9
PETRVS REMIGIANVS IOANNES REMIGIANI
CAM: A. T. S. PIASECKI FILII SIGNARVT
OBIT9[1]) DIE PRI MEN AVG[2]) A C[1]) MDCXLIX
C. L.[1]) TVM:[1])

Epitafium Stefana Żółtowskiego † 1653, wmurowane w ścianę północną kościoła w przejściu z nawy bocznej północnej do transeptu, ściślej do kaplicy P. Jezusa Ukrzyżowanego, przy samej kracie zamykającej ją od nawy bocznej. Tablica czarna marmurowa, prostokąt zamknięty od góry odcinkiem koła. Najwyższa wys. 1·48 m., szer. 1·18 m. Na jej środku, z pozostawieniem szerokich marginesów, znacznie mniejszych wymiarów, ale z tej samej sztuki wyrzeźbiona rama listwowa otacza napis. Zewnątrz niej dokoła panoplie i godła wojskowe w płaskorzeźbie, w górze podobnie wyrobiona tarcza heraldyczna z lambrekinami liściastymi, a na niej rzeźbiony h. Ogończyk. W polu obwiedzionem listwą napis[3]) ryty:

D. O. M.
ET PERENNI MEMORIÆ
GNSI DNI STEPHANI SKARBEK ŻÓŁTOWSKI
QVI ÆTATIS FLOREM, NE MARCESCERET.
IN MINERVÆ HORTVLIS PROPRIO SVDORE.
IN BELLONÆ CAMPIS HOSTILI CRVORE
RIGAVIT
RELIQVVM ÆTATIS CVRIS ET ARMIS CESSÆ[4])
VITA TRANQVILLIOR EXCEPIT
SI TAMEN TRANQVILLA DICENDA EST
QVÆ ILLVM HEROICIS VIRTVTIBVS CŒLIS VIM INFERRE DOCVIT
IPSVM DENIQVE DEVM
NE QVID INVICTVM RELINQVERET
GRATITVDINIS ARMIS AGGRESS9 EST

---

[1]) Tak. [2]) A i V złączone.

[3]) Prawdopodobnie układał go Starowolski, który żył w przyjaźni z Żółtowskim, a nawet miał zamiar jemu dedykować swoje Monumenta Sarmatarum, jak to w przedmowie wspomina Łuszczkiewicz, w Monografii Mogiły, 167. W Monumentach jest jeszcze drugi napis grobowy dla Żółtowskiego, jak z dwóch końcowych wierszy wynika, niewątpliwie utworu Starowolskiego.

[4]) Tak. W Monumentach Starowolskiego jest poprawniej »FESSÆ«.

DVM EJ9 CRVCIFIXI (QVAM VIDES IMAGINI)
CVI9 IN PLVRIMIS PERICVLIS EXPERT9 FVERAT OPEM
PRO EIVS ET EX EIVS DONIS AC DATIS
HANC ARAM EXTRVI, ORNARI, DOTARIQ3 CVRAVIT.
VIATOR! DVM HÆC LEGIS
MORTEM MEDITARI DISCE
EIVS EXEMPLO
DVM VIVERET HANC SIBI MORTALI MORTIS DOMVM
EXTRVXIT
DISCE OMNIA, PRÆTER VIRTVTEM, PERTRANSIRE
ET PRO EO, Q3 APPOSIT9 EST FRĪB9 HVI9 LOCI
DIE 14 MAR. AO 1653, DEVM PRECARE.

Epitafium X. Nepomucena Wielowieyskiego † 1802, w nawie bocznej północnej wmurowane w ścianę północną pod oknem najbliższem kaplicy ś. Krzyża. Mała tabliczka czarna marmurowa, bez ramy, napis ryty:

D. O. M.
A. R. P. Nepomucenus Wielowieyski
Ord. S. F. Reform. Pviae SS. V. Mariae
Angelr. ter Provincialis Pietatis
zelo et observantiae insignis in anno
aetat. 65 relig. 47 a nativ.
Chr. 1802 die 20 Mart. defunctus
ac hic tumulatus commendatur
piae memoriae
ut requiescat in pace.

Epitafium Anny z Morskich Grodzickiej † 1803, obok poprzedniego. Tabliczka marmurowa czarna w ramie barokowej, w górze medalion z h. Topór rytym i zazłoconym, napis ryty:

Ossa Annae Sigismundi de
Morsko Morski et Christinae de
Lubraniec Dąmbska filiae
ac Stanislai in Domaszowice
et Grodzisko Grodzicki castel
lani Osviecimensis consortis
quae in bonis haereditariis Czu-
lice anno aet. suae 86 † 1803 [1])

Epitafium Agnieszki Zasadzkiej † 1829, w nawie głównej, drugi filar na prawo wchodząc.

Epitafium Maryanny z Gawlikowskich Wiśniewskiej † 1844, w nawie głównej, drugi filar na lewo wchodząc.

[1]) Tak. Łuszczkiewicz w Monografii Mogiły (str. 167) mylnie podaje datę 1802.

Płyta grobowa Bronickich (?). W posadzce, blisko wejścia z nawy północnej do kaplicy ś. Krzyża płyta grobowa z napisem rytym:

Hic
domus
Broniciorum
expectat resurrectio-
nem mortuorum.

Pismo liter wskazuje na nowsze czasy. Grób pod płytą ma zawierać ciała zakonników (Łepkowski, Przegląd zab. 66).

Epitafia i płyty grobowe dziś w kościele nieistniejące, o których w pismach znajdujemy wzmianki:

Płyta spiżowa (lamina aerea) Iwona Odrowąża bisk. krak., głównego fundatora klasztoru, znajdowała się w środku prezbiteryum i została wyrzuconą przed rokiem 1748 i sprzedaną (Kronika tak zwana Metnera, przytoczona w Monografii 145).

Epitafium Jana Muskaty bisk. krak. z długim napisem [1]) przytacza Starowolski (Monumenta Sarmatarum 685). Jan Muskata umarł r. 1320, a ciało jego pochowane »in monasterio Clarae tumbae in choro, in parte sinistra« (Kalendarz krak. M. P. H. II, 912 i III, 366) »in choro in latere sinistro juxta ordinationem quam vivens fecerat« (Długosz, Hist. łać. III, 94).

Płyta grobowa Ostafieja (Eustachego) ze Sprowy h. Odrowąż, kaszt. wiślickiego † 1350, z krótkim napisem łacińskim (Paprocki, Herby rycerstwa polsk.) [2]).

Płyta grobowa Piotra Odrowąża, woj. i star. lwowsk. zabitego w wojnie r. 1450. O jego pochowaniu tutaj wspomina Długosz (Hist. łać. V, 77). Paprocki twierdzi, że w Mogile pochowano tylko jego głowę i przytacza krótki napis łaciński (Herby ryc. polsk. 503) [3]). Później pochowani synowie Piotra: Andrzej i Jan, obok niego i innych z tejże rodziny; wszyscy złożeni byli »in uno sepulchro marmoreo [4]) ante altare eorum pendente«, a napis wykonany był »in tabula metrice circa sepulchrum eorum«. Nadto był jeszcze, jak się zdaje, na grobowcu wiersz dłuższy łaciński, przytoczony w całości (Chronicon Mogil. M. P. H. VI, 460).

Płyta czy pomnik, a może jedno i drugie Jakuba z Dębna, h. Odrowąż, kaszt. krak. † 1481. Paprocki przytacza krótki napis łaciński [5]), jakoby mówiący, że pochowanie zwłok odbyło się 16 stycznia 1490 r. (Herby ryc. pols.). Grób ten »ubi et titulus continetur exsculpcionis super eius sepulchro« znajdował się w pobliżu ołtarza fundacyi Jakuba z Dębna, a zostawał może w związku z grobem dłuższy wiersz łaciński, przytoczony w całości w Chron. Mogil. M. P. H. VI, 468—469.

Na miejscu pogrzebania zwłok Erazma Ciołka, opata † 1546 w grobie pod kościołem, pod środkiem prezbiteryum, był dawniej krótki napis łaciński, przytoczony w Monografii str. 98.

---

[1]) Napis cały, dość zagadkowy, ma w zakończeniu następujące wyrażenia: »vivens elegi mihi hic sepulturam, Cracoviaeque moriens VIII febr. hoc sub lapide sum sepultus A. D. 1306. Praefui ecclesiae Crac. annis XXVI«. Muskata istotnie rządził biskupstwem krak. lat 26, lecz umarł r. 1320, dnia 7 lutego. Napis, jak ze stylu jego także wnosić można, jest ułożony znacznie później, w każdym razie za długi, by mógł być wyrytym na płycie grobowej.

[2]) Napis przytoczony też w Monogr. 163.

[3]) Napis powtórzony też w Monogr. 163.

[4]) Wyrazu tego używano dawniej nieraz nieściśle dla oznaczenia zwykłego kamienia.

[5]) Powtórzony też w Monogr. 163.

Prócz tego znajdujemy wzmianki, że pod kościołem pochowani byli:

Mathias de Górka † 1494, doktor medycyny, pochowany w kościele klasztornym »ante altare Crucis« (Chron. Mogil. M. P. H. VI, 472). Płyta grobowa była do ostatnich czasów w posadzce w pobliżu ołtarza ś. Krzyża (Monogr. 163), obecnie jest w krużgankach (patrz niżej).

Andrzej Dunin Spot † 1559, opat i sufragan krak., pochowany obok Erazma Ciołka (Monografia 99).

Jest tradycya klasztorna o ułamkach płyt grobowych, zakopanych w pobliżu stawów (Monografia 163).

Fig. 109. Mogiła. Krata fundacyi Stefana Żółtowskiego z XVII w. w kościele klasztornym.

Przedmioty metalowe.

Antependyum ołtarza P. Jezusa Ukrzyżowanego; mosiądz posrebrzany, trybowany, z r. 1842 (napis drobny u dołu). — Tejże fundacyi lampa wisząca przed tym ołtarzem.

Krata żelazna z XVII w., ślusarskiej roboty artystycznej, zamykająca północne ramię transeptu, czyli kaplicę P. Jezusa Ukrzyżowanego od skrzyżowania naw. Fig. 109 pokazuje ją od strony tylnej, czyli od kaplicy. Wysoka ok. 4 m., złożona jest z esowatych skrętów, w środku zgrubionych przez nałożenie dętych rurek, jakoby toczonej roboty. Z końców wybiegają liście z blachy, z pomiędzy zaś przewiązanych par skrętów naprzemian rozeta w pośród dwóch listków i winne grono czy też szyszka w pośród liści. Nad górną zamykającą ramą biegnie wieńczący grzebień

z esów i liści wyciętych z blachy. Na środku skręty grzebienia piętrzą się wyżej otaczając hierogram w promieniach, po którego bokach klęczą aniołowie. Poniżej ramy, nad zamknięciem wrotek jest w otoczeniu wieńca przeźroczy h. Ogończyk, a po jego bokach litery S. Z. (Stefan Żółtowski).

Podobna krata [1]) zamyka też kaplicę od strony nawy bocznej północnej, tylko że przeźroczy h. Ogończyk wśród liter S. Z. sterczy w górę w pośrodku grzebienia — w miejsce hierogramu z aniołami.

Wstęgi od zawias na drzwiach z zakrystyi na schody do skarbca, pięknego rysunku i dobrej ślusarskiej roboty przedstawia fig. 110.

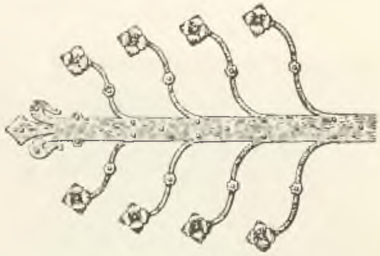

Fig. 110. Mogiła. Okucie żelazne na drzwiach na schody do skarbca.

Okucie żelazne drzwi do zakrystyi (patrz fig. 102) z kwadratów blachy wygniatanej wypukle w ornament klamrowy barokowy, w środku każdego pola rozeta wycinana z blachy, przytwierdzona ozdobnym gwoździem. Spojenia blach pokrywają wypukle wygniatane listewki, na których skrzyżowaniach są znów wypukłe małe rozetki z gwoździem w środku [2]). W samym środku drzwi jest ozdobniejsza wyciskana rozeta z kołatką w kształcie klamry uchowej [3]). Na dwóch górnych kwadratach okucia jest zamiast rozet data z blachy wyrobiona:

A. D. — 1740

Na dwóch bocznych niższego szeregu:

DI. 29 — Augus:

a na dwóch bocznych jeszcze niższego szeregu zamiast rozety dwa razy powtórzony h. Odrowąż.

Wielka skrzynia żelazna w kaplicy bliźniej południowej, bliższej prezbiteryum, z silnem okuciem XVII zapewne wieku, z wstęg grubych żelaznych, przybijanych równolegle gwoździami.

Naczynia kościelne i kosztowności.

Kielich srebrny, wys. 0·285 m.; średnica stopy 0·145 m. Ozdoba barokowa trybowana. Na czarze koszulka, wśród skrętów w kartuszach trzy sceny Męki Pańskiej. Nodus ma w trzech nyżach lekko zagłębionych trzy małe posążki aniołów w całych postaciach, trybowane, prawie w pełnej rzeźbie. Na stopie w kartuszach trzy inne sceny z Męki Pańskiej,

---

[1]) Widać ją w głębi na widoku nawy bocznej, fig. 97.

[2]) Podobnie okute drzwi znajdują się w kościołach ś. Anny, ś. Floryana i Marków w Krakowie, tudzież w kościele w Jędrzejowie (por. Sprawozd. Kom. hist. sztuki VI, str. CIII); pokrewne zaś w kościele XX. Misyonarzy na Stradomiu w Krakowie.

[3]) Podobną kołatkę z kościoła N. P. Maryi w Krakowie ogłosił prof. Odrzywolski w Zabytkach przem. art. w Polsce, zeszyt I tabl. 5. W objaśniającym spisie nawet podano mylnie, iż ona jest z Mogiły.

a w przedziałach między niemi narzędzia Męki P. Na krawędzi stopy od spodu napis ryty w jednym wierszu:

FR. THOMAS TOMASIK PROFESSOR ET PAROCHUS MOGILEN. COMPARAVIT A. D. 1643..... WAZY GRZYWIEN POŁPIĘTY BEZ DWU LOTOW PROBY TRZYNASTI

Patena do tego kielicha należąca z Wieczerzą P. rytą, dobrego rysunku.

Relikwiarz (fig. 111), cała wys. 0·34 m., średnica sześciobocznej nogi, koła wpisanego 0·12 m. Górna połowa stopy, gałka fasetowana węzła i gwiazda głównej części z kawałów kryształu górnego szlifowanego, z powierzchniami wypełnionemi subtelnie rytym ornamentem skrętów linearnych i roślinnych, barokowych. Nad guzem największej sztuki sześciobocznej jakby orzeł heraldyczny. Oprawa srebrna delikatnej roboty. Promienie gwiazdy obwiedzione sznureczkiem. Część nogi nad nodusem w kształcie kielicha roślinnego — po bokach ujmują ją woluty kute ze srebra. Na srebrnym cokole stopy przytwierdzone rozetki z blachy srebrnej. Rozetki, nodus, woluty boczne, guzy sztuki środkowej pokryte emalią szafirową translucide. Na guzach monogram Maria.

Fig. 111. Mogiła. Relikwiarz klasztorny z kryształu górnego.

Nalewka i miednica srebrna, trybowanej roboty, rokoko, zapewne z XIX w.

Ex-vota na ołtarzu P. Jezusa Ukrzyżowanego. Między niemi mały krzyżyk srebrny, może niedawny, roboty artystycznej, z postacią Ukrzyżowanego. — Popiersie Rzymianina brodatego (ś. Piotr?), odlew srebrny półwypukły, bez tła, ok. 5 ctm. wysok., niejakiej wartości artystycznej.

Pęk ex-votów, medali, pierścieni, klejnocików i t. d. niedawno odkryty w schowku i przechowany w skarbcu. Między niemi moneta srebrna z r. 1601 z popiersiami trojga dzieci: »Christianus, Johan. Georg. et Augustus duces Saxoniae«. Medal srebrny, na jednej stronie dwie nagie półfigury, mężczyzny i kobiety, całują się, szyje ich związane sznurem, na którym między niemi wisi serce. Niżej dziecię. Na odwrocie wśród obłoków dwie ręce ściskające się, dwa serca. W otoku długi napis bez daty.

Krzyż procesyonalny srebrny, bezstylowy, grubej roboty, według tradycyi miejscowej przerobiony z pastorału opata Jana Stechira, który r. 1415 pierwszy uzyskał prawo insygniów biskupich (Monograf. 91).

Według dawniejszych opisów i wzmianek były tu niegdyś jeszcze:

Świecznik czy pająk (candelabrum), kosztowny, przed wielki ołtarz, na 5 świec, i dwa inne, każdy na 1 świecę, sprawione do kościoła za opata Lipki około roku 1382 (Kron. mog. M. P. H. VI, 451).

Kielich jakiś zapisał klasztorowi Mikołaj Czyczurad, niewiadomo kiedy zmarły (Lib. mortuorum M. P. H. V, 808).

Kielich złoty z drogimi kamieniami sprawił podobno za sprzedaną wieś Dąbrówkę Erazm Ciołek, opat (1522—1546). On także głowę ś. Erazma umieścił w relikwiarzu złotym (Monogr. 16, 97).

Tablicę srebrną jako wotum ofiarował do kaplicy ś. Krzyża Wołucki opat (1601 do 1616) (Monograf. 109).

Fig. 112. Mogiła. Kapa z garnituru klasztornego z XVII w.

Dwoma srebrnemi kandelabrami obdarował kościół klasztorny Jan Wężyk opat, przeniesiony r. 1623 na biskupstwo poznańskie (Monogr. 19).

Posąg srebrny ś. Filipa apost. ofiarował królewicz Karol Ferdynand opat (1650 do 1655), lecz go wkrótce złupili Szwedzi (Monogr. 123).

Futerał na relikwiarz (w skarbcu) o rzucie poziomym sześciobocznym z pięknem okuciem z XVII w. o motywach późnogotyckich.

Paramenty i przybory z tkanin lub haftów:

* Garnitur (kapa, ornat i dwie dalmatyki), cały bogato haftowany; na tle srebrnem kwiaty jedwabne kolorowe ze złotem, haft płaski różnymi ściegami, XVII w. (fig. 112 i 113).

* Garnitur (kapa, ornat i dwie dalmatyki), na tle aksamitu czerwonego haft złoty z użyciem częściowem aplikacyi szerokich galonów i mo-

tywu koronki kratkowej (treillage), bardzo bogaty i okazały. W. XVIII (fig. 114).

* Ornat, haft złoty wypukły, kwiaty stylizowane (podobny do garnituru Bayerównej u P. Maryi w Krakowie) na tle mory jedwab. białej. Wiek XVII — przeniesiony na nowe tło.

Kilka ornatów z kolumnami w rodzaju ornatu poprzedniego, haft złoty lub srebrny.

Ornat, haft złoty, na tle jedwabnem koloru granatowego, w. XVII.

Ornat, brokat srebrny na bokach, kolumna haft jedw. kolor. kwiaty na tle srebrnem, zapewne XVII wiek.

Fig. 113. Mogiła. Ornat z garnituru klasztornego z XVII w.

Ornat, kolumna z pasa polskiego zielonego, boki haft z XVIII wieku.

Dwa ornaty czerwone złoto- i srebrnolite, XVI w.

Ornat, boki żółte, kolumna na tle srebrnem, w. XVII.

Ornat z lamy czerwonej, w. XVII.

Ornat i dwie dalmatyki z jedwab. tkaniny srebrnolitej w kwiaty aksamitne, w. XVIII.

Ornat z brokatu żółto-srebrnego, w. XVIII.

Dwa ornaty z adamaszku wschodniego, kwiaty żółte na tle czerwonem.

Pięć słupów od ornatów w jedwabne kwiaty kolorowe na tle z nitek srebrnych przeszywanych w skośny zygzak.

Kapa, na czerwonym aksamicie haft złoty rzucikowy w kwiaty stylizowane, XVII w.

Kapa, na białej jedw. tkaninie haft srebrny i złoty, XVII w.

Kapa z błękitnego adamaszku, koniec XVII w.

Kapa z brokatu srebrnego we wzór o tle cytrynowo-żółtem.

* Antependyum wielkie do w. ołtarza, na aksamicie czerwonym aplikacya, haft złoty, motyw rzucikowy granatu, stylizowany, jeszcze przypominający w. XVI, technika jednak późniejsza wypukła, zapewne koniec XVII w.

* Antependyum wspaniale całe haftowane na płótnie: na tle srebrnem, jedwab. kolorowe owoce, liście, wieńce z kwiatów.

* Dywanik perski (»polski«), dług. 2·24 m., szer. 1·45, złotem i sre-

brem przetykany, koloryt blady. Podobny do dywaników nabytych przez Gabinet archeol. Uniw. Jag. z kościoła P. Maryi w Krakowie.

Dawniejsze wzmianki o paramentach:

Kosztowną infułę opacką z perłami, przerobioną z dawniejszej, sprawił Marcin Matyspasek opat (1447—1488) (Kron. Mogil. M. P. H. VI, 467).

Paramentami kosztownymi opatrzył kościół Erazm Ciołek opat (1522—1546) (Monogr. 16)

Wspaniałą kapę barwy purpurowej ofiarował Wołucki opat (1601—1616) (tamże 109).

Pluwiał — czyli kapę — kryty złotem zapisał testamentem klasztorowi Jan Wężyk opat, † 1638 jako arcybiskup gniezn.

Budynek klasztorny, obszerny, złożony jest z niezupełnie regularnego kwadratu, otaczającego wirydarz przy południowej ścianie nawy i transeptu kościoła, oraz przybudowanych doń w południowo-wschodnim narożniku: opactwa i domu przeorskiego czyli pryoratu. — Wszystkie budynki mają parter i I piętro. Z rzutu poziomego (tabl. VIII), przy zwróceniu uwagi na rozkład i grubość ścian, wynika, że najstarszą częścią jest kwadrat klasztorny, z którym łączą się średniowieczne jeszcze może przybudowy zakrystyi, tudzież kaplicy w rogu między klasztorem a pałacem opactwa; nieco późniejszą pryorat czyli pawilon najbardziej na południe wysunięty, a najpóźniejszą, już całkiem bez cech średniowiecznych, opactwo między pryoratem a kwadratem klasztoru, z długim frontem zwróconym ku wschodowi. W końcu średniowiecza, opodal klasztoru, stało zapewne opactwo, czyli dzisiejszy »pryorat«, z nim złączone tylko korytarzem, który uwydatnia się na rzucie poziomym (tabl. VIII). Ściana jego zewnętrzna w przedłużeniu linii wschodniej fasady klasztoru miała gotyckie szkarpy, z których kilka weszło potem w ściany działowe opactwa. W szkarpach były otwory przejść na wysokości I piętra, świadczące o jakimś ganku na zewnątrz tej ściany wschodniej. Szczegóły te okazały się przy restauracyi opactwa, mianowicie wnętrza sal I piętra, w r. 1901, później znów zakryte tynkiem [1]). Znaczna część kwadratu

Fig. 114. Mogiła. Kapa z drugiego garnituru klasztornego, z XVII w.

[1]) Łuszczkiewicz w Monografii (str. 70) przypuszcza, że w miejscu obecnego pałacyku opackiego był już w średnich wiekach budynek płytszy, tego występu, co ka-

klasztornego była bezpiętrowa. Na nieistniejącej dziś płaskorzeźbie z widokiem klasztoru z XVII w. jeszcze nie było dzisiejszego I piętra w fasadzie zachodniej (Monogr. 65). Poziom zaś podworca przed klasztorem i kościołem był wówczas bardzo znacznie niższy (patrz niżej: »Krużganek« str. 176 i n.). Późniejsze przebudowy dały całości wygląd przeważnie XVII i XVII-wieczny, zwłaszcza fasadom zachodniej i południowej kwadratu klasztornego. Nieco cech architektury średniowiecznej nadają tylko szkarpy częściom fasady wschodniej klasztoru, tudzież trzem fasadom pryoratu (por. przekrój pionowy tabl. IX). Południowa fasada klasztornego kwadratu w XVIII w. podwyższona i opatrzona na parterze wielkiemi trzema oknami refektarza, a na I piętrze szeregiem olbrzymich okien sali dysput, przedstawia się dość okazale w proporcyach.

Kwadrat główny klasztoru zewnątrz mało ma cech stylowych. Szczegółem średniowiecznym jest w fasadzie zachodniej wejście do piwnic z małemi odrzwiami ostrołukowemi, profilowanemi, w zewnętrznej ścianie klatki głównych schodów klasztornych. W fasadzie wschodniej jest na piętrze, nadbudowanem nad kaplicami bliźniemi południowemi, tudzież we wschodniej i południowej ścianie zakrystyi oraz skarbca nad nią, kilka okien prostokątnych z obramieniami kamiennemi o profilu gotyckim. Wymiar cegieł ścian zakrystyi jest: $28^1/_2 \times 13 \times 9$ ctm. Wewnętrzny obwód wirydarza posiada dookoła ściany ze silnemi szkarpami ceglanemi, na zasadzie dawniejszych gotyckich prawdopodobnie przebudowanemi w w XVII. Kilka szkarp jest jeszcze prawie w całości pierwotnych, inne częściowo nadbudowane lub całe nowsze. Rozmiary cegły części starych: $28 \times 14 \times 9$ ctm. Mur z tych cegieł ma układ gotycki. Ściany same parteru od strony wirydarza były pierwotnie nietynkowane, z cegły różnobarwnej układane i są w nich ślady otworów okien ostrołukowych, wyższych od okien obecnych (Monografia 65). Wejście furty klasztornej w fasadzie zachodniej ma obramienie kamienne barokowe, profilowane, prostokątne, z uszami w narożnikach i »kroplą« pod każdem uchem. W górze, w kartuszu barokowym, rzeźbiony w kamieniu h. Denhof pod koroną i kapeluszem prałackim; razem z podobnym bogatszym portalem opactwa i kilku skromniejszymi wewnątrz klasztoru świadczy to o robotach restauracyjnych, przeprowadzonych przez opata kard. Denhofa w XVII w.

Wnętrze. Śladów romańszczyzny albo raczej epoki przejściowej można się jedynie dopatrzeć w wątku murów klatki schodowej i piwnic skrzydła wschodniego między zakrystyą i kapitularzem, t. j. w okolicy obecnego archiwum, umieszczonego na półpięterku między podwyższonemi piwnicami a I piętrem tego ramienia klasztoru — dalej »piwnica

---

plica, przytykający do właściwego klasztoru; Białobrzeski w XVI w. tylko ten budynek rozszerzył. Twierdzi, że śladem tego są w izbach dolnych pałacyku odrzwia niektóre kamienne ostrołukowe, tudzież części ścian z cegły dużych wymiarów, starannego układu, nie przeznaczone do tynku. Wskazują one, gdzie się pierwotnie kończył budynek stary, a gdzie zaczynała przybudowa Białobrzeskiego. Istotnie są i w izbach I piętra pewne zgrubienia ścian, które mogłyby potwierdzać to przypuszczenie.

opacka«, czyli ciemny skład na parterze, w pobliżu narożnika południowowschodniego kwadratu klasztornego, zdaje się mieć wątek ścian z epoki przejściowej. Mają w jej ścianach być zamurowane okienka o formach, zbliżonych do romańskich. Była to może dawna sala opacka do przyjmowania gości (Łuszczkiewicz w Monografii str. 70—71). Piwnica wielka w zachodnim frontowym trakcie klasztoru, między kościołem a klatką schodów głównych, hala z dwoma rzędami sklepień, po części krzyżowych,

Fig. 115. Mogiła. Wnętrze krużganku klasztornego. W głębi portal z XIII w.

wspartych na przysadkowatych kilku ciosowych filarach środkowych, powstała z połączenia kilku ubikacyj, zdaje się miejscami zawierać wątek murów i sklepień epoki przejściowej [1]). Z tejże epoki wreszcie pochodzi zapewne ściana północnego ramienia krużganku, przytykająca do kościoła. Należy ona do pierwotnej budowy, są w niej bowiem ślady zamurowanych okienek romańskich, wychodzących na południową nawę boczną kościoła (Monografia 65).

[1]) Były tu początkowo zapewne nie piwnice, tylko sklepy na zapasy żywności (Łuszczkiewicz, Monografia 65—66).

* Portal z epoki stylu przejściowego, z XIII w., wejścia z ramienia północnego krużganku do nawy bocznej południowej kościoła; widok całości na fig. 115. Szczegół na większe rozmiary na fig. 116. Portal ten kamienny, dość znacznych rozmiarów, ustępowo rozszerzając się, występuje poza lico ścian w stronę korytarza krużganku. W ustępach stały niegdyś kolumienki, niewiadomo kiedy usunięte. Pozostały ich bazy z resztami listeczków narożnych, tudzież zdeformowane członki górne i imposty o okrojach romańskich. Bogato profilowane w duchu romańskim łuki zamknięcia są ostre. Tympanon gładki. Mur tego występu portalowego, górą kończący się poziomą linią, wskazuje zapewne rozmiary dawnego korytarza, pierwotnie płaskim stropem nakrytego, a rozszerzonego i podwyższonego w XIV lub XV w., gdy dawano sklepienia gotyckie w krużgankach. Dół zaś portalu w całości widoczny świadczy, że niezmienionym pozostał poziom posadzki krużganku, o trzy stopnie niższej od posadzki kościoła. Z zewnątrz wchodzi się do kościoła na dół po czterech stopniach. O wysokość więc tych siedmiu stopni podniósł się teren podwórza zachodniego.

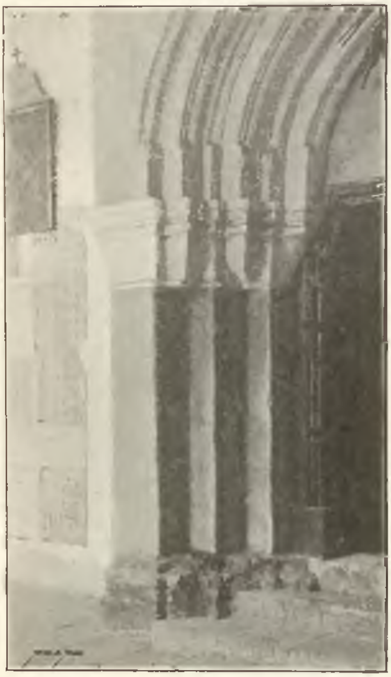

Fig. 116. Mogiła. Szczegół portalu, widocznego na fig. poprzedniej.

Z gotyckiej, i to późniejszej epoki, są: krużganek, refektarz, sklepienie wspomnianej już izby parterowej bez okien, używanej dziś jako »piwnica opacka«, a na I piętrze biblioteka nad kaplicami bliźniemi i kaplica przytykająca do nowego opactwa. Tabl. IX daje przekrój klasztoru po linii idącej równolegle do fasady zachodniej przez nawy kościoła, ramię północne i południowe krużganku i refektarz. Nadto mamy tu widok jednej ściany krużganku od wirydarza i widok zachodniej strony pryoratu wraz z budynkiem łączącym go z klasztorem.

Krużganek jest korytarzem o czterech ramionach nierównej szerokości, otaczających wirydaż zbliżony do kwadratu. Składa się z szeregu pól częściowo kwadratowych, częściowo prostokątnych, zasklepionych krzyżowo na żebrach. Pomiędzy polami są żebra działowe. Żeber przyściennych brak. Żebra są kamienne i mają okrój suchy (fig. 117 *A*), każde trzy żebra wspierają się na konsoli kształtu, jaki wskazuje fig. 117 *B*. W narożnikach zewnętrznych wypada na konsoli jedno żebro, w narożnikach od wirydarza pięć żeber. Okna w krużgankach są znacznej szerokości i wysokości, zakończone łukiem pełnym i zapewne pochodzą z XVIII w.

Osobliwością ich jest, że oszklenie nie dochodzi do ławy dolnej, lecz do wysokości 1 metra zostawiono otwór dla przewiewu powietrza, zapełniony jedynie balasami drewnianymi pękatymi, na rzucie poziomym kwadratu bogato w duchu baroku rozczłonkowanymi. Widok wschodniego ramienia krużganków daje fig. 115.

Refektarz jest podłużną, znacznych rozmiarów salą w skrzydle południowem; niedokładny prostokąt, nakryty czterema przęsłami sklepień krzyżowych, z których trzy na rzucie poziomym prostokąta, a jedno trapezu. Żebra kamienne mają profil suchy, podobny jak w krużgankach, spływają w ściany bez pośrednictwa konsol. — Między przęsłami są żebra działowe, żeber przyściennych brak.

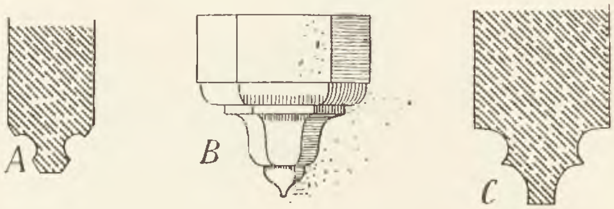
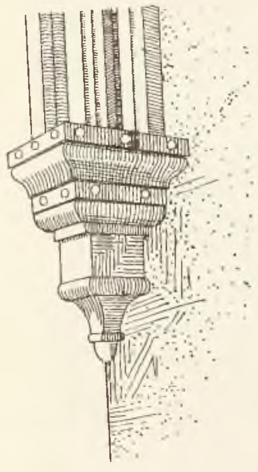

Fig. 117. Mogiła. Szczegóły architektoniczne z klasztoru. *A* okrój żebra, *B* konsola z krużganku; *C* okrój żebra kaplicy I piętra.

Piwnica opacka, przestrzeń prostokątna, bez okna, w pobliżu wschodnio-południ. narożnika kwadratu klasztornego, obok sionki stanowiącej przejście ze wschodniego ramienia krużganku do ogrodu, nakryta jest dwoma przęsłami sklepień, z których jedno (bardziej zachodnie) jest krzyżowem gotyckiem na żebrach kamiennych, okroju tego samego co w kaplicy na I piętrze, obok opactwa (*C* fig. 117). Żebra spływają w ściany bez konsol. Żeber przyściennych niema. Ściana jej zachodnia ma w pewnej wysokości odrzwia ostrołukowe kamienne profilowane, na schody za tą ścianą niegdyś prowadzące na górę, dziś zamurowane i zawalone.

Fig. 118. Mogiła. Konsola narożna Biblioteki.

Sala biblioteki na I piętrze nad kaplicami bliźniemi południowemi, może niegdyś oratoryum zakonne, ma sklepienie siatkowe z okrągłymi zwornikami na przecięciach. Żebra o profilu suchym, jak w krużgankach, są z cegły formowanej. Stopy ich spoczywają w narożnikach na konsolach o formach renesansowych (fig. 118). Po dwa żebra są przecięte przez krótsze ściany sali; wiązki trzech spływających w środku ścian dłuższych wyrastają z tarcz płaskorzeźbionych kamiennych, na których wypukło wyrobiony h. Odrowąż z literami:

E A
C

tak rozmieszczonemi, że dwie pierwsze są po bokach strzałki, a trzecia pomiędzy wąsami łuku. Litery znaczą: »Erasmus abbas Claraetumbae«.

Sklepienie pokryte jest malowaniem dekoracyjnem, którego partyę środkową okazuje fotograficzne zdjęcie tabl. X. Artystycznie wykonany wzór splotów liściastych, wypełniających pola między żebrami, jest czarno okonturowany, a w ubarwieniu motywów roślinnych przeważa kolor zielony. Rysunek przypomina miniatury rękopisów początku XVI w. Na płaskich tarczach zworników są liczne herby malowane, których położenie uwidocznia schematyczny planik obok umieszczony: 3) Jastrzębiec albo też Nowina, 4) Wąż Sforzów, 5) Odrowąż, 7) orzeł Zygmuntowski z przeplecioną literą S, 8) Nałęcz, 10) orzeł piastowski z korpusem kształtu serca i przepaską półksiężycową, mającą po dwu końcach liść koniczyny. Zworniki 1, 2, 6, 9 są zupełnie starte. W lunecie na ścianie krótszej, przytykającej do prezbiteryum kościoła, czytamy namalowany czarno napis:

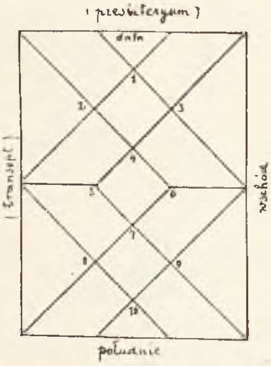

Fig. 119. Mogiła. Planik schematyczny sklepienia Biblioteki klasztornej.

AD HONOREM ET GLORIAM OMNIPOTENT
DEI FRIB9 AD VTILITATEM FR: ERASMVS
ABBAS FECIT 1538

Między wyrazami widać gdzieniegdzie znak §. Stan konserwacyi malowania dosyć smutny.

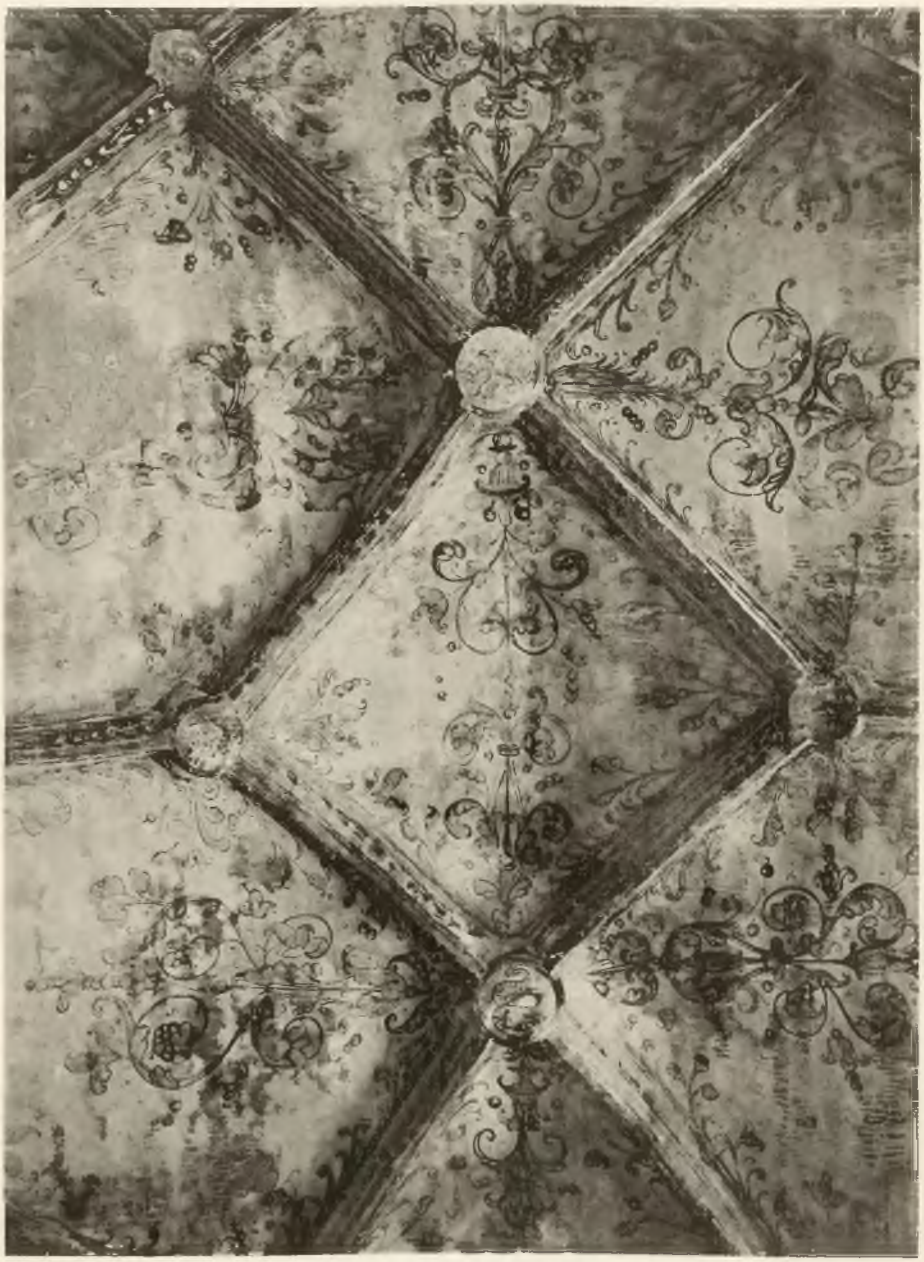
Opatem wówczas był Erazm Ciołek, do którego odnoszą się też litery na rzeźbionych tarczach pod wyrostem żeber. Jest przypuszczenie, że malarzem był brat Stanisław, Cysters mogilski, iluminator modlitewników Zygmunta I i Bony, którego do robót w Kielcach i katedrze krak. używał biskup Tomicki ok. r. 1533 (Sprawozd. Kom. hist. szt. VI, str. LXXVIII i n.).

Kaplica na I piętrze, w narożniku między wschodniem skrzydłem klasztoru a pałacykiem opactwa, dziś z tym ostatnim złączona wewnątrz, stanowiła niegdyś zapewne przybudowę samego kwadratu klasztornego. Przytyka ona do ściany ciemnej »piwnicy« gotyckiej parteru, stanowiąc niejako jej przedłużenie. Zdaje się, że dawniej była budową parterową, idącą przez dwa piętra. W ścianie działowej zachodniej znać na parterze zamurowany otwór wejścia, przechodzący ponad poziom I piętra; także kilka innych jeszcze otworów zamurowanych okazało się w czasie restauracyi kaplicy w r. 1901—1903. Jest to przestrzeń niemal kwadratowa, zasklepiona krzyżowo na żebrach kamiennych gotyckich, okroju suchego późnogotyckiego (*C* na fig. 117), bez żeber przyściennych i bez konsol. Ślady na ścianach malowań renesansowych, medalionów z półfigurami świętych, ornamentów, w czasie restauracyi usunięto.

Inne szczegóły gotyckie wnętrza:

Odrzwia w zakrystyi, prowadzące na schodki do skarbca na I piętrze. Obramienie kamienne ostrołukowe, profilowane. Drzwi w niem drewniane, z wstęgami od zawiasów, wspomnianemi wyżej przy przedmiotach metalowych str. 169.

Dwoje skromnych profilowanych odrzwi ostrołukowych kamiennych w piwniczce traktu zachodniego z wejściem ostrołukowem, stanowiącej

Tabl. X. Mogiła. Widok polichromowanego sklepienia biblioteki klasztornej.

do str. 178.

przedsionek piwnic tego traktu. Wejście ztąd do wielkiej piwnicy (ze śladami wątku romańskiego) posiada odrzwia kamienne prostokątne; nadproże w kształcie graniastosłupa czworobocznego ma powierzchnię spodnią płaskorzeźbioną w drobne, płasko traktowane maswerki i rozety gotyckie.

Renesans najmniej zostawił śladów w klasztorze. Odrzwia renesansowe, niewielkie, kamienne, w ramieniu wschodniem krużganku (widoczne na fig. 115 w głębi na prawo) prowadzą dziś do wejścia do archiwum i piwnic romańskich między kapitularzem a zakrystyą. Obramienie skromnie profilowane z kamzamsem w górze, na fryzie pod kamzamsem wyryty napis:

BVRSARIA MOASTERY 1569

Z epoki baroku są:

Kapitularz we wschodniem ramieniu na parterze przerobiony z dawnego romańskiego w r. 1670, gdy stary dormitarz na piętrze nad nim przebudowywano na korytarz z celami. Mury mają cegłę średniowieczną, rzut poziomy kwadratowy wskazuje plan romański zapewne. Dziś nakrywają tę salę dwa przęsła sklepienia beczkowego, rozdzielone silnym gurtem dźwigającym ścianę I piętra.

Znaczna część sklepień izb i korytarzy parteru.

Całe niemal I piętro, w którem tylko trakt wschodni jest przerobionym w XVII w. ze średniowiecznego. Korytarze i większa część izb są sklepione. Korytarz północny nad nawą boczną południową kościoła ma przęsła sklepień lunetowych przedzielone między sobą parami gurtów. Wielka sala dysput, zajmująca (obok szeregu płytkich izb od wirydarza) cały trakt południowy, pochodząca z początku XVIII w., nie ma cech stylowych. Nakrywa ją pułap z desek.

Inne szczegóły barokowe:

Lavabo w zakrystyi, wmurowane w ścianę południową, marmurowe czarne z żyłkami jaśniejszemi. Składa się z wnęki konchowej, w której dolnej części wystaje płaska czara konchowata, z wylewem przez ścianę na dwór. Całość jest gładka, bez gzemsów, w ćwiklach nad konchą wnęku dwa herby Odrowąż na tle rytowanem złoconem. Między niemi na udanym zworniku otworu wnęki ryta i złocona data:

A. D.
1634

Portal barokowy kamienny w ramieniu wschodniem krużganku, okazale dekorowany (widoczny na fig. 115) prowadzi do kapitularza. Obramienie drzwi o profilu bogatym, z klockami u dołu, a »uszami« w górze; po zewnętrznej stronie węgarów wciśnięte są półpilastry z półkapitelami jońskimi, wyżej, po bokach »uszów«, woluty w kształcie płaskich konsol z kutasami zwieszającymi się skośnie, jakby za podmuchem wiatru. Fryz i belkowanie sute o znacznym występie z zaczepami (Verkröpfung), nad któremi obdasznice skośne z przerwą w środku, w której na postumencie stoi posążek M. Boskiej Niepokalanej na półksiężycu z P.

Jezusem na rękach, poniżej tarcza barokowa w strzępiastem obramieniu, z wyrzeźbionym h. Odrowąż. Na obdasznicach siedzą aniołki. Kompozycya całości pełna rozmachu, wykonanie mierne.

Kilka odrzwi barokowych kamiennych, skromniejszego rysunku, znajduje się w różnych miejscach krużganku i klasztoru, na parterze i na I piętrze.

Płyty nagrobkowe i fragmenty, w latach 1901—1902 w kawałkach powyjmowane ze ściany zewnętrznej północnej transeptu, tudzież z różnych miejsc posadzki kościoła, kaplic itd., poskładane i wmurowane w ściany krużganków klasztornych [1].

Fig. 120. Mogiła. Płyta grobowa Jana ze Sprowy z r. 1440.

Gotyckie:

Płyta wapienna, złożona z sześciu kawałków, z brakującemi częściami, dopełnionemi kamieniem gładkim w ramieniu wschodniem, pierwsza od portalu romańsko-gotyckiego (fig. 120), prostokąt długości 2·18 m. szer. 1·16 m. W polu środkowem rycerz ze złożonemi na piersiach rękoma, ma na sobie pas rycerski ozdobny, złożony z ogniw: naprzemian rozeta czterolistna i skośny kwadrat, wypełniony rodzajem krzyżyka z liści kanciastych; postać ryta konturowo poprawnie narysowana, w nogach dwa razy h. Odrowąż. Dokoła obiega napis pięknemi minuskułami got. płaskiemi na listwie, powstałej przez zagłębienie tła, zaczynający się nad głową w lewym narożniku:

Anno dni... CCC⁰XL⁰ VIII ‖ february obyt generosus et... renuus miles dns io.annes ‖ heras [2]) de sprowa iudex te..e Sandomiriensis [3])

Płyta wapienna z ośmiu fragmentów, z brakującemi częściami dopełnionemi kamieniem gładkim, w ramieniu północnem, obok portalu romańsko-gotyckiego, częściowo widoczna na fig. 116. Prostokąt wysok. 2·43 m., szer. 1·43 m. W polu środkowem rycerz, środek torsu i łokieć

---

[1]) Napisy odczytane przy uprzejmej pomocy p. Stanisława Cerchy.

[2]) Tak.

[3]) Według Paprockiego Jan O., sędzia sandomierski, był ojcem Jana, arcybisk. gniezn. (Herby 503). — Płyta publikowana w Cerchów i Kopery Pomnik. Krakowa zesz. IV, tudzież niekompletnie w Monum. epigraph.

lewego ramienia z fragmentem proporca, u dołu w narożnikach dwa h. Odrowąż, z których jeden niecały. Postać ryta konturowo. Dokoła obiega napis pięknemi minuskułami gotyckiemi płaskiemi na listwie powstałej przez zagłębienie tła, zaczynający się w głowach od lewego narożnika:

...no domini MCCCC‖LXX.II XII... idvs ivl... obyt ‖ Ma..........
Eusta‖chio d.... rova [1])

Płyta prostokątna z wapienia w jednej sztuce, równo ucięta od dołu i od lewego boku, dopełniona kamieniem gładkim, w ramieniu krużganku zachodniem (fig. 121). Wymiary fragmentu: wys. 1·69 m., szer. 0·91 m.; przypuszczalne i dopełnione wymiary całości: wys. 2·34 m., szer. 1·08 m. W polu środkowem rycerz z głową zwróconą nieco w prawo, w pancerzu ozdobionym grawirunkami o motywach liścia strzępiastego. Pasek rycerski złożony z ogniw z rozetami i wypełnień liściastych między niemi. Ręce złożone do modlitwy. Głowa lekko w prawo zwrócona. Na głowie hełm z podniesioną przyłbicą i ogromnym pióropuszem. Nad głową obłąk utworzony z wygiętej gałęzi winnej latorośli z wąsami i liśćmi wypełniającymi ćwikle narożne. Postać ryta jest konturowo, rysunek piękny. Widać ją aż po kolana. Płyta do r. 1902 stanowiła mensę ołtarza w korytarzu I piętra, nad schodami prowadzącym stąd wprost do kościoła [2]) Napis z minuskuł gotyckich płaskich, otoczonych zagłębionem tłem, obiega dokoła, zaczyna się na boku dłuższym prawym, nad lewem ramieniem rycerza:

Fig. 121. Mogiła. Płyta grobowa Jana z Krużlowy, sędziego ziemi krak., z XV w.

Magnificus dūs iohañes de C[ruszlowa ‖ Judex terre Crac. ‖ gener?.] [3])
.... ‖ . . . *ixit ut moriturus*

---

[1]) Paprocki (Herby 502) wspomina o nagrobku innego Eustachius de Sprova, który umarł w r. 1350 i był kasztel. wiślickim.

[2]) Ogłoszona w Cerchów i Kopery Pomn. Krak. zesz. V, tudzież w Monum. epigraph.; w tych ostatnich z dodaniem pękniętej części dolnej, z rozstawionemi szeroko nogami rycerza, pomiędzy któremi tarcza z h. Odrowąż i z kawałkiem napisu. Ta cała część dolna w r. 1902 już odszukać się nie dała. W r. 1867 była ona w posadzce poza ołtarzem ś. Krzyża (Monografia 162).

[3]) W klamrach [ ] dopełnienie napisu według Monum. epigraph.

Płyta z piaskowca, w jednej sztuce, w ramieniu południowem. Prostokąt wys. 2·20 m., szer. 1·17 m. Cała górna połowa wydeptana, z wyżłobionemi łukowato wgłębieniami. Są to koleje wytarte przez pobożnych posuwających się na klęczkach [1]). W dolnej połowie ślady ryte fałdzistej sukni, może kapłańskiej lub kobiecej; koło prawej nogi reszty h. Odrowąż i na obiegającej listwie ślady napisu minuskułami got., z którego można tylko odczytać:

. . . . *obyt* . . . .

Fragment płyty wapiennej, mniej więcej połowa, prostokąt wys. w środku 1·00 m., szer. 1·36 m. [2]). Do r. 1901 znajdował się w posadzce jednej z kaplic bliźnich północnych. Pole środkowe puste; dokoła obiega napis z płaskich nader pięknego rysunku minuskuł gotyckich z XV w., powstałych przez zagłębienie tła koło nich:

. . . *iy mathias de Gorka medicie doc* ‖ *tor h9. cyvel9 b* . . . . [3])

Fragment płyty, wąski, długi, nierównej szerokości, widocznie odłamany, w południowem ramieniu krużganku, blisko ramienia wschodn. Ryte kontury przedstawiają prawy bok postaci rycerza, z prawą nogą, przy niej miecz, u dołu hełm.

Fragment płyty, prostokątny, w ramieniu połudn. krużganku, popiersie konturowo ryte rycerza w zbroi, widzianego en face, głowa wielka [4])

Dwa fragmenty płyty do siebie należące w południowem ramieniu krużganku, oba prostokątne, zestawione jeden nad drugim. Konturowo ryty prawy bok rycerza w zbroi: ramię, łokieć z kolcem, ręka, miecz z rapciami i część prawej nogi. Na lewo listwa z napisem z płaskich minuskuł gotyckich z XV w., powstałych przez wydrążenie tła, razem na dwóch odłamach:

. . . *iohan . es* . . . *sprov* . . .

Płyta z wapienia w trzech kawałkach poprzecznie przeciętych z dopełnieniami z gładkiego kamienia, w ramieniu południowem. Prostokąt, wys. 2·06 m., szer. 1·16 m. W środku pola postać kobieca, konturowo ryta w ubraniu jakby zakonnem, rysunek wyraźnie renesansowy. Dokoła obiega wśród listwy utworzonej przez dwie linie napis ryty:

. . . . MANE SVE MA ‖ G^CE BARBAE [5]) COSORT [5]) OLI [5]) MAGĪ IAN . . .
. . . . . . ‖ . . . . . . S. STANISLA . . . . .

w środkowem polu na prawo głowy postaci pod wyrazem SVE dokończenie całego napisu: 38

Fragment płyty renesansowej w południowem ramieniu krużganku,

---

[1]) Płyta była do r. 1901 w posadzce kaplicy bliźniej za ołtarzem P. Jezusa Ukrzyżowanego, w miejscu, gdzie pobożni zwykli na klęczkach obchodzić ołtarz.

[2]) Płyta ogłoszona w Cerchów i Kopery Pomn. Krak. zesz. XXXIII.

[3]) Odczytanie ostatnich liter po »doctor« niepewne.

[4]) Ogłoszony w Monum. epigraph.

[5]) Tak.

jakoby należącej do grobu Białobrzeskiego[1]). Odłam prostokątny pola środkowego z kawałkiem listwy rytej. W polu środkowem część kartusza renesansowego ze wstęgami i na nim część h. Abdank. Na części listwy ornament ze skrętów renesansowych esowatych z środkową częścią prostolinijną, przewiązaną jakby listkiem. Do r. 1901 znajdował się w posadzce jednej z kaplic bliźnich północnych.

Fragmenty umieszczone w r. 1902 w ścianach wąskiej sionki przejścia ze wschodniego ramienia krużganku do ogrodu koło opactwa:

Fragment wąski podłużny, obejmujący część pola środkowego płyty i część listwy okalającej. Na polu środkowem ryty konturowo lewy bok postaci w draperyi fałdzistej, kapłańskiej; z szerokiego rękawa wysuwa się ręka przyciskająca księgę do piersi w okolicy żołądka. Na wielkim palcu pierścień. W nogach zasłania środkowe fałdy draperyi połowa tarczy z połową h. Odrowąż i nad nią pół infuły. Litery napisu zatarte[2]). Kamień ten do r. 1901 stanowił jeden ze stopni we drzwiach prowadzących z transeptu na I piętro klasztoru.

Fragment kwadratowy, obejmujący część pola środkowego i przytykające części dwóch boków listwy z napisem. Jest to narożnik górny płyty prostokątnej. W polu środkowem tarcza z h. Odrowąż rytym; napis na listwie płaskiemi minuskułami got. z XV w., powstałemi przez zagłębienie tła, nieczytelny[3]).

Fragment kwadratowy z tarczą z h. Odrowąż, obok urywek napisu minuskułami gotyckiemi XV w., nieczytelny; jest to dolna część płyty.

Fragment prostokątny niewielki, z częścią pola środkowego, mieszczącego łydkę i stopę lewej nogi rycerza, z boku listwa z napisem minuskułami got.:

. . . *byt dns Zad* . . .

Te dwa fragmenty należą do jednej płyty.

Fragment[3]) z napisem na brzegu minuskułami got.:

. . . . (*n*)*uus vir* . . . .

Fragment z napisem na brzegu minuskułami got.:

. . . *ta* . . . *o* . . .

Fragment z napisem na brzegu minuskułami got.:

. . . *et* . . .

Fragment[3]) z napisem na brzegu minuskułami got.:

. . . *obyt* . . .

Te cztery odłamy należą zdaje się do jednej płyty.

---

[1]) Marcin Białobrzeski, h. Abdank, opat mogilski, pochowany był w Mogile w grobach kościelnych (Monogr. 103). Być może, iż oprócz wielkiego rzeźbionego pomnika, była płyta w posadzce, nakrywająca jego grób.

[2]) Ogłoszona niezbyt wiernie w Monum. epigraph. W reprodukcyi tej zaznaczono pod tarczą kilka minuskuł got. XV w., prawdopodobnie tworzących wyraz: (ab)bas. Byłby to zatem któryś z opatów mogilskich XV w. — h. Odrowąż odnosi się może nie do osoby, tylko do opactwa mogilskiego.

[3]) Ogłoszony w Monum. epigraph.

Fragment[1]) spory wąski płyty wydeptanej, wzdłuż brzegu napis minuskułami got., w drugiej połowie starty:

et dns iaho . . . . .

Fragment kwadratowy narożny, z kawałkiem narożnika pola środkowego, z rytym h. Odrowąż, wzdłuż obu boków napis minuskułami got. krzywo narysowanemi:

anno dni MCCC . .

Fragment kwadratowy, część tarczy z rytym h. Odrowąż, brzegiem napis minuskułami got.:

. . rovans d . . .

Fragment kwadratowy, narożny; napis wzdłuż brzegu obu boków minuskułami got., przechodzi na pole środkowe płyty:

. . CCCCXXXIIII°

Trzy odłamy zapewne jednej płyty renesansowej, z napisami nie dającemi się jednak razem złożyć:

a) na polu środkowem część kartusza z napisem małemi literami:

KA . . .
APT . . .
LIB . . .
HVIVS . . .

Na listwie wzdłuż brzegu większemi literami

IGIS

b) na polu środkowem:

. . O . . .
. .IVM
GIS . . .
INFIDE . . .
STERI . .
. . OLORO . .
QVOQ
. . IS . .
TO . .

Na listwie wzdłuż brzegu:

. . DIS E . . EREMVM

c) na listwie wzdłuż brzegu:

. . . RIS SVI IESV

Prócz powyższych są trzy odłamy płyt, na których nie można rozpoznać rysunku ani liter.

Dawniejsze wiadomości:

Łuszczkiewicz na dwóch połączonych fragmentach czytał napis minusk. got.:

. . . nsis hic j.cet tumulat(u)s

należący może do płyty Jakuba z Dębna (Monogr. 163). — W Monumenta Epigraph. jest reprodukowanych (może niedokładnie) jeszcze 13 kawałków płyt z śladami rysunków i napisów, których w r. 1901 się niedoszukano.

---

[1]) Ogłoszony w Monum. epigraph. z częściowo błędnem odczytaniem napisu.

Istnieją wzmianki historyczne, że w klasztorze pod kapitularzem pochowani byli następujący opaci mogilscy:

Piotr Hirszberg † 1474 »in capitulo sepultus, sub lapide primo circa fenestram, ubi abbates solent sedere« (Kron. Mogil. M. P. H. VI, 467).

Marcin Matyspasek † 1488 »sepultus in capitulo in medio trium sepulchrorum, super quibus lapides iacent« (tamże 469).

Bartłomiej Remir † 1493 »in capitulo sepultus sub lapide primo eundo ad capitulum versus hostium« (tamże 474).

»Pryorat« — raczej stare opactwo — jest to pawilon klasztoru najbardziej wysunięty ku południowi. Na rzucie poziomym niedokładnego prostokąta, zbliżonego do trapezu, ma on trzy fronty, ścianą tylko północną łącząc się z resztą klasztoru. Przedłużenie frontu zachodniego, zachodzące poprzed korytarz w tyłach nowego opactwa, stanowi jakoby odrębny budynek. Pryorat ma cechy kamienicy o dość znacznych wymiarach wysokości, a piętrach nierównych, opasanej szkarpami; w narożniku południ.-zachodnim jest szkarpa skośna. Fasady dziś tynkowane, pierwotnie były z cegły we wzór układanej i fugowanej. Po stronie wschodniej i południowej jest wysoki parter i I piętro. Fasadę południową zdobią obramienia okien kamienne, renesansowe, dołem zepsute siłą dla powiększenia okien. Między dwoma oknami I piętra wmurowany jest okrągły medalion z piaskowca (średnicy 0·58 m.) z płaskorzeźbionem popiersiem Zygmunta I, dobrego dłóta, z pierwszej połowy XVI w. (fig. 122)[1]. Na listewce otoku jest ryty napis mało czytelny:

Fig. 122. Mogiła. Rzeźbiony portret króla Zygmunta I. zewnątrz pryoratu.

SIGISMVNDVS I. R. P. M. D. L

Obramowanie czworokątne z gzemsem u dołu i u góry, jest późnorenesansowe, zapewne z drugiej połowy XVI w. Na tablicy marmurowej pod gzemsem górnym wyryty jest napis:

PATER PATRIÆ

Fasada zachodnia właściwego pawilonu starego opactwa ma okna różnej wielkości i w różnych poziomach, zapewne z przeróbek późniejszych czasów pochodzące, a między parterem i podniesionem w górę piętrem niskie półpiętro nierównego poziomu. Blisko narożnika południowo-zachodniego występ jakby wzmocnionej i blisko do dachu sięgającej

[1]) Podobny medalion znajdował się niegdyś w sieni domu Rynek l. 42, zniszczony ok. r. 1880.

szkarpy nad korytem przechodzącej w tem miejscu po pod budynkiem młynówki, jest dawną latryną I piętra, z renesansowem kamiennem obramieniem małego okna. Przedłużenie fasady ku północy ma tylko parter i I piętro niżej położone od parteru właściwego starego opactwa.

* Pałacyk opacki, budynek dostawiony przez opata Białobrzeskiego w drugiej połowie XVI w. do właściwego klasztoru po wschodniej stronie, a bokiem od południa oparty o stare opactwo. Ma on cechę pałacu renesansowego o długiej fasadzie gładkiej, tynkowanej, ożywionej pięknemi oknami w obramieniach kamiennych. Pustoszony w XVII w.[1]) i później, ostatnim czasem stał pustką, przedstawiając obraz zniszczenia, do którego przyczyniło się używanie parteru na stajnie, a I piętra na skład zboża. Okna były nieoszklone, ich ławy i węgary powyłamywane. W r. 1902 poddano budynek umiejętnej restauracyi, przy której starannie przywrócono według zachowanych śladów stan jego pierwotny; jedyne zmiany dotyczą kilku okien parteru. Jednakże i przy nich starano się iść za wskazówkami starych śladów i analogią jedynego jeszcze zachowanego starego okna parterowego. Przy tej sposobności okazało się, że nadproża okien I piętra, znacznie dłuższe od części ich widzialnej i końcami zamurowane, musiały pochodzić z okien szerszych tego samego lub jakiegoś innego budynku. Ta wątpliwość nie dała się wyjaśnić i pozostawiono im szerokość z ostatnich czasów. Część fasady budynku zrestaurowanego przedstawia fig. 123. Składa się ona z parteru o dwóch wejściach i pięciu oknach, oraz I piętra (znacznie niżej położonego, niż piętro klasztoru i starego opactwa), o ośmiu oknach. Okna wszystkie mają obramienia kamienne; parterowe mają obramienie gładkie z fazą na kantach. Węgar środkowy dzieli je pionowo na dwie części. Bezpośrednio nad nim, na środku nadproża, jest mała kartuszowa tarcza eliptyczna z lambrekinami wstążkowymi, uwieńczona infułą, a na niej h. Abdank (Białobrzeskiego). Okno pierwsze od lewej strony (patrzącego) niema węgaru środkowego. Okienko pierwsze od prawej strony jest koliste, nowo dodane ze względów praktycznych. Obramienia siedmiu okien I piętra, obecnie tylko odnowione i uzupełnione, są jednakowe, mają dołem ławę, a trzy boki ujęte w ramy ładnego okroju, zawróconego dołem na węgarach. Pierwsze okno od lewej strony nie ma tych zawróceń. Na środku nadproża są tarcze rzeźbione, podobne jak na parterze, tylko bez infuły i pastorału i bez herbu. Osobno wyżej umieszczony jest nad każdem oknem kamzams kamienny. Okno ósme przy narożniku wschodnio-północnym jest podobne, tylko znacznie mniejsze, wyżej umieszczone i bez herbu.

Tablica fundacyjna z r. 1569 wmurowana jest na przestrzeni między parterem a piętrem, nie w środku budynku (patrz widok fig. 123). Tablica prostokątna z marmuru czerwonego — może chęcińskiego — bez

---

[1]) R. 1656 budynek spłonął, podpalony z rozkazu szwedzkiego komendanta Wirtza (Monogr. 71).

ramy, nad nią obdasznica w kształcie gzemsu dużego wyskoku z kamienia pinczowskiego, a wyżej na środku nad cokolikiem rzeźbiona tarcza herbowa, nieco wklęsła, wśród lambrekinów wstęgowych, uwieńczona infułą z fanonami i pastorałem, nad tem znów mały gzemsik ochraniający. Na tablicy napis ryty:

Fig. 123 Mogiła. Pałacyk opacki po odnowieniu.

HÆC DOMVS ATTOLLENS EXCELSO CVLMINA MVRO
EST MERITO MVSIS IVRE DICATA PIIS
CLARÆ MARTINVS TVMBÆ BIALOBRESKI9 ABBAS
ANTISTES POPVLI LAODICEATTVI[1])
AD PRÆCLARA SVÆ MONVMENTA PRIORA MINERVÆ
ADDIDIT HOC INTER PLVRIMA FACTA, DECVS
HANC PIVS, HVMANVS, SOLERS, INDVSTRIVS ACER,
EREXIT MVLTO FVNDITVS ÆRE DOMVM
IN QVA COMMODIVS STVDIIS SECVRVS HONESTIS
CVM VENIENTE PATER POSTERITATE VACET
TVM GESSIT SACROS BENEDICTI NOMINE FASCES
HIC SACER VSQ3 DVAS PRÆSES OLIMPIADAS[2])
TRIGINTAQ3 OCTO VITAM DVCEBAT IN ANNOS
DANS OPERI SVMMAM LAVDE SEQVENTE MANVM
CANDIDE QVI SPECTAS MONVMENTVM LECTOR AMŒNV̄
VT DECET, EX ANIMO VOCE FAVENTE PROBA. A. D. 1569

---

[1]) Ostatnie litery wyglądają tak: TTvı — zapewne miało być: »(o) Laodicea tui«.
[2]) Pierwsze I mniejsze i wpisane w poprzedzające L.

Portal wejścia głównego w fasadzie wschodniej, stawiany przez opata Jana Kazimierza Denhofa (1669–1697) (patrz fig. 122). Architektura barokowa kamienna, szlachetna, złożona z dwóch po bokach wolno stojących na postumentach kolumn, o bazach jońskich, trzonach gładkich a kapitelach kompozytowych, lecz fantastycznych. Na belkowaniu nad niemi wspiera się gzems z wyskokiem nad kolumnami i z krótkiemi na końcach obdasznicami skośnemi. W środku przerwy między niemi bogaty rzeźbiony kartusz uwieńczony koroną szlachecką i kapeluszem kardynalskim ze sznurami otaczającymi po bokach tarczę, na której herb Denhof. Obramienie wejścia jest niewielkich rozmiarów, profilowane, z uszami i kroplami u narożników. Supraport w miejsce fryzu zawiera w obramieniu z piaskowca tablicę prostokątną z czarnego marmuru, pustą.

Wnętrze opactwa ma na I piętrze kilka obramień drzwi kamiennych renesansowych w pokojach, o profilach prostych renesansowych; z tych jedno z małą tarczą i h. Abdank pod infułą z fanones, rzeźbionym na nadprożu. Takież jedno z herbem było dawnem wejściem ze schodów do sali opactwa, dziś zamurowanem. Pokoje wysokie i bardzo głębokie. Jest ich, prócz klatki schodowej, trzy, a w tem pierwsza sala niemal kwadratowa o 120 m. □ powierzchni. W pokoju trzecim (o dwóch oknach) jest kominek renesansowy rzeźbiony z kamienia pinczowskiego, o dwóch kolumienkach korynckich po bokach. W przedłużeniu mieszkania jest przyłączona kaplica gotycka (wyżej opisana przy klasztorze), a przy niej mały pokoik narożny, niewiadomego przeznaczenia, na poziomie przeszło 1·50 m. wyższym, z trzema małemi okienkami w oprawach kamiennych renesansowych, z których jedno w fasadzie wschodniej, nad okrągłem okienkiem parteru.

Obrazy w klasztorze.

Obraz symboliczno-dydaktyczny życia zakonnego na ścianie »sali dysput« w ramieniu południowem czworoboku klasztornego na I piętrze, ważny kulturalnie. Wielkie płótno (fig. 124) kształtu półkola, zapewne przeznaczone do zapełnienia lunety, z malowaniem olejnem, przedstawiającem mnicha przymocowanego do krzyża, a trzymającego w rękach kaganki; dokoła różne postaci i sceny, przedstawiające alegorycznie zasady, umartwienia, pokusy i rozkosze życia zakonnego, pieszych, jeźdźców, dyabła, całe grupy itd.; na dalszym planie krajobraz, na lewo od krzyża klasztorne zabudowania (Mogiła?), na prawo wielkie miasto obwiedzione murem (Jeruzałem niebieska?). Pomiędzy niemi szeroka rzeka z przerzuconym mostem murowanym, po którym z klasztoru idzie pochód mnichów — na wodzie unoszą się syreny, łódki z żaglami i t. d. Na lądzie oddziały wojsk walczących, para miłosna i t. d. Napisy na wstęgach, kartuszach i t. d. objaśniają znaczenie szczegółów. Chrystus unoszący się nad krzyżem w obłokach mówi: »Esto fidelis usque ad mortem et ero tibi corona . . . .« Na wstędze, spływającej od prawej ręki Chrystusa, trzymającej cierniową koronę, czytamy: »Sepi aures tuas spinis«, pod lewą ręką Chrystusa: »Perfici faedus cum oculis tuis«. Anioł z mieczem po

lewej stronie Chrystusa ma na wstędze: »Huic coelestes excubiae«; anioł z mieczem po prawej: »Nobiscum funge in acie«. Na końcach ramion krzyża są wielkie róże, na jednej napis: »Obedientia«, na drugiej: »Castitas«. Na trzeciej pod nogami »Paupertas«. Na tabliczkach koło rąk mnicha: »Posui ori meo custodiam« i »Et lucernae ardentes in manibus vestris«. Na tablicach zawieszonych u ramion krzyża: »Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitiis« i »Mihi mundus crucifixus est, ego mundo«. Na trzech tabliczkach, zawieszonych na piersiach, kolanach i stopach mnicha: »Sint lumbi vestri praecincti«, »Genua mea infir-

Fig. 124. Mogiła. Obraz alegoryczno-dydaktyczny życia klasztornego w korytarzu klasztoru.

mata sunt a ieiunio«, »Ab omni via mala prohibui pedes meos«. Na pierwszym planie »Mundus« jako jeździec podaje ukrzyżowanemu gąbkę na lancy, »Caro« jako dziki amerykanin strzela doń z łuku. »Diabolus« sznurem chce obalić krzyż. Wszyscy trzej wołają: »Descende de cruce«. U góry na wstędze napis: »vitae religiosae typica descriptio«. Malowanie drugorzędne, nie bez zalet, koloryt żywy. Cechy wieku XVII.

Kilkanaście portretów zakonników i świętych znajduje się w korytarzach I piętra i po składach, są słabego pędzla.

Cztery obrazy Stachowicza, wykonane en grisaille na papierze (?), zdobią ściany wielkiej sali w pałacyku opackim. Mają wys. 0·75 m., dług. 1·25 m. i przedstawiają sceny z legendy o Wandzie (Wanda w koronie

na tronie wobec zebrania rycerzy, przed których wystąpił Rytygier — Wanda na koniu skacze z mostu do Wisły — wyłowienie zwłok z wody — pogrzeb: ciało wiozą na rydwanie w trumnie nakrytej koroną).

Kilka słabych portretów biskupów krak. i opatów, kopia w półfigurze z portretu biskupa Trzebickiego Frecherusa (u Franciszkanów w Krakowie), ś. Sebastyan szkoły włoskiej drugorzędny, w Refektarzu.

Trzy tezy z miedziorytami wielkimi z XVIII w. Dwie wiszą w skarbcu, jedna na korytarzu I piętra.

Szereg widoków Rzymu Piranesego, niegdyś rozwieszonych po ścianach sali dysput, obecnie w składzie.

Dawniejszy opis mówi, że około r. 1860 były porozwieszane po korytarzach portrety królów polskich, dobry portret Putelanusa Bamela historyka hiszpańskiego z XVII w., pięć tez utworu Krzysztofa Tomasza Szefela, wykonanych przez Claubera Cath. w Augsburgu, i mapy Lottera z Augsburga (Łepkowski, Przegl. zab. 66—67).

Biblioteka zawiera 4000 tomów, szczątki dawniejszego bogactwa, między tem 70 rękopisów i około 200 inkunabułów.

Wiele rękopisów składa się z traktatów i wykładów, odnoszących się do kollegium prowincyonalnego mogilskiego w XVIII w.

Jedyna kronika mogilskiego klasztoru, jaka się jeszcze tu znajduje, obejmuje lata 1695—1750 — pełna luk, bardzo ułamkowo rzecz traktuje, fałszywie cytowana jako Kronika Metnera.

Zapiski kronikarskie z różnych lat, między niemi pisane ręką Marcina Białobrzeskiego, znajdują się na marginesach książki Henryka Pantaleona: Diarium historicum.

Wśród rękopisów treści teologicznej jest pewna liczba z XV wieku, między nimi dwa tomiki traktatów Jakóba z Paradyża

Ręk. Breviarium cisterciense, 4°, pisany na pergaminie przez Arnolda professa mogilskiego r. 1412 ma na wielu kartach malowane winiety kaligraficzne i parę malowanych inicyałów.

Ręk. Chronologia chronologizata, scriptore P. Emmanuele Mayr ord. Cist. de Campo liliorum (Lilienfeld), olbrzymie fol. pap. z XVIII w., w 2 tomach, w pięknej złoconej oprawie safianowej. Przyozdobione są winietami malowanemi różnobarwnie w stylu rokoko, bardzo okazałemi: w tomie I, karta 1ª i 4ª, a w tomie II karta 3ª.

Inkunabuły ważniejsze:

Pii secundi familiares epistulae, per Johannem Koelhoff, Kolonia 1458.

Liber Jeronimianus, Moguncya u Piotra Schoiffera 1470, fol.

(Historia mundi) Opus quod placuit rudimentum novitiorum intitulari, per mgrum lucam brandis de Schaß. 1475. fol. 2 tomy z wielu drzeworytami kolor.

Vulgata — wyd. Koburgera, Norymberga 1477.

Vincentii Belovacensis Speculum historiale, Norymberga u Koburgera 1483 fol.

Tegoż Speculum naturale, Wenecya, wyd. Lichtensteina 1494 fol.

Tegoż Speculum morale — bez miejsca i roku, fol.

Hartmana Schedla Kronika, Norymberga u Koburgera 1495, fol., z licznymi drzeworytami.

Marci Catonis prisci, de re rustica. Terentii Varonis, Rerum rusticarum. Lucii Iunii Moderati, Columellae rei rusticae. Palladii Rutilii Tauri

Fig. 125. Mogiła. Karta początkowa z iluminowanego druku z r. 1473 w bibliotece klasztornej. Ś. Augustyn, De civ. Dei.

Aemiliani, De re rustica. Razem jeden tom, wyd. w Wenecyi u Mikołaja Jensona 1472 r. fol. z bardzo pięknie malowanymi inicyałami.

Augustinus, de civitate Dei, z komentarzem, w Moguncyi, druk Piotra Schoiffera 1473, fol. pap. Jedyną kartę z malowanym inicyałem i winietą przedstawia fig. 125.

Druki krakowskie:

Adamus Polonus de Bochen, Dialogus de quatuor statuum... contentione. Bez m. (?), 1507, 4°.

Joannes de Lapide, Resolutorium dubiorum circa celebrationem missarum, u Vietora i Scharffenberga 1519, 4°.

Beda edidit Auctoritates Aristotelis, u Scharffenberga 1533.

Astexanus, Canones poenitentiales, u Floryana Unglera 1534.

Piotra Crescentyna księgi o gospodarstwie. Helena Unglerowa 1549 fol.

Dużo pięknych opraw starych, w skórę wyciskaną, na wielu wyciśnięte litery M. B. (Marcin Białobrzeski) i E. C. (Erazm Ciołek) — także piękne okucia bronzowe.

Archiwum zawiera paręset przywilejów i dokumentów, obejmujących lata 1220—1732 — ogłoszonych drukiem w Dyplomat. mogilskim — nadto inwentarze dóbr i rejestra gospodarskie z XVI - XVIII w.

Mur obwodowy ogrodu, od północy i wschodu pełny, z cegły mięszanej z kamieniem, od wschodu dość silnie na wysokość ok. 3 m. zbudowany, ma w narożniku północno-wschodnim swego wyskoku (na wprost północnej ściany transeptu kościoła) basztę na kształt altany, okrągłą, nie wysoką i nie obszerną, zasklepioną i opatrzoną strzelnicami. Rodzaj cegły i sposób murowania wskazuje na wiek XVII.

Mogiła Wandy. Za wschodnim końcem wsi, na północ od gościńca prowadzącego z Mogiły do Pleszowa, wznosi się na niewielkiem wzgórzu kopiec ziemny, o małej spadzistości boków i zaokrąglonym wierzchołku. Ma on przy znacznym obwodzie kolistym wysokości 7 sążni [1]), czyli ok. 13 m. Jest to przedhistoryczna mogiła Wandy, z którą łączą się odwieczne tradycye i od której wieś wzięła nazwę, już od początku XIII w. dokumentami stwierdzoną, a zapewne dużo wcześniejszą. Na jej wierzchołku wznosi się pomnik z granitu, marmuru i bronzu, wzniesiony w r. 1890, opatrzony symbolicznemi godłami.

Dawniejsze opisy. W drugiej połowie XVI w. miał tu stać posąg królowej z wyrytym pod nim napisem [2]) wierszowanym łacińskim, odnoszącym się do Wandy (Sarnicki, Annales lib. IV, cap. XX). Przed r. 1890 stał graniastosłup murowany z cegły na dawniejszych fundamentach, rozsypujący się i bez żadnych ozdób, zdaje się »Boża Męka« (Monografia 156).

Szaniec. Na zachodnim krańcu zabudowań plebańskich, na tyłach obejścia kościoła paraf., części wsi i folwarku »dworskiego«, na punkcie wysokim i odsłoniętym wzniesienia wsi, z widokiem otwartym na Kraków, ciągnie się równolegle do drogi przez wieś i niedaleko od niej wał i fosa, na długości ok. 200 m. (por. plan sytuacyjny fig. 126). Wał płaskawy wzniesiony jest ok. 2 m. nad poziom; przytyka doń na zewnątrz rów głęboki ok. 2 m., szer. ok. 5 m. Od północy urwany w okolicy narożnika gruntu plebańskiego, ku południowi spływa w jar idący ku

[1]) A. Grabowski, Kraków i okolice wyd. 5-te, 228 nota.

[2]) Napis przytoczono w Monografii str. 156.

nizinie nadwiślańskiej. Usypany prosto i regularnie, widocznie przez inżyniera. Widocznie szaniec wojenny, z poza którego można było ostrzeliwać pola, zniżające się ku Krakowowi. Zapewne pochodzi z czasów obozowania tu Maksymiliana w XVI w., albo Szwedów w XVII w. Tradycya na miejscu zaginęła.

Przedmioty z Mogiły przeniesione lub przepadłe.

Dzwon (zapewne sygnatura), stąd pochodzący, znajduje się od lata 1902 r. w Muzeum narodowem w Krakowie. Wys. 0·34 m., ładny odlew ozdobiony dwoma płasko-

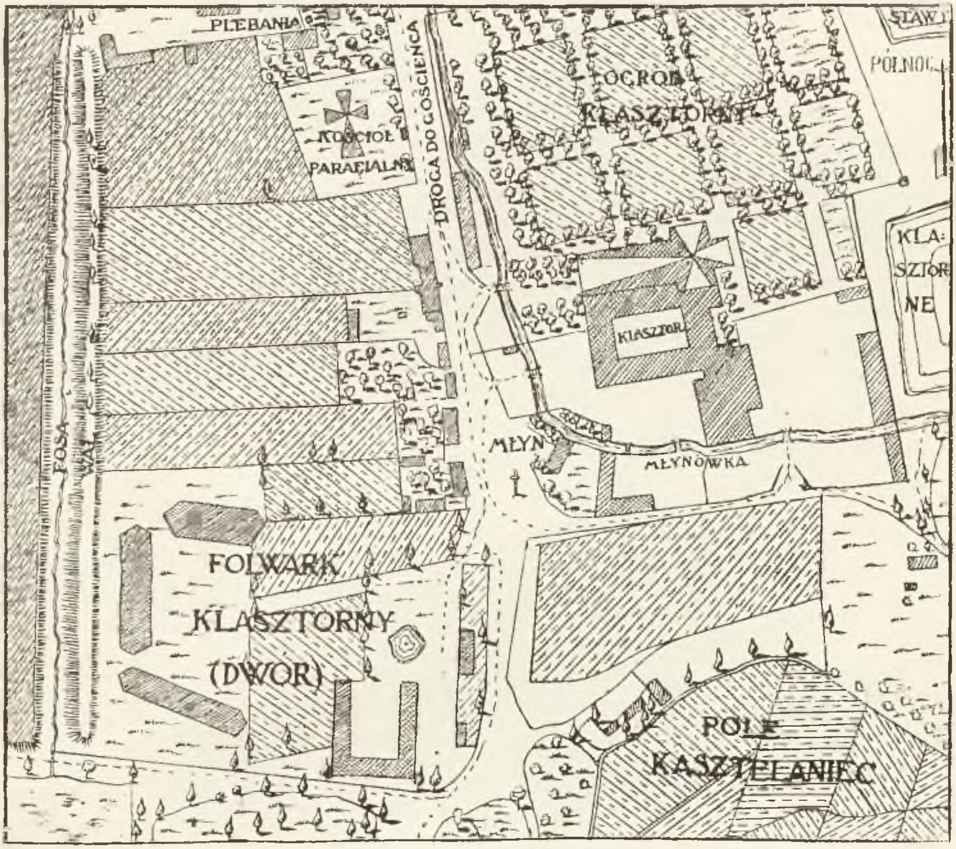

Fig. 126. Mogiła. Plan sytuacyjny części wsi z klasztorem, kościołem paraf. i wałem szańcowym (z mapy z r. 1838).

rzeźbami figuralnemi, tudzież ornamentacyą liściastą, linearną. Z napisów wynika, że lał go r. 1762 w Szczyrzycu Casparus Kramnitz dla klasztoru mogilskiego. Usunięto go jako pęknięty.

Dzwon wielki i piękny kazał z Mogiły przenieść do katedry kamienieckiej Wołucki opat (1601—1616), biskup kamieniecki (Monogr. 109).

Pulpit miedziany, wielki, pięknej roboty, stopił się w pożarze na początku XVIII wieku za opata Wołuckiego (tamże).

Kronika mogilska br. Mikołaja z początku XVI w. (ogłoszona drukiem w M. P. H.), ozdobiona szeregiem malowanych portretów opatów, kilka innych późniejszych kronik mogil. rękop. i Liber mortuorum mogilski znajdują się w Muz. Czartoryskich w Krakowie.

30. Morawica [1]).

Wieś, oddal. zachod. od Krakowa 14 kilom. Paraf. w miejscu.

W średnich wiekach: Morauich, Moravitia, Moravicia, Morauiczia, Morauica, Morawicza, Morauicza, Morawycza.

Stara osada przedhistoryczna, potem siedziba Toporczyków, których jedna gałąź ztąd nazwę Morawickich przybrała. R. 1238 występuje comes Zegotha cum fratre Andrea de Morauich w akcie sprzedaży dóbr zdziałanym w Krakowie (Kod. dypl. mał. I, 28). R. 1273 nob. vir Sulco de Moravicia (Kod. dypl. Mog. 26). Od r. 1304 spotykamy Nawoja z Morawicy h. Topór, założyciela Tęczyna (Kod. dypl. kat. kr. II, 2), który w latach 1320—1330 występuje jako comes de Morauica et cast. crac. (Kod. dypl. mał. I, 194, 196, 203, 206, 207, 214, 216—218). R. 1331 pod Płowcami padł Zegotha de Morawicza, chorąży krak. (Długosz, Hist. III, 151). R. 1335 dzieci Grzegorza z M. Andrzej i Klara zawierają układ co do młyna na rzece Prądniku (Kod. dypl. mał. I, 239). Ten sam Andrzej żyje jeszcze 1357 (Kętrz. Smol. Kod. Tyn. 124). R. 1366 Jaschko Owcza heres de Morawica i Janussius ibidem de Morawica wymienieni w przywileju, danym przez Kazimierza W. herbownym h. Topor vel Starykoń (Kod. dypl. mał. I, 343). R. 1382 Gregorius de M., a 1394 z dodatkiem heres, świadkuje na aktach tynieckiego klasztoru (Kętrz. Sm. Kod. Tyn. 163, 176; Bartosz. Kod. dypl. pol. III. 356). R. 1400 występuje syn jego Smyl (Ulanowski, Antiqu. lib. jud. zap. 10296), mylnie raz zapisany jako de Modlnica (tamże 10224). R. 1402 Jan z Tęczyna, kaszt. krak., zapisuje spadkobiercom swoje posiadłości Tęczyn, Morawicę itd. z zamkami tamże, zastrzegając, że podział nastąpi po jego śmierci. R. 1414 M. należy do Nawoja i Piotra z Tęczyna, r. 1420 występuje Janussius de M. heres, zwany też r. 1421 Morawicki, a r. 1438 przy nowym podziale dóbr Jan Tęczyński, woj. sandom., bierze Morawicę (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 919, 1341 i 2760 i Kod. dypl. kat. kr. II, 466, Kętrz. Sm. Kod. Tyn. 233). R. 1441 panem na M. jest Andrzej Tęczyński, zapewne ten, który r. 1462 został zabity w Krakowie podczas rozruchu (por. wyżej: Balice). Za Długosza rozróżniano dwie M.: »maior« należała do Gabryela z Tęczyna, »minor«, wieś parafialna, miała współwłaścicieli: Spytka z M., Gabryela z Tęczyna, Janusza z M., Jana Ossolińskiego z Balic, Aleksandrowskich, Płazów i Marcina Frycacza (vel Fricacza) Jastrzębczyka (Lib. ben. III, 43 i 222). R. 1512 właścicielami są synowie zmarłego Gabryela Tęczyńskiego, Jan i Stanisław (Bobrzyński, Decr. jud. D. 60). W latach 1553—1559 wieś należy do dziedzictwa Stanisława z Tęczyna kaszt. lwow. (Kod. Uniw. V, 7, 28, 33). W końcu XVI w. obok Tęczyńskich właścicielami części M. byli Młoszowscy (Pawiński, Małopolska pod r. 1581, por. wypis z Wizyty Radziwiłł. z lat 1596—1598 w Dz. Reformacyi X. Bukowskiego, I, 646). R. 1666 właścicielką dziedziczną Izabella z Tęczyńskich Opalińska (por. niżej: napis na plebanii); w połowie XVIII w. August Aleks. Czartoryski i żona jego Sieniawska, dziedziczka Tęczyna (por. niżej: napis w kościele); potem przez Lubomirskich przeszła majętność na Potockich.

Szpital tutejszy istniał już r. 1691, uposażony przez Delpacego i Dębińskiego (Archiw. m. Krakowa, akta luźne »Variae civitates«).

R. 1512 Barbara Zapolya, jadąc zaślubić Zygmunta I, króla polskiego, w towarzystwie matki, brata i wuja zatrzymała się dnia 5 lutego na nocleg w M. (Decius, Diarii p. 79. M. Bielski, Hist. 408). R. 1518 Bona, podobnież jadąc zaślubić Zygmunta I, stanęła d. 15 kwietnia na nocleg w M., gdzie ją witało poselstwo królewskie (Decius, Diarii).

Topografia kościoła i plebanii. Na wzgórzu skalistem, górującem nad bliższą okolicą, nieco odosobnionem na wschód od wsi, nieopodal

---

[1]) Opis dokonany przy uprzejmej pomocy p. Juliana Pagaczewskiego. Zdjęcie fotograficzne fig. 128 robił z grzeczności p. Emanuel Swieykowski.

strumyka płynącego od półn.-zachodu, wznoszącem się stromo i urwisto z kilku stron, a mającem jedyny dojazd drogą, która przechodzi po stronie północno-zachodniej, wznoszą się zabudowania kościoła i plebanii, których położenie uwidocznia plan sytuacyjny fig. 127. Wszystko wskazuje zgodnie z tradycyą, że tu stał dawny zamek, który mógł być wcale znacznych

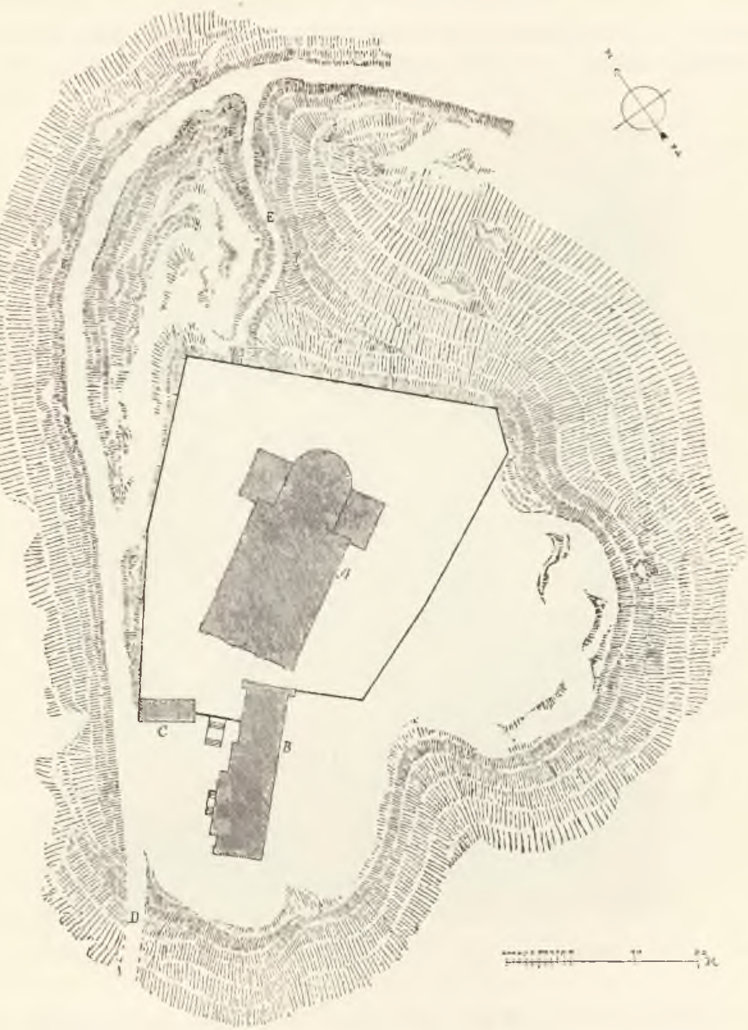

Fig. 127. Morawica. Plan sytuacyjny kościoła i plebanii — miejsce dawnego zamku.

rozmiarów, a istniejące budynki są w części jego pozostałością. Położenie jest obronnem w duchu wymagań średniowiecznych. *A* jest kościół, *B* plebania, *C* dzwonnica, *D* droga dojazdowa, o wzniesieniu dość znacznem, częściowo od północy idąca wąwozem, która dobrze mogła być bronioną, *E* ścieżka wąska i bardzo stroma, prowadząca rodzajem wąwozu, miejscami zaopatrzona schodami. Obszerny plac zabudowany stanowi platformę nieregularną, wznoszącą się lekko ku północnemu wschodowi.

Plebania i kościół na linii przedłużenia plebanii zajmują bok platformy półn.-zachodni. Plebania jest jedyną pozostałością murów starego zamku, od półn. wschodu obciętą i częściowo przebudowaną; kościół wystawiony został w późniejszych czasach na miejscu dalszej części zamku, zdaje się nawet bez względu na fundamenty stare. Pomiędzy plebanią a kościołem jest wąska przerwa, w której sterczą jeszcze z ziemi stare fundamenty, świadczące, że niegdyś w tę stronę ciągnęły się budynki, których reszta jest plebanią. Może na starych posadach wznosi się dzwonnica. Kąt po-

Fig. 128. Morawica. Widok dzwonnicy, kościoła i plebanii od zajazdu.

między dzwonnicą a plebanią tworzy od strony drogi sztuczne wydrążenie góry, o skalistym pokładzie; powstał tu rozszerzony placyk zajazdu, z którego tak do plebanii, jak do obejścia kościelnego prowadzą pod górę schody. Widok tego zajazdu z dzwonnicą, plebanią i fasadą kościoła w głębi daje fig. 128. Kościół w dzisiejszej postaci nie jest prostem przedłużeniem plebanii; prócz tego, że znacznie szerszy od niej, nachyla się do linii jej osi podłużnej pod kątem, zbliżając się do kierunku t. zw. linii świętej, czyli oryentacyjnej. Możliwem jest, że stawiając go z gruntu w XVIII w. trzymano się jednak kierunku dawniejszego kościoła (lub kaplicy), który zapewne był oryentowany. Resztę platformy góry zamkowej

zajmują nowsze budynki gospodarskie plebana, okolenie kościoła z nowym murem obwodowym i sad.

(6/6 1902)

Kościół paraf. ś. Bartłomieja ap. Patronowie: ks. Eugeniusz Lubomirski, hr. Andrzej Potocki, ks. Dominik Radziwiłł i klasztor Kamedułów na Bielanach.

Jest tradycya, że pierwotny kościół drewniany istniał już przed r. 1220 (Schemat.), ale to wydaje się wątpliwem. Pierwsza pewna wzmianka o kapelanie z r. 1286 (patrz niżej) mogłaby się odnosić do kapelana kaplicy zamkowej. Plebani byli już w pierwszej połowie XIV w. i to równocześnie dwóch, zapewne każdemu przysługiwała połowa kościoła (patrz niżej: Plebani). Miejscowy Liber memor. mówi o plebanach od r. 1341. Według tradycyi, r. 1408 Tęczyńscy mieli połowę zamku swego tutejszego oddać na kościół, który ze starych murów niezgrabnie został przerobiony i był szczupły (patrz niżej, napis pamiątkowy w kościele). Za Długosza w XV w. kościół był »ex albo lapide murata« i było równocześnie dwóch plebanów, którzy dochody z dziesięcin naprzemian pobierali (Lib. ben. I, 59; II, 43). W miejsce kościoła tego zrujnowanego i za szczupłego August Aleksander Czartoryski i żona jego Zofia z Sieniawskich fundowali nowy, większy, do dziś dnia istniejący, którego kamień węgielny położono 1743 r.; poświęcony został r. 1755 (por. niżej: napis pamiątkowy w kościele). Według miejscowego Liber memor. Czartoryski sprzedał klejnoty z kaplicy zamku tęczyńskiego i tym funduszem zbudował kościół, ukończony r. 1748. Dla zrobienia mu miejsca zburzono część zamku. Architektem był Franciszek Placyd. Wizyta Załuskiego z r. 1747 przytacza wątpliwy szczegół, że kościół obecny »ex fano arianorum erecta et consecrata esse dicitur« (Liber memor.). W zimie r. 1901/2 był pożar w kościele, w którym spalił się chór muzyczny i zniszczało trochę obrazów; obrazy wyniesiono na plebanię, ławki kolatorskie oddano do naprawy.

Dawniejsi plebani. R. 1286 »Petrus capellanus de M. (Kod. dypl. mogil. 16, 31). R. 1326 Stanislaus plebanus et Florianus plebanus (Theiner, Monum. I, 241). R. 1374 Navogius de M. rector ecclesiae (Kod. mał. III, 277). R. 1422 »moriebatur Stanislaus de Suscze rector et benefactor ecclesiae in Moravicza (Kalendarz krak w Monum. pol. hist. II, 940). R. 1468 Georgius plebanus de M. (Helcel, Star. pr. p. p. zap. 3901). R. 1726 Jan ze Szczekarzowic Tarło, biskup poznański, na dzwonie tutejszym wypisany jako »loci huius curatus« (patrz niżej: Dzwony).

Budynek kościelny znacznych rozmiarów (dług. z murami 33·50 m., szer. 16 m.), z węższem prezbiteryum zakończonem półkolistą absydą i z przybudowanemi po bokach prezbiteryum starą i nową zakrystyą, bez wieży, jest murowany, cały tynkowany zewnątrz i wewnątrz. Wysokość ścian znaczna. Szczegóły architektoniczne, gzems główny, obramienia okien późnobarokowe. Facyata ma podział za pomocą pilastrów i cokół z górnym profilem z piaskowca. Szczyt górny facyaty ma szczegóły ozdobne, boczne zakończenia wolutowe, lecz w całości wygląda cokolwiek pusto, może wskutek późniejszych zniszczeń i przeróbek. Odrzwia wejścia głównego w facyacie od strony plebanii czarne marmurowe o profilach barokowych, nad wejściem rzeźbione herby Pogoń (Czartoryskich) i Leliwa (Sieniawskich) pod mitrą książęcą. Wnętrze jednonawowe o pięknych stosunkach i znacznem rozpięciu sklepienia beczkowego z lunetami. Ściany naw podzielone na przęsła pilastrami, z których wyrastają gurty sklepienne. Kapitele pilastrów composita, ozdobnie formowane ze stiuku. Kapitele pilastrów w tęczy kościoła mają poniżej wolut, wśród

liści akantu, płaskorzeźbioną gołąbkę, frontem zwróconą, ze skrzydłami rozpostartemi, wśród promieni. Najbliższe tęczy kapitele pilastrów mają w temże miejscu jako motyw zdobniczy płaskorzeźbione herby, jeden Pogoń, drugi Leliwę pod mitrą książęcą.

Po dwu stronach prezbiteryum są odrzwia marmurowe barokowe z XVIII w. (do zakrystyi starej i nowej) jednakowe, mające w górze podwyższoną jakby tabulaturę z dużym eliptycznym obramionym medalionem w środku, w którym na czarnej marmurowej tablicy jest napis ryty. Nad drzwiami do nowej zakrystyi, a cornu epistolae:

Qvisqvis Legis
Sis Gratvs cvm Pofteris
Locus hic antea Angvftvs ac informis
Nam medietate pervetvftae olim Arcis
circa Annvm 1408 a Tenczynijs
donatae pro Ecclesia.
Et dvm ex Sva Antiqvitate proxim...
in rvinam vergeret.
Mvnificentia Celsissimorvm PRINCIPUM
AUGUSTI ALEXANDRI in Klewan et Zvkow
CZARTORYŃSKI [1])
Palatini ac Generalis Terrarvm Rvssiae et Podoliae
Tvm MARIÆ et SOPHIÆ ex SIENIAVIJS
in Szklow Tenczyn Iaroslaw Comitissæ Consortis
Praevia primi Lapidis positione Anno 1743
a Fvndamentis in Avgvftā vt vides excrevit molē
Tanti Beneficii ac perennis gratitvdinis
Celsissimorvm Fvndatorvm ac Patronis [1])
Ecclesia [1]) Memor. Andreas Nehrebecki
dvm Cvram ac Regimen Eivs gereret
Hoc Memoriale
posuit.

Nad drzwiami do starej zakrystyi, a cornu evang.:

DOMINUS
In Templo Sancto Svo
Elegit et Sanctificavit Locvm iftvm
Qvem ANDREAS STANISLAUS KOSTKA
ZALUSKI
Dei et Apoftolicae Sedis Gratia
Episcopvs Cracoviensis DUX Severiae
Vna cvm dvobus Altaribus Majori
Svb Titvlo S. BARTHOLOMÆI Apoftoli
Ecclesiae hvivs Titvlaris Patroni
Et Altari Minori sub Titvlo

---

[1]) Tak.

B. Virginis MARIÆ Rosarij
Et Sancti IOSEPHI consecravit
Anno 1755 die 27 Iulij
In Die Dominico
Diemq; Anniversariam
Dedicationis Hujus Ecclesiae
Dominicam Primam poſt Feſtvm
Sancti MATHÆI Apoſtoli
Assignavit.

Obrazy. W nawie, blisko wejścia głównego, wisiały w r. 1901 na przeciwległych ścianach dwa obrazy olejne na płótnie z XVII w., ciekawe ikonograficznie, przedstawiają grupy świętych:

1) ŚŚ. Wacław, Wojciech, Kazimierz, Stanisław i Floryan.

2) Tak zw. »felix saeculum«, śś. Michał, Gedroić, Izajasz Boner, Jan Kanty, Władysław z Gelniowa, Stanisław Kazimierczyk.

Obrazy te w czasie pożaru 1901/2 r. wyniesiono na plebanię.

Dawniejszy opis wspomina, iż był tu jeszcze przed r. 1860 r. wielki obraz: Święta Rodzina, malowany 1764 r. przez Lissowskiego (Łepkowski, Przegląd zab. 46).

Chrzcielnica w narożniku nawy po prawej ręce wchodząc do tęczy. Z czarnego marmuru, barokowa, ma kształt kielicha, wys. 0·98 m., z czarą konchowatą, na bocznej ścianie czary kartusz rzeźbiony z h. Szaszor albo Orla.

Lavabo, w zakrystyi nowej, przeniesione ze starej, marmurowe czarne, ładny barok.

Ławki kolatorskie po dwu stronach ołtarza, drewniane, z niskim zapleckiem w stylu rokoko, z ornamentami rzeźbionymi i złoconymi. W r. 1902 wyniesiono ławki i jako bardzo zbutwiałe dano do odnowienia.

Epitafia i płyty grobowe.

Płyta grobowa w nawie kościoła, po lewej ręce dochodząc do tęczy, poprzed ławkami, prostokąt duży marmurowy czarny. Około krawędzi obiega napis ryty, o literach niegdyś złoconych, znacznie starty:

(wiersz dłuższy) QVODVE . . . . SPE/ . IFDISII
(wiersz krótszy) C. V. L
(wiersz dłuższy) . . . . XAVE . . . .
(wiersz krótszy) NIHI . . . .

Na fasadzie zewnątrz kościoła, na pilastrze, po prawej ręce wejścia głównego, na tablicy kamiennej napis ryty dla Maryanny z Chgnatowskich (sic) Szelewskiej † 1807, z czterowierszem:

Przechodzącego prosi
Smutna familia
Aby westchnął do Boga
Gdy ten kamień mija.

Na ścianie wchodowej, wewnątrz, na prawo od wejścia, na tablicy kamiennej napis na pamiątkę śmierci Antoniego Banduli † 1818 i żony Katarzyny † 1823, włościan morawickich, położył syn ich Jan r. 1829.

Józefy Skalskiej † 1835, w bocznej ścianie nawy, na prawo idąc ku ołtarzowi, tablica czarna marmurowa.

Ornaty.

Biały. Kolumna na tle srebrnolitem, przeszywanem skośnemi liniami kątowatemi haft. kwiaty jedwabne kolorowe. Boki »woda« żółta, na tem rzucane kwiaty wyblakłe.

Fig. 129. Morawica. Ornat biały z »wody« srebrnej.

Fig 130. Morawica. Ornat biały adamaszkowy z haftem złotym.

Biały, »woda« srebrna biała, zamiast galonów haft złoty, jakby gruba gipiura (fig. 129), z przodu ten galon tworzy kontury krzyża.

Biały, adamaszek srebrzysty, kolumna haft wypukły złoty, motywa muszlowate, XVIII w. (fig. 130).

Dawne inwentarze wyszczególniają jeszcze ornaty:

Lamowy biały, ze słupem w kwiaty srebrem i jedwabiem przerabianym, różnego koloru, galon złoty, bardzo kosztowny.

Czerwony w karpiową łuskę złotem przerabiany, z galonkiem i frendzelką złotemi, i kilka innych mniej cennych.

Kielichy.

Srebrny z pateną wyzłacaną.

Srebrny z pateną, wewnątrz wyzłacany.

Powyższe przedmioty zostały skradzione w r. 1819.

Dzwonnica osobno stojąca (*C* na planie sytuacyjnym), murowana, w postaci bramy tryumfalnej, znacznych rozmiarów i znacznej głębokości,

na podmurowaniu wysokiem, widzialnej na fig. 128. W środku wielki otwór łukiem zamknięty od góry. Od strony zewnętrznej dana w tym otworze balustrada drewniana. Poziomy gzems koronujący, profilu tego samego, co gzems na kościele, przechodzi w łuk nad otworem i wypełnia część trójkąta szczytowego. Dzwony wolno zawieszone są w górnej części otworu bramy.

Dzwony.

Większy, wys. ok. 0·90 m., średnicy dolnej 1·10 m., piękny odlew z pierwszej połowy XVIII w. Na krawędzi czapki napis w jednym wierszu obiegający dokoła, literami wypukłemi:

ILL^MVS ET RNDMVS IOANNES DE CEKARZOWICE TARLO EPVS POZNA LOCI HVIVS CVRATVS ME CVRAVIT A^O MDCCXXVI VL^MA AVG^II.

Pod tym napisem ornament z liści akantu w dół zwieszonych. Na płaszczu z czterech stron odlane płaskorzeźby: Krucyfiks z puttami dokoła, M. Boska na półksiężycu z Dziecięciem Jezus, na tarczy nad nią aniołki, pod tem napis: SVB TVVM PRÆSIDIVM; h. Topór z insygniami biskupiemi, ś. Bartłomiej trzymający nóż.

Dzwon mniejszy bez napisu.

Plebania.

Gdy w r. 1408 z części zamku przerobiono kościół, pozostawiona reszta zamku dalej służyła za mieszkanie. Starowolski w dziele Polonia, wyd. 1632 r. wymienia zamek w M. między »arces in editioribus locis et rupibus exstructae«, a dalej ze zwykłą epoce zapewne przesadą zalicza go do »palatia pulcherrima« w pobliżu Krakowa. (Mizler, Zbiór historyków polskich tom II, 441, 443). Tę część zamku w r. 1666 darowała na plebanię ostatnia dziedziczka dóbr Tęczyńskich, Izabella z Tęczyńskich Opalińska, żona Łukasza, marsz. kor. (Por. niżej napis pamiątkowy na plebanii). Plebania po r. 1871 została częściowo przebudowaną.

Budynek plebanii (*B* planu sytuacyjnego), jest wąskim, długim, o parterze i dwóch piętrach. Powstał ze skrzydła zamku średniowiecznego. Jak wskazuje rzut poziomy i przekrój pionowy podłużny (fig. 130), mury parteru są niezwykłej, miejscami półtrzeciametrowej grubości. W niektórych narożnikach są szkarpy i zgrubienia. Od strony zajazdu i schodków głównego wejścia jest wielki naddatek szkarpowy dla wzmocnienia ściany budynku na pochyłości skały stojącej. W tem zgrubieniu mieści się przedsionek na parterze, a na piętrze znajduje się nad nim szeroka galerya balkonowa. Budynek do ostatniej ćwierci XIX w. wyglądał inaczej, niż dziś i miał więcej cech przypominających stary zamek, jak wskazują widoki jego z różnych stron robione w r. 1871 [1]), fig. 132, 133, 134. Pierwszy z widoków wzięty jest niemal zupełnie z tego samego punktu, co fotografia fig. 128. Jak wskazują fig. 133 i 134, drugie piętro było dawniej tylko nad częścią budynku, wejście główne było od strony podwórza

[1]) Rysunków tych, robionych na miejscu przez Andrzeja Jana Dudraka, użyczyła mi łaskawie do reprodukcyi właścicielka pani hr. Adamowa Potocka.

i schody umieszczone były po tej stronie częścią zewnętrznie, częścią w występującym w środku fasady pawilonie. W skrzydle jednopiętrowem południowo-zachodniem była od strony podwórza jakaś zamurowana szeroka brama wjazdowa. Po roku 1871 przeprowadzono niektóre zmiany i na tem skrzydle dobudowano II piętro, dając nad całym gmachem jednostajny dach. Części stare odróżniają się zewnętrznie od części nowszej budynku; pozostały w niej od strony podwórza dawne obramienia i gzemsy okienne z kamienia, o kształtach późno renesansowych, dość

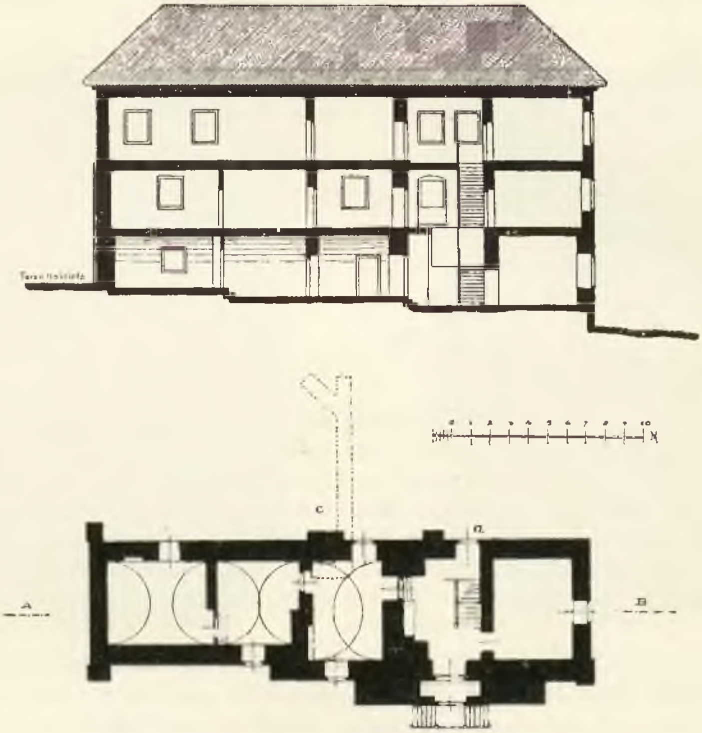

Fig. 131. Morawica. Przekrój pionowy podłużny i rzut poziomy plebanii.

grubej roboty i zniszczone. W nadbudowanej części II piętra dano nad trzema oknami od podwórza kamzamsy z innych usuniętych okien. Po zniesionym pawilonie od strony podwórza, mieszczącym klatkę schodową, została niższa rozszerzona przybudówka, mieszcząca na I piętrze rodzaj werandy, oświetlonej wielkiemi oknami. Zniesiono schody zewnętrzne i kilka innych przybudówek, widocznych na fig. 134. Obok zamurowanej szerokiej dawnej bramy, przy *a* rzutu poziomego, wstawiono małe drzwi wejścia od podwórza gospodarskiego, zasłonięte dziś klombem. Nad niemi jest wmurowaną od zewnątrz tablica czarna marmurowa, prostokątna, mająca 0·30 m. wys., 0·80 m. szerok., obramiona listewką w tej samej sztuce kamienia wyrobioną, uszkodzona podobno przy przeniesieniu z innego

miejsca w tejże samej plebanii. Napis ryty, zdefektowany[1]) wskutek pęknięć, brzmi:

HÆC DOMVS LAPID(EA) QVAM INGREDERIS HOSPES ACCESSIT ECCLÆ MORAVICENSI ET EIVS PLEBANIS TITVLO P(ERPET)VÆ AC IRREVOCABILIS DONATIONIS AB ILLVSTRISSIMA ET ECELLETSMA D. D IZABELLA OPA(LINSKA) COMITISSA IN TENCZYN CVRIÆ REG. MARESCHAL. VLTIMA HÆREDISSA ANTIQVISSIM(Æ) PROS(APIA)E TENCZYNIANÆ TESTANTE DONATIONE CORAM ACTIS CASTRI NEOCORCINEŇ FER(IA SECVNDA IŇ VIGI)LIA S. MATTHÆI APLI ET EVAŇ A. DŇI M.D.C.LXVI [RECOGNITA
TV BENEVOLE (H)OSPES PATRONÆ MVNIFICENTISSIMÆ ÆTERNAM PRECARE QVIETEM.

Wnętrze ma na wszystkich piętrach jeden rząd pokoi. Trzy izby parteru są beczkowo zasklepione. Szczegółów architektonicznych żadnych niema. Pod budynkiem niema piwnic, tylko korytarze, rozciągające się

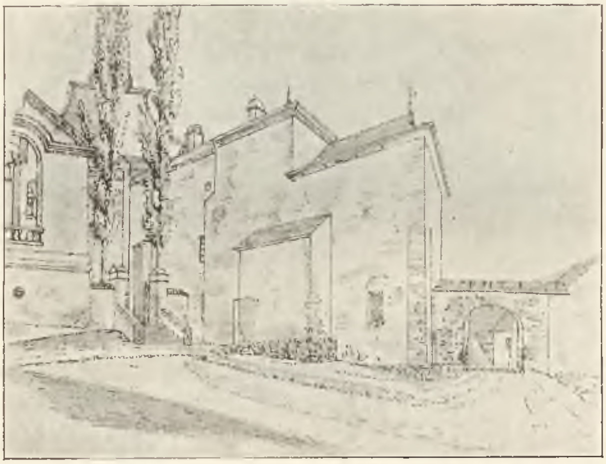

Fig. 132. Morawica, Widok dawnej plebanii i kościoła.

częścią pod plebanią, częścią pod dziedzińcem, zaznaczone na planie parteru liniami przerywanemi. Wejście dzisiejsze, nowsze, jest przez przybudówkę przy *c*, po kilkunastu schodach na dół. Tu dochodzi się do środka korytarza starego, który na prawo i na lewo zniża się równią pochyłą. Korytarz jest nieobmurowany i niesklepiony, tylko wybrany w rodzaju martwicy, szeroki ok. 0·80 m.; na wysokości średniego wzrostu człowieka jest w ziemi wydrążona powała z dwóch na boki nachylonych płaszczyzn, jak wklęsła strona daszku siodłowego. Miejscami dodano zasklepienie nowsze. W stronę podwórza jest dłuższe ramię, na końcu rozgałęzione. Pod plebanią zaś korytarz załamuje się pod kątem prostym i na końcu krótkiego ramienia urywa się raptownie, zamknięty zamurowaniem podobno nowszem, za którem korytarz rzekomo ciągnie się dalej.

[1]) Uzupełnienia poczynione są w nawiasach według odczytania Łepkowskiego (Przegląd zab. 46), za którego czasów tablica była w lepszym jeszcze stanie i znajdowała się na plebanii »nad wrotami«.

Jest to więc część dawnego zamkowego korytarza może wycieczek. Ma on podobieństwo do katakumb rzymskich, zwiększone jeszcze tem, że w martwicy powały widzimy ryte napisy; litery są kształtu używanego w XVII w. Można tam wyczytać:

BORGIAS, dalej MARIA, gdzieindziej SoLI DEO GL . . . . itd.

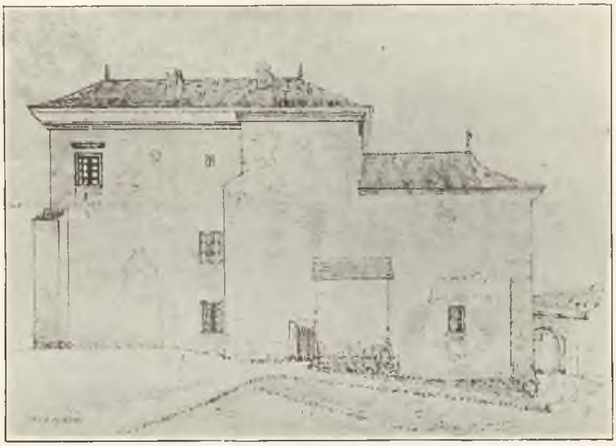

Fig. 133. Morawica. Widok dawny plebanii. Strona od zajazdu.

Portrety na plebanii:

Augusta Aleksandra Czartoryskiego. Malowanie olejno na płótnie, w półfigurze, nat. wielkości. Przedstawia mężczyznę wygolonego, w białej

Fig. 134. Morawica. Widok dawny plebanii, od podwórza gospodarskiego.

peruce puklastej, w zbroi, z gwiazdą orderu Orła białego i wstędze szafirowej doń należącej. W narożniku górnym, na prawo od widza, namalowany jest napis w trzech wierszach:

Stan:[1]) Aug: X. Czartoryski
fundator kościoła w Morawicy
r: p: 1743

Izabelli Lubomirskiej. Olejny, na płótnie, rozmiarów 0·40 m. wys., a 0·30 m. szerokości, licho malowany. Przedstawia zapewne Elżbietę, córkę Augusta Aleksandra Czartoryskiego, a żonę Stanisława Lubomirskiego, marsz. w. kor.

Dawniejszy opis. W akcie wizyty Płaszyńskiego z r. 1783 (na plebanii) jest jeszcze wzmianka o portrecie Załuskiego, biskupa krak., którego obecnie brak. Być może, iż ten sam znajduje się na Bielanach w zakrystyi (por. wyżej Bielany, obrazy w kościele).

Wykopaliska przedhistoryczne. Na wzgórzu, zw. Popówka, albo Popowa góra, a wspomnianem już w dekrecie biskupa krak. z r. 1341, na granicy wsi Morawica, Kleszczów, Baczyn i Brzoskwinia, na polu do probostwa w Morawicy należącem, odkryto ok. r. 1850 grobowisko pogańskie. Urny stamtąd dostały się do zbioru Karola Rogawskiego w Olpinach i do Gabinetu archeologicznego przy Uniw. Jagiell. w Krakowie, nadto kilka znajduje się w Nordisches Museum w Berlinie (Łepkowski, Przegląd zabytków 47). Miejsce to jest na wpół lesiste, nad skalistym jarem (Słown. geogr. pod »Popówka«). Ztąd pochodzą urny i 1 narzędzie bronzowe »z miejscowości Brzoskwinia«, w zbiorach Akademii Umiej. w Krakowie i okrzeski kamienne w Gab. arch. Uniw. Jag., Nr. Inw. 7305; nieco czerepów z urn posiada hr. Adamowa Potocka w Krakowie. — Do dziś dnia wykopują tutaj urny. (Z opowiadania X. Proboszcza miejscowego).

31. Mydlniki.

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa 7 kilom., należy do parafii ś. Szczepana w Krakowie.

W średnich wiekach: Midlnik, Mydlnyky, Mylniki (?).

R. 1286 Leszek Czarny nadaje Dominikanom krak. przywilej wieczystego poboru wody z Rudawy, poprowadzonej do klasztoru ich w Krakowie od Mydlnik przez Krowodrzę. Z tekstu wynika, że koryto dominikańskie już przedtem istniało, a przywilej okazał się potrzebny z powodu, że zakon Duchaków, jako właśc. Krowodrzy, i Grzegorz Żegocic, właśc. Balic, zaprzeczali Dominikanom prawa poboru tej wody. (Kod. dypl. kat. kr. I, 118). »Zaklika cancellarius reg. Pol.« za Jagiełły, od r. 1401 występuje jako »Zaklika de Mydlniki« (Kod. Uniw. I, 32). R. 1447 M. należą do małoletniego Bartosza Dunina ze Skrzynna, nad którym opiekę obejmuje Krzesław z Kurozwęk (Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 3308). Według Długosza, właścicielem M. za jego czasów jest Dobiesław Kurozwęcki, kaszt. rozpierski (Lib. ben II, 13, 16); jednakże wiemy, że w roku śmierci Długosza (1480) było kilku współwłaścicieli, braci Poraitów Kurozwęckich: Piotr podsk. w. k., Dobiesław, kaszt. rozp., Stanisław »Kanclerz«, a właściwie podkanclerzy, Krzesław dziekan gnieźn. i Mikołaj »de Kurozwanky alias de Mydlnyky heredes«. Ciż wymienieni są jeszcze r. 1485 z wyjątkiem Stanisława, zmarłego w tym czasie (Helcel op. c. zap. 4230 i 4298). R. 1510 czytamy o Stanisławie Szafrańcu »de Pieskowa Skala, Mylniki (?) etc. heres« (Bobrzyński, Decr. jud. D. 19). R. 1581 Stanisław Dębnicki właściciel M. (Pawiński, Małop.). R. 1624 umarł »gener. dom. Erasmus Danigiel, »haeres in M.«, którego pomnik z tym napisem jest w kościele Panny Maryi w Krakowie. Niesiecki zamieszcza go pod Dangel h. Dangel, nazywa go starostą na Łobzowie

[1]) Tak!

i ostatnim swego rodu. Starowolski wylicza Mydlniki w pierwszej połowie XVII w. pomiędzy »palatia pulcherrima« w okolicy Krakowa (Polonia, wyd. Mizlera Historyków 443).

Dzisiejszy dwór stoi na niewielkiej skale wśród wsi i wskazuje, że mogło położenie być niegdyś obronnem, lecz żadnych śladów dawnej budowy nie zawiera.

J. Louis (Przechadzka po rynku krak. str. 29) wspomina o pręgierzu, którego kamienne resztki za czasów wolnego miasta z rynku krak. do Mydlnik przeniesione zostały i ustawione jako figura przydrożna. Istotnie stoi tam, po lewej ręce dojeżdżając z Łobzowa do Mydlnik, słup kamienny z kilku sztuk złożony, jakoby toskański, w którym jednak właściwości pręgierza dopatrzeć się nie można. W każdym razie ciosy te zdają się należeć do okrągłego trzonu kolumny, nie starszej nad w. XVII.

Wykopalisko. W r. 1902, czy na początku 1903, koło kamieniołomów w Mydlnikach znaleziono w ziemi szkielet i przy nim grot strzały. Strzałę tę nabył p. Jan Stach, prof. gimnazyum III w Krakowie.

32. Olszanica.

Wieś, oddal. zach. od Krakowa $7^1/_2$ kilom., należy do par. ś. Salwatora na Zwierzyńcu.

W średnich wiekach: Olszenicia, Olszenica, Olschenycza, Olschyenycza.

R. 1254 Bolesław Wstydliwy pomiędzy wsiami, należącemi do Norbertanek Zwierzynieckich, które uwalnia od ciężarów, wymienia wieś Olszenicia (Kod. dypl. kat. kr. I, 53). Wspomina o niej Długosz (Lib. ben. I, 64; III, 62, 74).

Wykopalisko przedhistoryczne. Około r. 1856 odkryto tu grobowisko pogańskie, o którem była wiadomość w *Czasie* z r. 1856 Nr. 123. Pisał o niem Rogawski w pracy: O wykopaliskach Leżajskich (Łepkowski, Przegl. zab. 8).

33. Pleszów.

Wieś, oddal. wschod. od Krakowa $12^1/_2$ kilom., parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Plessow, Plessov, Plesszo, Plessowo, Pleschow, Pleschaw, Plyeschow.

R. 1326 wieś już istnieje (patrz niżej: Kościół paraf.). R. 1375 »gener. domina Anca nata quondam Lenardi heredis de P.«, a żona Imrama, syna Zawiszy, kaszt. wojn., wraz z mężem daje klasztorowi mogilskiemu w zastaw część nadbrzeża Pleszowskiego (Dyplom. mogil. 72), Imramus de P. wspomniany w latach 1384 i 1386 (Bartoszewicz, Kod. dypl. pol. III, 337, Kod. dypl. kat. kr. II, 109), jako kasztel. zawichojski w latach 1395—1402 (tamże II, 196, 231, 237, 267 i Kod. dypl. Krak. 119). W latach 1401—1427 występuje Jan, syn Imrama »de P. haeres« (Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 758, 2059; Kod. kat. kr. II, 321, 323, 347, 383, 415, 425, 430, 443; A. gr. z V, 53); a 1416—1418 obok niego Jacobus de P. haeres (tamże 415, 425, 430, 443); r. 1415 Nicolaus de P. haeres (Kod. Uniw. I, 106); Długosz w Lib. benef. w jednem miejscu mówi, że właścicielem jest Stanislaus Pleschowsky. nob. de domo Szulima (I, 113), więc może ten sam »Stanislaus de P. de armis Sulima«, jeden z dwunastu baronów, którzy odznaczyli się r. 1443 w bitwie Warneńczyka z Turkami (Długosz, Hist. łać. IV, 690); a w drugiem miejscu, że właścicielem Johannes de domo Cygnorum (Lib. ben II, 163). Być może, iż właśnie w tym czasie, około połowy XV w. P. przeszedł od Sulimczyków w ręce Łabędziów. R. 1488 Joannes Labancz heres de P. (Helcel op. c. zap. 4343). R. 1540 właścicielem Jan

Kościelecki, podkom. krak. (Kod. mogil. 178), a r. 1631 ks. Ostrogski (tamże, 121). R. 1671 właścicielem ks. Aleks. Janusz (Sanguszko), a po Sanguszkach r. 1764 ks. Stanisław Czartoryski, po nim ks. Józef Czartoryski, stolnik lit. (Arch. m. Krak. akta luźne »Variae civitates«). W XIX w. P. przeszedł do Kirchmayerów.

Kościół parafialny ś. Wincentego dyak. i męcz. Patron: Kazimierz Osiecimski.

($^{15}/_{7}$ 1902)

Parafia stara. Jest podanie, że kościół pierwotny poświęcił ś. Stanisław. R. 1326 istniała parafia i dekanat pleszowski (Theiner, Monum. Pol. I, 246). W XV w. był kościół drewniany (Długosz, Lib. ben.). Obecny murowany stanął r. 1806 (Schemat.) według planów X. Sebastyana Sierakowskiego, kan. krak. (Łętowski, Katal. IV, 40), fundacyi Czartoryskich (Łepkowski, Przegląd zab. 68).

Bractwo ś. Różańca założone w r. 1686 (Arch. m. Krakowa Akta luźne »Variae civitates«).

R. 1326 wymieniony Nicolaus plebanus eccl. de Plessow (Theiner, Monum. I, 246). Plebanom pleszowskim przysługiwało pierwotnie wyłącznie prawo udzielania sakramentów chrztu i małżeństwa w kościele ś. Bartłomieja w Mogile (Monografia Mogiły cz. I, 94). R. 1442 kard. Zbigniew Oleśnicki, biskup krak., kazał sprawować te czynności Cystersom w Mogile. Spór o to przez długie lata toczony przez plebana pleszowskiego, zakończył się w r. 1465 na korzyść klasztoru (Dyplom. Mogil. 118—121). W sporze tym wspominany w latach 1454—1465 Swantoslaus, plebanus in Pleschaw, albo parochus pleszowiensis (tamże, tudzież Kod. Uniw. II, 205—206). R. 1467 proboszczem był Jan Piekarski (Łepkowski, Przegl. zab. 68). R. 1678 pleban X. Młodzianowski zrujnowany kościół drewniany podźwignął. R. 1754—1756 pleban X. Luzarkiewicz. R. 1780—1794 X. Andrzej Jurkowski (Arch. m. Krak. Akta luźne »Variae Civitates«).

Budynek kościelny dość duży, murowany, jednonawowy, z wieżą wyrastającą ze środka głównej fasady. Całość razem z wieżą, zakrystyą, boczną sionką i schowkiem przy prezbiteryum tworzy na zewnątrz budynek zwarty, na planie prostokąta, przykryty jednym dachem, w który tylko wcina się korpus wieży. Część prezbiteryalna odznaczona jedynie niewielkiem ryzalitowem wciągnięciem ścian w głąb. Architektura ceglana tynkowana, w stylu empire. Fasada pseudo-klasyczna, podzielona jest pilastrami i ma fronton trójkątny. Przypomina ona nieco typ kościołów w Krakowcu (por. Sprawozd. Kom. hist. szt. tom VI, str. XXIII), w Petrykozach pod Opocznem, tylko jest skromniejsza i lichsza. — Wnętrze: nawa w kształcie wydłużonego prostokąta o czterech narożnikach skośnie ściętych, podzielona na wąskie przęsła pilastrami u bocznych ścian, z których wyrastają pasy (gurty), dzielące przęsła sklepienia kapiasto między pasami wgłębione. Prezbiteryum znacznie węższe i niższe, małe, na planie kwadratu, nakryte sklepieniem beczkowem na osi podłużnej, wspierającem się na czterech kolumnach jońskich, stojących wolno w narożnikach kwadratu. Wykonanie szczegółów ornamentacyi, kolumn, kapiteli świadczy o wprawnej ręce miejskich robotników. Zakrystya po jednej stronie prezbiteryum, a schowek i sionka po drugiej wypełniają różnicę szerokości wnętrza nawy i prezbiteryum, przy jednostajnej szerokości zewnętrza budynku, i mają plan dziwaczny, prostokątnie załamane, obiegając razem trzy boki kwadratu prezbiteryum.

Ołtarze.

Tryptyk w ołtarzyku bocznym ś. Anny w nawie, w środku długości ściany, po prawej ręce wchodzącego do kościoła (fig. 135).

Ołtarz ten pochodzi z dawniejszego kościoła, w inwentarzu z r. 1783 wspomniany jako »bardzo stary, pozłacany, z drzwiczkami per modum szafki« (Arch. m. Krakowa Akta luźne »Variae civitates«).

Fig. 135. Pleszów. Ołtarzyk boczny w kształcie tryptyka późno renesansowego.

Na mensie stoi szafa na cokole, wysokość cała 2·30 m., szerokość gzemsu cokołowego 1·365 m. Szafa jest dziełem snycerskiem późnego renesansu, szlachetnego pomysłu i dobrego rysunku, wykonania nieco grubego, lecz pełnego charakteru. Po bokach cokołu, będącego zarazem predellą, dwa stylobaty, nad niemi wznoszą się kolumny z koryncki mi kapitelami. Trzony ich, obracając się na czopach, służą zarazem za oś,

czyli bieguny dla bocznych skrzydeł tryptyku. U góry zakończenie stanowi belkowanie i gzems koronujący. Cała ta budowa otwartego tryptyku pokryta jest nadzwyczaj bogatą snycerską ornamentacyą. Na stylobatach po bokach predelli są płaskorzeźbione popiersia aniołów; na kolumnach od dołu kartusze w otoczeniu skrętów, w wysokości $^1/_3$ pierścień w rodzaju astragali, a nad nim ornament groteskowy; ramy otwartych skrzydeł pokrywa ornament arabeskowy, który też zdobi rodzaj dodanego dla wypełnienia przestrzeni fryzu między kapitelami kolumn. Fryz rzeczywisty na belkowaniu znów nosi wypukłorzeźbione głowy cherubinów i ornament skrętów arabeskowych. Nad gzemsem w środku wiązka wolno umieszczona wypukłorzeźbionych owoców, a po dwóch końcach stoją posążki aniołów w całej postaci. Środkowy obraz olejny na płótnie, ale na gipsowym gruncie: ś. Anna Samotrzecia, w rzeźbionej ramie. Tło obrazu ryte, czy wygniatane, złocone, wzorzyste, rodzaj zygzaków, na tem olejno malowane obłoki. Zapewne XVI w. Trybowane blaszane sukienki dodane są później. Skrzydła otwarte mieszczą obrazy olejne na płótnie, przyklejone: w górze śś. Dominik i Franciszek, niżej śś. Katarzyna Sieneńska i Jan Kanty. Skrzydła zamknięte, w ramach prostych, zawierają malowania podobne, lecz gorsze: w górze śś. Jan ewang. i Barbara, niżej śś. Elżbieta i . . . . . . ? Na predelli Narodzenie P. Jezusa, malowanie olejne na płótnie, wcale poprawne i zajmujące.

Ołtarz w. czarny marmurowy, barokowy z kolumnami wolno stojącemi, za któremi od zewnątrz skrzydła przeźrocze drewniane, rzeźbione w ornament splotów barokowych, złocone. Całość dobrego smaku, pochodzi podobno ze zniesionego kościoła WW. Świętych w Krakowie.

O b r a z y.

Dwa medaliony owalne na blasze, w ramie złoconej, na ścianie w nawie, nad tryptykiem; malowanie olejne, P. Jezus i Matka Boska, popiersia nat. wielkości, dobrego pędzla, może szkoła bolońska XVIII w.

W ołtarzu bocznym przy tęczy a cornu evangelii M. Boska różańcowa, cudowna, wspomniana w wizycie dyec. z r. 1728 (Schematyzm), olejne malowanie na drzewie, niedawno licho przemalowane, sukienka srebrna trybowana, dobrej roboty.

W ołtarzu bocznym, przy tęczy a cornu epistolae, w górnej części w medalionie eliptycznym niewielki obrazek, M. Boska wśród apostołów, niezłego pędzla.

Pendant do niego, z ołtarza przeciwległego, Wieczerza P., wisi w zakrystyi, może S m u g l e w i c z a (Łepkowski, Przegląd zab. 68).

Madonna w półfigurze z Dziecięciem Jezus, niewielki obraz olejny na płótnie w ramie złoconej, w zakrystyi. Malowanie wcale dobre, może kopia ze starego włoskiego obrazu. Z tyłu na płótnie napisano: »Ostatnia robota Z o n t a k a [1]), Potocka ofiarowała, by po naszej śmierci w kościele Pleszewskim zostało«.

---

[1]) Niewątpliwie Józefa S o n n t a g a, który w r. 1825—1834 przebywał w Krakowie. O tym jego obrazie nie pisze żaden z historyków malarstwa.

Rzeźba. Chrystus na krzyżu w ołtarzu bocznym przy tęczy a cornu epistolae. Rzeźba pełna drewniana wielkości nat., wcale dobrej roboty, zapewne XVII w.

Chrzcielnica czarna marmurowa, konchowata, jak w Modlnicy, Morawicy, Zielonkach, Ruszczy itd. Zapewne wyrób dębnicki z XVII w.

Ta chrzcielnica wspomniana w inwentarzu dawniejszego kościoła z r. 1783, tylko koncha czarna stała »na białej nodze« (Arch. m. Krak. Akta luźne »Variae Civitates«).

Fig. 136. Pleszów. Puszka na Najśw. Sakrament.

Pomniki.

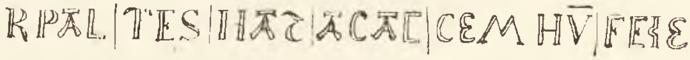
Jana Kantego Kirchmajera, sędziego pokoju okręgu mogilsk. † 1831, w stylu empire, z czarnego marmuru, w nawie przy ścianie bocznej po prawej ręce wchodzącego.

Mateusza Kirchmajera † 1834, w stylu empire z czarnego marmuru, w nawie przy ścianie po lewej ręce, z portretem na blasze w medalionie.

Kilka innych epitafiów marmurowych czarnych nowszych.

* Puszka na Najśw. Sakrament srebrna złocona, wys. bez pokrywy 0·23 m. (fig. 136). Cała stopa sześciolistna i noga pokryte ozdobą renesansową filigranową, tak zw. siedmiogrodzkiej roboty, nadzwyczaj subtelnej. Pionowa część nad dolną krawędzią stopy oraz nodus przeźrocze, w skręty arabeskowe, częściowo perełkowate. Na nodze pod nodusem rodzaj gzemsu okapowego gotyckiego. Na krawędzi stopy kąty między liśćmi przykrywa srebrny skręt drucikowy. Na nodusie sześć rozet plastycznych sześciolistnych, z blachy wyrobionych. Na dolnej części czary koszulka z sześciu medalionów kształtu liścia zaokrąglonego z filigranowych skrętów, każdy z kamyczkiem w środku; te medaliony nie stykają się ze sobą, lecz są widocznie sztucznie rozchylone i zapewne to dawny kielich o czarze mniejszej średnicy, przerobiony później na puszkę. Potwierdzać to zdaje się zagadkowy napis na skośnej dolnej krawędzi stopy, obiegający obwód sześciu liści, pismem

z początku XVI w. wyryty konturowo literami wielkiemi, po 3—5 przy łuku jednego liścia:

(. . . . . *calicem* *hunc fecit*)

Dawny inwentarz z r. 1783 wspomina o kielichu srebrnym filigranowej roboty. Zapewne z niego to przerobiono powyższą puszkę (Arch. m. Krak. akta luźne »Variae civitates«).

Ornaty.

Na atłasie białym kwiaty różnokolorowe haft. jedwab. z XVII w., aplikacya z nowszych czasów.

Fioletowy, boki z pasa polskiego, o barwie fioletowej przetykanej złotem; kolumna na siatce złotej, kwiaty jedwabne kolorowe wypukło podkładane i haftowane. Galon złoty koronkowy; XVIII w.

Kilka starych ornatów z tkanin jedwabn. XVII i XVIII w.

Reszty starych paramentów, same kolumny, na srebrnym brokacie haft złoty wypukły, XVII w.

Inwentarze z r. 1783 i 1791 wspominają, iż archiwum kościelne zawiera:
a) Metryki chrztów od 1593—1631 i od 1657 do ostatnich czasów.
b) Metryki pogrzebów od r. 1657.
c) Kopiarz dokumentów od r. 1425. (Arch. m. Krak. Akta luźne »Variae civitates«).

34. Półwsie zwierzynieckie.

Gmina podmiejska przy Krakowie, należy do parafii ś. Salwatora na Zwierzyńcu.

W średnich wiekach: Media villa alias Poluwszye, Halbindorf.

R. 1374 thabernarius von dem Halbindorf (Scab. Crac. zap. 975). Długosz w XV w. wymienia: Media villa alias Poluwszye, jako wieś należącą do parafii ś. Szczepana w Krakowie (Lib. ben. II, 15).

»Pałac« albo »Pańska karczma«, niedaleko za rogatką, pomiędzy gościńcem a błoniami miejskiemi, w okolicy dawnych ogrodów królewskich, dziś należy do klasztoru zwierzynieckiego. Jest to budynek murowany, rodzaj dworu lub pałacyku o parterze i pierwszem piętrze, zbudowanego na planie prostokąta. Dachy łamane nakształt francuskich mansardowych. Całość barokowa, zapewne z XVII w. Brama główna o kamiennem obramieniu rustykowanem, zamkniętem od góry łukiem spłaszczonym. Okna parteru i I piętra mają kamienne obramienia barokowe, starannie profilowane z uszami w narożnikach, z ławami dolnemi dość znacznego występu. Ławy te poprzecinano w późniejszych czasach dla powiększenia od dołu okien

W inwentarzu z w. XVIII, dołączonym do aktów z r. 1801, czytamy: »Ten pałac włosko gontami pobity ma facyatę (tj. ścianę szczytową) murowaną nad gankiem od

gościńca, gdzie była osoba niegdyś kamienna, teraz jest stłuczona, którą utrzymywał czop żelazny« (Arch. m. Krakowa, Acta fiscalia Nr. 93).

35. Prądnik biały.

Wieś, oddal. półn. od Krakowa $3^1/_2$ kilom., należy do par. ś. Krzyża w Krakowie. Składa się z kilku części: Pr. biskupi, ś. Krzyża czyli Duchacki [1]) itd.

W średnich wiekach: Prandnik minor v. episcopalis, Prandnyk, Prudnik, Pradnik, Brendenig.

Pod r. 1248 zapisano w »Kalendarzu krak.«: »Witus praepos. Crac. obiit, qui contulit Prudnik« (Mon. pol. hist. II, 921). Odtąd wieś należy do biskupstwa krak. R. 1421 Wojciech (Jastrzębiec) bisk. krak. nadał pewne grunty w używanie swemu kucharzowi. Z aktu nadania wynika, że posiadacze gruntów w tej wsi obowiązani byli wypiekać chleb na stół biskupi (Kod. dypl. kat. kr. II, 467), co wskazuje, jak starą jest tradycya chleba tak zw. »promnickiego«. Długosz w Lib. ben. mówi kilkakrotnie o »villa episcopalis sive praedium«. Folwark biskupi leżał długim pasem wzdłuż drogi »wielkopolskiej« czyli częstochowskiej, prowadzącej od ulicy Długiej ku Toniom, po wschodniej jej stronie. Osobno leżał dwór biskupi z ogrodem nad rz. Prądnikiem, w pobliżu jego rozdziału na dwa koryta. — Klasztor ś. Ducha ma w XV w. w tej wsi z nadania biskupiego trzy młyny z gruntami. Nadto istnieje »pratum hospitalis Crac. ubi fluvius Prandnik limes est« (Długosz, Lib. ben. I, 42, 159; III, 42). Te pola święto-duskie wzdłuż drogi wielkopolskiej po zachodniej jej stronie wraz z młynami stanowiły Pr. Duchacki; jeden z owych młynów już w r. 1496 był papiernią, którą w XVI w. dzierżawił Jan Haller drukarz krak., a po nim jego wdowa (Piekosiński, Średniow. znaki wodne, Kraków 1893). Papiernia zaniedbana w końcu XVIII w., i za nią na zachód młyn zw. Bularnia, nabyty przez kapitułę krak., znajdowały się w pewnem odosobnieniu po zachodniej stronie gościńca warsz. między dwoma korytami rz. Prądnika, naprzeciw ogrodu i dworku zw. Pocieszką (Plan okolic Krak. z r. 1783, Bibl. Jag. Inw. Nr. 5356). Był jeszcze inny młyn, który r. 1464 kapituła krak. kupiła od Mikołaja Ostrowskiego, plebana z Wojkowa i Mikołaja Polanowskiego, sędz. bisk. i sprzedała Hartlipowi (Łętowski, Katal. II, 25). Nie jest jasną sprawa założenia na Prądniku klasztoru i szpitala ś. Ducha przez Iwona Odrowąża w latach 1221—1223, o którem wspominają roczniki i katalogi (Monumenta pol. hist. III, 71, 356; II, 802, 837, 876), ale być może, iż tu pierwotny szpital istniał, zanim został przeniesiony do Krakowa.

Podczas regulacyi dochodów biskupich na Sejmie czteroletnim Pr. biały, jako byłe dobra biskupstwa krak., został w r. 1789 przyłączony do skarbu wojskowego i w r. 1790 dany w dzierżawę Jackowi Kluszewskiemu, star. brzegowskiemu, lecz w r. 1793 znów oddany biskupowi Kossakowskiemu, poczem r. 1796 przeszedł w posiadanie rządu austryackiego. Jeszcze na początku XIX w. zaliczany bywa do dóbr kameralnych. Potem sprzedany przeszedł w ręce prywatne (Arch. m. Krakowa, lustracye dóbr inkamerowanych przez rząd austryacki). Obecnie obszar dworski składa się z dworu i 47 morgów pola, jest własnością p. Jaroszyńskiego. W ustach ludu posiadłość do dziś dnia nazywa się »Biskupie«.

Na tutejszych błoniach witała szlachta Henryka Walezyusza, przybywającego na tron polski w r. 1574 (Solignac przyt. przez Balińskiego, Star. Polska II, 60). Na polach między tą wsią, Prądnikiem czerwonym a Krakowem odbyła się bitwa Zamojskiego z Maksymilianem austryackim w r. 1587, po której ostatni ustąpił na Śląsk (Słownik Geogr.).

---

[1]) Por. Łepkowski, Przegląd zab. 5.

($^{25}/_{9}$ 1901)

Dwór, dawny dworzec letni biskupów krak.

Samuel Maciejowski, bisk. krak. »włoskim kształtem dom piękny zbudować kazał« (Górnicki, Dworzanin), o którego budowie wzmiankę znajdujemy pod r. 1547 w księgach miejskich krak.: »gratia lustrandi aedificium illud, quod... episcopus Crac. modernus exstruxit in Prandnyk« (Arch. m. Krak. Acta Cons. Crac. 1547—1549, p. 82). Tu odbywały się rozmowy humanistów, których odbiciem jest Dworzanin Górnickiego i przebywało wielu sławnych mężów owego czasu. Augustinus Rotundus w r. 1549 wychwala »loci amoenitatem et aedificiorum elegantiam« (Hosii epistolae I, Nr. 325). Po śmierci Maciejowskiego dwór uległ zaniedbaniu i przez kradzieże pozbawionym został swej ozdobności, lecz Zebrzydowski bisk. krak. w r. 1551 na nowo go urządził i ogrody włoskiemu ogrodnikowi zdobić kazał (Listy Zebrzydowsk. Nr. 590 i 628). Inwentarz z r. 1572, przechowany w aktach Kapituły krak., wylicza, iż dwór na Prądniku posiada dział 33 (Łętowski, Katal. III, 103).

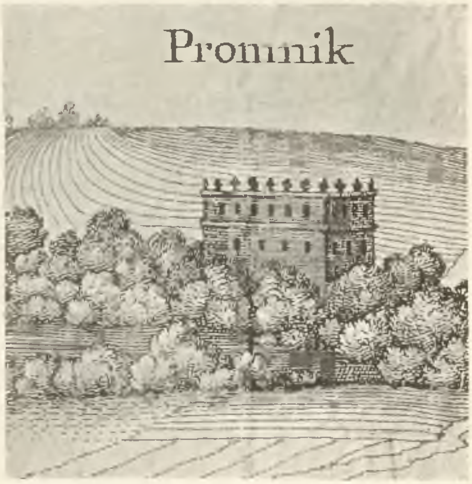

Fig. 137. Prądnik biały. Widok dworca biskupów krak. ok. 1600. Z miedziorytowanego widoku Krakowa Fischera de Jonghe.

Budynek, z czasem zniszczały, wielkim nakładem dźwignął w połowie XVII w. biskup Gębicki, jak czytamy w panegiryku Temberskiego, Fascia lemniscata, Crac. 1657 (A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5te, 392 i n.), a znów pod koniec życia Gębickiego spustoszony od Szwedów odnowił jego następca Trzebicki w r. 1669, o czem świadczy współczesna tablica marmurowa z wyrytym napisem pamiątkowym, przeniesiona w r. 1829 z Prądnika do katedry krak. i wmurowana naprzeciw schodów do kapitularza (Łętowski, Katalog II, 211; Hoszowski, Andrzej Trzebicki 79—80; Tomkowicz, Napisy domów krak. Kraków 1899 str. 48, odbitka z Teki Grona Konserwatorów Galicyi zachodniej). Za konfederacyi barskiej w r. 1771 wojska rosyjskie zniszczyły pałac, który potem długo stał pustką, bez drzwi, okien, podłóg i pieców. Pokoje na piętrze były bez sufitów (Archiw. m. Krakowa, lustracye dóbr inkamerowanych przez rząd austryacki). Na miedziorycie Fischera de Jonghe i innych mu pokrewnych widokach Krakowa z czasu około r. 1600 widzimy zwykle pod napisem »Promnik« w północnej okolicy Kleparza, a na wschód od Łobzowa, wśród klombu drzew pałacyk murowany, zabudowany jak się zdaje w kwadrat, z rzędem okien wysokiego parteru i rzędem okien piętra nad gzemsem kordonowym; ponad piętrem w górę strzela koronka attycka, obchodząca cały budynek i przypominająca attykę Sukiennic lub Prałatówki P. Maryi w Krakowie (fig. 137). Dwór więc biskupi na Prądniku był budową renesansową włosko-polską, w rodzaju np. dworu w Szymbarku (p. Teka Konserwat. Gal. zach. z r. 1900, lub ratuszów na Kazimierzu, w Tarnowie, w Sandomierzu, tylko, zdaje się, z dziedzińcem w środku budynku.

Dwór leży nad rzeką Prądnikiem, po lewym jego brzegu, przy nagłym skręcie ku zachodowi gościńca prowadzącego z Krakowa do Zielonek, a na spotkaniu się jego z drogą od Witkowic. Jest to dziś dość obszerny dom mieszkalny murowany parterowy na małem wzniesieniu, podłużny prostokąt z podjazdem od frontu na kolumnach. Architektura bezstylowa, typ ogólny dworu wiejskiego. Wewnątrz uderzają rozmiary

izb, zwłaszcza hali wchodowej, zajmującej środek domu przez całą jego głębokość i oświetlonej oknami na przestrzał. Pod domem są piwnice sklepione, jedna pod końcem zachodnim zajmuje więcej niż $^1/_3$ powierzchni domu i ma piękne sklepienie renesansowe z lunetami i »drutami« na spotkaniu płaszczyzn. Z tyłu od strony ogrodu widać reszty murów z tylnego korpusu i jednego bocznego skrzydła, wskazujące, że niegdyś był to zabudowany kwadrat z dziedzińcem małym w środku. Mianowicie od zachodu zamyka ten wewnętrzny dziedzińczyk piwnica sklepiona, stojąca pod kątem prostym do budynku frontowego, której mury wzniesione nad poziom około 2 m. są z cegły średniowiecznej o grubości 0·08 m. Do tej małej piwniczki przylega wielka około 1·50 m. nad poziom wzniesiona piwnica z kamienia wapiennego, częścią łamanego, częścią ciosowego, równoległa do głównego budynku, tylko nieco odeń krótsza. Jest to wysoka przestrzeń, o sklepieniu, częściowo zapadłem. Według podania na miejscu, miała tu być stajnia. Czwarty wschodni bok prostokątnego wąskiego dziedzińczyka, tymi budynkami objętego, jest dziś otwarty. Całe założenie jest dość okazałe. Z frontu ku rzece Prądnikowi jest obszerny dziedziniec zajazdowy, ujęty po bokach opodal domu mieszkalnego dwoma podłużnymi budynkami murowanymi, niegdyś oficynami, w których dziś jest obora i stodoła. Od tych budynków wychodzą końce ogrodzenia wielkiem półkolem zatoczonego i zamykającego od frontu dziedziniec zajazdowy. Jest to niski parapet murowany, z którego w równych odstępach strzelają w górę filary murowane na planie kwadratu, wys. ok. 3 m., nakryte płytami kamiennemi, na których stoją wielkie pełne wazony kamienne z nakrywami, późno barokowe, ozdobnie rzeźbione. Reszta podobnego ogrodzenia, dwa razy załamanego pod kątem prostym, znajduje się także przy zachodnio-południowym narożniku domu; zdaje się, że było tu zamknięcie i brama. Tu leży na ziemi wazon zrzucony ze słupa. Na osi głównego budynku półkoliste ogrodzenie jest przerwane bramą wjazdową, od góry otwartą, a tylko flankowaną silniejszymi

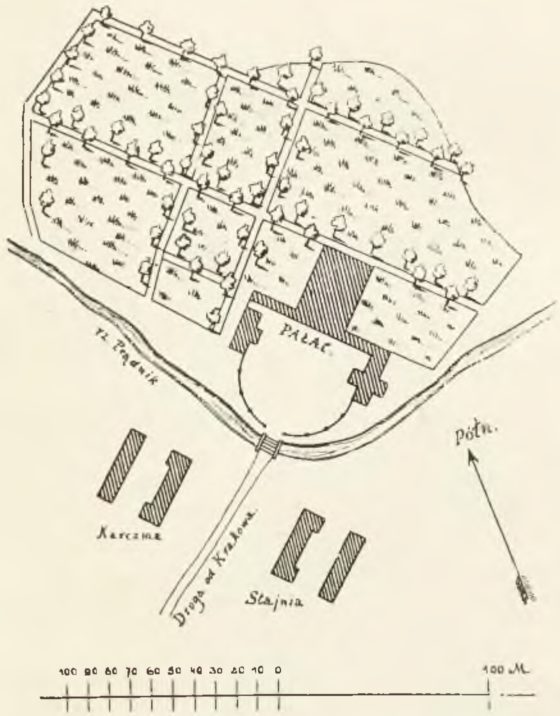

Fig. 138. Prądnik biały. Plan sytuacyjny dawnego dworca letniego biskupów krak. Z mapy robionej ok. r. 1800 (Arch. m. Krakowa).

i wyższymi słupami bocznymi, o rzucie poziomym skomplikowanym, nakrytymi bogatym gzemsem z piaskowca i uwieńczonymi większym, okazalszym wazonem kamiennym. Szkicowy widok i rzut poziomy takiego słupa bramy daje fig. 139. Wykonanie tego ogrodzenia staranne, wskazuje rękę miejskich mularzy i kamieniarzy. Na przedłużeniu osi zewnątrz bramy jest murowany most nad rz. Prądnikiem, mający po jednej stronie dwa stare słupki ciosowe od baryery. Wreszcie jeszcze dalej ku połud.-zach., stoją opodal gościńca, po obu jego stronach, naprzeciw siebie, a równolegle do przedłużonej osi całego zabudowania dwa obszerne domy murowane podłużne parterowe z piętrem nad środkową częścią. Były to stajnia biskupia i zajazd dla gości. Za dworem od północy i zachodu rozciąga się ogród dość obszerny, a będący zapewne częścią dawnego ogrodu biskupiego. Przecina go kilka linij szpalerów grabowych i innych, tworzących prostokąty i zniszczonych przeważnie. Najlepiej zachowała się poczwórna aleja drzew biegnąca pod kątem prostym do osi podłużnej zabudowań i dochodząca na skrzyżowaniu z inną aleją do kręgu drzew starych, wśród których leży głaz ciosowy.

Fig. 139. Prądnik biały. Szkic i rzut poziomy słupa bramy ogrodzenia dworca biskupiego.

Dawniejszy opis. W r. 1796 pałac murowany z kamienia miał po każdej stronie dwie wysokie wieże. Miał on od frontu 18° długości, a z tyłu od ogrodu 20°3′ długości. Mieściła się w nim sień sklepiona, mierząca 20° długości, a 15° szerokości. Koło niej po czterech rogach było po jednym pokoju dużym. Górne piętro miało podobnie wielką sień, czy salę i cztery pokoje, w jednym z nich stał ołtarz. Piwnica pod frontem pałacu sklepiona, miała 22° (?) długości, a 15° szerokości. Od tyłu pod pałacem była lodownia sklepiona, mierząca dług. 4°, szer. 3°. Po dwu bokach stały na placu wjazdowym oficyny, połączone z pałacem gankami sklepionymi. Oficyny były piętrowe i miały każda po pięć pokoi na dole i pięć pokoi na piętrze, w pokojach były kominki. Plac wjazdowy zamknięty był ogrodzeniem w półkole ze słupami, na których stały wazony kamienne. O sto kroków przed pałacem, przy drodze z Krakowa, stały, na lewo jadąc od Krakowa karczma, na prawo stajnia biskupia. Oba te budynki murowane w kwadrat z kamienia. — Za pałacem przy »drodze warszawskiej« stał szpital drewniany, a na końcu ogrodu mieszkanie ogrodnika w domu drewnianym i oranżerye drewniane (Inwentarz budynków w Prądniku białym z r. 1796, Archiw. m. Krakowa, lustracye dóbr inkamerowanych przez rząd austryacki).

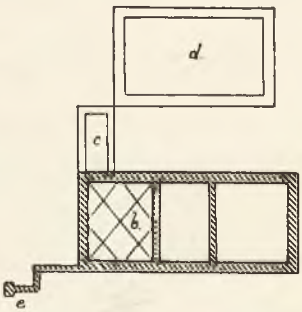

Fig. 140. Prądnik biały. Szkic rzutu poziomego piwnic dworca biskupiego. Stan obecny.

Dla objaśnienia tego opisu dodajemy plan sytuacyjny zabudowań i ogrodu z mapy Prądnika b. z tegoż czasu z niemiecką legendą, znajdującej się w Archiwum m. Krakowa (fig. 138). Założenie to można i dziś jeszcze rozpoznać na miejscu, pomimo zmian zaszłych od tego czasu.

Fig. 140 przedstawia szkic rzutu poziomego dawnego dworca biskupiego, w stanie obecnym, na wysokości piwnic; *b)* jest pięknie sklepiona piwnica pod korpusem frontowym, *c)* piwniczka z boku dziedzińca wewnętrznego, *d)* piwnica skrzydła tylnego od ogrodu, *e)* słup na końcu reszty muru łączącego z oficyną, na którym stał wazon, dziś zrzucony na ziemię. Ściany dworu obecnego zakreskowane są skośno. Mury walących się piwnic zaznaczone konturowo.

36. Prądnik czerwony.

Wieś, oddal. północno-wschodn. od Krakowa $3^1/_2$ kilom., należy do parafii ś. Mikołaja w Krakowie. Obszar dworski składa się z kilku części mających swoją nomenklaturę: Pr. Celarowski, ś. Łazarza czyli Karmelitów albo bosacki, Dominikanów, probostwa ś. Mikołaja.

W średnich wiekach: Pradnik major, Magna Prandnyk; por. nazwy Prądnika białego.

Pod r. 1105 wspomniany »Prandnyk cum taberna, cuius haeredes Mars et Ratay 3 scotos solvunt« klasztorowi tynieckiemu, w podrobionym przywileju kard. Idziego (Kętrz. Sm., Kod. dypl. tyniecki 2) i pod r. 1229 między wsiami płacącemi daninę klasztorowi tyniec., w podrobionej bulli papieskiej (tamże 22). R. 1275 Bolesław Wstydl. z Kingą potwierdzają nadanie Prądnika, uczynione klasztorowi tyniec., uwalniając od wszelkich opłat na rzecz księcia (Bart. Kod. dypl. polsk. III, 109). Odtąd klasztor występuje stale jako reprezentant dworu w Prądniku czerw.; obok niego jednak na pewnych częściach są inni więksi właściciele. R. 1311 Łokietek odbiera mieszczanom krak. jako buntownikom sołtystwa de Prandnik itd. i zwraca je klasztorowi tynieckiemu (Kętrz. Sm. Kod. tyn. 78). W ciągu XIV w. powstają różne sołtystwa na Pr. czerw. i czynią się o nie transakcye (Kod. dypl. mał. I, 209, 346; II, 221). R. 1389 praedium in P. penes civit. Cracovien. stanowi dotalicium dom. Katharinae rel. Peschconis dicti Wenrich (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 5413). Według Długosza »villa Pr. abbatis Tyniczjensis, ubi in aliquibus locis strata Slumniczensis divisionem... ostendit, a gdzieindziej »Magna Prandnyk, quam dividit a Witkowice strata Myechoviensis« (Lib. ben. I, 42, 158) zawiera między innemi wieczyste sołtystwo, które w r. 1400 fr. Jaroslaus ord. praedic. bisk. sufr. krak. za swoje pieniądze zakupił dla klasztoru Dominikanów krak. Dalej jest pięć łanów, które niegdyś należały do klasztoru Franciszkanów w Krakowie, lecz od nich nabyli je Dominikanie. Prócz tego są trzy folwarki należące do mieszczan krak.; z tych wymienia jeden: »praedium et fundum, quem in praesentia Jacobus dictus Schelwa tenet« (tamże I, 603; II 28; III, 210, 453—454). R. 1480 jud. terrestre w Krakowie wciąga w akta zapis uczyniony przez Długosza historyka klasztorowi Kartuzów, mającemu się założyć w Prądniku lub gdzieindziej pod Krakowem (Kod. uniw. III, 72). W celu takiej zamierzonej fundacyi Długosz r. 1479 zakupił był grunty Jakuba Schelwy z Krakowa, X. Jakuba, X. Marcina oraz Elżbiety Ryncziów, razem cztery łany średzkie pola i łąkę nad rzeką Prądnikiem. Potem chciał zamienić te grunty za górę bielańską i zawarł umowę z jej właścicielem Zarogowskim; śmierć obu kontrahentów przerwała układy. Później łany i łąka w Pr. dostały się kollegiacie Sandomir., od której je r. 1603 kupili Dominikanie krak. (Za aktami archiwaln. i rękop. O. Arnolfa Kameduły, A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5te, str. 387—388; por. Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 4216, 4221, 4223, 4225). — Prądnik Dominikański powstał zapewne z połączenia tej posiadłości z sołtystwem i łanami już od średnich wieków do klasztoru należącymi; leży on wąskim pasem nad rzeką Prądnikiem na wschód drogi warszawskiej, oraz szerszym płatem skręca się ku północy, po wschodniej stronie gruntów klasztoru tynieckiego (Plan okolic Krakowa z r. 1783, Bibl. Jag. Nr. inw. 5356). Jakiś folwark miał Dominikanom zapisać Jan Ligenza woj. łęczycki r. 1369 (Niesiecki).

R. 1482 opat tyniecki zatwierdza zapis gruntu w Pr. uczyniony przez kmiecia na rzecz kościoła ś. Mikołaja w Krakowie, a r. 1497 stanął podobny układ co do innego gruntu obok pól plebana ś. Mikołaja na Prądniku (Kod. Uniw. III, 91, 202). To początek części należącej do probostwa ś. Mikołaja. — Część Celarowska leżała wąskim pasem obok drogi warszawskiej po wschodniej jej stronie; r. 1783 należy do Bartscha; dalej na wschód przytykała do niej, wąskim pasem idąc wzdłuż dzisiejszej drogi na cmentarz, część t. zw. Fryzerowska, należąca w r. 1783 do Karmelitów krak. a zwana też Bosacka (Por. Plan Krakowa i ok. z r. 1783, w kopii z r. 1792. Bibliot. Jag. Nr. Inw. 5356). Obie te części Prądnika przecina dziś w poprzek cmentarz krak. — Grunty klasztoru tynieckiego leżały po lewym brzegu koryta północnego rz. Prądnika, wzdłuż wschodniego boku gościńca warsz., a dochodziły do Pr. Dominikańskiego. — Było tu na rz. Prądniku kilka młynów, z których jeden zwany żabim r. 1464 nabył biskup krak. (Łepkowski, Przegl. zab. 5).

($^{10}/_{8}$ 1901)

Dworek Pocieszka. Zaraz za mostem murowanym, na wschód od gościńca warsz., jest obok karczmy »Pocieszka«, dworek z dużym ogrodem zwany także »Pocieszką«. Dom niewielki murowany, parterowy, w stylu gotyckim z epoki romantyzmu. W przedsionku od strony ogrodu wmurowana wysoko w ścianę tabliczka marmurowa czarna, wys. 0·17 m., szer. 0·405 m., na niej wyryty napis:

Gdzie wielkość przed swym blaskiem szukała schronienia,
Szuka skromny potomek śladów swey wielkości
W miłey, samą przeszłością zbogaconey włości
Znaydzie dawną otwartość i drogie wspomnienia.

Podobno była inna jeszcze tablica, której odszukać nie można. W ogrodzie znajdują się opodal domu jakieś fundamenty, a tam, gdzie dziś inspekta, znalazła się przed laty posadzka ceglana.

Budynek mieszkalny był stawiany lub przerabiany podobno przez ministrową Badeniową, Wawrzecką z domu, która tu mieszkała za wolnego miasta i gościnne urządzała przyjęcia, a żyła w przyjaźni z biskupem Woroniczem (Dębicki Ludwik, Trzy pokolenia. Kraków 1896, str. 27). Być może, iż jego utworem jest powyższy czterowiersz, mieszczący zapewne aluzyę do siedziby biskupów krak. mylnie tu przypuszczanej.

Figura przydrożna. Po przeciwnej stronie gościńca, bliżej mostu, stoi słup murowany z ciosów piaskowca, na rzucie kwadratu, z kapliczką u góry. Na przedniej ścianie słupa wyrzeźbiony z kamienia unoszący się aniołek trzymający klucze, pod nim data 1764. Na ścianach bocznych płaskorzeźbione skręty. Całość barokowa dobrego smaku i delikatnego wykonania. Na słupie stoi posąg ś. Jana Nepom., niezła rzeźba kamienna barokowa.

Most na rz. Prądniku na gościńcu warsz. (bliżej Krakowa niż Pocieszka i figura powyższa), z parapetami pełnymi z ciosów, w środku zwężony w liniach łamanych, zbudował podobno książe Józef Poniatowski dla przechodu wojsk r. 1809 (tradycya rodziny Kozłowskich mieszk. pod Krakowem — opowiadał Jan Kozłowski 1902).

(5/7 1901)

Część zw. Prądnik Dominikański[1]). Przy folwarku XX. Dominikanów krak. ogród dworski, obwiedziony murem, w którym w narożniku południowo-wschodnim, w pobliżu kaplicy (w ogrodzie) furtka, z obramieniem z piaskowca ostrołukowem, profil późno-gotycki o kilku wałkach i wydrążeniach.

Kaplica śś. Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty wewnątrz ogrodu dworskiego, blisko narożnika, gdzie furtka gotycka. Jest to budowa oryentowana murowana centralna, barokowa, na podstawie kwadratu, nakryta kopułą. Wielkość zbliżona do kaplicy Lubomirskich przy kościele Dominikanów w Krakowie, tylko przy mniejszej wysokości. Ściany wysokie tynkowane, zakończone gzemsem koronującym o dość znacznym występie. Kopuła wyrasta bez pośrednictwa bębna. Portal wejścia, gzemsy, latarnia, ciosowe z piaskowca. Odrzwia (fig. 141) dobrego smaku, o skromnych szczegółach i profilach mają po bokach i na fryzie płaskie woluty, gzems koronujący z perełkami. Na zworniku obramienia wyrzeźbiony h. Odrowąż. Stan zachowania portalu niezbyt dobry. Węgary wyszły z pionu, gzems górny poszczerbany. Nad gzemsem wmurowana tablica z marmuru czarnego w ramie barokowej z piaskowca, współczesnej portalowi, z drobnym napisem rytym na pamiątkę erekcyi z r. 1642:

D. O. M.
ALMÆ DEIPARENTI CÆLORVMQVE REGI
NÆ SANCTIS ET DILECTIS DEI IOANNI
BAPT ET IOANNI APLO AC EVANG: SA
CELLV HOC VRBANO VIII MONARCHIĀ
ECCLESTICAM GVBERNANTE WLADI:
SLAO IV POLONIS ET SVECIS FÆLICI:
TER REGNANTE FERDINANDO III SCE
PTRA IMPERII TENENTE THOMA O
BORSKI EPO LAODICEN: ADMINISTRAN
TE EPATVM CRACOV: EREXIT ET DICA
VIT F. IOANN: CONSTANTINVS MORSKI
S. T. D. PRIOR CRACOV. ORDINIS
PRÆDM ANNO M.DC.XLII

Wnętrze skromnie architektonicznie trzymane. Ściany boczne i ściana naprzeciw wejścia mają wnęki arkadowe niegłębokie w obramieniu profilowanem z impostami u początku archiwolty. U góry ściany obiega gzems bogaty znacznego występu. Nad nim są w czterech ścianach półkoliste lunety i w nich okna okrągłe. Kopuła kołem zatoczona wznosi się bezpośrednio nad pendentywami wychodzącymi z pomiędzy lunet. Całe

[1]) Opis niniejszy zrobiony został przy uprzejmej i wydatnej pomocy p. Juliana Pagaczewskiego.

wnętrze jest tynkowane, gzemsy ciągnione. Wnętrze kopuły pokrywa malowanie klejowe z XVIII w., ornamenty i w medalionach sceny figuralne: 1) Chrzest Chrystusa, 2) Kazanie ś. Jana na puszczy, 3) Narodzenie ś. Jana, 4) Ścięcie ś. Jana Chrzc. (?).

Ołtarze trzy drewniane, główny bez wartości. Ołtarzyki boczne wypełniają wnęki arkadowe ścian. Retabula niewielkich rozmiarów są podobne do siebie, z małemi tylko odmianami, w stylu późnego renesansu niemieckiego, zapewne z XVI w., o płaszczyznach i szczegółach architekt. w bogaty wzór płasko zdobionych, jakby pokrytych blachą wyrzynaną i gwózdkami przymocowaną. Składają się z predelli z bocznemi konsolami, z głównej części prostokątnej ujętej kolumnami wolno występującemi i dźwigającemi zdobne ryzalitowo występujące belkowanie z gzemsem na konsolach. Po bokach, zewnątrz kolumn, są jakby skrzydła tryptyku, nieruchome. Kolumny są od dołu snycersko zdobione, wyżej żłobkowane, kapitele korynckie. Nad gzemsem głównym wznosi się zmniejszone powtórzenie motywu środkowego ze zmianami, bez bocznych skrzydeł, ze szczytowym gzemsem przerwanym w środku. Po bokach ozdoby wolutowe wypełniają kątową przestrzeń. Całość starannej artystycznej roboty, złocona. Ołtarzyk po lewej ręce wchodzącego (fig. 142) ma sześć obrazów starych, oryginalnie do ołtarza robionych, malowanych olejno na drzewie, tła złote, częściowo z wyciskaniami na gruncie. W predelli scena z liczniejszemi osobami: Chrystus 12-letni między doktorami. Na skrzydłach bocznych niżej śś. Augustyn i Ambroży, wyżej Hieronim i Augustyn. Pod każdym z nich podpisane imię literami wypukłemi na złotem tle wyciskanemi. W górnem piętrze, na niewielkim półkolem zamkniętym obrazie, przed ołtarzykiem, na którym krucyfiks, ś. Dominik na obłoku. Chrystusowi Ukrzyżowanemu z ust wychodzi ku zakonnikowi wstęga, na której brak napisu. W głębi widać kościół gotycki. Tło jest złote, architektura złota, krucyfiks złoty. Malowanie interesujące o cechach XVI w. z reminiscencyami tradycyj średniowiecznych, dobrze zachowane, bez retuszów. — W ołtarzyku przeciwległym sześć obrazów starych olejnych na drzewie. W predelli Cier-

Fig. 141. Prądnik Dominikański. Wejście do kaplicy w ogrodzie dworskim.

niem koronowanie[1]), na bocznych skrzydłach niżej śś. Agnieszka i Katarzyna sieneńska; wyżej śś. Dominik i Jacek. W górnem piętrze ś. Dominikanin klęczy nad brzegiem rzeki, w ręku ma długi kij. Po drugiej stronie rzeki zabudowania (miasto czy klasztor?), na rzece statek. Obrazy tego ołtarza są nowsze od poprzednich i źle odnawiane. Na przerwie gzemsu

Fig. 142. Prądnik Dominikański. Retabulum ołtarza kaplicy w ogrodzie dworskim

szczytowego wieńczy całość rzeźba pełna, niezła, nie należąca do tego ołtarza: ś. Marcin na koniu.

---

[1]) Zapewne o tym obrazie czytamy: »Na Prądniku, w kapliczce, w jednym z ołtarzy jest obraz nie bez zalet: »Biczowanie Chrystusa«, a na nim r. 1604 i podpis: »Stanislaus Boja pinxit«. Wyśledził to Łepkowski« (Rastaw. Słownik I, 332). Łepkowski zaś sam pisze: »Kaplica... gdzie niezły obraz, Biczowanie P. Jezusa, malował r. 1604 podpisany na nim (przewrotnie) Stanisław Boja« (Przegl. zab. 5). Podpisu tego się nie doszukałem.

Epitafia.

Jana Andrzeja Gorizutti † 1657. Na ścianie południowej, na prawo blisko wejścia wysoko wmurowana tablica czarna marmurowa dość znacznych rozmiarów, w skromnej ramie rzeźbionej barokowej; zasłania jej środek podłoga chórku muzycznego. Na górnej części tarcza z rzeźbionym herbem, w górnej połowie orzeł jednogłowy, zwrócony w prawo (herald.), w dolnej gryf. Orzeł powtarza się w klejnocie. Napis ryty, którego tylko początek i koniec są widzialne:

D. O. M.
IOANNES ANDREAS GORIZVTTI
NOBILIS GORIBIENSIS ÆTATIS
19 ANNORVM AGENS VEXILLIFE
RVM IN EXERCITV CÆSARIO
OBŸT SVB OBSIDIONE REGIÆ
. . . .
. . . .
. . . .
VEXILLVM CHRISTI. SIC MORIENDO TENET
ANNO DNI 1657.

Małoletniej córeczki Tomasza Krzyżanowskiego i Maryanny z Lichockich, † 1797. Tabliczka marmurowa czarna, przy w. ołtarzu, w ścianie wschodniej a cornu evang.

W murze obwodowym ogrodu, od strony folwarku jest brama nowsza, a nad nią w tynku wyrobiony h. Odrowąż i pod nim monogram (S skombinowane z większem T). Obok bramy mniejsza furtka, z obramieniem z wapienia, z fazą gotycką, a łukiem pełnym.

37. Raciborowice.

Wieś, oddal. półn. wsch. od Krakowa 9½ kilom. Parafia w miejscu.

Literatura: Charakterystyka budowli kościelnej i wzmianki o szczegółach artyst. w art. Łuszczkiewicza, Budowle Długosza, *Kłosy* r. 1880, tom XXXI, 60.

W średnich wiekach: Racziborouicz, Racziborouicze, Raceborawicz, Raciborouicze, Raczyborowicze, Raczyborowycze, Radzyborovicze.

R. 1222 wspomniany Jacobus Ratiborovic (może de Ratiborovic) (Kod. dypl. kat. kr. I, 22). R. 1273 Bolesław Wstydl. potwierdza darowiznę wsi R. uczynioną przed niedawnym czasem kapitule krak. przez zmarłego Racibora, za zgodą matki jego, wdowy po Raciborze, która syna przeżyła — i zezwala, aby wieś cieszyła się takiemi swobodami, jak inne wsi kapituły (Kod. dypl. kat. kr. I, 97—98). A Długosz dodaje, iż ów Racibor był miles i że nazwa wsi od niego pochodzi (Lib. ben. I, 155). R. 1464 Kazimierz Jag. R. przenosi na prawo niemieckie. Wieś dotąd pozostaje w posiadaniu kapituły krak. Pod r. 1476 czytamy: »Vener. Joannes Długosch can. crac. et tenutarius de Radzyborovicze (Helcel, Star. pr. p. p. II zap. 4169). Nie wiadomo, na czem opiera Łepkowski swoje twierdzenie, że Długosz tutaj opracował swoje dzieło *Liber benef.* (Przegląd zab. 58). R. 1587 w czasie kampanii arcyks. Maksymiliana Dyabeł Stadnicki spustoszył wieś (Łoziński, Prawem i lewem str. 420). R. 1678 i przez cztery następne lata

rezydowała tu kapituła krak. z powodu morowego powietrza grasującego w Krakowie (Łepkowski op. cit., z zapisków w aktach kościelnych miejscowych).

R. 1791 istniał tutaj szpital.

($^{10}/_{8}$ 1901)

Kościół paraf. pod wezw. ś. Małgorzaty. Patron: kapituła kat. krak.

Parafia już w pierwszej połowie XIV w. (patrz niżej: Plebani). Był tu kościół (zapewne drewniany) starożytnej fundacyi. Mag. Paweł z Zatora, decret. dr., pleban tutejszy, a później kan. krak., który zmarł 1463 r., wystawił chór czyli prezbiteryum i zakrystyę z bardzo pięknego muru ceglanego, lecz bez sklepień i przypór (»absque testitudinibus et clypeis«). Dopiero historyk Jan Długosz, kan. krak., będąc tenutaryuszem tej wsi w r. 1471 dokończył budowy, stawiając nawę i przysionek oraz dzwonnicę z muru ceglanego i dając sklepienie w chórze, w zakrystyi i przysionku. w nawie zaś belki malowane (»asseribus pictis«) (Kalend. Krak. w Mon. Pol. hist. II, 839 i VI, 676; por. Długosza Lib. ben. I, 155; II, 58) [1]. Z napisu współczesnego na tablicy erekcyjnej, o której niżej, okazuje się, że budowa ukończoną została w r. 1476. Kościół był odnawiany zewnątrz po r. 1890.

Dawniejsi plebani: R. 1326 Raynerius plebanus de R. (Theiner, Monum. I, 237). R. 1389 podpisany jako notarius publ., Joannes rector de Raciborouicze (Kod. dypl. Krak. I, 87). W XV w. był naprzód plebanem Paweł z Zatora, który przed r. 1463 przeszedł na kanonię krak. (patrz wyżej, dzieje kościoła); gdy Długosz pisał II tom Lib. ben., zatem około r. 1470, plebanem był »Nicolaus de Lublin presbyter« (Lib. ben. II, 58). Prawdopodobnie jest to ten sam Nicolaus Cristini de Lublin, bacc. artium, który w r. 1473 otrzymał kustodyę Skalmierską i który jeszcze w r. 1491 rościł jakieś pretensye do kapituły krak. o inwentarz plebański i sprzęty domowe z parafialnego kościoła w R. (Kod. Uniw. III, 37, 170). R. 1473 podpisuje się jako notarius publ. »Bernardus de Myanow plebanus in Raczyborowycze«, albo »eccl. paroch. rector« (tamże 28, 30). W latach 1564—1586 plebanem jest Walenty Brzostowski (patrz niżej: Epitafia). W pierwszej połowie XVII w. pleban »Annibal Orgas, Romanus«, był dobrodziejem tut. kościoła. (Z księgi bractwa Różańcowego, Łepkowski, Przegląd zab. 59).

Bractwo Różańcowe wprowadził X. Annibal Orgas w r. 1625 (Schematyzm).

Budynek [2]) murowany, oryentowany, jednonawowy, o układzie planu niemal identycznym z ciosowym kościołem z końca XV w. w Dębnie pod Wojniczem, a znacznych analogiach, zwłaszcza co do szczegółów fasady z ceglano-kamiennym kościołem w Szczepanowie koło Bochni, również fundacyi Długosza [3]). Długość z murami 26·75 m. prócz szkarp, szerokość nawy z murami 13·40 m. Prezbiteryum węższe, prostokątnie od wschodu zakończone. Ściany różnej grubości, od 1 m. do 1·50 m. Prezbiteryum ma szkarpy boczne i szkarpy skośne narożne. Ściana tęczy na zewnątrz przedłużona przechodzi w szkarpy prostopadle ustawione do osi podłużnej. Nawa ma szkarpy skośne po bokach fasady, nie ma

---

[1]) Wyrażenie Długosza zdaje się nie być zbyt ścisłe co do sklepień, tem więcej, gdy nawet w dwóch miejscach Lib. ben. ze sobą się nie zgadzają. W tomie I mówi o sobie, że »testitudinavit chorum, sacristiam et porticum et corpus«, w tomie II wyraża się, że kościół przez niego został »testitudinata latere in sacristia et in porticu, intus vero ecclesiae asseribus pictis«. Dziś prezbiteryum jest gotycko zasklepione, a nawa ma pułap drewniany, bez śladu sklepień.

[2]) Opis zawartych w kościele zabytków dokonany przy uprzejmej pomocy pp. Dra Konstantego M. Górskiego i Juliana Pagaczewskiego.

[3]) Por. Łuszczkiewicza Zabytki dawnego budownictwa w Krakowskiem z. IV i V.

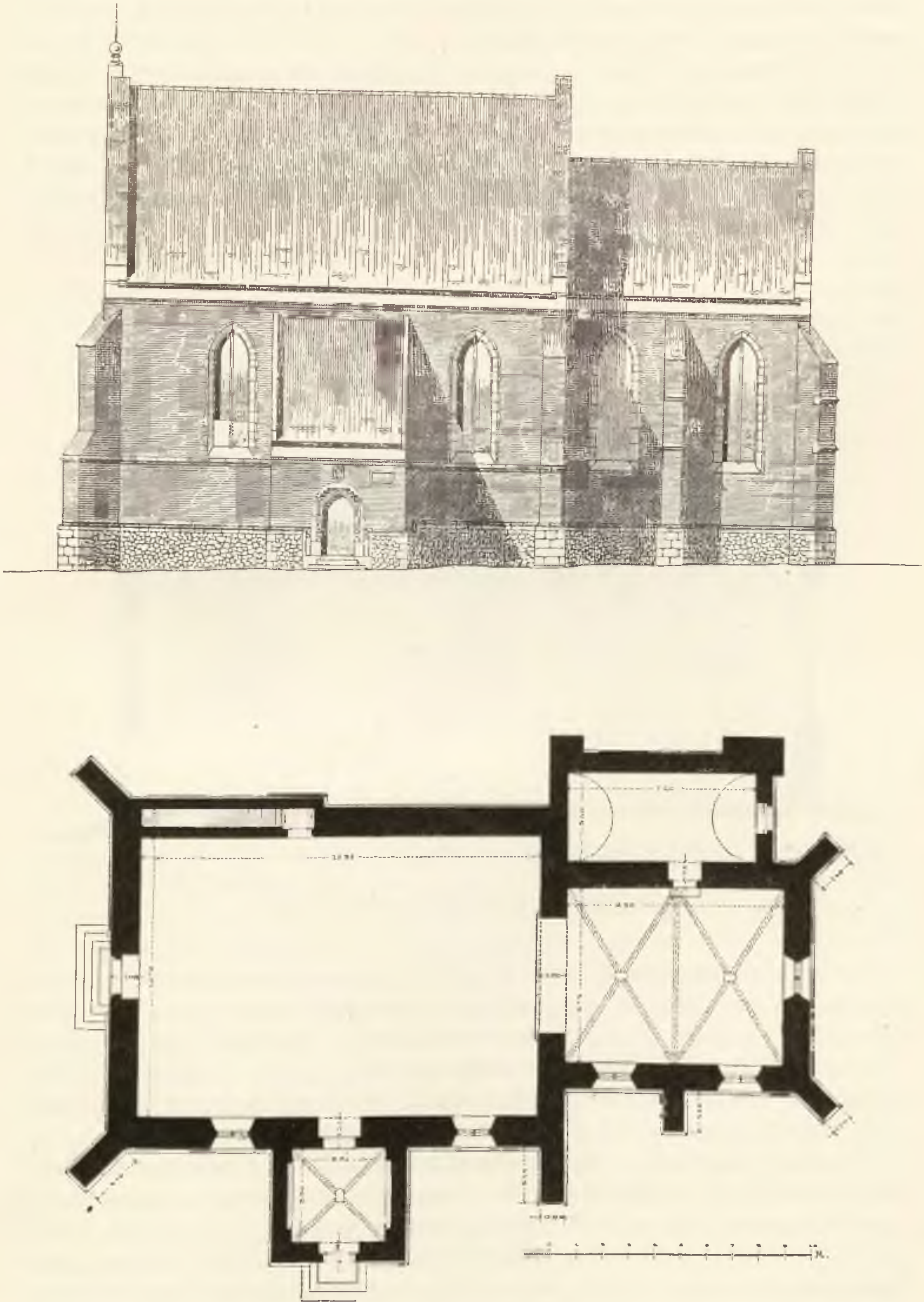

Fig. 143. Raciborowice. Elewacya fasady bocznej i rzut poziomy kościoła. (Skala służy do wszystkich zdjęć architektonicznych całości kościoła).

szkarp bocznych przy ścianach — zatem sklepienie jej nie leżało w założeniu budowy. Budowa jest ceglano-kamienna, późnogotycka, z dwóch części nie razem stawianych złożona, ale z widocznym zamiarem zestrojenia ich. Mury są czerwone, ceglane (Rohbau). W prezbiteryum wymiar cegły 28×13(12)×8 ctm., układ polski, a główki ciemniejsze kładzione naprzemian z wozówkami jaśniejszemi. W nawie i kruchcie wymiary cegły 27×14×8(9) ctm., układ gotycki, a główki biegną w liniach skośnych, krzyżujących się i tworzących czasem wzór skośnych kwadratów, czasem równoległe zygzaki (por. fotograficzne widoki fig. 148 i fig. 151). U pre-

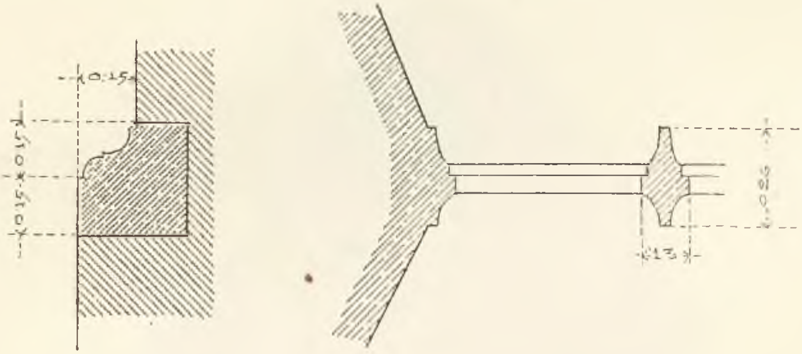

Fig. 144. Raciborowice. Przekrój podłużny kościoła

zbiteryum szkarpy mają dwie odsadzki, u nawy jedną. Nawa ma gzems opaskowy, prezbiteryum go niema. Jednolitość wprowadza jednakowa wysokość murów obu tych części kościoła i obiegający je w jednym ciągu cokół (o profilu wszakże niejednakowym), równie jak gzems koronujący w górze, tudzież podobne okna. Por. rzut poziomy i elewacyę fig. 143. Członki architektoniczne i ozdoby są kamienne.

Cokół ścian jest z łamanego kamienia, nierównej wysokości, stosownie do wznoszącego się ku wschodowi terenu. Cokół szkarp jest z ciosu. Cokół prezbiteryum i zakrystyi zakończony profilem złożonym ze śmigi, żłobka i śmigi; cokół nawy i kruchty profilem, który okazuje fig. 145 *A*. Skromniejszy profil prezbiteryum zachodzi na cokół nawy po obu stronach kościoła. Linia pozioma profilu nawy w odległości 5 m. od ściany tęczy załamuje się po obu stronach nawy pod kątem prostym w górę i drugi raz załamana

przechodzi w wyższy poziom, odpowiadający jej położeniu u ścian prezbiteryum i mający górny profil skromniejszy, taki, jak przy prezbiteryum. Cokół ten obiega zarówno ściany kościoła, kruchtę, jak i szkarpy, przerwany tylko przy portalach, przyczem jego profilowanie załamuje się pionowo na dół. Wyżej w podobny sposób gotycki gzems opaskowy okroju złożonego ze śmigi i żłobka obiega w wysokości spławów okiennych ściany nawy i jej szkarpy, przerwany jedynie boczną kruchtą południową. Odsadzki szkarp prezbiteryum mają gzemsy spławowe podobnego okroju. Nakrycie szkarp jest dziś nowe z dachówek, niema śladów, czy dawniej nie było z ciosów. Okna są tylko od południa i wschodu: dwudzielne, wydłużone, zamknięte ostrołukiem, cokolwiek wyżej w prezbiteryum, niż w nawie. Szczegół okna w przekroju daje fig. 145 *B*. Mają ościeże zewnętrzne ciosowe i kamienną ramę tudzież laskę o okroju wklęsłym. Gzems koronujący gotycki i pierwotny obiega z wyjątkiem fasady cały

A *B*

Fig. 145. Raciborowice. *A* Profil cokołu nawy i kruchty południowej. *B* Rzut poziomy okna kościelnego.

budynek, złożony z wałka z cegieł formowanych i platy wysokiej (fig. 149 *A*). Przy ostatniej odnowie kościoła otynkowano platę zarówno jak ościeże zewnętrzne okien. Północna ściana nawy w mniejszej swej zachodniej połowie długości ma zgrubienie dla pomieszczenia schodów na chór, zaznaczone na zewnątrz prostokątnym występem 0·40 m., zakończonym w wysokości około 6·50 m. odsadzką, nakrytą daszkiem, dziś dachówkowym. W tym zgrubionym murze są dwa okienka koliste wyrobione każde w jednej sztuce kamienia i oświetlające w nierównej wysokości schody. Fasada zachodnia (fig. 146) mieści w dolnej części portal główny kamienny, ostrołukowy, do którego się wstępuje po pięciu schodach kamiennych. Otwór wejścia niewielki, obramienie o profilu fig. 149 *E*, powtarzającym się także w odrzwiach kruchty i odrzwiach wejścia z kruchty południowej do nawy, jest typu schodowatego, tak zwanego Długoszowego (fig. 148). Nad drzwiami, ponad gzemsem opaskowym, w polu kwadratowem, obramionem okrojem gzemsu opaskowego, jest tarcza kamienna, pionowo umieszczona, z wyrzeźbionym h. Wieniawa (Długosza). Wyżej, w środku pola prostokątnego fasady ceglanej, ponad gzemsem

opaskowym jest okno niewielkie koliste, w obramieniu ciosowem, ściętem w śmigę. Gzems koronujący wybiega okrojem po bokach fasady. Poziom wałka jego zaznaczony jest jedną warstwą cegieł kładzionych na sztorc. Spław dachu zaznacza się małym dwustopniowym występem cegieł. W tym poziomie przecina całą szerokość fasady plecionka z cegieł skośno ułożonych (opus spicatum) (por. fig. 149 *C*). Gładka ściana szczytowa spada na dwie strony liniami skośnemi, bez śladu zazębienia, nakrytemi dachówką. Podobne mury szczytowe są nad tęczą i nad wschodnią ścianą prezbiteryum. Przybudową współczesną nawie jest kruchta południowa, niski budynek o systemie muru podobnym do reszty kościoła, z gotyckim gzemsem ceglanym koronującym nad ścianą południową, tegoż okroju,

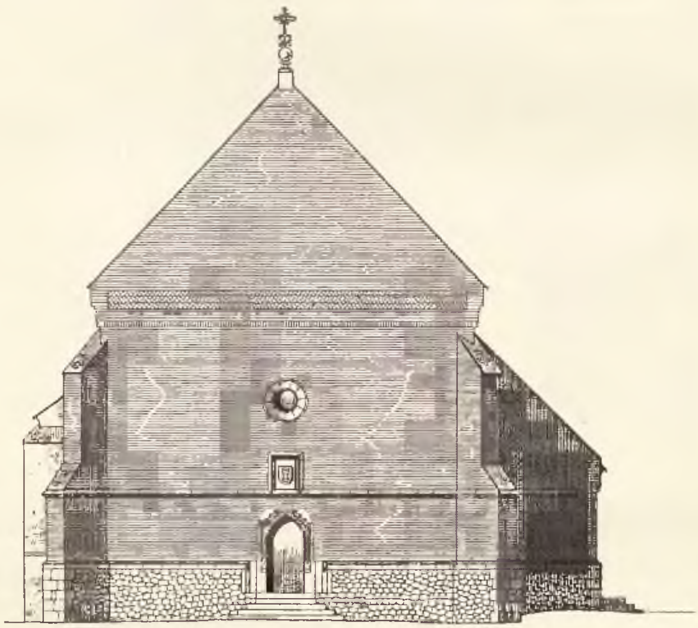
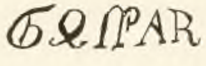

Fig. 146. Raciborowice. Elewacya fasady zachodniej kościoła.

co gzems kościoła i podobnie częściowo otynkowanym i z daszkiem pulpitowym. Mury bocznych szczytów są pierwotne, dach dachówkowy został przy ostatniej restauracyi nieco obniżony. Gzems opaskowy gotycki biegnie po ścianach bocznych, lecz nie dochodzi do narożników ściany frontowej południowej. Portal kruchty (fig. 151), do którego się wstępuje po czterech schodach, podobny do głównego, tylko ozdobniejszy przez dodanie motywu sznura w ostrołuku, znanego z Biblioteki Jag. (odrzwia wejścia na I piętrze z galeryi do czytelni). Nad portalem kamienna tarcza z wyrzeźbionym h. Wieniawa, bez obramienia. Na trzeciej od profilu cokołu cegle, obok węgaru, po prawej ręce wchodzącego, jest ostrem narzędziem wyryty napis może z XVI w. (GASPAR).

Zakrystya po stronie północnej prezbiteryum, jest przybudową niższą znacznie od kościoła, może z czasu Długosza. Rohbau podobny do budowy nawy, z kamiennym cokołem i gzemsem opaskowym. Narożnik północno-wschodni mocno zgrubiony, przy drugim narożniku szkarpa.

Robota mularska bardzo staranna, materyał ceglany wyborowy. Szczegóły kamieniarskie są rysunku dobrego, w wykonaniu znać może rękę robotnika wiejskiego. Rzeźbione herby są roboty kamieniarskiej, dość grubej. Podobnie i wewnątrz budynku. Konserwacya wyjątkowo dobra.

Wnętrze. Całość traktowana skromnie i tynkowana. Prezbiteryum zasklepione gotycko w dwa przęsła krzyżowe prostokątne na żebrach kamiennych. Przekrój żeber suchy (fig. 149 *D*). Na skrzyżowaniu żeber

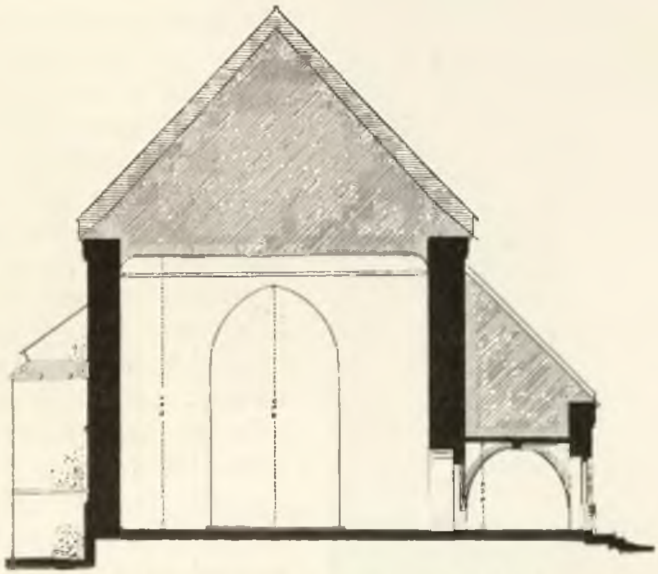

Fig. 147. Raciborowice. Przekrój poprzeczny kościoła.

zworniki kamienne z tarczami, na których herby wyrzeźbione: bliżej ołtarza h. kapituły krak., trzy korony, dalej h. Wieniawa. Żebra spływają w ściany, bez konsol. Oddziela prezbiteryum od nawy ostrołukowy łuk tryumfalny murowany, bez profilowania wyrastający na znacznych występach ściany tęczy. Nawa nakryta pułapem drewnianym płaskim i gładkim. Por. Przekrój podłużny fig. 144 i przekrój poprzeczny fig. 147. Wejście z prezbiteryum do zakrystyi ma odrzwia kamienne ostrołukowe, skromne, z fazą tylko; wejście z nawy na schody prowadzące na chór muzyczny odrzwia kamienne typu »Długoszowego«, podobne do odrzwi wejścia głównego, tylko mniejsze; okrój węgarów daje fig. 149 *B*. Kruchta jest przestrzenią kwadratową, niską, zasklepioną krzyżowo na żebrach kamiennych, okroju tego samego, co żebra prezbiteryum. Zwornik na ich skrzyżowaniu kamienny ma na tarczy rzeźbiony h. Wieniawę. Odrzwia

wejścia z kruchty do kościoła są zwykłe ostrołukowe i mają okrój węgarów (fig. 149 *E*) wspólny z odrzwiami typu Długoszowego: w fasadzie zachodniej i w zewnętrznej ścianie kruchty południowej. Nad tem bocznem wejściem do kościoła jest w górze wmurowana w ścianę prostokątna tablica kamienna fundacyjna[1]) fig. 150. Ma ona wys. 1 m., a szer. 0·64 m., licząc razem z obramiającą listewką (szer. 0·03 m.) Składa się ona z większej części górnej, obwiedzionej profilowaną, ku środkowi zagłębiającą się ramą. Na prostokątnem zagłębionem polu jest płaskorzeźbiona w półfigurze postać ś. Małgorzaty w koronie i z aureolą. Koło jej lewej ręki zwierzątko ma być oczywiście smokiem, emblematem świętej. Prawą ręką trzyma tarczę z h. Wieniawa wyrzeźbionym. Na płaskorzeźbie znać farbę lazurową i złocenie, zdaje się nowsze, na gruncie pokostowym. Poniżej napis w polu niezagłębionem, obwiedzionem listewką, minuskuły gotyckie płaskie, na tle wybranem na parę milimetrów; ostatni wiersz się nie zmieścił i jest mniejszemi literami wyryty w głąb na dolnej listewce:

Fig. 148. Raciborowice. Portal główny wejścia zachodniego do kościoła.

M⁰CCCC⁰LXX VI in ho
norem · dei · et · s. marga
rethe et marie fabrica
ta sunt · p d. johannem dlugos

Ostatni wyraz przez szczerbę kamienia bardzo trudno czytelny. Cały ostatni wiersz niewyraźny, częściowo wapnem zatarty. Cały napis był zatynkowany i dopiero około połowy XIX w. został odskrobanym przez Teofila Żebrawskiego i X. Waligórskiego proboszcza miejsc. (Łepkowski, Przegląd zab. 58).

Ołtarze, których jest kilka, wszystkie drewniane barokowe, niezłego rysunku i wykonania.

Obrazy.

Madonna w zaplecku ambony wprawiona. Obraz olejny na drzewie,

---

[1]) Ogłoszona w lichym rysunku w *Kłosach* r. 1880, tom XXX, 336.

wys. 0·82 m., szer. 0·47 m. M. Boska w półfigurze, en face, z Dzieciątkiem, które trzyma prawą ręką, gdy lewą podaje mu gruszkę. Dzieciątko oburącz trzyma winne grono. Z przodu, ponad samą dolną ramą, krawędź stołu, czy listwa, a na niej owoce (brzoskwinia, gruszka, wiśnie, orzechy), oraz książka czerwono oprawna, zawiązana na tasiemkę. M. Boska ma tunikę

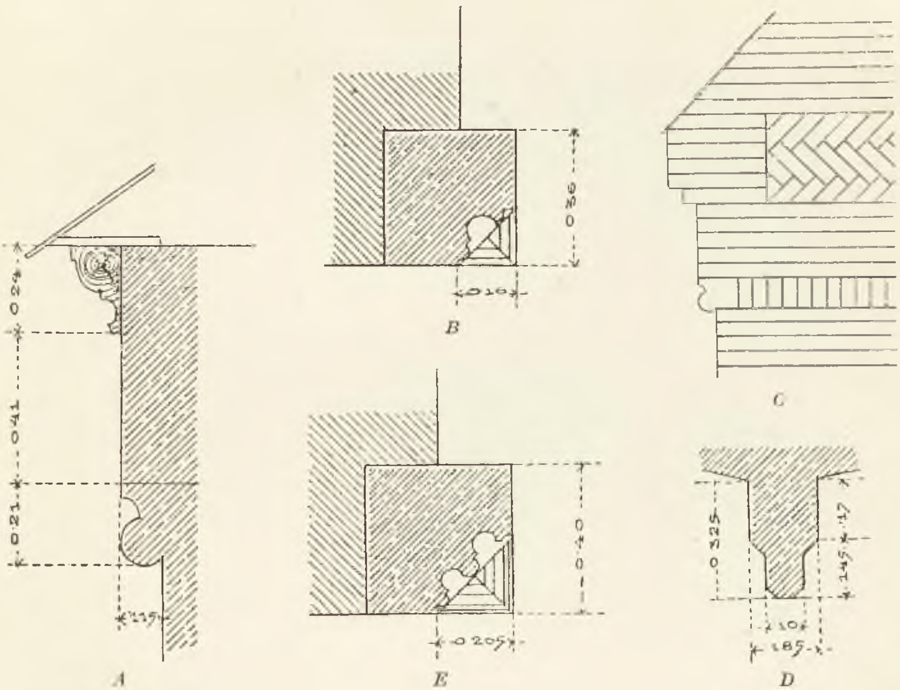

Fig. 149. Raciborowice. *A* Przekrój gzemsu koronującego na kościele. *B* Przekrój węgaru odrzwi wejścia z nawy na schody do chóru muzycznego. *C* Szczegół górnej części fasady zachodniej kościoła. *D* Okrój żeber sklepienia w prezbiteryum kościoła i w kruchcie południowej. *E* Przekrój węgaru wejścia głównego kościoła, odrzwi kruchty południowej i odrzwi wejścia z kruchty południowej do kościoła.

czerwoną z rodzajem wyłogów na rękawach, złotawo-brunatnych. Podobny szlak dokoła szyi dziś ciemno-zielony, zdaje się przemalowany. Płaszcz M. Boskiej jest ciemno-zielony z żółtą podszewką, o cieniach różowawych. Ślady werniksowania i częściowego przemalowania. Nad głową M. Boskiej część silnie uszkodzona przez pęknięcie drzewa. Na ciemnem tle, na lewo patrzącego, w połowie wysokości obrazu niewyraźna data 15Z6 i monogram: Obraz ma cechy wpływów włoskich XVI w.

Obraz półkolisty, powieszony w kruchcie na ścianie południ. wysoko nad wejściem; widocznie luneta, stanowiąca niegdyś wierzch ołtarzyka lub tryptyka, w ramie drewnianej kształtu listwy złoconej karniesowej, z jajownikami i ząbkami. Obraz, jak się zdaje, olejny, na drzewie: Koronowanie M. Boskiej; Bóg Ojciec i Chrystus siedzą, między nimi klęczy M. Boska. Na tle malowanem farbami, dokoła głów postaci, skrzydlate głowy aniołków ulatują w powietrzu. Malowanie średniej dobroci z XVI w.

Dawniejszy opis wspomina o zasługujących na uwagę jeszcze innych obrazach:

M. Boska, w ołtarzu, olejno na płótnie, poprawką zepsute malowanie. Nabyty od Bernardynów w Krakowie.

Ś. Małgorzata, w ołtarzu, sukienkami z blach zakryty, podpis świadczy, że obraz robiony w Rzymie 1690 r.

M. Boska, w ołtarzu po lewej stronie nawy, blachami zakryty. Z księgi bractwa Różańcowego przekonywamy się, że go r. 1625 sprowadził z Rzymu wraz z obiciami kosztownemi dla kościoła, Annibal Orgas Romanus, pleban i dobrodziej kościoła.

Fig. 150. Raciborowice. Płaskorzeźba fundacyjna Długoszowa w kruchcie południowej.

M. Boska z P. Jezusem na kolanach, trzymająca rozkwitłą różę, zachwycającej prostoty, »staroniemieckiej szkoły», zapewne z czasów Długosza — w feretronie.

Ś. Małgorzata, w feretronie, »staroniemieckiej szkoły«, pośledniejszej roboty.

»Szczątki witraży w oknach«. »Kopiąc na cmentarzu znajdują wiele witrażów, snać wszystkie okna były kolorowe« (Łepkowski, Przegląd zab. 59). — Żadnego z tych obrazów, które były około 1850 r. dziś niema, albo tak są przemalowane, że ich rozpoznać nie można.

Krucyfiks rzeźbiony z drzewa w wielkim ołtarzu; postać Chrystusa więcej niż nat. wielkości. Piękna robota, może z końca średniowiecza. Pochodzi z domu Mansyonarzy na Wawelu (Łepkowski, tamże).

Chrzcielnica w kościele z czarnego marmuru, wys. 1·07 m., średnica górna czary 0·61 m., czara ma kształt kielicha kwiatu lilii. Zapewne z XVIII w.

Kropielnica w kruchcie, z piaskowca, czara konchowata, grubej roboty, ale pomysł i rysunek dobry renesansowy. Zapewne z XVI w. Może dawna chrzcielnica.

Nagrobki, epitafia i płyty grobowe.

Epitafium Mikołaja i Jana braci Rajskich, zmarłych r. 1564. Na zewnątrz frontowej ściany kruchty, na prawo od wejścia, w wysokości rzeźbionego nad odrzwiami h. Wieniawa, wmurowana tablica z piaskowca, prostokąt wys. 0·53 m., szer. 1·01 m., z obramieniem z tej samej sztuki, bardzo dobrej roboty kamieniarskiej. Widać ją na fig. 151. Rama jest profilowana jak gzems renesansowy małego wyskoku, pod którym fryz stanowi wgłębienie dokoła pola napisu, leżącego w licu platy gzemsu i obwiedzionego podwójnie wygiętą płaszczyzną, po której biegnie płaski ornament arkadkowy. W czterech narożnikach zagłębienie ramy nakrywają

małe płaskie tarcze kartuszowe, misternie wykonane w kamieniu, jakby w metalu, wszystkie ustawione pionowo. Na dwóch górnych są wyrzeźbione herby Jelita[1]) (3 skrzyżowane oszczepy, ale ostrzami ku górze) i Biberstein, na dolnych Jastrzębiec (czy Nowina?) i Ostoja. Na polu środkowem tablicy napis ryty:

Fig. 151. Raciborowice. Portal kruchty południowej.

NOBILISS: NICOLAO ET IOANNI RAI:
SKIM NEPOTIBVS EX SORORE SVIS IM:
MATVRA HIC MORTE ET ADVERSA AV:
RA EXTINCTIS AD CORNV VESTIBVLI
HVIVS DEXTRVM, XI ET XIIII OCTOB:
ANNO DOMINI, MDLXIIII SEPVL:[2])
TIS, VALENTINVS BRZOSTOWSI HVIVS
ECCLESIÆ PLEBANVS, MÆRENS, POSVIT

[1]) Rajskich.
[2]) Łepkowski, Przegląd zab. str. 61 podaje ten napis z błędną datą 1654.

Płyta grobowa X. Walentego Brzostowskiego † 1586[1]), obecnie wewnątrz kruchty, w ścianie jej wschodniej wmurowana pionowo, z piaskowca, prostokąt wys. 1·96 m., szer. 1·06 m. Pola środkowe wypełnia ryta konturowo postać cała, blisko naturalnej wielkości, stojąca en face, w fałdzistej todze z szerokimi rękawami, w czapce czy birecie na głowie; twarz zdaje się brodata. Rysunek mocno starty. W narożniku górnym, lewym od patrzącego, kontury kartuszu herbowego bez śladu herbu. Dokoła obiega napis ryty ujęty w ryte linie listwy, której dwa boki starte i częściowo otłuczone; początek nad tarczą herbową:

V. VALENTINVS BRZOSTOWSKI
. . . .
. . . . CA
THEDR. CRAC. SVB HAC MOLE QVIESCIT. A D. MDLXXXVI

W prawym narożniku pola środkowego:

ÆTATIS
LXX

Płyta była niegdyś w posadzce kruchty (Łepkowski, Przegl. zab. 59).

Epitafium Anny z Lipia Linkowej † 1592, w kruchcie obok płyty Brzostowskiego, przy narożniku wschodnio-południowym. Tabliczka z marmuru brunatnego, prostokątna, wys. 0·315 m., szer. 0·415 m. Napis ryty:

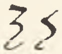
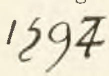
TV LIEZI[2]) ANNA Z LIPIA CZNEGO[2]) LINKI ZONA
SMIERCIĄ W ZIWOCIE[2]) SINA MATKA VMORZONA
W GODZINIE SMETNI OCZIECZ[3]) ZBYŁ[2]) ZONI I SINA
OD BOGA OBIECZANA[4]) TEMV SMIERC PRZICINA
KTOREI SROGOSĆ I BOLE... A STALIE ZNOSSILA[4])
ISZ[4]) TAK DZIEKVIĄCZ BOGV OCZI[4]) ZAMROZILA
BIERZCIE PRZIKLAD[4]) POKORI CIERPLIVOSCI[5]) SWIETE[6])
DAI KASDI[7]) SLOWO[8]) DOBRE[9]) STAD DO[10]) NIEBA WZIETE[11])
ZILA LAT NA SWIECZIE[4]) CIRCA VEL VLTRO
35[12]) VMARLA W WEKRCACH DNIA 17 MIE
SIACA LVTEGO ROKV BOZE^{o}[4]) 159Z[13])
POCHOWANA DNIA 15[14]) MARCA 159Z[14])

Epitafium Anny Brzezińskiej, † 1657 jako dziecko, wisi w kruchcie na ścianie południowej. Obrazek olejny na drzewie, w ramie czarnej

---

[1]) Reprodukowana w Cerchów i Kopery Pomnikach Krakowa zesz. XIII.

[2]) Z kształtu zbliżonego do ʒ. [3]) Oba Z kształtu ʒ.

[4]) Z kszałtu ʒ. — [5]) Końcowe I wpisane w C. — [6]) T i E złączone w monogram [7]) I wpisane w D. — [8]) Pierwsze O wpisane w L. — [9]) O wpisane w D, a nadto powtórzone też w swem miejscu. — [10]) O wpisane w D. — [11]) Z jak ʒ, T i E złączone w monogram. — [12]) Wygląda tak: — [13]) Data zmylona i poprawiona wygląda tak: — [14]) 5 kształtu

drewnianej, prostokąt wys. 0·78 m., szer. 0·58 m. W górnej głównej części obrazu klęczy dziewczynka w białej sukience, wielkość blisko naturalna, strój XVII w. W obłoku zjawia się przed nią maleńka postać M. Boskiej z Dziecięciem Jezus na ręku. Niżej, na prawo (heraldycznie) od postaci wymalowany na tarczy kartuszowej herb Rola [1]), o róży białej w polu czerwonem, kroje zwrócone wszystkie w jedną stronę, wychodzą z niej jeden w górę, jeden po lewej stronie w bok, a jeden z dolnego listka w dół. Dokoła litery:

M [2]) B
Z B

Dołem szeroki pas poziomy tła obrazu zajmuje napis malowany:

ANNA Z BRZEZIA BRZEZINSKA W TRZYNASTU MIESIĘCY
RODZICOM ŻAL: IŻ Z NIMI NIE POZILA WIENCY
KTÓRYCH MIAŁA POCHOWACZ W GROB SAMASZ WISZLA,
W NIEWINNOŚCI ANIELSKIEJ KSZTAŁTNIE Z SZWIATA ZESZLA
A. D. 1657 [3])

Pomnik Jerzego Dubieckiego † 1767. W nawie głównej kościoła, między tęczą a ołtarzem bocznym, na lewo wchodzącego, przymurowany do ściany rodzaj pilastru z marmuru czarnego bez kapitelu, zakończony platą białą alabastrową, na której spoczywa kula czarna marmurowa. Pod jego bazą z białego alabastru jest stopień czarny marmurowy, na cokole murowanym. Cała wysokość 1·30 m. Na powierzchni pilastru w górze miejsce próżne, w którem może był medalion portretowy blaszany, obwiedzione rytym ornamentem kartuszowym. Poniżej napis ryty:

Jerzemu Ogończyk
Dubieckiemu
zmarłemu 1767
Mateusz Władysław
Dubiecki
Kan: Łucki i Krak:
wdzięczny Syn
1795
wieczną pamiątkę
odnawia

W cokół wpuszczona tabliczka czarna marmurowa z napisem rytym:

---

[1]) Heraldycy nasi nie znają rodziny Brzezińskich h. Rola. [2]) Tak.

[3]) Napis ten, dość trudno czytelny, podany tu jest za Łepkowskim (Przegląd zab. 60). Odpis zostawia pewne wątpliwości.

Oycze wieczny bez skończenia
Jezu zrodło zbawienne,
Duchu dawco pocieszenia
Porusz serca kamienne,
Niechay godnie czołem biią;
W Troycy Bogu iedynemu,
Że dać raczył nam Marią
Ku zbawieniu naszemu.

Fig. 152. Raciborowice. Widok dolnej części dzwonnicy.

Epitafium Doroty z Chęcińskich Habowskiej † 1798, dane r. 1839; tablica czarna marmurowa w północnej ścianie nawy, na lewo od drzwi na schodki do chóru muzycznego.

Epitafium Katarzyny z Marcinkoskich (sic) Frankiewiczowej † 1831, tablica czarna marmurowa w południowej ścianie nawy, na prawo wchodząc z kruchty.

Dawniejszy opis przytacza jeszcze:

Epitafium malowane na drzewie, w kształcie obrazu ze sceną figuralną, z długim napisem wierszem i prozą, świadczącym, że sprawili je Samuelowi Bielskiemu, trzechletniemu dziecku † 1591, rodzice Jan Bielski i Agnieszka z Olszowa (Łepkowski, Przegląd zab. 60).

Płytę grobową kamienną z r. 1597, bliżej nieokreśloną.

Świecznik mosiężny z końca XVII w. wisi u sklepienia nawy. Jest sześcioramienny. Ramiona gięte w kształcie litery S. Pod pierścieniem do zawieszania orzeł dwugłowy wycięty z grubej blachy i rytowany. Poniżej trzy esownice wybiegające w smoki.

Kielichy:

Srebrny, pozłacany, późnogotycki, wys. 0·20 m., średn. otworu czary 0·093 m., średn. stopy 0·132 m. Na dolnej połowie czary koronka gotycka

przeźrocza odlewana. Wspiera czarę część nogi architektoniczna sześcioboczna o okienkach z maswerkami. Węzeł o sześciu rautach, na których są ryte rozetki gotyckie. Stopa złożona z sześciu liści zaokrąglonych, pokrytych ornamentem renesansowym rytym; motyw: wazoniki z roślinami wybiegające w skręty. Na jednym liściu tarcza z rytym herbem:

Srebrny biały, barokowy ornament licho wyciskany.

Bronzowy w stylu rokoko, wcale ładnego rysunku i wykonania.

Dawniejszy opis wylicza jeszcze (około r. 1850):

Srebrny, pozłacany, większy, pięknej roboty, u spodu napis: »Mateus Kurnyk vicarius perpetuus ecclesiae vislicensis calicem hunc comparavit pro mea persona 1529 r.« Powyżej drugi napis: «Valentinus Brzostowski redemit et ecclesiae huic suae Raciboroviensi donavit. anno. d. 1560«.

Drugi mniejszy, podobnego kształtu, bez roku.

Takich kielichów miało być siedm i ogromnej wartości monstrancya, co wszystko skradziono (Łepkowski, Przegląd zab. 61).

Dzwonnica osobna, opodal fasady kościoła, naprzeciw południowowschodniego jej narożnika, na niższym poziomie terenu; widok jej daje fig. 152. Na rzucie poziomym niemal kwadratowym (fig. 153) wznoszą się do wysokości około 3 m. mury grubości 0·66 m., ceglane, obecnie tynkowane. Zamiast cokołu jest mała odsadzka. Dokoła obiega je w górze gzems koronujący ceglany, okroju tego samego, co gzems kościoła, tylko z mniej wysoką platą nad karnesem. Narożniki gzemsu są ciosowe tego samego okroju. W ścianie wschodniej, zwróconej ku fasadzie kościoła, małe wejście do wnętrza, z odrzwiami kamiennemi o bogatym okroju węgarów, zbliżonym do okroju odrzwi na schody z nawy kościoła (fig. 149 *B*). Zdaje się, że otwór był ostrołukowy w górze, a nad nim część okroju obrysowywała na ścianie trzy boki prostokąta. Dziś górne zakończenie jest wyłupane. W ścianie południowej są dwa małe prostokątne okienka w obramieniu kamiennem z fazą. Nad gzemsem koronującym wznoszą się drewniane ściany ostrosłupa wyższych piątr dzwonnicy, zakończonego występem pionowych sobót, nad któremi jest baniasty hełm dachowy. Na górnem piętrze są trzy dzwony.

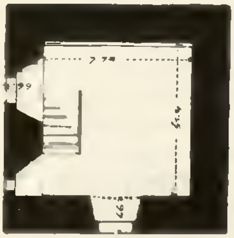

Fig. 153. Raciborowice. Rzut poziomy murowanej części dzwonnicy.

Dzwony.

Dzwon wys. 0·50 m., średnica dolna 0·66 m.; u krawędzi czapki napis o pięknym odlewie i kształcie liter wypukłych, w jednym wierszu:

SANCTA MARGARETH ORA PRO NOBIS AD DOMINVM

Kształt liter i znaków między wyrazami:

poniżej na płaszczu: 1550 [1]).

---

[1]) Łepkowski (Przegląd zab. 61) twierdzi, że dzwon lany jest w Krakowie.

Dzwon największy, wys. 0·76 m., średnica dolna 0·91 m. U krawędzi czapki napis wypukło odlanemi literami w jednym wierszu:

§ S § STANISLAE † S FLORIANE § S MARGARETA § ORATE PRO § NOBS [1])

Dawniejszy opis wspomina jeszcze, że około r. 1860 były:
Dzwon wielki z r. 1518.
Dzwon średni przelany r. 1758 i pęknięty z napisem: »ten dzwon polak uczynił« (Łepkowski, Przegląd zabytków 61).

38. Ruszcza.

Dawny widok. Kielesiński rytował na miedzi widok kościoła w Ruszczy; blachę oryginalną posiada zbiór Pawlikowskich (Łepkowski, Przegl. zab. 69).

Wieś, oddal. półn. wschodnie od Krakowa $15^1/_2$ kilom. Par. w miejscu.

W średnich wiekach: Ruscha, Russa, Ruscza, Rusca, Ruysca, Ruyscza, Russzecz, Ruschcza, Rusczia.

Najdawniejsza wzmianka pod r. 1222 (Kod. kat. kr. I, 20). Jest to gniazdo Gryfitów, którzy od sąsiednich Branic nazwali się Branickimi. R. 1241 zginął pod Lignicą Sulisław z Ruszczy, h. Gryf, woj. krak. (Długosz, hist. łać. II, 283 i list Bolesława Wstydl. w Paprockiego Herbach 123). Syn jego Klemens naprzód kaszt. krak., r. 1241 zostaje woj. krak. (Długosz, Hist. II, 283; Niesiecki). R. 1250 Bolesław Wstydl. comesowi Klemensowi, synowi Sulisława, woj. krak. daje przywilej polowania na bobry w Ruszczy i innych wsiach nad Wisłą (Kod. dypl. małop. II, 80), a tenże bywa wymieniany jeszcze w latach 1251 i 1252 (tamże I, 41 i II, 85). R. 1373 Elżbieta »senior regina« przenosi R. na prawo niem. [2]). W tym roku dzierży tę wieś »generosa domina Uneslawa, relicta Jacobi iudicis sandom. heredis de Ruscza« (Kod. Małop. I, 378); żyje ona jeszcze 1388 i nazwana jest Wenczeslaua (Ulanowski, Antiq. lib. jud. 4700). R. 1403 Wierzbianta właściciel Branic jest patronem kościoła w Ruszczy (Kod. dypl. kat. kr. II, 293), był on starostą sanockim, a umarł jako stolnik krak. r. 1425, o czem świadczy jego płyta grobowa i epitafium malowane w kościele tutejszym — patrz niżej. Według Pawińskiego (Małop. 6), r. 1581 wieś jest własnością jakoby Stanisława Brańskiego, ale to mylka zamiast Branicki. W rękach bowiem rodu Branickich pozostała aż do ich wygaśnięcia w końcu XVIII w., poczem drogą kupna przeszła do Badenich, a od tych drogą spadku do Popielów, którzy po dziś dzień ją dzierżą.

($^7/_8$ 1901)

Kościół paraf. ś. Grzegorza W. Patron: Zofia Popielówna.

Bardzo wcześnie był tu kościół albo kaplica. R. 1222 »Bernardus de Ruscha capellanus« wymieniony w akcie wiecu odbytego ad »Szreniavam« między ziemianami i księżmi z proszowskiego i krakowskiego (Kod. dypl. kat. kr. I, 20), a w końcu XIII w. była już parafia, bo r. 1299 występuje rector eccl. de Ruscza, obok kapelana z Ruszczy (Kod. dypl. Małop. I, 158). Przywilej erekcyjny, zbutwiały, który był przechowany w skarbcu kościoła miejscowego z datą 1312 i podpisem »P. Zawisza«, to oczywisty

---

[1]) Tak.

[2]) Niewiadomo, jak z tem pogodzić wiadomość Paprockiego, przytoczoną przez Niesieckiego (Braniccy), jakoby przeniesienia tego na prawo Magdeburskie dokonał Władysław Jag. r. 1405.

falsyfikat (Łepkowski, Przegląd zab. 69). W początku XV w. kościół nosił tytuł ś. Grzegorza i miał dwóch proboszczów. R. 1403 Wirzbięta Gryfita, stolnik krak., wspólnie z proboszczem jednej połowy kościoła (rector medie partis ecclesie s. Gregorii in Rusca) uposażają trzech wikarych czyli »mansionarios b. Mariae V. in Ruscza« dla śpiewania officium ku czci M. Boskiej. W datowaniu zaszła jakaś pomyłka, gdyż potwierdzenie biskupa krak. Piotra Wysza nosi datę miesięczną wcześniejszą od samego uposażenia (Kod. dypl. kat. kr. II, 293). R. 1417 Wojciech Jastrzębiec bisk. krak. przemienił parafialny kościół na kolegiatę, przepisując porządek nabożeństw i śpiewów, oraz ustanawiając, iż ma być odtąd: »unicus rector ecclesiae seu plebanus«, obok niego scholastyk stały i prebendarz. Prócz tego ma być czterech mansyonarzy i piąty rector scho-

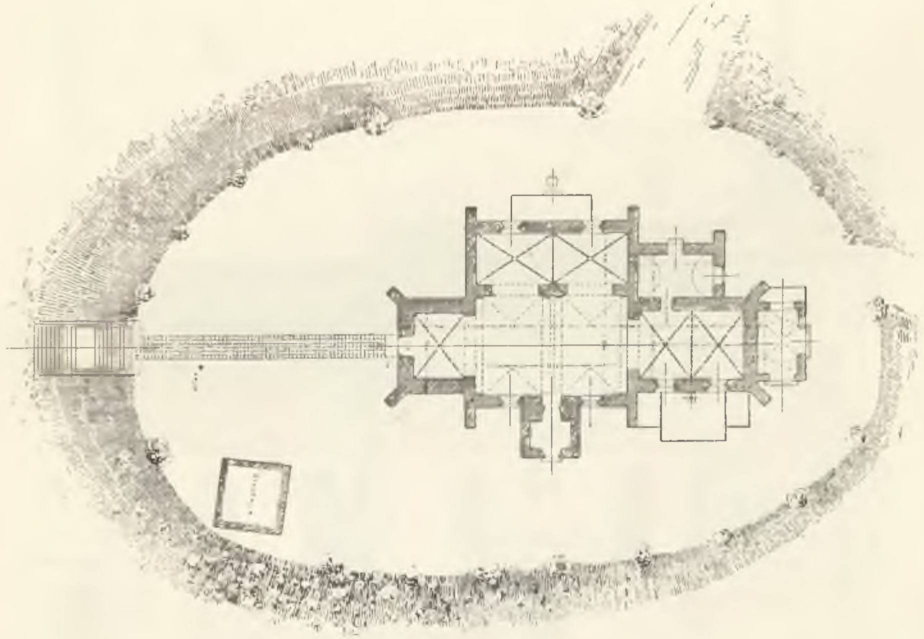

Fig. 154. Ruszcza. Plan sytuacyjny kościoła.

arum, który ma mieć socium ad decantandas horas«. W tymże roku Wirzbięta razem z żoną Dorotą uposażają mansyonarzy dochodami z Branic (tamże 420, 426). Podobno w tym samym czasie Wirzbięta wystawił murowany częścią z cegieł, częścią z ciosu kościół obecny, czy boczną nawę jego (Niesiecki pod »Branicki«, Łepkowski, Przegląd zab. 69, Schematyzm, Słownik geogr.), lecz niewiadomo, na czem oparte to twierdzenie często powtarzane. Długosz w Lib. ben. Ruszczę opuścił. W regestrze pobor. z r. 1490 podano Ruszczę jakoby należała do parafii w Górce (Pawiński, Małop. 943). R. 1739 na prośbę Jana Klemensa hr. na Ruszczy Branickiego zniesione zostały dwie prebendy: scholastyka i prebendarza, a został proboszcz z czterema mansyonarzami, kanonicznie instytuowanymi. Kolegiata zniesiona w początku XIX w (Schematyzm).

Dawniejsi plebani, proboszczowie i prebendarze: R. 1222 Bernardus de Ruscha capellanus (patrz wyżej). R. 1299 Lampinus rector eccl. de Rusecza i Johannes capellanus de Ruscza (Kod. dypl. małop. I, 158). R. 1322 Nicolaus rector eccl. de Rusecza (tamże II, 253). R. 1326 Walterus pleb. medietatis eccl. i Martinus plebanus alterius medietatis (Theiner, Monumenta I, 246). R. 1367 Nicolaus plebanus de Ruszcza (w dokumencie podrobionym, Kod. Tyniecki 150). R. 1385 Mathias capellanus de R., a r. 1398

Petrus de R. plebanus (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 3421 i 7690). R. 1403 »Petrus rector medie partis eccl. par. s. Gregorii in Rusca« (Kod. dypl. kat. kr. II, 293). R. 1422 Stanislaus rector eccl. in Ruszcza (Kod. Uniw. I, 143). R. 1480, 1482 Nicolaus de Opathouiecz scolasticus in Ruschcza (tamże III, 86, 101). R. 1559 Joannes a Barczyk praebendarius in Ruszcza (tamże V, 33). R. 1604 Samuel Braniczky scholasticus Ruscensis (tamże 249). W pierwszych trzech dziesiątkach lat XVII wieku byli też proboszczami w Ruszczy Sebastyan i Zygmunt bracia Braniccy, o których jako współczesnych wspomina Nakielski (Miechowia, wyd. 1634 r.). W drugiej połowie XVII w. Zygmunt Ogonowski, zm. 1679 (por. Epitafia). Po nim Sebastyan Wolfowic Betkowski zm. 1694 (por. Epitafia).

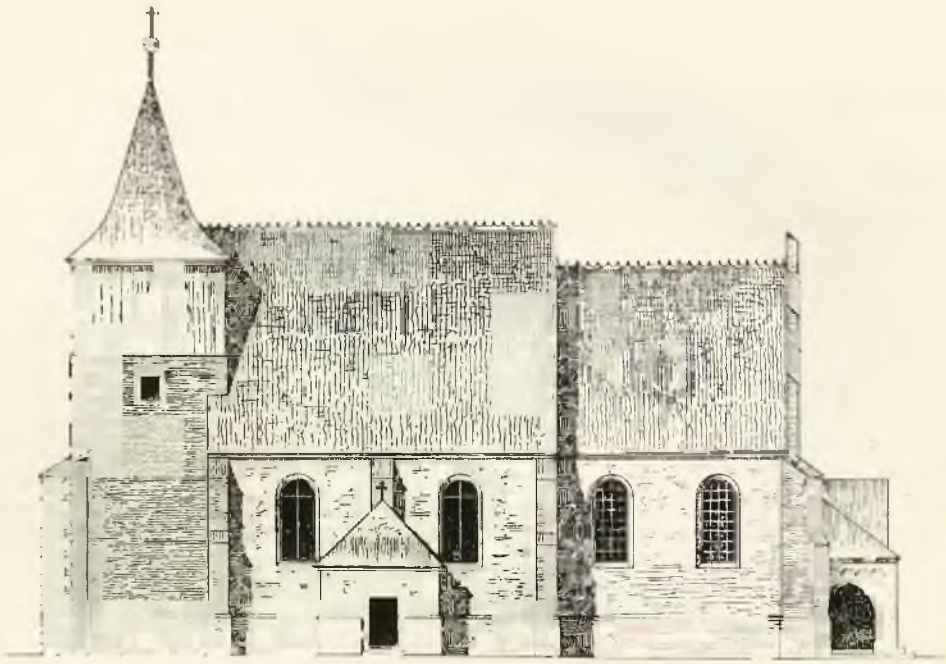

Fig. 155. Ruszcza. Elewacya boczna kościoła — strona południowa.

Sytuacya. Kościół stoi na wzgórku spadzistym ku południowi i zachodowi, a przechodzącym po przeciwnej stronie w płaskowzgórze ogrodu i zabudowań dworskich, od którego częściowo dzielą go niewielkie wąwozy po stronie północnej i wschodniej. Rozdział ten mógł dawniej być zupełnym i cała eliptyczna platforma wzgórka kościelnego, zapewne sztucznie splantowana, jak wskazuje sytuacyjny plan fig. 154, mogła w średnich wiekach służyć w celach obrony i mieścić albo niewielki zamek, albo kościół inkastelowany. Że był tu przed budową gotycką jakiś murowany kościół lub kaplica, zdaje się wskazywać wieża, która na planie gotyckim zmurowana jest w dolnej części z materyału budowli romańskich, kostkowych małych ciosów wapiennych.

Budynek oryentowany, murowany, na planie gotyckim, dwunawowy, niesymetryczny. Patrz rzut poziomy fig. 156, do dalszego opisu por. ele-

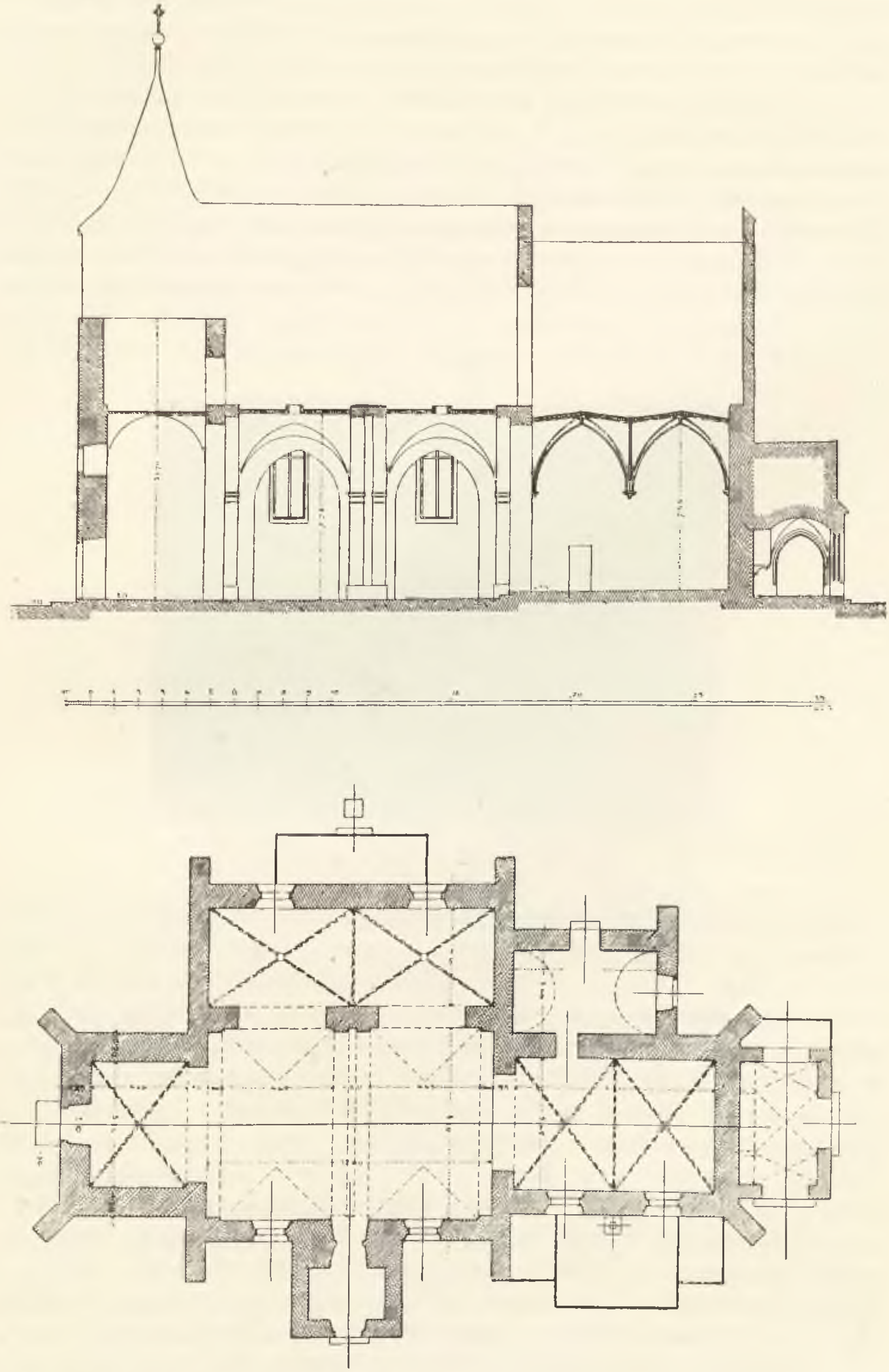

Fig. 156. Ruszcza. Przekrój podłużny i rzut poziomy kościoła. Skala służy do wszystkich zdjęć elewacyi i przekroju tego budynku.

wacyę frontową i boczną fig. 158 i fig. 155. Na osi głównej podłużnej jest prezbiteryum, nawa i wieża. Obok nawy głównej jest po stronie północnej nawa boczna. Wymiary kościoła zewnętrzne są: długość z wieżą 28 m., największa szerokość naw 14·80 m. Nawa główna szersza, prezbiteryum i wieża jednej szerokości, węższe od nawy. Prezbiteryum i obie nawy zewnątrz jednej wysokości. Szkarpy narożne naw są prostem przedłużeniem ścian poprzecznych. Szkarpy narożne prezbiteryum i wieży skośnie do ścian ustawione. Wszystkie szkarpy mają odsadzki dachówką kryte. W środku ściany południowej jest szerokie, ale niezbyt wielkiego wyskoku zgrubienie, w dole rozdzielone na boki dla umieszczenia otworu wejścia bocznego. Materyałem murów jest cegła czerwona wymiarów 27×13(14)×8(9) ctm. Ściany pierwotnie traktowane jako Rohbau. W nie-

Fig. 157. Ruszcza. Spód wieży kościelnej.

których miejscach ślady późniejszego otynkowania. Pod względem techniki osobną grupę stanowi prezbiteryum z nawą główną i wieżą, a osobną nawa boczna. W grupie pierwszej układ cegieł polski niezupełnie dokładnie przeprowadzony, a jedyny wzór stanowią ciemniejsze zędrówki używane na główki. Niekiedy jest kilka główek obok siebie. Murowanie prezbiteryum i nawy głównej niedbałe, niema pierwotnego gzemsu koronującego, w miejsce cokołu jest odsadzka nadkryta cegłą kładzioną długością swą skośnie. Okna prezbiteryum, tylko w ścianie jego południowej, są podłużne, z ostrym łukiem zapewne później zaokrąglonym z węgarami kamiennymi, bez lasek. Otwory okien w południowej ścianie nawy głównej, bez węgarów i bez lasek kamiennych, mają postać zupełnie barokową i pochodzą zapewne z przeróbki XVII w. Śladem jej zatynkowanie ścian dokoła ościeży. Wieża o rzucie poziomym prostokątnym, bez żadnego cokołu, tylko z małą odsadzką przy samym poziomie terenu, stawiana jest od dołu do wys. 1·20 m. z drobnego kamienia kostkowego, wapienia nierównych wymiarów nawet wysokości (patrz fig. 157); wyżej

z cegły. Szkarpy narożne w całej wysokości 7 m. mają lico z ciosów piaskowcowych, między którymi przerwy wypełniane cegłą (patrz fig. 157). Mur wieży nie dochodzi do szczytu dachu kościoła, lecz od wysokości 11·80 m. wieża nadbudowana jest drzewem i zakończona hełmem piramidalnym. Grubość trzech ścian wieży od dołu wynosi 1·20—1·25 m.; ściana jej wschodnia jest zarazem ścianą zachodnią nawy i ma grubości 0·84 m. Trzy inne ściany nawy głównej grubości 0·95 m. Grubość trzech ścian prezbiteryum wynosi 1·05 m. Dodatkami jeszcze średniowiecznemi lub mało co późniejszemi są: zakrystya po północnej stronie prezbiteryum, parterowa, bez cokołu i gzemsu, ze szkarpą w narożniku pod

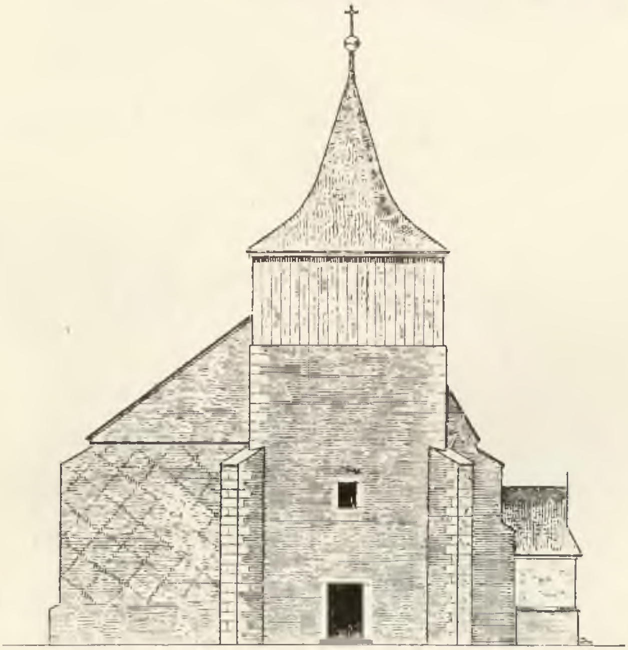

Fig. 158. Ruszcza. Elewacya fasady zachodniej kościoła.

kątem prostym do ściany północnej; oraz kruchta u południowej ściany nawy, niski budynek kwadratowy z cegły czerwonej, lichego wykonania, cegła układana niedokładnie we wzór podobny jak na nawie północnej (patrz niżej). Nowożytnemi są: przybudówka gotycka w kształcie kapliczki przy wschodniej ścianie prezbiteryum i zazębienia ściany szczytowej prezbiteryum.

Nawa boczna północna, również Rohbau, z cegły tych samych rozmiarów co reszta kościoła, układu starannego częściowo gotyckiego, częściowo polskiego, tworzącego z ciemniejszych główek wzór linij skośnych i kwadratów: cokół ceglany taki sam jak przy reszcie kościoła. Szkarpy dwie przy narożnikach mają tylko cokół, a wyżej odsadzki im brak. Szkarpy środkowej nie ma. W ścianie północnej są dwa okna ostrołukowe, z łukiem zbliżonym do półkola, mają kamienne ramy węgarowe o profilu

skromnym gotyckim z jednym żłobkiem, i takież laski w krzyż, ościeże są z cegły, otynkowane. Gzems koronujący wzdłuż całej ściany północnej jest układany z cegły formowanej okroju gotyckiego (fig. 160). Ściana zachodnia gładka. Ściana wschodnia, częściowo zasłonięta zakrystyą, ma od dołu cokół, nad samym zaś dachem zakrystyi okno okrągłe ujęte w ramę z cegły, tynkowaną, obecnie zamurowane. Nad tem oknem wyryta w tynku data 1597, może rok restauracyi kościoła lub zrobienia okna. Dach na nawie bocznej połączony z dachem nawy głównej w ten sposób, że grzbiet dachu idzie wzdłuż osi podłużnej głównej, a część po stronie północnej ma spadek mniej stromy, niż po stronie południowej i obejmuje znacznie większą przestrzeń.

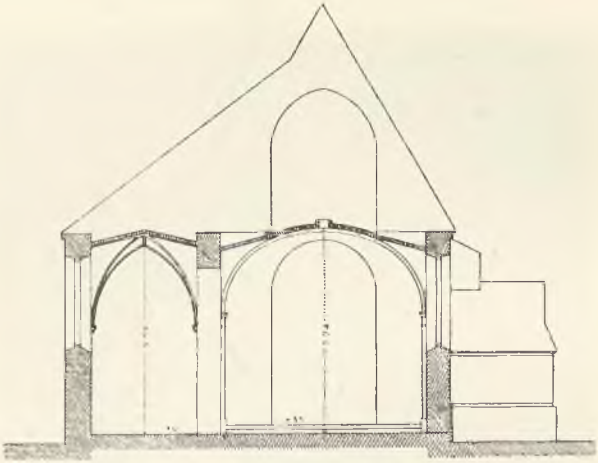

Fig. 159. Ruszcza. Przekrój poprzeczny przez nawy kościoła.

Wnętrze (patrz przekrój podłużny i poprzeczny fig. 156 i fig. 159) jest wcale obszerne, łączy się w niem bowiem nawa główna, niemal tej samej wysokości wnętrze wieży i prezbiteryum w jedną przestrzeń podłużną, którą powiększa nawa boczna równie wysoka, rozdzielona od głównej jednym filarem, po którego dwu stronach są arkady. Prezbiteryum jest prostokątne podłużne, utworzone z dwóch przęseł po 4·15 m. długości, a 5·45 m. szerokości. Wysokość kluczy sklepiennych jest 7·53 m. Każde z dwóch przęseł zasklepione krzyżowo na żebrach kamiennych o przekroju gotyckim wklęsłym z XV w. (fig. 161). U ścian wyrost żeber wsparty jest na konsolach o kształcie niemal już niegotyckim. System spływu żeber i konsolę wskazuje fig. 163. Na skrzyżowaniach żeber są zworniki w postaci tarcz kolistych, na których wymalowano w epoce baroka herby: Gryf (bliżej ołtarza) i Łabędź (bliżej tęczy). Nawa główna, na poziomie o 0·33 m. niższym, ma sklepienie beczkowe, nieco spłaszczone eliptycznie, z lunetami, w dwóch przęsłach

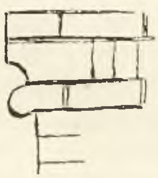

Fig. 160. Ruszcza. Gzems koronujący nawy północnej.

prostokątnych rozdzielonych podwójnym gurtem, jak się zdaje z XVII w. Gurty wyrastają z pilastrów o kapitelach jakoby toskańskich. W narożnikach są półpilastry. Wys. największa sklepienia 7·73 m. Długość nawy 12 m., szerokość 8 m. Między nawą a prezbiteryum są dwa stopnie, tęczę tworzy otwór zamknięty półkolistym łukiem. Nawa boczna długości tej samej co główna, szerokości mało co większej nad połowę szerokości

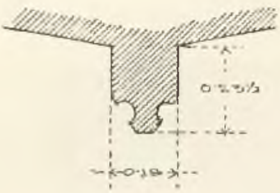

Fig. 161. Ruszcza. Przekrój żebra w prezbiteryum kościoła paraf.

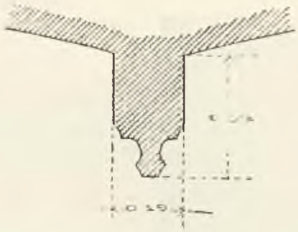

Fig. 162. Ruszcza. Przekrój żebra w nawie bocznej kościoła paraf.

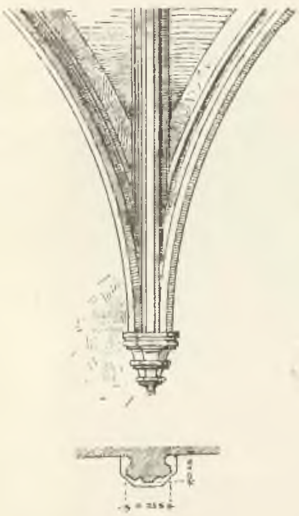

Fig. 163. Ruszcza. System spływu żeber w prezbiteryum kościoła paraf.

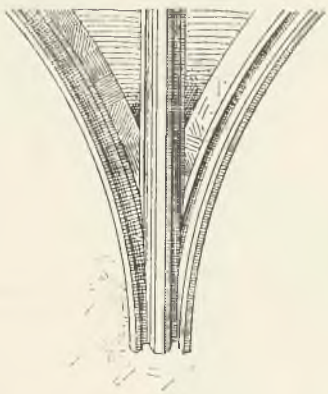

Fig. 164. Ruszcza. System spływu żeber w nawie bocznej kościoła paraf.

tamtej, na tym samym co ona poziomie, ma dwa przęsła sklepień krzyżowych na żebrach z kamienia, o okroju podobnym do żeber prezbiteryum, lecz więcej wydłużonym (fig. 162). Żebra, których system daje fig. 164, spływają w ściany bezpośrednio, bez konsol. Na skrzyżowaniu są zworniki, małe tarcze kamienne koliste z wyrzeźbionemi płasko znakami: hierogram gotycki (na przęśle wschodniem lit. *a* planiku schematycznego) i minuskuła gotycka S pod koroną (lit. *b* planiku schematycznego). Wysokość sklepień u zworników 7·70 m. Połączenie między nawami tworzą dwie szerokie arkady półkolisto zamknięte, między któremi jest szeroki filar, prawdopodobnie pozo-

stawiony ze ściany wyburzonej. Spód wieży zasklepiony krzyżowo, ale w duchu renesansu (na rzucie poziomym mylnie naznaczono żebra), na krawędziach są »druty«. Zakrystya ma sklepienie beczkowe z lunetami. Podobne też ma kruchta południowa. Zresztą szczegółów architektonicznych brak. Na gładkiem ciosowem nadprożu prostokątnego wejścia z prezbiteryum do zakrystyi wyryto datę: A. 1729.

Ołtarzy kilka barokowych, drewnianych, miernego wykonania.

Obrazy.

* Ś. Grzegorz (fig. 165), obraz na drzewie lipowem w ramie nowożytnej, powieszony na ścianie przy c planiku schematycznego [1]). Wymiary w świetle wysok. 1·425 m., szer. 0·37 m. Deska lipowa, na niej naklejone płótno, a na tem grunt gipsowy; technika mieszana: temperą i farbami olejnemi. Ś. Papież w płaszczu długim czerwonym, podbitym białą materyą; brzegi płaszcza ozdobione haftem. Pod szyją białe superhumerale. Głowa nakryta szkarłatnym płatem tej samej co płaszcz tkaniny, a na tem tyara biała, o koronach gotyckich złotych, sadzonych kamieniami. W jednej ręce laska o krzyżu patryarchalnym, w drugiej księga w kosztownej zielonej oprawie. Nimbus złoty. Postać obrysowana schematycznie. Palce rąk wydłużone. Farba biała odgrywa przeważającą rolę

Fig. 165. Ruszcza. Obraz ś. Grzegorza z XV w.

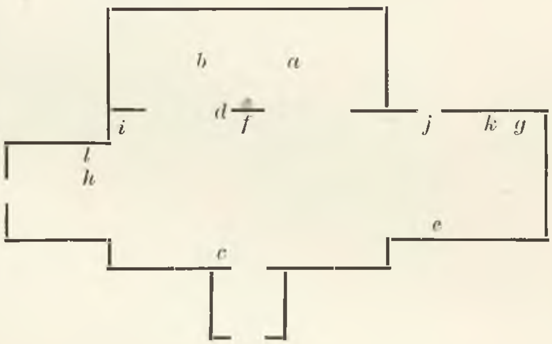

Fig. 166. Planik schematyczny kościoła w Ruszczy.

w fakturze. Z tyłu na desce znać grunt gipsowy, lecz bez śladu malowania. Obraz jest zapewne częścią zaginionego tryptyku, dzieła malarza cechowego z początku XV w. Ś. Grzegorz był patronem Wirzbięty, fundatora kolegiaty † 1425 i obraz jest dziełem tej samej ręki co jego epitafium (patrz niżej).

---

[1]) Obraz reprodukowany i opisany po raz pierwszy w broszurze p. Leonarda Lepszego Kultura epoki Jagiellońskiej. Kraków 1901 (odbitka z Wiadom. numizm. arch.).

Ś. Anna Samotrzecia w ołtarzu bocznym, przy *d* planiku schematycznego. Dobre malowanie olejne na drzewie, sporych rozmiarów, zapewne z XVII w. Na ostatnim planie, blisko narożnika górnego prawego (od patrzącego) okno, a w niem dwie półfigury: śś. Józef i Joachim, częścią zakryci ramą. Na pierwszym planie po obu bokach po jednym aniołku nagim, też częściowo zakrytym ramą.

Witraż. W oknie bocznem prezbiteryum, bliżej nawy, przy *e* planiku schematycznego, w środku oszklenia białego witraż kolorowy, może

Fig. 167. Ruszcza. Epitafium malowane Wirzbięty z r. 1425.

z XV wieku. Prostokąt wys. 0·75 m., szer. 0·55 m. Na czerwonem tle, wypalaną farbą ciemną kratkowanem skośnie, ś. Grzegorz w tyarze siedzi na krześle i trzyma księgę. Rysunek miernej wartości, karnacya ciemna w brunatne wpadająca.

Madonna z portretem Wirzbięty, porównaj niżej: Epitafia.

Epitafia i płyty grobowe.

* Epitafium Wirzbięty z r. 1425 (fig. 167) na filarze przy *f* planiku schemat. [1]). Obraz malowany na drzewie, techniką mieszaną temperą i far-

---

[1]) Reprodukowane kolorowo we Wzorach sztuki średniow. tom I, tabl. I i w Monumenta epigraphica Łepkowskiego. Publikowany po raz pierwszy w zdjęciu fotogra-

bami olejnemi. Rozmiary w świetle: wys. 0·9 m., szer. 0·735 m. Rama pierwotna 0·15 m. szer., ujęta w szeroką ramę złoconą nowożytną. Na tronie białym, z wysokim gotyckim zapleckiem, siedzi Matka Boska i bawi stojące na jej kolanach Dzieciątko. Na stopniu tronu klęczy rycerz w zbroi i chełmie na głowie, którego poleca stojący za nim i nachylony ś Grzegorz papież, patron jego [1]), trzymający w prawej ręce księgę. U dołu po obu stronach rycerza tarcze skośne z herbami: Gryf i Leliwa. W kolorycie przeważają barwy biała i czerwona. Matki Boskiej postać zakrywa całkowicie płaszcz fałdzisty o wijącym się rąbku, dziś zielony, pierwotnie zapewnie lazurowy, który z czasem zmienił barwę. Płaszcz pod szyją spięty agrafą metalową kwadratową, na wskos umieszczoną. Narożniki jej zakończone trójlistkami. Na głowie ma koronę złotą o dużych liściach gotyckich i szpilach sterczących między nimi. Na skronie i kark spływają obfite lniane włosy. Dziecię zupełnie nagie zdaje się igrać ruchem swobodnym. Prawą rączką błogosławi. Rycerz odchylił przyłbicę, przy boku ma miecz, od pasa ma krótką tunikę szkarłatną, pas rycerski metalowy wolno otacza mu biodra, u obuwia wydłużonego sterczą ostrogi. Ś. Grzegorz ma na głowie tyarę gotycką, na sobie kapę czerwoną, pod szyją białe superhumerale. Kapa była niegdyś ponsowa, zasiana srebrnem naszyciem. Tło było wyciskane w kwiaty złociste (Rastawiecki, Wzory szt. średn.), dziś kapa gładka, tło zaś popielate. Wszystkie trzy postaci mają wielkie nimbusy koliste, złocone, gładkie. W rysunku uderza wydłużenie palców u rąk, obrysowanie subtelne nosów, w karnacyi silna przymieszka czerwonego, przytem brak obserwacyi natury, ciała pulchne, bez życia. Głowy są piękne, rozumne, pełne wyrazu pobożnego. Twarz rycerza wygolona, może portretowana, oczy o długich rzęsach. Obraz jest dziełem tego samego mistrza, co poprzednio opisany obraz ś. Grzegorza, wyszedł zapewne z pod pędzla mistrza cechu krakowskiego, który ulegał wpływom szkoły praskiej XIV w. W głowie M. Boskiej jest uderzające

Fig 168. Ruszcza. Płyta grobowa Wirzbięty z r. 1425.

---

ficznem i naukowo opisany w broszurze p. Leonarda Lepszego, Kultura Jagiellońska. Kraków 1901 (odbitka z Wiadom. num. archeol.).

[1]) Według Rastawieckiego (Wz. szt. średn.) imię Wirzbięta tłomaczy się przez Grzegorz. Niewiadomo dlaczego Łepkowski (Przegląd zab.) dodaje temu Wirzbięcie kilkakrotnie imię Piotr.

podobieństwo do typu Madonny Hohenfurckiej (M. Sokołowski, Komunikat z 17 grudnia 1896 r. w Sprawozdaniach Kom. hist. szt. tom VI, str. LVIII i nast.). Ramę pierwotną z listwy płaskiej szerokiej na tle lazurowem zciemniałem, obiega dokoła obrazu napis pierwotny złocony minuskułami gotyckiemi, zaczynający się w górze od narożnika nad głową M. Boskiej:

(A)nno dni millesimo CCCC⁰XXV⁰ Sabbato[1]
in die sancti Viti Obyt nobilis strenu9 q³
Vir dominus Wirzbyantha heres
de Branice dapifer Cracoviensis.

Stan konserwacyi smutny. Obraz był restaurowany przed r. 1860 przez K. W. Stattlera (Łepkowski, Przegl. zab. 70). Obecnie deska pęka znowu, farba odpada koło głowy M. Boskiej na jej koronie oraz na tarczach herbowych.

Płyta grobowa Wirzbięty z r. 1425 (fig. 168), w ścianie północnej prezbiteryum, blisko ołtarza, przy *g* planiku schemat.[2]) Płyta z wapienia prostokątna, wys. 2·29 m., szer. 1·08 m., wmurowana stojąco. W polu środkowem płaskiem ryta konturowo postać nat. wielkości rycerza w zbroi klęczącego z rękami złożonemi do modlitwy; postawą, rysami i uzbrojeniem przypomina on bardzo rycerza z epitafium wyżej opisanego, tylko zwrócony jest w przeciwną stronę. Niżej kolan tarcza skośna z h. Gryf. Dokoła obiega pole napis dużemi minuskułami gotyckiemi płaskiemi, otrzymanemi przez wgłębienie tła, a zostawienie liter w powierzchni płyty. Początek przy znaku w kształcie lilii w narożniku górnym na lewo od patrzącego, koniec w polu środkowem nad głową rycerza w dwóch wierszach. Napis niezręcznie wykuty, miejscami starty lub zalany cementem:

An(no domi)ni · M⁰
CCCC⁰ XXV⁰ sabbō in die sci vit(i)
obiit . . . .
. . . . . wirzbantha heres in
branic e dapifer cco
viens: orate p eo:

Epitafium Krystoporskich, albo Krzysztoporskich z r. 1599, w przejściu pod wieżą, na ścianie północnej w górze, lit. *h* planiku schematycznego. Tablica z marmuru brunatnego, prostokąt wys. 0·56, szer. 0·785 m. w ramie bogato rzeźbionej barokowej (stile auriculaire) z kamienia pinczowskiego. Nad tablicą kartusz okazały z tarczą z h. Nowina i hełmem nad nią; rzeźba wypukła, częściowo zatynkowana. Całość ma wys. 1·10 m. Napis na tablicy ryty:

---

[1]) Sic. We wszystkich opisach odczytano błędnie: Sabatho.

[2]) Reprodukowana w Monumenta epigraph. Łepkowskiego, z napisem zupełniejszym, niż dziś można widzieć.

GENEROSIS ET VERE NOBILIBVS AC CHARISSIMIS
OPTIMISQ ANTECESORIBVS[1]) SVIS HÆREDIBVS DE
KRZISTOPORZICZE QVORVM NOMINA AB INGRATA
OBLIVIONE VINDICATA SVNT NICOLAO ABABAVO
IOANNI ABAVO NICOLAO PROAVO IN BVKOWINA
WALAHIÆ[1]) REGE POLONIE[1]) ALBERTO BELLIGERANTE
CÆSO STANISLAO AVO IN DOMINO MORTVIS ET
HIC SEPVLTIS DE REPVB AC HAC ECCLESIARVSE[2])
POSTERITATEQVE SVA OPTIME MERITIS GENRO[1])
IOANNES CHRISTOPORSKI DÆPFR[3]) SIRDIS AMORIS
ET DVRABILIORIS MONVMENTI ERGO POSVIT AO 1599
VIVE DIV QVICVMQVE POTES NOS VIXIMVS OLIM

Epitafium Jerzego Telszewskiego † 1618, na ścianie zachodniej w nawie, na lewo wchodząc, przy *i* planiku schem. Tablica z marmuru brunatnego bez ramy, prostokątna, wys. 0·45 m., szer. 0·73 m. Napis ryty:

D. O. M.

NOBILI ADOLESCENTI GEORGIO TELSZEWSKI PETRI FILIO
Q, E CITERIORI LITVANIA CRACO[4]) STVDIOR, CAVSA MISSVS
POSTQ̃$_3$ PCLARÆ IDOLIS SPECIMINA NÕ VVLGARIA EXHIBERE[5])
IOREMQ$_3$[6]) IN DIES SPE[7]) DE IGENIO AC VIRTVTE SVA FACERE CEPIT
PLACIDIS VT VIDEBANT,[8]) ISTVLÆ AQ,S[9]) INCAVTVS SESE CÕMISIT
ET MOX RAPIDIS VORTICIBVS ABREPTVS
FRATRIS SVI FATVM MISERABILE SECVTVS EST
DIE XXI IVLY ANNO MDCXVIII ÆTAT. SVÆ XV
CORPVS DEFVCTI IN PAGO VICINO STRYIOW REPERTVM
HIC SEPVLCHRO CONDITVM EST

Epitafium Zygmunta Ogonowskiego † 1679, na północnej ścianie prezbiteryum nad drzwiami do zakrystyi, przy *j* planiku schem. Pomnik ścienny czarny marmurowy dwupiętrowy. Główną część stanowi tablica w ramie barokowej rzeźbionej płasko, po bokach woluty, u dołu kartusz z h. Ogończyk. Wyżej ujęty w obramienie jakby drugi mniejszy pomniczek prostokątny, w nim na blasze eliptycznej portret malowany olejno. Nad tem wśród skrętów strzela w górę krzyż. Cała wysokość 1·52 m., największa szerokość 0·955 m. Rozmiary tablicy: wys. 0·45 m., szer. 0·585 m. Napis ryty:

---

1) Sic.
2) Tak, zapewne miało być: Ecclesia rusc(ensi).
3) Tak, skrócone dapifer.
4) Skrócone zam. Cracoviam.
5) Koniec zatarty.
6) Tak, zapewne miało być: maioremque.
7) Tak.
8) Skrócone zam. videbantur.
9) Skrócone zam. aquis.

D. O. M.

SIGISMVNDO OGONOWSKI DE ARMIS OGONCZŸK
ECCLESIÆ COLLEGIATÆ RVSCEN[1]) PRÆPTO
IN POREMBA ŻEGOCINA PRIMV TANDEM IN
GRABIE PLEBANO APVD ILLVSTRISS[1]) ET
RNDISS ANDREA TBZEBICKI EPISC: CRAC
OECONOMI MVNERE EGREGIE PERFVNCTo
INSIGNI PIETATE ET IN DEIPARÆ[2]) VIRGINIS SS.
ROSARY DEVOTIONE RERVM GERENDARVM[3])
PRVDENTIA ET DEXTERITATE LAVDEM Et
VITAM IMMORTALEM PROMERITO AD EAMQ[4])
AÑ DNI 1679 DIE 6 FEBR ÆTATIS SVÆ 63
TRALATO EXECVTORES TESTAMENTI PP

Epitafium Sebastyana Wolfowica Betkowskiego † 1694, w ścianie północnej prezbiteryum, nad stallami bliżej ołtarza, przy *k* planiku oryentacyjnego. Pomnik ścienny marmurowy. Środek stanowi tablica w obramieniu barokowem rzeźbionem płasko, pod nią wśród skrętów kartusz eliptyczny, pusty; nad tablicą wśród skrętów obramienie na medalion blaszany, puste. Cała wysokość 1·24 m., szer. z ramą 0·69. Tablica prostokątna wys. 0·50 m., szer. 0·38 m. Napis ryty trudno czytelny, litery drobne, przeważnie wys. 1 centym Końce wierszy, niektóre całe wiersze zatarte.

D O M

PIÆ MEMORIÆ
PERILL OLIM ET ADM RNDI DÑI
SEBASTIANI WOLFOWIC BETKOWSKI ŁOVI[5])CIEN[1])
COLLEGIATÆ HV9 ECCLÆ ET PARLIS IN VIL GRABIE PRTI
INDOLES EIVS
PIETATE MODESTIA STVDIO LITERIS ADOLESCENTE ET VIRV[1])
MAGNATVM REGNI HVIVS MAGNIS NEGOTŸS
PAREM EFFECIT
DOMI FORISQVE
PERAGRANDO ITALIA GERMANIA GALLIÃ HISPAN BELGIVM
ILLVSTRISSIMIS PROSAPŸS
BRANICIORV FREDRORV PRZYIEMSCIOR[1]) KOTOWICIOR[1])
INVICTO ANIMO ET LINGVARVM PERITIA
CARVS EXTITIT
CAROLVS LOTHARINGIÆ ET ALY S R I PRINCIPES
PROBAVERE
ECCLESIA HÆC RVSCENSIS

---

[1]) Tak.
[2]) Dotąd punkty nad każdem I.
[3]) Odtąd znów punkty nad I.
[4]) Koniec zatarty, zapewne: eamque.
[5]) Odtąd do końca I bez kropki.

ILLI IVSPATRONAT: SVIS ADIVDICATV HÆREDIB VINDICAT[1])
ŁVCIANOVIENSEM MANIPVLAR DOMAM ET COERCIT[2])
HÆRETICÆ PRAVITATIS AVDACIAM DELET[2])
ZELVS IN EO PIO DOMO DOMINI
INSIGNI PRVDTIA ENIXO CONATV DIV...NIS IMPENS.
TANTVM ENITVIT
VT DECRETO TRIBVNALIS REGNI ANNO D. 1693 (?)
DIE 9 AVGVSTI INTERDiCT9 IN PERPETVVM FVERIT
MINISTRIS DISSIDENTIVM CLERICALIS HABITVS
PER TOTAM POLONIAM ET EIVS PROVINCIAS
VIATOR
REQVIEM ÆTERNAM PRECARE DEFVNCTO
ANNO DNI 1694 DIE 13 MENS DECEMBR

Epitafium Maryanny z Wawrzeckich Badeniowej † 1828, tablica marmurowa czerwona w nawie.

Epitafium Apolonii i Sebastyana Kopycieńskich, tablica marmurowa czarna w nawie, położona r. 1832.

Epitafium Karola Grewen † 1841, »pochowanego w Łuczanowicach w grobie Zeleńskich«, tablica czarna marmurowa w nawie.

Epitafium Konstantego Popiela † 1846, pochowanego pod kościołem w Ruszczy, tablica bronzowa, lichego wykonania, w prezbiteryum a cornu epistolae.

Dawniejsze opisy wspominają jeszcze o nagrobku Jana Krzysztoporskiego † 1465 i Hieronima Branickiego † 1518, o grobie jego syna Mikołaja (Niesiecki) i o »kamieniu obok drzwi z napisem ku pamięci poprzednich dziedziców Krzysztoforzyc, r. 1599 położonym« (Łepkowski, Przegląd zab. 71), ale być może, iż ten ostatni jest identyczny z epitafium rodziny Krzysztoporskich, wyżej opisanem.

Tablica pamiątkowa z r. 1668. W przejściu pod wieżą, poniżej epitafium Krzysztoporskich, przy *l* planiku schemat. tablica czarna marm. prostokątna, wys. 0·58 m., szer. 0·805 m., bez ram, tylko obwiedziona ornamentem płaskim, powstałym przez wyrycie tła groszkowanego, według maniery Zielaskich, kamieniarzy w Dębniku w XVII w.[3]). Tworzy on listwy, szer. 0·09 m., na których widzimy dokoła fryz z emblematów wojennych: u dołu armaty, bębny, kule, lonty i proporce; po bokach panoplie z pancerzy, lanc, bębnów, sztandarów i broni siecznej; w górze surmy, kotły, sztandary i broń palna. Styl epoki Sobieskiego. Wśród tego sześć herbów, nad niemi korony o dziewięciu ząbkach (nie liściach ani pałkach); na listwie górnej: Junosza, Ślepowron, Sas; na dolnej: podobny do Doliwy[4]), Jelita, Topór. Na polu tablicy napis ryty, z rozlicznemi kombinacyami liter:

---

[1]) Wiersz nieczytelny.

[2]) Ostatni wyraz nieczytelny.

[3]) Por. Bielany i Bolechowice.

[4]) Trzy róże pięciolistne, od prawego ku lewemu skośno w górę idące, ale bez belki, tylko wprost na polu tarczy.

AVGVST[IS]S[S]IMÆ[1]) CÆLITERR[Æ][2]) REGINE[3]) ET INCAR[N]ATI[4]) DEI[5]) MATRIS DIGNISSIMÆ[6]) DILATANDO[7]) HONORI M D STANISLAVS[8]) IN K[A]LINOW[9]) K[A]LINOWSKI[9]) VEN[R] PoDL: MAGNORVM DVCV[M][10]) COMMILITO[11]) ET LEGIONV[M][12]) REIPvB: DVCTOR CONF[R]ATER NITATEM CVM R[E]CITATION[E][13]) SSMI ROSARII
QVOLIBET DIE FESTO ET DVARVM
MISSARVM IN HEBDOMA
DA PRO DEFVNCTIS CELEBRATIONEM
CENSV PROPRIO
EREXIT ET PERPETVO FVNDAVIT
ANNO DOMINI 1668[14])

* T a b e r n a k u l u m na w. ołtarzu, mały kantorek barokowy z XVII w., z drzewa czarnego (heban?), na rzucie poziomym w dwóch końcach ściany frontowej wypukle wygiętym. Między tymi występami bocznymi wgłębiony środek płaski, zawiera drzwiczki w obramieniu nakształt portalu o dwu bocznych kolumienkach alabastrowych, wolno stojących. Po bokach w miejscu szufladek kantorku sześć plakiet z peizażami z mozaiki florenckiej (marmury różnobarwne). Na płaszczyznach hebanu ozdoby barokowe srebrne lane i cyzelowane, w kształcie skrętów liściastych, przypominających gotycki motyw liści ostu; może dodatek nowożytny. Całość wdzięczna i starannego wykonania.

C h r z c i e l n i c a czarna marmurowa kształtu kielicha, z XVII w. Czara konchowata barokowa, na niej lekko wypukły płaskorzeźbiony kartusz medalionowy z h. Ogończyk, z literami dokoła:

Z O
P R

Litery te zapewne należy czytać: Zygmunt Ogonowski, proboszcz rusiecki (patrz wyżej: epitafia).

D r z w i z prezbiteryum do zakrystyi okute blachą żelazną, dobrej roboty, z listwami dzielącemi powierzchnie w skośne kwadraty. W środku kółko do pociągania z resztą ornamentu ażurowego, jakby grzebienia, uszkodzonego.

D z w o n n i c a osobno naprzeciw południowo-zachodniego narożnika kościoła, cała drewniana, bez typu wybitnego.

D z w o n y na najwyższem piętrze — (na wieży kościelnej ich niema).

Większy, wys. 0·75 m., średnica dolna 0·90 m., dobry odlew, bez ornamentów liściastych lub linearnych, tylko z napisami. U krawędzi

---

[1]) Drugie V wpisane w G; T mniejsze od pierwszego S, a pierwsze I jeszcze mniejsze. [2]) Pierwsze Æ wpisane w C; I wpisane w L, E wpisane w T.
[3]) Tak; G wpisane w pierwsze E. [4]) Pierwsze A wpisane w C.
[5]) E wpisane w D. [6]) N wpisane w G. [7]) Pierwsze A wpisane w L.
[8]) Drugie A wpisane w L. [9]) I wpisane w L. [10]) Pierwsze V wpisane w D.
[11]) Pierwsze O wpisane w C, drugie I wpisane w L, O wpisane w T.
[12]) E wpisane w L, I wpisane w G. [13]) Pierwsze I wpisane w C.
[14]) Pierwotnie napisane było: 167, co potem poprawiono na: 1668.

czapki napis wypukłemi gotyckiemi majuskułami, artystycznego rysunku, starannego modelowania i odlewu. Litery mają wys. 0·04 m., szersze laski złożone z wypukłych konturów, między któremi przedział wypełniony ornamentem meandrowym, albo ze suchych gałązek, albo w rodzaju plecionki. W literach A, E i C wypełnienie brzuszków stanowią smoki przyczajone. Cienkie kreski wybiegają w gałązki zakończone kulkami. Między wyrazami znaki przedziału podobne do §; raz użyta w tym celu majuskuła gotycka Z leżąca jak N, a raz leżące X. Hierogram końcowy z minuskuł gotyckich. Cały napis brzmi:

o rex glorye veny kum pace ihus

Na płaszczu pod początkiem napisu Chrystus na krzyżu, płaskorzeźba wys. 0·12 m. Niżej M. Boska w mandorli promienistej, na głowie korona, z tyłu nimbus, stoi na półksiężycu odwróconym łukiem do góry, na lewej ręce trzyma Dzieciątko z nimbusem dokoła głowy. Cała wysokość z mandorlą 0·135 m. Obie płaskorzeźby ładnego odlewu. Daty brak, lecz można przyjąć początek w. XV.

Dzwon mniejszy bez napisu; na płaszczu wypukła data 1559. a pod nią tarcza z h. Rola, o krojach zwróconych w jedną stronę.

Wykopalisko. W należących do parafii Ruszcza Krzysztoporzycach wyorana łyżka żelazna znajduje się w Muzeum Czartoryskich w Krakowie Nr. inw. 172 (562).

39. Rybna.

Wieś, oddal. zachod. od Krakowa 21 kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Ripna, Ribna.

Najwcześniejsza wzmianka: R. 1337 »Friczco scultetus de Ripna« (Kod. dypl. mał. III, 24). W XIV w. wieś była własnością prywatną i wspominana jest niejednokrotnie w Kod. dypl. W latach 1345 i 1346 płaciła dziesięciny stołowi biskupiemu krak. (Kod. tyn. 110, Bart. Kod. dypl. pol. III, 217). Kazimierz W. nabył wójtostwo i r. 1363 jako swoją własność darował klasztorowi tynieckiemu w zamian za pewne świadczenia duchowne (Kod. tyn. 134, Bart. Kod. dypl. pol. III, 284). Odtąd należała do klasztoru aż do jego kasaty. W końcu XIX w. przeszła do rodziny Rostworowskich.

Kościół paraf. Narodzenia N. Panny Maryi. Patron: Helena hr. Rostworowska.

Według aktów kościelnych istniała tu od średnich wieków kaplica drewniana, a potem kościół parafialny, którego patronami byli opaci tynieccy (Łepkowski, Przegląd zab. 15). Już r. 1401 wspomniany jest bezimienny rector eccl. de Rybna (Kod. tyn. 187). Długosz wspomina o kościele drewnianym (Lib. ben.). R. 1821 zburzono go i wymurowano nowy, który w r. 1832 poświęcił Skórkowski biskup krak. (Schemat.).

($^1/_8$ 1901)

Budynek tynkowany, bezstylowy, z wieżą nad wejściem.

Wewnętrzne urządzenie skromne, bezstylowe.

Obraz w w. ołtarzu: ś. Kazimierz w stroju narodowym, klęczy przed zjawiającą się M. Boską, olejny na płótnie. Niezły pędzel. Ma być Michała Stachowicza, a darował go kościołowi biskup Skórkowski (Łepkowski, Przegl. zab. 15).

Dziewięć obrazków na desce malowanych olejno, naokoło ołtarza ś. Anny. Małej wartości, przemalowaniem zepsute.

Dawniejszy opis twierdzi, że miała być na nich data 1674, równie jak na kilku innych obrazach tego kościoła, na dole wypisana; już przed r. 1850 wszystkie były restauracyą zniszczone. (Łepkowski, l. c.).

Epitafium Kazimierza Jaroszewskiego, położone r. 1809, zewnątrz kościoła przy wejściu głównem, na prawo wchodząc. Mała tabliczka marmurowa brunatna.

Kielich srebrny złocony, wys. 0·25 m., średnica stopy 0·115 m., okryty ozdobnym barokowym ornamentem wyciskanym, grubego rysunku. Na stopie z wierzchu przytwierdzona osobna blaszana tarcza z rytym herbem Cholewa (dwie klamry, między niemi miecz, tylko miecz ma koniec nieutrącony). Pod spodem krawędzi stopy napis, częściowo starty, obiegający w jednym wierszu:

ECCLÆ · RIBNENSI · OBTVLIT · N · IOANNES VBISZ[1])... GY>RES(?)SKO

Patena do tego kielicha ma na szerokiej kryzie rytą tarczę herbową, trzymaną przez aniołków, a na niej ryta jest głowa Chrystusa brodata. Zapewne XVII w.

Miednica miedziana średniowieczna, średnicy 0·34 m., na dnie wyciśnięte wypukle nagie postaci Adama i Ewy, dokoła napis starty minuskułami i majuskułami gotyckiemi, typowy zagadkowy napis z powtarzających się siedmiu liter splątanych, które czytają niektórzy »MLvtHEr«.

Świecznik wieloramienny bronzowy z XVII w., w kawałkach rozśrubowanych, dobrego rysunku i roboty — w składzie nad zakrystyą.

Biurko intarsyowane orzechowe z XVII w., bardzo zniszczone, stoi w zakrystyi na komodzie służącej na chowanie ornatów.

Ornaty.

Biały, boki żółte nowe, kolumna na tle srebrnem haftowanem, wielkie kielichy kwiatowe, z jedwab. kolor., haft płaski. XVII w. Odnawiany licho.

Czerwony, kolumna na srebrnem haftowanem tle grubej roboty, kwiaty stylizowane, haft płaski jedwab. kolor.

Zielony, boki satin turc przetykany złotem, kolumna różowa tkanina jedwabna we wzór różnokolorowy, ze sukni damskiej, XVIII w.

Fioletowy, satin turc błękitny przetykany złotem.

Dzwony nowe.

Akty parafialne spaliły się niedawno po śmierci proboszcza.

40. Rząska.

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa 8 kilom. Należy do parafii ś. Szczepana w Krakowie.

---

[1]) Ubyszow rodzina jest h. Cholewa (Niesiecki).

W średnich wiekach: Rzanska, Wrzoska, Rząsska, Rząszka.

Najstarsza wzmianka z r. 1427 (Kod. dypl. krak 182). Za Długosza była własnością Dobiesława Kurozwęckiego h. Poraj (Lib. ben. II, 16). Obecnie są dwie części: Rz. duchowna i Rz. szlachecka. Pierwsza należy do kościoła P. Maryi w Krakowie, druga w r. 1581 była w posiadaniu Przerębskiego i Misziowskiego (Pawiński, Małop. 4 i 432), a w r. 1604 do córek Jana Przerębskiego: Jadwigi i Doroty (Kod. Uniw. V, 241, 248). W XIX w. należała do Chłapowskich, potem do Suckowów, obecnie do Niemojewskiego. Jedna część w r. 1561 należała do kanonikatu czyli prebendy zw. Bronowicze przy kościele ś. Jerzego na zamku krak. (Kod. Uniw. V, 48, 49).

($^{27}/_5$ 1904)

Figura przydrożna. W wysuniętym na północ poza gościniec z Krakowa do Zabierzowa trójkątnym cyplu wsi, graniczącym z Modlniczką i Bronowicami przy górze Pasternik, także »Wrożna góra« zwanej, po północnej stronie gościńca stoi p o s ą g b l i ź n i kamienny, na niewysokim postumencie kamiennym. Posąg jest z jednej sztuki piaskowca i składa się z dwóch postaci plecami zrośniętych, wielkości naturalnej: Chrystus nagi, cierniem koronowany, z żelazną trzciną w ręku. M. Boska w fałdzistej szacie, w piersiach tkwi miecz żelazny. Robota chłopska, ale wpływ rzeźby artystycznej znać w stylizowaniu fałdów i modelowaniu części nagich. Błędy są w proporcyach, w rysunku, w traktowaniu twarzy. Prawdopodobnie zabytek XVIII w. Na postumencie gzemsowanym wyryto: »Renovatum 1878«.

D a w n y o p i s. We dworze niewielkim były w pokojach malowania ścienne pędzla Michała S t a c h o w i c z a, widoki Krakowa, sceny z życia wiejskiego. Już przed r. 1850 uszkodzone (Łepkowski, Przegląd zab. 4). Dziś nie istnieją.

41. Tonie.

Wieś, oddal. półn. zach. od Krakowa $6^1/_2$ kilom. Należy do parafii w Zielonkach.

W średnich wiekach: Tune, Thane, Thanie, Tanye, Thanye.

Najdawniejsza wzmianka z r. 1224, w którym umarł »Mykul archidiaconus, qui contulit capitulo Crac. villam Tune« (Rocznik kapitul. Mon. Pol. Hist. II, 802), nazwa w innem miejscu jest Thane (Kalend. krak. tamże 939). Długosz, potwierdzając tę wiadomość, dodaje, że był to Nicolaus, vir de stirpe nobili, a wieś była jego dziedziczną, i że darowizna była uczyniona ostatnią wolą jego w chwili śmierci. R. 1389 Władysław Jagiełło wieś kapitulną Tanye przeniósł na prawo magdeb. (Kod. dypl. kat. krak. II, 139). Za Długosza tenutaryuszem był Jakub Knoth (może Koth) z Dębna, kan. krak. (Lib. ben. I, 158—159). W pierwszej połowie XVI w. tenutaryuszem był Bernard Wapowski, kan. krak, historyk, a r. 1522 odebrano mu T. wskutek wyroku dyscyplinarnego (Przedmowa Szujskiego do cz. II Kronik Wapowskiego, Scriptores rerum polon. Akad. Umiej. II, str. XV). Podobno tenutaryuszem po nim był X. Chojeński (Słown. geogr.) R. 1781 tenutaryuszem Ignacy Bieńkowski, scholastyk krak. (patrz niżej: Figura ś Stanisława). W XIX w. przeszła wieś w ręce świeckie. Właścicielem był jenerał Paszkowski. Obecnie Franciszek Paszkowski.

Jeszcze w XVI w. nazwa była Thanye (patrz napis z r. 1524 w kościele w Zielonkach).

($^{27}/_{5}$ 1904)

Figura ś. Stanisława (fig. 169). We wsi, przy samym wjeździe do dworu, słup na szerokiej podstawie kwadratowej, na czterech stopniach z wapienia, postument ciosowy wys. z cokołem i gzemsem 2·18 m., na rzucie poziomym kwadratu, o szer. boku 0·60 m. Na postumencie od drogi, po stronie południowo zach. napis ryty:

DIVO
STANISLAO
EPISC. ET MARTIRI
PATRONO REGNI
ET SUO
IGN KORWIN
BIENKOWSKI
SCHOLASTICUS
CRACOVIENSIS
REGENS
VILLÆ TONIE
1781

Napis malowaniem i naprawami zepsuty i miejscami trudno czytelny. Ostatni wiersz (według zapisku X. proboszcza w Zielonkach) brzmiał:

EREXIT ANNO 1781

Fig. 169. Tonie. Figura przydrożna ś. Stanisława.

Na postumencie stoi posąg kamienny, $1^1/_2$ raza wielkości nat., ś. Stanisław pontyfikalnie ubrany, z pastorałem, u nóg jego dźwiga się Piotrowin w półfigurze. Święty ma komeżkę, na niej kapę, z przodu odwiniętą. Na kapie wyrzeźbiony szkaplerz z tyłu, a z przodu szlak z klamrą, podobnie jak ornament na infule, rokoko. Szaty od wiatru rozwiane, fałdy sztuczne, rzeźba zresztą poprawna przypomina posągi przed wielkim ołtarzem u ś. Anny w Krakowie. Głowa brodata. Cały pomnik wys. około 5·50 m.

42. Węgrzce.

Wieś, oddal. półn. (nieco wschodn.) od Krakowa 8 kilom. Należy do parafii w Raciborowicach.

W średnich wiekach: Wangercze, Vągercze, później: Wękrcze.

Najwcześniejsza wzmianka z r. 1398 (Kod. tyn. 179) R. 1403 »Nemerza Nicolai de Chrzelow« kanonik krak., nabywszy wieś od Jana de Ławszow za 400 grzywien groszy szer. ustanowił z jej dochodów altaryę w katedrze na Wawelu, potwierdzoną przez Piotra Wysza bisk. krak. r. 1404 (Kod. Uniw. I, 59—62). R. 1440 wieś otrzymała prawo magdeburskie (Łepkowski, Przegląd zab. 64). Za Długosza połowa wsi stanowiła uposażenie prebendy węgrzeckiej w katedrze, druga połowa należała do kapituły krak., a tenutaryuszem był Jan Rzeszowski kanonik h. Połukozy (Lib. ben. I, 166; II, 59). R. 1430 w spisie poradlnego wspomniano Vągercze de parte Rzeszowski. R. 1581 wyliczono »Wękrcze sors Podoski« i »sors Canonicorum« (Pawiński Małopolska).

($^{11}/_{0}$ 1902)

Mogiła. Przy 8-ym kilom. gościńca krak. waszawskiego, po wschodniej jego stronie, dojeżdżając od Krakowa do Czekaju, niewielki kopczyk. otoczony drzewami. Ma to być grób Józefa Józefowskiego, kapit. wojsk polskich, zmarłego 1831 r. wśród odwrotu wojsk polskich (opowiadanie Jana Kozłowskiego z tradycyi rodzinnej r. 1902).

Wykopaliska przedhistoryczne. W Węgrzcach, w ostatnich latach XIX wieku, wykopano groby przedhistoryczne. Znalezione tu naczynia gliniane i narzędzia kamienne znajdują się w zbiorach Akad. Umiej. w Krakowie (Demetrykiewicz, Materyały Kom. antrop. III r. 1898); urna zaś w Gab. archeol. Uniw. Jag. (Ossowski, Wiadom. num. arch. Nr. 3 z r. 1898).

43. Witkowice.

Wieś, oddal. półn. od Krakowa 5 kilom., należy do parafii w Zielonkach.

W średnich wiekach: Wythkowycze.

Według Długosza wieś, początkowo nazywającą się Prądnik, darował kapitule krak. Wit, proboszcz krak. i odtąd nazwano ją Wythkowycze (Lib. ben. I, 158). Wit ten żył w pierwszej połowie XIII w., ale zdaje się, że to odnosi się do Prądnika białego, czyli biskupiego (por. wyżej: Prądnik). R. 1464 Kazimierz Jag. przenieść miał Witkowice razem z Garlicą, wsie należące do kapituły krak., na prawo magdeburskie (Łepkowski, Przegląd zab. 56). Wiadomość ta jednak nie znajduje potwierdzenia w dyplomataryuszach. Za Długosza tenutaryuszem wsi był Mikołaj ze Sienna h. Dębno, kan. krak. (Lib. ben. I, 157). R. 1524 kapituła nadała wieś Bernardowi Wapowskiemu, kan. krak., historykowi, po jego śmierci r. 1535 wziął ją Piotr Konarski kan. krak. (Szujski[1]), przedmowa do Kroniki Wapowskiego cz. II, Script. rerum pol. II, str. XVIII). Do dziś dnia wieś należy do kapituły.

---

[1]) Szujski mówi o Witowicach, lecz jest to oczywista pomyłka, gdyż z kilku Witowic w dyecezyi krak. żadne nie należały do kapituły krak.

($^{13}/_{8}$ 1898 i $^{6}/_{7}$ 1902)

Kaplica mszalna ś. Magdaleny, w ogrodzie dworskim (fig. 170).

Wystawił ją w XVII w. Jan Chryzostom z Kruscowa Bodzenta, kan. krak., który zmarł 1678 r. Tenże pochowany jest pod kościołem na Bielanach i darował eremowi bielańskiemu bibliotekę swoją (patrz niżej napis pamiątkowy — por. wyżej Bielany). Budynek w końcu XIX w. stał bez dachu i odrapany, pusty. W r. 1900 został odrestaurowany.

Na zachodnim krańcu sadu dworskiego stoi budynek wcale wysoki, murowany, centralny, oryentowany, barokowy. Budowa ceglana, tynkowana,

Fig. 170. Witkowice. Kaplica ś. Magdaleny (przed restauracyą).

z pilastrami ciosowymi w narożnikach. Rzut poziomy: ośmiobok, nieco od zachodu ku wschodowi wydłużony (fig. 171). Długość boków zachodniego i wschodniego 3·80 m., północnego i południowego 4·05 m. Między nimi boki skośne mają po 3·40 m. długości. Ściany od dołu stawiane na szkarpę, a za niemi idą też dolne części pilastrów. Cokół zakończony u góry wałkiem i listewką nad nim. Pilastry na narożnikach są pionowo przełamane pod tym samym kątem, co spotykające się tu ściany sąsiednie. Pilastry te powyżej cokołu są wklęśle wygięte i dołem rodzi się pod niemi drugi pilaster spodni, tak, że odpowiadają dwustopniowemu wyskokowi stylobatów. Ten spodni pilaster, również wygięty, topi się górą w ścianie.

Wierzchni zaś wyżej staje się pionowym i zakończony jest kapitelem koryńckim. Na fryzie zewnętrznym są skrzydlate głowy cherubinów, rzeźbione zdaje się w gipsie. W czterech ścianach skośnych w górze okna kształtu prostokąta zakończonego półkolem W ścianie zachodniej odrzwia wejścia ciosowe, barokowe, prostokątne, szlachetnego rysunku i ładnego okroju, z uszami. Na fryzie portalu płaskorzeźbione girlandy z liści i kwiatów kilkakrotnie popodpinane i głowy cherubinków. Ozdoby gipsowej: kapiteli, cherubinów już tylko reszty.

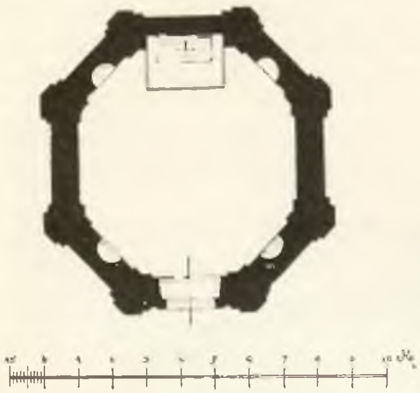

Fig. 171. Witkowice. Rzut poziomy do figury poprzedniej.

Wnętrze przedstawia się jako ośmiobok, którego oś podłużna ma długości 6·80 m., oś poprzeczna 6·38 m. Dekoracya wnętrza podobna do zewnętrznej, tylko ściany całkiem pionowe i takież pilastry bez rozszczepienia. W każdym narożniku jest pilaster pojedynczy, pionowo przełamany pod kątem odpowiadającym kątowi spotkania ścian. Pilastry mają kapitele fantastycznej kompozycyi, złożone z wolut, wołowych oczu i figurek ludzkich czy aniołków, z gipsu, grubej roboty. W ścianach skośnych popod oknami framugi konchowe, na posągi świętych, podstawę stanowi w wysokości 1 m. od posadzki płyta wysunięta na konsoli płaskiej rzeźbionej. W r. 1898 stały tu posągi czterech świętych, wielkości blisko natur., z drzewa rzeźbione. Ołtarz jedyny stoi pod ścianą wschodnią, we wnęku o zagłębieniu 0·30 m. Wewnątrz, wysoko nad wejściem wmurowana tablica marmurowa brunatna, bez ramy, z napisem rytym, miejscami nieczytelnym:

D. O. M.
PRILLIS A. R. D. IOANNES CHRYSOSTOMVS DE KRVSCOW
BODZENTA GNESNENSIS CRACOVIENSIS CANONICVS ET V. CA
PITVLI CRACOVIENSIS PER ANNOS OCTODECIM PROCVRATOR
MERITISSIMVS CAPELLAM HANC PERPETVVM PIETATIS SVAE
MONVMENTVM PROPRIIS IMPENSIS A FVNDAMENTIS EREXIT
EXORNAVIT AC SVPELLECTILI . . . . ET CENSV ANNVO
PRO CAPELLANO ASSIGNATO DOTAVIT CVI9 MEMORIAE A
. . . . . . EXECVTORES TESTAMENTI PRILLIS A. R. D. D
ANDREAS PEGOWSKI ARCHIDIACON9 ET STANISLAVS
ROZDRAZEWSKI CVSTOS CRACOVIENSIS POSVERVNT
OBIIT DIE 2da MENSIS
APRILIS ANNO DOMINI 1678

Poniżej na środku wyryty h. Szeliga.

Przy restauracyi, dokonanej r. 1900, otynkowano, zwłaszcza zewnątrz, wiele części kamiennych, jak pilastry, cokół itd. Kaplicę pokryto dachem.

Posągi świętych w framugach wnętrza usunięto.

Dworek nowy, stoi z częścią ogrodu jakby na tarasie, co wskazuje, że dawny budynek mógł być rozleglejszy. Pod domem są stare piwnice.

Słup przydrożny. Niedaleko dworu, w narożniku południowo-wschodnim ogrodzenia obejścia gospodarskiego, nad drogą od Prądnika białego do cegielni, nad szkarpą naddrożną, stoi słup kamienny (fig. 172). Podstawę stanowi stopień kamienny kwadratowy, ale są ślady, że były dwa stopnie. Na bazie, złożonej z grubego wałka i listewki nad nim, wznosi się kolumna toskańska o proporcyach zsiadłych. Trzon jej z monolitu piaskowca ma entasis i astragalę. Na kapitelu doryckim abakus z profilem wklęsłym. Na nim blok pełny w kształcie kapliczki czworobocznej z nakryciem kamiennem, złożonem z gzemsu i daszku piramidalnego o powierzchniach wklęsłych; zakończa krzyżyk żelazny. Cała wysokość z krzyżem około 3·50 m. Ściany kapliczki mają pola zakończone półkolem od góry, wgłębione, obramione listewką. W tych polach na trzech bokach płaskorzeźby grubej roboty: 1) Weronika w całej postaci trzyma chustę z wizerunkiem Chrystusa, 2) Chrystus u słupa, 3) Ukrzyżowany, bez bocznych figur pod krzyżem. Na boku czwartym napis ryty:

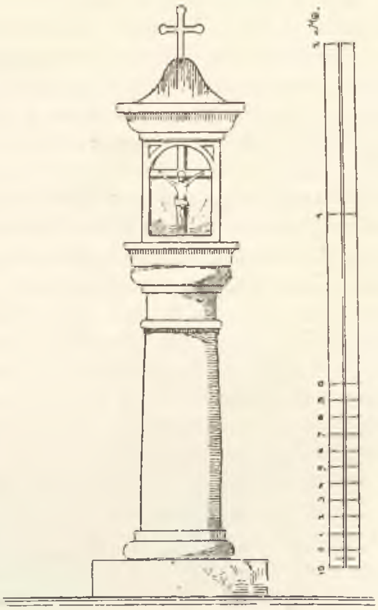

Fig. 172. Witkowice. Słup przydrożny.

ANNO D.
163Z

Słup ten niegdyś był w innem miejscu przy drodze. Długo leżał rozrzucony. Przed kilkunastu laty kamienie zebrano, złożono i ustawiono w tem miejscu za płotem ogrodzenia. Świeżo objęto go nowszem ogrodzeniem, dalej posuniętem.

44. Wola justowska.

Wieś, oddal. zachodn. od Krakowa $4^1/_2$ kilom. Należy do parafii ś. Salwatora na Zwierzyńcu.

W średnich wiekach: (Vola, Volya chelmska, Wola Justowa, Wola Diczowa).

Być może, iż tej wsi był właścicielem »comes Dobeslaus de Vola«, podpisany r. 1327 jako świadek na akcie majątkowym, zdziałanym w klasztorze zwierzynieckim (Kod. dypl. mał. I, 205). R. 1389 Hanca de Gyrnkow, Klaryska u ś. Andrzeja w Krakowie, zapisuje część wsi »Wola prope Cracoviam« innej zakonnicy tegoż klasztoru Małgorzacie de Cztbiersko (Kod. dypl. kat. krak. II, 137). Położenie wsi w sąsiedztwie Łobzowa i Chełmu określa akt sporu granicznego z r. 1421 (Kod. dypl. krak. 162). Już

w XIV w. wieś nazywa się Wolą chełmską i mają tu posiadłości Chełmscy; r. 1388 »Hanco de Chelm Martino de Modlnica partem heredit. in Wola chełmska vendidit«, a r. 1398 scultetia in villa W. przyznana Katarzynie, wdowie po Hanku de Chelm (Ulanowski, Antiq. lib. jud. uw. XCVII i CCLII). R. 1406 Mikołaj (Kurowski), arcybiskup gniezn., a przedtem proboszcz u ś. Floryana w Krakowie, nabywa pretensye do W. chełmskiej od różnych osób, które je nabyły od Piotra Chełmskiego; jednak w latach 1443—1454 Piotr Chełmski, kaszt. połan., występuje jako właściciel W. i Przegorzał. W drugiej połowie XV w. wieś, a przynajmniej przeważna część jej, wyszła z posiadania Chełmskich. R. 1466 »Clemens procurator de Wola chelmska domine Dorotheae cancellarissae« prowadzi spór przeciw Marciszowi z Chełmu. Była to Dorota z Sienna, żona Koniecpolskiego, kanclerza w. k., a r. 1474 synowie kanclerza sprzedają tę wieś jako swoje »bona hereditaria paterna« Mikołajowi Zarogowskiemu i zobowiązali się uwolnić ją od pretensyj matki. Układ jednak widać nie wszedł w życie, gdyż w r. 1493 wieś posiada Andrzej z Sienna, który ją miał nabyć od X. Jakuba z Koniecpola, syna kanclerza. Jeszcze 1494 r. synowie Andrzeja, Wiktoryn i Jan wiodą proces o nieprawne posiadanie W. chełmskiej z Nawojką, wdową po Macieju Moszyńskim, a córką kanclerza Koniecpolskiego (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 1213, 1214, 3136, 3465, 3780, 3817, 4132, 4136, 4395, 4415, 4420, 4517). Wiktoryn Sienieński sprzedał r. 1526 W. chełmską i część Przegorzał za 2000 zł. na widerkauf, a r. 1528 już jako kasztelan małogoski za 4000 zł. stanowczo Justowi Ludw. Decyuszowi, sekret. król., znanemu historykowi, który tu potem pałac wystawił. (Dokument oryg. perg. w posiadaniu prof. Józefa Brzezińskiego — por. Arch. grodz. krak. Lib. inscript. castr. cap. Crac. Nr. 36, p. 150—151, cyt. u Hirschberga O życiu i pismach Decyusza 1874). Wiktoryn Sienieński sprzedał majętność zapewne w swojem i warunkowo brata imieniu, gdyż jeszcze w r. 1534 tenże brat, Jan ze Sienna zw. Gołogórskim, jak się zdaje dodatkowo, odstępuje Wiktorynowi, kaszt. małogoskiemu, Wolę i część Przegorzał, tj. oczywiście swój w nich udział. (Dokumenty oryg. perg. w posiadaniu prof. J. Brzezińskiego). Od tego Decyusza † 1545, lub syna jego, także Justa Ludwika, który po śmierci ojca wieś objął chwilowo, zaczęto W. nazywać Justową albo Justowską. Pierwszy ślad tego spotykamy pod r. 1547 (Arch. grodz. krak. Lib. inscript. castr. cap. Crac. Nr. 58 p. 1459). Właściwe nazwisko Decyuszów było jak wiadomo Dietz. Nazywano też niekiedy wieś W. Diczową (tamże Nr. 80 p. 400). R. 1563 przy podziale majątku między synami Decyusza, Wolę wziął najmłodszy Ludwik. (Oryg. dokument perg. w posiadaniu prof. J. Brzezińskiego)[1]. Do schedy Ludwika na Woli należy »...domusque murata cum curia et praedio« (tamże). R. 1647 W. należy do Stanisława Lubomirskiego, woj. krak. (Pamiętniki Albr. Radziwiłła II, str. 280), a r. 1699 do Józefa Karola Lubomirskiego, marsz. nadw. kor. (A. Grabowski, ręk. Wiad. o m. Krak.). Według Łubieńskiego (Świat we wszystkich swoich częściach, str. 412) w r. 1741 W. należała do Sanguszków; w końcu XVIII w. do Wielowiejskich (Arch. m. Krak., Akta Kom. cyw. wojsk.). Przed r. 1836 właścicielką była Joanna hr. Ledóchowska (Widoki m. Krakowa i okolicy, wyd. Friedleina z r. 1836), potem Kiełczewscy, którzy ok. r. 1850 sprzedali Kuczkowskim; obecnie właścicielem książę Marceli Czartoryski.

* Pałac.

R. 1445 Piotr z Chełmu, kaszt. połan., wydzielając dobra synowi swemu z pierwszego małżeństwa Janowi, daje mu »medietatem domus curie, item domum superiorem cum turri in villa Wolya« (Helcel, Star. pr. p. p. II, zap. 3222), a Długosz stwierdza,

---

[1]) Nie da się z temi autentycznemi wiadomościami pogodzić zapisek, jakoby r. 1556 W. była własnością Jana Przerębskiego, podkanclerzego (A. Grabowski, ręk. Wiadom. o m. Krakowie, wypis z księgi miejskiej $^{10}/_{21}$). Twierdzenie zaś Łepkowskiego (Przegląd zab. 10), jakoby »przed Decyuszem przemieszkiwali tu Kmitowie«, polega na nieporozumieniu. Może się to jedynie odnosić do innej wsi w pow. bocheńskim, paraf. Mikluszowice, r. 1581 zw. Wola Kmithae (Pawiński, Małop.).

że była tu »curia militaris« (Lib. ben. I, 63). R. 1534 Bernardus Zanobius Romanus, Joannes Sini et Philippus Bartholomaei Fesulanus, Itali lapicidae, poręczają jeden za drugiego Jostowi Deciuszowi, sekretarzowi król., powziętą odeń kwotę 300 zł. ad certa aedificia in bonis eiusdem Josti facienda (Act. Cons. Crac. r. 1534 p. 318). Wiadomość ta dała Grabowskiemu podstawę do przypuszczenia, że odnosi się do pałacu na Woli justowskiej, co Łuszczkiewicz (i inni) przyjmuje za całkiem pewne, nie rozstrzygając pytania, czy który z tych trzech pomocników Berecciego, architekta kaplicy Zygmuntowskiej, był właściwym budowniczym rezydencyi na Woli, lub też wykonywali może plan Berecciego. (Sprawozd. Kom. hist. szt. Akad. Um. Tom IV, str. LXIX). Pałac ów, ukończony przed r. 1543 (Hirschberg l. c. 56, nota), był słynny z piękności. Opiewał go Janicki w wierszu na cześć Decyusza, a także Andrzej Trzycieski (Janociana I, 58), Starowolski w r. 1632

Fig. 173. Wola justowska. Widok frontowy pałacu.

wychwala »ante ipsam urbem, Voliam, castellum elegantissimum industria italorum opificum exstructum« (Polonia, wyd. Mizlera de Kolof. p. 443). Za Decyusza syna dyssydenci zbór w pałacu wolskim założyli, którego ministrem został w r. 1552 Grzegórz Pauli z Brzezin (W. Węgierski, Kronika zboru ewang. str. 8), a do którego w r. 1555 Krakowianie gromadnie uczęszczali na nabożeństwa (Andrzej Węgierski, Slavonia reformata p. 128). Według Łuszczkiewicza, z tego pałacu mało co zostało. w późniejszych przebudowach, był on znacznie obszerniejszy, rozszerzał się w stronę dziedzińca ku zachodowi. Znaleziono tu przedłużenie fundamentów murów magistralnych, a zapewne oficyny dzisiejsze były jego skrzydłami, które obejmowały dziedziniec i miały kolumnady. Trzony kolumn galeryi frontowej są stare i nie uległy przerobieniu. Sklepione piwnice dzisiejsze musiały być mieszkaniami. Schody zewnętrzne i taras od frontu zrobiono w nowszych czasach (Sprawozd. Kom. hist. szt. Akad. Um. tom IV, str. LXIX). Na widoku z r. 1836 jeszcze ich niema. W r. 1882 pałac cały został zrestaurowany, przyczem usunięto wiele naleciałości XIX w., a niektóre szczegóły zmieniono.

(1904)

Budynek murowany, tynkowany, na podstawie prostokąta z dodanymi po bokach od strony wschodniej pawilonami. O kształcie jego i rozkładzie objaśnia widok (fig. 173) i plan (fig. 174). Stojąc na spadzistości wzgórza, z pięknym widokiem na Kraków, wznosi się od tej strony na wysokiem podmurowaniu, stawianem na szkarpę. W wysokości poziomu terenu strony zach. jest parter wys. 4·50 m. Na nim na tym samym planie

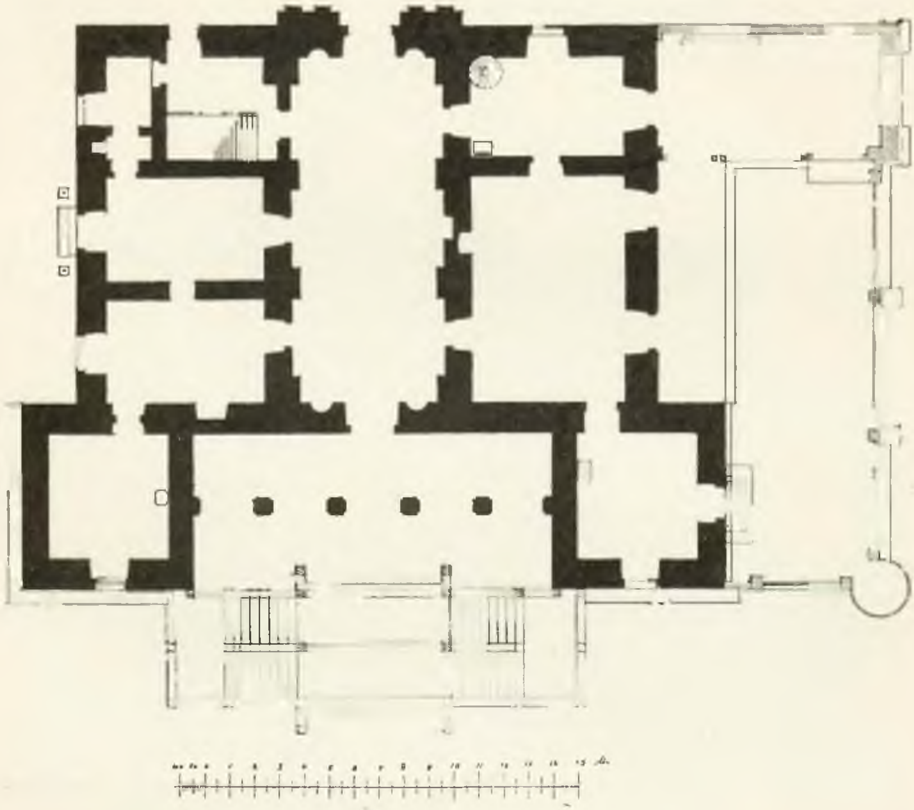

Fig. 174. Wola justowska. Rzut poziomy pałacu.

stoją jeszcze dwa piętra, wys. 5·00 i 5·50 m. Rustykowanie ścian parteru, kształt i obramienia okien, balkony I piętra, gzems koronujący, są z najnowszej restauracyi. Najpiękniejszą i architektonicznie najważniejszą częścią zewnętrza, są kolumnady między pawilonami fasady wschodniej. Idą przez trzy piętra, którym wysokością odpowiadają. Są one pięcio-arkadowe. Na parterze są filary z pilastrami od frontu. Arkady wyrastają półkolumnami po bokach filarów. Słupy wyrastają z poziomu posadzki, balustrady między nimi niema. Na I piętrze są kolumny, wyrastające z poziomu, między niemi balustrada. Na II piętrze kolumny stoją na stylobatach, połączonych balustradą. Filary i kolumny są złożone z ciosów, arkady również ciosowe, na parterze zakreślone półkolem, na wyższych piętrach spłaszczone nieco.

Wnętrze zawiera na parterze izby sklepione, ze sklepieniami beczkowemi, z lunetami kapiastemi. Łuki sklepień są spłaszczone. Środkowa hala, idąca na przestrzał korpusu budynku, ma trzy pola sklepień kapiastych, przedzielone gurtami. Pokrywa płaszczyzny ich ornamentacya przeważnie geometryczna z listew modelowanych w gipsie, zapewne z nowszych czasów. Piwnice - sklepione mogły niegdyś być mieszkalnemi, gdyż zachowały się w ich ścianach zewnętrznych otwory okienne z węgarami poniżej bruku dziedzińca zachodniego. W piwnicach są stare odrzwia kamienne. W czasie restauracyi 1882 r. odkryły się ślady przeróbek i odmian dawniejszych. W piwnicach odkryto kilkanaście kamieni porzuconych. Są to części ozdobnych framug drzwiowych, oraz reszty intradosów arkad. Ornamentacya ich rzeźbiona przypomina rzeźby kaplicy Zygmuntowskiej. Kilka z nich znajduje się obecnie w Muzeum Narodowem w Krakowie. Wyrobione są z piaskowca ręką wprawną, prawdopodobnie przez Włochów, jednakże bez subtelności, właściwej kamieniarzom budowli Zygmuntowskich. Oprawa framugi drzwiowej ma ornamentacyę osiową w skrętach rzeźbionych, o gałązkach cienkich, przechodzących w fantastyczne kwiaty; gałązki obrąbione są małymi listkami. Na osi znajdują się figury nagie, para gołąbków itd. Strona frontowa, stanowiąca obramienie framugi, ma delfiny, podtrzymywane przez nagą figurkę, będącą na osi, i skręty roślinne. Rzeźby intradosu arkad mieszczą się w płycinie kwadratowej o boku długości 0·42 m. Mają one liście płaskie w kilku warstwach, wykonane starannie.

Wykopaliska przedhistoryczne, znalezione między Wolą a Chełmem, patrz wyżej pod: Chełm.

45. Wolica.

Wieś, oddal. wsch. od Krakowa 19 kilom., należy do parafii w Górce kościelnickiej.

W średnich wiekach: Wola, Wolycza, Wolicza Strasonysz.

W końcu XIV i XV w. Wolica zwana także Wolą (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 5110; Helcel. Star. pr. p. p. zap. 4227, 4238) razem z Kościelnikami i innemi okolicznemi wsiami należała do gałęzi rodu Odrowążów, zwanej de Białaczew i używającej imienia czy przydomku Strasz. (por. wyżej: Kościelniki). Za Długosza wieś nazywano nawet Wolica Strasonysz (Lib. ben. I, 31, 154). R. 1564 dziedzicami: Jan Włodzisławski i Wojciech Gnojeński właściciele Kościelnik (Łepkowski, Przegl. zab. 75). R. 1581 należy do Wodzisławskiego (Pawiński, Małop. 7). Zdaje się, że nieprzerwanie W. dzieliła losy z Kościelnikami. Aż do rozbiorów Polski stanowi W. część parafii Pobiednik, dziś za granicą rosyjską. Od końca XVIII w. do dziś dnia razem z kluczem kościelnickim, własność hr. Wodzickich.

Miejsce parku i pałacyku, zw. na Ochodzkiem, albo Ochodza, niedaleko Wisły, przy samej granicy rosyjskiej, obok folwarku wsi Las Kościelnicki, oznaczone bez nazwy na mapie większej sztabu jen. austr.

Dzieje tej rezydencyi nie są wiadome. Na miejscu są dwie tradycye: miał tu być pałacyk, w którym Janowi Kazimierzowi, polującemu w Niepołomicach, Morsztyn,

kanclerz kor. (?)[1] spoczynek przygotowywał — według innych Kazimierz W. wystawić miał pałac kościelnicki i zameczek w Ochodzy dla swej córki z nieprawego łoża, znanej pod imieniem pani Kościelnickiej. Około budowli mieli pracować jeńcy tatarscy (Łepkowski, Przegląd zab. 72). Zapewne do tej miejscowości odnosi się wzmianka Sobieszczańskiego (Wiadom. histor. Tom I, 128) o jakichś ruinach zameczku małego założonego przez Kazimierza W. 1358 r. w Niepołomicach nad Wisłą. Około połowy XIX w. były ruiny w Ochodzy, dające jeszcze pojęcie o całości (Łepkowski, Przegląd zab. 72). Był to pałacyk z frontem w arkady, idące do I piętra. Otaczał go park dębowy (notatka hr. Teresy Romanowej Wodzickiej, z tradycyj rodzinnych i na podstawie starego widoku, przechowanego w rodzinie, który jednak obecnie odszukać się nie dał).

($^{20}/_{7}$ 1901)

W równinie bagnistej, wśród pastwisk nadwiślańskich, opodal wsi, miejsce widzialne z daleka jako zwarte zarośle, górujące nieco nad otoczeniem pustem. Ma ono kształt elipsy, której oś dłuższa (idąca od północy do południa), mierzy 500 m., oś krótsza 300 m. (zatem powierzchnia ok. 20 morgów). Obwód stanowi wał między dwoma fosami, z których zewnętrzna jest głębszą od wewnętrznej. Zarówno wał jak fosy mają przekrój przedstawiający kąt prosty, nieco na samym końcu zaokrąglony. Wał wznosi się nad teren ok. 1·50 m. Miejsce obwałowane jest całe zarosłe krzewami i drzewkami, między któremi zostały doły po wykopanych pniach drzew większych. Są także w kilku miejscach łysiny wśród zarośli. Linie szerokie niezarośnięte wskazują miejsce dawnych dróg lub alei idących wzdłuż osi elipsy podłużnej i poprzecznej. Widać jeszcze i inne równoległe do tych linie węższe. W środku elipsy jest wyspa otoczona kanałem z wodą. Ramię południowe kanału rozszerza się w spory staw, jak się zdaje w nowszym czasie wykopany dla wybrania gliny lub ziemi. Wyspa ma kształt kwadratu o długości boku około 30 m., o narożnikach zaokrąglonych. Na południowej połowie wyspy znać doły po fundamentach budynku murowanego, prostokątnego, ciągnącego się wzdłuż południowego boku wyspy, wąskiego, podłużnego, podzielonego ścianami na szereg izb równoległych niewielkich. — Podobno niedawno wybrano cegły i kamienie z fundamentów. Cegły i może resztki fundamentów muru ogradzającego napotyka się w niektórych miejscach koło wału obwodowego. Kilka ciosów bez wybitnych cech stylowych znajduje się na folwarku Las kościelnicki.

46. **Wyciąże.**

Wieś, oddal. wschodnie od Krakowa 15 kilom. Należy do parafii w Ruszczy.

W średnich wiekach: Wilczansze, Wilczanze.

Długosz aż dwa razy powtarza zagadkową wiadomość, że wieś Wilczansze kapitule podarowała Burna »uxor quondam Rogeri Crusvicziensis ecclesiae episcopi« (Lib. ben. I, 153, 619). Zdaje się jednak, że wieś dopiero około początku XIV w. mu-

---

[1]) Nie było Morsztyna kanclerza kor., a Jędrzej Morsztyn został podskarbim kor. w roku abdykacyi Jana Kazimierza.

siała być założoną, gdyż r. 1338 Kazimierz W. potwierdza wytknięcie granic wsi czyli posiadłości kapituły krak. Wilczanze (Kod. dypl. kat. krak. I, 211). Za Długosza tenutaryuszem był Jan Rafał z Tarnowa h. Leliwa, kan. krak.

Wykopalisko przedhistoryczne. Miecz bronzowy, znaleziony w r. 1902 w Wyciążach, należący do t. zw. węgierskiej grupy epoki bronzowej, znajduje się w zbiorach Muzeum Narod. w Krakowie.

47. Zastów.

Wieś, oddal. półn. wchod. od Krakowa 11 kilom. Należy do parafii w Raciborowicach.

W średnich wiekach: Sasczitouo, Zaschczytow, Zasczithow, Zasczitow.

R. 1357 Jarosław (Bogorya) arcyb. gniezn. poświadcza, że wieś Sasczitouo, należącą do dóbr stołowych biskupstwa krak., otrzymał w dożywocie od śp. Piotra (Szyrzyka) bisk. krak. (Kod. dypl. kat. krak. I, 265). Piotr Szyrzyk † 1348 r. W XV i XVI w. nazwa była jeszcze Zaszczytów, z pisownią niejednostajną (Długosz, Lib. ben. II, 58, 60; Pawiński, Małopolska).

Wykopaliska. Była tu osada przedhistoryczna. Wykopane r. 1885 w polu przedmioty, jak: dzban z uchem półksiężycowem, flaszka gliniana na trzech nóżkach i serpentynowy siekieromłot wojenny z epoki przejścia z neolitycznej do bronzowej, znajdują się w Gab. arch. Uniw. Jagiell. Nr. Inw. 8498, 8499, 8500. (Demetrykiewicz, Przedhist. ceramika z półksiężycowemi uchami. *Wiadom. num. arch.* r. 1901, Tom IV, Nr. 2).

48. Zielonki.

Wieś, oddal. półn. od Krakowa 6 kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Zelonki, Zelonky, Zeleninum, Zelonek, Zelonecz, Zyelyonki capitularis, Szyelonki — II część: Idzikouicze, Ydzikowicze, później Zelonky, Zyelyonki regis v. regia, dwór w tej części: Marszowycze.

Początkowo były dwie wsi: Zielonki i Idzikowice; te ostatnie już przed XV w. przemieniły nazwę na Zielonki królewskie (Zyelyonki regis, albo regia), a dwór ich zwano Marszowiec, podczas gdy pierwsze otrzymały miano: kapitulne (capitularis), i w tych był kościół paraf. (Długosz, Lib. ben. I, 170, 221, II, 148).

Zielonki darował kapitule Albert, prob. łęczycki, kan. krak., który umarł 1260 r. (Rocznik kap. Mon. Pol. hist. II, 807). R. 1272 Paweł (z Przemankowa) biskup krak. dziesięcinami biskupiemi in Zelenino itd. uposaża altaryę w kat. krak. (kod. dypl. kat. krak. I, 93). R. 1382 Maciej, kan. krak., nabywszy od klasztoru Klarysek ś. Andrzeja w Krakowie pewien czynsz roczny, część ceny kupna zabespiecza na zbiorach swoich gospodarczych wsi Zielonki (Kod. dyplom. Małop. I, 428). Za Długosza tenutaryuszem wsi Zyelyonki capitularis był mag. Stanislaus de Kobylino, kan. krak., dr. dekr. (Liber ben. I, 170). R. 1581 były w Z. »sors Capituli« i »sors Montelupi« (Pawiński, Małop.).

R. 1367 Kazimierz W. wznawia uposażenie altaryi w kat. krak. dziesięcinami wsi królewskich Idzikouicze, Marszowiec itd. (Kod. dypl. kat. krak. II, 28). R. 1399 Jan z Tęczyna kaszt. krak. w imieniu króla potwierdza sprzedaż młyna »in Zelonky, situm penes curiam regalem« (tamże, 242). Za Długosza obok nazwy Zyelyonki regis albo regia, żyje jeszcze pamięć dawnej nazwy Ydzikowicze (Lib. ben. I, 221). Z. królewskie z dawien dawna należały do wielkorządów krak.; od r. 1656 wieś »per avulsionem za osobliwemi przywilejami chodziła« i bywała w prywatnych rękach. Dopiero r. 1706 »post extractam advitalitatem p. Chomętowskiego woj. bracł. do wielkorządów przyłączona«. Dwór zwano Marszowiec (Lustracye wielkorz. krak. r. 1709—1710 Archiw. m. Krakowa).

R. 1587 stał tu kwaterą przez noc arcyks. Maksymilian, oblegając Kraków (z rel. współcz. Grabowski, Staroż. wiadom. o Krakowie, 73).

Obecnie jest jedna wieś, której części noszą nomenklatury: Kapitułka, Rozdziałowskie, dwór Marszowiec (Słownik geogr.).

(5/9 1902)

Kościół paraf. Narodzenia N. P. M. Patron: Uniwersytet Jag.

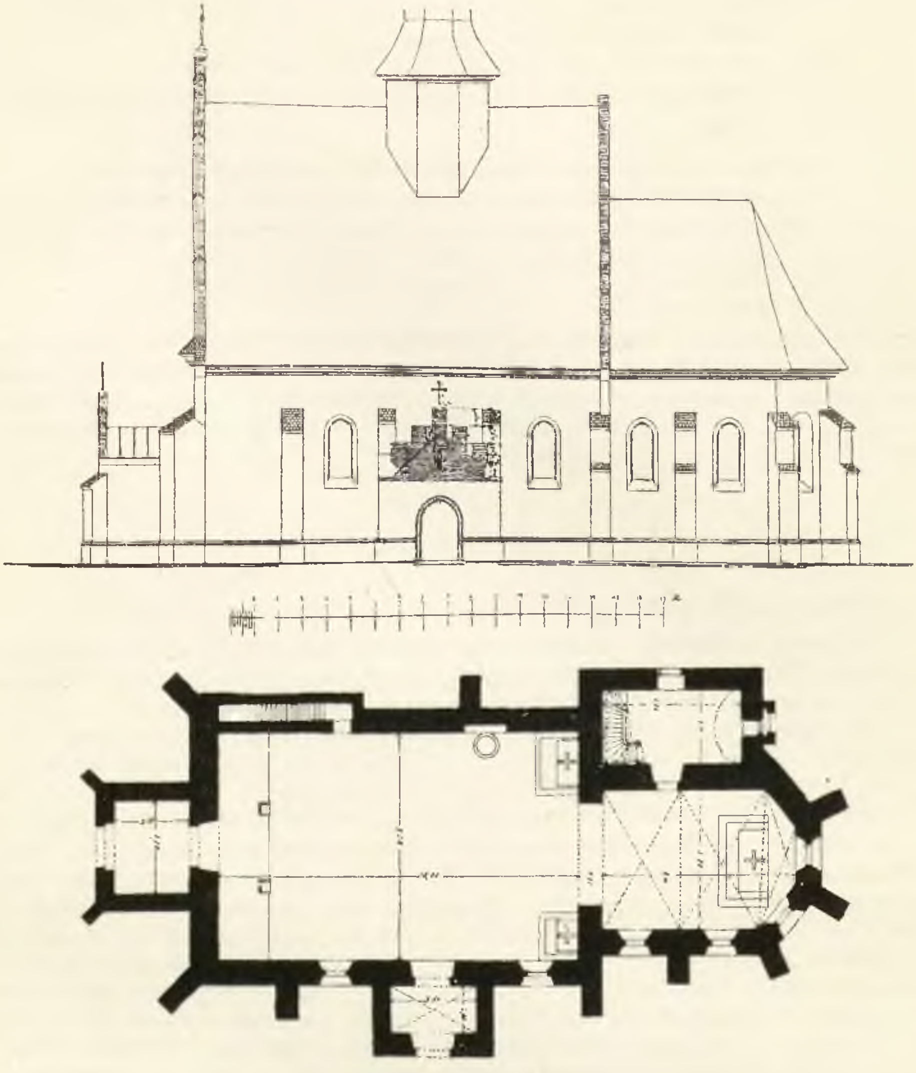

Fig. 175. Zielonki. Przekrój podłużny i rzut poziomy kościoła.

Erekcya sięgać ma wieku XIV (Łuszczkiewicz, art. Restauracya kościoła w Z., *Przyjaciel szt. kośc.* r. 1885, III, 44). R. 1533 mularze krak. Jakub Zur i Kasper Simon zawarli kontrakt z plebanem Marcinem z Koprzywnicy »occasione chori et ciborii muro extruendi in eccl. Zielonicensi«. Za robotę z materyałem mieli otrzymać 90 grzywien (Cons. Crac. p. 204). Nie jest wiadomo, czy ta umowa dotrzymaną została. Prawo patronatu, pierwotnie należące do kapituły kat. krak., według aktów paraf. w r 1531 ustąpione zostało Uniwersytetowi Jag. razem z dochodami altaryi ś. Aleksego. Prawdo-

podobnie około tego czasu zaczęto uważać kościół paraf. za filię kolegiaty ś. Anny w Krakowie. Od r. 1878 znów jest parafia samodzielna. Restauracyi dokonano w r. 1885 (Schematyzm, por. Łuszczkiewicz l. c.).

Dawniejsi plebani: R. 1326 Paulus plebanus eccl. de Zelonek (Theiner, Monum. I, 238). R. 1388 Venceslaus capellanus de Z.; r. 1398 Petrus plebanus de Z. (Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 3430, 7136, uw. CCLIX). R. 1450 Jan z Machowej (Łepkowski, Przegl. zab. 56). R. 1524 X. Jan (p. niżej napis). R. 1530 Mikołaj Bedleński schol. krak. rezygnuje, a plebanem zostaje Marcin z Koprzywnicy czy Pokrzywnicy, prof. Uniw. Jag., który występuje jeszcze w latach 1531—1533 (Kod. Uniw. IV, 104—107 i powyższa notatka z Cons. Crac.). R. 1594 Sebastyan Nagrodius (Łepkowski, Przegl. zab. 56). R. 1674 Jan August Rybkowicz (patrz niżej opis kadzielnicy i łyżeczki do kadzidła).

Budynek oryentowany, murowany z cegły i ciosu w stylu przejściowym początku XVI w. Plan dają fig. 175 i 176. Układem przypomina nieco kościoły w Raciborowicach (patrz wyżej), Dębnie pod Wojniczem (ciosowy) i zwłaszcza w Bolechowicach (p. wyżej). Budowa mało staranna. Rzut poziomy (fig. 175) złożony jest z szerszej nawy prostokątnej i nieosiowo w stosunku do niej stojącego węższego prezbiteryum, zakończonego wielobocznie, nieco skośnie. Cała długość wynosi 26 m.; grubość murów: 0·95 m.; północna ściana nawy w części swej zachodniej ma zgrubienie, objawiające się na zewnątrz wyskokiem prostokątnym i odsadzką, dla pomieszczenia schodów w grubości murów, prowadzących na chór muzyczny. Wieży frontowej nie było nigdy. Cały budynek wraz ze szkarpami i kruchtą południową obiega cokół, jak się zdaje z kamienia łamanego, ocementowany, górne jego zakończenie jest z ciosu, który przy nawie ma okrój (fig. 177) złożony (od dołu licząc) z części prostokątnej, śmigi, wałka, śmigi, żłobka, śmigi i płaszczyzny poziomej. Przy prezbiteryum jest on zniszczony i trudny do rozeznania. Wyżej ściany otynkowane. Szkarpy przy prezbiteryum mają w wysokości 4 m. odsadzkę. Są one w miejscach oporu sklepień, tylko brak dwóch od strony północnej, gdzie zakrystya przybudowana. Taką jest szkarpa południowa przy ścianie tęczy kościoła. Przy nawie są szkarpy bez odsadzki skośne narożne po bokach fasady, oraz trzy przy ścianie południowej, a jedna przy ścianie północnej, — brak ich zaś, gdzie wyskok i zgrubienie muru. Odsadzki i górne nakrycie maję gzems okapowy gotycki. Grubość szkarp jest jednostajna od dołu do góry. Okna są niewielkie, zamknięte ostrołukiem, przechodzącym niemal w łuk pełny, o ościeży bez profilu, laskach skośno ściętych. Według Łuszczkiewicza (l. c.) były już w dawniejszych czasach przerabiane. Po stronie północnej brak okien tak w prezbiteryum, jak w nawie. Ściany

Fig. 176. Zielonki. Przekrój przez prezbiteryum kościoła.

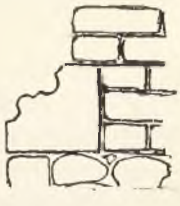

Fig. 177. Zielonki. Okrój cokoła kościelnego.

nawy i prezbiteryum tej samej wysokości, gzems koronujący pod dachem nowszy, bezstylowego okroju, ciągnięty. Szczyt zachodni nad gzemsem i szczyt nad tęczą kościoła są z cegły czerwonej (Rohbau). Pierwszy z trzema wnękami ostrołukowemi i zazębieniem o sterczynach prostych murowanych, drugi z czterema wnękami okrągło-łukowymi, niesymetrycznie rozmieszczonemi, bez zazębienia. — Przybudowy: zakrystya i kruchta południowa są zapewne współczesne głównej budowie, kruchta za-

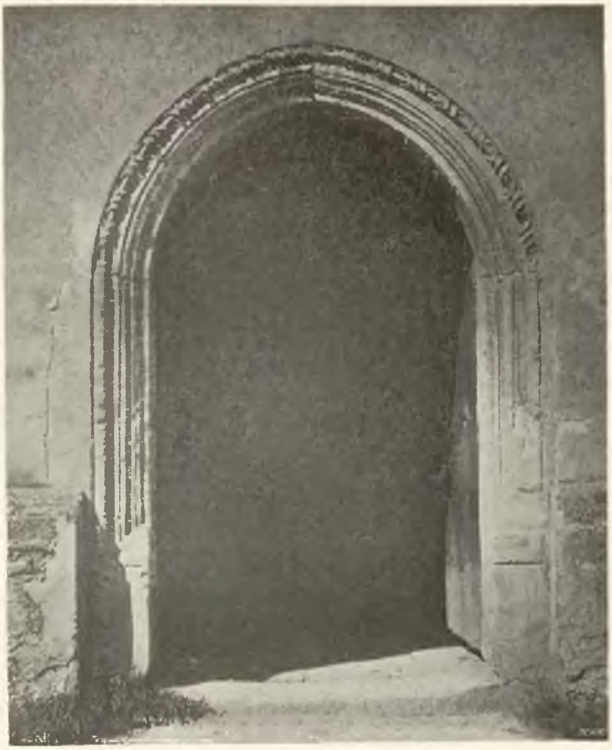

Fig. 178. Zielonki. Portal zewnętrzny południowej kruchty kościoła.

chodnia nowsza. Z r. 1885 pochodzi piętro nad zakrystyą i sterczyny nad kruchtą południową.

Portal zewnętrzny kruchty południowej (fig. 178) kamienny, ostrołukowy, ma okrój renesansowy; motywem gotyckim jest rzeźbiona wstęga owinięta koło laseczki, obiegająca łuk ostry w miejscu zewnętrznego członka profilu. Podobne odrzwia prowadzą z kruchty tej do nawy, tylko bez tej wstęgi.

Wnętrze. Nawa jest salą prostokątną o długości 15·05 m., szerok. 9·50 m. W wysokości 8·25 m. nakrywa ją strop drewniany z r. 1885. Belka parapetowa chóru muzycznego z r. 1885 opiera się końcami na starych dwóch konsolach, umieszczonych jedna w ścianie północnej, druga w ścianie południowej — są każda z jednej sztuki ciosu, dwustopniowe,

nakształt konsol w budowlach fortyfikacyjnych starego Krakowa, z narożnikami stopni zaokrąglonymi, a kantami bocznymi sfazowanymi. Konsole były już w tych miejscach przed restauracyą. Przez tęczę, przerobioną w tymże roku (poprzednio była bez profilu i o łuku pełnym), wchodzi się do prezbiteryum na poziomie o jeden stopień wyższym. Ma ono długości 8·10 m., na szer. 5·80 m. Podzielone na trzy przęsła, z których dwa prostokątne nakryte sklepieniem krzyżowem na żebrach gotyckich. Trzecie przęsło krzyżowe (w miejsce namiotowego lub gwiaździstego), na rzucie trapezu, nakrywa w niezręczny sposób wieloboczne zakończenie chóru. Wysokość sklepienia w skrzyżowaniu żeber przęseł prostokątnych wynosi 7·70 m. od poziomu, wyższego o 0·10 niż poziom nawy.

Odrzwia wejścia z prezbiteryum do zakrystyi są kamienne, o łuku pełnym, a profilu renesansowym na skośnej płaszczyźnie, od dołu na węgarach zawróconym w duchu renesansu. Nad odrzwiami na kamieniu

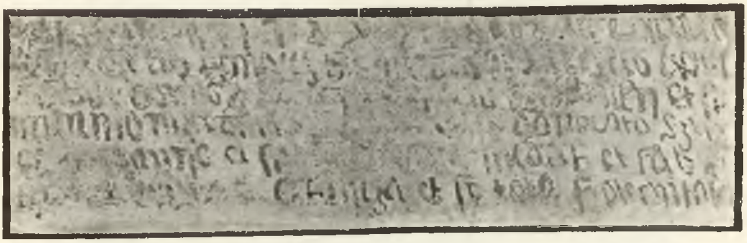

Fig. 179. Zielonki. Napis w prezbiteryum kościoła nad drzwiami zakrystyi.

napis dosyć drobny, malowany czarną farbą olejną, który odkryto z pod tynku podczas restauracyi r. 1885. Jest on częściowo spełzły i zatarty, ale dał się odczytać przy pomocy fotografii (fig. 179). Litery zwykłego pisma rękopismów początku XVI w., małe, użyto wielu skróceń:

Anno doini 172Ꝗ [1]) haec sacristia costruct
a est ad honores bte Virgis Mariae sub hono
rabili domio johane plebano in Szyelonkj et sb
martino molidinatore et sb honesto Szwot
ka [2]) de Thanye et sub Bernardo medice [3]) et sub jo
hanne Crupa de Garlycza et sb tota fraternitate

Dawniejsze opisy świadczą, że wnętrze kościoła było pokryte malowaniami ściennemi, dokonanemi przez malarza krak. Andrzeja Radwańskiego w r. 1758 (Rastaw. Słownik II, 122; A. Grabowski, ojczyste wspominki I, 256). Z tego jeszcze około r. 1850 było znać pięć obrazów wielce zniszczonych (Łepkowski, Przegl. zab. 56).

Szafka na N. Sakrament (Sakramentsschrank) w północnej ścianie prezbiteryum tuż obok ołtarza (fig. 180). Wysokość razem z konsolami 1·45 m., szer. 0·66 m. Obramienie kwadratowego otworu z kamienia pinczowskiego, renesansowe, składa się z prostokątnej szerokiej listwy

[1]) tj. 1524. [2]) Nieczytelne, może: sa. [3]) Tak, albo można też czytać: madref.

z profilowanem zagłębieniem w miejsce płycin. W narożnikach tworzą się kwadratowe wklęsłe rauty. Nad tem jest z jednej sztuki kamienia kamzams i półkolista obdasznica; z motywami renesansowemi jak ząbki, karnes, wachlarz konchowaty tympanonu i wołowe oczy, połączony jest pod kamzamsem motyw gotycki wstęgi nawiniętej na laseczkę. Narożniki

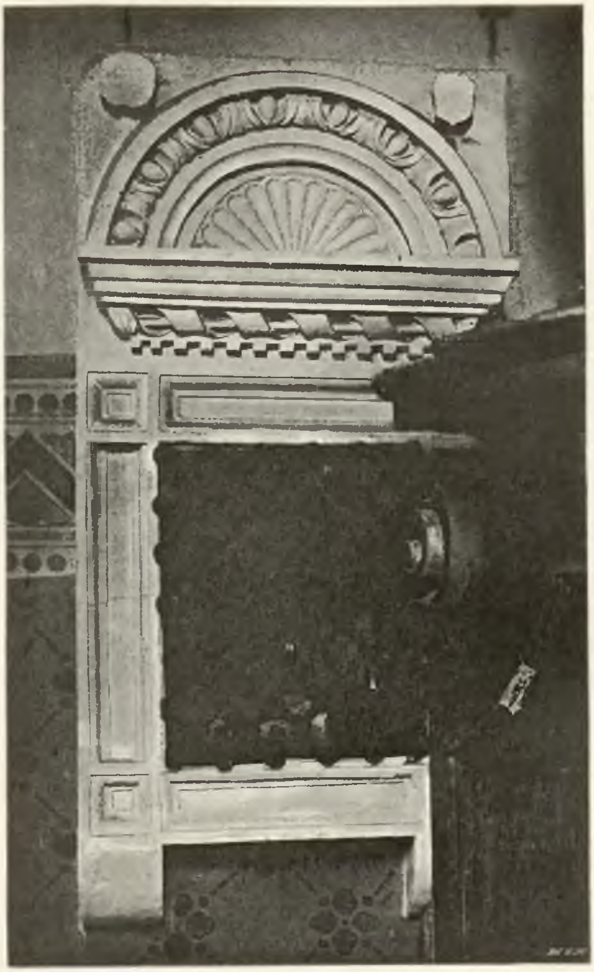

Fig. 180. Zielonki. Szafka na N. Sakrament w murze prezbiteryum kościoła.

nad półkolem obdasznicy wypełniają dwie tarcze herbowe, wystające poprzed powierzchnię tła, puste. Całość ma cechę przejściową początku XVI w.[1]). Pomysł rysunkowy przypomina motywami wolno stojący Sakramentshaus w Waldhausen (por. *Mittheil. der kk. Centralk.* 1876, tom II seryi nowej, str. 91). Otwór zamknięty drzwiczkami z kraty żelaznej (p. niżej).

[1]) Zdjęcie architekt. szafki ogłoszone jest w artykule Łuszczkiewicza wyżej przytoczonym.

Zakrystya, przybudowa murowana z r. 1524 (patrz wyżej napis nad wejściem), ma sklepienie beczkowe. Kruchta południowa, współczesna budowie kościoła, jak świadczy obiegający ją cokół, ma sklepienie krzyżowe, ze skrzyżowania dwóch beczkowych powstałe, bez żeber.

Ołtarz w. drewniany złocisty, barokowy, dobrego rysunku i wykonania, o formach architektonicznych bez przeładowania płaskorzeźbioną

Fig. 181. Zielonki. Krucyfiks na ołtarzu kościoła.

Fig. 182. Zielonki. Odwrotna strona środka krucyfiksu fig. poprzedniej.

ornamentacyą. Ma rozszerzenie przez boczne ścianki z drzwiczkami prowadzącemi do obejścia za ołtarzem. Nad drzwiczkami malowane tarcze z berłami Uniw. Jag. i napisami. A cornu evang.:

M F K
D S. A
C Z

(końcową jego część można rozwiązać: decanus S. Annae, curatus Zielonecensis). A cornu epistolae data (1728): A. D
1 7
2 8

Ambona drewniana barokowa, dobrego rysunku i wykonania.

Obrazy. Narodzenie M. Boskiej, w wielkim ołtarzu, dobry obraz olejny na płótnie z XVIII w., może szkoły holenderskiej. Urządzenie izby, sprzęty w stylu rokoko. Służąca przy M. Boskiej ma strój przypominający słynną Chocoladière Liotarda.

Ukrzyżowany, obraz olejny na płótnie, dość znacznych rozmiarów, poprawnego pędzla, powieszony na ścianie północnej w nawie, darowany został przez właścicielkę Pękowic Amalię Anlauf ok. r. 1901 jako pamiątka rodzinna.

Witraż. W oknie absydy a cornu epistolae witraż kolorowy, ok. 0·45 m. wys., a 0·35 m. szerokości: M. Boska w całej postaci, w płaszczu

ponsowym, z koroną na głowie, trzyma na ręku Dzieciątko. Tło w górnej połowie fioletowe, w dolnej oliwkowe, ma rysowany wzór. M. Boska w otoczeniu płomieni żółtych. tworzących eliptyczną mandorlę.

Rzeźba. Krucyfiks na ołtarzu bocznym (fig. 181), artystyczna rzeźba drewniana w stylu rokoko, subtelnej snycerskiej roboty. Wys. z podstawą 0·33 m. Postać Chrystusa 0·075 m. Podstawa z białego miękkiego drzewa, reszta z twardego (bukszpan?). Krzyż z jednej sztuki z pełnym korpusem Chrystusa, tak jak z wypukłorzeźbioną postacią M. Boski u dołu krzyża. Za głową Chrystusa promienie długie na krzyż. Na stronie odwrotnej pusty otwór na relikwie, w obramieniu kartuszowem (fig. 182).

Chrzcielnica marmurowa czarna z XVIII w., kształtu kielicha z czarą konchowatą, na niej pokrywa kształtu ośmiobocznego kopułowego hełmu wieży barokowej, z miedzi malowanej zielono i złotem w piękny wzór kaligraficznych skrętów.

Epitafia:

Józefa Gherardyniego, zapewne z XVIII w., wewnątrz kruchty południowej, na lewo wchodząc do niej; tabliczka z piaskowca, kwadratowa, o długości boku 0·11 m. Napis ryty, data częściowo zatarta:

GRZESZNI.. NAYWIĘKSZY
MIĘDZY GRZESZNIKAMI
IOZEF GHERARDYNI KTOR..
ZEBRZE OD PRZECHODZĄ
CYCH O WESTCHNIENIE ZA
DUSZĘ SWOIĘ DO BOGA V
MARŁ DNIA 10 MIESIĄCA
IANV......5

Jana Chryzostoma Cołczyńskiego † 1807, zewnątrz kościoła, w ścianie absydy.

Benedykta Garyckiego † 1813, wewnątrz kościoła, w północnej ścianie nawy.

Jana Cieszkowskiego, dziedzica Pękowic, † 1829, obok poprzedzającego.

Bł. (tak) Stanisławskiego † 1848, wewnątrz kościoła, w południowej ścianie nawy.

Cztery ostatnie są to niewielkie tablice marmurowe czarne.

Płyta grobowa z XVII w., niewiadomo czyja, ma być w narożniku południowo-zachodnim nawy pod ławkami, czy też pod nowszą posadzką (według zapewnienia X. Proboszcza w r. 1898).

Sprzęty drewniane.

Ławki kolatorskie w prezbiteryum, drewniane, barokowe.

Sześć lichtarzy drewnianych na w. ołtarzu, średniej wielkości, robota snycerska w stylu rokoko, złocone.

Wyroby metalowe.

Drzwiczki szafki na N. Sakrament, krata żelazna przeźrocza, z otworami skośnymi kwadratowymi. Na skrzyżowaniach prętów i na miejscach

wprawienia ich końców w ramę są nity o główkach kształtu czworoliścia.

Drzwiczki drugiej szafki na oleje ś., obok poprzedniej, są również z żelaznej kraty, złożonej ze skośnych kwadratów obrzeżonych i zawierających, każdy, czworoliść przeźroczy. U góry jest fryz z blachy wycinanej w przeźrocze arabeski. Subtelna robota ślusarska zapewne z XVI w.

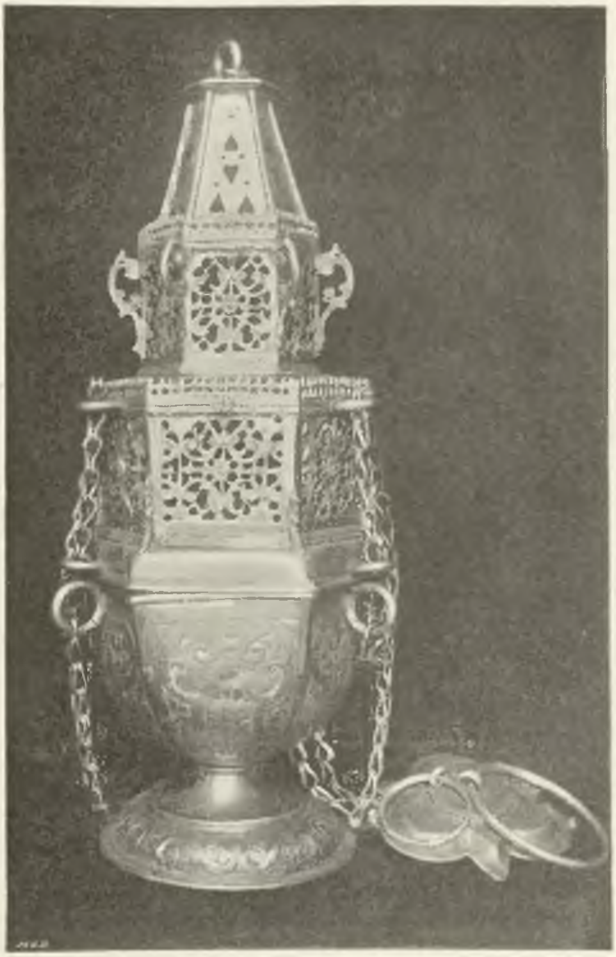

Fig. 183. Zielonki. Srebrna kadzielnica kościelna.

Zamek żelazny u drzwi wejścia z bocznej kruchty do kościoła, zewnętrzny, wielki, zamknięty płytą ażurową, w której wycięta data 16Z3 i litery GM. Drzwi same drewniane, stare, mają od zawiasów trzy listwy, zakończone rodzajem lilii prostej roboty.

Cztery lichtarze bronzowe małe na bocznym ołtarzu, zapewne z w. XVII. Stopa trójkątna spoczywa na trzech kulach ze szponami. Na bocznych ścianach piramidy trójkątnej główki aniołków w płaskorzeźbie, dobry odlew barokowy.

Naczynia kościelne.

* Kadzielnica srebrna barokowa (fig. 183), wybitne dzieło sztuki złotniczej. Wys. 0·304 m. Rzut poziomy sześcioboczny. Stopa i czara mają ozdoby płaskie trybowane, z puncowaniem, częścią skręty geometryczne, częścią motywy roślinne, przy zręcznem wypełnieniu powierzchni danej. Nakrywa jest dwupiętrowa, cała przeźrocza, złożona ze ścianek przedstawiających kwadratowego kształtu klejnoty renesansowego rysunku, odlewanych. Motyw się powtarza, tylko na I piętrze do kwadratu dodano po obu stronach początki dalszych kwadratów dla wypełnienia przestrzeni prostokątnej; na II piętrze ścianki są krótsze i każdą z nich wypełnia kwadrat w całości. Gotycką reminiscencyą są niskie, wklęsło wygięte szkarpy z żabkami w narożnikach I piętra, jak również koronki przeźrocze, obiegające górną krawędź piątr obu. W narożnikach II piętra sterczą jakby ucha, woluty barokowe odlewane. Zakończenie stanowi piramida ścięta z blach z wycinanemi sercami i dziurkami okrągłemi. Srebrny łańcuszek przechodzi przez kółka boczne, a ujęcie stanowi trójliść z blachy wygniatanej z kółkiem stałem i drugiem ruchomem od łańcuszka czwartego, dźwigającego pokrywę. Pod krawędzią stopy wyryty napis obiegający dokoła:

M. IOAN AVG RIBKOWICZ P. ZIELONICENSIS ALVO PV D. O. M. AD INCENSVM E A. D. 16Z4[1]).

Fig. 184. Zielonki. Łódka i łyżeczka srebrna do kadzielnicy kościelnej.

Łódka i łyżeczka srebrna do tejże kadzielnicy (fig. 184). Łódki wys. największa 0·137 m., długość 0·19 m. Robota trybowana zupełnie podobna jak stopy i czary kadzielnicy poprzedniej. Wygięte w górę końce łódki zakończone są lanemi główkami aniołków. Pod krawędzią stopy obiega napis z drobnemi różnicami[2]) taki sam, jak na kadzielnicy. Do tego należy łyżeczka kształtu charakterystycznego XVII w. mająca dług. 0·12 m.

Ornaty.

Biały, cały haftowany, tło srebrne, rodzaj brokatu, na tem kwiaty stylizowane haftowane jedwab. kolor.; tony jasne, żółte, różowe i t. p.

---

[1]) Zdaje się przez pomyłkę lub późniejszą mylną poprawkę, zam. 1674. — Łuszczkiewicz w art. wyżej wspomnianam błędnie określa kadzielnicę tę jako »średniowieczną« i podnosi jej podobieństwo do kadzielnicy z Maria in der Wüste, ogłoszonej w *Kirchenschmuck* z r. 1885 Nr. 1.

[2]) Zielonicensis jest skrócone na ZIELONICEN:; z »alvo« zrobiło się zagadkowe ALVZ. Data wyraźnie 1674.

Główny motyw: z wazonu żółtego wychodzą na boki liście żółto-różowe, wśród nich bukiet maków bladych. Do tego podobna stuła i manipularz. XVII w. Lichą restauracyą ostatnią zeszpecony.

Czerwony, boki z tkaniny, na tle czerwonem białe gwoździki i łopiany; galony stare złote koronkowe. Zapewne XVIII w.

Dawniejszy opis (z r. 1885) mówi o »imponującym zbiorze pięknych starożytnych ornatów i kap« wybornie zachowanych (Łuszczkiewicz w art. wyżej wspomnianym).

Dzwony, zawieszone na osobno stojącej nowszej dzwonnicy.

Większy, wys. 0·80 m., średn. dolna 0·93 m. Ma napis wypukły, obiegający dwoma wierszami krawędź czapki:

AD LAVDEM DEI OMNIPOTENTIS ET BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ ET SANCTORVM EIVS S STANISLAI | ET ADALBERTI EFFVDIT MARTINVS STEFCOVIC CONTRIFVSOR[1] CASIMIRIENSIS AN. DNI 1616

Mniejszy, wys. 0·65 m., dolna średn. 0·75 m. ma napis wypukły na krawędzi czapki:

ANNO DOMINI MDCCXXIII

Nad dolną krawędzią w jednym wierszu:

AD LAVDEM ET GLORIAM OMNIPOTENTIS DEI B. VIRGINIS MARIÆ HONOREM S. JOANNIS CANTII ET OMNIVM SS. CVLTVM DIVINA PROVIDENTIA EX VETERI IN NOVAM REFVSA

Fig. 185. Zielonki. Słup na kopcu, w części wsi zw. »Rozdziałowskiem«. W. XVII.

Kolumna pamiątkowa. W części wsi, zwanej »na Rozdziałowskiem«, przy samym gościńcu, w połowie drogi z Prądnika białego do Zielonek, na podwórzu małego gospodarstwa z młynem, obok domu mieszkalnego, kopiec niewielki, na jego szczycie stoi kolumna toskańsko-dorycka z piaskowca (fig. 185). Cała wysokość aż do początku krzyża 5·15 m. Na stopniu wznosi się piedestał, graniastosłup kwadratowy, mający wys. 1·10 m., u góry jego gzems o wydatnym wyskoku; wyżej na płycie kwadratowej i bazie trzon cylindrowy z monolitu blisko 3 m. wysoki, z entasis i astragalą. Na abakusie kapliczka z marmuru czarnego zwietrzałego na popielato, na rzucie poziomym kwa-

---

[1]) Tak.

dratowym, wys. 0·75 m. Wewnątrz wydrążona, otwiera się na cztery strony arkadkami, na filarkach kwadratowych i impostach. Nakrycie stanowi płyta kamienna kształtu niskiej piramidy, gzemsowaniem występująca poprzed ścianki boczne. Na jej szczycie w kulę kamienną zatknięty jest krzyż żelazny ozdobnego kształtu, z odlaną postacią Chrystusa, złoconą. Wewnątrz kapliczki mała pełna rzeźba kamienna: pietà. Na pionowych ścianach abakusu kolumny napis ryty, w dwóch wierszach obchodzący cztery boki:

ANDZEI PAWLIKO	Z MAŁZONKA SWOIAM	NA CZESC NA CHWA	PANNIE MARIEI
WIC M. KRAK.	ZOFYAM. P. BOGV	ŁE Y NASWIETSZEY	ROKV P. 1636

Według tradycyi miejscowej mogiła ma oznaczać grób jakichś żołnierzy czy powstańców.

Wykopaliska. Była tu, zdaje się, osada przedhistoryczna. Znalezione narzędzia kamienne i ozdoby gliniane są dziś w Gab. archeol. Uniw. Jag. Nra Inw. 9074, 9077 (Ossowski, Wiadom. num. archeol. Nr. 3 z r. 1898). Prawdopodobnie z Marszowca czyli dworu dawnych Zielonek król. pochodzi nożyk krzemienny z Gabinecie arch. Uniw. Jag. zapisany pod »Marszowice« Nr. Inw. 9076.

49. Zwierzyniec [1]).

LITERATURA: Łuszczkiewicz, Romański portal XIII w. w kościele klasztornym na Zwierzyńcu, Sprawozd. Kom. hist. szt. w Polsce III. str. I.

Nazwa zarówno przedmieścia krak. czyli »Półwsia zwierzynieckiego«, jak wsi za niem położonej. Co do pierwszego, patrz wyżej pod »Półwsie«.

Wieś Zwierzyniec. Oddalenie zach. od Krakowa 2 kilom. Parafia w miejscu.

W średnich wiekach: Svernicia, Suerinec, Zwerincia, Zverincia, Swerincia, Swirintia, Zwerinec, Zwerinczia, Swerinicia, Swerzincia, Swerzinecz, Szwyerzynyecz, Zwyerzynyeczs, Swyerzinecz, Swerzynecz, Zwierzinyecz, Zwierzynyecz [2]).

Jedna z najstarszych osad koło Krakowa, może pierwotnie nawet część jego stanowiła. w pierwszej połowie XII w. właścicielem był prawdopodobnie Piotr Włast ze Skrzynna, którego córka Beatryksa wniosła wieś w posagu Jaxie Gryficie. Syn jej, Jaxa, w drugiej połowie XII w. (ok. 1162 r.) nadał wieś założonemu przez się klasztorowi norbertańskiemu, w którego posiadaniu dotąd zostaje (Łuszczkiewicz l. c. — por. niżej klasztor Zwierzyniecki). Najstarsza wzmianka z r. 1148 o dedykacyi kościoła ś. Salwatora nie wymienia nazwy Zwierzyńca (Roczn. kapit. krak. Mon. Pol. II, 798),

---

[1]) Do opisu Zwierzyńca Dr Emanuel Swieykowski wykonał umyślnie wiele zdjęć fotograficznych, a zrobił pomiary i plany kościoła ś. Salwatora i kościółka ś. Małgorzaty, za co mu podziękowanie tutaj wyrażam.

[2]) Na podstawie tego, że przy niestałej pisowni średniowiecznej spotyka się nazwę wsi w formie: Swirintia, Swerinicia, Swerzincia, przypuszcza Łuszczkiewicz (op. cit.), jakoby pierwotna nazwa mogła brzmieć Swieżyca, a dopiero po założeniu ogrodu królewskiego zw. Zwierzyńcem na przedmieściu krak., nazwę jego przeniesiono także na wieś sąsiednią o nazwie brzmieniem zbliżonej. Pomimo naginętej do łaciny pisowni średniowiecznej, poznajemy jednak wyraźnie »Zwierzyniec« w nazwie użytej o wiele wcześniej o klasztorze: r. 1224 »Suerinec« (Kod. kat. krak. I, 23).

wskutek czego niektórzy chcieli wiadomość tę odnosić do pierwotnego kościoła na Wawelu. Do obrębu wsi należy góra Sikornik; niegdyś należały karczmy »Ostrigonka« i »Krethchowek« r. 1254 (Kod. kat. krak. I, 89) i młyn »Czudicz« na Rudawie r. 1372 (Kod. Małop. I, 374—5).

($^{24}/_4$ 1902)

Kościół paraf. ś. Salwatora[1]. Patron: klasztor Norbertanek na Zwierzyńcu[1].

Fig. 186. Zwierzyniec. Widok kościoła ś. Salwatora.

Dawniejszy tytuł kościoła był: ś. Salwatora, albo Przemienienia Pańskiego (Kościołów krak. opisanie z r. 1603; Pruszcz Klejnoty jeszcze w wyd. z r. 1745). Po raz pierwszy wspomniany w r. 1148 (patrz wyżej), kościół tutejszy może jest współczesnym najstarszej katedrze w Krakowie i łączy się z wprowadzonem ok. r. 900 z Morawy chrześciaństwem, co zdaje się stwierdzać podanie o krucyfiksie tego kościoła, przyniesionym z Morawy (Potkański, Kraków przed Piastami, Rozprawy i Sprawozdania

---

[1]) Do niniejszego opisu byli mi uprzejmie pomocni pp.: Dr Konstanty M. Górski i Dr Emanuel Swieykowski.

Akad. Umiej. Wydz. histor.-filoz. t. XXXV, str. 197). Jest podanie, iż w tem miejscu stała niegdyś pogańska kontyna, na której miejscu ś. Wojciech miał wystawić kaplicę, czy pierwotny drewniany kościółek (Schematyzm, Łuszczkiewicz l. c.)[1]). Kościół murowany z kostkowego kamienia miał stawiać Piotr Włast ze Skrzynna[2]), a po założeniu klasztoru norbertańskiego, Gedko, biskup krak., kościół inkorporował do klasztoru wraz z prawami i dochodami parafialnymi (Długosz, Lib. ben. III, 58—59). Miało się to stać r. 1183 (Schematyzm). Po r. 1241 był tu krótki czas klasztorek drewniany, do którego przeniosły się zakonnice ze zniszczonego przez Mongołów klasztoru zwierzynieckiego (patrz niżej: Klasztor). R. 1622 ksieni zwierzyn. Dorota Kątska kościół »powiększyć, odnowić i wieżą przyozdobić kazała« (patrz niżej napis na tablicy zewnątrz kościoła). R. 1657 kościół był spalony i zniszczony przez Szwedów, i znów go odbudowała ksieni Anna Zapolska w latach 1662—1673 (Eljasz, Kraków dawny i dzisiejszy 481).

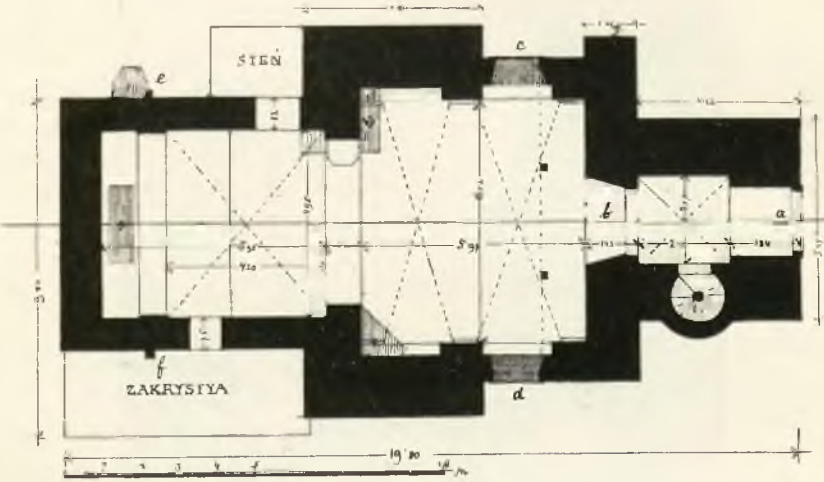

Fig. 187. Zwierzyniec. Kościół ś. Salwatora; rzut poziomy.

Budynek oryentowany, murowany, z wieżą frontową, cały otynkowany, tak, że niewiadomo, z jakiego jest materyału. Pomimo przeróbek różnych czasów, widok jego ogólny (fig. 186) zachował niejakie wejrzenie budowy romańskiej, a przynajmniej zbudowanej na planie romańskim. Jak okazuje rzut poziomy (fig. 187), składa się z prezbiteryum, prostą ścianą zakończonego, szerszej nawy i wieży na planie niemal kwadratowym, w ten sposób przystawionej, że wschodnia ściana wieży wyrasta z zachodniej ściany nawy. Cała długość budynku razem z murami wynosi 19·80 m. Największa szerokość 10·40 m. Grubość ścian u przyziemia bardzo rozmaita w różnych miejscach, waha się między 0·75 m. a 1·84 m. (w zachodniej ścianie wieży). Niezwykła cienkość ścian bocznych w nawie jest pozorną, spowodowaną przez wydrążenie w nich framug. Ściany są pionowe, bez szkarp, tylko u zachodnio-południowego narożnika nawy jest rodzaj niskiej szkarpy w przedłużeniu linii fasady zachodniej;

[1]) Por. niżej napis na tablicy z XVII w. zewnątrz kościoła.
[2]) który według Długosza (Historya łać. II, 14) umarł 1144.

a nadto wschodnia połowa nawy po obu stronach ma ściany skośno »na szkarpę« stawiane. Ściana wschodnia prezbiteryum przechodzi w szczyt trójkątny, ożywiony wnękami i okienkami prostokątnemi, nieprofilowanemi; tudzież ozdobiony zębami prostej murarskiej roboty, o daszkach spadających ku wschodowi. Na środkowym zębie najwyższym stoi, oparty plecami o filar nadmurowany, posąg kamienny Zbawiciela błogosławiącego, wielkości natur., barokowy, niezłego wykonania. Nad wschodnią ścianą nawy wznosi się podobnież mur szczytowy, na którego najwyższym punkcie jest murowana wieżyczka sygnatury, w kształcie kapliczki o planie kwadratu, z okienkami obramionemi i pełnym łukiem zamkniętemi w czterech ścianach; nakryta daszkiem namiotowym. Wieża, od dołu kwadratowa, cokolwiek poniżej grzbietu dachu nawy przechodzi w ośmiobok, mający w ścianach zwróconych ku czterem stronom świata okna pełnym łukiem zamknięte. W północnej ścianie kwadratowej części wieży jest walcowata wypukłość, odpowiadająca klatce schodów kręconych. Dach kościoła o niezbyt wielkim kącie spadzistości pokrytym jest karpiówką, a częściowo nowożytną falcowaną dachówką. Podobnie dachówkowe jest pokrycie trójkątów przy wyroście ośmioboku wieży i gzemsu odsadzki. Hełm wieży baniasty barokowy, pokryty blachą. Zewnątrz budynku jest szereg otworów ostrołukiem zakreślonych, lecz mimo to widocznie nie gotyckich — zapewne z tej samej epoki (XVII wiek), co i okna dzwonnicy nad północną kruchtą kościoła klasztornego (patrz niżej). Ostrołukowe otwory okien po obu stronach prezbiteryum i nawy nie mają żadnego profilu stylowego. Okna nawy posiadają spław przechodzący w gzems barokowy, podobnie jak i bezprofilowe wnęki ostrołukowe w ścianach ośmioboku wieży. Portal głównego wejścia w zachodniej ścianie wieży (lit. *a* na rzucie poziomym; patrz fig. 188) ma obramienie kamienne o łuku ostrym i kancie ściętym we fazę, a szczegółach ozdoby barokowych; składają się na nie wgłębione płyciny wę-

Fig. 188. Zwierzyniec. Portal główny kościoła ś. Salwatora.

garów, przerwane w środku płaskiem kółkiem, bogato profilowane imposty i ornament obramienia ostrego łuku, złożony z kawałków przedłużenia płyciny węgarów, przedzielonych naprzemian eliptyczną tarczą z konturowo wyrytym skośnym kwadratem (losange) i kółkiem z wypukłą pięciopalczastą gwiazdką. Na przedniej ścianie zwornika jest kartusz wśród barokowych skrętów, a na nim rzeźbiony h. Brochwic (ksieni Kątskiej) tj. jeleń (stojący) w prawo zwrócony. Ostrołukowe odrzwia wejścia z kruchty pod wieżą do kościoła (lit. *b* na rzucie poziomym) mają również obramienie kamienne barokowe, skromniejsze, złożone z węgarów dwustopniowych fazowanych gładkich, impostów dwustopniowych o mniej złożonym profilu, i łuku o okroju płaskim z listewkami po obu brzegach. Wreszcie po obu bocznych ścianach zachodniej połowy nawy znajdują się zamurowane odrzwia kamienne ostrołukowe (dawnych wejść bocznych? zbytecznych w tak małym budynku), zaznaczone na rzucie poziomym literami *c* i *d*, o profilu złożonym z płaszczyzny i dwóch na jej brzegach listewek, przechodzącym przez węgary i obramienie łuku. W miejscu impostu prostokąt listewką obwiedziony przerywa jedynie węższą listewkę obiegającą kant dokoła otworu wejścia. Ślad odrzwi południowej ściany widać na fig. 186. Kamieniarska robota wszystkich powyższych odrzwi jest gruba i niezręczna. Interesują głównie jako świadectwo reminiscencyi gotyckich w XVII w., za czasów ksieni Kątskiej.

W bocznych ściach prezbiteryum sterczą umieszczone symetrycznie na przestrzeni między oknem a narożnikiem wschodnim dwie niewielkie ciosowe konsole, niejednakowego kształtu, każda z jednej sztuki kamienia. Południowa ma dolny kant ścięty ukośnie, północna ma kształt prostego końca belki, z wycięciem rynienkowatem w płaszczyźnie górnej. Zaznaczone one są na rzucie poziomym (lit. *e* i *f*), a jedną z nich widać na widoku (fig. 186). Wyjaśnienie ich znaczenia daje nam plan wnętrza kościoła.

Wnętrze przedstawia się jako przestrzeń złożona z dwóch części prostokątnych. Węższe przezbiteryum składa się z prostokątu szerszego niż długiego, nakrytego sklepieniem krzyżowem, z »drutami« na skrzyżowaniu kap beczkowych; granicę jego wschodnią zaznaczają pilastrowe gładkie występy u obu ścian bocznych i wystający z nich gurt o łuku pełnym. Od wschodu jest przestrzeń ołtarzowa, tejże co poprzednia szerokości, lecz mająca długości niecały metr, nakryta sklepieniem beczkowem. Gurt zaznacza widocznie granicę wschodnią pierwotnego prezbiteryum; pilastry powstały zapewne z reszt przeciętej tutaj ściany szczytowej, a konsole kamienne zewnątrz bocznych ścian, w tem miejscu jeszcze pozostałe, dźwigały może wystające poza lico ścian bocznych dolne części trójkąta szczytu wschodniego. — Tęcza o łuku pełnym, wspartym na prostokątnych występach muru, stanowi przejście do nawy, mającej posadzkę o jeden stopień niżej od poziomu prezbiteryum. Jest to przestrzeń cokolwiek szersza, niż długa, nakryta sklepieniem beczkowem, z dwiema parami lunet, stykających się ze sobą ostrym kątem w grzbiecie sklepienia głównego. W ścianach bocznych są idące od posadzki wnękowate wydrążenia

symetryczne, łukiem pełnym zasklepione. Pomiędzy wnękami tej samej ściany pozostawiony rodzaj pilastru zaznacza właściwą grubość ściany. Para wnęk wschodnia jest o większej szerokości. Para zachodnia mieści, jak się zdaje, wejścia boczne, zamurowane. Fig. 189 daje przekrój pionowy nawy po linii poprzecznej, poprowadzonej blisko ściany fasady zachodniej. Kruchta pod wieżą, nieściśle kwadratowa, zasklepiona jest krzyżowo z »drutami« na krawędziach. Z kruchty jest wejście na schody kręcone w pogrubionej odcinkiem cylindra grubości muru ściany.

Wymiary wnętrza: cała długość (bez kruchty) 13·12 m.; szer. prezbiteryum 4·95 m., nawy (bez wnęk) 6·52 m. Największa wysokość sklepienia nawy 10·65 m.

Ambona zewnątrz kościoła, przymurowana do południowej ściany prezbiteryum (w pobliżu *e* na rzucie poziomym), cała tynkowana; materyałem w części zdaje się być kamień. Ma ona kształt kielicha; na podmurowaniu szerszem wznosi się słup ośmioboczny, pękaty, ostrołukowo zwężający się ku górze, obwiedziony wałkiem, nad którym wyrasta rozszerzony spód mownicy. Nadwieszone jego płaszczyzny zdobi wałeczek, tworzący zygzakowatą linię. Ściany parapetu mownicy zdobi architektoniczny motyw arkadowy attyk renesansowych; na krawędzie ośmioboku przypadają pilastry z kapitelikiem, tworzącym impost dla łuku ślepej arkadki. W górze obiega gzems koronujący. Całość ma cechę renesansu — szczegóły są zatarte tynkowaniem.

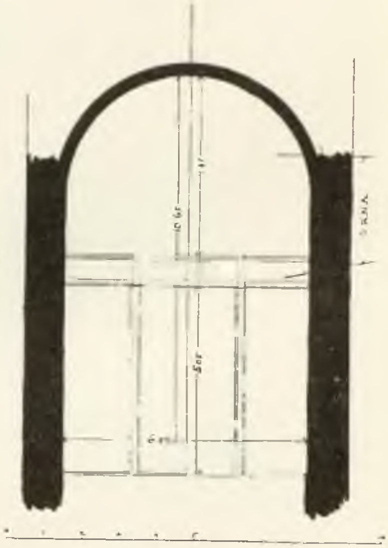

Fig. 189. Zwierzyniec. Kościół ś. Salwatora; przekrój pionowy poprzeczny.

Tradycya wiąże tę ambonę z ś. Wojciechem, który z niej miał przemawiać do pogańskiego ludu. Być może, iż w tem miejscu była niegdyś starsza ambona.

Urządzenie wewnętrzne kościoła.

Ołtarz główny i dwa boczne przy tęczy, niewielkie drewniane, w duchu baroku ozdobione kolumnami kręconemi i rzeźbionymi skrętami ze złoceniem.

Ambona w tęczy kościoła po stronie południowej (fig. 190) drewniana, bez baldachimu, tylko z drewnianym zapleckiem, bogato barokowymi ornamentami i posążkami ozdobiona.

Obrazy.

Ś. Wilgefortis[1], w prezbiteryum na ścianie północnej zawieszony

[1]) Święta legendarna, czczona od XV w. w różnych krajach pod nazwami: Wilgefortis, Ontkommer, Commera, Kümmernis, Liberata itd., na Śląsku znaną była pod

obraz na drzewie, prostokątny od dołu, pełnym łukiem zamknięty od góry, w ramie nowszej. Najw. wys. 1·60 m, szer. 1·00 m. Na krzyżu przybita postać o kształtach męskich, z brodą, w koronie na głowie i w długiej aż po stopy tunice (p. fig. 191). Nad głową tabliczka z tytułem INRI. Tunika niebieska ma od dołu i przy rękawach szlaki złote, na jednej nodze złoty pantofel, z drugiej pantofel zrzucony spada właśnie na ziemię. U stóp krzyża (po lewej patrzącego) klęczy grajek ze skrzypcami w ręku. Tło stanowi krajobraz rozległy i drobny, przedstawiający szeroką rzekę wśród górzystej i skalistej okolicy płynącą wężykowato z głębi ku widzowi, trochę skośnie na lewo. Na wzgórzach budynki, między nimi świątynia klasyczna. Na wodzie dużo łodzi żaglowych. W wysokości kolan postaci ukrzyżowanej płynie po wodzie krucyfiks, większy od łodzi najbliższych.

Fig. 190. Zwierzyniec. Ambona w kościele ś. Salwatora.

Obraz już po zdjęciu fotografii r. 1897 został odnowiony, przyczem go grubo przewerniksowano, a w części też olejno przemalowano. Na fotografii znać, że złocone miejsca miały wygniatane w gruncie wzory; dziś korona, szlaki szat i pantofle są nałożone grubo i plastycznie niezręcznie wymodelowane. Obraz przedtem podobno był też olejno malowany i już przemalowywany.

W kościołów krak. opisaniu z r. 1603 czytamy: »W tym kościele jest krucyfix na ołtarzu, w koronie złotej i szacie haftowanej, zrzucając z nogi trzewik kosztowny skrzypkowi, co przed nim gra — pamiątka

polską nazwą ś. Frasobliwa, np. w Górnym Głogowie (List prof. Schnürera z Fryburga z 11 listopada 1901). Cześć jej powstała ze źle zrozumianych reprodukcyj sławnego Chrystusa na krzyżu »Volto santo« w Lucce (por. Gustaw Schnürer, Der Kultus des Voltosanto, i tenże, Die Kümmernis u. Voltosanto Bilder, Freiburg, *Geschichtsblätter* Rocznik IX i X. (1902 i 1903).

krucyfixa z Morawy do Miecława pierwszego w Polsce chrześciańskiego pana przyniesionego, od niego tak ubranego«. — A Pruszcz opowiada: »Przed laty miał ten kościół krucyfiks wielce cudowny... przysłany z Morawy pierwszemu w Polszcze chrześciańskiemu książęciu. To książę tenże... na tem miejscu... w szatę kosztowną, koronę złotą i w trzewiki perłami haftowane ubrawszy, zostawił; do którego skrzypek grać piosnki

Fig. 191. Zwierzyniec. Ś. Wilgefortis (Frasobliwa) w kościele ś. Salwatora.

swoje nabożne chadzał. Temu skrzypkowi ten krucyfiks trzewik drogo zrobiony ze swej nogi spuścił i dał na poratowanie ubóstwa jego; o czem potem frasunek miał... bowiem mu ten trzewik wzięto i krucyfiksowi oddano. Skrzypek pod krucyfiksem powtóre grając nabożnie... przy ludziach od ukrzyżowanego Pana powtóre trzewik otrzymał. O którym tradycya jest, że ten... krucyfiks wzięty jest do Włoch, do Sirolu, mila od Loretu, przy którym wiele cudów P. Bóg ludziom... pokazuje, jest tu jego wizerunek«. Ta historya, tytuł INRI, wezwanie kościoła ś. Salwatora,

wskazują, że istotnie jest to wizerunek Chrystusa na krzyżu, lecz akcesorya obrazu należą do typu przedstawień zwanych Wilgefortis. Rzeka na tle obrazu, unosząca krzyż, przywodzi na pamięć legendę o różnych krucyfiksach jakoby przyniesionych do Krakowa na falach wody.

Ś. Kunegunda, nad drzwiami do zakrystyi, obraz olejny na płótnie.

Męczeństwo córek ś. Zofii, w nawie na ścianie północnej, we wnęce bliższej głównego wejścia. Spory obraz olejny na płótnie, lichego pędzla. Ś. Zofia[1]), w obecności której jedną córkę ścinają, drugą smażą w kotle, trzecią palą na stosie. W narożniku lewym (od widza), na tle jakby kulisy teatralnej, obok klęczącej Norbertanki wymalowany h. Nieczuja i dokoła litery i data:

Z V
X Z
A: Dni
1697

(Z. Urbańska, Xieni Zwierzyniecka).

Ś. Bronisławy widzenie, naprzeciw poprzedniego, we wnęce południowej nawy głównej. Zakonnicy Norbertance ukazuje się Chrystus, od którego ust idzie napis od prawej strony w lewo, dający się odczytać w lustrze:

BRONISLAVA CRVX MEA CRVX TVA EST, SED ET GLORIA MEA TVA GLORIA EST

Na dole dwoje donatorów, napisy zniszczone częściowo, przy mężczyźnie:

. . . US ZARUCKI CLIENS
. . . VÆ A. DNI 1705

przy kobiecie:

SALOMEA ZARUCKA
M. P. P. X. Z. AD . .[2])

Fig. 192. Zwierzyniec. Napis pamiątkowy na kościele ś. Salwatora.

Napis pamiątkowy z r. 1622.

Zewnątrz kościoła, na południowej ścianie nawy przy narożniku fasady, w miejscu oznaczonem lit. *g* na rzucie poziomym, podmurowanie w rodzaju szkarpy niskiej, a nad niem pomnik w ramie architektonicznej (fig. 192). Wys. cała 1·90 m., szer. 0·83 m. Obramienie z piaskowca, kolumny z marmuru brunatnego, podobnego składem do mozaikowego terazzo, z kapitelami korynckimi, bazy z piaskowca. Ornament szczytowy rzeźbiony, w górze wśród splotów barokowych kartusz z rzeźbionym

[1]) Łepkowski (Przegląd zab. 7) określa ten obraz jako ś. Katarzynę.

[2]) Łepkowski ok. r. 1850 czytał: Piotr Zarecki (sic) i Salomea Zarecka, a pod tą drugą, datę: 1759 (Przegląd zab. 7), ale to odczytanie nie budzi zaufania.

h. Brochwic. Tablica z marmuru brunatnego chęcińskiego, wys. 1·08 m., szer. 0·63 m. Napis ryty:

VNLIS ET DEODICATA VIRGO DO
ROTHEA KĄCKA DE KANTY DISCTVS
CZCHOVIEN ABBATISSA MONASTE
RY ZWIERZYNECEN ORDINIS PRÆ
MONSTRATEN CV...I IAM MONRIVM
HOC CELEBRE VIRGINIBVS SACRA
TIS IMPLEVISSET CELLAS ET HABI
TATIONES IPSAR, MVRO EX FVNDA
MENTIS EREXISSET ECCLAM ETI
AM HANC, PRISCAM ILLAM ET VETV
STA CVLTVI GENTILICIO PRIVS ADDI
CTA, DEMV PER DIVV ADALBERTVM
ARCHIEPVM GNEZNEN. VT ANTIQ,
FERT TRADITIO SANCTMO SALVA
TORI CONSECRATA SATIS ANGVSTA
AD MAIORE EIVSDEM SALVATORIS
GLAM CVIVS SINGVLARE GRAM HV
IC LOCO DEVOTA RECOGNOSCIT
AVGERI, RESTAVRARI, ET TVRRI EMI
NENTI ORNARI FECIT, ANNO DNI
16ZZ PRÆSIDENTIÆ ABATIA
LIS LOCI HVIVS 3Z ANNO
SERMO SIGISMVNDO III FELICITR
REGNANTE ILLMO ET RDMO DNO
MARTINO SZYSZKOWSKI EPISCO
PVM[1]) CRAC. VIGILANTER AGENTE.

U dołu w narożniku prawym od widza ornament ryty linearny ze skrętów i listków barokowych.

Epitafia wmurowane zewnątrz kościoła.

Na ścianie wschodniej prezbiteryum, niewysoko nad poziomem, tabliczka prostokątna z piaskowca, bez ramy, częściowo zabielona, z napisem rytym niezgrabnie:

†
IAN
THOMAS BETKOWSKI
HIC FVIT ANO DNI
1668

Na ścianach nawy, zachodniej i południowej, mają tabliczki marmurowe z epitafiami:

Norbert Grzybek † 1806.

Urszula z Micińskich Skrzyńska † 1806, z synem Aleksym.

Rozalia z Dworzaków Sokalska † 1809.

Stanisław i Apolonia Michalscy † 1819.

Małgorzata z Górskich Skrzyńska † 1822.

---

[1]) Sic.

Piotr Uchtowicz † 1833.
Kazimierz Skrzyński † 1835.
Joanna z Seifertów Michałkowa † 1835.
Józef Janociński † 1838.
Joanna z Kalicińskich Gebhardtowa † 1839.
W murze cmentarnym:
Z Chadulskich Kryspianowa Sikorska † 1803.
Karol i Angiela z Dibiszewskich Czekańscy † 1813.
Anna z Skwarczyńskich Latasiewiczowa † 1825.
Emma Sturm de Hirschfeld, żona Macieja Bayer, † 1835 (tablica żelazna lana, napis niemiecki).
Dzieci Tomasza i Małgorzaty Nowakowskich † 1842.
Anna z Wespilów Hercokowa † 1842.
Antoni Muszyński † 1845.
Jacek Wiadrowski † 1846.
Stanisław Wojczyński † 1847.
Konegonda Drozdowska † 1849.
Ferdinand Spangel † 1850 (po niem.).
Na cmentarzu przy kościele, w ziemi, groby z napisami posiadają:
Józef Weryha Darowski w r. 1794 przyboczny towarzysz Kościuszki † 1842 mając lat 68.
Jan Piotrowski † 1848.

Klasztor P. P. Norbertanek (Premonstrantek) i kościół klasztorny ś. Augustyna.

Pierwotnie było na tem miejscu zapewne drewniane dworzyszcze, bronione korytem Wisły i bagnami okolicznemi i będące dworem posiadłości zwierzynieckich; była to może siedziba Piotra Własta. Najdawniejsze przywileje klasztorne zaginęły. Fundacya przez Jaksę h. Gryf z Miechowa nastąpiła za czasów biskupa krak. Mateusza, a więc między 1144—1165 (Kat. bisk. krak. Mon. pol. hist. III, 348—349), prawdopodobnie r. 1162 (Długosza Excerpta, Mon. pol. hist. IV, 11 i tegoż Historia łać. II, 59)[1]. Przyczynili się do fundacyi książęta polscy[2]. Klasztor początkowo był, jak i inne fundacye norbertańskie u nas, opactwem mieszczącem zakonników i zakonnice przy jednym kościele. Rządy prowadzili mężczyzni. Opactwo jako takie może zaczęło istnieć dopiero po r. 1166, za biskupa Gedki, który inkorporował parafię ś. Salwatora i Norbertanom oddał jej dochody oraz dziesięciny biskupie (Łuszczkiewicz, op. cit.). Ślady istnienia opatów zwierzynieckich są od r. 1213; od r. 1252 mowa już tylko o przeorach i prepozytach (patrz niżej). Lib. mortuorum klasztoru ś. Wincentego w Wrocławiu od r. 1265 nie wspomina opatów zwierzynieckich, choć wymienia wielu prepozytów. Ks. Knapiński sądzi, że opactwo istniało jeszcze dobrze w drugiej połowie XIII w. (Ś. Norbert i jego zakon. Warszawa 1885. Odbitka z Encykl. kośc.). Później, jeszcze w XVI w.

---

[1]) Idziemy w tym całym ustępie głównie za Łuszczkiewiczem op. cit. Daty czasem łączone z tą fundacyą, jak np. 1181 (Niesiecki pod Branicki w cytacie z Długosza Lib. ben.) i 1191 (Lib. ben. Długosza) polegają na myłkach przepisywaczy i są o tyle niemożliwe, że Jaksa umarł 1176 r.

[2]) Wzmianka w przyw. Bolesława Wstydl. z r. 1256, przypisująca całą fundacyę książętom polskim, jest zbyt późną i zbyt ogólnikową, by mogła obalić tradycyę o Jaksie Gryficie, zresztą przywilej nie jest znany z oryginału (Kod. dypl. polski III, 70).

było tu kilku zakonników mężczyzn, którzy mieli swego przełożonego. Wspomina o nich jeszcze »Kościołów krak. opisanie« wyd. r. 1603 i mówi, że oni »farę trzymają«. Pierwsze wyd. Pruszcza Kleynotów z r. 1647 mówi już tylko o klasztorze żeńskim. Pierwsi mieszkańcy klasztoru byli zapewne sprowadzeni z Czech, najstarsi bowiem znani przełożeni mają imiona albo niemieckie albo słowiańskie, między zakonnicami zaś widzimy dużo imion czeskich. Kościół poświęcił biskup Gedko (1166 † 1185). Klasztor zapewne był drewniany. R. 1225 spłonęła od pioruna wieża klasztoru żeńskiego (Długosz, Hist. łać. II, 219). Napad Mongołów 1241 r. zrujnował opactwo. Wtedy podobno wyniosły się stąd zakonnice i postawiły sobie klasztorek przy kościele ś. Salwatora (X. Kraszewski, Życie śś. Pańskich zak. premonstrat. 1752). W drugiej połowie XV w. mieszkania zakonnic i oficyny klasztoru zwierzyn. były drewniane, a klasztor dokoła obwiedziony murem (Długosz, Lib. ben. III, 60). Spłonął cały r. 1528, przyczem pastwą płomieni stały się dokumenty i akty klasztorne (List do Zygmunta I, z aktów Stan. Górskiego przytoczony w Grabowskiego Staroż. wiadom. o Krakowie, 77; wiadomość rękop. w kancyonale X. Wiktoryna Dominikanina, przytocz. w pracy Łuszczkiewicza, wymienionej w »Literaturze« — por. Roczn. Świętokrz. Mon. Pol. hist. III, 105)[1]). Wtedy prawdopodobnie klasztor odbudowano z muru, bez piętra, na parterze bowiem przechowały się do dziś dnia ślady architektoniczne gotycyzmu z pocz. XVI w. (Łuszczkiewicz op. cit.). Na parterze wówczas była wspólna sypialnia zakonnic, której pamiątką nazwa dormitarzy, do dziś dnia nadawana korytarzom dolnym. R. 1587, w czasie oblężenia Krakowa i walk z arcyks. Maksymilianem, elektem na tron polski, zgorzał klasztor do szczętu, tak, że ocalały tylko nagie mury. (Na podstawie tradycyi klasztornej Eljasz Radzikowski, Kraków dawny itd. str. 474). Ksieni Dorota Kątska r. 1600 zbudowała z muru część klasztoru, obok furty klauzury, gdzie piekarnia i kuchnia, jak świadczy napis (patrz niżej). Ona też później wymurować miała od fundamentów »cele i mieszkania« zakonnic, jak świadczy napis na kościele ś. Salwatora (patrz wyżej). Budowę klaustrum z jej polecenia prowadzili w latach 1608—1610 Giov. Batt Petreni mularz, mieszczanin Kazimierski i Giov. Trewani budowniczy król. (Spraw. Kom. hist. szt. IV, str. LXXI); może wówczas podniesiono gmach jedynie na piętro, urządzając tu wobec zmienionych właśnie przepisów i zwyczajów klasztornych szeregi sypialni odosobnionych, czyli cel zakonnych (Łuszczkiewicz, op. cit. str. 9). R. 1655, w czasie wojny, klasztor przez trzy lata opuszczony spalili Szwedzi, a komendant Wirtz rozpoczął burzenie murów, lecz zniesiono wówczas jedynie dom dla prepozytów przeznaczony, zapewne dawne opactwo, gdyż przeorat do dziś dnia w dolnych swych częściach zachował cechy prawdopodobnie początku XVII w. Odbudowę zaczęła ksieni Łukowska, a dokończyła ksieni Anna Zapolska, obie w drugiej połowie XVII w. (Według tradycyi klasztoru, Eljasz, Kraków dawny itd. str. 476). Podczas powstania Kościuszkowskiego klasztor odstąpił powstańcom dawne uzbrojenia murów, działa i moździerze (Eljasz, op. cit. str. 476).

Dawniejsi przełożeni:

Opaci: R. 1213 Walterus (Kod. Wielkop. I, 78). R. 1224 Preiectus (Kod. kat. kr. I, 23), wspomniany też r. 1229 jako »Proiectus« w dyplomie podrobionym (Kod. tyn. 14).

Przełożeni: R. 1229 Petrus prior (tamże). R. 1252 praepositus Deluinus (Kod. Mał. I, 43). R. 1263 »T(heodorus?) praepos. et fratres« (Kod. kat. kr. I, 89). R. 1269—1279 Swentoslaus prior (Kod. kat. kr. I, 90, 112). R. 1273—1279 Arnoldus praepos. (Dyplom. mogil. 26 i Kod. kat. kr. I, 112). R. 1293 Romanus »praepos. domus Swerinciensis« (Kod. mał. I, 143). R. 1326—1327 Nicolaus praepos. eccl. de Swirintia albo Zwerinciensis (Theiner, Monum. Pol. I, 235; Kod. Małop. I, 204). R. 1366 Ulricus praepos., Stanislaus prior (Dyplom. mogil. 67—68). R. 1366—1375 Ulricus praepositus Zw. (Kod. m. Krak. 43—62; Kod. małop. I, 374, 384). R. 1385—1421 Stogneus praep. Zw. (Kod. małop. III, 361; Ulanowski, Antiq. lib. jud. zap. 7309, 8185; Kod. m. Krak. 125—171). R. 1398 Sethegius prep. Zw. (Ulan. Antiq. lib. jud. zap. 6841).

---

[1]) Zapisek Roczn. Świętokrz. tak jest umieszczony, że nie wiadomo, czy ten pożar był w r. 1528, czy 1494.

Przełożone: R. 1252 Wisenega magistra (tamże; Kod. małop. I, 43). R. 1327 Stredca priorissa (tamże 204). R. 1356 Ludmilla priorissa (tamże III, 106). R. 1366 Clara priorissa (Kod. m. Krak. 43—44). R. 1372 Crayna priorissa (Kod. mał. I, 374—375). R. 1375 Sandka priorissa (Kod. m. Krak. 57). R. 1385 Flora priorissa (Kod. małop. III, 381). R. 1399—1421 Victoria priorissa (Kod. m. Krak. 125—167).

Fig. 193. Pieczęć klasztoru zwierzynieckiego.

Szkoła klasztorna istnieje tu bardzo dawno (Łuszczkiewicz op. cit. str. 6).

Młyn klasztorny wspomniany już r. 1366 (Kod. m. Krak. I, 62), a r. 1512 jest mowa o młynówce »rivulus qui fluit penes septa et ortos superioris villae Zwierzyniec (Prawa i przyw. m. Krak. I, 914).

Bractwo ś. Anny przy kościele klasztornym w r. 1592 staraniem Jana Dymitra Solikowskiego, arcyb. lw. uzyskane, założone zostało w r. 1595 (Arch. m. Krak. akta luźne »Variae civitates«).

Pieczęci klasztorne. Najstarsze znane są z XIII w. i zawierają wizerunek ś. Augustyna, patrona kościoła klasztornego. Fig. 193 przedstawia pieczęć z pierwszej połowy XIII w., uwieszoną u dokumentu z r. 1252; zaś fig. 194 przedstawia pieczęć u dokumentu z r. 1293 [1]). Oprócz tego znane są pieczęci proboszcza czyli przeora klasztoru zwierzynieckiego, jedna u dokumentu z r. 1293, druga u dokumentu z r. 1366. Obie przedstawiają Zwiastowanie N. P. M., druga z nich z klęczącą małą osobą u dołu.

Kościół klasztorny ma z dawna właściwy tytuł śś. Augustyna i Jana Chrzciciela (Schematyzm z r. 1904 str. 369). Pierwotnie budynek był zapewne drewnianym, poświęcił go biskup Gedko (1166—1185). Murowany z cegły stanął w pierwszej połowie XIII w. (Łuszczkiewicz op. cit. 10 i Długosz Lib. ben. III, 60). W drugiej połowie XV w. kościół był z cegły (Długosz, Lib. ben. III, 60). W XVI w. pożary kilkakrotnie zniszczyły klasztor, a zapewne i kościół. R. 1604 ksieni Dorota Kątska podobno kazała przedłużyć nieco ku wschodowi prezbiteryum kościoła [2]). Wogóle kościół starością nadpsowany restaurowała, oknami objaśniła, ołtarzami ozdobiła, wieżę przy nim z fundamentu wyprowadziła (Niesiecki pod: Kęccy); to ostatnie jednak o tyle jest nieścisłem, iż spód wieży należy jeszcze dziś do epoki romańskiej. Roboty około wieży ukończono może r. 1613, jak świadczy ta data na zworniku w kruchcie pod wieżą [3]). Za wojen szwedzkich, gdy kilkakrotnie niszczono klasztor, musiał też ucierpieć kościół. R. 1696 ksieni Z. Urbańska sprawiła marmurowe lavabo w sionce pod zakrystyą (patrz niżej opis). R. 1731 ksieni Brygida Teresa Otfinowska »kościół ołtarzami ozdobiła, miedzią pokryła, zakrystyę apa-

Fig. 194. Pieczęć klasztoru zwierzynieckiego.

---

[1]) Obie te pieczęci publikował prof. Piekosiński w Sprawozd. Kom. hist. sztuki Akad. Um. Tom VI, str. 181 i 200.

[2]) Przy tej sposobności miano znaleść zamurowane w ścianie wschodniej ciało ś. Bronisławy — por. niżej: Kościółek ś. Małgorzaty« i »Kaplica ś. Bronisławy«, opis obrazu przedstawiającego znalezienie ciała ś. Bronisławy.

[3]) Łuszczkiewicz (op. cit.) za X. Kraszewskim (op. cit.) podaje wiadomość, jakoby kościół przez Kątską odnowiony poświęcał kard. Jerzy Radziwiłł r. 1608 — lecz Radziwiłł umarł r. 1600.

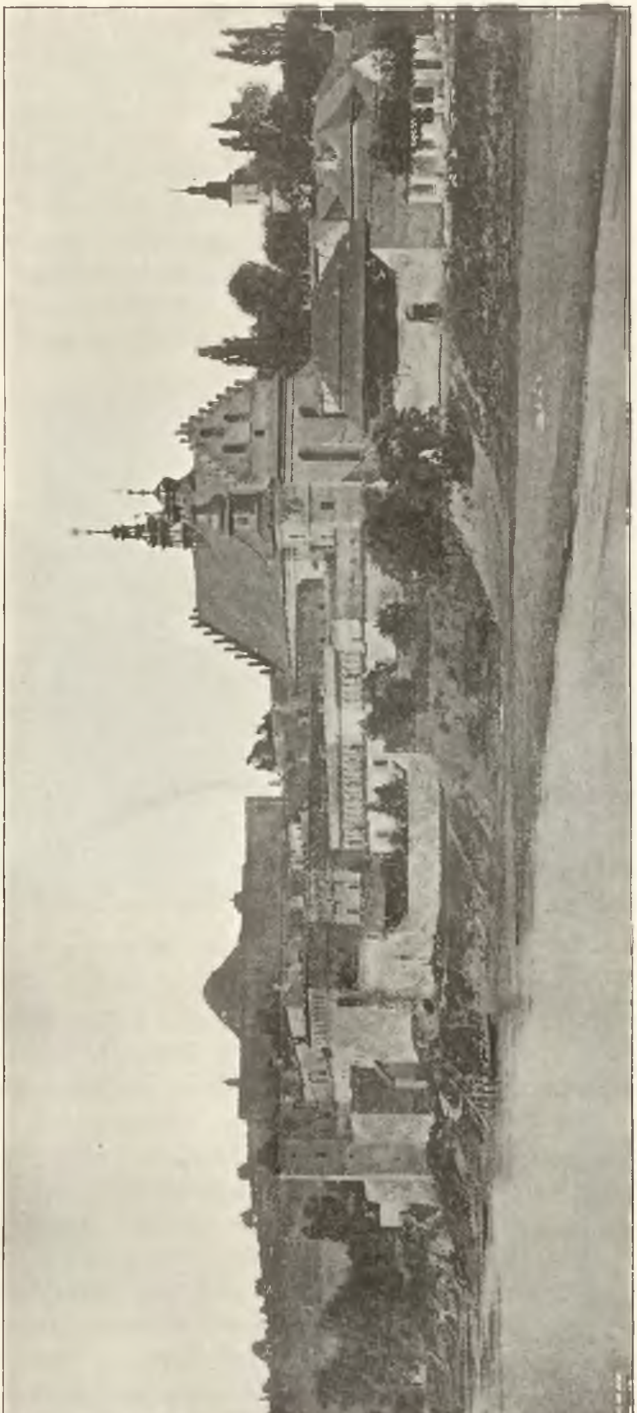

Fig. 195. Zwierzyniec. Widok ogólny klasztoru PP. Norbertanek — od południa.

ratami zapełniła«. (Za X. Kraszewskim Łuszczkiewicz op. cit.). Imienniczka jej, Magdalena Otfinowska h. Gryf wyposażyła szafami i boazeryami zakrystyę r. 1776, a prezbiteryum przyozdobiła r. 1777 (patrz niżej opis i napisy). R. 1839 ksieni Ewa Stobiecka odnowiła kościół (patrz niżej jej nagrobek), który potem wewnątrz odmalowano i w. ołtarzem wyposażono r. 1877. Wtedy krucyfiks z tęczy zdjęty zawieszono w kruchcie. W. ołtarz nowy sprawiono r. 1891. (Wal. Eliasz Radzikowski, z zapisek klasztornych, Kraków dawny i dzisiejszy).

Sytuacya.

Klasztor z kościołem, zabudowaniami gospodarskiemi i ogrodem tworzą wielki prostokąt wydłużony od wschodu ku zachodowi na gruncie skalistym nad samym brzegiem Wisły, ciągnący się niezbyt szerokim pasem wzdłuż jej koryta. Północną granicę dziś stanowi gościniec z Kra-

Fig. 196. Zwierzyniec. Widok północnej strony klasztoru PP. Norbertanek.

kowa do Bielan prowadzący, dawna droga pruska, a za nim niziny bagniste, dochodzące do błoń miejskich. Dziś od tej strony grunt się podniósł, dawniej zapewne klasztor, od mieszkań ludzkich odosobniony, stał w porównaniu do okolicy na małem wzniesieniu, łączącem się od zachodu z początkiem wzgórza Sikornika i samem swem położeniem między rzeką a bagnami był warownym. O sztucznej warowności, rozciągającej się nawet w części na przyległe podwórze gospodarcze, świadczą do dziś dnia mury okalające cały kompleks budynków, częściowo później zniżone, z różnych stron poprzerywane basztami i występami, opatrzonemi strzelnicami, wysokie attyki nad klasztorem i młynem również opatrzone strzelnicami, a w jednej partyi blankami zębatemi. Całość zwarta i urozmaicona kilkoma wieżami wewnętrznemi, piętrzy się groźnie i malowniczo koło kościoła ze szczytami zazębionymi. Widok ogólny południowy od strony Wisły przedstawia zdjęcie fotograficzne fig. 195, na którem widać też na pierwszym planie na prawo, zburzony dziś spichlerz drewniany,

a nad nim w głębi wieżę kościółka ś. Salwatora, na lewo zaś nad klasztorem na ostatnim planie kopiec Kościuszki. Fig. 196 przedstawia widok strony północnej, wzięty z drogi od północnego zachodu, fig. 197 widok narożnika północno-zachodniego z kawałkiem ogrodu, wzięty ze wzgórza na zachód klasztoru nade drogą do Bielan prowadzącą. Tu widać na lewo w oddali Wawel. Zabudowania klasztorne z trzech stron obejmują kościół, którego tylko bok północny jest częściowo od gościńca odsłonięty. Zabudowania otaczają pięć dziedzińców wewnętrznych, a nadto jest jeszcze siedm małych, wąskich dziedzińczyków zewnętrznych pomiędzy budynkami a murem obwodowym. Od przyjazdu z Krakowa pierwszy dziedziniec dość duży jest gospodarskim, tędy przepływa zasklepiona mły-

Fig. 197. Widok północno-zachodniego narożnika klasztoru PP. Norbertanek.

nówka od głównego koryta Rudawy z punktu pomiędzy Wolą a Kawiorami, poprowadzona koło Błoń i przy klasztorze uchodząca do Wisły; tu jest od strony gościńca młyn klasztorny. Bramą po pod wieżą zegarową wjeżdża się w pobliżu koryta Wisły, mijając obejście gospodarcze, na największy główny dziedziniec, do którego od północy przytykają dawny przeorat i prezbiteryum kościoła, od wschodu magazyny i budynki gospodarskie, od południa budynki mieszkalne, dziś probostwa zwierzynieckiego, od zachodu furta klasztorna. Za nią znajdują się gmachy zamknięte klauzurą, w pobliżu nawy kościoła otaczające z trzech stron mały »dziedzińczyk szkolny« kwadratowy, tu mieszczą się rozmownice, piekarnie, pralnie i na piętrze szkoła. Na zachód ciągną się podłużnym prostokątem węższym od poprzedniej części zabudowania klasztoru, otaczające naprzód dziedziniec środkowy, a dalej ku zachodowi mniejszy wirydarz. Z tych zabudowań występują baszty, jedna wyższa południowa ku Wiśle, dwie północne niskie w stronę gościńca. Blisko nich jest dzwonnica nad

kruchtą głównego wejścia północnego do kościoła (*A* na planie). Po za skrzydłem, okalającem II wirydarz, jeszcze dalej ku zachodowi, jest niewielki ogród zewnętrzny pierwszy, obwiedziony dość wysokim murem, ze studnią jedyną w klasztorze, a do niego od zachodu przytyka drugi większy, zwężający się nieco, obwiedziony murem niższym i zamknięty od zachodu prostą ścianą. Dziedzińczyki zewnętrzne leżą po dwu stronach zabudowań: cztery południowe od strony Wisły, dwa północne koło klauzurowej części klasztoru od strony gościńca. Od tejże strony są jeszcze dwa pomiędzy kościołem a murem okalającym. Długość zabudowań klasztornych i gospodarskich wynosi od wschodu ku zachodowi 184 m., a długość całego placu razem z ogrodami w obrębie muru okalającego 281 m. Największa szerokość w kierunku od północy ku południowi 69 m.

Fig. 198. Zwierzyniec. Szczegół portalu z XIII w. wejścia głównego do kościoła klasztornego.

($^{28}/_{6}$ 1904)

Budynek kościelny murowany, tynkowany, oryentowany, jednonawowy z węższem prezbiteryum, równie jak nawa prostokątnem. Cała długość wynosi 31 m., a przedłużenie ku zachodowi tworzy chór zakonnic (por. plan całości budynków klasztornych tabl. XII) [1]). Jest on w układzie swym, ścianach i proporcyach jeszcze pierwotnym romańskim, jakkolwiek w ciągu wieków zmienionym do niepoznania. Wątek murów, jak się zdaje, ceglany, tynkiem zewnątrz i wewnątrz powleczony. Ogólny wygląd jego jest zwykły z XVII lub XVIII w. Okna długie u góry półkolem zamknięte, o otworach murowanych z cegły. Szczyty wschodni i zachodni z murowanem zazębieniem w duchu baroku XVII w. Zachodni gładki, wschodni z framugami zapewne z nowszych czasów. Gzemsy również nowsze. Tylko kilka szkarp w różnych miejscach po obu stronach wskazuje na średniowieczne pochodzenie, ale i te przeważnie są przerobione w nowszych wiekach. Na dachu nawy

---

[1]) Rzut poziomy klasztoru zawdzięczam w znacznej części uprzejmości p. Jacka Matusińskiego budowniczego, który istniejący plan sytuacyjny uzupełnił, wrysowując weń szczegóły wnętrza.

wieżyczka sygnatury pokryta blachą miedzianą, dość ozdobna, barokowa. Wejście główne w ścianie bocznej północnej przez wieżę dzwonną [1]).

Wieża dzwonna po północnej stronie nawy jest ciężką budową tynkowaną, na planie kwadratu, o murach grubych, w czterech kondygnacyach, piętro górne największych rozmiarów wysokości, pomiędzy piętrami

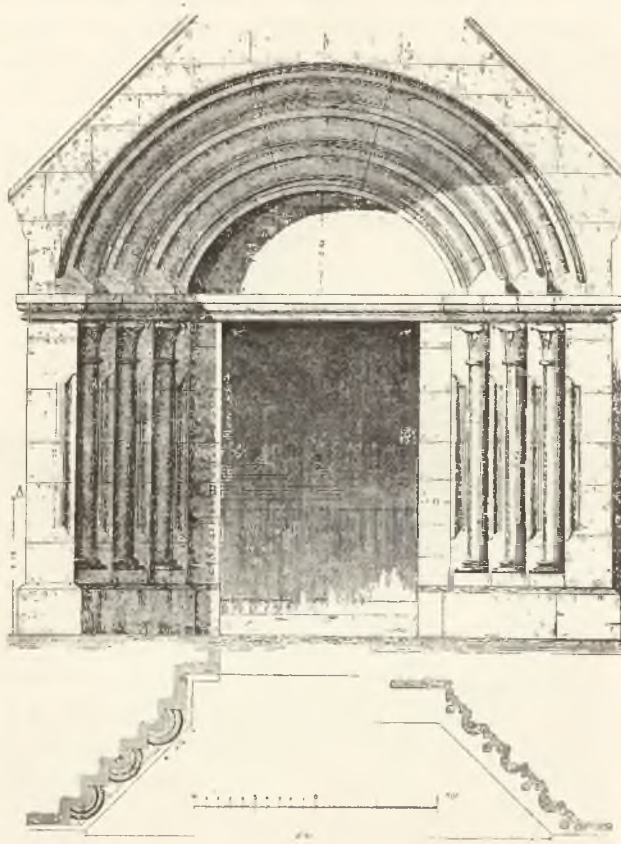

Fig. 199. Zwierzyniec. Portal kościoła klasztornego z XIII w., według rekonstrukcyi Łuszczkiewicza.

[1]) Mury budynku kościelnego pierwotnego w XIII w. stawianego, według badań Łuszczkiewicza (patrz praca wymieniona wyżej w »Literaturze«), zachowały się w wątku dzisiejszej budowy. Miał on układ zbliżony do dzisiejszego. Nawa ceglana stawiana była jako Rohbau, miała długości 24·30 m., szerokości 12·15 m. Wymiary cegły: 0·27×0·12×0·07 m. W ścianie wieży zachowały się otwory dawnych okien romańskich nawy, zamurowane. Były półkolem zamknięte w górze dwoma rzędami cegieł prasowanych pięknego układu. Najwyższa wysokość ich wynosiła 2·75 m., szerokość u lica 1 m. Ościeży skośnych nie posiadały, tylko ustępy prostokątne doprowadzały do płaszczyzny światła. Okien takich było w północnej ścianie nawy prawdopodobnie ośm. Węższe od nawy prezbiteryum było od wschodu cokolwiek krótsze, niż dzisiaj. Zdaje się, że je przedłużono w r. 1604 (patrz X. Kraszewskiego, Życie śś. Pańskich zakonu premonstr. r. 1752). Kościół był niższym i nakrytym pułapem drewnianym. Miał wysokości 9·58 m., ale posadzka była niżej o 1·12 m., tak, że pułap wypadał w wysokości 8·46 m. od dzisiejszego poziomu posadzki.

są kamienne gzemsiki opaskowe, gzems górny ciągniony, nowszy. Na parterze odrzwia przedsionku wejścia głównego do kościoła kamienne, płaskie, prostej roboty, półkolem od góry zamknięte. Okna pierwszego i drugiego piętra prostokątne w kamień ujęte, obramienie trzech okien piętra najwyższego kamienne, ostrołukowe, o skromnym profilu barokowym, widocznie z pod tej samej ręki wyszłe, co portal główny kościoła paraf. ś. Salwatora (patrz wyżej), fundacyi ksieni Kątskiej, która prawdopodobnie w początku XVII w. wieżę starą nadbudowała i ozdobiła. Dach wieży kształtu dzwona, tylko na rzucie poziomym z kwadratu przechodzącym w ośmiobok, załamany w duchu rokoka i banią zakończony. Pokryty miedzią, ma w dolnej części dymniki, a załamanie nad nimi wyginane łukowato. W kruchcie, w dolnej części wieży, sklepienie krzyżowe barokowe; na skrzyżowaniu »drutów« zwornik rzeźbiony w kamieniu, kartusz barokowy z h. Brochwic między literami:

D K
X Z

(Dorota Kątska Xieni Zwierzyniecka), niżej na wstędze poziomej rok: 1613.

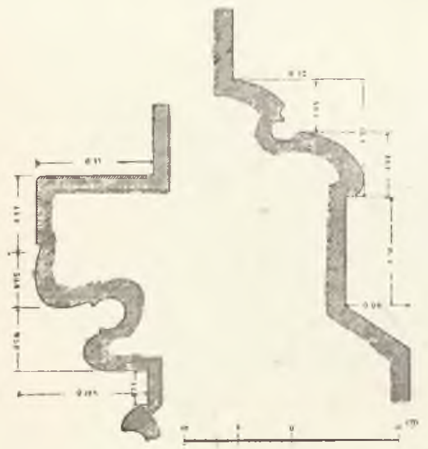

Fig. 200. Zwierzyniec. Okrój gzemsu górnego oraz bazy i cokołu portalu kościoła klasztornego z XIII w.

Niewielka przybudowa po stronie południowej prezbiteryum mieści nowszą kruchtę od strony dziedzińca klasztornego. Wąska podłużna przybudowa po stronie północnej prezbiteryum zawiera zakrystyę z małym przedsionkiem i składem na piętrze nad niemi. Zakrystya i skład mają kilka małych okien, ujętych w obramienia kamienne barokowe.

* Portal z XIII w. w stylu epoki przejściowej, we drzwiach z kruchty pod wieżą, do nawy kościoła. Połowę jego w stanie dzisiejszym przedstawia zdjęcie fotogr. fig. 198. Jest to najstarsza część architektoniczna dawnej budowy, zachowana tylko fragmentarycznie. W czasie przebudów późniejszych wybito otwór w jego tympanonie i nadano łukowi górnemu kształt wieloboczny, nadto rozszerzono wejście, a zasypano dolną część węgarów do wysokości 1·12 m. W r. 1874 Łuszczkiewicz zbadał i odrysował części zasypane. Podajemy wyżej portal odtworzony przez niego, wraz ze szczegółami (fig. 199 i fig. 200). Miał on oścież skośną, urozmaiconą po każdej stronie trzema kolumienkami wciśniętemi w prostokątne uskoki o kantach już z gotycka profilowanych. Bazy są bez żabek narożnych. Plinty pod bazami, kapitele pączkowe i abakusy ustawione są skośnie do lica ściany pod kątem 45⁰. Plinty spoczywają na wspólnym cokole. Abakusy łączą się w jedną płaszczyznę, na której granice ich rytemi liniami odznaczone. Archiwolta składała się z trzech wałków falistego okroju, z których tylko dwa są zachowane. Cała wysokość portalu u lica

zewnętrznego wynosiła 4·75 m. Wysokość otworu 2·60 m., szerokość jego 1·60 m. Do portalu prowadziły z zewnątrz schodki pod górę. Oścież nie mieściła się w grubości ściany, lecz część jej występowała na zewnątrz zamknięta lizenami węgarów bocznych, na których spoczywał zapewne fronton trójkątny. Profile szczegółów są podobne do takichże profilów portali w Mogile i w Sulejowie. Materyałem zdaje się być wapień. Kolumienki są monolitowe, technika kucia staranna i gładka.

Portal wejścia z wielkiego dziedzińca do kruchty południowej przy prezbiteryum ma otwór prostokątny, ujęty w kamienne odrzwia o skro-

Fig. 201. Zwierzyniec. Wnętrze prezbiteryum kościoła klasztornego.

mnym profilu barokowym. Na zworniku wyrzeźbiony wypukle w kamieniu h. Brochwic (Kątskiej, z początku XVII w.). Nad nim tabliczka marmurowa czarna z rytym h. Jelita (może ksieni Łukowskiej w drugiej poł. XVII w.).

W n ę t r z e ogołocone jest z wszelkich cech starożytności, starszych nad wiek XVII. W nawie pilastrowanie ożywia ściany, ponad jego belkowaniem wyrasta sklepienie krzyżowe o przęsłach rozdzielonych pasami odpowiadającymi pilastrom. Przedłużenie sklepienia nawy ku zachodowi nakrywa chór zakonnic na I piętrze, oddzielony od kościoła niskim parapetem murowanym, z niewysoką przeźroczą ścianką drewnianą w rodzaju treliażu nad nim. Parapet ze ścianką ma ok. 2 m. wysokości. Pod chórem jest oratoryum zakonnic, zarówno od zachodu jak od wschodu nie sięgające granic chóru. Po stronie wschodniej, pod parapetem chóru

są dwie arkady otwarte z grubym filarem pośrodkiem. Archiwolty ich wyrastają z impostów i jednym końcem wspierają się na filarze, a drugim na pilastrach przy północnej i południowej ścianie nawy. Za arkadami jest płytka przestrzeń zaledwie 3 m. szerokości mająca, przyłączona do nawy kościoła. Tu w ścianie południowej są drzwi na korytarz klasztorny.

Fig. 202. Zwierzyniec. Dekoracya ścian bocznych prezbiteryum kościoła klasztornego.

W głębi tej przestrzeni dopiero znajduje się murowana ścianka, a w niej dwa niskie szerokie okna prostokątne zakratowane, przez które zakonnice przyjmują komunię ś. Obramienia okien przybrane są od strony nawy płaskorzeźbionemi gipsowemi girlandami z liści. Podobne girlandy zdobią archiwolty arkad chórowych i wiszą wolno między pilastrami ponad ołtarzami bocznymi nawy, trzymane jednym końcem przez gryfów na pilastrach, a drugim przez aniołków na zwornikach archiwolt wnęków ścian bocznych. Pilastry mają poniżej belkowania rodzaj kapiteli czy konsol

gipsowych bezstylowych, widocznie w nowszych czasach nasadzonych na ich trzony i na tych to konsolach siedzą gryfy parami. Na belkowaniu przy początku każdego gurtu stoi posąg (gipsowy?) anioła.

Prezbiteryum, którego częściowy widok przedstawia fig. 201, jest najozdobniejszą częścią kościoła. Nakrywa je sklepienie krzyżowe barokowe, na przęsła podzielone pasami o łuku pełnym, wybiegającymi z nad malowanych na ścianach pilastrów o kapitelach rzeźbionych jońskich, z których każdy ma między wolutami tarczę z płaskorzeźbionym herbem Brochwic (ksieni Kątskiej). Niezależnie od tego podziału biegnie dołem rząd kolumn jońskich wolno stojących wzdłuż ścian bocznych, załamując się na ścianę wschodnią, gdzie dochodzi po obu stronach do w. ołtarza. Kolumny są murowane, a olejne na nich malowanie udaje marmur. Dźwigają one sute murowane belkowanie z gzemsem, na którym umieszczony jest parapet galeryi muzycznej. Do tej kolumnady stosuje się ozdoba dolnej części ścian, również marmoryzowanych olejno. Kolumnom odpowiadają pilastry jońskie, dzielące ściany na tyleż przęseł, ile jest interkolumniów. Przęsła te w górze mają ozdobę z gipsowych płaskorzeźbionych girland liści wawrzynowych, poniżej na polach prostokątnych obwiedzionych malowanym fryzem meandrowym, jest w każdem z dwunastu interkolumniów drewniany złocony medalion bogato obramiony, z popiersiem w płaskorzezbie jakiegoś świętego lub dobrodzieja klasztoru. Rzeźba licha. Rozeta rzeźbiona zdobi w każdem interkolumnium podniebie galeryi muzycznej. Z kolumnaną i jej belkowaniem łączy się urządzenie w. ołtarza. Składa się ono z murowanej stiukowo przyozdobionej apsydy w grubości ściany wschodniej, w kształcie wnęki konchowo w górze zasklepionej. Archiwoltę konchy obejmuje prostokątne obramienie na licu ściany z konsolami tryglifowemi pod gzemsem koronującym. Zdobią je gipsowe girlandy i wisiory płaskorzeźbione. We wnęce jest obraz ś. Jana Chrzciciela, któremu w. ołtarz jest poświęcony, olejno na ścianie malowany i tak nisko umieszczony, że go zasłania tabernakulum z r. 1891. Święty jest na nim wielkości kolosalnej, wcale dobrego pędzla, może z końca XVIII w. Architektoniczna ozdoba prezbiteryum, w stylu Ludwika XVI, przypomina w całości sale balowe z końca XVIII w. i jest dziełem ksieni Magdaleny Otfinowskiej (patrz niżej: Napis pamiątkowy). Widok szczegółowy tej ozdoby ścian przedstawia fig. 202. Widać tu także wejście z prezbiteryum do zakrystyi. Odrzwia z marmuru czarnego, skromne barokowe, zapewne należą do przebudowy z w. XVII, może są dziełem ksieni Urbańskiej. Same drzwi, ozdobnie rzeźbione, są z końca XVIII w., mają w środku rzeźbiony wielki monogram M. O. (Magdalena Otfinowska). Podobne obramienie i drzwi po przeciwległej stronie prezbiteryum wiodą do kruchty południowej.

Ołtarze boczne są drewniane, późno barokowe, bez większej wartości artystycznej.

Ambona w tęczy kościoła po stronie północnej, niewielka, drewniana, w kształcie graniastosłupa ośmiobocznego, uwieszonego u ściany.

Piękny wyrób stolarski, częściowo snycerski, barokowy z XVII zapewne wieku, przypomina nieco ambonę u ś. Salwatora (patrz wyżej), tylko delikatniejszej jest roboty; płyciny powierzchni, skręty kartuszowe, konsole z maskaronami wdzięcznie wygięte, obeliski, tła groszkowane, składają się na całość szlachetną, której widok daje fig. 203. Obecnie cała ambona na brunatno zapuszczona.

Fig. 203. Zwierzyniec. Ambona w kościele klasztornym.

Zakrystya ma ściany dokoła obwiedzione boazeryą i szafami z intarsyą z XVIII w. U ściany wschodniej naprzeciw wejścia nad komodą jest szafeczka z trojgiem drzwiczek intarsyowanych. Na środkowych postać biskupa, na jednych bocznych h. Odrowąż, na drugich h. Gryf, a pod nim napis:

M. O. X. Z. 1776 D. 25 Cze

(Magdalena Otfinowska, Xieni Zwierzyniecka).

W przedsionku zakrystyi, przy ścianie północnej, naprzeciw wejścia z kościoła, pod oknem lavabo marmurowe czarne znacznych rozmiarów i okazałe, w kształcie wnęki z wolutami. Nad gzemsem górnym kartusz z rzeźbionym h. Nieczuja wśród liter rytych:

Z V
X Z

(Z. Urbańska, Xieni Zwierzyniecka), na placie gzemsu wyryto:

LAVAMINI MVNDI ESTOTE ISA. I

Na fryzie pod gzemsem wyryto:

ANNO [1]) DNI 1696 DIE 16 [2])

Obrazy. W zakrystyi znajduje się obrazek olejny na płótnie: Dziecię Jezus objawione ś. Justynie, z końca XVII w., z h. Sreniawa wymalowanym na płótnie i podpisem przy nim: »S. Justina V. et M.« [3]).

Relikwiarz obrazkowy, w ramie prostokątnej, wisi w zakrystyi. Wys. ok. 0·50 m., szer. ok. 0·40 m. Cały za szkłem. Pole podzielone listewkami na szkle, na dziewięć nierównych prostokątów i kwadratów. W największym środkowym obrazek olejny M. Boskiej, w innych emblemata i or-

---

[1]) Tak. [2]) Miesiąca brak.

[3]) Łepkowski (Przegląd zab. 9) widział na tym obrazku herb Nieczuja i litery Z. W.(?) X. Z., któreby oznaczały może ksienię z końca XVII w. Z Urbańską. Prócz tego widział tu siedm obrazków za szkłem, przedstawiających różnych świętych. Z tych zostały tylko trzy i to dosyć liche.

namenty églomisé, z tłem z podkładanej zmiętej blaszki miedzianej. W pięciu przedziałach wśród ornamentów za szkłem relikwie, w dolnem środkowem reszta malowanego napisu, znać tylko:

M (R
S

Obraz olejny ścienny: ś. Jan Chrzciciel, w konsze nad mensą w. ołtarza — patrz wyżej, przy opisie wnętrza kościoła.

Rzeźby. W nawie, pod zachodnią jej ścianą, w narożnikach przy chórze zakonnic, na konsolach stoją posągi (gipsowe?) blisko naturalnej wielkości: Adam pierwszy człowiek i Mojżesz. Niezłe dzieła XVIII w. W filarze środkowym, dźwigającym ścianę przodkową chóru zakonnic, nad impostem jest wnęka, a w niej posąg (drewniany?) polichromowany: rycerz ze smokiem, może Jaksa Gryfita, wielkości blisko natur., z XVII w., bez wartości art. Wyżej nad parapetem chóru, we wnęce wznoszącej się w górę, murowanej, obramionej kolumnami, gzemsem i obdasznicą, posąg ś. Augustyna. Nad obdasznicą wolno stoi anioł. Rzeźby średniej wartości, zdaje się gipsowe.

Chrzcielnica w nawie, w kącie między wejściem głównem a oratoryum zakonnic. Na balasie czarnym marmurowym, na dwu stopniach, koncha czarna marmurowa, zapewne z XVII w. — wyrób kamieniarzy z Dębnika.

Kropielnica w kruchcie głównej pod wieżą. Noga z balasu o rzucie poziomym kwadratowym, z piaskowca, na niej czara w kształcie konchy barokowej z marmuru brunatnego chęcińskiego.

Sprzęty.

Fotele z klęcznikami w prezbiteryum między kolumnami, stoją po cztery z każdej strony prezbiteryum w miejscu stall. Są to wspaniałe drewniane krzesła w stylu Ludwika XVI, rzeźbione, ze złoceniami na tle mahoniowo czerwonem. W górze zaplecka jest medalion z płaskorzeźbionym dużym gryfem herbowym ksieni Otfinowskiej i razem Jaksy, założyciela klasztoru. Siedzenia i oparcie wybite safianem czerwonym. Przed każdym fotelem stoi tegoż stylu klęcznik, rzeźbą pokryty. Widać je na fig. 202. Przy ścianie wschodniej zamiast klęczników są stoliki kształtu konsolowego, po jednym z każdej strony w. ołtarza.

Organy. Na galeryi muzycznej, w narożnikach wschodnich prezbiteryum, po obu stronach w. ołtarza rozmieszczone są organy w dwu wielkich narożnikowych szafach drewnianych o kształtach architektonicznych, pokrytych bogatą płaskorzeźbą z emblematami muzycznymi w stylu Ludwika XVI (patrz fig. 201). Wypukłości są złocone, tło mahoniowo-czerwone.

Epitafia.

X. Teofila Byszewskiego, prepozyta zwierzynieckiego i X. Karola Michalskiego z Hebdowa, obu premonstrantów zmarłych r. 1708. W kruchcie wejścia głównego pod wieżą tablica czarna marmurowa w ścianie

zachodniej, wys. i szer. 0·53 m., w skromnej ramie takiejże z płaskiemi wolutami barokowemi i krzyżem sterczącym w górze, napis ryty:

D. O. M.
STA UIATOR, TERMINVM VITÆ, VIDE
LEGAS ET LVGEAS
LONGÆ PEREGRINATIONI, HIC POSVIT
LECTVM IN FORIBVS LETVM IN QVO
PERIL & Adm Rndę THEOPHILVS BISZEV[1])
WSKI, LOCI HUIUS PRÆPOSITę POSITVS
ITINERIS *et* QVIETIS NON ABQVE[1]) COMITE
Vrbli ac Rdo CAROLO MICHALSKI PROFESSO Hebdo
viensi, ILLE VITOVIENSIS
VTERQVE SALVTAREM FIDELIBVS PRÆ
BENTES AVREM
PESTIFERA AURA PEREMPTI
DIE XXIII *AVGUSTi A. Dni* MDCCVIII
IN DOMINO QVIEVERVNT
NON PLVS ULTRA VIATOR VALE DIC AVE

Jakuba Rojowskiego[2]) z początku XVIII w. Tabliczka marmurowa czarna, prostokątna, wys. 0·245 m., szer. 0·26 m., bez ramy, w kruchcie wejścia południowego do prezbiteryum, wmurowana nad kropielniczką; napis ryty:

PROSZE NEDZNY
GRZESNIK O IEDNO
POZDROWIENIE NA
SWIETSZEY PANNY ZA
GRZECHY Y DVSZE MOIE/
IAKVB ROIOWSKI
KASZT WISLICKI

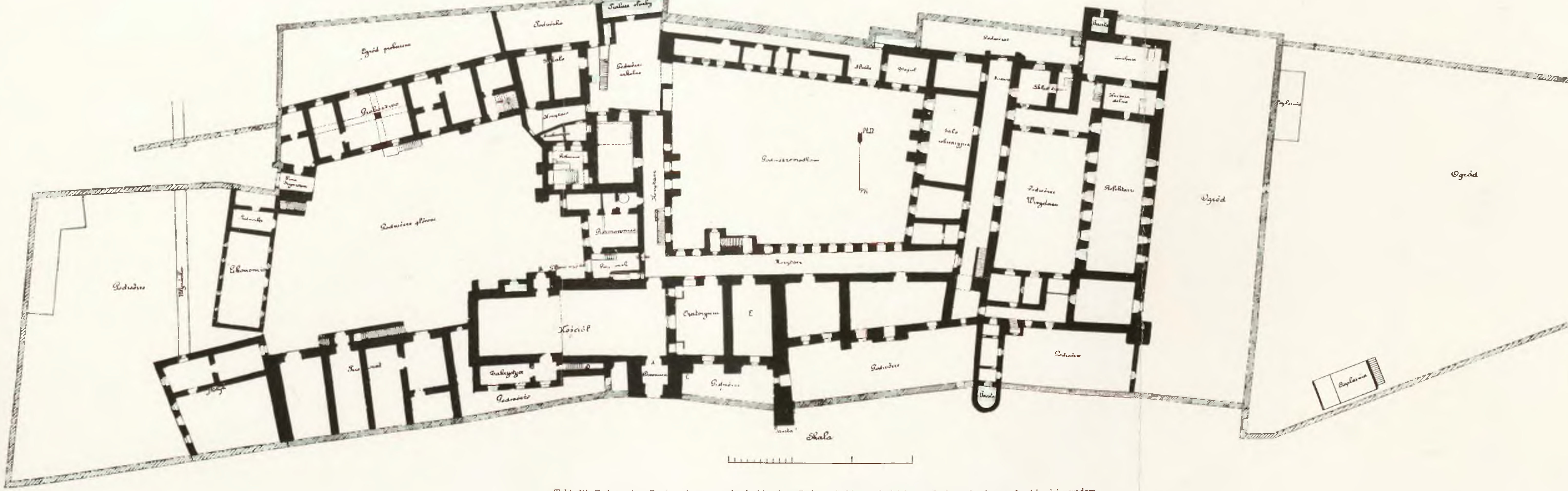
Ewy Stobieckiej, ksieni zwierzynieckiej, która odnowiła kościół r. 1839, w nawie, na słupie środkowym pod parapetem chóru zakonnic, w jego bocznej północnej ścianie wmurowana tablica czarna marmurowa, z rytym herbem Ostoja.

X. Mikołaja Norberta Wolskiego premonstranta i X. Józefa Pawłowskiego komisarza biskupiego, obu zmarłych r. 1844; wielka tablica marmurowa czarna w nawie wmurowana w przednią wschodnią ścianę tegoż filaru, pod wnęką z posągiem rycerza ze smokiem.

Napis pamiątkowy z r. 1777. W prezbiteryum nad drzwiami do zakrystyi wmurowana tablica wielka z marmuru szaro-białego, bez ramy, wys. 0·40 m., szer. 1·00 m.; napis ryty:

---

[1]) Tak.
[2]) Podobna tabliczka, tylko z pisownią »Rojewski«, znajduje się w kościele na Bielanach i w kilku kościołach krak. (patrz wyżej »Bielany« str. 34).

Tabl. XI. Zwierzyniec. Rzut poziomy przyziemia klasztoru Zwierzynieckiego z kościołem, zabudowaniami gospodarskiemi i ogrodem.

Do strony 301.

MAGDALENA z IAXOW
OTFINOWSKA
XIENI PP. ZAKONNYCH USTANOWIENIA KANONI. PREM.
STARANIEM WŁASNYM Y NAKŁADEM
TEN KOSCIOŁ w ROKU 1777
OZDOBIŁA

Naczynia liturgiczne, paramenty i t. d. — patrz niżej w opisie klasztoru.

Kociołek miedziany na wodę święconą do aspersyi, w zakrystyi, dobrej kotlarskiej roboty, zgrabnego kształtu, zapewne z XIX w.

Kraty żelazne w oknach z kościoła do oratoryum pod chórem zakonnic, z prętów o przekroju kwadratowym tworzących elipsy i inne geometryczne figury, z prostokątnemi wiązaniami.

($^{28}/_{6}$ 1904)

Zabudowania klasztorne.

Opis niniejszy ilustruje rzut poziomy (tabl. XI) i zdjęcia fotograficzne widoku z kilku stron: fig. 195, 196 i 197.

Najstarszą zachowaną częścią zewnętrzną budynków klasztornych są mury obwodowe fortyfikacyjne, z kamienia dzikiego, na rzucie poziomym (tabl. XI), zaszrafowane skośno, pochodzące jeszcze z wieków średnich, w każdym razie wcześniejsze od budowli Kątskiej z końca XVI w., lecz później przerabiane i w znacznej mierze obniżane, tak od strony gościńca, jak od Wisły; oraz łączące się z niemi baszty po obu tych stronach. Zapewne także niektóre części samego klasztoru i jego attynencyi są w murach dolnych średniowieczne; lecz piętra na nich i wysokie attyki urozmaicone wnękami, równie jak obramienia okien, w części północnej kamienne, strzelnice w attykach, gzemsy itd. mają cechę w. XVII i stylu barokowego. Zachował się tylko ogólny układ średniowieczny.

Wielki dziedziniec główny na południe i wschód kościoła, obok podwórza gospodarskiego, obejmował pierwotny klasztor męski, odosobniony od klasztoru żeńskiego, na zachód leżącego, mający otwarty przystęp od zewnątrz i połączenie z prezbiteryum kościoła (patrz niżej: schodki między zakrystyą a wieżą dzwonną). Część zabudowań, przytykająca do prezbiteryum kościoła, do dziś dnia zachowała nazwę przeoratu. W tej stronie zapewne było dawne opactwo. Brama wjazdowa do tego dziedzińca popod wieżą zegarową jest to budynek osobny, w ścianie dziedzińca wschodniej (fig. 204). Wieża z hełmem barokowym, ma kilka obramień okien kamiennych, niżej prostokątnych, a na piętrze górnem zamkniętych łukiem półkolistym, z XVII w. Prowadzą na nią schody w przybudówce po stronie północnej. Zewnętrzne obramienie wjazdu jest z ciosu, w półkolistem zamknięciu zwornik marmurowy czarny ma h. Jelita płaskorzeźbiony, właściwie powstały przez wyżłobienie tła, do-

koła rysunku w płaskiem licu powierzchni; zapewne odnosi się do ksieni Łukowskiej z drugiej połowy XVII w.

Znaki powodzi. Na zewnętrznej ścianie budynku mieszkalnego, na lewo obok bramy i wieży zegarowej wmurowana tabliczka marmurowa czarna ze znakiem o dwa metry nad poziomem bruku i napisem rytym:

Fig. 204. Zwierzyniec. Wieża zegarowa klasztoru, widziana od dziedzińca.

Eufemia z Jaxów
OTFINOWSKA
Xieni Konwentu
Zwierzynieckiego
Potomności
Iż wylew Wisły dnia 26
Sierpnia 1813 R^{u}
był do tego punktu —

Obok, o 0·55 m. wyżej znaku tabliczki poprzedniej, druga tabliczka marmurowa czarna z napisem rytym:

Dla wiadomości
R^{u} 1593 w Miesiącu Lipcu
i w R^{u} 1697 w Miesiącu Sierpniu
wylew wody był większy
o 20 cali nad wylew
dnia 26 Sierpnia R^{u} 1813
zdarzony Pomnikiem poniżcy
położonym opisany

Na prawo wjazdu jest budynek nowszy gospodarski w miejscu dawnego spichrza drewnianego (patrz niżej: Dawne opisy).

Południowy bok dziedzińca tworzy wąski długi budynek piętrowy, może także część dawnego klasztoru męskiego, dziś zwany Probostwem i mieszczący mieszkanie proboszcza zwierzynieckiego. Wieńczy go w górze od strony Wisły attyka z wnękami w stylu XVII wieku. W attykach są otwory strzelnic. Attyka krótkiego ramienia wschodniego, załamującego się ku wieży zegarowej pod kątem prostym, jest bez wnęk i ma szereg małych otworów ujętych w obramienie koliste z kamienia, profilowane renesansowo. Wnętrze mieści na parterze szereg izb w części sklepionych beczkowo. Schody zewnętrzne drewniane prowadzą z dziedzińca na I piętro. Prócz nich są drugie schody w klatce schodowej wewnętrznej.

Przeorat, razem z prezbiteryum tworzący północny bok dziedzińca, jest budynkiem podłużnym, odosobnionym od kościoła, piętrowym, ze schodami zęwnętrznymi murowanymi na piętro. Nad piętrem wznosi się z trzech stron (północnej, zachodniej i południowej) attyka z wnękami z XVII w. Okna są od strony dziedzińca. Strona północna, wychodząca na gościniec, ma na I piętrze jedno okienko prostokątne wąskie, ujęte w kamień fazowany z gotycka. W różnych wysokościach piętra jest kilka starych strzelnic, kształtu otworu kolistego ze szczeliną w górze, samej tylko szczeliny, lub samego kółka. Na parterze dwa okienka poprzecznie wydłużone prostokątne, mają obramienie kamienne barokowe, skromnego profilu. Prócz tego jest w tej facyacie parę otworów okiennych nowszych. Parter mieści szereg izb sklepionych beczkowo z lunetami. W ścianie działowej dwóch z nich są odrzwia kamienne skromne barokowe. Izby służą dziś za wozownie i magazyny. Izba najbliższa prezbiteryum kościoła, z wejściem wprost z dziedzińca, miała — według tradycyi — być niegdyś refektarzem i ma na sklepieniu reszty malowań zapewne z XVII w. Widać jeszcze obraz: Chrystus na krzyżu, lichego pędzla. Pierwsze piętro przez pośrednictwo składu nad zakrystyą miało może przystęp do kościoła schodami na skośnym łuku, przerzuconym w wąskiej przybudowie (*D* rzutu poziomego) przy północnej ścianie nawy, między zakrystyą a szkarpą w pobliżu wieży dzwonnej.

Młyn klasztorny przytyka do przeoratu, lecz wychodzi dwoma fasadami na podwórze gospodarcze przed klasztorem, trzecią północną na gościniec, gdzie także jest attyka z wnękami i w niej ślady szczelin strzelnicowych.

Właściwy klasztor żeński klauzurowy, na tem miejscu od początku stojący, choć pierwotnie zapewne był mniej rozległym i może obejmował tylko wielki dziedziniec środkowy, albo nawet tylko północne skrzydło obok niego, zamyka czwarty zachodni bok dziedzińca i ciągnie się stąd daleko ku zachodowi, otaczając dwa prostokątne dziedzińce czyli wirydarze; nadto obejmuje on mały dziedziniec szkolny na południowym końcu skrzydła wschodniego, zaczynającego się od południowej ściany nawy kościoła. To wschodnie skrzydło jest złożone z dwóch odrębnych,

lecz stykających się budynków (Furty i Szkoły), co komplikuje jego fasadę, wychodzącą na wielki dziedziniec główny. Bliżej kościoła jest niewielki, wysoki budynek Furty klasztornej, mający parter o dwóch różnych poziomach i dwa piętra. Wieńczy go attyka z wnękami barokowemi, sięgająca do gzemsu koronującego na kościele. Okna parteru są dość wielkie, nierównych rozmiarów, zakratowane. Skromne, bezstylowe wejście główne do klasztoru klauzurowego jest tuż obok kościoła i prowadzi przez przedsionek do właściwej furty, zwykłych, skromnych drzwi prostokątnych o węgarach i nadprożu kamiennych. Budynek furty mieści na lewo od przedsionka, na poziomie wzniesionym o 12 stopni, jakby na niewysokiem piętrze, rozmownice, niewielkie izby, sklepione beczkowo, z lunetami przy ścianach działowych. Pod rozmownicami są piwnice o sklepieniach wysoko nad poziom wzniesionych. Zabudowania furty, jak przypuszcza Łuszczkiewicz, obejmowały składy i sklepy w epoce prastarej klasztornej i być może, iż »piwnice dzisiejsze były wówczas parterem«. Zdaje się jednak, iż nie tu szukać najstarszej części klasztoru, a dawna furta znajdowała się zupełnie w innej stronie (patrz niżej).

Szkoła. Na lewo od zabudowania furty występuje silnie w dziedziniec główny fasada budynku szkoły, która tu była podobno od dawien dawna. Obecnie jest zakład wychowawczy żeński, który zajmuje także część budynków przy dziedzińcu środkowym. W narożniku między budynkiem furty a szkołą jest mały występ prostokątny, bezpiętrowy, mieszczący wejście z zewnątrz do piwnic pod rozmownicami Występujący w dziedziniec narożnik Szkoły podparty jest silną szkarpą, obejmującą z dwóch stron prostokątne załamanie ściany. Fasada kilka razy załamana, podpartą jest jeszcze drugą szkarpą. Niektóre części budynku grubością murów i nieregularnością wydają się być średniowiecznemi. Budynek cokolwiek niższy od furty, składa się jedynie z parteru wysokiego i jednego piętra. Dwie ściany jego zewnętrzne, wschodnią, zachodzącą za probostwo, i południową, od strony muru obwodowego od Wisły, wieńczy ozdobna attyka barokowa z wnękami, sama wyższa od attyki nad budynkiem furty, lecz niżej wyrastająca i niżej też sięgająca w górę. Na narożniku południowo-wschodnim i nad ścianą południową sterczą zębate blanki fortyfikacyjne.

Napis pamiątkowy z r. 1600. Na fasadzie wschodniej budynku Szkoły, nad oknem parteru, na ścianie »piekarni« (patrz niżej) tabliczka prostokątna z piaskowca, od dołu i góry obramiona gzemsem barokowym rzeźbionym; w górze wśród splotów barokowych hełm i rzeźbiony h. Brochwic, zalepiony wapnem, na tabliczce napis ryty:

WIELEBNA W PANIE CHRISTV
SIE PANNA DOROTA KANT
SKA PRZESWIETNEGO ZAKO
NV PRÆMONSTRATENSKIEGO
XIENI MIEISCZA TVTECZNEGO

BVDOWANIE THO ZA VRZE
DV SWEGO Z GRVTHV POSTA
WIŁA ROKV PANSKIEGO 1600

Budynek, oprócz szkoły na piętrze, mieszczący w części parterowej od strony dziedzińca głównego piekarnię i siarkownie, przytyka dwoma bokami do wewnętrznego dziedzińca szkolnego, którego dwa inne boki zamykają: pralnia, uwieńczona zewnątrz od wschodu i południa attyką skromną, cokolwiek wyżej od poprzedniej wyrastającą, i mur działowy od dziedzińca głównego klasztornego. Południowa ściana pralni od strony Wisły jest właściwie murem obwodowym klasztoru, tak, że na tym murze bezpośrednio spoczywa attyka budynku. Tutaj widać jeszcze reszty dawnej latryny zewnętrznej, na kroksztynach nadwieszonej w kształcie wykusza o niewielkim występie. Zawarty miedzy tymi budynkami mały »Dziedziniec szkolny« jest niesłychanie charakterystycznym i malowniczym zakątkiem klasztornym, ważnym dla historyi naszego budownictwa drewnianego, może z początku XVII w. Ma on na piętrze drewniane arkadowanie ganku przerzuconego na łuku sklepionym przy ścianie wschodniej. Słupki podpierają po dwie arkady, środkową podporę zastępuje wisior. Słupki i wisiory są ozdobnego rysunku i starannej roboty. Balustradę grodzą balasy z forsztów dębowych wyrzynane. Schody zewnętrzne wolno na łuku murowanym rzucone, nadkryte są dachem, dźwiganym przez podobne tamtym słupki, między którymi otwory zapełniają wysokie balasy rznięte z forsztów. Przystawki, wnęki, schodki, okna i okienka powiększają efekt malowniczy. Widok dziedzińczyka podajemy w fig. 205 według rysunku Matejki, ogłoszonego w *Kłosach* z r. 1873 (Tom XVI, str. 233). Od owego czasu zmienił się widok o tyle, że zniknęła podobna ozdoba ściany południowej, której początek widać na rysunku. Ganek przy ścianie zachodniej, podobny co do układu, jest nowszy i o wiele mniej artystycznego wykonania. Do r. 1885 czy 1888 były zdaje się trzy boki dziedzińca jednako przyozdobione.

Prostokąt klasztoru, bliższy kościoła, otacza większy wirydarz czyli dziedziniec środkowy. Jest to budynek jednopiętrowy, z parterem na wysokości okolicznego poziomu; ściany jego zewnętrzne, razem ze ścianami sąsiedniego prostokąta zachodniego, górują nad resztą mieszkalnych budynków klasztoru przez wielką wysokość attyki, która zasłania spadzisty dach. Attyka ta od strony północnej jest ożywiona dwoma piętrami szerokich wnęk, z których dolne gładkie, odcinkiem koła zamknięte, mają szereg wąskich, długich strzelnic, górne zaś, ozdobniejsze, są zamknięte łukami półkolistymi na impostowych gzemsach. Zakończenie górne poziome stanowi mały gzems koronujący, nakryty daszkiem dachówkowym. Z tej strony attyka bez przerwy łączy się z podobną attyką prostokąta zachodniego. Po stronie południowej od Wisły fasada tej części klasztoru jest w dwóch trzecich swej długości odsłoniętą, gdyż niema tu muru obwodowego. Attyka jej jest wysoką gładką ścianą z dawnemi wąskiemi

strzelnicami i kilku nowszymi otworami dla oświetlenia strychu. W fasadzie północnej pewna ilość okien I piętra ma obramienia kamienne prostokątne, skromne, barokowe. W kilku wnękach attyki widać było jeszcze w r. 1898 ślady malowań ściennych (fresków?) zapewne z XVII w., między niemi Ukrzyżowanie. Część fasady najbliższa kościołowi ryzalitem prostokątnym występuje ku północy. Nadto są po tej stronie dwie niskie, murami zaledwie wysokości połowy I piętra klasztoru sięgające baszty fortyfikacyjne, występujące na zewnątrz po za mur obwodowy; jedna bliższa kościoła prostokątna, dziś bez strzelnic, druga na granicy

Fig. 205. Zwierzyniec. Dziedziniec szkolny w klasztorze. (Z rysunku Matejki).

prostokąta klasztoru zachodniego, na rzucie poziomym kolistym (nie półkolista, jak na planie), korytarzem połączona z klasztorem, ma w górze, dokoła części występującej za mur obwodowy szereg okienek strzelnicowych dla broni palnej. Była ona więc rodzajem bastyonu z końca XVI lub początku XVII w. Od strony dziedzińca środkowego fasady są przeważnie gładkie, tylko szkarpy umieszczone po trzy przy ścianach wschodniej i zachodniej mogłyby wskazywać na średniowieczne pochodzenie przyległych części budynku. Przy ścianie północnej występują schody zewnętrzne murowane. Dwa boki dziedzińca, wschodni i północny, obiega długi korytarz wewnętrzny. Przy ramieniu jego północnem jest na parterze szereg sal i izb; sama grubość znaczna ścian i nieregularność izb wskazuje, iż tu (obok zabudowań furty i szkoły) szukać należy najstarszej części klasztoru żeńskiego, o charakterze niemal zamku średniowiecznego, którego dolne mury

częściowo sięgają XIII jeszcze wieku, tj. są współczesne najstarszym partyom murów kościelnych. Tu w pierwotnych czasach musiała być furta klasztorna; świadczy o tem tradycyonalna, dziś rzeczywistości nie odpowiadająca nazwa »pokoi gościnnych«, dawana izbom tego dziś w głębi klasztoru leżącego skrzydła. Pokoje gościnne zawsze bywały blisko furty, przed klauzurą. W skrzydle tem mieszczą się na parterze pod jednym dachem z kościołem oratoryum zakonnic, a dalej już pod dachem klasztoru składy sklepione. Na I piętrze pod dachem kościoła chór zakonnic, do którego wejście z kapitularza jest ostrołukowe murowane, zapewne nie z epoki gotyckiej; po za dachem kościoła kapitularz, zakrystya, składy oraz nowicyat konwersek. W ramieniu zachodniem na parterze wielka sala rekreacyjna i skład, wzdłuż nich po stronie zachodniej korytarz. Na I piętrze cele. W ramieniu południowem, na parterze: łazienki, pralnie, szpitalik dla służby. Na I piętrze cele. Ramię wschodnie tworzy korytarz wzdłuż budynków furty i szkoły.

Część klasztoru zachodnia otacza wirydarz mniejszy podłużnie prostokątny. Jest ona utworzoną z trzech ramion dobudowanych do prostokąta poprzednio opisanego. Narożnik północno-zachodni podparty jest silną kątową szkarpą, ścieńczoną ku górze. Przy narożniku południowo-zachodnim występuje znacznym ryzalitem ku południowi parterowa kuchnia, do której przytyka od strony Wisły kilkopiętrowa wieża, w murach swoich tak wysoka, jak najwyższa attyka części zachodniej klasztoru, na rzucie poziomym kwadratu, wykraczająca poza mur obwodowy, z jednej jej strony głębiej niż z drugiej cofnięty. Wieża na piętrach środkowych ma okienka dawne kwadratowe, w kamiennych obramieniach renesansowych. Niektóre są widocznie później powiększone. Na parterze i na piętrze górnem są strzelnice w kształcie wąskiej szczeliny. Na piętrze najwyższem zachowała się jedna kolista ze szczeliną w górze, a podobna druga jest na strychu sąsiednim budynku pod kątem prostym załamanego. Wysoki mur obwodowy od Wisły po stronie wschodniej wieży załamuje się pod kątem prostym i łączy się z fasadą południową, zasłaniając blisko połowę jej długości. Od narożnika południowo-zachodniego prostokąta klasztornego aż do wieży wieńczy budynek attyka wysoka dwupiętrowa, będąca przedłużeniem attyki północnej i zachodniej fasady klasztoru. Po drugiej stronie wieży, tam, gdzie fasada cofa się w głąb, attyka pochyłą linią poszoru zniża się aż do narożnika, i dalej niższa ku wschodowi, ma już tylko jedno piętro wnęk. Strzelnice szczelinowe znajdują się w attykach całej niemal południowej fasady, mniej więcej w równych odstępach. Poniżej w fasadach budynków mieszkalnych, odkrytych na zewnątrz, są na piętrach małe okienka prostokątne, podłużnie lub poprzecznie umieszczone. Tylko tam, gdzie fasadę zasłania mur obwodowy fortyfikacyjny, otwory okienne mają większe rozmiary. Z trzech stron wieńczy zewnętrzne fasady (północną, zachodnią i południową) attyka wysoka, łącząca się bezpośrednio z attyką północnej i południowej fasady prostokąta poprzedniego i takich samych jak ona wymiarów. Nad fasadą pół-

nocną i zachodnią ożywia ją podział na dwa piętra wnęk, identycznych z poprzednio opisanemi (por. fig. 197). Ściana attyki południowa od strony Wisły, w części swojej wschodniej począwszy od wieży, jest cokolwiek niższą i przedstawia się skromniej, gdyż niema górnego, ozdobniejszego piętra wnęk. Wnęki dolne mają po trzech stronach budynku strzelnice wąskie. W fasadzie zachodniej od ogrodu jest na I piętrze pewna ilość okien w obramieniach kamiennych prostych barokowych. Wnętrze tego zachodniego prostokąta mieści na parterze w ramieniu północnem składy, w ramieniu zachodniem wielki długi refektarz, w ramieniu południowem kuchnie i składy. Na I piętrze cele. Wzdłuż południowego boku wirydarza biegnie wąski korytarz, bok wschodni przytyka do szerszego długiego korytarza zachodniego, wielkiego środkowego prostokąta klasztoru.

Fig. 206. Zwierzyniec. Szczegół ściany romańskiej w piwnicy klasztoru.

Wnętrze samego klasztoru, o ile powierzchownie sądzić można, nie przedstawia niemal szczegółów starszych nad wiek XVII. Jedyny widoczny ślad romańszczyzny zachował się w murach niegłębokiej piwniczki, może dawnej izby parterowej (obok *E* na planie) w skrzydle północnem niedaleko oratoryum zakonnic mniej więcej naprzeciw środka wielkiego wirydarza środkowego, a na zachód od wbudowanej weń klatki schodów głównych. Wejście do niej jest z północnego ramienia korytarza, około 40 m. od furty. Piwniczka zajmuje zewnętrzną połowę głębokości budynku; ściana działowa od strony sąsiedniej piwniczki bliższej korytarza, w dolnej swej części (fig. 206) murowana jest z drobnego z grubsza ociosanego kamienia w warstwach niewysokich, na sposób romańskich ścian krużganku Dominikańskiego i najstarszych kościołów krakowskich. Sklepienie jest z cegły i nowsze. W budynku furty, w korytarzu na lewo od niej, wejście do sporej izby sklepionej, przytykającej do rozmownic na południe od nich (*F* na planie), ma obramienie z wapienia późno-gotyckie prostokątne, ozdobnego pomysłu w przecinające się listewki, zagięte w narożnikach i tworzące podwójnie zagięty łuk (ośli grzbiet) na środku nadproża; dość bogato choć płasko już i renesansowo profilowane; okrój w duchu renesansu zawraca się dołem pod kątem prostym. Widok odrzwi przedstawia fig. 207. Korytarze parterowe sklepione wysoko, o wąskich

oknach, gęsto zszeregowanych w grubych murach dziedzińca środkowego, są późniejszego pochodzenia. Refektarz w zachodniem ramieniu zachodniego prostokąta klasztornego, z oknami na dwie strony, na wirydarz i na ogród, jest salą obszerną (25 m. × 8 m.) sklepioną dość ozdobnie w stylu XVII w. Zresztą wnętrze klasztoru, wygładzone i wytynkowane, w dzisiejszym stanie nie przedstawia pod względem architektonicznym nic uwagi godnego i nic starszego nad początek XVII lub koniec XVI w., choć mury, zwłaszcza dolnych części, kryją zapewne niejeden szczegół cenny i ważny średniowiecznego jeszcze pochodzenia.

Dawniejsze opisy wspominają, że na podwórzu gospodarczem, między młynem a wieżą zegarową, przy murze graniczącym z wielkim dziedzińcem klasztornym, stał w drugiej jeszcze połowie XIX w. spichlerz drewniany piętrowy, budowa charakterystyczna z początku może XVIII w.[1]) ze schodami zewnętrznymi i gankiem dokoła I piętra, z wysokim załamanym dachem namiotowym, którego okap wspierał się na słupach ganku. Widać go na fotograficznem zdjęciu całości zabudowań klasztoru (fig. 195). Widok jego podajemy według rysunku L. Łepkowskiego z lipca 1877 r. fig. 208. Budynek na wiosnę 1878 r. rozebrano (z aktów konsewatorskich śp. Józefa Łepkowskiego). Opis budynku, jak się zdaje z końca XVIII w., mówi: »Spichlerz drzewiany długości 8°, szer. 4°, z drzewa rzniętego, na węgieł, o kondygnacyi jednej, dachem pokryty; pod którą kondygnacyą są komory, jedna na obroki, druga na sieczkę; w środku pomiędzy komorami jest wozownia. Od tej wozowni są schody na kondygnacyę, na tejże jest ganek w klamrę, z balasków tokarskiej roboty«. Na tem piętrze jest w komorach na zboże okien 10. (Arch. m. Krak. Acta fiscalia Nr. 93 fascykuł z r. 1801).

Fig. 207. Zwierzyniec. Odrzwia późnogotyckie w korytarzu klasztornym.

Obrazy.

Sceny z życia ś. Norberta, malowane olejno na płótnie, w refektarzu wielkim, zapewne z XVII w., lichego pędzla, przemalowaniami zepsute. Dwa obrazy wielkie półkoliste wypełniają lunety na ścianie północnej, a 14 małych w ramkach wisi po innych ścianach.

Portrety: Ksieni Doroty Kątskiej i Jaksy Gryfity z Miechowa, fundatora klasztoru — oba z XVII w., lichego pędzla, wiszą w chórze zakonnic.

Ś. Norbert przyjmuje regułę od ś. Augustyna; wyżej unosi się M. Boska i daje mu habit. Obraz olejny na płótnie, zakończony od góry

[1]) Łuszczkiewicz op. cit. przypisuje pochodzenie jego wiekowi XVII.

półkolisto, wys. ok. 3 m., wisi na ścianie w chórze zakonnic. Figury ludzkie wielkości kolosalnej, rysunek poprawny, koloryt blady z przeważającemi barwami różową i błękitną. U dołu pod postacią ś. Augustyna wymalowany podpis: »T. Kuntze pinxit 1759«. Zatem obraz jest Tadeusza Konicza.

Ś. Bronisława klęczy przed zjawiającym się Chrystusem. Obraz olejny na płótnie, kształtu dziwacznie wykrawanego, w ramie drzewem orzechowem fornierowanej, wisi na ścianie w wielkim refektarzu. Przy ś. Bronisławie h. Odrowąż. U dołu w narożnikach klęczą: zakonnica norbertanka z podpisem: »Salomea Zarudzka«; po drugiej stronie mężczyzna

Fig. 208. Zwierzyniec. Spichlerz klasztorny, dziś zniesiony.

w stroju polskim z podpisem: »Casimirus Zarudzki A. 1705«. W środku pod mitrą u nóg ś. Bronisławy podpis: »P. M. P. abb. zwier. reparavit capellam B. B. A° 1759«. Zatem obraz pochodzi ze zniesionej dawnej kaplicy bł. Bronisławy na Sikorniku, którą restaurowałaby według tego ksieni Petronela Poniatowska r. 1759.

Ukrzyżowanie, wielki lichy obraz olejny na płótnie, na północnym korytarzu przy głównym środkowym wirydarzu, ma na dole wymalowany portret zakonnicy z herbem niewyraźnym i literami oznaczającemi którąś z ksień zwierzynieckich: D L
X Z

Rzeźby.

* Krucyfiks drewniany z XVI w. wisi na ścianie kapitularza na piętrze obok chóru zakonnic. Chrystus ma srebrne trzewice na palcach i na piętach i srebrną ozdobę koło głowy i sukienkę z staroświeckiej tkaniny.

Posążek N. Maryi P. w suknie ubrany, z koroną na głowie utworzoną z pierścionków, kolczyków i klejnocików zebranych od wstępujących do klasztoru osób — bez większej wartości, stoi na ołtarzyku w chórze zakonnic na piętrze.

Sprzęty.

Ołtarzyk drewniany z XVIII w. w chórze zakonnic na piętrze.

Stalle tamże, późno-renesansowa prosta robota stolarska.

Skrzynia wyprawowa z XVII wieku pięknej stolarskiej roboty, w stylu barokowym, z udawaną malowaniem intarsyą, w składzie na I piętrze, blisko kapitularza.

Dwie skrzyneczki z okuciem artystycznego rysunku z XVII w., jedna większa, druga mniejsza, w składzie na I piętrze, blisko kapitularza. Obie zniszczone, okucie częściowo uszkodzone.

Ławy staroświeckie w kapitularzu obok chóru zakonnic na I piętrze, prostej roboty stolarskiej.

Stoły i ławy w refektarzu zakonnic, z XVII w., prostej roboty, niemal średniowiecznej prostoty kształtów.

Krata żelazna we drzwiach z kapitularza do chóru zakonnic, z prętów okrągłych i blachy wykrawanej, w skręty zakończone kwiatami płaskimi i wiązane ze sobą; piękna robota ślusarska z XVII w.

Fig. 209. Zwierzyniec. Kielich kościoła klasztornego z r. 1661.

Naczynia kościelne i przedmioty metalowe w zakrystyi zakonnic, na I piętrze za klauzurą, blisko kapitularza:

Kielich srebrny pozłacany, wys. 0·24 m., roboty trybowanej, na czarze koszulka z barokowych liści, nodus i cokolik nogi przeźrocze, noga na rzucie poziomym koła, a na jej wierzchniej części lane medaliony z głowami świętych (ś. Barbara itd.). Nad cokołem stopy, na pionowej listewce napis ryty w jednym wierszu dokoła:

KTO NA TEN KIELIH PRZILOZIL DAY BOZE ABI WIECNIE ZIL KOSTVIE FLO. 36 ANNO DOMINI 1604

* Kielich nieco podobny do poprzedniego, wys. 0·2475 m., tylko szlachetniejszej roboty trybowanej barok. (fig. 209). Na nodze, nodusie i koszulce wśród skrętów i liści skrzydlatych główki aniołków, koszulka na czarze przeźrocza. Stopa ma rzut poziomy: 6 liści o zewnętrznym konturze złożonym z linii prostej między dwoma łukami podwójnie przegiętymi. Na poziomej krawędzi z wierzchu obiega napis ryty (z pisownią nieudolną wiernie zachowaną):

O MOI NASLOTRZY IEZV WE KRWI PRZENASWIETRZI VTOP NIEPRAWOSCI MOI ABAC MILOSCIW NEDZNI DVSZY MOI 1661.

Kielich srebrny pozłacany, wys. 0·24 m., roboty trybowanej barok. z aniołkami na nodusie i koszulce czary. Wiek XVII.

Monstrancya srebrna złocona, wys. 0·88 m., cała przedstawia sploty winnej latorośli z liśćmi i gronami, barok., noga trybowana. Pod krawędzią nogi napis, że przerobiona r. 1671.

Monstrancya druga podobna, grubszej roboty, jakby kopia, bez napisu.

Puszeczka na komunikanty, srebrna pozłacana, wys. 0·15 m. Robota skromna barokowa, noga na rzucie poziomym koła, z grawirunkami, nodus bardzo lekki, przeźroczy, złożony z karyatydek srebrnych lanych, wygiętych esowato. Wiek XVII.

Puszka na komunikanty większa, srebrna pozłacana, prostej roboty. Na krawędzi nogi z wierzchu ryty napis:
B. T. O. X. Z. R. P. 1740 (zapewne: »Brygida Teresa Otfinowska Xieni Zwierzyniecka«).

Relikwiarzyk srebrny, wys. 0·31 m., w kształcie małej monstrancyi gotyckiej, grubej roboty, cała górna część nad nogą złożona z kawałków lanych; w środku cylinder szklany z relikwiami.

Krzyż srebrny złocony, z trzpieniem u dołu, brak jednak nogi. Dokoła krawędzi koronka przeźrocza gotycka, ale już nie średniowiecznej roboty. Na końcach ramion medaliony lane z emblematami ewangelistów. W ramieniu pionowem miejsce na relikwie; jest to może pacyfikał, zdefektowany i wyszły z użycia.

Trumienka srebrna, niegdyś relikwie różnych świętych zawierająca, trybowanej roboty, XVII w., popsuta i nieużywana.

Tacka srebrna częściowo pozłacana, trybowanej roboty, barokowa, na środku medalion z h. Rola i nad nim literami Z. I. Na lewej stronie ryty napis:

Zuzanna Jastrzębska[1] *donavit monasteriis Norbert. A. D. 1645.*

Dwie ampułki srebrne częściowo pozłacane, skromnie dekorowane przeważnie rytymi ornamentami mają należeć do poprzedniej tacki, ale są roboty prostszej i stylowo późniejsze.

---

[1]) Herbarze nasze nie znają Jastrzębskich h. Rola.

Tabl. XII Zwierzyniec. Kufel srebrny trybowany ze sceną mitologiczną, w skarbcu klasztornym.
Widok od dwóch stron.

* Dwa lichtarze srebrne częściowo pozłacane (fig. 210), wys. 0·34 m. kształtu wybujało barokowego; robota trybowana, przyozdobiona puncowaniem. Noga baniasta na rzucie poziomym koła, wyżej podzielona na liście wypukłe, śrubowato zakręcone, powyżej rodzaj kołnierza z blachy, trzon w kształcie kolumny skręconej, w koło nasady świecy znów kołnierz z blachy. Noga i oba kołnierze w kwiaty wypukłe jakby malwy, naprzemian gwoździka i dzwonkowatej rośliny; liście płasko trybowane i puncowane, wijące się wzdłuż łodygi, zaczynają się poniżej kołnierza dolnego i biegną po skrętach trzonu. Łodygi, liście i kielichy kwiatów złocone, środki kwiatów i tło białe. Na krawędzi nogi wypunktowane litery: E D.

Fig. 210. Zwierzyniec. Lichtarz srebrny w klasztorze.

Puchar srebrny kształtu kufla z uchem lanem, złożonem ze skrętów rokokowych (Tabl. XII), nakrywa zakończona szyszką. Cała wysokość 0·2275 m. Ściany pokryte płaskorzeźbą figuralną trybowanej roboty: Wenus i Amor jadą na rydwanie czterokonnym, ciągnionym przez atletów wśród pochodu złożonego z Merkurego, Herkulesa, Nimf itd. Rydwanu krawędzie rzeźbione tworzą w kilku miejscach profil maski o nosie podobnym do zakrzywionego dzióba ptaka drapieżnego. Koła pełne mają na środku głowę lwią z antabą w paszczy. Na pokrywie ryta tarcza pod koroną, a w jej polu litery ryte:

B T
O
X Z

(oznaczające: Brygida Teresa Otfinowska, Xieni Zwierzyniecka).

Blacha srebrna, zapewne wotywna, z przedstawieniem w kutej robocie kościoła i okrętu na wodzie. Słaby rysunek i wykonanie, może z połowy XIX w.

Prócz tego po innych miejscach:

Dwie trumienki srebrne z relikwiami różnych świętych, w chórze zakonnic, na dwóch końcach ścianki przeźroczej na parapecie. Robota trybowana grubsza, zapewne z XVIII w.

Relikwiarz srebrny, w kształcie małej monstrancyi, w stylu rokoko, grubej roboty trybowanej.

Relikwiarz niewielki z głową ś. Bronisławy, na ołtarzyku w chórze zakonnic, srebrny pozłacany, kształtu puszki ośmiobocznej na nóżkach, płaską kopułą nakrytej, w stylu pseudo flamboyant, sprawiony r. 1845.

Paramenty, przechowywane w zakrystyi zakonnic, na I piętrze, blisko kapitularza.

* Ornat czerwony (tabl. XIII *A*), boki z tkaniny jedwabnej blado-czerwonej, błyszczącej, złotem przetykanej w rzucik dużych kwiatów złotych, jakby haft naśladujących. Kolumna haftowana cała, na tle srebrnem złote kwiaty stylizowane płaskie; późna reminiscencya barokowa motywu granatu. Wycięcie na szyję przybrane podobnej roboty szlakiem węższym o podobnym motywie kwiatowym zmniejszonym. Galon bogaty złoty obrzeża kolumnę. Haft złoty ma najrozmaitsze kombinacye ściegów: atłaskowy, matowy, groszkowany, kratkowany itd. Bardzo artystyczne i kolorystycznie efektowne dzieło z pierwszej połowy XVII w.

Kilka kolumn ornatowych, podobnych do poprzedniej, bez boków.

* Antependyum (tabl. XIII *B*) złożone z czterech brytów misternej tkaniny jedwabnej (velours de Gênes), na tle białawem srebrem przetykanem i wiotkiem, wzór rzucikowy z kilku gatunków roślin, tkanych w sztucznej kombinacyi aksamitu i gobelinu. Kwiaty są w różnych odcieniach, od buraczkowoczerwonego do blado-morelowego. Liście w kilku odcieniach zielonego i cielisto-płowego koloru (zeschnięte końce). Wzór ten nadto mieni się, widziany pod rozmaitym kątem, przybierając barwy ciemniejsze i jaśniejsze. Piękny galon złoty i frendzla. Efekt całości bogaty i niezwykle piękny. Zapewne wiek XVIII. (Podobna tkanina, tylko o innym wzorze, znajduje się w jednym z ornatów kościoła Maryackiego w Krakowie).

Kilka welonów i innych kawałków tkanin pięknych wzorzystych z XVII i XVIII w.

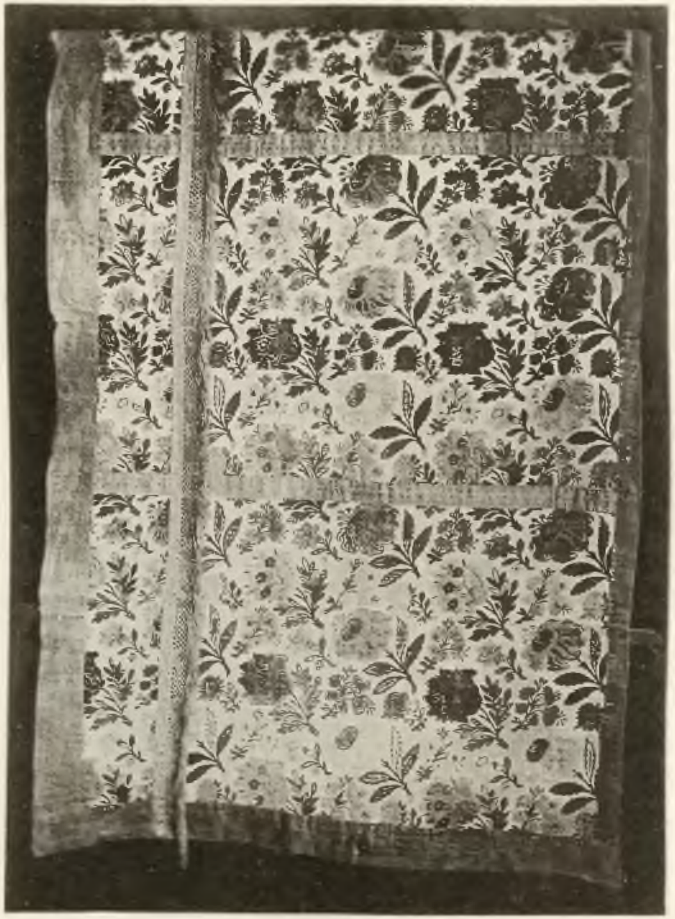
Księgi chórowe częścią w chórze zakonnic, częścią w zakrystyi zakonnic.

Wielkie graduały, antyfonarze, kancyonały, używane dotąd, znajdują się w chórze zakonnic na piętrze. Kilka z nich jest iluminowanych na pergaminie. W jednym mszale z miniaturami znajduje się na odwrocie pierwszej karty zapiska, że pisarzem był br. Wiktoryn Dominikanin w Krakowie i dokonał dzieła w r. 1527 za ksieni Anny Grabowskiej. Tutaj to zapisano datę 1527 r. pożaru klasztoru. Kilka ksiąg sprowadzonych niedawnym czasem pochodzi ze zniesionych klasztorów Norbertanek w Czerwińsku (dawniej Płocku) i Pinczowie (dawniej Busku).

Archiwum, w izbie na piętrze niedaleko chóru i kapitularza, zawiera dokumenty klasztoru, z których starsze są ogłoszone, lecz nie sięgają poza początek XIII w.

W Muzeum Narodowem w Krakowie, tudzież w Gabinecie archeol. Uniw. Jag. znajduje się kilka kafli z XVII i XVIII w., znalezionych w r. 1901 w czasie jakichś robót wewnątrz mieszkań klasztornych.

Posąg ś. Jana Nepomucena, zewnątrz klasztoru, przed wjazdem do bramy zegarowej, na lewo, na mostku nad ujściem młynówki do Wisły. Jest to posąg kamienny, wielkości mniej niż nat., zdaje się

Tab. XIII. Zwierzyniec. Ornat haftowany i tkanina antependyum kościoła klasztornego.

z XVIII w., ustawiony w framudze muru grodzącego kawałek gruntu nad brzegiem Wisły. Framuga ozdobiona jest ornamentacyą w tynku w stylu rokoko. Wszystko małej wartości artystycznej.

Kościółek ś. Małgorzaty na wzgórzu między szosą bielańską a drogą do kopca Kościuszki, w pobliżu ogrodu klasztoru zwierzynieckiego, należy do klasztoru.

Dawniej zwany był Judyty albo Małgorzaty (Kościołów krak. opisanie z r. 1603), lub Małgorzaty i Judyty (Pruszcza wyd. z r. 1647). Do miejsca jego także, podobnie jak do miejsca sąsiedniego kościoła ś. Salwatora przywiązana jest tradycya o kulcie pogańskim (Łuszczkiewicz op. cit. str. 1). Początki kościoła nieznane. W pierwszych latach XVII w. był »teraz na nowo od xieni zwierzynieckiej na starem miejscu zbudowany« (Kościołów krak. opisanie z r. 1603). Spalony przez Szwedów 1657 r., został w r. 1690 odbudowany przez ksienię Justynę Oraczewską (Walery Eliasz Radzikowski, Kraków dawny i dzisiejszy, na podstawie zapisek klasztoru zwierzynieckiego).

(24/4 1902)

Fig. 211. Zwierzyniec. Widok kościółka ś. Małgorzaty.

Budynek drewniany, stawiany na węgieł z bali mających 0·11 m. grubości, zewnątrz obitych deskami pionowemi, z listwami na fugach (fig. 211). Rzut poziomy (fig 212) stanowi ośmiobok regularny, o długości boku zewnętrznej 4·40 m., a średnicy koła opisanego zewnętrznego 11·50 m. Gzems koronujący jest barokowy. Dach kopulasty na rzucie poziomym ośmioboku. Wieńczy go latarnia z małą kopułką. Okna w ścianach głównych zamknięte od góry nadprożem o linii złamanej pod kątem rozwartym (jakby uproszczony »łuk Tudorów«), w latarni zamknięte łukiem falisto wygiętym, obecnie zabite deskami. Wnętrze ośmioboczne, bez powały, nakryte ośmioboczną kopułą, utworzoną z oszalowanego wiązania drewnianego. Średnica koła wpisanego rzutu poziomego wynosi 10·12 m., wysokość ścian do gzemsu 6·37 m.; wysokość do początku latarni nad kopułą 10·60 m. (por. przekrój pionowy fig. 212). Ołtarz wielki zwrócony jest ku zachodowi, troje wejść znajduje się w ścianach, odpowiadających trzem innym stronom świata.

Wnętrze przedstawia się ubogo i pusto. Ściany nie obite i nie malowane. Trzy ołtarze mają mensy murowane. W. ołtarz wolno stojący ma retabulum drewniane, barokowe, bez wartości.

O b r a z y.

Ś. Małgorzata, w w. ołtarzu, obraz olejny na płótnie, poprawnie malowany, zapewne z XVIII w.

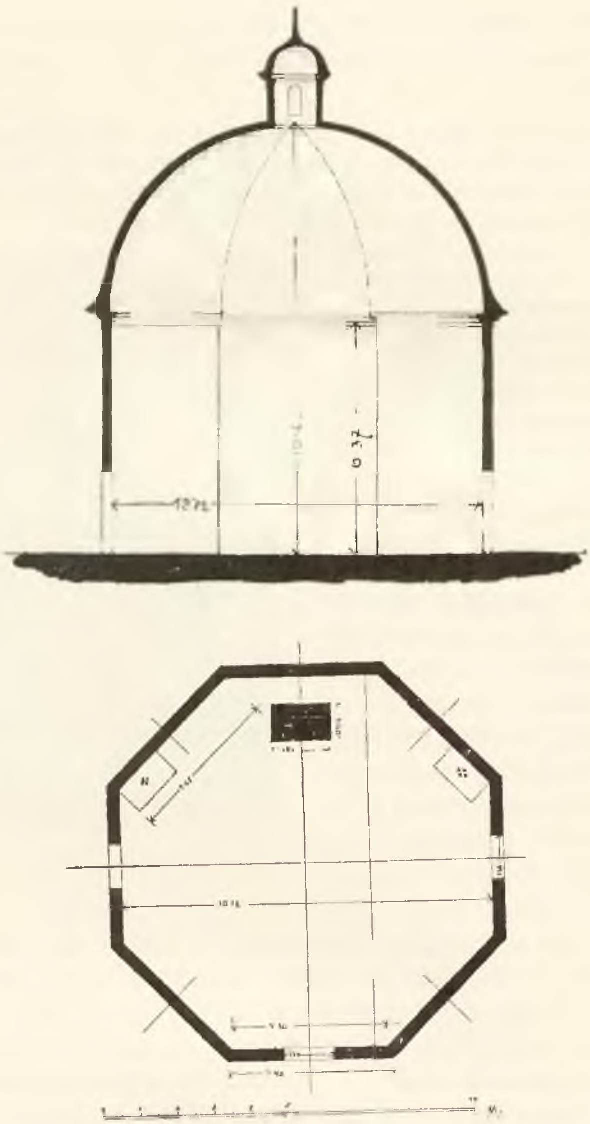

Fig. 212. Zwierzyniec. Kościółek ś. Małgorzaty. Przekrój pionowy i rzut poziomy.

Dwa obrazy z życia ś. Bronisławy, na ścianach po dwóch stronach w. ołtarza. Olejne, na płótnie, dość wielkie, od dołu prostokątne, dziwacznie górą w barokowe łuki powykrawane. Jeden z datą 1759, przedstawia zachwycenie ś. Bronisławy, z widokiem kościoła nad rzeką, jakby fantastyczny klasztor zwierzyniecki; drugi z długim podpisem niedobrze

czytelnym: »Inventio miraculosa b. Bronislavae eccl. cracoviens ....« przedstawia kilka scen: kapłan przed ołtarzem modli się nad epileptykiem w kurczach się wijącym, w głębi grób ś. Bronisławy i roje pszczół, od których uciekają ludzie [1]).

Dwa obrazy mniejsze, wys. 0·65 m., dziwacznego kształtu, jakby skrzydła w górę wydłużone, trójkątne, o dwóch bokach prostych, schodzących się pod kątem rozwartym, bok trzeci łukowaty. Malowanie olejne na płótnie, obwiedzionem listewką. W polu obrazu na tle czerwonem wymalowany ornament z plecionki gałązkowatej misternego pomysłu w stylu rokoko, sploty jego tworzą obramienie medalionów, niejednakowo na obu obrazach rozłożonych. Wykonanie ornamentu także nie jednakiej na obu wartości. W medalionach są półfigury pędzla jakby Molitora albo Stachowicza [2]). Pod niemi napisy malowane częścią wersalikami, częścią kurrentem. Na obrazie pierwszym: 1) Joannes Prandota Eppus. Crac. patruꝯ Beatae Bronislavae. 2) B. Ceslaus frater B . . . Br . . . 3) Stanislaus comes Prandota Odrovęzius pater B . . . Br . . . 4) u dołu medalion mały zawiera kartusz z h. Odrowąż. Na obrazie drugim: 1) W górnym medalionie mały kartusz z h. Odrowąż. 2) Ivo eppus Crac. patruus B . . . Br . . . 3) S. Hiacinthus frater B . . . Br . . . 4) Anna de Iaxicii (sic) principis Gryphorum stirpe Odrovązia mater B . . . Br . . .

Kaplica ś. Bronisławy przy Kopcu Kościuszki, w obrębie fortu — nowa z r. 1861.

Dawna nazwa góry była Sikornik. Kaplica stanęła tu r. 1702 [3]) i odtąd górę zaczęto nazywać górą ś. Bronisławy (za dziełkiem X. Teleżyńskiego, Żywot wieleb. sługi bożej Bronisławy. Kraków 1782; A. Grabowski, Kraków i okol. wyd. 5te, 227). Był tam napis na kamieniu: »Tempore belli Svecici 1703«, poniżej h. Abdank (Łepkowski, O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa, 197). R 1759 [4]) wymurowana była na miejscu starej kaplica i pustelnia kosztem zakonnic zwierzynieckich, za przełożeństwa ksieni Petronelli Poniatowskiej (A. Grabowski loc. cit.). W tym czasie obrazy z życia ś. Bronisławy malowane przez Andrzeja Radwańskiego przyozdobiły jej ściany. (Łepkowski loc. cit.) [5]). Kaplicę z XVIII w. i pustelnię zniesiono r. 1856 przy stawianiu nowego

---

[1]) Niejasnem jest, czy te dwa, czy dwa następne obrazy mają być Radwańskiego i ze zburzonej kaplicy ś. Bronisławy tutaj zostały przeniesione. Por. niżej: »Kaplica s. Bronisławy« na górze Sikorniku, do Zwierzyńca należącej.

[2]) Por. notę poprzednią.

[3]) Inne źródła podają r. 1703.

[4]) Por. wyżej napis na obrazie ś. Bronisławy w refektarzu wielkim klasztoru Norbertanek, z któregoby wynikało, iż kaplica wtedy tylko została odnowioną.

[5]) Sprawa tych obrazów jest niejasną. Za Łepkowskim powtarzają tę wiadomość inni pisarze. W. Eliasz Radzikowski (Kraków dawny i dzisiejszy 213) twierdzi, że na ścianach obok ołtarza były dwa obrazy ze scenami z życia ś. Bronisławy, malowane przez A. Radwańskiego w r. 1760. Tymczasem Rastawiecki (Słownik malarzy) między dziełami A. Radwańskiego wymienia tylko »w kościółku bł. Bronisławy po bokach ołtarza dwa wizerunki świętych z rodziny bł. Bronisławy malowane 1760«. W kościółku ś. Małgorzaty na Zwierzyńcu — patrz wyżej — są dwie pary obrazów, odpowiadających obu tym określeniom. Być może, iż jedna para ztąd w czasie burzenia dawnej kaplicy tam przeniesioną została.

fortu, poczem r. 1861 od zachodu pod kopcem stanęła nakładem rządu austr. nowa kaplica w stylu gotyckim murowana, według planu Feliksa Księżarskiego (W. Eliasz Radzikowski, Kraków dawny i dzisiejszy, str. 213). Lasek na pochyłości góry ś. Bronisławy dotąd jeszcze nazywają Sikornikiem (A. Grabowski loc. cit.).

Wykopaliska. Narzędzia kamienne, luźne, znalezione przy różnych robotach ziemnych w obrębie gminy Zwierzyńca, znajdują się w zbiorach Akademii Umiejętności w Krakowie.

MUZEUM DYECEZYALNE W TARNOWIE.

OPRACOWAŁ

LEONARD LEPSZY.

Zbiory muzealne zawdzięczają swój początek inicyatywie i energii dzisiejszego rektora seminaryum duchownego księdza kanonika Józefa Bąby; on to w roku 1888 zwrócił się do swoich byłych uczniów a kapłanów w dyecezyi tarnowskiej z prośbą o moralne i materyalne poparcie nowo powstającej instytucyi. Odzew ten nie pozostał bez skutku, bo dawni klerycy złożyli w przeciągu lat niewielu kwotę 15.000 K. na potrzebne urządzenie sali i zakupna starożytnych zabytków. — Olbrzymia sala na pierwszem piętrze budynku seminaryjnego ledwo zdoła pomieścić liczne pomniki naszej sztuki rzeźbiarskiej, malarskiej, artystycznego przemysłu, a zwłaszcza tkanin, tyle ważnych, bo odgrywających wybitną rolę w religijnym kulcie kościelnym katolickim. Zbiór ten, obok wyborowej biblioteki fachowej, stanowi bardzo doniosły materyał dla wykształcenia archeologicznego przyszłych księży i wpojenia w nich poszanowania dla przeszłości. Katalogu Muzeum dotąd nie posiada, więc dla informacyi podaję poniżej spis w porządku alfabetycznym ważniejszych przedmiotów, o ile je spisać zdołałem w czasie pobytu mego tutaj. Obrazy cechowe, przeniesione z wilgotnych naszych

Fig. 1. Dywan wschodni.

kościółków do suchej sali ulegają zupełnie naturalnie częściowemu uszkodzeniu, bo wskutek schnięcia i kurczenia się deski obrazów pokład kredowy odskakuje i odpada, zatem obraz po wyschnięciu potrzebuje wtedy dla zapobiegnięcia kompletnej ruinie umiejętnego i bardzo ostrożnego utrwalenia, względnie przeniesienia warstwy malatury przez specyalistę restauratora na deskę lub płótno nowe. Na życzenie ks. prałata Bąby przybyłem do Tarnowa jako wysłannik Grona Konserwatorów Galicyi zach. w celach konserwacyi obrazów a wsparty objaśnieniami czcigodnego prałata dokonałem także niniejszego spisu ważniejszych zabytków muzealnych, w którym szczególniejszą baczność zwróciłem na obrazy cechowe.

Literatura. Księga pamiątkowa wiecu katolickiego w Krakowie, odbytego r. 1893, wydał X. prałat Dr Chotkowski. W Krakowie tegoż r., str. 230, 611—613.

Spis zabytków ważniejszych w układzie alfabetycznym.

1. **Agnusek,** Baranek Boży z wosku, w oprawie współczesnej, na złotym papierze srebrną nicią ozdobiony, z XVII w. Pochodzi z dyecezyi tarnowskiej.

2. **Ampułka** cynowa, kształtna, na toczonej podstawce, z rączką i dzióbkiem. Wiek XVII. Pochodzi z dyecezyi tarnowskiej. — Por. *Dodatek.*

Fig. 2. Fragment dywanu perskiego.

3. **Bursa na Sanctissimum** w kształcie tarczy ze wspaniałym złotym i kolorowym haftem renesansowym. Wiek XVII. Z dyecezyi tarnowskiej.

4. **Drzeworyt,** klisza z wyobrażeniami na jednym klocku dwóch obrazków t. j. Matki Boskiej w popiersiu, oraz Chrystusa na krzyżu, tło w kwiatki.

5. **Drzeworyt** dwustronny, klisza bukszpanowa 0·345/0·285 m., z jednej strony wyryta Matka B. Częstochowska, z drugiej ś. Trójca, nabyty od wieśniaka w pararafii pilźnieńskiej.

6. **Dywan wschodni** z wełny strzyżonej, na jasnem kremowem tle deseń (patrz fig. 1) z przewagą koloru zielonego. Pochodzi z kościoła w Zawadzie pod Dębicą, niegdyś własności Radziwiłłów.

7. **Dywanu perskiego** fragment, na zielonem tle kwiaty stylizowane, wełna strzyżona, wielkości 1·10/1·10 m. Z Dębna koło Brzeska w dyecezyi tarnowskiej (fig. 2).

8. **Dzwonki dwa** brązowe do mszy ś., z putami w płaskorzeźbie, z rączką utworzoną przez połączenie trzech bambinów. U dołu napis, poczynający się od słów: Sit nomen etc. Wielkość: średnica dolna 0·070 m., wys. 0·120 m. Wyrób XVI w. Przypuszczam, że wyszły one z odlewarni Oswalda Baltnera. Jeden z nich pochodzi z kościoła w Brušniku w dyec. tarn.

9. **Gobeliny:** *a)* flamandzki, którego środek wydarty załatany jest kawałkiem gobelinowym o ornamentacyi renesansowej (patrz fig. 3); fragment ów wszyty zdaje się być wyrobu polskiego. Pochodzi z klasztoru OO. Kapucynów w Sędziszowie. *b)* Gobeliny dwa (obecnie zrestaurowane przez zakład p. Pydynkowskiej w Krakowie) pochodzą z kościoła w Łękach w dyecezyi tarnowskiej.

10. **Kapa** i ornat z brokatu srebrnego ze wzorem gałązek wawrzynu stylizowanych i skrzyżowanych, dalej róży, goździków i narcyzu na tle różowo-żółtem. Wiek XVII. Pochodzą z kościoła parafialnego w Skrzyszowie pod Tarnowem. Por. *Dodatek*, gdzie jeszcze mowa o kapach.

11. **Kielich** srebrny złocony, przyozdobiony na czarze i stopie filigranem pięknym. Wielkość: średn. czary 0·090 m., średn. podstawy 0·134 m., wys. 0·223 m. Wyrób krakowski XVI w., Pochodzi z kościoła w Radomyślu pod Tarnowem.

Fig. 3. Fragment gobelinu.

12. **Kielich** srebrny, złocony, przyozdobiony na koszulce czary emalią siatkową czyli siedmiogrodzką w kolorach szafirowym, białym i czerwonym, w ornamencie kwiatków i listków sercowatego kształtu. Wielkość: średnica czary 0·140 m., średn. podstawy 0·195 m., wys. 0·235 m. Wyrób krakowski XVI w., spód kielicha z XVIII lub XIX w. Pochodzi z kościoła w Łękawicy pod Tarnowem.

13. **Kielich** miedziany gotycko-renesansowy, bardzo mały, bo tylko 0·14 m. wysoki, pod spodem napis »Wessel Westerholz 1645«. Opisywany w »Sprawozdaniach Komisyi hist. sztuki« t. V, str. 117 tudzież LXI fig. 49, oraz w »Wędrowcu« Nr. 50 z r. 1897. Pochodzi z kościoła w Czarny pod Kolbuszową.

14. **Krucyfiks** romański z XIII w., miedziany, dawniej w ogniu złocony, jak to z pozostałych śladów widać. Wys. 0·230 m., szer. 0·172 m. Ramiona kończą się krążkami, na których wygrawerowane cztery symbole Ewangielistów. W środku krzyża pod głową Chrystusa czworoboczna podkładka, wycięta z jednej z krzyżem blachy. Na krzyżu Chrystus rozpięty, przepasany w biodrach perizonium dość długiem. Nogi obok siebie równolegle przybite dwoma gwoździami. Z aureoli pozostał tylko kawałek, podobnież brak dolnego zakończenia ramienia krzyża. Pochodzi ze wsi Bielcza ad Bożęcin. Był on przechowywany w skrzyni gminnej i używany przy uroczystych urzędowych czynnościach. Por. Katalog wystawy zabytków metalowych w Krakowie z r. 1904 fig. 8.

Krzyż por. Pacyfikał.

15. **Kurdyban** renesansowy z XVI w., pochodzi z kościoła w Muszynie.

16. **Miecz** z epoki brązowej, z odłamanym końcem, brązowy, obecnie dług. 0·41 m., rękojeść dł. 0·11 m., a szeroka 0·025 m., osadzona na klindze, obejmując ją obustronnie półkolem, bez jelców, u szczytu talerzykowaty guz, powierzchnię rękojeści zdobi ornament pierścieniowaty rowkowy, równolegle wydrążony. Wypłukany z gruntu przez ulewę w Wysowy. (Typ podobny patrz H. Weiss, »Kostümkunde« t. I, 642 fig. 231 *b* oraz *d*, lub »Öst. Monarchie in Wort u. Bild«, Galizien str. 121).

I. II. III. IV.

Fig. 4. Skrzydła tryptyku z Kasiny wielkiej z XV w.

17. **Monstrancya** drewniana, złocona, ornamentowana w guście renesansu. Wysoka 0·65 m. Wyrób polski z XVII w. Pochodzi z kościoła parafialnego w Gwoździcu dyecezyi tarnowskiej.

Obrazy:

18. Cztery skrzydła boczne tryptyku z kościoła w Kasinie wielkiej z XV w., malowane na drzewie lipowem olejno, każde z nich w całości wysokie 2·04 m., szer. 0·44 m., na wysokości 1·525 m. prostokąt tafli otrzymuje zakończenie trójkątne z brzegiem ozdobnym snycerską robotą żabek gotyckich, zakończonych kwiatonem. Obrazy są dwustronne; strona główna — na tle wygniatanem przepysznego listowia, wygniatanego ręcznie

według rysunku, złoconem, znajdują się pojedyncze figury świętych pańskich w szatach wzorzystych; na odwrociu znajdują się obrazy z tłem malowanem nieokreślonego koloru.

I. Skrzydło pierwsze, strona główna, przedstawia: *a)* ś. Martę z kropidłem i kociołkiem w koronie stojącą (fig. 4).

b) Na odwrociu ś. Magdalena klęcząca z kubkiem w ręku. Na płaszczyznie trójkątnej lew skrzydlaty z banderolą, symbol ś. Marka ewang.

II. Skrzydło drugie: *a)* strona główna z wyobrażeniem stojącej postaci ś. Stanisława (patrz fig. 4) w stroju pontyfikalnym.

b) Na odwrociu ś. Marya egipcyanka z trzema chlebami. Na górnej przestrzeni trójkątnej anioł, symbol ś. Mateusza ewang.

III. Skrzydło trzecie: *a)* strona główna przedstawia ś. Małgorzatę królewnę węgierską z palmą i książką w rękach (patrz fig. 4).

b) Na odwrociu Chrystus nagi w płaszczu czerwonym i krzyżem w ręku. W polu trójkątnem symbol ś. Jana, orzeł z banderolą w szponach.

IV. Skrzydło czwarte: *a)* Na stronie głównej postać ś. Wojciecha w stroju pontyfikalnym z książką otwartą oraz krzyżem pasterskim.

b) Na odwrociu ś. Erhard (?) w czapce na głowie, w sukni zielonej, a w ręku dwoje trzyma oczu.

19. **Obraz »Zdjęcie z krzyża«** z Chomranic dyecezyi tarnowskiej, na desce lipowej, olejny, wys. 1·785 m., szer. 1·417 m., na tle złotem, wyciskanem, z motywem winogradu. Ciało Chrystusa zdjęte na prześcieradło, otoczone świętemi postaciami. Łotrzy wiszą jeszcze na krzyżu. Roboty malarza krakowskiego XV w.

20. **Obraz wotywny Chrystusa miłosiernego** z Kasiny Wielkiej, Chrystus w cierniowej koronie, w czerwonym płaszczu, na stopniach, jakby tronu, zwrócony do stojących przed nim: Matki Boskiej płaczącej, ś. Mikołaja, ś. Katarzyny, oraz klęczącego donatora w czerwonej szubie i z tarczą herbową z h. Doliwa. Malarzem obrazu jest współautor tryptyku z Gosprzydowy. (Por. Nr. 28). Pochodzi z początku XVI lub jeszcze z końca XV w.

21. **Fragment obrazu malowanego temperą** na drzewie lipowem z kościoła w Pilznie przedstawia głowę Boga Ojca w koronie. Szkoły cechowej krak. XV w.

22. **Obraz Chrystusa w studzience,** wotywny, z Domosławic, malowany na desce lipowej z grubem gruntowaniem kredowem, z tłem złotem w pierogi ornamentowane we wzór podobny do stylizowanej lilii i rozet. Chrystusa wielka postać, aż po pas stojąca w grobie kamiennym, naga, przewiązana chustą białą w biodrach, na głowie późniejsza srebrna cierniowa korona, pod nią malowana, na prawem boku serce srebrne. Ręce złożone na brzuchu. Z ran cieknie krew. Z lewej strony klęczy rycerz w zbroi i modli się, u nóg jego tarcza z h. Leliwa (patrz fig. 5). Szkoły krakowskiej drugiej połowy XV w. (Przemalowany).

23. **Obraz Matki Boskiej** z dzieciątkiem Jezus błogosławiącem, malowany olejno na desce lipowej, wielkości: wys. 1·035 m., szer. 0·735 m.

w ramach oryginalnych gotyckich. Tło wyciskane w deseń. Przemalowany. Szkoły cechowej, przez mistrza, może tarnowskiego, z końca XV lub początku XVI stulecia. Pochodzi z najbliższych okolic Tarnowa.

24. **Obraz Madonny ze śś. Stanisławem oraz Maryą Magdaleną ze Szczepanowa.** Malowany temperą na desce lipowej, wys. 1·750 m., szer. 1·350 m. Przedstawia na tle złotem postacie stojące: Madonny w koronie, trzymającej dzieciątko nagie bawiące się gruszką. Suknia Matki Boskiej barwy niegdyś niebieskiej, dziś zielonkawej, z rąbkiem białym u spodnicy i szyi. Płaszcz na Niej złocisty z wyciskanym deseniem, podbity szkarłatem. Z prawej (herald.) strony Madonny stoi ś. Stanisław w stroju pontyfikalnym w srebrnej infule ze złotem obramieniem, w ornacie pąsowym w gwiazdy złote, podszytym materyą zieloną. Komża czerwona w złoty deseń, alba biała. U stóp świętego klęczy dwóch donatorów: pleban z tarczą herbową Prus, zapewne pleban szczepanowski Stanisław Żabka, oraz inny biało przyodziany. Z lewej strony (herald.) widzimy ś. Maryę Magdalenę w czepcu z siatki perłami przetykanej i broszą złotą, w sukni ciemnej wzorzystej o wypłowiałym kolorze, w płaszczu zielonym. U stóp klęczy mężczyzna brodaty, siwy, z h. Prus, jak poprzedni. U góry obrazu snycerskiej roboty śródłęcze gotyckie. Obraz malowany prawdopodobnie przez Hansa Pleydenwurfa około roku 1470.

Fig. 5. Obraz z Domosławic z XV w.

Literatura: »Zeitschrift für bildende Kunst« (Neue Folge) tom IX, str. 235, artykuł pióra Wernera Weisbacha z illustracyą. Sprawozdania Komisyi hist. sztuki, tom VI, str. LIX.

25. **Obraz Trzech Królów** dwustronny, z tryptyku. *a)* Strona główna przedstawia na tle złotem gładkiem przed stajenką Matkę Boską, trzymającą Dziecię Jezus na kolanach, oraz śś. Trzech Królów. W górze rozpięte śródłęcze (masswerk). Obraz malowany olejno na desce lipowej, wys. 0·885 m., szer. 0·735 m. *b)* Na odwrociu śś. Stanisław Szczepanowski i Mikołaj na tle malowanem czarnem. Obraz szkoły cechowej krak. z początku XVI w. pochodzi ze Szczepanowa koło Brzeska.

26. **Obrazek Matki Boskiej z gwoździkiem.** Przedstawia na wyci-

skanem tle złotem popiersie Matki Boskiej u stolnicy okna z nagiem zupełnie dzieciątkiem Jezus, bawiącem się kwiatkiem czerwonego gwoździka. Matka Boska w sukni wzorzystej, okryta płaszczem w gwiazdy. (Patrz fig. 6). Malowany olejno na desce lipowej, wys. 0·48 m., szer. 0·34 m. Wzięty z kościółka na górze ś. Marcina pod Tarnowem. Należy do szkoły cechowej krakowskiej z pierwszej połowy XVI w.

27. **Obrazek Zwiastowania** Najśw. Pannie Maryi, olejny na drzewie lipowem, wys. 0·295 m., szer. 0·255 m. Należy do szkoły cechowej krak. z XVI wieku, pochodzi z kościoła na Burku w Tarnowie.

28. **Tryptyk z Gosprzydowy,** malowany olejno na deskach. *A* Główny obraz wys. 1·49 m., szer. 1·15 m., przedstawia ś. Rodzinę, mianowicie siedzące na ławie kamiennej Matkę Boską z książką i ś. Annę, zaś pośrodku stoi nagi Jezusek. Poza ławą śś. Józef, Joachim, Kleofas i Salomas z banderolami. Tło zazłocone w pierogi. (Patrz fig. 7). Skrzydła obustronnie malowane, przepołowione poziomą listwą.

Fig. 6. Obraz Madonny z gwoździkiem z XVI w.

I. Skrzydło lewe od widza: *a* z góry ś. Zofia z trzema córkami, *b* brakuje, dziś czysta deska. Odwrocie: *c* Chrystus w Ogrojcu; *d* jak *b*.

II. Skrzydło prawe od widza: *e* od góry: Chrystus na uczcie u Szymona, ś. Magdalena umywa Mu łzami nogi i ociera włosem. *f* Poniżej: ś. Urszula na okręcie z pannami, poganie napadają na okręt. Odwrocie: *g* Z góry: Koronowanie Chrystusa cierniem. *h* Poniżej: Chrystus na krzyżu, pod którym stoją Matka Boża i ś. Jan.

Tryptyk wyszedł ze szkoły krakowskiej w pierwszym dziesiątku XVI w. (Por. Sprawozdanie Kom. hist. sztuki tom V, str. 116 i XXXIX).

29. **Obrazy śś. Janów, z Terlikówki,** malowane olejno ze złotem gładkiem tłem na desce lipowej, z śródłęczem u góry rzeźbionem, wys. 0·880 m., szer. 0·725 m. *a* Przedstawia ś. Jana Chrzciciela okrytego skórą wielbłądzią, z książką i barankiem w ręku. *b* ś. Jan Ewang. z kielichem złotym z wężem. Szkoły cechowej krakowskiej z pocz. XVI w. (Por. Sprawozdania Komisyi hist. sztuki tom V, str. 117 i LIX).

30. **Obraz ś. Małgorzaty szczytowy z tryptyku,** malowany na desce, z zakończeniem od góry kwiatonem gotyckim pośrodku, a z boku fialami z żabkami. Tło złocone wyciskane w pierogi. Przedstawia ś. Małgorzatę,

stojącą w koronie i z krzyżem pasterskim w ręku na smoku. Obraz wysoki do osady łuków falistych 0·775 m., z kwiatonem 1·145 m., szeroki 0·363 m. Szkoły cechowej krakowskiej z pierwszej połowy XVI w. Mocno przemalowany. Z kościoła z Olszówki koło Zarytego.

31. **Obraz dwustronny i dwudzielny,** skrzydło wąskie z tryptyka ze Szczepanowa, malowany olejno na desce lipowej, wys. 1·357 m., szer. 0·476 m. Strona główna z tłem złotem, wyciskanem, przedstawia na

Fig. 7. Główny obraz tryptyku z Gosprzydowy z XVI w.

obrazie górnym: *a* Chrystusa upadającego pod krzyżem. Na dolnym obrazie *b* Chrystusa prowadzonego przed Anasza. Odwrocie z tłem niebieskiem wyobraża na górnym obrazie *c* Anioła zwiastującego z berłem i lilią w ręku, oraz banderolą; *d* ś. Pawła z mieczem i księgą.

32. **Obraz** z tego samego co poprzedni tryptyku, tejże wielkości i miejsca pochodzenia, przedstawia na stronie głównej *a* Chrystusa na krzyżu, pod nim Matkę Boską i ś. Jana. Następnie *b* Chrystusa w Ogrojcu na modlitwie (b. zniszczony). Na odwrociu *c* zupełnie malowidło odpadło, niewątpliwie była na niem stósownie do przedstawienia poprzedniego skrzydła Najśw. Panna w chwili Zwiastowania. *d* bardzo zniszczony, zdaje się przedstawiać ś. apostoła, może ś. Piotra.

Oba należą do szkoły cechowej krakowskiej z pierwszej połowy XVI w.

Serya pierwsza czterech obrazów jednostronnych (*A*—*D*), olejnych, na deskach lipowych z dwóch tryptyków z najbliższych okolic Tarnowa od wieśniaków pozbierane, z połowy XVI w.

33. *A*. **Wjazd Chrystusa** na osiołku do Jerozolimy u bramy miasta, w głębi pejzaż. Wys. 0·815 m., szer. 0·602 m.

34. *B*. **Chrystus przed Kaifaszem,** siedzącym na tronie z baldachimem. Żołnierze prowadzą Chrystusa. Kolumna renesansowa. Wys. 0·820, szer. 0·607 m.

Fig. 8. Obraz Matki Boskiej Samotrzeciej z ś. Urszulą z XVI w.
Według zdjęcia fotograficznego dokonanego przed restauracyą.

35. *C*. **Biczowanie.** Chrystus przy słupie, sieką Go dwaj oprawcy rózgą i nahajką. W głębi żyd w turbanie żółtym i żołnierz. Wys. 0·813, szer. 0·595 m.

36. *D*. **Zmartwychwstanie Chrystusa.** Obok głównej postaci, trzech żołnierzy rażonych zjawiskiem. Malowany olejno na desce lipowej, wys. 0·815, szer. 0·606 m. (por. 32 i następne). Szkoły cechowej krakowskiej z połowy w. XVI.

Serya druga czterech obrazów (tej samej epoki, lecz innej ręki):

37. *A* **Obraz Chrystusa w Ogrojcu,** modlącego się, na skale kielich, poniżej śpiący apostołowie. Na tle pejzaż z zamkiem i bramą, z której wychodzą żołnierze z pochodniami. Malowany olejno na de-

Fig. 9. Ten sam obraz po dokonanej pod okiem Grona konserwatorskiego restauracyi przez prof. Wł. Pochwalskiego.

sce lipowej, wys. 0·880, szer. 0·705 m. Pochodzi z Rzędzina, znaleziony w chałupie chłopskiej, należy do szkoły cechowej krakowskiej, z początku XVII w.

38. *B.* **Chrystus upadający pod krzyżem** w drodze na Golgotę, bity i popychany przez żołdactwo. Wielkość jak 39.

39. *C.* **Biczowanie.** Chrystus przywiązany do słupa w izbie, biją Go dwaj oprawcy. Wys. 0·875 m., szer. 0·690.

40. *D.* **Chrystus na krzyżu,** pod nim stoją Matka Boska i ś. Jan. Wys. 0·875, szer. 0·70 m.

41. **Obrazek Matki Boskiej** z dzieciątkiem Jezus i ś. Urszulą ze strzałą, na drzewie lipowem malowany olejno, z pierwszej połowy XVI w. Obie święte w półpostaciach. Matka Boska w sukni jasnego malinowego koloru, przewiązanej paskiem z materyi białej paskowanej czarno. Płaszcz zielony z podszyciem żółtem. Suknia ś. Urszuli żółta z deseniem czarnym. W świetle: wys. 0·335 m., szer. 0·288 m., z ramami oryginalnemi XVI w. z 14 otworami na relikwie, złoconym ornamentem wygniatanym, wys. 0·510, szer. 0·462 m. Tło obrazu złociste w deseń. Malarz wyszedł ze szkoły krakowskiej. (Patrz fig. 8 i 9). Obraz pochodzi z Porąbki Uszewskiej. Obraz i ramy restaurowane przez p. Władysława Pochwalskiego r. 1902.

Fig. 10. Skrzydło tryptyku z Domosławic z XVI w.

Fig. 11. Skrzydło tryptyku z Domosławic z XVI w.

42. **Obraz dwustronny i dwudzielny** poziomą listwą, malowany olejno na desce w ramach o prostych laskowaniach. Wys. 1·152, szer. 0·370 m. w świetle, z ramami 1·305/0·520 m. Strona główna przedstawia w wyższym przedziale *A* ś. Stanisława, kupującego wieś od Piotrowiny. *B* niżej ś. Stanisława przed tronem króla. Pejzaż malowany na tle złotem gładkiem. Odwrocie zupełnie zniszczone, jak i następnego.

43. **Obraz** tych samych co poprzedni wymiarów, tego samego pędzla i z tego samego tryptyku, przedstawia w górnej części *C* ś. Stanisława wywołującego Piotrowinę, w dolnej *D* ciało ś. Stanisława rozsiekane i widok na Wisłę, most i zamek. Oba obrazy (42 i 43) przynależą do siebie i są dziełem jednego mistrza cechowego szkoły krakowskiej z połowy XVI w.

44. **Dwa skrzydła tryptyku z Domosławic** przedstawiają ś. Jana Ewangielistę z kielichem w ręku, w zielonej sukni a czerwonym płaszczu,

oraz ś. Jana Chrzciciela we włosienicy z barankiem na książce. Obydwaj święci stoją na szachowanej posadzce. Tło u nich złote, wyciskane. Malowany olejno na desce prostokątnej, ściętej od góry z jednego boku, a zawieszonej na słupie białym rzeźbionym i złoconym. Wysokość każdej z desek 0·765, szerokość 0·270 m. Należy do szkoły cechowej krakowskiej pierwszej połowy XVI w. (Por. fig. 10 i 11). Literatura: Sprawozdania Komisyi hist. sztuki tom V, str. LX.

Fig. 12. Obraz ś. Rodziny ze Szczyrzyca. Wiek XVI.

45. **Obraz ś. Rodziny** ze Szczyrzyca, przedstawia siedzące na ławie Matkę Boską z ś. Elżbietą i Dzieciątkiem Jezus, zupełnie nagiem, błogosławiącem kulę świata, którą trzyma ś. Elżbieta. Naokoło siedzą święte i święci należący do ś. Rodziny. Banderole, pisane szwabachą, określają imiona przedstawionych. Malowany olejno na desce lipowej, wys. 1·07, szer. 0·87 m., w ramach renesansowych, przez mistrza szkoły krakowskiej XVI stulecia. (Por. fig. 12). Tło zupełnie zniszczone.

46. **Obraz ś. Zofii z trzema córkami,** uczącemi się na książkach, na tle złoconem, wygniatanem w ornament. W ramach oryginalnych z drugiej połowy XVI w., w świetle wysoki 0·83, szer. 0·65 m., wraz z ramami wys. 0·955, szer. 0·790. Na odwrociu widać szczątki do niepoznania zniszczonego malowidła. Szkoły cechowej krakowskiej. Z najbliższych okolic Tarnowa.

47. **Skrzydło tryptyku** z przedstawieniem ś. Elżbiety z koszykiem chleba, którego bochenek daje żebrakowi. Ubrana w suknię zieloną, przepasaną w biodrach i płaszcz czerwony; na głowie ma święta koronę i białą pod nią chustę. Bez nimbu. Tło wyciskane w renesansowe festony liścia i zwoje. Malowidło olejne na desce jodłowej, wys. 1·625 m., szer. 0·635 m. w świetle, szer. ram 0·120 m. Szkoły cechowej krakowskiej z XVII w. Pochodzenia nieznanego, atoli z okolic Tarnowa.

48. **Pietà** z drugiej połowy XVI lub początku XVII stulecia, na ciemnem malowanem tle półpostaci leżącej Chrystusa. Nad ciałem skrzyżo-

Fig. 13. Pieta, obraz z drugiej połowy XVI lub początku XVII w. Przed restauracyą.

Fig. 14. Tożsamo, po restauracyi.

wane ręce trzyma bolejąca Matka Boża, z owiniętą białą chustką głową. Na całą postać Bogarodzicy narzucone nakrycie koloru skóry brunatnej. ongi zdaje się żółtej. Suknia Matki Boskiej niebieska w odcieniu indygo, o obszernych rękawach krótszych, zaś obcisłe drugie rękawy, sięgające dłoni, są koloru czerwonego. Z lewej strony w półcieniu ś. Jan, ubrany w płaszcz czerwony. Obraz malowany olejno na desce lipowej, wysoki 0·480, szer. 0·375 m., utrzymany cały w tonie, pochodzi z najbliższych okolic Tarnowa i należy do wyzwalającej się z więzów cechowych szkoły krakowskiej pod wpływem flamandzkim. Restaurowany przez p. Wład. Pochwalskiego r. 1902 i opatrzony z tyłu kratą dębową. (Por. fig. 13 i 14).

49. **Obrazek dwustronny** malowany olejno na blasze miedzianej. Z jednej strony przedstawia Matkę Boską rożniatowską; z drugiej biczowanie Chrystusa. Początek XVII w. Pochodzi z kościoła tarnowskiego na Burku. Wielkość 0·022/0·018 m.

50. **Skrzydło tryptyku** z Krużlowej dwustronne. *A.* Z jednej strony na całem skrzydle postać ś. Stanisława z zarostem na twarzy, w kapie, w infule i z pastorałem. Poniżej Piotrowina. *B.* Z drugiej strony skrzydło

podzielone na dwie części: od góry *a* Madonna z Dzieciątkiem w szkarłatnej sukni, zielonym płaszczu i z wieńcem róż na głowie siedzi na obłokach. Od dołu *b* ś. Bernard trzymający oburącz wszystkie narzędzia Męki Pańskiej, na tle nieba. Malowany olejno na drzewie lipowem, wys. 1·190, szer. 0·410 m. (por. 51).

51. **Skrzydło drugie** od tryptyku poprzedniego *A*. Z jednej strony przedstawia w całej długości skrzydła: ś. Jacka w zakonnym białym habicie i czarnym płaszczu na tle obłoków. Przed nim stół z krucyfiksem. *B*. Z drugiej strony skrzydło podzielone poziomą listwą znów na dwie części od góry *a* przedstawia ś. Wojciecha z brodą, z paliuszem na piersiach, ubranym pontyfikalnie, na tle niebieskiem. *b* Od dołu klęczy na puszczy ś. Franciszek w zakonnym stroju, przepasany białym sznurem. Obok niego klęczy zakonnik z książką. Wielkość, jak poprzednie.

52. **Obrazek** malowany olejno na blasze miedzianej Matki Boskiej w sukni niebieskiej, chuście białej. Wielkość 0·390/0·315 m. Pochodzi z wieku XVII, z dyecezyi tarnowskiej.

53. **Obrazek dwustronny** ze Zbyszyc przedstawia na stronie głównej *A* ś. Katarzynę aleksandryjską w ubiorze renesansowym w sukni czerwonej i gorsecie zielonym. Na głowie ma święta wielki czepiec złocisty. W lewej ręce trzyma miecz wsparty na złamanem kole, w palcach prawej ręki trzyma pierścień złoty. U nóg głowa brodata (por. fig. 15). Tło na wysokości głowy ś. Katarzyny złote, wytłaczane. — *B*. Na odwrociu Chrystus w cierniowej koronie, w płaszczu czerwonym, z trzciną w ręku. Tło kolorowe. Skrzydło tego tryptyku jest wysokie 0·729, szer. 0·282 m. z ramkami. Malowidło olejne na drzewie lipowem z XVII w.

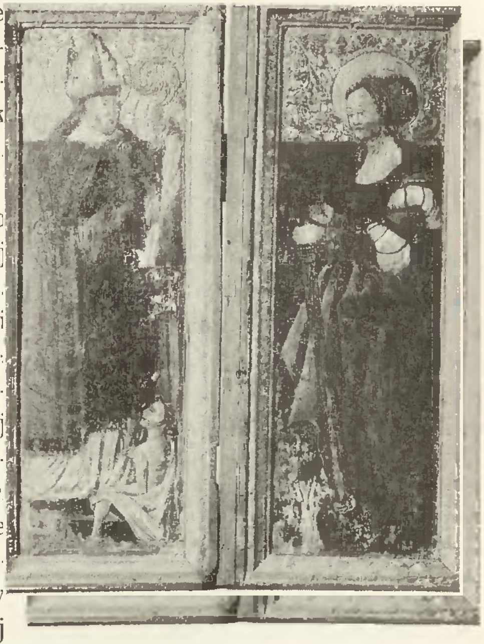

Fig. 15 Skrzydła tryptyku ze Zbyszyc. Wiek XVII.

54. **Pendant do poprzedniego** tworzy skrzydło drugie tegoż tryptyku i przedstawia ze strony głównej *A* ś. Stanisława w ubiorze pontyfikalnym z Piotrowiną u nóg i tłem wyciskanem złotem, o formach renesansowych na wysokości głowy. (Por. fig. 15). — *B*. Na odwrociu widać Matkę Boską Bolesną na tle kolorowem, z rękami złożonemi na krzyż, z mieczem na piersiach. Technika i wiek jak pod l. 53. Wielkość w świetle 0·650 m. wys., 0·207 m. szer., z oryginalnemi ramkami wys. 0·720, szer. 0·287 m.

55. **Obraz szczytowy ołtarza** z okolic Łącka, zamknięty półkolem zakreślonem od podstawy i przedstawia koronacyę Matki Boskiej na tle

złocistem wygniatanem. Malowany jest olejno na desce lipowej, podstawa jest 1·385 m. szeroką. Malował go, co najprawdopodobniej, małomiasteczkowy malarz w końcu XVII lub początku XVIII stulecia.

56. **Skrzydło tryptyku** z przedstawieniami *A.* na stronie głównej: *a* Nawiedzenie Matki Boskiej. *b* Trzej królowie. Tła przy nich wygniatane i złocone. *B.* Odwrocie: *a* Chrystus na krzyżu, u stóp Ukrzyżowanego Matka Boska i ś. Jan. *b* Chrystus upadający pod krzyżem w drodze na Golgotę. Tłem obrazów odwrocia jest pejzaż. Obrazy malowane olejno na drzewie przez malarza wyszłego ze szkoły cechowej krakowskiej XVIII w. Skrzydło w świetle jest 1·28 m. wys. a 0·51 m. szerokie, zaś z ramami w. 1·40 m., sz. 0·628 m. Obrazy bardzo zniszczone przez restauracyę, pochodzą z dyecezyi tarnowskiej.

57—58. **Obrazy dwa jednostronne.** Pierwszy wyobraża ś. Pawła apostoła z mieczem i księgą na tle pejzażu. Na ramach tarcza z herbami: Ślepowron, Oksza, Pilawa, Półkozic, tudzież inicyałami S. K. Drugi obraz przedstawia ś. Piotra. Tarcza czwórdzielna z herbami: Odrowąż, Prus 1°, Godzięba i Sulima oraz litery: A C C H
S C H
Malowane na drzewie lipowem olejno, z ramami są wysokie 2·045 m. i 0·565 m. szerokie. Robił je malarz cechowy w. XVIII, a pochodzą ze Słupca w dyecezyi tarnowskiej.

59. **Obraz Matki Boskiej** z Dzieciątkiem Jezus. Madonny popiersie w sukni purpurowej tj. karminowo-fioletowej z deseniem u szyi, a płaszczu lazurowym w gwiazdy złote, z bordiurą renesansową złoconą. Na głowie chusta biała, na niej narzucony płaszcz i włożona korona złota z czapką karminową renesansową. Nimbus okrągły z promieniami, korona i inne akcesorya zazłocone malarskiem złotem, dziś zwietrzałem, kamienie rubinowe na koronie malowane laserunkowo karminem na srebrnym podkładzie. Chrystus w białej sukience z żółtym, prawdopodobnie niegdyś złotym deseniem granatu, nogi ma nakryte chustą brudno-żółtą. Konturowanie sienną. Pod spodem napis polski w części zniszczony z apostrofą do Matki Boskiej, zaczynający się od słów: »Bądź pozdrowiona Panno piękna, najświętsza etc.« Obraz malowany olejno na płótnie w XVIII w. przez malarza cechowego, wysoki 0·775, szeroki 0·630 m., pochodzi z kościółka na górze ś. Marcina pod Tarnowem. Zrestaurowany przez p. Wł. Pochwalskiego r. 1902, przyczem podziurawione i częściowo wykruszone tło w dolnych częściach obrazu musiało być uzupełnione.

60. **Obraz Matki Boskiej** w otoczeniu śś. Pańskich, malowany olejno na drzewie lipowem, wysoki 0·853, szer. 0·622 m., przez malarza cechowego XVIII w. Pochodzi z najbliższych okolic Tarnowa.

61. **Koronacya Matki Boskiej** w otoczeniu świętych. Obraz malowany na blasze miedzianej olejno przez malarza XVIII stulecia, 0·710 m. wys., 0·965 m. szeroki, pochodzi z najbliższej okolicy Tarnowa.

62. **Obraz** szkoły cerkiewno-ruskiej, przedstawiający Chrystusa na tronie renesansowym, błogosławiącego, z księgą ewangielii wspartą na

kolanie. Dwaj aniołowie trzymają się kolumn tronu, obok którego stoją Matka Boska i ś. Jan z rękami na piersiach. Tło złocone wygniatane. Na predelli Wieczerza Pańska. Ramy oryginalne złocone. Malowidło olejne na desce lipowej wys. 1·018, szer. 0·805 m., predella w. 0·305, szer. 0·820 m. Z wieku XVII. Szkoły cerkiewno-ruskiej. Pochodzi z okolic Łącka.

63. **Ikonostaz** ruski z 12 apostołami, którzy umieszczeni w postawach stojących pod arkadami, podzielonymi słupami co drugi Apostoł, pomiędzy każdą parą Apostołów zwieszają się od arkad dwa kutasy na sznurach. Ponad słupami napisy ruskie. Malowany na desce lipowej wys. 0·965, dług. 2·255 m., szkoły cerkiewno-ruskiej, pod wpływem jak i Nr. 62 szkoły cechowej krakowskiej. Z XVII stulecia. Pochodzi z Łącka.

64. **Część ikonostazu** ruskiego, złożonego z 10 obrazków ze scenami z życia Chrystusa Pana. Dług. 1·570, szer. 0·400 m. z ramami, zaś w świetle 0·280/0·250 m. Pochodzą z Łącka.

65. **Obraz cerkiewno-ruski** z przedstawieniem Chrystusa Pana z brodą, w koronie z blachy mosiężnej. W lewej ręce trzyma Chrystus otwartą księgę, prawą błogosławi. Sukienka nałożona z drzewa z podkładem kredowym, srebrzona i złocona. Tło srebrne w deseń granatu. Na desce lipowej, wys. 1·004, szer. 0·548 m. Malarz pozostawał pod wpływem zachodnim, polskim. Obraz pochodzi z Łącka i jest dziełem XVII w.

Fig. 16. Ołtarz rzeźbiony z Rzezawy. Wiek XVIII.

66. **Obraz Matki Boskiej,** z Dzieciątkiem na ręce lewej, na głowach korony. Matki Boskiej popiersie okrywa sukienka z drzewa, naśladująca srebrną blachę. Kształt obrazu prostokątny z półkolistym wyskokiem u góry. Tło na niem wygniatane i złocone. Malowany olejno na desce jodłowej w. 0·850, szer. 0·505 m. w świetle, wyszedł z pod ręki malarza szkoły cerkiewno-ruskiej XVIII stulecia.

67. **Obrazek intarsyowany** z drzewa orzechowego i wiśniowego (?) przedstawiający Chrystusa na krzyżu, w ramkach oryginalnych renesansowych; wraz z niemi ma wys. 0·328, szer. 0·270 m. Zdaje się być dziełem tokarza lub mozaisty z XVII w.

68. **Obraz Wieczerzy Pańskiej** na płótnie, olejny, w tonie półmro-

cznym, na tle architektury sali z zawieszonym pająkiem ze świecącemi lampkami i kotarami, długi stół, za którym siedzi Chrystus z apostołami. Z okna widać księżyc i pejzaż oświetlony jego światłem bladem. Wielkość: wys. 0·875, szer. 1·040 m. Z końca XVII lub początku XVIII w. Restaurowany r. 1902 przez p. Wład. Pochwalskiego.

Fig. 17. Ornat z Kamienicy koło Łącka. Koniec XV w.

69. **Pejzaż** na płótnie olejny, malowany dekoracyjnie, szkicowo, przedstawia z lewej strony od widza młyn z zabudowaniami, bramą i murowanem otoczeniem. Z prawej strony sztafaż z pasterzami i owcami. Na pierwszym planie z przodu strumień, na drugich planach widok na zamki i góry. Obraz wys. 0·715, szer. 1·575 m., pochodzi z początku XVIII w.

Obrazów ciąg dalszy patrz w *Dodatku*.

70. **Ołtarz drewniany** snycerskiej roboty, barokowy, z połowy XVIII

wieku. Wysoki 2·65 m., szer. 2·25 m. Ze starego drewnianego kościoła w Rzezawie. (Por. fig. 16).

71. **Ornat** o deseniu renesansowym jasno-zielonym na tle białem, z granatem i wiśnią amarantowymi, oraz wazonami, rogami obfitości, tudzież kwiatami różowymi i białymi. Z katedry tarnowskiej, XVI w.

72. **Ornat** bardzo piękny, z kolumną haftowaną cieniowanym sposobem, przedstawia Chrystusa na krzyżu i czterech Ewangielistów ś. Z tyłu nowe boki są naśladownictwem aksamitu weneckiego, z motywem granatu jako ornamentem, jaki widzimy na przedniej stronie. Koniec XV w. Pochodzi z Kamienicy koło Łącka (Patrz. fig. 17).

73. **Ornat** haftowany, pięknej roboty. Na środkowej kolumnie w kształcie krzyża, złotem tkanej muszelkowym sposobem, wyhaftowany Chrystus na krzyżu. Na końcach ramion krzyża cztery godła ś. Ewangielistów. U dołu postać prałata w mitrze. Pod krzyżem pięć osób. Koniec XV w. Pochodzi z Siedlisk za Pilznem.

Ornatów ciąg dalszy patrz w *Dodatku*.

74. **Pacyfikał** z relikwiami z drzewa krzyża ś., z grawerunkami renesansowymi, gotycki przejściowy. Wys. 0·528 m. Z r. 1544. Fundacyi Achacego Jordana kaszt. zawichojskiego. Z herbem: Trąby. Pochodzi z Bobowy.

75. **Pierścień** srebrny z koralem wykopany w Krakowie na Małym Rynku.

Fig. 18. Głowa ś. Jana Chrzciciela snycerskiej roboty z XVI w.

76. **Relikwiarz** z głową ś. Jana Chrzciciela przedstawia uciętą głowę o przymkniętych powiekach, ustach otwartych. Cenna rzeźba z początku XVI w., cięta w drzewie lipowem, zagruntowana pokładem kredowym i malowana olejno. Na czaszcze otwór oszklony. Wys. 0·28, szer. 0·22 m., zapewnie wyrób krakowskiego snycerza. Pochodzi z kościoła w Bochni. (Patrz fig. 18).

77. **Rzeźba** ołtarzowa, część środkowa tryptyku (patrz fig. 19) zawiera pośrodku wysoki posążek Madonny na postumencie. Matka Boska przegięta charakterystycznym średniowiecznym ruchem w literę S, ubraną jest w suknię długą przepasaną w biodrach paskiem, płaszczem nakrytą, z koroną na głowie. W lewem ręku trzyma berło, prawą zaś ręką obejmuje Dzieciątko Jezus, trzymające w rączce jabłko. Na tle malowanem w ornament brokatu weneckiego widać nimby złocone. Z boków mamy cztery nisze z czterema rzeźbionymi posążkami świętych, t. j. z lewej

ś. Barbary, poniżej ś. Katarzyny, ze strony prawej w górze ś. Elżbiety, z dołu ś. Małgorzaty. Ponad rzeźbą wisi trójdzielne śródłęcze wycinane w przeźrocze o łukach przegiętych falisto, podzielonych na trzy pola wisiorami, a w górnej części zdobnych koronką, której motywem jest okienko gotyckie. Wymiary: 1·624 w., 1·165 m. sz., cięte w drzewie lipowem. Pochodzi z kościoła zburzonego w Szczawnicy i jest dziełem krakowskiego snycerza z połowy XV w.

78. **Rzeźba ś. Trójcy.** Na tronie gotyckim siedzi Bóg Ojciec w majestacie i trzyma między kolanami krzyż z rozpiętym nań Chrystusem.

Fig. 19. Rzeźba ołtarzowa ze Szczawnicy z XV w.

W górze cięte śródłęcze gotyckie. Rzeźba wyrobiona w drzewie lipowem jest 0·558 m. wysoką, 0·432 szeroką i dziełem snycerza krakowskiego z początku XVI w. Pochodzi z niewiadomego kościoła w dyecezyi tarnowskiej.

79. **Rzeźba ś. Anny samotrzecia** (fig. 20). Matka Boska karmicielka z Dzieciątkiem Jezus, przegięta ruchem w literę S, w sukni amarantowo-szkarłatnej błyszczącej, gdyż farba przejrzysta, kładziona na srebrnem tle, przepasanej w biodrach wąziutkim paskiem. Na ramionach ma Najświętsza narzucony płaszcz złocisty, podszyty materyą niebieską,

Fig. 20. Rzeźba ś. Anny samotrzeciej z końca XV w. roboty Wita Stwosza.

a w obfitych fałdach z charakterystycznymi wybiegami trójkątnymi okrywający kolana, na których w postawie na pół leżącej spoczywa nagie dzieciątko ssące pierś Matki, która podtrzymuje wdzięcznym nad wyraz ruchem plecy dzieciątka, zaś ręką lewą podaje piersi. Głowa Matki Boskiej okolona rozpuszczonym włosem, pochylona naprzód. Obok, na tej samej ławie, siedzi ś. Anna i ruchem pełnym troski kładzie prawą rękę na ramieniu Najśw. Panny, zaś lewą wyciąga do Jezusa. Ś. Anna ubraną jest w suknię złocistą o szerokich zfałdowanych rękawach, a nakryta płaszczem złoconym z podszewką niebieską, obficie zwijającym się na podołku. Głowa jej otoczona chustą, która przylega do twarzy, a druga wolno narzucona na głowę. Twarze i wszystkie akcesorya odznaczają się wysoką szlachetnością rysów i układu. Rzeźba jest dziełem pierwszorzędnej wartości, które wyszło z pracowni krakowskiej Wita Stwosza z końca XV stulecia. Wysokość rzeźby 0·970 m., szerokość podstawy 0·827 m. Pochodzi ze zburzonego kościółka w Olszynach.

80—81. **Rzeźby:** dwie figurki z drzewa. *a* Chrystus (Bonus pastor) wysoka 0·49 m., oraz *b* ś. Elżbieta, wys. 0·46 m. Obie z XVIII w., pochodzą z kościoła w Ptaszkowej.

82. **Rzeźba** w drzewie, przedstawiająca statuetkę Matki Boskiej przegiętej w literę S, z główką wzniesioną ku górze, z rękami do modlitwy, stoi na kuli ziemskiej opleconej wężem. Epoka rokoka. Wys. 0·290 m. Pochodzi z kościoła w Ujanowicach.

83. **Rzeźba:** statuetka Madonny ze złożonemi do modlitwy rękami, z alabastru, wysoka 0·49 m. Dzieło XVII wieku niewiadomego pochodzenia z dyecezyi tarnowskiej.

84. **Sukienka** srebrna barokowa, pozłacana, z kościoła w Bobowy.

85. **Tabakierka** bukszpanowa, malowana, z XVIII stulecia. Pochodzi z księstwa poznańskiego.

86. **Welum** z tiulu jedwabnego białego z haftem ornamentu kwiecistych gałązek srebrnych, z XVII w., pochodzi z kościoła w Niedźwiedziu.

87. **Włócznia:** Grot od włóczni znalezionej w Radłowie. Żeleźce wysokie 0·365 m.

DODATEK.

Już w czasie druku powyższego spisu wybrałem się do Tarnowa w celach konserwatorskich i przy tej sposobności w towarzystwie księdza prałata Bąby przeglądałem zbiory muzealne. Dało mi to sposobność dalszego dopełnienia mych notat o zabytkach tutejszych, więc dodatkowo daję ich krótki przegląd:

88. **Ampułki** dwie szklane, srebrem montowane, z pięknymi ornamentami, wykuwanymi w festony, z odpływem w kształcie wygiętej łabędziej szyjki, zakończonej pyszczkiem smoczym. Wys. 0·132 m., wiek XVII pochodzą z Gumnisk. Por. Katalog wystawy zabytków metalowych w Krakowie r. 1904 fig. 3.

89—90. **Dyptyczki** trzy ruskie, jeden z białą emalią, wykopany w Jarosławiu, z brązu.

91. **Kapa** z brokatu weneckiego oraz aksamitu strzyżonego, pąsowego, ze złotym okazałym deseniem szyszek i pączków na grubych łodygach. U góry na szkaplerzu trzy wielkie hafty z dwugłowymi orłami, bogato perłami, nicią srebrną i złotą, tudzież blaszkami trybowanymi naszyte. Piękne dwie złocone srebrne, okrągłe klamry gotyckie o łętach skręcanych spinają kapę na piersiach. Kamienie sadzone niegdyś w klamrach, jakoteż perły częściowo z haftów wyłupane. Pochodzi z kościoła w Pilźnie. Por. Katalog wystawy zabytków metalowych w Krakowie r. 1904 fig. 4.

92. **Kapa** z Nawojowej z adamaszku zielonego wzorzystego, o motywach goździków i arabesek. Z końca wieku XV lub z początku XVI.

93. **Kapa** z kilimku tureckiego jedwabnego i złotem przetykanego. Ornament złożony z pasków, wilczych zębów i rombów. Pochodzi z Rożnowa. Wiek XVI.

94. **Kapa** z brokatu złotego, na jedwabnem tle czerwonem wije się ornament z pączków gwoździków, ujęty w linie dwułukowego liścia. Pochodzi z kolegiaty wojnickiej. Wiek XVI.

95. **Kapa.** Na jedwabiu żółto-morelowym i białym aplikacye kwiatów i motyli. Z Trzesówki koło Kolbuszowy. Wiek XVII.

96. **Kapa** z brokatu srebrnego, na białem tle niebieskie paski i rzuty kwiatów na kręconych łodygach. Wiek XVIII.

97—8. **Kapa i ornat** z końca XV wieku, z aksamitu czerwonego z deseniem złotem przetykanym (kędziorkowy), szerokich serpentyną wijących się łodyg czepiają się pączki, jakby bławatu. Przy kapie spód z brokatu zielonego wschodniego. Tak na kapie, jak ornacie widzimy herb haftowany: dwugłowego orła. Pochodzą z Pilzna.

99—100. **Kapa i ornat** na fioletowem jedwabnem tle stylizowane słoneczniki złote i srebrne. Materyał wschodni, japoński (?). Kapa pochodzi z Mielca, ornat z Gawłuszowic.

101. **Laska t. zw. berło brackie,** toczone z drzewa i polichromowane. Trzon okrągły pierścieniami rozczłonkowany. U wierzchu w obramieniu eliptycznem, barokowem z jednej strony malowidło z przedstawieniem ś. Trójcy o trzech twarzach na tle żółto-pomarańczowem, z drugiej strony zatarty herb. Ramki srebrzone, trzon czerwony, pierścienie na nim niebieskie. Wysokość całkowita 1·67 m. Wiek XVIII. Pochodzi ze Zbyszyc.

102. **Miseczka** miedziana, srebrzona, z ornamentem rytowanym o wstęgach bizantyńskich, z napisem ruskim z r. 1681. Średn. 0·190 m. Kupiona w Krakowie. Por. Katalog wyst. zab. met. w Krakowie w r. 1904 Nr. 472.

103. **Obraz Zdjęcia z krzyża** (fig. 21). Z krzyża zdjęto już ciało Chrystusa, trzymane na prześcieradle przez dwóch mężczyzn. Poza Chrystusem klęczy Matka Boska ze złożonemi rękoma, otoczona grupą dwóch świętych niewiast z ś. Janem. Z prawej i lewej strony tej grupy wiszą jeszcze

na krzyżach dwaj łotrowie z porąbanemi nogami. Z ran ich cieknie krew. Tło wyciskane w deseń winogradu, srebrzone i przeciągnięte żółtą farbą przejrzystą dla uzyskania efektu złocenia. Obraz malowany na desce lipowej 1·78 m. wys. i 1·40 m. szer., olejno na gruntowaniu kredowem. Obraz powstał pod wpływem malarstwa cerkiewno-ruskiego, stąd pochodzi jego archaiczny wygląd i dlatego nie sądzę, by mógł powstać wcześniej, jak w XVI wieku. Pochodzi z Chomranic koło Sącza.

104. **Obraz Matki Boskiej Różańcowej** (fig. 22) z dzieciątkiem Jezus na ręce lewej. W prawej trzyma Madonna kwiat róży. Okryta suknią

Fig. 21. Obraz Zdjęcia z krzyża przed restauracyą.

wzorzystą, z motywem gwiazd i rozet i okazałym płaszczem białym o podobnym co suknia deseniu. Cała postać Matki Boskiej w promienistej aureoli. Dzieciątko Jezus ręką prawą błogosławi, w lewej trzyma gruszkę. Tło stanowią krzaki róży zielone, a w kątach górnych obrazu unoszą się postacie aniołów o mieniących się skrzydłach. Malowany na desce lipowej olejno, na podkładzie kredowym. Wys. 1·68 m., szer. 1·12 m. Wiek XVII. Pochodzi z Cerekwi koło Bochni.

105. **Obrazy tryptyku ze Szczepanowa** przedstawiają w głównym obrazie: ś. Rodzinę na tle gładkiem złoconem. Od góry wyciskane śród-

łęcze renesansowe. U spodu przedstawienia klęczy rycerz w zbroi złocistej z tarczą, na której pomieszczony herb Leliwa. Na skrzydłach otwartych mamy cztery sceny: *a)* Ofiara ś. Joachima w świątyni; *b)* ś. Joachima spotkanie ze ś. Anną; *c)* ś. Joachim w drodze i *d)* Odwiedzenie świątyni (Tempelgang). Na odwrociu skrzydeł widzimy na żółto malowanych tłach: śś. *a)* Barbarę, *b)* Elżbietę, *c)* Katarzynę aleks. oraz *d)* Małgorzatę. Ramy

Fig. 22. Obraz Matki Boskiej Różańcowej. Przed restauracyą.

tryptyku oryginalne, jak i obrazy, z początku XVI w. Wymiary zamkniętego tryptyku wynoszą 1·288 m. wys. i 0·975 m. szer. Malowany olejno na podkładzie kredowym przez malarza cechu krakowskiego.

106. **Obraz z Wojakowej,** wielkości 2·18 m. wys., 1·61 m. szer., malowany techniką mieszaną na deskach (6-ściu) lipowych przez artystę cechowego krakowskiego w XVI stuleciu. Aczkolwiek mocno zniszczony, znać, że malował go artysta cechowy wybitniejszych zdolności, przebija

to w pięknym rysunku głów, zwłaszcza kobiecych. Powstał on pod wpływem mistrza Hansa z Kulmbachu, co uwidocznił malarz w subtelniejszym rysunku, zwłaszcza postaci kobiecych, tudzież w użytych przezeń typach. Przedstawia obraz Madonnę w promienistej aureoli, otoczonej chórem aniołów, zaś u spodu obrazu wielką grupę stojących świętych Pańskich Męczenników i Wyznawców na tle krajobrazu.

107. **Ornat** z Porąbki uszewskiej. Na przedniej kolumnie środkowej haft z XVI stulecia, wysoki, częściowo na drewnianej rzeźbie, z przedstawieniem Męki Pańskiej, tj. Chrystusa na krzyżu, tudzież postacie Matki Boskiej i ś. Jana. Na tylnej kolumnie widzimy wstawiony fragment z XIV wieku z czterema orłami koronowanymi piastowskimi, haftowanymi złotem na czerwonem tle wełnianem. Boki ornatu późniejsze XVIII wieczne z wyblakłego adamaszku, który niegdyś czerwony, dziś przybrał kolor kawowy.

108. **Ornat** z XV wieku, z haftowaną kolumną środkową. Na jej przedniej stronie widzimy cztery przedstawienia, mianowicie: Nawiedzenie Matki Boskiej, Ofiarowanie w świątyni, Trzej Magowie i Narodzenie Pana Jezusa. Na tylnej kolumnie: Zmartwychwstanie, Obrzezanie i Zwiastowanie. Boki ornatu późniejsze, z deseniem w pasy. Pochodzi z kościoła w Lubzinie koło Dębicy.

109. **Ornat** z kościoła w Zbyszycach z haftowaną kolumną krzyżową, z przedstawieniami: *a*) Pocałunek Judasza, *b*) Krucyfiks (pośrodku kolumny), *c*) Biczowanie, *d*) Koronowanie cierniem, *e*) Scena z Męki Pańskiej, niezrozumiała wskutek zniszczenia mocnego haftu. Boki z aksamitu czerwonego, przetykanego złotem. Koniec wieku XV.

110. **Ornat** z aksamitu genueńskiego przetykanego złotem. Na kolumnie środkowej haft złoty, przedstawiający naprzemian świeczniki i medaliony z Madonną i świętymi. Ornat pochodzi z pod Sącza. Wiek XVI.

111. **Ornat** z acupicturą na kolumnie środkowej z przedstawieniem: *a*) Matki Boskiej, *b*) ś. Brunona (?), *c*) ś. biskupa (?), *d*) Chrystusa jako dobrego pasterza z barankiem, wreszcie *e*) postacią świętego z banderolą bez napisu. Boki z surowego jedwabiu, ciemno-czerwona mora. Wiek XVI. Pochodzi z kościoła w Podolu.

112. **Ornat** z Lubziny z żółtego aksamitu, kolumna krzyżowa z acupicturą na złotem tle, przedstawiającą Chrystusa na krzyżu. Wiek XVI.

113. **Ornat** z czerwonego adamaszku z haftem na kolumnie krzyżowej Męki Pańskiej. Pochodzi ze Szczepanowa. Wiek XVI.

114. **Ornat** z Brzozowej z aksamitu genueńskiego, wzór fioletowy. Kolumna środkowa z altembasu z orłem polskim, na którego piersiach herb Batorego. Pięknie utrzymany.

115. **Ornat** z mieniącego się brokatu z ornamentem wijącym się wolut kwiatowych, z XVI wieku. Pochodzi z kolegiaty wojnickiej.

116. **Ornat** z XV wieku z haftem wypukłym, z postaciami świętych na krzyżowej kolumnie, zaś boki z altembasu. Pochodzi ze Straszęcina.

117. **Ornat.** Na kolumnie środkowej haft złoty o motywie granatu.

Boki z perskiego brokatu z czerwonem tłem, z serpentyną ornamentu z gwoździków i róż. Wiek XVII. Pochodzi z kolegiaty wojnickiej.

118. **Pacyfikał** ze szkła złoconego i kolorowanego, łączonego zapomocą papieru i drzewa, z wizerunkiem Chrystusa ukrzyżowanego. Wys. 0·506 m., wiek XVIII. Pochodzi z kościoła w Rzochowie koło Mielca.

119. **Rączka** czyli wskazówka do tory srebrna, filigranem, koralem, bursztynem i granatkami ozdobiona. Długości 0·22 m. Pochodzi z okolic Łańcuta z XVIII w.

120. **Rzeźba.** Głowa Chrystusa w cierniowej koronie, z terrakoty polewanej barwnie. Pochodzi ze zbiorów ks. Leszczyńskiego.

121. **Szafa** oszklona kolbuszowskiej roboty, z drzewa intarsyowanego, z początku XIX w.

122 **Zamków** i **kłódek** żelaznych z XVII i XVIII w. sztuk 10, tudzież skrzynia bracka, pochodząca z Bochni.

Kraków, w czerwcu 1904.

KAFLE ŚREDNIOWIECZNE
ZNALEZIONE W OŚWIĘCIMIU.

Opisał
ADAM CHMIEL.

Przy zakładaniu fundamentów domu XX. Salezyanów w Oświęcimiu w r. 1900 znaleziono w nasypisku kilkanaście średniowiecznych »kafli glazurowanych z modelowanemi postaciami ludzkiemi i herbami«. Konserwator tego okręgu prof. Sławomir Odrzywolski (ob. »Teka Konserwatorów Galicyi zachodniej«, Kraków, 1900, t. I, str. 465) postarał się, że zabytki te dostały się w części do Muzeum historycznego m. Krakowa, tworzącego się przy Archiwum aktów dawnych m. Krakowa, w części do Gabinetu archeologicznego Uniw. Jagiell. Do pierwszego zbioru weszło kafli 10 doskonale zachowanych, do drugiego zaś dublety poprzednich w liczbie 5, gorzej zachowane i 6-y kafel z pewną odmianą herbu kafla, znajdującego się w Archiwum — o czem niżej wspomnimy.

Z tegoż samego źródła pochodzą kafle, które do końca listopada 1904 r. były w prywatnem posiadaniu, obecnie przeszły drogą kupna do rąk antykwaryusza w Krakowie p. Markusa Szwarza. Są to kafle, doskonale na zewnątrz zachowane a wymienione tutaj pod 1, 4, 6, 7, 9, 11.

Fragmenty takich samych kafli, jak to dopiero po odkryciu w r. 1900 w Oświęcimiu oznaczyć było można, znane były już u nas od r. 1884, ogłoszone przez Dra St. Tomkowicza i St. Lindquista w pracy »Szczątki średniowiecznego zameczku zwanego Wołek na gruntach wsi Kobiernice« (Sprawozd. komisyi historyi sztuki Akad. Um. t. III, z. I). Na tablicy IV, dołączonej do tej pracy, podano tam w rysunku 8 kawałków kafli z zamku Wołek pochodzących, które wobec znalezionych kafli w Oświęcimiu należy sprowadzić do pięciu odmian kafli, ponieważ kawałki, oznaczone nr. 2, 3, 4, 8 są fragmentami jednej odmiany kafla. Musimy tu dodać, że nie wszystkie odmiany fragmentów kafli, znalezionych w zamku Wołek,

podano w rysunkach. Było ich tam więcej i to dość ważnych, na co przy dalszym opisie zwrócimy uwagę. Fragmenty te znajdują się obecnie w Gabinecie archeologicznym Uniw. Jagiell. na tablicy nr. inw. 9354, złożone tamże przez p. Tomkowicza.

Kafle z Oświęcimia mają kształt kwadratowy, dwa tylko z nich, t. zw. połówki, prostokątny, t. j. mają mniejszą szerokość, wysokość zaś ich jest jednakowa, a mianowicie oba mają szerokości 15 cm., jeden wysokości 21 cm., drugi 21·5 cm. Wysokość kafli nie jest ścisła i wynosi od 20·5 cm. do 21·5 cm., również i szerokość ich chwieje się między 19·5 cm., a 20·5 cm. Usuwając jednak małą różnicę w wymiarach, która wynosi około 0·5 cm., przyjąć należy wymiar kafli 20 cm. szerokości i 21·5 wysokości. Głębokość kafli, czyli ich grubość do zapełnienia gliną wewnątrz, wynosi około 10 cm.

Ogólny widok kafli jest ten, że przód stanowi czworoboczna płaszczyzna, od której ku tyłowi zwężane są ściany do pewnej objętości i zamknięte kolistą linią, tworząc przez to pustą wewnątrz przestrzeń dla zapełnienia jej gliną przy stawianiu pieca. Na kołnierzu tylnych otworów są u niektórych z boku dziury, służące do łączenia kafli. Wygląd strony wewnętrznej kafli wskazuje, że robione były odręcznie, wszędzie widać tę nierówność, a wnętrze nosi ślady rowków pozostałych od palców robotnika. Kafle są bardzo dobrze wypalone, boki ich są prawie zupełnie czyste, czerwone, mimo, że kafle te pochodzą z rozebranego pieca, na co wskazuje ich wnętrze zaczernione i ze śladami gliny.

Powierzchnie frontowe kafli, ozdobione doskonałemi płaskorzeźbami, glazurowane są zieloną polewą, nie jednakową na wszystkich, tylko z odcieniami barwy jaśniejszej lub ciemniejszej, a nawet jasno brunatnej.

Płaskorzeźby trzymane są swoją wypukłością w równej ogólnej płaszczyźnie, to znaczy, że figury nie występują zbyt poza poziom brzegów kafli. W tym celu tła płaskorzeźb są zagłębione i na każdym kaflu biegnie po wszystkich czterech bokach brzeg o szerokości 1 cm., a w stosunku do tła płaskorzeźb na 2—4 milimetry wystający. Płaskorzeźby na kaflach są dwojakiego rodzaju: jedne mają za temat scenę rodzajową, mianowicie scenę z polowania, drugie ozdobione są herbami na gotyckich tarczach. Jeden nadto kafel przedstawia postać świętego.

Kafli ze scenami rodzajowemi jest cztery, z tych trzy kwadratowe i jeden mniejszy, t. j. o szerokości 15·0 cm. Jest to kafel narożny, bo prawą jego stronę tworzy płaszczyzna kwadratowa pod kątem prostym (dzisiaj w połowie po przekątni odbita), na której jest (w części) płaskorzeźba kafla z herbem (ob. fig. 12 trzecie i czwarte pole).

1. Odrębnym jest tylko jeden kafel (fig. 1), węższy, szerokości 15·0 cm., a wysokości 21·5 cm. Kafel ten nie jest »narożnym«, ponieważ strony jego boczne, prawa i lewa, jak u innych kafli, zbiegają się ku tyłowi. Był on przez środek pęknięty, obecnie jest sklejony. Przedstawia stojącą na wprost postać św. Olafa, króla i patrona Norwegii (* 970). Ikonografia (ob. Detzel, Christliche Ikonographie, B. II) przedsta-

wia go w stroju królewskim z siekierą w ręce, ponieważ od topora zginął. Na naszym kaflu postać św. Olafa ma głowę nieco przydłużną, czoło wypukłe, na twarzy brodę i wąsy, na głowie koronę królewską. Głowa cała (od szyi) otoczona jest nimbusem okrągłym, płasko trzymanym o zaznaczonych promieniach do środka zbiegających. Ubrany jest w tunikę i przepasany w środku pasem z jakiejś tkaniny, w trzy zwoje zwiniętym i nieco zwisającym. Tunika sięga powyżej kolan i spada od wypukłości klatki piersiowej, silnie naprzód występującej, w równych fałdach ku dołowi. Nogi, nieco rozkroczone i stopy zwrócone w bok, zdają się być okryte obcisłemi skórniami, kolana i górna część łydek silnie modelowane. Stopy bardzo wąskie, śpiczasto zakończone. Na ramiona zarzucony płaszcz, sięgający prawie do kostek, spięty ściśle pod szyją i od tego spięcia odrzucony poza obie ręce na plecy; oba brzegi płaszcza spadają w trzech fałdach na dół. Obie ręce, zgięte w łokciu, skierowane są odśrodkowo na dwie strony, w lewej trzyma na dłoni »świat«, t. j. kulę z krzyżem, w prawej siekierę, zwróconą ostrzem ku prawej (herald.) stronie, na długiem do stóp dochodzącym stylisku, ustawionem pionowo. Jest to rzeczywiście topór, a nie halabarda, ponieważ niema grotu u góry i kolca albo haka po przeciwnej stronie siekiery i osadzony jest przez ucho na stylisko. Artysta, który postać tę modelował, z umysłu widocznie stylisko toporu przedłużył aż do ziemi.

Fig. 1.

Należy jednak zwrócić uwagę, że postać św. Władysława króla w podobny sposób, jak postać św. Olafa, wyobrażoną jest na dukatach polsko-węgierskich Władysława Warneńczyka (z połowy XV w.). Tylko, że tu (fig. 2) św. Władysław trzyma w prawej ręce nie siekierę (topór), lecz halabardę z grotem u góry i kolcem po przeciwnej stronie jej ostrza.

Fig. 2.

Fragmenty kafla ze św. Olafem podał Dr Stanisław Tomkowicz we wspomnianej przez nas na początku pracy, a są to kawałki oznaczone tamże nrami 2, 3, 4 i 8.

2. Kafel kwadratowy (fig. 3), 20·5 cm. szer., a 21 cm. wys., wyobraża rycerza w zbroi, w hełmie z chustą w tyle i z opuszczoną przyłbicą, pędzącego na koniu po (skalistej) drodze. W prawej ręce dzierży rycerz kopię, złożoną do uderzenia, gdyż tylny jej koniec trzyma pod pachą

ręki. Rycerz wraz z koniem zwrócony jest profilem w lewo (herald.). Fragmenta podobnego kafla wykopane były także z ruin zamku Wołek, a mianowicie dochowała się (w Gabinecie Arch. Uniw. Jagiell.) dolna część z tylnymi nogami i ogonem konia i inna część z łbem konia. Zad konia przypada jednak na lewą (herald.) stronę kafla, łeb na prawą, zatem koń i rycerz na nim zwrócony był w prawą stronę, więc w stronę przeciwną, niż na naszym kaflu. Rysunek obu kafli jest ten sam. Znaczy to, że na piecu kafle te umieszczone były obok siebie i przedstawiały dwóch rycerzy, godzących na siebie kopijami.

3. Kafel (fig. 4), również kwadratowy, 19·5 cm. szer. a 21·5 cm. wys., przedstawia wśród górzystej i leśnej okolicy biegnącego jelenia (w lewo), którego za łopatkę prawej przedniej nogi trzyma zębami chart, biegnący

Fig. 3.

Fig. 4.

obok niego. U góry kafla, w prawym rogu poza jeleniem widzimy stojący na wzgórzu kościół, widoczny z boku lewego i frontu. Architektura kościoła zaznaczona jest liniami: na froncie wielkie drzwi o gotyckim łuku (pod kątem ostrym), z boku zaś czterema pionowemi liniami, przeciętemi w $^2/_3$ wysokości od dołu linią poziomą. Dach kościoła pulpitowy, ma na szczycie frontowej i tylnej fasady krzyż, w środku zaś szczytu dachu jakby małą wieżyczkę, czy również krzyż. W zamku »Wołek« znalazła się ta część kafla, na której jest kościółek.

4. Kafel kwadratowy, 20·5 cm. szer. a 20·5 cm. wys. (fig. 5), przedstawia na gładkim tle rycerza w całej zbroi, w hełmie, lecz z odsłoniętą twarzą, siedzącego w siodle na koniu, obu zwróconych w lewo bokiem. Rycerz przebija włócznią smoka, wijącego się pod kopytami konia. Włócznia pod silnem pchnięciem przeszła przez paszczę i szyję smoka i oparła się grotem o ziemię. Ruch rycerza jest doskonale oddany, wbija on włócznię oburącz, trzymając ją przełożoną poza szyję konia prawą ręką po-

nad swoją głową i hełmem, a lewą poniżej, na której nadto ma zarzucone lejce. Poza rycerzem widać na tle u góry sześciopromienną gwiazdę. Jest to więc znana ikonograficznie postać św. Jerzego, bez nimbusu, który jednak gwiazda umieszczona poza nim oznaczać może. (Por. pieczęć Przemysława ks. wielkopolskiego z r. 1247. Piekosiński Fr. Pieczęcie polskie wieków średnich. Kraków 1899, nr. 130, fig. 100). W Gabinecie archeol. Uniw. Jagiell. znajduje się drugi egzemplarz tego kafla.

5. Kafel jest narożnym (fig. 6), ponieważ prawy jego brzeg ku tyłowi nie ma zwężającej się ściany, lecz ścianę pod kątem prostym, a na niej tarczę z herbem jak fig. 12 (w dolnej części dochowaną). W szeregu kafli pieca zajmował on prawy jego bok. Należy ten kafel do tak zwanych połówek, gdyż ma szerokości 15 cm. na 21 cm. wysokości, a przedstawia giermka na koniu. Tło kafla jest gładkie. kilka tylko krzaczków na dole wskazuje leśną okolicę. Koń zwrócony jest w prawo (herald.) w postawie wspiętej, gdyż przedniemi nogami wstępuje na jakieś wzgórze. Giermek siedzi na koniu w wysokiem siodle, z lewego boku ma zatknięty za pas topór, w prawej zaś ręce trzyma róg, w który dmie. Włosy na głowie długie i związane w tyle w pukiel. Ubrany jest w suknię po kolana, nogi w obcisłych skórniach, stopy spiczasto zakończone. Przed koniem z boku, a w samym rogu kafla jest chart, w postawie wstrzymującej się, gdyż przednie nogi ma przed sobą silnie oparte o ziemię, a smycz, na której go trzyma giermek, jest wypreżona. Fragment tego kafla, a mianowicie tułów giermka, widzimy na rycinie w pracy p. Tomkowicza nr. 5; złożony został w Gab. Arch. Uniw. Jagiell. Tutaj dostał się także z wykopaliska oświęcimskiego drugi cały egzemplarz.

Fig. 5.

Podobizny (cynkotypie) czterech kafli, tu pod 2—5 wymienionych, podane były bez żadnego opisu w »Roczniku krakowskim« t. VI. »Kraków, jego kultura i sztuka« (Kraków 1904) fig. 331, str. 287. Gdyby chodziło o wskazanie podobnej sceny z polowania na materyale sfragistycznym, to moglibyśmy porównać ją ze sceną polowania, wyrażoną na pieczęci Święcy, wojewody gdańskiego, zawieszonej przy dokumencie z r. 1308 (Vossberg, Die schlesischen Siegel des Mittelalters, Berlin, 1854, str. 37, Taf. 21). Widzimy na niej na koniu postać, która trąbi w róg, (w lewo) obok biegnącego charta a przed nimi ściganego jelenia i trzema gałązkami dębowemi zaznaczony las. Oczywiście, że trudno przyjąć jaki związek między tą pieczęcią a kaflami, podobne sceny z polowania tu

i tam wskazują tylko (oprócz innych) na motyw, używany w średnich wiekach do przedstawień plastycznych lub miniaturowych, a wzięty z ówczesnego życia i zajęcia.

Kafli z tarczami herbowemi jest pięć. Tarcze nie zajmują całej powierzchni, gdyż ich szerokość wynosi od 15·3 cm. do 19 cm. Są okroju gotyckiego, o szczycie równym. Tarcze wraz herbami są umieszczone na powierzchni kafli, tworząc przez to dwa tła, jedno kafla, drugie wypuklejsze od niego pole herbowe tarczy, na którem dopiero widzimy płasko modelowany herb.

6. Pierwszy z nich na kaflu (fig. 7) o wymiarach 19·5 cm. szer. a 21 cm. wys. ma tarczę herbową (16·4 cm. × 18·5) podzieloną pionowo przez środek na dwa pola. Na prawem polu półorła śląskiego bez korony na głowie, zwróconego w prawo, w lewem polu 3 lilie heraldyczne pojedyncze, umieszczone pod sobą pionowo. Jest to herb miasta Bielska (po łac. Bilicium, Bilica) należącego do księstwa cieszyńskiego. Taki herb m. Bielska widzimy na pieczęciach ogłoszonych przez H. Saurma, Wappenbuch der schlesischen Städte u. Städtel, Berlin, 1870, szp. 19, 20. Saurma wymienia jako najstarszą pieczęć Bielska (dopiero od r. 1312 miastem będącego) z aktu z r. 1582 z napisem: SI. MAIVS. CIVITATIS. BILICENSIS. nie podaje jednak jej rysunku. Jest to niewątpliwie pieczęć z XVI w., sądząc według renesansowych liter napisu, w czem Saurma jest ścisły. Pieczęć, opisana przez Saurmę, zgadza się najzupełniej, oprócz napisu, z pieczęcią tegoż miasta, którą niżej podajemy, z XV w., znajdującą się na akcie papierowym (w Arch. m. Krakowa: Acta variar. civitatum), wydanym przez »purgmistrza a Radę miesta Bilska... v patek po st. Lucyei, letha panie 1542«. Przedstawia ona (ob. fig. 8, podług rysunku p. Stan. Wyspiańskiego, nieco powiększona), św. Mikołaja, w infule biskupiej, z nimbusem koło głowy, z pastorałem w lewej ręce. Św. Mikołaj siedzi na stolcu biskupim podłużnym, przed nim stoi tarcza gotycka z herbem m. Bielska, identycznym z herbem przedstawionym na kaflu tak w rysunku, jak i w szczegółach, np. rozpięte skrzydło orła ma tu i tam trzy pióra (większe). Napis na pieczęci biegnie z lewej i prawej strony, minuskułą gotycką: ∗ s ∗ ciuita ∗ | ∗ tis ∗ belici ∗ (s[igillum] ciuitatis belici). Saurma (l. c.), opisując herb m. Bielska, czyni uwagę, że lilie heraldyczne,

Fig. 6.

umieszczone w herbie Bielska, mogą się odnosić do dawniejszych stosunków tegoż miasta do biskupstwa śląskiego (wrocławskiego). Na podstawie ogłoszonych potem pieczęci śląskich można stwierdzić, że lilie pojedyncze i podwójne pojawiają się już w pierwszej połowie XIII w. Taką pojedynczą lilię widzimy na pieczęci, zawieszonej przy dokumencie z r. 1235, Crizana, kantora wrocławskiego (Schultz Al. Die schlesischen Siegel, Breslau 1871). Na pieczęci biskupa wrocławskiego Jana III (1292—1301) jest lilia podwójna po obu stronach stojącej postaci biskupiej (zob. Pfotenhauer P. Die Schlesischen Siegel von 1250—1300 (1327), Breslau 1879, str. 15, tabl. IX, nr. 56), na drugiej pieczęci tegoż biskupa (tamże, nr. 58) znajdują się po dwie lilie heraldyczne z każdej strony. Również na pieczęci Henryka z Wierzbna, kanonika wrocławskiego (1315) widzimy też lilie. — Drugi egzemplarz tego kafla, pochodzący z Oświęcimia, złożony został do zbiorów Gabinetu archeologicznego. Oprócz tego znajdują się tamże fragmenty z niego, pochodzące z zamku Wołek, a mianowicie dwa kawałki z figury orła i jeden z lilij heraldycznych.

Fig. 7.

7. Drugi kafel (szer. 19·5 cm., wys. 21·3 cm.), ma tarczę 15·4 cm. szer., a 18·6 cm. wys.; w rogach dolnych kafla (fig. 9) znajduje się nadto poza brzegiem tarczy gałązka roślinna z trzema wypukłemi listkami. Na tarczy lew czeski w koronie na głowie, zwrócony w lewo, wspięty na tylnych łapach, ogon podwójnie rozszczepiony. (Drugi egzemplarz kafla tegoż pochodzenia i fragment z Wołku w Gabinecie archeol. Uniw. Jagiell.).

Fig. 8.

Przy poprzednim kaflu zdołaliśmy wykazać, że przedstawiony jest na nim herb m. Bielska, przy tym drugim również mamy herb, na co wskazuje tarcza herbowa i stylizowany herbowy lew czeski. Czyjże więc jest to herb? Mógłby to być

herb miasta śląskiego Kładzka. Takiego bowiem lwa, t. j. w tej samej postawie, używało i używa to miasto w swoim herbie, jak wskazuje najstarsza jego pieczęć z XIII wieku. (Por. Saurma: Wappenbuch, str. 74 i tabl. III, nr. 88). Jedna jest tylko między herbem m. Kładzka a herbem wyrażonym na kaflu różnica heraldyczna, że lew w herbie kładzkim zwrócony jest w prawo, a na kaflu w lewo. Zapewne, że ścisłości heraldycznej to uchybia, lecz wiemy także, że często w takich wypadkach nie liczono się z nią wówczas. Oprócz Kładzka miasto Zgorzelice (w pow. lignickim, Gorlitz) miało w XVI w. takiegoż lwa czeskiego w prawo na swojej sigillum secretum, toż samo miasto Bystrzyca (Habelschwert) (w wrocławskim) na pieczęci z XV wieku i w powiecie bystrzyckim miasteczko Landeck, wreszcie Klinkowice (Königsberg) w księstwie opawskiem.

Fig. 9

Fig. 10.

8. Trzeci kafel, 20·0 cm. × 21·3, ma tarczę 15·2 cm szerokości, a 18·5 cm. wys. (fig. 10), na niej gryf skrzydlaty, zwrócony w lewo, wspięty przedniemi nogami. Prawe skrzydło gryfa ma układ piór prosto, lewe zaś pióra dłuższe, zagięte i podgięte pod skrzydło prawe Na dolnej części szyi gryfa znajduje się korona na dół zwrócona z kilkoma (3) pierścieniami jej rzeczywistej podstawy. Między fragmentami kafli, pochodzących z zamku Wołek, znajdują się dwa z tego kafla z polewą zieloną, t. j. szyja gryfa z koroną, a nadto inny ciekawszy fragment z tylnemi nogami i częścią ogona. Wymiary jego są te same, co na naszym pełnym kaflu, jak to z tego fragmentu oznaczyć można. Różni się on jednak tem od naszego, że nie ma wcale polewy i cała jego powierzchnia, a więc tarcza i gryf, mają barwę czerwonawą wypalonej gliny.

9. Czwarty kafel (19·7 cm. × 21·4 cm.) ma tarczę 15·3 cm. × 18·6 cm., na niej herb Pelikan (fig. 11) w $^3/_4$ w lewo, stojący nad gniazdem swoich piskląt, wyrażonym w ten sposób, że na jednej gałązce suchej stoi na

jednej nodze pelikan, na drugiej gałązce dwa pisklęta, z dzióbkami do góry zwróconymi. Pelikan dzióbem rozrywa swoją pierś, skrzydła jego są w połowie zgięte. Poza pelikanem t. j. z prawej strony tarczy, przy brzegu stoi drzewo o obciętych cienkich konarach i bujnej koronie drzewa. Drugi egzemplarz tego kafla z Oświęcimia jest w Gabinecie archeologicznym, a nadto tamże znajdują się dwa fragmenty, pochodzące z zamku Wołek (t. j. część Pelikana i część wierzchołkowa drzewa).

Symbol »Pelikana« karmiącego swoje dzieci jest powszechnie znany, tu użyty on jest jako herb, gdyż umieszczony na tarczy. Do kogo się odnosi, trudno oznaczyć, gdyż herb Pelikan stanowi godło miast, jak i rodowe, żeby tylko wymienić śląską rodzinę Ottendorfów. (Scharberg'sches Wappenbuch z XVI w., z rękopisu przekalkowane rysunki przez Luchsa 1860 r. w Archiwum król. w Wrocławiu. — Wiadomość udzielona mi przez p. Dra St. Krzyżanowskiego).

Fig. 11.

10. Najwięcej interesującym z punktu heraldycznego jest kafel piąty, którego drugi egzemplarz, odmienny, jednak pochodzący z Oświęcimia, znajduje się w Gab. archeol., a części z tego, który znajduje się w Archiwum m. Krakowa, mianowicie część pola herald. 2-go i 4-go wydobyte były z gruzów z zamku Wołek (Gabinet archeol.). Kafel, znajdujący się w Archiwum, jest 20 cm. szeroki a 21·5 cm. wysoki, tarcza na nim 16 cm. szeroka a 19 cm. wys., podzielona jest przez środek linią pionową i poziomą na cztery pola heraldyczne (fig. 12).

W pierwszem polu jest orzeł zwrócony głową (bez korony) w lewo, z rozpiętemi skrzydłami, o czterech większych piórach każdy i ogonem trójdzielnym, ujętym u nasady pierścieniem. Na obu skrzydłach orła przepaska zakończona trójliściem. W drugiem polu orzeł jednogłowy (bez korony), zwrócony głową w prawo, z rozpiętemi skrzydłami, o czterech większych piórach każdy, z ogonem trójdzielnym, ujętym w nasadzie pierścieniem — na skrzydłach nie ma przepaski. W polu trzeciem na koniu biegnącym w lewo rycerz siedzący w siodle, zwrócony twarzą na wprost. Na głowie ma trójboczną czapkę (książęcą), prawą ręką trzyma długi ku tyłowi końcem zwrócony, a na ramieniu wsparty, miecz, zakończony gałką u rękojeści. W ostatniem polu, t. j. czwartem, widzimy orła takiego, jak w pierwszem, t. j. z przepaską, zakończoną trójliściem, na skrzydłach, bez korony, jednak głowę zwróconą ma w prawo, więc w przeciwną stronę, niż na pierwszem polu.

11. Kafel (fig. 13), pochodzący również z Oświęcimia, obecnie w Gab. archeol. Uniw. Jagiell. oznaczony nr. 13,336, na ogół jest podobny do naszego, nawet wymiary te same, bo szerokości 20 cm. a wysokości 22 cm., o tarczy 15 cm. szer. a 18·5 cm. wysokiej, ma jednak odmiany heraldyczne, a nadto w dolnych cwiklach kafla (między dolnym okrojem tarczy a prostokątnymi brzegami kafla) znajduje się gałązka z owemi trzema wypukło trzymanemi liściami, jak to widzimy na kaflu z herbem lew (zob. fig. 9). W kaflu (fig. 12) cwikle te są gładkie. Najważniejszą jednak rzeczą są tu odmiany herbowe. Tarcza jest również podzielona na cztery pola i w każdym te same figury heraldyczne, lecz ze zmianami: w pierwszem polu jest orzeł jednogłowy bez korony, zwrócony głową w prawo, na skrzydłach niema przepaski (skrzydła o czterech piórach większych).

Fig. 12.

Fig. 13.

Taki sam orzeł, w tę samą stronę zwrócony, jest również na polu czwartem. W drugiem polu jest również orzeł jednogłowy, w koronie zwrócony w prawo. Skrzydła jego tak samo stylizowane, jak dwóch poprzednich, nie mają również przepaski. W polu trzeciem widzimy jeźdźca na koniu. Koń zwrócony jest w prawo (herald.), a więc w przeciwną stronę, niż na kaflu, znajdującym się w Archiwum (fig. 12), również rycerz, choć w takiej samej czapce książęcej, ma prawą rękę podniesioną przed sobą do góry, a w niej trzyma miecz, jak gdyby do cięcia z góry gotowy.

Jak wytłumaczyć te odmiany szczegółów obu kafli, które są jednak jednego pochodzenia. Czy policzyć to na karb fantazyi pracownika — co jest mniej usprawiedliwionem — czy widzieć w tem heraldyczną odmianę herbu, nie możemy rozstrzygnąć wobec braku źródeł do heraldyki — jak przypuszczamy w tym wypadku — śląskiej.

Kafle, poprzednio opisane, są niezwykle piękne. Bardzo dobrze i pla-

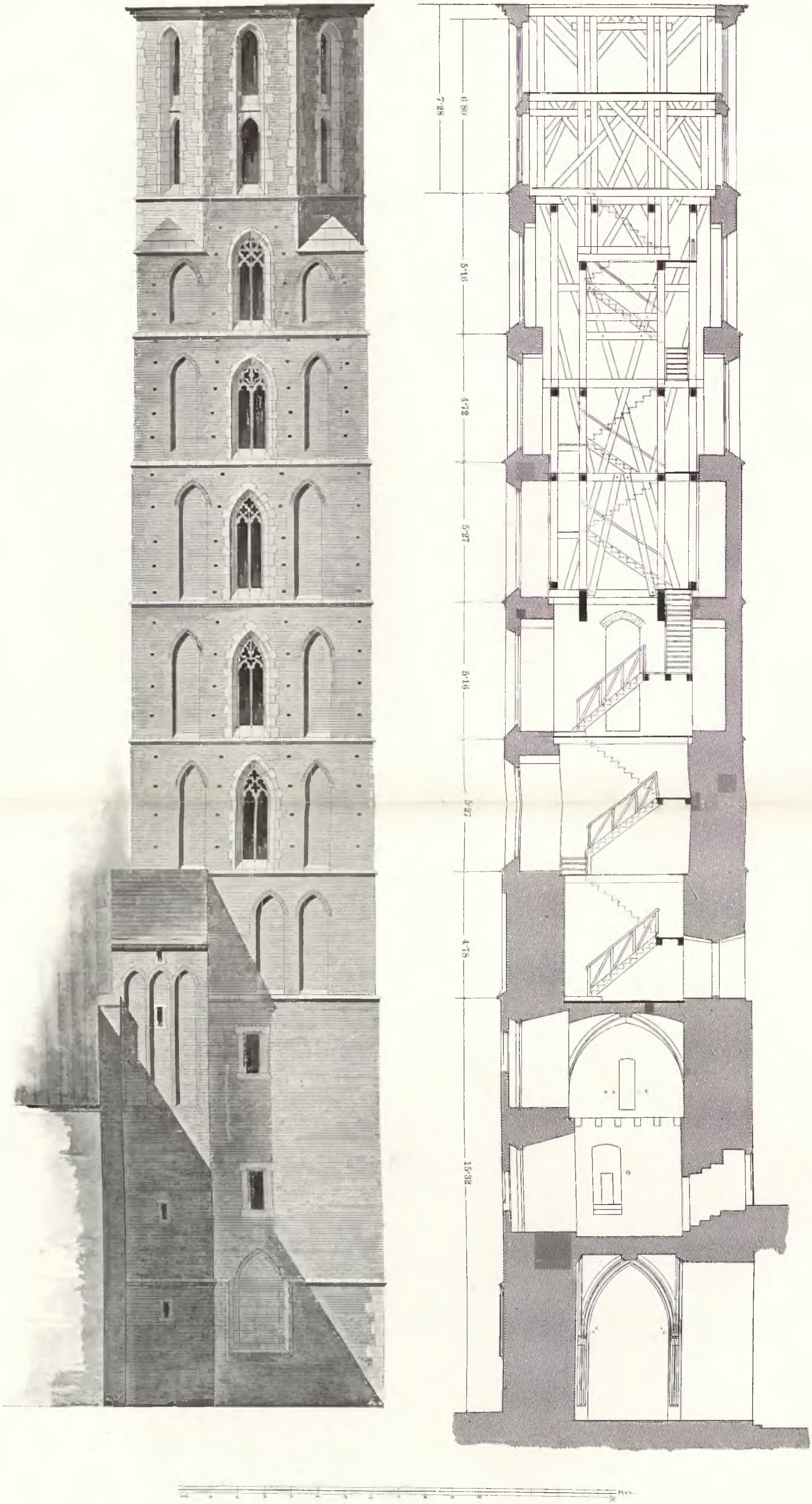
stycznie modelowane. Kafle ze scenami rodzajowemi odznaczają się nadto zachowaniem realizmu w ruchach postaci i zwierząt, a nawet szczegółami w ich ubiorze i uzbrojeniu. Zwracamy uwagę na ten bardzo trudny ruch w wykonaniu plastycznem rycerza przebijającego smoka i samego smoka, który pod silnem uderzeniem kopii, przebijającej mu paszczę i szyję na wylot, skręcił w jeden splot szyję, a odruchowo równocześnie ogonem obwinął nogę konia. Takim realizmem odznaczają się także oba psy myśliwskie, jeden przedstawiony w biegu, kiedy chwyta jelenia za łopatkę, drugi przy trąbiącym giermku w wstrzymanym ruchu naprzód. Uzbrojenia i ubiory są z pewnemi szczegółami wykonane. Ta oksza, zatknięta za pasem giermka, ma wszelkie znamiona i rysunek okszy średniowiecznej, tożsamo zbroje rycerzy, ostrogi z długą osadą, uprząże koni i siodła na nich, z pod których wyglądają czapraki końskie o zaznaczonych jakichś deseniach, a nawet szlaku biegnącym po brzegach.

Według tych znamion i według kształtu tarcz i znamion heraldycznych herbów, na tych kaflach przedstawionych, należy oznaczyć czas ich powstania na drugą połowę XV w. Trudniej natomiast jest wskazać miejsce ich powstania. Jak widzieliśmy, herby na kaflach są w bardzo bliskim związku ze Śląskiem, wszystkie, tak te z Oświęcimia, jak i z zamku Wołek pochodzące, ze Śląskiem najbliżej terytoryalnie się łączą. Na jednym kaflu jest herb m. Bielska, odpowiadający najdokładniej herbowi tegoż miasta z XV w., a w Bielsku byli zdunowie w XVI w., którzy wyrabiali kafle[1]). Niewątpliwie byli oni tu już i w średnich wiekach po lokacyi miasta na prawie niemieckiem w r. 1312. Bielsko było już na początku XV w. (1424) otoczone murami i po Cieszynie najznaczniejszem miastem w księstwie Cieszyńskiem. Być może, że kafle nasze są właśnie wyrobem garncarzy i zdunów bielskich lub cieszyńskich, lecz brak nam materyału archiwalnego na potwierdzenie naszego przypuszczenia.

[1]) Kołaczkowski J. Wiadomości, tyczące się przemysłu i sztuki w Polsce. Kraków, 1888.

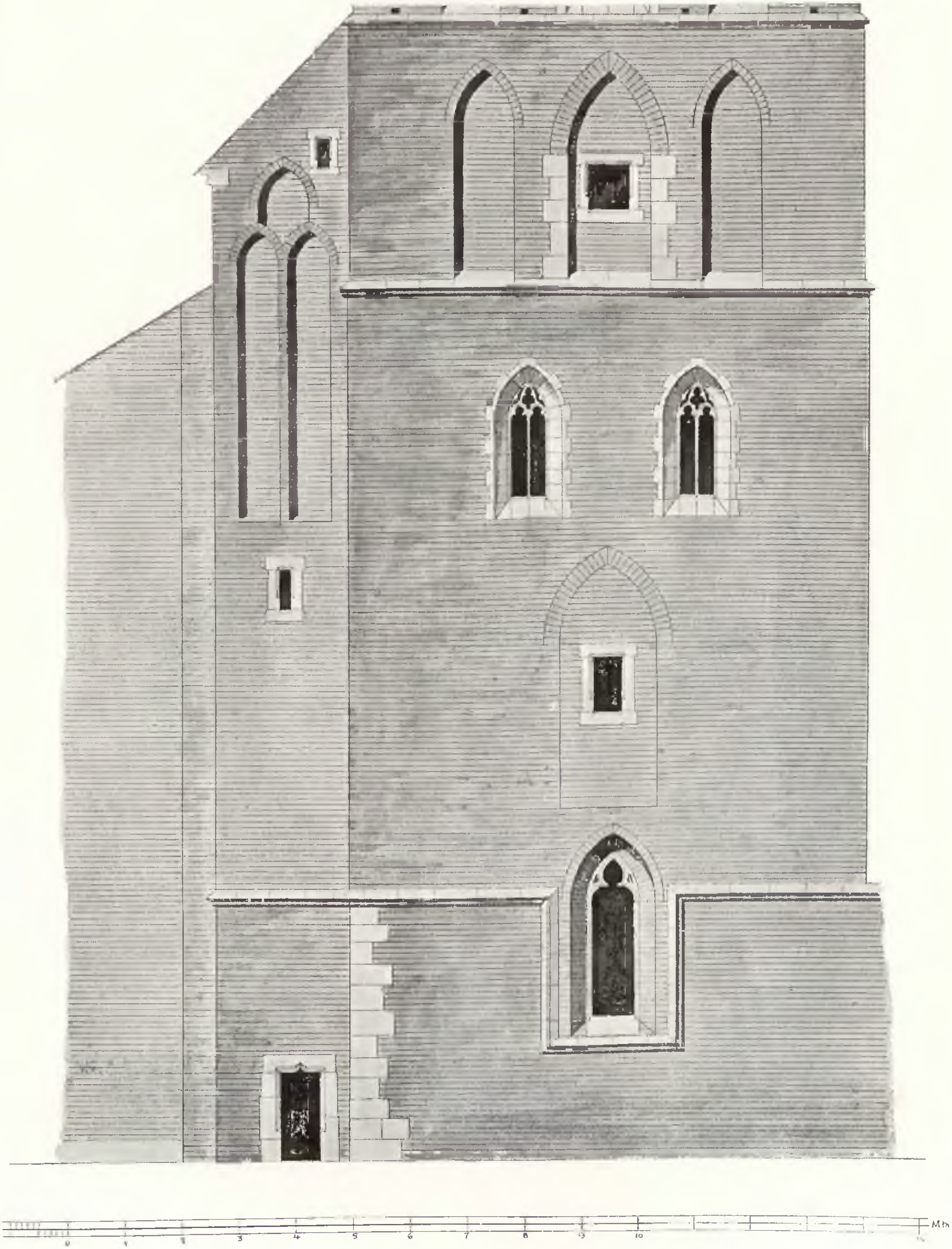
(Do str. 292). W. 27 od góry, zam. »tablica XII«: tablica XI.

(Do str. 359). W. 6 od góry, zam. »od strony południowej«: od strony północnej.

Tabl. I. Wieża Maryacka. Widok strony północnej i przekrój pionowy części murowanej.

Do strony 358.

Tabl. II. Wieża Maryacka. Widok dolnej części od zachodu.

Do strony 358.

WIEŻA MARYACKA

czyli wyższa wieża kościoła N. P. Maryi w Krakowie.

Napisał

Dr. Jan Zubrzycki.

Fig. 1. Widok fasady zachodniej kościoła Maryackiego.

Już od dłuższego czasu wiadomą było rzeczą, że wieża Maryacka, od wielu lat nie naprawiana, wymaga w całej wysokości swoich murów gruntownej restauracyi, t. j. przeprowadzenia pewnych robót konserwacyjnych tak około samego wątku murów, zwłaszcza ich powierzchni, jak i pewnych napraw i dopełnień części ornamentacyjnych, uszkodzonych rozetowań otworów okiennych itd. Ze względu na dość znaczne przypuszczalne koszta i na wątpliwość czy staranie o wieżę należy do parafii, czy też do miasta, które od wieków używa wieży jako strażnicy, odkładano przedsięwzięcie z roku na rok. Wreszcie przed trzema laty zeszły się prawie równocześnie dwa fakty, które wpłynęły na posunięcie sprawy naprzód. Spór prawny między gminą a parafią rozstrzygniętym został na niekorzyść gminy. Wkrótce zaś potem, uszkodzenia wieży zaczęły być tak widoczne, że zwróciły uwagę techników i Rady miasta. Z wiosną r. 1902 Budownictwo miejskie przeprowadziło badania, które wykazały, że naprawa najwyższej części murowanego trzonu wieży jest sprawą pilną, której dłużej odkładać nie można. Mianowicie w górnym ośmioboku stwierdzono obluźnienie i popękanie ciosów ościeży okien

i długich wnęk, łączących ze sobą okna dwóch kondygnacyi, a odgrywającb w konstrukcyi ważną rolę, dalej obluźnienie niektórych ciosów w samych narożnikach ośmioboku; cegła wątku murów między temi ciosowemi częściami była na powierzchni znacznie zwietrzała i krucha; oprócz tego narożnik południowo-wschodni i przytykające ściany ośmioboku były wybrzuszone, a wychylenie się ich z pionu dochodziło miejscami do 25 cm., co przy obluźnieniu kamieni i cegieł przedstawiało się wprost groźnie.

Rada miasta postanowiła przystąpić spiesznie do dzieła. Wprawdzie cała wieża potrzebowałaby naprawy, nadto należałoby przeprowadzić w niej pewne ulepszenia co do urządzeń wewnętrznych, na razie jednak ograniczono się do robót kamiennych i niecierpiących zwłoki; na resztę robót potrzebnych, ale nie tak gwałtownie pilnych, przygotowano także program i przybliżony kosztorys i rozpoczęto starania, aby uzyskać na to zasiłki od kraju i państwa, gdyż wydatek przechodzi środki niezamożnej gminy.

Restauracyę, podjęto kosztem gminy m. Krakowa, kierował zaś nią autor niniejszego artykułu mając sobie z ramienia Rady m. dodaną komisyę pod przewodnictwem radcy m. i konserwatora zabytków Dra Stanisława Tomkowicza, w której skład wchodzili radcy m. pp.: Wandalin Beringer budowniczy, Stanisław Drozdowski majster mularski, Karol Markus majster blacharski i kotlarski, tudzież p. Wincenty Wdowiszewski dyrektor budownictwa miejskiego, oraz kooptowani członkowie Grona konserwatorów Galicyi zachodniej pp.: Zygmunt Hendel budowniczy, Dr. Feliks Kopera dyr. Muz. narod., docent Uniw. Jag., Sławomir Odrzywolski radca budown. prof. wyższej szkoły przem., Maryan Sokołowski, radca dworu, prof. Uniw. Jag., Tadeusz Stryjeński radca budownictwa i radcy m. pp. Dr. Klemens Bąkowski adw. kraj. i Dr. Józef Muczkowski radca sądu kraj. Roboty rozpoczęto w lipcu 1902 — ukończono co do murów i konstrukcyi w jesieni r. 1903, zaś co do pewnych szczegółów wewnętrznego urządzenia izby strażackiej ostatecznie w lecie 1904 r.

Korzystam ze sposobności. by przy opisie tej restauracyi podać także bliższe wiadomości o samym budynku, tudzież nigdy dotąd nie ogłoszone ścisłe pomiary i zdjęcia rysunkowe, obecnie przezemnie wykonane.

Wieża Maryacka, najwyższa w Polsce, jest zarazem najbogatszą i najpiękniejszą wieżą gotycką kraju naszego. Wartość jej architektoniczna prócz tego przybiera tem więcej, że niema ona istotnie ani wzoru właściwego ani przykładu. Część muru znalazłaby jeszcze może kilka dzieł pokrewnych po ziemi naszej rozsianych — za to iglica czyli właściwe zwieńczenie nie znajduje naśladownictwa.

Zdaniem mojem odmienny a właściwy typ jej polega na następujących znamionach:

1) wieża niema żadnych przypór u dołu, zatem filary w znaczeniu właściwem nie znajdują tutaj zastosowania;

2) wątkiem budowlanym jest cegła, przeplatana po części ciosem na węgłach to dolnego kwadratu to ośmioboku, lub ciosem w gzymsach;

3) cios architektonicznie traktowany występuje tylko w ościeżach okien i w łękach sklepiennych nad oknami;

4) laskowania okien składają się przeważnie z przeźrocza pod nałęczą rozwiniętego geometrycznie i symetrycznie po obu stronach laski środkowej, sięgającej od ławy po sam zwornik łęku sklepiennego;

5) cała wysokość przedzielona jest gzymsami poziomymi na szereg piątr, z których każde ma w każdym boku na środku okno, po bokach okna dwie wnęki ostrołukowo zamknięte;

6) skromność kształtów i ozdób architektonicznych schodzi do prostoty nadzwyczajnej;

7) ozdobę główną wieży stanowi hełm dachowy, najeżony tutaj wieżyczkami, wystającemi z boków ośmioboku a nadwieszonemi powyżej zwężenia ponad gzymsem koronującym. Z pośród ośmiu głównych wieżyczek, z których każda ma jeszcze dodaną od strony zewnętrznej małą iglicę, w narożniku nadwieszoną, strzela wysoko w górę iglica największa, uwieńczona koroną metalową pozłoconą i zakończona nasadą, na której umieszczona jest kula, służąca za podstawę dla zatkniętej chorągiewki z blachy wyciętej w gotycką majuskułę M.

Oto szczegóły główniejsze pomiaru, obecnie przeprowadzonego: wysokość wieży od poziomu bruku aż do wierzchołka chorągiewki, czyli litery M. mierzy 80·44 m., zaś do osi kuli na głównej iglicy hełmu: 78 m — a do osi kulek na wieżyczkach większych otaczających iglicę główną: 65·54 m.; wysokość trzonu murowanego z ciosową częścią gzymsu koronującego: 52·99 m. Długość boków prostokąta rzutu poziomego wieży (wydłużonego nieco w kierunku oryentacyi czyli osi podłużnej kościoła) u przyziemia: 9·40 m. i 10·18 m. Długość boku rzutu poziomego wewnętrznej przestrzeni wieży na tym samym poziomie, nieściśle kwadratowej: ok. 4·00 m. Grubość ściany frontowej zachodniej na tym poziomie: 2·75 m. Grubość ściany tylnej od kościoła: 3·50 m. Grubość ścian bocznych: 2·70 m. Przyziemie mieści kaplicę zasklepioną krzyżowo na kamiennych żebrach gotyckich. Wysokość jej do klucza sklepiennego wynosi obecnie 5·95 m. Dawniej była większą, gdyż posadzka dziś znacznie jest podniesioną, jak się przekonano podczas robót wewnętrznych przed kilku laty. Na wyższem piętrze mieści się podobna przestrzeń, tak samo zasklepiona, tylko znacznie wyższa i przedzielona niegdyś powałą na belkach na dwa piętra. Wysokość do klucza sklepienia wynosi tutaj 8·20 m. Rzut poziomy na tem piętrze przechodzi prawie w ścisły kwadrat o długości boku zewnętrznego 9·40 m. Ściany są w całej wieży pionowe. Wieża zapomocą gzymsów kamiennych podzieloną jest na piętra. Każde wyższe piętro ma ściany cieńsze od poprzedniego z powodu odsadzek wewnątrz wieży. Nadto poczynając od piętra ponad drugiem sklepieniem, ściany każdego piętra mają zewnątrz także małą odsadzkę, z wyjątkiem, że piąte i szóste między sobą odsadzki zewnętrznej nie mają. W $^2/_3$ wysokości piętra 8go rzut poziomy

przechodzi w ośmiobok regularny, a przejście zaznaczone jest na zewnątrz daszkami ołowianymi nakrywającymi trójkąty, które pozostają na rogach kwadratu dolnego. Piętro 9te ośmioboczne podzielone jest wewnątrz

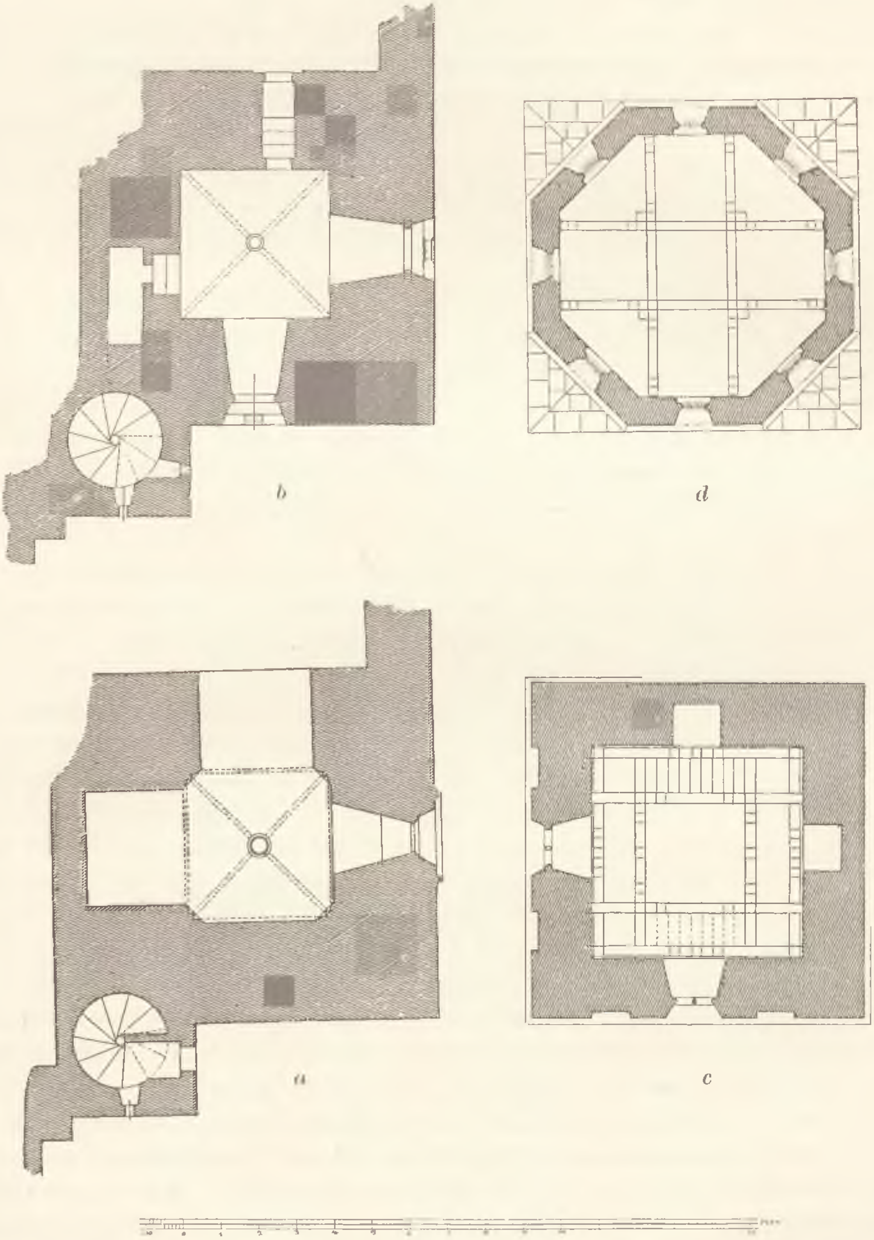

Fig. 2. Rzuty poziome: *a* przyziemia, *b* II piętra, *c* V piętra, *d* IX piętra.

powałą na dwa piąterka, zaznaczone zewnętrznie jedynie dwoma otworami okiennymi w każdej z ośmiu wnęk, przechodzących przez całą

wysokość tego piętra. Wysokości piątr pojedyńczych mierzone zewnątrz po wystających krawędziach gzymsów dzielących piętra, wynoszą z kolei od dołu ku górze i zaczynając od przyziemia: 4·77 m., 10·54 m., 4·78 m., 5·27 m., 5·16 m., 5·27 m., 4·72 m., 5·16 m., i 7·28 m. (do okapu gzymsu koronującego). W tych cyfrach opuszczono milimetry.

Resztę szczegółów uwidoczniają dodane zdjęcia architektoniczne.

Tablica I przedstawia widok wieży od strony południowej i przekrój pionowy. — Tablica II widok fasady zachodniej z boczną klatką schodów kręconych aż do początku piętra 4-go.

Fig. 2, rzuty pionowe w wysokości przyziemia, 2go, 5go i 9go piętra.

Dzielenie wież na piętra bywało u nas we zwyczaju bardzo powszechnym. Równie szeroko rozgałęzionem było upodobanie do przystrajania płaszczyzn wieżowych oknami i wnękami. Za przykłady w tym względzie niech posłużą wieże: N. P. Maryi na Nowem mieście w Warszawie, przy kościele farnym w Łomży i przy kościele N. P. Maryi w Środzie. Piętro środkowe wieży kościoła P. Maryi w Warszawie ma na osi we wnęce najszerszej dwa okienka, po bokach zaś tej wnęki dwie wnęki węższe. Bogaciej i wdzięczniej przybrane są boki wieży łomżyńskiej, gdzie nałączka wnęk dolnych przeplatają się wzajemnie, podobnie jak w szczycie kościoła Franciszkanów w Krakowie, zaś u góry boki mają po pięć wnęk, w dwóch z nich dwa okna. Wieża kościoła w Środzie zachowała wprawdzie zasadę dzielenia każdego boku na trzy wnęki, z których środkowa ma okno, ale przeprowadzoną ma architektonikę nieco odmiennie.

Wieża zaś Maryacka krakowska należy w tym względzie do najlepszych okazów. Jednostajne powtarzanie na każdym boku i na każdem piętrze części kwadratowej jednych i tych samych okien, a na piętrach wyższych aż do ośmioboku, wnęk parzystych po obu stronach każdego okna, nie nuży oka, a dziwnym sposobem przydaje całości uroku. Wnęki owe są najprostszym sposobem wykonane, mają bowiem tylko łęki ostrołukowe o szerokości pół cegły -- ławic nawet zgoła im brakuje. Chociaż nie są one tak ładne jak np. wnęki przedostatniego piętra wieży średzkiej, których góra składa się z dwóch łęków spoczywających po środku na wsporniku — chociaż nie opierają się na motywie zdobniczym, zastosowanym na dzwonicy w Łomży, gdzie ugrupowanie wnęk stwarza istotną dekoracyę, mimo to wieża Maryacka szczęśliwą proporcyalnością wymiarów, powagą i prostotą form stanowić będzie zawsze najszlachetniejszy wzór w tym względzie.

Na jedną wszakże okoliczność należy zwrócić uwagę: obie wieże, tak średzka, jak i krakowska mają dolne piętra nie przedzielone gzymsami i nie zaopatrzone we wnęki — całą ich okrasą są okna na osi głównej założone. Dodaje wieży takie traktowanie podstawy wiele mocy i stałości, przez co samo góra tem lotniej i lżej oczom się przedstawia.

Wieża Maryacka w Krakowie ma wprawdzie na drugiem piętrze, od zachodu na osi zamiast jednego dwa okna, ale założenie to wydaje się

nam nie pierwotnem, lecz później przeistoczonem dla oświetlenia kaplicy w wysokości chóru.

Wszystkie wnęki na wszystkich wieżach wspomnianych tem także się odszczególniają, że tła ich były zawsze wyprawione zaprawą wapienną, na której gdzieniegdzie widać nieznaczne ślady malowideł, złoceń lub rysunków kreskowych.

Na wieży Maryackiej w Krakowie nader szczęśliwie wypadło przejście u góry kwadratu w ośmiobok prawidłowy. Każda ściana ośmioboku ma dwa okna, jedno nad drugiem w jednej wnęce, przezco kształt wydłużony tej ostatniej dodaje całej budowie wiele smukłości.

Węgły ośmioboku, od kwadratu po gzyms koronujący, obłożone są ciosami nieregularnie wiążącymi się z wątkiem muru ceglanego.

Gzyms koronujący w dolnej części swojej składa się z ciosu, górna część ma na desce blachę ołowianą.

Iglica sama uchodzi powszechnie za dzieło najpiękniesze architektury gotyckiej w Polsce. Bogactwo kształtów, igrających w przestrzeni to cieniem, to masą, wdzięk koronki, zwisającej u dołu wieżyczek, i malowniczy urok daszków bujających mnogością kulek i chorągiewek — oto cecha Maryackiej wieży charakterystyczna i wbijająca się w pamięć każdemu, kto ją widział, stanowiąca jakby godło wszystkich widoków Krakowa.

Wiemy, że budowa kościoła P. Maryi w Krakowie trwała bardzo długo. Na wszystkie budowle średniowieczne składały się przeważnie lat dziesiątki, jeżeli nie wieki całe. Fundacya pierwotna sięga trzeciego dziesiątku lat wieku XIII, wiek XIV zaznaczył się bardzo wybitnie gotyckiem założeniem obecnego gmachu, a jeszcze w końcu XV i początku XVI budowano około kaplic przy nawie.

Wedle wszelkiego prawdopodobieństwa za najstarszą część bazyliki uchodzić może sam przód kościoła, u spodu wież obydwóch. Mimo to wieże obie najpóźniej doczekały się wykończenia, z nich najpierw wieża wyższa.

Czy wzmianka w regestrach miejskich przechowana pod rokiem 1401 (Ratio turris S. Mariae) odnosząca się do postawienia i rozebrania rusztowania, oznaczać by mogła ukończenie wieży już w ten czas — tego orzec nie można na pewno, ale dużo w tem jest prawdopodobieństwa, tem bardziej, że w r. 1406 testament pewien wspomina już o zapisie 100 grzywien praskich groszów, na pokrycie wieży.

Pokrycie to było pierwotnie zapewne gontowem, gdyż dopiero w r. 1478 zmieniono je na pokrycie ołowiane.

W latach 1562, 1592, 1628, 1843 znowu wieżę naprawiano.

Wieża Maryacka jako strażnica miasta odgrywała niegdyś wielką rolę pod względem strategicznym i ogniowym. Do dziś jeszcze jako zabytek dawnych wieków przechował się zwyczaj otrąbywania na niej »hejnału« po każdej godzinie. Strażak czuwający u samej góry po wybiciu każdej godziny na zegarze ratuszowym, pociąga ręką za drut, który bije młotem o dzwon. Na wieży Maryackiej strażak dwa razy godzinę

wydzwania: naprzód bezpośrednio po wybiciu godziny na wieży ratuszowej, potem po hejnale. Pierwszym razem bije młotem o dzwon duży na wieży wyższej, drugim razem o dzwon na wieży niższej.

Dziś strażak ma na wieży telefon ogniowy, połączony ze strażnicą. W razie pożaru sygnalizuje automatycznie; prócz tego ma telefon zwykły, do rozmowy.

Przy obecnej restauracyi, chcąc, aby była skuteczną i trwałą, musiano na nowo przebudować większą część dwóch najwyższych piątr ośmioboku górnego, zaznaczonych na zewnątrz rzędami okien gotyckich otwartych we wnękach podłużnych przechodzących przez całą wysokość ośmioboku. Oprócz zrujnowanych trzech boków od strony dachu kościoła, t. j. całego wschodniego i częściowo południowo-wschodniego i południowego, okazało się, że i we wszystkich prawie innych ścianach na tej wysokości ośmioboku mur był słaby i wadliwy, cegła na powierzchni zwietrzała, a ciosy w części popękane, przeważnie rozluźnione w powiązaniu z murem. Przedewszystkiem wzięto się do osnowy kamiennej, stanowiącej ujęcie, jakby szkielet budowy ośmioboku. Wielką liczbę kamieni tak w narożnikach, jak w ościeżach wnęk musiano całkiem odrzucić, wiele innych wyjąć, na nowo obrobić i napowrót starannie osadzić. Otwory okien początkowo były dłuższe, sięgające dołem aż do poziomu pokładu piątr. Później je zamurowano cegłami, zostawiając małe otwory na najwyższem piętrze, oszklone szybą dla użytku strażnika. Obecnie przywrócono otwory większe, pierwotne, przez co zyskała strona architektoniczna. Ze względów zaś praktycznych oszklono wszystkie otwory okienne obu górnych piątr, w liczbie 16, wprowadzając przytem cegły szklane puste, systemu Falconier'a. Cegły te mają kształt sześcioboku, są koloru zielonkowatego, a powierzchnie ich (zewnętrzna i wewnętrzna) są gładkie. Przepuszczają dużo światła do wnętrza wieży, a na zewnątrz wyglądem swym i estetycznem wrażeniem zastępują doskonale staroświeckie oszklenie szybkami wielobocznemi. Oszklenie takie murowane na cemencie jest mocne, a w zimie zabezpiecza wybornie wnętrze wieży od mrozu.

Musiano także wymienić pewną część ciosowych przedziałów między oknami dwóch piątr umieszczonemi we wnękach pionowych każdej ze ścian ośmioboku. Te z nich, które były słabe i rozluźnione, zastąpiono nowymi ciosami.

Ciosy pierwotne były z wapienia z Krzemionek pod Krakowem. Ze względu na trudność dostania obecnie tego samego kamienia w takich sztukach, zastąpiono je kamieniem mikołajowskim, bardzo doń zbliżonym i wypróbowanej trwałości.

Po wykonaniu części kamiennych wypadło odnowić wątek ścian między niemi ceglany. Wszystkie ściany ośmioboku, o ile nie zostały całkiem przerobione, musiały być wyłożone na nowo cegłami, w ten sposób, że wyrąbywano starą powłokę zewnętrzną, i zastępowano ją nową

okładką, nic przytem nie zmieniając ani linij ani grubości murów. Cegły o wymiarach średniowiecznych zostały umyślnie w tym celu wyrobione. Pochodzą z cegielni Barucha w Podgórzu, mają wymiary: $8^1/_2$ cm $\times$ 12 cm $\times$ 26 cm.

Wszystkie okna mają węgary kamienne skromnie ozdobione profilem. Ciekawą rzeczą, że nałęcze okien dolnych i górnych składają się z dwóch ciosów na osi okna się schodzących, gdzie wypada stosuga pionowa. Zasada ta często się w Krakowie powtarza, nawet i po za Krakowem — należy do pierwiastków miejscowych, naszych.

Węgły ośmioboku składają się z ciosów niejednej wysokości i niejednej szerokości. Godnem jest wspomnienia i to, że boki ich od strony cegieł, do ciosów przylegających, nie są do linii prostej przycinane, ale w stanie surowym pozostawione.

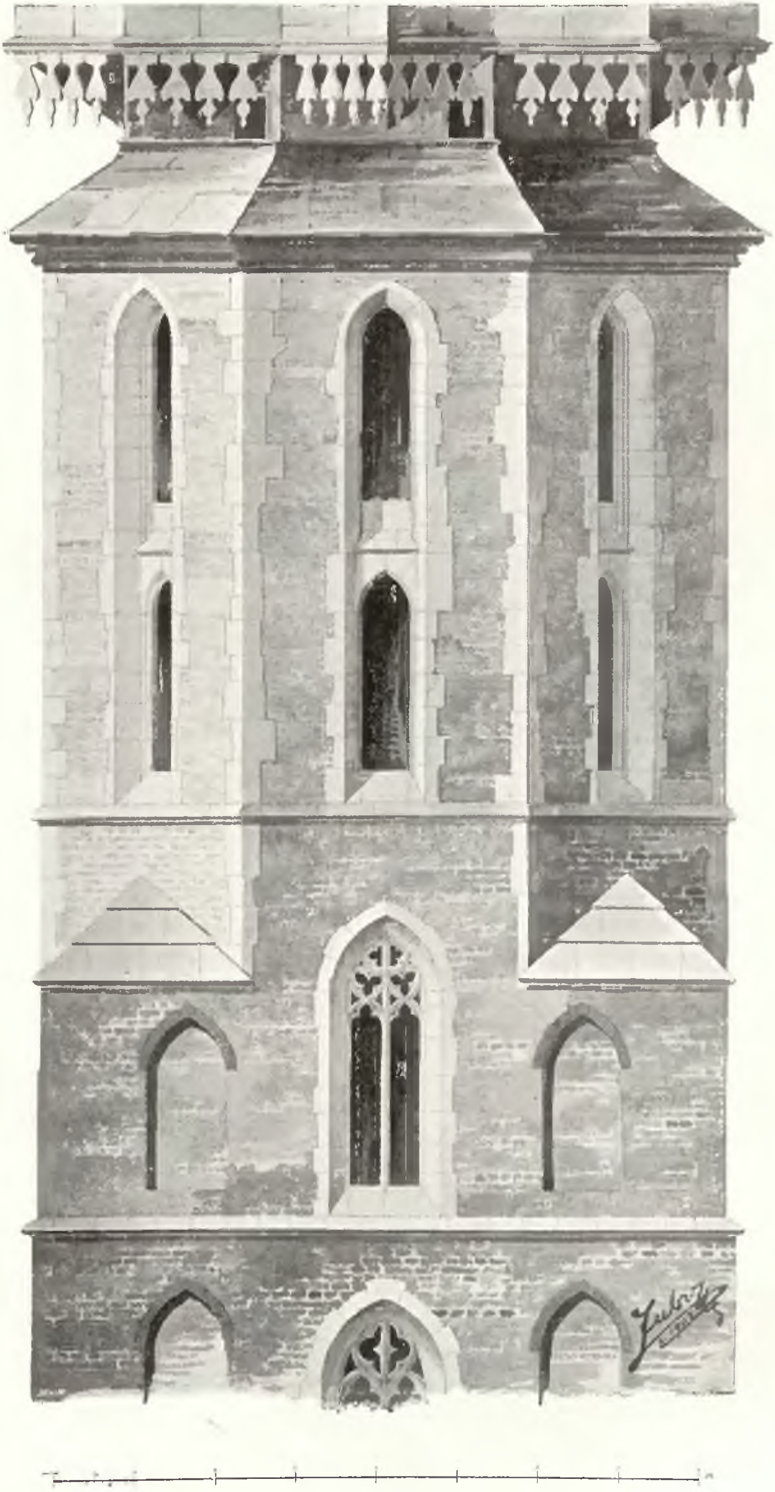
Gzyms koronujący wieży, w dolnej części kamienny, jest w dobrym stanie tak, iż nie zachodziła potrzeba wymiany żadnego ciosu.

Nadmienić wypada, że przy dawaniu nowych ciosów trzymano się ściśle wymiarów i kształtu starych, o ile to tylko się dało, wiążąc je z cegłą w ten sam sposób, jak to było przedtem, a ciosów starych, pozostałych na miejscu, nie obrabiano ani skrobano, lecz tylko oczyszczono z kurzu ich powierzchnię. Tak więc zewnętrzna postać, wygląd nawet wieży nic a nic się przez tę restauracyę nie zmienił — z tym chyba wyjątkiem, że w niemożności dobrania dobrej cegły, zupełnie tego samego koloru co stara, nowe obłożenie ośmioboku stało się cokolwiek jaśniejszem.

Część wieży odnowioną przedstawia osobno tablica III.

Obok strony czysto architektonicznej, zwrócono także uwagę na stronę użytkową wieży, która do dziś dnia jest strażnicą miejską. Dla tego celu przeznaczone od dawna piętro najwyższe, przedstawiało wiele niedogodności, przez brak urządzeń praktycznych. Piętro to odgraniczone było od dołu podłogą drewnianą, od góry takąż powałą. Nadto przechodzą pionowo przez nie słupy drewniane, łączące belkowanie wewnątrz murów wieży z wiązaniem dachowem hełmu. Izdebka strażacka umieszczona na tem piętrze przy okienku od strony południowej (czyli od strony wieży niższej kościoła Maryackiego) była odgrodzona od reszty piętra ściankami drewnianemi, sufitowanemi. Nie zabezpieczało to strażnika od zimna, a nadto wobec staroświeckiego sposobu oświetlenia naftą i żelaznego piecyka do palenia węglem, z wypuszczoną przez okno rurą kominową, przedstawiało groźne niebezpieczeństwo pożaru. Temu zaradzono obecnie, wprowadzając piecyk gazowy w izdebce strażackiej nowo urządzonej zupełnie ogniotrwale. Zamiast podłogi dano w niej posadzkę na sklepieniu zawieszonem na dźwigarach żelaznych. Ścianki zbudowano z cegieł pustych, a od góry dano sklepienie. Nadto sprawiono wszystkie sprzęty żelazne, wprowadzono ulepszone lampy olejne, a drzwi łączące izdebkę z resztą piętra obito blachą żelazną.

Strażak czuwa, chodząc do około ośmioboku najwyższego piętra wieży. Dawniej kiedy wielkie okna ośmioboku były zamurowane, w tych

Tabl. III. Wieża Maryacka. Widok górnej części, odnowionej w r. 1904.

Do strony 362.

ściankach umieszczone były w niewielkich otworach kwadratowych okienka zwyczajne, oszklone przejrzysto, służące do otwierania, gdy otrąbywano hejnały. Okienka te są potrzebne i dzisiaj. Wobec oszklenia wielkich okien systemem Falconier'a, okazała się pewna trudność, jak z tem połączyć okienka do otwierania, mianowicie jak je założyć, osadzić i oszklić.

Kierownictwo przedłożyło początkowo plan na ramy dębowe — te wszakże zrazu nie zyskały uznania. Komisya żądała ram żelaznych mniej widocznych i nie tak przerywających dla oka oszklenie falkonierowskie. W celu tym p. Gorecki wykonał nawet model. Po bliższem atoli rozpatrzeniu sprawy okazało się, iż ze względów praktyczności daleko korzystniejszemi będą ramy drewniane, niezamarzające w zimie, dlatego powrócono do pierwotnego projektu.

Ramy okienek dzisiejszych są z drzewa dębowego, mieszczą się w całej szerokości wielkiego okna i są podwójnie zaszklone. Oba skrzydła otwierają się do wnętrza. Oszklenie stanowią szyby ze szkła zwierciadlanego.

Wszystkie roboty wykonywano z rusztowań wiszących, sztucznie wychodzących z okienek dolnych i górnych ośmioboku. Rusztowania odpowiedziały zadaniu najzupełniej dobrze, mimo że na nich spoczywały ciosy, ważące po 600 do 8(0 klgr. — a przy ciosie każdym pracowało 4—5 ludzi. Nie zawadzi dodać, że koszt rusztowania przedstawiał kwotę stosunkowo bardzo małą — zaledwie 1200 koron, przyczem materyał pozostał do dalszej restauracyi.

Na roboty dotychczas wykonane Gmina Miasta z własnych funduszów wydała w ciągu lat dwóch około 26.000 koron.

Obecnie Sejm krajowy uchwałą swoją z dnia 10 listopada 1904 r. na restauracyę wieży Maryackiej w Krakowie przeznaczył subwencyę w kwocie 70.000 K. płatną od r. 1905 w 10 ratach rocznych po 7.000 K. Jest przytem nadzieja, że i Rząd, na podstawie opinii Komisyi centralnej dla zachowania zabytków sztuki, nie odmówi swego możnego poparcia.

Jak dotychczas, odnowiono zupełnie dobrze tylko same ściany ośmioboku. Czekają odnowienia w najbliższym czasie okna wieży wraz z prześroczami bogatemi, które dadzą się szczęśliwie odtworzyć na podstawie szczątków dochowanych tu i ówdzie, dalej gzymsy opasowe, kamienne, stosunkowo najbardziej poniszczone, zwłaszcza na dolnych piętrach od frontu, gdzie są zupełnie odbite, prawdopodobnie przy zakładaniu zegaru, który niegdyś tutaj był umieszczonym. Cała wieża wymaga częściowego odnowienia cegieł (miejscami zwietrzałych) i wyfugowania stosug, które są zupełnie dzisiaj puste, albowiem deszcz wapno wypłukał. Brak tego wapna w stosugach nadaje ciemny ton całej płaszczyźnie ceglanej, tem ciemniejszy, że cegły także skutkiem dawności straciły kolor czysty.

Hełm dachowy będzie musiał być na nowo przykryty blachą miedzianą, w miejsce dotychczasowej ołowianej, bardzo już zniszczonej a zbyt ciężkiej i przez to niepraktycznej.

Dla dokończenia najkonieczniejszej restauracyi wieży potrzeba jeszcze około 104.000 koron.

Aby restauracya była zupełną, należałoby nadto wprowadzić ulepszenia, jak wychodki i zlew dla strażników, oraz wyciąg lub dogodne schody w całej wysokości. Prócz tego wyrażono z wielu stron nawet fachowych życzenie, by tak dla wygody straży czuwającej na wieży, jak dla przyjemności publiczności zwiedzającej wieżę założyć zewnątrz najwyższego lub przedostatniego piętra lekki żelazny ganeczek dokoła wieży, nie psujący jej architektury, któryby pozwolił korzystać bez przeszkody z rozległego widoku stąd się przedstawiającego.

Te urządzenia dodatkowe podniosłyby jeszcze znacznie preliminarz wydatków — wszakże opłaciłyby się może w części przez to, że z opłaty za zwiedzanie miasto mogłoby ciągnąć pewien dochód.

Dodaję wreszcie, że pomiary wysokości skontrolowane zostały przy pomocy teodolitu przez p. Wilhelma Gałuszkę, inżyniera, któremu niniejszem szczere za tę przysługę składam podziękowanie.

POWIAT KRAKOWSKI.

Errata i dopełnienia.

(Do str. 1). Na początku opisu pow. krakowskiego w wyliczeniu miejscowości opisanych, opuszczono: Rząska, pomiędzy Rybna a Tonie.

(Do str. 6). Dodatek do wiadomości historycznej o wsi Bielanach: R. 1449 Grzegorz kaszt. radomski i brat jego Piotr z Branic, dziedzice, oraz przeor od ś. Marka w Krakowie sprzedali Mikołajowi Zarogowskiemu część wsi Bielan i drugą część tamże »Wanszykowska« zwaną za 166 grzyw. (Z oryg. dok. pergam. z r. 1449 będącego własnością prof. dra J. Brzezińskiego w Krakowie).

(Do str. 6). W. 8 od dołu, zam. »r. 1490« powinno być: r. 1480.

(Do str. 7). W. 23 od dołu, zam. »R. 1606 Paweł Henik« itd. — powinno być: R. 1605 Paweł Henik.

(Do str. 8). Wiersze 18 i 19 zmienić jak następuje: W końcu r. 1675 zwłoki Jana Kazimierza sprowadzone z Francyi, złożone były czasowo na Bielanach, skąd w końcu stycznia 1676 przewieziono je na pogrzeb do Krakowa.

(Do str. 57). W. 7 od góry: zam. »balaście« powinno być: balasie.

(Do str. 72). Przed tytułem »11. Chełm«, opuszczono miejscowość Brzezie (par. Bolechowice), gdzie w ogrodzie dworskim leżą porozrzucane sztuki piaskowca rzeźbione, jak się zdaje fragmenty kominka, lub raczej 2 kominków w stylu rokoko, wcale delikatnej roboty. Jest tam jedno nadproże całe, tylko pęknięte, oraz kawałek drugiego nadproża i dolna część bocznego węgaru. (Zanotowane na miejscu dnia 27 maja 1904).

(Do str. 72). Dodatek do wiadomości historycznej o wsi Chełmie: Około r. 1500 Jan i Paweł synowie Marcina z Chełmu sprzedali Chełm Mikołajowi Chełmskiemu za 450 zł., a on za tęż sumę odstąpił wieś Janowi i Wiktorynowi de Wola chełmska Sienieńskim; ci znowu r. 1507 odprzedali ją Mikołajowi Chełmskiemu. (Oryg. dokum. perg. w posiadaniu prof. Dra J. Brzezińskiego w Krakowie).

(Do str. 89). Dodatek do wiadom. historycznej o wsi Garlicy. R. 1601 właścicielem Paweł Szydłowski burgrabia zamku krak. (Starowolski, Monumenta str. 56).

(Do str. 121). Dodatek do ustępu: Znakomitsze zdarzenia. R. 1683 Jan III. wybierając się pod Wiedeń stanął w Łobzowie i stąd odbywał przeglądy wojsk zbierających się na wyprawę. Po dokonanej odsieczy

powrócił tu na Boże Narodzenie tegoż roku i całą zimę przemieszkał. (Za Dalérakiem A. Grabowski, Kraków i ok. wyd. 5-te str. 384—385).

(Do str. 161). Do opisu pomników kościoła klasztornego w Mogile. Fragment płyty wapiennej z kawałkiem h. Abdank, prawdopodobnie z nad grobu Białobrzeskiego, nie znajduje się już w kaplicy. W czasie przygotowywania do druku inwentarza wyjęto go stąd i umieszczono w ścianie krużganka. Por. zresztą str. 182—183, gdzie o tej samej płycie jest mowa.

(Do str. 197). Architekt kościoła w Morawicy nazywał się właściwie Franciszek Placidi; około połowy XVIII w. przebywał w Krakowie, potem w Dreznie. Prowadził w r. 1759 budowę facyaty kościoła XX. Piarów w Krakowie (A. Grabowski, Ojczyste Spominki, I., 257 nota), tudzież był podobno w pierwszej połowie XVIII w. budowniczym kościoła Misyonarzy na Stradomiu.

(Do str. 201). W. 12 od dołu (nie licząc noty) w nawiasie powinno być: fig. 131, zam. fig. 130.

(Do str. 206). Przed tytułem: »32 Olszanica« opuszczono: Nowa wieś, przy gościńcu z Krakowa do Łobzowa, po stronie jego północnej stoi słup przydrożny z kapliczką w górze i obrazkami świętych. Właściwie jest to kolumna kamienna, jońska, niezbyt wysoka, może z XVII w., pochodząca zapewne z jakiego rozebranego budynku lub ołtarza. Podobnych kolumn jest kilka w sąsiedztwie Krakowa, a także po przedmieściach w obrębie samego miasta.

(Do str. 207). Dodatek do wiadomości hist. o Pleszowie. R. 1722 Paweł Karol Sanguszko, marsz. nadw. i żona jego Marya z Lubomirskich oddają Pleszów i Kujawy w woj. krak. Teodorowi Lubomirskiemu staroście spisk., celem wykupienia ich z rąk Żydowskiego chorążyca krak. (Arch. m. Krak. Zbiory Rusieckiego, Nr. tymczas. 142).

(Do str. 211). Do nazw Półwsia w średnich wiekach dodać także »Zwierzyniec«; i dziś również ta nazwa krótko bywa używaną. Był tu istotnie zwierzyniec królewski, założony podobno przez Kazimierza W. Wspomina o nim Jagiełło w przywileju swym z r. 1422 w słowach: »Spatium loci dictum Zabokruk, inter piscinam nostram novam et flumen Rudavae defluentis murumque civitatis Cracoviae, infra domos Canonicorum et hortum nostrum vulgariter dictum Zwierzyniec«. (Kod. dypl. Krak. I, 173). Por. tytuł: Zwierzyniec.

(Do str. 212). Dodatek do wiadom. hist. o Prądniku białym. Acta bladariatus clavis Crac. Dutka, poczynająca się od r. 1540 zawiera akta przedmieścia krak. Biskupie. Wspomniany tam młyn papierowy »molendinum seu oficina papiracea ex antiquo nuncupata Żabi młyn in villa Prandnyk episcopalis. W r. 1550 Andrzej Sarfenbergk filius olim Marci Sharfenberg bibliopole Crac. sprzedaje go siostrze swej Annie Kluczowskiej. Ta r. 1569 zeznaje jako wdowa, że medietatem molendini seu officinae papiraceae ex ant. nuncupatae Żabi młyn, inter villas Gorka et

Majorem Prantnik sprzedała Mateuszowi i Wacławowi Siebeneycherom. (A. Grabowskiego ręk. Wiadom. o m. Krakowie).

R. 1669 we wrześniu Król Michał przed koronacyą w Krakowie mieszkał na Prądniku w dworcu biskupim, przez 3 dni podejmowany przez Trzebickiego. (Hoszowski, Żywot Trzebickiego str. 80).

R. 1676 w styczniu Jan III. przybywszy z Warszawy na pogrzeb królów Jana Kazimierza i Michała, przez kilka dni zamieszkał w pałacu biskupa krak. na Prądniku białym, (tamże str. 276 przypisy).

(Do str. 213). Dodatek do wiadomości historycznej o dworcu biskupów krak. na Prądniku. Dworzec ten Trzebicki, bisk. krak. rozpoczął odnawiać w r. 1665—1669 i dano wtedy na nim wiązanie w sposobie włoskim, a dach z dwiema wieżyczkami i galerye murowaną; dokończeniem roboty miały być »zamknięcia«, może mur obwodowy.

Za czasów ostatniego posiadacza tej wsi na wieczystą dzierżawę zamienionej (zatem biskupa Turskiego, czy Jacka Kluszewskiego?), zniesiono dwa górne piętra, przekształcając dom na zwykły dwór parterowy. (Z aktów kapituły i może wspomnień osobistych, Hoszowski, Żywot Trzebickiego, str. 79—80 przypis).

R. 1804 Rząd austr. postanowił »das Promniker Schloss« zamienić na koszary wojskowe i w tym celu pokryć dachem, a odroczone roboty i przeróbki, w r. 1806 kazano przyspieszyć. (Arch. Min. Spraw wewn. w Wiedniu, Hofkanzlei-protokolle, Galizien, r. 1804, str. 468, por. r. 1805, str. 11, 51, 1143, 1153, 1198, 1300, 1360 — i r. 1806 str. 804).

(Do str. 222). Dodatek do ustępu: Dawniejsi plebani w Raciborowicach. X. Jan Złotkowski, proboszcz w końcu XV w. był iluminatorem rękopisów (Muczkowski. Dwie kaplice Jag. 6, tekst i nota 10a).

(Do str. 261). Dodatek do wiadomości histor. o budowie pałacu na Woli. R. 1533 trzej kamieniarze Włosi: Zanoby, Sini i Fesulanus jako spółka prawna, wydzierżawili wieczyście od Justa Ludwika Decyusza grunt w Przegorzałach, z prawem stawiania na nim cegielni, brania gliny, i brania tudzież składania kamieni do robienia wapna. (Oryginalny perg. dokument umowy będący własnością prof. Dr. Józefa Brzezińskiego w Krakowie). Jest ten układ zapewne w związku z budową pałacu na Woli.

(Do str. 287). Uzupełnienie do noty dolnej. Według niejasnego zapisku X. Wiktoryna zdaje się, że pożar klasztoru był r. 1527, a nie 1528 r.

(Do str. 288). W. 3 od dołu — nie licząc przypisów — powinno być: w sionce przed zakrystyą, a nie »pod zakrystyą«.

Z PROTOKOŁÓW POSIEDZEŃ GRONA.

Posiedzenie dnia 3 lipca 1900. Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący poświęca wyrazy gorącego wspomnienia pamięci śp. Łuszczkiewicza, których obecni stojąc wysłuchali.

Polichromowany drewniany sufit z Kóz, nabyty przez Grono, postanowiono umieścić w Langierówce w Muzeum Narodowem za zezwoleniem poprzedniem rady miejskiej.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę z podróży do Dobczyc w sprawie restauracyi murów miejskich, odbytej na żądanie tamtejszej gminy w zastępstwie kons. Odrzywolskiego, a w towarzystwie kons. Dydyńskiego. Mury na t. zw. górze zamkowej są, jak się zdaje, resztami muru miejskiego. Niegdyś obwód muru tego był znaczny, zostały atoli tylko ślady i w kilku miejscach silniejsze dolne ściany baszt. Największy kawał muru zachował się od strony wschodniej. Mierzy on około 60 m. długości i jest zbudowany z ciosu. Są w nim blanki, strzelnice w kamień oprawne i chodnik straży na szerokiej odsadce; dochodzi do baszty w znacznej części zachowanej, za którą są węgary bramy w samym narożniku wschodnio-południowym, z ciosowym szlicem do podnoszenia brony i z silną przyporą od zewnątrz. Ten kawał muru jest też, od dołu zwłaszcza, nadwerężony, ale dałby się uratować. Godziłoby się nawet pomyśleć o wzorowem odrestaurowaniu tego fragmentu starożytnego muru, co przy okazanej już dobrej woli miasta, a uznania godnej gotowości poparcia sprawy przez komisarza Dra Drużbackiego, z ramienia rządu administrującego dziś miastem, oraz wobec łatwości dostania kamienia na miejscu, nie będzie zbyt trudnem. Uchwalono wysłać staraniem grona technika, ktoryby mógł pokierować robotami restauracyjnemi, a przynajmniej dać fachowe wskazówki i polecenia.

Konserwator Tomkowicz referuje następnie o wycieczce odbytej wspólnie z kons. Dydyńskim do Dziekanowic, (pow. wielicki). Kościół tamtejszy, w różnych czasach przebudowywany, ma wchodnią część prezbiteryum i zakrystyę za nią zbudowane z małych kostkowych ciosów. Różne szcze-

góły wewnątrz i zewnątrz wskazują, że to prawdopodobnie pozostałości dawnego małego romańskiego jeszcze kościoła. Bliższe zbadanie utrudnionem jest przez zatynkowanie i zabielenie kamieni. Fundacya parafii i tradycye miejscowe są bardzo dawne. Ponieważ istnieje zamiar rozszerzenia kościoła, chodzi o to, aby nie zostały uszkodzone najstarsze jego części, konserwatorowie zwrócili na to uwagę miejscowego ks. proboszcza, a w swoim czasie wypadnie zapewne posłać fachowego architekta dla zbadania wątku muru i ocenienia, w jaki najmniej szkodliwy sposób kościół dałby się powiększyć.

Grono wybiera kons. Odrzywolskiego zastępcą przewodniczącego.

Kons. Tomkowicz omawia sprawy bieżące: na Wawelu odkryto trumnę z zwłokami Anny Cylejskiej i jej córki Jadwigi; przekopano górę Wawelu w celach wodociągowych, przyczem napotkano ślady piwnicy i dawnej kanalizacyi; dokonano ekshumacyi zwłok Opatowczyka w kościele św. Anny † 1647, przyczem znaleziono trumnę z napisem, kielich miedziany barokowy grubej roboty, a obok pokład trzymetrowy kości ludzkich.

Na wniosek kons. Tomkowicza uchwalono na wmurowanie w ściany krużganków płyt nagrobkowych Odrowążów i Pieniążków w Mogile kredyt 400 kor.

Kons. Tomkowicz zawiadamia, że w Górce Narodowej (parafia Zielonki) jest krzyż drewniany z jednego kawałka, rzeźbiony, mający 200 do 250 lat. Ks. proboszcz chce go oddać Gronu.

Kons. Piekosiński zdaje sprawę z podróży archiwalnej do Tarnowa, Tuchowa i Rzeszowa. W Tuchowie odnalazł dokument króla Kazimierza W. z r. 1340, co jest o tyle ważnem, że powszechnie przypuszczano, że z tego roku pochodził jedynie dokument opata tynieckiego — a nadto odnalazł 4 księgi sądów wójtowsko-ławniczych z czasów Stefana Batorego.

Posiedzenie 13 listopada 1900. Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący streszcza przesłane przez komisyę centralną okólniki. W pierwszym komisya przypomina, że konserwatorowie w ważniejszych sprawach winni przedewszystkiem odnieść się do niej i na podstawie jej orzeczenia wydawać opinię o konserwacyi zabytków. Należy bowiem uniknąć sprzeczności między orzeczeniami konserwatorów a orzeczeniami komisyi. Drugie pismo zawiera odpis okólnika ministerstwa oświaty, które przestrzega podwładne urzędy, aby przy restauracyach kościołów patronatu rządowego fundusz religijny nie był używany na malowanie lub bielenie budowli romańskich i gotyckich, które zwykle jest zbyteczne a nawet szkodliwe, gdyż zaciera ich cechy stylowe.

Kor. Chmiel uprasza o sprostowanie błędnej wiadomości podanej w »Tece« konserwatorów Galicyi wschodniej w sprawozdaniu z 13 lutego 1893 o zaginięciu 20 najstarszych dokumentów kapituły krakowskiej. Dokumenty te są na miejscu.

Na wniosek przewodniczącego i kor. Lepszego wyraziło Grono podziękowanie profesorom Sokołowskiemu i Krzyżanowskiemu za pracę nad wydaniem »Teki«.

Kons. Stryjeński okazuje zdjęcia starożytnego muru miejskiego w Dobczycach i przedstawia kosztorys dokonać się mającej restauracyi. Na koszta planu sytuacyjnego uchwalono 100 kor.

Kons. Odrzywolski przedstawia sprawę uczczenia pamięci ś. p. Łuszczkiewicza poruszoną na posiedzeniu techników w Warszawie, na co złożono już pewną sumę. Akcyę w tej sprawie odstąpiono komitetowi z łona Towarzystwa miłośników historyi i zabytków Krakowa wybranemu.

Kons. Odrzywolski zdaje sprawę z restauracyi kościoła w Bieczu — przeprowadzono restauracyę zakrystyi, skarbca za nią i kilkunastu epitafiów.

Kons. Odrzywolski okazuje zbiór znalezionych w Oświęcimiu średniowiecznych kafli polewanych, z zajmującemi płaskorzeźbami; postanowiono złożyć je w muzeum historycznem miejskiem, a duplikaty w gabinecie archeologicznym.

Kons. Tomkowicz okazuje fundacyjny obraz z Przeworska, jeden z najstarszych datowanych obrazów polskich — postanowiono poczynić kroki w sprawie jego restauracyi.

Kons. Tomkowicz podnosi, iż świeżo radca miasta prof. Dr. Domański na posiedzeniu sekcyi ekonomicznej postawił wniosek, aby mur miejski pomiędzy Bramą Floryańską a basztą pasamoników kosztem gminy prawidłowo i wzorowo odrestaurowano. Myśl ta poruszoną już była w memoryale Grona przed półtora rokiem. Dr. Tomkowicz jako konserwator m. Krakowa opracował wspólnie z architektem p. Hendlem, rysunkami objaśniony projekt restauracyi tego fragmentu muru według wskazówek nauki; pismo odnośne jednak dotychczas wcale pod rozwagę wzięte nie zostało, mimo że było wygotowane na wyraźne żądanie Prezydyum miasta.

Posiedzenie 3 stycznia 1901. Przewodniczący: Kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący zawiadamia, że sekcya ekonomiczna rady miejskiej załatwiła odmownie sprawę restauracyi muru obok Bramy Floryańskiej; wobec tego należy starać się na innej drodze o restaurowanie tego muru.

Do sprawy wysłania obrazu przeworskiego dla restauracyi zaproszono pp. Tomkowicza i Lepszego; restauracya ma być przedsięwziętą w Wiedniu stosownie do pisma komisyi centralnej.

W sprawie restauracyi zamku w Rzeszowie postanowiono zwrócić się do prezydenta J. E. Czyszczana i do Ministerstwa Sprawiedliwości. Przewodniczący w tej sprawie uda się do Wiednia.

Uchwalono następujący regulamin Grona:

»1. Grono konserwatorów Galicyi zachodniej, do którego należą również korespondenci komisyi centralnej w tej części kraju zamieszkali, ma za cel z jednej strony porozumiewanie się członków Grona we wszyst-

kich sprawach wymagających solidarnego wystąpienia na zewnątrz, z drugiej strony udzielanie sobie rady i wzajemnego poparcia w urzędowym zakresie działania konserwatorów.

2. Każdego roku w styczniu Grono wybiera z pomiędzy siebie przewodniczącego, jego zastępcę, sekretarza i skarbnika na przeciąg jednego roku. Przewodniczący lub jego zastępca na posiedzeniach rozstrzyga w razie równości głosów. Prace administracyjne i biurowe Grona załatwia sekretarz pod kierunkiem przewodniczącego. Sekretarz jest płatny. Skarbnik zarządza funduszem przez Sejm Gronu przyznanym, ewentualnie także innymi funduszami Grona. Sekretarz może piastować równocześnie stanowisko skarbnika.

3. Każdy konserwator, o ile to możliwe i zwłoka niebezpieczeństwem nie grozi, powinien sprawy swojego urzędowania przedstawić na posiedzeniu i zasięgnąć rady Grona odnośnie do sposobu ich załatwienia. Obowiązek ten dotyczy mianowicie wszystkich spraw większej doniosłości, oraz wystąpień i zarządzeń konserwatora jednej sekcyi, które mogłyby wywołać kolizyę z konserwatorami innej sekcyi, działającymi w tym samym okręgu. Sprawami większej doniosłości są takie, które mają znaczenie nietylko lokalne, ale ogólniejsze narodowe, naukowe lub kulturalne.

4. W razie niebezpieczeństwa ze zwłoki oraz niemożności zebrania posiedzenia Grona, konserwator winien w wypadkach wyżej wymienionych znieść się przed załatwieniem z przewodniczącym Grona, a gdyby i to było niemożliwem z najbliższym swoim kolegą z Grona.

5. W sprawach wystąpień i zarządzeń konserwatora w zakresie jego mandatu urzędowego uchwały Grona (ewentualnie wskazówki przewodniczącego lub kolegi) mają jedynie cechę głosu doradczego i w niczem nie ograniczają swobody działania konserwatora tak, jak w przekonaniu swojem uzna za najwłaściwsze.

6. Posiedzenia zwyczajne odbywają się raz na miesiąc z wyjątkiem sierpnia i września. Na żądanie dwóch członków Grona przewodniczący obowiązany jest zwołać posiedzenie nadzwyczajne.

7. Układanie porządku dziennego jest w zasadzie atrybucyą przewodniczącego, może jednak uchwała Grona wpłynąć na zmianę porządku, ułożonego przez przewodniczącego.

8. Wydatki z kasy Grona czynione będą jedynie na podstawie uchwał Grona za asygnacyą przewodniczącego.

9. Sprawozdania z każdego posiedzenia będą udzielane dziennikom do ogłoszenia w ciągu najbliższego tygodnia.

10. Publikacye Grona konserwatorów (komunikaty, inwentaryzacye, Teki konserwatorskie i t. d.) będą rozsyłane bezpłatnie członkom Grona, instytucyom i osobom zajmującym się sprawami konserwatorskiemi lub przy nich interesowanemi«.

Przystąpiono do wyboru zarządu na r. 1901. Przewodniczącym wybrano kons. Tomkowicza, zastępcą kons. Odrzywolskiego, sekretarzem i skarbnikiem kor. Krzyżanowskiego.

Posiedzenie 2 marca 1901. Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący wita nowego korespondenta prof. Bieńkowskiego.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę z podróży do Wiednia, podjętej w sprawie zamku rzeszowskiego, Ministerstwo sprawiedliwości chciało bowiem wykonać zamiast drugiego projektu, poprawionego przez kons. Hendla, pierwotny, potępiony przez Grono.

Na wniosek kons. Odrzywolskiego uchwalono przyjąć poprzednio przedłożony kosztorys na restauracyę murów w Dobczycach i przeznaczyć na ten cel 400 k. z funduszów Grona.

Posiedzenie 20 maja 1901. Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący podaje do wiadomości pismo Komisyi Centralnej z podziękowaniem za Tekę, poruszające także sprawę niemieckiego jej przekładu i subwencyi na dalsze tomy. Po dyskusyi uchwalono na wniosek kor. Lepszego i przewodniczącego poczynić kroki celem uzyskania subwencyi na drugi tom Teki, przyczem postanowiono dać inwentaryzacyę powiatu krak. Co do szczegółowego programu inwentaryzacyi kościołów krak. postanowiono, by prezydyum porozumiało się z pp. Lepszym i Pagaczewskim.

Kor. Krzyżanowski postawił wniosek, aby inwentaryzacyę archiwów objąć osobnym, mianowicie III tomem Teki, — co uchwalono.

Kons. Stryjeński zapowiada, że w pierwszych dniach czerwca rozpocznie restauracyę murów w Dobczycach, przedtem pragnąłby odbyć tam komisyę z kons. Dydyńskim i Odrzywolskim.

Przewodniczący podaje do wiadomości zabiegi, jakie jako konserwator krak. przedsiębrał w sprawie restauracyi klasztoru w Mogile; zdaje się, że dużą salę da się uratować od przeróbki. Zgodzono się po dyskusyi na powierzenie robót przez klasztor p. Bujasowi pod ogólnym kierunkiem kons. Hendla.

Kor. Lepszy przedstawia potrzebę restauracyi mostu, rzuconego przez rzekę z jednego stoku góry na drugi w Czernej, który już w połowie zniszczał i grozi zawaleniem, a dodaje szczególnego uroku temu zakątkowi.

Uchwalono starac się o pokrycie kosztów tej naprawy u właścicieli i w Radzie pow. chrzanowskiej.

Kons. Stryjeński porusza sprawę restauracyi katedry na Wawelu i żąda przeprowadzenia na posiedzeniach dyskusyi nad ważniejszemi kwestyami, n. p. zamierzoną podobno restauracyą wieży srebrnych dzwonów. W odpowiedzi przewodniczący zapowiada, że zwoła osobne posiedzenie w tej sprawie.

Posiedzenie 16 lipca 1901. Przewodniczący: kons. Dr. Tomkowicz.

Przewodniczący zawiadamia, że Sejm przyznał Gronu subwencyę 2000 k. na wydanie Teki.

Sekretarz odczytuje pisma nadeszłe w sprawie kamiennego mostu w Czernej z XVII w. Ks. Przeor Karmelitów bosych wskazuje na trudności techniczne i finansowe, z jakiemi restauracya mostu się łączy; Wydział pow. w Chrzanowie przyznał na ten cel 200 k. subwencyi.

Grono deleguje komisyę, złożoną z kor. Hendla i kor. Lepszego celem przeprowadzenia badań wstępnych i ułożenia przybliżonego kosztorysu.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę z interwencyi swojej przy restauracyi domu ze sgrafittami koło kościoła P. Maryi i domu przy ul. Kanoniczej l. 18; stan obrazów Kulmbacha w kościele św. Floryana staraniem Grona odrestaurowanych i przeniesionych z dawnego miejsca na lepsze dla ochrony przed wilgocią znowu zaczyna budzić obawy; podczas restauracyi tego kościoła odnaleziono w murze ciekawe fragmenty Ogrojca z kamienia pinczowskiego.

Rzeźba przypisywana Stwoszowi na domu przy pl. Maryackim l. 7 narażoną jest na uszkodzenie od ptaków i od wpływów atmosferycznych; właściciele domu przyrzekli konserwatorowi na razie zapobiec przynajmniej prowizorycznie dalszemu niszczeniu zabytku.

Kor. Hendel zdaje zdaje sprawę z restauracyi krużganków Dominikańskich; na wniosek kons. Tomkowicza uchwalono subwencyę 500 k. na restauracyę ceglanej ściany od kapitularza w krużgankach (rohbau).

W sprawie restauracyi starożytnego włoskiego obrazu (św. Rodzina) postanowiono porozumieć się z XX. Franciszkanami krak.

Kons. Dydyński zdaje sprawę z rozpoczęcia robót koło restauracyi murów w Dobczycach; po odbyciu komisyi, w której wzięli udział poprzednio wzmiankowani konserwatorowie, postanowiono dwie blanki przywrócić do dawnego stanu.

Kons. Tomkowicz omawia restauracyę klasztoru w Mogile — nietylko duża sala, ale cały dawny pałac opacki będzie przywrócony do dawnego stanu — restauracya postępuje prawidłowo.

W Krakowie kościół Bożego Ciała restaurowany jest wzorowo pod kierunkiem p. Knausa, o czem konserwator krakowski przekonał się wspólnie z kons. Odrzywolskim; należy podnieść gorliwe starania konwentu o doprowadzenie dzieła do końca.

Kor. Krzyżanowski zdaje sprawę z inwentaryzacyi archiwum klasztoru Bożego Ciała, jaką pod jego kierunkiem rozpoczął p. Teofil Klima, a w dalszym ciągu prowadzi p. Kazimierz Kaczmarczyk — archiwum posiada szereg fascykułów, a nadto kilkadziesiąt ksiąg i sto kilkadziesiąt pergaminowych dyplomów, dających dokładne wyobrażenie o dawnym stanie klasztoru i jego posiadłościach. Przy inwentaryzacyi należy pomyśleć także o konserwacyi archiwaliów. Klasztor sprawia na ten cel odpowiednią szafę. Osobno są pomieszczone akta odnoszące się do błogosławionego Stanisława Kazimierczyka. Na wniosek referenta uchwalono dać subwencyę 120 kor. na oprawę fascykułów w księgi i pokryć koszta inwentaryzacyi.

Kons. Dydyński wspomina o zamiarze ks. proboszcza w Dziekanowicach oddania w depozyt Grona odnalezionych relikwiarzy drewnianych (herm).

Kons. Tomkowicz wspomina o szeregu podróży naukowych po powiecie krak. i zapowiada dalsze dla przygotowania inwentaryzacyi tego powiatu.

Kor. Krzyżanowski zapowiada dla III tomu Teki potrzebne podróże archiwalne.

Posiedzenie 9 października 1901. Przewodniczący: kons. Odrzywolski.

Kor. Hendel składa sprawozdanie z restauracyi klasztoru w Mogile; na pierwszem piętrze odrestaurowano kaplicę z dawnem sklepieniem gotyckiem, za nią po schodkach skarbczyk Odnaleziono tam ślady malowań dawnych, podobnych do odkrytych w Krakowie w kościele św. Krzyża. Piękne średniowieczne płyty nagrobkowe rodziny Odrowążów, porozbijane na części w dawnych czasach i wmurowane w ścianę kościoła, wyjmuje się i składa pod kierunkiem p. Stanisława Cerchy; zostaną następnie wmurowane w krużganku klasztornym. Podnieść należy z uznaniem starania ks. przeora Cystersów, by dzieło restauracyi klasztoru i płyt nagrobkowych doprowadzić do końca. Uchwalono wypłacić p. Bujasowi na poczet robót wykonanych 400 k.

Kor. Hendel zdaje również sprawę ze szczegółów restauracyi klasztoru OO. Dominikanów i kościoła św. Piotra.

W klasztorze OO. Dominikanów odrestaurowano okna gotyckie do dawnego kapitularza.

W kościele św. Piotra w najwyższym punkcie na fasadzie nasada krzyża ma być uzupełniona girlandami — zalecono wypracować model girlandy, traktowanej bardzo szeroko.

Kons. Stryjeński podnosi, że w kościele Bożego Ciała usunięto dawnego orła z XV w., zamiast go uzupełnić, a dano całkiem nowego.

Kor. Chmiel wyjaśnia, że wobec trudności restauracyi starego, postanowiono to uczynić, a starego orła złożyć w muzeum hist. miejskiem.

Kons. Odrzywolski składa sprawozdanie z podróży konserwatorskiej do Wilkowic w powiecie bialskim, gdzie dawny drewniany kościół ma być zburzonym. Kościół sam nie przedstawia większego interesu prócz stropu, który aczkolwiek co do szczegółów także bez wartości, w systemie użytej dekoracyi przypomina lepsze stropy drewnianych kościołów. Fotografię samego kościoła, zdjętą z zewnątrz przyrzekł sprawozdawca złożyć do zbiorów Grona. Ołtarze i obrazy z XVII w. przeniesiono do nowego kościoła. Obraz św. Michała na drzewie, sukienka z blachy złoconej z XVII w. rzecz dosyć dobra. Dwa ołtarze boczne przeniesiono ze starego kościoła: 1) Matka Boska Różańcowa, 2) św. Walenty, obydwa, jak i główny z XVII w. w części złocone. Ławki rokoko ze starego kościoła przeniesiono, także organy małe. Część sufitu z Wilkowic ma być przeniesiona do Muzeum Narodowego.

Tenże konserwator zaznacza, że przy restauracyi kościoła podominikańskiego w Oświęcimiu, do której swego czasu wypracował projekt restauracyi, zrzekł się dalszego kierownictwa.

Kor. Chmiel w zastępstwie nieobecnego kons. Tomkowicza podaje wiadomość o śladach dawnych budowli krakowskich, odkrytych przy kopaniu kanałów, jak dawnego uniwersytetu na Kazimierzu i piwnicy przy ul. Ciemnej i dawnego ratusza na Kleparzu.

Kor. Krzyżanowski składa sprawozdanie z podróży urzędowej w sprawie zabytków archiwalnych przedsiębranej.

W Krośnie inwentaryzacya archiwów postępuje szybko, a zasługą to Dra Aleksandra Kocaja, który się nią gorliwie zajmuje.

W Kołaczycach znalazły się dokumenty i księgi, świadczące o dawnym stosunku miasteczka do Benedyktynów tynieckich. W Pilźnie dokumenty były przechowane w kasie miejskiej; księgi dawne, od XV w. poczynające się, odszukał referent i zalecił je troskliwie przechować; stanowią one cenny materyał do historyi tego miasta, które za polskich czasów i jeszcze w początkach austryackiego panowania było centrum całego okręgu. Referent zwiedził także Dębowiec, gdzie dochowało się nieco zabytków cechowych, Żmigród i Strzyżów.

Sekretarz odczytuje pismo Wydziału krajowego, który udzielił Gronu do opinii petycyę Towarzystwa im. Kościuszki o subwencyę na pomnik. Po dłuższej dyskusyi uchwalono odpowiedzieć, że Grono nie uważa się za kompetentne, ponieważ tu chodzi o nowe dzieło sztuki, a wskazać Akademię sztuk pięknych, ewentualnie Akademię Umiejętności.

Posiedzenie 4 grudnia 1901. Przewodniczący: Kons. Tomkowicz.

Przewodniczący kons. Tomkowicz zawiadamia, że sprawa zamku w Wiśniczu jest na dobrej drodze po nabyciu go przez rodzinę ks. Lubomirskich. Zawiązał się komitet rodzinny pod przewodnictwem znanego historyka ks. Tadeusza Lubomirskiego, celem ochrony tego zabytku; ma być wypracowany plan ochrony zamku i restauracyi kaplicy.

Kons. Tomkowicz porusza sprawę restauracyi ołtarza św. Stanisława w kościele Maryackim.

Zgodnie z wnioskiem kons. Stryjeńskiego postanowiono odpowiedzieć ks. infułatowi Krzemieńskiemu, że Grono godzi się na wypłacenie przyznanej już dawniej subwencyi 600 k. pod warunkiem, że ołtarz będzie wykonany podług projektu architekta Hendla, pod jego kierunkiem i za widymowaniem przez niego asygnat.

W sprawie kościoła św. Mikołaja na wniosek kons. Stryjeńskiego, wykazującego, że tylko zabytki pomieszczone w kościele przedstawiają interes, uchwalono przedstawić Wydziałowi kraj. wniosek o przyznanie nie na budynek, ale na zabytki 1500 k.

Kons. Stryjeński przedstawia opinię o restauracyi kościoła parafialnego w Krośnie. Grono proponuje zgodnie z wnioskiem konserwatora wniosek o przyznanie subwencyi krajowej 5000 k.

Na restauracyę murów miejskich w Dobczycach przyznano z funduszów Grona dalszy zasiłek 200 k. i postanowiono wypłacić go z wiosną po ponownem rozpoczęciu robót.

Rachunki p. Bujasa z restauracyi płyt nagrobkowych rodziny Odrowążów w Mogile przyjęto do wiadomości i uchwalono wypłacić resztę 274 k. 12 h.

Kor. Chmiel wyjaśnia, że brakujące miejsca w płytach wspomnianych nie będą uzupełnione, ale zamurowane i zatynkowane; postanowiono z wiosną przystąpić do ostatecznego osadzenia płyt.

Posiedzenie 6 grudnia 1901. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Na porządku dziennym sprawa restauracyi katedry na Wawelu.

Kons. Stryjeński podnosi, że wobec jednostronnych sprawozdań komitetu restauracyi, potrzebnem jest omawianie sprawy restauracyi katedry w Gronie, że uniknęłoby się przez to niejednokrotnie zarzutów ze strony opinii publicznej, jakie n. p. w prasie niedawno się odezwały, nadto, że można było przez wymianę zdań tutaj osięgnąć jednolity sposób postępowania w samym komitecie restauracyi katedry, w tak ważnych sprawach jak kwestya obniżenia naw bocznych, ambitu, wprowadzenia różnych nowych szczegółów i t. d.

Kor. Lepszy zaznacza, że sprawozdań w Gronie o tak ważnej sprawie było wogóle zamało i pragnie, aby pro futuro p. konserwator krakowski przedstawiał projekty zamierzonych restauracyi, aby sprawa przed ich wykonaniem w Gronie omówioną być mogła.

Kons. Tomkowicz zaznacza, że zarzuty, jakoby sprawa restauracyi nie była poruszaną w Gronie, mają do pewnego stopnia wartość akademiczną wobec tego, że kilku członków Grona zasiada od samego początku w komitecie restauracyjnym katedry, mianowicie pp. prof. Sokołowski, Stryjeński, Odrzywolski i Tomkowicz. W sprawie restauracyi należy bacznie rozróżnić dwie strony: konserwatorską i twórczą. Jako urzędowy konserwator przemawiający uważał, że do kompetencyi jego należała głównie strona pierwsza i na tę zwracał zawsze pilną uwagę. Kościół katedralny jest zabytkiem żywym do użytku służącym. Wymagać, aby w nim nigdy żadna innowacya nie została wprowadzoną, byłoby żądać rzeczy niemożliwej. Dalej pamiętać należy, że na samym początku, jeszcze przed rozpoczęciem dzieła książę-biskup oświadczył, że jest przeciwnym myśli obniżenia naw ambitu, a program restauracyi na tem oświadczeniu oparty z góry przyjętym został przez komitet restauracyi za podstawę działania. Zresztą co do tego punktu zasadniczego program odpowiadał także własnemu przekonaniu konserwatora, bronionemu otwarcie słowem i pismem, a w przekonaniu tem do tej chwili nie zdołały go zachwiać przeciwne zdania i krytyki. Myślą przewodnią restauracyi, przyjętą przez architekta, a przez komitet aprobowaną było zachować, utrwalić i uwydatnić

wszystko, co w katedrze ostało się z przeszłości a ma jakąkolwiek wartość artystyczną, pamiątkową, starożytniczą. Ze stanowiska konserwatorskiego nie można tej zasadzie nic zarzucić. W praktyce postępowano co do strony zabytkowej z największym pietyzmem, z ostrożnością i troskliwością daleko posuniętą z tym tylko wyjątkiem, że w ostatnim czasie bez potrzeby usunięto kilka małych ołtarzy przy filarach nawy głównej, tudzież iż pewną ilość epitafiów w czasie robót ze ścian wyjęto, a z góry nie dla wszystkich obmyślono pomieszczenie, część zaś z nich nie została potem umieszczoną w miejscach na to przeznaczonych początkowo. Co do strony twórczej, w najgłówniejszej sprawie, jaką było dopełnienie wieży Zygmuntowskiej — również ze stanowiska konserwatorskiego nie można czynić głębiej sięgających zarzutów. Konserwator stwierdza wreszcie, że wobec istnienia komitetu znawców, w którym zasiada kilka naszych powag w rzeczach architektury i historyi sztuki i swojego w tym komitecie udziału, nawet w myśl przepisów konserwatorskich musiał ze zdaniem tego ciała zbiorowego się liczyć, a poniekąd i solidaryzować. Uważał to za obowiązek lojalności, jak długo sam w komitecie zasiadał. Komitetowi temu przedkładane były szczegółowo projekty i plany restauracyi, odbywały się nad niemi obrady, opiniom i uwagom przy tem objawionym kierujący architekt podporządkowywał swoje zapatrywania i działalność.

Kor. Sokołowski przypomina, że i w komitecie i w Gronie poruszał potrzebę obniżenia naw, bez czego sądzi, że restauracyę części architektonicznej uważać zawsze należy za niedostateczną.

Kons. Stryjeński żałuje również, że do obniżenia naw nie przyszło — zaznacza dalej, że w restauracyi wnętrza nie postępowano równomiernie, n. p. stalle i ołtarze restaurowano, wykończając je do ostateczności; obok tego zostawiono w prezbiteryum w części surową cegłę, a w reszcie mur biały, w kaplicy św. Zofii zniszczono styl Lanci'ego, a wrócono do stylu gotyckiego średniowiecznego — nasuwa się pytanie, dlaczego tam przeprowadzono tak daleko idącą restauracyę, a gdzieindziej pozostawiono późniejsze naleciałości.

Kor. Lepszy odpowiada kons. Tomkowiczowi, że nie chodzi tu o teoryę akademiczną, ale o zasadę, by takie sprawy były traktowane w Gronie; wobec luźnej organizacyi Grona jestto jedyny sposób, by mu zapewnić większe znaczenie — w Gronie zresztą jest większa swoboda dyskusyi; mowca widzi i uznaje trudności stanowiska konserwatora wśród istniejących warunków, mimo istnienia komitetu konserwator ma jednak swoje prawo urzędowe, może się odwołać do Komisyi centralnej, co w tym wypadku wobec znaczniejszej subwencyi państwowej mogło się było okazać skutecznem. Następnie podnosi kor. Lepszy niektóre szkody, dokonane n. p. przez wyrzucenie ołtarzy.

Kons. Tomkowicz wyjaśnia, że utrzymywał Komisyę centralną w wiadomości tego, co się czyni, zawiadamiał ją o tem, z czem się nie zgadzał, ale nie udało mu się wywołać interwencyi stanowczej ze strony tej władzy konserwatorskiej naczelnej. Podczas wyrzucenia ołtarzy nie

był w Krakowie obecny, a sprzeciwiał się jej tak przed faktem, jak protestował po nim. — Głos jego był w komitecie odosobnionym i bezsilnym.

Kons. Stryjeński podnosi zarzuty z powodu umieszczenia nieodpowiedniego witrażu w kaplicy Gamrata, gdy mamy wybitnego artystę w Krakowie p. Mehoffera — zapytuje, dlaczego były dwa różne projekty zakończenia wieży srebrnych dzwonów, oświadcza przytem, że rozumie bardzo dobrze wielkie trudności konserwatora i architekta w całej sprawie restauracyi.

Kons. Odrzywolski udziela wyjaśnień o restauracyi katedry. Sprawozdanie należałoby złożyć na miejscu na Wawelu i wytłómaczyć każdy szczegół, tu można tylko dać je w ogólnym zarysie. Mowca zaznacza, że był zawsze zwolennikiem obniżenia naw, jest przekonany, że podniosłoby to charakter świątyni a nie przyniosło żadnego uszczerbku murom — wypracował nawet cały projekt w tym duchu. Już za poprzedniego kardynała ś. p. Dunajewskiego zapadła uchwała, aby w sprawie restauracyi katedry zaprosić ludzi fachowych z zagranicy i spowodować ostateczną decyzyę także i w tej sprawie. Za wikaryatu generalnego ks. Gawrońskiego na nowo rzecz poruszono, za dzisiejszego księcia-biskupa na zebraniu znawców (zwołanem już po pierwszem zebraniu obywatelskiem), w którem między innymi zasiadali: Dziekoński, Gorgolewski, Hochberger, Władysław Łoziński, Sokołowski, zgodzono się ostatecznie w myśl woli księcia-biskupa na zaniechanie obniżenia naw. Również szczegóły prowadzącej się restauracyi były przedmiotem narad w komitecie, który był dosyć często zwoływanym — są także protokóły jego obrad prowadzone przez ks. biskupa Nowaka, od dwóch lat niestety zaniechane. Staraniem architekta było po powyższem postanowieniu: nietylko nic nie zatracić, ale zaznaczyć i wydobyć cały szereg szczegółów, któreby mogły być wskazówką do przeprowadzenia kiedyś obniżenia naw, co uważa za lepsze; musiał się jednak przy obecnem wykonaniu poddać powziętej uchwale komitetu zgodnej z życzeniami X. Biskupa. Restauracya w duchu powyższego postanowienia nie zawsze mogła być przeprowadzona konsekwentnie dla rozmaitych trudności natury użytkowej. Zaniechanie myśli obniżenia naw nie pozwoliło przywrócić kościołowi dawnego efektu i charakterystyki w części prezbiteryalnej. Również, jeżeli przeszłość wskazywała, że kościół był wewnątrz malowany, należałoby go i przy obecnej restauracyi dla zachowania wierności historycznej odmalować. Przeprowadzenie w jednej części restauracyi historycznej, odstąpienie zaś od niej w drugiej wywołuje dysonans. Jest to głównym brakiem wnętrza. Myśli odmalowania kościoła zasadniczo był przeciwnym książę biskup. Obecna ta opozycya nie przesądza w niczem o przyszłości, a skoro poglądy na tę prawę zmienią się w sferach decydujących, każdej chwili można będzie przystąpić do odmalowania kościoła i to uważa za konieczne. Cała partya w cegle ponad arkadami prezbiteryum i nawy poprzecznej pozostała niewyprawioną dla wierności historycznej, bo były

ślady cegły we wzór układanej, a tego przecież nigdy nie robiono, gdzie ściany przeznaczano do wyprawy.

We framużkach ślepych, sąsiadujących z oknami, był niegdyś cały szereg figur, malowanych pierwotnie al fresco; figury te wytwarzały niegdyś jakby fryz postaci świętych, otaczających prezbiteryum. Z biegiem czasu zwietrzało i zniszczało podłoże tego malowania, t. j. kamień piaskowy a w części wyprawa, wskutek czego zniszczały i freski — przemalowywano je więc i uzupełniano farbą klejową czy temperą kilkakrotnie, a następnie powleczono pobiałą wapienną, pamiętną wszystkim do czasu restauracyi. Po jej usunięciu pozostały tylko drobne fragmenty klejowe, niedające się utrzymać zarówno dla zwietrzenia podłoża, jak i dlatego, że farba klejowa utraciwszy pod pobiałą i wskutek wilgoci muru kamiennego wszelki związek, zesypywała się jak luźny proszek.

Gdyby kościół napowrót odmalowano i te figury przywrócono, wówczas to, co pozostało w cegle, zlewałoby się kolorystycznie z resztą malowania i mogłoby stanowić całokształt zupełnie piękny i skończony, zwłaszcza, jeżeliby wstawiono brakujące obecnie witraże. Ta harmonia może być każego czasu przywróconą. W kilku framugach odkryto w górze pod pobiałą wapienną, w miejscach, powstałych przez zciosanie ślepych maswerków, resztki figur, malowanych al fresco z końcem XVI-go lub początkiem XVII-go wieku. Trzy z nich, dające się jeszcze zrestaurować, zachowano. Inne zniszczały już dawniej. Można więc było przywrócić w tych miejscach dawne ślepe maswerki i to też uczyniono.

Mowca podnosi, że działał zawsze z wiedzą konserwatora; tylko co do usunięcia pięciu ołtarzy, przyznaje, że na posiedzeniu komitetu była mowa jedynie o usunięciu jednego i to z powodów ważnych, nadto konserwator zgodził się na przeniesienie do skarbca ołtarza drugiego, zacieśniającego bardzo przejście koło kaplicy św. Stanisława; co do innych, to rzeczywiście konserwator nie był uwiadomiony w chwili ich usunięcia.

Ołtarze cztery przy filarach nawy głównej były wszystkie jednakie; badanie na miejscu i plan katedry odnaleziony w archiwum w Dreźnie wskazywały, że należało przenieść napowrót do kościoła sarkofag Władysława Jagiełły, który tam nad jego grobem stał przed przeniesieniem do kaplicy Świętokrzyskiej. Dla uzyskania napowrót miejsca dla sarkofagu Jagiełły okazała się potrzeba usunięcia ołtarza.

W tym samym czasie powstała także myśl postawienia symetrycznie naprzeciwko sarkofagu Jagiełły, sarkofagu Jadwigi, dłóta Madeyskiego; to spowodowało usunięcie przeciwległego ołtarza.

Te późne a małej wartości ołtarze barokowe, wykonane wedle jednego modelu, mogły wobec tego ustąpić.

Pomimo usunięcia ołtarzy zachowano obrazy Konicza, które się w nich znajdowały.

Ołtarze usunięte zostały przez Kapitułę ofiarowane okolicznym kościołom, więc jako zabytki nie są dla kraju stracone.

Dopełnienie wieży srebrnych dzwonów odroczono na długi szereg

lat. Różnica między dwoma projektami jej zakończenia, o którą zapytuje p. Stryjeński tłómaczy się tem, że pierwszy projekt oparł się na innym rysunku. Pierwotnie sądził mowca, że najstarszy widok Krakowa na miedziorycie z końca XVI w. w muzeum Czartoryskich jest najlepszym. W górnej kondygnacyi oznaczone kroksztyny i łuczki wywoływały mniemanie, że wieża jeszcze w tej wysokości była z kamienia. Badania archiwalne, przeprowadzone na podstawie ksiąg »Fabricae ecclesiae« z pierwszej połowy XVII wieku, wyszukanych przez kor. Chmiela w archiwum kapitulnem, wykazały, że zakończenie wieży było drewniane. Są rachunki z robót ciesielskich i t. d. także rysunki odnalezione potwierdzają to — dlatego w drugim projekcie jest zakończenie drewniane.

Co do kaplicy królowej Zofii, to w komitecie restauracyi wszyscy uznali, że zupełnie powierzchowna niby gotycka architektura Lanci'ego jest bez wartości. Na podstawie odkrytych fragmentów żeber, odnalezionych nóżek sklepiennych i t. d. można było sklepienie odtworzyć, dlatego zdecydowano, by to uczynić. Kaplica, fundowana przez matkę Jagiellonów, straciła przez przemianę na kaplicę prywatną rodziny Wąsowiczów swoją tradycyę. Powrót do niej był koniecznym i przez wszystkich uznanym, dlatego usunięto herby Wąsowiczów, a dano herby Jagiellonów i królowej.

W dyskusyi kons. Stryjeński pragnie dopełnienia maswerków w ślepych framugach prezbiteryum obok okien.

Kons. Tomkowicz wspomina, że sam p. Stryjeński wraz z innymi członkami Grona konserwatorów w komitecie znawców zgodził się na to, by dopełniając maswerki we framugach, w kilku z nich to dopełnienie opuścić tam, gdzie znalazły się freski, których inaczej nie można było zachować.

Kor. Bieńkowski i Krzyżanowski pragną na przyszłość dyskusyi w Gronie naprzód o tem, co ma być przedsiębranem przy restauracyi katedry.

Kons. Odrzywolski wyjaśnia, że jako architekt musi przedstawiać plany naprzód ks. biskupowi i komitetowi. Konserwator krak. może jednak każdą zamierzoną zmianę postawić jako przedmiot dyskusyi w Gronie, a wtedy przemawiający przedłoży odpowiednie plany i udzieli wszelkich wyjaśnień, potrzebnych do dyskusyi.

Na wniosek kor. Krzyżanowskiego, poparty przez kor. Bobrzyńskiego, postanowiono prosić p. Odrzywolskiego o zdanie sprawy z całej szczegółowej historyi restauracyi na następnem posiedzeniu Grona, a dopiero potem obejrzeć rzecz na miejscu w katedrze.

Posiedzenie 21 grudnia 1901. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Odrzywolski nawiązując do dyskusyi poprzedniego posiedzenia nadmienia, że miejsca na wyjęte wewnątrz kościoła epitafia z góry obmyślił, (Wargawski, Zając, Ciekliński, Izbieński i t. d.) atoli zarząd ko-

ścioła sprzeciwił się wykonaniu tego zamiaru [1]). Następnie składa w myśl życzenia, wyrażonego poprzednio, szczegółowe sprawozdanie o całym przebiegu restauracyi katedry.

Zanim jeszcze restauracya skarbca została przeprowadzoną, przystąpiono do restauracyi wieży Zygmuntowskiej. Potrzebowała ona jej w dwóch kierunkach. Przedewszystkiem okazała się ona po bliższem zbadaniu bardzo porysowaną. Szkarpa później dobudowana od strony skarbca z wieżą nie związana zupełnie się rozsypała, szkarpa zaś północno-zachodnia miała ciosy zupełnie zwietrzałe, popękane i pokruszone. Ściana południowa wieży, pochodząca w dolnej części z pierwotnego muru obronnego, okalającego wzgórze Wawelu — równie jak i mur sąsiadujący z blankami — nie miała należytych fundamentów. Pokazało się dalej, że wszystkie trzy okna drugiej kondygnacyi były pierwotnie prostokątne, gdy tymczasem dwa z nich przechowały się do dni naszych z zamknięciem półokrągłem. Badania dalsze wykryły, że szczególne przeobrażenia spotkały ostatnie piętro wieży. Jak się pokazało, narożnik północno-zachodni wieży, od okien II-ej kondygnacyi aż po gzyms główny, został od okna na stronie zachodniej aż po okno na stronie północnej zupełnie rozebrany i na nowo postawiony (zapewne wskutek rysów, powstałych za biskupa Zebrzydowskiego). Wreszcie okazało się, że jedynie po gzyms kordonowy ponad oknami ostatniego piętra mamy wątek murów XVI-go wieku, ponad tym gzymsem użyto cegły drobniejszego formatu, spotykanej u nas od wieku XVII.

Wszystkie zewnętrzne powierzchnie wieży, niegdyś albo testowane albo też z kamienia łamanego, zostały z biegiem czasu wyprawione. Wreszcie zakończenie wieży, dochowane do ostatnich czasów, pochodzące z połowy XIX-go w., wyglądało dość niefortunnie i nie miało z dawniejszem z XVI-go wieku nic wspólnego.

Po odbiciu wyprawy z całej powierzchni wieży, w celu przeprowadzenia badania, okazało się, że dolna część wieży po okna I-go piętra była pierwotnie basztą wykonaną z kamienia dzikiego, występującą przed mur ochronny, okalający wzgórze Wawelu. Ponad tym murem wątek wieży jest z cegły o formacie 8—9½ cm. grubej; dalej okazało się, że w całym narożniku północno-zachodnim, jak się wyżej wspomniało, powtórnie przerabianym, widać było mnóstwo kamieni ciosowych, w części nawet profilowanych, bez ładu w mur powrzucanych i poprzegradzanych czasami jedną, dwoma lub więcej warstwami cegieł. Czasami, ciosy leżące obok siebie dzieliły cegły miejscami sztorcem postawione.

Po wyjęciu tych kamieni okazało się, że cały szereg z nich należał do okien II-giej, III-ciej kondygnacyi. Znalazły się między nimi kamienie z łuku i obramienia okna północnego ostatniego piętra, poszory okienne, wreszcie nadproża okien poprzedniej kondygnacyi, wszystkie najczęściej zwrócone profilem i stroną zdobioną do muru, a plecami do widza. Kamienie te,

[1]) Później jednak za staraniem p. Odrzywolskiego najważniejsze z tych epitafiów zostały istotnie w ścianach wnętrza kościoła wmurowane. *(Przyp. Red.)*.

wyjęte z muru i zbadane pozwoliły odtworzyć dawne okna górnej i średniej kondygnacyi oraz ich wielkość. Stwierdzono także, że pierwotne okno północne w wysokości ostatniej kondygnacyi, było znacznie większe.

Projekt zakończenia wieży i obecnego jej gzymsu głównego oparty został na dawnych widokach miasta Krakowa; na jednym z najgodniejszych wiary widzimy wieżę Zygmuntowską z gzymsem lunetowym, a zakończenie z 5-ma kopułkami. W celu ogniotrwałości konstrukcya zakończenia wieży wykonaną została z żelaza i pokryta miedzią.

Pod południową ścianą wieży Zygmuntowskiej nie mającą należytego fundamentu, podciągnięto tenże częściowo do $4^1/_2$ m. głębokości, osadzając go na litej skale.

Ku zachodowi od wieży Zygmuntowskiej, widzimy dzisiaj mur zakończony blankami, tak jak go przedstawiają dawne widoki Krakowa. Blanki te nie przechowały się do naszych czasów, a mur był zakończony od góry linią poziomą, następnie wyprawiony i w całej wysokości silnie porysowany.

Po zbadaniu, odnaleziono podział i ślady dawnego rysunku blank, a dwie nawet w całości, i podług nich odtworzono je jak najwierniej. Znaleziono też w tym murze dość interesujące i ozdobne obramowanie okien archiwum kapitulnego, umieszczonego w korytarzyku na górnej części tego muru, dziwnym atoli sposobem strona ozdobna tych węgarów zwróconą była do wnętrza muru.

Wreszcie badanie wykazało, że jakkolwiek skała znajduje się pod terenem na 80 cm. — 1·40, mur ten nie schodził do niej, lecz spoczywał na miękkim czarnoziemiu.

Cała dolna część muru tworząca mur lany (Gusswerk) rodzaj betonu wapiennego — była na wskróś rozluźnioną i zwietrzałą. Wapno było zupełnie wypłukane a mur stanowił raczej jedną masę gruzu, dającego się rozebrać rękami a utrzymującego się jedynie oblicowaniem z cegieł 14—28 cm. grubem. Ta okoliczność powodowała też owe wyżej wspomniane groźne rysy.

Aby mur ustalić zaciągnięto po pod nim kilka słupów na cemencie osadzając je na opoce, a z jednej i drugiej strony oblicowano ten mur, mierzący 2·6 m. grubości na 45 cm. na zaprawie wapienno-cementowej, oraz dano cokół ciosowy nowy wedle dawnych śladów. Od czasu wykonania tej roboty w r. 1896 i z wiosną 1897 nie pokazał się najmniejszy rys. Równie i wszystkie mury wieży Zygmuntowskiej silnie wymieniane w miejscach porysowanych trzymają się jak najlepiej. Do oblicowania ścian wieży i muru użyto cegły umyślnie formowanej podług wymiarów tamże znalezionych od 8—$9^1/_2$ cm. grubej.

Odrestaurowano dalej kapitularz i bibliotekę kapitulną od strony zewnętrznej i wewnątrz. Przy restauracyi zewnętrznej pokazało się, że dzisiejsze szkarpowate pochylenie dolnej części muru tej budowy wykonane z drobnej cegły, zapewne w XVII w., jest dodatkiem późniejszym, gdyż wewnątrz muru odnaleziono lico pierwotne, z cegły pochodzącej

z wcześniejszej epoki, odpowiadające licu muru z blankami. W okna kapitularza i biblioteki wstawiono nowe kraty żelazne i obramowano je kamieniem.

Wnętrze kapitularza i biblioteki, mające dotąd strop płaski z drewnianych belek z podsiębitką wyprawioną na otrzcinowaniu, zasklepiono celem zabezpieczenia od ognia, poczem przeniesiono tutaj wszelkie kosztowności skarbca, aby przystąpić do gruntownej restauracyi tej części katedry.

Wskutek tego czasowego użycia kapitularza i biblioteki na pomieszczenie rzeczy ze skarbca, wewnętrznego urządzenia tych ubikacyi dotąd nie dokończono.

Zrestaurowano dalej po stronie północnej kaplice, zewnętrzną ścianę kaplicy św. Wawrzyńca wstawiając nowe gotyckie obramienie z nowym maswerkiem. Kaplicę biskupa Maciejowskiego, przerobioną w w. XVI. z gotyckiej na renesansową, na zewnątrz wyprawianą, obłożono ciosem wapiennym przy najstaranniejszem zachowaniu dawnych profilów cokołu i gzemsowań. Latarnia zupełnie rozsypująca się została podług dawnych form nowo zrobiona i nowo pokryta.

Ważną robotą po tej stronie jest nowe pokrycie szczytu północnej fasady nawy poprzecznej kamieniem z nasadzanemi żabkami. (Szczyt ten mający niewątpliwie pierwotnie nakrycie kamienne, nie dochował się do naszych czasów, lecz był nakryty blachą miedzianą).

Zakończenie wieżyczki schodowej dotykającej do północnego szczytu nawy poprzecznej, do ostatnich czasów nie dochowane, odtworzone zostało na podstawie dawnych widoków katedry.

Zresztą cały ten szczyt do naszych czasów dochowany w robocie wyprawianej — choć pierwotnie testowany — został z wyprawy odczyszczony i pierwotny charakter ceglany tej fasady w najdrobniejszych szczegółach przywrócony. Wreszcie tak w okno tego szczytu jak i w ścianę północną i południową nawy głównej, oraz w osi ramienia południowego nawy poprzecznej wprawiono nowe maswerki, — (koronki kamienne).

Wieża zegarowa, w dolnej części ciosowa lecz silnie z biegiem czasu zniszczona, została w robocie ciosowej i ceglanej podług dawnych śladów gruntownie zrestaurowaną. Dano też zupełnie nowe tarcze zegarowe, podług rysunku i wielkości dawnych, a zamiast dawnego mechanizmu zegarowego, dano zupełnie nowy, renomowanej fabryki L. Heinza z Pragi czeskiej.

Równocześnie z wieżą zegarową przystąpiono do restauracyi fasady zachodniej katedry. Szczyt potrzebował tylko drobnej restauracyi. Natomiast obiedwie kaplice: królowej Zofii i Ś-to Krzyska, dostawione do fasady zachodniej a z biegiem czasu silnie zniszczone, potrzebowały gruntownej restauracyi: pierwsza zewnętrznej i wewnętrznej, druga tylko zewnętrznej.

Kaplica królowej Zofii, fundacya tej królowej (w naszych czasach od fundatorów poprzednich restauracyi także Tylickiego lub Wąsowiczów zwana) od początku swego powstania w XV w. dość wadliwie wykonana,

silnie się z biegiem czasu zarysowała i straciła pierwotne sklepienie. Dano je dopiero za restauracyi wieku XIX z fundacyi p. Wąsowiczowej i udekorowano sklepienie i ściany bogato stiukiem oraz ozdobiono banalnemi figurkami o teatralnych pozach. Była to robota architekta Lanci'ego, szablonowa, powierzchowna i bez głębszego wniknięcia w istotę i ducha stylu gotyckiego, jak zresztą najczęściej kompozycye gotyckie z tego czasu u nas a nawet i za granicą.

Okazało się dalej, że okno południowe tej kaplicy zostało zamurowane a okno zachodnie, do naszych czasów przechowane, było od w. XV już trzecią przeróbką okna pierwotnego, pochodzącą z czasu restauracyi w XIX w. przez budowniczego Lanci'ego. Odnalazłszy na ścianie południowej całe dawne oprofilowanie okna, a na zachodniej część dolną pierwotnego okna tej ściany, po usunięciu okien z w. XIX i XVII odtworzono te okna w formach pierwotnych. Dodano tylko nowe maswerki oraz przy oknie zachodniem nowe baldaszki, podług śladów zachowanych przy oknie południowem.

Wewnątrz na podstawie odnalezionych resztek żeber i śladów odtworzono dawne sklepienie, dając na jego kluczach herby królowej Zofii, jako fundatorki, Jagiełły, herb Polski i herb Dębno Zbigniewa Oleśnickiego, za którego kaplicę wzniesiono. Także otwór, którym kaplica łączy się z nawą boczną północną kościoła, w XIX wieku zwężony, powiększono, przywracając mu pierwotną wielkość i formę. W ścianach tej kaplicy potrzebujących gruntownej restauracyi, gdyż od początku w ladajakiej technice wykonanych, odnaleziono liczne profilowane ciosy należące prawdopodobnie do dawnego okna w zachodniej fasadzie kościoła, usuniętego wtedy, skoro po przybudowaniu kaplicy trzeba je było skasować, a zato większym otworem połączyć kaplicę z kościołem.

Pinakle ustawione od dawna na narożnikach gzymsu głównego tej kaplicy, ale z nią organicznie nie połączone a rozmiarami swymi zdradzające dawną przynależność do innej części katedry (może do pierwotnego zakończenia wieży zegarowej), pozostawiono na miejscu.

I sąsiadująca po drugiej stronie portalu kaplica Ś-to Krzyska także silnie z biegiem czasu ucierpiała, a ciosy ściany bardzo zwietrzały.

Wymieniono zupełnie cokół od strony zachodniej i południowej jako silnie zwietrzały i dla tego częściowo wyprawiony cementem, fryz maswerkowy po pod oknami tudzież bardzo liczne kawałki w ścianach i laskach oraz gzymsie głównym. Nadto uzupełniono zwietrzałe żabki i kwiatony w pinaklach i obramieniach okiennych.

Otworzono później zamurowane cegłami i wyprawione okno po stronie północnej i zarówno w to jak i w okno południowe wprawiono nowe laski kamienne, podług odnalezionych śladów. Z dwóch okien zachodnich, które jak pokazują okna południowe i północne, miały tylko podział z lasek kamiennych, wyjęto maswerki zupełnie nieodpowiednie a dorobione, o ile się zdaje, w czasie restauracyi kaplicy królowej Zofii koło połowy XIX w., przywracając tym oknom równocześnie pierwotne

wewnętrzne oprofilowanie zmienione przy wprawianiu wspomnianych wyżej maswerków w. XIX.

Wreszcie w szczycie południowym tej kaplicy zrestaurowano gruntownie 3 pomieszczone tamże herby. Dwa z nich: »Sulima«, odnoszący się do Gamrata, który szczyt przerabiał, i Orzeł, musiały być nawet podług zrestaurowanego modelu wykonane na nowo z kamienia pińczowskiego, gdyż dawne rozsypywały się zupełnie i długo jużby nie wytrwały.

Przy restauracyi tych obydwóch kaplic, wykonanych z kamienia wapiennego, odkryły się pod wyprawą w ścianach sąsiadujących z wejściem głównem dwie framużki mieszczące resztki rzeźb gotyckich należących do pierwotnego portala, zanim wzniesiono obecny portal marmurowy w XVII w.

Po stronie południowej zabrano się do restauracyi ściany południowej nawy głównej, a następnie południowego szczytu nawy poprzecznej.

Przy restauracyi ściany nawy głównej dodano nowy gzyms główny i nadłożono kilka szkarp. Przedewszystkiem obniżono dach południowej nawy bocznej zasłaniający dotąd niewłaściwie dolną część okien nawy głównej.

Równocześnie z tą robotą, korzystając z rusztowania, odczyszczono z wyprawy ścianę północną wieży srebrnych dzwonów, uzupełniając na niej znajdujące się tamże części ciosowe.

Szczyt południowy nawy poprzecznej odrestaurowany został analogicznie do szczytu północnego, a jego gzyms pokrywający oparty został na kawałeczku profilu, jaki się jeszcze dochował. Żabki i kwiaton są dodane analogicznie do szczytu zachodniego.

Będąc przy omawianiu ścian bocznych nawy głównej, wspomnieć jeszcze należy, że podobnie jak na stronie południowej, wyrestaurowano ścianę północną. I tutaj ponad nawą boczną północną obniżono bardzo znacznie dach, który wznosił się jeszcze wyżej, zakrywając pierwsze okno przy chórze w $^3/_4$, a inne w $^1/_4$ i do połowy wysokości.

Koniecznego przerobienia potrzebował dostęp do chóru muzycznego wiodący dotąd po drewnianych schodach, wśród drzewa i belek więźby dachowej nawy bocznej północnej. Dojście to używane często ze światłem, było w wysokim stopniu nieodpowiednie; wielkiem było też niebezpieczeństwo pożaru. Przez zasklepienie od dołu i góry tudzież dostatnie oświetlenie zapomocą studzien świetlanych wychodzących ponad dach, oraz urządzenie widnych kamiennych schodów, mamy obecnie dostęp do chóru wygodny, widny i zupełnie pod względem ognia bezpieczny.

Znacznej restauracyi potrzebowała facyata wschodnia katedry (od strony zamku). Wszystkie kaplice położone z tej strony potrzebowały poważnych robót rekonstrukcyjnych. I tak:

Kaplica Tomickiego, dotąd wyprawiana, otrzymała nową okładkę ceglaną i nowy cokół, a w górnej części ponad kopułą w znacznej części wymieniono latarnię kamienną i dano zupełnie nowe pokrycie miedziane i więźbę dachową na tejże latarni.

Kaplica Batorego, mająca na budowie z epoki gotyckiej nasadzony gzyms główny z końcem XVI w. otrzymała nowy cokół ciosowy i gzyms kordonowy wedle dawnych resztek. Gzyms główny od strony północnej kaplicy, skryty dotąd w poddaszu nakrycia ganeczku, wiodącego niegdyś do zamku królewskiego, odsłonięto napowrót. Pod ten ganeczek podciągnięto w znacznej części łuk trzymający go, gdyż stary bardzo już zniszczał. Cegła użyta dawniej do niego pokazuje, że musiał on być zrobiony dopiero w XVII w. Wreszcie zrestaurowano gruntownie w całej wysokości ściany kaplicy Gamrata, zakrystyi i części skarbca dotykającej do zamku, w robocie murarskiej, a cokoły i szkarpy w robocie kamieniarskiej.

Na kaplicach Batorego i Gamrata dochowanych do naszych czasów w stanie wyprawionym, chociaż wykonanych pierwotnie w robocie testowanej, po odbiciu wyprawy pokazały się pierwotne ościeże gotyckie w części nawet z maswerkiem ponad obramieniami marmurowemi, później wprawionemi, i te pozostawiono dla uwidocznienia rozwoju historycznego tych części budowy.

Z restauracyą wszystkich omówionych kaplic połączono równocześnie, o ile było potrzebnem, restauracyę wiąźby dachowej i miedzianego pokrycia.

Omawiając restauracyę strony zewnętrznej wspomnieć należy o zrestaurowaniu zewnętrznych ścian naw bocznych, okalających prezbiteryum, wzniesionych jak wiadomo w początku XVIII wieku. W okna tych ścian wprawiono między r. 1850—1860 najniewłaściwiej laski i maswerki kamienne w stylu niby romańsko-gotyckim, jak te style podówczas u nas pojmowano. Wszystkie te maswerki, nie mogące mieć z ścianami budowy epoki barokowej nic wspólnego, usunięto, a ściany zrestaurowano i wyprawiono wapnem hydraulicznem, dając wyprawie od zewnątrz powłokę z wcieranego piasku z miałkiego piaskowca, a przezto poniekąd pozór naturalnego kamienia.

Od r. 1896, kiedy jeszcze były dopiero w początku roboty poprzednio opisane, zabrano się do wewnętrznej restauracyi katedry, rozpoczynając ją od prezbiteryum t. j. od części, którą z biegiem czasu najwięcej przeobrażono. Przedewszystkiem pragnę zaznaczyć, że do restauracyi tej części katedry przystąpiłem na podstawie uchwały obszernego komitetu z wybitnych obywateli całego kraju, powołanych przez ks. kardynała przed przystąpieniem do robót w marcu 1895. Komitet ten nie zaaprobował odnośnie do tej części, mojego projektu restauracyjnego z r. 1892 i moich zapatrywań wypowiedzianych w memoryale z marca 1894, w których oświadczyłem się za obniżeniem naw bocznych, okalających prezbiteryum, podniesionych niefortunnie w początku w. XVIII. Ta uchwała, która zresztą odpowiadała też intencyom konserwatora krak. i popartą została później przez kilku wybitnych znawców i architektów z Warszawy i Lwowa, o czem wspomniałem na poprzedniem posiedzeniu Grona, wytyczyła drogę restauracyi tej części katedry.

I tak we framugach sąsiadujących z oknami pozciosywano dawne ślepe maswerki (koronki kamienne na tle muru). Wyjęto maswerki i parapety okienne maskujące dawne dachy naw bocznych, pozamurowywano arkady zasłaniające częściowo dawne ich oprofilowanie. Wreszcie sklepienie tej części katedry w wielu miejscach silnie porysowane i groźnie obniżone, a ozdobne klucze pościnane, potrzebowały gruntownej restauracyi i dopełnienia.

Wspomniane wyżej ślepe maswerki pościnano z końcem XVI w. lub może z początkiem XVII, dosyć niedbale a na miejscu pomalowano szereg postaci świętych i aniołów, trzymających znaki męki Pańskiej, techniką »al fresco«, o czem wyżej wspomniano, następnie zaś, o ile się zdaje w XVIII w., wszystko to zabielono.

Po zdjęciu tej pobiały, pod którą odnalazły się jeszcze ślady zeskrobanego pomalowania ornamentalnego późno renesansowego, okazało się, że z tych postaci Świętych jedynie trzy są o tyle zachowane, że można było myśleć o ich restauracyi. Wszystkie inne pospadały wraz ze zwietrzałym kamieniem piaskowym, na którym położono podkład freskowy. Równie i w dolnej części tych framug ślepych pokazały się ślady dawnego, nawet znacznie wcześniejszego pomalowania. Były to figury postaci Świętych ustawione na dole framug ślepych, pomiędzy laskami a w ramach pierwotnego organizmu gotyckiego. Te figury zniszczały jeszcze więcej i były już kilkakrotnie przemalowane farbami klejowemi a może temperą, które po zdjęciu pobiały zesypywały się za najlżejszym podmuchem. Kilka śladów tych figur lepiej zachowanych przechowało się za wielkim ołtarzem. Jedna, św. Jana, na lewo od niego, dała się odrestaurować, co też uczyniono jak najstaranniej.

Do restauracyi trzech górnych figur i wspomnianej powyżej dolnej obok wielkiego ołtarza zaproszono p. Kopystyńskiego ze Lwowa. Po usunięciu w innych framugach reszty zniszczonego podkładu fresków, okazało się, że pod niemi utrzymały się jeszcze ślady zciosanych ślepych koronek. Zebrane jak najstaranniej pozwoliły one odtworzyć z jaknajwiększą dokładnością pierwotne maswerki wypełniające te framugi.

Po wzniesieniu w XVIII w. wyższych naw bocznych wypruto parapety okien prezbiteryum, wyrzucono witraże i maswerki. Podług odnalezionych śladów odtworzono obecnie napowrót parapety okienne z maswerkiem pod ławą okienną, powstawiano pozciosywane laski przyścienne w oknach i wprowadzono maswerki przezemnie dokomponowane w duchu czasu. Atoli z obawy przed zbytniem zaciemnieniem katedry, pomiędzy laskami parapetów okiennych pozostawiono tła wolne w miejsce pełnych, jak było pierwotnie. Jedynie dwa pierwsze okna od kaplicy Św. Stanisława, mają parapety odtworzone zupełnie wiernie, gdyż tutaj w miejscu silnie oświetlonem z nawy poprzecznej, obawa zaciemnienia nie zachodziła.

Przy dalszej restauracyi ścian okazało się, że poniżej kordonu pod oknami, a powyżej arkad dolnych lico ściany było wykładane cegłą we

wzór ułożoną. Widząc w tem pierwotną intencyę budowniczego, cegłę tę pozostawiono bez wyprawy.

Ołtarz wielki barokowy, fundacyi biskupa Gembickiego, rozebrany przed 20 kilku laty z powodu spróchnienia, zrestaurowano wypracowawszy do tego naprzód szczegółowy projekt, oparty na pozostałych resztkach. Prawie wszystka jeszcze dochowana rzeźba ornamentalna i figuralna dawnego ołtarza po odpowiedniem zrestaurowaniu i wzmocnieniu została napowrót użytą. Robotę tę wykonał K. Wakulski, rzeźbiarz krakowski.

Ze stall prezbiteryalnych dochowały się aczkolwiek w stanie silnie spróchniałym tylko dolne siedzenia. Jedynie po stronie północnej od marmurowej bramki wchodowej po ambonę, dochował się kawałek pięknych zaplecków. Ten kawałek zaplecków posłużył do stworzenia dalszego ich ciągu i odtworzenia baldachu podług mojego projektu. Po stronie południowej i zaplecki i baldach są zupełnie nowe. Skomponowane one zostały w duchu strony północnej, lecz w szczegółach są wszędzie odmienne. Odzłocenie stall oparto ściśle na śladach utrzymanych na dawnych zapleckach strony północnej. Po tej stronie dodano jeszcze baldaszek nad amboną, którego nie było zupełnie.

Stronę północną stall, według szczegółowych rysunków i modeli, zrestaurował F. Majerski z Przemyśla, stronę południową K. Wakulski z Krakowa.

Obok wielkiego ołtarza, w arkadach z nim sąsiadujących, wzniesione były murki ceglane wyprawiane o charakterze prowizorycznym. Przy usunięciu tego po stronie północnej, pokazały się wewnątrz murku dwa profilowane słupy kamienne. Bliższe badanie udowodniło, że są one pozostałością z pierwotnego baldachu nad pomnikiem Łokietka, usuniętego zapewne w XVII w. dla postawienia pomnika biskupa Trzebickiego, któremu stał w drodze.

Do tych dwóch słupów i śladów dwóch innych środkowych, dokomponowano baldach, będący obecnie w robocie. Pomnik biskupa Trzebickiego, celem umożliwienia wzniesienia baldachu nad pomnikiem Łokietka, przeniesiono do północnej nawy bocznej, obok wieży zegarowej.

W miejsce murków, zamykających dawniej arkady obok wielkiego ołtarza i miejsca obok marmurowych bramek, zaprojektowano bronzową kratę, będącą w wykonaniu.

W tyle poza stallami były do ostatnich czasów ścianki ceglane, surowe, również o charakterze prowizorycznym i bez wszelkiej wartości artystycznej, jako tła dla pomników od strony naw bocznych, oraz tła dla makat zawieszonych za plecami siedzeń kanonickich, gdzie one utraciły dawne zaplecki drewniane. Ścianki te surowe będące niejako plecami stall, zastąpiono obecnie innemi ciosowemi a ozdobnemi, ponad któremi przyjdą żelazne ozdobne kraty, mające zasłonić baldach stall. Będą one służyły zarazem do pomieszczenia niektórych epitafiów; jedna zaś poświęcona będzie wyłącznie na pomieszczenie płyty srebrnej z rzeźbą

odsieczy wiedeńskiej, wykonanej przez I. Hakowskiego, podług znanego obrazu Matejki.

W zamiarze przywrócenia grobowca Anny Cylejsklej, drugiej żony Władysława Jagiełły w miejscu, gdzie stał dotąd pomnik Włodz. Potockiego, pomnik ten rozebrano. Stanie on napowrót w kaplicy królowej Zofii po jej zrestaurowaniu. (Grobowiec Anny Cylejskiej był jeszcze w tem miejscu w połowie XVIII w., jak świadczy plan katedry, odnaleziony w archiwum drezdeńskiem).

Od r. 1900 przystąpiono do restauracyi przedniej części kościoła t. j. nawy głównej i naw bocznych. Tu była już robota łatwiejsza, albowiem w tej części kościół mniej zmieniono. Główny zrąb budowy pozostał. Potrzeba było tylko wymienić zniszczone ciosy i uszkodzone części profili i baldachów. Najważniejszą a przynajmniej największą robotą, była tutaj wymiana istniejących maswerków okiennych, stylowo zbyt późnych, szablonowych i podług jednego motywu wykonanych przed 40 kilku laty, na inne, więcej do czasu budowy kościoła się nadające i o motywach ciągle odmiennych.

Wspomnieć należy, że i w tej przedniej części kościoła było wszystko, zarówno sklepienia jak wszelkie części ciosowe, powleczone pobiałą wapienną, z pod której miejscami przeglądały ślady zeskrobanego poprzednio pomalowania ornamentalnego barokowego, klejowego. Usuwając tę pobiałę i przywracając widok pierwotnego ciosowego wątku ścian wewnętrznych, potrzeba było i te nic nie znaczące resztki, pozostałe z niedość starannego zeskrobania, w zupełności usunąć.

Ładną rozetę frontową mocno zwietrzałą wykonano ściśle podług starego wzoru z nowego kamienia.

W dolnej części kościoła wyrestaurowano gruntownie sklepienia naw bocznych, miejscami silnie wybrzuszone i porysowane. Znacznych uzupełnień potrzebowały także kamienne baldachy z figurami ojców kościoła z epoki gotyckiej, gdyż trzymane w formach dość delikatnych, z biegiem czasu bardzo ucierpiały przez poodłamywanie części drobniejszych.

Trzy drewniane figury pod baldachami kompletnie spróchniałe i stoczone przez robaki, po napojeniu ich klejem i pokostem na nowo odmalowano, ściśle podług pozostałych śladów.

Pod arkadami nawy głównej, stały po każdej stronie po dwa ołtarze z czarnego marmuru, wszystkie cztery równocześnie i podług jednego szablonu wykonane. Ołtarze te o grubej bardzo robocie, przypominającej zupełnie rękę autora portalów: do kaplicy Szafrańców, kaplicy Maciejowskiego i kapitularza, wcinały się nadto bardzo silnie w profilowanie arkad i znacznie im szkodziły. Ponieważ w jednej z tych arkad postanowiono przywrócić pomnik Władysława Jagiełły, który zapewne dla jednego z tych ołtarzy niegdyś ustąpił i przeniesiony został do kaplicy Ś-to Krzyskiej, ołtarz ów usunięto. Równie dla projektowanego po przeciwnej stronie pomnika Jadwigi, usunięto drugi taki sam ołtarz. Wreszcie w intencyi pokazania choć w tej części linij architektonicznych arkad

w ich pierwotnej czystości, zniesiono i dwa inne ołtarze. Zrestaurowano wreszcie chór muzyczny z organami.

Równocześnie z robotami w nawach, zabrano się do restauracyi niektórych kaplic, które się tego najwięcej domagały.

Rozpoczęto od zakrystyi wikaryuszowskiej, pierwotnie kaplicy św. Małgorzaty. Wyrzucono tutaj przedewszystkiem później wbudowaną komorę a raczej niską i ciemną norę dla pomieszczenia świątników, która zakrystyę bardzo szpeciła i zmniejszała; zrestaurowano sklepienie i nader pięknie modelowane klucze sklepienne. Równocześnie przez odpowiednią przeróbkę izby obok położonej przed wieżą Zygmuntowską i połączenie schodami kręconymi z nowo przerobioną izbą górną utworzono widne, zdrowe i względnie wygodne pomieszczenie dla świątników czuwających nad skarbcem i pełniących obsługę kościelną.

Po zakrystyi wikaryuszowskiej zabrano się do restauracyi skarbca. Sprawiła ona liczne trudności z powodu nieregularności budowy powstałej w różnych czasach i mającej pierwotnie dwie kondygnacye. Dla wyrównania ściany południowej zawieszono cienką ściankę na kroksztynach. Dekoracyę malarską skarbca powierzono p. Mehofferowi. Zrestaurowano szafy zupełnie spróchniałe wykonywając je jak najściślej podług dawnego wzoru zamiast z drzewa miękkiego, z dębiny. W miejsce szafy na kosztowności stojącej na środku, projektowana jest szafa ozdobna kamienna we framudze ściany południowej, zamknięta metalową żaluzyą dla pewności przed złodziejem i ogniem. Chórek zupełnie spróchniały wykonany na nowo z drzewa modrzewiowego dokładnie podług starego wzoru. Dla skarbca, zakrystyi i świątników urządzono ogrzewanie centralne parą i założono wygodne umywalnie i wychodki.

Następnie zrestaurowano gruntownie kaplice św. Katarzyny i Jana Olbrachta.

W pierwszej obłożono ściany płytami marmurowemi i wyrestaurowano silnie zniszczony piękny pomnik biskupa Gamrata. W drugiej przerobiono prawie na nowo sklepienie zupełnie porysowane, zachowując jak najwierniej dawne jego kształty. Równocześnie zrestaurowano jak najstaranniej pomnik króla Jana Olbrachta nadzwyczajnie zwietrzały, gdyż z kamienia piaskowego wykonany.

Kaplicę Grota przerobioną w XVIII w. z gotyckiej na rokokową, jako jeden z najładniejszych okazów tego stylu na Wawelu, odczyszczono jedynie wedle dawnych śladów i wiernie odmalowano. Przy tej sposobności zrestaurowano piękny pomnik Walentego Dębieńskiego kasztelana krak., któremu przy przeróbce kaplicy w stylu rokoko dodano liczne gipsowe ornamentacye w tym stylu wielce alterujące charakter renesansowy pomnika. Odnalezione pod gipsowymi dodatkami i farbą dawne ślady pierwotnych form i złocenia pozwoliły je przywrócić z całą ścisłością. Z mniejszych pomniczków ściennych odrestaurowano pomniki: kanoników, Wargawskiego i Izbińskiego, Cieklińskiego oraz Zająca. Do tego ostatniego, z którego przechowała się jedynie marmurowa płyta z na-

pisem, odnalazły się przypadkowo w innem miejscu jako materyał w murze, części obramienia i obdasznicy i te posłużyły do dokładnego odtworzenia całego obramienia tego epitafium. Kaplicy św. Stanisława odjęto przed 20 kilku laty okalającą balustradę i okratowanie oraz zdjęto z niej, z narożników gzymsu głównego, postacie 4 ewangelistów mocno podówczas spróchniałe. Dowiedziawszy się, że figury te darowane po zdjęciu do Świątnik, tam się jeszcze przechowują, postarałem się o ich sprowadzenie, a po ich gruntownej restauracyi i utrwaleniu części stoczonych przez robactwo i spróchniałych i po nowem odzłoceniu, osadzono je na dawnem miejscu Równie i okalająca kaplicę balustrada będzie przywróconą. Niestety dochowały się tylko szczątki słupków i gzymsów marmurowych, użyte w części jako materyał do posadzki, w części przechowane jeszcze w składach starych materyałów katedry. Balaski bronzowe, niestety swego czasu przetopione na inny cel, dadzą się odtworzyć tylko z pomocą fotografii i śladów, jakie odcisnęły na wspomnianych słupkach. Pomniki bronzowe Piotra Kmity i Stanisława Borka, koloru ciemnego a nadto umieszczone pod chórem, nie były tak widoczne, jak na to zasługiwały swą wysoką wartością artystyczną. Przeniesiono więc Kmitę na ścianę, pomiędzy kaplicą Zawiszów a Szafrańców, a Borka na narożnik północno wschodni prezbiteryum, gdzie stał dawniej pomnik biskupa Trzebickiego.

Przystąpiono też do restauracyi wewnętrznej kaplicy Zebrzydowskich, do której w czasie restauracyi katedry odnalazły się w różnych miejscach liczne fragmenty artystyczne, użyte jako materyał do muru.

W części odnaleziono pod wyprawą fragmenty mniej lub więcej uszkodzone, arkad nad portalem i ołtarzem, pilastrów bogato zdobionych, lasek okiennych i obramień, wreszcie, prawdopodobnie szczątki dawnej latarni kaplicy, gdyż kaplica była niegdyś zapewne nakryta kopułą. Znalazły się także dowody, że kaplica stanowiła wewnątrz wraz z pomnikiem biskupa jedną organiczną całość. Z wyjątkiem kopuły, której z powodu zacieśnienia przywracać nie można, i co zapewne spowodowało jej zniesienie, wszystkie inne fragmenty zostaną spożytkowane i dadzą całość związaną napowrót z pięknym pomnikiem biskupa, a będącą niejako po kaplicy Zygmuntowskiej następnym etapem renesansu u nas z połowy wieku XVI.

W jesieni r. 1901 przystąpiono też do restauracyi wewnętrznej kaplicy Szafrańców, przyczem zrestaurowano okno i odsłonięto na zewnątrz kawałek wątku ścian, będącego zapewne jeszcze pozostałośc.ą z pierwotnej katedry romańskiej.

Wnętrze samej katedry, pomijając osadzenie brakujących pomników, drobne wykończenia ścianek poza stallami obok wielkiego ołtarza i otoczenie św. Stanisława, jest pod względem budowlanym prawie skończone. Do ogólnego zaokrąglenia wrażenia brak mu jednak nieodzownie polichromii i pewnego przyciemnienia oraz kolorystycznego efektu, jaki dać mogą dopiero witraże. Niestety na razie kościół polichromii nie otrzyma, z powodów na poprzedniem posiedzeniu wyjaśnionych. Usunięto więc

architekcie kierującemu restauracyą z ręki środek, który mógł wnętrze wykończyć i kolorystycznie zaokrąglić. Szczególnie odczuwa się to w prezbiteryum, gdzie cegła ułożona we wzór, nie zlana z innymi czynnikami kolorystycznymi wobec braku polichromii i witraży odbija od reszty ścian nieco twardo i surowo. Mimo to sądzi przemawiający, że dla wierności historycznej należało cegły, układanej we wzór, nie zakrywać i raczej czekać z polichromią katedry do szczęśliwszej pory — choć to krzywdzi architekta kierującego, przedstawiając w fałszywem świetle jego intencye wykończenia całości — aniżeli zatrzeć dla czasowego lepszego efektu, to co historycznie zostało we wnętrzu katedry wytworzonem. Może i obniżenie naw bocznych, okalających prezbiteryum, które dopiero pozwoliłoby mu wywierać większy efekt — doczeka się kiedyś lepszej przyszłości.

Posiedzenie dnia 28 stycznia 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Z powodu wzmianki w »Nowej Reformie« o niszczeniu archiwum niepołomickiego, pomieszczonego w Dyrekcyi domen, delegowano kor. Chmiela, by zbadał rzecz na miejscu, a przy sposobności zwrócił także uwagę na archiwum przy kościele.

Kons. Tomkowicz otrzymał wiadomość, że w klasztorze Klarysek w Starym Sączu wprowadzane są niepożądane zmiany w korytarzach — wyrzucają boazerye i. t. d.; odstąpiono sprawę kons. Stryjeńskiemu.

Kor. Chmiel otrzymał wiadomość, że w Łętowni pod Jordanowem grozi niebezpieczeństwo sprzedaży 6 czy 8 obrazów dawnego tryptyku — dawniej sprzedana stamtąd skrzynia kościelna bardzo ładnie inkrustowana jest obecnie w zbiorach p. Władysława Łozińskiego.

Kor. Hendel wspomina przy sposobności o innej Łętowni pod Leżajskiem, gdzie miał być krucyfiks na drzewie koralowem rozpięty, z końca XVII w. — należałoby zbadać, czy dostał się do klasztoru w Leżajsku.

Kor. Hendel zwraca uwagę na potrzebę ochrony obrazu malowanego farbami klejowemi na ścianie krużganków Dominikańskich w Dzikowie, a przedstawiającego przeniesienie M. Boskiej Dzikowskiej z pałacu do klasztoru — wcale ciekawy dawny widok pałacu przed powodzią. Odkryte malowanie murarz posiekał, jest obawa, że wszystko zabielą.

Grono przeznacza 100 kor. na nabycie balustrady do domu Matejki, gdzie już darowaną została krata z XVII w. z domu p. Czynciela, ażeby tych dwóch zabytków ślusarstwa nie rozdzielać.

Wybrano na rok 1902: kons. Tomkowicza przewodniczącym, kons. Odrzywolskiego zastępcą, kor. Krzyżanowskiego sekretarzem i skarbnikiem.

Kor. Lepszy przedkłada następujący wniosek w sprawie restauracyi zamku na Wawelu: Grono konserwatorów uchwali: »Wobec zbliżającej się chwili opróżnienia z wojska zamku na Wawelu i rozpoczęcia robót restauracyjnych Grono c. k. konserwatorów postanawia poświęcić cały rocznik Teki w r. 1903 wyłącznie zamkowi królewskiemu. Mianowicie publikacya obej-

mie. W części I. *a)* Szkic historyczny o zamku, zawierający dzieje budowli. *b)* Wszystkie plany zamkowe, dawne i obecny. *c)* Wszystkie widoki zamku, bądź to z dawnych rycin, bądź też z miniatur i rysunków. *d)* Wszystkie zdjęcia architektoniczne dokonane przez śp. Tomasza Prylińskiego. *e)* Wreszcie widoki fotograficzne zdjęte z obecnych budowli zamkowych. Część II. obejmie: *a)* Wszystkie znane inwentarze zamkowe *b)* Wszystkie niepublikowane dotąd materyały archiwalne, dotyczące budowli zamkowych. *c)* Literaturę zamku na Wawelu. Grono c. k. konserwatorów uchwala dalej pracę tę powierzyć panom: kons. Dr. Stanisławowi Tomkowiczowi, któryby napisał szkic historyczny o zamku i kor. Adamowi Chmielowi, któryby zajął się wydawnictwem części drugiej tj. publikacyą inwentarzy i materyałów archiwalnych zamkowych. Do Komitetu redakcyjnego wejdzie również sekretarz Grona prof. Stanisław Krzyżanowski. Następnie Grono konserwatorów wyjedna u Sejmu znaczniejszą subwencyę na wydawnictwo i w tym celu komitet powyższy przedłoży Gronu kosztorys wydawnictwa.

M o t y w y: Sprawa restauracyi zamku królewskiego na Wawelu i jego rekonstrukcyi jako pomnika naszej narodowej przeszłości jest pierwszorzędnego znaczenia dla naszych dziejów, nietylko pod względem historycznym i kulturalnym, ale również dla potomnych, dla przyszłości. Grono będzie musiało, a w szczególności konserwator dla Krakowa, zająć w tej sprawie decydujące stanowisko jasne i naukowo ścisłe. Grono więc wydawnictwem swojem w dwóch kierunkach spełni doniosłe zadanie. Z jednej strony konserwator wygotowawszy do druku szkic historyczno-archeologiczny będzie mógł z całą świadomością i pewnością, jaką daje naukowe pogłębienie przedmiotu, bronić interesu i celów konserwatorskich. Z drugiej strony publikacyą pójdziemy na rękę nietylko architektom, ale i wszystkim czynikom, które będą działały w tem wielkiem narodowem dziele. Publikacya więc przyczyni się niewątpliwie do obrony naszych postulatów i w samem założeniu każdy projektujący architekt będzie miał już zupełnie pewne dane i swoją fantazyę artystyczną oprze odrazu na realnym gruncie wyników badań naukowych i będzie zdolnym wskrzesić wierny obraz przeszłości i podnieść z ruiny jeden z najznakomitszych pomników sztuki i naszej narodowej chwały«.

W dyskusyi zabierają głos wszyscy obecni; zgodzono się na to, by postanowionych już tomów Teki nie odkładać, a sprawę wnioskiem kor. Lepszego poruszoną traktować osobno.

Uchwalono jednomyślnie przyjąć do wiadomości zasadę wniosku i przygotować publikacyę o zamku na Wawelu.

Dla omówienia szczegółów wybrano ściślejszy komitet złożony z pp. przewodniczącego, sekretarza, Chmiela i Lepszego, który przedstawi na najbliższem posiedzeniu wnioski w sprawie redakcyi i kosztorysu publikacyi, celem przygotowania petycyi do sejmu. Na koszta wstępne przeznacza Grono do dyspozycyi komitetu kwotę 200 kor.

Posiedzenie 6 lutego 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz przedstawia wnioski komitetu ściślejszego w sprawie publikacyi o zamku na Wawelu. Wnioski te brzmią: »Grono uchwali: Wobec zbliżającej się chwili opróżnienia z wojska zamku na Wawelu i rozpoczęcia robót restauracyjnych, Grono konserwatorów Galicyi zachodniej postanawia poświęcić osobną publikacyę wyłącznie zamkowi królewskiemu na Wawelu i wydać ją w r. 1903. Publikacya obejmuje dwie części:

I.

a) Szkic historyczny o zamku, zawierający dzieje budowli;
b) Plany zamkowe dawne i obecny;
c) Widoki zamku, bądź to z dawnych rycin, bądź też z miniatur i rysunków;
d) Zdjęcia architektoniczne dokonane przez ś. p. Tomasza Prylińskiego;
e) Widoki fotograficzne zdjęte z obecnych budowli zamkowych.

II.

a) Inwentarze zamku zawarte w Lustracych Wielkorządowych (drukowane i niedrukowane);
b) Inne materyały archiwalne, dotyczące budowli zamkowych, dotychczas nieogłoszone;
c) Literatura zamku na Wawelu.

Wydawnictwo wyczerpie, ile możności, cały materyał illustracyjny i archiwalny.

Grono c. k. konserwatorów wybiera redaktorami wydawnictwa, części pierwszej kons. Dra Stanisława Tomkowicza, części drugiej kor. Adama Chmiela i komitet redakcyjny, do którego, prócz wymienionych, należą pp. Hendel, Krzyżanowski, Lepszy, Odrzywolski, Stryjeński«.

Komitet redakcyjny opracował następnie następujący przybliżony kosztorys publikacyi:

Część I.

1. Honoraryum 15 arkuszy à 100 K.	1500 K.
2. Druk 15 arkuszy à 120 K.	1800 »
3. 40 illustracyi w tekscie (cynkotypie) à 20 K.	800 »
4. 10 większych tablic à 70 K.	700 »
5. 10 mniejszych tablic z reprodukcyami starych rycin w fotolitografii à 20 K.	200 »
6. 100 fotografii à 10 K.	1000 »
7. 40 zdjęć Prylińskiego (fotografie i reprodukcye) à 40 K.	1600 »
Do przeniesienia	7600 K.

Z przeniesienia	7600 K.
8. Druk i papier przy odbiciu klisz	1000 K.
9. Pomoc rysunkowa	1500 »
10. Dyety, koszta podróży	1000 »
11. Korekta	400 »
Część II.	
12. Honoraryum 40 arkuszy à 60 K.	2400 »
13. Druk 40 arkurszy à 100 K.	4000 »
14. Koszta przepisania	1000 »
15. Korekta	600 »
16. Wydatki nieprzewidziane dla obu części	500 »
	20.000 K.

wyraźnie dwadzieścia tysięcy koron.

Uchwalono w zasadzie, postanawiając obmyśleć sposób finansowego pokrycia wydawnictwa.

Kons. Ulanowski proponuje częściowe pokrycie kosztów drogą prenumeraty.

Dalszą dyskusyę odłożono do następnego posiedzenia.

Posiedzenie 25 lutego 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący podaje do wiadomości Grona, że Akademia Umiejętności ogłosiła właśnie konkurs imienia Józefa Majera na temat p. t.: Monografia o zamku królewskim na Wawelu pod względem historycznym i architektonicznym.

Kons. Stryjeński podnosi, że Grono pragnie dać wydawnictwo przygotowawcze, którego rezultatem będzie kiedyś monografia; bez wydawnictwa Grona, monografia taka jest dzisiaj przedwczesną.

Kor. Exc. Bobrzyński sądzi, że premia ogłoszona przez Akademię ułatwia Gronu pokrycie kosztów honoraryum, przynajmniej w części. Co do proponowanego abonamentu jest zdania, że należy się wstrzymać z jego ogłoszeniem do chwili, kiedy cała praca będzie gotowa.

Grono winno się zwrócić do Wydziału krajowego ewentualnie do sejmu wprost, należałoby nawet zostawić Wydziałowi względnie sejmowi alternatywę, czy zechce objąć wydawnictwo na koszt kraju, czy też udzielić subwencyi rozłożonej na lat kilka.

Redakcyę podania zostawiono komitetowi redakcyjnemu.

Posiedzenie 16 maja 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz odczytuje pismo wysłane do sejmu na ręce Wydziału krajowego w sprawie publikacyi o zamku na Wawelu, które brzmi:

»Wysoki Sejmie!

Sprawa restauracyi zamku na Wawelu jest ważną nie tylko dla historycznych i kulturalnych względów, ale przemawiając do najidealniejszych uczuć społeczeństwa, ma wyjątkowe narodowe znaczenie.

Zwróci się ku niej wkrótce wzrok całego ogółu, wszyscy pragnąć będą, aby dzieło odpowiedziało tęsknym, długim oczekiwaniom, aby prastary gmach po wiekowem zaniedbaniu podniósł się z ruiny, aby odżył nową młodością, a nie zapomniał przeszłości.

W takiej chwili Grono Konserwatorów Galicyi Zachodniej poczytuje sobie za obowiązek zwrócić się do Wysokiego Sejmu, pod którego auspicyami rzecz nie od dzisiaj pozostaje. Już zaraz po tem, kiedy słowa Monarchy wypowiedziane w Krakowie w dniu 4 września 1880 roku potężnem echem po kraju się odbiły, zarządził Marszałek kraju, ś. p. Zyblikiewicz, sporządzenie planów i zdjęć zamku, czego dokonał ś. p. architekt Pryliński. Kraj prowadzi następnie starania o opróżnienie Wawelu z wojska i kieruje akcyą w tym celu przedsięwziętą, która już ku końcowi się zbliża. Na porządku dziennym stanie sprawa samej restauracyi. Grono nie przesądza wcale decyzyi czynników, które o niej rozstrzygać będą. Cel, jaki sobie stawia, jest skromniejszy. Każdy czuje, że dzieło restauracyi winno być dokonane z całym pietyzmem dla dawnej naszych królów siedziby. Nie może się to stać bez dokładnego i doskonałego poznania pomnika. Zamiarem Grona jest to poznanie przygotować i zadanie architekta i komitetu odbudowy przez to ułatwić.

Temi pobudkami się kierując, uchwaliło Grono na posiedzeniach w dniach 28 stycznia, 6 i 25 lutego b. r. na wniosek kor. Leonarda Lepszego, co następuje. (Podano tekst pomieszczony na str. 395 i 396 i kosztorys na sumę 20·000 k.).

Jest to suma poważna, jeżeli się jednak zwróci uwagę na ogólne koszta przedsięwzięcia, prawie znikająca. Korzyści z publikacyi takiej będą ogromne; z jednej strony ułatwi ona naukowe poznanie najcelniejszego narodowego pomnika i przygotuje grunt do wyczerpującej o nim monografii, napisanej przez historyków sztuki; z drugiej ma wprost praktyczne znaczenie dla architekta prowadzącego odbudowę, dla komitetu restauracyi i dla konserwatora.

Wysoki Sejm będzie mógł przez swoje organa najlepiej czuwać nad całem dziełem restauracyi, jeżeli taką publikacyę mieć będzie w ręku.

Grono Konserwatorów Galicyi Zachodniej dało już poznać pierwszym tomem swojej Teki, jak dzieło inwentaryzacyi kraju przeprowadzać pragnie. Obecnie pragnie poświęcić osobne dzieło jednemu, ale i pierwszemu pomnikowi na naszej ziemi.

Ażeby zamiar do skutku doprowadzić, zwraca się Grono do Wysokiego Sejmu i uprasza bądź to o łaskawe udzielenie mu subwencyi na cel określony, bądź też o objęcie wydawnictwa na koszt kraju i oddanie Wydziałowi krajowemu jego administracyi, przy pozostawieniu Gronu strony redakcyjnej.

W pierwszym wypadku potrzebną byłaby subwencya w wysokości szesnastu tysięcy, którą możnaby rozdzielić na raty; kosztorys wynosi wprawdzie więcej, pozostałe cztery tysiące spodziewa się jednak Grono pozyskać w drodze prenumeraty i rozsprzedaży dzieła. W drugim wypadku okazałaby się potrzeba jakiejś zaliczki, do rąk Grona płatnej.

Grono w każdym razie oddaje swoją pracę na usługi kraju.

Przekonane, że Wysoki Sejm uzna potrzebę wspomnianej publikacyi, oczekuje Grono c. k. Konserwatorów Galicyi Zachodniej z ufnością Jego postanowienia, by co rychlej do pracy przystąpić«.

Kons. Odrzywolski przekłada sprawę kościoła OO. Salezyanów w Oświęcimiu. Salezyanie wnieśli projekt restauracyi i przebudowy ruin kościoła podominikańskiego. Konserwator przedstawia przebieg restauracyi pierwszej części kościoła t. j. prezbiteryum, do której w swoim czasie sam wykonał projekt. Kościół interesujący, jeden z rzadkich przykładów wczesnego gotyku u nas, znany z publikacyi ś. p. Łuszczkiewicza. Prezbiteryum miało jeszcze dochowane resztki maswerków gotyckich pierwotnych, a cennych, gdyż wczesnogotyckich. Kościół sam wykazuje pewne powinowactwo z naszym dominikańskim: zastosowanie sklepień krzyżowych sześciodziałowych, rzadki przykład u nas. Ponieważ OO. Salezyanie chcieli wykonywać niektóre rzeczy tak, że referent jako konserwator nie mógł za to przyjąć odpowiedzialności, zrzekł się kierownictwa architektonicznego, zostawiając sobie tylko opiekę konserwatorską.

Projekt Salezyanów, choć jako gotyk włoski nie bez pewnych zalet, nie ma z architekturą gotycką polską nic wspólnego, zmienia zupełnie charakter architektury, jaki kościół miał dawniej. Konserwator ma zamiar nie aprobować go i prosi, aby przed wydaniem ostatecznej decyzyi konserwatorskiej, komisya Grona obejrzała ruiny.

Grono wybiera w skład komisyi kons. Odrzywolskiego, Stryjeńskiego i Tomkowicza.

Kons. Hendel radzi zbadać fundamenta pod słupami, które kons. Odrzywolski wprowadza do wnętrza nawy, i zgodzić się na wprowadzenie empor w nawach bocznych, jeżeli tego cel klasztoru wymaga.

Kons. Odrzywolski zdaję sprawę z restauracyi tryptyku renesansowego w Sieprawiu pod Świątnikami. Tryptyk dobrego rysunku mieszczący 20 obrazów zrestaurowano w robocie snycerskiej i pozłotniczej; pierwszą wykonał p. Wakulski, drugą p. Komorowski. Obrazy odrestaurował p. Abramowicz. Wszystkie roboty wykonano pod dozorem i za wskazówkami konserwatora, które wszędzie uwzględniono. Ponieważ parafia zastosowała się do żądań konserwatora, a restauracya wskutek tych żądań wypadła znacznie drożej, parafia zaś bardzo uboga, brakło funduszów na pokrycie restauracyi. Konserwator wnosi o udzielenie subwencyi 200 koron, co uchwalono.

Kons. Odrzywolski zadaje sprawę z robót prowadzonych w Kalwaryi Zebrzydowskiej koło pokrycia kaplicy z powodu tegorocznego, 300-letniego jubileuszu. Zeszpecono most na Cedronie przez wystawienie

kamiennej ambony (bez uwiadomienia konserwatora) na jednym z filarów mostowych. Organizm konstrukcyjny nie został jednak zalterowany, a niefortunny dodatek zbyt jasno wpada w oczy, jako rzecz nienależąca do do pierwotnej budowy.

Kons. Stryjeński przedstawia sprawę ołtarza barokowego w Łącku, na co jeszcze 5 listopada 1896 uchwalono 400 koron subwencyi. Po dyskusyi Grono prosi, aby kons. Stryjeński rzecz na miejscu obejrzał, poczem dopiero do wypłaty subwencyi będzie można przystąpić.

Kons. Stryjeński przedstawia 7 fotografii restauracyi kościoła, Franciszkanów w Krośnie, która się prowadzi pod jego kierunkiem artystycznym. Dotąd restaurowano prezbiteryum przez odskrobanie tynku i danie nowych maswerków w oknach podług istniejących, restaurowano także boczną fasadę według śladów dochowanych, oraz kaplicę różańcową według motywów XVII w. W tym roku klasztor zamierza restaurować fasadę główną, na to zrobiono szkic tymczasowy. Po ustawieniu rusztowania i zbadaniu śladów na miejscu konserwator przedstawi ostateczny projekt restauracyi.

Kons. Hendel przedkłada plany i zdjęcia restauracyi zewnętrznej części prezbiteryum kościoła Maryackiego.

Kons. Stryjeński wyraża zapatrywanie, że dwie przybudówki na prawo i lewo od Ogrojca leżącego na osi prezbiteryum należałoby restaurować w duchu renesansu i znieść łuki gotyckie okien, pochodzące z początku zeszłego wieku.

Kons. Hendel wnosi, aby Grono poniosło koszta furmanki na sprowadzenie dzwonu z XVIII w. darowanego przez klasztor w Mogile i by takowy sprowadzić do Archiwum lub Muzeum. Uchwalono.

Posiedzenie 21 maja 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Dydyński zdaje sprawę z restauracyi murów miejskich w Dobczycach. Ogółem wypadła dobrze, blanki dodane wedle wskazówek kons. Odrzywolskiego wyglądają ładnie, a z powodu wysokości muru ginie różnica między robotą starą a nową. Konserwator wypłacił też subwencyę Grona.

Kor. Chmiel interpeluje o stan wykopaliska na Górze Wężowej obok Kościelnik; miały się tam znaleść naczynia cynowe z herbami polskimi, jedno z nich ma się teraz znajdować w Niepołomicach.

Kor. Krzyżanowski interpeluje o stare cmentarzysko pogańskie w Biskupicach, gdzie się znalazły urny; wedle wiadomości otrzymanej od fizyka z Wieliczki p. Kownackiego jest niebezpieczeństwo, że cmentarzysko to, znajdujące się na cmentarzu dzisiejszym, może łatwo uledz zupełnemu zniszczeniu.

Kons. Dydyński oświadcza, że zajmie się poruszonemi sprawami.

Kons. Tomkowicz porusza sprawę płyt Odrowążów w Mogile. Przeor nie chce obecnie pozwolić na wstawianie do muru fragmentów.

Kons. Hendel wyjaśnia, że wmurowanych tworzących całość płyt jest 6, fragmentów 19.

Po dłuższej dyskusyi o tej sprawie i o rosnących ciągle kosztach wyrażono zdanie, że lepiej, aby płyty pozostały na miejscu w Mogile, niż aby miały być przewożone do Krakowa. Grono uprasza kons. Tomkowicza i kons. Hendla o wyjazd do Mogiły celem porozumienia się z przeorem co do osadzenia fragmentów i uchwala 400 k. na pokrycie dotychczasowej nadwyżki kosztów.

Kons. Stryjeński uzupełnia swoje sprawozdanie o Krośnie, złożone na poprzedniem posiedzeniu, okazaniem planów i zdjęć kościoła Franciszkanów i wiadomością o postępie restauracyi fary.

Kons. Hendel przystępuje do dalszego ciągu poruszonej również na poprzedniem posiedzeniu sprawy pinakli na prezbiteryum kościoła Maryackiego okazując plany i rysunki. Grono przyjmuje je do wiadomości i zgodnie z propozycyą referenta zgadza się na wykonanie odlewów płaskorzeźb i rzeźb w konsolach na koszt Grona, jeżeli inne fundusze się nie znajdą.

Kons. Stryjeński interpeluje o nagrobki w krużgankach i o witraże Dominikańskie.

Kons. Tomkowicz odpowiada, że szereg nagrobków wmurowano, kilku jeszcze nie, z powodu finansowych trudności. Równocześnie wyraża podziękowanie kor. Chmielowi za starania około uzupełnienia napisów nagrobkowych. Konserwator wyjaśnia także, że witraże zwrócił konwentowi p. Wyspiański; klasztor chce się zająć ich restauracyą i powierzyć ją p. Zajdzikowskiemu. Konserwator będzie w tej sprawie interweniował.

Kons. Odrzywolski podnosi, że kamieniarz w kościele Dominikanów dużo nagrobków zanadto skrobał, sądzi także, że okna romańskie należało zasklepiać nie cegłą ale kamieniem.

Kons. Hendel wyjaśnia, że skrobano tylko kilka nagrobków, co do okien romańskich, to zastosowano się do odnalezionych śladów sklepienia cegłą — być może, że ślady te pochodzą już z czasów późniejszej przebudowy.

Kor. Krzyżanowski sądzi, że należałoby choćby z pewną ofiarą finansową zakończyć sprawę krużganków; wydano stosunkowo bardzo dużo na płyty w Mogile, tem bardziej należy ukończyć tę tak długo wlokącą się sprawę, uzyska się przez to dla Krakowa pierwszorzędny zabytek.

Posiedzenie 30 maja 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz odczytuje list posła Roszkowskiego do prof. Sokołowskiego o złym stanie pałacu i kościoła w Niepołomicach.

Kons. Hendel oświadcza, że ma plany i zdjęcia zamku. Do jego upadku przyczyniają się najwięcej stajnie wojskowe.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę z wycieczki do Mogiły, odbytej wspólnie z kons. Hendlem. Wmurowano w krużgankach kilka fragmentów pomników. Na pozostałe trzeba jeszcze wyszukać odpowiednie miejsce.

Grono zgadza się na propozycyę kons. Tomkowicza co do umieszczenia reszty fragmentów płyt, asygnatę zaś na resztę kosztów zostawia do ukończenia robót i przedłożenia rachunków.

Kons. Tomkowicz podnosi bardzo ładną restauracyę pałacyku opackiego w Mogile dokonaną pod kierunkiem kons. Hendla.

Kor. Krzyżanowski zdaje sprawę z podróży do Wiednia; obraz przeworski ma być koło lipca odrestaurowany.

Kons. Odrzywolski zdaje sprawę z podróży urzędowej wspólnie z kons. Tomkowiczem i Stryjeńskim odbytej do Oświęcimia. XX. Salezyanie gospodarują sami z podmajstrzym koło kościoła, a plany przesyła im Ceradini z Turynu. Ślady dawnych sklepień odnaleziono bardzo wyraźne; śladów fundamentów pod słupami, które miały służyć do podpierania sklepienia halowego, nie znaleziono. Roboty zasystowano, konserwator udał się do starostwa z wezwaniem, aby nie pozwalało na restauracyę bez planów zatwierdzonych przez konserwatora. Prezbiteryum poprzednio z pietyzmem odrestaurowane kłóciłoby się z nawą według tego projektu odrestaurować się mającą.

Kons. Tomkowicz podnosi radykalne zmiany samowolne; chcą zmienić fasadę, dodać wieżę, podnieść ściany i sklepienie, przedłużyć w górę okna, portal bocznego wejścia przenieść w inne miejsce.

Kons. Stryjeński sądzi, że architekt włoski powinienby przestudyować zabytki polskie chcąc być pożytecznym dla restauracyi kościoła w Oświęcimiu. Kaplicę św. Jacka odrestaurowano dobrze.

Grono postanawia w razie potrzeby poprzeć konserwatora.

Posiedzenie 18 listopada 1902. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz odczytuje pismo Grona do Komisyi Centralnej w sprawie kandydatury nowych korespondentów Komisyi; pismo to z d. 9 sierpnia 1902 przypominające, że przy zawiązaniu Grona Komisya Centralna przyrzekła uwzględniać wnioski Grona przy mianowaniu korespondentów, pozostało dotąd bez odpowiedzi.

Sekretarz przedstawia rachunki restauracyi kościoła św. Andrzeja. Uchwalono zbadać rachunki kościoła św. Katarzyny.

Kons. Stryjeński zdaje sprawę z podróży swojej do Łącka i Krosna. W Łącku ołtarz dobrze odrestaurowany, w Krośnie postępuje praca około restauracyi fasady kościoła Franciszkanów, przy farze na razie nic się nie robi.

Kons. Tomkowicz zapowiada zwiedzenie urzędowe kościoła OO. Franciszkanów w Krakowie.

Na wniosek kons. Tomkowicza uchwalono wyrazić uznanie Grona p. Kowalskiemu właścicielowi domu przy placu Maryackim za obramienie ochronne rzeźby Wita Stwosza w ścianie fasady.

Kons. Odrzywolski podnosi obawy, czy w Oświęcimiu nie rozpoczęto restauracyi bez wiedzy konserwatora. Grono uprasza o przekonanie się o tem na miejscu przez wysłanie rysownika.

Kor. Lepszy przedstawił rezultat prac restauracyjnych obrazów cechowych, przedsięwziętych w Muzeum dyecezyalnem w Tarnowie kosztem Grona, które wysłało artystę p. Władysława Pochwalskiego w tym celu do Tarnowa. Tutaj pod okiem dyrektora Muzeum ks. Bąby oraz delegata Grona kor. Lepszego dokonał p. Pochwalski utrwalenia całego szeregu pomników naszego malarstwa z XV do XVII w. Równocześnie przedłożył kor. Lepszy spis główniejszych zabytków mieszczących się w Muzeum, sporządzony za swego pobytu, oraz fotografie najważniejszych muzealnych przedmiotów, których zdjęcia dokonał p. Pochwalski.

Kor. Lepszy przedłożył protokół restauracyi obrazów w Muzeum dyecezyalnem w Tarnowie dokonanej przez p. Pochwalskiego spisany 31 lipca.

Głównem zadaniem pracy restauracyjnej było przedewszystkiem utrwalenie obrazu Chrystusa w studzience z Domosławic, nr. 22 [1]), którego stan był rozpaczliwym i groziło mu niebezpieczeństwo odpadnięcia z deski całej malatury. Przy zbadaniu bliższem techniki malarskiej okazało się, że warstwa gruntowania jest nałożona na grubem płótnie i składa się z dwóch warstw do 3 mm. grubości, co utrudniało wielce restauracyę. Malowany olejno i przemalowany w części przy poprzedniej restauracyi. Deska okazała się zupełnie spróchniała. Po suchem odczyszczeniu pędzlami, obraz przemyto czystą wodą, gąbką, następnie odpadające części napojono szelakiem rozpuszczonym w wodzie po kilkakroć, dopóki nie nabrały spoistości, i następnie podklejono. Aby obraz nadal zachować, delegowany Grona prosił ks. rektora Bąbę, aby obraz zechciał umieścić w położeniu poziomem i pokryć go szybą, do czego ks. rektor natychmiast się przychylił i zarządził, co potrzeba. Celem konserwacyi innych zabytków, zastosowano następujące zabiegi:

Przy obrazach: nr. 18 odczyszczono ich powierzchnię chlebem i lekko przewerniksowano.

Nr. 21 po odczyszczeniu został zdjęty, utrwalony i przeniesiony znów na tę samą deskę klejem.

Nr. 25 został lekko odczyszczony; potrzebuje restauracyi.

Nr. 26 został odczyszczony.

Nr. 29 został odczyszczony, utrwalony szelakiem, a odpadające części przyklejone. Taksamo przyklejono śródłęcze gotyckie. Obraz da się zupełnie zrestaurować i potrzebuje ram.

---

[1]) zob wyżej pracę: Muzeum dyecez. w Tarnowie; wszystkie numery według inwentarza pomieszczonego tamże.

Nr. 33—35, 38—40 godne restauracyi; z grubsza odczyszczone.

Nr. 41 został odczyszczony, a przez ks. rektora Bąbę za poradą delegata przeznaczony do gruntownej restauracyi, co tem więcej godne było zalecenia, że uszkodzenia dotyczyły miejsc z akcessoryami, aczkolwiek licznych, jednak podrzędnego znaczenia, bo nienaruszających kompozycyi obrazu.

Nr. 36, 42, 43 potrzebują bardzo poważniejszej restauracyi.

Nr. 45 został odczyszczony.

Nr. 46 wymaga odnowienia.

Nr. 44 został odczyszczony chlebem, utrwalony szelakiem, zaś odpadające części przymocowane klejem. Ponieważ obraz jest cenny, a poprzednia restauracya licha, dokonana bez zrozumienia, zaleca się usunięcie poprzedniego przemalowania.

Nr. 48 wskutek zalecenia delegata został oddany p. Pochwalskiemu do restauracyi, przyczem winien być dla wzmocnienia opatrzony kratą.

Nr. 53 został odczyszczony, utrwalony, a odpadające części poprzyklejane klejem; obraz ten przez poprzedniego restauratora był mocno przemalowany.

Nr. 54 był licho przemalowany dawniej.

Nr. 56—58 bardzo zepsute restauracyą,

Nr. 59 zalecony przez delegata do gruntownej restauracyi.

Grono uchwaliło za użyczone poparcie i ułatwienia zadania delegatowi Grona, tudzież za umiejętną pieczę około zabytków w Muzeum wyrazić ks. prałatowi Józefowi Bąbie podziękowanie piśmienne.

Posiedzenie 12 grudnia 1902. Przewodniczący: Kons. Tomkowicz.

Kons. Hendel składa sprawozdanie z podróży do Niepołomic przedsięwziętej z powodu niepomyślnych wieści o stanie zamku, który jest cennym zabytkiem architektury. Konserwator odnalazł w Akademii Umiejętności dawny plan zamku wykonany około r. 1850 przez Wojciechowskiego.

Stan budynku, a zwłaszcza parteru wymaga gruntownej restauracyi, należy także usunąć stajnie i oczyścić piwnice.

Na wniosek przewodniczącego Grono postanawia wystosować memoryał do rządu, jako posiadacza zamku za pośrednictwem Komisyi centralnej.

Kor. Chmiel zdaje sprawę ze stanu archiwów w Niepołomicach; archiwum domeny jest w złym stanie, obejmuje akta przeważnie z początku XIX w.; archiwum kościelne jest cenne, oprócz kilku pergaminów posiada dużo inkunabułów. Potrzebną jest jego szczegółowa inwentaryzacya. Grono uchwala kredyt 200 k. na inwentaryzacyę archiwum w Niepołomicach.

Kor. Bieńkowski podnosi potrzebę opracowania skarbca w Niepołomicach.

Po dłuższej dyskusyi Grono postanowiło opracować w Tece monografię Niepołomic, zamku, kościoła, skarbca i dać opis archiwów. Na fo-

tografie zamku i przedmiotów skarbca uchwalono 100 k. Sprawą obiecali się zająć pp. Hendel, Lepszy i Chmiel.

Kons. Tomkowicz przedstawia stan dokonanej restauracyi płyt grobowych rodziny Odrowążów w Mogile i rachunki za resztę robót. Płyty niegdyś porąbane i jako materyał do murów użyte, zostały obecnie poskładane i 7 niemal całych wmurowano w ściany krużganku klasztornego. Fragmenty umieszczono w ścianie sieni wewnętrznej.

Uchwalono wypłacić resztę za osadzenie płyt po zbadaniu rachunków przez kons. Stryjeńskiego.

Kons. Hendel składa rachunek za odlew fryzu z kościoła Dominikanów.

W dalszym ciągu przewodniczy kons. Odrzywolski.

Kons. Hendel przedstawia sprawę pomnika ołtarzowego Ligęzów w kościele OO. Bernardynów w Rzeszowie i projekt odpowiedzi na pismo Wydziału kraj. Zgodzono się na wnioski referenta popierającego udzielenie subwencyi krajowej na restauracyę ołtarza Ligęzów; konserwator zrzeka się 100 k. uchwalonych w r. 1898 na zdjęcie i narysowanie planu restauracyi powyższego ołtarza, uprasza zaś o wyznaczenie tejże sumy na wysłanie rysownika do Niepołomic. Uchwalono.

Kons. Stryjeński interpeluje o restauracyę fary w Bochni.

Kons. Hendel wyjaśnia, że roboty na zewnątrz wzorowo wykonał p. Kurkiewicz; dalsze roboty zostały jednak zawieszone przez komitet parafialny na początku urzędowania konserwatora, tak że nie miał sposobności tą sprawą się zajmować.

Kons. Hendel przedstawia sprawę ochrony zamku w Wiśniczu. Konserwator był tam kilkakrotnie. Rodzina ks. Lubomirskich oddała roboty p. Majerowi budowniczemu, który też sporządził kosztorys na 100.000 k. na dachy i nadmurowanie murów i projektuje gzems drewniany.

Grono postanawia niezgodzić się na stawianie dachu o złym spadku, linia powinna być odpowiednią do linii fasady.

Kons. Hendel w odpowiedzi na zapytanie wyjaśnia, że kamienie w fasadzie kościoła św. Piotra zostały umyte, nie skrobane.

Kons. Hendel przedstawia fotografię obrazu z XVI w. z kościoła w Dębnie. Obraz ten przedstawiający św. Trójcę według orzeczenia kor. Lepszego malował Iohannes Carpentarius uczeń Dürera, obecnie restauracyi dokonał prof. Hauser.

Kons. Odrzywolski podnosi, że w Oświęcimiu samowolnie rozpoczęto roboty, zburzono front od góry do 3 metrów; uproszono konserwatora o energiczne przeciwdziałanie.

Posiedzenie 29 stycznia 1903. Przewodniczący: Kons. Tomkowicz.

Kons. Dydyński zdaje sprawę o wykopaliskach na Wężowej Górze pod Niepołomicami i w Biskupicach. Co do pierwszego: wykopano

kilka talerzy cynowych, takiż kocioł i mały dzbanek. Konserwator przedstawia najlepiej zachowany talerz płytki o kołnierzu lekko podwiniętym. Na spodzie od zewnątrz wybite dwie marki, jedna to herb m. Krakowa: brona forteczna o 3 basztach z otwartą bramą, podłużna z perełkową obwódką, druga tejże formy ma znak konwisarza niezupełnie wyraźny.

Kor. Chmiel determinuje ten zabytek na w. XVII.

Kons. Dydyński przeznacza ten talerz do Muzeum Narodowego wobec tego kor. Lepszy przyrzeka oddać tamże zausznicę, którą przed kilkunastu laty otrzymał w darze od p. Glixellego złotnika, a wykopaną również w Niepołomicach. Kons. Dydyński oświadcza, że p. Wimmer dyrektor fabryki dachówek, w którego posiadaniu są pozostałe wykopaliska, odda je zapewne Gronu.

Co do drugiego wykopaliska, szczątków urn na cmentarzu w Biskupicach, oświadcza kons. Dydyński, że nie znalazł w tych szczątkach nic ważnego i poczynił zabiegi, żeby na przyszłość otrzymywał bezpośrednie wiadomości, skoro jakie zabytki przy kopaniu grobów się odkryją.

Kons. Tomkowicz przypomina sprawę sprawozdań rocznych konserwatorów.

Po dyskusyi uchwalono na wniosek kons. Stryjeńskiego, żeby sprawozdania z czynności składano do prezydyum Grona, które ma dać do tego wyciągi protokołów z swoich posiedzeń.

Odlewy fryzu gotyckiego z kościoła OO. Dominikanów, wykonane przez p. Tombińskiego z polecenia Grona uchwalono oddać w darze do muzeum hist. m Krakowa.

Kons. Tomkowicz przedkłada program II t. Teki[1]).

Nad programem przeprowadzono szczegółową dyskusyę, w której kons. Hendel wyjaśnił, że gotowe są zdjęcia rysunkowe i fotograficzne z kaplicy Lubomirskich w kościele OO. Dominikanów. Materyał ten oddał prof. Maryanowi Sokołowskiemu. Co się tyczy umieszczenia sprawozdania restauracyi kopuły kościoła św. Piotra, którą kierował, sądzi że lepiej będzie złączyć je razem ze sprawozdaniem naukowem po ukończeniu restauracyi fasady tegoż kościoła. Odpowiednie zdjęcia rysunkowe i fotograficzne są już gotowe, o ile roboty wykonane zostały. Z restauracyi przeprowadzonej w Mogile są zdjęte plany i rysunki z budynku opackiego, piwnic pod klasztorem się znajdujących i plan całego klasztoru. Te ostatnie wykonane przez p. Scharocha. Kons. Hendel jest za tem, aby w Tece dać z tych robót to, co stanowi już całość wykonaną, a taką może być tylko na teraz praca restauracyi w klasztorze OO. Dominikanów.

Kons. Stryjeński jest również za całością, wobec tego wejdzie do Teki sprawozdanie o restauracyi dokonanej w klasztorze (krużgankach) OO. Dominikanów[2]).

Plany z klasztoru OO. Cystersów w Mogile zużytkuje kons. Tomkowicz w Inwentaryzacyi powiatu krak.

---

[1]) obecnie wydawanej.

[2]) odłożono na później.

Uchwalono ostatecznie, że t. II. Teki obejmie: 1) Inwentaryzacyę pow. krak. przez kons. Tomkowicza 2) Inwentarz Muzeum dyecezyalnego w Tarnowie przez. kor. Lepszego i 3) Sprawozdania z czynności Grona i obraz czynności konserwatorskich.

Kons. Stryjeński zdaje sprawę z przejrzenia rachunków za roboty restauracyjne w r. 1902 w kościele św. Katarzyny w Krakowie.

Kons. Stryjeński składa następnie sprawozdanie o rachunkach za wyjęcie i osadzenie pomników i fragmentów w klasztorze w Mogile. Za pracę tę prowadzoną pod kierunkiem kons. Hendla wypłaciło Grono już 674 K 12 hal. Resztę t. j. 464 K 97 hal. wnosi wypłacić, co uchwalono, a zarazem dodaje uwagę, by w przyszłości można przy przedsiębranych przez Grono pracach kosztorys prac tak ułożyć, żeby suma na to preliminowana nie mogła być przekraczaną.

W sprawie obrazu św. Trójcy z kościoła w Dębnie, kons. Hendel, wracając do poruszonej kwestyi na poprzedniem posiedzeniu, daje wyjaśnienie, że poprzedni konserwator przyrzekł swego czasu ks. proboszczowi wyrobienie subwencyi konserwatorskiej na restauracyę tego obrazu

Uchwalono przeznaczyć na restauracyę tego obrazu 500 k.

Kor. Lepszy przedkłada fotografię obrazu z tryptyku z kościoła św. Marka w Krakowie.

Co do jego restauracyi kons. Tomkowicz porozumie się z zarządem kościoła św. Marka.

Protokół restauracyi obrazów Muzeum dyecezyalnego, dokonanych przez p. Wład. Pochwalskiego w czasie od sierpnia do 21 grudnia 1902 pod nadzorem kor. Lepszego przedstawia się, jak następuje:

Obraz nr. 41. Powierzchnia obrazu została najprzód napojona lentrykiem, poczem wzdęcia podstrzykiwano klejem i wypuklenia wygładzono. Następnie miejsca, gdzie podkład zupełnie odleciał, wyskrobano do szczerej deski, poczem gorącym klejem powierzchnię napuszczono i 4 do 6 warstw z kredy bolońskiej napojonej klejem położono. Po przeschnięciu wygniótł restaurator deseń, nałożył pulment i zazłocił, naśladując pierwotny deseń; kontury jego wypadły nieco ostrzej od pierwotnych. Tożsamo zostały uzupełnione oryginalne ramki z dodaniem szkiełek starych do potłuczonych relikwiarzyków.

Obraz nr. 48. Deska malatury była wichrowata, a jej powierzchnia pokryta grubą warstwą werniksów i w wielu miejscach zeżarta robactwem. Obraz został przedewszystkiem ubezpieczony naklejeniem bibuły, poczem odwrócony i położony na stole i przez 3 dni zwilżany lekko gąbką; po tym czasie deska wróciła do pierwotnej równi, a jej grzbiet po zapuszczeniu zdziurawionej powierzchni opatrzono kratą dębową. Po zdjęciu bibuły i ostrożnem werniksu, podstrzyknął restaurator zwypuklenia klejem francuskim, poczem lentrykiem cały obraz napuszczono lekko i zaprawiono dziurki zrobione przez robaki. Retusze takie obejmują policzek prawy M. Boskiej, prawe ramię, złożone ręce, wreszcie dodany ostatni fałd sukni św. Jana.

Obraz nr. 59. Przyklejony na nowe płótno, dane nowe krosna drewniane. Domalowano boki dolne tła, które zupełnie było zniszczone; nie obejmowały te przemalowania części figuralnych. Stary werniks zdjęto i nowy dano.

Obraz nr. 68. Dane nowe krosna drewniane. Stary werniks odmyty i świeży dany. Retusze małe na całym obrazie i dziury nie zmieniły nic, przemalowań nie było żadnych.

Obraz nr. 69 został podklejony świeżem płótnem, werniks stary zdjęty, nowy dany na powierzchni; drobne retusze nie obejmowały większych przestrzeni. Dodano nowe krosna.

Posiedzenie 21 kwietnia 1903. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Na r. 1903 wybrano przewodniczącym Kons. Tomkowicza, zastępcą kor. Lepszego, sekretarzem kor. Krzyżanowskiego.

Przewodniczący dziękuje ustępującemu zastępcy kons. Odrzywolskiemu za dotychczasową działalność w tym charakterze.

Przewodniczący poruszył szereg spraw bieżących powierzonych poszczególnym konserwatorom jak plebania w Sączu, zamek w Pieninach, kościół św. Anny w Nowym Targu, zamek w Rzemieniu i ornat rzekomo z Tuchowa, wystawiony na sprzedaż.

W dłuższej dyskusyi omawiano sprawę zamku w Wiśniczu. Ks. Lubomirscy traktowali z zakonem Trapistów, którzy chcieli objąć zamek w posiadanie; układy te jednak rozbiły się.

Grono konserwatorów lwowskich nadesłało propozycyę odbycia wspólnego zjazdu konserwatorów i korespondentów z całej Galicyi w czasie Zielonych Świąt 1904 r. w Przemyślu. Grono przyjęło ten wniosek jednomyślnie. Co do szczegółów wykonania i obmyślenia referatów nastąpi wzajemne porozumienie wydziałów obu Gron.

Grono lwowskie nadesłało również propozycyę wysłania pisma do komisyi centralnej celem uregulowania stosunku Gron do komisyi centralnej. Uchwalono porozumieć się z Gronem, ewentualnie sprawę traktować na zjeździe.

Kons. Stryjeński stawia wniosek, aby przeznaczyć sumę 522 k. na restauracyę obrazu św. Trójcy z kościoła w Dębnie.

Kons. Hendel okazuje w rysunku boczne skrzydła tryptyku, dokomponować się mające do wymienionego obrazu, co przyjęto do wiadomości.

Posiedzenie 6 maja 1903. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący zawiadamia, że Ministerstwo Oświaty przyznało 2000 k. subwencyi na przygotowujący się II t. Teki.

Kons. Odrzywolski oznajmia, że mimo kilkakrotnych odezw urzędowych do Zgromadzenia Salezyanów i c. k. Starostwa w Białej, które w grudniu zawiadomiło go o zarządzonem wstrzymaniu niewłaściwych

robót restauracyjnych około kościoła podominikańskiego w Oświęcimiu, należącego do najważniejszych zabytków gotycyzmu w Polsce, roboty te z wiosną bez wiedzy konserwatora na nowo rozpoczęto i prawie całą fasadę zburzono. Wobec tego konserwator zwrócił się ponownie do starostwa, a wraz z przewodniczącym Grona i do Namiestnictwa z prośbą o urzędowe poparcie jego zarządzeń.

Oświadczenie to przyjęło Grono do wiadomości, a w ciągu dyskusyi obecni konserwatorowie podnosili szereg skarg na brak zrozumienia doniosłości zabytków naszej dawnej kultury i słabe poparcie, jakiego od niektórych organów władz doznają. Po dłuższej dyskusyi uchwalono sprawę poruszyć w dziennikach, a następnie o ogólnem stanowisku władz wysłać memoryał do Namiestnictwa.

Przewodniczący porusza smutną, doszłą do jego wiadomości sprawę, że zdarzają się u nas coraz częściej wypadki sprzedawania przez zarządców kościołów starych ornatów ajentom zagranicznym. Jeżdżą też po kraju miejscowi spekulanci wykupujący tanio kosztowne paramenta, dla wytapiania z nich złota i srebra.

Kons. Hendel zdaje sprawę z restauracyi kościoła w Dębnie; charakter zewnętrzny kościoła pozostał niezmieniony, w prezbiteryum dano sklepienie, nawę przykryto pułapem o belkach pięknie profilowanych. Konserwator sprzeciwia się podniesieniu wieży.

Kons. Hendel zdaje dalej sprawę z restauracyi kościoła w Starym Wiśniczu o charakterze późno gotyckim. Dano sklepienie beczkowe, eliptyczne ku górze. Odnowiono fundowaną przez Piotra Kmitę w r. 1544 okazałą renesansową szafę w murze na pomieszczenie Najśw. Sakramentu.

Kor. Chmiel opisuje udzielone mu do zbadania księgi wójtowskie z Rzochowa. Do historyi zamku nie znaleziono w nich żadnych śladów. Następnie przedstawia sprawozdanie nadesłane przez p. Teofila Klimę prof. gimn. w Wadowicach, zawierające dokładną i naukowo przeprowadzoną inwentaryzacyę archiwum m. Wadowic. Grono postanawia ogłosić ten inwentarz w Tece archiwalnej.

Kor. Bieńkowski przedkłada następujący komunikat: Przydonica pow. Nowy Sącz. W pięknym ornacie ksiądz wyczuł przypadkowo w miejscu, na którem znajduje się krzyż, papier, rozpruł tedy krzyż i znalazł pod podszewką dokument pergaminowy w dwóch językach polskim i łacińskim. Dokument bardzo zbutwiały, ale dający się dobrze odczytać, z powodu iż napisany czarnym i dobrym atramentem wielkiemi literami. We winiecie niedźwiedź; jestto alluzya do treści dokumentu. Treść taka: Obywatelka z okolicy miała w podróży przygodę z niedźwiedziem, a uratowana szczęśliwie fundowała ten ornat do kościoła w Przydonicy i na pamiątkę kazała wszyć dokument opisujący całe to zdarzenie. Wedle daty dokument ten pochodzi z końca XVII w. Proboszcz ma zamiar dać nową podłogę w kościele, kamienne nowe podwaliny i podsyp nowy. Strop również uszkodzony wymaga reparacyi. Także potrzebaby nowego pokrycia dachowego, gdyż obecnie jest gontowe, a deszcz zacieka.

Na wniosek kor. Lepszego uchwalono sprowadzić do Krakowa na koszt Grona obraz ze Szczepanowa (M. Boska z Dzieciątkiem i św. Stanisławem) prawdopodobnie Pleydenwurfa, przechowany w Muzeum dyecezyalnem w Tarnowie. P. Pochwalski ma go odczyścić i utrwalić.

Posiedzenie 7 lipca 1903. **Przewodniczący: kor. Lepszy.**

Sekretarz zdaje sprawę ze stanu wydawnictwa »Teki«; inwentaryzacya powiatu krak. jest na ukończeniu i druk wkrótce się rozpocznie. Teka archiwalna obejmie osobny tom.

Kons. Ulanowski podnosi potrzebę zinwentaryzowania archiwów klasztorów krak. i pobliskich, np. Mogiły.

Kor. Estreicher radby rozdzielić materyał Teki archiwalnej, mianowicie dać sprawozdania z podróży, a osobno inwentaryzacyę większych archiwów naukowo opracowanych.

Kor. Krzyżanowski przypomina, że program Teki archiwalnej jest dawno ułożony; na początku miał być pomieszczony kor. Chmiela »Katalog archiwum kapituły krak.«, obok tego katalogi archiwalne kościołów krak. W tym celu przeprowadził kor. Krzyżanowski z pomocą sił młodych inwentaryzacyę archiwów Dominikanów, Bożego Ciała, a także klasztoru w Szczyrzycu. Przemawiający podnosi potrzebę szybszego zinwentaryzowania archiwum kapitulnego.

Kor. Chmiel pragnie, by katalog archiwum kapitulnego był jak najdokładniejszy. Katalog będzie obszerny i zajmie osobny tom.

Kor. Krzyżanowski zaznacza, że skoro katalog archiwum kapitulnego nie wyjdzie zaraz i obejmie osobny tom, należy najbliższą Tekę poświęcić opisowi archiwów klasztornych krak. i proponuje wybór komitetu, któryby szczegółowy program Teki przedłożył. Uchwalono.

Posiedzenie 10 lipca 1903. **Przewodniczący: kons. Tomkowicz.**

Kor. Krzyżanowski zdaje sprawę z czynności bieżących i pism nadesłanych do Grona; między niemi nadeszło zawiadomienie magistratu, że archiwalia m. Biecza nie uległy pożarowi.

Kons. Odrzywolski zawiadomił, że w katedrze na Wawelu, przy restauracyi zewnętrznej strony kaplicy Potockich odkryto fragmenty i ślady pozwalające odtworzyć postać, jaką budynkowi niegdyś gotyckiemu nadała przebudowa Jana Michałowicza z Urzędowa w XVI w. W ścianie południowej jest zamurowane okno wielkie półkolem zamknięte, w obramieniu renesansowem, z wołowemi oczami. Wyżej obiega dwie ściany fryz kamienny podzielony tryglifami; w metopach były naprzemian rozety i czaszki wołowe z draperyami zwieszonemi z rogów; bęben kopuły otoczony był galeryą z wolno stojących kolumienek toskańskich żłóbkowa-

nych, dość gęsto ustawionych. Pod niemi i nad niemi są pięknie profilowane gzymsy, a wyżej kolumienkom odpowiadają jakby odwrócone konsole i stanowią przejście do dachu kopuły, który jest cały pokryty płytami kamiennemi i pionowo podzielony żebrami. Większa część tej ozdoby zostanie obecnie przywróconą.

Kons. Odrzywolski na podstawie naocznych oględzin stwierdza, że w Bieczu spalił się tylko hełm wieży ratuszowej i mała jedynie część murów pod hełmem uległa przepaleniu. Magistrat m. Biecza zabezpieczył szczyt wieży tymczasowo gontową czapką i czyni starania, ażeby wieżę tę należycie odrestaurować. Konserwator zawiadamia dalej, że jest zamiar, by w kościele paraf. w Bieczu ołtarz św. Stanisława i dzwonicę kościelną zrestaurować; portrety mają być napowrót zawieszone.

Kons. Stryjeński zdaje sprawę z restauracyi fasady kościoła OO. Franciszkanów w Krośnie, którą wykonano zupełnie według uchwał Grona. Grono oświadczyło się za zakończeniem sterczyn fasady cegłami ustępującemi piramidalnie, zamiast zakończenia kamiennego o nieodpowiednim charakterze przedstawionego przez prowadzącego restauracyę p. Sikorskiego; na środkowej sterczynie zaś należy dać krzyż żelazny nie kamienny.

Kons. Tomkowicz zdaje sprawę o odkryciu kilku ważnych szczegółów w kościele Bożego Ciała na Kazimierzu, dokonanem przez p. Stanisława Cerchę: 1) ołtarz bł. Stanisława Kazimierczyka miał nad mensą w nyży leżącą postać tego świętego. Nyża ta zasłonięta jest dzisiaj sarkofagiem, a figura bł. Stanisława znalazła się w klasztorze; 2) pokazało się, że 4 ołtarze przy filarach w nawie i jeden w nawie bocznej północnej mają do dziś dnia mensy średniowieczne, ciosowe. Nakrywa je płyta gotycko profilowana, ściany zaś pionowe przyozdobione są arkadkami ostrołukowemi z maswerkami. W niektórych arkadkach są rzeźby. Spotykamy tu herb Poraj, drugi nieznany (Ulina?) i herb Strzałę (III) pionowo na dół zwróconą; godła m. Kazimierza: majuskułę gotycką K oraz ukoronowaną głowę kobiecą itd. Wszystko to zasłonięte jest barokowemi antependyami i boazeryą, pod którą zachowały się także pięknie profilowane cokoły filarów. W kaplicy brackiej, pierwszej na prawo od wejścia, po odsunięciu szafy pokazała się w posadzce płyta grobowa z napisem renesansowym: Bartholus architeto... pientissimus posuit.... reszty napisu brak, lecz oczywiście płyta jest w związku z Bartłomiejem Bereccim, budowniczym kaplicy Zygmuntowskiej, który był osiadłym na Kazimierzu. Płyta jednak nie kryje już grobu. Pod całą kaplicą mieści się wielka piwnica grobowa sklepiona beczkowo i pochodząca z XVII lub XVIII w. Jest w niej kilka trumien nowszych. Kaplica sama jest gotycka, lecz miała portal od strony zewnętrznej dość ozdobny renesansowy w ścianie wschodniej. Przezeń można się dostać do wąskiej przestrzeni dzielącej tę kaplicę od dostawionej później obok niej kaplicy renesansowej, M. Boskiej.

Pomiędzy prezbiteryum, zakrystyą i korytarzem na arkadach prowadzącym do klasztoru znalazła się kryjówka i to trzypiętrowa, do której jedyne wejście stanowi w znacznej wysokości otwór w ścianie północnej

prezbiteryum, zasłonięty górną częścią retabulum ołtarzyka bocznego. W kryjówce tej mającej kształt małego pokoiku, znajdują się drewniane sprzęty, na podłodze leżało nieco drobnych przedmiotów mniejszego znaczenia.

Kons. Tomkowicz zawiadamia, że przy dokonanem przez władze wojskowe odnawianiu arsenału Władysławowego przy ul. Grodzkiej, postarał się, aby portal środkowy został odczyszczony i na koszt Grona polecił odpolerować tablicę z napisem i wyzłocić litery.

Kor. Chmiel zapytuje, czy przy polerowaniu tablicy nie zatarto charakteru liter napisu, jak się to stało przy kilku napisach pomników w krużgankach OO. Dominikanów, gdzie polerowanie tablic posunięto za daleko tak, że niektóre wyrazy podczas polerowania zniknęły.

Kons. Tomkowicz zapewnia, że polerowanie tablicy portalu było bardzo ostrożne i kształt liter ani ich głębokość nie ucierpiały.

Kons. Odrzywolski podaje do wiadomości, że w kościele parafialnym w Bieczu, znajduje się zniszczony mały ołtarzyk barokowy, w którym ornamenty i figury malowane są na szkle (eglomisé), tło ich podkładane złotą nędzą. Uchwalono ołtarzyk ten sprowadzić do Krakowa i po dokładniejszem zbadaniu postanowić o dalszej jego konserwacyi.

Na dokończenie restauracyi dolnej części ciosowej fasady kościoła św. Anny w Krakowie uchwalono zapomogę w kwocie 350 k.

Z powodu zamierzonej przebudowy wielkiej sali dysput w klasztorze OO. Cystersów w Mogile na małe cele zakonne, potępiono jednomyślnie ten projekt, pociągający za sobą zeszpecenie budynku klasztornego, który ma znaczenie zabytkowe.

Kor. Lepszy na podstawie wiadomości podanej w dziennikach porusza sprawę, że mur obok Muzeum XX. Czartoryskich nakrywa się blachą, a nie dachówką. Wiadomość ta była jednak mylną, bo koło muru nic się nie robiło, jedynie dach dachówkowy tzw. odwaszku załatano w jednem miejscu blachą.

Posiedzenie 25 września 1903. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Dydyński wyjaśnia sprawę rozkopania kurhanu w Kosocicach, poruszoną w liście p. Kuźniara, słuch. fil. U. J. do sekretarza Grona wraz z zawiadomieniem, że we wsi Krzyszkowicach pow. Wieliczka, na górze zwanej »Sysoł« znajduje się także kurhan. Konserwator wyjaśnia co do pierwszego, że po zasięgnięciu wiadomości kurhan w Kosocicach rozkopano przed 5 laty przy budowie wałów fortyfikacyjnych i że znaleziono w nim tylko czerepy urn, ozdób zaś szklanych, o których w liście wzmianka, nie miało być żadnych. Co do drugiego zapytuje konserwator Grono, czy należałoby rozpocząć rozkopanie kurhanu na Sysole. Uchwalono nie rozkopywać tego kurhanu teraz dorywczo i poczekać, kiedy systematyczne badania archeologiczne będą przedsięwzięte. Kons. Dydyński

przyrzekł uprosić właściciela Krzyszkowic p. Jerzmanowskiego, ażeby otoczył kurhan ten opieką.

Tensam konserwator zawiadamia, że w kościele w Łazanach znajduje się płyta nagrobkowa z wapienia z herbem i napisem minuskułą gotycką z XV w., użyta jako mensa bocznego ołtarza; konserwator proponuje wyjęcie tej płyty i osadzenie jej w ścianie kościoła, na co zgadza się zarząd kościoła przyjmując na siebie część kosztów, a konserwator przedstawia wniosek, żeby Grono przyczyniło się do tego kwotą 30 k., co uchwalono; konserwator przyrzekł dopilnować należytego wyjęcia i wmurowania.

Przewodniczący przedkłada odpis podania m. Biecza do sejmu o subwencyę na restauracyę wieży ratuszowej, dalej pismo komitetu restauracyjnego kościółka św. Wojciecha w Krośnie, którem komitet zawiadamia, że restauracya tego kościółka objęła sprawienie nowego kamiennego cokołu dla kościoła, poprawienie starych ścian drewnianych i oszalowanie ich z obu stron, sprawienie nowego stropu, nowej sygnaturki i pokrycia blachą dachu. W kościółku znajdują się sprzęty kościelne, które należy teraz po ukończeniu restauracyi oczyścić i uporządkować. Na ten cel prosi komitet o subwencyę pieniężną.

Konserwator tego okręgu p. Stryjeński potwierdza, że restauracyę tego kościółka wykonano wcale odpowiednio i stawia wniosek, aby Grono przeznaczyło na uporządkowanie sprzętów kościelnych pochodzących z XVII w. 300 k., co uchwalono.

Kons. Hendel zdaje sprawę z ostatnich swych czynności konserwatorskich, a naprzód o tryptyku P. Jezusa Melsztyńskiego z kościoła w Domosławicach. Poprzedni proboszcz kazał ramy tryptyku zniszczyć i porąbać, obrazy zaś środkowy i skrzydłowe złożyć do Muzeum dyecezyalnego w Tarnowie, gdzie też do dzisiaj się znajdują. Fundusz na restauracyę, pochodzący z zapisu jednego parafianina, złożony do Kasy Towarzystwa zaliczkowego w Zakliczynie, przepadł. Tryptyk nazywa się melsztyńskim dlatego, że pierwotnie był własnością kaplicy zamkowej w Melsztynie i stamtąd przeniesiony został do Domosławic, gdzie zachowały się jeszcze dwa obrazy t. j. św. Zygmunt i św. Andrzej apostoł; jeden przybity jest w kościele nad amboną, drugi w mieszkaniu dzisiejszego proboszcza. Ks. proboszcz Kozak żąda od konserwatora pomocy w staraniach o odebranie tryptyku z Muzeum dyecezyalnego w Tarnowie do kościoła w Domosławicach, oraz restauracyi jego i 2 obrazów znajdujących się jeszcze w Domosławicach. Grono uchwaliło, żeby obrazy z tryptyku w Muzeum dyecezyalnem pozostały tam nadal, gdyż przenoszenie ich bez obramienia, o którem dzisiaj się nie wie, jak wyglądało, nie jest wskazanem. Postanowienie zaś o konserwacyi resztek z tryptyku t. j. 2 obrazów zachowanych w Domosławicach poweźmie Grono po zbadaniu przez konserwatora, czy stan kościoła pozwala na nieszkodliwe ich przechowanie.

Kons. Odrzywolski przedstawia ołtarzyk szklany, o którym była mowa na poprzedniem posiedzeniu, sprowadzony z Biecza. Ponieważ za-

bytek ten jest bardzo rzadki u nas i scharakteryzowanie jego pochodzenia wobec tego jest trudne, t. j. czy to jest robota wenecka (Odrzywolski, Stryjeński) czy flamandzka (Hendel), postanowiono na wniosek kons. Tomkowicza zamówić fotografię tego ołtarzyka dla ułatwienia badań i porównań, które może doprowadzą do rozstrzygnięcia. Co do dalszej jego restauracyi lub konserwacyi, zastrzega sobie prawo i głos p. Stryjeński jako konserwator tego okręgu, z którego ten ołtarzyk pochodzi.

Kons. Odrzywolski zawiadamia, że dał pozwolenie na przerobienie i powiększenie małej kaplicy w Jeleniu na kościół — kaplica ta jednonawowa, z końca XVII w., nie przedstawiała żadnej znaczniejszej wartości.

Kons. Tomkowicz referuje sprawę przebudowy kościoła parafialnego w Czchowie. Zabytek ten gotycki z końca XV w., jednonawowy, posiadał wieżę, którą przed laty zburzono, szczyt jego dawniej był inny niż dzisiaj, strop belkowany; wymaga naukowej i fachowej restauracyi. Plany zaś jego restauracyi wykonane przez budowniczego miejscowego zmierzają do kompletnego zniszczenia charakteru kościoła i wykazują największą nieudolność, nieznajomość prawie podstawowych zasad budownictwa, a nawet, gdyby przyszło do ich wykonania, grozić może kościołowi poważne niebezpieczeństwo. Restauracya nie uwzględnia odbudowania wieży, natomiast projektuje dźwignienie w górę dachu, zasklepienie nawy głównej, przedłużenie okien gotyckich, żeby już nie wymieniać wszelkich innych niewłaściwości. Obok tego wandalizmu czynników miejscowych, konserwator podnosi smutny fakt, że plany te zatwierdziły wszystkie odpowiednie władze bez poprzedniego zawiadomienia i zezwolenia konserwatora okręgu, p. Hendla; roboty już są zaczęte i komitet parafialny domaga się zwrotu planów, obecnie na interwencyę kons. Hendla jemu do zatwierdzenia przysłanych. Grono uchwaliło w tej sprawie, ażeby przedłożone plany wraz z obszernem przedstawieniem wandalizmu i zniszczenia kościoła, do jakiego zmierzają, posłać Komisyi centralnej w Wiedniu i prosić, żeby Komisya z urzędu zapobiegła zniszczeniu kościoła i odpowiednie wyjaśnienie przesłała do Namiestnictwa galicyjskiego, by zakazało robót według przedłożonych planów, pouczyło podwładne władze o zaniedbaniu i niezrozumieniu obowiązków względem zabytków architektury, których bez konserwatora restaurować ani przebudowywać nie wolno.

Kons. Hendel, który obecnie prowadzi restauracyę pinakli na prezbiteryum kościoła N. P. Maryi w Krakowie, wnosi, żeby Grono poleciło zrobić odlewy gipsowe rzeźb na konsolach i zworników okien prezbiteryum i przedkłada kosztorys na 320 k., z których $1/4$ zobowiązuje się pokryć Muzeum Narodowe, gdzie odlewy te mogłyby być umieszczone. Wyrażono życzenie, aby te ze wszech miar pierwszorzędne zabytki rzeźby mogły być dostępne dla nauki w odlewach gipsowych, lecz wykonanych nie kosztem Grona, ze względu na szczupłe fundusze.

Posiedzenie 10 listopada 1903. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Hendel podaje do wiadomości, że porobiono na koszt Grona szereg zdjęć fotograficznych w kościele św. Piotra podczas jego restauracyi.

Kons. Stryjeński proponuje, by dać wyraz uznania p. Sikorskiemu za umiejętne prowadzenie restauracyi kościoła OO. Franciszkanów w Krośnie i stosowanie się do uwag konserwatora; łączy z tem opinię, by poprzeć petycyę OO. Franciszkanów w Krośnie o subwencyę na restauracyę kościoła. Uchwalono.

Kor. Estreicher przedkłada program Teki archiwalnej, ułożony w porozumieniu z kor. Krzyżanowskim i Dr. Kutrzebą.

Teka obejmie:

Archiwum krajowe,
» kapitulne,
Opis archiwów miejskich w archiwum krajowem,
» » » » » aktów dawnych m. Krakowa,
» » klasztoru Bożego Ciała } w Krakowie,
» » » Dominikanów } w Krakowie,
» » » Augustyanów } w Krakowie,
» » m. Wadowic
» » Niepołomic.
Sprawozdania z podróży kor. Estreichera i Krzyżanowskiego.

Redakcyę Teki stanowić będzie komisya, której imieniem kor. Estreicher powyższy program przedstawia, t. j. kor. Estreicher, Krzyżanowski i Dr. Kutrzeba.

Kor. Krzyżanowski zaznacza, że wstawiono do programu inwentaryzacyę archiwum kraj. mimo odmiennej dawniejszej uchwały Grona, jest to jednak koniecznem, bo nie ma nadziei, by archiwum kraj. uzyskało osobną subwencyę na ten cel, a Grono pobiera przecież subwencye krajowe.

Kor. Lepszy pragnie, by w opisach wymieniano szczegółowo miniatury rękopisów illuminowanych i oprawy, na co godzi się referent.

Kor. Chmiel zaznacza, że Teka osobna musi objąć archiwum kapitulne — przemawiający ma już na ukończeniu opisy i regesta dyplomów, następna część obejmie opis rękopisów.

Kor. Estreicher wyjmuje wobec tego archiwum kapitulne z programu.

Wnioski kor. Estreichera uchwalono i postanowiono osobną Tekę poświęcić archiwum kapitulnemu i powierzyć jej wydanie kor. Chmielowi.

Kor. Chmiel zdaje sprawę z kroków poczynionych do Komisyi centralnej w sprawie archiwum w Niepołomicach. Na wniosek referenta Komisya centralna odniosła się do Ministerstwa rolnictwa, by poleciło zarządowi domen oczyścić miejsce, gdzie są przechowane archiwalia i zwróciło dokumenty wysłane na wystawę paryską.

Kons. Hendel zawiadamia, że otrzymał pismo od Komisyi central-

nej, wzywające go o przedłożenie planów restauracyi kościoła w Radłowie, które wykonał p. Stryjeński.

Kons. Stryjeński wyjaśnia, że plany przedstawione kons. Hendlowi, były tylko przygotowawczym szkicem; gdy plany definitywnie do budowy wykonane zostaną, takowe Komisyi centralnej na ręce konserwatora przedłoży.

Posiedzenie 24 listopada 1903. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz Krzyżanowski zawiadamia, że na rozesłany okólnik z prośbą o zgłaszanie referatów na zjazd konserwatorski, zgłosił kor. Estreicher referat: »Inwentaryzacya archiwów miast i miasteczek Galicyi«.

Kor. Lepszy zgłasza referat: »O znaczeniu obrazów cechowych dla historyi naszego malarstwa i potrzebie ich konserwacyi«.

Sprawę kościółka św. Sebastyana w Wieliczce odstąpiono kons. Odrzywolskiemu, restauracyi ruin zamku starościńskiego w Nowym Sączu kons. Stryjeńskiemu.

Przewodniczący porusza sprawę restauracyi obrazu Wniebowzięcia N. P. Maryi w kościele w Ołpinach w pow. jasielskim. Wedle dawniejszej notatki konserwatora jest tam w wielkim ołtarzu bardzo ładny obraz na złotem tle na drzewie, draperyę M. Boskiej podtrzymują śliczne aniołki dobrze malowane, farby odpadają. Należy sukienkę blaszaną odjąć i obraz odrestaurować. Uchwalono wysłać kogoś na miejsce dla utrwalenia obrazu, przeznaczając pewną kwotę na ten cel.

Kons. Odrzywolski przypomina podnoszoną na dawniejszych posiedzeniach sprawę restauracyi kościoła podominikańskiego w Oświęcimiu. Wszelkie starania konserwatora, kilkakrotne telegraficzne urgensy doprowadziły do zapewnienia ze strony p. namiestnika Pinińskiego, że roboty zasystowano. Komisya centralna wysłała także pismo do Namiestnictwa popierające akcyę konserwatora. To wszystko nic nie pomogło, zburzono facyatę frontową, mur zachodni rozbierają, wogóle nawa uległa takiej przeróbce, że nic prawie z dawnej budowy nie zostało.

Po dyskusyi, uchwalono porozumieć się z Gronem lwowskiem, wysłać następnie memoryał do Namiestnictwa i poruszyć tę sprawę na zjeździe w Przemyślu.

Do komitetu redakcyjnego Teki t. II. wybrano kons. Tomkowicza, kor. Krzyżanowskiego i Lepszego.

Na interpelacyę kons. Odrzywolskiego o witraże w kościele Bożego Ciała odpowiada kons. Tomkowicz, że dochowane reszty są pod opieką, zebrano witraże do siebie należące, a p. Zajdzikowski dopełnia je i oprawia w ołów. Co do witraży Dominikańskich zbada konserwator, jak są składane.

Kons. Hendel okazuje zdjęcie kaplicy Myszkowskich w kościele Dominikanów w Krakowie. Partya górna skończona, nic nie skrobano,

tylko zmyto szczotką, drobne szczegóły figur dorobiono, żebra taszlowano, rusztowanie będzie zdjęte, dlatego czas ostatni, by je odfotografować; ornamentacya bogata, każdy pilaster inny. Należy porobić zdjęcia z portretów, kopuły i latarni kopuły, co uchwalono.

Kons. Hendel przedstawia wykonane przez siebie plany kościoła w Starym Wiśniczu; okna dzisiejsze kwadratowe mają być zamurowane, dawne okrągłe przywrócone. W czasie prowadzenia robót przez architekta Hendla, będzie go zastępował w czynnościach konserwatorskich za wiedzą Komisyi centralnej kons. Tomkowicz i zatwierdzał plany.

Kons. Hendel okazuje rysunki zdjęć z fasady kościoła św. Piotra w Krakowie, a mianowicie: zdjęcie orła wielkiego z przekrojami, nyż profilowanych nad głównem wejściem, głównego okna i całej fasady.

Przewodniczący okazuje poświadczenie ks. kan. Bąby z Tarnowa, że p. Wł. Pochwalski utrwalił obraz Pleydenwurfa, pochodzący z kościoła w Szczepanowie, a znajdujący się obecnie w Muzeum dyecezyalnem w Tarnowie.

Uchwalono zająć się restauracyą innego obrazu św. Rodziny i tryptyku z Szczepanowa i wydelegować celem dania potrzebnych przytem wskazówek kor. Lepszego i p. Pochwalskiego. Kor. Lepszy przekona się równocześnie o stanie wykonanych restauracyi.

Ks. kan. Bąba zawiadomił, że w Wojakowej pow. Brzesko jest obraz malowany na drzewie, niszczejący, wiszący w przysionku kościoła, pod wieżą dzwonną.

Sprawą tą zajmie się kons. Hendel i wyda wskazówki celem ochronienia obrazu do wiosny, poczem poweźmie dalszą decyzyę.

Posiedzenie nadzwyczajne 20 stycznia 1904. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący wita kons. Finkla ze Lwowa, przewodniczącego Grona konserwatorów Galicyi wschodniej.

Kons. Finkel przystępuje do omówienia programu zjazdu konserwatorów w Przemyślu. Myśl jego urządzenia powstała z narad przemawiającego z kor. Łozińskim. Na miejsce zjazdu postanowiono tym razem obrać miasto prowincyonalne. Przemyśl nadaje się na to szczególnie. Pod względem konserwatorskim nie jest dotąd opracowany, ma katedry łacińską i grecką — w pobliżu znajdują się Krasiczyn z zamkiem, Fulsztyn z ruinami zamku, wykopaliska w Moczeradach i Balicach.

Referatów zgłoszono we Lwowie kilka — wraz z krakowskimi należy wydrukować ich streszczenia i rozesłać przed zjazdem. Kor. Łoziński poczynił starania o utworzenie miejscowego komitetu w Przemyślu, który ułatwi czynności zjazdu.

Kor. Lepszy proponuje wybrać korreferentów do każdego referatu.

W dyskusyi dalszej zgodzono się na to, by referatów nie było za dużo i by przygotowanie powierzyć prezydyom krakowskiemu i lwowskiemu.

Kons. Finkel porusza potrzebę referatu o organizacyi Grona i stosunku do Komisyi centralnej.

Przewodniczący oświadcza gotowość opracowania takiego referatu.

Kor. Krzyżanowski podnosi potrzebę ustalenia nazwy związków konserwatorskich krajowych: »Grono« czy »Koło«.

Zgodzono się, że każde Grono ułoży listę osób zaprosić się mających.

Na wniosek kor. Lepszego zgodzono się także na ograniczenie listy uczestników zjazdu i rozszerzenie liczby słuchaczów.

Posiedzenie 23 lutego 1904. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący zdaje sprawę (kons. Odrzywolski jest jeszcze nieobecnym) z restauracyi katedry na Wawelu. Kons. Odrzywolski zgłosił rezygnacyę z urzędu architekta budowy, na zakończenie przygotował wykaz wszystkich fragmentów i przedmiotów chwilowo powyjmowanych, jak portrety królów z nad kaplicy Zygmuntowskiej, kapitele romańskie, gotyckie. Osobno są fragmenty z kaplicy Zygmuntowskiej, dalej cała kolekcya figur drewnianych złoconych z gzymsów na portalach kaplic. W wieży poskładano osobno części marmurowe z pomników, znalezionych przy objęciu restauracyi w składach jako fragmenty, lub wyjętych kawałkami z murów, płyty z gotyckimi napisami i zbiór monogramów kamieniarskich.

Kons. Hendel radzi sporządzić inwentarz w dwóch egzemplarzach, 1 dla kapituły a 1 dla archiwum Grona.

Kons. Odrzywolski (który tymczasem nadszedł) wspomina o powodach swojego ustąpienia. Restauracye części katedry oddawano bez jego wiedzy i tak: witraże do kaplicy S-to Krzyskiej i jej restauracyę oddano p. Makarewiczowi, malowanie kaplicy Maciejowskiego oddano spółce pp. Gramatyce i Hendlowi, bez wiedzy architekta oddano także do restauracyi p. Majerskiemu nader cenne cyboryum z kaplicy Batorego. Nie chce przez to powiedzieć, jakoby miał coś przeciw powołaniu do restauracyi malowania w kaplicy S-to Krzyskiej p. Makarewicza, gdyż ani osobiście ani z prac go nie zna, nie mógł jednak zgodzić się na oddawanie za jego plecami tak tej jak i innych robót, na które kontraktowo zastrzeżona mu została ingerencya, a za które mogłaby na niego spaść odpowiedzialność.

Spis przedmiotów pozostałych w katedrze po restauracyi nie nadaje się do ogłoszenia drukiem, część z nich wróci zresztą zapewne na swoje albo jakieś inne oznaczyć się mające miejsce. Są nadto fragmenty znalezione w murach, pomniki nie osadzone jeszcze napowrót, płyty z pod posadzki wyjęte, z napisami majuskułą i minuskułą, obrazy. Nadto są tam dwie rupieciarnie pełne figur i fragmentów, drewniane rzeźby z portalów, dwa wielkie kartusze z herbem Wieniawa, zacheuszek późno barokowy, kawałki witraży, lewek bronzowy, kapitel bronzowy, para lichtarzy bronzowych połamanych itd. Znaczna część tych przedmiotów znalezioną została przy objęciu restauracyi w różnych składach, lub też odnaleziona po stry-

chach, w rumowisku, w pachach sklepiennych i po różnych kątach i zaułkach katedralnych. Zapewne rzeczy te znajdą pomieszczenie w Muzeum dyecezyalnem.

Przewodniczący wyjaśnia, że dawniej była mowa o założeniu na Wawelu Muzeum dyecezyalnego, lecz teraz nic o tem nie słychać. Być może jednak, iż myśl ta zostanie w przyszłości urzeczywistnioną.

Przewodniczący w zakończeniu dyskusyi porusza ewentualną potrzebę odwołania się w sprawie katedry do opinii publicznej, przynajmniej dla wyjaśnienia wobec podnoszonych zarzutów stanowiska Grona konserwatorów, a jeszcze więcej dla uratowania w katedrze tego, co mogłoby na szwank być narażonem po ustąpieniu ze stanowiska p. Odrzywolskiego. Komitet od pewnego czasu bardzo rzadko bywa zwoływanym, zdarzają się wypadki, że zarząd kościoła bez wiedzy kierującego architekta przeprowadza niektóre roboty, stało się już z tego powodu jedno lub drugie złe, co prawda w drobniejszych szczegółach. Stan ten i na przyszłość jest niepokojący wobec tego, że restauracya ukończoną nie jest. Mowca przyznaje z całem uznaniem, że prof. Odrzywolski po wystąpieniu mowcy z komitetu restauracyi działał w półurzędowem porozumieniu z konserwatorem i lojalnie go zawiadamiał o tem, co zamierzał wykonać. Wszakże decyzya ostateczna spoczywa w rękach J. E. X. Kardynała i Kapituły, na tę decyzyę konserwator nie ma obecnie możności i sposobności wywierać w dostatecznej mierze wpływu urzędowego, o niektórych zarządzeniach dowiaduje się dopiero po fakcie; w tych warunkach mowca nie może jako konserwator krakowski przyjąć odpowiedzialności za wszystko, co się robi w katedrze, tem więcej, że sam kierujący architekt nie za wszystko mógłby wziąć odpowiedzialność, bo nie wszystko działo się z jego wiadomością i zgodą, czego wyrazem jego rezygnacya. Jest obawa, że jeżeli teraz nie będzie kierującego architekta, mogą wyniknąć z tego znaczne dla sprawy ochrony zabytków szkody. Rzeczą Grona jest zrobić wszystko co jest w jego mocy, aby się to nie stało.

Kons. Odrzywolski jest za chwilowem odłożeniem wyżej poruszonej enuncyacyi Grona i będzie jeszcze się starał przed złożeniem kierownictwa przynajmniej niektóre rzeczy poumieszczać.

Grono upoważnia ściślejszy zarząd do wydania w stosownej chwili enuncyacyi o restauracyi katedry na Wawelu.

Na r. 1904 wybrano przewodniczącym kons. Tomkowicza, zastępcą kor. Lepszego, sekretarzem kor. Krzyżanowskiego.

Przewodniczący zawiadomił, że komendant korpusu jenerał Horsetzky na wniosek konserwatora zarządził z całą gotowością przeprowadzenie z wiosną napraw dachu w zamku na Wawelu, które mają uchronić budynek od zniszczenia.

Kons. Odrzywolski zwrócił uwagę, że »Wiadomości Salezyańskie« Nr. VIII, z r. 1904 podnoszą dobre dokonanie restauracyi kościoła podominikańskiego w Oświęcimiu, gdy tymczasem, jak już konserwatorowie galicyjscy zaznaczyli w memoryale, zniszczono przy niej część tego cen-

nego zabytku architektury gotyckiej i zatarto jego charakterystyczne cechy.

Kons. Hendel zawiadomił, że zarysowały się arkady w zamku niepołomickim. Staraniem jednego z mieszkających tam urzędników sądodowych zarządzono doraźne ich podstemplowanie. Grono ponowi swoje dawniejsze kroki o przeprowadzenie gruntownej restauracyi konserwatorskiej zamku.

Przewodniczący podał do wiadomości, że ratusz w Tarnowie ma uledz przebudowie i projekt podobno jest już gotowy, zapytuje, czy plany sporządzono w porozumieniu z konserwatorem tego okręgu

Kons. Hendel w dyskusyi zaznacza, że nie otrzymał dotąd planów przebudowy ratusza w Tarnowie i że w tej sprawie poczyni odpowiednie kroki.

PP. Tomkowicz i Lepszy okazali odrestaurowany obraz kościelny przeworski z końca XV w., przedstawiający rodzinę Tarnowskich, klęczącą przed N. P. Maryą. Restauracyi dokonał p. Woska we Wiedniu, wskazany Gronu przez Komisyę centralną i pod jej nadzorem. Restauracya wypadła dobrze; zdjęto wierzchnią warstwę farb i odsłonięto dawniejsze, dodano złocenie wedle odnalezionych śladów, uzupełniono częściowo skrzydła archanioła Rafała bardzo zniszczone. Bardzo ładnie wyszła biała suknia z deseniem, rodzaj sukmanki młodego Tarnowskiego. Nie dało się przywrócić dawnego niebieskiego koloru sukni NP. Maryi, sukienka Dzieciątka ma także ślady przeróbki XVII w. Postanowiono jeszcze odrestaurować dawne piękne ramy barokowe, poczem obraz wróci na swoje miejsce. Restauracya dokonaną była kosztem rodziny hr. Tarnowskich.

Posiedzenie 19 kwietnia 1904. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Sekretarz okazuje fotografie obrazu przeworskiego.

Przewodniczący zdaje sprawę z podróży odbytej do Wiśnicza. Dach na zamku wali się, właściciele zamku ks. Lubomirscy upoważnili budowniczego p. Majera do wydatków na 18.000 kor. i do rozebrania dachu. Zamek posiada wielką wartość historyczną i architektoniczną, ma loggie, dużo sklepień, dekoracyi wewnętrznych, pięknych odrzwi.

Przewodniczący wyraża zdanie, że jedynie danie nowego dachu dachówkowego na głównym budynku zamkowym, na 5 basztach, na ramieniu kazamat i na kopule kaplicy, zapewniłoby skuteczną ochronę tak cennych zabytków.

Kons. Stryjeński zauważa, że delegat Komisyi centralnej prof. Riegl ma wkrótce przyjechać, konserwatorowie pojadą z nim na miejsce w przyszłym tygodniu, a potem należy wygotować memoryał; w sprawie rusztowania prowizorycznego koło baszt należy się porozumieć z pp. Majerem i Służewskim.

Kons. Hendel porusza sprawę zamku w Rzeszowie, gdzie wbrew

wskazówkom konserwatora restaurują mury obronne, i podnosi, że o tem należy zawiadomić delegata Komisyi centralnej, któryby może zwiedził także Wiśnicz i interweniował także w sprawie malowideł w Czchowie.

Przew. kons. Tomkowicz odczytuje pismo Komisyi centralnej do siebie traktujące o stosunku jej do Grona.

Kor. Lepszy podnosi korzyści płynące z kollegialnego załatwiania spraw konserwatorskich w kraju wobec lepszej znajomości stosunków na miejscu.

Kor. Krzyżanowski proponuje dać odpowiedź Komisyi centralnej w tej sprawie po porozumieniu się z Gronem lwowskiem i po zjeździe przemyskim.

Kor. Chmiel podnosi potrzebę zbadania stosunku Gron konserwatorskich w Czechach i ustaw konserwatorskich pruskich.

Kons. Tomkowicz zaznacza, że przy sposobności referatu o organizacyi urzędów konserwatorskich poruszy tę sprawę na zjeździe.

Przewodniczący kons. Tomkowicz przedstawia list kons. Finkla i program zjazdu w Przemyślu.

Po dyskusyi uchwalono nie zapraszać żadnych towarzystw, lecz tylko ułożyć listę gości, których należałoby zaprosić imiennie, jako interesujących się sprawami konserwatorskiemi.

Kons. Hendel omawia nadesłany mu projekt restauracyi ratusza w Tarnowie, wykonany przez p. Zarembę. Dążeniem konserwatora będzie zachować gotyckie części wieży, nie odstępować wogóle przy przebudowie od starego wzoru, wnęki w górze będą wykonane jako gotyckie, staraniem jego będzie także, by do restauracyi użyto cegły podobnej do starej.

Na wniosek kons. Hendla uchwalono prosić p. Prylińską o danie z tek śp. Prylińskiego zdjęć robionych z różnych konserwatorskich zabytków do archiwum Grona.

Posiedzenie 6 maja 1904. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Na prośbę T-wa dla popierania nauki polskiej uchwalono przesłać mu 2 egzemplarze Teki.

Kons. Hendel oświadcza, że otrzymał cyrkularz wydany przez władze rządowe o sprzedawaniu ruchomości z kościołów.

Przystąpiono do omawiania spraw na zjeździe w Przemyślu poruszyć się mających.

Kor. Krzyżanowski podnosi, że stosunek Gron do Komisyi centralnej można określić dwojako, albo uznać Grona za organy urzędowe, albo też za doradcze stowarzyszenia kollegialne, przedkładające sprawozdania z posiedzeń, stawiające wnioski o mianowanie konserwatorów i korespondentów, otrzymujące od Komisyi centralnej subwencye pieniężne.

Przewodniczący podaje wiadomość o projekcie nowej organizacyi konserwatorstwa w monarchii; według niego mają być utworzone jeden

urząd centralny (Denkmalamt) z radą (Denkmalrath) i urzędy prowincyonalne z radami prowincyonalnemi. Zanim to nastąpi, należy tymczasem dążyć do zapewnienia pewnej autonomii Gronom z zachowaniem urzędowego stosunku konserwatorów do Komisyi centralnej.

Po dyskusyi postanowiono w Przemyślu stać na stanowisku określonem przez przewodniczącego[1]).

Kons. Piekosiński stawia wniosek o podział Grona na trzy sekcye. Wniosek ten odłożono do szczegółowego porozumienia.

Kons. Hendel zapytuje, co się dzieje z obrazem w Dzikowie. Należy go dać do restauracyi i poczynić zdjęcia fotograficzne przed i po restauracyi.

Przewodniczący wyjaśnia, że obraz jest już u p. Wł. Pochwalskiego.

Przewodniczący podaje do wiadomości, że w Wiśniczu był generalny konserwator Riegl. Kons. Hendel okazał mu plany. Jest nadzieja, że sprawa restauracyi zamku da się polubownie załatwić.

Posiedzenie 2 lipca 1904. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący wita nowych członków Grona: korespondentów Koperę, Kutrzebę i Pagaczewskiego.

Przewodniczący zawiadamia, że w sprawie kaplicy S-to Krzyskiej w katedrze przybędzie do Krakowa generalny konserwator Riegl.

Kons. Hendel omawia nieporozumienie zaszłe w jego okręgu: OO. Bernardyni w Rzeszowie chcą użyć subwencyi na restauracyę ołtarza P. Jezusa, gdy tymczasem subwencyę przeznaczono na ołtarz familijny Ligęzów, który jest w krypcie i ma być przeniesiony do kaplicy P. Jezusa.

Przewodniczący kons. Tomkowicz przedstawia sprawę kościoła podominikańskiego w Oświęcimiu. Dnia 1 maja b. r. uchwaliło Namiestnictwo zarządzić dochodzenie na miejscu przy udziale dwóch konserwatorów; obecni byli kons. Odrzywolski i Tomkowicz. Przekonano się, że cała nawa główna w niewłaściwym duchu przebudowana i zasklepiona, otrzymała obecnie odrębny charakter niż prezbiteryum; słowem zeszpecono starą budowę. Komisya wstrzymała zaczętą dobudowę oktogonu, poczyniła kroki, by uratować niezepsute dotąd prezbiteryum.

Kons. Tomkowicz i Hendel poruszają sprawę restauracyi kościoła w Starym Wiśniczu. P. Hendla, który jest architektem restauracyi, jako konserwatora zastępuje kons. Tomkowicz. Jest tam piękna szafa w murze na Najśw. Sakrament. Odrestaurowanie jej i chóru muzycznego na starych konsolach, kosztować będzie 600 kor.

Na propozycyę kons. Odrzywolskiego uchwalono subwencyę 300 kor.

[1]) Zjazd w Przemyślu odbył się wedle programu w dniach 22 i 23 maja 1904 r. Protokół obrad i uchwał zjazdu ogłoszony będzie osobno.

W sprawie zamku w Wiśniczu odbyła się narada. Polecono p. Majerowi, by nakrył dach po stronie, gdzie kaplica i gdzie krużganek wewnętrzny dziedzińca.

Kons. Hendel radzi dać dach o większem nachyleniu i gzyms murowany.

Kons. Odrzywolski radzi okna pozakładać cegłą.

Kor. Krzyżanowski przedstawia sprawę oprawy rękopisów archiwum klasztoru Bożego Ciała i stawia wniosek o wypłacenie introligatorowi odpowiedniej kwoty za oprawę, co uchwalono.

Kor. Chmiel pragnie, by Grono wyraziło życzenie, by archiwum Bożego Ciała po ukończeniu porządkowania było dostępne. Uchwalono.

Na wniosek kons. Tomkowicza i kor. Lepszego przyznano na restauracyę obrazów następujące kredyty: św. Stanisława u OO. Franciszkanów w galeryi biskupów krak. 200 k., obraz z Ruszczy św. Grzegorza 50 k.; w Muzeum dyecezyalnem w Tarnowie: 1) Obraz z końca XV w. Zdjęcie z krzyża, 2) z końca XVI w. M. B. Różańcowej i 3) z Wojakowej — kredyt do wysokości 200 k.

Kons. Hendel referuje sprawę restauracyi ratusza w Tarnowie. Wieżyczka będzie odbudowaną, ganek okalający będzie trochę szerszy ze względów praktycznych, umożliwi bowiem przejście stróżowi.

Kons. Hendel zgłasza swoją rezygnacyę ze stanowiska konserwatora, wobec przesiedlenia się do Lwowa.

Kons. Odrzywolski podnosi, że ks. proboszcz Łobczowski w Rudawie doniósł mu, że figura z r. 1706 w Pisarach grozi zawaleniem; koszt restauracyi wyniesie 240 k. Przyznano kredyt do wysokości $^1/_3$ kosztów restauracyi.

Posiedzenie 8 listopada 1904. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący zdał sprawę z druku Teki t. II; wydrukowano dotąd inwentarz powiatu krak.

Kons. Odrzywolski porusza potrzebę zestawienia krótszego inwentarza zabytków kościelnych i przesłania go wszystkim parafiom, tak by każda u siebie miała wykaz swoich zabytków. Sprawę tę postanowiono odstąpić ściślejszemu komitetowi złożonemu z pp. Tomkowicza i Odrzywolskiego.

Kons. Odrzywolski zawiadamia, że zbada na miejscu urządzenie kościoła w Krzeszowie (pow. Żywiec), przeznaczonego na sprzedanie.

Kor. Krzyżanowski zawiadamia, że wedle informacyi otrzymanych od p. Dra Ferdynanda Wilkosza ruiny zamku w Rytrze ulegają zniszczeniu. Uchwalono zbadać rzecz na miejscu i zwrócić się do właściciela Rytra br. Liebiga z prośbą o ochronę zabytku.

Kons. Tomkowicz oświadcza, że ma plany zamku w Rytrze, których chętnie użyczy.

Kons. Tomkowicz przedkłada nadesłane sprawozdanie kons. Hendla z wycieczki odbytej do zamku w Wiśniczu dnia 3 września b. r. wspólnie z p. Majerem budowniczym. Sprawozdanie to opiewa:

1) Pomimo mych starań osobistych, starań konserwatora krak., jakoteż i pisma Komisyi centralnej do wybitniejszych członków związku familijnego XX Lubomirskich nie odstąpiono od pierwotnego projektu dachów i przykrycia ich dachówką falcowaną niepołomicką. Zdanie moje w tym względzie, t. j. że dachy powinny być wyższe, że gzyms powinien być murowany, że dachówka użyta do przykrycia powinna być »karpiówka« przyjęło Grono na jednem ze swych poprzednich posiedzeń przy przedłożeniu projektów p. Majera.

2) Dachy według poprzednich projektów wykonane już są w połowie; drugą połowę odwiązują.

3) Wszystkie mury górnego piętra zamku odbudowane zostały w dawnej grubości (1·1 m.—1·3 m.) i do dawnej wysokości górnego kantu dawnego gzymsu (1—1·2 m.) nadmurowane.

Wszystkie kominy przetorowe są kontynuowane w nadbudowanych murach, by mogły być użyte w razie zupełnego odrestaurowania lub zamieszkania zamku. Cała ta robota wykonaną jest pod względem technicznym doskonale i z doborowego materyału.

4) Teraz dopiero, gdy rusztowanie wszędzie umożliwiło dostęp, okazuje się ze śladów dawnego dachu na basztach, że dachy zamku były wyższe od dziś postawionego od 1·5—2 m., zaś wyskok dawnego gzymsu głównego zamku wynosił 0·95 m. Nigdzie gzyms nie był wpuszczany w pierwotne bonty, lecz są tylko ślady przytyku i jego profilu. Przynajmniej więc płyta gzymsu musiała być kamienna i odpowiednio wielkie jej rozmiary (wyskok).

5) Wiele miejsc, gdzie sklepienia lub mury były poderwane, co osłabiało konstrukcyę całości, jest już podstemplowanych lub stale podmurowanych bez żadnego uszkodzenia architektonicznych części. Co do reszty dałem wskazówki. Najniebezpieczniejszem jest zarysowanie się łuku środkowego górnej galeryi kaplicy, które zagraża całej tej ścianie i to przyrzekł p. Majer zaraz ratować.

6) Koniecznem dla bezpieczeństwa dachu na całym zamku jest zamurowanie okien cegłą a zostawienie tylko w nich małych otworów dla światła. Silna burza przy przeciągach może zerwać całe partye dachówek, gdy wiatr zawieje od spodu. Ze względu na śnieg zamurowanie to jest również koniecznem, inaczej całe wnętrze ruin będzie stale w zimie zasypane śniegiem.

Dachy nad dwiema otwartemi logiami środkowego podworca ze względu na zerwanie dachówek przez wiatr będą od spodu podszalowane.

7) Kamienne słupy jednej logii na I. p. w wewnętrznym podworcu poleciłem na nowo zankrować między sobą i z murem, bo większa część ankier jest wyrwana, oraz poleciłem rozluźnione ciosy archiwolt na nowo osadzić i zalać cementem. Dachy obydwóch loggii II p. tegoż podworca

będących naprzeciw siebie, wspierać się będą na prowizorycznych drewnianych słupach.

8) Wiele fragmentów marmurowych znajdujących się dziś na wałach a częściowo rozsypanych poleciłem przenieść do ubikacyi parteru zamku.

9) Najgroźniej przedstawia się obecnie sklepienie bramy wjazdowej z resztkami gipsatur. Poleciłem więc wystemplowanie przed zimą, zaś na rok przyszły dany będzie dach nowy według dawnej wysokości i z użyciem systemu dawnych rynien murowanych, przylegających do wałów. Również w roku przyszłym danym będzie dach nad kazamatami od strony miasta; obecnie spadł on prawie całkiem.

10) Część podmurowań wałów od strony wewnętrznej za kaplicą, idąc od bramy wjazdowej została na nowo wymurowaną. Układ kamienia i jego gatunek jest jednak zupełnie inny niż na starych murach, przytem użyto do fugowania wapna hydraulicznego szczakowskiego koloru czerwonego, co rażąco odbija tak kolorem jak i konstrukcyą od dawnej techniki tych murów. Tego sposobu restauracyi murów obronnych trzeba stanowczo zaniechać w przyszłości.

Składając te moje spostrzeżenia do rąk WPana dla mego następcy w urzędowaniu nadmienić muszę, że opuszczałem ruiny zamku z prawdziwą radością, widząc, że na dziesiątki lat od spustoszenia i zagłady są zachowane i uratowane, mimo niektórych usterek i błędów w przeprowadzeniu robót konserwacyjnych. W studni znalezione stare flisy glazurowane z XVI w. poleciłem złożyć w Muzeum Narodowem.

Kons. Tomkowicz podaje wiadomość, że w Siedliszowicach (pow. Żabno) znajdować się ma znaczny zbiór aktów odnoszących się do rodzin Załuskich, Krasińskich i Wodzickich z XVI i XVII w. w wielkiem zaniedbaniu.

Kor. Kutrzeba podnosi niszczenie murów obwodowych klasztoru w Tyńcu, do których restauracyi ma plany kons. Odrzywolski, porusza sprawę nieodpowiedniego podmurowania zamku tęczyńskiego, a w końcu zawiadamia, że z Wojnicza nadesłano archiwalia do archiwum krajowego.

Grono postanowiło zbadać ruiny klasztoru w Tyńcu i zamku tenczyńskiego.

Posiedzenie komitetu redakcyjnego Teki o Wawelu [1]) 14 grudnia 1904.

Kons. Tomkowicz zawiadamia o uchwale Sejmu w sprawie funduszów na zamierzone wydawnictwo o zamku na Wawelu.

Kor. Chmiel proponuje, by stronę finansową wydawnictwa prowadzić odrębnie, natomiast wszelkie pisma wysyłać od Grona. Uchwalono.

Po dyskusyi postanowiono dalej, że punktem centralnym komitetu wydawniczego będzie Archiwum aktów dawnych m. Krakowa.

---

[1]) zob. wyżej str. 395.

Następnie omawiano sprawę gromadzenia źródeł do przeszłości Wawelu na podstawie referatów obu redaktorów.

Postanowiono celem uzyskania planów śp. architekta Prylińskiego odnieść się do Ochmistrza Dworu za pośrednictwem J. E. Marszałka kraj.

Postanowiono także przejrzeć Teki Żegoty Paulego i porozumieć się z p. K. Estreicherem w sprawie materyału bibliograficznego, objętego drukującym się zeszytem Bibliografii.

Kons. Odrzywolski podnosi potrzebę zbadania materyałów znajdujących się w Muzeum Narod., w starostwie, w Dreźnie i Petersburgu.

Kor. Krzyżanowski porusza potrzebę przeprowadzenia poszukiwań w bibliotece hr. Branickich w Suchej, gdzie znajdują się ważne lustracye wielkorządowe; zauważa, że tak lustracye jak i inwentarze wielkorządowe powtarzają się często, podnosi potrzebę porównania ich z sobą i zapytuje redakcyę, jak będzie w takich razach postępowała.

Kor. Chmiel wyjaśnia, że nie będzie drukował wszystkich inwentarzy, by uniknąć powtarzań — po zgromadzeniu materyału przedłoży dokładny plan części archiwalnej.

Kons. Tomkowicz przedkłada wyniki poszukiwań, które przedsięwziął w Wiedniu w archiwum ministeryum wojny i wojskowym komitecie technicznym; w pierwszem znalazł następujące plany zamku lub Krakowa z uwzględnieniem zamku na Wawelu 1) z r. 1796 »Plan des Schlosses Krakau«; 2) z r. 1800 »Plan der Stadt Krakau«; 3) z r. 1809 plan Krakowa; 4) z r. 1810 »Grundriss der Stadt Krakau«; 5) z r. 1846 »Castell von Krakau«, plan wraz z oznaczeniem przeznaczenia budynków; 6) z r. 1854 duży plan Krakowa; w drugim plany z r. 1796 i 1798.

Kor. Prof. Wojciechowski ze Lwowa za pośrednictwem kor. Krzyżanowskiego poruszył potrzebę dokonania badań historycznych i przedhistorycznych na terenie zamku przez poczynienie przekopów.

Uchwalono porozumieć się z wnioskodawcą tudzież badaczami rzeczy przedhistorycznych i rzecz szczegółowo rozważyć.

Posiedzienie 1 lutego 1905. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący wita nowomianowanego kons. Koperę.

Kons. Tomkowicz przedstawia program prac konserwacyjnych w Krakowie rozpoczętych, lub w najbliższym czasie rozpocząć się mających. Niektóremi z nich, zdaniem mowcy, Grono jako takie zająć by się powinno, a nawet przyczynić się ze swoich funduszów do ich przeprowadzenia.

Do najważniejszych należy restauracya krużganków w kościele OO. Franciszkanów w Krakowie, którą prowadzi architekt Dr. Zubrzycki. Umieszczone tam portrety biskupów krak., wśród których znajduje się kilka nadzwyczaj wielkiej wagi i ich bogato rzeźbione ramy drewniane potrzebują również spiesznej restauracyi, na którą konwent funduszów nie ma.

Ważną dalej pracą jest restauracya murów miejskich koło Bramy Floryańskiej. Projekt restauracyi opracowany przez p. Hendla i referenta jest w magistracie; obejmuje on zniesienie krenelaży, danie dachu i chodnika drewnianego. Kosztorys wynosi 4600 kor. Miasto przeznaczyło już rok temu na ten cel 1700 kor., pozostaje jeszcze 2900 kor., na które nie ma pokrycia.

Kor. Krzyżanowski porusza przy tej sposobności sprawę krużganków Dominikańskich w Krakowie, których restauracyę dawno rozpoczęto, a dotąd nieskończono.

Kons. Kopera proponuje, aby połowę brakującej kwoty na restauracyę murów miejskich dało Grono ze swych funduszów.

Kons. Odrzywolski jest za tem, by sprawę restauracyi krużganków OO. Franciszkanów odroczyć do konferencyi i zbadania rzeczy na miejscu, zaś co do krenelaży na murach miejskich radzi przed decyzyą przekonać się, czy nie ma śladów, że dawniej istniały.

Kor. Chmiel wyraża zdanie, że restauracya murów miejskich powinna odnosić się do obu ich stron, i wspomina, że Towarzystwo opieki nad zabytkami przeznaczyło już pewną kwotę na cele tej restauracyi.

Kons. Tomkowicz wyjaśnia, że w krużgankach Dominikańskich pozostaje jeszcze kilka nagrobków do ukończenia restauracyi.

Kor. Lepszy zwraca uwagę na obrazy w kościele św. Idziego, które wymagają niezwłocznej restauracyi.

Uchwalono zająć się: 1) restauracyą 1 lub 2 epitafiów w krużgankach OO. Franciszkanów, 2) restauracyą murów miejskich przy Bramie Floryańskiej w porozumieniu z miastem i 3) odnowieniem obrazów z kościoła św. Idziego. Szczegółowe uchwały co do sposobu restauracyi i wysokości udziału pieniężnego w pokryciu kosztów odłożono do chwili, kiedy dane będą bliższe wyjaśnienia co do niektórych punktów.

Kons. Odrzywolski zdaje sprawę z podróży konserwatorskiej. W Krzeszowie (pow. Żywiec) kościół stary nie miał większej wartości, konserwator zgodził się zatem na jego zburzenie, zalecił natomiast przenieść do nowego kościoła kropielnicę i tryptyk, organki zaś i okucie drzwi do Muzeum dyecezyalnego w Krakowie.

Kościół św. Sebastyana w Wieliczce, zabytek drewniany, ma ciekawy wielki ołtarz z św. Trójcą, interesujące organki z ozdobami rokoko, bardzo zniszczone; także w bocznym ołtarzu obraz przedstawiający M. Boską z św. Sebastyanem i Rochem.

Po bliższem zbadaniu przedstawi konserwator wnioski finansowe.

Kons. Stryjeński podaje wiadomość o sprawach swojego okręgu.

Mury zamku starościńskiego w Nowym Sączu i basztę restauruje się dobrze wedle zatwierdzonego projektu.

W Chełmie pod Sączem odnawia się ołtarz drewniany renesansowy wedle wskazówek konserwatora.

W Libuszy (p. Gorlice) konserwator zalecał nie obniżać wieży kościoła.

W Maciejowej (pow. Nowy Sącz) przeprowadza się restauracyę cerkwi i ikonostasu.

W Sękowej (pow. Gorlice) charakterystyczny kościół parafialny, drewniany, można będzie zachować, pomimo, że stanął tam nowy murowany kościół.

Konserwator będzie się starał o zachowanie interesującej cerkwi w Szlachtowej (pow. Nowy Targ).

Kons. Odrzywolski przedstawia sprawę restauracyi baszty w Bieczu, będącej prywatną własnością p. Służewskiego.

Uchwalono zażądać planów celem zatwierdzenia ich przez Grono.

Na r. 1905 wybrano przewodniczącym kons. Tomkowicza, zastępcą kor. Lepszego, sekretarzem kor. Krzyżanowskiego.

Kor. Chmiel porusza sprawę budynku przy kościele św. Idziego.

Przewodniczący zdaje sprawozdanie z druku Teki II.

Posiedzenie komitetu redakcyjnego Teki o »Wawelu« 21 marca 1905 r.
Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Tomkowicz przedstawia Teki ś. p. Prylińskiego z planami zamku, nadesłane za pośrednictwem Wydziału krajowego i zapytuje, które z planów uważają obecni za nadające się do reprodukcyi w Tece i w jakiej formie.

Po dłuższej dyskusyi oznaczono odpowiednie plany i postanowiono zmiejszenie rysunków w stosunku 1 : 400.

Posiedzenie 4 kwietnia 1905. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Kons. Tomkowicz podaje do wiadomości, że wraz z kor. Krzyżanowskim i Pagaczewskim, wybranymi przez zjazd w Przemyślu, udali się do Lwowa na posiedzenie w dniu 24 marca; uchwalono projekt pisma do Komisyi centralnej w sprawie organizacyi Gron i stosunku ich do Komisyi centralnej. Konserwatorowie lwowscy uchwalili nadto przyjąć nazwę analogiczną do naszej »Grono Konserwatorów Galicyi wschodniej«.

Kons. Tomkowicz podaje wiadomość, otrzymaną z Komisyi centralnej, że przygotowuje się projekt uznania krajowych związków konserwatorskich pod pewnymi warunkami.

Kons. Tomkowicz omawia na podstawie bliższych informacyj sprawę restauracyi murów miejskich przy Bramie Floryańskiej i przedstawia szkic wzorowej restauracyi murów i przywrócenia ich do dawnego stanu, wykonany w r. 1899 przez kons. Hendla. Urzędnik budownictwa miejskiego p. Żołdani na podstawie tego szkicu zrobił kosztorys na sumę 4470 zł. a.; w Magistracie i Budownictwie zredukowano go obecnie do sumy 5000 kor. Na pokrycie tej kwoty przeznaczyło miasto w roku zeszłym

1700 kor.; jest wszelka nadzieja, że w r. b. doda jeszcze 1300. Konserwator stawia wniosek, by Grono przeznaczyło na restauracyę subwencyę 2000 kor., płatną miastu pod warunkiem, że kierownictwo robót będzie oddane Gronu konserwatorów. Wniosek po dłuższej dyskusyi uchwalono.

Kons. Tomkowicz zawiadamia, że w krużgankach kościoła św. Katarzyny odkryto malowidła ścienne i zaprasza, by je wspólnie obejrzeć.

Kor. Pagaczewski wyjaśnia, że wedle referatu p. Dobrowolskiego w komisyi historyi sztuki, są to fragmenty bardzo ciekawe z końca XV, i początku XVI w., jak św. Augustyn, św. Hieronim, ślady pejzażów i t. d.

Kons. Tomkowicz daje wyjaśnienienie w poruszonej już dawniej sprawie restauracyi portretów biskupów krak. w krużgankach OO. Franciszkanów w Krakowie. Obmyśleniem szczegółowego programu ich restauracyi zajmuje się obecnie komisya wybrana z łona Towarzystwa opieki nad polskimi zabytkami, w której skład wchodzą pp. Mycielski, Lepszy, Muczkowski, Gumowski i Tomkowicz. Gdy ten program będzie przygotowany, nadejdzie pora interwencyi Grona i określenia finansowego udziału jego w tem przedsięwzięciu.

Kons. Hendel przedstawia zdjęcia starej bożnicy na Kazimierzu i plany restauracyi ściśle wedle zachowanych śladów. Przybudówki z XIX w. zburzono, odsłoni się także dawny mur fortyfikacyjny. Celem zadecydowania, czy bożnicę podczas restauracyi należy traktować jako »rohbau« wybrano komisyę złożoną z pp. Tomkowicza, Kopery, Lepszego, Odrzywolskiego i Stryjeńskiego.

Kons. Hendel przedkłada sprawę zamku w Rzemieniu. Jestto wieża strażnicza (donjon), zupełnie izolowana; referent przedstawia plan restauracyi i stawia wnioski, że należy obniżyć teren, zburzyć przybudówki szpecące, przywrócić okna do dawnego stanu tj. dać obramienia, jak w oknach parterowych, przywrócić dawny wykusz, dach, zostawić podział wewnętrzny, mimo że jest nowy, gdyż niepodobna poznać, jaki był dawniej. Koszta restauracyi wyniosą około 18.000 kor.

Kons. Stryjeński podnosi ważność zabytku i stawia wniosek o wykonanie szczegółowego kosztorysu.

Kons. Hendel wskazuje na konieczność ratowania tego zabytku.

Kons. Kopera podnosi potrzebę koniecznej jaknajrychlejszej restauracyi. Właściciel tego zamku p. Szaszkiewicz gotów jest oddać go krajowi.

Kons. Odrzywolski uważa danie dachu za najważniejsze. Jest za tem, aby dymniki dać małe, bo duże nadają charakter mieszkalny.

Uchwalono wysłać podanie do sejmu o subwencyę na restauracyę tego zabytku.

Kons. Odrzywolski przedstawia sprawę kościoła w Niepołomicach, przedkłada plan dzisiejszy wykonany na żądanie powiększenia kościoła. Projektował kościół trzynawowy, nie zgodzono się jednak na to, podnosząc, że kościół byłby bardzo zacieśniony; referent wygotował następnie drugi projekt dwunawowego kościoła, komitet parafialny żąda wydłużenia kościoła

w dzisiejszym kształcie ku zachodowi, o jedno względnie dwa przęsła. Przemawiający nie chce się na to zgodzić. Gdyby było możliwe nie ruszać kościoła, a wystawić nowy, byłoby najlepszem. Nie wiadomo jednak czy da się to przeprowadzić.

Kons. Kopera sądzi, że należy sprzeciwić się wszelkiemu powiększeniu kościoła.

Posiedzenie 19 maja 1905. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący referuje sprawę memoryału do Koła polskiego w Wiedniu w przedmiocie udziału Galicyi w dochodach 4 milionowej loteryi na cele konserwatorskie; po naradzie z czynnikami w Wiedniu wskazuje przemawiający, że potrzeba memoryał wspólny Gron krakowskiego i lwowskiego wysłać do Ministerstwa oświaty, odpis zaś na ręce posła ks. Komorowskiego do Koła polskiego.

Wnioski referenta uchwalono.

Posiedzenie 10 lipca 1905. Przewodniczący: kons. Tomkowicz.

Przewodniczący zdał sprawę z pobytu w Wiedniu. Sprawy urzędowej organizacyi Gron i loteryi państwowej na cele konserwatorskie uległy zwłoce, uczyniono nadzieję, że w jesieni może dadzą się posunąć naprzód.

Kons. Tomkowicz przedstawia sprawę restauracyi świeżo odkrytych malowań ściennych w krużgankach kościoła św. Katarzyny w Krakowie. Po dłuższej dyskusyi uchwalono kosztem Grona odrestaurować dwie grupy malowideł, o dalsze koszta porozumieć się z klasztorem. Dzieło restauracyi prowadzić będzie artysta-malarz p. Makarewicz, z którym wspólnie p. Dobrowolski będzie prowadził poszukiwania za dalszemi malowidłami ściennemi w tych krużgankach.

Na wniosek kons. Stryjeńskiego uchwalono zwrócić się do Dyrekcyi Kasy Oszczędności w Krakowie z prośbą o subwencyę na odsłonięcie i utrwalenie cennego i średniowiecznego obrazu Ukrzyżowania malowanego na ścianie w kaplicy kościoła św. Krzyża w Krakowie.

Kor. Lepszy porzedstawia protokoły, restauracyi obrazów:

1) Zdjęcia z krzyża

2) Matki Boskiej Różańcowej

3) Madonny z Dzieciątkiem

4) Gloryfikacyi M. Boskiej — znajdujących się w Muzeum dyecezyalnem w Tarnowie, a nadto obrazu św. Stanisława z galeryi franciszkańskiej portretów biskupich.

Restauracyi dokonał artysta malarz p. Władysław Pochwalski pod kierunkiem referenta.

Na wniosek kor. Lepszego uchwalono wysłać komisyę do Lipowca celem obmyślenia projektu restauracyi ruin zamku biskupiego.

Kons. Stryjeński zdaje sprawę z podróży konserwatorskich.

W Krośnie rozpoczęto restauracyę zakrystyi i skarbca nad nią według projektu wypracowanego przez konserwatora wspólnie z p. Mączyńskim.

W Bieczu rozpocznie się wkrótce restauracyę baszty i muru, własności p. Służewskiego, na co Sejm przyznał subwencyę 1000 kor. — w skutek odezwy Dyrekcyi kolei i Wydziału krajowego zbadał konserwator w imieniu Grona część murów miejskich położoną obok nasypu kolejowego, a ulegającą zniszczeniu, z udziałem delegata Dyrekcyi kolei.

Grono uchwaliło zwrócić się do Dyrekcyi kolei, miasta Biecza i Rady powiatowej o subwencye dla ratowania tych reszt dawnych obwarowań miasta, samo przeznaczyło ewentualnie 300 kor. na ten cel.

Kons. Dydyński zdał sprawę z kroków poczynionych przez siebie w sprawie oddania rogu wielickiego do kasy brackiej przy salinach w Wieliczce.

Uchwalono dalej następujące subwencye: na wniosek kons. Stryjeńskiego na kościół w Libuszy 200 kor., kościół w Sękowej 200 kor. na wniosek kons. Odrzywolskiego na kościółek św. Sebastyana w Wieliczce 100 kor., na wniosek kons. Kopery na restauracyę ornatów w kościele w Niepołomicach 300 kor., na obrazy w Tyczynie 200 kor., na uratowanie fasady o charakterze gdańskim w Ulanowie 200 kor.

Uchwalono wysłać w najbliższym czasie komisyę do Tłuczani dla postanowienia o restauracyi obrazu M. Boskiej, oraz do Rytra dla przedsiewzięcia kroków w sprawie restauracyi ruin zamku.

INDEX OSOBOWY I RZECZOWY.

Indeks osobowy i rzeczowy

opracował

Władysław Podlacha.

Uwaga: Osób i dzieł cytowanych lub mających charakter cytatów nie uwzględniono w indeksie.

A.

Abdank herb zob. Habdank.
Abramowicz Bronisław, malarz, 398.
Absyda
Giebułtów 92.
Morawica 197.
Zielonki 271, 272.
Zwierzyniec przy Krakowie, kościół klasztorny, 297.
Adam (por. Ewa) rzb. 253, 299.
Adamus Polonus de Bochen, druk z r. 1507, 192.
Administrator biskupstwa krak.
Oborski Mikołaj 76, 218 (1642).
Ogonowski Zygmunt 249.
Poniatowski, prymas, 132.
Aemilianus Rutilius Taurus zob. Rutilius.
Agnieszka św. obr. 220.
Agnusek, rzb. w tarnowskiem Muzeum dyecezyalnem 320 i na zworniku w Mogile 150.
A jour technika 40, 41.
Akademia zob. Uniwersytet.
Akademia sztuk pięknych w Krakowie 376.
Akademia Umiejętności w Krakowie, zbiory zob. Zbiory.
Akademia Umiejętności w Krakowie og. 376, 396.
Akademicki folwark czyli Gramatyka w Łobzowie zob. Gramatyka.
Akta zob. Archiwalia.
Akta włodarstwa klucza krak. 366.
Akta parafialne zob. Metryki.
Albert, proboszcz łęczycki i kanonik krak. 265 (1260).
Albert, wójt krak., 118 (1312).
Aleje w Prądniku białym 215.
Aleksander, król polski, 72 (1506).
Aleksandrowice 1—2.
Dziedzice 2.
Dwór dzisiejszy (zbór aryański), izby i sklepienia, piece nieistniejące 2.
Dwór dawny nieistn. 2.
Figura przydrożna Jana Nepomucena 2.
Napis na figurze 2 (1755).
Aleksandrowscy 2, 194.
Aleksego św. altarya w Zielonkach 265, 266.
Altana ogrodowa (dawna kaplica) w Kościelnikach 111, 113, 114.
Altana z r. 1709 w Łobzowie 119.
Altarya w katedrze krak. 256, 265.
Altarya św. Aleksego w Zielonkach 265, 266.
Ambona
Domosławice 412.
Kalwarya Zebrzydowska, most na Cedronie 399.
Kraków, katedra 389.
Mogiła, kość. klasztorny 154.
Raciborowice 228.
Zielonki 271.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 297—298; kośc. św. Salwatora w tęczy, drewniana 281. 298; druga zewnątrz kościoła 281.
Ambroży św. obr. 219; rz. 16.
Amerykanin z XVII w. w obrazie 189.
Amor rzb. 313.
Ampułki
Tarnów, Muzeum dyec., z dyecezyi 320; z Gumnisk 337.
Zwierzyniec, klasztor 312.

Anca (Anka), dziedziczka Pleszowa, żona Imrama, kasztelana zawichojskiego 206 (1375).
Andrzej św. obr. 412.
Andrzeja św. klasztor w Krakowie zob Klasztory.
Andrzeja św. kościół w Krakowie zob. Kościoły.
Andrzeja św. ołtarz w Mogile zob. Ołtarze.
Andrzej z Balic 2 (1304).
Andrzej z Giebułtowa 90 (1412, 1434).
Andrzej z Morawicy 194 (1238).
Andrzej Odrowąż, syn Piotra 155 (XV w.).
Andrzej Ossoliński zob. Ossoliński.
Andrzej, pleban w Liszkach 116 (1326).
Andrzej z Sienna 260 (1493).
Andrzej, syn Grzegorza z Morawicy 194 (1335, 1357).
Andrzej, syn Mikołaja z Karniowa 110 (1402).
Andrzej, syn Spytka, wójta miechowskiego 110 (1399).
Andrzej, syn Świętosława z Modlnicy 124 (1364).
Andrzej z Tęczyna 194 (1441, 1462).
Angielski ogród w Kościelnikach 102, 112.
Aniołowie obr. 27, 138, 155, 188, 189, 229, 245, 323, 326, 333, 341, 388, 415; rzb. i odl. 84, 85, 116, 169, 180, 209, 217, 258, 273, 274, 296, 297, 299, 312.
Aniołowie zob. także Cherubiny.
Anna św. 27; obr. 26, 209, 245, 325, 340; rzb. 336, 337.
Anna św. samotrzecia obr. 209, 245; rzb. 336—337.
Anny św. bractwo przy kośc. klasztornym na Zwierzyńcu 288 (1392, 1395).
Anny św. kościół w Krakowie zob. Kościoły.
Anny św. kościół w Nowym Targu zob. Kościoły.
Anny św. ołtarz w Pleszowie 208–209; w Rybnej 253.
Anna, arcyks. austr., żona Zygmunta III, 3 (1592).
Anna Cylejska, grobowiec na Wawelu 370, 390.
Anna Jagiellonka 118 (1574), 119 (1587), 119 nota (1595).
Anna z Jaksów, matka św. Bronisławy 317.
Anna z Przybysławic Zabielska 32 (1700).
Annasz zob. Jezus przed Annaszem.
Anlauf Amalia, właścicielka Pękowic 271.
Ansa lunata, wykopalisko z Karniowa 110.
Antaba lamusa w Branicach 70.
Antependya
  Karniowice, marmurowe 104, 106.
  Kraków, kośc. Bożego Ciała 410.
  Mogiła, kośc. klasztorny, w. ołtarz 172; ołtarz Chrystusa Ukrzyżowanego 168.
  Zwierzyniec, klasztor 314.
Antoni św. obr. 128.
Antonin św., relikwie 103, 107.
Antyfonarze
  Mogiła, klasztor 134.
  Zwierzyniec, klasztor 314.
Antykwaryusz krak. Schwarz Markus, właściciel kafli z Oświęcimia 343.
Apolinare S. in classe, bazylika w Rawennie 20.
Apostolski protonotaryusz zob. Kamerer.
Apostołowie og. 37; obr. 138, 209, 326, 327, 333, 334.
Apsyda zob. Absyda.
Aramowna Joanna, pomnik i grób w Łuczanowicach 123 (1743—1811).
Archeologiczny Gabinet Uniw. Jag. zob. Zbiory.
Archidyakoni
  Mykul (Mikołaj) 254 (1224).
  Oborski Mikołaj zob. Oborski.
  Pegowski Andrzej 258 (po r. 1678).
Archipresbiter krak. og. 71 (1404).
Architekci zob. Budowniczowie.
Architekci - Konserwatorowie zob. Konserwatorowie.
Architekta znak zob. Znaki.
Archiwa zob. Zbiory archiwalne.
Archiwa, inwentaryzacya 373, 415.
Archiwalia (por. Zbiory archiwalne):
  Biecz 409.
  Bielany 7, 50.
  Bielsko 348—349.
  Bolechowice 61.
  Busk (dawniej) 314.
  Czernichów 73, 78.
  Czerwińsk (dawniej) 314.
  Czulice 81.
  Drezno 380, 390, 425.
  Kołaczyce 376.
  Kościelniki 99 (nota), 111—113.
  Kraków, u prof. Brzezińskiego 365; kapitulne 370, 381, 409, 414; klasztorne 409; w klasztorze Augustyanów 414; w klaszt. Dominikanów 409, 414; w klaszt. Bożego Ciała 374, 409, 414, 422 (akta bł. Stanisława Kazimierczyka 374); krajowe 414, 424; miejskie 20, 126, 132, 212, 215, 309, 360, 414; odnoszące się do Wawelu 381, 395, 425.
  Krosno 376.
  Liszki 116.
  Modlnica 132—133.
  Mogiła 133, 134, 142, 144, 192, 409.
  Niepołomice, w dyrekcyi domen i kościelne 393, 403, 414.
  Petersburg 425.
  Pilzno 376.
  Pinczów (dawniej) 314.
  Pleszów 211.
  Płock (dawniej) 314.
  Prokocim, obecnie w Kościelnikach, 113.
  Przydonica pod N. Sączem 408.
  Rybna 252, 253.

Rzeszów 370.
Siedliszowice 424.
Szczyrzyc 409.
Tarnów 370.
Tuchów 370.
Tyniec 73.
Wadowice 408, 414.
Wiedeń 425.
Wojnicz 424.
Wrocław 351.
Zwierzyniec, klasztor 287, 288, 314.
Arcybiskupi
gnieźnieńscy: Bodzenta Jan 32; Jan, syn Jana ze Sprowy 180; Jarosław Bogorya 265 (1357); Komorowski Adam zob. Komorowski; Kurowski Mikołaj 260 (1406); Maciejowski Bernard zob. Maciejowski; Poniatowski Michał zob. Poniatowski; Trąba Mikołaj 134; Wężyk Jan zob. Wężyk; Wojciech św. 285.
lwowski: Solikowski Jan Dymitr 288 (1592).
Arcyksiążę austryacki zob. Maksymilian i Ferdynand.
Arcyksiężna austryacka Anna, żona Zygmunta III, 3 (1592).
Argenteus mons w Bielanach zob. Srebrna góra.
Arnold, professus w Mogile 190 (1412).
Arnold, przełożony klaszt. Zwierzynieckiego 287 (1273, 1279).
Arnolf, kameduła, jego rękopisy 216.
Arsenał Władysławowy przy ul. Grodzkiej w Krakowie 411.
Aryanie 197, 250; zbór w Aleksandrowicach 2; por. także Dyssydenci.
Arystotelesa wydanie z 1533 r. 192.
Astexanus, wydanie kanonów, 192 (1534).
Atlanty hermowe 23, 24, 159—160.
Augsburg 49, 190.
z Augsburga Clauber, wykonawca tez 190.
z Augsburga Lotter, autor map 190.
Augsburskiego wyznania bracia 122 (1636); por. także Dyssydenci.
August II, król polski 8 (1706), 114, 121 (1697).
August III, król polski 114.
August, książe saski 170 (1601).
Augustyanów kośc. w Krakowie zob. Kraków, kośc. św. Katarzyny.
Augustyn św. obr. 219, 309, 428; rzb. 288, 299; dzieła illuminowane 191 (z r. 1473).
Augustyna św. kościół na Zwierzyńcu zob. Zwierzyniec.
Au plumetis, haft 101.
Au repoussé technika 76.
Austrya og. 88, 160.
Austryaccy arcyksiążęta zob. Ferdynand i Maksymilian.
Austryacki książę Wilhelm 121 (1386).
Autografy zob. Rękopisy.
Awdaniec herb zob. Habdank.

B

Babieniec zob. Kruchta.
Baccalareus zob. Bakałarze.
Bacchus rzb. 111.
Baczyn, grób pogański 205.
Badeniowa z Wawrzeckich Maryanna, żona ministra 217, 250 (1828); epit. 250.
Badeniowie 65, 70, 236.
Baderowie, właśc. Garlicy 89 (1815).
Baij Antoni, kamieniarz, obywatel warsz. 111 (1704).
Bajerówna Anna zob. Bayerówna.
Bakałarze
Nicolaus Cristini de Lublin 222 (1473, 1491).
Ulricus de Cracovia, pleban Giebułtowa 92 (1460).
Balarino Giorgio de Ostravia, budowniczy 7 (1618).
Balaski zob. Balustrada.
Baldachim
Kraków, katedra, nad figurkami świętych 390; nad amboną 389; nad pomnikiem Łokietka 389.
Mogiła, kośc. klasztorny, stalle 154.
Baldner zob. Baltner.
z Balic Andrzej 2 (1304).
z Balic Grzegorz 2 (1286).
z Balic Grzegorz 2 (ok. 1400).
z Balic Grzegorz Żegocic 205.
z Balic Ossoliński Jan zob. Ossoliński.
Baliccy Toporczycy 2.
Balice pod Krakowem, 1, 2—4, 49, 205.
Dziedzice 2—3.
Pałac dawny drewn. 3.
Pałac dzisiejszy 3—4. Części dawnego pałacu 3; piwnice dawne i odrzwia w nich 3—4; romańska baza 4.
Papiernia Bonarów 3.
Posągi królów Filippiego 3.
Sztych Hertla z r. 1739, widok Warszawy 49.
Zbór protestancki dawny 3.
Balice pod Przemyślem, wykopaliska 416.
Balkony
Kościelniki, pałac 111, 112.
Wola Justowska, pałac 262.
Baltner Oswald, odlewacz dzwonów 320 (XVI w.).
Balustrada
Bielany, fasada kościoła 15; kaplice 18; loże 17.
Górka kościelnicka, przy plebanii 102, 112.
Kościelniki, ogrodowa, obecnie w Górce kościelnickiej 102, 112.
Kraków, dom Matejki 393; katedra, kapl. św. Stanisława 392.
Mogiła, kośc. klaszt., prezbiteryum 151; epit. Piaseckich 163.
Morawica, dzwonnica 201.
Wola Justowska, pałac 262.
Zwierzyniec, dziedziniec szkolny w klasztorze 305.
Balustry
Bielany, kolumna u wjazdu 50.

Mogiła, krużganków okna 177.
Bambini zob. Putti.
Bamel Putelanus, historyk hiszp., portret dawny w Mogile 190.
Bandula Antoni, epit. w Morawicy 200 (1818).
Bandula Jan, syn Antoniego 200 (1829).
Bandula Katarzyna, epit. w Morawicy 200 (1823).
Baranek Boży rzb. na zworniku w Mogile 150; woskowy w Muzeum dyec. tarn. 320.
Baranie rogi herb 6. 90, 124.
Baranowski Stanisław, rękopis 91.
Baranów, ozdoby pałacu 69 (nota).
Barbara św. obr. 209, 340; rzb. 311, 336.
Barbara Zapolya, żona Zygm. Starego 121 (1512), 194 (1512).
Barbara, na płycie mogilskiej, 182.
Barbara z Giebułtowa zob. Zebrzydowska.
Barbara z Przybysławic, płyta grobowa 95 (1477).
Barbara, matka Slavatego 84 (1675).
a Barczyk Joannes, prebendarz w Ruszczy 238 (1559).
Barska konfederacya zob. Konfederacya.
Bartholus, architekt 410.
Bartłomiej św. og. 144; obr. 138; odl. 201.
Bartłomieja św. kaplica w Mogile, dawna 135.
Bartłomieja św. kośc. parafialny w Mogile i Morawicy zob. Kościoły.
Bartłomieja św. ołtarz w Morawicy 198.
Bartłomiej z Górki 99 (1434).
Bartosz z Dębna, ojciec Jakóba z Dębna 156.
Bartosz Dunin ze Skrzynna zob. Dunin.
Bartsch, właśc. części Prądnika czerw. 217 (1783).
Bartynowscy 103.
Bartynowski Maksymilian, epit. w Karniowicach 109 (1839).
Barucha cegielnia w Podgórzu 362.
Bastyon w klaszt. na Zwierzyńcu 306; por. Baszty.
Basza Hussein zob. Hussein.
Baszty
Biecz 427, 430.
Dobczyce, u muru miejskiego 369.
Kraków, pasamoników 371; zamek, wieża Zygmuntowska 382.
Mogiła, klaszt., mur obwodowy 192.
Nowy Sącz, starościńskiego zamku 426.
Wiśnicz, zamek 419, 423.
Zwierzyniec, klasztor 290, 291, 301, 306.
Baterye dawne w Dziekanowicach 63, 87 (nota).
Batory zob. Stefan Batory.
Batorego herb zob. Stefan Batory.
Batorego kaplica na Wawelu zob. Kaplice.
Batów, bitwa 108.
Batowice 1, 4–6.
Dziedzice 4.
Słup przydrożny z majolikami 4–5.
Zabytki przedhist., obecnie w Krakowie 6.
z Batowic Ryncza 4 (ok. 1480).
Bayer Maciej, mąż Emmy 286.
Bayerowa Emma z domu Sturm de Hirschfeld, epit. na Zwierzyńcu 286 (1835).
Bayerówna Anna, garnitur ornatów w kośc. P. Maryi 43, 44, 132, 139, 172.
Bazyleja, druki z XVI w. 49, 50; officina Oporiniana 49 (1568).
Bazylika w Rawennie zob. Rawenna.
Bazylika św. Piotra i Pawła w Rzymie zob. Rzym.
Bąba Józef, prałat, dyrektor Muzeum dyec. w Tarnowie 319. 337, 402, 403, 416.
Bąkowski Klemens 356.
Beata, wdowa po Mikołaju, synu Spytka z Karniowa 110 (1402).
Beatryksa, córka Piotra Własta ze Skrzynna 276.
z Beauvais Wincenty zob. Belovacensis.
Beczkowe sklepienie zob. Sklepienie.
Beda (druk z r. 1533) 192.
Bedleński Mikołaj, schol. krak., pleban w Zielonkach 267 (1530).
Bedońska Jadwiga z Białobrzeskich epit. w Mogile 157—158 (1572).
Bedońska Jadwiga, córka Pawła i Jadwigi, epit. z 1572 r. w Mogile 157—158.
Bedońska Katarzyna, córka Pawła i Jadwigi, epit. z 1572 r. w Mogile 157—158.
Bedoński Paweł, epit. z 1572 r. w Mogile 157—158.
Bedoński Stanisław, syn Pawła i Jadwigi, epit. z r. 1572 w Mogile, 157—158.
Bejsce, kaplica Firlejów 69 (nota).
Bekenhub Jan, kleryk moguncki 49 (1473).
Belgia og. 249.
Belka z dawn. kośc. w Giebułtowie 90, 94.
Belki malowane w nawie kośc. w Raciborowicach 222.
Bella Andrzej, rajca krak., 103 (1604).
Belovacensis (z Beauvais) Vincentius 190.
Bełzki wojewoda bez nazwy 79 (1581); zob. także Dorohostajski Mikołaj.
Benedykt św. obr. 20, 50, 155; rzb. 16, 40.
Benedykta św. kaplica w Bielanach zob. Kaplice.
Benedykt XIV, papież 39 (1743).
Benedyktyni obr. 20; tynieccy 7, 376.
Benedyktyński ornat w Liszkach 117.
Berecci Bartłomiej, architekt 261, 410.
Beresteczko, bitwa w 1651 r. 108.
Beringer Wandalin, budowniczy miejski 356.
Berlin, Nordisches Museum, urny z Morawicy 205.

Berło brackie zob. Laska bracka.
Bernard św. 143, 144; obr. 155, 331.
Bernarda św. kapl. w kośc. klaszt. w Mogile 143 (nota).
Bernarda św. klasztor Cystersów w Mogile zob. Klasztory.
Bernard, karczmarz gorlicki 88 (1429).
Bernard, medicus (?) 269 (1524)
Bernard z Mianowa, pleban Raciborowic, notarius publ. 222 (1473).
Bernard z Ruszczy, kapelan 236, 237 (1222).
Bernardyni
Kraków 230
Rzeszów 404, 421.
Berszten herb 90, 96, 97.
Betkowski Sebastyan Wolfowic, prepozyt kollegiaty łowickiej, pleban w Ruszczy i Grabiu, epit. 238, 249 —250 (1694).
Betkowski Tomasz Jan epit. 285 (1668).
Betman Seyfrid, rajca krak., dziedzic Balic 2 (ok. 1500).
Bęben kopuły kapl. Potockich na Wawelu 409; zresztą por. Latarnia i Kopuła.
Biała (miasto), starostwo 407.
z Białaczewa Odrowąże 110, 263.
z Białaczewa ród Straszów 263.
z Białaczewa Strasz Jan 111 (1431—33).
z Białaczewa Strasz Mikołaj, sędzia krak. 111 (1480).
Białobrzescy og. 160 (nota), 161.
Białobrzeska Anna z Janikowskich, matka opata 160.
Białobrzeski Janusz, ojciec opata 160.
Białobrzeski Marcin, opat mogilski, sufragan i kanonik krak., biskup kamieniecki i laodycejski 134 (1586), 141 (1559, 1569, 1586), 144 (1559-1586), 158 (1572), 158-161 (1586), 174 nota, 183 (i nota), 186, 187 (1569), 190, 192, 366. — Zob. także Pomniki, Płyty, i Płyty w Mogile. - Zapiski kronikarskie 190. — Płaskorzeźba portretowa w Mogile 158.
z Białobrzeskich Bedońska Jadwiga epit. z r. 1572 w Mogile 157—158.
Białobrzezie 160.
Białocerkiew 108 (1651).
Biberstein herb 231.
Biblioteka Jagiellońska (Collegium maius) w Krakowie, odrzwia wejścia z galeryi do czytelni 226.
Biblioteki jako zbiory zob. Zbiory biblioteczne.
Biczowanie Chrystusa obr. 220 (nota), 327, 328, 330; rzb. 52, 62; haft 341.
Biecz 371, 409, 410, 411, 412, 413, 427, 430.
Archiwalia 409
Baszta 427, 430 (Służewskiego).
Kasztelania biecka 69: kasztelanowie zob. Branicki Jan i Jan, syn Bonara.
Kościół B. ciała paraf., dzwonnica 410; epitafia 371; ołtarz św. Stanisława 410; ołtarzyk z malowidłami 411, 412—413; portrety 410; skarbiec i zakrystya 371.
Magistrat (gmina) 409, 410, 412, 430.
Mury miejskie 430.
Rada powiatowa 430.
Wieża ratuszowa 410, 412.
Bielany 1, 6—52, 106, 216, 290, 291.
Akta procesów 50.
Archiwalia 7, 50; archiwum 50.
Biblioteka Bodzenty 32, 257; biblioteka klasztorna 49—50.
Bielnisza, nazwa góry bielańskiej 7 (1480).
Bramy w uliczce klasztornej 45, 46; brama wjazdowa 45, 50.
Dziedzice 6—7, 365, 366.
Elzewirów druki 49.
Erem Kamedułów 7—9, 34, 37, 45, 49, zob. nadto Klasztory; eremitów herb 45.
Foresterya 8.
Furta klasztorna 8, 50.
na Górkach, miejsce w Bielanach, 7 (1480).
Góra srebrna zob. Srebrna góra.
Inkunabuły 49.
Inwentarze 6, 43, 50.
Kameduli 7, 9, 20, 27, 31, 32, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 47—49, 51, 197, 216. — Zob. także Arnolf, Klemens, Wosiński.
Kamedułów herb 20, 45, 51.
Kamedułów przeor Klemens 39 (1743); og. 7, 50.
Kamieniołom stary i napis 52.
Kaplica u wjazdu 50.
Kapy 45.
Kielichy 39—40.
Klasztor 7—9, 34, 37, 45—50, 52, 197. Furta 50; kuchnie i pralnie 46; mieszkanie Wolskiego 45, 49; tamże stół z XVII w. 49; tamże komin 45; refektarze 45, 46; dawny kominek w refekt. 45; rozmownice 45, 49; nowicyat 29, 46, 49.
Kolumna przydrożna i rzeźby w niej 50—52.
Komin w mieszkaniu Wolskiego 45; dawny w refektarzu.
Kościół klasztorny 7—50, 205, 257, 300 (nota). — Balustrada kaplic 18, lóż 17. — Chór zakonny 8, 16, 17, 23, 24, 29, 49. — Dach 8, 9; siodłowy prezb. 9; pulpitowe 9. — Drzwi główne 34. — Dzwony 8. — Epitafia zob. niżej Nagrobki. — Fasada główna 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 23, 52; boczne 16, 19, 50; balustrada fasady i tympanon 15, okno 14 15. — Grobowce 19, 35; zob. niżej Płyty; grób Bodzenty 257 (1678). — Izby piętrowe 19. — Kapitularz 19, 23—24, 27, 49. Kaplice 9, 15, 16, 18, 19, 21, 39; ś. Benedykta czyli królewska 18, 19—20, 49; Czartoryskich czyli ś. Krzyża 18, 19, 23 (i nota), 24, 30,

Bielany (ciąg dalszy)
50; Delpacych czyli ś. Romualda 19, 20, 27; Jana Chrzc. 9, 19, 21—23, 29; ś. Józefa 19, 25, 27; Lubomirskich czyli ś Sebastyana 7, 18, 19, 22, 23 (i nota), 27, 29; ś. Michała czyli Miłosierdzia 19, 27; ś. Piotra 19; Zwiastowania 19. — Katakumby 18, 19, 33. — Kopuła kapl. ś. Sebastyana 22—23. — Kraty okien 12, 13, 15. — Kropielnice 19, 35. — Lavabo 26—27. — Loże 17. — Napisy zob. niżej Napisy. — Nawa 9, 10, 14, 16, 18, 19, 23, 32, 34, 35. — Odrzwia kaplic 18, 20; prezbit. 17; zakr. 25. — Okna fasady 14—15, kościoła 16. — Ołtarze zob. niżej. — Oratorya 17, 39. — Płyty zob. niżej. — Polichromia kapitularza 24; kaplic og. 18, 21; kapl. ś. Benedykta 20; ś. Józefa 26; prezbit. 35. — Pomniki zob. niżej. — Posadzka 18—19. — Prezbiteryum 9, 16, 17, 19, 23, 35, 38, 39, 49. — Stiuki 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30. Tabernaculum wielkiego ołtarza 16. — Umywalnia 19, 26. — Wejście główne 14, 35, 50. — Wieże 8, 10, 12, 15, 16, 18, 19, 23, 50; zegarowa 8, 16, 18; hełmy ich 16. — Zakrystya 16, 19, 24, 25, 26, 27, 30, 205; boazerye 25.
Krzyż hebanowy 41.
Mapy dawne (?) 49.
Metryki 50.
Monstrancya 40—41.
Nagrobki: Bielskiego 33—34; Bodzenty 19, 31—32; Jurkowicza 19, 34—35; Łukaszkiewica 19, 33; Rojewskiego 19, 35, 300; Wolskiego 16, 19, 30—31, 50; Zabielskich 19, 32—33; Załuskowskiego 19, 35.
Napisy: na wszystkich nagrobkach powyższych, nadto kapl. Lubomirskich 7, 18, 19; kapl. ś. Romualda, dawny 21; na kielichu i monstrancyi 40; pamiątkowy z przywilejem pap. z 1743 r. 19, 39; pamiątkowy z przywilejem z 1610 r. 35—37, 59; na pamiątkę pośw. kościoła z 1642 r. 19, 38—39; na płycie Wojeńskiego 34; na płycie Wolskiego 34; na portr. Jana Kazimierza 47; na portr. Kadzidłowskiego 48; na portr. Ossolińskiego 48; na portr. Paca 47; na portr. Radziwiłła Sierotki 47; na portr. Tęczyńskiego 48; na portr. Wolskiego w refekt. 46; na portr. Zbaraskiego 48. — Na obr. we framudze bramy wjazdowej 50. — Na ścianie kamieniołomu 52.
Nowicyat 46, 49.
Obrazy 9, 16—17, 18, 19—20, 21—22, 24, 26, 27—29, 41, 49, 50; dawne 29; w dawnym zbiorze Wolskiego 27; brama wjazdowa 50; kapitularz 24, 27; kaplice 18, 21; kaplice, Proszowskiego (?) 21 i nast.; kaplica ś. Benedykta 19—20, Dolabelli; kapl. Delpacych 20, 27; kapl. Jana Chrzcic. 21—22, 29; kapl. Jana Chrzc., Brygierskiego 9, 16, 29; kapl. ś. Józefa 26; kapl. Lubomirskich 27—29, medalion malowany 29; nowicyat, Stachowicza 29, 49; ołtarz w.; Stachowicza 16—17, 19, 29; zakrystya 27, 28, 41 (jaspisowe).
Ołtarze, główny 8, 16, 29, 34, 39 (Wniebowzięcia); kapl. ś. Benedykta 20; kapl. ś. Jana Chrzciciela 23; kapl. ś. Józefa 26; kapl. ś. Krzyża 35, 37; kapl. Miłosierdzia 27; kapl. ś. Romualda 8, 20, 27; kapl. ś. Sebastyana 23, 27.
Ornaty 25, 41—45; Lubomirskich 43, 44; Zbaraskich 41, 42, 45.
Płyty nagrobkowe; Wojeńskiego 19, 34 (1685); Wolskiego 19, 34 (1630).
Polichromia i obrazy ścienne, brama wjazdowa 50; kapitularz 24; kaplice 18, 21; kapl. ś. Benedykta 20; kapl. ś. Józefa 26; prezbit. 35.
Pomnik Wolskiego 16, 19, 30—31 (1630), 50.
Portrety, Hozyusza 30; Jana Kazimierza, dwa 46—47; Kadzidłowskiego 48, Łukaszkiewica na epit. 33; Ossolińskiego Jerzego 47—48; Paca Krzysztofa Zygm., dwa 47; Radziwiłła Sierotki 47; Tęczyńskiego Jana 48; Wolskiego Mikołaja w kościele 8, 29; szkic w refektarzu 46; Załuskiego Andrzeja bpa 30, 205; Zbaraskiego Jerzego 48.
Predelle 27, 29.
Przeorowie og. 7, 50; Klemens 39 (1743).
Przywilej pap. z 1610 r. 35—37, 59; z 1743 r. 19, 39.
Pustelnia 45; pustelników życia sceny obr. 20.
Ramy, nagr. Bodzenty 31; nagr. Zabielskich 32; napisu pamiątkowego z 1610 r. 35; obr. kapitularza 24; obr. kapl. ś. Benedykta 20; obr. Stachowicza w główn. ołt. 17; pomnika Wolskiego 30; portr. Radziwiłła 47.
Rejestry 50.
Relikwiarze 41.
Rzeźby, wnętrze, dekoracye i stiuki 16, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30; figura M. Boskiej na szczycie fasady 15; figury świętych we fasadzie 16: kapitularz, ornam. 24; kapl. Czartoryskich, Złożenie do grobu 30; kapl. ś. Krzyża 23; kapl. ś. Romualda 20; kapl. ś. Sebastyana 22, 23; kielichy 40; obrazy w płycinach wnętrza 16; odrzwia do kaplic, od. kapl. ś. Benedykta 20; odrzwia zakr. 25; ołtarz w. 17; orzeł polski w bibliotece z kapl. królewskiej 49;

relikwiarz 41; zakrystya, ornamenty 25. — Kolumna przed wjazdem 51—52. Wazony w ulicy 9.
Skarbiec 6, 43.
Stół renesansowy 49.
Studnia 45—46.
Szafy i boazerye zakr. 25.
Sztychy 49.
Testamenty 20, 49, 50.
Tezy 49 (1731, 1764).
Topografia kośc. i klaszt. 8—9.
Uliczka za kościołem 46.
Wanszykowska część Bielan 365.
Wela 45.
Widoki, Bielan na obr. i sztychach 6, 9, 21; Krakowa obr. 21; Tyńca obr. 21; Warszawy 49.
Znaki, na kielichach 40; na monstr. 41; na nagrobku Zabielskich 32; na ornacie Zbaraskich 41.
Bielcza ad Bożęcin, krucyfiks romański, obecnie w Muzeum dyec. w Tarnowie 321.
Bielnisza w Bielanach 7 (1480).
Bielska Agnieszka z Olszowa, żona Jana 234.
Bielski Bogusław, chorąży lwowski, epit. w Bielanach 33 (1759)
Bielski Jan 234 (ok. 1591).
Bielski Samuel, epit. nieistn. 234 (1591).
Bielsko
Akta i archiwalia 348—349.
Burmistrz 348 (1542).
Garncarze 353.
Herb 348, 353.
Lokacya na prawie magdeb. 353 (1312).
Pieczęcie 348.
Rada miejska 348 (1542).
Zdunowie 353
Bieniszew, erem Kamedułów 48.
Bieńkowski, korespondent 373, 381, 403, 408.
Bieńkowski Ignacy, schol. krak. 254, 255 (1781).
Bilica / Bilicium } nazwa Bielska zob. Bielsko.
Biskup rzb. 298.
Biskupi
chełmscy: zob. Goślicki Wawrzyniec, Piasecki Paweł.
kamienieccy: zob. Białobrzeski Marcin, Piasecki Paweł, Wojeński Stanisław, Wołucki.
kijowski: Załuski Józef 8 (1758).
krakowscy 53 (1581), 135 (1786), 138, 190, 205 (1341), 217 (1464), 252 (1345, 1346), 422, 425, 428; portrety u Franciszkanów w Krakowie 422, 425, 428; portrety w Mogile 190; obrazy w kośc. paraf. w Mogile 138. Zobacz także: Bodzenta, Dunajewski Albin, Gedko, Gembicki, Grot Jan, Iwo Odrowąż, Jastrzębiec Wojciech, Kossakowski, Kluszewski Jacek, Maciejowski Bernard, Maciejowski Samuel, Mateusz, Muskata Jan, Nowak, Oborski Mikołaj, Oleśnicki Zbigniew, Paweł z Przemankowa, Prandota Jan, Puzyna Jan, Skórkowski, Stanisław św., Szembek Stanisław, Szyrzyk Piotr, Szyszkowski Marcin, Tomicki, Trzebicki, Turski, Tylicki, Wojciech Jastrzębiec, Woronicz, Wysz Piotr, Załuski Andrzej, Zebrzydowski Andrzej.
kruszwicki: Hoger 264.
laodycejscy zob. Białobrzeski Marcin, Oborski.
płocki: Karol Ferdynand 134 (1655), 144 (po r. 1650), 164, 171.
poznański: zob. Goślicki Wawrzyniec, Tarło Jan, Wężyk Jan, Wysz Piotr.
praski: Wojciech św. zob. Wojciech.
przemyscy: zob. Goślicki Wawrzyniec. Piasecki Paweł.
skodryeński: Jan 135 (1347).
warmiński: Jan Albert 164.
wrocławscy: Jan III 349 (1292—1301); Karol Ferdynand zob. wyżej biskup płocki.
Biskupi komisarz zob. Komisarz.
Biskupi sędzia zob. Sędzia.
Biskupia rezydencya w Bolechowicach 53; w Prądniku 212.
Biskupice, cmentarzysko pogańskie 399, 404, 405; wykopaliska, szczątki urn 399, 404, 405.
Biskupie posiadłości w Prądniku białym 212.
Biskupie, przedmieście krak. 366.
Biskupstwo chełmskie 164; kamienieckie 160, 164; krakowskie. administrator zob. Oborski Mikołaj, Ogonowski Zygmut, Poniatowski; poznańskie 53; wrocławskie 349.
Biurko w Rybnej z XVII w. 253.
Blacha wotywna w klaszt. na Zwierzyńcu 313.
Blanki
Dobczyce 369, 874, 399.
Wawel, zamek 382, 383.
Zwierzyniec, klasztor 290, 304.
Bliźni posąg w Rząsce 254.
Błonie krakowskie 211, 291.
Boazerye
Bielany, zakrystya 25.
Kościelniki, salonik pałacu 112.
Kraków, kośc. B. Ciała 410.
Stary Sącz, klasztor 393.
Zwierzyniec, zakrystya kośc. klasztornego 290, 298.
Bobowa, przedmioty obecnie w Muz. dyec. tarnowskiem 335, 337; pacyfikał 335, sukienka srebrna barokowa 337.
Bobrzyński Michał Dr., korespondent 381, 396.
de Bochen Polonus Adamus, druk z 1507 r. 192.
Bochnia 192, 222, 335, 339, 342, 404.
Kościół paraf. 335, 404.

Relikwiarz, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335.
Skrzynia bracka, obecnie w Muz. dyec. tarn. 342.
Bochnia, powiat 260 (nota).
z Bochni Polak Adam zob. de Bochen Polonus Adamus.
Bodzanta zob. Bodzenta.
Bodzenta, arcybiskup gniezn. 32.
Bodzenta, biskup krak. 73 (1353).
Bodzenta Jan Chryzostom z Kruszczowa, kanonik krak. i gniezn., prokurator kapituły krak., epit. 19, 31 (1678), 31—32 (1615-1678), 49 (1678), 111 (1674), 257 (1678), 258 (1678); biblioteka jego 32, 257; grób w Bielanach 257.
Bodzenta de Modlnica, syn Marcina 124 (1400—1426).
Bodzów, wieś 7 (1610).
Bogarodzica zob. Marya, matka Chrystusa.
Bogdan, pleban w Liszkach 116 (1370).
pod Bogiem Ojcem figura w Branicach zob. Figury przydrożne.
Bogorya, herb 131, 265.
Bogusław, pleban w Bolechowicach 53 (1326).
Boja Stanisław, malarz 220 (1604).
Bolechouic Laurinec 53 (1222).
Bolechowice 1, 53—61, 103, 106, 267, 365.
Akta i archiwalia 61.
Archiwum 61.
Chrzcielnica 57.
Dawniejszy opis 57.
Drzwi do zakr. zob. niżej Kościół.
Dziedzice dawni 53.
Dzwony kośc. 61.
Inwentarz z 1663 r. 53, 61.
Kielich dawny 53.
Korony z obr. M. Boskiej dawne 53.
Kościół 53—60, 267; drzwi do zakr. 56, 61; dzwony 61; fasada 54; kruchta boczna 55; nagrobki i napisy zob. niżej; nawa 53, 54, 55, 56, 59, obrazy i ołtarze zob. niżej; odrzwia kruchty bocznej i zakrystyi 56; okna 54, 55; okucie drzwi zakr. 61; prezbit. 53, 54, 55, 56, 57; schody kręcone 54; sklepienie beczkowe i gwiaździste 56; tęcza 59, 60; wieża 54, 55; zakrystya 53, 54, 55, 56, 57, 61.
Księga pamiątkowa 56.
Metryki chrztów 61 (od 1593); ślubów 61 (od 1597).
Monstrancye 53, 60—61.
Nagrobki 57—60; Skaszewskiego 57—59; Tchórzewskiej 59; ks. Wiesiewicza 60.
Napisy, na dzwonach 61; nagrobkowe 57—60; na retabulum w. ołt. 56.
Obrazy 53, 56, 57; Triciusza 56; dawne 57.
Okucie drzwi zakr. 61.
Ołtarze, główny 53, 56, 57, 58, 60; boczny 53, 59.
Osada przedhistoryczna 61.
Patron kościoła, Rząd 53.
Plebani dawni: Bogusław 53 (1326), Latoszyński Jan 53 XV w.); Maćko 53 (1375); Othira Wojciech 53 (1422—1427); Piotr 53 (1509); Sporkowicz Krzysztof 53 (1668); Szymon z Kalisza 53 (1532—1535); Wiesiewicz Bartł. 53 (1693), 55, 60.
Plebania 61.
Ramy marm. nagr. Wiesiewicza 60.
Szpital 53.
Teka (theca) srebrna dawna 53.
Wykopaliska przedhist., obecnie w Akad. Umiej. krak. 61.
de Bolechowice Laurinec 53 (1222).
Bolechowska Wola = Bolechowice.
Boleń 1, 61-62.
Dwór 61.
Dziedzice 61.
Słup przydrożny 61—62, kapliczka i rzeźby w niej 62; napis dawny 61.
de Boleń Stanisław 61 (1397).
Bolesław Śmiały obr. 328; por. Stanisław św.
Bolesław Wstydliwy, książę polski, 53 (1243, 1254), 63 (1250), 64, 85 (1254), 142 nota (1243), 143 nota (1266), 206 (1254), 216 (1275), 221 (1273), 236 (1250), 286 (1256); list jego 236.
Bolońska kreda 406.
Bolońska szkoła zob. Szkoła.
Bona Sforza, żona Zygmunta Starego, 134, 178, 194 (1518).
Bonar, mieszczanin krak. 118 (1501, 1507).
Bonar Seweryn, mieszcz. krak., dziedzic Balic 3 (1518).
Bonarowa, herb 67.
Boner Izajasz św., obr. 199.
Bonifacy św., sceny z życia obr. 20; rzb. 16.
Bonońska akademia 35.
Bonty w zamku w Wiśniczu 423.
Bonus pastor zob. Dobry pasterz.
Bończa, herb 92, 94, 98.
Borek Stanisław, pomnik na Wawelu, 392.
Borgias 204.
Borussia 109.
Borysthenes zob. Dniepr.
Bosello Sylwan, generalny wizytator Kamedułów 31 (1631).
Bosschutow } średniowieczna nazwa
Bossothow } Bosutowa.
de Bosutow Hermanus 63 (1230).
Bosutowska prebenda i kanonikat 63.
Bosutów 1, 63, 87 nota.
Bateryi ślady 63, 87.
Dąb pamiątkowy z 1794 r. 63.
Dwór nieistniejący 63; dwór obecny 63, 87.
Dziedzice 63.
Grób z czasów wojen kościuszkowskich 63, 87.
Ogród dworski i ławka pamiątkowa 63.

Bozeth Lorenz, ogrodnik, Włoch 119 (1585).
Bozutow, średn. Bosutów, 63.
Boża Męka na mogile Wandy, nieistn. 192.
Bożego Ciała kościół w Krakowie zob. Kościoły.
ad Bożęcin Bielcza zob. Bielcza.
Bożnica na Kazimierzu w Krakowie 428.
Bożywoj, właściciel Krzesławic 115.
Bóg Ojciec obr. 155, 229, 323; rzb. 336; haft 41. Zob. także Trójca św.
Bracka laska zob. Laska bracka.
Bracka kaplica w kośc. B. Ciała w Krakowie zob. Kaplice.
Bracka kasa w Wieliczce 430.
Bracka skrzynia w Bochni zob. Skrzynia.
Brackie berło zob. Laska bracka.
Bracławski wojewoda Chomętowski 265 (1706).
Bractwo św. Anny w kośc. klaszt. na Zwierzyńcu 288 (1592, 1595).
Bractwo św. Różańca
Czernichów 73 (1665, 1667), 76, 78.
Pleszów 207.
Raciborowice 222 (1625), 230.
Ruszcza 251.
Bractwo w Zielonkach 269 (1524).
Bramy
Bielany, zabudowania klaszt. 45, 46; wjazdowa 45. 50.
Dobczyce, w murze miejskim 369.
Garlica, dawna (czyli dziś lamus) 90; wjazdowa dzisiejsza 90.
Kościelniki, brama frontowa pałacu 111, 112; brama wjazdowa do dziedzińca 113 - 114; inna brama 114.
Kraków, Floryańska 371, 426, 427.
Mogiła, cmentarz 140; klasztorne 141, 145.
Morawica, wjazdowa dawna 202.
Półwsie zwierzynieckie, karczma 211.
Prądnik biały, dawna 214, wjazdowa 214—215.
Prądnik dominikański, w murze ogrodu 221.
Wiśnicz, zamek, wjazdowa 424.
Zwierzyniec, klasztor, pod wieżą zegarową wjazdowa 291, 301, 302, 314.
Bramycz, Brancze, średn. nazwa, zob. Branice.
Brandenburski margrabia Joachim 3 (1535).
Brandis Łukasz de Schass, autor historyi 190 (1475).
z Branic Grzegorz zob. Grzegorz z Branic.
z Branic Klemens zob. Klemens z Branic.
z Branic Piotr zob. Piotr z Branic.
z Branic Wierzbięta zob. Wirzbięta.
Branica mniejsza i większa 63, 64.
Braniecy 63, 65, 236 (i nota), 249, 425. — Biblioteka w Suchej 425.
Branice 1, 63—71, 236, 237, 247.
Dwór 65, 70.
Dziedzice 63—65.
Figura przydrożna, posąg Chrystusa, napisy 70—71.
Lamus w ogrodzie 65—70; antaba i kołatka drzwi wchodowych 70; dach koszowy 66; drzwi wchodowe i okucie 70; komin piwnic 66; kominek staroświecki 67—70; kraty w oknach 65; lunety 66; odrzwia 65, 69; odrzwia obok komina 69; odrzwia w piwnicy 66; okna 65, 66; okucie drzwi 70; piwnice 65, 66; sgraffitta 66; schody 66; sień wchodowa 66; sklepienia 66; strzelnica 66; wejście główne 65; wejście do piwnic 66; wentylator piwnic 66; wnętrze 66 - 70.
Rzeźby, komin i odrzwia lamusa 67—70; figura Chrystusa 70.
Wykopalisko przedhist., obecnie w Gab. arch. Uniw. Jag. 71.
Znaki, litery na kominie lamusa 67, 69.
Branicka Elżbieta, kasztelanowa krak., wdowa po hetmanie wojsk polskich. siostra Stan. Augusta 65, 70, 111 (1787), 114.
Branicka Katarzyna z Kotwiczów, żona Grzegorza, 69 (pomnik w Niepołomicach) i nota.
Branicka z Myszkowskich, żona Jana 69, 70.
Branicki og. 286 (nota).
Branicki, hetman, kasztelan krak. 114.
Branicki Grzegorz, starosta niepołomicki. burgrabia krak. 69 i nota, pomnik w Niepołomicach.
Branicki Hieronim, dawny nagr. w Ruszczy 250 (1518).
Branicki Jan z Ruszczy, starosta niepołomicki, kasztelan żarnowski potem biecki 69 (1603), 70.
Branicki Jan Klemens hr. na Ruszczy 237 (1739).
Branicki Mikołaj, dawny nagr. w Ruszczy 250.
Branicki Samuel, scholastyk i pleban rusiecki 238 (1604).
Branicki Sebastyan, prob. w Ruszczy, 238 (XVII w.).
Branicki Stanisław 236 (1581).
Branicki Zygmunt, prob. w Ruszczy, 238 (XVII w.).
Branickich Grzegorza i Katarzyny pomnik w Niepołomicach 69 (nota).
z Branickich Lubomirska Anna, żona Sebastyana, 7 (1603), 44.
Branicz / Branicze / Branycze — średn. nazwa = Branice.
Brański Stanisław, właśc. Ruszczy, 236 (1581)
Bredetzky 120 (1809).
Brendenig, średn. Prądnik 212.
Brewiarze w Mogile 190; brewiarz Arnolda 190 (1412).
Briger Mikołaj, Cysters 134 (XV w.).
Brochwic, herb 280, 285, 294, 295, 297, 304.

Brodzic, herb 41.
Brona dawna w Dobczycach 369.
Broniccy, płyta grobowa w kośc. klaszt. w Mogile 167.
z Bronickich Tomaszewska Anna, pomnik w Giebułtowie 98 (1572).
Bronisława ś., ciało jej na Zwierzyńcu 288 (nota); obr. 284, 288. 310, 316—317; relikwie w klaszt. na Zwierzyńcu 313.
Bronisławy ś. góra zob. Góra ś. Bronisławy.
Bronisławy ś. kapl. na Sikorniku zob. Kaplice — Zwierzyniec.
Bronowice małe, 1, 71, 72.
Dwór dawny 71 (1404); dwór obecny, ganek, kapl. domowa 71.
Dziedzice dawni 71.
Obrazy i portrety 71.
Bronowice niemieckie, zob. B. wielkie.
Bronowice polskie, zob. B. małe.
Bronowice wielkie 1, 71—72, 254.
Dziedzice dawni 71—72.
Dzwonek we wsi z napisem 72 (1757).
Kapliczka murowana 72.
Pasternik, część Wrożnej góry 72.
Wrożna góra 71 (i nota), 72, 254.
Wykopaliska, obecnie w Gab. archeol. Uniw. Jag. 72.
Bronowicki kanonikat przy kośc. ś. Jerzego na zamku 72 (1561, 1562), 254 (1561).
Bronowicze polonicalis (= Bronowice małe) 71, 254.
Broń Kościuszkowska zatopiona w Kościelnikach 114.
Brosciusz Mikołaj, widok klaszt. bielańskiego z 1670 r. 6, 9.
Brunon ś. haft 341.
Brunonice, Brunouici, Brunowycze, Brunowiz, Brunowicze, Brunowice = Bronowice.
Bruśnik, dzwonek z XVI w., obecnie w Muz. dyec. tarn. 320.
Brygierski Piotr, malarz, 9, 16, 21 (1655), 29 (1655).
Brzegowski starosta, Kluszewski Jacek 212 (1790).
Brzesko 55, 320, 324, 416.
ad Brzesko Szczepanów, zob. Szczepanów.
z Brzezia Brzezińska Anna, nagr. w Raciborowicach 232—233 (1657).
z Brzezia Wojeński Stanisław, zob. Wojeński.
Brzezie 53, 365.
Fara 53 (1581).
Fragmenty architekt. (kominka?) w ogrodzie dworskim 365.
z Brzezin Grzegorz Pauli, minister dyssydencki 261 (1552).
Brzezińscy 233 (nota).
Brzezińska Anna z Brzezia, nagr. w Raciborowicach 232—233 (1657).
Brzeziński Józef dr., prof., dokumenta i akta 260, 365, 367.
Brzoskwinia, wieś; wzgórze «Popówka» a na niem grobowisko pogańskie 205 (zob. nadto Morawica, Wykopaliska przedhistoryczne).
Brzostowski Walenty, pleban w Raciborowicach, kanonik (?) krak. 222 (1564—1586), 231, 232 (1586), 235 (1560).
Brzozowa, ornat, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Budownictwo miejskie w Krakowie 355, 356, 427; dyrektor zob. Wdowiszewski.
Budownictwo śląskie 147.
Budowniczowie i architekci (por. także Kamieniarze, Majster i Murarz):
Baij Antoni 111 (1704).
Balarino Giorgio de Ostravia 7 (1618).
Bartholus 410; por. Berecci.
Berecci Bartłomiej 261, 410.
Beringer Wandalin 356.
Bujas 373 375, 377.
Drozdowski St. 356.
Fontana Baltazar 111 (1697).
Gaspar 226 (XVI w.).
Knaus 374.
Księżarski Feliks 318.
Lapicida Jakób 7 (1630).
Majer 419, 423.
Niedziałkowski Janusz 81 (nota).
Placidi Franciszek 197 (1748), 366 (1759).
Seret 111 (1712).
Sikorski w Krośnie 410, 414.
Spezza Andrzej 7 (1618).
Succatori Jan 7 (1630), 23.
Trebeller 111 (1697).
Trewani Jan 287 (1608—1610).
Budowniczowie-Konserwatorowie zob. Konserwatorowie.
Budynki klasztorne w Bielanach, Mogile i Zwierzyńcu zob. Klasztory.
Bugiwoy, rycerz, właśc. Krzesławic 115 (przed 1228).
Bujas, budowniczy 373, 375, 377.
Bukowina, wyprawa Olbrachta 110, 248 (1497).
Bularnia, młyn w Prądniku białym 212.
Bulla Grzegorza IX 2 (1229).
Burgrabia krakowski
Branicki Grzegorz 69 (i nota).
Janko 53 (ok. 1254).
Szydłowski Paweł 365 (1601).
Burgrabia łobzowski, Gerhard Piotr 119 (1697).
Burgundya 146; zob. Fontenay.
Burkard de Rudno 2 (1402).
na Burku, przedm. Tarnowa, kościół i obrazy, obecnie w Muz. dyec. tarn. 325, 330.
Burmistrz bialski 348 (1542).
Burna, żona Hogera, biskupa kruszw. 264.
Bursa na Sanctissimum w Muz. dyec. tarn. 320 (XVII w.).
Bursaria w klasztorze mogilskim 179 (1569); zob. zresztą Skarbce.
Bursztynowy krążek z Batowic, obecnie w Gab. arch. Uniw. Jag. 6.
Busk, klasztor Norbertanek 314; księgi

stare, obecnie w klaszt. na Zwierzyńcu 314.
Byalaczow, średn. = Bialaczew 111.
Bystrzyca na Śląsku, herb i pieczęcie 350.
Bystrzycki powiat 350
Byszewski Teofil. Norbertanin, prep. zwierzyniecki, nagr. 299—300 (1708).

C.

Caczyce, średn. = Kacice 140.
Camerarius zob. Komornicy.
Campus liliorum = Lilienfeld 190.
Canevesi, artyści rzeźbiarze 163; Hieronim 163.
Carmiow } średn. = Karniów.
Carniow }
Carnow }
Carnyowycze, średn. = Karniowice 105.
Carowa Katarzyna II. 114.
Carpentarius Johannes, malarz, uczeń Dürera 404.
Carwaczian Derslaus de Garlice 88 (1413, nota).
Castelli Andrzej z Lugano, rzeźbiarz 30.
Cato Marcus, dzieło «De re rustica» wyd. z 1472 r. 191.
Ccaslanic, średn. = Krzesławice 115.
Cechowe obrazy 27, 28, 57, 81—82, 244, 246, 319—320, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 333, 340, 402—403, 406, 407, 415.
Cechowe zabytki w Dębowcu 376.
Cecora, bitwa, 155 (1620).
Cedron, potok i most na nim w Kalwaryi Zebrzydowskiej 398.
Cegielnia miejska krak. pod Dąbiem 85 (1573).
Cegielnia w Podgórzu 362 (Barucha); w Przegorzałach 367.
Ceglany słup w Dąbiu 86 (XVIII w.).
Ceglany system śląski 147 (dominikański).
Cegła, jej układ w budynkach:
Branice, lamus 65.
Garlica murowana, lamus 89.
Kraków: Katedra 378, 380, 382, 383, 384, 386, 387, 388—389, 393; biblioteki i kapitularza 384; kapl. Batorego 387; kapl. Tomickiego 386; prezbiteryum 378, 388—389, 393; szczytu fasady nawy poprzecznej 384; wieży Zygm. 382, 383.— Kośc. Dominikanów, fryz liliowy 404, 405. — Kośc. Franciszkanów 147.— Kośc. Maryacki i wieża 356, 357, 361, 362, 363; szklane syst. Falconniera 361, 363.
Mogiła, kośc. klaszt. i klasztor 147, 174; mur obwodowy ogrodu 192.
Raciborowice, kośc. 224, 226.
Ruszcza, kośc. 240, 241.
Tarnów, ratusz 420.
Wolica, z dawnych murów 264.
Zwierzyniec, kośc. klaszt. 292, 293.
Cegły surowe zob. Rohbau.
Cegły szklane systemu Falconniera 361, 363.
z Cekarzowic (Szczekarzowic) Tarło zob. Tarło.
Celarowska część Prądnika 216, 217 (por. Prądnik).
Cele klasztorne:
Mogiła 141.
Zwierzyniec 287, 307, 308.
Centralna komisya konserwatorska zob. Konserwatorskie urzędy.
Ceradini, architekt w Turynie 401.
Ceramika przedhistoryczna zob. Urny, Wykopaliska, Zabytki.
Cercha Stanisław 83, 180 (nota), 375, 410.
Cerekiew, wieś pod Bochnią, obrazy, obecnie w Muz. dyec. tarn. 339.
Cerkiewno-ruska szkoła malarska 332, 333, 339.
Cerkwie:
Maciejowa 427.
Szlachtowa 427.
Cermnensis zob. Czermiński.
Cesarze:
austryacki, Franciszek Józef I 397 (1880).
rzymscy (niemieccy): Ferdynad III 218 (1642); Maksymilian II 160 (ok. 1575); Otto 20 (bez bliższego oznaczenia).
z Chadulskich Sikorska Kryspianowa, nagr. 286 (1803).
de Chełm zob. z Chełmu.
Chełm (pow. krak.) 1, 72—73, 259, 365
Cmentarz dyssydentów dawny 73.
Dziedzice dawni 72—73, 365.
Wykopaliska przedhistor., obecnie w Akad. Umiej., Gab. archeol. i Bibl. Jagiell. 73.
Chełm (pod Sączem), ołtarz drewn. renes. 426.
Chełm (pod Lublinem) zob. niżej Chełmscy biskupi i Chełmski prepozyt.
Chełmscy, rodzina og. 7, 72. 260.
Chełmscy biskupi
Goślicki zob. Goślicki Wawrzyniec.
Piasecki zob. Piasecki Paweł.
Chełmska Wola 72, 259, średn. = Wola Justowska.
Chełmski 7 (1571, 1579).
Chełmski Jan 260 (1445).
Chełmski Marcyan 7 (1533), 72, 73 (1533).
Chełmski Mikołaj 364 (1507). 365 (1500).
Chełmski Piotr, kaszt. połaniecki 6 (1445), 260 (1445).
Chełmski prepozyt zob. Piasecki Jakob.
z Chełmu Hanko, dziedzic, 72 (1388), 260 (1388).
z Chełmu Jan 365 (1500).
z Chełmu Marcin 365 (przed 1500).
z Chełmu Marcisz 260 (1466).
z Chełmu Paweł 365 (1500).
z Chełmu Piotr, kaszt. połan. 6 (1445), 260 (1445).
Cherubinowie rzb. 23, 131, 132, 157, 258; por. Aniołowie.

Chęciński marmur 105, 130, 155, 186, 285, 299.
Chęciński notaryusz zob. Zabielski Jan.
z Chęcińskich Habowska zob. Habowska.
z Chgnatowskich Szelewska Maryanna, nagr. 199 (1807).
Chiński dach altany w Kościelnikach 113.
Chleb promnicki 212.
Chłapowscy 254 (XIX w.).
Chmiel Adam dr., korespondent, 129 (nota), 343 (i nota), 370. 375. 376, 377, 381, 393. 394. 395. 399, 400, 403. 404, 405, 408, 409, 411, 414, 420, 422, 424, 425, 426, 427.
Chmielnicki 109.
Chocim, bitwa 1673 r., 108.
Chocoladière Liotarda 271.
Chodowski Alan, prowincyał Dominikanów 78 (1667).
Chojeński ks., tenutaryusz Toń 254 (po 1522).
Cholewa, herb 253.
Chomętowski, wojew. bracł. 265 (1706).
Chomranice pod Sączem 323, 339.
Obraz »Zdjęcie z krzyża«, obecnie w Muz. dyec. tarn. 323, 338—339.
Chorągwie:
Kraków, mała, na wieży Maryackiej 357.
Mogiła, kośc. paraf. 138.
Chorążowie:
cesarski, Gorizutti Jan Andrzej 221 (1657).
krakowski. Żegota z Morawicy 194 (1331).
lwowski, Bielski Bogusław 33 (1759).
Chorążyc krak., Żydowski 366 (1722).
Chór kościoła zob. Prezbiteryum.
Chór muzyczny:
Giebułtów 94.
Kraków, katedra, 386, 391, 392; w skarbcu 391.
Liszki 116.
Mogiła, kośc. paraf., 137.
Morawica 197.
Raciborowice 227, 234.
Stary Wiśnicz 421.
Zielonki 267, 268.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 297, 299.
Chór zakonny:
Bielany, kośc. Kamedułów 8, 16, 17, 23, 24, 29, 49.
Zwierzyniec, kośc. Norbertanek 292, 295, 299, 300, 301. 307, 309, 311. 313, 314.
Christian, książę saski 170 (1601).
Chronologia Mayra zob. Mayr.
Chrostkovius Jakób, dr. teol., sędzia synodalny gniezn., kanonik i oficyał kurzelowski, prepozyt małogoski, sekr. król., epit. w Karniowicach 107 (1650).
Chrystus zob. Jezus Chrystus.
Chrystyan, książę saski 170 (1601).
Chrzanów, Rada powiatowa 373, 374.
Chrzciciel Jan ś. zob. Jan Chrzciciel.
Chrzcielnice:
Bolechowice 57.
Czernichów 75.
Czulice 82.
Giebułtów 92, 94.
Modlnica 210.
Mogiła, kośc. paraf. 139.
Morawica 199, 210.
Pleszów 210.
Raciborowice 230.
Ruszcza 82, 210, 251.
Zielonki 94, 210, 272.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 299.
z Chrzelowa Mikołaj 256.
Chrzest Chrystusa obr. 9, 21, 29, 75, 219; rzb. 21; sztych 49.
Chulicius zob. Czulicki.
Chwalis de Czulice 79 (1370).
Cieкliński, nagr. w katedrze krak. 381, 391.
Ciemna ul. w Krakowie zob. Ulice.
Cierniem ukoronowanie zob. Ukoronowanie.
Cieszkowski Jan, dziedzic Pękowic, nagr. w Zielonkach 272 (1829).
Cieszyn 353.
Cieszyńskie księstwo 348, 353.
Cieszyńscy zdunowie 353.
Ciołek herb 44, 123.
Ciołek Erazm, opat mogilski zob. Erazm.
Cirnechowo, średn. = Czernichów.
Clara, priorissa na Zwierzyńcu 288 (1366).
Clara Tumba, średn. = Mogiła.
Clauber Cath. w Augsburgu, wykonawca tez 190.
Cło, miejscowość 70.
Cmentarz zob. także Cmentarzysko.
Cmentarze:
Biskupice 399 (dzisiejszy).
Kościelniki 112.
Kraków 217.
Liszki 117.
Łuczanowice, dyssydencki 122—124.
Modlnica 131 (nota)
Mogiła 140.
Prądnik czerwony 217 (krakowski).
Raciborowice 230.
Zwierzyniec 286
Cmentarzysko pogańskie w Biskupicach 399, 404—405.
Colda, proklamacya 122.
Collegium Jagellonicum | zob. Biblioteka
Collegium majus | Jagiellońska.
Collegium majus jako uniwersytet 93 (1604)
Collegium provinciale w Mogile 142 (1708—1786), 190.
Colonus, Juani de Modlnica 124 (1388).
Cołczyński Jan Chryzostom, nagrobek w Zielonkach 272 (1807).
Comitia urbana, Kraków 33.
Commera zob. Wilgefortis św.
Coscelnik, Cosczelecz, Cosczelnyki, Coscilniki średn. nazwy Kościelnik 110.
Costadoni 7 (1764).
Coxe William 120 (1788).

Crayna, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1372).
Crescentinus Piotr, autor księgi o gospodarstwie, wyd. z 1534 r. 192.
Creslauis średn. = Krzesławice 115.
Creslaus zob. Krzesław.
Creszlawici, Crezlauiz, średn. = Krzesławice 115.
Cristinus, ojciec Mikołaja z Lublina, plebana w Raciborowicach 222 (ok. 1470).
Crizan, kantor wrocławski 349 (1235).
Crupa zob Krupa.
Crzeslawicz, Crzeslawicze śred. = Krzesławice 115.
Curia Regni Poloniae 37.
Curoszwanky zob. Kurozwęki.
Cyborya i tabernakula (por. Szafka na Sakrament):
Bielany 16.
Kraków, katedra, kapl. Batorego 417.
Modlnica 128.
Mogiła, kośc. paraf. 139.
Ruszcza 251.
Zielonki 266.
Zwierzyniec 297.
Cylejska Anna, grobowiec na Wawelu 370, 390.
Cyrnechow, średn. = Czernichów.
Cyryak ś., relikwie 103. 107.
Cystersi 53, 85, 133, 134, 135, 140—144, 146, 147, 160, 178, 189, 190, 207, 375, 405, 411.
Fontenay w Burgundyi 146.
Haina w Prusach 146.
Lubiąż 140 (i nota), 147.
Mogiła 85, 133, 134, 135, 140—144, 160, 178, 189, 190, 207, 375, 405, 411; zob. także Briger Mikołaj, Jakób z Paradyża, Jerzy z Sambora, Mayr Emanuel; Mikołaj z Krakowa, Mikołaj malarz i illuminator, Stanisław malarz, Wartynberg Jan, Wilhelm.—Zob. także Przeorowie i Opaci.
Prandocin 134.
Schulpforte 147.
Szczyrzyc 53.
Cystersów klasztor i kościół w Mogile zob. Klasztory i Kościoły.
Cystersów portrety w Mogile 189.
Cystersów przeor zob. Przeorowie; dawni zob. Opaci.
Cystersów założyciel zob. Bernard ś.
Czader, syn Swiętosława, właśc. Modlnicy 124 (1364).
Czadro de Modlnica 124 (1448—1450).
Czadrowicz Swiętosław z Modlnicy 124 (1397).
Czarna pod Kolbuszową, kielich miedziany, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Czarna wieś pod Krakowem 118.
Czarny Paweł zob. Schwarz Paweł.
Czartoryscy 121, 197, 207.
Czartoryska Marya Zofia z Sieniawskich, żona Augusta 194, 197, 198 (1743).
Czartoryski August Aleksander, wojewoda ruski, generał ziem ruskich i podolskich, kawaler orderu Orła białego, 194, 197, 198 (1743), 204—205 (1743).
Czartoryski Józef, stolnik lit., 207 (XVIII w.).
Czartoryski Marceli, właśc. Woli Justowskiej, 260.
Czartoryski Stanisław 207 (1764).
Czartoryski Stanisław (sic!) August 205 (1743); zob. Czartoryski August Aleksander.
z Czartoryskich Elżbieta Lubomirska zob. Lubomirska.
Czartoryskich kaplica w Bielanach zob. Kaplice.
Czartoryskich Muzeum w Krakowie zob Zbiory
Czchów 285, 413, 420.
Kośc. paraf. 413, 420; dach, nawa, okna, wieża dawna 413; malowidła 420; strop belkowany 413.
Czechy 287, 420; zob. niżej Czesi.
Czeski herb 349; królowie zob. Wacław; urzędy konserwatorskie 420.
Czeder zob. Czadro.
Czekaj, miejscowość 256.
Czekańska Angiela z Dibiszewskich, nagr 286 (1813).
Czekański Karol, nagr. 286 (1813).
Czermiński starosta, Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
Czerna, wieś 36, 373, 374.
Kamieniołomy Karmelitów w Dębniku 36 (nota).
Karmelici, 36, 373, 374; przeor ich 374.
Most z XVII w. 373, 374.
Czernechow, średn. = Czernichów.
Czernichów 1, 73—78.
Akta 73.
Archiwalia 73, 78; archiwum 78.
Bractwo Różańca św. 73, 78.
Chrzcielnica barok. 75.
Dziedzicowie 73.
Dzwony 77; dzwon »Jan« 77
Kaplica dawna 73, 74
Kielich 76.
Kościół paraf. 73—78; fasada zach. 74, 76, 77; kaplica 74; kruchta 76; nawa gł. 74; boczne 75; odrzwia gł. 74; odrzwia zakr. 75; plan kośc. 73, 74; portal główny 74; prezbiteryum 73, 74, 75, 76; przybudowa kościoła 74; sklepienie beczkowe i krzyżowe 75; tęcza 75; wejście główne 76; wnętrze 75; zakrystya 75, 76.
Kościół pierwotny 73.
Księga pamiątkowa 73.
Metryki 78.
Monstrancya 76.
Naczynia kościelne 76.
Nagrobki. Kamerera Wawrz. 75—76 (1687); Przecławskiej 76 (1815).
Napisy, data dawna 73, 74; dzwony 77—78; kielich 76; monstrancya 76; nagrobkowe 75—76; pamiątkowy 76 (1680).

Obrazy 75; Stachowicza 75.
Ołtarze, główny 75; boczne, wśród nich ołt. Chr. Ukrzyż. 75 (z kośc. krak. WW. Świętych?).
Ornat barok. 77.
Osada dawna 73
Pacyfikał barok. 76.
Plebani 73; zob. Henczeko, Kamerer, Marcin, Mikołaj, Mikołaj syn Grzegorza, Paweł, Piotr syn Jakóba z Podlasia, Świętosław.
Plebania 78; tamże archiwalia.
Portret Kamerera dawny na nagr. 75.
Przywileje 78.
Puszka srebrna 76.
Rzeźba na dzwonie 77.
Znak kamieniarski got. 74.
de Czernichów Zegotha zob. Zegota.
de Czernichów Paczołtowski Mikołaj 73 (1494).
Czernichówek 1, 73, 78.
Dziedzice dawni 73.
Kaplica Różańcowa 78; dach, odrzwia wejścia bocznego, wnętrze, zakrystya 78.
Czernicchow zob. Czernichów.
Czerwińsk, klaszt. Norbertanek i stare księgi, obecnie w klaszt. zwierzynieckim 314.
Czesi w klaszt. Norbertanów na Zwierzyńcu 287.
Czeski lew, herb 349, 350.
Czeski król zob. Wacław.
Czeskie urzędy konserwatorskie 420.
Czesław, brat ś. Bronisławy, obr. 317.
Czewa, proklamacya 79.
Czewnia, Czewoja } herb 79, 83 (i nota).
Czewya = Czewoja.
Częstochowska droga przez Prądnik biały 212.
Czirnechow średn. = Czernichów.
de Cztbiersko Małgorzata, Klaryska ś. Andrzeja 259 (1389).
Czudicz, młyn dawny na Rudawie 277 (1372).
z Czulic Chwalis zob. Chwalis.
z Czulic Imram i Imramko zob. Imram, Imramko.
z Czulic Jan zob. Jaśko z Czulic.
z Czulic Oczoslo Wojtek zob. Ociosło.
Czuliccy og. 79.
Czulice 1, 78—85. 166.
Akta kościelne 81.
Chrzcielnica marm. i jej stopień 82.
Dziedzice 78—79, 166.
Dzwonnica i dzwon 85.
Kadzielnica rokoko 85.
Kielichy 84.
Kościół paraf. 80—85; fasada zachodnia 83; kruchta 80, 82, 83; odrzwia z 1547 r. 80, 81, 83; odrzwia wejścia główn. 80; odrzwia zakr. 80, 81. 83; odrzwia ze starego kośc. (?) 80; okna dawne 80, 84; prezbiteryum 80, 82; wejście gł. i boczne 80; zakrystya 80, 81.
Kościół drew. dawny 80.
Krzyż bronzowy 85.
Monety w kielichu 84.
Monstrancya rokoko 84—85.
Napisy, data nad arkadami 80; na kielichach 84; na krucyfiksie 85; na monstr. 84—85; na pacyfikale 85; na płycie Czulickiego 83 (i nota).
Obrazy, w. ołt. 81; cechowy w zakr. 81—82.
Ołtarze, główny 81, 82, 83, 85.
Pacyfikał srebrny rokoko 85.
Parafia 110.
Płyta grobowa Czulickiego 82—83 (XV w.), 83 (nota).
Polichromia posągu średn. 83—84; skrzyni w skarbcu 84.
Rama obrazu nowsza i dawna nieistn. 81; ramka barok. na odl. 77.
Relikwiarz, herma ś. Mikołaja 84.
Rzeźby, herma relikw. 84; kielichy i monstr. 84; płyta Czulickiego 82—83; posąg M. Boskiej 83—84.
Skarbiec 84.
Skrzynia malowana 84 (XVII w.).
Sprzęty kośc. 84—85.
Czulicki, płyta grobowa w Czulicach 82—83, 83 (nota).
Czulicki Imram zob. Imram.
Czulicki Jan zob. Jan Czewnia Czulicki 79 (1447—1488), 83 (?).
Czulicki Jan z XV w. 83 (nota).
Czulicz, Czulicze, Czulycze średn. = Czulice.
Czuliczsky Jan zob. Jan Czewnia Czulicki.
Czyczurad Mikołaj, fundator kielicha w Mogile 171.
Czynciel, dom jego w Krakowie i krata (XVII w.), obecnie w domu Matejki 393
Czyrnechow, Czyrnyechow, średn. = Czernichów.
Czyszczan, prezydent sądu wyższego 371.

D.

Dach (por. Hełm)
Biecz, wieża ratuszowa 410.
Bielany, kościół 8, 9; siodłowy prezb. 9; pulpitowe 9.
Branice, lamus 66 (koszowy).
Czchów, kośc. paraf. 413.
Czernichowek, kapl. Różańcowa 78.
Giebułtów, kośc., siodłowe 92
Górka kościelnicka, kośc. paraf. 99.
Karniowice, kapl. 104.
Kościelniki, dach chiński altany 115.
Kraków: Katedra, nad kaplicami og. 387; kapl. Potockich 410; kapl. Tomickiego 386; nawa południ. 386; nawa półn. 386; wieża srebrnych dzwonów 381; wieża Zygmuntowska 382, 383; wieżyczka schodowa u półn. szczytu nawy poprzecznej 384; zamek 418. — Mury miejskie 426. — Wieża Maryacka, dawny

gontowy 360; dzisiejszy 362, 363; kościół P. Maryi 361.
Krosno, kośc. św. Wojciecha 412.
Łobzów, pałac 119; dachy dawne 120.
Mogiła: Klasztor 141; przeorat 185; kośc. klasztorny 141, 144, 147, 148, 149. — Kośc. paraf 135, 137.
Morawica, plebania 202.
Pleszów 207.
Półwsie zwierzynieckie, karczma 211 (mansardowe).
Prądnik, dwór biskupi 213, 367.
Przydonica pod N. Sączem, kościół 408.
Raciborowice, kośc. 226; kruchta 226.
Ruszcza, kośc., nawa gl. i boczna 242.
Rzemień, wieża 428.
Wiśnicz, zamek 404, 419, 422, 423; kazamaty 424, brama wjazdowa 424.
Witkowice, kośc. 258.
Zielonki, kośc. 268.
Zwierzyniec, kośc. św. Salwatora 279; kośc św. Małgorzaty 315; kośc. klasztorny 292, wieża dzwonna 294; klasztor 305; nad schodami w dziedzińcu szkolnym 305; spichlerz 309.
Dachreiter zob. Sygnatura.
Dalmatyki
Mogiła, kośc. paraf. 139; kośc. klaszt. 171, 172.
Dama orderu zob. Ordery.
Dambe, Dambie, Danbe, średn. = Dąbie 85.
Dangel herb 205.
Daniel, ojciec Piotra, właśc. Królowej Woli 119 (1517).
Danielski Jan Nep., Krakowianin, malarz 94 (1844), 128 (1844) i nota.
Danigiel Erazm z Mydlnik, star. na Łobzowie, pomnik w kośc. P. Maryi krak. 205, 206 (1624).
Darowska z Trzebińskich Urszula 3 (XVIII w.).
Darowski Józef Weryha, przyboczny tow. Kościuszki w 1794 r., grób na Zwierzyńcu 286 (1794).
Dąb pamiątkowy z r. 1794 w Bosutowie 63.
Dąbe polonica średn. = Dąbie 85.
Dąbie 1, 85 -86.
Cegielnia miejska 85 1573).
Dziedzice dawni 85.
Figura pamiątkowa 85—86; kapliczka, posążek Chr. Miłosiernego i ślady sgraffitta 86.
Fort nad Wisłą 85.
Dąbrówka Jan, uczony, portret ścienny w Mogile, kośc. paraf. 138.
Dąbrówka, wieś 171.
Dąbska Anna z Drozdowa, kasztelanowa konarska, i łęczycka 85.
Dąbski z Lubrańca, kaszt. konarski 84.
z Dąbskich Morska Krystyna, matka Grodzickiej Anny 166.
Decyusz Just Ludwik, sekr. król., historyk, właśc. Woli Justowskiej 260 (1528, 1545), 261 (1534), 367 (1533).
Decyusz Just Ludwik, syn poprzedniego 260 (1545, 1563).
Delavaux, rodzina 163.
Delfiny rzb. 160, 163, 263; na Woli Just. 263.
Delpace Rafał, rajca krak. 7 (1652), 20 (i nota, 1652), 21.
Delpace bez bliższego określ. 194.
Delpacych kapl. w Bielanach (czyli ś. Romualda) zob. Kaplice.
z Dembińskich Wodzicka Konstancya zob. Wodzicka.
Denhof herb 141, 174, 188.
Denhof Jan Kazimierz, kardynał, opat mog., poseł Sobieskiego, koadjutor 134 (1683, 1697), 141 (1670), 144 (1667, 1669—1697), 174, 188 (1669, 1697).
Denkmalamt, projekt 421.
Denkmalrath, projekt 421.
Deputowany trybunału zob. Piasecki Jakób.
Derslaus de Garlice Carwaczian 88 (1413 nota).
Detuinus, prepozyt zwierzyniecki 287 (1252).
Deutsches Band, motyw w budownictwie ceglanem 147, 150.
Dębica 320, 341.
Dębicki Ludwik hr., kapitan wojsk polskich, kaw. ord. legii honor. i krzyża polsk., pomnik i grób w Łuczanowicach 123 (1843), 124.
Dębicki Ludwik hr., oficer wojsk polskich, grób i pomnik w Łuczanowicach 123—124 (184...).
Dębickich herb 123.
Dębieński Walenty, kaszt. krak., pomnik na Wawelu 391.
Dębińscy, ołtarz w Mogile 143, 155, 156, 167; z Dębińskich Wodzicka zob. Wodzicka.
Dębiński 194 (ok. 1700).
z Dębna Bartosz, ojciec Jakóba 156.
z Dębna Jakób (Dębiński) zob. Jakób z Dębna.
z Dębna Jakób Knoth zob. Knoth.
Dębnicki Stanisław, właśc. Mydlnik 205 (1581).
Dębnik, kamieniołomy i marmury dębnickie 11, 36, 50, 57, 59, 94, 106, 210, 250, 299; kamieniarze og. 299, zob. Zielascy.
Dębno herb 256, 385.
Dębno pod Brzeskiem, fragm. dywanu persk., obecnie w Muz. dyec. tarn. 320.
Dębno pod Wojniczem 222, 267, 404, 406, 407, 408.
Kościół 222, 267, 408; nawa, prezbiteryum i wieża 408; obraz tryptyk ś. Trójcy 404, 406, 407; tryptyka projekt 407.
Dębowiec, zabytki cechowe 376.
Dębski Antoni, patron Czulic 80.

z Dibiszewskich Czekańska Angiela, nagr. 286 (1813).
Diczowa Wola zob. Wola Justowska.
Dietrich, sztycharz 118.
Dietz zob. Decyusz.
Dłubnia, rzeka 115, 133, 145.
Długa ulica w Krakowie zob. Ulice.
Długosz Jan, kan. krak. 6 (1480), 72 (1480), 216 (1480), 221 (1476), 222 (1471), 225, 227, 228 (1476), 230; zapis jego dla Kartuzów 6, 216.
Długoszowy typ odrzwi 225, 227, 228.
Dniepr, rzeka 111, 114.
Dobczyce 369, 371, 373, 374, 377, 399.
Mury miejskie na górze zamkowej: baszty 369, blanki 369, 374, 399; brama i brona 369; strażnica 369; strzelnice 369.
Dobiesław z Chełmu 72 (1304).
Dobiesław z Kurozwęk, kaszt. rozpierski 205 (1480, 1485), 254.
Dobiesław (Kmita) z Wiśnicza, kaszt. lubelski 103 (1470).
Dobiesław z Woli 259 (1327).
Dobrochna, wdowa po Grzegorzu z Balic 2 (1402).
Dobrowolski 428, 429.
Dobry pasterz rzb. 337; haft 341.
Doktorowie, Chr. między doktorami obr. 219.
Dolabella Tomasz, malarz 20, 27, 134 (XVII w.), 144, 156.
Dolabellińskie, folwark we wsi Łęg 134
Doliwa 250, 323.
Dołęga 127, 130 (i nota), 131.
Dom gotycki w Puławach 120.
Dom Matejki w Krakowie, balustrada i krata 393.
Domański dr., prof., radca miejski 371.
Domaszowice 166 (zob. Grodzicki St.).
Dominik ś. obr. 209, 219, 220.
Dominikanie, ich znaczenie w budownictwie 147.
Dominikanie og. 78.
Dzików 393.
Kraków 86, 205, 216, 218, 374, 375, 398, 400, 404, 405, 409, 415—416.
Zob. także Chodowski, Mościcki, Rachwał, Wiktoryn.
Dominikanin ś obr. 220.
Dominikanów klasztor i kościół w Krakowie zob. Klasztory i Kościoły.
Dominikanów przeor i prowincyał zob. Prowincyał i Przeorowie.
Dominikański Prądnik zob. Prądnik.
Dominikańskie krużganki w Krakowie zob. Krużganki.
Domosławice 323, 328, 402, 403, 412.
Obrazy, Chrystusa w studni 323, 402; tryptykowe, obecnie w Domosławicach i Tarnowie 328—329, 403, 412.
Ramy tryptykowe dawne 412.
Tryptyk Jezusa Melsztyńskiego z kapl. zamkowej w Melsztynie, dawny 328, 412.
Domus Mariae w Mogile 140, 143.
Donjon w Rzemieniu zob. Wieża strażnicza.
Dormitarze klasztorne w Mogile 141, 179; na Zwierzyńcu 287.
Dorohostajski Mikołaj, wojew. bełzki 79 (1581?).
Dorota, żona Wirzbięty 237 (1417).
Dorota z Sienna, żona kancl. Koniecpolskiego zob. Koniecpolska.
Drezno 366, 380, 390, 425.
Archiwum i materyały do Wawelu 380, 390, 425.
z Drozdowa Dąbska Anna zob. Dąbska.
Drozdowska Kunegunda, nagr. 286 (1849).
Drozdowski Stan., majster budowniczy 356.
Drukarnia (por. Papiernia)
Oporinusa w Bazylei 49 (1568).
Drukarze i nakładcy dawni:
Haller Jan, krak. 212.
Hufner Jerzy 49 (1473).
Jenson Mikołaj, w Wenecyi 191 (1472).
Koburger, w Norymberdze 190 (1477, 1483), 191 (1495).
Lichtenstein, w Wenecyi 191 (1494).
Oporinus, w Bazylei 49 (1568).
Plantinus Krzysztof 49 (1570).
Scharffenberg Andrzej 366 (1550).
Scharffenberg Marek, w Krakowie 192 (1519, 1533), 366.
Schoiffer Piotr, w Moguncyi 190 (1470), 191 (1473).
Ungler Floryan, w Krakowie 192 (1534).
Unglerowa Helena, w Krakowie 192 (1549).
Vietor, w Krakowie 192 (1519).
Druki dawne (por. Zbiory biblioteczne)
Bielany 49.
Kościelniki 113.
Mogiła 190—192.
Drużbacki dr., komisarz 369.
Drzewica herb 160.
Drzewieccy, dziedzice Czulic 79 (1581).
Drzeworyty w Mogile 190, 191; w Muz. dyec. tarn. 320.
Drzwi (wrota, por. Okucie):
Bielany, kościół, główne 34.
Bolechowice, do zakrystyi 56, 61.
Branice, dwór, wchodowe 70.
Jędrzejów 169.
Kościelniki (rokoko) 112.
Kraków, katedra, do prezbiteryum 389; kość. św. Anny, okute 169 (nota); kość. św. Floryana, okute 169 (nota); kość. Marków, okute 169 (nota); kość. Misyonarzy na Stradomiu, okute 169; wieża Maryacka, strażnica 362.
Krzeszów, okute 426.
Łobzów, pałac, 121.
Mogiła: Kość. paraf., południowe 140. — Klasztor i kość. klasztorny, od schodów do klasztoru 158; na I piętrze klasztoru 183; w zakrystyi 158, 169, 178; z zakrystyi do skarbca 169.

Morawica, plebania, 202.
Ruszcza, okute 251.
Zielonki, z bocznej kruchty 273; szafki na Sakrament 270, 272; szafki na oleje 273.
Zwierzyniec, klasztor i kośc., z kapitularza do chóru zakonnic 311; na korytarz klaszt. z kościoła 296; zakrystyi 297, 300; do furty 304; do kruchty połudn. z kościoła 297.
Dubiecki Jerzy, pomnik 233 (1767).
Dubiecki Mateusz Władysław, syn Jerzego, kanonik łucki i krak. 233 (1795).
Duch ś. obr. 155; haft 41; zob. Zesłanie Ducha ś.
Ducha ś. klasztor w Krakowie i dawny w Prądniku białym zob. Klasztory.
Ducha ś. szpital dawny w Prądniku białym zob. Szpitale.
Duchacy, zakon 205, 212.
Dudrak Andrzej Jan, autor rysunków Morawicy 201 (nota).
Dufour 111.
Dukaty polsko-węgierskie 345.
Dukla, ornaty 101 (nota), 102 (nota).
de Dulowa Jacussius zob. Jacussius de Giebułtów Dulowski.
Dulowski Jacussius zob. Jacussius.
Dunajewski, bisk. krak., kardynał 379.
Dunin, herb 156, 168.
Dunin Bartosz ze Skrzynna 205 (1447).
Duninowski starosta, Morsztyn Stefan 111 (1689).
Durantis Wilhelm, uczony prawnik XIII w., 49.
Dürer, malarz 404.
de Dwekossy scultetus Guth Goworek 111 (1417).
Dwory:
Aleksandrowice, dzisiejszy (zbór aryański) 2; dawny nieistn. 2.
Batowice, dawny 4
Boleń 61.
Bosutów, dawny 63; obecny 63, 87.
Branice, dawny zob. Lamus; obecny 65, 70.
Bronowice małe 71.
Garlica murowana 89, zob. także Lamus.
Górka kościelnicka 99.
Karniowice 103.
Kościelniki, dawny 111.
Łuczanowice 122.
Modlnica 125, 132.
Mogiła 144; zob. Folwark.
Mydlniki 206.
Prądnik biały, biskupi 212, 213—216, 367; zob. także Pałac.
Prądnik czerwony, dworek »Pocieszka« 217.
Rząska 254.
Szymbark 213.
Tonie 255.
Witkowice 259.
Zielonki, dawny (Marszowiec) 265, 276.
Zwierzyniec, dawny obronny 286.
z Dworzaków Sokalska Rozalia, nagr. 285 (1809).
Dworzec biskupi w Prądniku białym zob. Pałac.
Dworzyszcze drewn. obronne dawne na Zwierzyńcu 286.
Dyabeł obr. 188, 189.
Dyaryusz Oświecima Stanisława 23 (nota); Pantaleona Henryka w Mogile 133, 190; podróży Stan. Augusta 111.
Dydyński Maryan, konserwator 369, 373, 374, 375, 399, 404, 405, 411, 412, 430.
Dyecezyi krak. administrator zob. Administrator biskupstwa krak.
Dymniki zamku w Rzemieniu 428.
Dyplomy arch. B. Ciała w Krakowie 374; dyplomataryusz mogilski 192.
Dyptychy ruskie z Jarosławia, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Dyrekcya domen w Niepołomicach 393; jej archiwalia zob. Archiwalia.
Dyrekcya Kasy oszcz. w Krakowie 429.
Dyrekcya kolei w Galicyi 430.
Dyrektor budownictwa miejskiego zob. Wdowiszewski.
Dyrektor Muzeum dyec. tarn. zob. Bąba Józef ks.
Dysput sala w Mogile zob. Sale.
Dyssydenci 73, 122—124, 250, 261; cmentarz w Chełmie 73; cmentarz w Łuczanowicach 122—124. — Por. Aryanie, Augsburskiego wyznania bracia, Ewangelicy.
Dyssydentów senior zob. Zeleński Stanisław.
Dywany (por. Gobeliny i Makaty):
Dębno pod Brzeskiem, perski, obecnie w Muz. dyec. tarn. 320.
Kraków, z kośc. P. Maryi w Gab. archeol. Uniw. Jagiell. 173.
Mogiła, perski 172—173.
Tarnów, Muzeum dyec., z Dębna 320; z Zawady 320.
Zawada pod Dębicą, wschodnie, obecnie w Muz. dyec. tarn. 320.
Dzbany:
Wężowa Góra 405.
Zastów, przedhist., obecnie w Gab. archeol. krak. 265.
Działa dawne w klaszt. na Zwierzyńcu 286.
Dzieciątko Jezus obr. 49, 81, 116 (i nota), 127, 138, 155, 209, 229, 233, 246, 272, 298, 323, 324, 325, 328, 329, 330, 332, 333, 339, 409, 419, 429; rzb. 83—84, 180, 201 (odl.), 252 (odl.), 335, 336—337; haft 43; odcisk pieczęci 142; witraż 272.
Dziedzice i tenutaryusze wsi:
Aleksandrowice 2.
Balice 2—3.
Batowice 4.
Bielany 6—7, 365, 366.
Bolechowice 53.
Boleń 61.
Bosutów 63.

Branice 63—65.
Bronowice małe 71.
Bronowice wielkie 71—72.
Chełm 72—73, 365.
Czernichów 73.
Czernichówek 73.
Czulice 78—79, 166.
Dąbie 85.
Dziekanowice 86.
Garlica murowana 88 89, 365.
Giebułtów 90.
Górka kościelnicka 99.
Górka narodowa 103.
Karniowice 103.
Karniów 110.
Kościelniki 101 (nota), 110—111.
Krzesławice 115.
Liszki 115.
Łobzów 118—119.
Łuczanowice 122.
Modlnica 124—125.
Mogiła 133—134.
Morawica 194.
Mydlniki 205—206.
Olszanica 206.
Pleszów 206—207, 366.
Półwsie zwierzynieckie 211.
Prądnik biały 212, 366—367.
Prądnik czerwony 216—217.
Raciborowice 221—222.
Ruszcza 236.
Rybna 252.
Rząska 254.
Tonie 254.
Węgrzce 256.
Witkowice 256.
Wola Justowska 259—260.
Wolica 263.
Wyciąże 264—265.
Zastów 265.
Zielonki 265.
Zwierzyniec 276—277.
Dziedziniec
Kościelniki 113, 114.
Łobzów 120, 121.
Mogiła 146, 174.
Morawica 201, 202.
Prądnik biały 213, 214, 216; dawny 213.
Wiśnicz, zamkowy 422, 423.
Wola Justowska 261.
Zwierzyniec, klasztor Norbertanek, gł. 291, 292, 295, 301, 303, 304, 305, 309; gospodarczy 303, 309; środkowy 303, 304, 305, 306, 309; szkolny 291, 303, 305.
Dziekan czernichowski zob. Kamerer; gnieźnieński zob. Kurozwęcki Krzesław; krakowski św. Anny og. 271 (1728); kruszwicki zob. Skaszewski.
Dziekanowice (pow. krak.) 1, 63, 86—87.
Dawniejszy opis 87.
Bateryi ślady 63, 87.
Dziedzice dawni 86.
Mogiła żołnierzy kościuszkowskich 63, 87.
Słup kamienny dawny na mogile 87.
Dziekanowice (pow. wielicki) 369—370, 375.
Kościół dawny romański 370.
Kościół obecny 369—370; prezbit. i zakr. 369.
Relikwiarze drewn. 375.
Dziekoński 379.
Dzików 393, 421.
Klasztor Dominikanów, obraz ścienny w krużgankach 393, 421.
Pałac, dawny widok na obr. 393.
Dzwonki mszalne i sygnaturki:
Bronowice wielkie, dzwonek z 1757 r. w środku wsi 72.
Bruśnik zob. niżej Tarnów.
Kraków, Muz. narod., z Mogiły, sygnatura 193.
Tarnów, Muz. dyec., dwa mszalne, jeden z Bruśnika 320.
Dzwonnice (por. Wieże)
Biecz, kośc. paraf. 410.
Czulice 85.
Giebułtów 98.
Górka kościelnicka 102.
Łomża 359.
Modlnica 132.
Mogiła, kośc. paraf., nad bramką 140.
Morawica 195, 196, 200—201.
Raciborowice 222, 235.
Ruszcza 251.
Zielonki 275.
Zwierzyniec zob. Wieże.
Dzwonów srebrnych wieża zob. Wieże — Kraków, katedra.
Dzwony:
Bielany 8.
Bolechowice 61.
Czernichów 77.
Czulice 85.
Giebułtów 98.
Górka kościelnicka 102.
Kamieniec, katedra 193.
Kraków, wieża Maryacka 360, 361; z Liszek w arch. m. Krakowa 118; z kośc. WW. Świętych, obecnie w Czernichowie (?) 77 (nota).
Liszki, obecnie w Krakowie 118.
Modlnica 125, 132.
Mogiła, kośc. paraf. 140; kośc. klaszt., potem w katedrze kamienieckiej 193; inny w Muz. narod. krak. 193, 399.
Morawica 197, 201.
Raciborowice 235—236; dawne 236.
Ruszcza 251—252.
Rybna 253.
Zielonki 275.

E.

Ecce homo obr. 27, 116, 323; rzb. 86, 254.
Egidius św. 93.
do Egiptu ucieczka zob. Ucieczka.
Eglomisé, malowidła na szkle, 299, 411.

Elzewirów druki w Bielanach 49; litery napisu 127.
Elżbieta św. obr. 209, 329, 330, 340; rzb. 336, 337; Elżbiety św. oltarz na Wawelu 64.
Elżbieta, matka Ludwika węg. 236 (1373).
Elżbieta, żona Jagiełły 64 (1418).
Elżbieta, wdowa po K. Jagiellończyku 88 (1505).
Elżbieta Janowa, synowa Goworka z Kościelnik 110 (1369).
Elżbieta, żona Strasza z Kościelnik 111 (1399).
Elżbieta, wdowa po Janie, kaszt. wiślickim 2 (1402).
Elżbieta, córka Jana de Miślimice, żona Andrzeja z Karniowa 110 (1402).
Emalia 40, 170, 321, 338.
Emaus odl. 116.
Emphyteuta Zabierzowa zob. Szlatkowski.
Empory w kośc. podominik. w Oświęcimiu 398.
Epigrafy zob. Napisy.
Epitafia zob. Nagrobki.
Erazma św. głowa w kośc. klaszt. w Mogile 171.
Erazm Ciołek, opat mogilski 134 (1522—1546), 141 (1538), 144, 167, 168, 171, 173, 177, 178 (1538), 192; grób w Mogile 167.
Erem na Sikorniku 317.
Eremy Kamedułów og. 46, 49; obrazy ich 49; por. zresztą Klasztory.
 Bielany 7—9, 34, 37, 45—50, 52, 197, 257.
 Bieniszew 48.
 Pożajście 47.
 Rytwiany 48.
 Warszawa 47.
 Wygry 47.
Eremitów Kamedułów herb 45 (por. Kamedułów herb).
Erhard św. obr. 323.
Estera, kochanka Kazimierza W. 121.
Estreicher Stanisław dr., korespondent, 409, 414, 415, 425.
Eustachy ze Sprowy, kaszt. wiśl., płyta dawna w Mogile 167, 181 (1350, nota).
Eustachy ze Sprowy, płyta 180—181 (1472).
Ewa, ryta na blasze 253.
Ewangelicy XVII w. 122.
Ewangeliści haft 335; odl. 312; rzb 132, 392; zob. także Jan św., Łukasz, Mateusz, Paweł.
Ewangelistów godła 321, 335.
Exwota zob. Wota.

F.

Fabriano 20.
Facyata zob. Fasada.
Falconi Babtysta, rzeźbiarz 23 (1647).
Falconier, system oszklenia 361, 363.
Falisław, syn Piotra z Bosutowa 63 (1350).
Fasada
 Bielany, główna 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 23, 52; boczne 16, 19, 50.
 Bolechowice 54.
 Czernichów, zachodnia 74, 76, 77.
 Czulice, zachodnia 83.
 Giebułtów 92.
 Kościelniki, pałac 112.
 Kraków: Katedra, zachodnia 384, 385; wschodnia 386; nawy poprzecznej 384. — Kośc. św. Anny 411; kośc. Pijarów 366; kośc św. Piotra 375, 404, 405, 416. — Wieża Maryacka 359.
 Krosno, kośc. Franciszkanów 399, 401, 410.
 Łobzów, pałac 118, 121.
 Mogiła: Klasztor 173, 174, 176; zachodnia 174, 176; południ. 174; wschodnia 174. — Pałacyk opacki 186, 188. — Pryorat 174, 185—186. — Kośc. klasztorny 144, 148, 149.
 Morawica: Kośc. paraf. 196, 197, 199. — Plebania 202.
 Oświęcim, kośc. podominikański 401, 404, 408, 415.
 Pleszów 207.
 Półwsie zwierzynieckie, karczma 211.
 Raciborowice, kośc. 222, 225, 226, 228, 235.
 Szczepanów 222.
 Ulanów 430.
 Wiśnicz, zamek 404.
 Wola Justowska, pałac 262.
 Zielonki, kośc. 267.
 Zwierzyniec: Klasztor, od strony Wisły 305; dziedziniec środkowy 306; wirydarz mniejszy 307; szkoła 304. — Kośc. św. Salwatora 278, 281, 284. — Młyn klasztorny 303.
Fascykuły w klaszt. B. Ciała w Krakowie 374.
Felix saeculum obr. 199.
Ferdynand, arcyks. austr. 3 (1553).
Ferdynand III, cesarz 218 (1642).
Feretron w Raciborowicach 230.
Fesulanus Filip, syn Bartłomieja, kamieniarz 261 (1534), 367 (1533).
Figuralne rysunki w Branicach 66.
Figury zob. Rzeźby.
Figury i słupy architektoniczne:
 Aleksandrowice, przydrożna 2.
 Batowice, przydrożna 4—5.
 Bielany, przydrożna 50.
 Boleń, przydrożna 61.
 Branice, przydrożna 70.
 Dąbie, przydrożna 85—86.
 Dziekanowice, grobowiec nieistn. 87.
 Kraków, dziedziniec klasztoru Karmelitanek na Wesołej 52.
 Mydlniki, przydrożna 206.
 Nowa wieś, przydrożna 366.
 Pisary, przydrożna 422 (z r. 1706).
 Prądnik biały, dworzec biskupi, brama 214—215, 216.
 Prądnik czerwony, przydrożna 217.

Rząska, przydrożna 254.
Witkowice, przydrożna 259.
Zakrzówek, przydrożna 5.
Zielonki, pamiątkowa 52, 275—276.
Filip św. ap. obr. 128, 155; rzb. 171.
Filipa św. kośc. dawny w Krakowie 128.
Filippi Paweł, rzeźbiarz i sztukator 3 (1840).
Finkel Ludwik dr., przewodniczący Grona konserw. Galicyi wschodn. 416, 417, 420.
Firlej Jan, marsz. w. Kor. 3 (1574).
Firlej Mikołaj, wojew. krak. 3 (1595).
Firlejów kapl. w Bejscach 69 (nota).
Firmian, kameduła, muzyk i kompozytor zob. Gierlicki Jan.
Fischer de Jonghe, miedziorytnik 119, 121, 213 (1600).
Flamandzki gobelin z kośc. Kapucynów w Sędziszowie, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Flamandzki wyrób, ołt. szklany w Bieczu 411, 412—413.
Flamandzkie wpływy na szkołę cechową krak. 330.
Flaszka przedhist. gliniana z Zastowa w Gab. arch. krak. 265.
Flisy glazurowane z zamku w Wiśniczu 424.
Flora, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1385).
Florencya 106; antependyum (?) w Karniowicach 104, 105—106; mozaika na tabernaculum w Ruszczy 251.
Floryan św. og. 236; obr. 155, 199; rzb. 84.
Floryan, pleban w Giebułtowie 91 (1326).
Floryan, pleban w Morawicy 197 (1326).
Floryan, proboszcz krak i kancl. łęczycki 63 (1350, 1358).
Floryan, złotnik 116 (nota).
Floryana św. kośc. w Krakowie zob. Kościoły.
Floryana św. ołt. w kośc. klaszt. w Mogile zob. Ołtarze.
Fochczal, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Fogelweder Stan., kanonik i mieszczanin krak. 125 (1596—1598).
Folwark akademicki (Gramatyka) w Łobzowie 118—119.
Folwark dworski w Mogile 192.
Folwark w Prądniku białym 212.
Fontana Baltazar, budowniczy 111 (1697)
Fontanna
Kościelniki 111, 114; zob. Pomnik pobytu Stan. Augusta z r. 1787.
Łobzów 119.
Fontenay w Burgundyi, klaszt. Cystersów 146
Foresterya w Bielanach 8.
Forty:
Dąbie, nad Wisłą 85.
Kraków, dawne 269.
Zwierzyniec, na Sikorniku 317, 318.
Fosa szańca w Mogile 192—193.
Fosy w Wolicy 264.
Fotele z klęcznikami w kośc. klaszt. na Zwierzyńcu 299.
Fragmenty nagrobków w Mogile zob. Płyty.
Framuga marmurowa w Karniowicach 105.
Framugi w kat. krak. 380, 381, 386, 388.
Franciszek św. obr. 209, 331.
Franciszek Józef I, cesarz austr. 397 (1880).
Franciszka św. zakon zob. Reformaci.
Franciszkanie (zob. także Klasztory i Kościoły)
Kraków 41, 147, 190, 216, 374, 400, 402, 422, 425, 428.
Krosno 399, 410, 414.
Francuzi 160 (1573).
Francuzki ogród w Łobzowie 119.
Francya og. 249, 365.
Frankiewiczowa Katarzyna z Marcinkowskich, nagr. w Raciborowicach 234 (1831).
Frasobliwa św. zob. Wilgefortis.
Frecherus, malarz 190.
Fredrowie 249.
Freski (por. Polichromia i obr. ścienne).
Dzików 393, 421.
Kraków, katedra 380, 381, 388.
Zwierzyniec, klasztor, dziedziniec środkowy 306.
Fricacz zob. Frycacz.
Friczco, sołtys z Rybnej 252 (1337).
Front zob. Fasada.
Frycacz Marcin Jastrzębczyk 194 (za Długosza).
Fryz gotycki ceglany na kośc. Dominikanów w Krakowie 404, 405.
Fryzerowska część w Prądniku czerw. 217.
Fulsztyn, ruiny zamku 416.
Fundacyi różnych księga w Czernichowie 78.
Fundusz religijny 370
Furta klasztorna
Bielany 8, 50.
Mogiła 146, 174.
Zwierzyniec 287, 291, 304, 306, 307, dawna 307.
Furtka got. w Prądniku dominikańskim 218.
Futerał na relikwiarz w Mogile 171.

G.

Gabryel z Tęczyna maior, właśc. Morawicy 194 (XV w.).
Gabryel z Tęczyna minor, właśc. Morawicy 194 (XV w.).
Gaetano Henryk, legat pap. 3 (1595).
Galerya (por. Ganek):
Kraków, katedra, dawna w kopule kapl. Potockich 409.

Morawica, plebania 201.
Prądnik, dworzec biskupi 367.
Wiśnicz, kaplica zamkowa 423.
Wola Justowska, frontowa 261.
Zwierzyniec, kośc klasztorny, muzyczna 297, 299.
Galerya biskupów w kośc. Franciszkanów krak. 422, 425, 428, 429. — Por. Portrety.
Galerya obrazów w Muz. Czartoryskich w Krakowie zob. Zbiory.
Galicya og. 429; archiwa i ich inwentaryzacya 415.
Galicyi wschodniej konserwatorowie zob. Konserwatorowie.
Galicyi zachodniej konserwatorowie zob. Konserwatorowie.
Gallia zob. Francya.
Galli zob. Francuzi.
Gałuszka Wilhelm, inżynier 364.
Gamrat, bisk. krak. 379, 386, 387, 591; kapl. na Wawelu 379, 387; pomnik 391.
Ganek (por. Galerya):
Bronowice małe, dwór 71.
Kościelniki, pałac 112.
Kraków, zamek, do zamku z kaplicy Batorego 387.
Łobzów, pałac, dawny 120.
Mogiła, opactwo, dawny 173.
Półwsie, karczma 211, dawny.
Prądnik biały, sklepione dawne 215.
Tarnów, ratusz 422.
Zwierzyniec, dziedzińca szkolnego w klasztorze 305; spichlerza klasztornego 309.
Gardlichia, Gardlicia, Gardlicza, Gardlic, średn. nazwy Garlicy 88.
z Garlic Dersław (dictus Carwaczian) 88 (1413 nota).
z Garlic Mikołaj zob. Mikołaj z Garlic.
z Garlic Piotr 88 (1357, 1379).
Garlica dolna czyli kapitulna 88.
Garlica duchowna w Król. polskiem 88.
Garlica górna 88, 89.
Garlica murowana 1, 88—90, 256, 365.
Brama dzisiejsza i rzeźby 90.
Dwór 89, 90.
Dziedzice 88—89, 365.
Lamus dworski 89—90; drzwi wejścia 89; lunety i okna ślepe 89; okna, piec, podest, schodki, sklepienie, szkarpa 89.
Garlica Thomkonis 88, 89.
Garliccy Wierzynkowie 88 (nota), zob. Wierzynkowie.
Garlice zob. Garlica.
Garlicki Potrassius zob. Potrassius.
Garlicki Stanisław, syn Gaszowca Piotra 88 (1498).
z Garlicy Helvig 88 (1447).
z Garlicy Jan, kanonik krak. 89 (1381).
z Garlicy Jan, prebendarz 89 (1367)
z Garlicy Krupa Jan 269 (1524).
z Garlicy Michał 88 (1388—1398).
z Garlicy Mikołaj zob. Mikołaj.
z Garlicy Stanisław 88 (1447).
Garlicza inferior zob. Garlica dolna (kapitulna).
Garlicza superior zob. Garlica górna.
Garlicza Wierzynkonis 88.
Garliczka w Król. polskiem 88.
Garncarze bielscy 353.
Garnitury haftów
Kraków, Bayerówny w kośc. P. Maryi 43, 44, 132, 139, 172.
Mogiła, kośc. paraf. 139; kośc. klaszt. 171—172.
Garycki Benedykt, nagr. w Zielonkach 272 (1813).
Gaschowyec zob. Gaszowiec.
Gaspar, architekt (?) 226 (XV—XVI w.).
Gaszkowiec zob. Gaszowiec.
Gaszowiec Piotr, rajca krak., dr. med., właśc. Garlicy Thomkonis 88 (1474); żona jego 88 (1493, 1498); synowie 88 (1481, 1493) zob. także Garlicki Stanisław.
z Gawlikowskich Wiśniewska Maryanna nagr. 166 (1844).
Gawłuszowice, ornat obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Gawroński, wikary generalny 379.
Gdańska fasada w Ulanowie 430.
Gdański wojew. Święca 347 (1308).
Gebeltow, średn. = Giebułtów.
Gebhartdowa Joanna z Kalicińskich, nagr. 286 (1839).
Geboltow, Gebultow, Gebyolthow średn. = Giebułtów.
Gedko, bisk. krak., 278 (1183), 286 (1166), 287 (1166, 1185), 288 (1166, 1185).
Gedrojć św. obr. 199.
z Gelniowa Władysław św. zob. Władysław.
Gembicki Piotr, bisk. krak., 8 (1653), 213, 389.
Generalny starosta zob. Starostowie.
Generalny wikaryusz zob. Wikaryusz.
Generalny wizytator Kamedułów, Bosello Sylwan 31 (1631).
Generał małopolski, Wodzicki Eliasz 111 (1787).
Generał wojsk polskich zob. Paszkowski.
Generał wojsk szwedzkich zob. Wirtz.
Generał ziem ruskich i podolskich zob. Czartoryski August Aleksander.
Geometra zob. Wilhelm Cysters.
Georgius, pleban Morawicy 197 (1468).
Gerhard Jakób, ogrodnik Łobzowa 119 (1650).
Gerhard Piotr, syn Jakóba, ogrodnik i potem burgrabia Łobzowa 119 (1697).
Germania zob. Niemcy.
Gherardyni Józef, nagr. w Zielonkach 272.
z Giebułtowa Andrzej 90 (1412, 1431).
z Giebułtowa Jacussius zob. Jacussius.
z Giebułtowa Jan 90 (ok. 1397).
z Giebułtowa Piotr 90 (1397).
z Giebułtowa Piotr 90 (1412, 1434).
z Giebułtowa Stanisław 90 (1397).
z Giebułtowa Świętosław 90 (1388).
z Giebułtowa Vanszik zob. Vanszik.

Giebułtowscy og. 90 (1557, 1623); szczątki pod kościołem w Giebułtowie 98.
Giebułtowska Barbara z Wielkiego Ujeździca, żona Kaspra, pomnik 96 (1595).
Giebułtowska Barbara z Podlodowskich, żona Gabryela. 98.
Giebułtowski, płyta dawna 98 (1573).
Giebułtowski Gabryel, płyta grobowa 95—96 (1557), 97.
Giebułtowski Kasper z Ujeździca, kollator kośc. w Giebułtowie, 90 (1581), 96, 97—98 (1623); płyta 97—98.
Giebułtowski(a) St., płyta dawna 98
z Giebułtowskich Katarzyna Pawęcka zob. Pawęcka.
Giebułtów 1, 88, 90—99, 132.
Belka z dawnego kośc. 90, 94.
Chrzcielnica 92, 94.
Dziedzice dawni 90.
Dzwonnica i dzwony 98.
Inwentarz 91.
Kościół paraf. 90—99; absyda 92; belka zob. wyżej; chór muzyczny 94; chrzcielnica zob. wyżej; fasada 92; kapl południn. 92, 94, 98; kruchta 92, 93, 95; nawa 92, 94; okna 92; portal gł. 91, 92, 94; portale boczne 91, 92, 93; prezbiteryum 92, 94; rauty 92; sklepy pod kośc. z trumnami Giebułtowskich 98; sklepienie 94; sufit 94; szkarpy 92; tęcza 90, 94; wejście główne 91, 92, 94; wejście boczne 91, 92, 93; wnętrze 94; zakrystya 92.
Kościół dawny 90, 91.
Krucyfiks 93, 94.
Krzyż ku wsi Pękowice 90.
Nagrobki 90.
Napisy, na belce kośc. 91; chrzcielnica 95, dzwony 98 99; płyta Giebułtowskiego 98 (1573); płyta Giebułtowskiego Gabryela 95—96; płyta Giebułtowskiego Kaspra 97 98 (1623); płyta Giebułtowskiego Stanisława 98; płyta Giebułtowskiej Barbary 96 (1595); płyta Pawęckiej 97 (1610); płyta Przybysławickich (?) 95 (1477); płyta Tomaszewskiej 98 (1572); portal boczny 91, 92, 93 (1604); portret ks. Grzybowskiego 94 (1664), 126, 132.
Obrazy, Danielskiego 94.
Ołtarz główny 94, 98.
Plebani 91—92; Floryan 91 (1326); Jan 92 (1477); Majeranowski Wojc. 92 (1666), 94; Nagrodius Sebast. 92, 93 (1596—1604); Piotr 91 (1337); Stefan 92 (1398); Ulryk z Krakowa 92 (1460).
Płyty nagrobkowe, dawne 98; Giebułtowskiej Barbary 96 (1595); Giebułtowskiego, dawna 98 (1573); Giebułtowskiego Gabryela 95—96 (1557); Giebułtowskiego Kaspra 97 — 98 (1623); Giebułtowskiego Stan., dawna 98; niewiadomego i żony jego 95 (1477); Pawęckiej 96—97 (1610); Tomaszewskiej Anny 98 (1572).
Pomniki dawne 98; inne zob. Płyty.
Portrety dwóch mężczyzn nieokreśl. 93; ks. Grzybowskiego 94, 126; ks. Majeranowskiego 94.
Rzeźby, dzwon 98; krucyfiks na belce 94; płyty Giebułtowskich 95 i nast.; portal 92, 93.
Gierlicki Jan z Krosna, muzyk i kompozytor, kameduła 6, 8 (1660).
Girlanda u krzyża kośc. św. Piotra w Krakowie 375.
Glas Petrus (Petrassius) de Łuczanowice 122 (1398—1401).
Glasz zob. Glas.
Glazurowane flisy, zamek w Wiśniczu 424
Glixelli, złotnik w Krakowie 405.
Gloryfikacya M. Boskiej obr. 429 (por. Koronacya).
Głogów górny 282 (nota).
Głowacki, Widok pałacu w Łobzowie 121 (1836).
Gmina krak. 355, 356, 363, 371.
Gnieźnieńscy arcybiskupi zob Arcybiskupi.
Gnieźnieński kanonik zob. Bodzenta Jan Chryzostom.
Gnieźnieński dziekan zob. Kurozwęcki Krzesław.
Gnieźnieński sędzia synodalny zob. Chrostkovius Jakób.
Gnojeński Wojciech, właśc. Kościelnik i Wolicy 111 (1564), 263 (1564).
Gobelin flamandzki od Kapucynów z Sędziszowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Godła symboliczne na kopcu Wandy w Mogile 192.
Godziemba herb 84, 332.
Golgota obr. 328, 332; zresztą zob. Ukrzyżowanie.
Gołębica (Duch św.) obr. 155. Por. Duch św.
Gołębie, rzeźby w Mogile dawne 143.
Gołogórski zob. Jan z Sienna zw. Gołogórski.
Gołuchowski Samuel 2 (1620—1630).
Goreczyn Jan Aleksander, rytownik 6 (1670), 9 (1670).
Gorecki w Krakowie 363.
Gorgolewski 379.
Goribiensis (z Gorbio?) zob. Gorizutti.
Gorizutti Jan Andrzej, chorąży ces., nagr. 221 (1657).
de Gorka Matthias, dr. med. zob. Maciej z Górki
Gorka, średn. = Górka narodowa.
na Gorkach, miejsce w Bielanach 7 (1480).
Gorky, średn. = Górka narodowa.
Gorlice og. 427.
Gorlicz, średn. = Garlica.
de Gorlicz Miczko Werzing zob. Miczko Werzing.
Gorlicza średn. = Garlica.
z Gorliczyna Dersław 88 (1413, nota).

Goscelnik, średn = Kościelniki.
Gosprzydowa, obrazy tryptykowe, obecnie w Muz. dyec. tarn. 323, 325.
Goślice wielkie zob. Goślicki Walenty.
Goślicki Walenty z Goślic wielkich, kasztelan sierpski 161—163 (1596) pomnik i portretowana głowa.
Goślicki Wawrzyniec, opat. mog., biskup chełmski, przemyski, poznański 134 (1617), 135 (1586—1601), 141, 157, 163.
Govorcus zob. Goworek.
Goworek z Kościelnik 110 (1369); jego syn 110 (1389).
Gozdawa herb 20, 47, 59, 67.
Góra bielańska zob. Srebrna góra.
Góra św. Bronisławy na Zwierzyńcu (Sikornik) 317, 318.
Góra św. Marcina pod Tarnowem, obrazy, obecnie w Muz. dyec. tarn. 324—325, 332, 402, 403.
Góra wrzodowa średn. = Górka kościelnicka.
Góra wawelska zob. Wawel.
Góra Wężowa, wykopaliska 399, 404—405.
Góra zamkowa w Dobczycach 369.
Górka, średn. zob. Górka kościelnicka.
Górka, nieokreślona bliżej 237, 366.
Górka kościelnicka 1, 99—102, 110, 237, 263, 366.
Akta i archiwum 99.
Balustrada z XVIII w. na placu plebanii 102.
Dwór 99.
Dziedzice dawni 99.
Dzwonnica i dzwony 102.
Kapa 101 (nota).
Kielichy, styl Louis XVI, 100.
Kościół paraf. 99—102, 263; dach 99; nawa, prezbiteryum i pułap 99; wejście gł. 100; zakrystya 99
Monstrancya 100.
Naczynia kościelne 100
Napisy, na dzwonach 102; na dzwonnicy 102 (i nota); kielich 100; ornaty 101; nad wejściem gł. 100 (1777).
Obrazy, cudowny 99; Smuglewicza(?) 100.
Ołtarze boczne 100.
Ornaty 100—102.
Pleban, Kopecz Jakób 99 (1526).
Plebania 102.
Górka narodowa 1, 103, 370.
Dziedzice 103.
Krzyż przydrożny rzeźbiony, obecnie w Arch. miejsk. krak. 103, 370.
Mogiła obok ogrodu dworskiego 103.
Górka wrzodowa 99 (nota); zresztą zob. Górka kościelnicka.
na Górkach, miejsce w Bielanach 7 (1480).
z Górki Bartłomiej 99 (1434).
z Górki Maciej, lekarz zob. Maciej z Górki.
z Górki Strasz Jan zob. Strasz.
Górnicki Łukasz 213.
Górny Głogów 282 (nota).
Górski Konstanty dr., 60, 222 (nota), 277 (nota).
Górski Stanisław, akta 287.
z Górskich Skrzyńska Małgorzata, nagr. 285 (1822).
Görlitz zob. Zgorzelice.
Grabie, plebani zob. Betkowski i Ogonowski Zygmunt.
Grabowska Anna, ksieni zwierzyniecka 314 (1527)
Gradualy w klaszt. na Zwierzyńcu 314.
Gramatyka (= Królowa Wola), grunt w Łobzowie i akademicki folwark tamże 118—119.
Gramatyka i Hendel, spółka przedsiębiorców 417.
Graniastosłup murowany na kopcu Wandy w Mogile 192.
Granowska Elżbieta, żona Wład. Jagiełły 64 (1418).
Granowski Jan, syn Elżbiety królowej 64, 65 (1426).
Gregorius zob. Grzegorz.
Grewen Karol. nagr. w Ruszczy 250 (1841).
Griffones zob. Gryfici.
en grisaille technika 138, 189.
Grisei, średn. = Cystersi zob. Cystersi.
Grobowce (por. Cmentarze, Płyty, Nagrobki, Pomniki).
Bielany, katakumby 19, 35; Wojeńskiego 19, 34 (1685); Wolskiego 19, 34 (1630).
Chełm, pogańskie 73.
Dziekanowice, z wojen Kościuszki 63, 87.
Giebułtów, Giebułtowskich 98.
Kraków: Katedra, Anny Cylejskiej 370, 390; córki jej Jagwigi 370; Batorego 69 (nota), 119 (nota); Jagiełły 380, 390. — Kośc. św. Anny, Opatowczyka 370.
Mogiła, kośc. klasztorny i klasztor, Białobrzeskiego i Odrowążów zob. Płyty i Pomniki; kościelne zakonników 167, 183 (nota).
Morawica, pogańskie 205.
Olszanica, pogańskie 206.
Węgrzce, Józefowskiego zob. Józefowski.
Zielonki, pod kolumną 275—276.
Zwierzyniec, przy kośc. św. Salwatora 286.
Grodzicka Anna z Morskich, żona Stanisława 79 (1800), 166 (1803); nagr. w Mogile 166 (1803).
Grodzicki Stanisław na Domaszowicach i Grodzisku, kaszt. oświęcimski 166.
Grodzisko zob. Grodzicki.
Grodzka ul. w Krakowie zob. Ulice.
Grodzki sędzia zob. Sędzia.
Gromczyc Jan zob. Jan.
Grono konserwatorów Galicyi wschodniej i zachodniej zob. Konserwatorskie urzędy.

Grot od włóczni z Radłowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 337.
Grot Jan, bisk. krak. 4 (1344); kaplica na Wawelu 391 392.
Grób zob. Grobowce.
Gryf herb 43, 67, 69, 236, 242, 246, 247, 286, 290, 298, 299, 317, 350.
Gryfici 53, 63, 236; zob. także Jaksa z Miechowa i Wirzbięta.
Gryfy rzeźbione 296, 297, 350.
Grzegorz św. og. 238; obr. 244, 246, 422; witraż 245; relikwie 103, 107.
Grzegorza św. kośc. w Ruszczy zob. Kościoły.
Grzegorz IX, papież 2 (1229).
Grzegorz (Żegocic), właśc. Balic 2 (1286), 205 (1286).
Grzegorz z Balic 2 (ok. 1400).
Grzegorz z Branic, podkom. król., potem kaszt. radomski 65 (1437, 1456, 1452), 365 (1449).
Grzegorz z Branic (tensam?) 64 (1403).
Grzegorz z Chełmu 72 (1430).
Grzegorz z Morawicy 194 (ok. 1335).
Grzegorz z Morawicy 194 (1382, 1394).
Grzegorz Pauli z Brzezin, duchowny dysydencki 261 (1552).
Grzegorz z Pilzna, ojciec Mikołaja plebana z Czernichowa 73 (1401)
Grzegorz, mąż Hanki, dziedziczki Bosutowa, 63.
Grzegorzowski, właściciel folwarków w Garlicy 88 (XV w.).
Grzegórzki w Krakowie 85.
Grzybek Norbert, nagr. 285 (1806).
Grzybowo zob. Grzybowski.
Grzybowski Jan z Grzybowa, pleb. modlnicki, 1664 r., 94, 126, 132; portret w Giebułtowie 126, 132.
Grzymalici 163.
Grzymała herb 95, 163.
Guci Santi, rzeźbiarz 69, 70.
Gumniska pod Tarnowem, ampułki, obecnie w Muz. dyec. tarn. 337.
Gumowski 428.
Gusswerk, mur 383.
Gut Goworko de Dwekossy, sołtys 111 (1417).
Gut Jan z Kościelnik 110 (1381).
Gut Jan 110 (1389).
Guta Jana de Radzouicz wdowa 110 (1384).
Guth zob. Gut.
Gwiazdowski Jan, malarz snycerski z Poznania 56 (1688).
Gwiaździstego krzyża order zob. Ordery
Gwoździec w dyec. tarn. 322; monstrancya drewn. obecnie w Muz. dyec. tarn. 322.
Gyebolthow, Gyebulthow, średn. = Giebułtów.
de Gyrnkow Hanca zob. Hanka.

H

Habdank herb 138, 157, 160 (i nota), 161, 183 (i nota), 186, 188, 317, 366.
Habelschwert zob. Bystrzyca.
Habowska Dorota z Chęcińskich, nagr. w Raciborowicach 234 (1798).
Haftowe motywa na odlewie dzwonu w Czernichowie 77.
Hafty zob. Dalmatyki, Kapy, Ornaty, Garnitur, Bursa.
Haina, klaszt. i kośc. Cystersów 146
Hakowski J., rzeźbiarz rytownik 390.
Hala wchodowa pałacu w Kościelnikach 112.
Hala wchodowa w Prądniku białym 214.
Hala pałacu na Woli Just. 263.
Halowa budowa, piwnice w Mogile 175; kośc. paraf. 137.
Halbindorf zob. Półwsie Zwierzynieckie.
Haller Jan, drukarz krak. 212 (XVI w.).
Hallerowa, wdowa po drukarzu, 212.
Halszka, żona Strasza, kaszt. małagoskiego 111 (1399).
Hanka, córka Paskona, dziedziczka Bosutowa 63 (1358).
Hanka de Gyrnkow, Klaryska św. Andrzeja 259 (1389).
Hanko z Chełmu 72 (1388), 260 (1388).
Hanko, syn Hankona, dziedzic Chełmu 72 (1404).
Hanko z Chełmu 72 (1430).
Hans Suess von Kulmbach zob. Kulmbach.
Hanus Werzing zob. Jan z Garlicy.
Hartlip, właśc. Prądnika białego 212.
Hasło rodowe zob. Proklamacya.
Hauser prof., malarz 404.
z Hebdowa Michalski Karol, Norbertanin, nagr. 299–300 (1708).
Hejnał maryacki 360, 361, 363.
Heinz L., fabryka zegarów w Pradze 384.
Helena, wdowa po Jaśku z Czulic 79 (1398).
Helvig de Garlica 88 (1447).
Hełm:
Biecz, wieża ratusza 410.
Bielany, wieże fasady i zegarowa 16.
Kraków, wieża Maryacka 357, 362, 363.
Raciborowice, dzwonnica 235.
Ruszcza, wieża 241.
Zwierzyniec, kośc. św. Salwatora, wieża 279; kośc. klaszt., wieża zegarowa 301.
Henczko, pleban z Czernichowa 73 (1326).
Hendel Zygmunt, architekt i konserwator 356, 371, 373, 374, 375, 376, 393, 395, 398, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 421, 422, 423, 426, 427, 428.
Hendel i Gramatyka, spółka przedsiębiorców 417.
Henik Paweł, przyjaciel Wolskiego kawaler jerozolimski 7 (1606), 45, 49 (1623), 365 (1605).
Henryk, opat Cystersów w Mogile 141 (1236–1244).

Henryk Gaetano 3 (1595).
Henryk z Rudna wielkiego 2 (1402).
Henryk Walezy, król polski 3 (1574), 160 (1573), 212 (1574).
Henryk z Wierzbna, kan. wrocławski 349 (1315).
Heraldyczne lilje 348—349.
Heraldyczne znaki zob. Herby.
Herbster, drukarz zob. Oporinus.
Herby (por. Znaki i monogramy):
Abdank zob. niżej Habdank.
Baranie rogi 6, 90, 124.
Batorego zob. Stefan Batory.
Bersztein 90, 96, 97.
Biberstein 231.
Bielska, miasta 348, 353.
Bogorya 131, 265.
Bonarowa 67.
Bończa 91, 92, 94, 98.
Brochwic 280, 285. 294, 295, 297, 304.
Brodzic 41.
Bystrzycy śląskiej, miasta 350.
Cholewa 253 (i nota).
Ciołek 44, 123.
czeski lew 349, 350.
Cewnia = Czewoja.
Czewoja 79, 83 (i nota).
Czewya = Czewoja.
Dangel 205.
Denhof 141, 174, 188
Dębickich og. 123.
Dębno 256, 385.
Doliwa 250, 323.
Dołęga 127, 130 (i nota), 131.
Drzewica 160.
Dunin 156, 168.
Eremitów Kamedułów 45.
Godziemba 84, 332.
Gozdawa 20, 47, 59, 67.
Gryf 43, 67, 69, 236, 242, 246, 247, 286, 290, 298. 299, 317, 350.
Grzymała 95, 163.
Habdank 138, 157, 160 (i nota), 161, 183 (i nota), 186, 188, 317, 366.
Jagiellonów 381, 385.
Janina 155, 163.
Jastrzębiec 67, 69, 96, 124, 160, 178, 194, 212, 231.
Jednorożec 138.
Jelita 108, 157, 231, 250, 295, 301.
Junosza 138, 250.
Kamedułów 20, 45, 51.
Kapituły krakowskiej 227.
Kazimierza miasta 410.
Klinkowic 350.
Kładzka 349—350.
Korwin 255.
Kotwicz 67.
Krakowa 405.
Kroje 59.
Królowej Zofii 381, 385.
Landeck miasta 350.
Leliwa 101, 112, 113, 160 (nota), 197, 198, 246, 265, 323, 340.
Leszczyc 61.
Lis 96.
Litwy 121; por niżej Pogoń.
Lubicz 90, 130.
Łabędź 125, 132, 242.
Łagoda 88.
Łodzia 59.
Nałęcz 178.
Nieczuja 284, 298 (i nota)
Nowina 67, 69, 131, 178, 231, 247.
Odrowąż 99, 137, 138, 140, 142, 154, 155, 167, 169, 177, 178, 179, 180, 181 (i nota), 182, 183 (i nota), 184, 218, 221, 298, 310, 317, 332
Ogończyk 48, 165, 169, 233, 248, 249, 251.
Oksza 122, 332.
Orla 199.
Orzeł heraldyczny 49, 121. 170, 178, 221, 338, 341, 351, 352, 375, 385, 386; polski og. 49, 121, 375, 385, 386; piastowski 178, 341; śląski 351—352; Zygmuntowski 178; Gorizuttiego 221.
Ostoja 6, 33, 72, 138, 160 (i nota), 231, 300.
Ośla głowa = Półkozic.
Ozorya 61.
Pelikan 138, 350—351.
Pilawa 101 (i nota), 332.
Pobóg 67, 99, 110.
Pogoń 197, 198.
Polski 121, 385.
Połańcze = Łagoda.
Połukozy = Półkozie.
Poraj 59, 254, 410.
Półkozic 29, 30, 50, 256, 332.
Prawda 88, 124.
Prus 150, 324.
Prus I 332.
Prus II 94.
Radwan 127, 130, 131, 138.
Rola 59, 233 (i nota), 252, 312.
Romany = Baranie rogi.
Sas 250.
Sforzów Wąż 178.
Skarbek 165.
Snopek 18, 20, 49, 121.
Starykoń 124, 126, 138, 166, 194, 201, 250.
Strzała 99, 410.
Strzemię 125.
Sulima 67, 206, 332, 386.
Szaszor 199.
Szeliga 31, 32, 258.
Szreniawa 18, 32, 43, 50, 91, 92, 94, 95 (i nota), 102, 108, 125, 127, 298.
Ślepowron 98 (nota), 250, 332.
Tarnowskiego opata 141.
Tęczyńskich 48.
Topór 166, 194, 201, 250 (por. Starykoń).
Trąby 335.
Tremartelli 138 (nota).
Trzaska 32 (nota).
Ulina 410.
Uniwersytetu Jagiellońskiego 271.
Wazów = Snopek.
Wąsowiczów 381.
Wąż Sforzów 178.

Wieniawa 124, 225, 226, 227, 228, 230, 417.
Wierzynkowa = Łagoda.
Wilczekosy = Prus.
Wosińskich 41.
Zabawa 67.
Zadora 34.
Zarassi = Jastrzębiec.
Zbaraskich 41, 44, 48.
Zofii królowej 381, 385.
Herby (bez oznaczenia, jakie) 32, 40, 77, 91, 94, 96, 97, 98, 104, 111, 170, 227, 235, 338, 343, 344, 348, 399, 409, 412.
Hercokowa Anna z Wespilów, nagr. 286 (1842).
Herkules rzb. 313.
Herman z Bosutowa 63 (1230).
Herman, opat Cystersów 141 (1278—1283).
Herman, pleban Czulic, dziekan pleszowski 80 (1326).
Hermowe atlanty zob. Atlanty; karyatydy zob. Karyatydy.
Hermy relikwiarzowe
Czulice, św. Mikołaja 84.
Dziekanowice 375.
Hertel Jan Jerzy, sztycharz 49 (1739).
Hetmani zob. Branicki Kalinowski i Lubomirski Jerzy.
Hiacinthus, brat św. Bronisławy, zob. Jacek.
Hieronim św. obr. 219, 428.
Hieronim z Kurozwęk 99 (1563).
Hilaryon św. intars. 25; trybowany 40.
de Hirschfeld Sturm Emma zob. Bayerowa
Hirschberg Piotr, opat mog. 135 (1460—1474), 185 (1474); grób dawny 185.
Historia mundi Łukasza Brandisa 190 (1475).
Hiszpania og. 249; hiszp. historyk zob. Putelanus.
Hochberger 379.
Hoger, bisk. kruszwicki 264.
Hohenfurt, Madonna 247.
Holenderska szkoła 49, 271.
Horsetzky, komend. korpusu w Krakowie 418.
Hozyusz, kardynał, portret w Bielanach 30.
Hufner Jerzy, drukarz 49 (1473).
Hussein Basza, wódz turecki 108 (1673).
Hyrsberg Piotr z Biecza, opat. mog. 135 (1460—1474), 185 (1474); grób dawny 185.

I.

Idzi, kardynał 115 (1105), 216.
Idzi św. obr. 94.
Idziego św. kośc. w Giebułtowie i Krakowie zob. Kościoły.
Idzikowice, wieś dawna w Zielonkach 265.
Iglica wieży Maryackiej 356, 360.
Ikonostas
Łącko, obecnie w Muz. dyec. tarn. 333.
Maciejowa 427.
Illuminatorowie
Mikołaj, Cysters 134 (1460—1474).
Stanisław z Mogiły, Cysters, (modlitewniki Zygm. Starego i Bony) 134, (1533—1538), 178.
Wiktoryn, Dominikanin 287, 314 (1527), 367.
Złotkowski Jan, prob. Raciborowic, 367 (XV w.).
Illuminowane druki i rękopisy ogólnie 414.
Mogiła, klasztor 190—191.
Zwierzyniec, klasztor 314.
Imbramowicz Mikołaj Salomon, właśc. Modlnicy 125 (1531, nota).
Imram z Chełmu 72 (1304).
Imram, syn Hankona, właśc. Chełmu 72 (1404).
Imram z Czulic 79 (1335).
Imram z Czulic 79 (1350).
Imram z Czulic 79 (1388—1397).
Imram z Czulic iunior, syn Jaśka z Czulic i Heleny 79 (1398—1409).
Imram z Czulic senior czyli Czulicki 79 (1398—1409).
Imram z Pleszowa, kaszt. zawichojski 206 (1384, 1386, 1395—1402).
Imram Salomon, właśc. Karniowic 103 (1470).
Imramko z Czulic 79 (1381—1387).
Imramus zob. Imram.
Infuła opacka dawna w Mogile 173.
Inicyały malowane w Mogile 190, 191; na obrazie ze Słupca w Tarnowie 332.
Inkrustacya 393.
Inkunabuły
Bielany 49.
Mogiła 190.
Niepołomice 403.
Innocenty IV, papież 142 (1253).
Innocenty X, papież 138, 164 (i nota 1644, 1645); portret ścienny w kośc. paraf. w Mogile 138.
Inowłodzki kaszt. zob. Kadzidłowski.
Intarsya 25, 253, 298, 311, 333, 342.
Inwentarze:
Bielany, skarbca (1674—1844), 6, 43; inne 50.
Bolechowice, z r. 1663 str. 53, 61.
Giebułtów 91.
Kościelniki 113.
Kraków, katedra na Wawelu 417; zamek 394, 395.
Modlnica, z r. 1582, str. 125, 132.
Mogiła 192.
Morawica 200 (dawne).
Pleszów, z 1783 r., 208, 210, 211; z 1791 r. 211.
Półwsie zwierzynieckie 211.
Prądnik biały, z 1572 r. 213.
Tarnów, Muzeum dyec. 406.
Inwentarze wielkorządowe 425; por. Lustracye.
Inwentarze zabytków kościelnych og. 422.
Inwentaryzacya archiwów og. 414; powiatu krakowskiego 373.

Inżynier Seret 111 (1712).
Istula zob. Wisła.
Iuanius de Modlnica, 124 (1388).
Iwo Odrowąż, biskup krak. 86, 134 (1222), 135, 138, 140 (1222), 144, 156, 157, 167, 212 (1221—1223), 317; portret ścienny 138; obraz 156, 317; dawna płyta grobowa w Mogile 144, 167.
Izbieńskiego nagrobek w katedrze krakowskiej 381, 391.
Izydor św. obr. 75, 138.

J.

Jacek św. obr. 220, 317, 331.
Jachna, wdowa po Janie Straszu z Białaczewa 111 (1437).
Jacka św. kapl. przy kośc. podominik. w Oświęcimiu 401.
Jacko, dziedzic Przybysławic 90 (1352).
Jacobus zob. Jakób.
Jacussius de Giebułtów Dulowski 90 (1390, 1400).
Jacussius Probolo de Modlnica 124 (1388—1412).
Jaczko zob. Jacko.
Jadwiga św., szpital na Stradomiu zob. Szpitale.
Jadwiga, żona Jagiełły 121 (1386), 380, 390; sarkofag dłuta Madeyskiego 380, 390.
Jadwiga, córka Anny Cylejskiej, grób na Wawelu 370.
Jadwiga, córka Zygmunta Starego, żona elekt. brand. Joachima 3 (1535).
Jagiellonowie, herby 381.
Jagiellonów matka zob. Zofia, królowa.
Jagiellończyk Kazimierz zob. Kazimierz Jagiellończyk.
Jagiellońska biblioteka zob. Biblioteka i Zbiory.
Jagiellońska kapl. na Wawelu zob. Kaplica Świętokrzyska.
Jagiełło zob. Władysław Jagiełło.
Jakób św. obr. 128, 155.
Jakób z Dębna, kasztelan i star. krak. 140 (1481), 143 (ok. 1480), 155 (1481), 156, 167, 184; pomnik dawny w Mogile 167; ołtarz jego w Mogile 143, 155, 156, 167; dawny portr. 156
Jakób z Koniecpola, prob. św. Foryana w Krakowie i star. sieradzki 103 (1470), 260 (1474, 1493).
Jakób z Koniecpola, herbu Pobóg, dziedzic Karniowa i Górki 99 (XV w.), 110.
Jakób z Paradyża, Cysters, prof. teologii 134 (1432—1441), 190; jego rękopisy w Mogile 190.
Jakób z Pleszowa 206 (1416—1418).
Jakób z Podlasia 73 (XV w.).
Jakób Probolo de Modlnica 124 (1388—1412).
Jakób Probolo de Modlnica 124 (1469).
Jakób Ratiborovic 221 (1222).
Jakób z Ruszczy, sędzia sandom. 236.
Jakób Schelwa, właśc. folwarku w Prądniku czerw. 216 (za Długosza).
Jakób Vanszik (Wężyk?) z Giebułtowa 90 (1448); dzieci jego ogólnie 90 (1473).
Jaksa Gryfita (ojciec) 276.
Jaksa Gryfita z Miechowa, założyciel klaszt. na Zwierzyńcu 276 (1162), 286 (i nota 1162, 1176), 299, 309; obr. 309; rzb. 299.
z Jaksów Anna, matka św. Bronisławy 317.
z Jaksów Otfinowska zob. Otfinowska Magdalena.
Jałmużnik Jan św. zob. Jan św.
Jan zob. także Janko, Janusz i Jaśko
Jan św. Chrzciciel obr. 81, 82, 219, 297, 299, 325, 329; rzb. 335; sceny 219, zob. także Ścięcie, Narodzenie, Chrzest Chrystusa.
Jan św. Chrzciciel na puszczy obr. 219.
Jana św. Chrzciciela kapl. w Bielanach, Krzesławicach i Prądniku dominikańskim zob. Kaplice.
Jana św. Chrzciciela kośc. klaszt. na Zwierzyńcu zob. Kościoły.
Jana św. Chrzciciela ołtarz (główny) na Zwierzyńcu zob. Ołtarze.
Jan św. ewang., obr. 81, 82, 209, 323, 325, 326, 328, 330, 332, 333, 338, 388, 406; haft 41, 341.
Jana św. ewang. kapl. w Prądniku dominikańskim zob. Kaplice.
Jan św. Jałmużnik obr. 81, 82.
Jan św. Kanty og. 275; obr. 116, 199, 209; rzb. 16, 117.
Jan św. Nepomucen, rzeźby i figury 2, 16, 217, 314—315.
Jan, imię dzwonu w Czernichowie 77.
Jan III, biskup wrocł. 349 (1292—1301).
Jan III Sobieski, król polski 8 (1683), 56, 119, 129, 134 (1683), 250, 365—366 (1683), 367 (1676).
Jan Albert, syn Zygm. Wazy, biskup warmiński 164.
Jan Jerzy, książe saski 170 (1601).
Jan Kazimierz, król polski 8 (1655), 38 (1609), 46—47 (1678), 71 (1657), 114, 135 (1657), 263, 264 (nota, 1668), 364, 365, 367; portrety w Bielanach i Akad. Umiej. w Krakowie 46—47; pogrzeb i zwłoki w latach 1675—1676 str. 8, 364, 365, 367.
Jan Olbracht 110 (1498), 118 (1501), 248 (1497); kaplica na Wawelu 391.
Jan, arcyb. gnieźn., syn Jana ze Sprowy 180 (XV w.).
Jan z Barczyka, prebendarz w Ruszczy 238 (1559).
Jan, biskup skodryeński, sufr. krak. 135 (1347).
Jan Bonar, syn Seweryna, kaszt. oświęcimski i biecki 3.
Jan Bonar 3 (1541).
Jan z Chełmu (Chełmski) 260 (1445).
Jan z Chełmu, syn Hankona 72 (1404).
Jan z Chełmu, syn Marcina 365 (1500).

Jan Chulicius z XV w. 83 (nota).
Jan z Czulic Czulicki 79 (1447—1488), 83 (?).
Jan z Czulic zob. Jaśko z Czulic.
Jan z Garlicy, syn Miczka Werzinga 88 (1397—1429, 1400).
Jan z Garlicy, herbu Prawdy 88 (1419).
Jan z Garlicy, prebendarz św. Michała na Wawelu 89 (1367).
Jan z Garlicy, kanonik krak. 89 (1381).
Jan z Giebułtowa 90 (1397).
Jan z Górki zob. Strasz Jan.
Jan Granowski, syn królowej Elżbiety 64, 65 (1426).
Jan Gromczyc, magister, dr. med., właśc. Bielan 6 (1439).
Jan Gut z Kościelnik 110 (1381).
Jan, kapelan z Ruszczy 237 (1299).
Jan, kaszt. połan. 6 (1445), 72 (1453).
Jan, kaszt. wiślicki 2 (1402).
Jan z Krużlowej, sędzia ziemi krak., płyta w Mogile 181 (XV w.).
Jan de Lapide, dzieło jego, 192 (1519).
Jan, Lindetoldego syn, pleban w Liszkach 116 (1407).
Jan de Ławszów 256 (1403).
Jan z Łuczanowic, sędzia grodzki krak. 122 (1419—1421).
Jan z Machowej, pleban w Zielonkach 267 (1450).
Jan z Miślimic 110 (XIV w.).
Jan z Modlnicy 124 (1449).
Jan z Modlnicy (Prus) 125 (nota, za Długosza).
Jan z Modlnicy Swider, camerarius judicii crac. 125 (1469, 1481, 1487).
Jan z Modlnicy, podsędek krak. 125 (1494, 1496).
Jan Moravus, dr. med. 6 (1433).
Jan Odrowąż, syn Piotra, 155 (XV w.).
Jan z Ossolina Osoliński, dziedzic Balic 2 (1493, 1504).
Jan, pleban w Giebułtowie, magister 92 (1477).
Jan, pleban w Czulicach 80 (1397—1398).
Jan, pleban w Liszkach (Lindetoldi) 116 (1407).
Jan, pleban w Modlnicy 126 (1401, 1402).
Jan, pleban w Raciborowicach i not. publ. 222 (1389).
Jan, pleban w Zielonkach w 1524 r. 267, 269.
Jan z Pleszowa h. Łabędź 206 (1488).
Jan z Pleszowa, syn Imrama 206 (1401—1427).
Jan Rafał z Tarnowa, kan. krak. 265 (XV w.).
Jan z Sienna (Gołogórski) 260 (1494, 1534).
Jan ze Sprowy, płyta w Mogile 182 (XV w.).
Jan ze Sprowy, sędzia sandomirski, płyta w Mogile, 180 (1..48) i nota.
Jan ze Srokomli, podsędek krak. 90 (1352).
Jan Strasz z Kościelnik zob. Strasz.
Jan Strasz (inny) z Kościelnik zob. Strasz.
Jan z Tęczyna, kaszt. krak. 194 (1402), 265 (1399).
Jan z Tęczyna, kaszt. krak. 103 (ok. 1470).
Jan z Tęczyna, wojew. sandom. 194 (1438).
Jan z Tęczyna, właść. Morawicy 194 (1512).
Jan z Urzędowa Michałowicz 160, 409.
Jan, wojew. łęczycki 73 (1466).
Janko, patronus claustri 53 (1254).
Janicki Klemens, poeta 261.
Janikowscy og. 160 (nota).
z Janikowskich Białobrzeska Anna, matka opata 160.
Janina herb 155, 163.
Janociński Józef, nagr. 286 (1838).
Jan(usz?), magister 182 (XVI w.).
Janusz Werzing, syn Miczka, 88 (1397—1429, 1400).
Janusz (Janussius) z Morawicy 194 (1366).
Janusz z Morawicy 194 (1420, 1421).
Janusz z Morawicy 194 (za Długosza).
Jarosław (miasto) 109, 198, 338.
Dyptyczki ruskie, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
na Jarosławiu ks. Lubomirski Sebast. zob. Lubomirski.
na Jarosławiu Sieniawscy zob. Sieniawscy.
Jarosław, biskup sufr. krak. 216 (1400).
Jarosław Bogorya Skotnicki, arcyb. gnieżn. 265 (1357).
Jarosław z Modlnicy 124 (1397).
Jaroszewski Kazimierz, nagr. 253 (1809).
Jaroszyński, właśc. Prądnika białego 212.
Jaschko zob. Jaśko.
Jaskinia przedhist. w Karniowicach 109.
Jaspisowe obrazki na Bielanach 41.
Jastrzębiec herb 67, 69, 96, 124, 160 (i nota), 178, 194, 212, 231.
Jastrzębiec Wojciech, bisk. krak 212 (1421), 237 (1417).
Jastrzębscy 312 (nota).
Jastrzębska Zuzanna 312 (1645).
Jaśko z Czulic 79 (1385—1390).
Jaśko Owca z Morawicy 194 (1366).
Jaśko, syn Piotra Glas z Łuczanowic 122 (XV w.).
Jaśko Werzing z Garlicy 88 (1397—1429, 1400).
Jaśko, wójt krak. 115 (XIV w.).
Jaxa zob. Jaksa.
Jednorożec herb 138.
Jedwabne obicie ścian w Kościelnikach 112.
Jeleń (miejsce), kaplica 413.
Jelita herb 108, 157, 231, 250, 295, 301.
Jenson Mikołaj, wydawca w Wenecyi 191 (1472).
Jeronimianus liber w Mogile (inkunab.) 190.
Jerozolima obr. 188, 327; Wjazd do J. zob. Wjazd.
Jerzmanowski, właśc. Krzyszkowic 412

Jerzy św. rzb. na kaflu 347; Jerzego św. kośc. dawny na Wawelu 71, 72, 254.
Jerzy, pleban w Morawicy 197 (1468).
Jerzy z Sambora, Cysters 134 (1460—1474).
Jezuitów prowincyał w Polsce zob. Paczanowski Piotr.
Jezus Chrystus og. 37, 38, 71, 77, 108, 116, 130, 155, 158, 184, 234, 251, 412; obr. 57, 133, 155, 188, 189, 209, 230, 284, 310, 323, 330, 332, 333, 334, 338; rzb. 40, 70, 103, 144, 157, 230, 253, 259, 276, 279, 310, 321, 337, 342; haft 41, 341; sceny z życia og. obr. 24, 333. — Nadto zobacz:
Marya, matka Chrystusa.
Trójca św.
Anna św. Samotrzecia.
Baranek Boży.
Rodzina św.
Dobry pasterz.
Koronacya Matki Boskiej.
Dzieciątko Jezus.
Salvator mundi.
Niepokalane poczęcie.
Narodzenie.
Obrzezanie.
Trzej królowie.
Ofiara św. Joachima.
Ucieczka do Egiptu.
Doktorowie (Chr. między dokt.).
Chrzest Chrystusa.
Jezus i Samarytanka.
Jezus na uczcie u Szymona.
Jezus w studni.
Wjazd do Jerozolimy.
Męka Pańska.
Wieczerza Pańska.
Ogrojec.
Judasza zdrada.
Jezus przed Annaszem.
Jezus przed Kajfaszem.
Jezus przed Piłatem.
Ecce homo.
Biczowanie.
Jezus u słupa.
Ukoronowanie cierniem.
Pochód na Kalwaryę.
Upadek pod krzyżem.
Weronika św.
Przybicie do krzyża.
Ukrzyżowanie.
Volto santo.
Zdjęcie z krzyża.
Pieta.
Opłakiwanie ciała.
Złożenie do grobu.
Zmartwychwstanie.
Jezus Miłosierny zob. Ecce homo i Ukoronowanie cierniem.
Jezus u słupa rzb. 116, 259.
Jezus i Samarytanka obr. 100.
Jezus na uczcie u Szymona obr. 325; zob. także Magdalena św.
Jezus w studni obr. 27, 28, 323, 402.
Jezus przed Annaszem obr. 326.
Jezus przed Kajfaszem obr. 327; rzb. 52.
Jezus przed Piłatem obr. 116.
Jezus na krzyżu zob. Ukrzyżowanie.
Jezusa kaplice w Mogile i w Rzeszowie (u Bernardynów) zob. Kaplice
Jezusa ukrzyż. ołtarz w Czernichowie zob. Ołtarze.
Jezusa ołtarz w kośc. Bernardynów w Rzeszowie zob. Ołtarze.
Jezusa Melsztyńskiego tryptyk z Domosławic 328, 412.
Joachim św. obr. 26, 245, 325, 340; spotkanie z Anną św. 340.
Joachim, margr. brand. 3 (1535).
de Jonghe Visscher zob. Visscher.
Jordan, rzeka zob. Chrzest Chrystusa.
Jordan Achacy, kaszt. zawichojski 335 (1544), pacyfikał w Muz. dyec. tarn.
ad Jordanów Łętownia zob. Łętownia.
Józef św. og. 116; obr. 155, 245, 325.
Józefa św. kaplica w Bielanach zob. Kaplice.
Józefa św. ołtarz w Morawicy zob. Ołtarze.
Józefowski Józef, kapitan wojsk p., mogiła w Węgrzcach 256 (1831).
Judasza zdrada haft 341.
Judyta, żona Wład. Hermana 90.
Judyty św. kośc. na Zwierzyńcu zob. Kościoły (św. Małgorzaty).
Junosza herb 138, 250.
Jurkowicz Albert Konstantyn, not. apost., nagr. w Bielanach 19, 34—35 (XVIII w.).
Jurkowski Andrzej, pleban w Pleszowie 207 (1780—1794).
Just Ludwik, syn Justa Decyusza 260 (1545, 1563).
Just Ludwik Decyusz, historyk zob. Decyusz.
Justowa Wola } zob. Wola Justowska.
Justowska Wola }
Justyna św. obr. 298.

K.

K, godło m. Kazimierza 410.
Kacice, klasztor Cystersów 140.
Kaczmarczyk Kazimierz 374.
Kadłubka Wincentego bł. ołtarz w kośc. klaszt. w Mogile 155.
Kadzidłowski Albert, kaszt. inowłodzki, portrety w Bielanach 48.
Kadzielnice
Czulice 85.
Maria in der Wüste 274 (nota).
Zielonki, z łódką i łyżeczką 267, 274 (i nota).
Kafle
Kościelniki 112.
Oświęcim 343—353, 371 (obecnie w Muz. hist. w Krakowie i Gab. archeol.).
Zwierzyniec 314 (obecnie w Muz. narod. i Gab. archeolog. w Krakowie).
Kajfasz, Jezus przed Kajfaszem obr. 327; rzb. 52.
Kanały
Kościelniki, do Wisły 111.
Kraków 376; na Wawelu dawne 370

Kalendarz krak. 212.
z Kalicińskich Gebhardtowa Joanna, nagr. 286 (1839).
Kalinka Waleryan ks., 53 (1826).
Kalinowski Stanisław na Kalinowie, hetman koronny 251 (1668).
Kalinów zob. Kalinowski.
z Kalisza Szymon zob. Szymon.
z Kaliszkowic Załuskowski zob. Załuskowski.
Kalwarya, pochód na Kalwaryę, zob. Pochód.
Kalwarya Zebrzydowska 398—399.
Ambona na moście 399.
Kaplica 398.
Most na Cedronie 398.
Kalwiński zbór zob. Zbory.
Kameduli 7, 9, 20, 27, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 45, 47, 48, 49, 51, 197, 216; zob. także Arnolf, Klemens, Wosiński.
Kamedułów eremy og. 49.
Bielany zob. Klasztory.
Bieniszew 48.
Pożajście 47.
Rytwiany 48.
Warszawa 47.
Wygry 47.
Kamedułów eremitów herb 45.
Kamedułów herb 20, 45, 51.
Kamedułów przeor Klemens 39 (1743).
Kamedułów trybowane popiersia w Bielanach 40.
Kamerer Wawrzyniec Ignacy, dr. ob. praw, protonot. apost., dziekan czernich., pleban 73 (1687), 75, 75—76 (1687), 77 (1677, 1683), 78; portret dawny 75; nagr. 75—76.
Kamień pinczowski zob. Pinczowski kamień.
Kamieniarskie znaki zob. Znaki.
Kamieniarze
Baij Antoni 111 (1704).
Fesulanus 261, 367 (1533).
Sini Jan 261 (1534), 367 (1533).
Zanoby 261 (1534), 367 (1533).
Zielascy 36 (i nota), 52, 59, 105—106, 250.
Kamieniarze krakowscy 154, 215.
Kamieniarze włoscy za Zygmunta 263.
Kamienica ad Łącko, ornat, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335.
Kamieniec 160, 193.
Katedra, dzwon w niej z Mogiły 193.
Kamienieccy biskupi, zobacz
Białobrzeski Marcin.
Piasecki Paweł.
Wojeński.
Wołucki, opat mogilski.
Kamieniołomy
Bielany 52.
Dębnik zob. Dębnik.
Mydlniki 206.
Kamienne narzędzia przedhistoryczne
Karniowice, obecnie w Akad. Umiej. krak. 109.
Modlnica, obecnie w Akad. Umiej. krak. 133.
Kanclerze (por. Podkanclerzy)
Floryan, łęczycki 63 (1350, 1358).
Koniecpolski, w. kor. 260 (ok. 1460).
Kurozwęcki Stanisław 205 (1480).
Morsztyn (?) 263, 264 (i nota).
Ossoliński Jerzy 47—48.
Pac Krzysztof Zygmunt 47.
Szembek Jan, w. kor. 3 (XVIII w.).
Zaklika z Mydlnik 205 (1401).
Zamojski 212 (1587).
Kancyonały
Mogiła 134.
Zwierzyniec og. 314; ks. Wiktoryna Dominikanina 287.
Kandelabry zob. Świeczniki.
Kanonicy:
gnieźnieński zob. Bodzenta Jan Chryzostom.
krakowscy og. 256 (1581), 366; nadto zob. Albert, Białobrzeski Marcin, Bodzenta Jan Chryzostom, Brzostowski, Długosz Jan, Dubiecki Mateusz Wład., Fogelweder Stanisław, Jan z Garlicy, Jan Rafał z Tarnowa, Knoth, Konarski Piotr, Latoszyński Jan, Maciej, Mikołaj ze Sienna, Nemerza, Oborski, Paweł z Zatora, Rzeszowski Jan, Sierakowski Sebastyan, Skaszewski Adryan, Stanisław z Kobylina, Wapowski Bernard, Waxmann Kazimierz, Wojeński Stanisław, Zbrosław.
kujawski zob. Skaszewski Adryan.
kurzelowski, Chrostkovius Jakób.
łucki zob. Dubiecki Mateusz Wład.
tarnowski zob. Bąba Józef.
włocławski (kujawski) zob. Skaszewski Adryan.
wrocławscy zob. Zbrosław, Henryk z Wierzbna.
Kanonicy regułowi B. Ciała w Krakowie 374.
Kanonicza ul. zob. Ulice.
Kanonikat bosutowski 63; bronowicki 72 (1562).
Kanoników domy na Zwierzyńcu 366; pomniki na Wawelu 391.
Kanonizacya św. Władysława obr. 20.
Kantor wrocławski, Crizan 349 (1235).
de Kanty Kątska zob. Kątska.
Kapa zob. Kapy.
Kapelan og. w Mogile 135.
Bernard z Ruszczy 236, 237 (1222).
Jan w Ruszczy 237 (1299).
Maciej w Ruszczy 237 (1385).
Piotr w Morawicy 197 (1286).
Wacław w Zielonkach 267 (1388).
Kapitan wojsk polskich zob. Dębicki Ludwik i Molski.
Kapitularze:
Bielany 19, 23—24, 27, 49.
Kraków: Katedra 213, 383—384, 390.
— Klasztor Dominikanów 374, 375.
Mogiła, klasztor 141, 174, 179, 185.
Zwierzynica, klasztor 307, 310, 311, 314.
Kapitulna biblioteka w Krakowie zob. Zbiory biblioteczne.

Kapitulne archiwum w Krakowie zob. Zbiory archiwalne.
Kapituła krakowska 63, 86, 88, 89, 103, 111, 134, 156, 212, 213, 221, 222, 254, 256, 265, 380, 417, 418; dokumenty 370; herb 227; prokurator zob. Bodzenta.
Kapitułka, część Zielonek 266.
Kapituły generalne i konwentualne w Bielanach 50.
Kaplice:
Bejsce, Firlejów 69 (nota).
Bielany: Kościół klasztorny og. 9, 15, 16, 18, 19, 21, 39; kapl. św. Benedykta czyli królewska 18, 19—20, 49; Czartoryskich czyli św. Krzyża 18, 19, 23 (i nota), 24, 30, 50; Delpacych czyli św. Romualda 19, 20, 27; Jana Chrzciciela 9, 19, 21—23, 29; św. Józefa 19, 25, 27; Lubomirskich czyli św. Sebastyana 7, 18, 19, 22, 23 (i nota), 27, 29; św. Michała czyli Miłosierdzia 19, 27; św. Piotra 19; Zwiastowania 19. — Kapl. u wjazdu 50.
Boleń, słup przydrożny 61.
Bronowice małe, domowa we dworze 71.
Bronowice wielkie, mała 72.
Czernichów, dawna (= pierwotny kośc.) 73, 74; przy kościele paraf. 74.
Czernichówek, Różańcowa 78.
Dąbie, słup przydr. 86.
Giebułtów 92, 94, 98.
Jeleń 413.
Kalwarya Zebrzydowska 398.
Karniowice, św. Magdaleny 103—109.
Kościelniki, ogrodowa, dziś altana 111, 113, 114.
Kraków: Katedra og. 384, 417; Batorego 387, 417; Gamrata 379, 387; Grota 391—392; Katarzyny św. 391; Maciejowskiego biskupa 384, 390, 417; św. Małgorzaty 391; Mansyonarzy 64; Olbrachta 391; Potockich 409; św. Stanisława 380, 388, 392; Szafrańców 390, 392; Świętokrzyska 380, 384, 385—386, 390, 417, 421; Tomickiego 386; św. Wawrzyńca 384; Zawiszów 392; Zebrzydowskich 392; Zofii królowej czyli Wąsowiczów 378, 381, 384—386, 390; Zygmuntowska 261, 263, 392, 410, 417. — Kośc. B. Ciała, bracka 410; M. Boskiej 410. — Kośc. Dominikanów, Lubomirskich 218, 405; Myszkowskich 415—416. — Kośc. Karmelitów na Piasku, M. Boskiej 35. — Kośc. św. Krzyża 429. — Kośc. P. Maryi i wieża Maryacka 357, 360.
Krosno, kośc. Franciszkanów, Oświecimów 23, Różańcowa 399.
Krzesławice, Jana Chrzciciela dawna 115.
Liszki, dawna 116.
Łobzów, dawna 120.
Melsztyn, zamek 412.
Modlnica 126, 127, 128, 129, 130, 131 (nota), 132, 133; św. Wojciecha dawna 94, 125, 132—133.
Mogiła: Dawna św. Bartłomieja 135. — Dawny kośc. klaszt. 142. — Dzisiejszy kośc. klasztorny i klasztor, og. 141, 147, 152—153, 180, 366; św. Bernarda 143, 144; bliźnie 144, 147, 152, 161, 169, 174, 177, 182, 183, 366; Jezusa Ukrzyżowanego, czyli Żółtowskich 155, 157, 165, 168, 169, 182 (nota); św. Krzyża 143, 166, 167, 171; opactwa nowego 176; pryora 155; narożna między klaszt. a opactwem 173, 174, 178, 188, 375.
Morawica, zamkowa dawna 197.
Nowa wieś, słup przydr 366.
Oświęcim, kośc. podominik., św. Jacka 401.
Prądnik biały, biskupia 215.
Prądnik czerwony, figura przydr. 217.
Prądnik dominikański, śś. Jana Chrzciciela i Ewangelisty 218—221
Ruszcza, dawna 236, 238.
Rybna, dawna 252.
Rzeszów, kośc. Bernardynów, P. Jezusa 421.
Sikornik przy Zwierzyńcu, kapl. św. Bronisławy 288 (nota), 310, 317—318.
Wiśnicz, zamkowa 376, 419, 422, 423, 424.
Witkowice, św. Magdaleny 257—259.
Zielonki, na kolumnie 275—276.
Zwierzyniec, św. Bronisławy zob. wyżej Sikornik; dawna w miejscu kośc. św. Salwatora 278.
Kapucyni w Sędziszowie 321.
Kapy:
Bielany 45.
Górka kościelnicka 101 (nota).
Liszki 117.
Mielec, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Mogiła: Kośc. paraf. 139. — Kośc. klaszt. 171—172; dawne Wołuckiego i Wężyka 173.
Nawojowa, Pilzno, Rożnów — obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Skrzyszów, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Tarnów, Muzeum dyec., z Mielca 338, Nawojowej 338, Pilzna 338, Rożnowa 338, Skrzyszowa 321, Trzesówki 338 i Wojnicza 338.
Trzesówka pod Kolbuszową, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Wojnicz, kollegiata, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Zielonki, dawne 275.
Karczma:
Półwsie Zwierzynieckie, Pańska 211.
Prądnik biały, dawna 215.
Prądnik czerwony »Pocieszka« 217.
Zwierzyniec, dawne z r. 1254, Ostrigonka i Krethchowek 277.

Karczmarz z Garlicy, Bernard 88 (1429); z Półwsia Zwierzynieckiego 211 (1374).
Kardynałowie:
Denhof Jan Kazimierz, opat mog. 134 (1683, 1697), 141 (1670), 144 (1667, 1669—1697), 174, 188.
Dunajewski Albin 379.
Idzi 115 (1105), 216
Maciejowski Bernard 7 (1606), 38 (1609), 93 (1604).
Oleśnicki Zbigniew 134 (1431), 135 (1442), 138, 143 (1447), 157 (1447), 207 (1442), 385.
Passioneus 39 (1743).
Radziwiłł Jerzy 288 (1600, 1608?, nota).
Karmański Jan, właść. Aleksandrowic 2 (XVI w.).
Karmelici:
Czerna 36, 374.
Kraków, Piasek 35, 217.
Karmelitantki w Krakowie 52.
Karmelitów Prądnik zob. Prądnik Karm.
Karnewo, średn. = Karniów.
Karniowice 1, 53, 103—109.
Antependyum marmurowe 104, 105—106.
Dwór 103.
Dziedzice 103.
Kaplica św. Magdaleny 103—109; dach 104; framuga 105; kopuła i latarnia jej 105; główne odrzwia 104; okna 105; posadzka 105; wejście 104, 105, 106; wnętrze 104—106.
Kopiec na folwarku »Góry« 109; krzyż dawny 109.
Kropielniczka 105.
Krzyż dawny na folw. »Góry« 109.
Kula żelazna i marmurowa w ścianie kapl. 104.
Nagrobki, Bartynowskiego 109 (1839); Chrostkoviusa 107 (1649); Mieroszowskiej hr. 109 (1877); Paczanowskiego 108 (1667); Pisarskiego 108 (1673).
Napisy, na nagrobkach 107—108; pamiątkowe og. 104; pamiątkowy (odpust) 107 (1666); ku pamięci Lubomirskiego 109 (1675); restauracyjny 109 (1859).
Obraz ołtarzowy dawny 105.
Ogród dworski 103, 109.
Ołtarze 105, 107; św. Magdaleny 107.
Rzeźby, fragment 104; antependyum zob. wyżej.
Karniów 1, 110.
Ansa lunata, naczynie, obecnie w Akad. Umiej. krak. 110.
Dziedzice 110.
Popielnica, obecnie w Akad. Umiej. krak. 110.
de Karniów Nicolaus 110 (1399).
de Karniów Petrus 110 (1422).
Karol XII, król szwedzki 8 (1706).
Karol Ferdynand, królewicz, opat Cyst., biskup płocki i wrocławski 134 (1655), 144 (po 1650), 164, 171 (1650—1655).
Karol lotaryński 249 (XVII w.).
Kartusz barokowy z blachy złoconej z Łobzowa, obecnie w Muz. Czart. 121 (1604).
Kartuzi, fundacya Długosza w Prądniku lub Bielanach 6, 7, 216.
Karyatydy hermowe, rzb. w Branicach 67.
Kasa bracka w Wieliczce 430.
Kasa miejska w Pilznie 376.
Kasa Oszczędności w Krakowie 429.
Kasa Tow. zaliczkowego w Zakliczynie 412.
Kasina wielka, obr. tryptykowe, obecnie w Muz. dyec. tarn. 322—323, 402; wotywny 323.
Kasztelanowa
konarska zob. Dąbska Anna z Drozdowa.
krakowska zob. Branicka Elżbieta.
łęczycka zob. Dąbska Anna z Drozdowa.
sądecka zob. Wodzicka Konstancya z Dębińskich.
Kasztelanowie
biecki, Branicki Jan 69 (1603), 70; Jan, syn Bonara 3 (ok. 1550).
inowłodzki, Kadzidłowski Albert 48.
konarski, Dąbski z Lubrańca 84.
krakowscy, Bonar Seweryn 3 (ok. 1540); Dębieński Walenty 391; Jakób z Dębna 140 (1481), 143 (ok. 1480), 155 (1481), 156, 167, 184; Jan z Tęczyna 194 (1402), 265 (1399); Jan z Tęczyna 103 (ok. 1470); Klemens z Ruszczy 63 (1250), 64, 236 (1241, 1250, 1251, 1252); Nawoj z Morawicy 194 (1304, 1320—1330); Zbaraski Jerzy 43, 48 (1631).
lubelski, Dobiesław z Wiśnicza (Kmita) 103 (1470).
lwowski, Stanisław Tęczyński 194 (1553 1559).
małogoski, Lubomirski Sebastyan zob. Lubomirski; Stras de Kościelniki 110, 111 (1384, 1389, 1400, 1395); Wiktoryn z Sienna 260 (1494, 1526, 1528, 1534).
oświęcimski, Bonar Jan 3; Grodzicki Stanisław 166.
połaniecki, Jan 6 (1445), 72 (1453); Piotr z Chełmu 6 (1445), 72 (1442), 260 (1443—1454).
radomski og. 110 (1581); Grzegorz z Branic 65 (1437, 1456, 1452), 365 (1449).
rozpierski, Dobiesław z Kurozwęk 205 (1480, 1485), 254.
sandomirski, Krzesław 124 (przed 1399); Lubomirski Sebastyan zob. Lubomirski.
sądecki, Wodzicki Piotr 111; Morsztyn Andrzej Michał 111 (1740).
sieradzki, Mikołaj z Kurozwęk 122 (1473, 1487, 1488).
sierpski zob. Goślicki Walenty.
spiski zob. Lubomirski Sebastyan.
wiślicki, Jan 2 (1402); Ostafiej ze Sprowy 167 (1350), 181 (1350, i nota);

Rojowski Jakób 19, 35 (nota 1703), 300 (i nota).
wojnicki, Lubomirski Seb. zob. Lubomirski; Ossoliński Mikołaj 2 (1449); Zawisza 206 (XIV w.).
zawichojski, Imram z Pleszowa 206 (1384, 1386, 1395—1402); Jordan Achacy 335 (1544).
żarnowski, Branicki Jan 69 (1603), 70.
Katakumby
Bielany, kościół 18, 19, 33.
Kraków, kośc. B. Ciała (piwnica grobowa) 410.
Morawica, pod plebanią 204.
Rzym, og. 204.
Katalog archiwum kapit. krak. 409.
Katarzyna św. (nieokreślona bliżej) obr. 284 (nota), 323; rzb. 336.
Katarzyna św. aleksandryjska obr. 331, 340.
Katarzyna św. sieneńska obr. 209, 220.
Katarzyna austr., żona Zygm. Augusta 3 (1553).
Katarzyna II, carowa 114 (1787).
Katarzyna, wdowa po Hanku z Chełmu 72 (1398), 260 (1398).
Katarzyna, wdowa po Peszku Wenrich 216 (1389).
Katarzyny św. kapl. na Wawelu 391.
Katarzyny św. kośc. w Krakowie zob. Kościoły.
Katedra kamieniecka, dzwon z Mogiły 193.
Katedra krakowska zob. Wawel.
Katona dzieło »De re rustica«, wyd. z 1472 r., w Mogile 191.
Kaufman Paweł, mieszcz krak. 125 (1515).
Kawaler jerozolimski zob. Henik Paweł.
Kawaler ord. Legii honor. i Krzyża polsk. zob. Dębicki Ludwik, kapitan; kawaler ord. Orła białego zob. Czartoryski August Aleksander. — Por. także Ordery.
Kawiory (miejsce) og. 291.
Kazamaty w Wiśniczu, zamek 419, 424.
Kazanie ś. Jana Chrzc. na puszczy obr. 219.
Kazimierczyk Stanisław zob. Stanisław.
Kazimierz ś. obr. 138, 199, 252.
Kazimierz Wielki, król polski 63, 85 (1348), 115 (1356, 1363), 118 (1367), 119 (1357), 120 (1367), 121, 134 (1356), 142 (1349, 1350), 143, 194 (1366), 252 (1363), 264 (1358), 265 (1338, 1367), 366, 370 (1340)
Kazimierz Jagiellończyk 6 (1487), 7 (1480), 63 (1464), 72 (1468), 73 (1456), 86 (1464), 115 (1456), 118, 221 (1464), 256 (1464).
Kazimierz, przedmieście w Krakowie 287, 376, 410, 428.— Zob. także Kraków.
Bożnica 428.
Godła dawne (herb) 410.
Konwisarz zob. Stefcowicz Marcin.
Kościół B. Ciała i ś. Katarzyny zob. Kraków.
Mieszczanin kazimierski zob. Petreni.
Uniwersytet dawny 376.
z Kazimierza Stanisław bł. zob. Stanisław Kazimierczyk.
Kącka zob. Kątska.
z Kątów Kątska zob. Kątska.
Kątska Dorota z Kątów, ksieni na Zwierzyńcu 278 (1622), 280, 285 (1622), 287 (1600), 288 (1604), 288 (1608, nota), 293, 294 (1613), 295, 301, 304—305 (1600), 309; portret w klasztorze zwierzynieckim 309.
Kempieńska Karolina 123 (ok. 1811).
Kielce, kościół 178.
Kielesiński, rytownik 236.
Kielichy:
Bielany 39—40.
Bolechowice, dawny 53.
Czarna pod Kolbuszową, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Czernichów 76.
Czulice 84.
Górka kościelnicka, styl Louis XVI, 100
Kraków, kośc. ś. Anny, z grobu Opatowczyka 370.
Liszki 116.
Łękawica, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Modlnica 131.
Mogiła, kośc. klasztorny 169 — 170; dawne 171; Ciołka 171.
Morawica, dawne 200.
Raciborowice 234—235; dawne 235.
Radomyśl, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Rybna 253.
Tarnów, Muzeum dyec., z Czarnej, Łękawicy, Radomyśla 321.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 311—312.
Kiełczewscy, właśc. Woli Just. 260 (1850).
Kijowski biskup nom. zob. Załuski Józef.
Kinga ś., żona Bolesława Wstydl. 142 (nota, 1243), 143 (nota, 1266), 216 (1275), 284; obr. 284.
Kinkowski Jan, majster budown. 7 (1618).
Kirchmajer Jan Kanty, sędzia pokoju okręgu mogilskiego, nagr. w Pleszowie 210 (1831).
Kirchmajer Mateusz, nagr. i portret na blasze w Pleszowie 210 (1834).
Kirchmajerowie, właściciele Pleszowa 207.
Kissling Jan, sołtys 72 (1506, 1522).
Klara, córka Grzegorza z Morawicy 194 (1335).
Klara, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1366).
Klaryski
Kraków, ś. Andrzeja 259, 265; Hanka de Gyrnkow 259 (1389); Małgorzata de Cztbiersko 259 (1389).
Stary Sącz 393.

Klasztory (por. Eremy, Krużganki):
Bielany, Kamedułów 7 — 9, 34, 37, 45—50. 52, 197, 257.
Bieniszew, Kamedułów 48.
Busk, Norbertanek 314.
Czerwińsk, Norbertanek 314.
Dzików, Dominikanów 393.
Fontenay w Burgundyi, Cystersów 146.
Haina (Prusy), Cystersów 146.
Kacice, Cystersów 140.
Kraków: Augustyanów (ś. Katarzyny) 414, 428, 429; Braci ś. Ducha 212; Dominikanów 86, 205, 216, 375, 400, 405, 411, 414; Franciszkanów 190, 216; Kanoników laterańskich B. Ciała 374, 410, 414, 422; Klarysek ś. Andrzeja 265; Norbertanek zob. niżej Zwierzyniec; Wizytek 90.
Lubiąż, Cystersów 140 (i nota).
Miechów 110, 115.
Mogiła, Cystersów 63, 85, 90. 115, 133, 134, 135, 140 — 193, 206, 373, 374, 275, 399, 405, 406, 411.
Oświęcim, Salezyanów, podominikański 313 - 353, 398.
Pinczów, Norbertanek 314.
Płock, Norbertanek 314.
Pożajście, Kamedułów 47.
Prandocin, Cystersów 140.
Prądnik biały, ś. Ducha dawny 212.
Rytwiany, Kamedułów 48.
Sędziszów, Kapucynów 321.
Staniątki, Benedyktynek 53.
Stary Sącz, Klarysek 393.
Szczyrzyc, Cystersów 140 (nota), 409.
Tyniec, Benedyktynów, dawny 2, 71, 73, 115, 116, 194, 216, 217, 252, 424.
Walditz 7.
Warszawa, Kamedułów 47.
Wrocław, ś. Wincentego 286.
Wygry, Kamedułów, 47.
Zwierzyniec, Norbertanek 6, 7, 85, 88, 115, 124, 211, 259, 276, 278, 285, 286—288, 290, 301—315, 367; męski dawny 286, 287, 301, 303; dawny przy kośc. ś. Salwatora 278. 287.
Klatka schodowa
Kościelniki, pałac 113.
Kraków, wieża Maryacka 359.
Mogiła, klasztor 174, 175.
Morawica, plebania 202.
Zwierzyniec, klasztor, schody główne 308; probostwo 303.
Klaustrum na Zwierzyńcu 287.
Klauzura na Zwierzyńcu, klasztor 287, 291, 292, 307.
Klejnoty w kośc. klaszt. w Mogile 170.
Klemens z Branic, camerarius crac. 64 (1351, 1353).
Klemens z Branic 64 (1347).
Klemens, comes, syn Sulisława woj. krak. 63 (1250).
Klemens, prokurator de Wola Chełmska 260 (1466).
Klemens, przeor Kamedułów na Bielanach 39 (1743).
Klemens z Ruszczy, syn Sulisława, kaszt. i wojew. krakowski 63 (1250), 64, 236 (1241, 1250, 1251, 1252).
Kleofas ś. obr. 325.
Kleparz, przedmieście krak. 213, 376. Ratusz dawny 376.
Kleryk moguncki zob. Bekenhub.
Kleszczów, grób pogański 205 (Por. Morawica).
Klewań, majętność Czartoryskich 198.
Klęczniki drewn. w kośc. klaszt. na Zwierzyńcu 299.
Klima Teofil 374, 408.
Klin z rogowca z Batowic, obecnie w Gab. archeol. uniw Jag. 6.
Klinkowice, pieczęcie i herb 350.
Klucze sklepienia zob. Zworniki.
Kluczowska Anna 366 (1550, 1569).
Kluszewski Jacek, starosta brzegowski 212 (1790), 367.
Kładzko 349—350; pieczęcie 350; herb 349—350.
Kłódki w Muz. dyec. tarn. 342.
Kmita Dobiesław z Wiśnicza, kaszt. lubelski 103 (1470).
Kmita Piotr z Wiśnicza 392, 408; pomnik w katedrze krak. 392, szafa na Sakrament z 1544 r. w kat. krak. 408.
Kmitowie og. 103, 260 (nota).
Knaus Karol, architekt 374.
Knoth Jakób, kan. krak. 254 (XV w.)
Koadjutor mogilski zob. Denhof Jan Kazimierz.
Kobierce zob. Dywany.
Kobiernice, zameczek Wołek zob. Wołek.
Koburger, wydawca 190 (1477, 1483), 191 (1495).
z Kobylina Stanisław zob. Stanisław.
Kobylski Mikołaj 88 (1481), 89.
Kocaj Aleksander Dr. 376.
z Kochowa Justyna Oraczowska zob. Oraczowska.
Kociołki zob. Kotły.
Kocmyrzowska kolej 85.
Koelhoff Jan, inkunabuły 190 (1458).
pod Kolbuszową Czarna zob. Czarna.
pod Kolbuszową Trzesówka zob. Trzesówka.
Kolej kocmyrzowska 85.
Kollegiata:
Kraków, ś. Anny 142, 267.
Ruszcza 237, 244, 249.
Sandomierz 216.
Wojnicz 341, 342.
Kollegium prowincyonalne w Mogile 142 (1708 - 1786), 190.
Kolonia, inkunabuły Koelhoffa w Mogile 190 (1458).
Kolonista Juani de Modlnica 124 (1388).
Kolumna przyścienna rom. w Balicach 3, 4.
Kolumna romańska w Paulinzelle 4 (XII w.).
Kolumny przydrożne zob. Figury i słupy architektoniczne.
Kołaczyce, księgi i dokumenty 376.

Kołatka
Branice, drzwi lamusa 70.
Kraków, kośc. P. Maryi 169 (nota).
Mogiła, kośc. paraf., drzwi połudn. 140; kośc. klaszt., drzwi zakr. 169.
Koło polskie w Wiedniu (Rada państwa) 429.
Komendatarya w Mogile 142 (1586).
Komentarz do Augustyna ś. w Mogile 191 (1473).
Kominki
Bielany, klasztor, dawny 45; obecny w mieszkaniu Wolskiego 45.
Branice, lamus 67—70.
Brzezie 365.
Łobzów, pałac, dawne 120.
Mogiła, w pałacyku opata 188.
Prądnik biały, dawne 215.
Kominy
Branice, w piwnicy lamusa 66.
Wiśnicz, zamek, przetorowe 423.
Komisarz biskupi, Pawłowski Józef 300 (1844).
Komisya centralna konserwatorska we Wiedniu zob. Koserwatorskie urzędy.
Komisya historyi sztuki 428
Komitet redakcyjny publikacyi o Wawelu 394, 395, 396 i nast., 424, 425.
Komitet restauracyi kośc. ś. Wojciecha w Krośnie 412.
Komitet restauracyi kośc. katedralnego na Wawelu 377, 378, 381, 418.
Komoda w zakr. kośc. klaszt. na Zwierzyńcu 298.
Komora rosyjska 61.
Komornicy
Jan Świder z Modlnicy, krakowski 125 (1469, 1481, 1487).
Klemens z Branic, krakowski 64 (1351, 1353)
Pawęcki Wawrzyniec, krakowski i proszowski 97 (ok. 1610).
Piasecki Remigian, sanocki 165.
Zabielski Jan, chęciński 19, 32 (1700), 33.
Komorowski ks., poseł do Rady P. 429.
Komorowski, pozłotnik 398.
Komorowski Adam, prymas nom. 8 (1749).
Konarska kasztelanowa zob. Dąbska Anna z Drozdowa.
Konarski kasztelan, Dąbski z Lubrańca 84.
Konarski Piotr, kanonik krak. 256 (1535).
Konfederacya barska 8 (1769—1771), 213 (1771).
Konicz Tadeusz, malarz 310 (1759), 380.
z Koniecpola Jakób, prob. ś. Floryana w Krakowie i star. sieradzki 103 (1470), 260 (1474, 1493).
z Koniecpola Jakób, dziedzic Karniowa i Górki 99 (XV w.), 110.
Koniecpolscy, synowie kanclerza og. 260 (1474).
Koniecpolska Dorota z Sienna, żona kanclerza 260 (1466).
Koniecpolska Nawojka 110 (1531); por. Moszyńska.
Koniecpolski Jakób zob. z Koniecpola Jakób.
Koniecpolski, kanclerz w. kor. 260 (ok. 1460).
Koniecpolski Stanisław, właśc. Karniowa 110 (1498).
z Koniecpolskich Nawojka Moszyńska, wdowa po Macieju 260 (1494); por. Koniecpolska.
Konopka Antonina w Modlnicy 125.
Konopka Józef, łowczy sanocki, nagr. w Modlnicy i portr. blaszany 131 (1811).
Konopka Teresa ze Skotnickich, żona Józefa, nagr. w Modlnicy i portr. blaszany 131 (1801).
Konopkowie, właśc. Modlnicy 125, 128, 132; dwór ich 132.
Konrad mazowiecki 53, 64.
Konserwator generalny, delegat Komisyi centralnej, Riegl 419, 420, 421.
Konserwatorowie Galicyi wschodniej og. 427.
Finkel Ludwik, przewodniczący Grona 416, 417, 420.
Łoziński Władysław 379, 393, 416.
Wojciechowski Tadeusz 425.
Konserwatorowie Galicyi zachodniej:
Bieńkowski 373, 381, 403, 408.
Bobrzyński Michał 381, 396.
Chmiel Adam 129 (nota). 343 i nast., 370, 375, 376, 377, 381, 393, 394, 395, 399, 400, 403, 404, 405, 408, 409, 411, 414, 420, 422, 424, 425, 426, 427.
Dydyński Maryan 369, 373, 374, 375, 399, 404, 405, 411, 412, 430.
Estreicher Stanisław 409, 414, 415, 425.
Hendel Zygmunt 356, 371, 373, 374, 375, 376, 393, 395, 398, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 421, 422, 423, 426, 427, 428.
Kopera Feliks 356, 421, 425, 426, 428, 429, 430.
Krzyżanowski Stanisław, sekretarz Grona, 351, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 381, 393, 394, 395, 399, 400, 401, 407, 409, 411, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 422, 425, 426, 427.
Kutrzeba Stanisław 414, 421, 424.
Lepszy Leonard 319, 320, 371, 373, 374, 377, 378, 393, 394, 395, 397, 402, 404, 405, 406, 407, 409, 411, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 422, 426, 427, 428, 429, 430.
Łepkowski Józef 1, 21 (nota, akta), 309; zresztą cytowany na wielu miejscach.
Łuszczkiewicz Władysław 294, 304, 369, 371, 398.
Odrzywolski Sławomir 343, 356,

369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 379, 381, 382 (nota), 393, 395, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 415, 417, 418, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 430.
Ossowski Godfryd 109.
Pagaczewski Julian 27, 46, 158, 218, 222. 373, 421, 427, 428.
Piekosiński Franciszek 142, 370, 421.
Sokołowski Maryan 356, 371, 377, 378, 379, 400, 405.
Stryjeński Tadeusz 3, 4, 356, 371, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 393, 395, 396, 398, 399, 400, 401, 404, 405, 406, 407, 410, 412, 413, 414, 415, 419, 426, 428, 429, 430.
Tomkowicz Stanisław, przewodniczący Grona 343, 344, 345, 347, 356, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 393, 394, 395, 396, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426 427, 428, 429.
Ulanowski Bolesław 396, 409.
Konserwatorskie urzędy
Grono konserwatorów Galicyi wschodniej 370, 407, 415, 416, 417, 420, 421, 427, 429; konserwatorowie zob. wyżej Konserwatorowie Galicyi wsch., prezydyum 407, 416; sprawa organizacyi 407, 417, 420—421, 427, 429; zjazdy zob. Konserwatorskie zjazdy.
Grono konserwatorów Galicyi zachodniej 320, 356, 369—430; członkowie zob. wyżej Konserwatorowie Galicyi zach.; prezydyum 372, 405, 407, 416; regulamin 371--372; protokoły z posiedzeń 369—430; sprawa organizacyi 407, 417, 420—421, 427, 429; pismo do Komisyi centralnej z d. 9 sierp. 1902, str. 401; zjazdy zob. Konserwatorskie zjazdy.
Komisya centralna wiedeńska 363, 370, 371, 373, 378, 401, 403, 407, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 421, 423, 427; pismo do Ministerstwa rolnictwa w sprawie archiwum w Niepołomicach 414; pismo do Namiestnictwa w sprawie kośc. Salezyanów w Oświęcimiu 415; pismo w sprawie zamku w Wiśniczu 423; pismo w sprawie Teki 373; pismo w sprawie kośc. w Radłowie 415; pismo w sprawie obrazu przeworskiego 371; pismo w sprawie stosunku Gron do Komisyi 420; pismo w sprawie odnoszenia się do Komisyi 370.
Komisyi centralnej delegat zob. Konserwator generalny Riegl.
Konserwatorskie urzędy, projekt organizacyi 420—421 (Denkmalamt i Denkmalrath).
Konserwatorskie urzędy w Czechach i Prusach 420.
Konserwatorskie zjazdy
Zjazd IV w Przemyślu 22 i 23 maja 1904 r. str. 407, 415, 416, 417, 420, 421 (i nota), 427.
Konstancya (miasto), sobór 134.
Konstancya Austryacka, żona Zygm. III, 38 (1609), 121 (1605); pogrzeb 121 (1633).
Kontyna pogańska na Zwierzyńcu, dawna 278.
Kontrakty (archiwalia) w Kościelnikach 113.
Konwersek nowicyat w klaszt. na Zwierzyńcu 307.
Konwisarze zob. Odlewacze; konwisarz kazimierski zob. Stefcowic.
Kończyce 110.
Kopaniec (Kopań), przedhist. nazwa Mogiły (?) 133.
Kopań zob. Kopaniec.
Kopecz (Kopeć) Jakób, pleban w Górce kościelnickiej 99 (1526).
Kopera Feliks dr., dyrektor Muz. narod., konserwator 356, 421, 425, 426, 428, 429, 430.
Kopia z Rubensa «Zdjęcia z krzyża» w Modlnicy 128.
Kopiarz dokumentów w Pleszowie 211 (od r. 1425).
Kopiec (por. Kurhan).
Dziekanowice 63, 87.
Karniowice, na folwarku «Góry» 109.
Łobzów 121.
Mogiła Wandy zob. Mogiła Wandy.
Kopiec Kościuszki 291, 315, 317, 318.
z Koprzywnicy Marcin zob. Marcin.
Kopuła
Bielany, kapl. ś. Sebastyana 22—23.
Karniowice 104, 105.
Kraków: Katedra, kapl. Potockich 409, 410; kapl. Tomickiego 386; kapl. Zebrzydowskiego, dawna 392; wieża Zygmuntowska 383. — Kośc. Dominikanów, kapl. Myszkowskich 416. — Kośc ś. Piotra 405.
Krosno, kapl. Oświecimów 23.
Prądnik dominikański, kapl. 218, 219.
Wiśnicz, kapl. zamkowa 419.
Zwierzyniec, kośc. ś. Małgorzaty 315.
Kopycieńska Apolonia, nagr. w Ruszczy 250 (1832).
Kopycieński Sebastyan, nagr. w Ruszczy 250 (1832).
Kopystyński ze Lwowa 388.
Korczyn nowy zob. Nowy Korczyn.
Korespondencye (archiwalia) w Kościelnikach 113.
Korona wieży Maryackiej 357.
Koronacya M. Boskiej obr. 116, 229, 331—332, 429.
Koronki architektoniczne:
Kraków, katedra, kamienne 384; wieża Maryacka, dach 360.
Koronki haftowe:

Bielany 43, 44, 45.
Górka kościelnicka 101.
Modlnica 132.
Mogiła, klasztor 172.
Koronny marszałek zob. Marszałkowie.
Korony dawne z obr. M. Boskiej w Bolechowicach 53.
Korwin herb 255.
Korytarze (Por. Krużganki).
Bielany 8.
Kościelniki, podziemny 114.
Mogiła, klasztor 141, 185, 189, 190; zob. także Krużganki.
Morawica, pod plebanią 203—204.
Stary Sącz, klaszt. Klarysek 393.
Zwierzyniec, klasztor 287, 296, 306, 307, 308, 310; do baszty fortyfikacyjnej 306; w dziedzińcu środkowym 306; obok sali rekreacyjnej 307; parterowe 308; wirydarza mniejszego 308.
de Korzekwa Zaklika, właść. Giebułtowa 90 (1398).
Korzeniowski Józef dr., kustosz Bibl. uniw. lwow. 138 (nota).
Korzkyew, nazwa Góry 90.
Kosocice, kurhan, wały fortyfikacyjne, urny 411.
Kossakowski, bisk. krak. 212 (1793).
Koszary wojskowe w Prądniku 367.
Koszczelnik, średn. = Kościelniki 110.
Kościelecki Jan, podkom. krak. 206 (1540).
Kościelnicka Górka zob. Górka kośc.
Kościelnicka pani, naturalna córka Kazimierza W. 264.
Kościelnicki las, wieś 263.
Kościelnik przysiołek 99.
z Kościelnik Goworek 110 (1369).
z Kościelnik Jan Gut 110 (1381).
Kościelniki 1, 99 (i nota), 102, 110—114, 263, 399.
Altana w ogrodzie (dawna kaplica) 111, 113, 114; dach chiński 113; odrzwia 113.
Archiwalia 99 (nota), 111, 112, 113.
Archiwum zob. Zbiory archiwalne.
Balustrada ogrodowa, obecnie w Górce kośc. 102, 112.
Biblioteka zob. Zbiory biblioteczne.
Bramy, frontowa pałacu 111, 112; wjazdowa do dziedzińca 113—114; inna brama 114.
Cmentarz 112.
Druki z XVI i XVII w. 113.
Dwór dawny 111.
Dziedzice dawni 101 (nota), 110—111.
Dziedziniec folwarczny 114; frontowy 113, 114.
Fontanny ogrodowe 111; zob. niżej Pomnik.
Inwentarze 113.
Kanał do Wisły 111.
Kaplica dawna, dziś altana 111, 113, 114; zob. wyżej Altana.
Kontrakty w archiwum 113.
Korespondencye w archiwum 113.
Korytarze podziemne 114.
Kraty balkonu pałacowego 111, 112; bramy 111.
Meble w saloniku pałacu (styl Louis XVI) 112.
Monety z czasów J. Kazimierza i Sasów 114.
Napisy, brama pałacu 112 (1708); na pomniku St. Augusta 114 (1787).
Obicia jedwabne ścian saloniku 112.
Obrazy, malowidła historyczne na ścianach w pałacu, dawne 112; widoki Kościelnik i pałacu Potockich w Krakowie 113.
Ogród pałacowy 102, 111, 113 - 114; angielski 112, 113—114; włoski dawny 111, 112. Zob. niżej Okrąg na kwiaty, Pomnik i Taras.
Okrąg na kwiaty w ogrodzie 113.
Ołtarz z 1708 r. z dawnej kaplicy 111.
Pałac 111—113, 114; drzwi 112; fasada 112; ganek z podjazdem 112; ganek z balkonem 111, 112; hala wchodowa 112; łazienka 112; nyża z ołtarzem 111; odrzwia i 111; oficyny 114; piec kaflowy w saloniku 112; pokoje 112; pokój Scypionów 112; salon wielki 111, 112; salonik z urządzeniem w stylu Louis XVI, 112.
Piwnice pod dziedzińcem frontowym 114.
Pomnik pobytu Stan. Augusta 112 (nota), 114 (1787).
Portrety, nieznanego młodzieńca 112—113 (Wodzickiego Piotra?); Mniszcha Józefa 112; Morsztyna 112.
Postumenty kamienne w ogrodzie 113.
Ramy obić rzeźbione w saloniku 112.
Rękopisy w archiwum 113.
Rzeźbione orły na bramie wjazdowej i lwy na innej bramie 113—114; dawny posąg Bachusa 111; ramy płycin w saloniku pałacu 112.
Stół konsolowy w saloniku 112.
Taras ogrodowy 112, 113.
Widoki Kościelnik 113; pałacu Potockich w Krakowie 113.
Zbiory zob. wyżej Archiwalia, Zbiory archiwalne i biblioteczne.
Zwierzyniec 111.
Kościoły:
Balice, dawny 3.
Biecz, parafialny 371, 410, 411.
Bielany, Kamedułów 7—50, 205, 257, 300 (nota).
Bobowa 337.
Bochnia, paraf. 335, 404.
Bolechowice 53—60, 267
Bruśnik 320.

Kościoły (ciąg dalszy)
Czchów 413.
Czernichów 73—78; dawny 73.
Czulice 80—85; dawny 80.
Dębno pod Wojniczem 222, 267, 404, 406, 407, 408.
Domosławice 323, 329, 403, 412.
Dziekanowice 369—370; dawny romański 370
Giebułtów 90—99; dawny 90, 91.
Góra ś Marcina pod Tarnowem 325, 332, 402, 403.
Górka kościelnicka 99—102, 263.
Gwoździec pod Tarnowem 322.
Jeleń 413.
Jędrzejów 169 (nota).
Kielce 178.
Krakowiec 207.
Kraków og. 35 (nota), 128, 157, 300 (nota), 308, 373. — Katedra 4, 63, 103, 156—157. 178, 213, 265, 277, 370, 373, 377—393, 409—410. 417—418. — Kość. ś. Andrzeja 259, 401. — Kość. ś. Anny 91, 92, 138, 142, 169, 255, 267, 271, 370, 411. — Kość. B. Ciała 374, 375, 409, 410, 415, 422. — Kość. Dominikanów 218, 374, 398, 404, 405. 415. — Kość. ś. Filipa, dawny 128. — Kość. ś. Floryana 103, 169 (nota), 260, 374. — Kość. Franciszkanów 147, 359, 402, 425. — Kość ś. Idziego 426, 427. — Kość. ś. Jerzego na Wawelu, dawny 71, 72, 254. — Kość. Karmelitów na Piasku 35 (nota). — Kość. ś. Katarzyny 401, 406, 428, 429. — Kość. ś. Krzyża 212, 375, 429. — Kość. ś. Marka 35, 169 (nota), 365, 406. — Kość. P. Maryi 71, 117, 132, 139, 169 nota, 172, 173, 205, 213, 254, 314, 355—364, 374, 376, 399, 400, 413. — Kość. ś. Michała na zamku, dawny 89. — Kość. ś. Mikołaja 85, 216, 217, 376. — Kość. Misyonarzy na Stradomiu 169 (nota), 366. — Kość. Pijarów 366. — Kość. ś. Piotra 375, 404, 405, 414, 416. — Kość. ś. Szczepana na Piasku 71, 72, 118, 205, 211, 253. — Kość. WW. Świętych, dawny 75 (i nota), 77 (nota), 116 (nota), 209.
Krosno, kość. Franciszkanów 399, 400, 401, 414; kość. paraf. 376, 400, 401; kość. ś. Wojciecha 412.
Krzeszów (pow. Żywiec) 422, 426.
Libusza 426, 430.
Liszki, obecny 115—118; dawny drewn. 115.
Lubiąż, Cystersów 147.
Lubzin 341.
Łazany 412.
Łęki 321.
Łomża, farny 359.
Mikluszowice 260 nota.
Modlnica 94, 125—133; dawny drewn. 125.
Mogiła: Kość. paraf. ś. Bartłomieja 134, 135—140, 143, 144, 192, 207. — Kość. Cystersów 133, 140—193, 366, 370, 375, 377, 400, 401, 404, 406. — Kość. klasztorny pierwotny 142, 143. — Kość. ś. Bernarda, dawny 143.
Morawica 194—204, 205, 366; dawny 196, 197.
Muszyna 322.
Niedźwiedź 337.
Niepołomice 393, 400, 403, 428—429.
Nowy Targ 407.
Olszyny, zburzony 336—337.
Olpiny 415.
Oświęcim, podominikański 343, 376, 398, 402, 404, 408, 415, 418—419, 421.
Petrykozy pod Opocznem 207.
Pilzno pod Tarnowem 323, 338, 402.
Pleszów 207—211; dawny 207, 208.
Pobiednik 263.
Przemyśl, katedra grecka 416; katedra łacińska 416.
Przydonica pod N. Sączem 408.
Ptaszkowa 337.
Raciborowice 86, 222—235, 256, 265, 267; dawny 222, 236.
Radłów 415.
Radomyśl 321
Ruszcza 236—252, 264.
Rybna 252—253; dawny drewn. 252.
Rzeszów, Bernardynów 421.
Rzezawa 335.
Rzym, św. Piotra i Pawła 37, 107; S. Maria Maggiore 39.
Schulpforte, Cystersów 147.
Sękowa, kość paraf. drewn. 427, 430; murowany 427.
Stary Wiśnicz 408, 416, 421.
Szczepanów 55, 222, 324, 326 327, 339—340, 402, 409, 416.
Środa, P. Maryi 359.
Tarnów og. 320, 323—324, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333—334, 403. — Katedra 335. — Kość. na Burku 325, 330.
Ujanowice 337.
Warszawa (Nowe miasto) 359.
Wieliczka, ś. Sebastyana 415, 426, 430.
Wilkowice, dawny i nowy 375.
Wiślica 235.
Wojakowa 416.
Zawada pod Dębicą 320.
Zielonki 254, 256, 265, 266—275.
Zwierzyniec: Kość. ś. Salwatora 72, 206, 211, 259, 276 (i nota), 277—286, 287, 291, 294, 298, 315. — Kość. klasztorny Norbertanek 129, 279, 286—301, 304, 305, 306, 307, 316. — Kościółek ś. Bronisławy na Sikorniku 288 (nota), 310, 317—318. — Kościółek ś. Małgorzaty 276 (nota), 288 (nota), 315—317. — Kość. dawny w miejscu ś. Salwatora 278. — Kość. dawny klasztorny 288.
Kościuszko Tadeusz 63 (1794), 87, 114 (1794), 286 (1794), 287 (1794), 291, 315,

376; kopiec pod Krakowem 291, 315, 317, 318; projekt pomnika w Krakowie 376; Tow. im. Kościuszki w Krakowie 376.
Koth, kanonik krak. (= Knoth?) 254.
Kotły
z Wężowej Góry 405.
Zwierzyniec, zakrystya kośc. klaszt. 301.
Kotowiccy 249 (XVII w.).
Kotwicz herb 67.
z Kotwiczów Katarzyna, żona Grzegorza Branickiego, starosty 69.
Kowalska starościna zob. Morsztynowa Barbara.
Kowalski, właśc. domu z rzeźbą Stwosza przy pl. Maryackim 402.
Kowalski starosta zob. Morsztyn Władysław.
Kownacki. fizyk z Wieliczki 399.
Kozackie wojny 108, 109.
Kozak ks., pleban w Domosławicach 412.
Kozłowscy 89.
Kozłowscy pod Krakowem 217.
Kozłowski Jan 217, 256 (1902).
Kozy, sufit polichromowany, obecnie w Muz narod. krak. 369.
Königsberg zob. Klinkowice.
Krajowe archiwum zob. Zbiory archiwalne — Kraków.
z Krakowa Mikołaj, Cysters zob. Mikołaj.
Krakowa okolice 36.
z Krakowa Ulryk, pleban Giebułtowa, bakałarz 92 (1460).
Krakowiec, kościoły 207.
Kraków (osobno zobacz Półwsie. Wawel i Zwierzyniec) 1, 2, 4, 5, 6, 8, 18, 20, 21, 33, 35, 36, 41, 43. 48, 49, 52, 53, 61, 63, 64, 65, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 81, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 99, 103, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 142, 143, 144, 147, 154, 156, 157, 160, 169, 172, 181, 185, 190, 192, 193, 194, 201, 205, 206, 209, 211, 212, 213, 215, 216, 217, 218, 221, 226, 230, 235, 236, 248, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 260, 263, 265, 266, 267, 269, 271, 276, 287, 290, 291, 300, 308, 314, 321, 323, 325, 335, 338, 343, 355–364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 381, 383, 384, 389, 393, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 405, 406, 409, 410, 411, 413, 414, 415, 416, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 429.
Administrator biskupstwa krak. zob. Oborski Mikołaj, Ogonowski Zygmunt, Poniatowski.
Akademia dawna zob. niżej Bibl. Jagiell. i Uniwersytet.
Akademia dzisiejsza zob. niżej Uniwersytet.
Akademia sztuk pięknych 376.
Akademia Umiej. og 376, 396; zob. nadto Zabytki i Zbiory.
Akta miejskie 360.
Akta włodarstwa klucza krak. 366.
Ambona w katedrze 389.
Antependyum w kośc. B. Ciała 410.
Antykwaryat Schwarza 343.
Archipresbiter krak. og. 71 (1404).
Archiwalia zob. Archiwalia.
Archiwum aktów dawnych, Brzezińskiego, Grona konserwatorów. kapitulne, klasztorne, krajowe, miejskie, zob. Zbiory archiwalne.
Arsenał Władysławowy przy ul. Grodzkiej, napis i portal 411.
Balustrada w domu Matejki 393.
Baszta pasamoników 371; zamkowa 382.
Biblioteka Jagiellońska, odrzwia wejścia z galeryi do czytelni 226.
Biblioteka Jagiellońska (jako zbiór) 73, 119, 212.
Biblioteka kapitulna 383—384.
Biskupi zob. Biskupi krakowscy.
Blanki na Wawelu 382, 383.
Błonie krakowskie 211, 290, 291.
Bożnica Izraela na Kazimierzu 428.
Brama Floryańska 371, 426, 427.
Budownictwo miejskie 355, 356, 427; dyrektor zob. Wdowiszewski.
Budynki dawne 376; przy kośc. ś. Idziego 427; przy kośc. P. Maryi (sgraffitta) 374; zresztą zob. niżej Dom i osobno Plac, Rynek i Ulice.
Burgrabia krak zob. Branicki Grzegorz, Janko i Szydłowski Paweł.
Cechowego malarstwa szkoła zob. Szkoła malarstwa.
Cegielnia miejska pod Dąbiem 85 (1573); w Przegorzałach 367.
Chorąży krakowski. Zegota z Morawicy 194 (1381).
Chorążyc krakowski, Zydowski 366 (1722).
Cmentarz 217.
Collegium maius zob. Uniwersytet.
Dom (por. wyżej Budynki) Czynciela, krata z XVII w. 393; dom Matejki, balustrada i krata z XVII w. 393; dom Sobieskiego, świecznik 129. — Zob. zresztą Plac Maryacki, Rynek i Ulice.
Dominikanie zob. Dominikanie.
Drukarze zob. Drukarze i nakładcy.
Druki krakowskie w Mogile 192.
Drzwi zob. Drzwi.
Dyecezyi krakowskiej administrator zob. Oborski Mikołaj, Ogonowski Zygm., Poniatowski.
Dyrekcya Kasy Oszczędności 429.
Dywany z kośc. P. Maryi, dziś w Gab. archeol. Uniw. Jag. 173.
Dzwony zob. Dzwony; odlewnie zob Odlewacze.
Epitafia zob. Nagrobki.
Fasady kościołów zob. Fasada.

Kraków (ciąg dalszy).
Figura w dziedzińcu klaszt. Karmelitanek na Wesołej 52.
Fortyfikacye starego Krakowa 269.
Franciszkanie zob. Franciszkanie.
Garnitur ornatów Bayerównej w kośc. P. Maryi 43,44, 132, 130, 172.
Gmina krakowska 355, 356, 363, 371.
Hejnał Maryacki 360, 361, 363.
Herb miasta 405.
Kafle zob. Kafle.
Kamieniarze krakowscy 154, 215.
Kanały 376; na Wawelu dawne 370.
Kanonicy zob. Kanonicy.
Kapitularze w katedrze 213, 383—384, 390; w klasztorze Dominikanów 374, 375; w klasztorze Norbertanek na Zwierzyńcu 307, 310, 311, 314.
Kapitulna biblioteka 383—384; kapitulne archiwum 381, 383, 409, 414; katalog archiwum 409.
Kapituła krak. zob. Kapituła.
Kaplice zob. Kaplice.
Karmelici na Piasku 35, 217.
Kasztelanowa krak. zob. Branicka Elżbieta.
Kasztelanowie zob. Kasztelanowie.
Katalog archiwum kapitulnego 409.
Katedra zob. Wawel.
Kielichy: Kośc. ś. Anny, z grobu Opatowczyka 370. — Kość. Norbertanek 311—312.
Klaryski ś. Andrzeja 259, 265; zob. nadto Hanka i Małgorzata.
Klasztor Augustyanów (ś. Katarzyny) 414, 428, 429; krużganki, polichromia 428, 429.
Klasztor Bernardynów 230.
Klasztor Bożego Ciała, archiwalia 374, 410, 414, 422; akta bł. Stanisława Kazimierczyka 374; rękopisy 422.
Klasztor Dominikanów 86, 205, 216, 375, 400, 405, 411, 414; archiwalia 409, 414; kapitularz 374, 375; krużganki 308, 374, 400, 405, 411, 426; nagrobki w krużgankach 400, 411, 426; napisy nagrobkowe 400, 411.
Klasztor ś. Ducha 212.
Klasztor Franciszkanów 190, 216; krużganki 425, 426, 428, 429; nagrobki 426; portrety biskupów krak. 422, 425, 428, 429; tamże portret Trzebickiego przez Frecherusa 190.
Klasztor Karmelitanek, kolumna w dziedzińcu 52.
Klasztor Klarysek ś. Andrzeja 265.
Klasztor Marków, przeorowie 365 (1449), 406.
Klasztor Norbertanek na Zwierzyńcu zob. Zwierzyniec.
Klasztor Wizytek 90.
Kleparz, przedmieście 213, 376; ratusz dawny 376.
Kollegiata ś. Anny 142, 267.
Komitet redakcyjny publikacyi o Wawelu 394, 395, 396 i nast., 424, 425; restauracyi katedry wawelskiej 377, 378, 381, 418.
Komornicy zob. Komornicy.
Konserwatorowie Galicyi zach. zob. Konserwatorowie.
Kościoły krakowskie og. 35 (nota), 128, 157, 300 (nota), 308, 373.
Kościół ś. Andrzeja 259, 401.
Kościół ś. Anny 91, 92, 138, 142, 169, 255, 267, 271, 370, 411; fasada 411; grób Opatowczyka 370; kielich z grobu 370; napis na trumnie 370; okucie drzwi 169 (nota); ołtarz w. 255; polichromia 138; posągi przed w. ołtarzem 255.
Kościół B. Ciała 374, 375, 409, 410, 415, 422; antependya 410; boazerye 410; kaplica bracka i M. Boskiej 410; kryjówka 410—411; napis na płycie Berecciego (?) 410; ołtarze 410; ołtarz bł. Stanisława i figura świętego 410; orzeł z XV. w. 375; piwnica grobowa w kapl. brackiej 410; płyta Berecciego (?) 410; portal dawny kapl. brackiej 410; prezbiteryum 410, 411; retabulum ołtarzyka bocznego 411; rzeźby 375, 410; sarkofag ołt. bl. Stanisława 410; szafa 410; witraże 415; zakrystya 410.
Kościół Dominikanów 218, 374, 398, 404, 405, 415; fryz liljowy 404, 405; kaplica Lubomirskich 218, 405; kaplica Myszkowskich 415—416, krużganki zob. wyżej Klasztor; nagrobki 400, 411, 426; napisy nagrobkowe 400, 411; okna romańskie 375, 400; portrety w kapl. Myszkowskich 416; rzeźby kaplicy Myszkowskich 415, 416; witraże 400, 415.
Kościół św. Filipa, dawny 128.
Kościół św. Floryana 103, 169 (nota), 260, 374; drzwi okute 169 (nota); obrazy Kulmbacha 374; ogrojec 374; okucie drzwi 169 (nota); rzeźby 374.
Kościół Franciszkanów 147, 359, 402, 425; nagrobek Wosińskiej 41 (1644); nagrobki 426; obraz św. Rodziny 374; obraz św. Stanisława z galeryi portretów 422, 429; portrety biskupów krak. 190, 422, 425, 428, 429; rzeźby 425; szczyt 359; znak na nagrobku Wosińskiej 41 (nota).
Kościół św. Idziego 426, 427; obrazy 426.
Kościół św. Jerzego na zamku zob. Wawel.
Kościół Karmelitów na Piasku 35,

Kraków (ciąg dalszy).
(nota); kaplica M. Boskiej i nagrobek Rojewskiego 35 (nota).
Kościół św. Katarzyny 401, 406, 428, 429; obrazy ścienne w krużgankach 428, 429.
Kościół katedralny 4, 63, 103, 156—157, 178, 213, 265, 277, 370, 373, 377—393, 409—410, 417—418; kaplice i zabytki zob. Wawel.
Kościół św. Krzyża 212, 375, 429; kaplica 429; obrazy ścienne 375, 429; obr. Ukrzyżowania 429.
Kościół św. Marka 35, 169 (nota), 365, 406; drzwi okute 169 (nota); kruchta boczna 35; nagrobek Rojewskiego 35 (nota, 1703); obrazy tryptykowe 406; okucie drzwi 169 (nota).
Kościół P. Maryi 71, 117, 132, 139, 169 (nota), 172, 173, 205, 213, 254, 314, 355—364, 374, 376, 399, 400, 413; dach 361; garnitur Bayerównej 43, 44, 132, 139, 172; kaplica 357, 360; kołatka u drzwi 169 (nota); nagrobek Danigiela 205; nagrobki Montelupich 69 (nota); nawy 360; ogrojec 399; okna 399, 413; ołtarz św. Stanisława 376; ornaty 43, 44, 132, 139. 172, 314; prezbiteryum 399, 400, 413; pinakle 400, 413; przybudówki 399; rzeźby architektoniczne 400, 413; wieże 360; wieża niższa 360, 361, 362; wieża wyższa zob. Wieża Maryacka; zworniki rzeźbione 413.
Kościół św. Michała na zamku zob. Wawel.
Kościół św. Mikołaja 85, 216, 217, 376; zabytki 376.
Kościół Misyonarzy na Stradomiu 169 (nota), 366; okucie drzwi 169 (nota); budowniczy zob. Placidi.
Kościół Norbertanek na Zwierzyńcu zob. Zwierzyniec.
Kościół Pijarów, fasada 366.
Kościół św. Piotra 375, 404, 405, 414, 416; fasada 375, 404, 405, 416; kopuła 405; krzyż na fasadzie 375; nyży fasady 416; okno główne 416; orzeł 416; rzeźby fasady 416; wejście główne 416; zdjęcia fotogr. 414.
Kościół św. Szczepana 71, 72, 118, 205, 211, 253.
Kościół WW. Świętych (dawny) 75, 77, 116, 209; dzwon, dziś w Czernichowie (?) 77 (nota); odrzwia, dziś w Czernichowie 75; ołtarze, w Czernichowie (?) 75 i nota, w Pleszowie (?) 209; obraz w Liszkach (?) 116.
Krata w katedrze, zob. Krata; z domu Czynciela, dziś w domu Matejki 393.
Krużganki zob. wyżej Klasztor Augustyanów, Klasztor Dominikanów i Klasztor Franciszkanów.
Krzyże, krucyfiksy kościołów krak. 157; na fasadzie ś. Piotra 375.
Księgi zob. Księgi.
Kustosz krak., Rozdrazewski Stanisław 258.
Langierówka w Sukiennicach 369.
Legendy o krucyfiksach krak. 282—284.
Magistrat 426, 427.
Majoliki z Zakrzówka w Muz. narod. 5.
Malarze cechowi zob. Szkoła malarstwa.
Mały Rynek, domy zob. Rynek mały.
Medalion Zygmunta I dawny w Rynku l. 42, str. 185 (nota).
Mieszczanie krakowscy og. 71, 216 (1311); zob. nadto Bonar, Delpace, Fogelweder, Kaufman, Pawlikowic, Salomon, Walter, Zarwechtir, Zayfretowie.
Mieszczanka krak., Małgorzata Luge 143 (1474).
Mieszkanie Sobieskiego, pająk, dziś w Modlnicy 129.
Miseczka miedziana, dziś w Muz. dyec. tarn. 338.
Misyonarze na Stradomiu 169, 366; zob. wyżej Kościół Misyonarzy.
Mularze krak. dawni zob. Petreni, Simon, Zur.
Mury miejskie 371, 411, 426, 427—428; na Kazimierzu 428; na zamku obronny 382, 383, 384; przy bramie Floryańskiej 411, 427—428.
Muzea krakowskie i zabytki w nich zob. Zbiory muzealne i Zabytki.
Nagrobki krakowskie zob. Nagrobki.
Napisy w budynkach i kościołach krakowskich zob. Napisy.
Norbertanie, Norbertanki na Zwierzyńcu zob. Norbertanie i Norbertanki.
Notaryusz ziemi krak., Mikołaj 90 (1398); Piotr z Łuczanowic 122 (1440, 1462).
Obrazy zob. Obrazy.
Odlewy gipsowe rzeźb kośc. P. Maryi 413; fryzu liljowego z kośc. Dominikanów 404, 405.
Odrzwia Bibl. Jag. w czytelni 226; kośc. WW Świętych, dziś w Czernichowie 75.
Odwaszek obok Muz. Czartoryskich 411.
Oficyał krak. zob. Oborski Mikołaj.
Ogrojec kośc. ś. Floryana 374; kośc. P. Maryi 399.
Ołtarze zob. Ołtarze.
Ornaty w kośc. P. Maryi 314; Bayerównej 43, 44, 132, 139, 172.
Pałac królewski zob. Wawel.
Pałac Potockich (niegdyś Wodzickich) w Rynku 112, 113.

Kraków (ciąg dalszy).
— Pierścień z Krakowa w Muz. dyec. tarn. 335.
Piwnice, przy ul. Ciemnej 376; grobowa w kośc. B. Ciała 410; na zamku 370.
Plac Maryacki, dom z rzeźbą Stwosza 374, 402; sgraffitta 374.
Plany Krakowa w Wiedniu 425, w Bibl. Jag. 119.
Plebani, prepozyci i proboszczowie zob. Plebani.
Podgórze, cegielnia Barucha 362.
Podsędek krakowski zob. Podsędek.
Polichromia i obrazy ścienne zob. Polichromia.
Pomniki zob. Pomniki.
Portale, arsenału Władysławowego 411; katedry zob. Portale; kośc. B. Ciała w kaplicy brackiej, dawny 410.
Portrety zob. Portrety.
Powiat krak., inwentaryzacya zabytków 373, 406, 409, 422.
Pożar w 1655 r. 8.
Półwsie zwierzynieckie zob. Półwsie.
Prałatówka P. Maryi 213.
Prezes Senatu Rzeczypospolit. krak. zob. Schindler.
Prezydyum m. Krakowa 371.
Pręgierz z Rynku (w Mydlnikach?) 206.
Proboszczowie zob. Plebani i proboszczowie.
Prokurator kapituły zob. Bodzenta Jan Chryzostom.
Prowincyałowie zob. Prowincyałowie.
Przedmieścia krak. og. 366.
Przeorowie i prepozyci klasztorów zob. Przeorowie.
Przeorysze zob. Przeorysze.
Rada miejska 33, 348, 355, 356, 369, 371.
Rajcy krakowscy zob. Rajcy.
Ramy portretów biskupich w krużgankach Franciszkanów 425.
Ratusze, na Kazimierzu 213; na Kleparzu dawny 376; w Rynku głównym 360.
Ratuszowa wieża 360, 361; zegar 360.
Rejestry miejskie 360.
Rogatka na Zwierzyńcu 211.
Rusieckiego zbiory w arch. miej 366.
Rynek główny, domy, zob. Rynek główny.
Rynek mały, pierścień tamże wykopany, dziś w Muz. dyec. tarn. 335.
Rząd wolnego miasta 118, 120 (1824), 135 (1819).
Rzeczpospolita krak. 135 (1819); por. Rząd i Senat.
Rzeźby zob. Rzeźby.
Scholastycy zob. Bedleński i Bieńkowski.
Sejmu uchwała w sprawie restauracyi wieży Maryackiej 363.
Senat Rzeczypospolitej krakow. 8 (1857), 135 (1819); prezes zob. Schindler Jan.
Senior dyssydencki okręgu krak. zob. Żeleński Stanisław.
Sędzia miejski zob. Łukaszkiewic.
Sędziowie ziemscy krak. zob. Jan z Krużlowej i Strasz Mikołaj.
Sgraffitta domu obok kośc. P. Maryi 374.
Sikornik pod Krakowem zob. Sikornik.
Skarbiec katedralny 380, 382, 384, 387, 391.
Stalle w katedrze 378, 389, 392; na Zwierzyńcu w chórze zakonnic 311.
Starostowie krakowscy zob. Jakób z Dębna, Lubomirski Stan., Wodzicki Eljasz.
Starostwo (dzisiejsze), materyały do Wawelu 425.
Stolnik zob. Wirzbięta.
Stradom 115, 169, 366; zob. wyżej Kościół Misyonarzy i niżej Szpital ś. Jadwigi.
Strażnica pożarna na wieży Maryackiej 360, 361, 362.
Sufragani krakowscy zob. Sufragani.
Sukiennice 213; Langierówka 369; Muzeum narodowe zob. Zbiory muzealne i Zabytki.
Szafy, w skarbcu katedralnym 391; w kapl. brackiej kośc. B. Ciała 410.
Szkoła główna 118 (1787).
Szkoła malarstwa cechowego zob. Szkoła malarstwa, cechowa.
Szpitale og. 85; ś. Ducha 212; ś. Jadwigi na Stradomiu 115 (1360).
Sztychy w Muz. Czart. 381.
Świecznik w mieszkaniu Sobieskiego 129.
Towarzystwa krakowskie zob. Towarzystwo.
Tryptyk w kośc. ś. Marka 406.
Ulice i domy przy nich zob. Ulice.
Uniwersytet Jagielloński 33, 72, 92, 115, 118, 134, 142, 266; patronat w Zielonkach 266; herby uniwersyteckie w Zielonkach 271; zbiory w Gabinecie archeolog. zob. Zbiory i Zabytki.
Uniwersytet Kazimierzowski, dawny 376.
Wał miejski akcyzowy 85.
Wawel: katedra, kościoły dawne, pałac i zamek zob. Wawel.
Widoki Krakowa zob. Widoki.
Wielkorządca krak. 120 (1736).
Wielkorządowe lustracye zamku na Wawelu 395, 425.
Wieża Maryacka zob. Wieża Maryacka.

Wieża ratuszowa } zob. Wieża.
Wieże kościelne }
Wikaryusze zob. Wikaryusz.
Wisła, jej wylewy zob. Wisła.
Witraże katedralne 379, 380, 388, 392-393, 417; w kośc. B. Ciała 415; w kośc. Dominikanów 400, 415.
Wizytki, klasztor 90.
Wizyty dyec. krak. zob. Wizyty.
Władysławowy arsenał zob. wyżej Arsenał.
Włodarstwa klucza krak. akta 366.
Wojewodowie krakowscy zob. Wojewodowie.
Wolne miasto Kraków zob. wyżej Rząd, Rzeczpospolita krak. i Senat.
Wójtowie og. 118; Albert 118 (1312); Jaśko 115 (XIV w.).
Wykopalisko zob. wyżej Pierścień.
Wylewy Wisły zob. Wisła.
Zabytki ruchome w zbiorach krajowych, miejskich i prywatnych zob. Zabytki.
Zakład Pydynkowskiej 321.
Zamek na Wawelu zob. Wawel.
Zbiory archiwalne, biblioteczne i muzealne zob. Zbiory.
Zbory dyssydenckie 2, 122.
Zegar ratuszowy 360; na wieży Maryackiej 363.
Złotnictwo krakowskie 321.
Zwierzyniec zob. Zwierzyniec.
Zygmuntowska kaplica } zob. Wawel.
Zygmuntowska wieża }
Żupnik krak., Schwarz Paweł 88 (XV w.).

Kramnitz Kaspar von Krompach, odlewacz dzwonów 193 (1762).
Krasiczyn, zamek 416.
Krasińscy, akta rodzinne w Siedliszowicach 424.
Krata
Bielany, kościół, okienna 12, 13, 15.
Branice, lamus 65.
Kościelniki, balkon pałacu 111, 112; brama 111.
Kraków: Katedra, okna kapitularza i biblioteki 384; prezb. 389; kapl. ś. Stanisława 392. — Z domu Czyncieła, obecnie w domu Matejki 393.
Mogiła, kapl. P. Jezusa Ukrzyżowanego (Żółtowskich) 155, 165, 168.
Zielonki, w szafce na Sakrament 270, 272; w szafce na oleje 273
Zwierzyniec, kośc. klaszt., oratoryum 301; w drzwiach z kapitularza do chóru 311.
Kreda bolońska 406.
Krenelaż z lamusa w Branicach 66; murów miejskich w Krakowie 426.
Krescentyn Piotr, autor księgi o gospodarstwie 192.
Kreslaus zob. Krzesław.
Kreslawich, średn. = Krzesławice 115.
Krethchowek, karczma na Zwierzyńcu 277 (1254).
Kroje herb 59.
Kromer Marcin, historyk 49.
Kronika
anonimowa (t. z. Metnera) w Mogile 133 (1695—1750), 144, 190.
cudów w Mogile 144, 157.
Mikołaja Krakowianina w Muz. Czart. w Krakowie 133 (1504—1506), 134, 193.
mogilskie w Muz. Czart. w Krakowie 193.
Orzechowskiego 132.
Schedla Hartmana w Mogile 191 (1495).
Kronikarskie zapiski opata Białobrzeskiego w Mogile 190.
Kronikarze polscy og. 140, 143.
Kropielnice
Bielany, kośc. Kamedułów 19, 35.
Karniowice 105.
Krzeszów 426.
Liszki 116.
Modlnica 131.
Raciborowice 230.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 299, 300.
z Krosna Gierlicki Jan, muzyk zob. Gierlicki.
Krosno 8, 23 (i nota), 376, 399, 400, 401, 410, 412, 414, 430.
Archiwa, inwentaryzacya 376.
Archiwalia 376.
Kościół Franciszkanów 399, 400, 401, 410, 414, 430; fasada boczna 399; fasada główna 399, 401, 410; kapl. Oświecimów, kopuła i rzeźby 23 (nota); kaplica Różańcowa 399; okna 399; plany i zdjęcia 400; prezbit. 399; skarbiec i zakrystya 430.
Kościół paraf. 23, 376, 400, 401.
Kościółek ś. Wojciecha, dach, sprzęty, strop, sygnatura 412.
Krowodrza 205.
Królestwo polskie (kraj) 88.
Królewicz zob. Karol Ferdynand.
Królewska kaplica w kośc. w Bielanach (= kapl. ś. Benedykta) 18, 19—20, 49.
Królewski kanclerz zob. Kanclerze.
Królewski sekretarz zob. Sekretarze.
Królowa Wola, część w Łobzowie zob. Gramatyka.
Królowe i księżniczki domów panujących:
Anna austr., żona Zygm. III Wazy 3 (1592).
Anna Cylejska 370, 390.
Anna Jagiellonka 118 (1574), 119 (1587, nota 1595).
Barbara Zapolya, żona Zygm. Starego 121 (1512), 194 (1512).
Bona Sforza, żona Zygm. Starego 134, 178, 194 (1518).
Elżbieta węg. 236 (1373).
Elżbieta, żona Jagiełły 64 (1418).

Elżbieta, wdowa po Kazim. Jagiell. 88 (1505).
Jadwiga, żona Jagiełły 121 (1386), 380, 390.
Jadwiga, córka Anny Cylejskiej 370.
Jadwiga, córka Zygm. Starego, żona elekt. brand. Joachima 3 (1535).
Judyta, żona Wład. Hermana 90.
Katarzyna austr., żona Zygm. Aug. 3 (1553).
Katarzyna II, carowa 114 (1787).
Kinga, żona Bolesława Wstydl. 142 (nota, 1243), 143 (nota. 1266), 216 (1275), 284.
Konstancya austr., żona Zygm. III Wazy, 38 (1609), 121 (1605), 121 (1633).
Małgorzata ś. zob. Małgorzata ś.
Marya Gonzaga, żona Jana Kazim. 135 (1657).
Marya Kazimiera, żona Sobieskiego 8 (1698).
Wanda 133, 189—190, 192.
Królowie i książęta panujący (por. Cesarze): polscy og., portrety w Mogile 190; portrety na Wawelu 417.
Aleksander, król polski 72 (1506).
August II, król polski 8 (1706), 114, 121 (1697).
August III, król polski 114.
August, książę saski 170 (1601).
Bolesław Wstydliwy, ks. polski, 53 (1243, 1254), 63 (1250), 64, 85 (1254), 142 (1243, nota), 143 (1266, nota), 206 (1254), 216 (1275), 221 (1273), 236 (1250), 286 (1256).
Chrystyan, książę saski, 170 (1601).
Henryk Walezy, król polski 3 (1574), 160 (1573), 212 (1574).
Jan III. Sobieski, król polski 8 (1683), 56, 119, 129, 134 (1683), 250, 365—366 (1683), 367 (1676).
Jan Albert, syn Zygm. Wazy, bisk. warmiński 164.
Jan Jerzy, ks. saski 170 (1601).
Jan Kazimierz, król polski 8 (1655, 1675, 1676), 38 (1609), 46—47 (1678), 71 (1657), 114, 135 (1657), 263, 264 (nota, 1668), 364, 365, 367.
Jan Olbracht 110 (1498), 118 (1501), 248 (1497), 391.
Karol XII, król szwedzki 8 (1706).
Karol Ferd., królewicz zob. Karol Ferdynand.
Karol Lotaryński 249 (XVII w.).
Kazimierz Jagiellończyk, król polski 6 (1487), 7 (1480), 63 (1464), 72 (1468), 73 (1456), 86 (1464), 115 (1456), 118, 221, (1464), 256 (1464).
Kazimierz Wielki, król polski 63, 85 (1348), 115 (1356, 1363), 118 (1367), 119 (1357), 120 (1367), 121, 134 (1356), 142 (1349, 1350), 143, 194 (1366), 252 (1363), 264 (1358), 265 (1338, 1367), 366, 370 (1340).
Konrad, ks. mazowiecki 53, 64.
Leszek Czarny, książę polski, 205 (1286).
Michał Korybut Wiśniowiecki, król polski 119, 367 (1669, 1676).
Mieszko I, książę polski 283.
Olaf ś., król norwegski 344—345.
Przemysław wielkopolski 347.
Sobieski zob. wyżej Jan III.
Stanisław August Poniatowski, król polski 8 (1787), 65, 70, 111 (1787), 114 (1787), 118 (1787), 121 (1787).
Stefan Batory, król polski 69 (nota), 119 (1585, 1586), 119 (1586, nota), 120 (1586), 121 (1588), 134 (1577), 160—161, 341, 360 361, 370, 387.
Wacław II, król czeski i polski 134 (1294), 140 (1291).
Wilhelm, książę austr., 121 (1386).
Władysław Herman, książę polski 90.
Władysław Jagiełło, król polski 64, 142 (1418), 205 (1401), 236 (1405), 254 (1389), 265 (1399), 366, 380, 385, 390.
Władysław Łokietek, król polski 115 (1325), 216 (1311), 389.
Władysław III. Warneńczyk, król polski 111 (1434), 206 (1443), 345.
Władysław IV., król polski 8, 38 (1609), 19 (1633), 61, 121, 165, 218 (1642).
Władysław ś., król węgierski 345.
Zygmunt I. Stary 3 (1535), 72 (1522), 118 (1507), 121 (1512), 134, 178, 185, 194 (1512, 1518), 287 (1528).
Zygmunt II. August 3 (1553), 115 (1565).
Zygmunt III. Waza 3 (1592), 38 (1609), 93 (1604), 119 (1618), 121 (1605), 121 (1633), 156, 161, 164, 285 (1622).
Królowie trzej zob. Trzej Królowie.
Kruchta
Bolechowice 55.
Czernichów 76.
Czulice 80, 82, 83.
Giebułtów 92, 93, 95.
Kraków, kośc. ś. Marka, boczna 35.
Liszki 116.
Modlnica 131.
Mogiła, kośc. paraf., południowa 137, 140; kośc. klasztorny, przed wejściem gł. 148.
Raciborowice 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 234.
Ruszcza 241, 244.
Zielonki, południ. 267, 268, 271, 272, 273; zachodnia 268.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, pod wieżą 280, 281. — Kośc. klaszt., południ. 294, 295, 297, 300; półn. pod wieżą dzwonną 279, 288. 290, 292, 294. 299.
Krucyfiks, legendy o krucyfiksach 282—284.

Krucyfiks zob. Krzyże i Ukrzyżowanie, rzeźby.
Krupa Jan z Garlicy 269 (1524).
z Kruscowa Bodzenta Jan Chryzostom zob. Bodzenta.
Kruszwicki biskup, Hoger 264.
Kruszwicki dziekan zob. Skaszewski Adryan.
Krużganki (por. Korytarze):
Dzików, klaszt. Dominikanów 393.
Kraków, klasztor Augustyanów 428; klaszt. Dominikanów 308, 374, 400, 405, 411, 426; klaszt. Franciszkanów 425, 426, 428, 429.
Mogiła, klaszt. Cystersów 141, 142, 144, 148, 149, 151, 168, 174, 175, 176—177, 179, 180, 181, 182, 183, 366, 370, 375, 401, 404.
Wiśnicz, zamek 422.
Krużlowa, tryptyk, obecnie w Muz. dyec. tarn. 330 331.
z Krużlowej Jan, sędzia ziemi krak., płyta w Mogile 181 (XV w.).
Kryjówka w kośc. B Ciała w Krakowie 410-411.
Krypta w kośc. Bernardynów w Rzeszowie 421.
Krystoporski zob. Krzysztoporski.
Krystyn z Lublina 222 (ok. 1470).
Kryształ górny relikwiarza w Mogile 170.
Kryształowy pająk w Modlnicy 129.
Krzeczlawice, średn. = Krzesławice 115.
Krzemieński ks., infułat 376.
Krzemionki pod Krakowem, wapień ciosowy 361.
Krzepicki starosta zob. Wolski Mikołaj.
Krzesław, comes 115 (1288).
Krzesław, kasztelan sandom. 124 (przed 1399).
Krzesław z Kurozwęk 205 (ok. 1447), 111 (ok. 1499).
Krzesław z Kurozwęk, dziekan gnieźn. 205 (1480, 1485).
Krzesławice 1, 115.
Dawny opis 115 (1595).
Dziedzice dawni 115.
Kaplica nieistn 115.
Krzeszów 422, 426.
Kościół nowy 426.
Kościół stary 422, 426; kropielnica, okucie drzwi, organki i tryptyk 426.
Krzyszkowice, kurhan na górze »Sysoł« 411—412.
Krzysztoforzyce zob. Krzysztoporzyce.
Krzysztoporski Jan, nagr. w Ruszczy 248.
Krzysztoporski Jan, nagr w Ruszczy dawny 250 (1465).
Krzysztoporski Jan, stolnik 248 (1599).
Krzysztoporski Mikołaj 248.
Krzysztoporski Mikołaj 248 (1497).
Krzysztoporski Stanisław 248.
Krzysztoporskich epitafium w Ruszczy 247—248, 250.
Krzysztoporzyce 248, 250, 252; łyżka żelazna, obecnie w Muz. Czart. w Krakowie 252.
Krzyża ś. kaplica w Bielanach 18, 19, 23 (i nota), 24, 30. 50; w kośc. klaszt. w Mogile 143, 166, 167, 171.
Krzyża ś. kościół w Krakowie 212, 375, 429.
Krzyża ś. ołtarz w Bielanach 35, 37; w Mogile, kośc. klaszt. 157, 168 (por. Ołtarze).
Krzyża ś. relikwie w Czulicach 85.
Krzyża gwiazdowego order zob. Ordery.
Krzyża polskiego order zob. Ordery.
Krzyżanowska, córeczka Tomasza i Maryanny z Lichockich, nagr. 221 (1797).
Krzyżanowska Maryanna z Lichockich, żona Tomasza 221.
Krzyżanowski Stanisław dr., korespondent, 351, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 381, 393, 394, 395, 399, 400, 401, 407, 409, 411, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 422, 425, 426, 427.
Krzyżanowski Tomasz 221 (XVIII w.).
Krzyże i krucyfiksy (por. Pacyfikały)
Bielany, hebanowy 41.
Bielcza, romański, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Czulice, bronzowy 85.
Giebułtów, ku wsi Pękowice 90.
Górka narodowa, przydrożny, obecnie w Archiw. miejsk. krak. 103, 370.
Karniowice, dawny na kopcu 109.
Kraków, krucyfiksy kościołów krak. 157; na fasadzie ś. Piotra 375.
Krosno, kośc. Franciszkanów, na fasadzie 410.
Łętownia ad Leżajsk 393.
Łuczanowice 124.
Mogiła, kośc. klaszt., krucyfiks cudowny 143, 144, 155, 156, 157, 166; procesyonalny 170.
Morawica, na dzwonie odlew 201.
Raciborowice 230.
Tarnów, Muzeum dyec. z Bielczy, romański 321.
Zielonki, rokoko, 272.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, z Morawy dawny 277, 282-284 (obraz). — Klasztor Norbertanek, drewn. 310; srebrny 312.
Krzyżowe sklepienie zob. Sklepienie.
Książęta polscy og. 286; zob. nadto Królowie i książęta panujący.
Książęta siewierscy zob. Biskupi krakowscy.
Książki zob. Druki i Zbiory biblioteczne.
Książnice, miejscowość 110.
Ksienie klasztoru Norbertanek na Zwierzyńcu (por. Przeorysze), og. 288, 310, 315; portret nieokreślony 310.

Grabowska Anna 314 (1527).
Kątska Dorota 278 (1622), 280, 285 (1622), 287 (1600). 288 (1604), 288 (1608, nota), 293. 294 (1613), 295. 301, 304-305 (1600), 309.
Łukowska 295, 287 (XVII w.), 302.
Oraczewska Justyna 32, 315 (1690).
Otfinowska Brygida Teresa 288 (1731), 312 (1740), 313.
Otfinowska Eufemia 302 (1813).
Otfinowska Magdalena 290 (1776, 1777), 297, 298 (1776), 299, 301 (1777).
Poniatowska Petronela 310 (1759), 317.
Stobiecka Ewa 290 (1839), 300 (1839).
Urbańska Z., 284 (1697), 288 (1696), 297, 298 (i nota).
Zapolska Anna 278 (1662-1673), 287.
Księgi
Bolechowice, pamiątkowa 56.
Busk, obecnie w klaszt na Zwierzyńcu 314.
Czernichów, pamiątkowa 73, 78.
Czerwińsk, obecnie na Zwierzyńcu 314.
Kołaczyce, miejskie 376.
Kraków, arch. kapitulne »Fabricae ecclesiae« 381; arch. B. Ciała 374; miejskie Consularia 213 (1547—1549); z Mogiły w Muzeum Czart. 133, 193.
Mogiła, zob. wyżej Kraków.
Morawica, pamiątkowa 197.
Pilzno, miejskie 376.
Pinczów } obecnie w klaszt. na Zwie-
Płock } rzyńcu 314.
Raciborowice, bractwa Różańcowego 230.
Rzochów, wójtowskie 408.
Tuchów, ławnicze 370.
Zwierzyniec, klasztor Norbert., chórowe 314; ze zniesionych klasztorów zob. wyżej Busk, Czerwińsk, Pinczów i Płock.
Księstwo cieszyńskie zob. Cieszyn.
Księstwo opawskie 350
Księstwo poznańskie zob. Poznańskie księstwo.
Księżarski Feliks, architekt 318.
Księżna zob. Królowe i księżniczki.
z Kuchar Stanisław Kucharski zob. Kucharski.
Kucharscy 130 (nota), 131 (nota).
Kucharska Katarzyna 127.
Kucharska Katarzyna z Przybysławic 127 (1622).
Kucharska Katarzyna z Oraczewskich, żona Stanisława 125, 130.
Kucharska Zofia (?) z Oraczewskich, żona Stanisława 125.
Kucharski og. 91.
Kucharski Jacek, syn Stanisława 127.
Kucharski Jakób (?) 125 (1619), 129 (nota).
Kucharski Jan, syn Stanisława 127.
Kucharski Piotr, syn Stanisława 127.
Kucharski Stanisław z Kuchar 127 (napis w Modlnicy).
Kucharski Stanisław, właśc. Modlnicy 125, 129-130; pomnik 129-130 (1610 czy 1619); portret nagrobkowy 130.
Kucharski Stanisław, płyta grobowa 130-131 (1648).
Kuchnie klasztorne
Bielany 46.
Mogiła 146.
Zwierzyniec 287, 307, 308.
Kuczkowscy, właśc. Woli Just. 260 (1850).
Kujawy, wieś 366.
Kujawy, kanonik kujawski zob. Skaszewski Adryan.
Kula żelazna i marmurowa w Karniowicach 104.
Kulmbach Hans Suess von, malarz 341, 374; obrazy w kośc. ś. Floryana w Krakowie 374.
Kulpiński Kajetan 100 (1777).
Kunegunda zob. Kinga,
Kuntze T., malarz 310 (1759); zob. Konicz.
Kur strzelecki og. 132.
Kurdwanowski Jan, sufragan warmiński 8 (1713).
Kurdyban z Muszyny, obecnie w Muz. dyec. tarn. 322.
Kurelowski oficyał i kanonik zob. Chrostkovius.
Kurhan w Kosocicach, 411; w Krzyszkowicach 411—412.
Kurkiewicz, snycerz 404.
z Kurlandyi Radziwiłłowa Anna zob. Radziwiłłowa.
Kurnyk Mateusz, wikary kośc. wiślickiego 235 (1529).
Kurowski Mikołaj, arcyb. gniezn., przedtem proboszcz u ś. Floryana w Krakowie 260 (1406).
Kurozwanky średn. = Kurozwęki 111.
Kurozwęccy 99 (XVI w.).
Kurozwęcki Dobiesław, kaszt. rozpierski 205 (1480, 1485), 254.
Kurozwęcki Hieronim 99 (1563).
Kurozwęcki Krzesław 205 (ok. 1447).
Kurozwęcki Krzesław 111 (ok. 1499).
Kurozwęcki Krzesław, dziekan gniezn. 205 (1480, 1485).
Kurozwęcki Mikołaj z Mydlnik 205 (1480, 1485).
Kurozwęcki Mikołaj, kaszt. sieradzki 122 (1473, 1487, 1488).
Kurozwęcki Piotr, podskarbi w. k. 205 (1480, 1485).
Kurozwęcki Stanisław, podkanclerzy 205 (1480).
z Kurozwęk zob. Kurozwęcki.
Kustodya skalmierska 222 (1473).
Kustosz krak. Rozdrażewski Stanisław 258 (po r. 1678).
Kutrzeba Stanisław dr., korespondent 414, 421, 424.

Kuźniar, słuchacz filozofii, 411.
Kümmernis zob. Wilgefortis ś.
Kwatera Kościuszki w Bosutowie 63.
Kwity poborowe w Górce kościelnickiej 99.

L.

Labancz (=Łabędź) Jan z Pleszowa 206 (1488).
Lampa trybowana przed ołt. P. Jezusa Ukrzyż. w Mogile 168.
Lampinus, proboszcz w Ruszczy 237 (1299).
Lamusy
Branice 65—70.
Garlica murowana 89—90.
Lanci. styl 378, 381. 385.
Lanckorońscy 111.
Lanckoroński Maciej, stolnik podolski 111.
Lanckoroński Stanisław, starosta stobnicki 111.
Landeck, miasto, herb i pieczęcie 350.
Langierówka w Muz. narod. krak. 369.
Lantiki, średn. = Liszki 115.
Lany mur na Wawelu 383.
Laodycejski biskup zob. Białobrzeski Marcin, Oborski Mikołaj, Oborski Tomasz.
Lapicida Jakób, architekt 7 (1630).
de Lapide Jan, dzieło jego z 1519 r. 119.
Las kościelnicki. wieś 263, 264.
Laska bracka ze Zbyszyc, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Latarnia (architektoniczna)
Karniowice, kaplica 104, 105.
Kraków: Katedra, kapl. Maciejowskiego 384; kapl. Tomickiego 386; kapl. Zebrzydowskiego 392. — Kośc. Dominikanów, kapl. Myszkowskich 416.
Prądnik dominikański. kapl. 218.
Zwierzyniec, kośc. ś. Małgorzaty 315.
Latasiewiczowa ze Skwarczyńskich Anna, nagr. 286 (1825).
Latoszyński Jan, kan. krak. i pleban w Bolechowicach 53 (XV w.).
Latryna w przeoracie mogilskim 186; dawna w klasztorze na Zwierzyńcu 305.
Laurinec Bolechouic 53 (1222).
Lavabo (por. Umywalnia)
Bielany 27.
Liszki 116.
Mogiła, w zakr. 179.
Morawica 199.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 288, 298.
de Lawszow Jan 256 (1403).
Ledóchowska hr. Joanna 260 (przed 1836).
Legat papiezki, Henryk Gaetano 3 (1595).
Legendy o krucyfiksach krak. 282—284.
Legendy o Wandzie 189 190.
Legii honorowej order zob. Ordery.
Lekarze
Bernard 269 (1524).
Maciej z Górki 134 (1494).
Liberhant Jan 88 (1498).
Leliwa herb 101, 112, 113, 160 (nota), 197, 198, 246, 265, 323, 340.
Lenard, właśc. Pleszowa 206 (XIV w.).
Lepszy Edward, malarz 4.
Lepszy Leonard, korespondent 319, 320, 371, 373, 374. 377, 378. 393. 394, 395, 397, 402, 404, 405, 406, 407, 409, 411, 414, 415, 416. 417, 418, 419, 420. 422, 426, 427, 428, 429, 430.
Leszczyc herb 61.
Leszczyński ks., zbiory 342; głowa Chrystusa z terakoty, obecnie w Muz. dyec, tarn. 342.
Leszek Czarny 205 (1286).
Lethe, rzeka w podziemiu 161.
Lew czeski, herb 349.
Lewiecki 103 (1856).
ad Leżajsk Łętownia zob. Łętownia.
Leżajsk, klasztor, krucyfiks z Łętowni 393.
Liber memorabilium, księgi pamiątkowe zob. Księgi.
Liber mortuorum zob. Metryki.
Liberata ś. zob. Wilgefortis.
Liberhant Jan, lekarz król. 88 (1498).
Libusza (pow. gorlicki) 426, 430; kościół 426, 430; wieża kośc. 426.
z Lichockich Krzyżanowska Maryanna 221 (XVIII w.).
Lichtarze (por. Świeczniki):
Kraków, katedra 417.
Zielonki, drewn. 272; bronz. 273.
Zwierzyniec, klasztor 313.
Lichtenstein, wydawca 190 (1494).
Liebig br., właśc. Rytra 422.
Ligęza Jan, wojew. łęczycki 216 (1369).
Ligęzów ołtarz w kośc. Bernardynów w Rzeszowie 404, 421.
Lignica. bitwa 236 (1241).
Lignicki powiat 350.
Lik. skrócenie = Laurentius Ign. Kamerer, pleban czernichowski 77 (1683).
z Lilienfeld Mayr Emanuel, autor chronologii w Mogile 190.
Lilje heraldyczne 348—349.
Limtki, średn. = Liszki 115.
Lindetoldi Joannes, pleban w Liszkach 116 (1407).
Lindetoldus, ojciec plebana w Liszkach 116.
Lindquist St. 343.
Link, mąż Anny z Lipia 232.
Linkowa Anna z Lipia nagr. 232 (1592),
Linowski, star. lipnicki 111 (1773).
Liotardo, malarz 271: jego »Chocoladière« 271.
Lipa dawna pamiątkowa w Modlnicy 132, 133.
Lipczyna Dorota z Więckowic 53 (1669). 61 (1669).
z Lipia Linkowa Anna zob, Linkowa.
Lipka, opat mog. 171 (1382).
Lipnicki Jakób. pleban Czulic 80 (1568).
Lipnicki starosta, Linowski 111 (1773).

Lipowiec, zamek biskupi, ruiny 430.
Lis herb 96.
Liski, Lissek, Lissky, Liszek, średn. = Liszki 115.
Lissowski, malarz 199 (1764).
Liszki 1, 52, 78, 115—118, 118 (nota).
Cmentarz 117.
Dziedzice dawni 115.
Dzwon z r. 1752, obecnie w arch. m. Krakowa 118.
Kapa liturgiczna 117.
Kapliczka nieistn. 116 (1444).
Kielich 116 (1686).
Kościół drewn. dawny 115.
Kościół murowany 1585—1883 r. 115, 116; prezbit. 116.
Kościół murowany dzisiejszy 115—118; chór muzyczny 116; kruchta 116, wejście gł. 116; wieża 116.
Kropielnica 116.
Lavabo barok. 116.
Nagrobki, Raciborskiej Tekli 118 (1826); Raciborskiego ks. 118 (1840); Rosponda 117—118 (1694); Steczkiewicza 117 (1675); Steczkowskiego 118 (1881).
Napisy na nagrobkach 117—118; na kielichu 116 (1686); na kropielnicy 116; na obr. ś. Jana Kantego dawnym 116, na obr. ołtarza 116 (nota).
Ołtarze 116 (i nota).
Ornaty 117.
Puszka na komunikanty 117.
Relikwiarz 117.
Litewski zob. Litwa.
Litografia Stachowicza M. 120, 121.
Litwa 47, 121, 248.
Herb 121.
Kanclerz zob Pac Krzysztof Zygmunt.
Stolnik zob. Stolnicy.
Marszałek zob. Marszałkowic.
Lobsouia, Lobsow, Lobsuw, Lobszow, Lobzow, średn. = Łobzów 118.
Lodownia dawna pałacu bisk. w Prądniku białym 215.
Loggie (por. Loże) zamku w Wiśniczu 419, 423.
Lopsow, średn. = Łobzów 118.
Loreto 283.
Lotaryński Karol 249 (XVII w.).
Loterya na cele konserwatorskie 429.
Lotter z Augsburga, mapy dawne w Mogile 190.
Louis XVI zob. Ludwik XVI.
Loże w kość. w Bielanach 17.
Lubelski kasztelan, Dobiesław Kmita z Wiśnicza 103 (1470).
Lubelski trybunał 165.
de Lubens Piotr, opat Cystersów w Mogile 140 (1218, 1222), 156.
Lubens (= Lubiąż czy Lubus) 140 i nota.
Lubiąż 140, 147.
Klasztor i kościół Cystersów 140 (i nota). 147.
z Lubiąża (?) Piotr. opat. mog. 140 (1218, 1222), 156.
Lubicz herb 90, 130.
Lublin 165, 222 (por. Lubelski).
z Lublina Mikołaj, pleban w Raciborowicach 222 (1470).
z Lublina Mikołaj, syn Krystyna, baccalareus artium 222 (1473, 1491).
Lubomirscy og. 19, 23, 27, 43, 44, 194, 218, 376, 404, 405, 407, 419, 423; ich kapl. w kość. na Bielanach 7, 18, 19, 22, 23 (i nota), 27, 29; kapl. w kość. Dominikanów 218, 405; ornat na Bielanach 43, 44.
Lubomirska Anna z Branickich, żona Sebastyana 7 (1603), 44.
Lubomirska Elżbieta z Czartoryskich, żona Stanisława marsz., portret w Morawicy 205.
Lubomirska Izabella, portret w Morawicy 205.
Lubomirski (nieokreślony) 50.
Lubomirski Eugeniusz, książę, patron kość. w Morawicy 197.
Lubomirski Franciszek Sebastyan, starosta olsztyński 111.
Lubomirski Jerzy Sebastyan, książe na Wiśniczu i Jarosławiu, marszałek w. kor. i hetman polny 109, 111.
Lubomirski Józef Karol, marszałek nadworny kor. 260 (1699).
Lubomirski Sebastyan, hr. na Wiśniczu, kasztelan małogoski, wojnicki i sandomirski, starosta spiski 7 (1596, 1603, 1604), 18, 23, 38 (1609), 44.
Lubomirski Stanisław, hr. na Wiśniczu, wojewoda ruski 18, 102, 111 (1634).
Lubomirski Stanisław, syn wojewody, starosta generalny krak., starosta zatorski, spiski, niepołomicki 7, 18 (1642), 23 (1642).
Lubomirski Stanisław, wojewoda krak. 260 (1647).
Lubomirski Stanisław, marsz. w. kor. 205 (XVIII w.).
Lubomirski Tadeusz, książę, historyk, 376.
Lubomirski Teodor, starosta spiski 366 (1722).
z Lubomirskich Marya Sanguszkowa zob. Sanguszkowa.
Lubomirskich kapl. i ornat w Bielanach i kapl. w kość. Dominikanów w Krakowie zob. Lubomirscy.
z Lubrańca Dąbska zob. Morska Krystyna.
z Lubrańca Dąbski zob. Dąbski.
Lubus (= Lubiąż) 140 (i nota).
Lubzina, ornaty, dziś w Muz. dyec. tarn. 341.
Lucanouic, średn. = Łuczanowice, 122.
Lucarta, wdowa po Spytku, wójcie z Miechowa 110 (1398).
Lucca, Chr. na krzyżu »Volto santo« 282 (nota).
Lucianowice, Luczianowicze, średn. = Łuczanowice, 122.
Lucina, bogini rodzenia (Junona) 33.

Ludmiła, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1356).
Ludwik XVI, styl, 84, 100, 112, 132, 297, 299.
Ludwisarze, zob. Odlewacze dzwonów.
z Lugano Castelli Andrzej zob. Castelli.
Luge Małgorzata, mieszczanka krak. 143 (1474).
Lunety (okna) 2, 23. 24, 45, 46, 55, 66, 75, 89, 126, 151, 152. 178, 179, 188, 197, 214, 218, 229, 242, 244, 263, 280, 303, 304, 309.
Lustracye kameralne w arch. m. Krakowa 212.
Lustracye pałacu w Łobzowie 118 (1563), 119 (1709, 1736), 120 (1692, 1709, 1736).
Lustracye wielkorządowe zamku na Wawelu 395, 425.
Luter (?) 253.
de Luthome Othira Wojciech, pleban w Bolechowicach 53 (1422 – 1427).
Luzarkiewicz, pleban w Pleszowie 207 (1754 - 1756).
Lwowski zob. Lwów.
Lwów 134, 138, 236, 387, 388, 415 422, 425, 427.
Architekci 387.
Archiwa zob. Zbiory.
Arcybiskup zob. Solikowski.
Biblioteka uniwersytecka zob. Zbiory biblioteczne.
Chorąży zob. Bielski Bogusław.
Kasztelan zob. Tęczyński Stanisław.
Namiestnictwo 408, 413, 415, 421.
Starosta zob. Starostowie.
Wojewoda zob. Wojewodowie.
Zbiory Pawlikowskich zob. Zbiory muzealne.
Lwy rzb. 114; lwy czeskie, herb 349.
Lyobszow, średn. = Łobzów 118.
Lyschky, Lyski, Lysky, Lyssek, Lyszki, Lyszky, średn. = Liszki 115.

Ł.

Łąbędź Jan z Pleszowa 206 (1488).
Łabędź herb 125, 132, 242
Łagoda (por. Połańcze, Wierzynkowa) 88.
Łagowska Zofia, ksieni na Zwierzyńcu 7 (1571, 1579).
Łańcut, z okolicy rączka do tory, obecnie w Muz. dyec. tarn. 342.
Ławki
Bosutów, Kościuszki w ogrodzie dworskim 63 (1794).
Modlnica, (z kośc. Norbertanek ?) 129.
Mogiła, kośc. paraf. 138; kośc. klasztorny 144.
Morawica, kolatorskie 197. 199.
Wilkowice 375.
Zielonki 272.
Zwierzyniec, kośc. Norbertanek (dziś w Modlnicy) 129; w klasztorze 311.
Ławszowa herb zob. Strzemię.
Łazany 412.
Kościół: ołtarz boczny, płyta nagr. i napis na płycie 412.
Łazarza ś. Prądnik zob. Prądnik Karmelitów.
Łazienki
Kościelniki, pałac 112.
Zwierzyniec, klasztor 307.
Łącko 331—332, 333, 335, 399, 401.
Ikonostasy 333.
Obrazy, obecnie w Muz. dyec. tarn.: Koronacya M. Boskiej 331—332, ruskie 333, ikonostasy 333.
Ołtarz 399, 401.
ad Łącko Kamienica, ornat, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335.
Łąka szpitalna w Prądniku białym 212.
Łepkowski Józef, konserwator 1, 21 (nota, akta), 309; zresztą cytowany we wielu miejscach.
Łepkowski L. 21 (nota), 309.
Łęczycka kasztelanowa zob. Dąbska Anna z Drozdowa.
Łęczycki kanclerz zob. Floryan.
Łęczycki proboszcz Albert, kan. krak. 265 (1260).
Łęczyccy wojewodowie zob. Wojewodowie.
Łęg, wieś 134.
Łękawica, kielich z XVI w., obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Łęki, gobelin, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Łękoszowa Katarzyna 71 (1404)
Łękoszowej spadkobiercy 71 (1412).
Łętownia pod Jordanowem; obrazy dawnego tryptyku 393; skrzynia kościelna, obecnie w zbiorach Łozińskiego we Lwowie 393.
Łętownia pod Leżajskiem, krucyfiks 393.
Łętowski Stanisław, właśc. Modlnicy 125 (1772).
Łobczowski ks., proboszcz w Rudawie 422.
na Łobzowie starosta zob. Danigiel Erazm.
Łobzów 1, 118—121, 206, 213, 259, 365, 366.
Altana dawna 119 (1709).
Burgrabia zob. Gerhard Piotr.
Dziedzice 118—119.
Dziedziniec dawny 120, 121.
Fontanna 119.
Gramatyka, grunt w Łobzowie (= Królowa Wola) 118 – 119.
Kaplica dawna 120.
Kartusz barokowy z blachy złoconej, obecnie w Muz. Czartoryskich w Krakowie 121 (1604).
Kominki dawne 120.
Kopiec Esterki 121.
Lustracye pałacu 118 (1563), 119 (1709, 1736), 120 (1692, 1709, 1736).

Napisy dawne na tablicach 120 (z r. 1357, 1367, 1586).
Ogrodnicy dawni zob. Bozeth Lorenz, Gerhard Jakób, Gerhard Piotr.
Ogród francuski i włoski (dawne) 119.
Ołtarz dawny w kaplicy 120.
Pałac królewski 118, 119—121; dachy dawne 119, 120; drzwi 121; fasada dawna 118; fasada dzisiejsza 121; ganek dawny 120; kaplica 120; odrzwia i portale dawne i dzisiejsze 120, 121; okna dawne 120; pokoje królewskie i posadzki 120; wieża stara 119.
Pozytyw dawny w kaplicy 120.
Rzeźby dawne 120. — Por. wyżej Kartusz.
Stół dawny w altanie 119.
Widoki pałacu król. 118, 119, 121.
Zamek dawny 118, 119, 121.
Łodzia herb 59.
Łokietek zob. Władysław Łokietek.
Łomża, kościół farny i wieża dzwonna 359.
Łowczy sanocki Konopka Józef 131 (1811).
Łowicz, kollegiata; jej prepozyt zob. Betkowski.
Łoziński Władysław, konserwator 379, 393, 416; zbiory jego we Lwowie 393.
Łódka do kadzielnicy w Zielonkach 274.
Łucki kanonik zob. Dubiecki.
Łucya ś. og. 348.
z Łuczanowic Jan, sędzia grodzki krak. 122 (1419—1421).
z Łuczanowic Jaschco 122 (1398—1401).
z Łuczanowic Mikołaj 122 (1399, 1400).
z Łuczanowic Petrassius 122 (1382—1401).
z Łuczanowic Piotr, notaryusz ziemi krak. 122 (1440, 1462).
z Łuczanowic Piotr 122 (1382—1401); zob. Glas.
z Łuczanowic Potrassius 122 (1382—1397).
z Łuczanowic Sandek 122 (ok. 1417).
Łuczanowice 1, 122—124, 250.
Cmentarz dyssydencki 122—124, 250.
Dawny opis 123.
Dwór 122.
Dziedzice dawni 122.
Grób Zeleńskich i Karola Grewena 122—123, 250.
Krucyfiks drewn. rzeźbiony 124.
Nagrobki, Różyckiej Karoliny 124 (1851); Różyckiej Zofii 124 (1843).
Napisy na nagrobkach i pomnikach 123—124.
Pomniki, Aramownej 123 (1811); Dębickiego Ludwika kapitana 123 (1843); Dębickiego Ludwika oficera 123—124 (184..); Żeleńskiego Marcyana 122—123 (1787), 250.
Stela z piaskowca na cmentarzu 124.
Zbór dyssydencki dawny 122 (1626, 1687).
Łuczyce 110.
Łuk Tudorów 315.
Łukaszkiewic Jan Felicyan, dr. praw i med., rajca krak., nagr. w Bielanach 19, 33 (1708); portret na nagr. 33.
z Łukawskich Przecławska, nagr. w Czernichowie 76 (1815).
Łukowska, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 287 (XVII w.), 295, 302.
Łuszczkiewicz Władysław, 294, 304, 369, 371, 398.
Łyżeczka do kadzielnicy w Zielonkach 267, 274.
Łyżka żel. z Krzysztoporzyc, obecnie w Muz. Czartoryskich w Krakowie 252.

M.

Machna, córka Piotra, właśc. Bosutowa 63 (1350).
z Machowej Jan, pleban w Zielonkach 267 (1450).
Maciej z Górki, dr. med. 134 (1494), 168 (1494), 182; grób dawny w Mogile 168; płyta grobowa 168, 182.
Maciej, kanonik krakowski 265 (1382).
Maciej, kapelan z Ruszczy 237 (1385).
Maciej Swider z Modlnicy 125 (1483).
Maciejowa (pow. Nowy Sącz), cerkiew i ikonostas 427.
Maciejowski Bernard, bisk. krak., kardynał i prymas 7 (1606), 38 (1609), 93 (1604).
Maciejowski Samuel, bisk. krak. 213 (1547).
Maciejowskiego kaplica w katedrze krak. 384, 390, 417.
Maczco zob. Maćko.
Maćko, pleban Bolechowic 53 (1375).
Madeyski, rzeźbiarz 380.
Madonna Hohenfurcka 247.
Magdalena ś. og. 106; obr. 57, 105, 116, 323, 324, 325; haft 41; Jezus na uczcie u Szymona obr. 325.
Magdaleny ś. kapl. w Karniowicach 103—109; w Witkowicach 257—259.
Magdaleny ś. ołtarz w Karniowicach 107.
z Magdali Marya zob. Magdalena ś.
Magistra Wisenega, przełożona na Zwierzyńcu 288 (1252).
Magistrat biecki 409; krakowski 426, 427.
Magna Pradnyk, średn. = Prądnik czerwony.
Magowie trzej zob. Trzej królowie.
Majer, budowniczy 404, 419, 423.
Majer Józef, konkurs 396.
Majeran Albert, malarz 94 (1664?).
Majeranowski Wojciech, dr. fil., pleban w Giebułtowie 92 (1666), 94, 95 (1666); portret w Giebułtowie 94.

Majerski F., snycerz z Przemyśla 389, 417.
Majoliki
Batowice, słup przydrożny 5.
Kraków, Muzeum narodowe, ze słupa przydr. w Zakrzówku 5 (i ryc.).
Zakrzówek zob. wyżej Kraków.
Majster budowniczy Kinkowski Jan 7 (1618).
Majuskuły got. 49, 132. 252, 253, 357, 410, 417.
Makarewicz, malarz 417, 429.
Makaty w prezbit. katedry na Wawelu 389.
Maksymilian II, cesarz niem. 160 (ok. 1575).
Maksymilian, arcyks. austr., elekt na tron polski, 1587 r. 134, 135, 141, 193, 212, 221, 266, 287.
Malarze
Abramowicz Bronisław 398.
Boja Stanisław 220 (1604).
Brygierski Piotr 9, 16, 21 (1655), 29 (1655).
Carpentarius Johannes, uczeń Dürera 404.
Danielski Jan Nep. 94 (1844), 128 (1844) i nota.
Dolabella Tomasz 20, 27, 134, 144, 156.
Dürer 404.
Frecherus 190.
Gwiazdowski Jan z Poznania 56 (1688).
Hauser prof. 404.
Konicz Tadeusz 310 (1759), 380.
Kuntze T. zob. Konicz Tadeusz.
Liotard («Chocoladière«) 271.
Lissowski 199 (1764).
Majeran Albert 94 (1664).
Makarewicz 417, 429.
Matejko Jan 115, 390.
Mehoffer 379, 391.
Mikołaj Cysters 134 (1460—1474), 135.
Molitor Fr. Ign. 155 (1761, 1762), 317.
Pleydenwurf Hans 324 (1470), 409, 416.
Pochwalski Władysław 221, 328, 330, 332, 334, 402, 403, 406, 409, 416, 429.
Proszowski Jan 21.
Radwański Andrzej 269 (1758), 317 (1760, i noty).
Smuglewicz Fr. 100, 209.
Sonntag Józef 209 (1825—1834 i nota).
Stachowicz Michał 19, 29, 49, 75, 120, 121, 128, 134 (1800), 138 (i nota), 155, 189—190, 252, 254, 317.
Stachowicz Teodor, syn Michała 155 (1849).
Stanisław z Mogiły, Cysters 134 (1533—1538), 178 (1538).
z Tarnowa 324 (koniec XV w.).
Tricius 47, 56, 58.
Rubens 128.
Wenanty, kameduła 8 (1624—1625) 29.
Woska 419.
Zamojski Jan, uczeń Stachowicza 128.
Malecki Jan 52 (1604).
Malowanie ścienne zob. Polichromia.
Malowidła zob. Obrazy, Portrety.
Małgorzata ś. og. 228, 235, 236; obr. 230, 316, 325, 340; rzb. 228, 336.
Małgorzata ś., król. węg. obr. 323.
Małgorzaty ś. kościół w Raciborowicach 86, 222—235, 256, 265, 267.
Małgorzaty ś. (i Judyty) kościółek na Zwierzyńcu 276 (nota), 288 (nota), 315—317.
Małgorzata de Cztbiersko, Klaryska ś. Andrzeja 259 (1389).
Małgorzata, wdowa po Krzesławie, kaszt. sandom. 124 (1399).
Małogoscy kasztelanowie
Lubomirski Sebastyan zob. Lubomirski.
Strasz z Kościelnik 110, 111 (1384, 1389, 1400, 1395).
Wiktoryn z Sienna 260 (1494, 1526, 1528, 1534).
Małogoski proboszcz zob. Chrostkovius.
Małopolski generał zob. Wodzicki Eliasz.
Mały Rynek w Krakowie zob. Rynek.
Manczka Maciej, budowniczy ciesielski 137 (1466).
Mandorla metalowa posągu M. Boskiej na fasadzie w kośc. w Bielanach 15.
Manipularz w Zielonkach 275.
Mansardowe dachy «Pańskiej Karczmy» w Półwsiu zwierzynieckiem 211.
Mansyonarze krak. 64, 140, 230; dom na Wawelu 230; kaplica w katedrze krak. 64; roczniki 140.
Mansyonarze w Ruszczy 237 (1403).
Mapy
Bielan. dawne 49.
Modlnicy, mapa pól 132 (1758).
Mogiły, Lottera dawne 190.
Okolicy Krakowa, w bibl. Jagiell., 217 (1783).
Prądnika białego w arch. m. Krakowa 214 (1800).
Marcin ś. rzb. 220; Marcina ś. Góra pod Tarnowem zob. Góra ś. Marcina.
Marcin z Chełmu 365 (przed 1500).
Marcin z Koprzywnicy (czy Pokrzywnicy), prof. uniw. Jagiell., pleban w Zielonkach 266, 267, (1531—1233).
Marcin Matyspasek, opat Cyst. w Mogile 141 (1475—1488), 143, 155, 173, 185.
Marcin, młynarz w Zielonkach 269 (1524).
Marcin, właśc. Modlnicy 124 (1388—1402), 260 (1388).
Marcin, ojciec Bodzanty z Modlnicy 124 (ok. 1400).
Marcin, pleban w Czernichowie 73 (1466).
Marcin, pleban w Ruszczy 237 (1326).
Marcin Probolo z Modlnicy 124 (1448—1450).

z Marcinkoskich Frankiewiczowa zob. Frankiewiczowa.
Marcisz z Chełmu 260 (1466).
Marek ś. ewang. obr. 323; Marka ś. kościół w Krakowie 35, 169 (nota), 365, 406.
Margrabia brandenburski Joachim 3 (1535).
Margrabia myszkowski Wielopolski Karol 102.
Maria in der Wüste, kadzielnica 274 (nota).
Maria Maggiore, bazylika w Rzymie 39.
Mariae domus zob. Klasztory — Mogiła.
Marka ś. kośc. w Krakowie zob. Marek ś.
Marka konwisarza na talerzu z Wężowej Góry 405.
Markus Karol, majster blacharski i kotlarski w Krakowie 356.
Markusicz Jakób, stolarz 111 (1704).
Marmur chęciński zob. Chęciński marmur.
Marmur dębnicki zob. Dębnik.
Mazowiecki Konrad zob. Konrad.
Mars, właśc. Prądnika czerwonego 216 (1105).
Marszałek krajowy og. 425; Zyblikiewicz Mikołaj 397 (1880).
Marszałkowie dawni:
Firlej Jan, w. kor. 3 (1574).
Lubomirski Jerzy Sebastyan, w. kor. 109, 111.
Lubomirski Józef Karol, nadw. 260 (1699).
Lubomirski Stanisław, w. kor. 205 (XVIII w.).
Mniszech Józef, lit. 112 (XVIII w.).
Opaliński Łukasz, kor. 201, 203.
Sanguszko Paweł Karol nadw. 366 (1722).
Wolski Mikołaj, w. kor., zob. Wolski.
Marszowice 276.
Marszowiec, dwór w Zielonkach 265, 266; wykopaliska 276.
Marszowycze średn.=Marszowiec 265, 266, 276.
Marta ś. obr. 323.
Martelli Franciszek, nuncyusz pap. 138 (nota, 1675—1680).
Martinus zob. Marcin.
Marya ś. Egipcyanka obr. 323.
Marya Magdalena zob. Magdalena.
Marya, matka Chrystusa og. 37, 38, 39, 77, 93, 116, 127, 142, 166, 170, 204, 218, 228, 237, 249, 251, 269, 275, 276; obrazy 29, 49, 53, 57, 81, 105, 116 (i nota), 127—128, 138, 155 (nota), 209, 228—229, 230, 233, 245, 246, 247, 252, 271—272, 298, 309, 320, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 338, 339, 341, 375, 393, 406, 409, 419, 422, 426, 429, 430; rzeźby i odlewy 5, 15, 40, 83—84, 103, 116, 142 (pieczęć), 179—180, 201, 252, 254, 272, 311, 335, 336—337; hafty 41, 43, 102, 341.
Zobacz: Matka Boska
Sceny z życia zobacz:
Anna ś. Samotrzecia.
Rodzina ś.
Zwiastowanie.
Koronacya M. Boskiej.
Dzieciątko Jezus.
Niepokalane poczęcie.
Narodzenie.
Nawiedzenie.
Ofiarowanie w świątyni.
Męka Pańska.
Zdjęcie z krzyża.
Pietà.
Opłakiwanie ciała Chrystusa.
Złożenie do grobu.
Wniebowzięcie.
Marya Częstochowska obr. 155 (nota); drzeworyt 320.
Marya Dzikowska, fresk 393, 421.
Marya Hohenfurcka 247.
Marya, monogram 170.
Marya Niepokalana rzb. 179—180.
Marya Rożniatowska obr. 330.
Marya Różańcowa 209, 249, 375, 422, 429.
Marya Zwycięzka haft 102.
Maryacka wieża zob. Wieża Maryacka.
Maryacki kościół zobacz Kościoły.
Maryacki plac w Krakowie zob. Place.
Marya Gonzaga, królowa, żona Jana Kazimierza 135 (1657).
Marya Kazimiera, żona Sobieskiego 8 (1698).
Maryi Panny kośc. w Krakowie zob. Kościoły.
Matejko Jan, malarz, właśc. Krzesławic 115, 390; obraz Odsieczy Wiednia 390.
Mateusz ś. og. 199, 203, 323; symbol 323.
Mateusz, bisk. krak. 286 (1144—1165).
Mathias zob. Maciej.
Matka Boska zob. Marya, matka Chrystusa.
Matki Boskiej kaplica w kośc. B. Ciała w Krakowie 410.
Matki Boskiej (Piaskowej) kaplica w Krakowie w kośc. Karmelitów 35.
Matki Boskiej kościół w Rybnej 252—253.
Matki Boskiej ołtarz w Morawicy 199.
Matki Boskiej (Anielskiej) prowincya 166.
Matusiński Jacek, budowniczy 292 (nota).
Matyspasek Marcin, opat Cyst. w Mogile 141 (1474—1488), 143, 155, 173, 185; grób dawny 185.
Mauritius, sgrff. 66.
Mayr Emanuel, Cysters z Lilienfeldu, autor chronologii 190.
Mączka Maciej, budowniczy ciesielski 137 (1466).
Mączyński, budowniczy 430.
Mączyński Józef, cyt. 1.
Meble saloniku w Kościelnikach 112.

Mechanizm zegarowy na Wawelu 384.
Meciszewscy 103.
Medale (wota) w Mogile 170.
Medalion Zygmunta I w Krakowie, dawny, w Rynku l. 42 str. 185 (nota); w Mogile 185.
Medaliony ze świętymi w kośc. klaszt. na Zwierzyńcu 297.
Medaliony 29, 33, 67, 75, 77, 97, 116, 130, 131, 132, 163, 164, 166, 178, 198, 207, 210, 219, 233, 249, 311, 312, 317.
Media villa średn. = Półwsie zwierzynieckie 211—212.
Mehoffer, malarz 379, 391.
Melsztyn, zamek
Kaplica 412.
Tryptyk i obrazy, później w Domosławicach, obecnie częściowo w Muz. dyec. tarn. 328, 412.
Melsztyńskiego P. Jezusa tryptyk 412.
Memorabilium libri zob. Księgi.
Mensa ołtarzowa
Bielany, w. ołt. 16; kapl. Czartoryskich 30.
Czernichówek 78.
Karniowice 105.
Krakow, kośc. B. Ciała, ołtarze boczne 410; ołt. bł. Stanisława Kazimierczyka 410.
Łazany, boczny ołt. 412.
Mogiła, kośc. klasztorny, og. 144, 153; w kaplicach 153; ołtarzyki w transepcie 154, 155; ołtarz w korytarzu I p. w klasztorze 144, 181.
Pleszów 208.
Zwierzyniec: Kościół klasztorny, w. ołt. 299; kośc. św. Małgorzaty 315.
Merkury rzb. 313.
Metnera kronika w Mogile 133 (1695—1750), 144, 190.
Metryki i akta parafialne
Bielany 50.
Bolechowice 61 (od 1593).
Czernichów 78.
Mogiła, kośc. paraf. 135; liber mort., obecnie w Muz. Czart. 133, 193.
Pleszów 211 (od XVI w.).
Męczennicy św. obr. 341.
Męka Pańska (por. Jezus Chrystus i Ukrzyżowanie) obr. (narzędzia) 331, 388; rzb. 40, 51, 62, 84, 169, 170; hafty 100, 101, 341.
Michalska Apolonia nagr. 285 (1819).
Michalski Karol, Norbertanin, z Hebdowa, nagr. na Zwierzyńcu 299—300 (1708).
Michalski Stanisław, nagr. 285 (ok. 1819).
Michał ś. obr. 155, 199, 375; Michała św. kościół dawny na zamku krak. 89.
Michał Korybut Wiśniowiecki, król polski 119, 367 (1669); pogrzeb 367 (1676).
Michał z Garlicy 88 (1388—1398).
Michałkowa Joanna z Seifertów, nagr. 286 (1835).
Michałowice 87.
Michałowski gościniec 61.
Michałowicz Jan z Urzędowa 160, 409 (XVI w.).
z Micińskich Skrzyńska Urszula, nagr. 285 (1806).
Miczek z Garlic 88 (1385—1388).
Miczko z Modlnicy 124 (1400—1426).
Miczko Werzing de Gorlicz, ojciec Jana z Garlicy 88
Midlnik, średn. = Mydlniki 205.
z Miechowa Jaksa Gryfita 276 (1162), 286 (i nota, 1162, 1176), 299, 309; obr. 309; rzb. 299.
Miechowici 110, 115.
Miechowski gościniec 216.
Miechów
Klasztor 110, 115
Właściciel wójtostwa, Mikołaj z Karniowa 110 (1365); Spytek 110 (1365, 1388).
Miecław pierwszy zob. Mieszko I.
Miecze
Wyciąże, przedhist., obecnie w Muz. narod. w Krakowie 265.
Wysowa, przedhist., obecnie w Muz. dyec. tarn. 322.
Miednica
Mogiła, kośc. klaszt. 170.
Rybna, średn. 253.
Miedzioryty zob. Sztychy.
Mielec, kapa, obecie w Muz. dyec. tarn. 338.
ad Mielec Rzochów zob. Rzochów.
Mieroszowska hr. Stanisławowa nagr. 109 (1877).
Mieroszowski hr. Stanisław 103 (1856), 104 (1860), 109 (1859).
Mieszczanie (por. Rajcy)
kazimierski zob. Petreni.
krakowscy og. 71, 216 (1311), zobacz nadto Bonar, Delpace Rafał, Fogelweder Stan., Kaufman Paweł, Pawlikowic Andrzej, Salomon, Walter, Zarwechtir Tomasz, Zayfretowie.
Mieszczanka krakowska Małgorzata Luge 143 (1474).
Mieszkanie Jana Sobieskiego 129; pająk kryształowy, obecnie w Modlnicy 129.
Mieszkanie dawne Wolskiego Mikołaja na Bielanach 45 (i nota), 49.
Mieszko I, książę polski 283.
Mikluszowice, parafia 260 (nota).
Mikołaj ś. og. 76, 77; obr. 323, 324; rzb. 16, 84; herma w Czulicach 84; pieczęć 348. — Mikołaja ś. kościoły w Krakowie, Czulicach i Liszkach zob. Kościoły.
Mikołaj zob. także Miczek i Miczko.
Mikołaj, archidyakon 254 (1224).
Mikołaj, arcybiskup gnieźn. (Kurowski), przedtem proboszcz ś. Floryana w Krakowie 260 (1406).
Mikołaj Briger, Cysters 134 (XV w.).
Mikołaj Chełmski, zob. Chełmski.

Mikołaj z Chrzelowa 256.
Mikołaj z Garlic 88 (1385—1388).
Mikołaj z Garlicy, syn Miczka Werzinga 88 (1400).
Mikołaj z Garlicy 88 (1444, 1449).
Mikołaj z Garlicy Verzinek (Wierzynek) 88 (1477 ?).
Mikołaj z Łuczanowic 122 (1399, 1400).
Mikołaj z Karniowa, właśc. wójtostwa w Miechowie 110 (1365).
Mikołaj z Krakowa, Cysters, kronikarz 133 (1504—1506), 134 (1467—1506), 193; kronika jego w Muz. Czart. w Krakowie 193.
Mikołaj z Kurozwęk 205 (1480, 1485).
Mikołaj z Kurozwęk, kaszt. sieradzki 122, (1473, 1487, 1488).
Mikołaj z Lublina, pleban w Raciborowicach 222 (1470).
Mikołaj z Lublina, syn Krystyna, bakałarz sztuk 222 (1473, 1491).
Mikołaj, malarz, Cysters 134 (1460—1474), 135.
Mikołaj z Modlnicy 124, 125 (1398—1419).
Mikołaj z Modlnicy (Miczko) 124 (1400—1426).
Mikołaj z Modlnicy Nos 124 (1484).
Mikołaj, notaryusz ziemi krakowsk. 90 (1398).
Mikołaj, opat mog., pieczęć jego 142 (1375).
Mikołaj z Opatowca, scholastyk w Ruszczy (1480, 1482).
Mikołaj Ossoliński zob. Ossoliński.
Mikołaj, pleban w Czernichowie, syn Grzegorza z Pilzna 73 (1401).
Mikołaj, pleban w Czernichowie i Spytkowicach 73 (1466).
Mikołaj, pleban w Pleszowie 207 (1326).
Mikołaj, pleban w Ruszczy 237 (1322).
Mikołaj, pleban w Ruszczy 237 (1367).
Mikołaj z Pleszowa 206 (1415).
Mikołaj, prepozyt na Zwierzyńcu 287 (1326—1327).
Mikołaj Salomon zob. Salomon.
Mikołaj z Sienna, kan. krak. 256 (XV wiek).
Mikołaj Strasz zob. Strasz.
Mikołaj, syn Spytka wójta miechowskiego 110 (1399, 1402).
Mikołaj z Zarogowa 6 (1439), zob. Zarogowski.
Mikołajów, wapień ciosowy 361.
Milewski Jakób, sufr. krak. 115 (1585), 116 (1563 – 1594).
Miłosierny Jezus zob. Ecce homo i Ukoronowanie cierniem.
Minerwa 165, 187.
Miniatury wogóle 178, 394, 414.
  Mogiła, klasztor 190—191.
  Zwierzyniec, klasztor 314.
Ministerstwo oświaty 370, 407, 429.
Ministerstwo rolnictwa 414.
Ministerstwo sprawiedliwości 371, 373.
Ministerstwo wojny 425.
Ministrowie dyssydenccy og. 250.
Minocki, właśc. Modlnicy 125 (nota).
Minuskuły gotyckie 50, 61, 77, 83, 95, 116, 132, 137, 180, 181, 182, 183, 184, 228, 243, 247, 252, 253, 348, 412, 417.
Miowscy 110 (1531).
Miseczka miedziana z 1681 r. z Krakowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Misyonarze na Stradomiu w Krakowie, kośc. 169 (nota), 366.
Misiowski, właśc. Rząski 254 (1581), właśc. sołtystwa w Bronowicach małych 72 (1581).
z Miślimic Jan 110 (XIV w.).
Mitarelli cyt. 7 (1764).
MLvtHEr (?), zagadkowy napis na miednicy średn. w Rybnej 253.
Młodzianowski, pleban w Pleszowie 207 (1678).
Młodziejowska Katarzyna z Bolenia 61 (1470).
Młodziejowski, podskarbi 119 (1595 nota).
Młodziejowski Stanisław 61 (1479).
Młoszowscy, właśc. Morawicy 194 (XVI w.).
Młotek kamienny z Batowic 6, z Branic 71.
Młynarz w Zielonkach Marcin 269 (1524).
Młynówka w Mogile 145, 186; na Zwierzyńcu 288, 291, 314.
Młyny
  Bronowice małe 71.
  Chełm 72.
  Mogiła, klasztorny 144, 145.
  Prądnik biały, młyn papierowy 212, 366.
  Zwierzyniec, młyn Czudicz na Rudawie 277 (1372); dawny klasztorny 288; dzisiejszy 290, 291, 303, 309.
Mnich ukrzyżowany obr. 189.
Mniszchowie 101, 102 (nota).
Mniszech Józef, marszałek w. ks. lit., portret w Kościelnikach 112 (XVIII wiek).
Moczerady, wykopaliska 416.
Moderatus Lucius Junius, dzieło »Columellae rei rust.«, wyd. z 1472 r. 191.
Modlenica, średn. = Modlnica (?) 124.
Modlincza, Modlinicza, średn. = Modlnica 124.
Modlitewniki Zygmunta Starego i Bony 134, 178.
Modlitia, średn. = Modlnica 124.
Modlnica 1, 53, 71, 90, 124—133.
  Akt prymasa Poniatowskiego 132 (1783).
  Archiwalia we dworze Konopków 132.
  Chrzcielnica 210.
  Cmentarz 131 (nota), groby Kucharskich.
  Dawne nazwy pól 125.
  Dawne opisy 128, 129 (nota), 132.
  Dwór Konopków 125, 132 (por. Archiwalia, Inwentarz i Mapa pól).
  Dziedzice dawni 124—125.

Modlnica (ciąg dalszy)
Dzwony 125, 132; dzwonnica 132.
Inwentarz z r. 1582 we dworze 125, 132.
Kaplica ś. Wojciecha dawna 94, 125, 132—133.
Kielich barokowy 131.
Kościół ś. Wojciecha, dzisiejszy 94, 125—133; kaplica 126, 127, 128, 129, 130, 131 (nota), 132, 133; kruchta 131; nawa 126, 128, 129; odrzwia główn. wejścia i zakr. 126; prezbiteryum 126, 128, 129, 131, 132; wejście gł. i do kapl. 126; wnętrze 126—131; zakrystya 126, 128, 131.
Kościół drewn. dawny 125.
Kropielnica 131.
Lipa pamiątkowa dawna 132, 133.
Ławki polichromowane 129.
Mapa pól 132 (z r. 1758).
Nagrobki, Kucharskiego 129—130 (1610); Sędzimira 131 (1832); Konopków 131 (1801, 1811).
Napisy, pamiątkowy 126—127 (1622); na dzwonach 132; na nagrobkach 130, 131; na ławkach 129; na płycie Kucharskiego 131.
Obrazy 127—128, 131; na ławkach 129.
Ołtarze, główny 127, 131; boczne 128; ś. Sebastyana 128.
Ornaty 132.
Pacyfikał z XVIII w. 132.
Pająk wenecki 129.
Plebani dawni 126. zob. Grzybowski Jan, Numacki Józef, Sedkowicz Wacław, Stanisław, Sulco.
Płyta Kucharskiego Stan. 130—131 (1648).
Polichromia ławek 129.
Pomnik Kucharskiego Stan. 129—130 (1610).
Portrety, ks. Grzybowskiego Jana 126, 132; Józefa i Teresy Konopków na nagr. 131; Kucharskiego na nagr. 130 (rzba).
Relikwiarz rokoko 132.
Rzeźby na nagrobkach 129—131; kielich 131; nadproże gł. wejścia 126; pacyfikał 132; tabernakulum 128.
Szpital 125 (1772).
Tabernakulum 128.
Wykopaliska przedhistoryczne 133.
Modlnica magna lub maior średn. = Modlnica 124.
Modlnica minor lub parva zob. Modlniczka.
Modlnicia, Modlnicza średn. = Modlnica 124.
z Modlnicy Bodzenta, syn Marcina 124 1400—1426).
z Modlnicy Czadro 124 (1448—1450).
z Modlnicy Jakób Probolo 124 (1388—1412).
z Modlnicy Jakób Probolo 124 (1469).
z Modlnicy Jan 124 (1449).
z Modlnicy Jan (Prus) 125 (nota, XV. w.)
z Modlnicy Jan Swider, komornik krak. 125 (1469, 1481, 1487).
z Modlnicy Jan, podsędek krak. 125 (1494, 1496).
z Modlnicy Jarosław 124 (1397).
z Modlnicy Kucharscy 130 (nota). 131 (nota).
z Modlnicy Kucharski Jakób i Stanisław zob. Kucharski.
z Modlnicy Maciej Swider 125 (1483).
z Modlnicy Marcin 124, 260 (1388—1402).
z Modlnicy Marcin Probolo 124 (1448—1450).
z Modlnicy Miczko 124 (1400—1426).
z Modlnicy Mikołaj 124, 125 (1398-1419).
z Modlnicy Mikołaj Nos 124 (1484).
z Modlnicy Piotr 124, 125 (1451).
z Modlnicy Smyl 194 (1400)
z Modlnicy Stanisław 124 (1397—1447).
z Modlnicy Stanisław Nos 124 (1404)
z Modlnicy Stanisław Swider 125 (1463—1476)
z Modlnicy Staszko zob. Stanisław.
z Modlnicy Swider Jan, Maciej, Stanisław zob. wyżej z Modlnicy Jan, Maciej, Stanisław.
z Modlnicy Ścibor 124 (1449).
z Modlnicy Swanch 124 (1389).
z Modlnicy Świętosław Czadrowicz 124
z Modlnicy Świętosław, zwany Synowiec 124 (1398—1417).
Modlniczka 72, 124, 125, 133, 254.
Modlnycza, średn. = Modlnica 124.
Mogil, Mogila, Moghila, średn. = Mogiła 133.
Mogiła, wieś pod Krakowem 1, 63, 79, 85, 90, 115, 133—193, 206, 207, 210, 295, 366, 370, 373, 374, 375, 377, 399, 400, 401, 404, 405, 406, 409, 411.
Ambona w kośc. klaszt. 154.
Antependya w kośc. klaszt., w. ołtarza 172; ołtarza Chryst. Ukrzyż. 168.
Antyfonarze 134.
Archiwalia 133, 134, 142, 144, 192, 409.
Archiwum klasztorne 174, 179, 192, 409.
Baldachim stall 154.
Balustrada w kośc. klaszt., prezbiteryum 151; epit. Piaseckich 163.
Baszta w murze obwodowym klasztoru i strzelnice jej 192.
Biblioteka klasztorna 133, 134, 141, 153, 176, 177, 190—192; polichromia 153, 178; rzeźby 177, 178; sklepienie 134, 177.
Boża Męka na mogile Wandy, dawna 192.
Bramy, cmentarza 140; klasztorne 141, 145.
Chorągwie kośc. paraf. 138.
Chrzcielnica kośc. paraf. drewn. 139.
Cmentarz 140.
Collegium provinciale 142 (1708—1786), 190.

Mogiła (ciąg dalszy)
— Cystersi zob. Cystersi; ich opaci zob. Opaci.
Dalmatyki w kośc. paraf. 139; w kośc. klaszt. 171, 172.
Domus Mariae zob. niżej Klasztor.
Druki illuminowane 190—191.
Drzeworyty og. 190, w kronice Schedla, klasztor 191.
Dwór klasztorny 144, 192.
Dyplomataryusz mogilski 192.
Dywanik perski w kośc. klaszt. 172—173.
Dziedzice dawni 133—134.
Dziedziniec przed kośc. klaszt. 146.
Dzwonnica kośc. paraf. nad bramką 140.
Dzwony w kośc. paraf. 140; w kośc. klaszt., potem w Kamieńcu 193; w Muz. narod. w Krakowie z klasztoru 193, 399.
Epitafia zob. Nagrobki.
Folwark dworski 192; zob. wyżej Dwór.
Fosa szańca 192—193.
Fragmenty nagrobków zob. Nagrobki.
Futerał na relikwiarz z okuciem w kośc. klaszt. 171.
Garnitury haftowe w klasztorze 171—172, w kośc. paraf. 139.
Głowa ś. Erazma, dawna (?) 171.
Godła symboliczne na mogile Wandy 192.
Groby zob. Grobowce.
Illuminowane druki 190—191.
Infuła opacka dawniejsza (gotycka?), nieistn. 173; infuła późniejsza z XV w., nieistn. 173.
Inkunabuły w klasztorze 190.
Inwentarze dóbr klasztornych 192.
Kancyonały mogilskie 134.
Kandelabry zob. niżej Świeczniki.
Kaplica dawna ś. Bartłomieja 135.
Kaplice klasztorne zob. niżej Kościół klasztorny.
Kapy w kośc. paraf. 139; w kośc. klaszt. 171—172, dawne Wołuckiego i Wężyka 173.
Kielichy w kośc. klaszt. 169—170; dawne 171; kielich Ciołka 171.
Klasztor Cystersów 63, 85, 90, 115, 133, 134, 135, 140—193, 206, 373, 374, 375, 399, 405, 406, 411; biblioteka zob. wyżej; bramy zob. wyżej; cegła zob. Cegła; cele 141; dach 141, 185; dormitarz 141, 179; drzwi zob. Drzwi; dziedzińce 146, 174; fasada zob. Fasada; furta 146, 174; ganek dawny opactwa 173; hala (piwnice) 175; kapitularz 141, 174, 179, 185; kaplica opactwa nowego 176; kaplica przeora 155; kaplica narożna między klasztorem a opactwem 173, 174, 178, 188, 375; klatka schodowa 174, 175; kominek w pałacyku opata 188; korytarze 141, 185, 189, 190; krużganki 141, 142, 144, 148, 149, 151, 168, 174, 175, 176—177, 179, 180, 181, 182, 183, 366, 370, 375, 401, 404; kuchnia przeora 146; medalion Zygmunta I 185; nagrobki zob. Nagrobki; napisy zob. Napisy; obrazy zob. Obrazy; odrzwia zob. Odrzwia; okna zob. Okna; ołtarz w korytarzu I p. 144, 181; oratoryum 177 (dziś biblioteka); oszklenie krużganków 177; pałacyk opacki 134, 141, 142, 173—174, (nota), 178, 183, 186—188, 189—190, 374, 401, 405; pieczęci zob. Pieczęci; piwnice 174—175, 176, 177, 178, 179, 405; piwnica opacka 174—175, 176, 177; plan klasztoru 405; płyty nagrobkowe zob. Płyty; polichromia biblioteki, kaplicy klasztornej i pałacyku zob. Polichromia; portale zob. Portale; portrety zob. Portrety; pryorat (= stare opactwo) 142, 145, 173, 174, 176, 185—186; przeorowie zob. Przeorowie; przywileje 192; refektarz 141, 174, 176, 177, 190; rejestry gospodarcze 192; rękopisy 133, 178, 190; rzeźby zob. Rzeźby; sala dysput 142, 174, 179, 188, 190, 373, 374, 411; sale inne zob. Sale; schody w klasztorze zob. Schody i Klatka schodowa; skarbiec 169, 170, 171, 174, 178, 179, 190, 375; sklepienia zob. Sklepienie; sufit w sali dysput 179; sufit dawny w korytarzu 176; szkarpy zob. Szkarpy; wirydarz 141, 173, 174, 176, 179.
Klejnoty w kośc. klaszt. 170.
Koadjutor mogilski zob. Denhof.
Kollegium prowincyonalne 142 (1708—1786), 190.
Kołatka drzwi w kośc. paraf. 140, w kośc. klaszt. 169.
Kominek renesansowy w pałacyku opata 188.
Kopiec Wandy zob. Mogiła Wandy.
Kościół ś. Bernarda dawny 143.
Kościół klasztorny Cystersów 133, 140—193, 366, 370, 375, 377, 400, 401, 404, 406; antependya 168, 172; baldachim stall 154; balustrada 151, 163; cegły układ zob. Cegła; dachy 141, 144, 147, 148, 149; drzwi zob. Drzwi; dzwony zob wyżej Dzwony; fasada 144, 148, 149; groby zob. Grobowce; kaplice og. 141, 147, 152—153, 180, 366; kaplica ś. Bernarda 143, 144; kaplice bliźnie 144, 147, 152, 161, 169, 174, 177, 182, 183, 366; kaplica Jezusa Ukrzyżowanego (= Żółtowskich) 155, 157, 165, 168, 169, 182 (nota); kaplica ś. Krzyża 143, 166, 167, 171; krata w kapl. Żółtowskich 155, 165, 168; kruchta głównego wejścia 148; krucyfiks zob. Krzyże; krużganki zob. wyżej Klasztor; Krzyże zob. Krzyże; lavabo 179; mensy ołtarzo-

Mogiła (ciąg dalszy)
we zob. Mensa; nagrobki zob. Nagrobki; napisy zob. Napisy; nawa główna 143 (nota), 144, 147, 148, 149, 151, 154, 155, 156, 166, 173; nawa poprzeczna 147, 151, 152; nawy boczne 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 165, 166, 167, 168, 169 (nota), 175, 176, 179; obrazy zob. Obrazy; odrzwia zob. Odrzwia; okna zob. Okna; okucie drzwi zakrystyi 169; ołtarze zob. Ołtarze; organy 144; ornaty 171—172; piscina 153; płyty zob. Płyty; polichromia kaplic 153, 375; pomniki zob. Pomniki; portale zob. Portale; portrety zob. Portrety; posadzka kościoła i kaplic 144, 161, 167, 180, 182, 183; prezbiteryum 141, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 161, 163, 167, 169, 178; rzeźby zob. Rzeźby; schody zob. Schody; skarbiec 169, 170, 171, 174, 178, 179, 190, 375; sklepienie kościoła, kaplic i klasztoru zob. Sklepienie; stalle 154 (i nota); sufit zob. Sufit; sygnatura 144, 149, 193; szkarpy 141, 147, 148, 173, 174, 185, 186; tęcza 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 163, 165, 168, 173, 180, 183, 192; wejście zob. Odrzwia, Portale i Wejście; wieże (nieokreślone) 143, 144, por. wyżej Sygnatura; zakrystya 144, 151—152, 158, 173, 174, 178, 179; zworniki rzeźbione 149, 150—151.
Kościół klasztorny pierwotny 142, 143.
Kościół parafialny ś. Bartłomieja 134, 135—140, 143, 144, 192, 207; chorągwie 138; chór muzyczny 137; chrzcielnica drewn. 139; dachy 135, 137; drzwi połudn. 140; dzwonnica nad bramką 140; dzwony 140; halowa budowa 137; kruchta południowa 137, 140; ławy kolatorskie 138; napis na dzwonie 140; napis pamiątkowy 135, 137 (1466); nawa główna 135, 137, 138; nawa poprzeczna 137; nawy boczne 135, 137; obejście 192; obrazy zob. Obrazy; odrzwia boczne 135; ołtarze boczne 138—139; ołtarz główny 138, 139; ornaty 139; polichromia, 134, 138; portal 137 (z r. 1466); portrety fikcyjne 138; posadzka 138; prezbiteryum 135, 137, 138; rzeźby chrzcielnicy 139; sufit 137, 138; sygnatura 137; tabernakulum 139; tęcza 137, 138; wejścia 135, 137, 140 (por. wyżej portal).
Krata w kapl. Żółtowskich kośc. Cystersów 155, 165, 168.
Kroniki mogilskie zob. Kronika.
Kronikarskie zapiski Białobrzeskiego 190.
Krucyfiks zob. Krzyże.
Krużganki klasztorne zob. wyżej Klasztor.
Krzyże w kościele klaszt. zob. Krzyże.
Księgi z Mogiły w Muz. Czart. w Krakowie 133, 193.
Lampa w kapl. P. Jezusa Ukrzyżowanego 168.
Latryna w pryoracie 186.
Lavabo w zakrystyi kośc. klaszt. 179.
Legendy o Wandzie 189—190.
Literatura do Mogiły 133.
Ławki w kośc. paraf. 138; w kośc. Cystersów 144.
Malowidła ścienne zob. Polichromia.
Mapy Lottera, dawne 190.
Medalion portretowy Zygmunta I na klasztorze 185.
Metnera kronika 133, 144, 190.
Metryki w kośc. paraf. 135; liber mortuorum, dziś w Muz. Czart. 133, 193.
Miednica w kośc. Cystersów 170.
Miedzioryty zob. Sztychy.
Młyn klasztorny 144, 145; młynówka 145, 186.
Mogiła Wandy 133, 192; pomnik granitowy dzisiejszy 192; dawny posąg z napisem 192; dawna Boża Męka 192.
Monety w klasztorze 170.
Mury klasztoru 145, 192.
Nagrobki w kościołach zob. Nagrobki.
Nalewka rokoko w kośc. klaszt. 170.
Napisy zob. Napisy.
Obrazy zob. Obrazy.
Odrowążów płyty zob. Płyty.
Odrzwia zob. Odrzwia.
Ogród klasztorny 141, 144, 145, 177, 183, 192.
Okucie drzwi w kośc. Cystersów 169; okucie skrzyni 169.
Okucie książek w klasztorze 192.
Ołtarze zob. Ołtarze.
Opaci zob. Opaci mogilscy.
Opacka infuła zob. wyżej Infuła.
Opacki pałac zob. wyżej Klasztor.
Opacki pastorał 170.
Opactwo mogilskie 133, 142, 183.
Opactwo (dom) w klasztorze, dawne 185—186; nowe zob. Pałace.
Opatów mogilskich portrety w klasztorze 190; w kronice Mikołaja 193.
Oprawy książek w klasztorze 190, 192.
Oratoryum 177 (dziś = Biblioteka).
Organy w kośc. Cystersów 144.
Ornaty w kośc. Cystersów 171—172; w kośc. paraf. 139.
Osada przedhistoryczna 133.
Pałac opacki w klasztorze zob. wyżej Klasztor.
Papiernia dawna w XVI w. 134.
Pastorał opacki dawny 170.
Patena w kośc. klaszt. 170.
Pieczęci, obecna 140; średniowieczne odbitki 142, 143; pieczęć opata Mikołaja, odbitka 142, 143.

Mogiła (ciąg dalszy)
Pieniążków płyty zob. Płyty.
Pierścienie (wota) w kośc. Cystersów 170.
Piscina w kośc. Cystersów 153.
Plan klasztoru 405.
Pleban mogilski, Tomasik Tomasz 170 (1643).
Płyty nagrobkowe zob. Płyty.
Pogański kult 133.
Polichromia w kościołach zob. Polichromia.
Pomnik granitowy na kopcu Wandy 192 (1890).
Pomniki w kośc. Cystersów zob. Pomniki.
Popiersie Rzymianina (ś. Piotra?) w kośc. Cystersów 170.
Portale w kościołach i klasztorze zob. Portale.
Portrety fikcyjne ścienne w kośc. paraf. 138; w kośc. Cystersów i klasztorze zob. Portrety.
Protokół rewizyi 141 (1649).
Pryorat w klasztorze (= stare opactwo) zob. wyżej Klasztor.
Przeorowie og. 142, 375, 400.
Przywileje klasztorne 192; zob. także wyżej Archiwalia.
Pulpit dawny miedziany 193.
Refektarze zob. wyżej Klasztor.
Rejestry gospodarskie w klasztorze 192.
Relikwiarze w klasztorze 170, 171.
Rękopisy klaszt 133, 178, 190, 193.
Rzeźby w kościołach i na Kopcu Wandy zob. Rzeźby.
Sędzia pokoju okręgu mogilskiego zob. Kirchmajer.
Sklepy klasztorne na żywność 175.
Skrzynia w kośc. klasztornym 169.
Stalle w kośc. klasztornym 154 (i nota).
Szańce 141, 192—193.
Szkoła filozofii w klasztorze 142 (1647).
Sztychy w klasztorze 190
Świeczniki dawne w kośc. Cyst. 171.
Tabernakulum w kośc. paraf. 139.
Tezy dawne w klasztorze 190.
Wały obronne 141, 192—193.
Wanda, legendy, kopiec i posąg zob. Wanda.
Widok klasztoru na płaskorzeźbie 174, na obrazie 188.
Wirydarz klasztorny 141, 173, 174, 176, 179.
Wota klasztorne 170, 171; dawne 171.
Zabytki w Muz. narod. krak. zob. Zabytki.
Zakonnego życia apoteoza w klasztorze 188—189.
Zakonników groby 167, 183 (nota).
Zbiory archiwalne i biblioteczne w klasztorze zob. Zbiory.
Znaki w kośc. Cystersów zob. Znaki.
Zworniki rzeźbione zob. wyżej Kościół klasztorny.
Mogiła Wandy w Mogile 133, 192.
Mogiła w Górce narodowej 103 (por. Grobowce, Kurhany).
z Mogiły Stanisław, Cysters, illuminator 134 (1533—1538), 178 (1538).
Mogula, średn. = Mogiła 133.
Moguncya 49, 190, 191.
Drukarz i nakładca Schoiffer Piotr 190 (1470), 191 (1473).
Kleryk Bekenhub Jan 49 (1473).
Mogyla, średn. = Mogiła 133.
Mojżesz rzb. 299.
Mokyla, średn. = Mogiła 133.
Moldnica, średn. = Modlnica 124.
Molitor Franc. Ign., malarz 155 (1761, 1762), 317.
Molski, kapitan, adjutant Kościuszki 63.
Mołdawska wyprawa za Olbrachta 110, 248 (1497).
Monety
Czulice, wprawione w kielich 84.
Kościelniki 114.
Mogiła, skarbiec klaszt., moneta saska 170 (1601).
rzymskie 133.
Mongołów napad 141 (1241 i 1260), 142 (1241), 278 (1241), 287 (1241).
Monografia zamku na Wawelu 396, 397.
Monogramy zob. Znaki.
Mons argentens. argentinus zob. Srebrna góra w Bielanach
Mons coronae, pustelnia Kamedułów pod Perugią 7, 37, 38, 39, 45.
Mons novus 75, 77.
Mons Pacis, erem Kamedułów 47.
Monstrancye
Bielany, kośc. Kamedułów 40.
Bolechowice 53, 60—61.
Czernichów 76.
Czulice 84—85.
Górka kościelnicka 100.
Gwoździec, obecnie w Muz. dyec. tarn., drewn. 322.
Raciborowice, dawna 235.
Tarnów, z Gwoździca, w Muz. dyec. 322.
Zwierzyniec, klasztor 312.
Montanus Arius 49.
Montelupich rodzina 69, 265 (1581); pomnik w kośc. P. Maryi w Krakowie 69 (nota).
Morauica, Morauich, Morauicza, Morauiczia, średn. = Morawica 194.
Moravitia, Moravitia, średn. = Morawica 194.
Moravus Jan, dr. med. 6 (1433).
Morawica 1, 2, 4, 30, 194—205.
Brama wjazdowa dawna 202.
Chrzcielnica 199, 210.
Dawny opis 199, 200, 205.
Dziedzice dawni 194.
Dzwonnica 195, 196, 200—201.
Dzwony 197, 201.
Inwentarze dawne 200.
Kaplica zamkowa dawna 197.
Kielichy dawne 200.
Kościół paraf. 194—204, 205, 366; chór muzyczny 197; fasada 196, 197, 199;

nawy 197, 199; odrzwia prezbit. 198; odrzwia wejścia główn. 197; prezbiteryum 197, 198; tęcza 197, 198, 199; wejście główne 199, 200; wnętrze 197—199; zakrystya 197, 198, 199; zakr. stara 198, 199.
Kościół dawny 196, 197.
Księga pamiątkowa 197.
Lavabo 199.
Ławki kolatorskie 197, 199.
Nagrobki, Bandulów 200 (1818, 1823); Skalskiej 200 (1835); Szelewskiej 199 (1807).
Napisy, na dzwonach 201; w korytarzu pod plebanią 204; w kościele 194, 197, 198-199; na nagrobkach i płycie 199-200; na plebanii 194. 201, 203; na portr. Czartoryskiego 205 (1743).
Obrazy 197, 199; Lissowskiego dawny 199.
Ołtarze, główny 199; ś. Bartłomieja 198; M. Boskiej i ś. Józefa 199.
Ornaty 200; dawne 200.
Plebani zob Plebani.
Plebania 4, 194, 195, 196, 197, 199, 201—205; dach 202; klatka schodowa 202; korytarze pod plebanią 203—204; okna 202; platforma obok plebanii 195. 196; pokoje 203; przedsionek 201.
Płyta nieokreślona 199.
Portrety na plebanii, Czartoryskiego Augusta 204-205; Lubomirskiej Izabelli 205; Załuskiego bisk. nieistn. 30, 205.
Szpital dawny 194.
Urny przedhistoryczne, obecnie po różnych zbiorach 205.
Widoki plebanii 201.
Wykopaliska, groby pogańskie 205.
Zabudowania kościelne 195, 196. 197.
Zamek dawny 194, 195, 196, 197, 198, 201; kaplica zamkowa dawna 197.
Morawica maior i minor 194.
Morawiccy z Morawicy 194.
Morawicki Janusz zob. Janusz z Morawicy.
na Morawicy starosta zob. Tomaszewski Jakób.
z Morawicy Andrzej 194 (1238).
z Morawicy Grzegorz 194 (ok. 1335).
z Morawicy Grzegorz 194 (1382, 1394).
z Morawicy Janusz 194 (1366).
z Morawicy Janusz 194 (1420, 1421).
z Morawicy Janusz 194 (za Długosza).
z Morawicy Jaśko Owca 194 (1366).
z Morawicy Nawoj. kaszt. krak. 194 (1304, 1320—1330).
z Morawicy Spytek 194 (za Długosza).
z Morawicy Sulko 194 (1273).
z Morawicy Zegota, chorąży krak. 194 (1331).
Morawicza, średn. = Morawica 194.
Morawy 277, 282—284; krucyfiks z Moraw w kośc. ś. Salwatora na Zwierzyńcu 282—284.
Morawycza, średn. = Morawica 194.
Morowa zaraza 158, 222, 300
Morska Krystyna z Dąbskich, matka Anny Grodzickiej 166.
Morski Jan Konstanty, przeor Dominikanów krak. 218 (1642).
Morski Zygmunt de Morsko, ojciec Grodzickiej Anny 166.
z Morskich Grodzicka Anna 79 (1800), 166 (1803); nagr. w Mogile 166.
de Morsko Morski zob. Morski Zygmunt.
Morsztyn, portret w Kościelnikach 112 (XVIII w.).
Morsztyn, kanclerz (?) kor. 263, 264 (i nota).
Morsztyn Andrzej, podskarbi kor. 264 (1668).
Morsztyn Andrzej 111 (1689).
Morsztyn Andrzej Michał, kaszt. sądecki 111 (1740)
Morsztyn Jakób 111 (1689).
Morsztyn Stefan, star. duninowski 111 (1689 i 1697).
Morsztyn Władysław z Raciborska, star. kowalski 100 (nota), 101, (nota), 111 (XVII w.).
Morsztynowa Barbara z Moskorzewa, żona Władysława 99 (1648), 100, 101 (i nota).
Morsztynowie 101, 103.
de Morzko (?) Morsztynowa Barbara zob. Morsztynowa.
Moscicensis Mikołaj zob. Mościcki.
Moskale zob. Rosyanie.
z Moskorzewa Morsztynowa zob. Morsztynowa Barbara.
Moskorzewska zob. Morsztynowa.
Mosty
Czerna 373, 374.
Kalwarya Zebrzydowska, na Cedronie 398.
Prądnik czerwony, na gośc. warszawskim 217.
Moszyńscy 110 (1531).
Moszyńska Nawojka z Koniecpolskich, żona Macieja 260 (1494).
Moszyński Maciej 260 (przed 1494).
Mościcki Mikołaj, dr. teol.. Dominikanin 103 (1624), 106 (1624).
Mozaika florencka na tabernakulum w Ruszczy 251.
Moździerze dawne w klaszt. na Zwierzyńcu 287.
Mścisław, opat tyniecki 73 (1466).
Muczkowski Józef dr., radca sądu kraj., korespond. Grona konserw. 356, 428
Mugla, Mugila, średn. = Mogila 133.
Mularze
Petreni Giov. Batt., mieszczanin kazimierski 287 (1608-1610).
Simon Kasper, krakowski, 266 (1533).
Zur Jakób, krakowski, 266 (1533).
Mury
Biecz, miejskie 430.
Dobczyce. miejskie 369, 371, 373, 374, 377, 399.
Kraków, miejskie 371, 411, 426, 427—

428; przy bramie Floryańskiej 411, 427–428; na Kazimierzu 428; na zamku obronny 382, 383, 384.
Mogiła 145, 192.
Nowy Sącz, zamkowe 426.
Prądnik, obwodowy 367.
Rzeszów, obronne, zamku 420.
Tyniec, obwodowe klaszt. 424.
Wola Justowska, magistralne 261.
Zwierzyniec, klasztor, obwodowe i fortyfikacyjne 287, 290, 292, 301, 305, 306, 307.
Muskata Jan, bisk. krak. 134 (1320), 167 (i nota, 1306, 1320); grób w Mogile 134, nagrobek dawny 167.
Muszkieterowie francuzcy 112–113; zob. także Wodzicki Piotr.
Muszyna, kościół 322; kurdyban, obecnie w Muz. dyec. tarn. 322.
Muszyński Antoni, nagr. 286 (1845).
Muzea zob. Zbiory muzealne.
Muzeum dyecezyalne na Wawelu, 418, 426.
Muzyk Gierlicki Jan (O. Firmian, Kameduła) 6, 8 (1660).
de Myanow Bernard, pleban w Raciborowicach, not. publ. 222 (1473).
Mycielski hr. Jerzy 23, 428.
Mylmiki (?), średn. = Mydlniki 205.
Mydlniki 1, 205—206.
Dwór 206.
Dziedzice 205—206.
Figura przydrożna (dawny pręgierz?) 206.
Kamieniołomy 206.
Wykopaliska 206.
de Mydlniki Kurozwęcki Mikołaj 205 (1480, 1485).
de Mydlniki Zaklika, kanclerz 205 (1401).
Mydlnyky, średn. = Mydlniki 205.
Mykul, archidyakon krak. 254 (1224).
Myszkowscy 70; ich kaplica w kość. Dominikanów w Krakowie 415—416.
Myszkowska z Przerębskich Beata, żona Zygm. Myszkowskiego 69.
Myszkowski Zygmunt 69.
Myszkowski margrabia zob. Wielopolski Karol.
z Myszkowskich Branicka, żona Jana Branickiego 69, 70.

N.

Naczynia kościelne zob. Kielichy, Patena, Miednica.
Naczynia cynowe z Góry Wężowej (obok Kościelnik?) 399, 405.
Naczynia przedhistoryczne
z Karniowa, obecnie w Akad. Umiej. krak. 110.
z Węgrzec, obecnie w Akad. Umiej. krak. i Gab. archeol. 256.
Nadworni marszałkowie zob. Marszałkowie.
Nagorzinky, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Nagrobki (por. Płyty, Pomniki, Sarkofagi):
Biecz 371.
Bielany, kość. Kamedułów, Bielskiego Bogusława 33—34 (1759); Bodzenty Jana Chryz. 19, 31—32 (1678); Jurkowicza Alberta 19, 34—35 (XVIII w.); Łukaszkiewica Jan Fel. 19, 33 (1708); Rojewskiego Jakóba 19, 35 (XVIII w.), 300 (nota); Wolskiego Mikołaja 16, 19, 30–31 (1630), 50; Zabielskich 19, 32—33 (przed 1700); Załuskowskiego Macieja, nowe, 19, 35, (1737).
Bolechowice 57–60; Skaszewskiego 57—59 (1555); Tchórzewskiej 59 (1664); ks. Wiesiewicza 60 (1693).
Czernichów, Kamerera Wawrz. 75–76 (1687). Przecławskiej 76 (1815).
Giebułtów 90.
Karniowice, Bartynowskiego 109 (1839); Chrostkoviusa 107 (1649); Mieroszowskiej hr. 109 (1877); Pacanowskiego 108 (1667); Pisarskiego 108 (1673).
Kraków: Katedra og. 378, 381, 382 (nota), 389, 391—392, 417; nagr. Cieklińskiego 381, 391; Izbieńskiego 381, 391; Wargawskiego 381, 391; Zająca 381, 391–392. — Kość. Dominikanów, krużganki 400, 411, 426. — Kość. Franciszkanów, krużganki 426; Wosińskiej 41 (1644). — Kość. Karmelitów na Piasku, Rojowskiego 35 (nota, 1703). — Kość. św. Marka, Rojowskiego 35 (nota, 1703). — Kość. P. Maryi, Erazma Danigiela 205 (1624); Montelupich 69 (nota).
Liszki. Raciborskiej Tekli 118 (1826); ks. Raciborskiego Józefa 118 (1840); Rosponda 117—118 (1694); Steczkiewicza 117 (1675); Steczkowskiego 118 (1881).
Łuczanowice, Różyckiej Karoliny 124 (1851); Różyckiej Zofii z Zeleńskich 124 (1843).
Modlnica, Kucharskiego 129–130 (1610); Sędzimira 131 (1832).
Mogiła og 79; Bedońskich 157 (1572); Eustachego ze Sprowy 181 (1350), dawne 167; Grodzickiej 166 (1803); Muskaty Jana, bpa krak., dawne 167; Piaseckiego Pawła 155, 163—165 (1649); Wielowieyskiego 166 (1802); Wiśniewskiej 166 (1844); Zasadzkiej 166 (1829); Żółtowskiego 165–166 (1653).
Morawica, Banduli Ant. 200 (1818); Bandulowej Katarzyny 200 (1823); Skalskiej 200 (1835); Szelewskiej 199 (1807).
Pleszów, Kirchmajera Jana 210 (1831); Kichmajera Mateusza 210 (1835); inne nowsze 210.
Prądnik dominikański, Gorizuttiego 221 (1657); Krzyżanowskich córki 221 (1797).

Raciborowice 230—234; Bielskiego Samuela, nieistn. 234 (1591); Brzezińskiej 232—233 (1657); Frankiewiczowej 234 (1831); Habowskiej 234 (1798); Linkowej 232 (1592); Rajskich 230—231 (1564).
Ruszcza, Badeniowej Maryanny 250 (1828); Betkowskiego Sebast. 249—250 (1694); Branickiego Hieronima, nieistn. 250 (1518); Grewena 250 (1841); Kopycieńskich 250 (1832); Krzysztoporskich 247—248 (1599), 250; Krzysztoporskiego Jana, dawny 250 (1465); Ogonowskiego 248—249 (1679); Popiela 250 (1846); Telszewskiego 248 (1618); Wirzbięty z 1425 r. 64, 236, 244, 245—247.
Rybna, Jaroszewskiego 253 (1809).
Zielonki. Cieszkowskiego 272 (1829), Cołczyńskiego 272 (1807); Garyckiego 272 (1813); Gherardyniego 272 (XVIII w.); Stanisławskiego 272 (1848).
Zwierzyniec: Kośc. klasztorny, ks. Byszewskiego 299—300 (1708); ks. Michalskiego 299-300 (1708); ks. Pawłowskiego 300 (1844); Rojowskiego Jakóba 300 (XVIII w.); Stobieckiej 300 (XIX w.); ks. Wolskiego 300 (1844) — Kośc. ś. Salwatora, Bayerowej 286 (1835); Betkowskiego Jana 285 (1668); Czekańskich 286 (1813); Drozdowskiej 286 (1849); Gebhardtowej 286 (1839); Grzybka 285 (1806); Hercokowej 286 (1842); Janocińskiego 286 (1838); Latasiewiczowej 286 (1825); Michalskich Stanisława i Apolonii 285 (1819); Michałkowej 286 (1835); Muszyńskiego 286 (1845); Nowakowskich 286 (1842); Sikorskiej Kryspianowej 286 (1803); Skrzyńskiej Małgorzaty 285 (1822); Skrzyńskiej Urszuli 285 (1806); Skrzyńskiego Aleksego 285; Skrzyńskiego Kazimierza 286 (1835); Sokalskiej 285 (1809); Spangla 286 (1850); Uchtowicza 286 (1833); Wiadrowskiego 286 (1846); Wojczyńskiego 286 (1847).
Nagrodius Sebastyan, dr. fil., prof. uniw., proboszcz w Giebułtowie, Zielonkach i kościoła ś. Anny w Krakowie 91, 92 (1596—1604), 93, 267 (1594).
z Nagrodzieńca Sebastyan zob. Nagrodius.
Nalewka (rokoko) w kośc. klaszt. w Mogile 170.
Nałęcz herb 178.
Napad Mongołów zob. Mongołów napad.
Napad Szwedów zob. Szwedzi.
Namiestnictwo we Lwowie 408, 413, 415, 421.
Napisy (por. Nagrobki, Majuskuły, Minuskuły, Znaki):
Aleksandrowice, na figurze 2 (1755).
Bielany, kościół i klasztor: epit. Bielskiego 33—34 (1759); epit. Bodzenty 32; epit. Jurkowicza 35; epit. Łukaszkiewica 33 (1708); epit. Rojewskiego 35; epit. Wolskiego 31 (i nota); epit. Zabielskich 32—33; epit. Załuskowskiego 35 (1737); kapl. Lubomirskich czyli ś. Sebastyana 7, 18, 19; kapl. ś. Romualda, dawny 21; na kielichu i monstrancyi 40; pamiątkowy z przywilejem pap. 19, 39 (1743); pamiątkowy z przywilejem z r 1610, str 35—37, 59; na pamiątkę poświęcenia kośc. 19, 38—39 (1642); na płycie Wojeńskiego 34; na płycie Wolskiego 34 (1630); na portr. Jana Kazimierza 47; na portretach Kazdziłowskiego 48 (1663); na portr. Ossolińskiego 48; na portr. Paca 47; na portr. Radziwiłła Sierotki 47; na portretach Tęczyńskiego 48 (1637); na portr. Wolskiego w refektarzu 46; na portr. Zbaraskiego 48 (1631). — Obraz bramy wjazdowej 50. — Ściana kamieniołomu 52 (1604).
Bielsko, pieczęcie 348.
Bolechowice, na dzwonach 61; epit. Skaszewskiego 57—59 (1555); epit. Tchórzewskiej 59—60 (1682); epit. Wiesiewicza 60 (1693); retabulum w. ołt. 56
Boleń, słup przydrożny 61.
Bosutów, na starym dębie 63.
Branice, figura przydrożna 70—71; lamus, na kominku 67, 69; lamus, rys. sgraffittowe 66.
Bronowice wielkie, dzwonek 72 (1757).
Czernichów, data dawna 73, 74; dzwony 77—78; epit. Kamerera 75—76 (1687); epit. Przecławskiej 76 (1815); na kielichu 76; na monstr. 76; pamiątkowy 76 (1680).
Czulice. data nad arkadami 80; na kielichach 84; na krucyfiksie 85; na monstr. 84—85; na pacyfikale 85; na płycie Czulickiego 83 (i nota).
Giebułtów, na belce kośc. 91; chrzcielnica 95; dzwony 98—99; płyta Giebułtowskiego 98 (1573); płyta Giebułtowskiego Gabryela 95—96; płyta Giebułtowskiego Kaspra 97—98 (1623); płyta Giebułtowskiego Stanisława 98; płyta Giebułtowskiej Barbary 96 (1595); płyta Pawęckiej 97 (1610); płyta Przybysławskich (?) 95 (1477); płyta Tomaszewskiej 98 (1572); portal boczny 91, 92, 93 (1604); portret ks. Grzybowskiego 94 (1661), 126, 132.
Górka kościelnicka, na dzwonach 102; na dzwonnicy 102 (i nota); kielich 100; ornaty 101; nad wejściem gł. 100 (1777).
Karniowice, epit. Chrostkoviusa 107 (1649); epit. Pacanowskiego 108

Napisy (ciąg dalszy)
(1667); epit. Pisarskiego 108 (1673); pamiątkowe og. 104; pamiątkowy (odpustowy) 107 (1666); ku pamięci Lubomirskiego 109 (1675); restauracyjny 109 (1859).
Kościelniki, brama pałacu 112 (1708); na pomniku St. Augusta 114 (1787).
Kraków: Arsenał Władysława IV przy ul. Grodzkiej 411. — Katedra, pamiątkowy z dworca biskupiego w Prądniku białym 213 (1669); płyty 417. — Kość. ś. Anny, trumna Opatowczyka 370 (1647). — Kość. B. Ciała, płyta Berecciego (?) 410. — Kość. P. Maryi, epit. Danigiela Erazma 205 (1624). — Krużganki Dominikańskie, nagrobkowe 400, 411. — Muz. narod., dzwon z Mogiły 193.
Liszki, kość. paraf., epit. Rosponda 118 (1694); epit. ks. Steczkiewicza 117 (1675); kielich 116 (1686); kropielnica 116; na obr. ś. Jana Kantego nieistn. 116; na obr. ołtarza 116 (nota).
Łazany, płyta grobowa 412.
Łobzów, dawne na tablicach 120 (z r. 1357, 1367 i 1586).
Łuczanowice, epit. Różyckiej Karoliny 124 (1851); epit. Różyckiej Zofii 124 (1843); pomnik Aramownej 123 (1811); pomnik kapitana Dębickiego 123 (1843); pomnik oficera Dębickiego 124 (184...); pomnik Zeleńskiego Marcyana 123 (1787).
Modlnica, pamiątkowy 126—127 (1622); dzwony 132, epit Konopków 131 (1801, 1811); epit. Kucharskiego 130 (1610); ławki 129; płyta Kucharskiego 131 (1648).
Mogiła: Kość. paraf., na dzwonie 140; pamiątkowy 135, 137 (1466).
Kość. klasztorny i klasztor, antependyum ołt. Chryst. Ukrzyż. 168; w bibliotece 177, 178; drzwi zakr. 169; dzwon, obecnie w Muz. narod. krak 193; epit. Bedońskich 158 (1572); epit. Piaseckiego 164—165 (1649); epit. Grodzickiej 166 (1803); epit. Muskaty, bpa krak., nieistn 167 (i nota); epit. Wielowieyskiego 166 (1802); epit Żółtowskiego 165—166 (1653); grób Ciołka Erazma 167 (1546), dawny; grób Odrowążów Andrzeja i Jana, dawny 167; kielich 170; krata kapl. Chr. Ukrzyż. 169; lavabo w zakr. 179; na monecie 170 (1601); obraz allegoryczny 188—189; odrzwia archiwum 179 (1569); na ołtarzach 155; pałacyk opata, fundacyjny 141, 187 (1569); płyt fragmenty 182, 183, 184; płyta Barbary 182; płyta Bronickich 167; płyta Eustachego ze Sprowy 181 (147...); płyta Jakóba z Dębna, dawna, 167 (1481); płyta Jana z Krużlowy 181; płyta Jana ze Sprowy 182; płyta Jana ze Sprowy 180 (1448); płyta Macieja z Górki 182; płyta Odrowąża Piotra, dawna, 167 (1450); płyta Ostafieja ze Sprowy, dawna 167 (1350); pomnik opata Białobrzeskiego 158, 160—161 (1586); pomnik Goślickiego 161, 163 (1596); pryorat, medalion Zygm. I 185; relikwiarz (monogram) 170. — Mogiła Wandy, nieistn. 192.
Morawica, dzwony 201; korytarz pod plebanią 204; w kościele 194, 197, 198—199; nagr. Bandulów 200 (1818, 1823); nagr. Skalskiej 200 (1835); nagr. Szelewskiej 199 (1807); płyta niewiadomego 199; na plebanii 194, 201, 203; na portr. Czartoryskiego 205 (1743).
Pleszów, puszka na Najś. Sakrament 210—211.
Prądnik biały, pamiątkowy, obecnie w katedrze krak. 213 (1669).
Prądnik czerwony, w dworku »Pocieszka« 217.
Prądnik dominikański, epit. Gorizuttiego 221 (1657); erekcyjny 218 (1642); obrazy ołtarzy 219.
Raciborowice, ambona 229; cegła kość. 226; dzwony 235—236; epit. Bielskiego, dawne 234 (1591); epit. Brzezińskiej 233 (1657); epit. Linkowej 232 (1592); epit. Rajskich 231 (1564); erekcyjny 222, 228 (1476); na kielichu nieistn. 235 (1529, 1560); na obr. nieistn. 230 (1690); płyta ks. Brzostowskiego 232 (1586); pomnik Dubieckiego 233—234 (1767).
Ruszcza, chrzcielnica 251; dzwony 251—252; epit. Betkowskiego 249—250 (1694); epit. Krzysztoporskich 247—248 (1599), 250; epit. Ogonowskiego 249 (1679), epit. Telszewskiego 248 (1618); epit. Wirzbięty 247 (1425); pamiątkowy 251 (1668); płyta Wirzbięty 247 (1425); nad zakr. (data) 244; na zwornikach (hierogram) 243.
Rybna, kielich 253; miednica 253; dawne na obrazach 253.
Rząska, figura przydr. 254.
Sikornik, zob. niżej Zwierzyniec.
Tarnów, Muzeum dyec., dzwonki do mszy 320; kielich 321 (1645); miseczka z Krakowa 338; obraz z góry ś. Marcina 332; obr. ruskie 333; obr. ze Słupca 332; obr. ze Szczyrzyca 329.
Tonie, fig. ś. Stanisława 255 (1781).
Witkowice, na kaplicy pamiątkowy 257, 258 (1678); na słupie przydrożnym 259.
Zielonki: Kość. paraf., dzwony 275;

epit. Gherardyniego 272 (XVIII w.); kadzielnica i łódka 274 (1674); w. ołt. 271; pamiątkowy 254, 269 (1524); na zamku (data) 273 (1623). — Kolumna pamiątkowa 276 (1636).
Zwierzyniec: Kośc. ś. Małgorzaty, obrazy 316—317. — Kośc. klasztorny i klasztor, drzwi zakr. 297; epit. ks. Byszewskiego 300 (1708); epit Michalskiego 300 (1708); epit. Rojowskiego 300 (XVIII w.); kielichy 311, 312; lavabo w zakr. 298; monstrancya 312; obrazy 298—299, 309—310, 317 (nota); obr. ś. Bronisławy 310, 317 (nota); pamiątkowy Kąckiej 287, 304—305 (1600); pamiątkowy Otfinowskiej 297, 300—301 (1777); pamiątkowy Otfinowskiej w zakr. 298 (1776); na pucharze 313; na puszce 312; na tablicach wylewu Wisły 302 (1813); na tacy 312 (1645); na zworniku 294 (1613). — Kośc. ś. Salwatora, epit. Betkowskiego 285 (1668); epit. inne polskie 285—286; epit. niemieckie 286; na grobie Darowskiego 286 (1842); na grobie Piotrowskiego 286 (1848); obr. ś. Bronisławy 284; obr ś. Zofii 284; pamiątkowy z 1622 r. 278, 284—285, 287. — Sikornik, na kamieniu góry, dawny 317.
Naramka, rzeka 89.
Narembski Stanisław, właśc. Garlicy 89 (1532).
Narodzenie Chrystusa obr. 209; haft 341.
Narodzenie Jana Chrzciciela obr. 219.
Narodzenie Matki Boskiej obr. 271; Narodzenia M. Boskiej kościół w Zielonkach zob. Kościoły.
Na rudcze, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Narzędzia Męki Pańskiej 84, 170 (por. Męka Pańska).
Narzędzia przedhistoryczne
z Brzoskwini i Morawicy, obecnie w Gab. archeol. i Akad. Umiej. krak. 205.
z Węgrzec, obecnie w Akad Umiej. 256.
z Zielonek, obecnie w Gab. archeol. 276.
Navogius zob. Nawoj.
Nawa
Bielany 9, 10, 14, 16, 18, 19, 23, 32, 34, 35.
Bolechowice 53, 54, 55, 56, 59.
Czchów, kośc. paraf., główna 413.
Czernichów, główna 74; boczne 75.
Dębno pod Wojniczem 408.
Giebułtów 92, 94.
Górka kościelnicka 99.
Kraków: Katedra, główna 378, 380, 386, 390; boczne 377, 378, 379, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 393; poprzeczna 379, 384, 386, 388. — Kośc. B. Ciała, główna i boczne 410. — Kośc. P. Maryi 360.
Modlnica 126, 128, 129.
Mogiła: Kościół paraf., główna 135, 137, 138; boczne 135, 137; poprzeczna 137. — Kościół klasztorny, główna 143 (nota), 144, 147, 148, 149, 151, 154, 155, 156, 166, 173; boczne 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 165, 166, 167, 168, 169 (nota), 175, 176, 179; poprzeczna 147, 151, 152.
Morawica 197, 199
Oświęcim, kośc. podominikański, główna 398, 415, 421; boczne 398.
Pleszów 207, 208, 209, 210.
Raciborowice 222, 225, 226, 227, 230, 233, 234.
Ruszcza, główna 240, 241, 242—243, 245, 250; boczna 240, 241—242, 243.
Zielonki 267, 268, 272.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora 278, 279, 280, 281, 284, 285. — Kośc. klasztorny 291, 292, 293 (i nota), 294, 295, 296, 299, 300, 303.
Nawiedzenie M. Boskiej obr. 332; haft 341.
Nawoj z Morawicy 194 (1414).
Nawoj z Morawicy, kaszt. krak. 194 (1304, 1320—1330).
Nawoj z Morawicy, pleban 197 (1374).
Nawojka zob. Moszyńska.
Nawojowa, kapa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Nehrebecki Andrzej, pleban (?) Morawicy 198 (XVIII w.).
Nemerza, syn Mikołaja z Chrzelowa, kan. krak. 256 (1403).
Niclos z Garlicy zob. Mikołaj z Garlicy.
Nicolaus zob. Mikołaj.
Nieczuja herb 284, 298 (i nota).
Niedziałkowski Janusz, architekt w Krakowie 81 (nota).
Niedźwiedź (miejsce), welum, obecnie w Muz. dyec. tarn. 337.
Niemcy (kraj) og. 140, 249; inwentaryzacya zabytków w Prusiech i urzędy konserwatorskie 420.
Niemojewski 254.
Niepokalane poczęcie M. Boskiej rzb. 179—180, haft 102.
Niepołomice 69, 263, 264, 393, 399, 400, 403—404, 405, 414, 419, 428—429, 430.
Archiwalia w dyrekcyi domen i kościelne 393, 403, 414.
Kościół 400, 428—429; plany powiększenia 428—429; skarbiec 403.
Naczynie cynowe z herbami z Wężowej Góry 399, 405.
Ornaty 430.
Pałac 400.
Pomnik Grzegorza i Katarzyny Branickich 69 (nota).

Zamek 403—404, 419; arkady 419; plany 403; piwnice i stajnie 401, 403.
Zamek dawny, ruiny 264 (z r. 1358).
Zausznica z Niepołomic 405.
Niepołomice, inwentaryzacya archiwów i zamierzona monografia 403.
Niepołomicki starosta zob. Branicki Grzegorz, Branicki Jan, Lubomirski Stanisław.
Niepołomickie starostwo 69.
Nigra villa zob. Czarna wieś (118).
Nimfy rzb. 313.
Ninota z Karniowa 110 (1402).
Ninota, syn Spytka, wójta z Miechowa 110 (1398, 1399, 1402).
Ninotha zob. Ninota.
Niwyczelinky, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Norbert ś., sceny, obr. 309
Norbertanie 286—287, 299, 300, 301, 303.
Byszewski Teofil, nagr. na Zwierzyńcu 299—300 (1708).
Michalski Karol, nagr. na Zwierzyńcu 299—300 (1708)
Wolski Mikołaj, nagr. na Zwierzyńcu 300 (1844).
Zob. także Opaci i Przeorowie.
Norbertanka obr. 284.
Norbertanki (por. Klasztory) og. 286, 301.
Busk 314.
Czerwińsk 314.
Pińczów 314.
Płock 314.
Zwierzyniec 6, 85, 129, 206, 277, 285
Nordisches Museum w Berlinie zob. Zbiory muzealne.
Norwegii król, Olaf. ś. rzb. 344—345.
Norymberga 190, 191.
Norymberski wydawca Koburger 190 (1477, 1483), 191 (1495).
Nos Mikołaj z Modlnicy 124 (1484).
Nosz Stanisław z Modlnicy 124 (1404).
Notaryusz
apostolski Jurkowicz Albert 19, 34—35.
grodzki Zabielski Jan 19, 32, 33.
publiczny Bernard de Myanow 222 (1473); Jan, pleban 222 (1389).
ziemi krak. Mikołaj 90 (1398); Piotr z Łuczanowic 122 (1440, 1462).
Novus mons 75, 77.
Nowa Reforma 393.
Nowa wieś 118, 366.
Słup przydrożny z kapliczką i obrazkami świętych 366.
Nowa wieś narodowa 118.
Nowak, sufr. krak. 379.
Nowakowska Małgorzata 286 (ok. 1842).
Nowakowski Tomasz 286 (ok. 1842).
Nowakowskich Tomasza i Małgorzaty dzieci nagr. na Zwierzyńcu 286 (1842).
Nowe miasto w Warszawie zob. Warszawa.
Nowella ś., relikwie 107.
Nowicyat na Bielanach 29, 46, 49.
Nowicyat konwersek na Zwierzyńcu 307.
Nowina herb 67, 69, 131, 178, 231, 247.
Nowy Korczyn, gród 203.
Nowy Sącz (por. Sącz) 408, 415, 426, 427.
Zamek starościński 415, 426; mury i baszta 426.
Nowy Targ 407, 427.
Kościół ś. Anny 407.
Nożyk przedhistoryczny z Marszowca, obecnie w Gab. archeol. Uniw. Jag. 276.
Numacki Józef, pleban w Modlnicy 126 (1791).
Nuncyusz papieski
Martelli Franciszek 138 (nota 1675—1680).
Simonetta Franciszek 7 (1609), 38 (1609).
Nyża z ołtarzem w pałacu w Kościelnikach 111.

O.

Obejście kościoła
Kraków, katedra 377
Mogiła, kośc. paraf. 192.
Zielonki, za ołtarzem w. 271.
Obelisk (por. Figury) na pomniku grobowym Zeleńskiego w Łuczanowicach 122.
Obicia (tapety)
Kościelniki, jedwabne 112.
Raciborowice, dawne 230.
Oblicowanie muru obronnego na Wawelu 383.
Oborski Michał (?), sufr. krak. 103 (1665).
Oborski Mikołaj, biskup laodycejski, sufr., archidyakon, vicarius in spiritualibus i oficyał generalny krak. 73 (1680), 76 (1680), 78, 103 (1665), 107 (1665).
Oborski Tomasz, biskup laodyc., administrator biskupstwa krak., kanonik krak. 7 (1642), 39 (1642), 218 (1642).
Obramienie drzwi zob. Odrzwia i Portale.
Obraz Matejki, Odsiecz Wiednia 390.
Obrazy (por. Freski, Ikonostas, Polichromia, Portrety, Witraże):
Biecz, ołtarzyk, na szkle 411.
Bielany, kośc. i klasztor, og. 9, 16—17, 18, 19—20, 21—22, 24, 26, 27—29, 41, 49, 50; dawne 29; w dawnym zbiorze Wolskiego 27; brama wjazdowa 50; kapitularz 24, 27; kaplice og. 18, 21; kaplice, Proszowskiego (?) 21 i nast.; kapl. św. Benedykta 19—20, Dolabelli; kapl. Delpacych 20, 27; kapl. Jana Chrzcic. 21—22, 29; kapl. Jana Chrzc., Brygierskiego 9, 16, 29; kapl. ś. Józefa

26; kapl. Lubomirskich 27—29, medalion malowany 29; nowicyat, Stachowicza 29, 49; ołtarz w., Stachowicza 16—17, 19, 29; zakrystya 27, 28, 41 (jaspisowe).
Bolechowice 53, 56, 57; Triciusza 56; dawne 57.
Bronowice małe, dwór 71.
Cerekiew, obecnie w Muz. dyec. tarn. 339.
Chomranice, obecnie w Muz. dyec. tarn. 323, 338—329.
Czchów 420.
Czernichów 75; Stachowicza 75.
Czulice, w. ołt. 81; cechowy w zakr. 81—82.
Dębno, obr. ś. Trójcy 404, 406, 407 (tryptykowy).
Domosławice, tryptykowe, obecnie Muz. dyec. tarn. 328—329, 403, 412; Chr. w studni 323.
Dzików, kl. Dominikanów, ścienny 393, 421.
Giebułtów, Danielskiego 94.
Gosprzydowa, tryptykowe, w Muz. dyec. tarn. 323, 325.
Góra ś. Marcina, obecnie w Muz. dyec. tarn. 324—325, 332, 402, 403.
Górka kościelnicka, cudowny 99; Smuglewicza (?) 100.
Karniowice, ołt. dawny 105.
Kasina w., tryptykowe, obecnie w Muz. dyec. tarn. 322—323, 402; wotywny 323.
Kościelniki, pałac, historyczne na ścianach, dawne 112; widoki Kościelnik i pałacu Potockich 113.
Kraków: Katedra 379, 380, 381, 388, 390, 417; ścienne 379, 380, 381, 388, 390; Konicza w ołtarzach 380. — Kośc. ś. Filipa dawny, w Modlnicy, nieistn. 128. — Kościół ś. Floryana. Kulmbacha 374. — Kośc. Franciszkanów, ś. Rodziny 374; ś. Stanisław z galeryi portretów 422, 429. — Kościół ś. Idziego 426. — Kościół ś. Katarzyny, ścienne w krużgankach 428, 429. — Kośc. ś. Krzyża 375, 429; Ukrzyżowa- 429. — Kościół ś. Marka, tryptykowe 406.
Krużlowa, tryptykowe, obecnie w Muz. dyec. tarn. 330—331.
Krzeszów, tryptykowe 426.
Liszki, w. ołtarza 116; inne dawne 116.
Łącko, obecnie w Muz. dyec. tarn., Koronacya MB. 331—332; ruskie 333; ikonostazy 333.
Łętownia ad Jordanów, tryptykowe 393.
Łomża, ślady obr. na wieży kośc. paraf. 360.
Modlnica 127—128, 131; na ławkach 129.
Mogiła: Kośc. klaszt. i klasztor 134, 144, 155—157, 188—190, 375; Dolabelli 134, 144; ołtarzowe 155; dawne 156—157, 190; Stachowicza, grisaille w pałacyku opackim 189—190; obr. alegoryczny życia klasztornego 188—189; w skarbczyku i kapl. na I p. 375. — Kośc. parafialny, ścienne 134, 138; ołtarzowe 138—139.
Morawica 197, 199; Lissowskiego dawny 199.
Nowa wieś, słup przydrożny 366.
Olszówka ad Zaryte, tryptykowe, obecnie w Muz. dyec. tarn., 325—326.
Ołpiny (pow. Jasło) 415.
Pilzno, obecnie Muz. dyec. tarn., 323, 402.
Pleszów, tryptykowe 208—209; inne Smuglewicza i Sonntaga 209.
Porąbka Uszewska, tryptykowe, obecnie w Muz. dyec. tarn. 328, 403, 406.
Prądnik dominikański, ścienne 219; ołtarzowe 219—220.
Przeworsk, obr. fundacyjny z XV w. 371, 401, 419.
Raciborowice 228—229; dawne 230; na epit. Bielskiego nieistn. 234; na epit. Brzezińskiej 232—233 (1657); tryptykowy 229.
Ruszcza 244—246, 251, 422; epit. Wirzbięty z 1425 r. 64, 236, 244, 245—247; mozaikowe na tabernakulum 251; ś. Grzegorz 244, 422 (tryptykowy).
Rybna 252—253; Stachowicza 252.
Rząska, ścienne Stachowicza we dworze dawne 254.
Rzędzin, obecnie w Muz. dyec. tarn. 327—328.
Sieprаw ad Świątniki, tryptykowe 398.
Sikornik zob. Zwierzyniec.
Słupiec, obecnie w Muz. dyec. tarn. 332, 403.
Szczepanów, obecnie w Muz. dyec. tarn., Pleydenwurfa MB. z dziec. i ś. Stanisławem 324, 409, 416; Trzej królowie 325, 402; tryptykowe 326—327, 339—340, 416.
Szczyrzyc, ś. Rodzina, obecnie w Muz. dyec. tarn. 329, 403.
Środa, ślady malowań na wieży 360.
Tarnów: Kośc. na Burku, obecnie w Muz. dyec. tarn. 325, 330. — Okoliczne kościoły, obecnie w Muz. dyec. tarn. 323—324, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333—334, 403; tryptykowe 328, 403. — Muzeum dyec. tarn. zob. Zbiory muzealne — Tarnów.
Terlikówka, obecnie w Muz. dyec. tarn., obr. śś. Janów 325, 402.
Tłuczań 430.
Tyczyn 430.
Warszawa, ślady malowań na wieży kośc. P. Maryi w Nowem mieście 360.
Wieliczka, kośc. ś. Sebastyana 426.
Wilkowice, ze starego kośc. 375.
Wojakowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 340—341, 416, 422.

Zbyszyce, tryptykowe 331, 403; malowania na berle brackiem obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Zielonki, dawne ścienne Radwańskiego 269; inne 271—272.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Małgorzaty 316—317. — Kapl. ś. Bronisławy przy kopcu 288, 310, 317. — Kośc. klasztorny i klasztor 297, 298—299, 303, 306, 309—310, 317; ś. Bronisława w refekt. 310, 317; ścienne 303, 306; ś. Jana Chrzc. 297, 299; na relikwiarzu 298—299. — Kośc. ś. Salwatora 281—284; ś. Wilgefortis 281—284. — Sikornik, obecnie obr. w klasztorze 310, 317.
Obronne mury zob. Mury.
Obrycht (czyli Obricht) Zegota z Czernichowa zob. Zegota z Czernichowa.
Obrzezanie Chrystusa obr. 139; haft 341.
Obwarowania dawne w Ruszczy 238.
Ochmatow, bitwa 108 (1655).
Ochmistrz dworu og. 425.
Ochodza, nazwa miejsca, parku i pałacu w Wolicy 263, 264; dawny widok 264; dawny zameczek 264.
Ociosło Wojtek, dziedzic Czulic 79 (1398).
Oczosło zob. Ociosło.
Odlewacze dzwonów (ludwisarze)
Baltner Oswald 320 (XVI w.).
Kramnitz Kaspar von Krompach 193 (1762).
Waigner Jan z Krakowa 118 (1752).
Odlewy zob. Dzwony.
Odlewy gipsowe rzeźb kośc. P. Maryi w Krakowie 413; fryzu kośc. Dominikanów 404, 405.
Odolanowski starosta zob. Wolski Mikołaj.
Odrowąż herb 99, 137, 138, 140, 142, 154 155, 167, 169, 177, 178, 179, 180, 181 (i nota), 182, 183 (i nota), 184, 218, 221, 298, 310, 317, 332.
Odrowąż, proklamacya 99.
Odrowąż Andrzej, syn Piotra 155 (XV w.), 167.
Odrowąż Iwo, biskup krak. 86, 134 (1222), 135, 138, 140 (1222), 144, 156, 157, 167, 212 (1221—1223), 317; obr. 138, 156; płyta spiżowa dawna w Mogile 144, 167.
Odrowąż Jan, syn Piotra 155, 167.
Odrowąż Ostafiej zob. Ostafiej ze Sprowy.
Odrowąż Piotr, wojew. i star. lwowski 155 (1450), 167 (1450); płyta dawna w Mogile 167.
Odrowąż Wisław 140 (1220).
Odrowąże, ród 110, 135, 140, 144, 155, 167, 263, 370, 375, 377, 400, 404.
Odrowążów ołtarz dawny w Mogile 155, 167.
Odrowążów płyty grobowe w Mogile zob. Płyty; groby ich w Mogile 167.
Odrzwia (por. Portale, Wejście)
Balice, pałac 4.
Bielany, kaplic 18, 20; prezbit. 17; zakr. 25.
Bolechowice, kruchty bocznej 56; zakr. 56.
Branice, lamus 65, 69; w piwnicy 66.
Czernichów, główne 74; zakr. 75. — Por. niżej Kraków.
Czernichówek, wejścia bocznego i zakr. 78.
Czulice, odrzwia z 1547 r. 80, 81, 83; wejścia głównego 80; zakrystyi 80, 81, 83.
Karniowice, gł. 104.
Kościelniki, pałac (?) 111; altana 113
Kraków: Bibl. Jagiell., na I p. z galeryi, do czytelni 226. — Kośc. WW. Świętych, obecnie w Czernichowie 75.
Łobzów, dawne 120.
Modlnica, gł. wejścia i zakr. 126.
Mogiła: Kośc. paraf., boczne 135. — Kośc. i klasztor Cyst., furta 174; krużganki 179, 180; do archiwum 179; pałacyk opacki, na I p. 188, do sali opactwa 188, w izbach dolnych 174; piwnice 174, 178—179; piwnica opacka 177; zakr. 151—152; zakr. i skarbca 178; inne w klasztorze 180.
Morawica, prezbiteryum 198; wejścia gł. 197.
Prądnik dominikański, portal 218, 219.
Raciborowice: Dzwonnica 235. — Kościół, główne 225, 227; kruchty 225, 228; z kruchty do nawy 225, 227—228; z nawy na chór muzyczny 227, 235; z prezb. do zakr. 227.
Wiśnicz, zamek 419.
Witkowice, główne 258.
Wola Justowska, piwnica pałacu 263.
Zielonki, portal połudn. 268; z prezb. do zakr. 269.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, gł. 279; z kruchty do kośc. 280; boczne zamurowane 280. — Kośc. i klaszt. Norbertanek, wejścia gł. kośc. 294; portalu połudn. 295; zakr. 297; w budynku furty 308; przeorat 303.
Odrzwia typu Długosza 225, 227, 228.
Odrzywolski Sławomir, architekt i konserwator 343, 356, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 379, 381, 382 (nota), 393, 395, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 415, 417, 418, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 430.
Odsiecz wiedeńska, rzeźba srebrna, projekt 390.
Odwaszek obok Muz. Czart. w Krakowie 411.
Odwiedzenie świątyni (Tempelgang) obr. 340.
Ofiara ś. Joachima w świątyni obr. 340, haft 341.

Oficer wojska polskiego zob. Dębicki Ludwik i Pisarski Achacy.
Oficyał krak. zob. Oborski Mikołaj.
Oficyał kurzelowski zob. Chrostkovius Jakób.
Oficyny w Kościelnikach 114.
Ogonowski Zygmunt, proboszcz w Ruszczy, przedtem pleban w Porębie żegocińskiej i w Grabiu. zarządca ekonom. biskupi 238 (1679), 248, 249, 251; portret 248.
Ogończyk herb 48, 165, 169, 233, 248, 249. 251.
Ogrodnicy łobzowscy
  Bozeth Lorenz 119 (1585).
  Gerhard Jakób 119 (1650).
  Gerhard Piotr 119 (1697).
Ogrody
  Balice 3.
  Brzezie 365.
  Kościelniki 102, 111, 113—114; włoski 111, 112; angielski 112, 113—114.
  Łobzów 119; włoski i francuski 119.
  Mogiła, klasztorny 141, 144, 145, 177, 183, 192.
  Półwsie zwierzynieckie, dawne królewskie 211.
  Prądnik biały, włoskie dawne 213; dzisiejszy 215.
  Prądnik czerwony, dworek »Pocieszka« 217.
  Prądnik dominikański 218, 221.
  Witkowice 257, 259.
  Wolica 263.
  Zwierzyniec, klasztorne 290, 291, 292, 315.
Ogrojec, Chrystus w Ogrojcu obr. 325, 326, 327; rzb. 52, 62, 116.
Ogrojec kościoła ś. Floryana w Krakowie 374; kośc. P. Maryi w Krakowie 399.
Ojcowie kościoła rzb. 390.
Okna (por. Witraże):
  Bielany, kościół 16; fasada kośc. 14—15.
  Bolechowice 54, 55.
  Branice, lamus 65, 66.
  Czchów, kośc. 413.
  Czulice, dawne 80, 84.
  Giebułtów 92.
  Garlica murowana 89.
  Karniowice 105.
  Kraków: Katedra, og. 380, 381; archiwum kapit. 383; biblioteki 384; kapitularza 384; kapl. Potockich 409; kapl. Szafrańców 392; kapl. Świętokrzyskiej 385; kapl. król. Zofii 385; nawy gł. 386; naw bocznych 387; prezbiteryum 388; szczytów nawy poprzecznej 384; wieży Zygm. 382, 383. — Kośc. i kl. Dominikanów, kapitularza 375; romańskie 375. — Kośc. P. Maryi 399, 413. — Kośc. ś. Piotra 416. — Wieży maryackiej 355, 357, 358, 359, 361, 362, 363.
  Krosno, kośc. Franciszkanów 399.
  Łobzów, dawne 120.
  Mogiła, kośc. klaszt. i klasztor, 147, 148, 150, 153, 166, 174, 175, 176. 185, 186, 188; kapitularza 185; kaplic 153; kaplicy ś. Krzyża 166; krużganków 175, 176; naw 148; pałacyku opackiego 186, 188; piwnicy opata 175; pryorat 185, 186; refektarza 174; sali dysput 174.
  Morawica, plebania 202.
  Oświęcim, kośc. podominikański 401.
  Półwsie zwierzynieckie, karczma 211.
  Prądnik biały, pałacu 214.
  Raciborowice, dzwonnicy 235; kośc. 225, 226, 230.
  Ruszcza, nawy bocznej 241; prezb. 240; zakr. 242.
  Rzemień, wieży 428.
  Stary Wiśnicz 416.
  Sroda, wieży 359.
  Warszawa, wieży kośc. P. Maryi 359.
  Wiśnicz, zamek 422, 423.
  Witkowice 258.
  Wola Justowska, pałacu 262.
  Zielonki 267.
  Zwierzyniec: Kościół ś. Salwatora 279. — Kośc klaszt. i klasztor 288, 292, 293 (nota), 294, 296, 301, 303, 306, 307, 309; kośc. 288, 292, 293, 294; dziedzińca środkowego 306; korytarzy 309; murów 301; oratoryum 296, 301; przeoratu 303; refektarza 309; spichlerza 309; wieży zegarowej 301; wieży od strony Wisły 307; zakrystyi 294. — Kośc. ś. Małgorzaty 315.
Okratowanie zob. Krata.
Okrzeski kamienne z Morawicy i Brzoskwini, obecnie w Gab. archeol. krak. 205.
Oksza herb 122, 332
Oktogon, kośc. podominik. w Oświęcimiu 421.
Okucie drzwi
  Bolechowice, zakr. 61.
  Branice, lamus 70.
  Jędrzejów, kośc. 168 (nota).
  Kraków: Kośc. ś. Anny 169 (nota); kośc. św. Floryana 169 (nota); kośc. Marków 169 (nota); kośc. Misyonarzy na Stradomiu 169 (nota).
  Krzeszów, kośc. 426.
  Mogiła, kośc. klasztorny, zakr. 169.
  Ruszcza, kośc. 251
Okucie futerału na relikwiarz w Mogile, kośc. klaszt. 171.
Okucie książek w Mogile, klasztor 192.
Okucie skrzyń
  Mogiła, kośc. klaszt. 169.
  Zwierzyniec, klasztor 311.
Olaf ś., król Norwegii, rzb. na kaflu 344—345.
Olbracht zob. Jan Olbracht.
Olbrachta kaplica w katedrze krak. 391.
Oleśnicki Zbigniew, bisk. krak. 134

(1431), 135 (1442), 138, 143 (1447), 157 (1447), 207 (1442), 385; portr. ścienny w kośc. paraf. w Mogile 138.
z Oleśnicy Zbigniew zob. Oleśnicki.
Olschenycza, Olschyenycza średn. = Olszanica 206.
Olszanica 1, 206, 366.
Grobowisko pogańskie 206.
Olszenica, Olszenicia, średn. = Olszanica 206.
z Olszowa Bielska Agnieszka zob. Bielska.
Olszówka ad Zaryte, fragmenty tryptyka, obecnie w Muz. dyec. tarn. 325—326.
Olsztyńscy starostowie zob. Lubomirski Seb. Franc. i Wolski Mikołaj.
Olszyny 336—337.
Kościółek (zburzony) 337.
Rzeźby, obecnie w Muz. dyec. tarn. 336—337.
Ołpiny 205, 415.
Kościół, obraz Wniebowzięcia w w. ołt. 415.
Zbiór Rogawskiego zob. Zbiory.
Ołtarze
Biecz, kośc. paraf., szklany barok. 411, 412—413; ś. Stanisława 410.
Bielany, główny 8, 16, 29, 34, 39 (Wniebowzięcia); kaplica ś. Benedykta 20; kaplica ś. Jana Chrzciciela 23; kapl. ś. Józefa 26; kapl. ś. Krzyża 35, 37; kapl. Miłosierdzia 27; kapl. ś. Romualda 8, 20, 27; kapl. ś. Sebastyana 23, 27.
Bolechowice, główny 53, 56, 57, 58, 60; boczny 53, 59.
Chełm ad Sącz 426.
Czernichów, główny 75; boczne, wśród nich Chr. Ukrzyż. 75 (z kośc. krak. WW. Świętych?).
Czulice, główny 81, 82, 83, 85.
Giebułtów, główny 94, 98.
Górka kościelnicka, boczne 100.
Karniowice 105, 107; ś. Magdaleny 107.
Kościelniki, z 1708 r., w kapl. dawnej potem w pałacu 111.
Kraków: Katedra 4, 64, 156—157, 378, 380, 388, 389, 390—391, 392; główny 156—157, 388, 389, 392; główny dawny w Mogile 156—157; ołtarz ś. Elżbiety w kapl. mansyonarzy 64; kapł. Zebrzydowskiego 392. — Kośc. ś. Anny, główny 255. — Kościół B. Ciała 410; ołt. bł. Stanisława Kazimierczyka 410. — Kośc. P. Maryi, ś. Stanisława 376. — Kościół WW. Świętych, w Czernichowie (?) 75 (i nota), w Pleszowie (?) 209.
Liszki, główny 116; inny 116 (nota).
Łazany, boczny 412.
Łącko 399, 401.
Łobzów, dawny 120.
Modlnica, główny 127, 131; boczne 128; ś. Sebastyana 128.
Mogiła: Kośc. paraf., boczne 138—139; główny 138, 139. — Kośc. klaszt. i klasztor 143, 144, 153, 154, 155, 156, 157, 161, 167, 168, 170, 171, 172, 181, 182; główny 144, 153, 154, 156—157, 171, 172; główny dawny z katedry krak. 156—157; boczne u filarów nawy 154; Dębińskich fundacyi Jakóba z Dębna (dawny śś. Stanisława i Piotra) 143, 155, 156, 167; ś. Floryana fundacyi Szembeka 144; Odrowążów dawny 155, 167; dwa w transepcie 154—155; Chr. Ukrzyżowanego w kapl. Żółtowskich 155, 157, 161, 166, 168, 170, 182 (nota); tenże wspomniany jako ołt. ś. Krzyża 156, 168; w korytarzu I p, 144, 181.
Morawica, główny 199; ś. Bartłomieja 198; MBoskiej i ś. Józefa 199.
Ołpiny, główny 415.
Pleszów 208—209, 210; główny 209 (z kość. WW. Świętych?); tryptyk ś. Anny 208—209; boczny przy tęczy 209, 210.
Prądnik biały, dawny 215.
Prądnik dominikański, główny 219, 221; boczne 219—220.
Raciborowice 228, 230, 233; główny 230.
Ruszcza 244, 245, 247, 249; główny 247, 249.
Rybna, główny 252; ś. Anny 253.
Rzeszów, kośc. Bernardynów, ołt. Ligęzów 404, 421; P. Jezusa 421.
Rzezawa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 334—335.
Szczawnica, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335—336.
Tarnów, Muzeum dyec., z Rzezawy 334—335; ze Szczawnicy 335—336.
Wieliczka, kośc. ś. Sebastyana, główny 426; boczny 426.
Wilkowice, z dawnego kośc. 375.
Witkowice 258.
Zielonki, główny 269, 271, 272; boczny 273.
Zwierzyniec: Kościół ś. Salwatora, gł. i boczne 281. — Kośc. klasztorny i klasztor 288, 290, 296, 297, 299, 311, 313; główny ś. Jana Chrzc. 290, 297, 299; boczne 296, 297; w chórze zakonnic 311, 313. — Kośc. ś. Małgorzaty, główny 315, 316; boczne 315. — Kapl. ś. Bronisławy przy Kopcu Kościuszki 317 (nota).
Ontkommer zob. Wilgefortis ś.
Opaci (por. Przeorowie i prepozyci klasztorów)
mogilscy, Cystersów og. 134, 142, 146, 183, 185, 190, 193; portrety ich w klasztorze 190, w kronice Mikołaja w Muz. Czart. 193. — Białobrzeski Marcin 134 (1586), 141 (1559, 1569, 1586), 144, 158 (1592) i nast., 174 nota, 183, 186, 187 (1569), 190, 192,

366: Denhof; Jan Kazimierz 134 (1683, 1697), 141 (1670), 144 (1667, 1669—1697), 174, 188; Erazm Ciołek 134 (1522—1547). 141 (1538). 144, 167, 168. 171, 173, 177, 178 (1538), 192; Goślicki Wawrzyniec 134 (1617), 135 (1586—1601), 141, 157, 163; Henryk 141 (1236—1244); Herman 141 (1278—1283); Hirschberg Piotr 135 (1460—1474), 185; Karol Ferdynand 134 (1655). 144, 164, 171 (1650—1655); Lipka 171 (1382); Marcin Matyspasek 141 (1474—1488). 143, 155, 173, 185; Mikołaj 142 (1375); Piasecki Jakób 163—165; Piasecki Paweł 134 (1624—1649), 141, 144, 155, 163—165 (1645); Piasecki Remigian 141 (1649), 165; Piotr de Lubens (Lubiąż?) 140 (1218, 1222); Remir Bartłomiej 144 (1488—1493), 185 (1493); Schindler Jan 8 (1857). 23, 142; Spot Dunin Andrzej 156 (1550), 168 (1559); Stecher Jan 134 (1402—1424), 170 (1415); Szembek Krzysztof 144 (1714—1720); Szembek Michał 142 (1720—1726), 144; Tarnowski 134 (1655), 141; Tomasz 141 (1444—1460); Wężyk Jan 134, 141 (1613—1624). 144, 171 (1623), 173 (1638); Wołucki 171 (1601—1616), 173, 193.
tynieccy, Benedyktynów og. 71, 78, 216, 217, 252, 370; Mścisław 73 (1466).
zwierzynieccy 286—287, Preiectus 287 (1224, **1229**); Walter 287 (1213).
Opacka infuła zob. Infuła.
Opacki pałac w Mogile zob. Pałace.
Opacki pastorał zob. Pastorał.
Opactwo
Mogiła, Cystersów, 133, 142, 183.
Schulpforte, Cystersów 147
Zwierzyniec, dawne 286, 301.
Opactwo (dom)
Mogiła, dawne 185—186; nowe zob. Pałace.
Zwierzyniec, dawne 301.
Opalińska z Tęczyńskich Izabella 194 (1666). 201 (1666). 203 (1666).
Opaliński Łukasz, marsz. kor 201, 203.
Opat mogilski (nieokreślony), płyta grobowa 183.
Opata Idziego ś. kośc. w Giebułtowie zob Kościoły.
Opatowczyk, grób w kośc. ś. Anny w Krakowie 370 (1647).
de Opatowiec Nicolaus, schol. rusiecki 238 (1480, 1482).
Opatów mogilskich portrety w klasztorze 190; w kronice Mikołaja 193.
Opatrzność (oko) obr. 129.
Opawskie księstwo 350
Opoczno (miejsc.) 207
Oporinus, drukarnia w Bazylei 49 (1568).
Oprawa książek dawna
Bielany 49, 50.
Mogiła 190, 192.
Opus spicatum 226.
Oraczewska Justyna z Kochowa, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 32, 315 (1690).
z Oraczewskich Kucharska Katarzyna 125, 130.
z Oraczewskich Kucharska Zofia (?) 125.
Oraczowski Stanisław, właśc. Przybysławic 95.
Oraczowski Zygmunt 32 (XVII w.).
Oranżerye w Prądniku białym 215.
Oratorya
Bielany 17, 39.
Mogiła 177 (dziś biblioteka).
Zwierzyniec 295, 299, 301, 307, 308.
Ordery
Krzyża gwiazdzistego 100; dama ord. zob. Wodzicka Konstancya.
Krzyża polskiego 123; kawaler ord. zob. Dębicki Ludwik.
Legii honorowej 123; kawaler ord. zob. Dębicki Ludwik.
Orła białego 204; kawaler ord. zob. Czartoryski August Aleksander.
Organy
Kraków, katedra 391.
Krzeszów 426.
Mogiła, kośc. klasztorny 144.
Wieliczka. kośc. ś. Sebastyana 426.
Wilkowice 375.
Zwierzyniec. kość. klasztorny 299.
Orgas Annibal Romanus, pleban w Raciborowicach 5, 222 (1625), 230 (1625).
Orla herb 199.
Orła białego order zob. Ordery.
Orły rzeźbione i herby zob. Orzeł.
Ornaty (por. Garnitur)
og. 408.
Bielany 25, 41—45; Lubomirskich 43, 44; Zbaraskich 41, 42, 45.
Brzozowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Czernichów 77.
Dukla 101 (nota), 102 (nota).
Gawłuszowice, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Górka kościelnicka 100—102.
Kraków. kościół P. Maryi 314; Bayerównej Anny 43, 44. 132, 139, 172.
Liszki 117.
Lubzina, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Modlnica 132.
Mogiła, kość. klaszt. 171—172; kośc. paraf. 139.
Morawica 200; dawne 200.
Niepołomice 430.
Pilzno, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Pleszów 211.
Podole, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Porąbka uszewska, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Przydonica pod. N. Sączem 408.
Rybna 253.

Skrzyszów, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Straszęcin | obecnie w Muz. dyec.
Szczepanów | tarn. 341.
Tarnów, katedra, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335. — Muzeum dyecezyalne, z Brzozowej 341; z Gawłuszowic 338; z Lubziny 341; z Pilzna 338; z Podola 341; z Porąbki uszewskiej 341; ze Skrzyszowa 321; ze Straszęcina i Szczepanowa 341; z Tarnowa (katedralny) 335; z Wojnicza 341, 342; ze Zbyszyc 341.
Tuchów 407.
Wojnicz, obecnie w Muz. dyec tarn. 341, 342.
Zbyszyce, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Zielonki 274—275.
Zwierzyniec, klasztor 314.
Orzechowskiego kronika 132 (tłomacz zob. Włyński).
Orzeł obr. 129; rzb. 113, 120, 132, 150, 170, 234, 416.
Orzeł heraldyczny 49, 121, 170, 178, 221, 338, 341, 351, 352, 375, 385, 386; polski 49, 121, 178, 341. 375. 385, 386; śląski 351, 352.
Osada przedhistoryczna (por. Wykopaliska)
Bolechowice 61.
Czernichów 73.
Modlnica 133.
Mogiła 133.
Morawica 194.
Zastów 265.
Osanna, żona Bartłomieja z Górki 99 (1434).
Osiecimski Kazimierz, patron Pleszowa 207.
Ossolin zob. Ossoliński.
Ossolińscy 103.
Ossoliński Andrzej 2 (1468).
Ossoliński Jan z Balic i Ossolina 2 (1493, 1504), 194.
Ossoliński Jerzy, kanclerz, portret na Bielanach 47—48.
Ossoliński Mikołaj 2 (1449).
Ossolyn 2 (1429).
Ossowski Gotfryd, 109.
Ostafiej ze Sprowy, kaszt. wiślicki 167 (1350), 181 (1350 i nota); płyta dawna w Mogile 167
Ostoja herb 6, 33, 72, 138, 160 (i nota), 231, 300.
z Ostrawy Balarino Giorgio zob. Balarino.
Ostrigonka, karczma na Zwierzyńcu 277 (1254).
Ostrogi (zagubione) w Kościelnikach 114.
Ostrogski, książę 207 (1631).
Ostrowski Mikołaj, pleban z Wojkowa 212 (1464).
Oszklenie Falconiera na wieży Maryackiej 361, 363.
Oszklenie
Mogiła, krużganki klasztorne 177.
Ruszcza, kościół 245.
Ośla głowa herb zob. Półkozic.
Oświecim Stanisław 23.
Oświecimów kapl. w Krośnie 23 (nota).
Oświęcim
Dom Salezyanów (klasztor) 343 i nast., 398.
Kafle 343 i nast., 371.
Kasztelanowie: Grodzicki Stanisław 166; Jan, syn Bonara 3 (ok. 1550).
Klasztor zob. wyżej Dom Salezyanów.
Kościół podominikański 376, 398, 401, 402, 404, 408, 415, 418—419, 421. empory 398; fasada 401, 404, 408, 415; kapl. ś. Jacka 401; nawa główna 398, 415, 421; nawy boczne 398; okna 401; oktogon 421; prezbiteryum 398, 401, 421; portal boczny 401; sklepienie 398, 401.
Otfinowska Brygida Teresa, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 288 (1731), 312 (1740), 313.
Otfinowska Eufemia z Jaksów, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 302 (1813).
Otfinowska Magdalena, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 290 (1776, 1777), 297, 298 (1776), 299, 301 (1777).
Othira Albertus de Luthome, pleban w Bolechowicach 53 (1422—1427)
Ottendorf, rodzina śląska 351.
Otto, cesarz rzymski 20.
Owca Jaśko z Morawicy 194 (1366).
z Owczar Pawęcki Wawrzyniec zob. Pawęcki.
Oxa herb zob. Oksza.
Ozdoby gliniane przedhist. z Zielonek, dziś w Gab. archeol. Uniw. Jag. 276.
Ozorya herb 61.

P.

Pac Krzysztof Zygmunt, kanclerz w. lit. portret w Bielanach 47.
Pacanow zob. Paczanowski.
Pacyfikały
Bobowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335.
Czernichów 76.
Czulice 85.
Modlnica 132.
Rzochów, obecnie w Muz. dyec. tarn. 342.
Tarnów, Muz. dyec., z Bobowej 335, z Rzochowa 342.
Zwierzyniec, klasztor 312.
Paczanowski z Paczanowa Piotr, teolog, Jezuita, prowincyał na Polskę, 108 (1667).
Paczołtowski Mikołaj z Czernichowa 73 (1494).
Padwa, akademia 33.
Pagaczewski Julian, korespondent Grona konserwatorów, 27. 46, 158. 218, 222, 373, 421, 427, 428.
Pająk zob. Świeczniki.

Palatinus zob. Wojewoda.
Pałace
Balice 3—4; dawny 3.
Baranów 69 (nota).
Dzików 393.
Kościelniki 111—113, 114.
Kraków, Potockich (niegdyś Wodzickich), w Rynku gł. l. 19 i 20, str. 112, 113.
Łobzów, królewski 118, 119—121.
Mogiła, opacki 134, 141, 142, 173—174 (nota), 178, 183, 186—188, 189—190, 374, 401, 405.
Niepołomice 400.
Półwsie zwierzynieckie, «Pańska karczma» 211—212.
Praga, Waldsteinów 7 (1610).
Prądnik biały, dawny, biskupów krak. 212—216, 367.
Wola Justowska, Czartoryskich 260—263, 367.
Wolica 263; dawny 263, 264.
Pamiątkowe księgi zob. Księgi.
Pamiątkowe napisy zob. Napisy.
Panny Maryi Kościół w Krakowie, Łomży, Środzie, Warszawie zob. Kościoły.
Panny Maryi kościół klaszt. w Mogile zob. Kościoły (Cystersów).
Pantaleon Henryk, dyaryusz histor. w Mogile 133, 190.
Panujący cesarze, książęta i królowie zob. Cesarze, Królowe, Królowie.
Papiernia
Balice 3 (XVI w.).
Mogiła 134 (XVI w.).
Prądnik biały 212, 366.
Papierowy młyn w Prądniku zob Papiernia.
Papiescy nuncyusze
Martelli Franciszek 138 (nota, 1675—1680).
Simonetta Franciszek 7 (1609), 38 (1609).
Papieże og. 135, 138; portrety ścienne w kośc. paraf. w Mogile 138.
Benedykt XIV, 39 (1743).
Grzegorz ś. zob. Grzegorz ś.
Grzegorz IX, 2 (1229).
Innocenty IV, 142 (1253).
Innocenty X, 138, 164 (1645); portr. ścienny w Mogile 138.
Paweł V, 37 (1610), 38 (1609), 41.
Urban VIII, 218 (1642).
z Paradyża Jakub zob. Jakub.
Paramenta kościelne wogóle 408; zob. Garnitur, Ornaty.
Parapet
Kraków, katedra, okna prezbit. 388.
Prądnik biały, dziedzińca 214—215.
Prądnik czerwony, most, 217.
Zielonki, chór muz. 268.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, ambona zewnętrzna 281. — Kośc. klasztorny, chór zakonnic 295, 299, 300, 313.
Park w Wolicy 263.
Parochus zob. Plebani.
Pas polski, Mogiła 172.
Pasco, Pasko zob. Paszko.
Passioneus, kardynał 39 (1743).
Pasternik, część Wrożnej góry w Bronowicach wielkich 72.
Pasternik w Rząsce 254.
Pasterz dobry zob. Dobry pasterz.
Pastorał opacki dawny w Mogile 170.
Paszko, ojciec Hanki, dziedziczki Bosutowa 63.
Paszko, syn Spytka, wójta miechow., 110 (1398, 1399).
Paszkowa, właśc. Bronowic małych 71 (ok. 1412).
Paszkowej spadkobiercy 71 (1412).
Paszkowski, generał 254.
Paszkowski Franciszek, obecny właśc. wsi Tonie 254.
Patena
Mogiła, kośc. klasztorny 170.
Morawica, nieistn., 200.
Rybna 253.
Patron klasztoru mogilskiego zob. Jakób z Dębna.
Patronowie kościołów i parafie, do których należą opisane miejscowości:
Biskup krak., Mogiła 135.
Cystersi, Mogiła (dawniej) 135.
Dębski Antoni, Czulice 80.
Kameduli bielańscy, Morawica 197.
Kapituła krak., Raciborowice 222.
Konopczanka Antonina, Modlnica 125.
Lubomirski Eugeniusz ks., Morawica 197.
Norbertanki na Zwierzyńcu, kośc. ś. Salwatora na Zwierzyńcu 277.
Opaci tynieccy, Rybna (dawniej) 252.
Osiecimski Kazimierz, Pleszów, 207.
Parafia w Bolechowicach, Karniowice 103.
Parafia w Czernichowie, Czernichówek 78.
Parafia w Czulicach, Karniów 110.
Parafia w Górce kościelnickiej, Kościelniki 110, Wolica 263.
Parafia ś. Krzyża w Krakowie, Prądnik biały 212.
Parafia P. Maryi w Krakowie, Bronowice małe 71.
Parafia ś. Mikołaja w Krakowie, Dąbie 85; Prądnik czerwony 216; Prądnik dominikański 218.
Parafia ś. Szczepana w Krakowie, Bronowice wielkie 71; Łobzów 118; Mydlniki 205; Rząska 253.
Parafia w Morawicy, Aleksandrowice 1; Balice 2.
Parafia w Pleszowie, Krzesławice 115
Parafia w Raciborowicach, Batowice 4; Boleń 61; Bosutów 63; Dziekanowice 86; Węgrzce 256; Zastów 265.
Parafia w Ruszczy, Branice 63; Łuczanowice 122; Wyciąże 264.
Parafia w Zielonkach, Garlica muro-

wana 88; Górka narodowa 103; Tonie 254; Witkowice 256.
Parafia ś. Salwatora na Zwierzyńcu, Bielany 6; Chełm 72; Olszanica 206; Półwsie zwierz. 211; Wola Justowska 259.
Popielówna Zofia, Ruszcza 236.
Potocki Andrzej hr., Morawica 197.
Radziwiłł Dominik ks., Morawica 197.
Rostworowska Helena hr., Rybna 252.
Rząd, og. 370; Bolechowice 53; Czernichów 73.
Skirliński Jan, Liszki 115.
Uniwersytet Jagielloński, Zielonki 266.
Wizytki krakowskie, Giebułtów 90.
Wodzicka Teresa hr. z Potockich, Górka kościelnicka 99.
Patronus claustri Janko 53 (1254).
Pauli Żegota 425.
Paulinzelle, kolumna romańska z XII w. 4.
Paulus zob. Paweł.
Paweł ś. og. 37, 39; obr. 326, 332; haft 41.
Paweł V, papież 37 (1610), 38 (1609), 41.
Paweł z Chełmu 365 (1500).
Paweł z Karniowa 110 (1402).
Paweł, pleban Czernichowa 73 (1433, 1454).
Paweł, pleban w Zielonkach 267 (1326)
Paweł z Przemankowa, bisk. krak. 265 (1272).
Paweł z Zatora, pleban w Raciborowicach, kan. krak. 222 (1463).
Pawęcka Katarzyna z Giebułtowskich, żona Wawrzyńca, pomnik 96—97 (1610).
Pawęcki Wawrzyniec z Owczar, komornik gran. krak. i proszowski 97 (ok. 1610).
Pawilon barokowy w Kościelnikach zob. Altana.
Pawilon klaszt. w Mogile 185—186.
Pawilon plebanii w Morawicy 202.
Pawilony pałacu w Woli Just. 262.
Pawlikowic Andrzej, mieszcz. krak. 276 (1636).
Pawlikowic Zofia, żona Andrzeja 276 (1636).
Pawlikowskich zbiory we Lwowie zob. Zbiory.
Pawłowski Józef, komisarz bpi, nagr. 300 (1844).
Pechna, syn Świętosława z Modlnicy 124 (1364).
Pegowski Andrzej, archidyakon 258 (po 1678).
Peizaże
Bielany, obrazy w kapl. ś. Benedykta 20.
Kościelniki, dawny 113.
Tarnów, Muz. dyec. 334.
Pelikan rzb. 150.
Pelikan, herb 138, 350—351.
Perski dywanik w Mogile, kośc. klaszt. 172—173.
Perugia 7.
Peschco, dictus Wenrich 216 (ok. 1389).
z Pestalozzich Wosińska zob. Wosińska.
Petersburg, materyały do Wawelu w muzeach i archiwach 425.
Petrassius de Łuczanowice 122 (1382—1397, 1399—1400).
Petrassius Glas de Łuczanowice 122 (1398—1401).
Petreni Giovanni Batt., mularz, mieszczanin kazimierski 287 (1608—1610).
Petronella, dziedziczka Czernichowa 73 (1466).
Petrus zob. Piotr.
Petrykozy, kościół 207.
Pękowice 90, 271, 272; dziedzic zob. Cieszkowski.
Pforta zob. Schulpforte.
Pfotenhauer 349.
Phisicus zob. Lekarze.
Piasecki Jakób, synowiec Pawła, opat mogilski, sekret. krol., prepozyt chełmski, deputowany trybunału lubelskiego, nagr. w Mogile 163—165 (ok. 1645).
Piasecki Jan, syn Remigiana 165 (1649).
Piasecki Paweł, historyk, opat mogilski, biskup kamieniecki, chełmski i przemyski 134 (1624, 1649), 141, 144 (ok. 1644), 155, 163—165 (1645, 1649); pomnik w Mogile 155, 163—165; portret 164.
Piasecki Paweł syn Remigiana 165.
Piasecki Piotr, syn Remigiana 165 (1649).
Piasecki Remigian, opat 141 (1649), 165 (1649).
Piasecki Remigian, komornik ziemi sanockiej 165.
Piasecki Remigian, syn komornika 165 (1649).
Piaskowej M. Boskiej kaplica w Krakowie 35.
Piastowskie orły 178, 341; por. Orzeł.
Piece (por. Kafle)
Aleksandrowice, dwór 2.
Garlica 89.
Kościelniki, pałac 112.
Pieczęci:
Bielsko (odbitki) 348.
Bystrzyca, Klinkowice, Kładzko, Landeck (odbitki) 350.
Mogiła, klasztor, obecna 140; średniowieczne odbitki 142, 143; opata Mikołaja, odbitka, 142 (1375), 143.
Śląska, odbitki, 347, 348—350.
Zwierzyniec, klasztor, średn. odbitki 288.
Przemysława wielkop. 347 (1247).

Swięcy, wojewody gdańsk. 347 (1308).
Piekarnie w klasztorze na Zwierzyńcu 287, 291, 304, 305.
Piekarski Jan, pleban w Pleszowie 207 (1467).
Piekosiński Franciszek dr., konserwator 142 (nota), 370, 421.
Pieniążkowie, płyty grobowe w Mogile 370.
Pieniny, zamek 407.
Pierścienie
Mogiła, kośc. klasztorny, jako wota 170.
Tarnów, Muz. dyec., z Krakowa 335.
z Pieskowej Skały Szafraniec Stanisław zob. Szafraniec.
Pietà obr. 128, 330, 406; rzb. 276.
Pijarzy w Krakowie 366.
Pilawa herb 101 (i nota), 332.
z Pilzna Grzegorz zob. Grzegorz.
Pilzno pod Tarnowem
Archiwalia w Kasie miejskiej 376.
Drzeworyt, obecnie w Muz. dyec. tarn. 320.
Kapa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Księgi dawne miejskie 376.
Obrazy, obecnie w Muz. dyec. tarn. 323, 402.
Ornat, dziś w Muz. dyec. tarn. 338.
ad Pilzno Siedliska zob. Siedliska.
Piłat, Jezus przed Piłatem obr. 116.
Pinczowski kamień 67, 69. 127, 129, 158, 187, 188, 247, 269, 374, 386.
Pinczów, klaszt. Norbertanek, księgi stare 314.
Piniński hr. Leon, namiestnik Galicyi 415.
Piotr ś. og. 37, 38, 39; obr. 326, 332: rzb. 40, 170; haft 41. — Piotra ś. kościół w Krakowie 375, 404, 405, 414, 416; ołtarz w Mogile dawny (Dębińskich) 143, 155, 156, 167. — Piotra ś. i Pawła kośc. w Rzymie 37, 107; w Bolechowicach 53—60, 267.
Piotr z Bosutowa 63 (1350).
Piotr z Branic 64 (1403), właśc. Bielan 365 (1449).
Piotr z Chełmu 72 (1404, 1450).
Piotr z Chełmu Chelmski) kaszt. połaniecki 72 (1442), 6 i 260 (1443—1454).
Piotr Gołuchowski 2 (XVI w.).
Piotr z Garlic 88 (1357, 1379).
Piotr z Garlicy 88 (1429).
Piotr z Giebułtowa 90 (1397, 1412, 1434).
Piotr Hirszberg zob. Hirszberg.
Piotr kapelan z Morawicy 197 (1286).
Piotr z Karniowa 110 (1401, 1422).
Piotr z Królowej Woli (syn Daniela) 119 (1517).
Piotr z Kurozwęk, podskarbi w. kor. 205 (1480, 1485).
Piotr z Lubiąża, opat mogilski 140 (1218, 1222), 156.
Piotr z Łuczanowic 122 (1382—1397).
Piotr z Łuczanowic (Glas) 122 (1398—1401).
Piotr z Łuczanowic, notaryusz ziemi krak. 122 (1440, 1462).
Piotr z Modlnicy 124 (1451), 125.
Piotr Odrowąż, wojew. i star. lwowski 155 (1450), 167 (1450); płyta dawna w Mogile 167.
Piotr, pleban Bolechowic 53 (1509).
Piotr, pleban Czernichowa 73 (1454, 1456).
Piotr, pleban Czulic 80 (1471).
Piotr, pleban Giebułtowa 91 (1337).
Piotr, pleban w Ruszczy 238 (1398, 1403).
Piotr, pleban w Zielonkach 267 (1398).
Piotr, prepozyt zwierzyniecki 287 (1229).
Piotr Salomon 103 (1470).
Piotr Szyrzyk, bisk. krak. 265 (1348).
Piotr z Tęczyna, właśc. Morawicy 194 (1414).
Piotr Włast ze Skrzynna zob. Włast.
Piotra, syna Daniela, żona 119 (1517).
Piotrowin obr. 328, 330. 331; rzb. 255.
Piotrowski Jan, grób przy kośc. ś. Salwatora na Zwierzyńcu 286 (1848).
Pipan Jerzy, rajca krak., dr. praw i med. 103 (1604), 106.
Piranesi, widoki Rzymu w Mogile 190.
Pisarski Achacy na Pisarach, oficer polski 108 (1673).
z Pisarskich Barbara Tomaszewska zob. Tomaszewska.
Pisary zob. Pisarski.
Pisary, figura z 1706 r., 422.
Piscina w kośc. klaszt. w Mogile 153.
Piwnice:
Balice, pałac 3.
Branice, lamus 65, 66.
Kościelniki 114.
Kraków, przy ul. Ciemnej 376; grobowa w kośc. B. Ciała 410; na zamku 370.
Mogiła, klasztor 174—175 (nota), 176, 177, 178, 179, 405; opacka 174—175, 176, 177.
Niepołomice, zamek 403.
Prądnik biały, pałac bisk. 214, 215, 216.
Wola Justowska, pałac, 261, 263.
Witkowice, dwór, 259.
Zwierzyniec, klasztor 304, 308.
Plac Maryacki w Krakowie, dom z rzeźbą Stwosza 374, 402; sgraffitta 374.
Placidi Franciszek, architekt 197 (1748), 366 (1759).
Plakiety z peizażami na tabernaculum w Ruszczy 251.
Plan klasztoru w Mogile 405.
Plany Krakowa w Wiedniu 425, w Bibl. Jag. 119.
Plany Wawelu (katedry i zamku) 390, 394, 395, 401, 425, 427.
Plantinus Krzysztof, wydawca 49 (1570).
Plebani, prepozycyi i proboszczowie (według miejscowości)
Bolechowice, Bogusław 53 (1326); Latoszyński Jan 53 (XV w.); Maćko 53 (1375); Othira Albert 53 (1422—

1427); Piotr 53 (1509); Sporkowicz Krzysztof 53 (1668); Szymon z Kalisza 53 (1532–1535); Wiesiewicz Bartłomiej 53 (1693), 60 (1693), 55.
Chełm, Piasecki Jakób 163–165 (ok. 1645).
Czernichów, og. 73; Henczeko 73 (1326); Kamerer Wawrzyniec 73 (1687), 75, 76, 77 (1683), 78 (1677); Marcin 73 (1466); Mikołaj 73 (1466); Mikołaj, syn Grzegorza z Pilzna 73 (1401); Paweł 73 (1433, 1454); Piotr, syn Jakóba z Podlasia 73 (1454, 1456); Świętosław 73 (1401).
Czulice, Herman 80 (1326); Jan 80 (1397—1398); Piotr 80 (1471); Lipnicki Jakób 80 (1568).
Dębno, og. 406.
Domosławice, Kozak 412.
Dziekanowice og. 375.
Giebułtów 91—92; Floryan 91 (1326); Jan 92 (1477); Majeranowski Wojciech 92 (1666), 94; Nagrodius Sebastyan 91, 92 (1596–1604, 93, 267 (1594); Piotr 91 (1337); Stefan 92 (1398); Ulryk z Krakowa 92 (1460).
Górka kościelnicka, Kopecz Jakób 99 (1526).
Grabie, Betkowski Sebastyan Wolfowic 238, 249—250 (1694); Ogonowski Zygmunt 238 (1679), 248, 249, 251.
Kraków, og., przy kośc. P. Maryi 71 (1400); przy kośc. ś. Mikołaja 217 (1497); Floryan 63 (1350, 1358); Jakób z Koniecpola 103 (1470), 260 (1474, 1493); Kurowski Mikołaj 260 (1406); Nagrodius Sebastyan 91, 92 (1596—1604), 93, 267 (1594); Wit 212 (1248), 256.
Liszki, Andrzej 116 (1326); Bogdan 116 (1370); Jan Lindetoldi 116 (1407).
Łęczyca, Albert 265 (1260).
Łowicz, Betkowski Sebastyan Wolfowic 238, 249–250 (1694).
Małogoszcz, Chrostkovius Jakób 107 (ok. 1650).
Modlnica, Grzybowski Jan 94 (1664), 126, 132; Jan 126 (1401, 1402); Numacki Józef 126 (1791); Sedkowicz Wacław 126 (1629, 1630); Stanisław 126 (1400); Sulco 126 (1326).
Mogiła, Tomasik Tomasz 170 (1643).
Morawica og. 197, 203; Floryan 197 (1326); Jerzy 197 (1468); Nawoj 197 (1374); Nehrebecki Andrzej (?) 198 (XVIII w.); Piotr 197 (1286); Stanisław 197 (1326); Stanisław de Susceze 197 (1422); Tarło Jan 197 (1726), 201; Załuski Andrzej 8, 30, 197 (1747), 198 (1755), 205.
Pleszów, og. 135, 207; Jurkowski Andrzej 207 (1780–1794); Luzarkiewicz 207 (1754—1756); Mikołaj 207 (1326); Młodzianowski 207 (1678); Piekarski Jan 207 (1467); Świętosław 207 (1454–1465).
Poremba, Ogonowski Zygmunt 238 (1679), 248, 249, 251.
Raciborowice 222, 367; Bernard de Myanow 222 (1473); Brzostowski Walenty 222 (1564—1586), 231, 232 (1586), 235 (1560); Jan 222 (1389); Mikołaj z Lublina 222 (1470); Orgas Annibal 5, 222 (1625), 230 (1625); Paweł z Zatora 222 (1463); Raynerius 222 (1326); Waligórski 228 (XIX w.); Złotkowski Jan 367 (XV w.).
Rudawa, Łobczowski 422.
Ruszcza og. 236 (1299), 237 (1403), 238; Bernard 237 (1222); Betkowski Sebastyan Wolfowic 238, 249–250 (1694); Branicki Samuel 238 (1604); Branicki Sebastyan 238 (XVII w.); Branicki Zygmunt 238 (XVII w.); Lampinus 238 (1299); Marcin 237 (1326); Mikołaj 237 (1322, 1367); Ogonowski Zygmunt 238 (1679), 248, 249, 251; Piotr 238 (1398, 1403); Stanisław 238 (1422); Walter 237 (1326).
Rybna, og. 252 (1401).
Spytkowice, Mikołaj 73 (1466).
Szczepanów, Żabka Stanisław 324.
Wojków, Ostrowski Mikołaj 212 (1464).
Zielonki 266, 267, 271 (1728); Bedleński Mikołaj 267 (1530); Jan 267 (1524), 269 (1524); Jan z Machowej 267 (1450); Marcin z Koprzywnicy (czy Pokrzywnicy) 266, 267 (1531—1533); Nagrodius Sebastyan 91, 92 (1596—1604), 93, 267 (1594); Paweł 276 (1326); Piotr 267 (1398); Rybkowicz Jan August 267, 274 (1674); Wacław 267 (1388).
Zwierzyniec (zob. także Przeorowie), dawni 286–287, 288; Byszewski Teofil, Norbertanin 299—300 (1808).

Plebani, prepozycyi i proboszczowie (według nazwisk):
Albert, Łęczyca, 265 (1260).
Andrzej, Liszki 116 (1326).
Bedleński Mikołaj, Zielonki 267 (1530).
Bernard de Myanow, Raciborowice 222 (1473).
Bernard, Ruszcza 237 (1222).
Betkowski Sebastyan Wolfowic, Grabie i Łowicz, 238, 249—250 (1694).
Bogdan, Liszki, 116 (1370).
Bogusław, Bolechowice, 53 (1326).
Branicki Samuel, Ruszcza, 238 (1604).
Branicki Sebastyan, Ruszcza, 238 (XVII w.)
Branicki Zygmunt, Ruszcza, 238 (XVII wieku).
Brzostowski Walenty, Raciborowice, 222 (1564–1586), 231, 232, 235 (1560).
Chrostkovius Jakób, Małogoszcz, 107 (ok. 1650).
Floryan, Giebułtów, 91 (1326).
Floryan, Kraków, 63 (1350, 1358).
Floryan, Morawica, 197 (1326).
Grzybowski Jan, Modlnica, 94 (1664), 126, 132.

Heczcko, Czernichów, 73 (1326).
Herman, Czulice, 80 (1326).
Jakób z Koniecpola, Kraków, 103 (1470), 560 (1474, 1493).
Jan, Czulice, 80 (1397—1398).
Jan, Giebułtów, 92 (1477).
Jan, Modlnica, 126 (1401, 1402).
Jan, Raciborowice, 222 (1389).
Jan, Zielonki, 267 (1524), 269 (1524).
Jan z Machowej, Zielonki, 267 (1450).
Jurkowski Andrzej, Pleszów, 207 (1780—1794).
Jerzy, Morawica, 197 (1468).
Kamerer Wawrzyniec, Czernichów 73, (1687), 75, 76, 77 (1683), 78 (1677).
Kopecz Jakób, Górka kościelnicka, 99 (1527).
Kozak, Domosławice, 412.
Kurowski Mikołaj, Kraków, 260 (1406).
Lampinus, Ruszcza, 237 (1299).
Latoszyński Jan, Bolechowice, 53 (XV wiek).
Lindetoldi Jan, Liszki, 116 (1407).
Lipnicki Jakób, Czulice, 80 (1568).
Luzarkiewicz, Pleszów, 207 (1754—1756).
Łobczowski, Rudawa, 422.
Maćko, Bolechowice, 53 (1375).
Majeranowski Wojciech, Giebułtów, 92 (1666), 94.
Marcin, Czernichów, 73 (1466).
Marcin, Ruszcza, 237 (1326).
Marcin z Koprzywnicy (czy Pokrzywnicy), Zielonki, 266, 267 (1531—1533).
Mikołaj, Czernichów, 73 (1466).
Mikołaj syn Grzegorza z Pilzna, Czernichów, 73 (1401).
Mikołaj, Pleszów, 207 (1326).
Mikołaj z Lublina, Raciborowice, 222 (1470).
Mikołaj, Ruszcza, 237 (1322, 1367).
Młodzianowski, Pleszów, 207 (1678).
Nagrodius Sebastyan, Giebułtów, Kraków i Zielonki, 91, 92 (1596—1604), 93, 267 (1594).
Nawoj, Morawica, 197 (1374).
Nehrebecki Andrzej, Morawica, 198 (XVIII w.).
Numacki Józef, Modlnica 126 (1791).
Ogonowski Zygmunt, Ruszcza, 238 (1679), 248, 249, 251.
Orgas Annibal, Raciborowice, 5, 222 (1625), 230 (1625).
Ostrowski Mikołaj, Wojków, 212 (1464).
Othira Albert, Bolechowice, 53 (1422—1427).
Paweł, Czernichów, 73 (1433, 1454).
Paweł z Zatora, Raciborowice, 222 (1463).
Paweł, Zielonki 267 (1326).
Piasecki Jakób, Chełm, 163—165 (ok. 1645).
Piekarski Jan, Pleszów 207 (1467).
Piotr, Bolechowice, 53 (1509).
Piotr, syn Jakóba z Podlasia, Czernichów, 73 (1454, 1456).
Piotr, Czulice, 80 (1471).
Piotr, Giebułów, 91 (1337).
Piotr, Morawica, 197 (1286).
Piotr, Ruszcza, 238 (1398, 1403).
Piotr, Zielonki, 267 (1398).
Raynerius, Raciborowice, 222 (1326).
Rybkowicz Jan August, Zielonki, 267 (1674).
Sedkowicz Wacław, Modlnica, 126 (1629, 1630).
Sporkowicz Krzysztof, Bolechowice, 53 (1668).
Stanisław, Modlnica, 126 (1400).
Stanisław, Morawica, 197 (1326).
Stanisław de Suszcze, Morawica, 197 (1422).
Stanisław, Ruszcza, 238 (1422).
Stefan, Giebułtów, 92 (1398).
Sulco, Modlnica, 126 (1326).
Szymon z Kalisza, Bolechowice, 53 (1532—1535).
Świętosław, Czernichów, 73 (1401).
Świętosław, Pleszów, 207 (1454—1465).
Tarło Jan, Morawica, 197 (1726).
Tomasik Tomasz, Mogiła, 170 (1643).
Ulryk z Krakowa, Giebułtów, 92 (1460).
Wacław, Zielonki, 274 (1674).
Waligórski, Raciborowice, 228 (XIX wiek).
Walter, Ruszcza, 237 (1326).
Wiesiewicz Bartłomiej, Bolechowice 53 (1693), 60 (1693), 55.
Wit, Kraków, 212 (1248), 256.
Załuski Andrzej, Morawica, 8, 30, 197 (1747), 198 (1755), 205.
Złotkowski Jan, Raciborowice 367 (XV wiek).
Żabka Stanisław, Szczepanów, 324.

Plebanie i probostwa:
- Bolechowice 61.
- Czernichów 78.
- Górka Kościelnicka 102.
- Morawica 4, 194, 196, 197, 199, 201—205.
- Sącz 407.
- Zwierzyniec 291, 303, 304.

Pleszaw, Pleschow średn. = Pleszów 206.
Pleschowsky zob. Pleszowski.
Plessov, Plessow, Plessowo, Plesszo średn. = Pleszów 206.
z Pleszowa Imram, kaszt. zawichojski 206 (1384, 1386, 1395—1402).
z Pleszowa Jakób 206 (1416—1418).
z Pleszowa Jan, h. Łabędź 206 (1488).
z Pleszowa Jan, syn Imrama 206 (1401—1427).
z Pleszowa Mikołaj 206 (1415).
z Pleszowa Stanisław 206 (1444).
Pleszowski dekanat 80 (1326).
Pleszowski Stanisław 206 (1444?).
Pleszów 1, 115, 192, 206—211.
- Archiwalia i archiwum 211.
- Chrzcielnica 210.
- Dawny opis 115, 208, 211.

Dziedzice dawni 206—207, 366.
Inwentarze z 1783 r. 208, 210, 211, z 1791 r. 211.
Kościół parafialny 207—211; dach 207; nawa 207, 208, 209, 210; prezbiteryum 207; schowek przy prezbit. 207; wnętrze 207; zakrystya 207, 209.
Kościół dawny 207, 208.
Obrazy, tryptykowe 208—209; inne, Smuglewicza i Sonntaga 209.
Ołtarze 208—209, 210; główny 209 (z kośc. WW. Świętych?); tryptyk ś. Anny 208—209; boczny przy tęczy 209, 210.
Ornaty 211.
Plebani zob. Plebani.
Predella tryptyku 208—209.
Puszka na N. Sakrament 210—211.
Pleydenwurf Hans, malarz 324 (1470), 409, 416.
Plyeschow, średn. = Pleszów 206.
Płazowie, właśc. Morawicy 194.
Płock 314.
Biskup płocki zob. Karol Ferdynand.
Klasztor Norbertanek, księgi, obecnie na Zwierzyńcu 314.
Sęstwo płockie 163.
Starosta płocki zob. Tęczyński Jan Magnus.
Województwo 127, 155.
Płowce, bitwa 194 (1331).
Płyty nagrobkowe:
Bielany, Wojeńskiego 19, 34 (1685); Wolskiego 19, 34 (1630).
Czulice, Czulickiego 82—83 (XV w.), 83 nota.
Giebułtów, dawne 98; Giebułtowskiej Barbary 96 (1595); Giebułtowskiego, dawna 98 (1573); Giebułtowskiego Gabryela 95—96 (1557); Giebułtowskiego Kaspra 97—98 (1623); Giebułtowskiego Stanisł., dawna, 98; niewiadomego i żony jego 95 (1477); Pawęckiej 96—97 (1610); Tomaszewskiej Anny 98 (1572).
Kraków: Katedra 417; srebrna z odsieczą wiedeńską (Hakowskiego) 390. — Kośc. Bożego Ciała, Berecciego (?) 410.
Łazany, nieokreślona 412.
Modlnica, Kucharskiego Stan. 130—131 (1648).
Mogiła, kośc. klaszt. 144, 148, 149, 157, 161, 180—185, 366, 370, 375, 377, 400, 401, 404, 406; nieistniejące 167—168; Barbary 182; Białobrzeskiego opata 161 (1586), 183; Bronickich 167; Eustachego ze Sprowy 180—181 (147...); Goślickiego 161; Iwona bpa, spiżowa, dawna 144, 167; Jakóba z Dębna, dawna 167 (1481), 184; Jana z Krużlowej 181; Jana ze Sprowy 180 (1448), Jana ze Sprowy 182; Macieja z Górki 168 (1494), 182; Odrowąża Piotra, dawna, 167 (1450); Ostatieja ze Sprowy, dawna 167 (1350); Pieniążków 370.
Morawica, niewiadomego 199.
Raciborowice, dawna, nieokreślona 234; ks. Brzostowskiego 232 (1586).
Ruszcza, niewiadomego 83 (nota, XV w.); Wierzbięty 64, 236 (1425), 247.
Zielonki, nieokreślona 272 (XVII w.).
Pobiednik, kośc. paraf. 263.
Pobóg herb 67, 99, 110.
Pocałunek Judasza haft 341.
Pochód na Kalwaryę odl. 116.
Pochwalski Władysław, malarz 221, 328, 330, 332, 334, 402, 403, 406, 409, 416, 429.
Pocieszka, dworek w Prądniku 212, 217.
Pocieszka, karczma w Prądniku 217.
Podhajce 7, 29, 31, 37, 38; zob. Wolski Mikołaj.
Podkanclerzy:
Kurozwęcki Stanisław 205 (1480).
Przerębski Jan 254, 260 (1556, nota).
Podkomorzowie:
Grzegorz z Branic 65 (1437, 1456, 1452), 365 (1449).
Kościelecki Jan 206, 207 (1540).
de Podlesse vel Podlesche Jakób 73 (XV w.).
Podlodowska z Przytyka zob. Giebułtowska Barbara.
Podłoga zob. Posadzka.
Podole, ornat, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Podolski stolnik, Lanckoroński Maciej 111.
Podolskich ziem generał zob. Czartoryski.
Podoski 256 (1581).
Podsędek krakowski:
Jan z Modlnicy 125 (1494, 1496).
Jan ze Srokomli 90 (1352).
Zebrzydowski Łukasz 90 (XVI w.).
Podskarbiowie:
Kurozwęcki Piotr 205 (1480, 1485).
Młodziejowski 119 (1595, nota).
Morsztyn Andrzej 264 (1668, nota).
Podstoli sandomierski zob. Wierzynek Mikołaj.
Podwórze zob. Dziedziniec.
Podziemie kośc. w Bielanach 18, 19, 33 (zob. także Katakumby).
Pogański kult (Mogiła) 133; (Bronowice) 72.
Pogańskie groby zob. Grobowce, Cmentarze, Wykopaliska.
Pogoń herb 197, 198.
Pokoje:
Kościelniki, pałac 112.
Łobzów, dawne królewskie 120.
Zwierzyniec, gościnne 307.
Pokrantky zapusty, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
z Pokrzywnicy Marcin zob. Marcin z Koprzywnicy.
Polanowski Mikołaj, sędzia bisk. 212 (1464).

Polichromia i obrazy ścienne:
Bielany, kośc. i klasztor, brama wjazdowa 50; kapitularz 24; kaplice 18, 21; kapl. ś. Benedykta 20; kapl. ś. Józefa 26; prezb. 35.
Czchów 420.
Czulice, posąg średn. 83—84; skrzynia w skarbcu 84.
Dzików, kl. Dominikanów 393, 421.
Kościelniki, w saloniku i pokoju Scypionów 112.
Kozy, sufit 369.
Kraków: Katedra 379, 380, 381, 388, 390, 391, 392—393, 417; fig. ś. Jana 388; kapl. Grota 391; kapl Maciejowskiego 417; nawy 390, skarbiec 391. — Kośc. ś. Anny 138. Kośc. ś. Katarzyny, krużganki 428, 429. — ś. Krzyża 375, 429; Ukrzyżowanie 429.
Łomża, ślady na wieży kośc. paraf. 360.
Modlnica, ławki 129.
Mogiła: Kośc. paraf. 134, 138. — Kośc. kl. i klasztor, biblioteka 153, 178; kapl. na I p. 178, 375; kaplic og. 153, 375; pałacyk opacki, Stachowicza 189—190; skarbczyk 375.
Poznańskie w. księstwo, tabakierka, obecnie w Muz. dyec. tarn, 337.
Prądnik dominikański, kapl. 219.
Rząska dwór, dawna 254.
Środa, ślady na wieży kośc. P. Maryi 360.
Warszawa, ślady na wieży kośc. P. Maryi w Nowem mieście 360.
Wilkowice, sufit 375.
Zbyszyce, berło brackie 338.
Zielonki, dawne Radwańskiego 269.
Zwierzyniec, klasztor, dziedziniec środkowy, dawna 306; wnętrze kośc. klaszt. 297; posąg rycerza 299; refektarz dawny 303.
Polonus Adamus de Bochen, druk. z 1507 r. 192.
Polscy królowie i książęta zob. Królowie.
Polska:
Dywany zob. Dywany.
Herb zob. Herby i Orzeł.
Pasy zob. Pas polski.
Polski orzeł zob. Orzeł i Herby.
Poluwszye, średn. = Półwsie zwierz. 211.
Połanieccy kasztelanowie:
Jan 6 (1445), 72 (1453].
Piotr z Chełmu 6 (1445), 72 (1442), 260 (1443—1454).
Połańcze herb 88 (nota).
Połukozy herb 256.
Pomnik Kościuszki, projekt 376.
Pomniki (por. Nagrobki, Płyty, Sarkofagi):
Bielany, Wolskiego Mikołaja 16, 19, 30, 31 (1630), 50.
Giebułtów, nieistniejące 98; inne zob. Płyty.
Kościelniki, pomnik pobytu St. Augusta 112 (nota). 114 (1787).
Kraków: Katedra og. 389, 391, 417; Batorego 69 (nota), 119 (nota); Borka Stanisława 392; Dębieńskiego w kaplicy Grota 391; Gamrata bpa w kapl. ś. Katarzyny 391; Jadwigi królowej 380, 390; Jagiełły 380, 390; kanoników 391; Kmity Piotra 392; Łokietka 389; Olbrachta w kapl. Olbrachta 391; Potockiego Włodzimierza 390; Trzebickiego bpa 389, 392; Zebrzydowskiego bpa 392. — Klaszt. Dominikanów, krużganki 400, 411, 426. — Kośc. P. Maryi, Danigiela Erazma 205 (1624); Montelupich 69 (nota).
Łuczanowice, Aramownej 123 (1811); Dębickiego Ludwika. kapitana 123 (1843); Dębickiego Ludwika, oficera 123—124 (184..); Zeleńskiego Marcyana 122—123 (1787).
Modlnica, Kucharskiego Stanisł. 129—130 (1610); Józefa i Teresy Konopków 131 (1801, 1811).
Mogiła og. 366, 401, 406; Białobrzeskiego opata 158—161 (1586), 183 (nota); Goślickiego 161—163 (1596); Jakóba z Dębna, dawny 167 (1481); Piaseckiego 155, 163 - 165 (1649). — Granitowy na kopcu Wandy 192 (1890).
Niepołomice, Branickich Grzegorza i Katarzyny 69 nota.
Pleszów, Kirchmajera Jana 210 (1831); Kirchmajera Mateusza 210 (1834).
Raciborowice, Dubieckiego 233 - 234 (1767).
Rzeszów, kośc. Bernardynów, Ligęzów (ołtarzowy) 404, 421.
Pomocników 14-u śś. kapl. w Mogile (= kapl. ś. Bernarda) 143, 144.
Pomorze 132.
Poniatowska Petronela, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 310 (1759), 317.
Poniatowski Józef, książę 217 (1809).
Poniatowski Michał, administrator dyec. krak., prymas 132 (1783).
Poniatowski Stanisław August, król polski 8 (1787). 65, 70, 111 (1787), 114 (1787), 118 (1787), 121 (1787).
Popiel Konstanty, nagr. i grób w Ruszczy 250 (1846).
Popiel Paweł, konserwator 3 (1840).
Popielnice (por. Urny):
z Karniowa, dziś w zbiorach Akad. Umiej. w Krakowie 110.
z Modlnicy 133.
Popielowie, właśc. Ruszczy 236.
Popielówna Zofia, patron kośc. w Ruszczy 236.
Popiersie Rzymianina (ś. Piotra?) odlew w kośc. klaszt. mog. 170.
Popowa góra } wzgórze przy granicach
Popówka } w Morawicy 205.
Poraici 111 (1499), 205 (1480).

Poraj herb 59, 254, 410.
Porąbka Uszewska 328, 341, 403, 406.
Obrazy tryptykowe, dziś w Muz. dyec. tarn. 328, 403, 406.
Ornat, dziś w Muz. dyec. tarn. 341.
Poręba Żegocina 249; pleban Ogonowski Zygmunt 238 (1679), 248, 249, 251.
Portale (por. Odrzwia. Wejście):
Czernichów, główny 74.
Giebułtów, główny 91, 92, 94; boczne 91, 92, 93.
Kraków: Arsenał Władysławowy, ul. Grodzka 411. — Katedra na Wawelu 385, 386, 390, 392, 417; kapitularza 390; kapl. Maciejowskiego 390; kapl. Szafrańców 390; kapl. Zebrzydowskich 392. — Kośc. B. Ciała, bracka dawny 410.
Łobzów 121.
Mogiła: Kośc. paraf. 137 (1466). — Kośc. klaszt. i klasztor, rom.-got. z XIII w. 176, 180, 295; furta 174; pałac opacki 174, 188; krużganki 176, 179—180.
Oświęcim, kośc. podominikański, boczny 401.
Prądnik dominikański, kaplica 218.
Raciborowice og. 225; główny 225, 227; kruchty 226.
Sulejów, z XIII w. 295.
Zielonki 268.
Zwierzyniec, kośc. ś. Salwatora, główny 279, 294; kośc. klaszt., północny z XIII w. 294-295, południowy 295.
Portrety według miejscowości:
Biecz, kośc. paraf. 410.
Bielany, kośc. Kamedułów, Hozyusza 30; Jana Kazimierza, dwa 46—47; Kadzidłowskiego 48; Łukaszkiewica na epit. 53; Ossolińskiego Jerzego 47—48; Paca Krzysztofa Zygm., dwa 47; Radziwiłła Sierotki 47; Tęczyńskiego Jana 48; Wolskiego Mikołaja w kościele 8, 29; szkic w refektarzu 46; Załuskiego Andrzeja bpa 30, 205; Zbaraskiego Jerzego 48.
Bronowice małe, dwór 71.
Czernichów, Kamerera ks., dawny na epit 75.
Giebułtów, dwóch mężczyzn nieokreślonych 93; ks. Grzybowskiego Jana 94, 126; Majeranowskiego 94.
Kościelniki, pałac, nieznanego młodzieńca 112—113 (Wodzickiego Piotra?); Mniszcha Józefa 112; Morsztyna 112.
Kraków, Akad. Umiej., Jana Kazimierza 47; katedra, królów nad kapl. Zygmuntowską 417; kośc. Dominikanów, kapl. Myszkowskich 416; krużganki Franciszkanów, biskupów krak. 422, 425, 428, 429; tamże Trzebickiego bpa przez Frecherusa 190; Muz. Czartor., opatów mog. w kronice br. Mikołaja 193.
Modlnica, ks. Grzybowskiego Jana 126, 132; Józefa i Teresy Konopków na nagr. 131; Kucharskiego St. na nagr. 130 (rzb.).
Mogiła: Kośc. paraf., fikcyjne na ścianie, biskupów i papieży 138; wśród nich Dąbrówki Jana, Innocentego X, Iwona Odr., Oleśnickiego Zbigniewa. — Kośc. klaszt. i klasztor Białobrzeskiego na pomniku 158 i nast.: biskupów krak. 190; wśród nich Trzebickiego 190; Dębińskich Bartosza i Jakóba dawne 156; Goślickiego na pomniku 161—163; królów polskich dawne 190; opatów 190, 193; opatów w kronice mogilskiej 193; Piaseckiego Pawła 164; Putelanusa Bamela 190 (dawny); zakonników 189, 190, 193.
Morawica, plebania, Czartoryskiego Augusta 204—205; Lubomirskiej Izabelli 205; Załuskiego bpa nieistn. 30, 205.
Pleszów. Kirchmajera Mateusza na blasze 210.
Przeworsk, Tarnowskich 419.
Raciborowice, ks. Brzostowskiego na płycie 232; Brzezińskiej Anny na nagr. 233; Dubieckiego Jerzego nieistn. 233.
Ruszcza, Ogonowskiego 248; Wirzbięty z 1425 na obr. 246, na płycie 247.
Szczepanów zob. niżej Tarnów.
Tarnów, Muz. dyec., Stanisława Żabki, plebana, na obr. ze Szczepanowa 324.
Zwierzyniec: Kośc. Norbertanek i klasztor, Jaksy Gryfity, fikcyjna rzba w nawie 299; Jaksy Gryfity obr. w chórze zakonnic 309; ksieni Katskiej Doroty w chórze zakonnic; Zarudzkiego Kazimierza i Zarudzkiej Salomei na obr. ś. Bronisławy w refektarzu 310. — Kośc. ś. Małgorzaty, fikcyjne krewnych ś. Bronisławy 317.
Portrety według osób og. 71, 410, 416.
Anna z Jaksów, matka ś. Bronisławy, fikcyjny, Zwierzyniec kośc. ś. Małg., 317.
Bamel Putelanus zob. Putelenus.
Bartosz z Dębna, dawny, Mogiła, kośc. klaszt. 156.
Białobrzeski Marcin, opat, Mogiła, pomnik w kośc. klaszt. 158 i nast. (1586).
Biskupi krak., fikcyjne, kośc. paraf. w Mogile 138; klaszt. w Mogile 190; kośc. Franciszkanów, krużganki 422, 425, 428, 429.
Bronisławy ś. krewni, fikcyjne, Zwierzyniec 317.
Brzezińska Anna, epit. w Raciborowicach 233 (1657).

Brzostowski ks., płyta nagr. w Raciborowicach 232 (1586).
Czartoryski August Aleksander, Morawica 204—205 (1743).
Czesław, brat ś. Bronisławy, fikcyjny, Zwierzyniec 317.
Dąbrówka Jan, uczony, Mogiła, kość. paraf. 138.
Dębińscy, dawne, Mogiła, kość. klaszt. 158.
Dubiecki Jerzy, nieistn., Raciborowice 233 (1767).
Goślicki Walenty, rzb. na pomniku, kość. klaszt. w Mogile 161—163 (1596).
Grzybowski Jan, proboszcz, Giebułtów 94, 126 (1664).
Hozyusz, klaszt. w Bielanach 30.
Innocenty X, papież, Mogiła, kość. paraf. 138.
Iwo Odrowąż, Mogiła, fikcyjny, kość. paraf. 138; Zwierzyniec, kość. ś. Małg., 317.
Jacek ś., fikcyjny, Zwierzyniec, kość. ś. Małg., 317.
Jakób z Dębna, dawny, Mogiła, kość. klaszt. 156 (ok. 1481).
Jan Kazimierz, Bielany 46—47 (1678); Kraków, Akad. Umiej., 47.
Jaksa Gryfita z Miechowa, obr. w chórze zak. na Zwierzyńcu 309; w nawie rzba 299.
Kadzidłowski Albert 48 (1663).
Kamerer Wawrzyniec ks., nieistn., Czernichów na epit. 75 (1687).
Kątska Dorota, ksieni, w chórze zak. na Zwierzyńcu 309.
Kirchmajer Mateusz, Pleszów, 210 (1834).
Konopka Józef, epit., Modlnica 131 (1811).
Konopkowa Teresa, epit., Modlnica 131 (1801).
Królowie polscy, katedra w Krakowie, nad kapl. Zygm. 417; w Mogile dawne 190.
Kucharski Stanisław, epit., Modlnica 130 (1610).
Lubomirska Izabella, Morawica 205.
Łukaszkiewicz Jan Felicyan, epit., Bielany 33 (1708).
Majeranowski ks., Giebułtów, dawny 94.
Mniszech Józef, marsz., Kościelniki 112 (XVIII w.).
Morsztyn, Kościelniki 112 (XVIII w.).
Nieokreślone, Giebułtów, u wejścia gł. 93 (XVII w.); Kościelniki 112—113 (ok. 1700).
Ogonowski Zygmunt, Ruszcza 248 (1679).
Oleśnicki Zbigniew, fikcyjny, kość. paraf. w Mogile 138.
Opaci, Mogiła 190; kronika mogilska Mikołaja w Muz. Czart. krak. 193.
Ossoliński Jerzy, kanclerz, Bielany 47—48.
Pac Krzysztof, dwa, Bielany 47.
Papieże, fikcyjne, kość. paraf. w Mogile 138.
Piasecki Paweł, bp, pomnik w kość. klaszt. w Mogile 164 (1645).
Prandota Jan, bp krak., fikcyjny, Zwierzyniec, kość. ś. Małg. 317.
Prandota Stanisław, fikcyjny, Zwierzyniec, kość. ś. Małg. 317.
Putelanus Bamel, historyk hiszp., dawny w Mogile 190 (XVII w.).
Radziwiłł Mikołaj Sierotka, Bielany 47.
Tarnowscy, Przeworsk 419.
Tęczyński Jan, woj. krak., Bielany 48 (1637).
Trzebicki, bisk. krak., Frecherusa u Franciszkanów w Krakowie 190; kopia tegoż w Mogile 190.
Wirzbięta, stolnik krak., epit. i płyta w Ruszczy 246 247 (1425).
Wodzicki Piotr, Kościelniki 112—113 (ok. 1700).
Wolski Mikołaj, marsz. kor., Bielany, kościół 8, 29; szkic w refektarzu 46.
Zakonnicy, Cystersi, Mogiła 189, 190, 193.
Załuski Andrzej, bisk. krak., Bielany 30, 205; Morawica nieistn. 30, 205.
Zarudzka Salomea, na obr. ś. Bronisławy w refekt., Zwierzyniec 310.
Zarudzki Kazimierz, na obr. ś Bronisławy w refekt., Zwierzyniec 310 (1705).
Zbaraski Jerzy, kaszt. krak., Bielany 48 (1631).
Żabka Stanisław, pleban, na obr. ze Szczepanowa w Muz. dyec. tarn. 324.
Posadzka:
Bielany 18—19, 34.
Karniowice, kaplica 105.
Łobzów, dawna 120.
Mogiła: Kość. paraf. 138. — Kość. klasztorny, kościoła i kaplic 144, 161. 167, 180, 182, 183.
Przydonica pod Sączem 408.
Zielonki, nowa 272.
Zwierzyniec, kościół Norbertanek 293 (nota).
Posągi zob. Rzeźby i odnośne osoby.
Postument rokoko, figura w Aleksandrowicach 2 (1755).
Postumenty kamienne w ogrodzie w Kościelnikach 113.
Postumenty zob. także Figury i slupy architektoniczne.
Potkański Franciszek, sufragan krak. 135 (1761).
Potoccy og. 194, 409; ich kaplica na Wawelu 409.
Potocka 209
Potocka Adamowa hr. 45, 201 (nota), 205; zbiory (urny z Morawicy) 205.
Potocki Andrzej hr., patron kość. w Morawicy 197.
Potocki Konstanty hr. 113; pałac w Krakowie (niegdyś Wodzickich) w Rynku głównym 112, 113.

Potocki Stefan hr. 111 (1849).
Potocki Włodzimierz, pomnik w katedrze na Wawelu 390.
Potockich kaplica na Wawelu 409.
Potrassius z Garlic 88 (1389).
Potrassius z Łuczanowic 122 (1382—1397).
Potrassius, syn Piotra Glas (z lat 1398—1401) 122.
Powiat krakowski, inwentaryzacya zabytków 373, 406, 409, 422.
Powstanie z 1831 r. 256.
z Poznania Gwiazdowski Jan, malarz snycerski 56 (1688).
Poznań 56, 75.
Biskupi zob. Goślicki Wawrzyniec, Tarło, Wężyk Jan, Wysz Piotr.
Poznańskie w. księstwo, stamtąd tabakierka, obecnie w Muz. dyec. tarn. 337.
Pozytyw dawny w Łobzowie 120.
Pożajście, erem Kamedułów 47.
Półkozic herb 29, 30, 50, 332.
Półwsie zwierzynieckie 1, 211—212, 276, 366
Dziedzice 211.
Inwentarz z XVIII w. 211.
Karczma Pańska 211—212; brama, dachy, facyata, okna 211; ganek dawny 211.
Karczmarz z Półwsia 211 (1374).
Ogrody królewskie dawne 211.
Rzeźba dawna 212.
Pradnik, średn.=Prądnik 212.
Pradnik major, średn.=Prądnik czerwony.
Praga 7, 384.
Fabryka zegarów L. Heinza 384.
Pałac Waldsteinów 7 (1610).
Pralnie klasztorne
Bielany 46.
Zwierzyniec 291, 305, 307.
Prałat zob. Kamerer Wawrzyniec.
Prałatówka P. Maryi w Krakowie 213.
Prandnik episcopalis vel minor średn. =Prądnik biały 212.
Prandocin, klasztor Cystersów 134, 140.
Prandota Jan, biskup krak., 53 (1243), 135 (1266), 142 (1266), 317; obr. 317.
Prandota Stanisław, ojciec ś. Bronisławy, obr. 317.
Prawda, herb i proklamacya 88, 124.
Prawo patronatu uniw. krak. i opatów mogilskich 142 (1418).
Prądnik (nieokreślony) 4, 6.
Prądnik, dawna nazwa Witkowic 256.
Prądnik, rzeka 103, 194, 212, 213, 214, 215, 217.
Prądnik biały czyli biskupi 1, 212—216, 256, 259, 275.
Aleja poczwórna 215.
Brama dawna 214, dzisiejsza wjazdowa 214—215; słup bramy 214, 215.
Dawny opis 215.
Dworzec biskupi 212, 213—216, 367; dach 213, 367; ganki sklepione dawne 215; hala wchodowa 214; kaplica dawna 215; lodownia dawna 215; piwnice 214, 215, 216; sień sklepiona (dawna?) 215; wieże 215, 367.
Dziedzice dawni 212, 366—367.
Folwark biskupi 212.
Karczma dawna przed dworcem 215.
Klasztor ś. Ducha dawny 212.
Kominki dawne 215.
Koszary wojskowe 367.
Młyn papierowy 212, 366.
Mur obwodowy 367.
Napis pamiątkowy, obecnie w katedrze krak. 213 (1669).
Oficyny dawne w dworcu bisk. 214, 215.
Ogrody, włoskie dawne 213; dzisiejszy 215.
Ołtarz dawny 215.
Oranżerye dawne 215
Pałac biskupi zob. wyżej Dworzec.
Papiernia dawna zob. wyżej Młyn papierowy.
Parapet dziedzińca murowany 214—215.
Stajnie dawne 214, 215.
Szpital ś. Ducha dawny 212.
Szpital za dworcem biskupim dawny 215.
Zajazd dla gości 215.
Prądnik bosacki czyli Karmelitów, część Prądnika czerwonego 216, 217.
Prądnik Celarowski, część Pr. czerwonego 216, 217.
Prądnik czerwony 1, 87, 212, 216—221, 367.
Celarowska część 216, 217.
Dominikańska część zob. Prądnik dominikański.
Dworek »Pocieszka« 217; fundamenty stare i napis pamiątkowy 217.
Dziedzice dawni 216—217.
Figura przydrożna z rzeźbami 217.
Fryzerowska część 117.
Karmelitów część (bosacka) 216, 217.
Karczma «Pocieszka» 217.
Most na rz. Prądnik 217.
Napis w dworku «Pocieszka» 217.
Sołtystwa dawne 216 (1311).
Prądnik dominikański 1, 216, 216—217, 218—221
Brama w ogrodzie 221.
Furtka gotycka 218.
Kaplica śś. Janów Ewangelisty i Chrzciciela 218—221; kopuła 218, 219; latarnia kopuły 218; lunety 218; odrzwia portalu 218, 219.
Monogram na bramie 221.
Nagrobki, Gorizuttiego 221 (1657); córki Krzyżanowskich 221 (1797).
Napisy na nagrobkach 221 (1657, 1797); erekcyjny 218 (1642); na obrazach ołt. 219.
Obrazy, ścienne 219; ołtarzowe 219—220.
Ogród 218, 221.

Ołtarze, główny 219, 221; boczne 219—220.
Polichromia wnętrza kaplicy 219.
Predelle 219.
Rama tablicy nad portalem kaplicy 218.
Rzeźby ołtarzy 219, 220.
Prądnik duchacki, część Pr. białego 212.
Prądnik Karmelitów (— bosacki), część Pr. czerwonego 216, 217.
Prądnik ś. Krzyża (= duchacki), część Pr. białego 212.
Prądnik ś. Łazarza zob. Prądnik Karmelitów.
Prądnik probostwa ś. Mikołaja, część Pr. czerwonego 216.
Prebenda
Bosutów 63.
Czernichów (?) 76.
Kraków, katedra 103, 256; przy kośc. ś. Jerzego na zamku 71, 72, 254; przy kośc. ś. Michała 89.
Ruszcza 237, 238.
Prebendaryusze zob. Jan z Barczyka, Jan z Garlicy, Steczkiewicz.
Predelle
Bielany 27, 29.
Pleszów, ołt. ś. Anny 208—209.
Prądnik dominikański 219.
Tarnów, Muz. dyec. 333.
Preiectus, opat na Zwierzyńcu 287 (1224, 1229).
Premonstranci zob. Norbertanie.
Prepozyci zob. Plebani.
Prepozyci na Zwierzyńcu dawni 286—287; por. także Przeorowie, Opaci.
Prepozyt na Zwierzyńcu Byszewski Teofil 299—300 (1708).
Prezbiteryum:
Bielany, kośc. Kamedułów 9, 16, 17, 19, 23, 35, 38, 39, 49.
Bolechowice 53, 54, 55, 56, 57.
Czernichów 73, 74, 75, 76.
Czulice 80, 82.
Dębno 408.
Dziekanowice 369.
Giebułtów 92, 94.
Górka kościelnicka 99.
Kraków: Katedra 103, 378, 379, 380, 381, 387, 392, 393; kośc. B. Ciała 410, 411; kośc. P. Maryi 399, 400, 413.
Krosno, kośc. Franciszkanów 399.
Liszki, dawne 116.
Modlnica 126, 128, 129, 131, 132.
Mogiła: Kośc. klasztorny 141, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 161, 163, 167, 169, 178.— Kośc. parafialny 135, 137, 138.
Morawica 197, 198.
Oświęcim, kościół podominikański 398, 401, 421.
Pleszów 207.
Raciborowice 222 (i nota), 224, 225, 226, 227.
Ruszcza 240, 241, 242—243, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251.
Zielonki 266, 267, 268, 269, 272.
Zwierzyniec: Kośc. klasztorny 288, 291, 292, 293 (nota), 294, 295, 297, 299, 300, 301, 303. — Kośc. ś. Salwatora 278, 279, 280, 281, 285.
Prezes Senatu Rzeczy posp. krak. zob. Schindler.
Prezydyum m. Krakowa 371.
Pręgierz z Rynku krak. (w Mydlnikach?) 206.
Probolo Jakób z Modlnicy 124 (1388—1412, 1469).
Probolo Marcin z Modlnicy 124 (1448—1450).
Probostwo zob. Plebanie i probostwa.
Proboszczowie zob. Plebani i proboszczowie.
Procesów akta w Bielanach 50.
Profesor Uniw. Jagiell. zob. Nagrodius Sebastyan.
Professus w Hebdowie, Michalski Karol 299—300 (1708).
Professus mogilski, Arnold 190 (1412).
Proiectus, opat na Zwierzyńcu 287 (1224, 1229).
Proklamacya Colda 122, Odrowąż 99; Prawdy 88; Romany 90, 124.
Prokocim, archiwum Wodzickich, dziś w Kościelnikach 113.
Prokosz 2 (1400).
Prokurator kapituły krak. zob. Bodzenta Jan Chryzostom.
Prokurator Woli chełmskiej Klemens 260 (1466).
Promnicki chleb 212.
Promnik zob. Prądnik.
Proszowski Jan, malarz krak. 21.
Proszowski, komornik graniczny, Pawęcki Wawrzyniec z Owczar 97 (ok. 1610).
Proszowskie 236.
Protestanci zob. Aryanie, Dyssydenci.
Protonotaryusz apost. zob. Kamerer.
Protokół rewizyi, Mogiła 141 (1649).
Prowincya M. Boskiej Anielskiej 166.
Prowincyałowie
Dominikanów, Chodowski Alan 78 (1667).
Jezuitów, Paczanowski Piotr 108 (1667).
Reformatów, Wiolowieyski Nepomucen 166 (1802).
Prudnik, średn. = Prądnik.
Prudochin, średn. = Prandocin 140.
Prus, herb 94, 150, 324, 332.
Prus Jan z Modlnicy 125 (nota, XV w.).
Prus Stanisław z Modlnicy 125 (nota, XV w.).
Pruska wyprawa w XV w. 85.
Prusy, urzędy konserwatorskie 420.
Prussy zob. Prus Jan i Prus Stanisław.
Pruszcz 283.

Pryliński Tomasz 394, 395, 420, 425, 427.
Prymas zob. Arcybiskupi gnieźnieńscy.
Pryor zob. Przeorowie.
Pryorat zob. Przeorat.
Przecławska Teresa z Łukawskich, nagr. 76 (1815).
Przedhistoryczna mogiła Wandy 133, 192.
Przedhistoryczna osada w Bolechowicach 61, w Czernichowia 73, w Modlnicy 133, w Mogile 133, w Morawicy 194, w Zastowie 265.
Przedhistoryczne badania na Wawelu 425.
Przedhistoryczne zabytki zob. Wykopaliska i Zabytki.
Przedmieścia krak. og. 366; Biskupie w Krakowie 366.
Przegorzały ad Kraków 260, 367; cegielnia dawna 367.
z Przemankowa Paweł, biskup krak. 265 (1272).
Przemienienia Pańskiego kośc. na Zwierzyńcu zob. Kościoły — Zwierzyniec, ś. Salwatora.
Przemyscy biskupi zob. Przemyśl.
Przemysław wielkopolski, pieczęć 347.
Przemyśl 389, 416, 417, 420, 421 (i nota).
Biskupi zob. Goślicki Wawrzyniec, Piasecki Paweł.
Katedra łacińska i grecka 416.
Zjazd konserwatorów 22 i 23 maja 1904 r. 407, 415, 416—417, 420, 421 (i nota), 427.
Przeorat w Mogile (= stare opactwo), budynek w klasztorze 142, 145, 173, 174, 176, 185—186.
Przeorat na Zwierzyńcu, budynek w klasztorze Norbertanek 291, 301, 303.
Przeorowie i prepozyci klasztorów (por. Opaci).
Bielany, Kamedułów 7 (1617); 50; Klemens 39 (1743).
Czerna, Karmelitów 374.
Kraków, Dominikanów, Morski Jan Konstanty 218 (1642); Marków og. 365 (1449), 406.
Mogiła og. 142, 375, 400.
Zwierzyniec, Norbertanów i Norbertanek, Arnold 287 (1273—1279), Detuinus 287 (1252), Mikołaj 287 (1326—1327), Piotr 287 (1229), Roman 287 (1293), Sethegius 287 (1398), Stanisław 287 (1366), Słogniew 287 (1385—1421), Świętosław 287 (1269—1279), Teodor 287 (1263), Ulryk 287 (1366—1375).
Przeorów zwierzynieckich pieczęci 288.
Przeorysze na Zwierzyńcu (por. Ksienie), Clara 288 (1366), Crayna 288 (1372), Flora 288 (1385), Ludmiła 288 (1356), Sandka 288 (1375), Stredca 288 (1327), Wiktorya 288 (1399—1421).
Przerębska Beata 69 (potem Myszkowska).
Przerębska Dorota, właścicielka Rząski 254 (1604).
Przerębska Jadwiga, właścicielka Rząski 254 (1604).
Przerębski z Rząski 254 (1581).
Przerębski Jan, podkanclerzy 254, 260 (1556).
Przesden, rzeczka w Giebułtowie 90.
Przetorowe kominy zamku w Wiśniczu 423.
Przeworsk, obraz fundacyjny z XV w. 371, 401, 419; ramy obrazu 419.
Przybelowicz Marcin, snycerz ze Staniątek 111 (XVIII w.).
Przybicie do krzyża rzb. 52.
z Przybysławic Kucharska Katarzyna, żona Stanisława 125, 130.
z Przybysławic Kucharska Katarzyna 127 (1622).
z Przybysławic Zabielska Anna 32 (1700).
Przybysławiccy (?), płyta grobowa w Giebułtowie 95.
Przybysławice, dziedzice 90, 95 (i nota).
Przydonica ad N. Sącz 408.
Dokument fundacyi ornatu 408.
Kościół (dach, podłoga i strop) 408.
Ornat z XVII w. 408.
Przydrożne figury zob. Figury i słupy architektoniczne.
Przyjemscy 249 (XVII w.).
Przysionek kośc. w Raciborowicach 222 (i nota).
z Przytyka Podlodowska Barbara zob. Giebułtowska.
Przywileje (por. Archiwalia)
Bielany, kościół Kamedułów, papieski z 1610 r. 35—37, 59; papieski z 1743 r. 19, 39.
Czernichów, bractwa różańcowego 78.
Mogiła, klasztorne 192.
Ruszcza, erekcyjny z 1312 r. 236.
Zwierzyniec, klasztorne dawne 286.
Psia górka, pogardliwa nazwa Chełmu 73.
Ptaszkowa, rzeźby z kościoła, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Ptaszyńskiego wizyta 205 (1783).
Publikacye o Wawelu 393 i nast.
Puchar srebrny w klasztorze na Zwierzyńcu 313.
Pulpit dawny w Mogile (miedziany) 193.
Pulpitowy dach zob. Dach.
Pułap zob. Sufit.
Puławy, dom gotycki 120.
Pustelnie zob. Eremy.
Pustelnicy, sceny z życia, obr. 20.
Pustelników (Kamedułów) herb 45.
Puszka na komunikanty
Czernichów 76.
Liszki 117.
Pleszów 210—211.
Zwierzyniec, klasztor 312.
Putelanus Bamel, historyk hiszp., portret dawny w Mogile 190.

Putti (por. Cherubiny i Aniołowie) 35, 35, 40, 49, 201, 253, 320.
Puzyna Jan, kardynał, biskup krak. 377, 381, 387, 418.
Pydynkowska, zakład gobelinów w Krakowie 321.
Pyrnus Jan, rajca krak. 49 (1672).

R.

Rabstinensis capitaneus zob. Wolski Mikołaj.
Racceborawicz, średn. = Raciborowice 221.
Rachwał, brat, Dominikanin, pozłotnik (?) 56 (1688).
Racibor, ojciec i syn, właściciel Raciborowic 221 (przed 1273).
Raciborouicze, średn. = Raciborowice 221.
Raciborowice 1, 4, 61, 63, 86, 87, 221—236, 265, 267.
Ambona 228.
Bractwo różańca 222 (1625).
Chrzcielnica 230.
Cmentarz 230.
Dziedzice dawni 221—222.
Dzwonnica osobna 222, 235; hełm dachowy 235; odrzwia kamienne, okna i soboty 235
Dzwony 235—236; dawny 236.
Feretron dawny (?) 230.
Kielichy 234—235; dawne 235.
Kościół paraf. ś. Małgorzaty 86, 222—235, 256, 265, 267; chór muzyczny 227, 234; dach kośc. 226, dach kruchty 226; fasada 222, 225, 226, 228, 235; kruchta 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 234; nawa 222, 225, 226, 227, 230, 233, 234; odrzwia główne 225, 227; odrzwia kruchty 225, 226, 228; odrzwia z kruchty do nawy 225, 227—228; odrzwia na chór 227, 235; odrzwia do zakrystyi 227; okna 225, 226, 230; prezbiteryum 222 (i nota), 224, 225, 226, 227; przysionek 222 (i nota); pułap drewn. 222, 227; schody przed kruchtą 226; schody na chór 225; sklepienia 222 (nota); sklepienie kruchty 227; sklepienie nawy 224, 234; sklepienie prezbiteryum, przysionka i zakrystyi 222; tęcza 222, 224, 226, 227, 233; wnętrze 227——228; zakrystya 222 (i nota), 224, 227.
Kościół dawny 222
Kropielnica 230.
Krucyfiks, rzb. 230.
Monstrancya dawna 235.
Nagrobki 230—234; Bielskiego dawny 234; Brzezińskiej 232—233; Frankiewiczowej 234; Habowskiej 234; Linkowej 232; Rajskich 230—231.
Napisy, na ambonie 229; na cegle 226; na dzwonach 235—236; na nagrobkach 230—234; erekcyjny 222, 228 (1476); na kielichu nieistn. 235 (1529, 1560); na obrazie nieistn. 230 (1690); na płycie Brzostowskiego 232; na pomniku Dubieckiego 233—234.
Obrazy 228—229; dawne 230; na epit. Bielskiego nieistn. 234; na epit. Brzezińskiej 232—233 (1657); tryptykowy 229
Ołtarze 228, 230, 233; główny 230.
Plebani 222, 367; zob. Plebani.
Płyty grobowe, dawna, nieokreślona 234; ks. Brzostowskiego 232 (1586).
Pomnik Dubieckiego 233—234 (1767).
Rzeźby, krucyfiks w. ołt. 230; ś. Małgorzata 228; orzeł świecznika 234; zworniki 227; płyta Brzostowskiego 232.
Szpital dawny 222 (1791).
Świecznik mosiężny 234.
Tryptyk dawny 229.
Witraże dawne 230.
z Raciborska Morsztynowie 101.
z Raciborska Morsztyn Władysław, star. kowalski 100 (nota), 101 (nota), 111 (XVII w.).
Raciborska Tekla, nagr. w Liszkach 118 (1826).
Raciborski Józef, nagr. w Liszkach 118 (1840).
Racziborouicz, Racziborouicze, średn. Raciborowice 221.
Raczyborowicze, Raczyborowycze, średn. = Raciborowice 221.
Rada konserwatorska (Denkmalrath) projekt 421.
Rada miejska krak. 33, 348, 355, 356, 369, 371.
Rada powiatowa w Bieczu 430.
Rada powiatowa w Chrzanowie 373, 374.
Radłów 337, 415.
Kościół, plany restauracyi 415.
Włócznia, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Radomscy kasztelanowie og. 110 (1581).
Grzegorz z Branic 65 (1437, 1456, 1452), 365 (1449).
Radomski (? zap. kasztelan) 110 (1581).
Radomyscy 89 (1815)
Radomyśl, kielich z XVI w., dziś w Muz. dyec. tarn. 321.
Radoszycki starosta Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
Radwan herb 127, 130, 131, 138.
Radwański Andrzej, malarz krak. 269 (1758), 317 (i nota, 1760).
Radziwiłł Dominik ks. z Balic, patron Morawicy 3 (1887—1894), 49, 197.
Radziwiłł Jerzy, kardynał 288 (nota, 1600 i 1608?).
Radziwiłł Mikołaj Sierotka, portret w Bielanach 47.
Radziwiłł Stanisław Albrecht 7.
Radziwiłłowa Anna ks z Kurlandyi 8 (1613).
Radziwiłłowie 320.
Radziwiłłowska wizyta zob. Wizyta.

Radzouicz Gut Jan zob. Gut Jan.
Radzyborowicze, średn. = Raciborowice 221.
Rafał, archanioł, obr. 419.
Rajcy krakowscy
Bella Andrzej 103 (1604).
Betman Seyfrid 2 (ok. 1500).
Delpace Rafał 7 (1652), 20 (i nota 1652), 21, 194 (?).
Gaschowyecz Piotr, dr med. 88 (1474).
Łukaszkiewic Jan Felicyan 19, 33 (1708).
Pipan Jerzy 103 (1604), 106.
Pyrnus Jan 49 (1672).
Zarogowski Mikołaj 6 (1450, 1451, 1480, 1490), 7 (1482), 72 (1480), 216 (1479), 260 (1474), 365 (1449).
Rajski Jan, nagr. 230, 231 (1564).
Rajski Mikołaj, nagr. 230, 231 (1564).
Rakoczy 108, 109 (1657).
Ramy
Bielany, nagr. Bodzenty 31; nagr. Zabielskich 32; napisu pamiątkowego z 1610 r. 35; obrazów kapitularza 24; obrazów kapl. ś. Benedykta 20; obrazu Stachowicza w w. ołt. 17; pomnika Wolskiego 30; portretu Radziwiłła 47.
Bolechowice, nagr. Wiesiewicza 60.
Czulice, nowsza w obrazie i dawna nieistn. 81.
Domosławice, tryptyku P. Jezusa Melsztynskiego, nieistn. 412.
Giebułtów, pomnik Pawęckiej 96.
Kościelniki, ramy obić 112.
Kraków, portretów biskupich w krużgankach OO. Franciszkanów 425.
Modlnica, pomnika Kucharskiego 129, 130; tablicy z 1622 r. 127.
Mogiła, nagr. Żółtowskiego 165; nagr. Grodzickiej 166; pomnik Marcina Białobrzeskiego 158.
Pleszów, tryptyk ś. Anny 209.
Prądnik dominikański, nagr. Gorizuttiego 221; kamienna nad portalem 218.
Przeworsk, obrazu z XV w. 419.
Raciborowice, tablicy fundacyjnej 228; nagr. Rajskich 230.
Ruszcza, nagr. Krzysztoporskich 247; nagr. Ogonowskiego 248; nagr. Wirzbięty dawna i nowa 246, 247; obrazów 244, 245.
Tarnów, Muzeum dyec., obrazu z okolic Tarnowa (Madonna) 324; obrazu z Porąbki Uszewskiej 328, 406; obrazu ś. Zofii 329; obrazów ze Słupca 332; obrazu z Łącka 333; obrazka intarsyowanego 333; tryptyku ze Szczepanowa 340.
Zwierzyniec, kośc. ś. Salwatora, tablicy pamiątkowej 284; klasztor, obr. ś. Bronisławy 310.
Ratay, właśc. Prądnika czerwonego 216 (1105).
Raliborovic Jakób 221 (1222).
Ratusze
Kraków, na Kazimierzu 213; na Kleparzu dawny 376; w Rynku główny 360.
Sandomierz 213
Tarnów 213, 419, 420, 422.
Rawenna, bazylika S. Apolinare in classe 20.
Raynerius 222 (1326).
Rączka do tory z okolic Łańcuta, dziś w Muz. dyec. tarn. 342.
Refektarze klasztorne
Bielany 45, 46.
Mogiła 141, 174, 176, 177, 190.
Zwierzyniec 303, 308, 309, 310, 311, 317.
Reformaci 166; ich prowincyał zob. Wielowiejski Nepomucen.
Regulamin Grona konserwatorów Galicyi zach. 371—372.
Rejestry
Bielany 50.
Kraków, miejskie 360.
Mogiła, gospodarskie w klaszt. 192.
Rejestry poborów 237 (1490)
Relikwiarze (por. Trumienki)
Bielany, srebrny 41, hebanowe 41.
Bochnia, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335.
Czulice (herma) 84.
Dziekanowice (hermy) 375.
Liszki 117.
Modlnica 132
Mogiła, klasztor, rokoko 170; dawny 171.
Tarnów, Muzeum dyec., z Bochni 335; inne 406.
Zwierzyniec, kościół klaszt. i klasztor, w zakrystyi 298—299; inne 312, 313.
Relikwie og. 299, 312, 328.
Antonina ś. 103.
Cyryaka ś. 103.
Grzegorza ś. 103.
Krzyża ś. 85.
Remir Bartłomiej, opat mogilski 144 (1488—1493), 185 (1493); grób dawny w Mogile 185.
au repoussé technika 76.
Reskrypta Komisyi centralnej konserw. w Wiedniu zob. Konserwatorskie urzędy.
Retabula ołtarzowe
Bielany, w. ołt. 29.
Bolechowice, w. ołt. 56.
Kraków, kośc. B. Ciała, ołt. boczny 411.
Mogiła, kośc. klasztorny 155.
Prądnik dominikański 219.
Zwierzyniec, kośc. ś. Małgorzaty w. ołt. 315.
Rezydencya krak. biskupów w Bolechowicach 53, w Prądniku białym zob. Prądnik.
Rękopisy, illuminatorowie zob. Illuminatorowie.
Rękopisy illuminowane og. 414.

Rękopisy (por. Archiwalia, Inwentarze, Kroniki, Księgi, Metryki)
Kościelniki 113.
Kraków, kapitulne 414; w klaszt. B. Ciała 422; w Muzeum Czart. z Mogiły 193.
Mogiła, klasztor 133, 178, 190.
Rękopisy og. 178.
Akta włodarstwa klucza krak. 366.
Arnolfa O. 6.
Baranowskiego Stanisława 91
Dyaryusz Stanisława Oświecima 23.
Kancyonał ks. Wiktoryna Dominikanina 287.
Ribkowicz zob Rybkowicz.
Ribna, średn. = Rybna 252.
Richter, rysunki Łobzowa 118
Riegl prof., delegat Komisyi centralnej konserw. 419, 421
Ripna, średn. = Rybna 252.
Roch ś. obr. 426.
Rodów hasła zob. Proklamacya.
Rodzina ś. obr. 199, 325, 329, 339, 374, 416.
Rogatka na Zwierzyńcu 211.
Rogawski Karol, konserwator 205, 206; zbiory w Olpinach 205 (urny z Morawicy).
Rohbau 54, 147, 224, 227, 240, 241, 268, 293, 374, 428
Rohrer 120 (1804).
Rojewski zob. Rojowski
Rojowski Jakób, kaszt. wiślicki 19, 35. 35 nota (1703). 300 (i nota).
Rokiczana, kochanka Kazimierza W. 121.
Rola herb 59, 233 (i nota), 252, 312 (i nota).
Roman, proklamacya zob. Romany.
Roman, prepozyt na Zwierzyńcu 287 (1293).
Romany, proklamacya 90, 124.
Romany, herb zob. Baranie rogi.
Romuald ś. obr., sceny z życia, 20, 27; rzb. 16, 40, 41.
Romualda ś. kaplica na Bielanach (czyli Delpacych) 19, 20, 27; ołtarz na Bielanach 8, 20, 27; zakon zob. Kameduli.
Rospond Jędrzej, nagr. 117—118 (1694).
Rostworowscy hr. 252.
Rostworowska hr. Helena, patron kośc. w Rybnej 252.
Rostworowska hr. Jadwiga, patron kośc. w Ruszczy 70 (1902).
Rosyanie 8 (1769, 1770, 1771), (1711, 1714, 1715).
Rosyjska komora 61.
Roszkowski, poseł 400.
Rotundus Augustinus 213 (1549).
Royal allemand, pułk 113.
Rozdrażewski Stanisław, kustosz krak. 258 (po 1678).
Rozdziałowskie, część Zielonek 266, 275.
Rozeta frontowa katedry wawelskiej 390.
Rozmownice klasztorne
Bielany 45, 49.
Zwierzyniec 291, 304, 308.
Rozpierski kasztelan, Dobiesław z Kurozwęk 205 (1480, 1485), 254.
Rożniatowska M Boska obr. 330.
Rożnów, kapa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Róg z Wieliczki 430.
Różańca bractwo
Czernichów 73, 76, 78.
Pleszów 207.
Raciborowice 222, 230.
Ruszcza 251.
Zielonki 269.
Różańcowa kaplica w Czernichówku 78; w kościele Franciszkanów w Krośnie 399.
Różycka Karolina, napis grobowy 124 (1851).
Różycka Zofia z Żeleńskich, napis grobowy 124 (1843).
Rubens, malarz 128.
Rudawa (wieś) 422; proboszcz zob. Łobczowski.
Rudawa, rzeka 71, 72, 118. 205, 277, 291, 366.
na Rudcze, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
z Rudnickich Sołtykowa Anastazya 3 (1840).
de Rudno Burhard 2 (1402).
de Rudno magno Henryk 2 (1402).
Rudolf (ś.?), sgrff. w Branicach 66.
Rusca, Ruscha, Ruschcza, Ruscza, Rusczia średn. nazwy Ruszczy 236.
Rusiecki, zbiory 366.
Ruski wojewoda, Lubomirski Stanisław, hr. na Wiśniczu 18. 102, 111 (1634).
Ruskich ziem i podolskich generał Czartoryski August Aleksander 194, 197. 198 (1743), 204—205 (1743).
Russa, średn = Ruszcza 236.
Russiae palatinus zob. Ruski wojewoda.
Russzecz, średn. = Ruszcza 236.
Rustyka 104, 158, 161, 211, 262.
Ruszcza 1, 63, 69, 70, 106, 122, 236—252.
Bractwo różańca 251.
Chrzcielnica 82, 210, 251.
Dawny opis 250.
Dziedzice dawni 236.
Dzwonnica 251.
Dzwony 251—252.
Grób Mikołaja Branickiego 250 (XVI w.).
Kapelani, Bernard 236, 237 (1222; Jan 237 (1299); Maciej 237 (1385).
Kaplica dawna 236, 238
Kościół paraf. ś. Grzegorza 236—252, 264; dach nawy gł. i bocznej 242; drzwi okute 251; hełm wieży 241; kruchta 241, 244; lunety 242, 244; nawa główna 240, 241, 242—243, 245, 250; boczna 240, 241—242, 243; okna nawy bocznej 241); okna prez-

bit. 240; okno zakrystyi 242; prezbiteryum 240, 241, 242—243, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251; przybudówki nowe 241; sklepienie 242, 243, 244; tęcza 242, 243; wieża 238, 240, 241, 242, 244, 250; wnętrze 242—244; zakrystya 241, 242, 244, 248, 251.
Nagrobki zob. Nagrobki.
Napisy zob. Napisy.
Obrazy 244—246, 251, 422; epit. Wirzbięty z 1425 r. 64, 236, 244, 245—247; mozaikowe na tabernakulum 251; ś. Grzegorz (tryptykowy) 244, 422.
Obwarowania dawne 238.
Ołtarze 244, 245, 247, 249; główny 247, 249.
Plebani, kapelani i scholastycy rusieccy 236, 237—238; zob nadto Plebani.
Płyty grobowe, niewiadomego 83 (nota, XV w.); Wirzbięty 64, 236 (1425), 247.
Portrety, Ogonowskiego 248; Wirzbięty z 1425 r. na nagrobku 246; na płycie 247.
Prebenda rusiecka 237, 238.
Proboszczowie zob. Plebani.
Przywilej erekcyjny 236 (1312).
Ramy, nagr. Krzysztoporskich 247; nagr. Ogonowskiego 248; epitafium Wirzbięty dawna i nowa 246, 247, obrazów 244, 245.
Rzeźby, na dzwonie 252; epit. Ogonowskiego i Krzysztoporskich 248—249; płyta Wirzbięty 64, 236, 247; na tabl. pamiątkowej 250; na zwornikach 243.
Skarbiec kościelny 236.
Stalle 249.
Tabernaculum i plakiety na niem 251.
Tryptyk dawny 244, 422.
Widok Ruszczy w zbiorach Pawlikowskich we Lwowie 236.
Witraż z XV w. 245.
Zamek dawny 238.
z Ruszczy Jakób, sędzia sandom. 236.
z Ruszczy Jan Branicki zob. Branicki.
z Ruszczy Klemens, syn Sulisława, kaszt. i wojew. krakowski 63 (1250), 64, 236 (1241, 1250, 1251, 1252).
z Ruszczy Sulisław, wojew. krak. 236 (1241).
z Ruszczy Wirzbięta, stolnik krak. zob. Wirzbięta.
Rusztowania wiszące (wieża Maryacka) 363.
Ruś, zob. Ruski wojewoda i Ruskich ziem generał.
Rutilius Palladius Taurus Aemilianus. »De re rustica« wyd. weneckie 191 (1472).
Ruysca, Ruyscza średn. = Ruszcza 236.
Rybkowicz Jan August. pleban w Zielonkach 267, 274 (1674).
Rybna, 1, 252—253, 365.
Akta parafialne nieistn. 253.
Biurko z XVII w. 253.
Dzwony 253.
Kaplica drewn. nieistn. 252.
Kielich 253.
Kościół dawny, zburzony w 1821 r. 252.
Kościół dzisiejszy 252—253; wieża 252; zakrystya 253.
Miednica średniow. z zagadkowym napisem 253.
Obrazy 252—253; Stachowicza w w. olt. 252.
Ołtarze, główny 252; ś. Anny 253.
Ornaty 253.
Patena 253.
Proboszcz, bez imienia 252 (1401).
Świecznik z XVII w. 253.
Rychliński, kasyer Wodzickich 113 (1846).
Ryncz Elżbieta, właśc. Prądnika czerw. 216 (1479).
Ryncz Jakób, właśc. Prądnika czerw. 216 (1479).
Ryncz Marcin, właśc. Prądnika czerw. 216 (1479).
Ryncza z Batowic, właśc. Prądnika 4 (przed 1480).
Rynek główny w Krakowie 112, 113, 117, 185, 206.
Kamienica Nr. 42 z dawnym medalionem Zygmunta I 185 (nota).
Kościół P. Maryi 71, 117, 132, 139, 169 (nota), 172, 173. 205, 213, 254, 314, 355—364, 374, 376, 399, 400, 413; wieża zob. Wieża.
Pałac Wodzickich, dziś Potockich 112, 113.
Pręgierz dawny, dziś w Mydlnikach (?) 206.
Rynek mały w Krakowie 335; pierścień tamże wykopany, dziś w Muz. dyec. tarn. 335.
Rysunki figuralne w Branicach zob. Sgrafitto.
Rytownik Kielisiński 236.
Rytro, ruiny zamku 422, 430; plany 422.
Rytwiany, erem Kamedułów 48.
Rytygier, książę niemiecki legendarny obr. 190.
de Rzadouicz Gut Jan zob Gut.
Rzanska, średn. = Rząska 254.
Rząd austryacki 53 (1592), 135 (1850).
Rząd wolnego m. Krakowa 118, 120 (1824), 135 (1819).
Rząska 72, 250—254; 365.
Dwór 254: dawne malowania ścienne Stachowicza 254.
Dziedzice 254.
Figura przydrożna (posąg bliźni) 254.
Rząska duchowna 254.
Rząska szlachecka 254.
Rząsska. Rząszka, średniow. nazwa Rząski 254

Rzeczpospolita krak. 1-5 (1819); por. Rząd i Senat.
Rzemień 407, 428.
Zamek 407, 428; wieża strażnicza 428; okna wieży, dach, przybudówki, dymniki 428.
Rzeszowski 256 (1430).
Rzeszowski Jan, kan. krak. 256 (XV w).
Rzeszów 370, 371, 373, 419—420, 421.
Archiwalia 370.
Kościół Bernardynów 421; kaplica P. Jezusa 421; krypta 421; ołtarz P. Jezusa 421; ołtarz Ligęzów 404, 421.
Zamek 371, 373, 419—420; mury obronne 420.
Rzezawa, ołtarz drewn., dziś w Muz. dyec. tarn. 334 - 335.
Rzeź w 1846 r. 113.
Rzeźbiarze i snycerze (por. Budowniczowie, Kamieniarze)
og. 335, 336.
Canevesi 163.
Canevesi Hieronim 163.
Castelli Andrzej z Lugano 30.
Falconi Baptista 23 (1647).
Filippi Paweł 3 (1840).
Guci Santi 69, 70.
Madeyski 380.
Przybelowicz Marcin 111 (pocz. (XVIII w.),
Santi Lazar 119 (i nota, 1595).
Słoński 69.
Stwosz Wit 82, 374, 337, 402.
Wakulski 389, 398.
Rzeźby (zob. także Kafle, Odlewy, Odrzwia, Ogrojec, Ołtarze, Ramy, Stiuki, Tryptyki).
Balice, pałac, posągi królów Filippiego 3.
Batowice, słup przydr., tafle majolikowe 5.
Bielany: Kośc. i klasztor, wnętrze, dekoracye i stiuki 16, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 30; figura M. Boskiej na szczycie fasady 15; figury świętych we fasadzie 16; kapitularz, ornam. 24; kapl. Czartoryskich, złożenie do grobu 30; kapl. ś. Krzyża 23; kapl. ś. Romualda 20; kapl. ś. Sebastyana 22, 23; kielichy 40; obrazy w płycinach wnętrza 16; odrzwia do kaplic od kapl. ś. Benedykta 20; odrzwia zakr. 25; ołtarz w. 17; orzeł polski w bibliotece z kapl. królewskiej 49; prezbit. 36; relikwiarz 41; zakrystya, ornamenty 25. — Kolumna przed wjazdem 51—52. — Wazony w ulicy 9.
Bielcza ad Bożęcin, krucyf. romański, obecnie w Muz. dyec. tarn. 321.
Bobowa, pacyfikał Jordana, obecnie w Muz dyec. tarn. 335.
Bochnia, relikwiarz z głową ś. Jana Chrzc. 335.
Boleń, słup przydrożny 61, 62.
Branice: Figura przydr., posąg Chrystusa 70. — Lamus, komin i odrzwia 67—70.
Brusnik. dzwonki do mszy, obecnie w Muz. dyec. tarn. 320
Brzezie, fragm. kominka 365.
Czernichów, dzwon (odl.) 77.
Czulice, herma relikw. 84; kielichy i monstrancya 84; płyta Czulickiego 82 - 83; posąg M. Boskiej 83—84.
Dąbie, posąg Chr. na figurze pamiątkowej 86.
Dziekanowice, hermy relikwiarzowe 375.
Garlica murowana, na bramie 90.
Giebułtów, dzwon 98; krucyfiks na belce 94; płyty Giebułtowskich 95 i nast; portal 92 - 93.
Górka narodowa, krzyż drewn. obecnie w Arch. miejsk. krak. 103, 370
Gumniska, ampułki, obecnie w Muz. dyec. tarn. 337.
Karniowice, fragment 104; antependyum marm. 104. 105—106.
Kościelniki, orły na bramie wjazdowej i lwy na innej bramie 113—114; dawny posąg Bacchusa 111; ramy płycin w saloniku pałacu 112.
Kraków: Gabinet arch. zob. Zbiory muzealne. — Katedra og. 386, 390, 417; figury Ojców kośc. 390; kapl. ś. Małgorzaty, drzwi zakr. wikaryuszy 391; kapl. Potockich 409—410; pomnik Włodz. Potockiego 390; kapl ś. Stanisława 392; kapl. król. Zofii 385; kapl. Zygmuntów 263; nawy boczne 390; odsiecz Wiednia Hakowskiego 389—390; ołt. w. 389 — Kośc ś. Anny, posągi przed w. ołt. 255 — Kośc. B. Ciała, orzeł 375; ołt. bł. Stanisława Kazimierczyka 410 — Kośc. Dominikanów, fryz ceglany 404. 495; kapl. Myszkowskich 415, 416. — Kośc. ś. Floryana, ogrojec 374. — Kośc. Franciszkanow, ramy drewn. 425.— Kośc. P. Maryi, pinakle 400, 413; konzole i zworniki 413. — Kośc. ś. Piotra. fasada 416. — Miseczka z Krakowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338. — Muzea, rzeźby w nich zob. Zbiory muzealne. — Plac Maryacki, izba Stwosza 374, 402. — Rynek l. 42, medalion Zygmunta Starego. dawny 185 (nota).
Krosno, kapl Oświecimów 23 (i nota).
Liszki, kielich 116; relikwiarz 117.
Łętownia pod Leżajskiem, krucyfiks 393.
Łobzów, z dawnego pałacu, obecnie w Muz. Czartoryskich 121; dawne 120.
Łuczanowice, krucyfiks drewn. 124.

Rzeźby (ciąg dalszy):
Modlnica, epit. Konopków 131; epit. Kucharskiego 129—130; kielich 131; nadproże gł. wejścia 126; pacyfikał 132; tabernaculum 128.
Mogiła: Kośc. paraf., chrzcielnica 139. — Kośc. klaszt. i klasztor, dawne 143, 171, 174; biblioteka na 1 p. 177, 178; na dzwonie, obecnie w Muz. narod. krak. 193, epit. Bedońskich 157; epit. Piaseckiego 155; 163—165; epit. Żółtowskiego 165—166; kapitel 153; kielich 169; kominek pałacu opata 188; krucyfiks cudowny 144, 155, 157; odrzwia w piwnicy 178; ołtarz w. 154; pałac opata 186, 188; płyta Barbary 182; płyta Eustachego ze Sprowy 181; płyta Iwona Odrowąża spiżowa, dawna 144, 167; płyta Jana z Krużlowej 181; płyta Jana ze Sprowy 180; płyt fragmenty 182, 183. 184, 366, 370, 375, 377, 400, 401, 404, 406; pomnik Białobrzeskiego opata 158—161, 183 (nota); pomnik Goślickiego 161—163; pomnik Piaseckiego 155. 163—165; portale zob. Portale: posąg ś. Filipa dawny 171; pryorat, medalion Zygmunta Starego 185; relikwiarz 169; Rzymianina popiersie 170; wota dawne 169; zworniki 150, 151. — Kopiec Wandy, dawna 192.
Morawica, dzwon 201; wejście gł. kośc. 197—198.
Olszyny, ś. Anna Samotrzecia, rzba szkoły Stwosza, obecnie w Muz dyec. tarn. 336—337.
Oświęcim. kafle z kośc. podominikańskiego 343 i nast., 371.
Pisary, figura z 1706 r. 422.
Pleszów, tryptyk renesans. 208—209; Chr. na krzyżu 210.
Porąbka uszewska, na ornacie, obecnie w Muz. dyec. tarn. 341.
Półwsie zwierzynieckie, dawna 212.
Prądnik biały, wazony w dziedzińcu zajazdowym 214.
Prądnik czerwony, figura przydr. 217.
Prądnik dominikański, ołtarze 219, 220.
Ptaszkowa, obecnie Muz. dyec. tarn. 337.
Raciborowice, krucyfiks w ołt. 230; ś. Małgorzata 228; orzeł (świecznik) 234; zworniki 227; płyta Brzostowskiego 232.
Ruszcza, dzwon 252; epit. Ogonowskiego i Krzysztoporskich 248—249; płyta Wirzbięty 64, 236, 247; na tabl. pamiątkowej 250; na zwornikach 243.
Rybna, wyciski na miednicy średn. 253, na patenie 253.
Rząska, figura przydrożna, 254.
Rzochów, pacyfikał, obecnie w Muz. dyec. tarn. 342.
Siepraw, tryptyk 398.
Stary Wiśnicz, szafa renes. 408, 421.
Szczawnica, tryptyk, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335—336.
Tarnów, z okolicy, obecnie w Muz. dyec. tarn. 336, 337. — Muzeum dyec. zob. Zbiory muzealne. — Zbiory ks. Leszczyńskiego zob. Zbiory muzealne.
Tonie, posąg ś. Stanisława 255.
Ujanowice, obecnie w Muz. dyec. tarn. 337.
Wężowa góra, na naczyniach 399, 405.
Wiśnicz, zamek 424.
Witkowice, kaplica 258, 259; słup przydr. 259.
Wola Justowska, ornam. 263.
Zakrzówek, majoliki, obecnie w Muz. narod. krak. 5.
Zbyszyce, berło brackie, obecnie w Muz. dyec. tarn. 338.
Zielonki, kadzielnica i łódka 274; krucyfiks ołt. boczn. 272; lichtarze bronzowe 273; ołt. w. 271; portal kruchty płdn. 268: szafka na N. Sakrament 270. — Kolumna pamiątkowa 276.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, ambona drewn. 281, posąg Zbawiciela 279; zworniki 280. — Kośc. klasztorny i klasztor, ambona 297—298; brama wjazdowa 301—302; fotele w prezbit. 299; kielichy 311—312; krucyfiks i fig. M. Boskiej 310—311: lichtarze 313; odrzwia w koryt. klaszt. 308; organy 299; okna w klaszt 296; ołt. boczne 296—297; pieczęcie 288; posągi w nawie 299; puchar sr. 313; sklepienie prezbit. 297; szkoła kl 304; zworniki 294, 295.
Rzędzin pod Tarnowem, obr. Chrystusa w ogrojcu, dziś w Muz. dyec. tarn. 328.
Rzochów 342, 408.
Księgi wójtowskie 408.
Pacyfikał, dziś w Muz. dyec. tarn. 342.
Rzym 33, 37, 39, 75, 107, 112, 134, 190, 204, 230.
Akademia 33.
Bazylika S. Maria Maggiore 39; ś. Piotra i Pawła 37, 107.
Cesarz, Trajan 133.
Hrabia rzymski, Tęczyński Jan Magnus, wojew. krak. 48 (1637).
Katakomby 204.
Monety 133.
Widoki Piranesego w Mogile 190.
Rzymianina popiersie, odlew srebrny w Mogile 170.
Rzymski cesarz } zob. wyżej Rzym.
Rzymski hrabia }

S.

Sagitta a zawassa = herb Odrowąż, zob. Odrowąż
Sakramentshaus zob. Szafka na N. Sakrament.
Saksonia 170.
  Książęta: August 170 (1601); Chrystyan 170 (1601); Jan Jerzy 170 (1601).
Sale:
  balowe og. z końca XVIII w. 297.
  Kościelniki, pałac 111, 112.
  Mogiła, klasztor 142, 173, 174, 175, 179, 188, 190, 373, 374, 411; sala dysput 142, 174, 179, 188, 190, 373, 374, 411; sale opackie 173, 175, 188.
  Zwierzyniec, klasztor 306, 307; rekreacyjna 307.
Salezyanie w Oświęcimiu 343, 398, 401, 407; dom w Oświęcimiu (klasztor podominikański) 343—355, 398; kościół 343, 376, 398, 402, 404, 408, 415, 418—419, 421.
Saliny w Wieliczce 430.
Salomas ś. obr. 325.
Salomon, właśc. Modlnicy 125 (1581).
Salomon Imbram 125 (1560).
Salomon Imbramowicz Mikołaj 125 (nota, 1531).
Salomon Imram 103 (1470).
Salomon Mikołaj 125.
Salomon Piotr 103 (1470), 125.
Salomonowie, mieszczanie krak. 125, 132.
Salon wielki w Kościelnikach 111, 112.
Salonik w Kościelnikach, Louis XVI, 112.
Salvator obr. sgrff. 66, rzb. 70.
Salwatora ś. kościół na Zwierzyńcu 72, 206, 211, 259, 276 (i nota), 277—286, 287, 291, 294, 298, 315.
Samarytanka obr. 100.
z Sambora Jerzy, Cysters 134 (1460—1474).
Sandek z Łuczanowic, ojciec Swensska 122 (ok 1417).
Sandka, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1375).
Sandomierz 213, 216.
  Kasztelanowie, Krzesław 124 (przed 1399).
  Kollegiata 216.
  Podstoli Wierzynek Mikołaj 85 (1355).
  Ratusz 213.
  Sędziowie, Jakób z Ruszczy 236; Jan ze Sprowy 180 (XV w.?).
  Starostowie: Lubomirski Sebastyan zob. Lubomirski.
  Wojewoda Jan z Tęczyna 194 (1438).
Sanguszko Janusz Aleksander ks., 207 (1671).
Sanguszko Paweł Karol, marszałek nadworny 366 (1722).
Sanguszkowa Marya z Lubomirskich, żona Pawła 366 (1722).
Sanguszkowie 207 (1764), 260 (1741).
Sanocki komornik Piasecki Remigian 165.
Sanocki łowczy Konopka Józef 131 (1811).
Sanocki starosta zob. Wirzbięta.
Santi Lazar, architekt i rzeźbiarz 119 (1585, i nota 1595).
Sanzimirus, dziedzic Chełmu 72 (1304).
Sarfenbergk zob. Scharffenberg.
Sarkofagi (por. Nagrobki, Pomniki):
  Kraków, katedra, sarkofag Jadwigi dłuta Madeyskiego 380, 390; sarkofag Jagiełły 380. — Kościół B. Ciała, w ołtarzu bł. Stanisława Kazimierczyka 410.
  Modlnica, pomnikowy 131.
Sarmaci 133.
Sarnicki, historyk 3 (1585).
Sas herb 250.
Saski książę zob. Saksonia.
Saszczitouo, średn. Zastów 265.
Saurma H. 348.
Sącz nowy zob. Nowy Sącz.
Sącz stary zob. Stary Sącz.
ad Sącz Chełm zob. Chełm.
ad Sącz Chomranice zob. Chomranice.
Sądecka kasztelanowa zob. Wodzicka Konstancya.
Sądecki kasztelan zob. Morsztyn Andrzej Michał i Wodzicki Piotr.
Sceny Męki Pańskiej zob. Jezus Chrystus, Męka Pańska i Ukrzyżowanie.
Sceny z życia Matki Boskiej zob. Marya, Matka Chrystusa.
Scepusia zob. Spiż.
Scharffenberg Andrzej, syn Marka 366 (1550).
Scharffenberg Marek, drukarz krak. 192 (1519, 1533), 366.
Scharoch 405.
de Schass Brandis Łukasz, autor historyi świata z 1475 r. 190.
Schedel Hartman, autor kroniki 191 (1495).
Schelwa Jakób, właśc. Prądnika 216 (1479).
Schindler Jan, opat mogilski, prezes Senatu Rzeczyposp. krak. 8, 23, 142.
Schnürer, prof. z Fryburga 282 (nota).
Schody (por. Klatka schodowa):
  Bolechowice 54.
  Branice, lamus 66.
  Garlica murowana, lamus 89.
  Kościelniki, pałac 113.
  Kraków: Katedra, do izby świątników 391; na chór muzyczny 386.— Wieża Maryacka 359, 364.
  Mogiła, kościół i klasztor Cystersów, pałacyk opacki 188; do kaplicy na I p. 375; do skarbca 169, 178; do

kościoła z klasztoru 181; do nawy południowej 148; do klasztoru 158, 174, 175; dawne w piwnicy opackiej 177.
Morawica, plebania 201, 202, 203.
Raciborowice, na chór 225; przed kruchtą 226.
Wola Justowska, pałac, zewnętrzne 261.
Zielonki, na chór 267.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, na wieżę 279, 281. — Kościół i klasztor Norbertanek, główne klaszt. 308; w dziedzińcu środkowym 306; spichlerza 309; dawne w portalu 295; w dziedzińcu szkolnym 305; w przeoracie 303; w probostwie 303; z przeoratu do kościoła 303; w wieży zegarowej 301; między zakrystyą a wieżą dzwonną 301.
Schoiffer Piotr, drukarz moguncki 190 (1470), 191 (1473).
Scholastycy krakowscy zob. Bedleński i Bieńkowski.
Scholastycy rusieccy og. 237 (1417); zob. nadto Branicki Samuel i Mikołaj z Opatowca.
Scholastyk wiślicki zob. Steczkiewicz.
Schulpforte, kościół i klasztor Cystersów 140 (nota), 147.
Schwarz Marek, antykwaryusz w Krakowie, właściciel kafli z Oświęcimia 343.
Schwarz (Czarny) Paweł, żupnik krak. 88 (XV w.).
Scipionów pokój w Kościelnikach 112.
Sebastyan ś. obr. 27, 29, 190, 426.
Sebastyan z Nagrodzieńca zob. Nagrodius.
Sebastyana ś. kaplica na Bielanach (czyli Lubomirskich) 7, 18, 19, 22, 23 (i nota), 27, 29.
Sebastyana ś. kościół w Wieliczce 415, 426, 430.
Sebastyana ś. ołtarz boczny w Modlnicy 128.
Sedkowicz Wacław, pleban w Modlnicy 126 (1629, 1630).
z Seifertów Michałkowa Joanna, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1835).
Sejm polski 7 (1667); czteroletni 212.
Sejm krajowy galicyjski 363, 373, 376, 394, 397, 398, 412, 424, 428, 430; uchwała z d. 10 listopada 1904 w sprawie restauracyi wieży Maryackiej 363. — Por. Wydział krajowy.
Sekretarze królewscy:
Chrostkovius Jakob 107 (1650).
Decyusz Just zob. Decyusz.
Piasecki Jakób 163—165 (ok. 1645)
Piasecki Paweł zob. Piasecki.
Wojeński Stanisław zob. Wojeński.
Seminaryum duchowne w Tarnowie 318, 319; rektor zob. Bąba Józef ks.
Senat Rzeczyposp. krak. 8, 135 (1819); prezes senatu Schindler Jan 8, 23, 142.
Senior dyssydencki okręgu krak. zob. Żeleński Stanisław.
Seret inżynier 111 (1712).
Sethegius, prepozyt na Zwierzyńcu 287 (1398).
Seweryn (Bonar), kaszt. krak. 3 (1535, 1540).
Sędzia biskupi Polanowski Mikołaj 212 (1464).
Sędziowie:
grodzcy: Jan z Łuczanowic, krakowski 122 (1419—1421); Zabielski Jan, chęciński 32 (1700).
pokoju, Kirchmajer Jan Kanty 210 (1831).
synodalny gnieźnieński, Chrostkovius Jakób 107 (1650).
ziemscy krakowscy, Jan z Krużlowej 181 (XV w.); Strasz Mikołaj z Białaczewa 111 (1480).
ziemscy sandomierscy, Jakób z Ruszczy 236; Jan ze Sprowy 180 (i nota, XV w.?).
Sędzimir, dziedzic Chełmu 72 (1304).
Sędzimir Stanisław, nagr. w Modlnicy 131 (1832).
Sędziszów, gobelin flamandzki z klaszt. Kapucynów, dziś w Muz. dyec. tarn. 321.
Sękowa (pow. Gorlice), kośc. paraf. drewn. i drugi murowany 427, 430.
Sforzowie, ich herb 178.
Sgrafitto:
Branice, lamus 66.
Dąbie, słup pamiątkowy 86.
Kraków, dom obok kośc. P. Maryi 374.
Sharffenberg zob. Scharffenberg.
Siarkownie w klaszt. na Zwierzyńcu 305.
Siebeneycher Mateusz, właśc. papierni 367 (ok. 1569).
Siebeneycher Wacław, właśc. papierni 367 (ok. 1569).
Siedliska, ornat, dziś w Muz. dyec. tarn. 335.
Siedliszowice, archiwalia 424.
Siedmiogrodzianie 108.
Siedmiogrodzka robota 210, 321.
Siedmiogród og. 161.
Siekieromłot z Zastowa, dziś w Gab. archeol. w Krakowie 265.
Sielec 36, 106; z Sielca kamieniarze zob. Zielascy.
Sieneńska Katarzyna zob. Katarzyna ś.
Sieniawscy, hrabiowie na Szkłowie, Tęczynie, Jarosławiu 197, 198.
z Sieniawskich Czartoryska zob. Czartoryska.
Sienieński zob. z Sienna.
Sienieński Jan z Woli chełmskiej 365 (1507).
Sienieński Wiktoryn z Woli chełmskiej 365 (1507).
z Sienna Andrzej 260 (1493).
z Sienna Dorota zob. Koniecpolska.

z Sienna Jan (Gołogórski) 260 (1494, 1534).
z Sienna Mikołaj, kanonik krak. 256 (XV w.).
z Sienna Wiktoryn, kaszt. małogoski 260 (1494, 1526, 1528, 1534).
Siennicki Mikołaj, kanonik krak. 256.
Sień, wchodowa na Bielanach zob. Bramy.
wchodowa w Branicach, lamus 66.
wchodowa w kościołach zob Kruchta.
sklepiona dawna w pałacu bisk. na Prądniku białym 215.
przed zakrystyą w kośc.] klaszt. na Zwierzyńcu 288, 367.
Siepraw ad Świątniki, tryptyk renesansowy i obrazy 398.
Sieradz 93; z Sieradza Nagrodius zob. Nagrodius.
Sieradzki kasztelan Mikołaj z Kurozwęk 122 (1473, 1487, 1488).
Sieradzki skarbnik Załuskowski Maciej, 19, 35 (1737).
Sieradzki starosta Jakób z Koniecpola 103 (1470), 260 (1474, 1493).
Sierakowski Sebastyan, kan. krak. 207 (1806).
Sierpc, sierpski kasztelan zob. Goślicki Walenty.
Siewierski książę zob. Zebrzydowski Andrzej z Więcborga; zresztą por. Biskupi krakowscy.
Sigillum secretum miasta Zgorzelic 350.
Sikornik, góra pod Krakowem 277, 290, 310, 317—318.
Kaplica ś. Bronisławy 288 (nota) 310, 317—318; obrazy 288, 310, 317 (nota); pustelnia 317.
Kaplica dawna 310, 317; dawne obrazy ścienne 317; obrazy z kaplicy 288, 310, 317.
Sikorska Kryspianowa z Chadulskich, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1803).
Sikorski, budowniczy w Krośnie 410, 414.
Simon Kasper, mularz krak. 266 (1533).
Simonetta Franciszek, nuncyusz papieski 7 (1609), 38 (1609).
Sini Jan, kamieniarz włoski 261 (1534), 367 (1533).
Sionka obok krużganków klasztornych w Mogile 148.
Sirol 283.
Skalmierska kustodya 222 (1473).
Skalska Józefa, nagr. 200 (1835).
Skała Pieskowa 205; zob. Szafraniec Stanisław.
Skarb wojskowy 212 (1789).
Skarbce:
Biecz, kośc. paraf. 371.
Bielany, klasztorny 6, 43.
Czulice 84.
Kraków, katedralny 380, 382, 384, 387, 391.
Krosno 430.
Mogiła, klasztorny 169, 170, 171, 174, 178, 179, 190, 375.
Niepołomice 403, 404.
Ruszcza 236.
Skarbek przydomek 165.
Skarbnik biskupa krak. zob. Skaszewski Adryan.
Skarbnik sieradzki Załuskowski Maciej 19, 35 (1737).
Skaszewski Adryan, dziekan kruszwicki, kanonik włocławski (kujawski), skarbnik biskupa krak., nagr. 57 (1555).
Skaszewski Adryan, kanonik krak. 57 (1603, nota).
Skirliński Jan, patron Liszek 115.
Sklepienie:
Bielany, kościół i kaplice, beczkowe 16, 23, 25, 26; klasztor, pokoje i izby 45, 46.
Bolechowice, beczkowe 55; gwiaździste 56.
Branice, lamus, beczkowe 66.
Czchów, kośc. paraf. 413.
Czernichów, krzyżowe i beczkowe 75.
Dębno pod Wojniczem 408.
Garlica murowana, płaskie 89.
Giebułtów, krzyżowe 94.
Kościelniki, zwierciadlane 112.
Kraków: Katedra, nawy boczne 390; prezbiteryum 388; kaplica Olbrachta 391 — Kościół B. Ciała, piwnicy grobowej, beczkowe 410. — Wieża Maryacka, krzyżowe 357.
Modlnica, krzyżowe 126.
Mogiła: Kościół klasztorny 141, 143, 144, 150, 151, 152, 153; klasztor 134, 141, 175, 176, 177, 178, 179, 375; biblioteka, siatkowe 134, 177; kapitularz, beczkowe 141, 179; kaplice 144, 152, 153, 178, 375; kaplica na I p. 375; krużganki 141, 176; nawy kośc. 144; piwnice 175, 176, 177; piwnica opacka, krzyżowe 176, 177; refektarz, krzyżowe 167.
Morawica, kościół, beczkowe 197; plebania, beczkowe 203.
Oświęcim, kościół podominikański 398, 401; krzyżowe 398.
Pleszów, beczkowe 207.
Prądnik biały, piwnice, beczkowe 214.
Raciborowice, kościół 222, 224, 227, 234; prezbiteryum 222; nawa 224, 234; kruchta 227; zakrystya 222.
Ruszcza, beczkowe 242, 244; krzyżowe 242, 243, 244; wieża 244.
Stary Wiśnicz, kościół, beczkowe 408.
Wiśnicz, zamek 419, 423, 424; brama wjazdowa zamku 424.
Wola Justowska, pałac, beczkowe 263.
Zielonki, krzyżowe 269, 271; zakr., beczkowe 271.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, beczkowe 280; krzyżowe 280, 281; kruchty 281. — Kościół Norbertanek, krzyżowe 294, 295, 297; piwnica romańska w klasztorze 308; probostwo, beczkowe 303; przeo-

rat, beczkowe 303; rozmownice, beczkowe 304.
Sklepy klasztorne na żywność w Mogile 175.
Sklepy klasztorne na Zwierzyńcu 304.
Składy klasztorne na Zwierzyńcu 291, 304, 307, 308.
Skodryeński biskup Jan 135 (1347).
Skotnicki Jarosław Bogorya, arcyb. gnieźn. 265 (1357).
ze Skotnickich Konopczyna Teresa, nagr. w Modlnicy 131 (1801).
Skórkowski, biskup krak. 85, 252 (1832).
Skórzana oprawa książek w Bielanach 50 (XVI w.).
Skórzane tło haftu 45.
Skrypt Bodzenty z 1674 r. 111.
Skrzyneczki okute na Zwierzyńcu, klasztor 311.
Skrzynie:
Bielcza ad Bożęcin, gminna 321.
Bochnia, bracka, dziś w Muz. dyec. tarn. 342.
Czulice, malowana 84.
Liszki 117.
Lwów, zbiory Łozińskiego, z Łętowni 393.
Łętownia zob. wyżej Lwów.
Mogiła, kośc. klasztorny 169.
Tarnów, Muzeum dyec., z Bochni bracka 342.
Zwierzyniec, wyprawowa, klasztor 311.
ze Skrzynna Bartosz Dunin zob. Dunin.
ze Skrzynnna Piotr Włast zob. Włast.
Skrzyńska Małgorzata z Górskich, nagr. na Zwierzyńcu 285 (1822).
Skrzyńska Urszula z Micińskich, nagr. na Zwierzyńcu 285 (1806).
Skrzyński Aleksy, syn Urszuli, nagr. na Zwierzyńcu 285 (1806).
Skrzyński Kazimierz, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1835).
Skrzyński Stefan, właśc. Karniowic 103.
Skrzyszów, kapa i ornat, dziś w Muzeum dyec. tarn. 321.
Skssewski (sic) zob. Skaszewski.
ze Skwarczyńskich Latasiewiczowa Anna, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1825).
Slawaty, fundator kielicha w Czulicach 84 (1675).
Slawaty Barbara, matka poprzedniego 84 (1675).
Slobodiscze zob. Słobodziszcze.
Słobodiszcze, bitwa z Chmielnickim 109.
Słomniki (w ziemi proszowskiej) 216.
Słoński, rzeźbiarz 69.
Słup, zob. Kolumna.
Słup przydrożny zob. Figury i słupy architektoniczne.
Słupiec 332. 403; obrazy, dziś w Muz. dyec. tarn. 332, 403.
Służewski w Bieczu 419, 427, 430.
Smoki odlew 252.
Smuglewicz Franciszek 100, 209.
Smyl, syn Grzegorza z Morawicy 194 (1400), de Modlnica, tamże.
Snopek, herb Wazów, 18, 20, 49, 121.
Snycerska robota, umieszczona w ustępie Rzeźby.
Snycerze zob. Rzeźbiarze i snycerze.
Sobieski Jan, król polski 56, 119, 134 (1683), 365 - 366 (1683), 367 (1676).
Soboty dzwonnicy w Raciborowicach 235.
Sobór w Konstancyi 134.
Sobta Krzysztof 100 (1703).
Sokalska Rozalia z Dworzaków, nagr. na Zwierzyńcu 285 (1809).
Sokołowski Maryan dr., korespondent Grona Konserwatorów 356, 371, 377, 378, 379, 400, 405.
Solec wieś 115.
Solikowski Jan Dymitr, arcybiskup lwowski 288 (1592).
Sołtykowa z Rudnickich Anastazya 3 (1840).
Sołtysi:
Friczco, w Rybnej 252 (1337).
Guth Goworek de Dwekossy 111 (1417).
Kissling Jan 72 (1506, 1522).
Misziowski D., Bronowice małe 72 (1581).
Sonntag Józef, malarz 209 (i nota, 1825—1834).
Spangel Ferdynand, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1850).
Speculum iudiciale Duranta 49.
Spezza Andrzej, architekt 7 (1618).
Spichlerz drewn. dawny na Zwierzyńcu (klasztorny) 290, 303, 309.
Spiski starosta zob. Spiż.
Spiż (ziemia spiska)
Starostowie zob. Lubomirski Sebastyan, Lubomirski Stanisław, Lubomirski Teodor.
Spiżowa płyta Iwona Odrowąża w Mogile (dawna) 144, 167.
Sporkowic Krzysztof, pleban Bolechowic 53 (1668).
Spot (Szpot) Dunin Andrzej, opat mogilski. sufr. krak. 156 (1550), 168 (1559); grób w Mogile 168.
Sprawozdania roczne Grona konserwatorów 405.
ze Sprowy Eustachy (Ostafiej), kaszt. wiślicki 167 (1350), 181 (nota, 1350); dawna płyta w Mogile 167.
ze Sprowy Eustachy, nagrobek w Mogile 181 (1472).
ze Sprowy Jan, płyta w Mogile 182 (XV w.).
ze Sprowy Jan, sędzia sandomierski, płyta w Mogile 180 (1.40) i nota.
Spytek z Karniowa, właśc. wójtowstwa w Miechowie110 (1365, 1388).
Spytek z Morawicy 194 (XV w.).
Spytkowice 73; pleban Mikołaj 73 (1466).
Srebrna góra w Bielanach (Mons argentinus) 7, 21, 31, 33, 34, 39, 216.
Srokomla, wieś 90.

Stach Jan, prof. gimn., właściciel strzały z Mydlnik 206.
Stachowicz Michał, malarz 19, 29, 49, 75, 120, 121, 128, 134 (1800), 138 (i nota) 155, 189, 190, 252, 254, 317.
Stachowicz Teodor, malarz, syn Michała 155 (1849).
Stadnicki Dyabeł 221 (1587).
Stajnie
Kraków, zamek, wojskowe 401.
Niepołomice, zamek 401, 403.
Prądnik biały, biskupie dawne 214, 215.
Stalle
Kraków, katedra 378, 389, 392.
Mogiła, kościół klasztorny 154 (i nota).
Ruszcza 249.
Zwierzyniec, klasztor, chór zakonnic 311.
ze Staniątek snycerz zob. Przybelowicz.
Staniątki 6, 53, 111.
Klasztor 6 (1254), 53.
Stanislaus zob. Stanisław.
Stanisław ś. ze Szczepanowa, biskup krak., og. 182, 207, 236, 275; obr. 199, 323, 324, 328, 330, 331, 409, 422, 429; rzb. 84, 255; jako osoba świecka 207. — Stanisława ś. kaplica na Wawelu 380, 388, 392; ołtarz w Bieczu, kośc. paraf. 410; ołtarz w kośc. P. Maryi w Krakowie 376; ołtarz w kośc. klasztornym w Mogile (dawny?) 143, 155, 156, 167; wzgórze w Bielanach 7.
Stanisław Kazimierczyk bł. obr. 199; rzb. 410; akta odnoszące się do niego 374; ołtarz Stanisława w kośc. B. Ciała w Krakowie 410.
Stanisław August Poniatowski, król polski 8 (1787), 65, 70, 111, 114, 118, 121 (1787)
Stanisław zob. także Staszko.
Stanisław z Bolenia 61 (1397).
Stanisław z Garlicy 88 (1447).
Stanisław z Giebułtowa 90 (1397).
Stanisław Iwan, właśc. Aleksandrowic 2 (1581).
Stanisław z Kobylina, kan. krak., magister, dr. dekr. 265 (XV w.).
Stanisław z Kurozwęk, podkanclerzy 205 (1480).
Stanisław z Modlnicy 124 (1397—1447).
Stanisław z Modlnicy (Nosz) 124 (1404).
Stanisław z Modlnicy Prus 125 (nota, XV w.).
Stanisław z Modlnicy Świder 125 (1463—1476).
Stanisław z Mogiły, Cysters, malarz, illuminator modlitewników Zygmunta I i Bony 134 (1533-1538), 178 (1538).
Stanisław, pleban w Modlnicy 126 (1400).
Stanisław, pleban w Morawicy 197 (1326).
Stanisław (de Suscze), pleban w Morawicy 197 (1422).
Stanisław, pleban w Ruszczy 238 (1422).
Stanisław z Pleszowa 206 (1443).
Stanisław Prandota, ojciec ś. Bronisławy, obr. 317.
Stanisław, prepozyt na Zwierzyńcu 287 (1366).
Stanisław z Tęczyna, właśc. Morawicy 194 (1512).
Stanisław z Tęczyna, kaszt. lwowski 194 (1553—1559).
Stanisławice 110, 111.
de Stanisławice Strasz Jan 111.
Stanisławski Bł., nagr. w Zielonkach 272 (1848).
Starekonie ród zob. Starykoń herb.
Starostowie
brzegowski, Kluszewski Jacek 212 (1790), 367.
czermiński, Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
duninowski, Morsztyn Stefan 111 (1689, 1697).
kowalski, Morsztyn Władysław z Raciborska 100 (nota), 101 (nota), 111 (XVII w.).
krakowscy, Jakób z Dębna 140 (1481), 143 (ok. 1480), 155 (1481), 156, 167, 184; Lubomirski Stanisław 7, 18 (1642), 23 (1642); Wodzicki Eliasz 102 (1730—1805), 111 (1787, 1773), 112, 113, 114.
krzepicki zob. Wolski Mikołaj.
lipnicki, Linowski 111 (1773).
lwowski, Odrowąż Piotr 155 (1450), 167 (1450).
łobzowski, Danigiel Erazm 205, 206 (1624).
morawicki, Tomaszewski Jakób 91 (1600), 92.
niepołomscy, zob. Branicki Grzegorz, Branicki Jan, Lubomirski Stanisław.
odolanowski, zob. Wolski Mikołaj.
olsztyński, Lubomirski Franciszek Sebastyan 111; Wolski Mikołaj zob. Wolski.
płocki, Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
rabsztyński zob. Wolski Mikołaj.
radoszycki, Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
sanocki zob. Wirzbięta.
sieradzki, Jakób z Koniecpola 103 (1470), 260 (1474, 1493).
spiscy, Lubomirski Sebastyan 7 (1596, 1603, 1604), 18, 23, 38 (1609), 44; Lubomirski Stanisław 7, 18 (1642), 23 (1642); Lubomirski Teodor 366 (1722).
stężycki og. 122 (1581).
stobnicki, Lanckoroński Stanisław 111; Wodzicki Eliasz 102 (1730—1805), 111 (1773, 1787), 112, 113, 114.
tęczyński, Tomaszewski Jakób 91 (1600), 92.

zatorski, Lubomirski Stanisław 7, 18 (1642), 23 (1642).
żarnowski, Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
Starostwo w Białej (dzis.) 407.
Starostwo niepołomskie dawne 69.
Starostwo krakowskie, materyały do Wawelu 425.
Starościna kowalska zob. Morsztynowa Barbara.
Starowolski Szymon 21, 41, 165 (noty), 261 (1632).
Starykoń herb 124, 126, 138, 194.
Stary Sącz 341, 393, 407.
Klasztor Klarysek, korytarze i boazerye 393.
Ornat z okolicy, dziś w Muz. dyec. tarn. 341.
Plebania 407.
Stary Wiśnicz 408, 416, 421.
Kościół 408, 416, 421; chór muzyczny 421; okna 416; sklepienie 408; szafa na N. Sakrament 408, 421.
Stascheo zob. Staszko.
Staszko z Modlnicy 124 (1397—1447).
Staszko (Stras) 110 (1389).
Stattler, malarz 247.
Stecher Jan, opat mogilski 134 (1402—1424), 170 (1415).
Stechir zob. Stecher.
Steczkiewicz Grzegorz Hiacynt, wicescholastyk i prebendaryusz wiślicki, wikary kośc. P. Maryi w Krakowie, nagr. 117 (1637—1675).
Steczkowski Jan, prof. uniw. Jagiell. nagr. w Liszkach 118 (1881).
Steczków rodzina w Liszkach 118.
Stefan Batory, król polski 69, 119 (1585, 1586 i nota), 120 (1586), 121 (1588), 134 (1577), 160, 161, 341, 370, 387; grób w Krakowie 69, 119; herb 341; pogrzeb 121; kaplica na Wawelu 387, 417; pomnik 69 (nota).
Stefan, pleban w Giebułtowie 92 (1398).
Stefcovic zob. Stefkowic.
Stefkowic Marcin, konwisarz kazimierski 275 (1616).
Stela z piaskowca w Łuczanowicach 124.
Steyus, dziedzic Przybysławic 90 (1352).
Stężyca 122, 160.
Starosta og. 122 (1581).
Zjazd 160.
Stiborius zob. Ścibor.
Stiuki i sztukaterye (ważniejsze)
Bielany 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 30.
Kościelniki, pałac 111.
Kraków, katedra, kapl. ś. Zofii 385.
Krosno, kapl. Oświecimów 23.
Modlnica 126, 129.
Morawica 197.
Wiśnicz, zamek 424.
Zwierzyniec, kośc. klasztorny 297.
por. także Lanci.
Stobiecka Ewa, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 290 (1839), 300 (1839); nagr. 300.
Stobnicki starosta zob. Lanckoroński Stanisław i Wodzicki Eliasz.
Stognaeus zob. Stogniew.
Stogniew, prepozyt na Zwierzyńcu 287 (1385—1421).
Stolarz, Markusicz Jakób 111 (1704).
Stolnikowie
Czartoryski Józef, litewski 207 (XVIII w.).
Krzysztoporski Jan 248 (1599).
Lanckoroński Maciej, podolski 111.
Wirzbięta, krakowski, zob. Wirzbięta.
Stoły
Bielany, renesansowy 49 (XVI w.).
Kościelniki, pałac 112.
Łobzów, dawny 119.
Zwierzyniec, klasztor, w refektarzu (wraz z ławami) 311.
Stradom, przedmieście krakowskie 115, 169, 366.
Kościół Misyonarzy 169 (nota), 366.
Szpital ś. Jadwigi, dawny 115 (1360).
Stras zob. Strasz.
Strascho, średn. = Strasz zob. Strasz.
Strasonysz Wolica zob. Wolica.
Strassburg, drukarnie 49.
Strassius zob. Strasz.
Strasz, przydomek Odrowążów 110.
Strasz z Kościelnik, kaszt. małagoski 110, 111 (1384, 1389, 1395, 1400).
Strasz Jan z Górki 99 (1423).
Strasz Jan z Kościelnik, z Białaczewa i Stanisławic 111 (1431—1433).
Strasz Jan z Kościelnik 111 (1434, 1437).
Strasz Mikołaj z Białaczewa, sędzia ziemi krak. 111 (1480).
Straszęcin, ornat, dziś w Muz. dyec. tarn. 341.
Strażnica
Dobczyce 369.
Kraków, na wieży Maryackiej 360, 361, 362.
Strażnica pożarna zob. Wieża Maryacka.
Stredca, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1327).
Strop zob. Sufit.
Stryjeński Tadeusz, architekt i konserwator 3, 4, 356, 371, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 393, 395, 396, 398, 399, 400, 401, 404, 405, 406, 407, 410, 412, 413, 414, 415, 419, 426, 428, 429, 430.
Stryjów 248.
Strzała herb 99, 410.
Strzała przedhistoryczna z Mydlnik 206.
Strzelnice
Branice, lamus 66.
Dobczyce, mury miejskie 369.
Mogiła, baszta klasztorna 192.
Zwierzyniec, klasztor Norbertanek 290, 301, 303, 305, 306, 307, 308.
Strzemię herb 125.

Strzyżów 376.
Studnia w Bielanach, klasztorna 45—46; na Zwierzyńcu 292.
Studnie świetlane w katedrze wawelskiej 386.
Stuła w Zielonkach 275.
Sturm de Hirschfeld Emma, żona Macieja Bayera, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1835).
Stwosz Wit, rzeźbiarz 82, 337, 374, 402.
Styl Lanciego zob. Lanci.
Styl Ludwika XVI, 84, 100, 112, 297, 299.
Styl klasyczny, Łuczanowice 122—123
Succatori Jan, architekt królewski 7 (1630), 23.
Sucha, biblioteka hr. Branickich i materyały do Wawelu 425
Suchodoł 61.
Suckowów rodzina 254.
Sudoł, miejsc. 87.
Suentoslaus zob. Świętosław.
Suerinec. śred. = Zwierzyniec 276.
Sufit, pułap i strop (por. Sklepienie)
  Czchów, kośc. paraf. 413.
  Dębno 408.
  Giebułtów 94.
  Górka kościelnicka 99.
  Kozy, polichromowany 369
  Kraków, katedra kapitularza i biblioteki 384.
  Krosno, kośc. ś. Wojciecha 412.
  Mogiła: kośc. parafialny 137, 138. — Klasztor, w sali dysput 179; w korytarzu dawny 176.
  Przydonica pod Sączem 408
  Raciborowice 222, 227.
  Witkowice, polichromowany 375.
  Zielonki, nad nawą 268.
  Zwierzyniec, kośc. klasztorny, dawny 293 (nota).
Sufragani krakowscy
  Białobrzeski Marcin zob. Białobrzeski.
  Jan 135 (1347).
  Jarosław 216 (1400).
  Milewski Jakób 115 (1585), 116 (1563—1594)
  Oborski Michał (?) 103 (1665).
  Oborski Mikołaj 73 (1680), 76 (1680), 78, 103 (1665), 107 (1665)
  Oborski Tomasz 7 (1642), 39 (1642), 218 (1642).
  Potkański Franciszek 135 (1761).
  Szpot Dunin Andrzej 156 (1550), 168 (1559).
  Szembek Stanisław 99 (1698), 100 (1698).
Sufragan warmiński Kurdwanowski Jan 8 (1713).
Sukienka srebrna barokowa w Bobowej, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Sukiennice w Krakowie 213.
Sulco z Modlnicy 126 (1326).
Sulco z Morawicy 194 (1273).
Sulejów, portal z XIII w. 295.
Sulima herb 67, 206, 332, 386.
Sulisław z Ruszczy, wojew. krak. 63. 236 (1241).
Supraporty w Kościelnikach 112.
de Suscze Stanisław, pleban w Morawicy 197 (1422).
Svernicia, średn = Zwierzyniec 276.
Swanch z Modlnicy 124 (1389).
Swantoslaus zob. Świętosław.
Swenssek, syn Sandka z Łuczanowic 122 (1417).
Swentoslaus zob. Świętosław.
Swerincia, średn. = Zwierzyniec 276.
Swerinicia, średn. = Zwierzyniec 276.
Swerzincia, Swerzinecz, Swerzynecz, średn. = Zwierzyniec 276.
Swider Jan z Modlnicy, komornik krak. 125 (1469, 1481, 1487).
Swider Maciej z Modlnicy 125 (1483).
Swider Stanisław z Modlnicy 125 (1463—1476).
Swiechna, córka Piotra z Bosutowa 63 (1350).
Swieżyca, wieś dawna 276.
Swirintia, Swyerzinecz średn. = Zwierzyniec 276
Sygnatura, dzwonek zob. Dzwonki mszalne i sygnaturki.
Sygnatura, wieżyczka
  Krosno, kośc. ś. Wojciecha 412.
  Mogiła, kościół paraf. 137; kościół Cystersów 144, 149, 193.
  Zwierzyniec, kościół Norbertanek 293; kościół ś. Salwatora 279
Synodalny sędzia gnieźnieński Chrostkovius Jakób 107 (1650).
Synowiec Świętosław 124 (1398—1417), 125 (1398).
Sysoł góra w Krzyszkowicach, kurhan na niej 411—412.
Szafka na N. Sakrament i oleje
  Stary Wiśnicz, renesansowa 408, 421.
  Waldhausen 270
  Zielonki, na Sakrament 269—270, 272, 273; na oleje 273.
Szafraniec Stanisław z Pieskowej Skały i Mydlnik 205 (1510).
Szafrańcowie, ich kaplica w katedrze krak. 390, 392.
Szafy
  Bielany, kościół, w zakrystyi 25.
  Kraków, katedra, skarbiec 391; kośc. B. Ciała, kaplica bracka 410.
  Tarnów, Muzeum dyec 342.
  Zwierzyniec, kościół Norbertanek, w zakrystyi 290, 298.
Szańce w Mogile 141, 192—193.
Szarota z Karniowic 103 (1581).
Szaszkiewicz, właśc. zamku w Rzemieniu 428.
Szaszor herb 199.
Szczakowskie wapno hydrauliczne 424.
Szczawnica 335—336.
  Kościół dawny 336; tryptyk rzeźbiony, dziś w Muz. dyec. tarn. 335—336

Szczepana ś. kościół w Krakowie 71. 72, 118, 205, 211, 253.
z Szczepanowa Stanisław ś. zob. Stanisław ś.
Szczepanów pod Bochnią 55, 222, 324, 325—326, 339—340, 341, 402, 409, 416.
Obrazy, obecnie w Muz. dyec. tarn., Pleydenwurfa M. Boska z dziec. i ś. Stanisławem 324, 409, 416; Trzej królowie 324, 402; tryptykowe 324, 326—327, 339—340, 416.
Ornat, dziś w Muz. dyec tarn. 341.
Pleban, Żabka Stanisław 324
Tryptykowe obrazy 324, 326—327, 339—340, 416.
Szczyrzyc, klasztor Cystersów 53, 140 (nota), 409; archiwum 409.
Szczyrzyc, obrazy, dziś w Muz. dyec. tarn. 329, 403.
Szczyt fasady zachodniej na Wawelu 384; nawy poprzecznej 384, 386; kaplicy Świętokrzyskiej 386.
Szczyt kościoła Franciszkanów w Krakowie 359.
Szefel Krzysztof Tomasz, autor też w Mogile 190.
Szelewska Maryanna z Chgnatowskich, nagr. 199 (1807).
Szeliga herb 31, 32, 258.
Szembek Jan, kanclerz w. kor. 3 (XVIII w.).
Szembek Krzysztof Antoni, opat mogilski 144 (1714—1720).
Szembek Michał, opat mogilski 142 (1720—1726), 144 (1720—1726).
Szembek Stanisław, sufragan krak., biskup krak. 99 (1698), 100 (1698).
Szembekowie og. 3 (XVIII w.).
Szeremet 109.
Szkaplerz kapy w Liszkach 117.
Szkarpy
Bolechowice, kościół 53, 54.
Czernichów 74.
Garlica murowana, lamus 89.
Giebułtów 92.
Karniowice, kaplica 104.
Kraków, katedra 382, 387; wieży Zygmuntowskiej 382.
Mogiła, kościół i klasztor Cystersów 141, 147, 148, 173, 174, 185, 186; opactwo 173; pryorat 185, 186.
Morawica, plebania 201.
Raciborowice 222, 224, 225, 227.
Ruszcza 240, 241.
Witkowice 257.
Wola Justowska, pałac 262.
Zielonki 267.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora 278. 279, 284. — Kościół i klasztor Norbertanek 292, 303, 304. 306, 307; przy wieży dzwonnej 303; szkoły klasztornej 304.
Szklane ozdoby z kurhanu w Kosocicach 411.
Szkło flamandzkie i weneckie 413.
Szkłow 198; zob. Sieniawscy.
Szkoła główna w Krakowie 118 (1787).
Szkoła klasztorna filozofii w Mogile 142 (1647).
Szkoła klasztorna na Zwierzyńcu 288, 291, 304—305, 306.
Szkoła malarstwa
bolońska 209.
cechowa 27, 28, 81—82, 244, 246, 319—320, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 333, 402—403, 406, 407, 415.
cerkiewno-ruska 332, 333, 339.
holenderska 49, 271.
niemiecka 156, 230; staro-niemiecka 230.
praska 246.
włoska 190, 209.
Szkoła wojskowa w Łobzowie zob. Łobzów, pałac.
Szlachtowa (pow. nowotarski), cerkiew 427.
Szlatkowski, emfiteuta Zabierzowa 125 (przed 1582); grób w Modlnicy 125.
Szpitale
Bolechowice 53.
Kraków og. 85; ś. Ducha 212; ś. Jadwigi na Stradomiu 118 (1360).
Modlnica 125 (1772).
Morawica 194 (1691).
Prądnik, ś. Ducha 212; inny 215.
Raciborowice 222 (1791).
Zwierzyniec, klasztorny dla służby 307.
Szpot zob. Spot.
Szreniawa, wiec w 1222 r., 236.
Szreniawa, herb 18, 32, 43, 50, 91, 92, 94, 95 (i nota), 102, 108, 125, 127, 298.
Sztycharze zob. Dietrich, Gorczyn, Hertel, Visscher de Jonghe.
Sztychy:
Balice, ks. Radziwiłłowie, z Bielan 49.
Bielany, klasztor 49.
Kraków, Muzeum Czartoryskich 381.
Mogiła, klasztor 190.
Sztychy, Brosciusza i Gorczyna 6. 9 (1670); Dietricha 118; Hertla 49, Visschera de Jonghe 119, 121. 213.
Szwabacha 329.
Szwedzi 8 (1655—1657, 1706), 9, 61, 71 (1655), 76. 94. 108 (1655), 109, 114, 119 (1655—1657). 126, 134 (1656), 135 (1657), 141 (1655, 1656), 142 (1655—1656), 144 (1655), 171, 193, 213, 278 (1657), 287 (1655), 288, 315 (1657), 317 (1703).
Szwedzki generał zob. Wirtz.
Szwedzki król. Karol XII, 8 (1706); zob. nadto Władysław IV i Zygmunt III.
Szwedzki strój 29.
Szwotka (czy Szwotsa) de Thanye 269 (1524).
Szwyerzynyecz, średn. = Zwierzyniec 276
Szydłowski z Garlicy murowanej 89 (1581).
Szydłowski Paweł, burgrabia krak. 365 (1601).
Szyelonki, średn. = Zielonki.

Szymbark, dwór 213.
Szymon, uczta u Szymona obr. 325.
Szymon z Kalisza, pleban w Bolechowicach 53 (1532—1535).
Szyrzyk Piotr. biskup krak. 265 (1348).
Szyszkowski Marcin, biskup krak. 103 (1624), 106, 285 (1622).
Ścibor z Chełmu 72 (1438–1453).
Ścibor z Modlnicy 124 (1449).
Ścięcie ś. Jana Chrzciciela obr. 219
Śląsk 8. 140 (i nota), 147, 212, 281 (nota), 353.
Budownictwo śląskie 147.
Pieczęci zob. Pieczęci.
Święta legendarna zob. Wilgefortis (Frasobliwa).
Ślepowron herb 98 (nota), 250, 332.
Ślusarska robota zob. Krata, Okucie, Kołatka.
Śmigielski Adam, partyzant 8 (1706).
Środa, kościół P. Maryi i wieża 359; okna wieży 359.
Świątnicy, służba w katedrze krak. 391.
Świątniki 392, 398.
Figury z kapl. ś. Stanisława, obecnie znów na Wawelu 392.
Świeczniki, pająki i kandelabry:
Kraków, mieszkanie Sobieskiego 129.
Modlnica, wenecki 129.
Mogiła, kościół Cystersów, dawne 171.
Raciborowice 234.
Rybna 253.
Świetlane studnie w katedrze krak. 386.
Świeykowski Emanuel dr. 99 (nota). 112, 133 (nota), 276 (nota), 277 (nota).
Święca, wojewoda gdański 347 (1308); pieczęć jego 347.
Święci (por. Święte) og. 37, 93; obr. 138, 189. 209, 323, 332, 366, 388; rzb. 17, 77, 98, 154, 178, 258, 259, 297, 311; haft 341; intarsya 25.
Święte (por. Święci) obr. 338.
Świętokrzyska kaplica na Wawelu 380, 384, 385—386, 390, 417, 421.
Świętosław z Giebułtowa 90 (1388).
Świętosław z Modlnicy 124 (1389—1412).
Świętosław z Modlnicy Czadrowicz 124 (1397).
Świętosław Synowiec z Modlnicy 124 (1398–1417), 125.
Świętosław, pleban w Czernichowie 73 (1401).
Świętosław, pleban w Pleszowie 207 (1454–1465).
Świętosław, przeor na Zwierzyńcu 287 (1269—1279).
Świętych WW. kościół w Krakowie, dawny 75 (i nota), 77 (nota), 116 (nota), 209.

T.

Tabakierka z ks. poznańskiego, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Tabernakula zob. Cyborya i tabernakula.
Tablice zob. Napisy.
Taca srebrna w klasztorze Norbertanek na Zwierzyńcu 312.
Talerze z Wężowej Góry 405 (jeden dziś w Muz. narod. krak.).
Tanye, średn. = Tonie 254.
Tapety zob. Obicia.
Taras w Kościelnikach 112, 113; w Woli Justowskiej 261.
Tarcze zegarowe w katedrze krak. 384.
Tarło Jan ze Szczekarzowic, biskup pozn., pleban w Morawicy 197 (1726), 201.
z Tarnowa Jan Rafał, kan. krak. 265 (XV w.).
Tarnowscy hr. 419.
Tarnowski, portret na obrazie 419 (XV w.).
Tarnowski, opat mogilski 134 (1655), 141.
Tarnów 213, 265, 319—342, 370, 402—403, 406—407, 409, 412, 419, 420, 422, 429.
Agnusek w Muz. dyec. 320.
Ampułki w Muz. dyec. 320, 337.
Archiwalia 370.
Bursa na Sakrament w Muz. dyec. 320.
Drzeworyty w Muz. dyec. 320.
Dyptychy ruskie z Jarosławia w Muz. dyec. 338.
Dywany w Muz. dyec., z Zawady i Dębna 320; gobeliny z Sędziszowa i Łęk 321.
Dzwonki do mszy w Muz. dyec. z Brusnika 320.
Kapy w Muz. dyec., z Mielca 338, Nawojowej 338, Pilzna 338, Rożnowa 338, Skrzyszowa 321, Trzęsówki i Wojnicza 338.
Katedra 335; ornat, dziś w Muz. dyec. 335.
Kielichy w Muz. dyec. z Czarnej, Łękawicy i Radomyśla 321.
Kłódki w Muz. dyec. 342.
Kościół na Burku, obrazy, dziś w Muz. dyec. 325, 330.
Krucyfiks romański w Muz. dyec. z Bielczy 321.
Kurdyban z Muszyny w Muz. dyec. 322.
Laska bracka ze Zbyszyc 338.
Malarz tarnowski og. 324.
Miecz przedhistoryczny z Wysowy w Muz. dyec. 322.
Miseczka z Krakowa w Muz. dyec. 338.
Monstrancya z Gwoździca w Muz. dyec. 322.
Muzeum dyecezyalne zob. Zbiory muzealne.

Tarnów (ciąg dalszy):
Napisy w Muzeum dyec., dzwonki mszalne 320; kielich 321 (1645); miseczka (ruski) 338; obraz z góry ś. Marcina 332; obrazy ruskie 333; obr. ze Słupca 332; obraz ze Szczyrzyca 329.
Obrazy w Muz. dyec., z Cerekwi 339; z Chomranic 323, 338—339; z Domosławic 323, 328—329, 403, 412, z Gosprzydowej, tryptykowe 323, 325; z Góry ś. Marcina 324—325, 332, 402, 403; z Kasiny w. tryptykowe 322—322, 402, wotywny 323, z Krużlowej tryptykowe 330—331, z Łącka 331—332, 333; z Olszówki tryptykowe 325—326; z Pilzna 323, 402; z Porąbki Uszewskiej tryptykowe 328, 403, 406; z Rzędzina 327—328; ze Słupca 332, 403; ze Szczepanowa zob. Szczepanów; ze Szczyrzyca 329, 403; z Tarnowa, kość. na Burku 325, 330; z tarnowskich okolicznych kościołów 323—324, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333—334, 403; z Terlikówki 325, 402; z Wojakowej 340—341, 416, 422; ze Zbyszyc tryptykowe 331, 403.
Ołtarze w Muz. dyec., z Rzezawy 334—335; ze Szczawnicy 335—336.
Ornaty: Katedra, dziś w Muz. dyec. 335. - Muzeum dyec., z Brzozowej 341; z Gawłuszowic 338; z Lubziny 341; z Pilzna 338; z Podola 341, z Porąbki uszewskiej 341; ze Skrzyszowa 321; ze Straszęcina i Szczepanowa 341; z Tarnowa (katedralny) 335; z Wojnicza 341, 342; ze Zbyszyc 341.
Pacyfikały w Muz. dyec., z Bobowej 335; z Rzochowa 342.
Pierścień z Krakowa w Muz. dyec. 335.
Portret plebana Stan. Zabki na obrazie ze Szczepanowa w Muz. dyec, 324.
Predella w Muz. dyec. 333.
Ramy w Muz. dyec., obraz z okolicy 324; obr. z Porąbki 328, 406; obr. ś. Zofii 329; obr. ze Słupca 332; obr. z Łącka 333; obrazka intars. 333; tryptyku ze Szczepanowa 340.
Ratusz miejski 213, 419, 420, 422; wieża 420, 422; ganek 422.
Rączka do tory z okolic Łańcuta w Muz. dyec. 342.
Rektor seminaryum duchownego zob. Bąba Józef ks.
Relikwiarze w Muz. dyec., z Bochni 335; inne 406.
Rzeźby w Muzeum dyec., z Bielczy, krucyfiks 321; z Bobowej pacyfikał Jordana 335; z Bochni, relikwiarz 335; z Bruśnika, dzwonek do mszy 320; z Gumnisk ampułki 337; z Krakowa, miseczka 338; z Olszyn, szkoły Stwosza 336—337; z Porąbki, na ornacie 341; z Ptaszkowej 337; z Rzochowa, pacyfikał 342; ze Szczawnicy, tryptyk 335—336; z Tarnowa okolicy 336—337, z Ujanowic 337; ze Zbyszyc. berło brackie 338.
Skrzynia bracka w Muz. dyec. z Bochni 342.
Sukienka srebrna z Bobowej w Muz. dyec. 337.
Szafa w Muz. dyec. z Kolbuszowej 342.
Tabakierka z poznańskiego księstwa w Muz. dyec. 337.
Tryptyki i fragmenty tryptyków w Muz dyec., z Domosławic 328—329, 403, 412; z Gosprzydowej 325; z Kasiny w. 322—323, 402; z Krużlowej 330—331; z Olszówki 326; z Porąbki uszewskiej 328, 403; ze Szczawnicy 335—336; ze Szczepanowa 324, 326, 339—340, 416; ze Zbyszyc 331, 403; inne z okolicy 327, 328, 330, 332, 403.
Welum w Muz dyec. z Niedźwiedzia 337.
Włóczni grot w Muz. dyec. z Radłowa 337.
Zamki ślusarskie w Muz. dyec. 342.
Tatarzy zob. Mongołów napad.
Taurus Rutilius zob. Rutilius.
Tchórzewska Anna, nagr. w Bolechowicach 59 (1664).
Technika au repoussé zob. au Repoussé.
Teka Grona konserwatorów, jej wydawnictwo 370, 371, 373, 393, 403, 405, 406, 407, 408, 409, 414, 415, 420, 422, 427; Teka o Wawelu 424, 425, 427; komitet redakcyjny publikacyi o Wawelu 394, 395, 396 i nast., 424, 425.
Teka srebrna w Bolechowicach, dawna 53.
Teki Paulego Żegoty 425; Prylińskiego 425, 427.
Telszewski Jerzy, nagr. 248 (1618).
Telszewski Piotr, ojciec Jerzego 248.
Temberski 213 (1657).
Tenczyn zob. Tęczyn.
Tenczyński zob. Tęczyński.
Tenutaryusze zob. Dziedzice.
Teodor, prepozyt Norbertanów na Zwierzyńcu 287 (1263).
Terentius Varo zob. Varo.
Terlikówka przy Tarnowie, obrazy, dziś w Muz. dyec. tarn. 325, 402.
Terrazzo 163.
Testamenty na Bielanach 50; testament Delpacego Rafała 20 (1652); Pyrnusa 49 (1672); Sedkowicza 126 (1629); Wężyka Jana 173 (1638).
Teutonicalis Bronowice 71.
Tezy w Bielanach 49 (1731, 1764); w Mogile 190; Szefela dawne w Mogile 190.
Tęcza kościoła:
Bolechowice 59, 60.

Czernichów 75.
Giebułtów 90, 94.
Mogiła, kośc. paraf. 137. 138; kośc. klasztorny 144, 147, 148, 149. 150. 151, 152, 153. 154, 155. 157, 158, 163, 165, 168. 173, 180. 183, 192.
Morawica 197, 198. 199
Pleszów 209, 210.
Raciborowice 222. 224. 226, 227. 233.
Ruszcza 242, 243.
Zielonki 267, 268, 269.
Zwierzyniec, kośc. ś. Salwatora 280, 281; kośc. klasztorny 290, 297.

Tęczyn 103, 194. 198, 203, 265, 424.
Starosta, Tomaszewski Jakób 91 (1600), 92.
Założyciel, Nawoj z Morawicy, kaszt. krak. 194 (1304, 1320—1330. 1414?).
Zamek 194, 424.

na Tęczynie Sieniawscy zob. Sieniawscy.

Tęczyńscy og. 194. 197, 198. 203; herb ich 48.

Tęczyński Andrzej, dziedzic Balic i Morawicy 2 (1441, 1462), 194.

Tęczyński Gabryel 194 (XV w.).

Tęczyński Jan, kaszt. krak. 194 (1402), 265 (1399).

Tęczyński Jan, kaszt. krak. 103 (ok. 1470).

Tęczyński Jan, wojew. sandom. 194 (1438).

Tęczyński Jan. właśc. Morawicy 194 (1512).

Tęczyński Jan Magnus, wojew. krak., hrabia rzymski, starosta płocki, radoszycki, żarnowski i czermiński, portrety na Bielanach 48 (1637).

Tęczyński Piotr, właśc. Morawicy 194 (1414).

Tęczyński Stanisław, właśc. Morawicy 194 (1512).

Tęczyński Stanisław, kasztelan lwowski 194 (1553—1559).

z Tęczyńskich Opalińska Izabella zob. Opalińska.

Tęczyńskich herb 48.

Tęczyńskie dobra 201.

Thane, Thanie, Thanye, średn. = Tonie 254.

Theinert, autor ogrodu angielskiego w Kościelnikach 112.

Thomco, właśc. Garlic 88 (1381).

Tłuczań, obr. M. Boskiej 430.

Tomasik Tomasz, prof. i pleban mogilski 170 (1643).

Tomasz zob. także Tomko.

Tomasz z Garlicy, syn Miczka Werzing 88 (1400).

Tomasz, opat Cystersów w Mogile 141 (1444—1460, i nota).

Tomaszewska Anna z Bronickich, żona Stanisława, pomnik w Giebułtowie 98 (1572) i nota.

Tomaszewska Barbara z Pisarskich 91, 92.

Tomaszewski Jakób, starosta na Tęczynie i Morawicy 91 (1600). 92.

Tomaszewski Stanisław 98 (XVI w.).

Tombiński 405

Tomicki Piotr, biskup krak. 134, 178 (1533), 386; kaplica Tomickiego na Wawelu 386.

Tomko, właśc. Garlic 88 (1381).

Tomkowicz Stanisław dr., przewodniczący Grona Konserwatorów Galicyi zach. 343, 344, 345, 347, 356, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 393, 394, 395, 396, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411. 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422. 423, 424. 425. 426, 427, 428, 429.

Tonie, wieś 1, 212, 254—255, 269, 365.
Figura ś. Stanisława i napis z 1781 r. 255.
Tenutaryusze 254.

z Toń Szwotka czy Szwotsa zob. Szwotka.

Toporczycy 2, 73, 194.

Toporek żelazny z Wrożnej w Rzasce 72.

Topór herb 166, 194, 201, 250.

Towarzystwo im. Kościuszki w Krakowie 376.

Towarzystwo miłośników historyi i zabytków Krakowa 371

Towarzystwo opieki nad polskimi zabytkami 426, 428.

Towarzystwo dla popierania nauki polskiej 420.

Towarzystwo zaliczkowe w Zakliczynie 412.

Traktaty teologiczne w Mogile 190.

Trajan, cesarz rzymski, monety 133.

Transept zob. Tęcza.

Transsylwanie (Siedmiogrodzianie) 108.

Trapiści 407.

Trąba Mikołaj 134.

Trąby herb 335.

Trebeller, budowniczy 111 (1697).

Tremartelli, herb nuncyusza Martellego 138.

Trevani Giovanni, budowniczy król. 287 (1608—1610).

Tribunus militaris zob. Oficer wojska polskiego.

Tricius, malarz Sobieskiego 47, 56, 58.

Trójca ś. og. 72, 73, 76, 86. 127; obr. 155 (i nota), 338, 404, 406, 407, 426; drzeworyt 320; rzb. 336.

Trójcy ś. klasztor w Krakowie (Dominikanów) 86, 205, 216, 375. 400, 405, 411, 414.

Trójcy ś. kościół w Czernichowie 73—78.

Trumienki na relikwie w klasztorze na Zwierzyńcu 312, 313.

Trybunał koronny 250; lubelski 165.

Tryptyki i fragmenty tryptyków:
Dębno 404. 406, 407.

Tryptyki (ciąg dalszy):
Domosławice, obecnie w Muz. dyec. tarn. 328—329, 403, 412; tryptyk P. Jezusa, Melsztyńskiego dawny 412.
Gosprzydowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 323, 325.
Kasina w., obecnie w Muz. dyec. tarn. 322—323, 402.
Kraków, kośc. ś. Marka 406.
Krużlowa, obecnie w Muz. dyec. tarn. 330—331.
Krzeszów 426.
Łętownia ad Jordanów 393.
Melsztyn, kapl. zamkowa, dawny 328, 412; por. wyżej Domosławice i niżej Tarnów.
Olszówka ad Zaryte, obecnie w Muz. dyec. tarn. 326.
Pleszów 208—209.
Porąbka Uszewska, obecnie w Muz. dyec. tarn. 328, 403, 406.
Raciborowice 229.
Ruszcza, ś. Grzegorza 244, 422.
Siepraw ad Świątniki, renesansowy 398.
Szczawnica, rzeźbiony, obecnie w Muz. dyec. tarn. 335 336.
Szczepanów, obecnie w Muz. dyec. tarn. 324, 326, 339—340, 416.
Tarnów, Muzeum dyec., z Domosławic 328—329, 403, 412; z Gosprzydowej 325; z Kasiny w. 322—323, 402; z Krużlowej 330—331; z Olszówki 326; z Porąbki Uszewskiej 328, 403; ze Szczawnicy 335—336; ze Szczepanowa 324, 326, 339—340, 416; ze Zbyszyc 331, 403. — Inne z okolic Tarnowa 327, 328, 330, 332, 403.
Zbyszyce, obecnie w Muz. dyec. tarn. 331, 403.
Trzaska herb 32 (nota).
Trzebicki Andrzej, bisk. krak. 190, 213 (1669), 249, 367 (1665, 1669), 389, 392; pomnik w katedrze krak. 389, 392; portret przez Frecherusa u Franciszkanów krak. 190; kopia z tego portretu w Mogile 190.
z Trzebińskich Darowska Urszula 3 (XVIII w.).
Trzej królowie, pokłon Trzech króli obr. 139, 324, 332; haft 341.
Trzej Magowie zob. Trzej królowie.
Trzęsówka, kapa, dziś w Muz. dyec. tarn. 338.
Trzycieski Andrzej 160, 261.
Tuchów 370, 407.
Archiwalia, dokument Kazimierza W. z 1340 r., księgi ławnicze 370.
Ornat 407.
Tudorów łuk 315.
Tumba clara, średn. = Mogiła zob. Mogiła.
Tune, średn. = Tonie 254.
Turcy 108 (1673), 206 (1443); wódz zob. Hussein.
Turski, biskup krak. 367.
Turyn 401.
Tyczyn, obrazy 430.
Tylicki Piotr, biskup krak. 38, 384; kaplica Tylickiego na Wawelu zob. Kaplice, Kraków — katedra, królowej Zofii.
Tympanon 12, 14, 15, 19, 80, 157, 160, 163, 164, 176, 270, 294.
Tyniec pod Krakowem
Benedyktyni 7 (1606), 376.
Klasztor dawny 2, 71, 73, 115, 116, 194, 216, 217, 252, 424; mury obwodowe 424.
Opaci og. 71, 78, 216, 217, 252, 370; Mścisław 73 (1466).
Ornat benedyktyński w Liszkach 117.
Widok na obrazie na Bielanach 21.

U.

Ubysz Jan 253.
Ubyszowie 253 (nota).
Uchtowicz Piotr, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1833).
Ucieczka do Egiptu obr. 100.
Ujanowice, kościół; rzeźby, obecnie w Muz. dyec. tarn 337.
z Ujeżdzca Giebułtowski zob. Giebułtowski Kasper.
z Ujeżdzca wielkiego Giebułtowska Barbara zob. Giebułtowska.
Układ cegieł zob. Cegła.
Ukoronowanie cierniem obr. 219—220, 325, 331; rzb. 52, 62, 254; haft 341.
Ukrzyżowania kaplica w kośc. klasztornym w Mogile 155, 157, 165, 168, 169, 182 (nota); ołtarz w Mogile 155, 157, 161, 166, 168, 170, 182 (nota).
Ukrzyżowanie (Chrystus na krzyżu) obr. 116, 219, 271, 284, 303, 306, 310, 325, 326, 328, 332, 429; rzb. 5, 52, 62, 93, 124, 157, 170, 210, 252, 259, 272, 290, 336; haft 41, 101, 335, 341; drzeworyt 320; Volto santo w Luce 282 (nota).
Ulanowski Bolesław dr., konserwator 396, 409.
Ulanów, kościół, fasada gdańska 430.
Ulice w Krakowie i domy przy nich:
Ciemna, piwnica 376.
Długa 212.
Grodzka, arsenał Władysławowy 411; portal i napis tamże 411.
Kanonicza, dom l. 18 (dom Szyszkowskiego) 374.
Uliczka za kościołem na Bielanach 46.
Ulina herb 410.
Ulryk z Krakowa, pleban Giebułtowa, bakalarz in decretis 92 (1460).
Ulryk, prepozyt Norbertanów na Zwierzyńcu 287 (1366—1375).
Umywalnia w kośc. klasztornym na Bielanach 19, 26.

Umywalnie por. Lavabo.
Uneslava, wdowa po Jakóbie sędzi sandom. 236 (1373, 1388).
Ungler Floryan, drukarz krak. 192 (1534).
Unglerowa Helena, właśc. drukarni 192 (1549).
Unia dyssydentów 122 (1636).
Uniwersytet krakowski 33, 72, 92, 115, 118, 134, 142, 266; patronat w Zielonkach 266; herby w Zielonkach 271; uniwersytet dawny na Kazimierzu 376.
Uniwersytet krakowski, Gabinet archeologiczny w Collegium novum zob. Zbiory.
Uniwersytety obce, bonoński, rzymski i padewski 33.
Upadek pod krzyżem obr. 326, 328, 332; rzb. 52.
Urban VIII, papież 218 (1642)
Urbańska Z., ksieni na Zwierzyńcu 284 (1697), 288 (1696), 297, 298, 298 (nota); portret 284.
Urny pogańskie:
Biskupice, cmentarzysko 399, 405.
Kosocice, kurhan 411.
Morawica, grobowiec 205.
z Urzędowa Michałowicz Jan 160, 409 (XVI w.).
Urzędy konserwatorskie zob. Konserwatorskie urzędy; reorganizacya 420—421.
Urszula ś. obr. 325, 328.
Uszewska Porąbka zob. Porąbka.

V.

Valdecastro, miejsc. 20.
Vanszik (= Wężyk) Jakób z Giebułtowa 90 (1448); dzieci jego 90 (1473).
Varo Terentius, Rerum rust. libri, wydanie weneckie z 1472 r., w Mogile 191.
Vągercze, średn. = Węgrzce 256.
Verzinek Mikołaj z Garlicy 88 (1477?).
Vietor, drukarz krak. 192 (1519).
Vincentius Belovacensis, autor «Speculum historiale» z 1483 r. 190.
Vindelicorum Augusta (Augsburg) 49 (1739).
Visscher de Jonghe, sztycharz 119, 121, 213; widok Krakowa z XVII w.
Vitellius zob. Ciołek herb.
Vladislaviensis, kanonik włocławski zob. Skaszewski Adryan.
Vola, średn. = Wola Justowska 259.
Volto santo w Lucce 282 (nota).
Volya chelmska, średn. = Wola Justowska, zob. Wola.
Vrosna góra w Bronowicach zob. Wrożna.
Vulgata, wydanie Koburgera z 1477 r., w Mogile 190.

W.

Wacław ś. og. 140, 142, 143; obr. 199.
Wacław, król czeski i polski 134 (1294), 140 (1291).
Wacław, pleban w Zielonkach 267 (1388).
Wadowice, archiwum 408, 414; inwentarz 408.
Waigner Jan, odlewacz dzwonów 118 (1752).
Wakulski K., snycerz w Krakowie 389, 398.
Waldhausen, szafka na Sakrament 270.
Walditz, klasztor 7.
Waldsteinów pałac w Pradze 7 (ok. 1610).
Walenty 4. obr. 375.
Waligórski ks., proboszcz w Raciborowicach 228 (w poł. XIX w.).
Walter, mieszczanin krak. 115 (XIV w.).
Walter, opat Norbertanów na Zwierzyńcu 287 (1213).
Walter, pleban w Ruszczy 237 (1326).
Wały:
Kraków, miejski 85.
Mogiła 141, 192—193.
Wiśnicz, zamek 424.
Wolica 264.
Wanda, legendarna księżniczka polska 133, 189—190, 192; legendy na obrazach w Mogile 189—190; mogiła przedhistoryczna w Mogile 133, 192; posąg dawny z XVI w. w Mogile, 192.
Wangercze, średn. = Węgrzce 103, 256.
Wanszykowska, część Bielan 365.
Wapowski Bernard, kan. krak., historyk 254 (1522), 256 (1524, 1535).
Wargawski, nagr. na Wawelu 381, 391.
Warmiński biskup, Jan Albert 164.
Warmiński sufragan, Kurdwanowski Jan 8 (1713).
Wars z Kościelnik 110 (1384).
Warszawa 47, 49, 160, 359, 367, 371, 387.
Architekci 387.
Elekcya Henryka Walezego 160 (1573).
Erem Kamedułów 47.
Gościniec warszawski z Krakowa 212, 215, 216, 217, 256.
Nowe miasto, wieża P. Maryi, okna jej 359.
Widok z 1739 r., sztych Hertla na Bielanach 49.
Wartynberg Jan, zakonnik w Mogile 134 (1376).
Wawel 63, 64, 69, 71, 72, 89, 103, 119, 122, 156—157, 178, 213, 230, 254, 256, 261, 263, 277, 291, 365, 366, 370, 373, 377—393, 393—398, 401, 408, 409, 410, 414, 417—418, 421, 424—425, 426, 427.
Ambona w katedrze i baldachin nad nią 389.

Wawel (ciąg dalszy):
Archiwalia kapitulne 370, 381, 409, 414; odnoszące się do Wawelu 381, 395, 425.
Archiwum kapitulne 381, 383, 409, 414; okna 383.
Baldachiny nad figurkami świętych 390; nad amboną 389; nad pomnikiem Łokietka 389.
Balustrada w kapl. ś Stanisława 392.
Baszta zob. niżej Wieża Zygmuntowska.
Biblioteka kapitulna 383—384; okna i kraty żelazne 384; strop 384.
Burgrabia zamku zob. Burgrabia.
Chór muzyczny zob. niżej Katedra.
Cyboryum kapl. Batorego 417.
Drezdeńskie materyały do Wawelu 380, 390, 425.
Epitafia w katedrze zob. Nagrobki.
Freski w katedrze 380, 381, 388.
Grób Anny Cylejskiej w katedrze 370, 390; Jadwigi Cylejskiej 370; Stefana Batorego 69, 119; Władysława Jagiełły 380.
Inwentarze 394, 395, 417; fragmentów i zabytków 417.
Kanały dawne 370.
Kapitularz katedralny 213, 383—384, 390; okna, strop i wnętrze 384.
Kapitulna biblioteka zob. wyżej Biblioteka.
Kapitulne archiwum zob. wyżej Archiwum.
Kapituła krakowska 63, 86, 88, 89, 103, 111, 134, 156, 212, 222, 254, 256, 265, 380, 417, 418; dokumenty 370; herb 227; prokurator zob. Bodzenta.
Kaplica Batorego w katedrze 387, 417; cegła 387; cyboryum 417; dach, ganek do zamku i ościeże gotyckie 387.
Kaplica Gamrata w katedrze 379, 387; dach i ościeże gotyckie 387; witraż 379.
Kaplica Grota w katedrze 391—392; polichromia 391; pomnik Dębieńskiego 391; pomniki kanoników 391.
Kaplica ś. Katarzyny w katedrze, pomnik Gamrata 391.
Kaplica Maciejowskiego 384, 390, 417; latarnia 384; polichromia 417; portal 390.
Kaplica ś. Małgorzaty w katedrze 391; rzeźby, sklepienie, zworniki 391.
Kaplica mansyonarzy w katedrze 64; ołtarz ś. Elżbiety i grób Elżbiety Granowskiej 64.
Kaplica Olbrachta w katedrze, sklepienie i pomnik 391.
Kaplica Potockich w katedrze 409; dach kopuły 410; kopuła 409, 410; okno 409; przebudowa Jana Michałowicza w XVI w. 409; rzeźby 409—410; pomnik Włodz Potockiego 390.
Kaplica ś. Stanisława w katedrze 380, 388, 392; balustrada, okratowanie, posadzka, rzeźby 392.
Kaplica Szafrańców w katedrze 390, 392; okna 392; mur romański 392; portal 390.
Kaplica Świętokrzyska w katedrze 380, 384, 385—386, 390, 417, 421; herby 386; okna 385—386; szczyt 386; witraże 417.
Kaplica Tomickiego w katedrze 386; cegły, dach, kopuła, latarnia 386.
Kaplica ś. Wawrzyńca w katedrze 384.
Kaplica wikaryuszów zob. wyżej Kaplica ś. Małgorzaty.
Kaplica Zawiszów w katedrze 392.
Kaplica Zebrzydowskiego 392; kopuła dawna, latarnia, ołtarz, portal 392.
Kaplica Zofii królowej (Wąsowiczów) w katedrze 378, 381, 384—386, 390; herby królowej Zofii 381, 385; fragmenty architektoniczne 381; okna 385; pinakle 385; rzeźby 385; sklepienie pierwotne 385; sklepienie 381, 385; stiuki 385; styl Lanciego 378, 381, 385.
Kaplica Zygmuntowska 261, 263, 392, 410, 417; fragmenty 417; portrety królów nad kaplicą 417; rzeźby 263.
Katedra 4, 63, 103, 156—157, 178, 213, 265, 277, 370, 377—393, 409—410, 417—418; ambona 389; archiwum zob. wyżej; biblioteka zob. wyżej; cegła 378, 380, 382, 383, 384, 386, 387, 388—389, 393; chór muzyczny 386, 391, 392; chór w skarbcu 391; dach zob. Dach; drzwi do prezbiteryum 389; fasada nawy poprzecznej 384; fasada wschodnia 386; fasada zachodnia 384, 385; framugi na rzeźby 380, 381, 386, 388; freski 380, 381, 388; groby zob. wyżej Grób; izba świątników 391; kapitularz zob. wyżej; kaplice zob. wyżej; koronki kamienne 384; krata zob. niżej; murki ceglane w prezb. 389; nagrobki zob. Nagrobki; napisy zob. Napisy; nawa główna 378, 380, 386, 390; nawa poprzeczna 379, 384, 386, 388; nawy boczne 877, 378, 379, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 393; obejście 377; obrazy zob. Obrazy; okna zob. Okna; ołtarze zob Ołtarze; organy 391; polichromia zob. Polichromia; pomniki zob. Pomniki; portale zob. Portale; portrety królów nad kapl. Zygmuntowską 417; prezbiteryum 103, 378, 379, 380, 381, 387, 392, 393; rozeta frontowa 390; rzeźby zob. Rzeźby; sarkofag Jadwigi 380, 390; sarkofag Jagiełły 380; schody do izby świątników 391; schody na chór 386; skarbiec zob. niżej; sklepienie naw bocznych 390;

Wawel (ciąg dalszy):
sklepienie prezbiteryum 388; sklepienie kapl. Olbrachta 391; studnie świetlane 386, sufit kapitularza i biblioteki 384; szafy w skarbcu 391; szczyt fasady zach. 384; szczyt nawy poprzecznej 384, 386; szczyt kapl. Świętokrzyskiej 386; szkarpy 382, 387; świątników izba 391; wieże zob. Wieża; witraże 379, 380, 388, 392—393, 417; zakrystya 387; zakrystya wikaryuszy zob. wyżej Kaplica ś. Małgorzaty.
Katedra pierwotna 277.
Komitet redakcyjny publikacyi o Wawelu 394, 395, 396 i nast., 424, 425.
Komitet restauracyi katedry 377, 378, 381, 418.
Kościół ś. Jerzego (dawny) 71, 72, 254.
Kościół ś. Michała (dawny) 89.
Krata w oknach kapitularza i biblioteki 384; prezbiteryum 389, kaplica ś. Stanisława 392.
Księgi »Fabricae ecclesiae« w archiwum kapit. 381.
Lichtarze katedralne 417.
Lustracye wielkorządowe 395, 425.
Makaty w prezbiteryum 389.
Mansyonarze 64, 140, 230; dom na Wawelu 230; kaplica w katedrze 64; roczniki 140.
Monografia zamku 396, 397.
Mury obronne 382, 383, 384; blanki 382, 383, 384; oblicowanie muru 383.
Muzeum dyecezyalne 418, 426.
Nagrobki zob. Nagrobki.
Napisy zob. Napisy.
Obrazy 379, 380, 381, 388, 390, 417; ścienne 379, 380, 381, 388, 390; Konicza w ołtarzach 380.
Odsiecz Wiednia, projekt rzeźby srebrnej według obrazu Matejki 390.
Ołtarze, dawne i obecne zob. Ołtarze.
Organy 391.
Piwnice na zamku 370.
Plany katedry i zamku 390, 394, 395, 397, 401, 425, 427.
Płyty nagrobkowe 417; zob. Nagrobki i Pomniki.
Polichromia w katedrze 379, 380, 381, 388, 390, 391, 392 393, 417; fig. ś. Jana 388; kapl. Grota 391; kapl. Maciejowskiego 417; skarbiec 391; nawy 390.
Pomniki zob. Pomniki.
Portale zob. Portale.
Portrety królów nad kaplicą Zygmuntowską 417.
Prebendy 103, 256: przy kośc. ś. Jerzego 71, 72, 254; przy kośc. ś. Michała 89.
Przedhistoryczne badania na terenie Wawelu 425.
Publikacye o Wawelu 393 i nast.
Rękopisy kapitulne 414.
Rzeźby w katedrze zob. Rzeźby.
Sarkofag Jadwigi (Madeyskiego) 380, 390; sarkofag Jagiełły w katedrze 380.
Skarbiec katedralny 380, 382, 384, 387, 391; chórek muz. 391; polichromia 391; szafy 391, kaloryfery, umywalnie, wychodki 391.
Stajnie wojskowe 401.
Stalle w katedrze 378, 389, 392.
Stiuki w kapl. król. Zofii 385; zob. też Lanci.
Sufit kapitularza i biblioteki 384.
Szafy skarbca 391
Świątnicy, izba ich 391.
Tarcze zegarowe w katedrze 384.
Widoki Krakowa i Wawelu 328, 381, 383, 384, 394, 395, 397; zob. nadto Widoki.
Wielkorządowe lustracye 395, 425.
Wieża srebrnych dzwonów 373, 379, 380- 381, 386; dach 381.
Wieża zegarowa 384, 385, 389; tarcze zegarowe i mechanizm 384.
Wieża Zygmuntowska (dawna baszta) 378, 382—383, 391; cegła 382, 383; dach wieży 382, 383; fundamenty 382, 383; kopułki 383; okna 382, 383; szkarpy 382; widok dawny 383.
Wieże og. 417.
Wieżyczka schodowa u szczytu nawy poprzecznej 384.
Wikaryuszy zakrystya zob. wyżej Kaplica ś. Małgorzaty.
Witraże 379, 380, 388, 392—393, 417; w kapl. Gamrata 379; w kapl. Świętokrzyskiej 417.
Zabytki z Krzeszowa w Muzeum dyec. 426.
Zamek 71, 72, 89, 122, 254, 328, 365, 386, 387, 393—398, 401, 408, 418, 424—425, 427; dach 418; fotografie 394, 395; ganek z kapl. Batorego 387; inwentarze 394, 395; Komitet redakcyjny publikacyi zob. wyżej, lustracye 395, 425; monografia 396, 397; mury zamkowe zob. wyżej: piwnice 370; plany zob. wyżej; stajnie wojskowe 401; widoki zob. wyżej; zdjęcia Prylińskiego 394, 395, 397; źródła do przeszłości 425.
Zbiory archiwalne zob. wyżej Archiwalia i Archiwum kapitulne.
Zbiory muzealne zob. wyżej Muzeum dyecezyalne i Zabytki.
Znaki kamieniarskie w katedrze 417.
Zworniki w kapl ś. Małgorzaty 391.
Zygmuntowska kaplica zob. wyżej Kaplica.
Zygmuntowska wieża zob. wyżej Wieża.
z Wawrzeckich Badeniowa Maryanna zob. Badeniowa.
Wawrzyńca ś. kapl. na Wawelu 384.
Waxmann Kazimierz, kanonik krak. 53 (1668).
Wazon kamienny w Kościelnikach na

pamiątkę pobytu Stan. Augusta z 1787 r. 112 (nota), 114.
Wazony balustrady na Bielanach 15.
Wazowie zob. Jan Kazimierz, Władysław IV, Zygmunt III; herby Wazów 18, 20, 49, 121.
Wąsowiczowa 385.
Wąsowiczów kaplica w katedrze krak. 378, 381, 384—386, 390.
Wąsowiczów herby 381.
Wąż, herb Sforzów 178.
Wąż miedziany, obr. dawny 29.
Wdowiszewski Wincenty, dyrektor budownictwa miejsk. w Krakowie 356.
Wejście (por. Odrzwia, Portale)
Bielany, główne do kościoła 14, 35, 50.
Branice, lamus, główne 65; do piwnic 66.
Czerniehówek, boczne 78.
Czulice, główne i boczne 80.
Garlica murowana, lamus 89.
Giebułtów, boczne 91, 92, 93; główne 92.
Górka kościelnicka, główne 100.
Karniowice 104, 105, 106.
Kraków, kość. ś. Piotra, główne 416.
Liszki, główne 116.
Mogiła: Kość. paraf. 135, 137, 140.— Kość. i klasztor Cystersów, furta 174; główne do kościoła 148; do kapl. bliźniej połudn. 161; do kapl. narożniej 178; do kapl. ś. Krzyża 167; do krużganków 151, 176; do nawy połudn. 148; pałacyk opacki 186, 188; do piwnic 174, 178—179.
Modlnica, główne 126; do kapl. 126; zakrystyi 128.
Morawica, kościół, główne 197, 199, 200; plebania 201, 203
Oświęcim, kość. podominikański, boczne 401.
Raciborowice, główne 225, 227; do kruchty 229.
Ruszcza, boczne 240.
Rybna, główne 253.
Witkowice 258.
Zwierzyniec; Kość. ś. Salwatora, główne 279, 280, 284. — Kość. Norbertanek, główne 292, 293, 294, 299; południowe 295; do klasztoru żeńskiego, główne 304.
Wekrce = może Węgrzce (?) 232.
Wela zob. Welony.
na Welempolu, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Welony
Bielany 45.
Niedźwiedź, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Tarnów, Muzeum dyec. zob. Niedźwiedź.
Zwierzyniec, klasztor Norbertanek 314.
Wenanty O. kameduła, malarz 8 (1624—1625), 29.
Wenczeslaua, wdowa po Jakóbie, sędzi sandom. 236 (1373, 1388).
Wenecya 190, 191.
Drukarnie 190, 191; drukarze weneccy zob. Jenson Mikołaj i Lichtenstein.
Szklane wyroby 413.
Świecznik wenecki 129.
Wenrich Peschco 216 (ok. 1389).
Wentylator piwnic w Branicach 66.
Wenus rzb. 313.
Weranda plebanii w Morawicy 202.
Weronika ś. rzb. 259.
Weryha Darowski zob. Darowski.
Werzinek de Garlica Jan 88 (1397—1429, 1400).
Werzing Janus (Jaśko) zob. Werzinek.
Werzing Miczko z Garlicy, ojciec poprzedniego 88.
Werzingi Hanus zob. Werzinek.
Wesoła, przedmieście krak. 52.
z Wespilów Hercokowa Anna, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1842).
Westerholz Wessel, 321 (1645).
Węgry 108, 116 (nota).
Grupa węgierska epoki bronzowej 265.
Król węgierski zob. Władysław ś.
Obraz z Węgier w kość. WW. Świętych, dziś może w Liszkach 116 (i nota).
Węgrzce 1, 99, 103, 256.
Dziedzice 256.
Groby przedhistoryczne 256.
Mogiła Józefa Józefowskiego, kapitana 256 (1831).
Wykopaliska, dziś w Akad. Umiej. i Gab. archeol. Uniw. Jag. w Krakowie 256.
Wękrcze, średn. = Węgrzce 256.
Wężowa Góra zob. Góra Wężowa.
Wężyk Jakób (Vanszik) z Giebułtowa 90 (1448); dzieci jego 90 (1473).
Wężyk Jan, opat mogilski, biskup poznański, arcyb. gnieźn. 134, 141 (1613—1624), 144, 171, 173 (1638); dokument jego 134.
Wężykowska (?) część Bielan 365.
Wiadrowski Jacek, nagr. na Zwierzyńcu 286 (1846).
Wiara katolicka, sztych z XVIII w. 49.
Wicescholastyk zob. Scholastycy.
Widoki
Bielan, Brosciusa i Gorczyna 6 (1670), 9 (1670); na obrazie Brygierskiego 9, 21 (1655).
Kościelnik 113.
Krakowa, na obrazie Brygierskiego na Bielanach (1655); w obrazach ściennych Stachowicza w Rząsce, dawne 254; według litografii Stachowicza 120, 121; Visschera de Jonghe 119, 121, 213, 381; wogóle, Krakowa i Wawelu 328, 381, 383, 384, 394, 395, 397.

Łobzowa, Visschera de Jonghe 119, 121, 213, 381; Dietricha i Richtera 118; według litografii Stachowicza 120, 121; według rysunku Głowackiego 121.
Mogiła, klasztoru na płaskorzeźbie nieistn. 174; na obrazie 188.
Morawicy, plebanii 201.
Ochodzy, u Wodzickich 264.
Ruszczy, w zbiorze Pawlikowskich 236.
Rzymu, Piranesego, w Mogile 190
Tyńca, na obrazie Brygierskiego na Bielanach 21.
Warszawy w sztychu Hertla w Bielanach 49 (1739).
Wawelu, por. wyżej Krakowa.
Wiec ad Szremawam 236 (1222).
Wieczerza Pańska obr. 57, 138, 209, 333—334, 407; rzb. 116, 170.
Wiedeń 134, 365—366, 371, 373, 401, 413, 425, 429.
Archiwum ministerstwa wojny i archiwum wojskowego komitetu inżynieryi, w nich plany Wawelu 425.
Koło polskie 429.
Komisya centralna konserwatorska zob. Konserwatorskie urzędy.
Ministerstwo oświaty 370, 407, 429.
Ministerstwo rolnictwa 414
Ministerstwo sprawiedliwości 371, 373.
Restauracye obrazów 371.
Wiedeńska wyprawa Sobieskiego w 1683 r. 8, 134, 365—366; por. Sobieski.
Wieliczka 369, 399, 411, 415, 426, 430.
Kościół ś. Sebastyana 415, 426, 430; w. olt. ś. Trójcy 426; organki i obraz M. Boskiej w bocznym ołtarzu 426
Powiat wielicki 369, 411.
Róg wielicki 430.
Saliny i kasa bracka 430.
z Wielkiego Ujeźdzca Giebułtowska Barbara zob. Giebułtowska.
Wielkopolska droga przez Prądnik 212.
Wielkorządca krakowski 120 (1736).
Wielkorządowe lustracye zamku na Wawelu 395, 425.
Wielopolski Karol, margrabia myszkowski 102.
z Wielopolskich Wodzicka Ludwika, żona Eliasza, zob. Wodzicka.
Wielowiejscy 260 (XVIII w.).
Wielowiejska Anna 123 (ok. 1811).
Wielowieyski Nepomucen, prowincyał Reformatów (prowincyi N. P. Maryi anielskiej), nagr. 166 (1802).
Wieniawa herb 124, 225, 226, 227, 228, 230, 417.
Wierzbianta, Wierzbięta zob. Wirzbięta.
z Wierzbna Henryk zob. Henryk.
Wierzynek por. Werzinek, Werzing, Werzingi, Wirzing, Verzinek.
Wierzynek Jan (Jaśko) z Garlicy, syn Miczka 88 (1397 -1429), 1400).
Wierzynek Mikołaj, podstoli sandomierski 85 (1355).
Wierzynek Mikołaj z Garlic (Miczko) 88.
Wierzynek Mikołaj, syn Miczka 88 (1400).
Wierzynek Mikołaj 88 (1444, 1449, 1477).
Wierzynek Tomasz, syn Miczka 88 (1400).
Wierzynkowa herb 88 (nota); zob. też Łagoda.
Wierzynkowie Garliccy 88 (nota).
Wierzynków Garlica 88.
Wiesiewicz Bartłomiej, dr. fil., pleban w Bolechowicach, nagr. w Bolechowicach 53 (1693), 55, 60.
Wieża
Biecz, ratuszowa 410, 412.
Bielany 8, 10, 12, 15, 16, 18, 19, 23, 50; zegarowa 8, 16, 18.
Bolechowice 54, 55.
Czchów, kośc. paraf., dawna 413.
Dębno pod Wojniczem 408.
Kraków. Katedra og. 417; wieżyczka schodowa u półn. szczytu nawy poprz. 384; srebrnych dzwonów 373, 379, 380 - 381, 386; zegarowa 384, 385, 389; Zygmuntowska 378, 382—383, 391. — Kościół P. Maryi w Rynku gł., wieże obie 360; wieża niższa 360—362; wieża wyższa zob. osobno Wieża Maryacka. — Wieża ratuszowa 360, 361.
Libusza 426.
Liszki 116.
Łobzów, stara, nieistn. 119.
Łomża, kośc. farny 359.
Mogiła, kośc. klasztorny, nieokreślone bliżej 143, 144 (por. Sygnatura).
Pleszów 207.
Prądnik biały, dworzec biskupi 215, 367.
Ruszcza, kościół 238, 240, 241, 242, 244, 250.
Rybna 252.
Rzemień, strażnicza zamkowa 428.
Środa, kośc. P. Maryi 359.
Tarnów, ratusz 420, 422.
Warszawa, Nowe miasto, kośc. P. M. 359.
Wojakowa, dzwonna 416.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora 278, 279, 280, 281, 285, 291. — Kościół Norbertanek, og. 288; dzwonna nad kruchtą północną 279, 291—292, 293—294, 299, 301, 303; zegarowa 291, 301, 302, 303, 309; wieże klasztoru 287, 290, 307, 308; dawna drewn. 287; od strony Wisły 307, 308.

Wieża Maryacka przy kośc. P. Maryi w Krakowie 355—364; cegły szklane systemu Falconiera 361, 363; chorągiewka 357; dach dawny gontowy 360; dach dzisiejszy 362, 363; drzwi strażnicy 362; dzwon 360, 361; fasada zach. 359; hełm dachu 357, 362, 363; iglica 356, 360; kaplica 357, 360; klatka schodowa 359; korona 357; koronka architektoniczna 360; okna 355, 357, 358, 359, 361, 362, 363; schody 359, 364; sklepienie krzyżowe 357, strażnica 360, 361, 362.

Wieża strażnicza (donjon) w Rzemieniu 428.

Wieżyczka sygnatury zob. Sygnatura.

z Więcborga Żebrzydowski Andrzej zob. Żebrzydowski.

z Więckowic Dorota Lipczyna 53 (1669), 61.

Wigry zob. Wygry.

Wikaryusz kośc. P. Maryi w Krakowie zob. Steczkiewicz; wiślicki, Kurnyk 235 (1529).

Wikaryusz generalny og. 132; zob. Gawroński.

Wikaryusz in spiritualibus zob. Oborski Mikołaj.

Wikaryuszów kaplica w katedrze krak. 391.

Wiktorya, przeorysza na Zwierzyńcu 288 (1399—1421).

Wiktoryn, Dominikanin, illuminator 287, 314 (1527), 367; jego kancyonał 287.

Wiktoryn z Sienna, syn Andrzeja, kasztelan małogoski 260 (1494, 1526, 1528, 1534).

Wilczansze, Wilczanse, średn. = Wyciąże 264.

Wilczekozy, herb (= Prus) 150.

Wilgefortis, święta legendarna obr. 281 (i nota), 282, 283, 284.

Wilhelm, książę austr., narzeczony Jadwigi 121 (1386).

Wilhelm, Cysters, geometra 134 (XV w.).

Wilk Piotr 116 (1686)

Wilkosz Ferdynand dr. 422.

Wilkowice (pow. bialski) 375.
  Kościół drewniany, strop dekorowany, ławki, obrazy i ołtarze, organy 375.
  Kościół nowy, przedmioty ze starego kośc. 375.

Wimmer, dyrektor fabryki dachówek, właściciel wykopalisk z Wężowej Góry 405.

Wincentego ś. klasztor we Wrocławiu 286; kościół w Pleszowie 207—211.

Wincentego Kadłubka bł. ołtarz w kośc. klaszt. w Mogile 155.

Wincenty z Beauvais (Belovacensis), autor dzieła »Speculum historiale« 190 (1483).

Winnica dawna w Balicach 3 (1541).

Wirtz, komendant Szwedów 8 (1656), 141 (1655, 1656), 186 (nota, 1656), 287 (1655).

Wirydarze klasztorne
  Mogiła 141, 173, 174, 176, 179;
  Zwierzyniec 291, 292, 303, 305, 307—308, 310.

Wirzbantha zob. Wirzbięta.

Wirzbięcina Dorota, żona stolnika 237 (1417).

Wirzbięta z Branic 64 (1360).

Wirzbięta z Branic i Ruszczy, stolnik krak., starosta sanocki 64 (1403, 1406, 1412, 1416, 1418, 1425), 125, 236 (1403, 1425), 237 (1403, 1417), 244 (1425), 245—246, epitafium w Ruszczy z 1425 r. 64, 236, 244, 245—247; płyta grobowa w Ruszczy 64, 236 (1425), 247; portret na epit. i płycie 246—247.

Wirzbięta Jan 89 (1505), 125 (1560).

Wirzbięta Piotr 246 (nota) (= Wirzbięta, stolnik krakowski ?).

Wisenega, magistra, przełożona na Zwierzyńcu 288 (1252).

Wisła, rzeka 7, 64, 78, 85, 111, 133, 144, 157, 190, 236, 248, 263, 286, 290, 291, 292, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 314, 315, 328; jej wylewy 1593 r. w lipcu 302; 1697 r. w sierpniu 302; 1813 r. w sierpniu 302; kanał do Wisły 111.

Wisław Odrowąż 140 (ok. 1220).

Wissla, średn. = Wisła 85.

Wiślica 2, 235.
  Kasztelanowie, Jan 2 (1402); Ostafiej ze Sprowy 167 (1350), 181 (1350 i nota); Rojowski Jakób 19, 35 (nota, 1703), 300 (i nota).
  Kościół 235.
  Prebendaryusz i scholastyk zob. Steczkiewicz.
  Wikaryusz, Kurnyk Mateusz 235 (1529).

Wiśnicz 18, 102, 103, 109, 376, 404, 407, 419, 420, 421, 422, 423—424.
  Zamek 376, 404, 407, 419, 420, 421, 422, 423—424; baszty 419, 423; bonty 423; brama 424; dachy 404, 422, 423; dekoracye 419; dziedziniec 423; fasada 404; flisy glazurowane 424; fragmenty architekt. 424; galerya kaplicy 423; kaplica 376, 419, 422, 423, 424; kazamaty 419, 424; kominy 423; kopuła kaplicy 419; krużganek 422; loggie 419, 423; mury zamku 423, 424; odrzwia 419; okna 422; sklepienia 419, 423; wały 424.

Wiśnicz stary zob. Stary Wiśnicz.

z Wiśnicza Dobiesław Kmita, kaszt. lubelski 103 (1470).

na Wiśniczu Lubomirski zob. Lubomirski.

Wiśniewska Maryanna z Gawlikowskich nagr. 166 (1844).

Wit, prepozyt krak. 212 (1248), 256).

Wit ś. og. 247.

Witkowice 1, 213, 216, 256—259.
Dworek 259.
Dziedzice dawni 256.
Kaplica mszalna ś. Magdaleny 257—259; dach 258; odrzwia główne 258; okna 258; ołtarze 258; rzeźby dawne 258, 259; szkarpy 257; wnętrze 258—259.
Piwnice pod dworkiem 259.
Rzeźby dawne w kaplicy 258, 259; w słupie przydrożnym 259.
Słup przydrożny i rzeźby w nim 259.
Witowice 256 (nota).
Witów 300.
Witraże:
Kraków: Katedra 379, 380, 388, 392—393, 417; w kapl. Gamrata 379; w kapl. Świętokrzyskiej 417. — Kościół B. Ciała 415. — Kośc. Dominikanów 400, 415.
Raciborowice, dawne 230.
Ruszcza z XV w. 245.
Zielonki 271—272.
Wizytator generalny Kamedułów zob. Bosello.
Wizytki, klasztor w Krakowie 90.
Wizyty dyecezyalne i klasztorne:
klasztoru na Bielanach 50.
z 1595 r. dyecezyalna, Radziwiłłowska 3, 125, 194.
z 1728 r. dyecezyalna 209.
z 1747 r. dyecezyalna, Załuskiego 197.
z 1783 r. dyecezyalna, Ptaszyńskiego 152, 205.
Wjazd Chrystusa do Jerozolimy, obr. 327.
Władysław ś., król węgierski, obr. (sceny) 20; rzb. 345; Władysława ś. kapl. w Bielanach 18, 19—20, 49.
Władysław Herman, książę polski 90.
Władysław Jagiełło 64, 142 (1418), 205 (1401) 236 (1405), 254 (1389), 265 (1399), 366 (1422), 380, 385, 390; herb 385; sarkofag 380, 390; grób na Wawelu 380.
Władysław Łokietek, król polski 115 (1325), 216 (1311), 389; pomnik na Wawelu 389.
Władysław III Warneńczyk, król polski 111 (1434), 206 (1443), 345.
Władysław IV, król polski 8, 19 (1633), 61, 121, 165, 218 (1642).
Władysław Zygmunt, syn Zygmunta III, 38 (1609).
Władysław z Gelniowa obr. 199.
Władysławowy arsenał przy ul. Grodzkiej w Krakowie 411.
Włast Piotr ze Skrzynna 276, 278 (1114 i nota), 286.
Włochy 7, 249, 283.
Gotyk włoski 398.
Kamieniarze włoscy zob. Kamieniarze.
Ogrody włoskie dawne, w Kościelnikach 111, 112; w Łobzowie 119; w Prądniku białym 213.
Obrazy włoskie 27, 209.
Pobicie gontami włoskie w Półwsiu 211.
Szkoła malarstwa włoska 190, 209; bolońska 209.
Uniwersytety boloński, padewski i rzymski 33.
Wpływy włoskie 27, 229.
Włocławski (=kujawski) kanonik zob. Skaszewski.
Włodarstwa klucza krak. akta 366.
Włodzisławski Jan, dziedzic Kościelnik 111 (1564), 263 (1564), ob. Wodzisławski.
Włócznia z Radłowa, dziś w Muz. dyec. tarn. 337.
Włyński, ksiądz, tłómacz Orzechowskiego 132 (1758).
Wniebowzięcia M. Boskiej kościół na Bielanach zob. Kościoły; ołtarz na Bielanach (główny) 8, 16, 29, 34, 39.
Wniebowzięcie M. Boskiej, obr. 29, 138, 415.
Wodziccy 111 (1849), 112, 263, 424; akta rodzinne 424; ich pałac w Krakowie i Kościelnikach zob. Pałace.
Wodzicka Konstancya z Dembińskich, kasztelanowa sądecka, dama orderu krzyża gwiazdzistego 99 (1777), 100, 111 (1773).
Wodzicka Ludwika z Wielopolskich, żona Eljasza 102 (XVIII w.).
Wodzicka hr. Teresa z Potockich 99 (i nota), 111, 112, 264.
Wodzicki Eliasz, starosta krak. i stobnicki, generał małopolski 102 (1730—1805) i nota, 111, 112, 113, 114; monogram 113, 114.
Wodzicki Piotr, kasztelan sądecki 111, 112; jego (?) portret w Kościelnikach 112 (ok. 1700).
Wodzicki Roman hr. 111 (1868).
Wodzisławski, właśc. Wolicy 263 (1581), ob. Włodzisławski.
Wojakowa 340, 416, 422.
Obrazy 340, 416, 422; w Muzeum dyec. tarn. 340—341; na miejscu 416, 422.
Wojciech ś. og. 124, 132, 275, 278, 281, 285; obr. 128, 199, 323, 331; rzb. 77; jako prymas 285; Wojciecha ś. kaplica w Modlnicy dawna 94, 124, 132—133; kościół w Modlnicy 94, 125—133; w Krośnie 412.
Wojciech zob. także Albert.
Wojciech Jastrzębiec, biskup krak. 212 (1421), 237 (1417).
Wojciechowski, architekt 403.
Wojciechowski Tadeusz, prof. Uniw. we Lwowie, konserwator 425.
Wojczyński Stanisław, nagr. 286 (1847).
Wojeński Stanisław z Brzezia, kanonik krak., sekr. król., biskup kamieniecki 19, 34 i nota, 103 (1665—1675), 104, 106, 107, 108, 109.
Wojewodowie:
bełzki 79 (1581); zob. Dorohostajski.

Wojewodowie (ciąg dalszy):
bracławski, Chomętowski 265 (1706).
gdański, Święca 347 (1308).
krakowscy, Firlej Mikołaj 3 (1595); Klemens z Ruszczy 63 (1250), 64, 236 (1241, 1250, 1251, 1252); Lubomirski Stanisław 260 (1647); Sulisław z Ruszczy 63, 236 (1241); Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
lwowski, Odrowąż Piotr 155 (1450), 167 (1450).
łęczyccy Jan 73 (1466); Ligęza Jan 216 (1369).
ruscy, Czartoryski August Aleksander 194, 197, 198 (1743), 204—205; Lubomirski Stanisław 18, 102, 111 (1634).
sandomierski, Jan z Tęczyna 194 (1438).
Wojków 212; pleban Ostrowski Mikołaj 212 (1464).
Wojnicz 222, 338, 341, 342, 424.
Archiwalia 424.
Kapa, dziś w Muz. dyec. tarn. 338.
Kasztelanowie, Lubomirski Sebastyan 7 (1596). 19, 23, 38 (1609), 44; Ossoliński Mikołaj 2 (1449); Zawisza 206 (XIV w.).
Ornat, dziś w Muz. dyec. tarn. 341—342.
ad Wojnicz Dębno zob Dębno.
Wojny Kościuszkowskie por. Kościuszko.
Wojny szwedzkie zob. Szwedzi.
Wojsk polskich kapitan zob. Dębicki Ludwik; oficer zob. Dębicki Ludwik (inny).
Wojska rosyjskie 213 (1771).
Wojskowa szkoła w Łobzowie, budynek, zob. Pałace — Łobzów.
Wojtek Oczoslo zob. Ociosło.
Wola, wieś 72.
Wola, średn. = Wolica zob. Wolica.
Wola Bolechowska zob. Bolechowice.
Wola chełmska, średn. = Wola Justowska 72, 260, 365.
de Wola chełmska Sienieński Jan i Wiktoryn 365 (1507).
Wola Diczowa zob. Wola Justowska.
Wola Justowska pod Krakowem 1. 73, 259—263, 291, 367.
Dziedzice dawni 259—260, 365.
Dziedziniec 261.
Pałac 260—263. 367; balkony i balustrada 262; fasada 262; galerye frontowe 261; hala w pałacu 263; mury dawne 261; odrzwia w piwnicy 263; okna 262; pawilony 262; piwnice 261. 263; schody zewnętrzne 261; wnętrze 263; szkarpa 262.
Rzeźby ornam. 263.
Taras 261.
Wykopaliska, dziś w Akad. Umiej. w Krakowie 73.
Zbór dyssydencki 73 (1552—1555), 261.
Wola Kmity 260 (nota, 1581).
Wola pod Kościelnikami 110, 111 (= Wolica).
Wola królowa w Łobzowie 118—119.
Wola Zacharzowa w Król. polskiem 88.
Wolfowic Betkowski zob. Betkowski.
z Woli Dobiesław 259 (1327)
Wolica 1. 263 264.
Dziedzice dawni 263.
Fosy z dawnych czasów 264.
Pałacyk dawny na Ochodzkiem 263, 264.
Park 263—264.
Wały z dawnych czasów 264.
Widok dawny w archiwum Wodzickich 264.
Wolica Strasonysz zob. Wolica.
Wolne miasto Kraków, rząd w. miasta 118, 120 (1824), 135 (1819); zob. nadto Rzeczpospolita krak. i Senat.
Wolski Mikołaj, ksiądz, Norbertanin, nagr. na Zwierzyńcu 300 (1844).
Wolski Mikołaj z Podhajec, marszałek w. kor., starosta krzepicki. rabsztyński, olsztyński, odolanowski 6, 7 (1603), 8, 16, 19, 27, 29, 30—31, 34, 37, 38, 45 (i nota). 46, 49, 50; mieszkanie na Bielanach 45 (i nota), 49; nagrobek na Bielanach 16, 19, 30—31, 50; nagrobka projekt w archiwum bielańskiem 50; płyta grobowa na Bielanach 19, 34 (1630); pomnik zob. nagrobek; portret w kościele 8, 29; szkic portretowy w refektarzu 46; testament 7.
Wolycza, średn. = Wolica 263.
Wołek zameczek w Kobiernicach, kafle, dziś w Gab. archeolog 343, 346, 349. 350, 351, 353.
Wołoska wojna w 1450 r. 155.
Wołoska wyprawa 110, 248 (1497).
Wołucki, opat mogilski, biskup kamieniecki 171 (1601—1616), 173, 193.
Woronicz Jan Paweł. biskup krak. 8, 53, 217.
Wosińska Franciszka z Pestalozzich, matka zakonnika 40 (1696).
Wosińska, nagrobek w kośc. Franciszkanów w Krakowie 41 (1644).
Wosiński Emilian, kameduła 40. 41 (ok. 1696).
Wosińskich herb 41.
Woska, restaurator obrazów 419.
Woskowy agnusek w Muz. dyec. tarn. 320.
Wota:
Mogiła, klasztor 170, 171; dawne 171.
Zwierzyniec, klasztor 313.
Wozownia spichlerza w klasztorze na Zwierzyńcu 309.
Wójtowie (por. Sołtysi):
krakowscy og. 118; Albert 118 (1312); Jaśko 115 (XIV w.).
miechowscy, Mikołaj z Karniowa 110 (1365); Spytek 110 (1365, 1388).
Wójtowskie księgi zob. Księgi.
Wrocław:
Archiwum król. 351.
Biskupi, Jan III, 349 (1292—1301); Ka-

rol Ferdynand 134 (1655), 144, 164, 171 (1650—1655).
Kanonicy, Henryk z Wierzbna 349 (1315); Zbrosław 110 (XIII w.).
Kantor wrocławski Crizan 349 (1235).
Klasztor ś. Wincentego, liber mortuorum 286.
Powiat wrocławski 350.
Wroszna (Vrosna) zob. Wrożna góra.
Wrożna góra w Bronowicach (przy Rząsce) czyli Pasternik 71, 72, 254.
Wrzodowa Góra 99; zob. Górka Kościelnicka.
Wrzody, gałąź rodu Kurozwęckich 99.
Wrzoska, średn. = Rząska 254.
Wskazówka do tory zob. Rączka.
Wszystkich Świętych kościół w Górce Kościelnickiej 99—102, 263.
Wszystkich Świętych kościół w Krakowie, zniesiony 75 (i nota), 77 (nota), 116 (nota), 209.
Wyciąże 1, 70, 264 265.
Dziedzice dawni 264—265.
Miecz bronzowy, dziś w Muz. narod. w Krakowie 265.
Wydział krajowy (por. Sejm) 376, 396, 404, 427, 430.
Wygry, erem Kamedułów 47.
Wykopaliska:
Balice pod Przemyślem 416.
Batowice 6.
Bolechowice 61.
Branice 71.
Bronowice wielkie 72.
Brzoskwinia 205.
Chełm 73, 263.
Góra Wężowa 399, 404—405.
Karniowice 109.
Karniów 110.
Kosocice 411.
Kraków 335.
Moczerady 416.
Modlnica 133.
Morawica 205.
Mydlniki 206.
Olszanica 206.
Ruszcza 252.
Węgrzce 256.
Wola Justowska 73, 263.
Wyciąże 265.
Wysowa 322.
Zastów 265.
Zielonki 276.
Zwierzyniec 318.
Wyrzbiantha zob. Wirzbięta.
Wysowa, miecz bronzowy przedhist., dziś w Muz. dyec. tarn. 322.
Wyspiański, malarz 348-349, 400.
Wystawa hist. krakowska 113 (1883).
Wystawa paryska 414.
Wysz Piotr, biskup krak. i poznański 53 (1393), 55, 237, 256 (1404).
Wythkowycze, średn. = Witkowice 256.
Wyznawcy ś. obr. 341.

Y.

Ydzikowice, średn. = Idzikowice.
Ymramko zob. Imramko
Ymramus zob. Imram.

Z.

Zabawa herb 67.
Zabiele 32, zob. Zabielski.
Zabielska Anna z Oraczowskich, żona Jana, nagr. na Bielanach 19, 32 (ok. 1700).
Zabielski Jan z Zabiela, komornik generalny i pisarz grodzki chęciński, sędzia grodzki chęciński, nagr. na Bielanach 19, 32 (1700), 33.
Zabierzów 125, 254; emfiteuta Zabierzowa zob. Szlatkowski.
Zabytki ruchome kościelne, gminne, artystyczne i przedhistoryczne, znajdujące się po zbiorach krajowych, miejskich i prywatnych *), według miejscowości.
Batowice, przedhist., dziś Gab. archeol. 6.
Berlin, Nordisches Museum, urny z Morawicy 205.
Bielany, zbiór obrazów Wolskiego, dawny 27.
Bielcza, krucyfiks romański, dziś Mdt, 321.
Bobowa, pacyfikał Jordana, dziś Mdt, 335; sukienka srebrna, dziś Mdt 337.
Bochnia, relikwiarz, dziś Mdt 335; skrzynia bracka, dziś Mdt 342.
Bolechowice, wykopaliska, dziś Akad. Um. 61.
Branice, młotek przedhist., dziś Gab. archeol. 71.
Bronowice wielkie, przedhist., dziś Gab. archeol. 72.
Bruśnik, dzwonek do mszy, dziś Mdt 320.
Brzoskwinia, wykopaliska, dziś Akad. Um. i Gab. archeol. 205.

---

*) Użyte na tem miejscu skrócenia oznaczają:
Akad. Um. = Akademia Umiejętności w Krakowie.
Arch. m. Kr. = Archiwum aktów dawnych m. Krakowa.
Bibl. Jag. = Biblioteka Jagiellońska.
Gab. archeol. = Gabinet archeologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego.
Mdt = Muzeum dyecezyalne tarnowskie.
Muz. Czart. = Muzeum Czartoryskich w Krakowie.
Muz. dyec. krak = Muzeum dyecezyalne krakowskie.
Muz. narod. = Muzeum narodowe w Sukiennicach krakowskich.

Zabytki (ciąg dalszy):
Brzozowa, ornat, dziś Mdt 341.
Cerekiew, obr., dziś Mdt 339.
Chełm, przedhist., dziś Gab. archeol. czy też Bibl. Jag 73 i Akad Um 73.
Chomranice, obr., dziś Mdt 323, 338—339.
Czarna, kielich, dziś Mdt 321
Dębno, dywany, dziś Mdt 320.
Domosławice, obr., dziś Mdt 323, 328-329, 403, 412.
Gawłuszowice, ornat, dziś Mdt 338.
Gosprzydowa, obr., dziś Mdt 323, 325.
Góra ś. Marcina, obr., dziś Mdt 324—325, 332, 402, 403.
Góra Wężowa, naczynia, dziś w Niepołomicach 399, 404-405.
Górka narodowa, krzyż drewn., dziś Arch. m. Kr. 103, 370.
Gumniska, ampułki, dziś Mdt 337.
Gwoździec, monstrancya, dziś Mdt 322.
Jarosław, dyptychy, dziś Mdt 338.
Karniowice, przedhist., dziś Akad. Um. 109.
Karniów, przedhist., dziś Akad. Um. 110.
Kasina w., obr., dziś Mdt 322—323, 402.
Kolbuszowa, szafa, dziś Mdt 342.
Kozy, sufit polichr., dziś Muz. narod. 369.
z Krakowa miseczka, dziś Mdt 338; pierścień, dziś Mdt 335.
Kraków: Akademia Umiejętności, portret Jana Kazimierza 47; wykopaliska i przedmioty przedhistoryczne z Bolechowic 61, z Brzoskwini 205, z Chełmu 73, z Karniowic 109, z Karniowa 110, z Modlnicy 133, z Morawicy 205, z Węgrzec 256, ze Zwierzyńca 318. — Archiwum aktów dawnych m. Krakowa, kafel z zamku Wołek 351, 352; dzwon z Liszek 118; krzyż przydrożny z Górki narodowej 103, 370.—Dom Matejki, krata z domu Czynciela 393. — Biblioteka Jagiell., przedhist. z Chełmu 73. — Gabinet archeolog Uniw. Jagiell., dywaniki z kośc. P. Maryi 173; kafle z Oświęcimia 343 i nast., 371; kafle z zamku Wołek 343, 346, 349, 350, 351, 353; kafle ze Zwierzyńca 314; wykopaliska i przedmioty przedhistoryczne z Batowic 6, z Branic 71, z Bronowic wielkich 72, z Chełmu 73, z Morawicy 205, z Węgrzec 256, z Zielonek 276. — Muzeum Czartoryskich, kartusz barokowy z Łobzowa 121; łyżka z Krzysztoporzyc 252. — Muzeum dyecezyalne (przyszłe), zabytki z Krzeszowa 426.—Muzeum historyczne m. Krakowa, kafle z Oświęcimia 343 i nast., 371; odlew fryzu kośc. Dominikanów 405; orzeł z kośc. B. Ciała 375. — Muzeum narodowe w Sukiennicach, dzwon z Mogiły 193; flisy glazurowane z Wiśnicza 424; kafle ze Zwierzyńca 314; majoliki z Zakrzówka 5; miecz bronzowy z Wyciąża 265; rzeźby z Woli Justowskiej 263; sufit z Kóz 369; sufit z Wilkowic 375; talerz z Wężowej góry 405. — Potocka hr. Adamowa, urny z Morawicy 205. — Stach Jan prof., strzała z Mydlnik 206.
Krużlowa, obr., dziś Mdt 330—331.
Krzeszów, zabytki, dziś Muz. dyec. krak. 426.
Krzysztoporzyce, łyżka, dziś Muz. Czart. 252.
Lubzina, ornat, dziś Mdt 341.
Lwów: Zbiory Łozińskiego, skrzynia inkrustowana z Łętowni 393. — Zbiory Pawlikowskich 236.
Łańcut, rączka do tory, dziś Mdt 342.
Łącko, obr., dziś Mdt 331—332, 333.
Łękawica, kielich, dziś Mdt 321.
Łęki, gobelin, dziś Mdt 321.
Łętownia, skrzynia inkrust., dziś w zbiorach Łozińskiego we Lwowie 393.
Marszowiec, przedhist., dziś Gab. archeol. 276.
Mielec, kapa, dziś Mdt 338
Modlnica, dziś Akad. Um 133.
Mogiła, dzwon, dziś Muz. narod. 193.
Morawica, wykopaliska przedhist., dziś Gab. archeol., Akad. Um. i u hr. Adamowej Potockiej w Krakowie 205.
Muszyna, kurdyban, dziś Mdt 322
Mydlniki, strzała, dziś u prof. Stacha w Krakowie 206.
Nawojowa, kapa, dziś Mdt 338.
Niedźwiedź, welum, dziś Mdt 337.
Niepołomice, naczynia z Wężowej Góry 399, 404—405.
Olszówka, obr., dziś Mdt 325-326.
Olpiny, zbiór dawny Rogawskiego, urny z Morawicy 205.
Oświęcim, kafle, dziś w Muzeum hist. m. Krakowa i Gab. archeol. 343 i nast., 371.
Pilzno, kapa, dziś Mdt 338; obr., dziś Mdt 323, 402; ornat, dziś Mdt 338.
Podole, ornat, dziś Mdt 341.
Porąbka Uszewska, obr., dziś Mdt 328, 403, 406; ornat, dziś Mdt 341.
Poznańskie księstwo, tabakierka, dziś Mdt 337.
Ptaszkowa, rzeźby, dziś Mdt 337.
Radłów, grot włóczni, dziś Mdt 337.
Radomyśl, kielich, dziś Mdt 321.
Rożnów, kapa, dziś Mdt 338.
Ruszcza, wykopalisko, dziś w Muz. Czart. 252.
Rzezawa, ołtarz, dziś Mdt 334—335.
Rzędzin, obr., dziś Mdt 327—328.
Rzochów, pacyfikał, dziś Mdt 342.
Sędziszów, gobelin, dziś Mdt 321.
Skrzyszów, kapa, dziś Mdt 321; ornat, dziś Mdt 321

Zabytki (ciąg dalszy):
Słupiec, obr., dziś Mdt 332, 403.
Straszęcin, ornat, dziś Mdt 341
Szczawnica, ołtarz, dziś Mdt 335—336.
Szczepanów, obr., dziś Mdt 324, 326 327, 339—340, 402, 409, 416; ornat, dziś Mdt 341.
Szczyrzyc, obr., dziś Mdt 329, 403.
Tarnów, obr. z kościoła na Burku, dziś w Mdt 325, 330; ornat z katedry w Mdt 335. — Muzeum dyecezyalne, zabytki w niem, zob. Tarnów. — Zbiory ks. Leszczyńskiego, głowa Chrystusa, dziś w Mdt 342.
Terlikówka, obr., 325, 402.
Trzęsówka, kapa, dziś Mdt 338.
Ujanowice, rzeźby, dziś Mdt 337.
Węgrzce, wykopaliska, dziś Akad. Um. i Gab. archeol. 256.
Wilkowice, sufit, dziś Muz. narod. 375
Wojakowa, obr., dziś Mdt 340—341, 416, 422.
Wojnicz, kapa, dziś Mdt 338; ornat, dziś Mdt 341, 342.
Wola Justowska zob. wyżej Chełm.
Wołek, kafle, dziś w Gab. archeol. 343, 346, 349, 350, 351, 353
Wróżna w Rząsce zob Bronowice.
Wyciąże, wykopalisko, dziś Muz. narod. 265.
Wysowa, miecz przedhist., dziś Mdt 322.
Zakrzówek, majoliki, dziś Muz. narod. 5 (nota).
Zawada, dywany, dziś Mdt 320.
Zbyszyce, laska bracka, dziś Mdt 338; obr., dziś Mdt 331, 403; ornat, dziś Mdt 341.
Zielonki, wykopaliska, dziś Gab. archeol. 276.
Zwierzyniec, wykopaliska, dziś Akad. Um. 318.
Zabytki, Towarzystwo opieki nad polskimi zabytkami 426, 428.
Zacharyasz, właśc. Garlic 88 (1274).
Zacharzowa Wola w Królestwie polskiem 88.
Zad... (nieokreślony), fragment płyty w Mogile, klasztor 183.
Zadora herb 34.
Zagorski, właśc. folwarków w Garlicy 88 (XV w).
Zagorze (= dawna Modlnica?) 124.
Zagórski Jan, dziedzic Garlicy 88 (1474).
Zagumnye, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Zajazd w Kościelnikach 113; w Prądniku białym 215.
Zając, nagr. na Wawelu 381, 391
Zajdzikowski, szklarz 400, 415.
Zakliczyn, kasa Tow. zaliczkowego 412.
Zaklika de Korzckwa, właśc. Giebułtowa 90 (1398).
Zaklika de Mydlniki, kanclerz 205 (1401).
Zakład wychowawczy żeński na Zwierzyńcu w klaszt. Norbertanek 304, por. Szkoła.
Zakon B. Ciała zob. Kanonicy regularni.
Zakonnego życia apoteoza, obr. w Mogile 188—189.
Zakonnic chór w kośc. klaszt. na Zwierzyńcu zob. Chór zakonny.
Zakonników groby w Mogile 167.
Zakrystya:
Biecz, kośc. paraf. 371
Bielany 16, 19, 24, 25, 26, 27, 30.
Bolechowice 53, 54, 55, 56, 57, 61.
Czernichów 75, 76.
Czernichówek 78.
Czulice 80, 81.
Dziekanowice 369.
Giebułtów 92.
Górka kościelnicka 99.
Kraków: Katedra 387; zakrystya wikaryuszy 391 (= kapl. ś. Małgorzaty). — Kościół B. Ciała 410.
Krosno, kośc. Franciszkanów 430.
Modlnica 126, 128, 131.
Mogiła, kośc. Cystersów 144, 151—152, 158, 173, 174, 178, 179.
Morawica 197, 198, 199; zakr. stara 198, 199.
Pleszów 207, 209
Raciborowice 222 (i nota), 224, 227.
Ruszcza 241, 242, 244, 248, 251
Rybna 253.
Zielonki 267, 268, 269, 271.
Zwierzyniec: Kościół ś. Salwatora 284. — Kośc Norbertanek 288, 290, 294, 297, 298, 300, 301, 303, 367; zakrystya zakonnic 307, 311, 314.
Zakrzówek, słup przydrożny i majoliki, obecnie w Muz. narod. krak. 5.
Załuscy, akta rodzinne 424.
Załuski Andrzej Stanisław Kostka, biskup krak., książę siewierski, proboszcz Morawicy 8, 30, 197 (1747), 198 (1755), 205; portret na Bielanach 30, 205; w Morawicy dawny 205.
Załuski Józef, biskup kijowski 8 (1758).
Załuskowski Maciej z Kaliszkowic, skarbnik sieradzki, nagr. na Bielanach 19, 35 (1737).
Zamki (budowle):
Fulsztyn 416.
Kobiernice zob. niżej Wołek.
Kraków, na Wawelu 71, 72, 89, 122, 254, 328, 365, 386, 387, 393—398, 401, 408, 418, 424—425, 427.
Krasiczyn 416.
Lipowiec, biskupi 430.
Łobzów, dawny 118, 119, 121.
Morawica, dawny 194, 195, 196, 197, 198, 201.
Niepołomice 403—404, 419; dawny 264.
Nowy Sącz 415, 426.
Ochodza, dawny 264.
Pieniny 407.
Prądnik biały, zob. Pałace.
Ruszcza, dawny 238.

Rytro 422, 430.
Rzemień 407, 428.
Rzeszów 371, 373, 419—420.
Tęczyn 194, 424.
Wiśnicz 376, 404, 407, 419, 420, 421, 422, 423—424.
Wołek 343, 346, 349, 350, 351, 353.
Zamki ślusarskie:
Tarnów, Muzeum dyec. 342.
Zielonki 273.
Zamojski, kanclerz 212 (1587).
Zamojski Jan, uczeń Stachowicza w malarstwie 128
Zanagornyky, średn. nazwa pola w Modlnicy 125.
Zanobius (Zanoby) Bernard Romanus, kamieniarz włoski 261 (1534), 367 (1533).
Zapiski poborowe w Bolechowicach 53 (1581).
Zapolska Anna, ksieni Norbertanek na Zwierzyńcu 278 (1662—1673), 287.
Zapolska Barbara zob. Zapolya.
Zapolya Barbara, królowa 121 (1512), 194.
Zapusty Pokrantky zob. Pokrantky.
Zarassi herb zob. Jastrzębiec.
Zarecka Salomea 284 (nota, 1759); zob. Zarucka.
Zarecki Piotr 284 (nota).
Zaremba 420.
z Zarogowa Mikołaj zob. Zarogowski.
Zarogowski Mikołaj, rajca krak., właśc. Chełmu i Bielan 6 (1439, 1450, 1451, 1480), 7 (1482), 72 (1480), 216 (1479), 260 (1474), 365 (1449).
Zarogowski Mikołaj (tensam?) 6 (1439).
Zarucka Salomea 284 (1759), 310.
Zarucki 294 (1705); zob. także Zarudzki i Zarecki.
Zarudzka zob. Zarucka.
Zarudzki Kazimierz 310 (1705).
Zarwechtir Tomasz, mieszczanin krak. 141 (1447).
ad Zaryte Olszówka zob. Olszówka.
Zaskrzynienie 99.
Zasadzka Agnieszka, nagr. w Mogile 166 (1829).
Zasczithow, Zasczitów, Zaszczytów = średn. Zastów.
Zastów 1, 265.
Dziedzice dawni 265.
Wykopaliska, dziś w Gab. archeolog. Uniw. Jag. 265.
Zator 222.
Dekanat 73.
Starosta zatorski zob. Lubomirski Stanisław.
z Zatora Paweł, pleban Raciborowic 222 (1463).
Zausznica z Niepołomic w Muz. narod. krak. 405 (dar Leonarda Lepszego).
Zawada pod Dębicą, dywan, dziś w Muz. dyec. tarn. 320.
a Zawassa sagitta (99) zob. Odrowąż herb.
Zawichojski kasztelan, Imram z Pleszowa 206 (1384, 1386, 1395—1402); Jordan Achacy 335 (1544).
Zawisza P., 236 (1312).
Zawisza, kasztelan wojnicki 206 (XIV w).
Zawiszów, kaplica w katedrze krak. 392.
Zawołanie zob. Proklamacya.
Zayfretowie, mieszczanie krak. 125 (1515).
Zbaraski Jerzy, książę, kasztelan krak. 43, 48 (1631); portret na Bielanach 48.
Zbaraskich herb 41, 44, 48; ornat na Bielanach 41, 42, 45.
Zbigniew z Oleśnicy zob. Oleśnicki.
Zbiory archiwalne (por. Archiwalia, Księgi, Metryki):
inwentaryzacya 373, 415.
Bielany 50.
Bolechowice 61.
Czernichów 78.
Drezno 380, 390.
Kościelniki, hr. Wodzickich 99 (i nota), 111, 112, 113.
Kraków, og. 366, 409; aktów dawnych m. Krakowa 103, 118, 126, 129, 132, 212, 215, 309, 343, 351, 352, 366, 414, 424; Brzezińskiego prof. 260, 365, 367; arch. Grona konserwatorów 417, 420; arch. kapitulne 381, 383, 409, 414; arch. klasztoru Augustyanów 414; arch. klaszt. B. Ciała 374, 409, 414, 422; arch. klaszt. Dominikanów 409, 414; arch. krajowe 414, 424; archiwa miejskie w arch. krajowem 414.
Krosno, archiwa 376.
Modlnica, dwór 132—133.
Mogiła, klasztorne 174, 179, 192, 409.
Niepołomice, archiwum w dyrekcyi domen i kościelne 393, 403, 414.
Pleszów, 211.
Prokocim zob. wyżej Kościelniki.
Szczyrzyc, klasztorne 409.
Wadowice 408, 414.
Wiedeń, arch. ministerstwa wojny, Kriegsschule i wojskowego komitetu inżynieryi 425.
Wrocław, arch. królewskie 351.
Zwierzyniec, klasztorne 314.
Zbiory biblioteczne
Bielany, klasztor 32, 49—50, 257; biblioteka Bodzenty 32, 257.
Kościelniki 112.
Kraków, bibl. Jagiellońska 73, 119, 212; bibl. kapitulna 383—384.
Lwów, bibl. uniwersytecka 138.
Mogiła, biblioteka klasztorna 133, 134, 141, 153, 176, 177, 190—192.
Sucha, bibl. hr. Branickich 425.
Tarnów, bibl. fachowa w seminaryum duchownem 319.
Zbiory kościelne zob. Skarbce.
Zbiory muzealne i kolekcye prywatne
Berlin, Nordisches Museum 205.
Bielany, dawny zbiór obrazów Wolskiego 27.

Kraków, Akademia Umiej. 47, 61, 73, 109, 110, 133, 142, 205, 256, 318, 403; dom Matejki 393; Gabinet archeologiczny Uniw. Jagiell. 6, 71, 72, 73, 173, 205, 256, 314, 343, 344, 347, 349, 351, 352, 371; Muzeum Czartoryskich 121, 193, 252, 381, 411; Muzeum dyecezyalne na Wawelu 418, 426; Muzeum historyczne m. Krakowa 343 i nast., 371. 375, 405; Muzeum narodowe w Sukiennicach 5, 193, 263, 265, 314, 356, 369, 375, 405, 413, 424.
Lwów, zbiory Wład. Łozińskiego 393; zbiory Pawlikowskich 236.
Niepołomice 399, 405.
Ołpiny, dawny zbiór Rogawskiego 205.
Tarnów, Muzeum dyecezyalne 319—342, 402—403, 406—407, 409, 412, 422, 429; dawne zbiory ks. Leszczyńskiego 342.
Zbiory Rusieckiego w arch. m. Krakowa 366.
Zbory dyssydenckie
Aleksandrowice 2.
Balice 3.
Górka kościelnicka 99.
Kraków 2, 122.
Łuczanowice 122.
Morawica 197.
Wola Justowska 73, 261.
Zborzyńska Anna, właśc. Giebułtowa 90 (1581).
Zbrosław, kanonik krak. i wrocł. 110 (ok. 1278).
Zbyszyce 331, 338, 341, 403.
Laska bracka (berło), dziś w Muz. dyec. tarn. 338.
Obraz tryptykowy, dziś w Muz. dyec. tarn. 331, 403.
Ornat, dziś w Muz. dyec. tarn. 341.
Zdjęcie z krzyża obr. 128, 323, 338—339, 422, 429.
Zdunowie bielscy i cieszyńscy 353.
Zebrzydowska Kalwarya zob. Kalwarya.
Zebrzydowska Barbara z Giebułtowa 90 (1531).
Zebrzydowski Andrzej z Więcborga, biskup krak. i książę siewierski 57, 59 (1555), 213 (1551). 382, 392, pomnik w katedrze krak. 392.
Zebrzydowski Łukasz z Giebułtowa, podsędek krak. 90 (XVI w.).
Zebrzydowskich kaplica w katedrze krak. 392.
Zegarowe tarcze i mechanizm w katedrze krak. 384.
Zegary
Bielany, kościelny 18.
Kraków, ratuszowy 360; wieży Maryackiej 363.
z Zelanki Zeleńscy 123, 124.
z Zelanki Zeleński Marcyan zob. Zeleński.
Zeleninum, średn. = Zielonki 265.
Zeleńscy 123, 124; grób w Łuczanowicach 122—123, 250.
Zeleński Marcyan z Zelanki, h. Ciołek, pomnik i grób w Łuczanowicach 122—123 (1787), 250.
Zeleński Stanisław, dyssydencki senior okręgu krak. 122 (1626, 1636).
z Zeleńskich Różycka Zofia, napis grobowy 124 (1843).
Zelonecz, Zelonek, Zelonki, Zelonky średn. = Zielonki 265.
Zesłanie Ducha ś. obr. 138.
Zesławice 90.
Zgorzelice (Görlitz) na Śląsku 350.
Herb i pieczęcie, sigillum secretum 350.
Zielascy, kamieniarze w XVII w. 36 (i nota), 52, 59, 106, 250.
Zielaski I., kamieniarz 36 (i nota).
Zielonki 1, 88, 91, 103, 213, 255, 265—276, 370.
Altarya ś. Aleksego 265, 266.
Ambona 271.
Bractwo różańcowe 269.
Chrzcielnica 94, 210, 272.
Dwór dawny (Marszowiec) 265, 276.
Dziedzice dawni 265.
Dzwonnica osobna 275.
Dzwony 275.
Kadzielnica, z łódką i łyzeczką 267, 274 (i nota).
Kapy dawne 275.
Kolumna pamiątkowa 52, 275—276; kapliczka kolumny 275.
Kościół paraf. 254, 256, 265, 266—275; absyda 271. 272; chór muzyczny 267, 268; dachy 268; drzwi bocznej kruchty 273; fasada 267; kruchta południowa 267, 268, 271, 272, 273; kruchta zachodnia 268; nawa 267, 268, 272; odrzwia połudn. 268; odrzwia z prezbiteryum do zakr. 269; parapet chóru 268; posadzka nowa 272; prezbiteryum 266, 267, 268, 269, 272; schody na chór 267; sklepienie beczkowe zakrystyi 271; sklepienie krzyżowe kościoła 269, 271; strop nad nawą 268; szkarpy 267; tęcza 267, 268, 269; wnętrze 268—269; zakrystya 267, 268, 269, 271.
Krucyfiks drewn. rokoko 272.
Lichtarze drewn. 272; bronzowe 273.
Ławki 272.
Łódka do kadzielnicy 274.
Łyżeczka do kadzielnicy 267, 274.
Manipularz 275.
Marszowiec, dwór dawny 265, 276.
Mogiła pod kolumną 276.
Nagrobki, Cieszkowskiego 272; Cołczyńskiego 272; Garyckiego 272; Gherardyniego 272; Stanisławskiego 272.
Napisy, na dzwonach 275; na na-

grobku Gherardyniego 272 (XVIII w.); na kadzielnicy i łódce 274 (1674); ołtarz gł. 271; pamiątkowy 254, 269 (1524); na zamku (data) 273 (1623); na kolumnie pamiątkowej 276 (1636).
Obrazy, dawne ścienne Radwańskiego 269; inne 271—272.
Ołtarze, główny 269, 271, 272; boczny 273.
Ornaty 274—275.
Patronat dawny kapituły krak. 266.
Plebani zob. Plebani.
Płyta grobowa nieokreślona 272 (XVII w.).
Rzeźby, kadzielnica i łódka 274; krucyfiks ołtarza bocznego 272; lichtarze bronzowe 273; ołtarza w. 271; portal połudn. 268; szafka na N. Sakrament 270; kolumna pamiątkowa 276.
Stuła 275.
Szafka na N. Sakrament 266, 269—270, 272, 273; drzwiczki 270, 272.
Szafka na oleje i drzwiczki jej 273.
Witraż 271—272.
Wykopaliska, dziś w Gab. archeol. Uniw. krak. 276.
Zamek ślusarski 273 (1623).
Zielonki kapitulne 265.
Zielonki królewskie (Idzikowice) 265.
Zjazd konserwatorów w Przemyślu 22 i 23 maja 1904 r. — 407, 415, 416, 417, 420, 421 (i nota), 427.
Złotkowski Jan, proboszcz w Raciborowicach, illuminator rękopisów 367 (XV w.).
Złotnictwo krakowskie 321.
Złotnik, Floryan 116.
Złożenie do grobu, rzeźba w Bielanach 30.
Zmartwychwstanie obr. 327; rzb. 129; haft 341.
Znaki i monogramy (por. Herby i Napisy).
Bielany, kościół Kamedułów, na kielichach 40; na monstrancyi 41; na nagrobku Zabielskich 32; na ornacie Zbaraskich 44.
Branice, lamus, na kominie litery 67, 69.
Czernichów, kamieniarski 74.
Górka kościelnicka, na ornatach 101.
Kościelniki, monogram 113.
Kraków: Katedra, kamieniarskie 417. — Kośc. Franciszkanów, nagr. Wosińskiej 41 (nota).
Liszki, dawne na obr. ś. Jana Kantego 116.
Modlnica, monogram napisu z 1622 r. 127; monogram na pomniku St. Kucharskiego 130.
Mogiła, kościół Cystersów, na retabulach ołtarzy w transepcie 155; na kracie kapl. Żółtowskich 169; na guzach relikwiarza 170; na tarczach żeber w bibl. I p. 177; w napisie bibl. I p. 178; wyciski na oprawach książek 192.
Prądnik dominikański, monogram na bramie 221.
Raciborowice, na obrazie z 1526 r. w zaplecku ambony 229; na kielichu (heraldyczny) 235.
Ruszcza, w napisie na dzwonie 252; na zwornikach sklepienia 243.
Wężowa Góra, marka konwisarza na talerzu 405.
Zielonki, na zamku ślusarskim, data i litery 273.
Zwierzyniec, kościół Norbertanek, monogram na drzwiach zakrystyi 297; znaki na lichtarzach i pucharze 313.
Zofia ś. obr. 284, 325, 329; Zofii ś. córki obr. 284, 325, 329; kaplice w kościele Cystersów w Mogile 143, 144.
Zofia, królowa polska 378, 381, 385, 390; jej herby 381, 385; kaplica w katedrze krak. 378, 381, 384—385, 390.
Zofia, córka Bonara Seweryna 3 (XVI w).
Zofia, córka Seyfrida Betmana 3 (1518).
Zontak, malarz zob. Sonntag.
Zubrzycki Jan dr., architekt 355 i nast., 425.
Zuinger Teodor, druk z XVI w. 50.
Zulicz, średn. = Czulice zob. Czulice.
de Zulicz Imramus zob. Imram.
Zur Jakób, murarz krak. 266 (1533).
Zverincia, Zwerincia, Zwerinczia, Zwerinec, średn. = Zwierzyniec 276.
Zwiastowanie obr. 29, 325, 326; rzb. 106, 288; na pieczęci 288; haft 341.
Zwierciadlane sklepienie w Kościelnikach 112.
Zwierzyniec, przedmieście i wieś pod Krakowem 6, 7, 72, 85, 88, 111, 115, 124, 129, 206, 211, 259, 276—318, 366, 367. Por. Półwsie.
Akta i archiwalia klasztorne 287, 288, 314.
Ambona w kośc. Norbertanek 297—298; w kośc. ś. Salwatora w tęczy 281, 298; druga zewnątrz kościoła 281.
Ampułki w klasztorze 312.
Antependyum w klasztorze 314.
Archiwalia klasztorne 287, 288, 314.
Archiwum klasztorne 314.
Balustrada, dziedziniec szkolny w klasztorze 305.
Baszty klasztorne 290, 291, 301, 306.
Boazerye w zakrystyi kośc. Norbertanek 290, 298.
Bractwo ś. Anny 288 (1592, 1595).
Brama klasztorna pod wieżą zegarową 291, 301, 302, 314; rzeźby w niej 301—302.
Chór zakonny w kośc. Norbertanek 292, 295, 299, 300, 301, 307, 309, 311, 313, 314.
Chrzcielnica w kośc. klaszt. 299.
Cmentarz przy kośc. ś. Salwatora 286;

nagrobki zob. Nagrobki; grób Darowskiego i Piotrowskiego 286.
Działa dawne w klasztorze 287.
Dziedzice dawni 276—277.
Dziedzińce klasztorne zob. Dziedziniec.
Dworzyszcze dawne obronne 286.
Epitafia zob. Nagrobki.
Fotele z klęcznikami w kośc. klaszt. 299.
Forty kopca na Sikorniku 317, 318.
Freski w dziedzińcu środkowym, klasztor 306.
Gontyna pogańska dawna 278.
Góra ś. Bronisławy na Sikorniku 317, 318; zob. niżej Kaplica ś. Bronisławy.
Graduały w klasztorze 314.
Groby przy kośc. ś. Salwatora 286.
Kafle, dziś w Muz. narod. i Gab. archeol. w Krakowie 314.
Kancyonały klasztorne 314; ks. Wiktoryna Dominikanina 287.
Kanoników domy 366.
Kapitularz klasztorny 307, 310, 311, 314.
Kaplica ś. Bronisławy na Sikorniku 288 (nota), 310, 317—318; obrazy 288, 310, 317 (nota); pustelnia 317.
Kaplica dawna na Sikorniku 288, 310, 317; dawne obrazy ścienne 317; obrazy z kaplicy 288. 310, 317.
Kaplica dawna ś. Wojciecha 278.
Karczmy dawne z 1254 r. 277.
Kielichy w kośc. klasztornym 311—312.
Klasztor dawny przy kośc. ś. Salwatora 278, 287.
Klasztor męski dawny 286, 287, 301, 303.
Klasztor Norbertanek 6, 7, 85, 88, 115, 124, 211, 259, 276, 278, 285, 286—288, 290, 301-315, 367; ampułki 312; archiwum 314; balustrada 305; baszty i bastyony 290, 291, 301, 306; blanki 290, 304; brama pod wieżą zob. wyżej; cele 287, 307, 308; chór zakonny zob. wyżej; dachy 305; dormitarze 287; drzwi klasztoru i kościoła zob. Drzwi; działa dawne 287; dziedzińce zob. Dziedzińce; fasady pojedynczych budynków zob. Fasada; furta 287, 291, 304, 306; furta dawna 307; ganek dziedzińca szkolnego 305; ganek spichlerza 309; kapitularz 307, 310, 311, 314; kielichy 311—312; klatka schodów głównych 308; klatka probostwa 303, klaustrum 287; klauzura 287, 291, 292, 307; korytarze zob. Korytarze; korytarze dolne zob. wyżej dormitarze; krata oratoryum 301; krata do chóru 311; krzyże zob. Krzyże; księgi zob. Księgi; kuchnie 287, 307, 308; latryna dawna 305; ławy 311; łazienki 307; młyn zob. niżej; monstr. 312; moździerze dawne 287; mury obwodowe i fortyfikacyjne 287, 290, 292, 301, 305, 306, 307; nowicyat konwersek 307; obrazy zob. Obrazy; odrzwia furty 308; odrzwia przeoratu 303; ogrody zob niżej; okna zob. Okna; ołtarz w chórze zakonnic 311, 313; opaci 286 - 287; opactwo dawne 301; oratoryum 295, 299, 301, 307, 308; ornaty 314; pacyfikał 312; parapet chóru zakonnic 295, 299, 300, 313; pieczęcie 288; piekarnie 287, 291, 304, 305; piwnice 304, 308; plebania 291, 303, 304; pokoje gościnne 307; polichromia zob. Polichromia; portrety zob. Portrety; pralnie 291, 305, 307; przeorat 291, 301, 303; przywileje dawne 286; puszka na komunikanty 312; refektarz 303, 308, 309, 310, 311, 317; relikwiarze zob. Relikwiarze; rozmownice 291, 304, 308; rzeźby zob. Rzeźby; sale 306, 307, schody zob. Schody; siarkownie 305; sklepienia zob. Sklepienie; sklepy 304; składy 304, 307, 308; skrzynia wyprawowa 311; spichlerz zob. niżej; strzelnice 290, 301, 303, 305, 306, 307, 308; studnia 292; szkoła 288, 291, 304 - 305, 306; szpitalik dla służby 307; trumienki na relikwie 312, 313; wejście główne 304; welony 314; wieże zob. Wieża; wirydarze 291, 292, 303, 305, 307—308, 310; zakrystya zakonnic 307, 311, 314.
Klaustrum 287.
Klauzura klasztorna 287, 291, 292, 307.
Klęczniki w kośc. Norbertanek 299.
Kociołek do aspersyi w zakr. kośc. Norbertanek 301.
Komoda w zakr. kośc. klaszt. 298.
Korytarze klasztorne zob. Korytarze.
Kościół klasztorny Norbertanek 129, 279, 286 301, 304, 305, 306, 307, 316; absyda 297; ambona 297—298; cegła zob. Cegła; chór zakonny zob. wyżej; chór muzyczny 297, 299; chrzcielnica 299; dach wieży dzwonnej 294; dach kościoła 292; drzwi zob. Drzwi; dzwonnica zob. niżej wieża dzwonna; fotele z klęcznikami 299; galerya muzyczna 297, 299; hełm zob. Hełm; klęczniki 299; krata zob. wyżej Klasztor; kropielnice 299, 300; kruchta południ. 294, 295, 297, 300; kruchta pod wieżą dzwonną 279, 288, 290, 292, 294, 299; lavabo 288, 298; ławki zob. niżej; medaliony ze świętymi 297; menza w ołt. 299; nagrobki zob. Nagrobki; napisy zob. Napisy; nawa 291, 292, 293 (i nota), 294, 295, 296, 299, 300, 303; obrazy zob. Obrazy; odrzwia zob. Odrzwia; okna zob. Okna; ołtarze zob. Ołtarze; oratoryum zob. wyżej Klasztor; organy 299; parapet chóru zakon-

Zwierzyniec (ciąg dalszy)
nic zob. wyżej Klasztor; polichromia zob. Polichromia; portal północny z XIII w. 294—295; portal południowy 295; portrety zob. Portrety; posadzka 293 (nota); prezbiteryum 288, 291, 192, 293 (nota), 294, 295, 297, 299, 300, 301, 303; relikwiarze zob. Relikwiarze; rzeźby, schody zob. Rzeźby, Schody; sień przed zakrystyą 288, 367; sklepienie zob. Sklepienie; stiuki 297; sufit drewn. dawny 293 (nota); sygnatura 293; szafy intarsyowane w zakr. 290, 298; szczyty 292; szkarpy zob. Szkarpy; tabernakulum 297; tęcza 290, 297; wejście główne 292, 293, 294, 299; wejście południowe 295; wejście do klasztoru 304; wieże zob. Wieża; wirydarze 291, 292, 303, 305, 307-308, 310; zakrystya główna 288, 290, 294, 297, 298, 300, 301, 303, 367; zakrystya zakonnic 307, 311, 314; znaki i monogramy zob. Znaki; zwornik w kruchcie półn. 294; zwornik portalu połudn. 295.
Kościół klasztorny (dawny) 288.
Kościół dawny drewn. w miejscu kośc. ś. Salwatora 278.
Kościół ś. Małgorzaty 276 (nota), 288 (nota), 315—317; dach, kopuła, latarnia kopuły 315; menzy 315; napisy zob. Napisy; obrazy 316—317; okna 315; ołtarz główny 315, 316; ołtarze boczne 315; portrety fikcyjne 317; wnętrze 315.
Kościół ś. Salwatora 72, 206, 211, 259, 276 (i nota), 277—286, 287, 291, 294, 298, 315; ambony zob. wyżej; dach 279; fasada 278, 281, 284; hełm wieży 279; konsole ciosowe 280; kruchta pod wieżą 280, 281; krucyfiks dawny z Moraw zob. Wilgefortis; nagrobki zob. Nagrobki; napisy zob. Napisy; nawa 278, 279, 280, 281, 284, 285; obrazy zob. Obrazy; odrzwia główne 279; odrzwia z kruchty do kościoła 280; odrzwia zamurowane 280; okna 279; ołtarze 281; parapet ambony zewnętrznej 281; portal główny 279, 294; prezbiteryum 278, 279, 280, 281, 285; rzeźby 279, 280, 281; schody na wieżę 279, 281; sklepienie zob. Sklepienie; sygnatura 279; szkarpy 278, 279, 284; tęcza 280, 281; wejście główne 279, 280, 284; wieża 278, 279, 280, 281, 285, 291; wnętrze 280—281, zakrystya 284; zwornik rzeźbiony 280.
Krata w kośc. klasztornym 301, 311.
Krethchowek, karczma dawna 277.
Kropielnice w kośc. klasztornym 299, 300.
Krucyfiks z Moraw i legendy o nim 277, 282—284 (obraz).
Krzyże w klasztorze 310, 312.
Ksienie Norbertanek zob. Ksienie.
Księgi w klasztorze zob. Księgi.
Lavabo w kośc. klasztornym 288, 298.
Lichtarze w klasztorze 313.
Ławki z kośc. Norbertanek, dziś w Modlnicy 129; w klasztorze 311.
Młyn dzisiejszy 290, 291, 303, 309; fasada 303; strzelnice 303.
Młynówka 288, 291, 314.
Młyny dawne klasztorne, 277, 288.
Monstrancye w klasztorze 312.
Moździerze dawne w klasztorze 287.
Mury klasztorne 287, 290, 292, 301, 305, 306, 307.
Nagrobki w kościołach i na cmentarzu zob. Nagrobki.
Napisy zob. Napisy.
Norbertanie zob. Norbertanie.
Norbertanki 6, 85, 129, 206, 277, 285.
Nowicyat konwersek 307.
Obrazy w kościołach zob. Obrazy.
Odrzwia zob. Odrzwia.
Ogrody klasztorne 290, 291, 292, 315.
Okucie skrzyń w klasztorze 311.
Ołtarze zob. Ołtarze.
Opaci zwierzynieccy 286—287; zob. Preiectus i Walter.
Opactwo dawne 286, 301.
Opactwo, dom w klasztorze 301.
Oratoryum klasztorne 295, 299, 301, 307, 308.
Organy w kośc. Norbertanek 299.
Ornaty w klasztorze 314.
Ostrigonka, karczma dawna 277.
Pacyfikał w klasztorze 312.
Pieczęci klasztorne, odbitki 288.
Plebania 291, 303, 304.
Polichromia zob. Polichromia.
Portale zob. Portale.
Portrety zob. Portrety.
Prepozyci zob. Plebani, prepozyci i proboszczowie.
Probostwo zob. wyżej Plebania.
Przeorat w klasztorze 291, 301, 303.
Przeorowie zob. Przeorowie i prepozyci klasztorów.
Przeorysze zob. Ksienie, Przeorysze.
Przywileje klasztorne dawne 286.
Puchar srebrny w klasztorze 313.
Puszki na komunikanty w klasztorze 312.
Ramy tablicy pamiątkowej w kośc. ś. Salwatora 284; obrazu ś. Bronisławy w klasztorze 310.
Relikwiarze zob. Relikwiarze.
Rzeźby zob. Rzeźby.
Sikornik góra 277, 290, 310, 317—318; zob. wyżej Kaplica.
Sklepy klasztorne 304.
Składy klasztorne 291, 304, 307, 308.
Skrzynia wyprawowa w klasztorze 311.
Spichlerz dawny klasztorny 290, 303, 309; dach, ganek, komory, okna, schody i wozownia 309.
Stalle w chórze zakonnic 311.

Stoły i ławy w refektarzu klasztornym 311.
Szafy w zakrystyi kośc. Norbertanek 290, 298.
Szkoła klasztorna 288, 291, 304—305, 306; blanki, fasada, napis i okna 304—305.
Szpital klasztorny dla służby 307.
Tabernakulum w kośc. klasztornym 297.
Taca w klasztorze 312.
Trumienki na relikwie 312, 313.
Uzbrojenie dawne klasztoru 287.
Welony w klasztorze 314.
Wieże klasztorne i kościołów zob. Wieże.
Wilgefortis ś. zob Wilgefortis.
Wirydarze klasztorne zob. wyżej Klasztor.
Wota w klasztorze 313.
Wykopaliska, dziś w zbiorach Akad. Umiej. w Krakowie 318.
Zakład wychowawczy żeński w klasztorze 304; por. wyżej Szkoła.
Zakonny chór zob. wyżej Chór zakonny.
Zwierzyniec królewski zob. niżej Zwierzyniec.
Zworniki, w kośc. ś. Salwatora 280; w kośc. Norbertanek 294, 295.
Żabokruk, miejsce na Zwierzyńcu 366.
Zwierzyniec w Kościelnikach 111.
Zwierzyniec królewski na Zwierzyńcu 276 (nota), 366.
Zworniki (ważniejsze):
Garlica murowana, w bramie rzeźbiony 90.
Kraków, katedra, w kapl. ś. Małgorzaty, rzeźbione 391; wieża Maryacka 357.
Mogiła, kościół Cystersów, w nawach bocznych, rzeźbione 149, 150—151.
Raciborowice, w prezbit. i w kruchcie, rzeźbione 227.
Ruszcza, w prezbit., malowane 242; w nawie bocznej rzeźbione 243.
Zwierzyniec: Kośc. ś. Salwatora, nad portalem gł., rzeźbiony 280. — Kośc. Norbertanek. rzeźbiony w kruchcie północnej 294; w kruchcie południowej, portal 295.
Zwyerzynyeczs, średn = Zwierzyniec 276.
Zyblikiewicz Mikołaj, marszałek krajowy 397 (1880).
Zyelonki capitularis 265.
Zyelonki regis 265.
Zygmunt ś. obr. 412.
Zygmunt I, Stary, król polski 3 (1535), 72 (1522), 118 (1507), 121 (1512), 134, 178, 185, 194 (1512, 1518), 287 (1528); medalion portretowy w Krakowie w Rynku I. 42 dawny 185; medalion portretowy w Mogile 185.
Zygmunt August, król polski 3 (1553), 115 (1565); wesele jego 3.
Zygmunt III Waza 3 (1592), 38 (1609), 93 (1604), 119 (1618), 121 (1605), 156, 161. 164, 285 (1622); na dawnym obrazie w Mogile 156: pogrzeb jego 121 (1633)
Zygmuntowska kaplica w katedrze na Wawelu 261, 263, 392, 410, 417.
Zygmuntowska wieża na Wawelu 378, 382—383, 391.
Zygmuntowski orzeł, rzb. 178; zresztą zob. Herby i Orzeł.

Ż.

Żabi młyn dawny w Prądniku 217 (1464), 366.
Żabka Stanisław, pleban Szczepanowa, portret na obrazie w Muz. dyec. tarn. 324.
Żabno, powiat 424.
Żabokruk 366.
Żarnowski kasztelan zob. Branicki Jan.
Żarnowski starosta, Tęczyński Jan Magnus 48 (1637).
Żebrawski Teofil 228.
Żegocic Grzegorz, właśc. Balic 2 (1286), 2 5 (1286).
Żegota, comes 194 (1238).
Żegota z Czernichowa Obrycht 73 (1454).
Żegota z Morawicy, chorąży krak. 194 (1331).
Żelazne okucie zob. Okucie.
Żeleńscy, Żeleński zob. Zeleńscy, Zeleński.
Żmigród 376.
Żołdani, urzędnik budownictwa miejsk. w Krakowie 427.
Żółtowski Stefan, rycerz 155 (1621, 1650). 157, 165—166. 169; nagrobek w Mogile 165—166 (1653), grób w Mogile 157.
Żółtowskich kaplica w Mogile zob. Kaplice.
Żukow, majętność Czartoryskich 198.
Żupnik krakowski, Schwarz Paweł 88 (XV w.).
Żwaniec, obóz i walki 108 (1653).
Żydowski, chorążyc krak. 366 (1722).
Żywiec (powiat) og. 422.

SPIS ILLUSTRACYI I TABLIC.

ILLUSTRACYE.

Powiat krakowski.

str.

Fig. 1. Balice. Fragment w murze piwnicy pałacu 3
» 2. — — Stare piwnice pod pałacem, rzut poziomy . . . 4
» 3. Batowice. Słup przydrożny 5
» 4. Kraków. Majolika z Muzeum Narodowego, pochodzacą z Zakrzówka . 5
» 5. Bielany. Widok klasztoru z XVII w. 9
» 6. — — Elewacya fasady kościoła 10
» 7. — — Rzut poziomy kościoła 11
» 8. — — Przekrój poprzeczny kościoła 12
» 9. — — Przekrój podłużny kościoła 13
» 10. — — Widok fotogr. fasady kościoła 14
» 11. — — Okno dolne w fasadzie wieży 15
» 12. — — Wnętrze nawy kościoła z widokiem na ołtarz 17
» 13. — — Plan schematyczny rozkładu kaplic i attynencyi oraz umieszczenia epitafiów i napisów w kościele bielańskim 19
» 14. — — Obraz Brygierskiego »Chrzest Chrystusa« z r. 1655, z widokiem Bielan, Krakowa i Tyńca 21
» 15. — — Kaplica ś. Sebastyana. Podniebie kopuły 22
» 16. — — Kaplica ś, Krzyża. Narożnik górnej części ścian . . . 24
» 17. — — Szafy i boazerye w zakrystyi 25
» 18. — — Malowanie ścian kaplicy ś. Józefa 26
» 19. — — Lawaterz obok zakrystyi 27
» 20. — — Chrystus w studni. Obraz z XVI w. 28
» 21. — — Rzeźba w ołtarzu kaplicy Czartoryskich 30
» 22. — — Epitafium Mikołala Wolskiego 31
» 23. — — Napis z przywilejem odpustowym z r. 1610 36
» 24. — — Kielich z XVII w. 40
» 25. — — Ornat Zbaraskich 42
» 26. — — Ornat haftowany z XVII w. 43
» 27. — — Ornat Lubomirskich z XVII w. 44
» 28. — — Uliczka między kościołem a eremem 46
» 29. — — Oprawa książki z XVI w. 50
» 30. — — Kolumna przed wjazdem do klasztoru 51
» 31. — — Szczegół do fig. poprzedniej 52
» 32. — — Plan sytuacyjny kamieniołomu 52
» 33. Bolechowice. Widok zewnętrzny prezbiteryum 54
» 34. — — Rzut poziomy kościoła 55
» 35. — — Wejście z prezbiteryum kościoła do zakrystyi 56
» 36. — — Okrój węgaru drzwi do zakrystyi 56
» 37. — — Przekrój pionowy zakrystyi, po linii A—B rzutu poziomego 57
» 38. — — Okrój żebra w zakrystyi 57
» 39. — — Przekrój do figury 40 57
» 40. — — Spływ nóżek żeber w zakrystyi 57
» 41. — — Obraz Trycyusza w wielkim ołtarzu kościoła 58

str

Fig. 42. Boleń. Słup przydrożny 62
» 43. — — Szczegół figury poprzedniej . . . 62
» 44. Branice. Widok lamusa dworskiego z XVI w. . . . 64
» 45. — — Rzut poziomy piwnic, parteru i I piętra lamusa . . . 65
» 46. — — Okno parterowe lamusa 66
» 47. — — Okrój węgaru okna I piętra lamusa 66
» 48. — — Szczegół attyki lamusa 67
» 49. — — System ozdoby sgraffitowej lamusa 67
» 50. — — Kominek na I piętrze lamusa 68
» 51. — — Górna część obramienia drzwi na I piętrze w lamusie . 69
» 52. — — Kołatka drzwi lamusa 70
» 53. — — Szczegóły okucia drzwi żelaznych lamusa 70
» 54. — — Posąg przydrożny 70
» 55. Czernichów. Rzut poziomy kościoła 74
» 56. — — Okrój cokołu kościoła 74
» 57. Czulice. Elewacya boczna kościoła 79
» 58. — — Rzut poziomy kościoła 80
» 59. — — Przekrój podłużny kościoła 81
» 60. — — Przekrój poprzeczny kościoła 82
» 61. — — Portal południowy kościoła 83
» 62. — — Odrzwia wejścia z kościoła do zakrystyi 83
» 63. — — Obramienie okienne kościoła 84
» 64. — — Obraz średniowieczny trzech śś. Janów 84
» 65. Dąbie. Figura czyli słup pamiątkowy 85
» 66 — — Planik sytuacyjny słupa pamiątkowego przy forcie 86
» 67. Dziekanowice. Plan sytuacyjny kopca pamiątkowego 87
» 68. Garlica murowana. Rzut poziomy parteru i I piętra lamusa 89
» 69. Giebułtów. Portal główny zachodni kościoła 91
» 70. — — Wejście południowe do kościoła 92
» 71. — — Płyta grobowa z r. 1477 (według Łepkowskiego »Monumenta Epigraphica«) 95
» 72. Karniowice. Kaplica z XVII w. w ogrodzie dworskim 104
» 73. — — Rzut poziomy kaplicy 104
» 74. — — Szczegóły odrzwi kaplicy (Przekrój węgaru i przekrój kamzamsu) 105
» 75. — — Antependyum marmurowe kaplicy dworskiej 105
» 76 Kościelniki. Wnętrze saloniku z XVIII w. 113
» 77. — — Pomnik pobytu króla Stan. Augusta w r. 1781, razem fontanna ogrodowa 114
» 78. Łobzów. Widok pałacu na miedziorycie z widokiem Krakowa Visschera de Jonghe z początku XVII w. 119
» 79. — — Widok ruin pałacu, według litografii M. Stachowicza z pierwszej ćwierci XIX w. 120
» 80. — — Widok pałacu według rysunku Głowackiego, ze zbioru: »Widoki Krakowa i okolic« 121
» 81. Łuczanowice. Część cmentarza aryańskiego 122
» 82. Modlnica. Nadproże głównego wejścia do kościoła (Zdjęcie p. Jana Sas Zubrzyckiego) 126
» 83. — — Nadproże odrzwi wejścia z prezbiteryum do zakrystyi . 126
» 84. — — Tabernakulum marmurowe na bocznym ołtarzu kościoła . 128
» 85. Mogiła. Widok kościoła parafialnego 136
» 86. — — Widok portalu drewnianego kościoła parafialnego . 136
» 87. — — Widok słupa drewnianego w kościele parafialnym . 137
» 88. — — Chrzcielnica drewniana kościoła parafialnego . . . 138
» 89. — — Kołatka i rozeta okucia drzwi kościoła parafialnego . . 139
» 90. — — Pieczęć klasztorna z XIII w. 142
» 91. — — Pieczęć klasztorna z XIV w. 142
» 92. — — Pieczęć klasztorna z XV w. 143
» 93. — Pieczęć opata Mikołaja z XIV w. . . . . . , . 143
» 94. — — Plan sytuacyjny klasztoru i kościoła Cystersów . . . 145
» 95. — — Widok kościoła klasztornego od południowego wschodu, od strony opactwa 146
» 96. — — Widok kościoła klasztornego od wschodu 148
» 97. — — Widok wnętrza nawy bocznej kościoła klasztornego . . . 149
» 98. — — Wiązka filaru pośredniego nawy bocznej kościoła klasztornego . 150

st

Fig. 99. Mogiła. Rzeźbiony zwornik sklepienia nawy bocznej kościoła klasztornego (Pelikan) 151
» 100. — — Rzeźbiony zwornik sklepienia nawy bocznej kościoła klasztornego (Baranek) 151
» 101. — — Widok wnętrza nawy głównej kościoła klasztornego 152
» 102. — — Wejście do zakrystyi z transeptu kościoła klasztornego 153
» 103. — — Kapitel kolumienki w kaplicy bliźniej kościoła klasztornego . . 153
» 104. — — Piscina kaplicy bliźniej kościoła klasztornego 154
» 105. — — Epitafium Bedońskich z r. 1572 156
» 106. — — Pomnik grobowy Białobrzeskiego opata i biskupa 159
» 107. — — Pomnik Walentego Goślickiego 162
» 108. — — Portret Pawła Piaseckiego, biskupa i historyka z pomnika jego w kościele klasztornym z r. 1645 164
» 109. — — Krata fundacyi Stefana Żółtowskiego z XVII w. w kościele klasztornym 168
» 110. — — Okucie żelazne na drzwiach na schody do skarbca 169
» 111. — — Relikwiarz klasztorny z kryształu górnego 170
» 112. — — Kapa z garnituru klasztornego z XVII w. 171
» 113. — — Ornat z garnituru klasztornego z XVII w. 172
» 114. — — Kapa z drugiego garnituru klasztornego z XVII w. 173
» 115. — — Wnętrze krużganku klasztornego. Wgłębi portal z XIII w. . . . 175
» 116. — — Szczegół portalu, widocznego na figurze poprzedniej 176
» 117. — — Szczegóły architektoniczne z klasztoru 177
» 118. — — Konsola narożna biblioteki 177
» 119. — — Planik schematyczny sklepienia biblioteki klasztornej 178
» 120. — — Płyta grobowa Jana ze Sprowy z r. 1440 180
» 121. — — Płyta grobowa Jana z Kruźlowy, sędziego ziemi krak., z XV w. 181
» 122. — — Rzeźbiony portret króla Zygmunta I zewnątrz pryoratu 185
» 123. — — Pałacyk opacki po odnowieniu 187
» 124. — — Obraz alegoryczno-dydaktyczny życia klasztornego w korytarzu klasztoru 189
» 125. — — Karta początkowa z illuminowanego druku z r. 1473 w bibliotece klasztornej (Ś. Augustyn. De civitate Dei) 191
» 126. — — Plan sytuacyjny części wsi z klasztorem, kościołem paraf. i wałem szańcowym (z mapy z r. 1838) 193
» 127. Morawica. Plan sytuacyjny kościoła i plebanii, miejsce dawnego zamku 195
» 128. — — Widok z dzwonnicy, kościoła i plebanii od zajazdu 196
» 129. — — Ornat biały z »wody« srebrnej 200
» 130. — — Ornat biały adamaszkowy z haftem złotym 200
» 131. — — Przekrój pionowy, podłużny i rzut poziomy plebanii 202
» 132. — — Widok dawnej plebanii i kościoła 203
» 133. — — Widok dawnej plebanii. Strona od zajazdu 204
» 134. — — Widok dawnej plebanii od podwórza gospodarskiego 204
» 135. Pleszów. Ołtarzyk boczny w kształcie tryptyka późno renesansowego 208
» 136. — — Puszka na Najśw. Sakrament 210
» 137. Prądnik biały. Widok dworca biskupów krakowskich ok. 1600 r. Z miedziorytowanego widoku Krakowa Visschera de Jonghe 213
» 138. — — Plan sytuacyjny dawnego dworca letniego biskupów krakowskich. Z mapy robionej około r. 1800 (Arch. m. Krakowa) 214
» 139. — — Szkic i rzut poziomy słupa bramy ogrodzenia dworca biskupiego 215
» 140. — — Szkic rzutu poziomego piwnic dworca biskupiego. Stan obecny . 215
» 141. Prądnik dominikański. Wejście do kaplicy w ogrodzie dworskim . . . 219
» 142. — — Retabulum ołtarza kaplicy w ogrodzie dworskim 220
» 143. Raciborowice. Elewacya fasady bocznej i rzut poziomy kościoła . . . 223
» 144. — — Przekrój podłużny kościoła 224
» 145. — — Profil cokołu nawy i kruchty południowej. Rzut poziomy okna kościelnego 225
» 146. — — Elewacya fasady zachodniej kościoła 226
» 147. — — Przekrój poprzeczny kościoła 227
» 148. — — Portal główny wejścia zachodniego do kościoła 228
» 149. — — Przekroje i szczegóły architektoniczne kościoła 229
» 150. — — Płaskorzeźba fundacyjna Długoszowa w kruchcie południowej . 230

str.
Fig. 151. Raciborowice. Portal kruchty południowej 231
» 152. — — Widok dolnej części dzwonnicy 234
» 153. — — Rzut poziomy murowanej części dzwonnicy 235
» 154. — Ruszcza. Plan sytuacyjny kościoła 237
» 155. — — Elewacya boczna kościoła, strona południowa 231
» 156. — — Przekrój podłużny i rzut poziomy kościoła 239
» 157. — — Spód wieży kościelnej 240
» 158. — — Elewacya fasady zachodniej kościoła 241
» 159. — — Przekrój poprzeczny przez nawy kościoła 242
» 160. — — Gzems koronujący nawy północnej 242
» 161. — — Przekrój żebra w prezbiteryum kościoła parafialnego 243
» 162. — — Przekrój żebra w nawie bocznej kościoła parafialnego . . . 243
» 163. — — System spływu żeber w prezbiteryum kościoła parafialnego . . 243
» 164. — — System spływu żeber w nawie bocznej kościoła parafialnego 243
» 165. — — Obraz ś. Grzegorza z XV w. 244
» 166. — — Planik schematyczny kościoła w Ruszczy 244
» 167. — — Epitafium malowane Wirzbięty z r. 1425 245
» 168. — — Płyta grobowa Wirzbięty z r. 1425 246
» 169. Tonie. Figura przydrożna ś. Stanisława 255
» 170. Witkowice. Kaplica św. Magdaleny (przed restauracyą) . . . 257
» 171. — — Rzut poziomy do figury poprzedniej 258
» 172. — — Słup przydrożny 259
» 173. Wola Justowska. Widok frontowy pałacu 261
» 174. — — Rzut poziomy pałacu 262
» 175. Zielonki. Przekrój podłużny i rzut poziomy kościoła . . . 266
» 176. — — Przekrój przez prezbiteryum kościoła 267
» 177. — — Okrój cokoła kościelnego 267
» 178. — — Portal zewnętrzny południowej kruchty kościoła 268
» 179. — — Napis w prezbiteryum kościoła nad drzwiami zakrystyi . . . 269
» 180. — — Szafka na N. Sakrament w murze prezbiteryum kościoła . . 270
» 181. — — Krucyfiks na ołtarzu kościoła 271
» 182. — — Odwrotna strona środka krucyfiksu figury poprzedniej . . . 271
» 183. — — Srebrna kadzielnica kościelna 273
» 184. — — Łódka i łyżeczka srebrna do kadzielnicy kościelnej 274
» 185. — — Słup z XVII w. na kopcu, w części wsi zw. »Rozdziałowskiem« 275
» 186. Zwierzyniec. Widok kościoła ś. Salwatora 277
» 187. — — Kościół ś. Salwatora, rzut poziomy 278
» 188. — — Portal główny kościoła ś. Salwatora 279
» 189. — — Kościół ś. Salwatora. przekrój pionowy poprzeczny 281
» 190. — — Ambona w kościele ś. Salwatora 282
» 191. — — Ś. Wilgefortis (Frasobliwa) w kościele ś. Salwatora 283
» 192. — — Napis pamiątkowy na kościele ś. Salwatora 284
» 193. — — Pieczęć klasztoru z pierwszej połowy XIII w. 288
» 194. — — Pieczęć klasztoru z końca XIII w. 288
» 195. — — Widok ogólny klasztoru Norbertanek, od południa 289
» 196. — — Widok północnej strony klasztoru Norbertanek 290
» 197. — — Widok północno-zachodniego narożnika klasztoru Norbertanek . 291
» 198. — — Szczegół portalu z XIII w. wejścia głównego do kościoła klasztornego 292
» 199. — — Portal kościoła klasztornego z XIII w., według rekonstrukcyi Łuszczkiewicza 293
» 200. — — Okrój gzemsu górnego oraz bazy i cokołu portalu kościoła klasztornego z XIII w. 294
» 201. — — Wnętrze prezbiteryum kościoła klasztornego 295
» 202. — — Dekoracya ścian bocznych prezbiteryum kościoła klasztornego . 296
» 203. — — Ambona w kościele klasztornym 298
» 204. — — Wieża zegarowa klasztoru, widziana od dziedzińca 302
» 205. — — Dziedziniec szkolny w klasztorze (Z rysunku Matejki) . . . 306
» 206. — — Szczegół ściany romańskiej w piwnicy klasztoru . 308
» 207. — — Odrzwia późnogotyckie w korytarzu klasztornym . . 309
» 208. — — Spichlerz klasztorny, dziś zniesiony 310
» 209. — — Kielich kościoła klasztornego z r. 1661 311
» 210. — — Lichtarz srebrny w klasztorze 313
» 211. — — Widok kościółka ś. Małgorzaty 315
» 212. — — Kościółek ś. Małgorzaty. Przekrój pionowy i rzut poziomy . 316

Muzeum dyecezyalne w Tarnowie.

str.

Fig. 1. — Dywan wschodni 319
» 2. — Fragment dywanu perskiego 320
» 3. — Fragment gobelinu 321
» 4. — Skrzydła tryptyku z Kasiny wielkiej z XV w. 322
» 5. — Obraz z Domosławic z XV w. 324
» 6. — Obraz Madonny z gwoździkiem z XVI w. 325
» 7. — Główny obraz tryptyku z Gosprzydowy z XVI w. 326
» 8. — Obraz Matki Boskiej Samotrzeciej z ś. Urszulą z XVI w. Według zdjęcia fotograficznego dokonanego przed restauracyą . . . 327
» 9. — Ten sam obraz po dokonanej pod okiem Grona konserwatorów restauracyi przez prof. Wł. Pochwalskiego 327
» 10. — Skrzydło tryptyku z Domosławic z XVI w. 328
» 11. — Skrzydło tryptyku z Domosławic z XVI w. 328
» 12. — Obraz ś. Rodziny ze Szczyrzyca. Wiek XVI 329
» 13. — Pietà, obraz z drugiej połowy XVI lub początku XVII w. przed restauracyą 330
» 14. — Tożsamo po restauracyi 330
» 15. — Skrzydła tryptyku ze Zbyszyc. Wiek XVII 331
» 16. — Ołtarz rzeźbiony z Rzezawy. Wiek XVIII 333
» 17. — Ornat z Kamienicy koło Łącka. Koniec XV w. 334
» 18. — Głowa ś. Jana Chrzciciela snycerskiej roboty z XVI w. 335
» 19. — Rzeźba ołtarzowa ze Szczawnicy z XV w. 336
» 20. — Obraz Zdjęcia z krzyża przed restauracyą 339
» 21. — Obraz Matki Boskiej Różańcowej przed restauracyą 340

Kafle średniowieczne znalezione w Oświęcimiu.

Fig. 1. — Kafel ze ś. Olafem 345
» 2. — Dukaty polsko-węgierskie z połowy XV w. 345
» 3. — Kafel z rycerzem w zbroi 346
» 4. — Kafel z jeleniem. 346
» 5. — Kafel ze ś. Jerzym 347
» 6. — Kafel z giermkiem 348
» 7. — Kafel z herbem Bielska 349
» 8. — Pieczęć Bielska (rys. Wyspiański) 349
» 9. — Kafel z lwem czeskim 350
» 10. — Kafel z gryfem 350
» 11. — Kafel z pelikanem 351
» 12. — Kafel z czterema polami heraldycznemi 352
» 13. — Kafel z czterema polami heraldycznemi 352

Wieża Maryacka.

Fig. 1. — Widok fasady zachodniej kościoła Maryackiego 355
» 2. — Rzuty poziome: przyziemia, i drugiego, piątego i dziewiątego piętra 358

TABLICE.

Bielany

Tabl. I. Autotypia. Obraz Dolabelli i przeniesienie zwłok ś. Romualda. W kaplicy Delpacych (do str. 20).

Tabl. II. Heliograw. Sztukateryc sklepienia kaplicy ś. Jana Chrzciciela (do str. 23).

Tabl. III. Autotyp. Sklepienie kapitularza (do str. 24).
Tabl. IV. Heliograw. S. Sebastyan, obraz z ołtarza kaplicy Lubomirskich (do str. 27).
Tabl. V. Autotyp. Portret Wolskiego (do str. 29).
Tabl. VI. Heliograw. Portret Jana Kazimierza (do str. 47).

Modlnica

Tabl. VII. Autotyp. Pomnik Kucharskiego (do str. 129).

Mogiła

Tabl. VIII. Cynkotyp. Rzut poziomy klasztoru (do str. 146).
Tabl. IX. Cynkotyp. Przekrój pionowy klasztoru (do str. 146).
Tabl. X. Światłodruk. Polichromia sklepienia biblioteki klasztoru (do str. 178).

Zwierzyniec

Tabl. XI. Cynkotyp. Rzut poziomy klasztoru (do str. 301).
Tabl. XII. Światłodruk. Kufel srebrny ze sceną mitol. 2 zdjęcia (do str. 313).
Tabl. XIII. Światłodruk. Ornat i antependyum (do str. 314).

Wieża Maryacka

Tabl. I. Cynkotyp. Widok od strony połnoc. i przekrój.
Tabl. II. Cynkotyp. Widok dolnej części wieży od zachodu.
Tabl. III. Cynkotyp. Górna część wieży odnowiona r. 1904.

Skład Grona konserwatorów i korespondentów Galicyi zachodniej.

BIEŃKOWSKI PIOTR dr., korespondent.
BOBRZYŃSKI MICHAŁ dr., korespondent.
CHMIEL ADAM, korespondent.
CHIZZOLA ALFRED, korespondent.
DEMETRYKIEWICZ WŁODZIMIERZ dr., konserwator.
DYDYŃSKI MARYAN, konserwator.
ESTREICHER STANISŁAW dr., korespondent.
HENDEL ZYGMUNT, korespondent.
KOPERA FELIKS dr., konserwator.
KORZENIOWSKI JÓZEF dr., korespondent.
KRZYŻANOWSKI STANISŁAW dr., korespondent, sekretarz i skarbnik Grona.
KUTRZEBA STANISŁAW dr., korespondent.
LEPSZY LEONARD, korespondent, zastępca przewodniczącego Grona.
MUCZKOWSKI JÓZEF dr., korespondent.
ODRZYWOLSKI SŁAWOMIR, konserwator.
PAGACZEWSKI JULIAN, korespondent.
PAPÉE FRYDERYK dr., konserwator.
PIEKOSIŃSKI FRANCISZEK dr., konserwator.
SOKOŁOWSKI MARYAN dr., korespondent.
STRYJEŃSKI TADEUSZ, konserwator.
TOMKOWICZ STANISŁAW dr., konserwator, przewodniczący Grona.
ULANOWSKI BOLESŁAW dr., konserwator.

Adres: *Kraków, Sienna 16 (Archiwum).*

POPRAWKI.

TEKA I.

Str.	373		wiersz	17	od	góry			*zamiast* Sarnowski *ma być* Tarnowski.
»	485	Index	»	27	»	dołu	szpalta	II.	
»	510	»	»	10	»	»	»	»	
»	534	»	»	6 i 8	»	góry	»	»	
»	441		»	3	»	»			*zamiast* Tarnów *ma być* Tarnawa.
»	477	Index	»	17	»	»	»	»	
»	504	»	»	17	»	»	»	I.	
»	510	»	»	17	»	dołu	»	II.	
»	533	»	»	20	»	góry	»	»	
»	541	»	»	22	»	»	»	»	
»	449		»	20	»	dołu			*zamiast* Kaleszany *ma być* Zaleszany.
»	488	Index	»	21	»	»	»	II.	
»	494	»	»	22	»	góry	»	»	
»	514	»	»	16	»	dołu	»	I.	
»	516	»	»	11	»	»	»	»	
»	517	»	»	27	»	»	»	II.	
»	531	»	»	28	»	góry	»	»	
»	550	»	»	33	»	dołu	»	»	

TEKA II.

Str	103		wiersz	2	od	dołu			*zamiast* Michal *ma być* Mikołaj Oborski.
»	338		»	21	»	góry			*zamiast* Trzesówka *ma być* Trzęsówka.
»	463	Index	»	11	»	dołu	szpalta	II.	
»	426		»	3	»	»			*zamiast* Chełm *ma być* Chełmiec.
»	443	Index	»	27	»	»	»	»	
»	500	»	»	30	»	»	»	I.	
»	436	»	»	28	»	góry	»	II	— *dodać* »por. Berreci«.
»	»	»	»	21	»	»	»	»	*opuścić* »synu Spytka«.
»	»	»	»	4	»	dołu	»	»	— » »miejski«.
»	437	»	»	17—19	»	góry	»	I.	*ma być* »Betkowski Sebastyan Wolfowic z Łowicza, prepozyt kollegiaty w Ruszczy i pleban w Grabiu«; popraw także odpowiednio co do Betkowskiego: str. 482 wiersz 29 i 30 od góry szpalta I., str. 506 wiersz 23 i 24 od dołu szpalta I., str. 506 wiersz 17 od dołu szpalta II.
»	439	»	»	3—4	»	dołu	»	I.	*opuścić* »Kossakowski, Kluszewski Jacek«.
»	442	»	»	18	»	»	»	II.	— *opuścić* »Janko 53 (ok. 1254)«.
»	452	»	»	18	»	góry	»	I.	— *zamiast* Fischer *ma być* Visscher.
»	460	»	»	28	»	»	»	II	*zamiast* ks. *ma być* hr.
»	480	»	»	25	»	»	»	»	
»	464	»	»	3, 9, 10	»	dołu	»	»	*opuścić* »Lubomirski Sebastyan zob. Lubomirski« i »spiski zob. Lubomirski Sebastyan«.

Str. 466	Index	wiersz 28	od góry	szpalta II.		*zamiast* »katedrze krak.« *ma być* »Starym Wiśniczu«.
» 469	»	» 29	» »	» I.	—	*opuścić* »krak.«.
» 470	»	» 8	» dołu	» »	—	*zamiast* Lubzin *ma być* Lubzina.
» 471	»	» 31	» »	» II.	—	*opuścić* »Janko«.
» 474	»	» 8	» góry	» »		*opuścić* »Sędzia miejski zob. Łukaszkiewic«.
» 480	»	» 31–32	» »	» »		*ma brzmieć* »kasztelan małogoski i wojnicki starosta sandomierski i spiski«.
Str. 480	Index,	wiersz 34—41	od góry,	szpalta II.		*ma brzmieć* »Lubomirski Stanisław, hr. na Wiśniczu, wojewoda ruski, krak., starosta generalny krak., starosta zatorski, spiski, niepołomicki 7, 18, (1642), 23, 102, 111 (1634), 260 (1647)«.
» 496	»	» 26	» dołu	» »		*opuścić* »Oborski Michał (?) sufr. krak. 103 (1665)«.
» 527	»	» 19	» »	» I.		

Uwaga: Daty położone przy imionach panujących np. str. 476 »Jan Kazimierz, król polski (1678)« nie odnoszą się do lat panowania, lecz oznaczają datę pogrzebów, powstania portretów i t. p.

TREŚĆ TOMU DRUGIEGO.

	str.
Inwentaryzacya zabytków Galicyi zachodniej (ciąg dalszy):	
III. Powiat krakowski opracował Dr. Stanisław Tomkowicz . . .	1—318
Muzeum dyecezyalne w Tarnowie opracował Leonard Lepszy	319—337
Dodatek	337—342
Kafle średniowieczne znalezione w Oświęcimiu opisał Adam Chmiel . . .	343—353
Wieża Maryacka czyli wyższa wieża kościoła N. P. Maryi w Krakowie napisał Dr. Jan Zubrzycki	355—364
Powiat krakowski. Errata i dopełnienia	365—367
Z protokołów posiedzeń Grona (w opracowaniu sekretarza Grona, Dra Stanisława Krzyżanowskiego)	369—430
Indeks osobowy i rzeczowy opracował Władysław Podlacha	433—549
Spis illustracyi i tablic	551—556
Skład Grona konserwatorów Galicyi zachodniej	557
Poprawki	558—559

D V